E P I S T O L A E

I A C O B I P I C O L O M I N I

Cardinalis Papiensis elegantissimæ, rerũq; recon-
ditarum refertissimæ, necnon uarijs historijs
uberti Scatentes una cũ luculentissimis
Cõmẽtarijs res gestas sui tpris cõti-
nẽtibus, nup impssæ. Prǫterea
multa alia scitu dignis-
sima, quǫ hactenus
in alijs primo
impressis
desiderabant, nuperrime summa diligentia ab Archetypis
ipsius Authoris accepta, & suis locis addita, Lector
studiosissime lubens legere poteris.

Iacobus Volaterranus Secretarius & Prothonotarius
Apostolicus: Lectori Salutem.

CArdinalis Papiensis: cuius non tam uitam: q̃ uitæ illius cursum describimus: Iacobi nomen Patris uoto adeptus est: Lucæ clara Ethruriæ ciuitate: Amannatorum familia non ignobili honestis parentibus genitus. Prima litterarum rudiméta puer in oppido Písciæ Lucēñ diocesis didicit. Florentiæ uero iam adolescens sub Carolo & Leonardo Arretinis Poeticæ & Rhetoricæ operam dedit. Ad finem Iubilei sedente Nicolao Quinto Pont. Maximo: Romam se contulit: & a Cardinale Firmano in Secretarium est ascitus. A Calixto deinde tertio: qui Nicolao successit: eodem Secretarii munere ornatus: apostolicorum diplomatum scriptor effectus est. Calixto defuncto: assumptus ad Apostolatum Pius Secundus: ad eandem Secretariatus dignitatem ipso die assumptionis Illũ nec postulantem nec opinantem uocauit. Biennio post Ecclesiæ Papiensi præfecit: ac paulopost ad Cardinalatum assumpsit. Dilexit enim Illum unice Pius: tam pp elegãs eius igenium & bonarum litterarũ peritiam ac dexteritatem ad quæq; obeunda: q̃ propter manuum puritatem: quas toto uitæ suæ tépore ab omni corruptionis genere imaculatas seruauit. Defuncto Pio: cui Paulus Secundus successit: habitauit ad Tyberis ripam modicis ædibus: sed multa hilaritatis gratia & aeris salubritate conspicuis. Secedebat aliquando æstiuo tempore in Ethruriam apud Senenses: cum quibus propter Sanctissimi Patris Pii memoriam libenter uiuebat. Vbi & prædia & domos sibi parauerat. Biennio ante obitum: Lucensi Ecclesiæ præfectus fuit: ad quam uisendam profectus: hisdem honoribus receptus est quibus Pont. Max. Siquando Lucam diuerterunt recipi cõsueuere. Census Illi Sacerdotiorum fuit ad modestiam dignitatis. Quorum aceruos non quæsiuit modo: sed in aliis uehementer detestabatur. Vir certe fuit magni ingenii. Ac si ei aliter mori cõtigisset maioris consilii habitus. Manu dexter ad oĩa ad quæ intendebat animo. Elegantis & magnæ doctrinæ: atq; in scriptis suis non minus sententiarum grauitatem q̃ ornatum ostédens. Frequenter scripturæ sanctæ uerbis de industria utebatur: utpote quæ sorti & dignitati suæ conuenire plurimum existimabat. Scripsit Pont. uitas quæ uel emulorum malignitate deperditæ sunt: uel forte (quod uelit Deus) in aliud tempus seruatæ. Scripsit Cõmentarios a Pii pfectione Anconam dum in Turcos expeditionem pararet: usq; ad obitum integerrimi Patris Cardinalis Caruuialis. qui annorum fere quinq; historiam continet: omnium uidelicet quæ ubiq; memoratu digna inciderũt. Scripsit epistolas multas tam otii ad alendum ingenium: q̃ negotii causa ad Amicos: a me in hunc diem su

pra sexcentas magno labore & cura collectas. Scripsit uersus magis argutos q̃ suaues. Eiusmodi tamen: ut facile quilibet nõ malignus interpres ingenii ipsius praestantiam possit agnoscere. Initio Pont. xysti quarti Pont. Max. Perusinam & Vmbriam prouincias secunda fama administrauit. Biennio ante obitum Tusculanae Ecclesiae titulo honestatus est: cum prius inter Presbyteros coaptatus: sancti Chrysogoni titulũ habuisset. Testamenti pars prima: quae funeris rationem tantum cõtinet: inter ipsius scripta reperta: nec: ut uideri licet: emendata. Incunte autem nono anno xysti Pontificatus in Vulsinienses tridui iter ab urbe Roma secessit: aestiui aeris uitãdi gratia: sicuti quolibet fere anno consueuerat. Cum uero quartanae morbo aliquantulum laboraret: ad depellendum flemma quod inhaeserat stomaco: ignobilis cuiusdam Picentis Medici consilio: accepit helleborum: male ut creditur: ab illo temperatũ. Quo hausto: altissimo somno correptus: minus diei spacio: in oppido Laurẽto tertio idus septembris mortali uita excessit. Anno aetatis suae septimo & quinquagesimo. Magnae uirtutis patri hic uitae exitus fuit. Corpus eius Pont. & Patrum decreto in urbem relatum: prosequente familia: & in aede Augustiniensium marmoreo sepulchro cõditũ. Funus de more celebratum. Suppellex eius omnis iubente Pont. argentum: praediola: & domus uendita. Nonnulla xenodochio sancti Spiritus elargita. Aureorum octomilia tantum domi & apud Mensanos inuenta: & Pontifici numerata. Vestis sacra & uasa nõnulla argentea sacri usus apostolico aerario dicata. Sed ut bona ipsius omnia mulus distributa: & quasi sub hasta uendita: paruo tempore cõsumentur: ita eiusdem scripta. Iam pluribus grauibus & eruditis uiris nota: indies celebriora erunt. Nec ullo umquam tempore interibunt. Vale Lector Mccccłxxviiii.

IACOBVS PICOLOMINVS CARDINALIS PAPIENSIS INCLYTO GEORGIO CARDINALI RHOTOMAGENSI.S.D.

COllegi nuper relliquias meas Commentarios scilicet: & Epistolas:quas olim scripserā: ut tibi utrūq; opus dicatū appareat. Nec pœnitebit:ut arbitror legere:Non tam ob stili spem q̄ ob temporū uarietatem:Alter tamen:sicut mihi uisus est laudē parare:ita quoq; altera peperit nomini Gallico amplitudinem Regni. Scribēdo equidem acrior interdum quibusdā uisus sum quod damnarē quæ publicis moribus officerēt: dum ipsi īdulgerent sibi nimis:qui plus ualebant.Sed poterā hac molestia carere nisi eā mihi psonam aut tribuisset natura aut Fortuna cōfirmasset:quæ aberat ab omni adulationū specie. Cū tamē & tacere in communi causa & loqui sæpe iuxta delictū aut periculum foret.Ceterū nihil unquā malui q̄ quod alii pleriq; dum noluerunt:eo peruentū sit:ut pecuniæ plurimū:dignitatis uero minimū retineatur:Quare meorū scriptorum æditionē distuli: ne mortuus adhuc molestus in uiuentes existimarer: de quibus bona fide mereri bene uolebā.Sed nunc tempus idoneū nactus negligere occasionem ex re amplius non putaui. Quoniā libertate Gallica per Italiā cōstituta:fructus capitur uberrimus: Quod & res multę sint præclarissime gestæ:& uictores uideantur esse:qui longius a periculo nō fuerunt. Seque
tres enim facere cōsueuit Deus uictoriarum Gallos: qui opibus: armis: equis:uirtute:concordia abundātes prouocari nō possunt impune:& cū supiores fuerint:humanitate uincūtur:benigni:hospitales:liberales. Verū Tu in omni tam inclytę gentis decore præcipuus haberis: q; sapientissimus Rex maximas Regni curas in te iclinet:quē sit a pueritia exptus fidelissimū custodē in omni fortuna:quę fuit illi sæpe uaria: & casibus insignis:& amicū nūc itelligat inter ardua laboris minime fugientē: cū uigilię nullæ fatigēt:nec auctoritas corrumpat animū: aut insolentē uspiā faciat.Inde in omniū ore uersatur uerissima cōfessio:post Regē ī Gallia esse nihil Rhotomagēse præclarius:opportunius:melius:prudētius: firmius. Sed ne de te plura de quo infinita possunt:uidear nūc dicere:fuit ratio illa quoq; huius editiōis præcipua:q; icurrit in pōtificatū Iulii Secūdi:quē olī a patrui fœlicis memoriæ Sixti dignitate cōparare sibi cernebā oīa spei ac splēdoris plēa:ut aliquādo is esset:cuius iuicto aīo culmē Romanū refloresceret.De subsellio igitur tecū ago:ne meorū scriptor̄ me pœniteat:q ea

cũ tua laude cõiuncta esse uelim: & dum in administratione amplissima uersaris: plane speres fore: qui tuam quoq; aeternam memoriam litteris cõsecrent. Quippe unus es: qui foelicissimum efficis Regem: in quo omnia uirtutis lumina diuinitus accensa: tanq̃ ignem uestalem custodis: & in religionem uertis: ut qui incolumitatem rerum amant: nihil magis contendant uotis a Deo: q̃ ut Rex uiuat: & tu possis quae pores amplissima diu.

VALE.

ALEXANDER MINVTIANVS STEPHANO PONCHERIO PARISIENSI EPISCOPO VIROQVE INTEGERRIMO. S. D.

Monumenta Iacobi Cardinalis Papienſis olim diſiecta: & nunc ſũma in duſtria perquiſita: & ad temporum rationem in ordinem redacta ampli tudinis quoq; tuę pręſidio eo audacius communiẽda duximus: q; ipſius auctoris manes ad ſuperos excitati in inclyti Georgii Cardinalis Rhoto magenſis ſinum confugerunt. Verebantur. n. q; paulo liberius de tempo ribus ſuis loquerẽtur: ne per importunum uiatorem ad ſeuerioris alicuius ſubſellii cenſuram ſiſterentur Sed in primis ad hoc me impulit tui ꝓme rendi occaſio: ſi in noſtra hac ędition e auguſtiſſimas Rhotomagẽſis prę ſulis laudes celebrarem: quem tu ipſe tanq̃ preſentiſſimum numen & ue neraris & colis: cuiuſq; diuinam in gerendis rebus ſapientiã cotidie dum hic apud nos eſſes prędicabas & extollebas. Neq; aliud exiſtimo Vir op time q̃obrem doctos uiros tua tanta familiaritate dignaris: niſi ut munifi ca tua humãitate prouocati Ludouici Regum maximi & Rhotomagen ſis: quo poſt tantã maieſtatẽ nihil in tota Gallia excelſius eminet res glo riosiſſime geſtas celebrent: & in poſteros ſcriptorum monumentis diffun dant atq; propagent. Sed longe ſecius q̃ cogitaram euenit. Nam qui ſpe rabam tibi gratificandi facultatem mihi datam: in tanti Principis eterna les Laudes ingreſſus pedem refero: ac rei magnitudine deterritus conſili um muto. Ita. n. magnifica ſe mihi omnia optulerũt: ita ſublimia ſeſe oſtẽ tarunt ut tãtis conatibus ingenioli mei uires impares eſſe ſentirem. Et. n. ut omittam generis claritatem: quod diu in Gallia uelut fulgentiſſimum ſydus reluxit: id omnium uirtutũ iubar in eo ſemper emicuit: ut uel excel lentiſſimi ingenii aciem facile perſtringat. Quis. n. aut in aduerſis cõſtan tiam: aut in ſecundis modeſtiam digne dixerit? Quis in uerbis fidem & ſynceritatem: in conſiliis maturam celeritatem: in gerendis rebus diuinã ſapientiam laudauerit: quibus egregiis uirtutibus effectum eſt: ut Rex ſa pientiſſimus totius regni ſui procurationem illi demandauerit: & theſau rorum omnium cuſtodiam & diſpenſationem crediderit. Et cum ipſius cõſiliis ita acquieſcat: ut eius nutu cuncta regi uideantur: is tamen in tã ta ſua poteſtate ſatis abunde habet: ſi probus frugiq; ab aliis cognoſca tur. Et quę tanta unq̃ fuit frugalitas: quę tanta continẽtia: quę cum hac conferri poſſit? Cui cum per potentiſſimi Regis indulgentiã Lautiſſima ſacerdotia: quibus pp antiquam gentis religionem Gallia ẽ ornatiſſima liceat poſſidere: unico tantum contentus fuit: quo & cardinalatus digni

tatem cum mediocritate ſuſtineat:& præter cæteros in quibus aliquid nobilitatis eluceat:non multum ſe extollat:adeo a tenera uſq; ætate propoſitum hoc conſtantiſſime tenuit:non immodicis honoribus homines Illuſtres fieri:ſed uirtutibus Principum nomen clareſcere:immortalitatiq; optime commendari.Sed ut ad ea: que ad nos ipſos attinent propius diuertam:quis huius clementiſſimi patris immortalia erga nos beneficia commendabit:cum trepidante patria iminentẽ direptionis & militaris licentiæ atq; libidinis procellã ſola auctoritate de ceruicibus diſcuſſit: adeo ut quæ antea rapinis & cædibus patebant:biduo tuta & pacata reddiderit? Et non iuſtius cum patriæ parentem nuncupabimus ipſius clementia ſeruati:Regi q; potentiſſimo cotidie magis conmendati:q̃ Syracuſani Marcellum:a quo fuerant euerſi patronum nuncuparunt: & in perpetuum habuerunt? Sed clarius quanta nos pietate complecteretur:oſtendit:cum ab inuictiſſimo Rege impetrauit ut quando per ſe(id quod maxime optabat)Mediolanẽſes ſuos regere non liceret:q, totius Regni Gallici curas in ſe inclynatas uideret::per cariſſimum ex fratre nepotem id efficeret;exiſtimans nos preſenti ſua tutela non penitus orbatos:ſi per Carolum ſummę indolis & certę ſpei iuuenẽ regeremur. Habuit tãta erga nos pietas optatum exitũ. Nã ubi Illuſtriſs.hic Princeps noſtrę fluitantis nauis gubernaculo admotus eſt:nihil prius duxit:q̃ ut in aliquem tutũ & tranquillum portum nos dirigeret.Proinde ea ſeueritate :quę coercendæ audaciæ neceſſaria uiſa fuit:gladiorum licentiam quę in tanto rerum motu conualuerat:in primis compeſcuit :ita ut qui antea uel ſola nocẽdi libidine gladios in uulnera & cædes intentarent : etiam a quibus fuiſſent grauiſſime offenſi uel uerbo ledere non auderent.Factiones ſi quę erãt extinxit:cum diuinitus ab illo eſt procuratum : ut tam troes q̃ tyrii nullo diſcrimine eſſe lætarentur.At boni ciues:& qui pacatum rerum ſuarum ſtatum cõcupiuerant:ueram ſibi libertatem datam ac ſolidam bonorum ſuorum poſſeſſionem reſtitutam inuicem gratulãtur.Iam certatim quiſq; ſuas opes oſtentat:precioſo apparatu ædes exornant :matronarum cultui ita indulgetur:ut qui carpentis eas per urbem geſtari uideant:totidem reginas eſſe exiſtiment.Quæ quidem felicitas & ſi indulgentiſſimi Regis iuſſu nobis contingat:cõtinentiæ tamen Caroli:quem uices ſuas hic obire uoluit magna ex parte acceptam referimus:& ne regẽdis imperio populis & pacis artibus tãtũ aptus putaretur:in proxima hac expeditiõe aduerſus Bẽtiuolos & opibus & conſiliis prepotentes:quid in militari diſciplina ualeat:q̃tuſq; in armis aſſurgat :ut uniuerſa nunc nouit Italia : ita litterarum monumentis poſteritas nõ ſilebit,Hanc tam honeſtam prefecturam ne

tanto Iuueni præstitisse uideretur: quia Illustris: quia nepos: quia sibi dilectus esset: ecce Amplissimi Senatus qui sua sapientia totam Italiam regere & administrare posset te moderatorem statuit: quem non tanta generis claritas: non ambitio: non diuitiarum magnitudo illi cōciliauit: sed nuda ueritas: syncera fides: singularis probitas carum effecit: ubi audiendo: respōdēdo: & statuendo te ita exercebas: ut necessarijs usibus uix uacare posses: Cuius desyderium deuotissima tibi ciuitas prorsus non ferret: nisi permittente Christianissimo Rege Iafredum Caroli reliquisses: qui in Sanctissimo hoc Senatorū ordine uice tua fungeretur. Is & enim ingenij promptitudine: & uitæ puritate Iusticiā quā de celo reduxeras: apd nos tuetur & seruat. De quo quidē uiro ut paucis multa cōplectar: Ita amplissimū hūc ordinē moderat: Vt Stephani Pōcherij uiri sanctissimi dignissimus successor uicarius habeat. Suscipe Igitur pater Opt. nouos hos cliētes: qui & si maximi pricipis præsidio se tutos putēt: patrocinium tamen tuum affectarunt. Cognosces eos acerrimam temporum fuisse limā: & nullam timuisse inuidiā dum summa libertate de magnis Principibus censuram agerent. Tempora uero Pii: & pauli cōmentarijs ita sunt complexi. ut præsentem Italiæ statum posteritatis oculi quodāmodo subijcere uoluerint: cum interim ad externas gentes diuertēdo: earum mores: & instituta declarēt: Atq; obiter i Boemia quædam hereses a qbus excitatæ: quibus studijs adauctæ: quomodoq; extictæ fuerint: exponit: quæ omnia cognouisse illis narratibus haud erit ingratum. Vale Decus & præsidium bonorum omnium: atq; Alexandro tuo qui se tib. totum addixit patrociniū denegare nolis. Mediolani. M.CCCCC.VIIi Idibus Ianuarij.

Iacobus tituli Sancti Chrisogoni S.R.E. Presbyteri Cardinalis Papiensis ad se ipsum de Cardinalatu suo.

AD Cardinalatum uocatus es o Papiensis: dignitatem in ecclesia celebrem: si feratur ut debet. Circumsonant nūc auribus tuis gratulantium uoces. Curritur ad blādimenta fortunæ. Hi te magnum. Illi fortunatum prędicant. sunt qui repromittant maiora. Incundæ gratiæ omnes: formandę menti nemo inseruit. Intenditur suis non amici bonis. At tu inter hæc fortis: si maxime his frontem aperis: claude aures & uultu excipe eorum dicta non corde. Vana loquuntur unusquisq; ad proximum suum: & linguis dolose agunt. Suntq; molliti illorum sermones super oleum: & ipsi iacula. Redi ad te ipsum semper: & audi spiritum rectum: qui innouari debet in uisceribus tuis. Non fallet ille te: sed dabit pręcepta salutis: quæ institutam ad publica dignitatem in publicis continebit officiis. Ea uero huiusmodi sunt: ut suscipias ante oīa timorem Domini: & illum oībus diebus uitæ tuæ custodias. Est.n. initium sapientię. Est auriga fidus: qui excipiens cogitationes nostras: & linguam: ad exitum salutis perducat. Loquitur Ecclesiastes. Qui timēt dominū præparabunt corda sua: & in conspectu illius sanctificabunt animas suas. Sine illo nec salutare consilium est nec in aduersis robur. Pondere timoris tanq̄ anchora sistitur mens. Quin: & lingua præsertim nil habet si frena domini non tenent: non incitant: non circumagunt: quocunq; est opus. Non uos estis qui loquimini inquit Saluator: sed spiritus patris uestri: qui loquitur in uobis. Hic uero spiritus nisi cum timore in uobis nō habitat. Super quem requiescam ait nisi super humilem: & quietum: & trementem uerba mea? Actionum utiq; nostrarum eadem ratio est. Inanes sunt atq; inutiles cum dono hoc carent: uelut arbos: cui succisa est radix: sic opus hominis a quo illud abest actutum arescit. Ergo accedens ad nouam hanc Dei tui seruitutem: sta iuxta uerbum scripturæ timens & tremens. Et ad eum dic cum Propheta. Confige timore tuo carnes meas quia firmamentum es timentibus te: & oculi tui super metuentes nomen tuū. Hoc sancto initiatus decreto: sine gratia non eris in reliquis. Crede quoq; hūc: in quem uenisti gradum: nō tam honoris nomen habere q̄ oneris: nec tam otii q negotii locū. Reprimet hæc cogitatio efferentem se animum: & leuiora faciet quæcūq; sunt grauatura. Ad sana etiam consilia animum pręparabit. Si aliud esse Cardinalatum putas: erras ueheměter. Quicquid hic est: labor est: & dispē satio christi: non quies aut imperium. Auxsti ministerium dei: augenda pa

riter humilitas eſt ac patiētia.Sanctum miniſterium hoc a te exigit.Dicēs dominus qui mihi miniſtrat me ſequatur hoc uidelicet dicit:Sicut humilior ego & patior ſic tu humiliare:& patere.Collati honores ſi delectant:nō cō triſtent honorum opera.Nil magnum Cardinalatus ex ſe habet:occaſionē laudis affert non laudem:Tantuſq; ipſe eſt:q̄ta illius eſt uirtus:qui cum ſub ſtinet.Clarus:ſi tu dignus gloria:ſine honore:ſi uita eſt contēptibilis.Non facit cathedra ſacerdotem inquit chriſoſtomus:ſed ſacerdos cathedram.nō locus ſanctificat hominem ſed homo locum.Non omnis ſacerdos ſanctus: ſed omnis ſanctus ſacerdos.Qui bene ſederit ſuper cathedram:honorem ac cipit Cathedræ:qui uero male iniuriam facit Cathedræ.Ideo malus ſacer dos ſacerdotio ſuo crimen acquirit non dignitatem.Contende ergo q̄ta po tes ſolertia ut inane non ſit quo nunc gloriaris:nec ſupercilii pabulum ha beat ſed recti officii.Pugna contra ſuperbiam quia ex diabolo eſt:Et audi gentilem hominem : a quo puer es inſtitutus:licet.n.ſine chriſto ſit ſine ſen ſu bono tamē non eſt.Equidem inquit ut honore dignus eſſem primū labo raui ſemper.Secūdo:ut æſtimarer.Tertiū mihi fuit illud quod pleriq; pri mum eſt:ipſe honos.Recte uir ſapiens rerum nomina non ante tulit rebus idem quoq; octingentos iam dicit ciues fuiſſe uſq; ad ſua tempora:qui aſſē cuti Conſulatum Romæ eſſent:ſed eorum uix decimam partem repertam dignam gloria:nec hoc quidē iniuria.Attenditur.n.quod extra arridet ocu lis.quod eſſe intra & primum pendi oportet negligitur.Tu ergo tene ſemi tam rectam:& honorum uocabula cū honoribus iunge:cogitans non quid ſed a quo:non q̄tum:ſed cuius gratia es aſſecutus.Inſtrui per ſingu'a nō eſt operoſum:modo pręſtare te dignum Cardinalem uelis.Qua id fiat ratiōe habes i p nptu.Velle eſt opus aiebat Socrates.Quibus hominibus pſua ſum eſſet:ut nihil mallent ſe eſſe q̄ bonos uiros:iis reliquam facilem eſſe do ctrinā.Pauca & prima de multis hęc ſunt:quæ cōmemoro.Volūtas & ſtu dium porriget reliqua. Sed addam aliud:in quo eniti toto ſtudio debes ut q̄tū uidelicet antecellis loco tantum & meritis pręſtes.Laudata poteſtate nihil utilius:nihil quod infra poſitos ad reuerendū:parēdū:& ad ſuſcipiēda bonorū operum deſyderia fortius animet.Diuinitatis non humanitatis pu tant populi quod ſupra ſe uident:& magna admirantes ęquanimiter patiū tur duci quocūq; eſt opus.Ea res q̄tum publicis proſit nemo ignorat.Exē pla attendimus omnes magis q̄ præcepta:nec eſt in quo peccent grauius mali Eccleſię principes:q̄ q, in imitationem ſui reliquos trahūt.Induēdus ergo nouus eſt homo & noui ſenſus formandi:qui iuxta Platonē plus a cę teris hominibus differant q̄ uiri a pueris.quę poterāt priuato forſitā indul geri non indulgebuntur publicā perſonam tenenti.Cum dignitate creſcūt

crimia:i magna fortũa inq̃t Historicus.Minima licẽtia ẽ:neq; studerẽ:neq; odit ic:sed minime irasci decet.quæ apud alios iracũdia dicit̃:ea in ĩperio supbia atq; crudelitas appellatur.Relinquẽdæ sunt tibi delectationes antiquæ.Omittendę euagationes quottidianę.Raro nisi cũ expedit ꝓducẽda in publicũ hæc dignitas est.oblata.n.frequenter uulgi oculis uilet.Secretũ & raritas æstimabiliorẽ illã reddit.Instituẽda est uita seuerior:& uitæ adiũgenda maior religio.quod ĩ aliis est mediocre:id in te ẽẽ cumulatũ oportet: cõtinuũ:& cõstans.Opus bonũ ꝓpriũ tuæ ꝓfessionis appareat.Os uero: quod euangelio est consecratũ:nil habeat turpe:aut uanũ:aut multũ.in eo ꝓnet semp uerbũ dei:& sicut turpe sibi Iure cõsulti putant sine lege loqui: ita tu icõueniẽs uerbũ crede:quod caret scriptura.Cãtato cũ ꝓpheta quottidie:q̃ dulcia faucibus meis eloquia tua sup mel ori meo.Nulla porro intẽperati animi in te signa appareant.non libido:non luxus domesticus:castigata sint ad unguem singula.Corpis tui is sit cultus.is uestitus familiæ.ea frugalitas mensę.Illa mediocritas totius ornatus:ut qui hęc intueant̃:sacerdocio digna existimẽt:& benedicant opibus tuis.Multũ hęc cura ministeriũ nostrũ cõmendat.Nihil.n.ad laude uel ad detractionem tam obuium est:q̃ exterior species.In qua eo diligentius est uigilandum:quo difficilior eius est moderatio.Magnum inquit Cicero:ẽ tueri personam Principis in re publica:quæ nõ animis solum:sed etiam oculis debet seruire ciuium. Innocentiæ quoq;:& Integritatis:& magnitudinis animi:& beneficentiæ studiũ suscipe.Actiones tuæ dignũ in domo Dei famulatũ ostendãt.Illa ẽt diligentia nõ hẽatur in ultimis:ut pateat omnibus domus tua:& faciles sint accessus ad te.Audiendi nõ sis impatiens:nec accelerata attentio. Bñigna dentur responsa.Consolationẽ capiant q te adeunt.Nemo tristis discedat. opera uero non segnius ipendenda q̃ offerenda.Tibi.n.(ut scriptũ est)derelictus est paup.orphão & pupillo tu eris adiutor.Labor nullus molestiã hẽat.Esse te tunc Cardinalẽ puta:cũ aut egenti pium aliqd pręstas:aut publicũ curas.Hæc si pp gloriã in gẽtilitate olim fiebant:qdni tu in christiana uita pp Deũ id agas? Addi ad hæc præcepta possent plurima dignitati tuę cognata:sed ea p te nosces:si(ut dixi)adiungere honori onus ẽt uoles. Quæ dico:magis eo ptinẽt:ut sanũ aliqd iter multa noxia repat:q̃ ut absoluta uitæ forma tradatur.Vigila Papieñ:& esto sobrius:& non careãt dies tui & noctes recordatione bñficii accepti.Anni prętereunt:& mors appropinquat.Pugna:ut hęc tanti oneris speciosa sarcina:sicut corpus grauat:ita nõ opprimat aiam.Dñs Deus sit in corde tuo semper:& qñ uicariatui suo membrũ te addidit:ẽt pstet:ut collaborare ad cõmunẽ salutẽ utiliter ualeas.

Leodrisio Cribello Mediolanensi.

Epigramma tuum libens accepi & libens perlegi: gratias tibi plurimas agens: quod & antea episcopalem: nunc Cardinalatem dignitatem musis tuis prosequeris. Sunt hęc amantis animi signa: sunt & congratulantis cordis indicia. Dilexi semper te merito: & diligam q̃diu in me sensus hominis erit. Epigramma uero ipsum omni suauitate est plenum. habet splendorem in uerbis: uim in sententiis. in ipso uero orationis contextu eam facilitatem omnium rerum: ut sępe pontifici dixerim nullam elegiam temporis nostri aeque mihi placere ac tuam. Seruabo igitur hos nouissimos uersus & caeteros: quos conquirere undiq; potui in laudem ingenii tui: & in conciliatores perpetuos beniuolentiae nostrae. Laetaris mi Leodrisi hoc meo Cardinalatus honore. Vera ē lętitia tua: nec sine causa suscepta. tua est.n. quaecunq; est mea accessio: nec minus amicis q̃ mihi geretur hic pileus. utinam sic bene promerendi occasiones se dent: ut ego illas semper auide arripiam. iam multae ipsae hoc antea essent expertae: nisi quod capere eas decebat interuenisset Mars importunus. Erit aliquando dies cū quietos nos sinet: & pro tuba fistulam licebit audire. Apologia tua: cuius ad nos partem misisti: monstrata pontifici est: & ab his qui uiderunt laudata. Mihi certe satisfacit abunde: & tibi gratias ago quod non passus sis de possessione tua Poeticam pelli. Respondetur prudenter: conuincūtur uere argumenta aduersarii: & musarum ueneranda proferuntur mysteria. Perge suffragio meo & ad calcem usq; perducito. Ex primis me futurū polliceor: q codicem domi haberem: & usq; uelim perlegere. Praesul Ancōitanus q̃tum intelligo: omnia cōprobat. Id illi mō est durū quod in dialogo introductus: homini amicissimo Coepiscopo ueronēsi cogit̄ asperius rēpōdere: sine causa certe haec curans. Tua.n. sunt argumenta illa nō sua: & cōmenticia haec disputatio offendere amicū nō potest. Tu nihilominus rei cōmuni intende: & beneficiū pręsta litteris nostris: gratū uiuentibus: utile & iucundū his q nobis succedēt. Saluere iubebis nomine meo Praesulē Mutinēsem: Angelū Acciaiolū: & Ciccū Simonetam bene de me semper promeritos. Vale.

Antonio Miglorino Nouemuiro Libertatis Florentinae.

Eo chirographo cum scribi ad te postules: cur tu quaeso alieno ad me scribis? Maiores non tibi sunt occupationes q̃ mihi. Mihi quoq; non minor est ex manu tua iucunditas: q̃ tibi ex mea. Inepte inquies scribo: ineptus & ego ex apto sum factus. Olim litterę meę compositione sua ridebāt. Nunc inquinauit eas curia haec nostra. Ingenio: quod deterius ē: idem euenit quod manui. Cum ergo tuos apices nouero: meos tu uicissim mereberis. Volo ut utriq;: uel admirandi sit: uel ridēdi parō. Grata mihi fuit epistola tua: grata humanitas. Nec certe te aliū cerno q̃

omni tempore fueris. Fuisti mihi semper amicus: & usq; in presentem amor continuat. Si quem uere puto gratulatum esse hoc nostro honore: in primis mi Antoni te puto. Hoc si taceres per me intelligerem: si negares non crederem. Eum: qui te amat necesse est ames. Gratulanti amico tuis rebus secundis: opus habes gratulari tu suis. Cardinalaris hec dignitas possessione mea dicetur: usu uero tua: & eorum qui mihi sunt beniuoli. Non extulit me spiritu ullo superbiae: non obliuiosum fecit: aut contemptorem amicicie ueteris. Diuine pietati illam ascribo non mihi. Illi acceptum refero quicquid in me contulit Apostolica sedes. Memoria tenere te dicis dixisse me olim: ero plane Antonii. Vere recordaris Antoni: neq; ego ita futurū eo inficias. Plane inq̄ ero Antonii: semperq; tuus esse & dici: contendā. Venturum in super te Romam adiūgis. Si remorandi causa adueneris gratus erit aduentus: & mora iucunda: si uisendi tantum Cardinalis tui gratia: ne quaeso in tam longo itinere tibi incommodes. Labori parce: & tempori. Familia tua praesentem te querit: & certe etiam patria. Possunt scripta nostra idem praestare quod corpora: non propter memoriam solum litterarum usus est inuentus: sed ne ultro citroq; in omnem necessitatem ire & redire haberemus. Epistola tua mihi semp erit Antonius: mea uelim tibi sit Iacobus: non minus q̄ dextrae coniunctionem. Hoc pacto satisfiet necessitudini nostre. Ex subscriptione etiam tua nouemuirum libertatis te factum cognoui. Hoc prius ex quoq̄ non intellexeram. Gratulor igitur tibi: & ego uicissim tuo successu: fato nescio quo accidisse aduertens: ut uno tempore tu patrie tue: ego ad romanae ecclesiae consilium summum uenerimus. Postulasti paucu los uersus. ecce plures q̄ peteres: & q̄ ego daturum me ab initio crederem. Vale, & dignissimis tuis collegis me commenda & offer.

Antonio Mariani Florentino.

Quae de schola nostra cōmemoras: & que de ambiētiū postulationibus mones: mēti tenebo. Vsq; in presentē nil est supplicatum. ne uero īpetretur custodes apposui. Curabo q̄tum uigilare occupati oculi possunt: ne qd huic sancto operi nostro incōmodet. Tu pie agis Antoni: nō deserens quod coepisti & cōtinuasti cū laude: nō tam meo iudicio auditoria ad litteras: gymnasia ad robur: q̄ schole he iuuenū ad salutem animae faciunt. Fauendū his censeo & impedimenta tollēda: qbus cōfundi haec pietas possit. A dero illi usq; ad ultimū uitae: nec acti tyrocinii immemor ero. Si qs mihi ad bene agēdum est spiritus. Si qua in domini mandatis uo lūtas: plane cōfiteor. Ducta ē ex rudimētis illis: quae te tradēte accepimus. Bñ uale: & cura ut ī his laboribus nr̄is: tuis & coetus tui oratōibus subleuer.

Nicolao Capranico Prasuli Firmano.

SI me non putasses superbum: remisissem munus: quod per Petrũ misisti. Quid. n. in tanta coniunctione nostra attinebat quęrere noua tentamenta amiciciæ? Diligo tuam Paternitatem. nec ullis muneribus augeri potest mea dilectio. Abstinebis posthac a rusticitate huiusmodi. Nunc tibi gratias ago: & in testimonium tuę liberalitatis appendi auleum in auditorio meo mandabo. Petrũ audiui referentem quę in mandatis dedisti. Referet & ipse quæ a me uicissim acceptt. Bono animo sit dignatio tua. Communis tibi & mihi hic pileus erit.

Angelo Vitellesio præsuli Cornetano.

ANte hunc diem non respondi litteris tuis: quas proxime accepi. Cupiebam ipse responsionem tibi dictare: nec per occupationes licuit huc usq; id agere. Secretarii exprimere communia possunt: affectiones amicorum non possunt. Nactus ergo nunc hoc paululum ocii satisfaciam paternitati tuę: & mihi. Nõ dubito pater amantissime iucundã tibi fuisse hanc meam ad cardinalatum assumptionem. Postulat hoc amicicia nostra & continuus amor: quo te & tuos multis iã annis sum ꝓsecutus. Postulant ea quę in hac dignitate expectare a me potes. Animus meus tecum continuo erit: opera etiam non deerit ubicũq; in tuis rebus necessaria fuerit. Habes in hoc collegio plures qui multum te amant: & honoris tui sunt studiosi. In hoc numero licet me computes: nec persuaderi tibi aliter sinas. Vtinam tamen: qui te ita amant prudenter amassent. Vtinã dum sibi nimium sapientes uidentur: periculo tuo experimentum non fecissent sapiẽtiæ suę. esses tu quidem unus ex nobis: nec Pontifici nostro impedita ratio ad te assumendũ fuisset. si ad hoc examen redeundum fuerit aliquando: non ero ex his: qui imprudenter te ament. Si quęris a me nunquid auxilio tibi hoc tempore fuerim: respondebo ingenue: primam me curam rei meę habuisse: proximam tuæ. Ad utrũq; uires unius satis non erant. Si aliter dicerem scio non crederes: neq; ego tibi mentirer. in amicicia expectandũ nõ est: ut alios magisq̃ nos metipsos amemus. Admonui tamen quos putabã tibi fauturos: consiliũ etiam dedi eorum quę uiderentur agenda. multa prę cauenda monstraui: quę nõ sunt ęstimata. Aliter q̃ sentirem loqui putabar. Vbi tecum sic agi aduerti: non ualens meam illorumq; sarcinam ferre: meę perferendæ incubui. Fateor meritum esse melius de uirtutibus tuis. sed quid agas ubi Pontifex ab his derelinquitur quos in tua & cæterorum creatione primos adiutores statuerat? Omnino ordinationem hanc nouam decreuerat facere. Actum de æstimatione sua & sedis putabat: si uictus a collegio uideretur: uincere ipse uolebat. Maluit ergo ad eos: qui sine te uictoriã certam spondebãt: uoluntate sua hęrere q̃ cum hiis sentire qui cum te uelle

deberent:nec te nec quempiam uoluerunt. Sic acta res est. Dolorem tibi
attulisse hanc tui praetermissionem nõ dubito. Carneus.n.es:& sensum ho
minis habẽs. Verum cum sapientissimus sis:credo modum te huic cogita
tiõi iam statuisse:& uia sua reputasse humana. sunt ut tu melius nosti incer
ta. sunt fallacia. sũt plaena miseriis. Destituimur unde spes erat:et erigimur
unde non putabamus obsessi caligine:& tenebris sęculi. Semper ancipites:
semper anxii:non prius exagitari desinimus:q̃ uitae finis adueniat. Te pre
cor dignissime antistes per amiciciam nostram:ut in hac tua fortuna altum
animum geras:nec a sensibus te deprimi sinas. Nil accidit tibi:quod nõ
multis antea & nũc quoq; acciderit. Cogita quot sint olim uiri pręstantes
praeteriti:quot nunc praetermissi. Apud multos expectatio fuit. res apud
paucissimos. Nõ semper digni assummuntur. Locus est aliquãdo malis &
indoctis atq; inutilibus. Rarae res.p. sunt & olim fuerunt:quę ferre bonos
ciues potuerint. Hic eiecti:illic oppressi sępe fuere. Magna mi Cornetane
ciuitas est. magna atque excellens dignitas: posse & ciuitate & dignitate
carere: non tamen propterea deponendam spem puto. Sentio quid loqua
tur Pontifex:quid adhuc pro te meditetur. si uitae aliquam accessionem de
dederit deus:molestior ei fuit q̃ tibi omissio. Tractus ẽ in aliam partem:
non cessit. Crede mihi facturus est quod nunc amici non permiserunt. Tu
interim a labore non cessa. serui ecclesię. serui principi tuo & certe etiam ho
nori. Intuentur nunc omnes quid facturus iam sis:quorsum tuę curę se diri
gãt. qui te amant eadem de te optant quae ego. qui odio habent ĩmaturum
& praeceps aliquod consilium attente expectant:quo te ipsum & spem tuã
omnem in futurum confundas. In hac expectatione nõ dubito eliges quod
animae & famae tuae sit salutare:& quod nos qui te amamus delectet. Scrip
si haec pauca:nouit deus:corde fideli: credens tibi non futura ingrata. Ro
go omnia in bonam partem accipias:& charitati des ueniam si simplicita
te sua errauit. Me semper habebis:& in testimonium animi has litteras tibi
seruato. Vale.

Mariano Sozino Senensi Iureconsulto.

TVę charitati gratias habeo:quod binis litteris de emenda uilla
me admoneas. Si Papiensi tuo nõ esses affectus:hanc certe curã
non sumeres. Cupis illi gratiam populi:cupis ornamentum di
gnitatis & uitae solatium. Meminisse debeo & meminero humanitatis tuę
huiusce. Cur autem hoc tempore non sequar consilium tuum? Scięs cum
ad uos uenero litteris nunc reddere rationem non possum. Ad Iunium p
ximum si ita Pontifici nostro placuerit: me expecta: & uale. Saluta meis
uerbis Bartholomeũ Iureconsultũ filium tuũ ac totam familiam. Romę.

Heliano Spinulæ.

GRatulatio tua amantiſſime Heliane iocunda mihi fuit atq; accepta. Video.n.te memoriam retinere antiquæ cõſuetudinis noſtrę:& charitatem quoq; non imminutam. Dignitas hęc in me collata beneficium dei eſt:& amor Pontificis: non præmium meorum laborũ ſicut tu ſcribis. Cognoſco debitorẽ me diuinæ pietati:& æternas gratias illi habẽdas:quæ non quid ipſe dignus eſſem accipere:ſed quid ipſa impẽderẽ ſoleret:ſpectauit. Cardinalatus hic meus:ſicut tibi ẽ carus: ſic uolo omnibus in rebus ſit etiam cõmodus. Quãdo placere tibi & tuis in aliquo poteſt:ſcribe:& poſce. Quantum in me erit:tantũ ſine exceptione Heliano meo præſtabit. Ricam:quam obtulerũt Bartholomeus Framura & Obertus Penellus:grato animo accepi & tibi gratias ago:lætatus munere & uoluntate:qua illam miſiſti. Opere & textura ęgregia eſt. Egoq; illam ĩ memoriam tui ſolemnibus diebus ſemper geſtabo. Bene uale:& tuos oẽs uerbis meis ſaluta.

Proſpero Camulio.

TAcitus te ſæpe reprehẽdi.quod poſt tuum diſceſſum uſq; in hũc diẽ ſilueris. Non poſtulat hoc amicicia noſtra:non ẽt charitas: qua te cognitũ ſũ ſtatĩ cõplexus. Deleſſem pẽitus nomẽ tuũ e rõnario amicorũ meorũ:niſi poſt quartũ mẽſem litteras a te accepiſſem. Scribis lętatum te eſſe nouo gradu:in quem bonitas dei me ſtatuit:ſolida eſt & uera læticia tua mi Proſper. Creuit homo tibi amicus:tibi omnia tribuens: & qui de ſummis uirtutibus tuis benemeritũ cupit. Volo hæc dignitas cõmunis ſit tibi.& mihi:nec in ſe habeat aliquid:quod non tuum credere poſſis ut meũ. Addis te multum mihi debere:mihi quod debeas exiguũ eſt. Ponderibus nimium gratis beneficia expendis. Ego quod me oportebat feci.fuiſſem reprehendẽdus ſi ſecus feciſſem. Quando in noſtra caſtra totus migraueris:maiorem adhuc animum ſenties. Pontifex tibi afficitur.ego afficior.eadem erit omnium mens cum cognoſci incipies. Incipiendum eſt autem non ſero: ad multam.n.ætatem iam perueniſti.& q̃diu nos:qui te amamus:ſimus uicturi:certum nõ habes. Vrge hanc occaſionem rei bene gerendæ oblatã uno temporæ:& ſimul experimento probatam. Fœlicitas non parua temporũ eſt:principem regnare in eccleſia.qui uirtute ipſe excellens:uirtutem in pręcio habeat. Vale:& Illuſtriſſimo Duci noſtro cum tempus habes me commendato.

Franciſco Bertino Luceñ.

INtellexi quid ſagæ tibi prędixerint.quod etiã tuum ex hac mea & cõmunis domini aſſumptione gaudium fuerit. lætor plurimũ tua hac uolũtate:quæ certe mihi nũq̃ dubia fuit. Diligis homi

nem:a quo summe diligeris:& successu eius exultas:qui omnia tecū habeat cōmunia.Propter occupationes breuibus agam quicquid honoris.& com modi hic pileus habet:tuum putato.Paucis mihi est satis : cætera parta ue lim esse amicis:inter quos tua uirtute in primis tu es.Patriam non est necē se mihi cōmendes.Natura & uolūtas mea omnibus horis mihi illam com mēdant.Vtinam tanta possem illi præstare quanta desyderium fert.Florē tissima esset:nec ullius externæ opis indiga.Pie tamen facis illius sedulo re miniscens.Vale:& Reuerendissimo domino meo Cardinali Rauēnati me q̄tum potes cōmenda.

Bonnio Bononiensi.

BReuibus litteris:quas ad me scribis: laudas sapientiam Pōtificis nostri:quod me ad Cardinalatū extulerit.Amorem ęquius erat laudari.cum.n.nulla in me uirtus sit:nulla facultas:qua ĕe eccle sīę utilis:& ferre tantam sarcinam utiliter possim:uideri magis potuit sui in me animi testimonium quoddam dedisse:q̄ illa spectasse:quę digna sunt pi leo.Ago tamen beniuolentiæ tuę gratias:& tibi omnia spondeo quæcunq; hæc in se dignitas habet.Affirmo etiam actiones meas eas futuras:ut uolū tate & studio proxime ad illos dicas accedere:qui bene operantur in uinea Domini. Vale.

Gullielmo Pererio.

LItteræ tuæ acceptæ mihi fuerunt.Gratulatio quoq; tua iucunda. lætaris dignitate amici te diligentis.lætaris eo honore:cuius ī te pars nō parua redundat.Mihi soli nolo hunc pileū geri.Geri uo lo ecclesiæ . geri Pōtifici:& amicis egenis atq; diuitibus.Amasti tu me sem per:amaui te ego uicissim.Nulla utilitas præbuit causam beniuolentiæ no stræ.Fundamentum fuit uirtutis opinio.Tu in me forsan aliquid inspexisti: quod placuit tibi.Ego in te multa agnoui:quę dilectione censui digna.qui sic amant continuo amant.Nec super induci ulla obliuio potest . Memini tui mi Guillelme:& q̄ diu uiuā meminero.speciē exteriorē hic honor forte mutauit.studiū amicorū nec mutauit nec minuit . sum idē erga illos q̄ ha ctenus sui.Eo fortasse in eis colendis incensior:quo maior benemerendi ac cessit potestas.Accipio quę mihi tua humanitas offert:& tibi gratias ago. Laudo etiam quod litteris totum te dederis.Sic facito semper : & me ama to.Consolationi ac cōmodo:q̄tum in me erit:tibi omni tempore ero.Vale.

Ioanni Cirignano.

BInas tuas diuersis diebus accepi cum exemplis eorum quæ scri pta nuper ex Gallia sunt.Primis statim rescrip si. sęcundis respō deo nunc.Pontifex cuncta me recitāte:audiuit.Si uera sunt quæ

narrantur:est quod perturbationem pertimeat:sin iactantius dicũtur ut ha ctenus dicta sunt multa:habet:quod expectet:& speret. Nosti mores illius gentis:uerba magnifica:spiritus supra uires. Potens illud regnum est intra terminos suos:extra idem non est. Pecunia carens sola multitudine ualet: quæ nisi forsitan nouas sedes quęrat:teneri sine stipendio foris nõ potest. Si primi impetus trãseant:in manibus tenetur uictoria. Agit tibi gratias Pontifex:& te recognoscit. Meaq; etiam cõmendatione habet in suis. De absente haberi ea ratio non potest:quæ de pręsente haberetur. Alias. Hæc nũc. Vale:& me ama.

Antonio Allio Canonico Florentino.

IVcundę gratulationes amicorum fuerunt. Iucundi adeuntium uultus. Accepta etiam munuscula quędam in hac mea Cardinalatus dignitate oblata. Ex his omnibus nil officio tuo æstimabilius fuit. Tu non solum lætari meo successu per litteras uoluisti:sed ut lætãdum continuo esset:addidisti salutaria quędam pręcepta:ad beneuiuendũ: & tenendum cum dignitate hunc locum uere apposita. Cõmunia illa superiora:& sæpe ab his uenientia:qui uel non amant:uel alterius prosperitate tristantur. Tua hæc charitas rara est:& nil in se habet:quod non prodesse & dilectionis perhibere testimonium possit. Gratias tibi ago mi Antoni: plusq; sic gratulanti:ac muneranti debere confiteor:q̃ cæteris usum suum tenentibus. Seruabo hanc epistolam in pignus animi tui; & quottidianã magistram actionum mearum. est digna:est uera:& a perfecto cordis thesauro procedit:complectens omnia:quæ reddere Pręlatum utilem in ecclesia possint. Non graueris frequenter sic agere:tuisq; uocibus dissipationes cordis mei:ad bonum colligere. Ex his non sum:qui admoneri indigner. Iucunda est omnis correctio:ueritatemq; aures meæ semper accipiũt:audire auẽtes quę pręstare meliorem me possint. Imperfectum.n.meum agnosco: & deesse multa mihi intelligo:quæ ab amicis sint medicanda. Quanto minoribus meritis in hanc dignitatem ascendi:tanto me conuenit ad uirtutẽ laboriosius laborare:ne uidear Deo & sanctę Sedi ingratus. Vnã uero hãc consolationem habeas:& me uelim. Mihi nunq̃ deesse me patiar. Dirigentur omnes curæ ad salutem ecclesiæ. Bene agendi locus per negligentiam non omittetur. Laboris:non ocii gradum cœpisse me statuam. quę ipse nõ intellexero ab aliis accipere non recusabo. Satis erit in secundo genere laudatorum apud Hesiodum poni:& gratias hac ratione pro suis donis:& datis Altissimo reddere. Te uero amantissime pater tota semp mẽte complectar:& ĩ meis habebo. Quęcũq; nostra dignitas poterit:tibi poterit:& his qui nos amant. Obliuiosum non me fecit amicitiæ ueteris:non aspernantẽ

inferioris códitionis. Eadem in colendis amicis mihi mens est ad Cardina latum assumpto: quę olim fuerat egenti: ac pauperi. Vtinam sic cotidiana consuetudine frui necessitudinibus possem: ut ego illarum singulis diebus pene sum memor. Habes optimum patrem & studiosissimũ tui Cardina lem sancti Marci. Eo adiutore nihil est quod opera cuiusq̃ indigeas. Si quã do tamen parcere suis occupationibus uoles: est tibi Papieñ. studio & fide paratus: cui imponere qduis oneris possis. Propter familiare mysteriũ quod Pontifici exhibet: facultatem aliquando habet implendi quę petunt amici. Quod nõ accipies: silentiĩ tui erit: non amicitiæ nostræ. Vale & saluta uer bis meis Nicolaum Corbizũ: & Leonardum Dathum Canonicos tuos: cæteros etiam: quorum consortio usum me olim: & adiutum cognoscis. Di ctaui tibi hæc pauca paululum ocii nactus: magis ut indicarem: quanti fe cerim epistolam tuam q̃ quod satissactum pñti officio uelim. Iterum uale.

Fr. Patricio Pręsuli Caietano.

IN scribendis litteris tuis uelim post hac ueterem & rectam con suetudinem serues. Mihi salutem dicas: & unum: non plures ap pelles. Si dignitate excello: etiam cõmodius inseruiri illi per inge nium potest: q̃ per monstra uerborum. hoc inter nos seruemus deinceps. Cõmendaui tibi Honofriũ. nescio quæ modo cõmemoras. mens fuit bo num cõmendare non malum. si opinioni meæ contrarius est uelim & com mendationem esse cõtrariam. Pluris est apud me honestas: pluris Ecclesia: pluris Pontifex: pluris etiam tu q̃ omne Fulginium: & quicquid habet Ita lia. Vtere officio: & Iusticiam serua: id agens: ut agere negotium publicum uidearis: non tuum. Meas omnes commendationes: quodcunq; uerborum genus habeant: sic peto: semper interpreteris: Quantum per honestatem & bonũ publicum liceat. De pretore Gualdi Paternitati tuæ gratias ago. Soluisti p me mercedem hospitii: quod ille in Picenum eunti: ini tu & redi tu gratissime pręstitit. Vale.

Christophoro Landino

DIstuli dies aliquot respondere litteris tuis non aliam ob causam: q̃ ut tibi ipse rescriberem. Possunt qui nobis ab epistolis seruiũt partem aliquam sensus nostri inditiis suis exprimere: Ad illa ue ro arcana penetrare non possunt: quæ in intimo cordium sunt: & tam eum delectant qui scribit: q̃ ad quem scribuntur. Nunc uero paululum hoc ocii habens: morem geram & tibi: & mihi. Gratularis ob dignitatem Cardina latus in me nuper collatam. Credo Christophore tuam gratulationem ex animo esse: cum me semper dilexeris: & coniunctio studiorum nostrorum: absentes: & silentes in charitate tenuerit. Ago tibi debitas gratias. Impleti

munus amici:& ostendenti memorem te beniuolentię nostrę:& cōmendationum:quibus a me omnibus in locis es semper ornatus. Nō passus es in tot gratulantium uocibus tuam requiri. Innouasti p litteras foedus communictionis antiquæ:quod & si inoffensum manebat:profuit tamē a senectute nimia uendicari. Seram autem gratulationem non fuit necesse tot uerbis excusares. Sera uideri forsitā aliquibus potuit:mihi certe perq̄ tempestiua. Si.n. allata in primo illo salutantium concursu fuisset. Legi quiete non potuisset. erat necessarium in cumulum cōmunium litterarum obliuiōi mādari. Nunc lecta qete est:& gustata suauitas omnis orationis tuæ:atq; affectus. Sic precor continuo facias:puteśq; non ideo quia honore pares nō sumus: amore pares esse non posse. Possumus certe. Speciem exteriorem dignitas hæc mihi imutauit. Iudicium interius ut erat:dimisit. Seruo amicicias ueteres. Diligo qui me dilexerunt: & oībus cum possim:cōmunem me præsto. Si frequenter non possum:est gradus:non uoluntatis. Dixi hæc pauca: ut scires operam tuam non frustra futuram. Laurentius Guidetus: quem in calce litterarum commendas:uenit ad me. Benigne susceptus est:libenter quoq; auditus. Consyderans uero ego eius ętatem: & litteras adhuc complemento egentes:consului rediret ad uos: & quæ didicerat in otio confirmaret. Filio non aliud suasissem:q̄ sibi. Accipit curia nostra meliores:q̄ faciat. Seruitur hic uel ambitioni:uel domino. Vtrobiq; tēpus dici & noctiū totum cōsumitur. Ad studia ne momentum quidem relinquitur:quod partum affertur. id uero prodest. Retinetur ægre nisi bene sit partum. Addicamenta nulla sunt expectanda. Ideo fit ut ingeniis nondum confirmatis calamitas nocentior afferri non possit. Sicut autem facturum te spondes:ita quęso extremam manum Ichoato operi appone:& iuuenem perfice:ut sibi & mihi suo tempore utile ministerium habeat. Quod uero ad nos attinet: quando cōmunis tibi est animus noster:uelim:etiam Dignitatem cōmunē existimes. Partitio iniqua:ut reor:non erit:ut tua sit usu:mea possessione:q in ea acquirenda tam diu rastris grauissimis sum operatus. Vale.

Ioanni Cardinali Atrebateñ.

VEnit obuiā Dignationi tuæ is:cui tu iudicio meo supra ceteros homines post Pontificem debes. Est Ambrosius noster:est præco laudum tuarum:tātum te amans:q̄tum amari humanis affectibus potest. Vidi eum studentem operi tuo. Cum de re cōmuni ageretur: nihil non timuit: nihil non sperauit. Vno eodemq; tempore sudauit sæpe: & alsit. Ambiuit:rogauit:supplicauit:fleuit ubertim:cum pronuntiatum te uidit:per me inquies hæc cogitabam. cogitabas recte. patere tamen me:q testis omnium fui:pietati suæ testimonium dare. Amplectere hominem:&

inſinu tuo conſerua.Qui ſic ament ſunt rari.Rariores qui ſic operentur
Non colit te nunc primum florentem ſecunda fortuna:omni tempore cō
luit:& adiutorem ſe prębuit q̄tis uiribus potuit.De me ſileo:ſcripſi per An
tonium q̄ tuo ſucceſſu exultarim:quanti nunc eſſes in oculis noſtris : quid
tibi gloriæ funus pragmaticale attuliſſet.non repeto illa.Eris cito nobiſcū:
& de omnibus uberius coram.Iter accelera.Venis gratus : uenis expecta
tus:& de poſte eccleſiæ triumphum reportans.Te amo.te ueneror:& adiu
torem paro in his:quorum imperfectum meum ad bene regendum hoc mu
nus deſigitur.Breuitas papiri breuem me facit.Bene uale Reuerendiſſime
pater & Domine.

Ludouico Francorum Regi pro Collegio.

SAnctiſſimus Dominus noſter ſolitus ſemper cū graue aliquid
accidit:ex benignitate ſua id cōmunicare Collegio.Retulit his
diebus:nō ſine mœſticia cordis:in certis litteris:quas Maieſtas
ueſtra ad eum ſcribebat:hoc inter cætera contineri:quod uidelicet quidam
ex Romana Curia redeūtes narraſſent ueſtræ Serenitati:ſuā Beatitudinē
accepto nūcio de ſublata pragamatica:ter aut quater dixiſſe:guerra:guer
ra uſq; ad capillos:quaſi p oportunitatem maiorū:pecūiarum ſaltutas ma
ior ad bellum eſſet futura.Doluimus:& nos cum ſanctitate ſua.admiratiq;
ſumus tantam in hominibus pfidiam inueniri:ut cum piculo eccleſiæ men
tiri in Deum:& Vicarium ſuum nulla ex cauſa præſumpſerint.Pie tamē fe
cit Serenitas ueſtra:illa nō credere:nec malignitati aures præſtare.Quęrūt
illi per has fallacias inire gratiam ueſtram:quęrūt diſſidium inter ſociatas
uolūtates inducere.Deus puerſitatem illoꝝ uel ſanet:uel pdat.Sereniſſime
Rex teſtamur Deū & cōſciētias noſtras:uera eē:quę celſitudini ueſtrę dice
mus.Acceptis lr̄is ſublatiōis pragmaticę:illico ī Cōſiſtoriū nos ꝯuocauit.
Legi eas p ſecretariū fecit : lachrymātibus oculis receſſit:quātū eēt Maie
ſtatis ueſtrę beneficiū in totam Eccleſiā:quanta pietas ſua:quāta religio:
quanta bonitas mentis.laudando:& benedicendo ſaciari nō poterat. Age
bat frequēter gratias Deo.Agebat Celſitudini ueſtrę:hoc crebro adiiciēs:
obligati nimium regi tam catholico ſumus.ornauit nos:ornauit tempora
Pontificatus noſtri.Quod Eugenio:Nicolao:& Caliſto euenire nō potuit:
hoc per hunc regem nobis Deus conceſſit Plena humilitatis:& gratiarum
fuit eius uox:atq; oratio.Rurſum aduenientibus ueſtræ Maieſtatis oratori
bus:cum in publico Cōſiſtorio obedientiæ:& pragmaticę extinctio hono
rificentiſſimis uerbis eſſet oblata:effudit eo in loco omnis gratitudinis ſuę
affectus.Nota eſt reſponſio beatitudinis ſuæ:auditæ laudes ab omnibus:
quas in Maieſtatem ueſtram:& Chriſtianiſſimam Frācorum Domum cō

gessit. Sequētibus diebus usq; in hodiernum: per quemq; nostrum nihil auditum est: quod non propensissimum animum indicet. Experimur quottidie ingenium eius: & sensus. Bonus est: mitis est: & simplex: & uerus. Verba illa sua non sunt: nec habent cōmune aliquid cum moribus suis. Similia sunt potius ingenio & leuitati eius: qui ea finxit & rettulit. Pro Deo bonitas uestra tantam enormitatem nō credat. Suauis est in ore suo cōmemoratio nominis uestri: nec nisi cum summo honore de Rege Ludouico sentit: & loquitur. Oramus & obsecramus Maiestatem uestram: ut aures delatoribus claudat: sicut sapientissime facit. Colat hunc Pontificem a quo colitur: & amet eum: a quo paterne amatur. societas hæc & coniūctio: utriq; erit per utilis. Nos dolētes dissidium inter patrem & filium malignitate peruersorum nasci: uolentesq; perhibere testimonium ueritatis: ex debito nostro ultro has litteras scripsimus. Precātes: ut nostro magis q̄ leuium hominū testimonio credat: & bonitatē suā sequatur: nō appetitus malo℞.

Angelo Cardinali Reatino.

INtellexi ex litteris Amici nostri: quas scripsit ex Vrbe: placuisse Altissimo uocare ad se Petrum Paulum: uestrę dominationis nepotem: quod certe non solum eius cā: cui mali nīl accidit: sed patris Agapiti: & uestrę dominatiōis plurimum doluit. Erat. n. I eo pręcipua indoles: qua expectare: & sperare digna oīa poteramus: & patri etiam eius graue incōmodum accessisse uerisimile est. Amabat eum in primis: & numerosę prolis quasi alterum parentem statuerat. Vestraq; dominatio dici poterat: Iuuenem hūc aluisse. Fuit Reate secessus causa. Romæ uero ita domi quottidie erat: ut in gremio uestrę dominationis creuisse: & disciplinam sumpsisse uideretur. Colebat illum charitas patrui: & in precio habebat. Nec potuit talis casus sine mœsticia mentis suæ accidere: quandoquidem ego: q nulla consanguinitate illum contingo: sed solis familiæ meritis amos tristor: & doleo. Placeat Deo nostro acceptum eum ī requiem sempiternā: ubi terrenis anxietatibus liber rogare pro nobis possit: qui peregrinationē agentes: secuturi mox sumus. Non audeo tantum dominum consolari litteris meis: neq;. n. fas est credere superari uirtutem eius a sensu. Fuit diu in seculo. Exercitatus est in fortunæ aduersis. Deū timere didicit: & non contraire decretis naturæ. Repetiit superna dispensatio: quod nobis illum diligentibus precariū dederat. Nouum in hoc adolescente exemplum non est: oīs ætatis & sexus pueri: Iuuenes: & senes: ex hoc ergastulo euocantur. Maiorem certe q̄ nos gratiam a domino consecuti: qui in ualle lachrymarum relinquimur. flemus aliquando eorum: qui nobis chari sunt exitum immaturum: ignari quid eis euenturum fuisset in uita. Varius est & lubricus adole

scentiæ cursus:malis infinitis obnoxius.Vidimus parentes quosdam: qui bus adolescentia filiorum risus fuit & iocus: fleuisse amare successus ætatis. Positi in tenebris quid lugeamus & rideamus nescimus.Incerta sunt hominum uota: atq; utplurimum contraria rebus nostris expetimus. Non spondebat Petri Pauli institutio nisi uitam placentem: & dignam patruis duobus: quos romanæ Ecclesiæ Cardinales inspexerat neq; ego aliter puto.Verum qui scimus an caligabant oculi nostri: & secus erat casurum ac uideremus? Proptereaq; Deus ipse exitum futurum discernens: præripere hunc nobis dolorem uoluerit. Casus infiniti poterant impendere:ꝓpter quos mors sua primo uitæ aditu fuisset optanda. Sequamur ergo omnibus in rebus Dominum Deum nostrum Ducem non fallentem: scientem indigentias nostras:supra omnem affectum nos diligentem.Nō dabitur hoc modo doloribus & erroribus nostris locus: sed Maiestati suæ per cuncta placebimus. Cogitatio etiam mortis nostræ: quæ futura post paulo est:leuatrix sit alienæ. Pauca hæc inter multas occupationes censui Dominationi uestræ scribenda. non ut consolationem ab homine imperito acciperet: sed ut sciret nihil sibi in rebus suis perire: quod mihi non pereat.Consolationemq;: & tristiciam omnem domesticam communem esse ambobus. Vestra dominatio bene gerendæ suæ legationi intendat:ut hactenus fecit. seruitori suo aliquando:cum ocium est:familiare aliquid scribat.Commendationes amicorum: & depublicis rebus epistolę: communem quandam consuetudinem tenent.Amiciciæ fructum non habent.Pōtifex lauationis causa Viterbii est.Curia pene tota cum eo.erimus hic integrum Iūium.Iulium & Augustum uagabimur.Septembri balnea repetemus.Desinente Octobri reditus erit in urbem.Valeat fœliciter Reuerēdissima Dominatio uestra:cui me etiam atq; etiam cōmendo:& dedo.

Antonius Allius Florentinus Ia.Cardinali Papieñ.

Diu Reuerendissime Pater responsum tuis litteris reddere distuli:non tamen aut desidia:aut tuæ Dominationis obliuione id fecisse me uelim existimes.Nā tuæ Dominationis ita in aio mihi imago impressa est: ut si optem:si summa ope moliar delere:non ualeam. Tuis itaq; occupationibus studiisq; peperci:ne si ei crebius litteras darem: T.P.fastidio me fore cōtingeret.Nunc autem occasio oblata mihi est scribendi:quam equidem uehementer amplector.Negotium etiam Nicolai Corbitii: de quo ipse tuam dominationem certiorem fecisse manifestum est: quoad possum & licet: semel; iterum: iterumq;: ac millies (

ita dici fas est)commendare eius amicicia adstrictus:compellor. Mihi
autem fecisse te Reuerendissime Domine arbitrabor : quicquid tam bono
uiro tantopere tibi dedito feceris. Tuarum Reuerendissime Pater littera
rum : quae pluribus ante mensibus mihi redditae sunt : grauitas atq; di
gnitas ita me exterruerunt: ut respondere uix audeam. Illa tamen mo
deratio qua legere mea : quaq; pluris ea facere q̃ ęquum fuerat dignatus
es : Iterum ad scribendum me non solum animauit : sed impulit. Quaeso
igitur:ut ea:quae sentio:ob quae etiam uehementer gaudeo : eloqui me pa
tiaris:nec iis quae dicam:prout adulatoribus consueuisti:aures obsecro ob
struas. Tuas Reuerendissime pater litteras non ego solum pluries summa
cum uoluptate perlegi : sed amicorum tuorum nonnullis ostendi : qui eas
adeo omnes probarunt:ut ex mea:simulq; eorum sententia hęc rependere
tibi statuerim. Iis plane qualis:quantusq; ipse sis manifeste deprehensum
est. Magna siquidem animi tui moderatio : magna docilitas : magna opti
me te gerendi auiditas inde constitit:tua plane in ecclesiam charitas:tuum
studium:atq; affectus:eo pręcipue inotescit: qd uel mea cum consilia:tum
exhortationem te & audire:& amplecti non pudeat. Ita ut Salomonis uer
ba in intima cordis penetralia admisisse recondidisseq; uidearis:qui uel a
Formicis interdum homines quid discere perhortatur: quo quidem patet:
q̃ auidius audituros sis sapientes. qd profecto si faciant Principes:recte
sane se gerant uniuersi. Nunq̃ a uero excidant. nunq̃ a iudicio:sententiaq;
labantur. Ibi salus dictum est:ubi multa consilia:& audiens sapiens sapien
tior erit. Illius uero salus omnino desperanda qui aures amicorum consi
liis:monitisq; obstruxerit. Salomon licet sapientia omnes praecelleret:con
sultores habuit seniores. Alexander autem cognomine seuerus ; cum esset
iuuenis: immo potius adolescens:ideo sapientissime administrauit imperi
um: quia consultores habuit cumplures : tum bonos : tum admodum so
lertes. Innumera extant exempla:quae epistolae modus non capit. sed ad
te unum redeo. Magna Reuerendissime Pater epistola tua spe eos qui
eam legere omnes erexit:animo agitantes : q̃ gratis uel ea : quae forsan mi
nime a me eidem scribi decuerat:ipse acceperis:q̃ modeste me ad scriben
dum horteris : q̃ humilia de te ipsemet sentias : q̃ alacriter occasione com
modate curaturũ eẽ pollicearis:q̃ bono ẽt animo te laboresq; tuos Deo:&
diuino cultui:& des:& naueris:& dicaueris uniuersos. q̃ ingẽti spiritu ad id
quod tuo officio incũbit munus capessendũ:te iã dudũ accinxeris. Scio pla
ne moderatiõem tuã:haud ęquo has de te laudes aĩo admissurã:sed haud q̃
q̃ officio meo factũ a me satis putari:si p̃dicatõe:p̃cõiisq; dignissima ip̃e ĩ ta

ĉta præterea m. Vera enim uirtus ueteri prouerbio: laudata augescere consueuit. Magnæ siquidem est indolis: si quando ueris de se: ut fit: memoria audire contingat: non exultare rumusculis: sed uel famam: uel laudes: licet æquo ampliores: ut uirtute superati: ui magna contendere. Videndum tamen tibi est: ne secularium cura rerum animum ad maiora augustioraq; natum: uel cęlo ipso deiiciat. exigui. n. spiritus est a paruis magnorum aut desperatione aut contemptu: se rapi permittere. Pro suo. n. unicuiq; modo impendenda opera est. Hęc igitur animæ: hec mentis ius sibi iugiter uindicent. Inde corporis: hinc animi: tum necessitatibus: tum commodis consulendum: ac ita optimis maxima studia simul ac tempora destinanda. Mortalium plane curis indulgendum: non seruiendum. Tam uilia. n. sunt: tam abiecta: tam exigua: ut non studio digna sint: sed contemptu. Hæc omnia facilia tibi semper obuenient: si ut scribis tibi te deesse non patiaris. Sed qd ego inscius equidē in hęc uerba lapsus sum. Statueram. n. minime tecum his agere: quapropter sermonem: licet truncum: parumq; absolutum: in medio cursu abrumpo. Tu autem mihi parcas quæso: quinetiam tuo more meam hanc improbitatem: meas ineptias æquo animo tolerato. Nicolai uero nostri causam: ut tuam ipse facias iterum obsecro. Est. n. talis: prout uel supra locutus sum. Fauore atq; ope bonorum dignus sit omnium. Dominus ac Redemptor noster tuam Dominationem semper: & ubiq; custodiat. Date Florentię. Die. xvii. Ianuarii. M. cccclxii.

Fran. Philelphus. Ia. Cardinali. Papiē. S.

ET si putabam pater modestissime iam tibi redditas esse meas litteras ab Othone Caretto præclaro iure consulto: ac item librum: quem patri humanissimo Ioanni Atrebatensi Cardinali ad tuam amplitudinem antea dederam: tamen non uisum est alienum ab officio meo: ut eadem de re iterum tecum agerem. Itaq; maiorem in modum te etiam atq; etiam rogo: tantoq; studio abs te peto: ut uehementiore nihil omnino queam: ita negocium meum cures apud Sanctitatē Domini Nostri: ut omnia mihi lęta beneficio tuo contigisse intelligam. Nunq̄ n. qd de me optime promerueris: apud animum meum intermorietur. Verum non celeritate minus. q̄ beniuolentia opus est id quod ex proximis litteris liquido cognosti. Vale Pater Reuerendissime: & me Sanctitati Domini Nostri & unice me commenda: & deuotissime. Ex Mediolano. x. calendas Apriles. M. cccclxii.

Fr. Philelphus. Ia. Cardinali Papien̄. S.

SI quod pręsens forem coramq; facturus. Si Romæ agerem hoc tempore:ut Amplitudinem tuam pater clementissime:obseruantiæ meę gratia:quottidie adirem:ut id in presentiarum quodam modo litteris faciam:me nonmodo hortatur officium:sed rerum mearum impellit ratio. Nosti beniuolentiam. Nosti fidem erga te meam. Nec me latet me tibi esse carissimum. quibus autem in rebus tuo mihi studio atq; diligentia opus sit:binis tibi litteris antea declaraui. Itaq; eadem repetere frustra sit. Tuæ humanitatis fuerit:ita rem meam curare apud summum Pontificem: ut intelligam meas apud te litteras plurimum aeque ualuisse: atq; ipse tu apud eius sanctitatem omnia. quid.n. scribam ad Lolium: cuius aures omnino uidentur abstrusæ. Itaq; operiar: siquid eis profuerint Viterbienses balneæ: quo uel audiant melius: uel omnino de auditu desperent. Vale pater Reuerendissime:& me ut Sanctitati Domini Nostri q̄ deuotissime cõmendes tę etiam atq; etiam rogo. Ex Mediolano xii Calẽdas Maias. M.cccc.lxii.

Franciscus Philelphus. Ia. Cardinali Papieñ. S.

NEscio utrum nostrum fore existimem defatigatum citius: aut te pater humanissime respondẽdo nihil: aut me quotidie abs te litteras exigendo: quibus fiam de uoluntate summi Pontificis certior. Itaq; tuæ benignitatis fuerit: ut me aliquando liberes ab hac sollicitudine animi. quod ut facias his precibus a te peto: quibus aliud quicq̄ maioribus petere haud possim. Scripsi etiam hac de re ad. R.P. Cardinalem Nicenum: quem etiam rogaui: ut una tecum munus hoc capesseret. Nolo tamẽ ob eam rem tibi minus onus existimes oblatum: quinimo ut es mansueto animo: & magno: & liberali: curabis collegam & officii socium anteuertere: quo uel tua opera atq; diligentia res confecta iudicetur. Nam nec ipse Bessario: ut est modestia singulari: summaq; uirtute: egro animo fert studium ac munificentiam in me tuam. Vale pater Reuerendissime:& me ut Sanctitati Domini Nostri commendes q̄ deuotissime te etiam atq; etiam rogo. Ex Mediolano xii Calendas Maias Mcccclxiii.

Fr. Philelphus. Ia. Cardinali Papieñ. S.

DIligebam antea semper: atq; obseruabam nouum hunc Mediolanẽsem Archiepiscopum:& præcipuum mihi patrem in Christo Iesu Stephanũ Nardinũ: idq; ea potissimũ ratiõe: q̄d & integerrimus mihi:& eruditissimus uideretur. Nunc uero tanta ad pristinã dilectionẽ accessio facta est: ut nõmõ mihi amãdus sit: sed & colendus:& uenerãdus omnino. nõ secus.n. de te loqtur apud oẽs Pr̃ Reuerẽdissime q̄ &

ipse mereris:& uiri omnes boni sapientesq; decere arbitrantur. Predicat sane te uno nihil naturam produxisse excultius: nihil elegantius:nihil omni parte perfectius. Qui dum eximias ac summas uirtutes tuas dilatat oratione: tanto inte laudando utitur animi ardore:ut reliqua fere omnia: & sui ipsius: & Magistratus: aut Negotia: aut commoda uideatur oblitus. Quare cum tanta hunc inte obseruantia incensum animaduerterem:dignus est uisus:ut unus & cogitatus meos omnis:& consilia omnia tibi praesens coramq; referret. Quicquid igitur de me exposuerit meum est. Itaq; tuae mansuetudinis munus fuerit: & quae meo nomine tibi exposuerit:audire diligenter:& quod facto opus censueris: ita perbenigne prouidere:ut semper consuesti. Scis.n.omnē spem meam in tua mansuetudine esse collocatam. Quae ne me fallat; te pater amplissime rogo etiam atq; etiam. Vale. Ex Mediolano quinto idus octobres. Mccccclxiii. Neq; tamē omittas rogo pater clementissime:cōmendare me q̄humillime. Sāctitati Domini. Nostri.

Francisco Philelpho.

Fateor me non respondisse ad litteras omnes quas mihi misisti: neq;.n.id otii est mihi:quod tibi. Pridem tamen de cōsolatione ad me missa:& de Sforciados libris gratias egi:addens quae ad petitionem tuam responderat Pontifex. Rescripsi quoq; ad mendas quas deprehendi:& damnari in scriptis suę Beatitudinis ammonebas. Epistolae traditae sunt semper Othoni Oratori ad te transmittendae. Si non sunt redditae illorum est culpa:ad quorum manus uenerunt:non mea. Ego uiros doctos amo.scripta eorum lego:laudo: & ꝑfecto. Spares essent desyderio uires:rectius illi iudicarent de mente. Dubitant fortasse:quia nō possum:nec potest qui uellet. Iterum ergo habeto breuiter quae non accepisti. Consolatio tua elegātissima est:& digna scriptore:qui primas sui temporis teneat. Omnia limata.omnia culta:nihil non suaue:& ad mouendas mentes nō idoneum. Nam quod ad Sforciadem attinet: ut breuibus agam:equas dicta factis.& de rebus bellicis canis quodammodo bellicum. Pro ambobus ago tibi iterum gratias. Neutrum antea uideram:& uidisse uoluptati fuit:praecipue de mendis Pontificis. Grata fuit Beatitudini tua admonitio fuit. Fatetur se hominem esse:& intot occupationibus inueniri facile posse quod otiosi reprehendant.negat tamen suum esse carmen quod memoras. Nego & ego:ad quem primae suae editiones perueniunt. Credere debes cum in familia eius sint uiri docti & poeticę inutriti:cum quibus & solutam orationem & uersum communicat: fuisse illos uisuros in sillabis id: quod istic deprehensum enarras. Certum tamen habet monitore te:qui

prudentissime uides posse si hic esses sua scripta formari semper in melius.
Egi de re tua: quod postulasti: & ut utilius agerem: litteras habitas reci
taui ad uerbum. Vna semper responsio fuit. Amo Philelphum: & sum
ma omnia illi tribuo. Sed quid agam ubi uoluntati necessitas obstat?
quae nunc apud Ducem: eadem apud nos illi esset querela. Bellum gerit il
le: belligeramus & nos. eget ille: egemus & nos. deest illi ad pascendos do
ctos facultas: deest & nobis. Nulla in re deterior est conditio sua q̄ nostra.
ęquus sit nobis Philelphus: & laetiora tempora expectans: transire hunc
importunum imbrem permittat. Non ideo non bene facimus: sibi qd sui
simus immemores: sed qd unde demus non est. Hoc tibi antea scripsi:
hoc in pręsentia repeto. Bellum: quod in Flaminia: quod i Marsis: quod in
Campania: quod in portis prope urbis est gestum & geritur: officia uendi
dit: salaria reuocauit: succum omnem nostrum excussit: omnem deniq
liberalitatem de manu liberalissimi Patris extorsit. Ita ut nō amici solum:
sed charissimi quoq nepotes sui debita subuentione fraudentur. Ingenia
multa & clara opem Beatitudinis suae expectantia praesentem necessita
tem patienti animo ferunt. Idem tu facito Philelphe. Neq. n. in extremo
actu uitae: eo qd non abundes: deficito. Transitus: quem mihi: & Niceno
denuncias: parum confirmatae mentis est signum. Amare magis corpus
uideris q̄ animum: & pluris pendere paucorum annorum diuitem uitam
q̄ sempiternam miseriam. Credo te nobiscum familiariter agere: & magis
haec scribere: ut dolorem tuum: q̄ ut animum indices. Sed si tanta te pec
cati caligo opprimeret: ut facturus esses quae dicis: Sacerdos hoc tibi pro
pheto. Deo operante: non habebis quod speras. Animam tuam damnabis.
In Creatorem inuenieris ingratus: miser uiues. miserior morieris. In tanto
scelere nulla erit uoluptas. Anxietas perpetua cor tuum affliget: insurget
spiritus: qui surdo uerbere uigilantem & dormientem animū sedulo cedat.
Nota sempiterna inuretur generi & nomini tuo. quae scripsisti mendacia
putabuntur: quando scriptorum & uitae contraria ratio apparebit. Deniq
inuentiones omnes Pogii tui: quas disertissime refutasti: probabis: & euan
gelia facies. Neq ille mendax atq maledicus sed tu peruersus: & pesti
fer iudicio Christianitatis putaberis. Me audi Philelphe. Fraterne consulo:
uiue fortis: uiue patiens: & te ipsum conserua. Si uiues inops: inops ui
xit & Christus. Inopes uixere poetae multi: hystorici multi: & Philosophi
multi: quorum cum ethnici fuerint: turpe est te christianum dissimilem in
ferenda paupertate uideri. Fugam ad īfideles & christi hostes: ad euersores
religionis: quam usq ad senium tenuisti spe ditioris uitę arriperre: nihil ali
ud est: q̄ intemperatum animum & angustum cor decla rare: ac post lon

gam uitæ nauigationem : & tempestates perpessas : & declinatos scopu los:in portu:hoc est i extremo ætatis cursu turpissimum naufragiũ facere.

E idem Philelpho.

Lectis litteris tuis:quas mihi nunc:& quas Ludouico Foscarino antea scripseras : non solum delectatus sum ingenio tuo:quo qc quid uis scribendo assequeris:sed cõsolatus ꝓposito:quod a pri mo ualde diuersum agnoui.Neq̨.n.de Turcis ita sentire uideris : ut ulla te ad eos necessitas possit impellere:aut quicq̃ tibi uelis cũ illis cõmune.Gẽs spurca est:contempta:degener:Demũ ancilla:cum qua sine scelere cõ iunctio esse nõ potest.Recte.n.in eadem epistola scribis.Quis autem mẽ tis compos:nõ emori malit:q̃ iis parere:quibus turpissimum sit dominari. Sic igitur facito.esto noster.Et inter homines uiuendum tibi potius cũ ino pia statue:q̃ iter belluas cum diuitiis:si ibi eẽ diuitię possunt:ubi est animi anxietas continua.Non derelinquet te deus:subueniet necessitatibus tuis: & expectatum fructum tolerantiæ dabit.Scriptum est.n.Patientia paupe rum non peribit in finem.Tu quoq̨ ex quo mutata sunt tempora : & libe ralitatibus nostrorum Principum iam deest facultas:de consueto aliquid deme.Amputa quod superfluum est.Domi te contine.Sumptibus parce. Si serui tres pascebantur temporibus lætis:his tristibus unus pascatur nõ ex animo:sed ex loculis uita ordinetur.Nosti uetus illud.magnum uecti gal est parsimonia.Vtinam non egerem & ego:ex manu pauperis Cardi nalis non solum consolationem scriptam:sed numeratam quoq̨ acciperes. Nunc autem ita fert pręsens conditio:ut egeamus omnes . Grata aliquan do superueniet:quæ non sperabitur hora.De epistola ad Ludouicum uel potius Venetos ægregie sentio.Elegantissima ẽ:& quę fabricata in eadem officina appareat . Nactus oportunitatem recitabo illam Pontifici : ut ui dens consentire te suo in Turcos studio:interius sibi commendet Philel phum . Tui ero memor : & nullam promerendi oportunitatem patiar per negligentiam abire . Dum hic finem uellem facere epistolę : ecce tuæ no uæ litterę superueniunt ad me : & Pontificem . suæ reddentur Pontifici : & quod Syracusii Syracusam : & pro occupaucro mihi uendico . Mandas reponi.Fiet actutum.Sic enim satius iudico:atq̨:ut uerum fatear: legens: utroq̨ offendebar . Pungit autem me rursus : qͩ non penituisse te primi propositi ex his ultimis uideo . Dicis enim te esse in metu : ne extrema ne cessitas urgeat te ad locum Pontifici ingratum:idest:ut interpretor ego: ad Turcos . Vide ne fallaris Philelphe : & de necessitate ex trema iu dices male . Mentiens nobis : Deo non mentieris cordium inspecto ri . Locum nunc apud hunc Principem tibi non u ideo . Tempus pre

stare hoc poterit. Si ibis: & sensum impulsorem spreta ratione sequeris (pa
tere hoc tibi dici ab amico) contemneris magis q̃ extimaberis: & peribit
apud Christianos memoria tua cũ sonitu. Vale. pridie nonas septembris.
Tibure manu propria. Mcccclxii.

Franciscus Philelphus Ia. Cardinali Papiensi.

POsteaq̃ prestanti Archiepo Mediolanensi Stephano Nardino
litteras ad te dederam pater clementissime: neq; tu mihi respon
disti quicq̃: neq; ego ad amplitudinem tuam alias dedi. Nunc
iccirco institui aliquid obstrepere: ne me quasi militem iam emeritum arbi
trares propterea calamo indixisse silentium: q̃d uererer propter senectu
tem ire euocatus in foelicem ac faustam: & fortũatam istam romanę eccle
siæ expeditionem aduersus Turcos: quasi ipse qui annum ætatis agam sex
tum & sexagesimum: sim Nestore senior: & nõ longe illo si minus cõsilio:
firma tamen ualitudine & robore corporis: & sensibus itegerrimis ad om
nem actionem melior: & utilior. Accedit ad rem: q̃d nemo uir latinus &
linguam: & mores: & locos Grecię regionis me aut melius nouit: aut ex
quisitius. qppe qui annos septem apud Ioannem Paleologum Imperato
rem: & sapientem: & fortem: Constantinopoli egerim: & missus non solum
orator ad Amoratum istius impii Machometi patrem: sed ad romanorũ
quoq; Imperatorem: & ad regem Sigismundum illum non modo Græciã
omnem ad Triballos usq; pagrarim: sed mare Euxinum trireme ingressus:
in Asprocastri oram cum descendissem: uniuersam campestrem illam: ua
stamq; Scythiæ latitudinem eques peruaserim: uisisq;: & circumquaq; co
gnitis & Gothis: & Alanis: ac reliquis eius inferioris scythiæ populis: post
altissimos supra Bagnam oppidum: & inaccessibilis montes maximo labo
re & extremo periculo superatos: Bistrizam applicuimus: urbem pulchrã
& populosam. ex altera mõtium parte ad radices: unde postridie eius diei
quo eo perueneramus: ad uesperam eum iter cœpissemus magnis: cõtinua
tisq; itineribus Budam tandem: regium Panoniæ ulterioris emporium at
tigimus. Quo tẽpore Legatus apostolicus Cardinalis placentinus Bran
da Castellio agebat in Panonia ad concitandum exercitum in Boemos.
Vbi rei cuius gratia missus legatus ueneram: ex sententia confecta: apud
Sigismundum Regem: Cum interea temporis Vladislaus Rex Polonię:
quæ Sarmatia: cum eam duceret uxorem: ex qua is est Vladislaus natus:
qui annis superioribus: dum audaciæ mauult q̃ prudentiæ habere rationẽ:
apud Barnam a Turcis: iam plane fusis ac uictis: est obtruncatus. Is inq̃
Vladislaus rex admodum senex me oratorem Imperatorium: p nunciũ in
uitat ad nuptias. Quare ꝑfectus Cracouiam: nõ modo eis interfui nuptiis:

sed orationem:& huiusmodi nuptialem in maxima Regum:Principumqꝫ
& uariarum gentium multitudine.Nam:& Imperator ipse Sigismundus:
& Henericus Datiæ Rex:& Electores omnes Imperii:& innumerabiles se
re alii Duces ac Principes:cum ex finitimis:tum ex longinquis etiam Re
gnis ad eas nuptias inuitati:honoris gratia conuenerant.Inde rursus cum
in Panoniam reuertissem:non multo post tempore sum a Ioanne ipso Pa
leologo:qui ex Constantinopoli soluerat in Italiam:& ex Italia negotii sui
gratia:uenerat ad Sigismundum in Panoniam:iussus redire Constantino
polim:ad sedandos domesticos fluctus:si qui fortassis eo a patria absente:
insurrexissent:ob fratrem ipsum Demetrium qui nunc degit apud impium
tyrannum Machometum:qui tunc etiam tentarat ad patrē huius Ammo
ratum transfugere.Qua ex re factum est:ut ueluti reconciliatis animis in
ter fratres:& Demetrius perinde atqꝫ auxilium petiturus ad Sigismundū
mitteretur:& ego clam:ut re omni exposita Sigismundo id agerem:ne lice
ret Demetrio:si a ratione fortassis animum auertisset:ex Panonia transire
ad Turcos:quod eius facinoris:sine magna illius Orientalis Imperii cala
mitate euenire non potuisset.Iussus igitur Constantinopolim confestim
repetere:ob eam:quam dixi causam:ubi Couinum uenio:ad Danubium:
e regione Spendoroborii:Inde traiecturus ī Triballos:per quos mihi expe
ditissimum iter futurum erat:sum a latinis quibusdam:guarisqꝫ mercatori
bus factus certior:se audisse Hadrianopoli:quę urbs quondam cōdita ab
Oreste Agamennonis filio:Orestaqꝫ primū nominata:deinde Hadriano
polis ab Hadriano Cæsare:qđ eā deletam istaurasset. Posita est ad Ebrū
in Thracia:me iam mensis complusculos agere in Panonia apud Sigismū
dū .Itaqꝫ ne ullo pacto per agrum Turcoꝝ iter facerem:si mea mihi salus
cara esset:& monere:& deterrere nō desinebāt.Quas mihi adhortationes
diligentius cogitanti:sanius cōsilium est uisum:ut eiusmodi omisso itinere
diuerterem ad partes trāsiluanas:quas uocant:ut inde per Vallachos ma
turās ad Danubii hostium:cui hoc tempore licostomum est nomē:nauim
Genuensem quæ propediem esset nauigatura ad Galatam:inscenderē:quo
frustra:ubi contendissem : nam ex eo loco nauis multo ante soluerat coa
ctus sum rursus continuatis per Sythiam:longisqꝫ itineribus Asprocastrū
repetere.Id.n.oppidi in Moldauia est positū ad Euxinū.Nam eo ex Thra
cia:mercatoria nauigia frequentius applicant.Quare sperabam breui me
compotem uoti factum:ea Constantinopoli confecturum : quæ fidei : dili
gentiæqꝫ meæ cōmissa fuerant.Sed mea me longe fefellit spes.Nā neqꝫ na
uigium ullum Asprocastri offendi:neqꝫ si offendissem:cōductum:m fuerat.
Imperatoriæ uoluntati ea per me exponi eius parentibus:quæ mihi expo

neda mandauerat:adeo erant eorum mentes aduersis de filio Demetrio rumoribus exasperatæ in Ioannē. Quamobrē cum illic diutius expecto nauigiorum inopia:aduenit tādem Imperator ipse ex Pannonia:ad quē accipiēdum:cum triremes duæ aduolassent ex Thracia:iis Constantinopolim reuehimur sextodecimo mense:posteaq̄ inde primum discessum esset. Hęc autē eo pluribus exposui:ut intelligeres & Turcoꝝ:& Christianoꝝ quęq; oppida atq; loca Turcis finitima mihi esse notissima:nec ea minus quęq; iacent ultra Hellespontū:propontidaq;:& Thracię Bosphorum:q̄q̄ citra in Europa sunt sita. sed de his prolixior esse nolo. Malo.n.rerum q̄ uerboꝝ me laudatum iri. Itaq; si qua in re me usui esse posse aut conatibus : aut uoluntati summi sapientissimiq; Pontificis Pii secūdi existimabis:recipias uelim eius sanctitati de me omnia.quæ de animo alacri & strenuo:& cōstanti debent esse certissima. Nuuq̄.n.fallam:quācunq; receperis de me fidem. Vale Pater:& Domine mi colendissime:meq; S.D.N.q̄deuotissime commenda. Ex Mediolano vii. Calendas Februarii. M.cccc.lxiiii.

Papiensis Pro Pio.ii. Pontifice Maximo.

INtelleximus relatione multorum q ex Alamania ueniūt:duplicem esse de nobis in natione querelam. Primā qd decimam Clero indiximus. Alteram qd legatus noster Cardinalis Nicenus litteras reseruationum passim concedat. De utraq; multum est:quod miremur. In decima quidē:dolent anteq̄ uulnus accipiant. Imposita est:sed nō imperata. Nulli adhuc nuncii:nullæ litteræ uisæ:quibus mandetur : cleros quicq̄ conferre. Non sumus nescii uię:quā teneri cum Germanis oporteat. Viximus in natione bonam partem ætatis:& callemus cleri & populi conditiones. Venienti ad legationem Niceno colligende decimæ dedimus litteras:hoc tamen adiecimus:ut nummum sine consensu nationis non peteret. Illa uolente:faceret quod esset iniunctum. Mādata seruauit. De colligēda uero tractauit:non tamen ad executionem ullam processit. Satis est nobis implere quod est debiti nostri. Si alii desunt officio suo:Dei ē illud iudicium. Imponendæ quoq; decimæ:solius nostri non fuit consilium. Mantuanus conuentus hoc approbauit. Ibi pro conseruatione fidelium:consentiente tota cōgregatione:decimale subsidium laudatum est & receptū. Quod ergo tot Principum & Populoꝝ:& tanti cętus fuit consensus:uni nobis nō est ascribendum. Si natio nolet:nihil exigetur. Nullis hic est opus querelis: ea inuita centum quicq̄ non patiemur:q̄q̄ si institutionem nostram colligēdæ decimæ diligēter inspiciet:uidebit nihil pręter publicum bonū esse quæsitum. Quod colligendum in Germania erat:seruari in Germania:& a Germanis debebat. Nil inde fuerat exportandum:nisi quod natio in pulbicam

salutem uel ipsa cōuerteret:uel utiliter conuerti uideret. Honorem Dei & redemptionem populi sui semper spectauimus. Priuatam utilitatem nullā sumus secuti. huius animi testem Deum & cōscientiam nostram: atq; adeo rem ipsam habemus. Si enim pecunia: a nobis fuisset quæsita: a iactura nostra non cœpissemus. In tenenda quippe dieta totum pene patrimonium sedis exhausimus. Iam uero de reseruationibus datis: nosse debet. F. tua nil alienum fieri nōmodo a cōsuetudine aliorum legatorū: sed nec a Canonibus sacris. Faciūt hoc alii: & semper fecerunt: nec nisi a Iure potestas illa cōceditur. Nullas superinde litteras apostolicas habet Legatus. Detulit solū: quod sibi ius tribuit. Id uero compactata nationis non tollere: perspicuum est: quando iuri scripto est consentaneū. Credimus. F. tuam ex illis nō esse: qui talia doleant. Ponderas. n. factū nostrum: & rationē cognoscis. Propter eos qui iniuste queruntur: hæc ad te scribimus. ut si quando audire illos cōtigerit: habeas quid ꝓ nobis respondeas. Hoc te: ut facias hortamur: atq; requirimus. Detractionem sedis pati non debes. Est officii tui illam defendere: a qua dignitatem habes & gradum. Tua quoq;. F. bonum animū gerat: neq; in decimis non credat aliquid nos permissuros quod sine cōsensu patriæ fit. Amamus Germanos. Amamus Clerū. Cum honore apud eos sumus uersati. Consolari illos cupimus: non contristari. Quantum exhortationes nostræ precesq; poterunt: tātum ab eis quærimus. Ad nihil præterq̄ iniuria Dei mouere nos poterit.

Campanus. Cardinali Papiensi.

Nisi eum te esse cognoscerem: qui acumulare tuis soleas nō imputare beneficia: quo nihil est in illa tua summa atq; īmensa liberalitate magnificentius: nihil in omni genere largitionis & beneficentię illustrius. Equidem nequaq̄ ausus essem ita te quottidianis lacessere postulationibus: & tanq̄ agmine negotiorum meorum oppugnare: cū plura solus abs te impetrauerim: q̄ alii: uel multi petierunt. sed cum ea sit diuini & præstātissimi animi tui magnitudo: ut in tuis ornandis non defatigeris: & quos semel excitaueris: donec cōfirmes: nūq̄ conquiescas: existimaui nō uideri temerariū: tam diu petere: quoad tua in me bñficia ita eluceāt: ut neq; ego egere externa ope ad uitam sustētandā: neq; tu sollicitus eē de me possis. Bona superioris Antistitis: quę spectare ad me hereditario quodam & successionis iure uidebantur: intercepta sunt: atq; ab iis intercepta: qui nihil afferunt: nisi cōmenticia quædam & conficta ad me euertēdum. Aiunt nescio quid fraudis cōmissum ab eo uiro in decimarum pecuniis exigēdis: idq; per Calisti tempora: eamq; obrem ad Fiscum recidere oportere. Iam si ad hunc diem neglecta res est: mirum cur nunc tandem excitētur. nisi quia

quem uiuentem accusare non erāt ausi:mortuum tutissimum oppugnare arbitrantur: siue id esse in causa putent qđ existiment debili cum aduersario rem fore. Nesciunt spes meas omnes in Papiensi:uno omnium qui uiuant:collocatas esse & constitutas. Nesciunt fortunas ad hunc diem mihi defuisse:animum nunq̄ defuisse. Cū semper paratum te mihi intelligam defensorē:an uerendum cuiq̄ sit:ne hoc mihi exiguū non pręstes?qui maxima atq; amplissima prestitisti.ne opem ei non feras:qui quantus est pepēdit:pendetq; ex te totus:totus in te uno mortalium cōquescit. Qui etiam alienis:& incognitis opitularis:non me acerrime defendes in causa iustissima?qui etiam ubi nullum ius suberat: defendisti. Proh Deum imortalem: quæ tibi parata arma uideo ad me defendendum: poteris inopiam afferre meam:poteris legitima actione decertare:& sanctum & æquū uideri bona demortui Antistitis ad suffectū deuolui oportere:non conuenire fieri mihi iniuriam hac una in re:cui cætera ultra iuris metas per missa ope tua sint. Etiam illud poteris afferre:nō hic agi de re amplissima.exiguum esse quod petit:pauculum supellectilis:tritas iam & prope obsoletas uestes:libellos: Tapetes:atq; aulea uetustate expilata:& nescio quid argentuli:quę ut exigua sunt:ita mihi admodū necessaria uidentur. Vltro mihi a Pio Maximo collata beneficia. Vltro me Episcopū declarastis: quibus per nouā dignitatem excideram:ea ultro restituistis:& confirmastis. Vltro gratis oia trāsigi uoluistis. In:tanta igitur multitudine beneficiorū:in tantis ornamentis hāc mihi extremam fieri iniuriam patiemini? Adde hunc calculum ad cumulos altissimos beneficiorum ī me tuorum:quæ q̄q̄ eo magnitudinis euaserunt ut excrescere nullo modo possint:tamen hoc desyderant reliquum: quo absoluti atq; exaggerati omni ex parte esse uideantur. Vesti Campanum tuum:quem solus in hanc lucem dignitatis:in oculos hominū clarissimorum:in ipsum deniq; uitæ splēdorem eduxisti. Nec ero uerbosior in tua ope deposcenda:cum eo sis ingenio in conseruandis tuis atq; ornandis:ut admoneri cupias:rogari non feras.

Campanus Papiensi Cardinali.

VT intelligeres q̄tum inter Pium senensem intersit & Nicophorum Irradiatorem Florētinum:qui ēt sanctas nobis extorquet. Scripsi ad te:idest ad uoraginē ingenii mei epistolam:ut ē mea crassities:pinguidulam:& est de Pii scriptis quid sentiam. Dederat.n.mihi Pius superioribus diebus percurrendos cōmentarios rerum a se gestaℓ: elegātissime:ac super ingenia nostri temporis scriptos:& percurri.dederat emendandos:non emendaui.quis emendet quod tantum abest ut fieri possit melius:ut eloquentissimum quenq; audacem prouocet ad imitandum:

consyderatum deterreat. Leges epistolam cum eris ociosus. Est longiuscu
la. digna ne sit quę edatur: ipse iudicabis. Eā: si uoles: poteris apud Sanctissi
mum. D. N. tanq̄ recitare. Nullum. n. adhuc iudicium cōmentariorū a me
factum audiuit. Si apud eum leges: componito uocem: interpellato: & pon
derato. Addito uestem orationi: nam quæ uestis uocis tegmento nitidior?
Nec id dico: ut sperē Pium flexu uocis falli aut capi posse: sed ut hac quoq;
ex parte uoluptatem ei afferamus facturæ manuum suarum. Nā ut te ma
gnum: ita me supra mediocrem: fecit: Idq; in primis illi debetur a nobis: ut
uoluptati ei: & glorię simus. Vale. Si poscis Epigrāmata: uide quo me fata
deduxerit: neq; orator tibi: neq; poeta satis sum: nisi fortasse quia utrunq;
male pręsto: iccirco poscis utrūq;. Sed nunq̄ tam tu imperio mecū certabis:
q̄ ego tecum obsequio. Nam qui imperat semper sibi plus nimio uidetur
imperare. contra. qui bene obsequitur etiam in re bene gesta aliquid negli
gentiæ subueretur. Accipe igitur epigrāmata. nam plura sunt: non ad te
singula: sed tamen uniuersa cōscripta sunt iocosa: & festiua. Licet hoc tēpo
ris Episcopis lasciuire: uersu præsertim nam uitæ periculum est. Rogatus
sum ut in quosdam ueteres: qui amore laborarunt: tetrastica conscriberem.
Erant ita insculpta parietibus: ut cupido alatus: & specie triumphantis im
mineret: ipsi currum: tanq̄ captiui sequerentur. Hi fuere Alexander: Pompe
ius: Perseus: & Hercules. additus & Vulcanus iacēns atq; despectus: cui:
ut uidebis: intra tetrastica non stetit. Quem neq; Persæ: gentes tenuere:
nec Indi: Nec uagus Oceanus: caucasiæq; niues. Solus amor de me uicta
Babilone triumphat. Castraq; captiuæ dat mea Bersabeę. Nil Asiam &
Mēphim laudes: aut Pontica bella: Cappadocas reges: armeniosq; Duces.
Nam procul a patria phariis sum captus in undis: Iulia sic flāmis cœperat
ante domi. Desine mirari uersas in saxa figuras: & meus in cœlū q; pene
trarit equus. Plus Deus hic potuit: nigræ seruire puellæ E summo natū me
ioue fecit amor. Hercules amans. Monstra licet totiēs terraq; mariq; su
garim: Senserit & uires Stix truculenta meas: Et tulerim cœlū tergo: supa
tus amore: Inuēi cœlo quod grauius p̄meret. Vulcanus despectus. Clau
dus erā Maia gēitus: summoq; Tonāte. Sed pepulit claro me mea forma
polo. Nam pater: ut prolem deformem: & inertia uidit Membra: negat na
tum Iupiter esse suum. Indignus cœlo: uariæq; nitentibus astris: hinc ait in
saltus effuge lemniacos. Meq; recusantem patriis excedere tectis: Præcipi
ti abreptū cogit abire manu. Forma nimis precio est. ultro sufferť ad astra
Phrix puer: ergo Iouis filius eiicior. Quomodo inquis uniuersa ad me: quē
in singulis non nominasti. Accipe non castos ueterum Papiensis amores:
Quos tuus augusto mense poeta canit. Forsitan hoc dices: nō est sine amo

re poeta. Sæpe foris uates quod canit: intus habet. Esse ita cõfiteor nec me mea flãma reliqt: Sed noua quæ culpa ẽ: si uetus instat amor. Vide q̃ sum factus p Augustũ licentiosus & impudens: sed res ita incidit: ut oporteret citra dignitatem lasciuire. Vale.

Campanus. Secundino. N. Veneto.

VAriç undiq; multorum ad me litterç deferuntur: partim eorum qui accessioni dignitatis congratulantur: partim qui dolent hominem paulo ante solutum ac liberum: tantis curis & tam grauissimis repente imersum esse. Afferunt illi uitæ ornamentum: spes amplissimas: aditus ad gloriam & honorem patentissimos: honestamenta quçdã & tanq̃ præmia uirtutis. Ii salutis discrimẽ in medium adducunt: iacturã ingenii: abdicationẽ omnem uoluptatum: licentiam illam sodaliciam ereptã: sublatos congressus amicorum & urbium: nationumq; externaq; lustrationes: iam nulla: nisi publica causa faciendas. Quibus omnibus: aut omnino abstinendum sit homini religionem profitenti: aut certe modus quidam adhibendus seuerior: & castigatior. His ego magis assentior. Nam qui antea elatus animo haberi poteram: nisi comitatem illam retinuissem: urbanum & popularem nũc nisi penitus abiiciam: nisi colligam me me. & grauem ãc recõditum induam uirum: effluens sim: intemperans iudicandus. Ante hũc diem: noctu an interdiu: solus an comitatus: urbe an agro spaciarer: par existimatio honoris erat. Idem uiri graues: Idem amici sentiebant. & cohibere uiuendi modum poteram: & laxare: quoq; illud modestiæ: hoc licentiæ dabatur. Nunc uero tanq̃ in scena positũ omnes intuentur: undiq; oculi intenduntur: qui paratus: qui incessus sit: quæ uitæ accessiones: tanq̃ ad omnium hominum spectaculum expositi esse uideamur. Nec uagis modo deambulationibus iterdictum est: sed abditum: & seclusum. Horas singulas metiri oportet: nec solus icedere si uelim licet: nec cœtus si libeat: cogere fas est. Quã iucunda diuersoria illa ad amicorum domos: q̃ grata conuiuia: & suauis familiaritas eorum quos ames: quos tibi iam ab ipsa prope infantia deuinxeris. Hæc una hora destituenda sunt omnia: omnibus est bellum indicendum: quærendæ familiaritates hominum grauissimorum: quas ut repẽte quærere periculosum est: ita comparare difficile. Cœnandũ intra penetralia: ubi fores si patent indecorum censent. Si occludantur: superbum. Adhibendum silentium: pondus rebus omnibus adiiciendum. obseruandum est deniq; quicquid antea cõtemnebam. Vestes & reliqui ornatus ad impedimentum usq; & fastidium comparandi. Toga lõga. nec a statis q̃ hyemis expeditior tum quod omnium maximũ est & difficillimum: quæ studia iam inde ab unguiculis complexus sum: In quibus alterã iam

aetatis partem consumpsi: nec solum intermittere oportet: sed penitus omittere necesse est: ne religionis instituta uioletur. sic senex futurus sum anteq̄ senex. Sed haec dicet aliquis: incitamēta sunt uoluptatum: atq; idcirco abiicienda. uiuere ut uelis. uersari quicum libitum est. Iactari ad libidinis impetum. Quid q̄d opes maximę proponuntur? Fateor proponi maximas. Fateor ēt spem maiorem: nec egestatem ullo modo cadere in eum: qui sacris sit iniciatus: modo ad Pontificatū accesserit: sed hae opes: quae sunt periculosae nisi conferantur: porro cōferri nisi pie: sancte: liberaliter: nō possunt: quas si habeas non potes ad praesidiū tuorū adhibere. Non ad largitiones splendoremq; domesticum: & explendas uoluptates: sed ad eorū sunt opem accomodandę: qui maxime egeant: ut difficile sit tuorū odium nō subire: nisi largiaris: aut summi Principis Dei offensionem: nisi abstineas largitione propinquorum. Si autem nō habeas: & premaris inopia: miserrimū est dignitatis maiestatem tueri nō posse: quando non elucescere in te religionis splē dor: sed sordescere atq; obscurari uideatur. Ita homini in tanta dignitate cōstituto: inopia dedecori est: copia periculo: ut qui plura habeat discrimini propior uideatur: nisi recte utatur. In maxima copia rerum atq; affluentia id uitae genus est adhibendum: ut effusissime uiuamus egētibus: parcissime nobis. Nec est opum magnitudo: quas religio peperit: referēda ad ostē tationem & iactantiā: ut in cōmuni uita fieri solet: sed ad liberalitatis modū reuocanda est: quae ita sit cū pietate coniuncta: ut existimemus omnia sanctissimae caritatis studio esse facienda. Taceo ludos: iocos: amores: aliaq; laxamenta animi: quibus & difficile est abstinere: quando i his sis educatus: & nisi abstineas euertas funditus religionem: & maiorū praecepta contemnas. Nec ulla est uita coinquinatior: q̄ religiosi hominis intemperanter libidinosecq; uiuentis. Accedit huic oneri sarcina multo grauior. Nā si inter omnia uitę officia illud maximū est: & difficillimum: hominem ipsum ita sibi uiuere: atq; ita sese exhibere: ut accusari nequeat: quanto maius est & difficilius eorum curam suscipere: qui quales futuri sint ignores: aut si scias: traducere ad honestatem & cōmunis uitae instituta nequeas. Hoc si non cogitē: stultum & pernitiosum est. Si cogitem: quae uita non iucundior? Et tamen id itineris ubi coeptum sit peragendum est: omni spe sublata redeūdi. Nec tamen ea de causa haec colligo: ut acceptum beneficium uelim extenuare. Equidem sic censeo nullum esse genus ingratorum detestabilius: & magis alienum ab officio: q̄ obscurare uerbis alienam uitę liberalitatem. Nam q infitiātur: qui supprimunt: qui inferunt iniuriam ei a quo beneficium acceperunt: uaria causa impelli possunt. qui autem magnitudini detrahunt rerū acceptarum: nil aliud iudicantur efficere: q̄ uelle ultro ingratos esse. Video

losophorũ mittendũ statuerit.nam quæ gens in eo uitæ genere Crotoniati-
bus celebratior?ubi & plures philosophi & meliores? nec uideo quã urbẽ
maiora illustrauerint mõumenta uetustatis.Quod igitur Pytagorã uirum
tantũ non puduit:id me homunculũ pudebit?si ille Samo pulsus:Crotonẽ
sibi ex omni orbe terrarum delegit philosophandi locũ:illo ego missus nõ
exul sed ad imperiũ non pficiscat?nõ arripiam mihi hanc occasionẽ? cum
mihi locũ non gloriosissimum putabo?Nam Almeon qdem & Philolaus
q̃q̃ Pytagoram non æquarũt gloria:ambo tamen in ea urbe nati multum
splẽdoris attulerunt:quorum alter primus disputasse de rerum natura fer
tur:retulisse alter omnia ad cælestem annoniam:& necessitatẽ coactionẽq;
naturæ.Taceo Hippasim Metapontinũ:Tarentinum Architam : q haud
procul inde nati ad eum locum profecti sunt:philosophandi gratia.Sic Em
pedocles:sic Epicarmus:aliiq; complures philosophiam illo in ipso loco di
dicerunt.nec minus horum ingenio claruit ea Vrbs : q̃ aut Milonis lacer
tis:qui & ipse Crotonias taurum toto gestabat stadio:aut Zeusis elegan
tia:qui præstantiorem naturæ formam eo in loco inueniri posse existimauit
dum Helenem pingeret:Crotoniatium uirginum fretus exemplari.Vides
quam mihi urbem Pius commiserit.unde si uetustatem reuoluas:centum ui
ginti milia hominum:qui arma ferre possent processisse in aciẽ inuenies.Si
ad nostram referas ætatem:non est urbs illa contemnenda neq; magnitu-
dine:neq; opibus:neq; gloria inter finitimas : ut quæ & marinis comporta
tionibus sit exposita:& soli fœlicitate excellat.Tũ mare sinuosum primũ:
ac recuruũ.Mox Ioium iter & Tirhenum latissime exit in pelagus utrãq;
in partem nauigabile.Cõmeãt tui Veneti orbe terrarum potentissimi.com
meãt qui infero mari commercantur:unde & ingenia sunt cultiora q̃ Cala
bris:& undiq; quæ ad uitæ spectant usum importantur.tum solum fœlix
atq; amænum:amplum etiam:nec uastis montibus aut stagnis impeditũ:
sed liberum & patens:ut siue mari uelis:siue terra : q̃ latissime possis eua-
gari oculis.Prospectus tamen in pelagus latiores:qui in longissimum rece
dunt:& a læua Taretinos:a dextra Brutios:a fronte Siculos:Ambrachios:
Chaonios attingunt.A tergo Salentinos:Mesappios:Appulos.Vide quæ
nomina:quæ loca:quæ spectaculorum luxuria excitatur animo . Cũ hæc
legis:quid mihi futurum cẽses:cum oculis lustrabuntur:peragrabuntur pe
dibus:cũ in littore paulo licentius lasciuiemus:remoti ab hoc fastu & stre
pitu:quo tenemur & premimur . Vix extant prisca ueterum Crotonia
tum : & uestigia fugientis iam longo interuallo uetustatis . Desunt qui
cingant urbem uiui & perspicui fontes : & horti irrigui . sed insalubri-
tas aeris:cæliq; clementia:iam inde ab ultima rerum producta in ætates ;

ſcriptorumq; celebrata monumẽtis. Quippe ꝓditum eſt Crotoniatas nũ
q̃ neq; ſenſiſſe terremotus: neq; peſtilẽtia laboraſſe. Idemq; eueniſſe Locren
ſibus finitimis credo eodem tractu maris ac terra: haud diuerſam fuiſſe uim
ſyderum: ſtellarumq; deſpectum: ſolumq; ſuapte natura beatiſſimum inſi
ci nullo modo poſſe. Cerealium uero inaudita feracitas: ut horreum inſulis:
horreum continẽtiũ eſſe uideatur. Accedunt arua: & loca herbida pabulis
equorum accõmodata. Nam equi quoq; illic eximiæ pernicitatis naſcũtur
maiores noſtratibus hęc omnia & magna ſunt: & titulis maiorum illuſtrã
tur: ut non ſolum contemnendi non fuerint Crotoniatę a uiro Philoſophũ
lo: ſed omni conatu expetendi. Quid de cenſu dicam. Neq; enĩ ſunt eiuſmo
di dignitates cenſu metiendæ. par ſplendor eſt omnium: atq; gloriæ par au
ctoritas. ſiquid intereſt id totum naſcitur a uita: quia qui excellat is maior ha
bendus ſit: minor q̃ uincatur. Neq;. n. Patauino: aut Veronenſi: aut ſi quẽ
alium opes extollunt: inferiorem me cenſeo. modo ſanctitate uitæ: obſeruan
tia religionis: morum integritate: & officiis illis pontificiis nõ fuerim ſupe
ratus. Taceo tanti ordinis maieſtatem ne epiſtolæ modum non teneam.
Nunc ſententiam expecto tuam: quam ſiue tu ad hunc referas uiuendi ſen
ſum opinionemq; cõmunẽ: ſiue ad philoſophorum inſtituta reuoces: non
equidem laboro modo: q̃d tibi uideatur afferas: non q̃d mihi uideri uelis.
Collige hinc otium: libertatem: ſodalicia: uagationes: congreſſus: aliaq; ob
lectamenta animi inde res magnas: ſpes maiores: familiaritates pręſtantiũ
uirorum: opes: honorem: gloriam. complectere rurſus utrinq; tanq̃ in truti
na labores: pericula: contemptum. inopiam expende. ſimul hęc libra. ſimul
mihi locum reperi unde agere gratias poſſim cum Pio ſecũdo Põtifici ma
ximo: cum etiam Papienſi meo: quorũ alter ampliſſimis ac pluribus orna
uit beneficiis: alter non ſolum ut ornarer effecit: ſed me primus mortalium
in lucem: in dignitatem: in noticiam ſummorũ Principum eduxit: atq; i om
ni fortuna accerrime conſtantiſſimeq; defendit. quid offeram? quid pollice
ar? num dedam me ipſum? exiguum eſt iis me dedere: qui niſi fuiſſent ipſe
non eſſem. Tum quid allaturus utilitatis: cum ope mea non egeant: & ſi
egerent: & uendicarent ipſi ſuo iure: & ego ſine ſumma perfidia deeſſe
non poſſem. Concedam & permittam me ꝓpinquis? dedam? deuoueam?
q̃ nimium eſt hoc: quod eis neſcio an unq̃ ſit profuturum: aut ſi ſit: non
ad animum erga illos meum: ſed ad meritorum magnitudinem referri de
bet. Num monumenta poſteritatis: & hanc meam ingenii mediocrita
tem? quaſi ſim cum illis hac ipſa in re comparandus? Quis Pio & dicen
di: & ſcribendi arte ſub limior: quis erectior: ornatior: breuior: in omni foro

in omni concione orbis terrarum quis & sæpius dixit: & disertius? ita ut nullum omnino oratorem inuenias aut Poetam meliorem: & qui post hominum memoriam eloquentia & magnitudine animi maiestatem tantæ Sedis solus implesse uideatur. Tum Papiense meo quis accuratior? & grauior utroq; in genere: & hoc soluto: & illo strictiore. quis utroq; scriptorum monumentis celebratior? aut quæ nostri temporis ingenia in hoc non desudauerunt? quibus ego nescio an illa sim ex parte comparandus. Proinde aliam mihi ostendas uiam necesse est. Nam hærere lateri: osculari manus: lambere humi pedes: obuolui genibus: & circum girare oculos: totum est effeminati & blandientis. Nihil opus est uulgaribus. Aperi mihi locum aliquem ex illis intimis græcorum penetralibus. Ego tantum id intelligo nullum officium esse tantum: nullos tam graues labores: nulla pericula tam dura & capitalia: quæ non sint a me quotiens res exigeret: sponte subeunda. Nam opes: & similia tam polliceri exiguum est: q̄ non præstare perfidū & ingratū. Leua quæso me hac molestia. nosti Epidi illud apud Sophoclem ανδρα δαφιλαργαφων ιχειν καὶ λυσαιδ καλιστες ποιος

Iacobo Volaterrano Secretario nostro.

MIrari audio te qui nuper in familiam nostram uenisti: unde ego in hanc dignitatem ascenderim: nulla nobilitate doctrinæ: aut meritorum prerogatiua adiutus. Admirari desine: breuis responsio est. Deus noster hoc fecit: qui in altis habitat: & humilia respicit in cœlo & in terra: Suscitans a terra inopem: & de stercore erigens pauperem. Vt collocet eum cum principibus: cum principibus populi sui. Aliud si dicam mentitur iniquitas mihi: & credibile non erit in mentibus hominum. Deus inq̄ hoc fecit. Cuius iudicia abyssus multa: & omne opus ad aliquid ordinatum. Competebāt mecum partim: qui summo genere: & summa claritate maiorum præstabant: partim: quos Teologiæ & Pontificii iuris insignis gloria commendabat: partim quorum plurimæ legationes laboresq; pro ecclesia passim numerabantur: partī: p quibus Regum & Principum commendatio instabat. erant nonnulli: in quibus hæc omnia quadam felicitate in unum conueniebant. Præteriti omnes: ego assumptus: cui nil horum poterat esse adiumento. Intuens persæpe hanc meam fortunam: in cogitatione ipse deficio: & oculos ad Cœlū tollens gratias ago Redemptori: q̄ ita uel pmisit: uel uoluit. Precorq; toto desyderio: ut hec tāta dignitas nō sit mihi ad interitū animæ: nō sit Ecclesię suæ ad damnū. Adiuuo meipsum: ad uirtutem: q̄tum se adiuuare humanitas potest: & animum firmo ad dili

gendam Sedem Apostolicam: ad diligendam salutem gregis Domini-
ci: ad tuendam: q̃tum per exilem hunc spiritum licet: Romani Pontifi
cis Maiestatem. Totus hic hęreo. Totus hic sum. Totum me locus hic
habet. Patriam pręter hanc unam non noui. Corporis hæc: & animæ
est patria: Princeps mihi nullus est: præter Romanum Pontificem. a
nullo honor exhibitus: a nullo uitæ commoda data: præterq̃ ab uno Ro-
mano Pontifice. Frater mihi solus erat: ex omni fratrum turba reliquus.
Hic militiam ecclesiæ sequens: sanguinem pugnando dedit ecclesiæ. Ego
in curiam ueniens pauper & egens: renatus hic sum: altus hic sum:
ditatus hic sum: & positus cum Principibus ecclesiæ ad consilium uni
uersalis Ecclesiæ: Hic habitant oculi mei. Hic meæ curæ incumbunt. For
tuna uexante ecclesiam: uexor & ego. Tristante ecclesia: tristor & ego.
Eadem secundis suis lætante: lætor & ego. Nullus illi affectus est: quem
ego statim non sentiam. Si inutilis minister sum: fidelis sum tamen. Si
deest doctrina: non deest uoluntas. Si deest ingenium: desyderium pre
sto est omnibus locis. Denique si cor hominis respicit Deus: & ex illo ho-
mines iudicat: iudicium certe ego cum misericordia expecto: quia domus
sua mihi est cordi: quia toto sinu eam complector: quia cum Propheta
dies & noctes decanto: Hæc requies mea in sæculum sæculi: hic habi-
tabo: quoniam elegi eam. Hæc fortasse intuens Deus: qui: ut dixi: cordi
bus pascitur: ea pręteriri est passus: quæ instant: Illa assummi permisit: quæ
in beneplacito suo uiuificant.

Genuen̄. Pro Pontifice Pio.

ACcepimus litteras uestras: & uidimus quæ dilecto filio Fabiano
oratori nostro publice respondistis. Laudamus deuotionem om
nium uestrum: qui uerba salutis audire non neglexistis: & per
sonam patris in personam nuncii honorastis. Fecistis quod Chatolicos de
cuit: & quod facturos uos semper credidimus. litterę ipsę bonam mentem
uestram declarant. Testimonium Fabiani exploratam spem prębet operis
boni. Aliter de ea ciuitate credi non potest: quæ Dei est cultrix: & ad pro
tectionem fidei oportunitatem præcipuam habet. Erũt hæc omnia ad glo
riam uestram: & ad animarum perpetuam salutem. Deo sic placeat: cuius
causa nunc agitur. Dicitis cõtentari uos: si hęc fœlix sanctaque cruciata effe
ctualiter fiat: uelle ex uobis armare octo usque in decem naues. Tempus hic
nullũ uel educendæ uel cõtinuandę classis pfigitis. De numero nauiũ & cõ
tinuatiõe audietis Oratorẽ nostrũ. Habet a nobis qd utile hac in re censea
mus. Tempus uero educendę classis ipsi dicemus. Intellexistis in litteris:

istic publicatis ad nonas Iunias Anconam nos profecturos: ut inde naui gemus in expeditionem hanc sanctam. Haec publica uox omnibus satis esse deberet: qui ad obsequium Domini deuotis animis tendunt. Sed si terminus hic certus alicui forsan non est: Et cogitatis impedimento ali-quo interim teneri nos posse: quo minus diem praescriptam seruemus: Pro ptereaq; conditionem hanc additis: Si haec faelix sanctaq; Cruciata effe-ctualiter fiat: significamus sufficere uobis: ut adueniente Duce Burgun diae: qui ex Massilia per mare uestrum Hostiam ibit: eodem tempore uos quoq; soluatis. & classi suae uestram iungatis: ad nos inde post mo-dum ad condictum locum uenturi. Hoc pacto effectualiter fieri crucia-tam uidebitis: & latere uos dies non poterit. Sic quesumus dilectissimi filii agatis: & Deum adhibeatis in consiliis uestris: inspectorem uerum cordium hominum. In iisdem litteris additis. dicimus non indignum fore. ut quas conditiones Ciuitas haec uestra in huiusmodi bello: ac ui-ctoria sit habitura non ignoret: tam pro iis locis nostris: nostrorumq;: quae a Turcis sunt occupata: si recuperari ea continget: q̃ iuribus aliis quae ad nos: & nostros pertinere uidentur. Ad quod gratissimum esset nobis: lucidius responderi. Respondemus ad omnia uobis: ut pater: & Pontifex: cui commissa est salus animarum uestrarum. Primum cum Christiani sitis: & Deo omnia debeatis: Iniuriarumq; suarum testes sae-pe fueritis. posset esse satis uobis proposita spes uitae aeternae: & merces caelestis: ut immaculatum sacrificium uideremini Deo offerre: Hoc ta-men esse uestrum propositum credimus: & hac mente audiuisse uos mo nita nostra confidimus: uerum si adhuc ultra requiritis: intendimus quae a Turcis sunt occupata: & uestrorum fuerunt: aut uestra: pro uiribus ni ti: ut ad manus uestras reueniant. Hoc honestum nobis uidetur: & no stris fauoribus dignum. Atq; ita nos iuxta possibilitatem nostram factu ros recipimus. Iura quoq; uestra: & uestrorum in omnibus commenda ta habebimus: Cooperantes enim nobiscum pie: & fideliter expectare a nobis paternam retributionem debetis. Ii sumus qui retribuere pro be nefactis semper optamus. Praecipuum quoq; in perficienda classe esse asse ritis: ut quicquid uirtute bullarum nostrarum per indulgentiam: aut ali ter in Dominio Genuensi colligi poterit: in apparatum huiusmodi ce dat. Compatimur angustiis uestris: quibus per hos annos estis afflic ti: Nec supra uires uestras aliquid petimus. Adiuuare uos uolumus in eo: quod possumus: ut in eo quod potestis adiuuemur a uobis. Habet in hac re mãdata a nobis noster orator. Ipsum audite. Recta uia cũtibus ministra

tum dare operibus noſtris. Venite filii nobiſcum: nec pp Turci metū: aut diſſuaſiones abſcondatis faciem ueſtram a Chriſto: qui plagas intulit multas maiores habet quas poſſit inferre. Attendite eunte Vicario ſuo: & portante crucem ſuper humerū eius: quid agant dominicæ oues. Retribuet unicuiq; ſecundum opera ſua: pęnam: & premiū gerens in manu. Nos deuotiones ueſtras facturas ea confidimus: quę catholicos decet: & quæ ſoliti eſtis. Atq; ita per uiſcera miſericordię Dei noſtri uos obteſtamur. Erit ex mandato noſtro uobiſcum noſter orator: cooperans uobiſcum dies: ac noctes. Cura te: ut per eum continue conſolemur de actionibus ueſtris. Ab eo quoq; in ſingulis mentem noſtram ſemper noſcetis.

Pro Pio.ii. Hieronymo Lando Archiepiſcopo Creten̄.

ACcepimus litteras tuas: & intelligimus: quę de confluente multitudine ſcribis. Agimus Deo gratias: qui corda fidelium ad defenſionem fidei tangit. Retine qui tibi retinendi uidentur: & conſolare eos quantum potes: & adiuua ad uitam in aliquo: ut nō triſtentur neq; deſperent. Præmittimus omni celeritate Venerabilem fratrem noſtrum Iohannem Cardinalem Sancti Angeli: qui eos ad locum oportunum conſeſtim traiiciat. Tua. F. una cum priore Piſarum conducat iſtic ea nauigia: quæ neceeſſaria nouerit ad preſens opus paſſagii: & omnia q̄ meliore conditione poteſt componat: & tranſigat. Nos hodie Deo Duce urbe diſceſſimus: & q̄celerius per ualitudinem poterimus Anconam petemus: executuri in aduentu noſtro quę reliqua erunt. Tu diligens eſto: & patere: Deo ſeruiens: & nobis: & animæ tuæ.

Beſſario Cardinalis Nicenus. Papien̄. Sal.

SI ob id dūtaxat ſcribendi officio uteremur: qd̄ aliquid exinde cōmodū: aut emolumentum expectaremus non ſine ratione fieret: ut ſublatis cauſis utilitatis: & cōmodi conſuetudo etiam mutuo ſcribendi intermitteretur. Si uero nos hactenus ad ſcribendum: & amandū alter alterum: non ratio ſolum priuatorū negociorū impulerit. Sed potius aliqua uirtus: & uera: & ſolida amicicia: certe nihil eſt: quod nos a priſtina ſcribendi conſuetudine retrahere debeat. ꝙ ſi me roget. V.R.D. cur tu nō ſcribis. Scripſiſſem niſi. V.R:D. mihi ne id agerem iuſſiſſet. Hanc habui cauſam: quæ me a ſcribendo deterruit mandatum. D.V.R. uos uero quæ tandem cauſa a ſcribendo retardauit? Sed ſint ut libet quæ hactenus acta ſunt. Poſt hac curandū ne amicitiæ officiū deſeratur. en ego (ut aiunt) glaciem frango. R.D.V. ſequatur: & me aliquādo ſolitis illis ſuauiſſimis litteris ſuis conſoletur. Cōmendo me. D.V.R. euerendiſſime Venetiis Die. vii. Decembris. M.cccclxiii.

ſunt in terris reguntur omnia. Huic tu aſſides: hunc imitaris. Huius ſanctiſ ſima imperia: atq; edicta: quo effici modo debeãt: & poſſint: tu unus nobis omnibus oſtendis. Nil agitur priuate: nil publice: cui tu merito quidem: ꝑ tua dignitate: atq; auctoritate: proq; ſingulari doctrina: & eruditione nõ in terſis. Equidem ſic exiſtimo: ſentiant alii quid uelint: nullum eſſe hominum genus: ſtudioſorum preſertim: cui tutius: atq; liberius regnorũ: & magiſtra tuum adminiſtrationes cõmittãtur: q̃ his qui ea doctrina ſunt imbuti: quã humanitatẽ appellamus. Non ſunt tamen reliquarum artium profeſſiones contẽnendæ: cum hæ quoq; aliqua exparte ciuilem uitã adiuuent. Submi niſtrat nobis grãmatica principia: & fundamenta ad eas artes: quas libera les appellamus. Affert dyalectica ueri a falſo diſcernendi rationem. Oſten dit Phyſice rerum naturalium cauſas. Arithmetica numeros in cõiunctis: ſeperatiſq; rebus dignoſcendis maxime neceſſarios. Geometria menſuram orbis terræ: & climatũ diuiſionem. Muſica ſonorum: & uocum concentũ: atq; harmoniam. Aſtrologia coelorum: Planetarumq; ꝑpetuum motũ: & ordinẽ. Harum aũt doctrinarum imitatores: & ſtudioſi: adeo ſunt a rebus gerendis alieni: ut his in uita politica quẽuis etiam noſtris litteris ciuiliq; di ſciplina mediocriter imbutum ſine contentione prępoſuerim. Reformidat forum grãmaticus puluere: & ſtrepitu ſcholaſtico cõtentus. Gaudet gyris ſuis: atq; meandris dialecticus. Contemplatur Phyſicus res a materia mini me ſiunctas. Delectatur Mathematicus ſola cõtemplatione rerum a ma teria ſeperatarum poſthabitis atq; neglectis rebus his: quæ ad cõmunem hominũ utilitatem non ab re excogitatæ ſunt: atq; inuentę. Contra uero ii qui ex paleſtra humanitatis bene docti atq; eruditi prodeunt: quiq; officii: & honeſti rationem optime norunt non abhorrentes a cõmuni utilitate: & publica in medium prodeuntes propoſita bonorum: ac malorum ſerie: ab hac nos deterrent: ad illam complectendam ratione: & eloquentia adhortã tur: Iacerent in luctu certe: ac tenebris prudẽtia: Iuſticia: Fortitudo: ac mo deſtia: quæ uno uirtutis nomine complectuntur: niſi extitiſſent: qui eas do ctrina: & ſcriptis illuſtraſſent: oſtendiſſentq; ab his relligionem: pietatem: gratiam: obſeruantiam: magnificentiam: fidentiam: perſeuerantiam: cõtinẽ tiam: clementiã: modeſtiam: tanq̃ ex ubertimis fontibus manarẽ: quibus fit: ut ii qui bene ac beate uiuere uolunt facilius in officio contineantur: cum in telligant: quid fugiendum: quidq; expetendum ſit. Hac ſi quidem ratione motus Pius. S Ro. Pontifex te unum prudenter certe: ex hac celeberrima curia delegit: quẽ pro tua ſingulari uirtute: atq; doctrina: proq; ĩcredibili ce leritate: in rebus agendis non laborum modo ſed ẽt conſiliorum & ſecreto rum comitem ſibi; ac ſocium aſciſceret: cuius opera: & uirtute tantum: ac tã

excelsum Pontificatus onus ęquiore animo ferret. Ego Itaq; benignissima natura tua fretus sanctissimi patris nostri auctoritatem:& exemplum imitatus:cum ex hoc tanto:ac tam celeberrimo pręstantissimorum hominum conuentu neminem uiderem:qui tecum uel magnitudine animi:uel dignitate:uel constantia:uel humanitate:etiam gratia posset conferri:ad te:quē apud Sanctitatē suam mihi in quauis causa delegi patronū:patrē:tutorē: Principem:ac Dominum:supplex accessi:& rex omniū inops:ut te adiuuante:& hac :qua nunc premor inopia leuarer:& fructum aliquem studiorum meorum:nunc demum mihi capere liceret. Hoc si tua gratia impetraro efficiam profecto scriptis meis:ut omnes intelligant:abs te uno habitam eē rationem doctorum:ac bonorum hominum: Tuum igitur erit Reuerendissime pater:me ita. S.D.N. cōmendare:ut tua in omnes mansuetudo:& clęmentia:& mea in te fides:atq; obseruantia exigere uidetur. Hoc si ut spero diligēter effeceris:neq; me in eligēdo patrono errasse:neq; te a tua optima: atq; sanctissima consuetudine discessisse ostendes. Vale.

B. Cardinali Niceno.

E [initial] Si:ut scribit. D.V.R.. Nō utilitas:sed alterius charitas:alterius uera deuotio fecit. ut ante hac frequētius officio litterarū usi ab sentes simus. Absit:ut quicq; sordidum fuerit inter nos. Ego ante colere ingenium:litteras:& humanitatem uestram cępi:q; uel essem in Curia:uel ex curia cōmodum quęrerem. Ante diligere filium suum istituit. V. D. q; speranda ex me esset retributio ulla. Ego uirtutem secutus sum:uestra benignitas opinionem futurę forsan uirtutis. Disperdat̄:ut stipula ante faciem uenti:qcquid aliud:Nicenum mihi patrem:Papiensem illi filiū fecit. Nisi euasero malus:ex stabili fundamēto crescet usq; in finem uitę structura nostri amoris. Quia. V. D. eadem futura est semper:quę fuit:imutabile faciet:quod iudicio semel assumpsit. Erimus semper pater: & filius:seruus: & dominus:uera dilectione coniuncti. Consuetudo:litterę:sancta societas Collegii:glutino suo nos cōtinebunt:nec sinent disiūgi. Qui aliter quęrēt: ante a seipsis discedant:q; nostram discessionē uideant. Quod attinet ad remissionē litterarū: Amantissime pater scripsi alias. Contusa ualitudo mea: & morbi insurgentes fecerunt: ut necessario mihi consulerem. Remisi labores: Palatio cessi: & uitam liberiorem sumpsi. Non laborum odio:sed ut quod ante hac feci. recreatus ex interuallō facere posthac possim. Non eram ille:qui munere consueto satisfacere possem operosę legationi uestrę. Atq; ideo:ut non paterentur detrimentum respublicę:suasi:& precatus sum:ut conuerterentur hę curę ad eos:qui diligentię meę successerant. Ideo etiam non scripsi:ut ꝓuocatione mea non reuocarem mihi one

ra antiqua:Amaui tamen:ueneratus sum:Et nullo in loco defuit caro patri uox filii. Testis est Princeps:Consistorium testis. Laudaui effusa oratione: priuati:& publice sanctas uestras Glorias i corde meo:quod uestre missiois fuissem ammonitor. Et ex ea non paruus partus esset in ecclesia fructus. Ita credat pietas uestra Reuerendissime Domine. Ita secum perpetuo: Indulgeatq fractae ualitudini:& uite electori: In qua perseuero. Gladiator aliqdo rude:Aliquando miles emeritis stipendiis in otium mittitus.

Ad Cardinales. Sede uacante:Post Pium.

Prima pietatis nostrae officia persoluta iam sunt patri:& Principi:nuper defuncto, Humatum solemni more est corpus:& funere amplissimo honestata mors:Et nouedialis sacri religio:frequetia nostri ordinis reddita. Proxima nuc esse uidentur:ut eodem sepulchro: quo illum condidimus:memoriam quoq includi non patiamur. Mortuis etiam no uiuis tantum gratitudo nostra debetur:Mortuo no minus:q uiuo habendae sunt gratie, Praeclarae uirtutis Antistes fuit. Enituit in eo summa religio:summa uitae integritas:singulare ingenium. Doctrina ingens. Humanitas tanta:quantam nec experti ante hac sumus: & desyderaturi forsitan in posterum erimus. Ad maiora nunc uocat nos Deus. Dandus est Plebi catholicae pastor:instituendus in ecclesia Dux:qui regat populum suum qui sanet contricta:opus omnium maximum: omnium maxime debitum. quod in utranq partem uel uitam:uel interitu afferat. Abiiciendi affectus Factiones:&(ut ita dicam)ultramontanitates:neq italus Transalpinum horreat:si bonus est:neq Italum Transalpinus indignetur. propter utrosq cruxifixus est Dominus:super utrosq oriri facit solem: & lunam:& pluit. Et aliquando per italum melius administratum:& per eundem magnae calamitates illatę. Non amicitiae. no spes comodoru propriorum:non odia sunt attendeda. Oia hęc Domino codonada. Valitudo multu adicit aio. Multu infirmitas detrahit. qq ubi uigor naturalis est:non tam est attendenda. An nescitis:ipcrare caput:no pedes? Vidimus cęcos:claudos gessisse magnas res:etiam ubi corpore e opus:multo magis ubi solo consilio. Aetas senior: certior. in iuuenibus aliquando magna opera. Alex. Pompeus. scipio. Nicolaus. iiii. Grandior tamen certior Dux.

Fr. Cardinali Senen.

Libenter praestantissime Pater de Pio nostro & cogito:& loquor: cum possum. lenio semper haec agens defuncti desyderium: & me ipm consolor:Idem quoq euenire Dignationi tuę existimo: qui eum uiuentem pie coluisti:& mortuum grate es prosecutus. Totum itaq id tempus:quod ab ultimo discessu eius ab urbe usq ad obitum fuit:

hac epistola breuiter repetam: Credens quæ absens uidere non potuisti: co gnosces: non inuitus ex me: qui interfui singulis: & usq; ad supremum spi ritum: ab ore suo pependi. Cupiens igitur pius Sanctissimus profectionem suam in Turchos perficere: quæ fidelibus repromissa iam erat ad. xiiii. cha lendas Iulii in basilicam Sanctorum Apostolorum mane descendit: sicut suus erat mos semper: cum urbem relinquebat. Atq; ibi ueneratis aris: & successu rerũ pie deprecato Roma egressus est Patribus: & Prælatis lecti cam eius sequentibus. Ad Põtem Miluium dimisit a se omnes: præter cos: qui secum erant ituri. Lembum deinde ad leuandam fatigationem terrestris itineris ascendens: per aduersum amnem ad Castellum Iubileum peruenit decimo ab urbe miliario uiam p Tyberim agentibus. Delegit sibi huiusce nauigationis comites Dominicum Torcellanę: & agapitum Camertinę: & Ioannem Triphernatis ecclesiæ præsules: quorum Dominicus: & Aga pitus: de supplicationibus referre soliti erant: Ioannes sacrarii Apostolici curam gerebat. Me quoq; & Andream germanum tuum: & Gregorium Lollium adiungi his uoluit. Pransus eo die in Lembo Pius ē: & cœnauit: & quieuit nocte illa. Postridie ante ortum solis ex eo loco soluentes Phianũ appulimus: primis iam intendentibus tenebris lõgam nauigationē emensi ac plenam tœdio milium passuum amplius. xl. Cœnatũ quoq; est a Pon tifice & pernoctatum in flumine: neq;. n. sine multa offensione membrorũ tractari: & circumferri a lecticariis poterat: Eodem die: uenit ad eum Ni colaus Sanctę Cęcilię Cardinalis Theanẽ. quem Pius adhuc senę agens ad Pisanum portum legatum pręmiserat: ut partem classis: quæ ibi parata erat: & quæ ex Genua expectabatur per Siciliæ fretum ad se Anchonam perduceret. Is ergo ad hostium Tyberis appellens: ubi abiisse iam Pium: sed non longe abesse cognouit: celeriter in urbem delatus: circiter meridiē nos est assecutus: Cupiebat. n. de legatiōe: & triremibus quæ egerat anteq̃ progrederetur referre. Ad molestiam incõmodę nauigationis: hæc quoq; Sancto seni eo die tristicia accessit: qđ Iuuenis uix annos natus. xx. ad Na uigii ministerium conductus: dum per ripam fluminis paulo incautius: sub ducendo lembo intendit: lapsus in eam partem: qua profondior aqua erat: nautis: tarde opem ferentibus: ante oculos nostros submersus est. Hunc casum grauiter ingemuit Pontifex: tacitusq;: & lachrimantibus oculis ora tionem sępe pro defuncto soluit. Die: quæ secuta est: iter nobis fuit non am plius. xxv. milium passuum. peruenimus autem ad Cœnobium Diui Bene dicti: inclinato iam sole: quod positum est ad radices montis Soractis: qua in orientem spectat. Ante meridiem Cardinalis Theanẽ. quem dixi: renũ ciatis Pontifici: quę opus habebat: Accepta benedictione ad classem reuer

ſus eſt. Vix Pio ad ripam appulſo preſto ei fuit Ioannes Caruagial gene
re Hiſpanus: & Epiſcopus Portuenſis: Cardinalis Sancti Angeli uulgo
dictus: qui eodem die maturato itinere: ex urbe aduenerat. nam cum biduo
ante Pontifex ab Hieronymo Archipręſule cretenſi litteras accepiſſet: in
quibus ſignificabatur magnam Cruce ſignatorū multitudinem quotidie
Anchonam confluere: & lamentari: qđ Pontificem: qui eos traiiceret non
inueniſſent. Veritus ne (qđ accidere in talibus ſolet) turba diuerſarum na
tionum & linguarum: tumultum aliquem per otium excitaret: aut in di
uerſa dilaberetur. pręmittere hunc intendebat: qui paratis confeſtim naui
giis: in Peloponeſſum eos traduceret. Homine autem opus ęſtimabat:
cuius auctoritatem illi ſecuti: deſyderio non tenerentur ſecum: quem tar
dare oportebat in claſſe eundi. Hac igitur de cauſa Cardinali ad ſe maturi
us euocato rationem uocationis prima in collocutione proponit: & ut pro
fectionem capiat impenſius precatur. Verecunde admodum annoſo ſeni:
& attrito iam pro Eccleſia onus tā grande imponebat: ſed magnitudinem
rei cōſyderans: & imminentem neceſſitatem: ac cognoſcens: q̄ pauci eſſent
qui ſuſcepturi mandatum hoc uiderentur: annis eius parcendum nō duxit.
Affui ego ſolus ſermonibus his cum habebantur: una ſemper atq; eadem
conſtans Ioannis uox fuit. plena humilitatis & ſpiritus. Si is ſum Beati.
Pont. quem tantis rebus idoneum iudices: ſequor ſine mora imperium tu
um: & certe etiam exemplum: qui in fragili ualitudine animam pro me
ponis: & pro cęteris ouibus tuis. Scriptum mihi eſt. Veni: ecce aſſum. Im
peratur ut uadā: Iam iter ingredior. Pars hęc uitę ultima negāda Chriſto
non eſt. Commouere hęc uerba Pontificem: & q̄to magis robur animi in
ſene agnouit: hoc ei dolentius eſt compaſſus. Amabat unice pium noſtrum
Ioannes: & ſuaſor continuus: ac confirmator fuerat ſancti huius propoſiti:
increpans eos cōtinue: q infirmioribus animis diſſuadere illi nauigationem
hanc contendebāt: id agens uidelicet amabilis Deo ſenex: ut extremus
uitę actus: reliquis operibus non eſſet abſimilis. obierat autem ante Car
dinalatum legationes complures: difficiles omnes: & plenas ſemper peri
culo. Cardinalis creatus: ſedente Nicolao Quinto: in Germaniam rurſus
eſt miſſus. Succedente deinde Caliſto: ſtatim ab initio Pontificatus in Pan
noniam: atq; in omnem oram Illirii ad bellum in Turcos iuſſus eſt ire. Sex
ennalem ibi legationem inter aſperam gētem & cœlum inſalubre geſſit.
Verſatus ſępe in caſtris eſt: ſępe etiam nunciatis irruptionibus hoſtium: in
occurſum contendit cum militibus: qui crucem aſſumpſerant. Deſertus
nōnunq̄ a ſuis: quos ex Hiſpania & Italia in domeſticum famulatum ſecū
adduxerat. Se ipſum tamen nunq̄ deſeruit. Patiēter ꝑ Chriſto tulit omnia

Languit inter hos labores annuum fere continuum usq; ad desperatam salutem. Propter uim etiam frigorum quibus infesta regio illa est: ita dentes ei omnes emoti sunt: ut quottidianis pelliculis aduolutis: illos: sicut uidemus: egre retineat. Innumeris porro difficultatibus uno aliquando tempore afflictus: nunq̃ tamen reditum est precatus. Expectauit semper qd Romana sedes de se statueret. Erat ergo patri sexagennario in tot anteactis erumnis legitima excusatio deprecandi prouinciam etiam iuuenibus operosam. sed nihil tale in mentem uenit: carnis contemptricem pro Deo: & pro Imperio Romani pontificis: q̃patientissime subeunda omnia iudicauit. Rara haec uirtus est prestantissime pater. Rara in duris legationibus obedientia. Magni esse: & honorati in populis uolumus: sed pro salute cõmuni incommoda ferre non possumus: obtendentes semper impedimenta uaria negligẽtiae nostrę: & immemores tot anteactorum martyrũ Christi: qui suo sanguine maiestatem hanc: qua nunc gloriamur nobis pepererunt. Dignatus est ea die Pius honore mensae suae illum & me: nihil inter epulas pręterq̃ desyderium soluendae classis suspirans. Ipse postmodum ex consuetudine superiorum dierum pnoctauit in lembo. Nos ad Cenoebium diuertimus. Ea nocte missio legati significata Anchonam est nuncio ueloci ad animos illorum: qui conuenerant retinendos. A cęnobio ad portum Ocriculi quarta statione peruentum est: ascensu nõ breuiore. xx. milium passuũ. Inter eundum tractatum sedulo est de ratione tota traducendorum Cruce signatorum: & de eroganda pecunia: & de litteris ad iniunctum opus scribendis. Mallianenses quoq;: quod oppidum in Sabinis est: audientes aduentum Pii: ad subiectam ripam Tyberis: qua transeundum erat: populariter descenderant: abeuntem illum uisuri. Trahebatur lembus per sinistrũ amnis latus funibus ad malum ligatis: ut nauiculatorum nostrorũ ẽ mos: sed Pius conspicata multitudine oppidanorum & apparatu epularũ: quas sublatis in altum lancibus: longo ordine ostentabãt: ne impensae factę eos peniteret: aut inconsolati dimitterentur: conuerti subito in dexteram partem nauigium iussit. Atq; ibi aliq̃diu uisendum se adorandumq; prębuit. Grata Mallianensibus ea humanitas fuit: euntemq; miserati orauerunt reditum celerem: & foelicem rerum successum. Cardinalis mandatis iam omnibus a Pio acceptis: uesperi dimissus est cum benedictione & osculo pacis. Altera die Ocriculum ultra progressi nõ sumus: cõtenti ob prementem ualitudinem eius duobus tantum milibus passuum. Hic de rebus nõnullis prospere in Peloponesso gestis est nunciatum. Orator Venetorum q nos sequebatur: litteras a Senatu suo habens: eũ successum ordine indicauit. Gratia habuit Deo Pius pro his quae audierat: & continuationem di

uinæ opis est deprecatus. Ab Ocriculo ante lucem uitandi solis causa mo
uentes: Narniam æstu nondum intendente peruenimus. Patriam natalem
Berardi nostri Cardinalis sanctæ Sabinę: quem Pius propter excellentem
uirtutem quadriennio ante ab ordine Referendariorum ad Cardinalatum
assumpserat. Ibi totam diem quieuimus. Postridie Interamnam contendi
mus uia breuiore & pridiana magis iucunda. Quippe per subiectam plani
ciem iter tenentes p agrorum culta: cum delectatione intuebamur castella
plurima: quæ in uicinis collibus non longis inter se spaciis apparent. Paulo
post ortum solis Ciuitatem ingressi sumus: & natalem Ioannis Baptistæ
uolente Pio ibi peregimus: statuerat. n. minutis itineribus periculum offen
dendæ grauius ualitudinis euitare. Adiuncti ea die comitatui nostro sunt
Guillielmus Cardinalis Rothomagensis & Berardus: quem dixi: & Rode
ricus Sanctæ Romanę ecclesię Vicecancellarius ex urbe nos assecuti. Hic
ego totam eam diem operatus quædam scribendo: quæ iniuncta a Pōtifice
erant. Dum adhuc studium in multam noctem produco: & propter æstū
paulo negligentius tegor: subita ui frigoris ita obsessus sum: ut quis ad lassi
tudinem fotus: uix recalescere ultra mediam noctem possem. Māe diei se
quentis & si motum hunc initium febris esse intelligebam: tamen diuelli a
Pio non ualens: quem: & febrientem: & anxium doloribus ferri ad bellum
pro nobis uidebam: remanendum non censui. Itaq; admixtus cæteris secu
tus sum eū ut potui. Iter ab Interamna Spoletum: & si non amplius mili
bus passuum. xii esset: tamen quia inter perpetuas & saxosas ualles ope-
rosum nimiū uidebatur: partiendum Pius putauit. Igitur ad tabernas tres
Vallis stricturæ prope sacellum: quod eo in loco situm est restitit: uiæ pene
medio Cardinalibus pręcedere Spoletum iussis: ut cōmodius ibi diuerte-
rent. Me autem secum esse imperauit nescius quid prima nocte accidisset.
Diem ibi reliquū & noctem sequentē sub tentorio fuimus: non sine multo
incommodo. Postera luce febre supra modum inualescente ęgre Spoletum
delatus sum. ubi continuo magis adaucto langore dies. xx. non sine uitæ
periculo iacui. Do'ens eo casu Pius: a quo supra merita diligebar: medicos
propere ad me misit: qui ad curandam cum studio ægritudinem hortaren
tur: & ut bono essem animo: atq; inde ante reassumptam ualitudinem non
abirem imperarent. Ipse continuato itinere ad medium fere Iulium nō sine
labore Anconam peruenit. Quę illi in reliquo uiæ acciderint quia non affui
referre non possum. Valitudini uero prope iam redditus: cum sextum iam
diem febris me non attigisset: iter: quanq̄ dissuadētibus medicis ingredior:
patris sequens uestigia. Via omnis benignitate Dei sine incōmodo accidit.
Nocte autem eius diei: quo propinquans Anconæ Auximum ueni: ecce

præsagium calamitosum futuræ mortis accipio: ut non ad Patrem & ad profectionem in Turcos: sed ad funus eius iturum me putem. Consueueram superioribus diebus ne membra langore attrita: æstu amplius offenderentur: tantum itineris ante lucem conficere: ut sole nondum calescente peruenirem quo diebus singulis intendebam. Igitur uia Anconã usq; .viii. tantũ miliarium reliqua erat: remittendum æquo animo censui de matutina solertia. Euigilans tamen qua hora solitus eram: & mox de industria consopitus: regredi uideor mihi ad urbem: & Pontificis palatium intrare: ubi esse secum consueueramus dies ac noctes. Tum eius cubiculum petere. Patefacta hic inuenio omnia sine custodibus hostia: & lectos sine stratis: & parietes sine ullis auleis. Nulli obuiam cubicularii erant: nulli condomestici. Admiratio & cõturbatio cordis surgebat plurima: cubiculũ uero ipsum ingressus ut uiderem si saltem esset Pius: etiam nihil inuenio. Cerno pallia lectuli conuoluta in globũ. Crescit impensius hoc spectaculo anxietas. recurro statim in anteriores aulas: aliquem perquisiturus: qui de Patre aliquid doceat. obuiam fit mihi & plurimum sudans Gaspar Picolomineus sororis Lollii nostri filius. Gaspar inq̃: qd sibi hæc solitudo Palatii uult? aut quonam portatus est Pius noster? Ille: ut uisum mihi tũc est: uoce paululum cõmotiore: & digito sacellum maius Palacii ostendens huc inquit intra: & inspice. Solitudinis causam: & ubi agat Pius intelliges. Desines amodo loca hæc frequentare. Et simul his dictis a conspectu se meo proripuit. In Sacellum uero ascendens: uideo Cardinalium lectulos ex ordine dispositos: & uela in circuitu obtenta: sicut in electionibus Pontificũ adornari locus est solitus. Agnosco collegarum nostrorum facies: & hunc modo: nũc illum intueor. Te uero & Spoletanum non uidebar uidere. Erat autem ita præ dolore guttur obstrictum coniicienti ex hiis que uidebam obitum Pii: ut cupiens loq; os aperire nõ possem. unus ex hiis ad me ueniens: & tristiciã ridẽs: quã deprehendebat ex uultu: qd tu inqt mœstus es & afflictus? An non uides morte Pii laqueũ cõtritũ eẽ? & nos liberatos? iter hęc flẽs & mœrẽs ppe uim sũmã doloris euigilor: sentiẽs totũ corpus sudore: & lacrimys uultũ ɔspersũ Ago gratias Deo q^{d} hæc facta ad uerum non sunt: sed per somnium uisa. Fatigatus uero his imaginibus multum: & recreari rursum quęrẽs: ac somnum quęrens capere: dormire incipio. Ecce idem locus: eadem facies rerũ: oculis rursum obiicitur. Iri in scrutinium uideo: & singula ad electionem parari: quæ inter nos solita sunt. Ego nec te uidens alicubi: nec Spoletanũ nostrum. Tum autem nesciens an pius esset defunctus: resumpta iam propter indignationem uoce clamo: iniquum facinus esse: alienumq; a Patrũ decretis: incerta morte Põtificis de successore tractatum haberi: aut si certa

esset absentes Cardinales non expectari. Videbar hæc loquens contemni: & non attendi quod dicerem. Iterum hæc mentis anxietas me excitat conturbatum iam animo: & male de Pio ominantem quod bis ex interuallo consopitus: bis eundem uisum uidissem. Surgo mœstus: ac tristis: & parari omnia ad discessum præcipio. Lux aperta iam erat. Iter uero ingressus reuoluere animo somnium noctis incipio. Hinc me cõfirmabat uanitas somniorum: quibus sapientes non habendam fidem affirmant. Hinc summus amor in Pium cor affligebat: cogebatq; gentilibus libris magisq̃ nostris me assentiri. Recordabar Augusti: qui nec suum: nec amici de se somnia-tum unquam neglexit. Repetebam historias: In quibus memineram: quæ uisa non falli dicuntur: & uersiculus ille Flacci etiam occurrebat. Post mediam noctem uisus cum somnia uera. Adiũxerat se mihi comitem: cum discederem Auximo: Angelus Suessanus præsul: iunctim mecum adequitans. Is loquebatur continue: & historias nescio quas sui præsidatus: quem paulo ante in Flaminia gesserat: recitabat. Ego hac una in cogitatione fixus: & silentium agens: nil optatius expectabam: quam domesticum quempiam Pii procedere obuiam: ex quo sciscitari: & intelligere ueram eius ualitudinem possem. Coortus tunc erat imber uehemens: & ego alia porta quam credebatur Anconam intrabam. Igitur se nemo obuiam dedit: sed mox descendenti ad ædes: quæ mihi paratæ sub Episcopio erant: præsto est Ambrosius Spanochia: Aulicus Pii: unus omnium (ut scis) attentissimus semper ad odoranda quæ fiant. Complexus est me: facie preter solitum tristi. Peto ab eo. Et quid de Pio nostro Ambrosi? Ille statim. Papiensis mi ingrauatus quottidie magis languor eius est. Consummitur paulatim: nec mensem integrum superfuturum nobis existimo. Contemplaberis eum mox tu: & ita esse mecum pariter iudicabis. Mora non interposita: ascendo ad Episcopium: inspecturus oculo quod ille uerbo affirmauerat. Intranti cubiculum subito iacentis senis concidisse facies tota est uisa. Dies iam triginta non uideram: Nescio quo pacto ex interuallo eandem rem intuentes: rectius quod auctum: quod iniunctum: immutatum ue sit internoscimus. Ne illum contristarem tristicia mea: subito serenam faciem induo: & ante lectulum osculaturus manum procumbo. Signandis supplicationibus tunc operam dabat. Quiescere Referendarios: & tollere de medio omnia imperat. Rorantibus pene oculis amplexatur me: atque osculatur. Moxq; spiritum supra uires gerens ita de

nauigatione sua & spe rerum gerendarum sermonem habet:ut ille: qui prae desyderio ad horam discessus se uenturum non crederet. Diebus sequentibus Ducem Venetorum expectans: quem dolebat Anconae non reperisse:& iam post accessum suum supra uigesimum diem tardare comparari omnia ad nauigationem curabat.studium in hoc uno praecipuum habens. Confluxerat eo loci turba:multa ex uariis gentibus:non satis considerate domo egressa:&.n.cum:ut tu scis:eos solos euocasset Pius ꝓposita peccatorum remissione:qui uel annum integrum uel solum semestre suo stipendio in exercitu agerent.atq; ita decretum eius per orbem circum missum contineret. Illi nescio quo zelo inconsulto permoti:at credentes stipendium & uictum ministrante Pontifice non defuturum:ueniendum statuerant. Non inuenientes autem quae sibi animis finxerant: neq;.n.Pius alere tantum concursum poterat:uenditis armis regrediebantur in patriam: quorũ nihilominus misertus Pius ne omnino frustra uenisse se angerentur: decreti sui participes eos fecit. Erant uero inter hos:qui consyderatius uenientes attulissent secum unde semestre totum in bello continuare possent: horum traducendorum causa naues Venetorum duas multis iam antea diebus in horas singulas expectabat. Sic.n.facturos se illi receperant.sed cũ ex diutius tardarent q̃ oporteret: Cruce signati qui superfuerant:morae impatientes cateruatim quottidie abibant. Ita ut non multo post appulsis nauibus miles iam non superesset:qui illis posset imponi. Ea res occasionẽ quoq; plurimam dedit accelerandae mortis. Dolente Pio:& supra modum tristante:q̃d retineri in eam horam non potuissent. Interim uero nunciis & litteris Ragusinorum certior redditus est:Turcum cum omni exercitu nõ longius.xxx.milibus passuum a Ragusia consedisse: & misisse ad Magistratum legatos:qui dicerent nisi triremes duas instructas:quas ea ciuitas datura Pontifici erat:retinerent:& nisi imperatos obsides traderent: & tributum in annos singulos penderent:ad eorum oppugnationem mox esse uenturum. Nunciabatur quoq; quosdam leuis armaturae milites in agrum Ragusinum praedandi causa iam excurrisse. In ciuitate uero non satis frumenti ad perferendam obsidionem esse: & militibus esse opus:qui in defendẽdis menibus usum haberent. Quibus permotus Põtifex sagittarios pene omnes:quos ad custodiam sui corporis ante conscripserat:subito nauigare Ragusium iubet:& frumentum imponit: quod ad primã necessitatẽ satis esse iudicaretur. litteras quoq; addit:quibus illos consolabatur:& spẽ subsequentis praesidii dabat. Ipse accersiri ad se statim Cardinalem Sancti Angeli iubet: quem propositi sui inter caeteros studiosum habebat.

Hunc:presente me:cõsulit:qd si obsideatur Ragusium agẽdum existiir et.
Ille:ut erat semper ad bonum opus paratus:nihil cunctans ibo inquit ego
actutum cum triremibus:quæ instructæ in portu sunt:& uel obsidionem
Deo adiuuante dissoluam:uel territis oppidãis spem bonam:atq; animum
faciam. Ecquid inquit Pontifex connauigare tecum frater me prohibet?
Consilium certum est:si illuc Turcus adueniat: cum iis: quas potero tri
remibus eodem sine mora contendere. Ciuitas in littore maris est sita: na
tura loci & manu multum munita. Eadem quoq; portu abluitur. ad bene
agendum oportunitas erit. Inuehi in urbem sine periculo possumus. Sola
presentis Pontificis opinio Turcum Deo ita uolente:ab obsidiõe repellet.
Alioquin in locis asperis commeatuum inopia laborãtem:si cõsilium com
probauerit Deus:fama hec in omnem partem uulgata christianorum cor
da ad nos sequendos inducet:concipientes iam ex foelici principio uicto
rię reliquium. Hec.n.cum probasset Ioannes:ego miser:& carnem sapiens
magisq̃ spiritum:eorum ꝓpositum summopere dissuadebam: non qd eue
tura non crederem quæ illi proponerent: sed quia in fragili corpusculo fe
bre ac doloribus fatigato nauigationem illam finem uitæ futuram uere
bar. Contendebam igitur argumentis multis:sed euincere mentes nõ pote
ram:in Deum solum sperantes. Igitur confirmata inter se profectione:im
perat illico Pius:magno studio militem cogi ad triremes:& omnia necessa
ria imponi:ut ad primum obsidionis initium soluere e portu posset. Verum
quatriduo post nunciato recessu hostium diuina benignitate:parcendum
consilio fuit. Interea dum Venetorum Dux a Pontifice expectatur: langor
perurgens usq; adeo inualuit:ut parum uitæ superfuturum iam medici di
cerent. Premebatur dies & noctes non doloribus modo:qui totum corpus
apprehenderant:sed duabus etiam febribus:quarum altera concepta in
uenis cessabat nunq̃:altera Ex interuallis recurrens:magno ardore:uelut
flamma membra absumebat. Hæc mala ingrauabant æstus continui:qui
Iulio & Augusto adeo intenderant:ut ardere omnibus horis ciuitas uidere
tur. Re igitur ad extremam prope desperationem adducta:tandem Vene
torum classis:quæ Ducem eorum uehebat: pridie idus Augusti uelis proce
dens:duodecĩ numero triremes erãt rebus omnibus ad bellũ egregiæ para
tę appellit. Hoc cognito pius subito suas & ipse triremes:atq; omne nauigii
genus:quod ad nauigandum idoneum esset:adornari magno studio iu
bet:& obuiam Duci exire. Cardinalibus quinq; Pontificali: quadriremi
impositis: qui eum aduenientem exciperent. Processum cum omni appa
ratu ac pompa est:tam a Patribus ac prelatis:qui secuti curiam erant: q̃ a

Magistratibus & Ciuibus Anconitanis. cum ad tertium fere miliarium classem Venetam in conspectu haberemus: subito illi uella demittentes: quod esse signum nauigantium solet: cum reuereri digniorem classem uolunt: remis consurgunt. Ac: ut q̄ bene instructas adducerent nobis ostentarent: iubent tanq̄ si inituri prœlium essent: armatos a prora: & puppi: & lateribus collocari: omnifariamq; tormenta contendi. Mox uero ut conuētum est: ut contingere triremes se mutuo possent: sublato clamore: & armis ad speciem pugnæ concussis: tormentisq; emissis: spectaculum iucundissimum prębuere. Pius ea die: q̄q̄ ita affectus: ut diximus: cernere & ipse hoc spectaculum cupiens ad fenestellam cubiculi: quæ in mare atq; in portum despiciebat: non sine labore deferri se imperauit: atq; ibi aliquādiu obuias classes inspexit. Afflictari rursum incipiens: q͂d ea se non esse iam ualitudine intelligeret: ut pro desyderio connauigare illico posset: salutato Duce a quinq;: quos diximus Cardinalibus discessum utrinq; est. Neq; enim propter pestem: quæ ciuitatem supra modum premebat: aut descendere ipse dux ex quatriremi uoluit: aut quęq̄ ex suis uentitare. Necessariis omnibus ante communiti: in portu se continebant: triremibus ad ancoram deligatis. Nocte: quæ secuta est: attenuatus multum est spiritus Pii: & uox pene consumpta. Propterea Ducem ipsum: qui ad colloquium uenturus erat: audire ea die non potuit: sed distulit in sequētem: expectans: num suscitationem aliquam uirium deus concederet. Verum deterius in horas singulas sibi est factum. Profestus dies ille erat sanctæ assumptionis matris domini in cœlum: quo die conuenire in ecclesia ad sacrum uespertinum Romanus Pontifex: cum patribus solet. Hoc cum impleri per illum non posset: per patres est factum. Perfectis solemnibus: uenisse iam horam suam Pius cognoscens: qua reddendus Domino spiritus esset: Fratres omnes in cubiculum conuocari iubet: atq; his ingressis: etsi ad loquendum iam erat inualidus: tamen morientibus ut poterat: atq; interruptis uocibus nos appellans: Fratres inquit mei dilectissimi: uidetis quo adductus sum: hora mea iam uenit: Deus hinc nos euocat. morimur in fide catholica: in qua & uiximus: nihil sentientes a Romana sede diuersum. Egimus usq; in hanc diem quod potuimus pro ouibus creditis: non pepercimus laboribus ullis: aut periculis. Bis caput nostrū obtulimus ad cōmunem salutē. Perficere quod cœpimus potestas nō est ultra. Reliqua uestra sunt. curate uos hoc opus Dei: & labi non sinite per negligentiam fidei causam. ad hoc. n. uocati in ecclesiā estis: ut illi suis temporibus opem feratis. Mementote officii uestri: & Redemptoris nostri: qui contemplator est omnium: & retribuit cuiq; secundum

opera sua.creuit ab initio: & progressa est dignitas uestra fidei ministerio. Per fidele ministerium utiq; est retinenda. Quaerentes quae uestra sunt:nō quae Iesu Christi: retinere illam diu nequaq̄ potestis. Habete queq; ex nunc temporalium curam: & uidete: ne quid detrimenti patrimonium cōmune accipiat. Studium hoc omne esse uestrum oportet. Dum licuit nostrum fuit. Praeterea Fratres conuersati uobiscum sumus:& ante in Cardinalatu:& post in praesulatu:ad quem Nos elegistis. Conuersatio nostra sine peccato esse non potuit. Ex carne.n.sumus:offensus est a nobis Deus: offensa charitas uestra:pro his:quae in Deum peccauimus:ipse:qui omnipotens est:misereatur nostri. Pro his uero:quae in uos:rogamus dilectissimi:ut placatis mentibus ueniam morienti tribuatis. Eos qui ex carne nostra sunt:& qui famulati sunt nobis:si dignos se praestiterint:commendatos habete. Valete Fratres. Pax Dei: & celestis gratia uobiscum sit. His aegre:& cum lachrymis enunciatis:tantus subito Patrum:qui lectulum circumstabant coortus est fletus: ut diu prae gemitu loqui uerbum nemo posset: atq; ora singulorum lachrymantia uiderentur. Tandem Bessarion Cardinalis nicenus:primum in collegio locum tenēs:uerba pro omnibus fecit. Indoluit casum in quem erat adductus :non sui tantum causa:quem lachrymabile erat deficere:sed magis Christiani Populi:qui tantum salutis auctorem ammitteret. Laudauit pontificem:& praeclara eius in praesulatu opera:agens cum humilitate gratias:q̄d etiam suprema hora monitis suis communem rem adiuuaret. Orare se Deum dixit patrem misericordiarum ut salutem illi restitueret:sed si migrandum:propter peccata esset:habituros nos menti praeceptiones patris: & daturos operam pro uiribus:ut nec publicae Christianorum: nec priuatae res Romanae ecclesiae: in perniciem irent. Veniam:quam poposcerat:humilitatis aliquorum dixit esse Benigne.n.omnes semper habitos: atq; indulgenter:nec querelam aduersus eum extare. Postulare autem singulos: ut benedictionem suam:& pacem super fratres relinqueret. Ad cōmendationem uero suorum etiam pie respondit:docens q̄ carus esse omnibus deberet sanguis eius: qui tantum de Christianis:& de Romana sede meritus esset. Post hoc responsum iterum surrexit fletus: & contristatio cordium multa. Pontifex manu epalliis paululum eleuata:osculandam eam omnibus praebuit:flens ipse:& flentes alios intuens. Nos manu apprehensa & ante lectulū ꝓcumbentes:singulatī ueniā ꝑcabamur erratorum nostrorum:& osculū supremum patris capiebamus.quibus ille. Ignoscat uobis pius & misericors Deus:ac simul benedicens fratribus: eos a se dimisit. Biduo ante admonitus a medicis in

omnem casum uitę: uel obitus habendam suppremam rationem animæ esse. Dominicum sacramentum: quod celebribus semper diebus ualens summebat: etiam tunc magna mentis contritione accepit: tundens pectus ad singula: & flens: & peccatorem se confitens communicatione indignum tanti mysterii. Repetere illud mane sequentis diei optabat: in ampliorem salutem: & in honorem intemeratæ Virginis: cuius Assumptionem sciebat instare. Ab adolescentia etenim sua in hanc: tanq̃ misericordissimam matrem semper sperauerat: & hanc uitæ ducem: actionumq; suarum habuerat. familiarius aliquando nobiscum loquens: recensensq; anteactum uitæ cursum: diuersosq; Fortunę euentus: credere dicebat: quia tantũ huic gloriosæ Virgini se deuouisset: ab epidimia semel: a lateralibus languoribus sæpe: nonunq̃ ex manifestis uitæ periculis ereptum fuisse. Omnem deniq; successum dignitatis & rerum suarum huc referebat. Propterea templum illud Pientinum mirifici operis: a fundamentis extructum: & suis manibus illi consecratum fuisse. Consolationem ergo hanc præcipuam expectabat: ut intra cubiculum suum: quando in Ecclesia non liceebat: solemnia missarũ cantaria udiret. & tanq̃ supremũ uale cum fratribus ageret. Optabat autem: sicuti mos erat: per Cardinalem hoc fieri: & me unũ delegerat: qui sacris huiusmodi operatus: confectum Domini sacramentum illi rursum porrigerem. Instituerat etiam ut patres adessent reliqui: ac cætera pro ueteri instituto obseruarentur. Comparatis igitur ad peragendum hanc diuinam rem omnibus: ecce inclinante iam sole: inclinare & ipse admodum cœpit: ita ut non procul a morte uideretur abesse. Itaq; cõfestim sacramenta reliqua persoluuntur: quę morientibus debita sunt: sensu adhuc integriore: q̃ lingua. Nox ad primam usq; horam processerat: & Cardinales: cęteriq;: qui eo conuenerant: domos quiq; suas discesserant: Restiteram ego tantum: ex omni nostro collegio: uolens pietatem: quam patri debebam: etiam suppremа hora persoluere. Mecum erant præsules tres ex Pontificis familia: & ex sorore filius Andreas quem dixi: & frater consobrinus Gregorius Lollius: cæteriq;: qui ad interius ministerium cubiculi seruiebãt. Circũstabamus omnes deficientẽ senem lachrymãtes & mœsti: famulabamurq; morienti in eo: quod ultimum poteramus. Intuens uero ille in me: oculo innuit ut accederem propius. Accessi statim: uoce itaq; iam consumpta: quę ab admotis auribus audiri uix poterat: ora inquit pro me fili: peccator etenim sum. Et simul ad crucẽ conuersus: quæ collocata añ oculos erat: hoc nõ sine suspiriis frequẽtabat. Miserere mei deus. miserere mei. & tu Virgo misericors: seruũ deficiẽtẽ ne deserе. Per misericordiã filii tui suscipe aĩam

excedentem. Paulula deinde intermiſſa mora: rurſus in me dirigens oculos
continuationem inquit ſanctæ expeditionis memora fratribus: & adiuua
tu: quoad potes. Ve uobis: ue uobis: ſi opus Dei deſeritis. Cum reſpondere
tentarem multa: & præ gemitu non poſſem: dexteram manum: quæ in cu
bitum eleuata erat demittens ſupra collum: benefac inquit fili: & Deo ora
tionem offer pro me. Hoc illi ultimum uerbum fuit. loqui ultra non ua
luit propter reuma continuum: quo pectus iam & fauces erant completę.
Legebantur ſine intermiſſione orationes eccleſiæ: quibus animæ deceden
tium commendari Deo conſueuerunt. Ipſe ad audiendum attentiſſimus
erat. Ecce horam circiter tertiam inter legendum tanta quiete ſpiritum Do
mino reddidit: ut cõniuentem non morientem diceres emigrare: & ſine ſen
ſu mortis excedere. Hic Reuerendiſſime Pater Pio noſtro exitus fuit: hic
labores omnes ſuos athleta fortis abſoluit. Incertum morte ne: an uita fœli
cior? qui ad ſummum pontificatum uirtute ſua perueniens: & religionis
atq; ingenii æternam gloriam conſecutus: mortem eam ſit nactus: qua: ſi
ſæculum attendas: nulla ſublimior. Si in Deum reſpicias: nulla amplioris
meriti contingere poterat. Mortuus pro ueritate eſt: & pro redemptione
plębis captiuæ: offerens ſeipſum hoſtiam Deo: & relinquens exemplum
ſacerdotibus: quales eſſe ꝑ ſuis plæbibus debeãt. Martyrium autem pene
quottidianum paſſus eſt a die quo Philippus Burgundorũ Dux miſſis ora
toribus uenturum ſe ad bellũ & ſociũ ſcĩ opis futurꝝ ꝓmiſit. Subito ĩ oẽm
partẽ curã ĩpartiens fatigari amplius ſolito ac uehemẽtius cœpit: nõ remit
tens ad cõtrahenda neceſſaria ne opus qdem nocturnũ. Diuidebat ꝑ horas
ſigulas cuiq; opus ſuũ rerꝝ ꝓuidendarꝝ. perire huic cauſę exiſtimãs: quicqd
momenti aliis eſſet impartitum. Cognoſcebat quoq; molem operoſam ag
greſſum ſe eſſe: & ſub ea cadendum: niſi omnifariam ſtudio difficultates
undiq; ingruentes ſuperarentur. hęc animi anxietas labefectauit ſupra mo
dum ægram ualitudinem ſenis. Dum nec de alio cogitare: nec quietem ca
pere: nec cibum ſine aſtante cura ſumere poſſet. Cõparatis deniq; omni
bus: ut poterat: iucunda ſpes aduenientis Ducis: quæ ſola ſpiritum eius
ſuſtentabat: ubi in medio rerum curſu ſpiritus deficit mirum dictu eſt: q̄
tum non animo ſolum: ſed totis uiribus conſternatus. Iudicabat: quod
re uera ſapientes uidebant: Illo non ueniente: maximam operis ſui par
tem corruere: & laborem omnem ſibi congeminare. Tum autem re
promiſſos orbi fructus detrimentis maximis retardari. Acceſſerant
pręterea duę dolorum faces: quæ animam incendebant. Properandum
ſemper ad opus inceptum. Altera: quod ab eis lente ac frigide ad
miniſtrari omnia ſentiebat: qui uel pecuniam pendere: uel armatum

militem mittere:uel triremes ad bellum instaurare impēsa sua ꝓmiserant. Altera qd̄ Anconā ꝓficiscens cateruas regredientium Cruce signatorum quottidie habebat obuias:inermes:ac uacuas pecūia:qui(ut ante a dictū est)lege decreti sui nō obseruata temere iter erant ingressi. Hi ad suos rede untes culpaturi nimirum uidebantur Pontificem : ut tegerent inconsulti motus sui culpā. Tot singulis pene horis infligebantur cordi uulnera:quot cateruæ huiusmodi occurrebant. Vidi ego aliquando eis transeuntibus:fa/ciem mœsti senis sic conturbatam:ut habendum in pręcipuo negotio me dicis dicerem.lectice uela demittere:ubi & conspectæ a longe essent. Com plectar uno uerbo . Publicæ christianorum causæ uir sanctus non defuit: sperans in Domino : & supra uires animum gessit. Defuerunt ei:qui deesse nullo modo debebant. Ipse cum omni constantia ad mortem contendit:& patienter passus est pro Christo Deo suo . Nos ergo Præstantissime Pater memoriam tantæ uirtutis q̄ diu uiuimus contineamus in animis nostris:& grata recordatione Patris nostri memores simus. Ipse est qui genuit nos: & q dilexit nos usq; in finem:ad Cardinalatum ambos assummens:& de stercore erigens pauperes:& sedere faciens cum principibus populi sui. Componamus quoq; mentes nostras ad imitationem operum suorum : quæ huiusmodi sunt : ut siue publica spectemus siue priuata : erudire nos in omnibus actionibus abūde possint. Coluit Deum.coluit iustitiam: animum gerens:ut inuictum contra malos : sic misericordem in humiles. Ea porro laude īgenii & bonarum artium floruit : ut admirationi omni bus esset:& eloquium eius sustinere gentes:& regna sępe nō possent. Hos uero imperitos detractores suos:quibus aliquando propter iustitiam mole stus fuit:ita contēnamus:ut pertinere ad eum mendaces uoces non arbitre mur. Odium recens iudicare illos recte non finit. Succedentia sæcula omni affectu libera:uerius ista expendent:& gesta eius celebrabit Ecclesia. Nos credamus illū:quia sancte uixit:& in martyrio defunctus est:in sinu Abrae esse:& cum beatis spiritibus gaudiis cœlestibus perfrui. Vale.

Duci Venetorum pro Sacrosancto Senatu Cardinalium.

SCribit ad nos Excellentia Vestra incolumem se reuenisse Venetias. Hoc summe lætamur:illi prospera omnia cupientes. Addit gratissima Senatui suo fuisse:quæ de nostra in se charitate audie rit : & propterea nobis ingentes gratias agi . Nos serenissime Princeps: satisfacere forsan potuimus gratis animis uestris pro paruis magna haben tibus:uobis ipsis non satisfecimus . Cognouimus maiora deberi excellen tiæ Vestræ:quæ uires nostræ exiguæ prestare non ualuerunt . uoluntas non defuit:potestas non fuit. Quod de pecuniis missis significat:placet ad

loca tuta esse delatas. Vnde orator a nouo Pontifice nostro mittendus: eas accipere: & iuxta condicta inter nos portare ad Serenissimum regem Vngarię possit. Idq; ut ita fiat: sicut Anchonæ tūc: ita nūc Excellentiā Vestrā hortamur. Confidimus Domino adiuuante: subuētiones: quę dari hinc poterunt Christianis non defuturas. Animi nostri inclinatissimi ad oīa sunt. Pontificem autem eum: deo cōcedente: habemus: qui nos desyderio uincat: & studia nostra sanctis suis operibus superet. Mox ut assumptus est prouētum omnem Aluminis & quicquid inde percipi potest: Deo: & cōtinuandę expeditioni q̄diu uiuet: dicauit. Quod ideo uestræ Excellētiæ significandū putauimus: ut confortetur cor suum: & ab Ecclesia Romana expectet: quę re: & uerbo impendi omni tempore poterunt. Custodiat omnipotēs Deus excellentiā uestram ad salutem fidelis gregis sui.

Francisco Duci Mediolani nomine Collegii.

CVm diebus præteritis audiuissemus Franciscum Philelphum & filium eius Mariū naturę suę obsecutos: uersus & solutam orationem scripsisse aduersus sanctę memorię Dominū Pium Pontificem nostrum nuper defunctum: admirati non mediocriter sumus: dolētes tantam erroris mentē in litterato homine inueniri: ut immemor Christianę professionis: in coelum ponere os: mendacia fingere: sanctum Domini lacerare: & consilia Romanæ sedis audeat condemnare: notissima quidē toti orbi: & ab eodem aliis: inscriptis suis laudata. Rursum cum intelleximus hanc insaniam Excellentiæ uestræ pariter nō placuisse: & doluisse admodū non pręstari a suis eam reuerentiam Romano Pontifici: quam ipsa deuote semper exhibuit: ac ꝓpterea ambos in carcerem ductos: officio uestro multum sumus letati: uidentes nō solum maledicos illos poenam ferre sceleris sui: sed caram esse seculari potestati æstimatiōem Vicarii Iesu Christi. Agimus eidem Excellētiæ uestræ debitas gratias. Factum suum laudamus: & dignum ducimus catholico Principe. Fecit quod sapientiæ suæ cōsentaneū fuit: & quod facturam eam re audita credidimus. Sacrificium Deo obtulit carum: ac beneplacitum. Siquidem odibile ei est os prauum: & detrahētia labia detestatur. Ita hortamur Excellentiam uestram sedulo agat. Matrem Ecclesiam: & honorem primæ sedis & colat: & a suis detractoribus tueat̄. Nos q̄ uiuentis Pii membra fuimus: & Pōtificibus debemus quod sumus: pro hac cōmendabili significatione sua debitores illi nos cōfitemur. Nosq; & nostra omnia beneplacitis suis offerimus: quam Deus incolumem: & florentem conseruet.

Philelpho.

Plus q̄ certissimũ habeo Heliane carissime doluisse te multũ obitu sanctissimi patris nostri Pii Pontificis:& nuncio:licet falso:casus nostri:quo dicebamur eodem tempore uita cessisse. Dilexisti n. semper utrunq;. Alterius admirans gloriam:alterius memor amicicia. Gratias ago charitati tuę:amborum nomine. De me fuit tantum dolendũ: q̄tum priuata cōiunctio requirebat. Damni propterea nihil fecissent publicæ res. Peccator.n.sum:& indomo patris minister inutilis. Illi debitus fuit lachrymarũ fons:& omnis humanitatis dolor. Quid.n.habuit Romana Sedes mater omnium:hoc patre melius? quid Ecclesia dignius? quid Christiana fides fortius? Viuo illo metuẽdum erat nihil:sperandum autem quicquid præstare potest Deus causam suam tractantibus. Peccata hominum eripuerunt cum sæculo:mortuusq; est suo:non nostro tempore:animã ueritati impendens:& malens ad interitum ire:q̄ fidem Plebi catholicæ datam non seruare. Facta sua non necesse habes recenseam. Patent illa in facie Ecclesiæ:& operum suorum fuisti semper auditor auidus. Scis quid egerit statim in Pontificem assumptus:quæ operatus sit breui sex annoꝝ spacio:q̄ celebres actiones uitę:quanta molitus sit in gloriam summi Dei:& deniq; qualis ei mors obuenerit. Certe si religionem spectes: sancta & salutaris:si ęstimationem hominum:gloriosissima omnium. Ascẽsurus classem:Iturus cũ Duce & patribus Venetis in opus Altissimi:nõ minus grãde q̄ necessarium:opifici suo spiritum reddidit. Merito igitur hic imaturus exitus deflẽdus est nobis:tibiq;:ac cæteris memoria tantæ uirtutis colenda perpetuo: ac retinẽda. Sæculum nostrum Heliane si iudicare ad uerum uolumus:nullum maius ornamentum sui temporis habuit. In omnem terrã exiuit sonus eius:& in fines orbis terrę uerba eius. Sicut opinione obitus nostri doluisse bonitatem tuam credimus:ita nõ dubitamus certior de uita factus:recreatus es:sicut scribis:ac consolatus. Indicia hæc sunt & argumenta non fallentia:paterni ī me animi tui. Ausim hoc dicere. Iustus dolor tuus fuit:& iusta lætitia. Si perissem:perisset tibi amicus:qualẽ in sorte sacerdotii non habes alium. Viuens:uiuo tibi. & uiuit dignitas cũ sua q̄tulacunq; est:potestate. Testimonium:quod perhibes operibus Fabiãi nostri:mihi admodum placet. Lætor amicos meos laudari a uiris laudatis. Si sapienter:si cum diligẽtia:& cum ciuitatis gratia mandata Sedis impleuit:fecit rem cõsentaneam cõsuetudini suæ. Hac spe missus ad uos est. Vidit prudentissimus Pontifex in re operosa:& apud uiros sensatos tali esse plurimum opus. Conditio tẽporum illi laboris fructum:ciuitati tuæ cõmendationem obedientiæ:& bonæ mentis ademit. Omnia ad nutum Dei nostri sunt referenda:qui ad salutem nostram operatur quæcũq; eueniunt. Ei non deerit patrocinium meũ

q̃diu uiuam:quia & ipse q̃diu uiuet:sibi non deerit.Cõmendatione tua amplectar hominem magis.faciamq; ut intelligat:debitorem se esse beniuolétiæ tuæ.In hoc reditu suo receptus a nouo Pontifice:& toto senatu nostro: cum laude:& gratia.Mercedem tẽpora pręparabunt.Quando ex Papień. tuo esse tibi gratum aliquid potest:scribe:& posce.Idem erga te faciã ego. Vale.Roma.xix.Octobris.M.cccclxiiii.

Greg.Lolius Cardinali Papień.

PRoximis diebus:cum ad te:ut sæpe soleo : leuandæ animi molestię gratia:ꝓ tua in me beniuolẽtia & humanitate:accessissem: multusq; iter nos uariis de rebus:ut fit:sermo habitus esset:multaq; lectitãdo conuoluissemus:incidimus in epistolam Francisci Philelphi: quam ad Paulum Pont.Max.scribit:dignam auctore suo:& ab eius cõsuetudine minime aberrantem.Is in Pium Pont.inuectus:cum de Pauli Pontificatu gratuletur:eiusq; laudes cõtra sui naturã explicare conatus sit:uix illas:quæ & præclaræ:& innumeræ sunt:attigit.Neq;.n.quempiam laudare.Philelphi est officium.Quo.n.pacto laudem ꝓferre potest:qui uirtutẽ: quam laus sequitur:non nouit.In maledicendo se exerceat opus est:cui uitia semper familiarissima sunt.Facile lingua sequitur mores dicẽtis.Facilis est inuectio domesticoꝝ semperq; se cõitantiũ.nec latuit hoc Philelphũ:q grauissimos:ac clarissimos quosq; nostrę ętatis uiros:maledictis:ac spurcissimis uerbis semper est persecutus:mores suos in aliorum persona effingens qͩ si quando : etsi raro aliquem laudauerit:licet uera sit laus:tamẽ sine spe quæstus:ad quem solum anhelat:& nisi admixta cuiuspiam boni uiri detractione nunq̃ effecit:sublata autem nũmi spe:ad suam maledicẽdi cõsuetudinem redeat oportet:a qua nec accepti beneficii ratio : nec sui ipsius cõtradictionis pudor reuocat.Quotiẽs.n.Pium summis extulit laudibus: nec cessauit ad ultimum usq; uitę illius spiritum.Tãta animi auiditate corripitur:ut non fidei:non iusticiæ:non amiciciæ:non existimationis rationẽ ullam habeat.Omnia quæstui exposita sunt.Taceo multa:quę cum uera: tum etiam nota sunt:& nisi impudice referri nõ possent.Nec epistola illa quæstu caret:quam ad Paulũ scribit.Ad nũmos uertitur.Illos quærit:illuc redit:& cõuoluitur.Id omnia uerba sonãt:illuc omnis euadit oratio.Et quoniam de Pio:quem uiuentem tãtopere laudauerat:spes omnis per eius obitum cecidit:eum mortuum maledictis afficit:acceptoꝝ beneficiorum immemor:& sibi ipsi:suisq; dictis impudens aduersarius:qui oĩa Pii dicta:omnia facta & cogitata eius:ad cœlum extulit.Vnde hæc tãta & tam subita mutatio?Quid hæc hominis inconstantia?uerba sua cum condẽnant.Ipsa cũ refellunt:suis se armis transfigit.Non uideo quid peccauerit Pius mortuus:

qui uiuens tam maxime:tam frequenter a Philelpho laudaretur:niſi in hoc
deliquit:qd mortuus eſt.Certe nec in hoc culpãdus.Nam mors omnibus
cõmunis:uel inuitis accidit.Fateor cecidit cum eo & nũmi ſpes.At non de
bebat Philelphus in Pium inuehi:ſed ĩ mortem magis:quæ Pium cum ſpe
ademit.Sed nõ poteſt ille maliloquã naturã ſuã coercere:præſerti ubi emo
lumenti ſpes non repugnat.Cum audax ille mentitor in illa epiſtola plura
contra Pium cõmentus ſit:non puduit auarum dicere:& auri cumulatorẽ:
& quo eloquentię:ac doctrinæ gloriam:quam in eo ſummam fuiſſe non in
ficiari poterat:ſibi petulanti quadam mẽtiendi licentia arroget:auditorem
ſuum fuiſſe:a quo & rhetoricam artem:& poeticam Florentię didiciſſe:dũ
ibi Eugenius Pontifex eſſet:affirmare non erubeſcit:& præceptori ſuo Phi
lelpho minus q̄ par erat:gratũ extitiſſę.Pius cultor auri:cumulator ue fue
rit:an beneficus:& meritis gratus:pręterco.Id.n.cum oĩbus:tum maxime
tibi notum.Pecuniæ non paruã uim Philelpho male merito bis dediſſe me
mini:ſemel Romæ:cum primum Pont.fuit.Iterum deinde Mãtuæ.Fateor
tamen non fuiſſe uſum Pium liberalitate:quæ in uiros probos ſponte exhi
betur.Tunc.n.nõ probo uiro elargitus eſt:nec ſponte:ſed importuna illius
inſolentia:multiſq; uerbis fere attritus.Tandem expugnatus:uictuſq;:qui
nec Philelphi mores ꝓbabat:nec laudem ab eo quærebat:a quo uitupera
ri q̄ laudari præſtet.Quæ.n.ab ore ĩpuriſſimo laus manare poteſt?Recte
diuinus ille Pont.Nicolaus Quintus:qui cum ei Philelphus libellum lau
dum ſuarum inepte:ſine ulla grauitate conſcriptaꝝ offerret:magnanimus
uir:& omni laude dignus:cum nec ſcribentem:nec ſcribendi modum ꝓba
ret:libellum illo ſpectante igni combuſſit:& ne auarus putaretur:mercedẽ
ei dedit:ac de rebus ſuis deinceps tacere iuſſit.Nõ ſunt Pii laudes:quæ Phi
lelphi egeant patrocinio:geſtis:non pecunia cõparatę:per ſe notę ſunt:ſuis
perſiſtunt uiribus.plurima eius monumenta:diuq; permanebunt:mul
tos habẽt pręcones:uixq; quicq̃ noſtræ ętatis laude dignũ exprimi poteſt:
in quo non partẽ ferat Pius.Erat in eo:ut ſcis:ſumma uis dicendi.qualẽ ęta
te noſtra:pace omniũ dixerim:nemo attigit:nec puto quempiam ullo unq̃
tempore extitiſſe:cuius eloquentia tam multis:ſe uiuente:nõ dicam homi
nibus:ſed nationibus:patuerit.Cicero eloquentię:& latinę linguę columẽ:
nomen ſuum ad exteras gentes mortuus magiſq̃ uiuus extendit:qui uel
ad Senatũ:uel ad Quirites:uel ad Iudices uerba fecit.Nõnunq̃:ut fertur:ẽt
in Græcia orauit:priuatim ad amicos:maxĩe conciues ſcripſit.Scripta ſua
fere omnia Romæ:uel ruri compoſuit.Idem & alii in ſua quiſq; ciuitate:&
apud ſuos effecerunt.Erat pręterea tunc:licet latum:tamen recens adhuc
populi Romani imperium:& latina lingua nõdum per alienas gentes dif

fusa:uixq; finitimis nota.Pium autem nulla Europæ natio frequēter cócio
nantem nō audiit.Romæ non ad senatū:non ad Populum:nō ad Iudices:
sed ad uniuersas nationes sæpe orauit.Idem Seuis effecit:& Mātuæ:ubi to
tius Europæ frequens habebatur cōuentus:ac iam Pontificatum adeptus:
quo tépore clarus apud oēs:q Christū colūt euaserat.Antea etiam Roma
Neapolis:Senæ:Mediolanum:Papia:& in Germania : Basilea in generali
Synodo:Vicina:Ratispona : Fancfordia:Praga:eum publice orantem ui
derūt.Epistolę sparsim ad cuiusq; nationis uiros doctos scriptæ & uicissim
receptæ reperiuntur.Nō comparo Pium Ciceroni.Id.n.doctissimorū uiro
rum sit iudicium:sed qd uiuens clarus apud plures fuerit:non dubito.Hāc
tantam:& tanti nominis claritatem cū obscurare nō posset audax ille mē
titor:se tanti discipuli præceptorem falso asserit:& Pium præceptori suo in
gratum:quem Poeticam:& Rhetoricā Florentiæ:dum ibi esset Eugenius:
docuit.Multos habet testes:& quidem prę stātes uiros:nam & tempus ce
lebre:& locum non obscurum designat.Plurimi sunt in Romana curia : q
cum Eugenio Florentiæ agebant.Multi sunt Florentini clari uiri:qui tū lit
teris operam dabant.O q̄ facile mēdax capitur:& se ipsam tuetur ueritas.
Ego a tenerioribus:& iuuenilibus annis fortunā:mores:& studia Pii:& ubi
& quanto tempore:& quando in Italia deguerit : ostendam.Intelliges pro
fecto tum nunq̄ Florentiæ uidisse Philelphum:nec Eugenium:qd nec Flo
rentiam ipsam:nisi cum uiator illam pertransierit.Natus ē Aeneas:qui Pō
tifex factus:nuncupatus est Pius.viii.Calendas Septembres:anno salutis
sexto supra quadringentesimum:ac millesimum:in oppido Corsiniano Se
nensis agri:cui Pientiæ ab eo nomen est inditum:nobili ac potenti olim fa
milia Picolominum.Sed cum dissidentes Senensium potentiores:& popu
lum in diuersa trahentes:mutuo se formidarent:& resp.interitura uideretur:
tandem ut publicę consulerent utilitati : & mutuo se metu exuerent:com
muni consilio : ac sponte sese a ciuitatis regimine abdicarunt . Ita deinde
illa cum aliis passim potentia & opibus diminuta est . Erat patri Siluio
ꝑ dignitate familiæ tenue patrimonium:quia posthumus erat:& plurima
tutorum incuria:perierant.Vnde cum honestam in urbe uitam trahere nō
posset:Corsiniam:ubi cum uxore & liberis fere omnia ruris munia obibat:
se continebat.Prima litterarum elementa Aeneas a Petro quodam sacerdo
te didicit.Hūc tu senem podagrosum ad Pii Pont.pedes prouolutum pau
cos post dies q̄ Pōtificatum adierat:uidisti.Didicit & nonnulla grāmaticæ
initia a Siluio:qui eius rei non omnino erat expers.Tanta auiditate littera
rum studia:id natura cooperante sectabatur:ut quicquid temporis subtra
hi poterat:litteris impenderet.Sed quid:sine libris:sine præceptore inter ru

sticandum adipisci poterat litterarum? Igitur octauum ac decimum ætatis suæ annum agēs: Senas petiit: ubi a Nicolao Lollio optimę indolis adolescens exceptus ē. Erat. n. Nicolao nupta Bartholomea Aeneę amita: matre tantum cum Siluio cōmuni. Nam pater ex Tholomeorum familia fuit. Ibi Aeneas sedulam litteris operam impendit. Primum habuit pręceptorē Antonium quendam Aretinum: aquo grāmaticæ artis præcepta accepit. Audiuit & Mathiam lupium claudum. In cuius suram inuectus est Antonius Panormita: his uersibus. Dic mihi cur lupi longo uestiris amictu? An uitiū surę uis operire toga? & Ioannem quendam spoletanum. Ab iis & Poetas: & Oratores nōnullos audiuit: quia publica mercede cōducti adolescentes docebant; sed parum ab his hausit: præter grāmaticam. Domi erat studiū suū: ubi libris ab amicis sibi cōmodatis die noctuq; uigilans utebatur: tanta diligentia: ut uix somno & cibo indulgeret. Tribus hebdomadæ diebus nō cœnabat: & sæpe studiis uehemēter intentus: ne interrumperetur: cibo abstinuit. Erat. n. sui natura famis & uigiliarum tolerātissimus. Accedebat auiditas discendi: & inopia urgebat: ne nimia incōmiditate librorum domi nos afficeret: diligentiam maiorem cumulans: ex libris plurima excerpsit. Mane multo ante lucem surgere consueuit: & ne quid tēporis studio uacaret: cum cubitum iret libros ad lectum deferebat: ut quod est interuigiliam somnumq; lectitando contereret: quoad arctior somnus eum exciperet. Vidi cum in cubiculo ad lucernam legisset: & dormitanti linteum: quod capiti: ut moris est dormientium: conuolutum erat: ignis aprehendisset: illeq; incautus: & grauiore somno pressus: & librū clauderet: & lumē extingueret: dormiens: non ante excitatus est: q̄ ignis omnia passim absumens: ad tempora usq; populabundus penetrauerit. Quare læsus expergefactus: reiq; ignarus: cum omnia flāma & fumo repleta conspiceret: territus exclamauit. Plæriq; ex nobis: qui nondum dormitum ieramus: accurrimus: uidimusq; omnia lumine fuluo inuolui: ac totis uulcanum spargere tectis: ut Maro inquit. Risimus re cognita. Hoc & ioci causa: & ut uiri solertiam ostendam: enarrasse uolui, qua usus assidue breui doctissimus uidebatur. Iam epistolas scribere: Poemata componere: historias texere incępit. Lingua etiam ethrusca Franciscum Petrarcham emulatus: plurimos uersus edidit. Extāt apud me harum rerum monumenta pene innumerabilia. His in studiis usus est pręceptoribus mortuis: magis q̄ uiuis. Ciceronem: Maronem: Titū Liuiū: & alios latinę linguę principes: habuit pręceptores. Erat. n. Aeneę ingenium ad omnes disciplinas promptum: atq; uersatile. Solertia: q̄tam natura capit humana quam etiam senex. & ægrotus: ad extremum usq; uitæ spiritum te uidente: seruauit. Contulit se ad ius ciuile cuius studiū tum maxime

Senis florebat:in quo eum publice:& acerrime disputantem uidi:cũ tamẽ nunq̃ poetas & oratores deseruerit.ita quintum ac uigesimum ætatis suæ annum exegit.Inter hæc graui inter Senenses & Florẽtinos bello exorto: studia litterarũ cesserunt armis:& Aeneas pre inopia coactus eas deserere u.debatur.Forte aduenit Dominicus Capranicus: magni animi uir:Basileam petens: ut in generali Synodo dignitatem Cardinalatus uendicaret. Hic assumptũ sibi Aeneam secretarium secum duxit:& quoniam Florẽtia non patebat iter Plumbinum se contulerunt:unde soluẽtes Genuã:deinde Mediolanũ:& Basileam puenerunt.Sed inops Dominicus inopem Aeneam diu sustinere non potuit. Plurimum Aeneæ opera usi sunt Nicolaus sanctæ Crucis: & Ioãnes sancti Petri ad uincula Cardinales. Circuit totam fere Germaniam.Galliam adiuit. Angliam & Scotiam adnauigauit. Philippo etiam Mediolanensium duci gratus fuit:& Præposituram sancti Laurentii Mediolanensis obtinens nonunq̃ Mediolani & Papiæ uersatus est.multa & præclara in Basiliensi concilio egit: quæ ne eius historiam nectere uidear:omitto.Cum Amedei: q Fœlix quintus a Basiliensibus nũcupabatur:Secretarius esset:ad Federicum Cæsarem transiuit concedente Amedeo:data per Aeneam opera ut peteretur.Fuerat.n.a Cæsare laurea corona donatus:apud quem plurimum res sua creuit.Nam in Secretarium primo receptus:deinde in secretis consiliis ad res arduas admissus est.ubi rebus Eugenii adeo fauit:ut sua industria neutralitate Rhenẽsium Germanorum sublata:omnes Eugenio parerent:ad quem ter legatus Cęsaris missus ultimo loco nationis nomine obedientiam exhibuit.Ioannes Caruaial Cardinalis Portuensis:uir doctrina:& uitę sanctimõia insignis:hoc nouit. mitto etiam Aeneę uersus contra neutralitatem Rhenensium ędito.Tergestinam:ac deinde Senensem ecclesiam consecutus:& princeps imperii factus:primus sententiã dicere rogabatur.Imperatoris curiam non ante deseruit:q̃ ad Cardinalatum promotus fuit:quo tempore eius legatum apud Calistum Pont.agebat.Quid Cardinalis:quid ue Pontifex egerit: non minus tibi q̃ mihi notum est.q̃ manifeste ille mentitus sit ostendi: cum Pius postq̃ primum patria ꝓpria egressus est Florentiam nisi legatus Cæsaris Romam uersus missus nõq̃ uiderit:& nisi multis postannis:q̃ Philelphus Florentia exul Senam uenit:quę nec diu mores illius tolerauit:adeo limaci & cocleę similis omnia inquinat loca:quæ adit.Hæc percurri:ne tanti disci puli gloriam Philelpho tribuendam falso censeres:& simul:ut a reatu ingratitudinis Pium iuste defendam.Nam male merito homini & turpiter consumpturo elargiri ñ decet.Benemeritos Pius & dignitate & opibus auxit: magis in dies aucturus:si uixisset.Probra:quæ ille in eũ iaculatus est:dilue

te operepreciũ esse non duxi:quod eius per se luce clarent sua.uale.

Apud Cardinales dimisso Consistorio contra Ioannem Cardinalem.Atrebatẽ.

QVid tu ignobilitatem alteri obicis? qui ex genere nullam habes nobilitatem? Ortus es opido Luximio Bisuntinę diocesis:mercatore patre:& auo.Acceptus in obsequia Ducis nobilitatem mẽdicasti tibi & patri:priuilegio illius. Ita ergo cum te nobilem iactas:nõ genus tuum laudas:sed Principis gratiam.Q̃d si a sacerdotibus hæc sæcularia habenda in precio sunt:potiora certe sunt mihi:q̃ tibi.Ego in libera ciuitate:tu in opidulo seruiẽti es natus.Tibi Burgundiæ Dux:mihi Pius Pont. nobilitatis initium dedit.Tu hactenus præter priuilegum habuisti nihil. Ego insignibus familiæ donatus : & iam in familiam ipsam Pontificis sum adoptatus.Imputat Atrebatensis imperitiam litterarum : & grãmaticum Papiensem appellat:quasi ipse columen : & uas sit omnis doctrinæ. Fateor non esse mihi litteras:quæ tantæ Dignitati conueniant.Eas tamen nõ negabit:quin honorificę quandoq; fuerint Apostolicæ sedi:& ad ministerium Ecclesiæ utiles.Quas q̃ti existimauerit Pius:uestri oculi uident.sed de suis quid dicemus? Concedamus illum multa legisse. Codices multos tractasse.Mandasse memorię multa.Quid in tam rudi aceruo digestum? quid sapiẽter dispensatum unq̃ uidistis? Non habet iudicium ullum.Accomodare quæ legit locis & tẽporibus nescit.Atq; ut nauis : quãuis bene instructa ad nullum est usum:si gubernaculo careat:Ita quicquid ĩ mente huius est:q̃uis cumulatum fructum non fert:cum prudentiam moderatricem nõ habeat.Quotiens contrarios sensus auctoribus dedit? Quotiens eos intorsit? Quotiens falsas sententias probatis ascripsit auctoribus? Vt in omni actione est mendax:ita in omni interpretatione malignus.Illud Isaie non reputans:Veh.qui dicitis bonum malum:& malum bonum.Qui facitis amarũ dulce:& dulce amarum.Neq; ego in Sacerdote tam excellentem doctrinã desydero:ut in illo esse omnia uelim.Pręfero uitam:modestiã:humanitatẽ: exemplũ:religionem:& cætera:quæ ꝓfessionis nostræ sunt propria.Equidem si alterum sit de duobus eligendum : malim in Cardinali prudentiã cum mediocritate doctrinæ:q̃ cum summa doctrina:uanitatem atq; perfidiam.Hęc profuit nunq̃.obfuit aliquando.Illa semper & prodest : & Deo est atq; hominibus grata.Cum bene consydero:non uideo quid utilitatis: aut dignitatis afferat p̃sentia huius.Cũ.n.ad bene cõsulẽdũ fuerit in Cardinalem assumptus:quęrendum est:quale ueri sit:& quale huius Cardinalis consilium. Nempe qui recte consulere uult:induere ante omnia debet ueram erga illum charitatem : cui accedit consultor : ut quid deceat:& ex

pediat:sine malignitate timeat & doceat. Proxime huic liberã gerere & mẽ
tẽ & linguã. Vt nulli alieno affectui: nulli suæ cupiditati inseruiẽs: simplici
ter loquat quod sentit. Hęc uera est: ni fallor recte: cõsulentiũ uia: quã mox
ut egredimur: non tam ad salutem q̃ ad pestem adiũgimur. Hic uero Re
uerendissimi Patres cum uos odio gratuito oderit: & studiis sit omnibus
uestris contrarius: nihil meditari & loqui potest: quod uobis futurum sit
utile. Dolosæ omnes cogitationes cordis eius. dolosa consilia. qbus etiam
si recta essent: habere fidem non possumus. Crescere non sperat: nisi ex no
stris ruinis: & nostram omnem gloriam suam ducit confusionem. Minatus
est multa frequenter Ecclesiæ romanæ: multa nobis ni faciamus ea: quæ
Regi suo possint placere. Mallet ut uideo: cum euersione omnium nostrum
uerus uideri: q̃ cum salute mendax & falsus. Ad hoc est tantum intentus
noctes & dies: & huc tẽdit omnis ratio & summa rerum suarum: ut status
omnis orbis christiani ex una Regis sui uolũtate dependeat. Bonũ quippe
nullum putat: nisi quod uenit ab illo. Salutem nullam nisi quæ offertur ab
illo. Cæteros Reges & Principes minimum ęstimat. Inania ducens quæ
de potentatibus & rebus publicis referuntur. Adeoq; in colendo hoc deo
suo est cęcus: ut nec uidere oculis quippiam sanum: nec mente possit discer
nere. Accedit quod mercẽnarius est: & lingua conducta sibi: non Ecclesię
loquitur. Audistis aliquando illum fatentem duo milia aureorum annua
pendi sibi a Rege in mercedem sui laboris. Audistis in hoc uerbo se glo-
riantem: qd procurator sit regius: quodq; declaratum nobis per litteras sibi
uni de negotiis regiis præstari fidem debere. Quomodo ergo qui procura
torem se confitetur: dignitate loci huius est dignus? quomodo salutariter
potest consulere? quomodo credi sententiis eius alieno stipendio non no-
stro conductis? Si perseuerandum est ei inter nos: aduocandi etiam sunt
cęteri: q in curia nostra procurant: & admiscendi nobiscũ: non est irrogan
da hæc iniuria tot Regibus: Ducibus: & rebus publicis: ut eorũ procurato
res segregentur a nobis. Sciant & illi secreta nostra: ut hic scit. Reuelent ea
suis: ut iste reuelat. Iam nihil sit quod his ostiis teneat cõclusum. Inter cubi
culum: & forum nullum habeatur discrimẽ. Dicam tãdem quod sentio Re
uerendissimi Domini: sine iracundia qdem: nõ tamen sine dolore. Exeat cõ
silia nostra: qui nobis infestus est: non participet nobiscum: qui nihil utile
nihil honestum afferre potest: uel suadere: & qui sæcularibus seruit: &
linguam pecũia uendit: & secretũ nõ tenet: quiq; mendacissimus est: & in
dicto fidẽ nõ habet. Profectus orator Aplice sedis ad Regẽ suũ: reuersus ẽ
hostis. Causæ: cui antea fauebat: nunc est omni cõtentione contrarius. Cũ
aũt mutationis huius amice ãmoneretur solã sui Principis mutationẽ excu

sat. Cum inquit sibi placebat:placebat & mihi. Nunc displicens:displicet mihi. Indigna uox Cardinali: ut ex personis:non ex honestate causæ apo stolicæ ponderentur. Cũ reprehenditur Cardinalis Atrebateñ:q̄d primo legationem pro Ludouico Rege Francorum ad Pontificem suscepisset:dein de q̄d procurationem rerum suarum in curia exerceret. Alterum exemplis, alterum ex iure est reprobatum. Guiellelmum Cardinalem Rothomagensem:Hostiensem Episcopum:ex Gallis ad Calistum redeuntem:qui in Pontificem nuper erat alectus. Rogauit Carolus Rex Ludouici pater ut legatus una cum cæteris: quos ad præstandam obedientiam mittebat: ire non grauaretur:prudentissimus uir:cui notum erat officium suum:onus:q̄ q̄ a magno Rege impositum:recusauit:malens dignitati propriæ:q̄ alterius gratię inseruire. Nouerat.n.nec debere nec solitum eē Cardinalem:nisi pro Romano Põtifice:legationem accipere. & certe modestissimus Rex id indigne nõ tulit:sed mittens alios:quos elegerat oratores inter cætera man data quæ dedit:hoc esse uoluit primũ:ut quicquid acturi:quicquid dicturi essent ad Cardinalem referrent:eiusq; consilio & suffragio in omnibus uterentur. Federicus quoq; Romanorum Imperator petens a Nicolao Cardinale Sancti Petri ad uincula:in Germania tunc agente:ut legatus suus cõ uentui Ratisponensi interesset:ob causam fidei indicto, exauditus non est. Respondit Cardinalis id sibi nisi concederet Põtifex:nullo mõ licere. Neq; antea Imperatori assensit:q; scriptum est Nicolao quinto:& concessio impetrata. De procuratione autem ita est dictum. Si Cardinali. si illustri & super illustri ex iure est interdictum:ut non procuret negotium proprium: q̄to magis censendum est interdictum esse alienum? Nil uilius est procurationis officio:nihil contemptibilius:nihil etiam Cardinali indignius. qui ideo ad eam dignitatem assummitur:ut in Senatu apostolico sedens:non quid alii petant:quid supplicent:quid contendant:quid litigent anxio labore procuret:sed quid uniuersali ecclesiæ conueniens: atq; utile sit:libere consulat. Consistorii.n.locus consilii est:non contentionis locus. Nã quod de uenatione est dictum:non nego posse Sacerdotes honestius rebus aliis intendere:& aliunde corporis exercitium quærere. Verumtamen humanæ cogitationis est facere inter sacerdotes & sacerdotes discrimen. Parrochiano regenti animas sibi commissas:cum liceat horto uel agello colendo intendere:liberiusq; huc atq; illuc:uel recreandi animi:uel tuendæ ualitudinis causa deambulare:seuerius adimam uenationẽ: ne q admonẽdæ plebi est cõstitutus:reprehẽsibilis ipse in eius oculis uideat̃. Eadẽ est in sua ciuitate de Episcopo ratio. Cardinalem aũt cum dignitatis amplitudo domi cõ tineat:cũ uersare glebas,& saxa illi non liceat:cum reclusus uel meditetur

uel legat: cum seipsum adeuntibus prabeat: cum otio ipso ualitudinem labefactet: cum denique in faciem populi nihil nisi serium & graue: ostendere debeat. Quis non indulgeat in tanta seueritate uitae aliquando: ut procul ab omni turba in nemoribus & siluis se cum domesticis sine iniuria cuiusque oblectet? & ualitudini seruiens: ad opus officii sui nouior & fortior redeat? Plebem Cardinalis non curat. Praecepta quottidiana Parrochianis non dat. Ad nullum ministerium sacrorum se populo exhibet. Solo cõsilio apostolicę sedi adscriptus: instar quoddam sęcularis Principis habet. Sed uideamus obsecro: ne dum Cardinales domi continere uolumus: non solum corpori: sed animae quoque damnosissime consulamus. Carnei sunt Cardinales: ut caeteri homines. Tentantur: uruntur: & animi perturbationibus seruiunt. Colloquia uisitantium non semper sunt casta: non charitatem & proximi dilectionem continent semper. Adulatur ille. murmurat alter. Est qui inter fratres odia seminet: & in hunc uel illum cor Domini inflammet. Legi semper non potest: non semper disputari: non semper cogitari de publicis rebus. Ad haec illicita aliquando nos carnis infirmitas trahit. Ad alia quoque nonnunquam quae otium consecuntur: & me silente: per uos cognoscuntur. Praetereo somnos de die non salubres corpori: quos post prandia nostra arcere non possumus. Hinc podagra: hinc lateris dolor: hinc calculus: & praematurum senium: ac mortes acerbae adueniunt, quae ut otio celeriter contrahuntur: sic exercitio facile ꝓhibentur. Nec sine causa Principes saeculares: quos magnitudo curarum grauat: hoc sibi genus leuaminis elegerunt: unde resummere animũ: restaurare uires possint ad publica. Nunquam apud ueteres est damnata uenatio. Romanis inquit Horatius. Hoc solemne uiris opus: utile famae. uitęque: & membris. Illa est damnanda uenatio: quae totos dies consummit in agris: quae mentem auocat a rebus gerendis. Si Cardinalis sibi a Pontifice opus iniunctum: ut uenatum eat: dimittit. Si in Consistorium: in ecclesiam statutis diebus non uenit: si cogitare de Sede apostolica negligit: si egentium patrocinia deserat: reprehensibilem illi esse uenationem contendam: & coercendum eum putabo: ut se domi contineat. Idem uero si impletis: quae quottidiani officii sui sunt: reliquum quod superest temporis aliquando inter nemora & feras ad ualitudinem conferre. Inter quas & sancti Patres totam saepe uitam egerunt: non inuadam Catoniana increpatione: hanc eius retinendae sanitatis prudentiam. Sed ꝑfecto ita est: quicunque ex nobis ita seuere uenantem Cardinalem coarguit: aut senex iam est: damnans quod necessitate emissum: obire amplius non potest. Aut agrestem animum gerit: nec quid habeat nobilitatis uenatio intelligit. Aut natura seuerus est ualde. Ego

quãdiu ualitudo mea incolumis mansit:& iugum laboris potuit ferre:licet
ab adolescentia uenatio fuerit grata:ea tamen semper abstinui. Huc uero
una cum Pontifice & nobis remittendi animi gratia cõmigrans:sentiensq;
mille morbos uehementius solito insurgere:non priuato instituto:sed me-
dicorum cõsilio:nõ quærende uoluptatis causa:sed redimendę ualitudinis
hunc exercendi corporis laborem accepi: in quo etiam si necessariam non
haberem causam:aliorum me tamen Cardinalium possent tueri exempla:
quorum cum uirtus:& fides:& in publicis rebus diligentia probata sit no
bis:ab hoc tamen solatii & recreationis genere non abhorrent. Et quoniã
qui ante me locutus est:sectatorem me leporum & ferarum per irrisum di
xit:irridens dicam & ego: satius essę leporẽ & feras sine offensione cuiusq̃
sectari:q̃ cum perturbatione Ecclesiæ apostolicam sedem:& Ro.Pontifi-
cem confictis criminibus insectari.

Cardinalis Papieñ.Fr.Cardinali Seneñ.

AVdio esse nonnullos: qui studio maledicendi Pio nostro inanes
quasdam conquirentes calumnias: illud quoq; aprehendant:qđ
ab eo inter domesticos aliquando per iocum in poetas est dictũ:
scilicet.Discite ꝑ nũeris nũeros sperare poetę.Mutare ẽ animus carmina:
non emere.Aiunt propterea contempsisse illum poetas:laudationes eorum
ingrate accepisse.Vnam modo auariciam in causa mali fuisse.Distico autẽ
ipso nihil indoctius esse:& nihil ineptius.Calumniam hanc:qui rem uti ge
sta est:& liberalitatem gloriosi patris acceperit:in eius commendationem
conuertet:putabitq; nihil aptius pronunciari potuisse:nec doctius.Interfui
ego cum disticum protulit.Interfuere mecũ uiri præstantes:Agapitus Ro
manus:& Laurentius Rouorella:alter Anconitanæ:alter Ferariensi eccle-
siæ præsules.Identidem Gregorius Lollius:qui ab epistolis Põtifici seruie
bat.Hinc uero uersiculorum origo occasionem accepit. Languerat pene
Pius Mantuæ ad interitum ut nosti:cum ibi conuentum ageret Christiano
rum:& recreatus iam aliquantulum:oblectamẽtumq; aliquod quęrens ad
confirmandam fortius ualitudinem:statuerat ad sacellum:quod dicitur An
gelorum: secedere:tribus passuum milibus ab urbe Mantua distans:atq;
ibi dies aliquot cõmorari.Vt autem iucundior hæc esset profectio subduci
per Mintium uoluit:ad cuius ripam cęnobium illud positum esse cognoue
rat.In eodem lintre:quem ipse ascenderat:etiam nos omnes uoluit: quippe
quos adhibere ad solatia sua semper solitus esset. Attulerat eo nostrum
qsq; diuersa epigrãmata Pio inscripta:quę a diuersis accepta recitari añ eũ
diẽ ꝑꝑ ualitudinẽ eius nõ potuere.Credebamus id tẽpus perq̃idoneũ ad re
citãdũ eẽ:& gratã uacuo tũc seni eã uoluptatẽ futurã.libẽter.n.cũ uacabat

a publicis uersum: aliis legentibus audiebat. His itaq; in medium productis cępere interlegendum nōnulli nostrum uersus ex tempore dicere: si quid iocosum interponi posset uel obiici. Excitatus his nostris salibus ad hylaritatem Pius: emittere & ipse uersum cępit: ad continuandam lęticiam. In medio epigrāmate Campani poetę: cum lecti pauci uersiculi essent: In quibus: petentibus uatibus munera danda non esse: danda autem non petentibus affirmabat: & nihilominus munera ipse obliquis carminibus deposcebat. en inquit respōsum Campano munus poscenti. Munera Campane si non sunt danda petenti: Iure tuas surda currimus aure preces. Rursum quoq; omnibus recitatis: cum aduerteret ab eorum auctoribus plurima peti: & a nobis a quibus erant producta carmina importunius exigi: dabo inquit actutum quod referre ad uates uestros possitis: simul arridēs disticon protulit: quod in crimen isti adducunt: non allatum demo: non antea meditatum: nec ad poetarum iniuriam dictum: sed sumptū extempore: atq; in lęticiam communem collatum. Q dsi aliunde non intelligere detractores ii possunt quod dicimus: altero saltem distico intelligāt: quod ad declarandam ueram animi sententiam eadem hora subiecit. Nam cum ego iocos suos secutus: id disticum hoc distico excepissem. Discite pro numeris numeros tractare poetę: Expectata dabit munera nulla Pius. Ad nummulariam uidelicet poetas exhortans: quando in Pio spes accipiendi non esset: meum ipse repente conuertens. Imo inquit. Discite pro numeris nummos sperare poetę: Expectata dabit munera magna Pius. Atq; ilico quęcunq; petita uersibus erant benigne concessit. Vulgati postmodum hi uersiculi sunt: & apud multos habentur descripti. & tamen qui illi sancto Patri insultant: proferunt quod ignaros rei potest offendere: Tacent quod uerum eius iudicium continet. Nimirum peruersę mentis: & linguę maledicę hoc ꝓprium est. Veris deficientes criminibus: ad falsa confugiunt: quęq; sunt recta: maligno sensu deprauant. Proculdubio his uerbis per Prophetam notati. Linguis suis dolose agebant: iudica illos Deus. Sed si nō essent hęc argumenta propensi animi sui erga bonarum artium studia: quis non acquiescendum putaret: audiens quanta quotidie in doctos cōtulerit? Enumerare superfluum est q̄ benemeritus in illa potestate sit: non dicam de uno aut altero: sed de omnibus ęque: in quibus doctrinam cum integritate uitę cognouit. Viuunt paucis exceptis: pene oēs quos uel tradita pecunia: uel collatis magistratibus: uel attributis honoribus: in maius adauxit. Perhibēt hi locuples rei huius testimoniū: beatissimaq; eius Pōtificis prędicāt tempora: chartisq; ac libris contestata tenent quotidianae suę beneficentię officia. Ipse summae uirtutis summiq; ingenii princeps: in quibus eadem

argumenta laudum esse contemplabatur: amore immenso fouebat: admit
tebat: alloquebatur: laudabat: totumq; se illis insinuans pro conditione at-
tollebat. Neminem uidi toto sexennio: quo ecclesiæ præfuit: uirum paulo
excellentiorem spem suam sequentem: in quem beneficium collatum non
possim referre. Occasiones intermittebat nunq̄ horum promerendorum:
cum se dabant. Cum nõ aderant: pari pene cum illis desyderio expectabat.
quosdam: quos uiderat nunq̄: absentes atq; ignotos: sola uirtutis commen
datione auditos: ad summas in Ecclesia dignitates ꝓuexit. quosdam etiam
leues & querulos: humanitate incredibili perferens ꝓpter lucem ingenii:
quam in talibus sentiebat: expertes suæ benignitatis esse non uoluit. Ab
hiis uero solis erat tota mente auersus: atq; hos solos abominabatur: quos
etsi ingeniosi doctiq; haberentur: constabat tamen turpem uitam: infa-
memq; agere. Ingratam Deo benificentiam asserens: quæ in tales esset col
lata. Legerat. n. ammonentem scripturam. Da bono: & ne recipias pecca
torem. Benefac humili: & ne dederis impio. Fuerunt qui ab initio sui ponti
ficatus cum nondum plene agniti essent: propter speciem uirtutis aliquam
rem ab eo & promissum acceperunt: sed iidem postea acceptorum omniũ
profusores maliq; inuenti: iusta dispensatione defecerunt accipere. quos si
propterea dolor ullus nunc tangit: uel antea tetigit: ipsi sibi detrimento sci
ant fuisse: non Pium. Manum eius: cum pro Deo operaretur in terris: æquũ
non erat in danda liberalitate errare: mercedemq; bonis debitam conuerti
ad malos. Si quos ergo nunc uides præstantissime pater: qui ingratum alie-
næ uirtuti illum existiment: & maledictis incessant: ex ea cohorte scito esse:
quibus ille normam honestatis tenẽs dandum non censuit: mallens eorum
calumnias: q̄ iustum Dei subire iudicium. Non obstitit parcitas ulla: non
animi angustia. Munificẽtissimus quippe in reliquos erat. Sola quam dixi
ratio: dextram ne erraret retinuit. q̄tum ergo uolunt ii homines: sentiant de
Patre nostro: & innocentiam eius maledictis conuellant. Meo iudicio: no-
cere quicq̄ non possunt. Maior est lux gloriæ suę: quam ut horum tenebris
ualeat obscurari. & maior gestarum rerum: uitæq; firmitas: quam ut
maligna imbecillitate possit moueri. Maledicta hęc recidunt in auctores:
cupiditatemq; propiam arguunt. nos cum improbi sint: eorum detra-
ctionem: ueram Pio ascribamus laudem: & hoc habeamus certum docu-
mentum suę improbitatis: q̄d illi non placuerunt: qui semper recte expen-
debat quid quemq; conueniret accipere. Vale.

Cardinalis Papiensis. Fr. Cardinali Senensi.

IN cidi in quosdã Reuerẽdissime Pr: q maligne Piũ nr̃m laudãtes:
detractionẽ sibi ꝓponant: & uerũ aliqd dicãt: ut fidẽ querãt men

dacio.erat inquiunt:uir animi magni:sapientis cõsilii:admirabilis eloquii: siue quid ageret:siue quid scriberet. Dicere perfectum possemus: nisi quae erat in eo egregia:culpa una turpasset. Vagabatur aiunt huc atq; illuc praeter dignitatem:quiescere uno loco diu non poterat:tanq̃ sedes sua sibi odio esset sic aberat semper. Similia his addunt quędam eo pertinentia:ut finem incohatae laudationis initium detractionis excipiat. Ad caetera principantium mala quae patiuntur:hoc quoq; accedit:ut in obscuro facta eorum non sint:nec sileatur de eis. Vituperentur autem frequentius: q̃ commendetur. Si inuestigare maledictionis huius cām uelimus:qd inueniemus aliud q̃ rē priuatam cuiusq; hoc operari? Non Galli:non Germani:non Hispani:non nationes externae:secessus hos damnauerunt:quippe egentibus Pontifice nõ defuere officia. Solertissimi senis & mens:& manus negotiabantur semper. Soli Romani ciues & qui Curiam nostram ambitionis causa:quaestus ue sequuntur:motibus iis sunt contristati. Illi quia ex his praesentem fructũ ex interuallis aliquando amisere. Ii quia secuti Pontificem augere necessario impensam coacti sunt. Cessare rationem hanc faciamus:laudari iam uidebimus:quod damnabatur:& placere quod displicebat. Nimium indulgens sibi est nostra infirmitas: nimiumq; sibi auscultat. Ex uero & bono non pensitat. Principum gesta ex priuatis tantum rebus illa metitur. Feruntur in coelum:si commodum habent. In profundum opprobrii cadunt: si uel paululum afferant nocumenti. Ea ratio plerunq; principibus est: si non diligunt subditos:si durius exercent in eos imperia. Videntes suam salutem tantisper esse illis caram: dum inde utilitas prouenit.propter aliud: nõ propter se coli fortunam suam intelligũt. Sed quid nos his popularibus de Pio tristemur querelis:qui sciamus populum Dei ex misera seruitute abductum: pastum mãna in deserto atq; in delitiis habitum: os posuisse in coelum:& recalcitrasse in dominum liberatorem? Si murmurauit ille i Deum: quidni murmuret iste in Vicarium eius? & si illius carpsit opera: quidni actiones huius etiam laceret? Sed uideamus obsecro quae uagationes hę fuerint:& q̃ reprehensibiles. Earum rememoratio iudicium de calumniis faciet. In Pontificem assumptus Mantuam est profectus. quae oro profectionis causa? Nempe opus Dei:& christianę salutis officium. Suo ne etiam cõsilio molitus eam est an ad eius iudiciũ accessit patrum auctoritas? Negare nõ possum ex illo fuisse principium:sed idem affirmo cogitationem hãc ut pactefacta patribus est:iudicatam a Spiritu sancto fuisse:& decreto suo probatã. si qui postea mutandorum locoꝝ incõmodis mutarunt sententiã: leuitatis coꝝ:non causae habendum est crimen. Satis est probatam in consilio ante fuisse. Meminerant ad incitanda christianorum corda in Turcos

nec litteras Apostolicas:nec legatos in omnem partem totiens missos:ad eandem aliquid ualuisse.Intelligebant quoq; Ecclesiae opes tanto operi pa res non esse.Oportere praesidia maiora conquiri:q'dq; omnes contingeret: omnium agi oportere cõsilio.Ad eam uero rem necessarium in primis esse principum cõuentum indici:& illic adesse Pontificem:sine quo uenturi illi non uiderentur.Qui ergo hunc Mantuanum accessum nõ probant:grauissimum senatus nostri non probant iudicium:ignari rerum:& operatę salutis ingrati.Detractionẽ ab euentu confirmant:atq; ideo propositum damnant:q'd successum non habuit.Iniusta nimium:& indigna sapiẽtibus haec aestimatio.Rara esset administrandarum rerum laus:si exitum:nõ consilia spectaremus: quibus mensi exitum simus. Quota enim quaeq; consilia sunt:quae propositum teneant?ac non potius in medio cursu frangantur:& corruant?Tenebris circumsepti expedire aciẽ nostram in finem non possumus:& iudicia Dei:quę sunt abyssus multa:intercipiunt frequẽter nostros conatus.Ille laudandus est:& uidisse multũ dicendus:qui ita se comparat: ut quantum contendere humana infirmitas potest:ad quęsitum finem oia dirigit:laboremq; adhibet.Sciebat deuotissimus Pontifex placere Deo liberatum iri creditum gregem.Sed an liberatum uellet:certus nõ erat.Impleuit ergo quod debuit.Idemq; patienter tulit:quod ei est placitum.Hoc tamen boni assecuta est sedes:ut cum antea a saeculi potestatibus fidelium calamitates:uni imputarentur Pontifici:nunc iisdem merito imputentur:quorum & accusata sit contumacia:& falsus feruor detectus.Parauit quoq; potens flagellum:quo eos oblatrantes cedere deinceps possimus. Rem sane nõ minus necessariam:q̃ gloriosam Ecclesiae.Et si.n.Pius aeger & senex:durissimo anni tempore Mantuam ad praestitutam diem uenisset:non tamẽ Imperator:cuius in primis hoc erat.Nõ Gallorum Rex:qui se christianissimum nominat.Non Reges & Principes:quorũ potentia Dei esse debet ministra:q̃q̃ spopondissent:illuc conuenere.Accessit tantum Mediolanensium Dux:& Brandeburgensis Marchio: & Sigismundus ex principibus Austriae.priuatam tamen hic magis acturus causam:q̃ publicam.Reliqui continuere se domi.Quodq; dolentius est:habuere eorum legati mãdata ad audienda tantum:& referenda quae tractarentur.Nec tamen cum haec ita se habeant:desunt:qui putent:& palam ferant:uidendae patrię causa:recognoscendarumq; necessitudinum:quae illi cum Germanis erant:indictũ esse conuentum:priuatoq; affectui publicum uelamen obtentum. Quos iustũ Dei iudiciũ manet:& mentiri aperte perspicuum est.Si.n.ex epistolis orationibusq; suis:quas edidit scriptas a prima usq; adolescẽtia iudicia eius in causa hac repetantur:optasse illum semper uidebimus conuocationem

hāc fieri:nec aliter putasse:lapsis Christianorum rebus:consuli posse. Mecum quoq; : & cum iis:quos diligebat in Cardinalatu agens eadem sæpe disseruit. Moxq; ad Pontificatum assumptus:nō significationibus:quibus animi patere solet iudicium:sed morte & innumeris erumnis id declarauit. Merito itaq; indignatur Cicero:ac clamat:Miseros esse interdū Principes optime de Re.p.meritos:qđ in hiis homines non solum præclaras res obliuiscantur:sed nepharias etiam suspicentur. Verum transeamus ad reliqua: atq; hiis inanem opinionem suam:Pio uero solidam gloriam relinquamus. Reuersus est Senam desinente iam Februario:laboribus Mantuanis pene consumptus. Futurum breui finem uitæ medici affirmabant:si Petriolanis aquis nō se recrearet. Contracta erant ex doloribus membra[illegible]:neq; in toto corpore sanitas cernebatur. Restitit ergo salutis causa : usq; ad proximum Maium:quod est lauandi tēpus idoneum : totumq; eum mensem uitæ suę indulsit. Qua in re:facta est ualitudinis tanta accessio:ut cum lectica pene exanimis delatus esset ad balnea:eques sit in ciuitatem reuersus. Perspicue ergo patuit:q̄ necesse fuerit ad expediendam ualitudinem id tempus eo loci consistere. Iterum quoq; allegantibus Medicis oportere eos qui lauant post receptas aquas a defatigatione itinerum aliq̄diu abstinere:præsertim si uel senes sint:uel languidi. Nō aduersandum putauit. Aderat iam Iunius mensis:quo tempore:qui Romæ sunt:propter grauitatem cœli quæritant sibi externos secessus:nō redituri ante Octobrem. Putauit ergo sine reprehēsione remorari Senæ menses hos posse:ubi & curialibus rez; copia esset: & imbecillitati suæ quiescendo consuleret. Nec tamen propter publica tenere propositum potuit. Nam cum defectiones seditiosorum quorundam: qui urbem circumstant nuntiarentur : deq; Tyburtia coniuratione multa audirentur:quæ cōflata ex perdita iuuentute eo usq; processerat:ut occupatis oportunis urbis locis:Pontificē iam territarent. Reuersus statim est Romam:priuatam necessitatem publicis bonis posthabens. Factum uero est reditu suo:ut turbulenti homines correpti armis:ad sanitatem redierint:& coniurati:uia Tyburtina comprehensi:meritum supplicium luerint. Nullo ex loco uehementius sibi timuit Pius:q̄ ex Tybure ciuitate. Ea aduersariis propter factiōnem fauens:de iisq; recipiendis quottidie cogitans:turbatura nimirum urbem:& tractum omnem Romanum magnis detrimentis iudicabatur. Miserat eo Pius præsidium peditum. quod illi nō admiserunt. Misit & pręsules duos diuersis temporibus:qui præsentia sua Tyburtinos i fide tenerent. Eos irreuerenter acceptos:armis quottidie territabant. Nouissime autem desperata iam ciuitate:iussus est ire Prosper Cardinalis ex Columnensi familia:ob factionem Gebellinam illis admodum carus. Is cū si

hostium esset occultus amicus:dignitatis tamen suæ non statuens se custo de ciuitatem deficere:ægre tumultuantes continuit.Sensit Pius quanti mo menti Tybur esset ad statum ecclesiæ:quantamq; ad permiscenda omnia opportunitatem haberet.In ꝓpinquo atq; edito loco positum:impetus & receptus in omnē partem faciles habet.Paccatis itaq; in circuitu omnibus cōmittendum non duxit:ut in secundum ueniret discrimē.Frenum cogita uit iniicere:quo tenerentur.De arce cōstituenda consilium cœpit.Cuius ex tructionem:nisi se pręsente passuros Tyburtinos nō iudicabat.Igitur pro xima æstate per speciem secessus illuc proficiscens:& quasi ad custodiā cor poris inducēs præsidium:cogitatum impleuit.Arx hodie custodibus eccle siæ regitur:& pręcipuę est nobis saluti.Anno uero sequenti requirente itez ualitudine:quam necesse erat in tot Apostolatus laboribus semper īminui: ad Viterbienses aquas perrexit:eo consilio:ut non progrederetur ulterius. Sed non permisit necessitas.Pestilētia subita urbem & Viterbiū occupās: adductura omnia in periculum uidebatur:si non sedem mutaret.Nouerat esse oppidum locuples ad fines agri Senensis:circumuentum undiq; siluis: & ad radices montis positum:q dicitur Amiata.Cœnobiū saluatoris hoc uocant:separatum a comerciis hominum.Eo loci affatim esse: unde pasci Curia:& oblectari amœnis secessibus posset.Itaq; illuc se a Viterbio cōse rēs:adeo & cōmodis:& uoluptatibus adeūtes affecit:ut illi postmodū gra tiæ sint ab oibus habitæ.Vrbe deinceps iam liberata:cum reditus sui tem pus appeteret:Pientiam prius uisendam duxit patriam natalem:& millia rio.xvi.abinde distantem.Diuina res officii huius prębuit causam.Templū n.locuples:quod in honorem sanctę Matris extruxerat:consecrare suis ma nibus cupiebat:sedemq; Episcopalem:quam ante erexerat:clerumq; in si mul legibus suis instruere:& dotem statuere.Quibus ītra dies paucos per fectis:Romam est statim reuersus.Iterum anno:qui secutus ē:ꝓpter æstus urbanos : qui nimium creuerant:& propter resurgentem pestilētiam:quæ omnibus erat in metu Tybur secessit:propinquitatem secutus:qua & Ro mæ esse:& in tuto agere eodem tempore uideretur.Publicis reuocantibus rediit:ineunte Septembri.Venerant.n.a Burgundorum Duce oratores:ꝓ fectionem eius in Turcos spondentes:desyderatam diu a Pio:& ante eam diem non impetratam.Oportebat Senatum iis publicū dari.ut in magno conuentu auditi:attestatum toti orbi promissum eorum relinquerent .Sū psit uero ex eo tempore grauiores solito curas Pastor deuotus:ad condictā expeditionem festinans:seq; quottidie necessariis instruens.supra autē æta tem laborans īminuit ægram alioquin ualitudinem suam.Pedum.n.& to tius corpis acres surrexerunt dolores . doloribusq; adiuncta est febris.Itaq;

magna instauratione opus Medici contendebant:ad futurae nauigationis laborem. Ea nisi esset ante resumpta:citum prenunciabant interitum. Ex perti uero necunde magis q̄ ex Balneis illam resumptam:consuadere iterum Petriolanas aquas coeperunt:docentes sine iis conatus suos inaes futuros. Auscultauit consiliis Pius:q̄q̄ inuitus. Ac ne p hoc inceptum opus uel paululum tardaretur:anticipans tempus:extrema iam hyeme Senam:atq; in Petriolum ꝑfectus est. Moxq; expleta lauatione in urbem reuersus:Anconem ad classem contendit:paucis diebus Romae ad componenda necessaria:datis. Hae sunt deploratae toties uagationes Pii:atq; hi secessus:qui male hos habuerūt: uagatum ultra non dicent. Hactenus reliquit urbem: fatigauitq; curiam. Nam si uno in loco cōsistens:aereū potius q̄ tenebrosum cubiculum adamauit:& signandis supplicationibus sub uicina quercu q̄ sub tecto libentius operam dedit:non puto id eos reprehēdere. Nam & rarae huiusmodi recreationes erāt:& necessariae corpori iam affixo lecticae:neminem preter paucos exercebant. Peregrinatiões uero ipse:quas damnāt: negotiis nunq̄ uacabant. Erat omnibus ad eum facilis accessus. Dextra & leua patebant semper adeuntibus aures. Nec frustra fuit unq̄ in re honesta alloquium. Ministris uero collaborantibus secum omnis hora erat ad referendum:& transigendum parata. Legationes audiebat ubiq;. Consistoria ubiq; de rebus opportūis habebat. Nullum tempus ab officio illum abduxit. Dicant hi laudatores maligni quid habēt in hiis reprehēsibile?aut quo modo suas hec laudes offuscent?Quid hic non necessariū?quid hic non bonum publicum sapiens?Si ꝑfectiones ob remp. susceptas isti non probāt: imperiti rerum habendi sunt. Sin ob curam necessariam uitae:imisericordes ac duri. Vtrumlibet illis non placeat: iudicandi illi peruersi. Sed ut dixi:i Romanis:& in his qui questum agunt de nobis: fuit hec querela:atq; est. Hi enim solis domorum mercedibus:liguationibus:& laniciis:& macellorum studiis intendentes:doluerunt discessu illius ea deficere. Illi ad motū Pontificis sine impensa se non mouentes:maledixerunt Pio ob leue incommodum. Corda eorum rimemur interius:aliud si est inuenire q̄ dico:reum statuo Pium impositi criminis. Requisiui aliquando ego de hiis: quam nā causam habeant detractionis tam dirae. Cum uana quedam allegēt:in quibus negotio nullo uincuntur:iracunde tandem fatentur quae dico:atq; addunt centum ille:ducentorum ille:& mille alter aureorum damno affectus his peregrinationibus est. Velut ergo iniustos aestimatores hos iam dimittamus. Digni nō sunt:de quibus tam multa dicantur. Intenti uilibus generosum nil sapiunt:respicientes terram uelut pecora ad pastum proiecta. Habeamus nos gratias Sanctissimo Pio:qd̄ alta semper est meditatus:qd̄ uni

ſemper Eccleſię ſtudiuit:qđ deniq; gloria ſuorum operum illuſtrauit Apo
ſtolatus Romani miniſterium. Exempla eius:exempla uirtutum omni tē
pore erunt. Gratiuſq; uerſabuntur in ore ſuccedentium nobis:q̄ noſtro. Per
ſeuerat.n. in nobis adhuc:uiuitq; tenor quidam inuidiæ:atq; odii:has calū
nias operās. Sed paulatim extinguitur:paulatim ueritas oppreſſa reſurgit.
Audis quottidie magis ac magis Pium laudari:& apud multos ēt deſyde
rium eius eſſe. Studia quoq; ſua:quæ ignoratione boni ante non noſceban
tur:nunc cum non habentur plene cognoſci. Secundus annus a morte eius
longe melior primo ē factus. Celebrior aduēiet tertius:Quartus illuſtrior.
Sic porro quantum ad annos accedet:tantum ad eius gloriam adiunget.
Plenus religione:plenus ueritate:& plenus clemētia Pontificatus eius fuit.
Ingēio q.uo.ꝑ & litteris:& rebus ꝓ Eccleſia geſtis magnifice claruit:ſiue
publica gerens:ſeu priuatis idulgēs:nihil indignū maieſtate ſedis admiſit.
Loquēti & tacenti:operanti ac quieſcenti:ſumma omni tempore dignitas
& ueneratio fuit. Vale.

Sozino Benzio Senēſ. Medico Phiſico.

AMice feciſti ſatiſfacere deſyderio amici. Rogaui te in diſceſſu:
mox ut in patriam eſſes reuerſus aliquid ſcriberes:& de tua uali
tudine nunciares:quæ eſſent ſecuta. Video nunc omnia bene ceſ
ſiſſe: quod mihi maxime eſt gratum. Ais aerem Senenſem primas ui-
res tibi reſtituiſſe:predia uero tua:& uenationes integras. Nihil alienum
dicis ab opinione noſtra:ſciebam ſic tibi eſſe euenturū. Sic antea in me ipſo
eram expertus. Cœlo ſenenſi nihil uel iucundius animo:uel lætius oculis:
uel melius uitę:aut membris. Fractus:& pene conſumptus laboribus pala
tinis:illuc iens:mirifice ſemper ſum recreatus. Viſa ē manus de cœlo appo
ni ſtomacho:quæ perditam famem:ſitim:& ſomnum ſtatim iſtauraret. Si
defuncto Pio noſtro:uiuendum priuato mihi fuiſſet:ex omni natione & gē
te:illa mihi nunc eſſet ſedes uitæ. Cum Propheta dicerē. Hæc requies mea
in ſæculum ſęculi. Hic habitabo quoniam elegi eam. Nunc carcere digni
tatis incluſus:ſpecioſo magis q̄ utili inter has nebulas craſſas cogor uitam
conterere:annos mihi amputans multos. De prædiis autē & uenationibus
non eſt quod dicam ultra. Diligentia tua & fratris nihil illis eſt cultius. Sic
n. ex multis habeo exploratum. Ad ualitudinem ſeruandam:uel inſtauran
dam: nihil præſentius ruſticandi ſtudio. Tu qui in te ipſo hoc expertus
es:memento id aliis nō minus q̄ pharmaca:& dietas:& lectuaria ſuadere.
Primus ortus noſter Sozine cariſſime ſub dio fuit. Ad libertatem contuē
di cœli:& ad percurrendos agros natura nos genuit. Quæ illi cōſentanea
ſunt:conſentanea ſunt & nobis. Aduerſantia illi:aduerſantur & nobis. Am

bitio concludens nos in fumosis urbibus:ante tempus nos perdit. Quod uero indulgere te uenatui addis:hoc mihi admodū placet:non tua tantū: sed mea etiam causa:qui hac delectatione captus:uenatores eē omnes uel lem. Miruminmodū labor hic ad pellendos morbos:animiq; omnes solli citudines confert. Mane exis ad colles:ad meridiem usq; totis sensibus agi tationi ferarum intentus. Exerces interim corpus:& membra:huc cursitan do atq; illuc. Sub quercu deinde patula:uel in aprica ualle:si hiberna sint tempora:apud lucidos semper fontes prandiolum domo allatum disponis. Conuenatores tui tecum conueniunt. Quanto bone Deus desyderio cibus sumitur:q̄ bene omnia sapiunt. Nil salsamentis:nil exquisitis saporibus:nil ultro irritamento gulæ est opus quod domi & in otio sordet: manna & sacharum sapit in agro. Iterum resumptis uiribus reditur ad saltus: & in noctem usq; continuatur uoluptas. Quid non delectationis habet collū uarietatem inspicere? uenaticos canes intueri:leporem aut ceruum olfatu sollicito indagare? latratus cupidos audire? cum feræ nondum uisç propin quant. Tu interim canē leporarium retentans laqueo:anxia quadam uolu ptate:qequid idest excitari expectas: ut ad primum exitum illum imittas. Iam uero cum fera apparuit:& ad cursum est uentum:incredibilis sequitur mentis iucunditas. Lętę acclamationes tolluntur undiq;. Ad exitus uiarū conuolatur: quo illam uenturam creditur. Quisq; laudem ex cane: quem regit desyderat. Spectaculum omnium & gratissimum & iucundissimum est:capreolum inspicere nunc hos nunc illos prętereuntem canes. Alios a fronte: alios a lateribus incursantes:instantes alios a tergo. Illum persape miseris angustiis constrictum: saltu ex mediis morsibus se proripere:& uel ad uicinam paludem: uel ad ꝓpinquum nemus toto nisu contēdere. Rur sum ab aliis:qui paludum & nemorum prima custodiunt:retorqueri ad cā pos. Mille uias fugere:ac refugere:uelites instare:iam iā tenere:& ante aīo q̄ dentibus prædā concipere. Si ꝓhenditur:tanq̄ profligatis hostibus:sic in tercepta fera:uictoria exultat. Sin aliqua fortūa euadit:uoluptati ē in lōgis & laboriosis cursibus: ꝓpe ut caperetur fuisse. Inter hæc gaudia:q locus eē curis malis potest? quę mentē sollicitudines occupare? Nulla ē anxietatū memoria. In obliuione sunt oīa. Huic uni studio ita oīs incūbit spiritus:ut aliis se imptiri non possit. Redeuntē te noctu in urbē eadē quoq; in domū usq; associat delectatio. Cœna tua colloquium:nisi de uenatiōe nō habet:gra tis nōnunq̄ concertationibus plenum:cum uel errata dici in hunc aut illū reiiciuntur:uel quisq; ferę captę uendicat laudem. Taceo somnos salubres: qui nocte illa secuntur. Quietissimus omnium est uenatorum sopor Nihil est quod perturbationem animo affectis sic corporibus afferat. Non sunt

circumuolutiones illæ per lectum: quæ inquietare otiosos perpetem noctẽ solent. Non cupiditates ullæ: negantes quietẽ oculis. Concludam uno uerbo: uenatio moderata uitæ nostrę ẽ salus. Perge itaq; ut facis. Fruere communi patria: agellis quoq; quos habes pulcherrimos: & uenatui intende. Sic agens: ultimum quod tibi annorum restat: iucunde: & absq; senectutis incõmodis perages. Beniuolentiæ in te meæ: & otii: quod nũc est signũ: hęc tibi sit epistola. Viuente Pio: non potuisses uel syllabam extorquere. Vale. Romæ. Calendis Nouembris. M.cccc.lxiiii.

Andreæ de Sancta Cruce Aduocato Consistoriali.

Accepi libellum tuum: quem de notis publica auctoritate approbatis: inscribis. Illumq; uno spiritu totũ perlegi: delectatus non solũ uarietate rerum: quas collegisti: sed tua quoq; industria: quę inter quotidianas occupationes afferre in cõmune hanc utilitatem potuerit. Nec illud ingratum fuit: qđ hunc laborem meo nomini dicas. Habeo tibi Andrea meritas gratias: non ut amico solum: sed ut adiutori latinæ litteraturæ. Quãtum mea fert opinio: bene sunt in eo oĩa. Tenent ordinẽ suũ explicatamq; singulorum cognitionẽ: quæq; dispersa ante fructum exiguũ dabant: nunc in corpus unum digesta: eruditionem habent paratam. Commẽdandus es ualde: & habendus in precio a nobis: pręsertim: qui gubernaculo ecclesiæ assistimus. Semp enim cogitationes tuæ: & curæ: ecclesiæ salutares sunt. Semper te ad iuuãdos in eo quod potes Romanos Pontifices totum componis. Nihil priuata emolumenta: nihil rationes ullę rerũ tuarum ab hac cura te ãmouent. Testis sum ego temporum Pii nuper defuncti: quæ cum negotiosa & perturbata admodum fuerint: nõ accersitus: nõ consultus: non iussus: per te, tamen quod adiumenti habuisti: atq; consilii: ultro ipendisti semper. Profectiones nõnunq̃ ob hoc ipsum graues suscipiẽs. Memoria tenes quotiens ad me ueneris Præsuli tunc famulantem: q̃ta mõstraueris: iudicio tuo utilia: q̃ta absẽs accurate admodum scripseris. Quæ cum a me semper Pio recitarentur: fidem tuam semper: cõsilia uero q̃ sępissime cõmendauit. Hæc quoq; fuit causa: ut cum te antea nossem: icipere m etiam merito tuo diligere. Placent mihi supra modũ: qui pro matre nostra ecclesia uel pugnant: uel uigilant. Nunc autem quod a publicis supereſt tẽporis: ad litteras conferens: non uis: quæ de notis & numeris: quę in epigrãmatis & numismatis ueterum: uel legebantur sparsim ante: uel ĩ ruinis diuersorum locorum monstrabãtur: inutilia esse: aut tempore interire. Sepulcrorum titulos & arcuum: beneficio tuo: ita externus noscet: ut Romanus. Continua igitur inchoatum opus: & quãdo neq; perfectum: nec ad purũ digestũ scribis: comple & lima. libellum ipsum remitto: rogãs: ut cum ma

uendũ ẽ multũ. Sinę quęso hoc peti a me: ut hiis nõ cõmittatur salus sua: q ad cupiditatẽ uindictę: non ad diligentiã ueri studiũ suũ sunt cõuersuri. A maliuolis quęritur nodus in scirpo: & nõ inuentus: inuentus cõuincit. Nõ ignoras ei: q inter suos primatũ teneat: quanta ad cõseruandos ciues: & suã dignitatẽ expediãt: q̃ necessaria sint: & q̃ sine piculo pretermitti nõ possũt. Nõ eadẽ mediocri licent: quæ magno. Indulgebit illi plus: q ꝓ qete & tu tela plebis excubat dies noctesq;: q̃ populari artificiolo intentus: & nil ulterius cogitans: alienis oculis uigilat. Nos uero mali æstimatores rerũ: inter hominem & hominẽ: peccatũ & peccatum: discrimen non facimus: cõfundentes discretiõnis legem: & uno collirio in omni oculorũ morbo utẽtes. Si Guerrerius studio seruandi Fabriani: & ꝓhibendi a reditu eos: quorum pręsentia suspecta erat: statũ suũ pseuerãter seruauit: atq; aduersariis asper: & difficilis fuit: aliqua interdum curans: quæ nõ tam uoluntas q̃ necessitas & publica utilitas uoluit: nõ debet res sua in eadem: qua plebeus: libra expendi. Nec peccatum quod ignauo capitale est: mortale quoq; ẽe strenuo duci. Verũ stultus ego: q patri sapientissimo hæc loquor: & salutẽ amici deprecor ab eo: q iã optime meritus: gratiaꝝ actiõe potius q̃ noua intercessione est ꝓsequẽdus. Laudo quæ acta scribit bõitas tua: & quæ ante suũ ex Fabriano discessum facturã se spõdet. Vnione ciuiũ nil salutarius: nec ulla rõne cõsuli ꝓuincialibus cõmodius potest: cũ præserti malo nullo grauius laborent Ecclesiæ populi q̃ intestinis discordiis. Ad hoc ergo ipsum studiũ omne intende: & isthic esto: quod es apud nos. Legatio hæc duo prestare potest: summe tibi optanda: commendationem bonitatis: ac sapientiæ si bene geratur: & familiæ tuę diuturnam clientellam ꝓuinciæ. quæ etsi non affectentur: tñ bene agentẽ uelut umbra corpus sequũtur. In rebus nostris secuta hæc sunt post tuũ discessum: Venere Oratores ueneti ad Pontificẽ apparatu insigni. Ipsi pręstantes uiri nõ ciuiũ sed Regũ prę se legationem ferebant. Datum est illis cõsistoriũ publicũ: tanta frequẽtia hominũ: ut maiorem eo in loco nõ uiderim. Sequentibus diebus: cum Pontifice & tribus Patribus expeditioni præpositis: & cum oratoribus: qui hic sunt: actum cõtinuo est de ratione belli gerendi in Turcos. Exitus tractatorum hic fuit: ut Pontifex aureorum milia centum: quæ obtulit: in hunc annum pendat: dispensanda suo: & trium patrum iudicio. Ferdinandus Rex octoginta: Veneti centum: Dux Mediolanensium septuaginta: Florentini quinquaginta: Dux Mutinæ uiginti: Marchio Mantuanus decem: Senenses quindecim: Lucenses octo: Marchio Montisferrati quinq;. A nullis tamen ne a Venetis quidem recepta est distributio: facultatem publicam se non habere causantibus. omnes scripturos se ad suos: quę consultata essent dixerunt. Quæ autem futura sit in hiis uoluntas: Dignatio tua: quæ summã pruden

tiam habet:cogitare facile potest. Placeat Deo:cordiũ moderatori ad uotũ Præsulis horũ mentes conuertere. Hesterno uespeꝛi uenit ad me Paduanus Episcopus:q paulo ante cũ uenetis Oratoribus fuerat. Referebat ex recẽtibus ad eos litteris nunciari:uno Soldani edicto:mercatores Venetos:qui ubiqꝫ ꝑ Syriã erant:cõprehẽsos fuisse:& ad eũ ꝑductos ĩ uinculis. Causam edicti fuisse aiebat:qđ subditos suos reddi sibi uellet: quos in nescio quibus Venetoꝝ triremibus data fide:acceptos:fratres Rhodienses tanq̃ ĩfideles: quos transuehi a christianis non liceret:in captiuitatẽ abduxerãt. Eam rem magni esse nocumenti dicebat:nõ solũ ad priuatas ciuiũ opes:sed ad publicam belli quod geritur:causam. Hinc quoqꝫ iacturã aliã referebat secutã. Obsidebat Sigismũdus Malatesta supremo cõatu arcẽ Misistratæ urbis: quæ quondã Despotoꝝ regia fuit:& occupata iam ciuitate:eius potiundæ spem ꝓpe exploratã habebat. Adiuuabatur aũt diligentia eius uicinitate Venetæ classis: quę ut Rhodum ad repetẽdos Syrios prexit: sublata spe propinqui subsidii:& prementibus Turcis:occasionem soluendæ obsidionis necessariã dedit:ꝑdita grandi ĩpensa:quę ĩ diuturna oppugnatione erat absumpta. Dolendũ & hoc pariter est rogandusqꝫ Deus:ut causam labẽtẽ misericordi manu sustentet. In publicis qđ aliud nunciẽ nõ habeo. Priuata sunt ut antea erãt. Pontifex ualet. Nos ualemus. Opto itidẽ. D. tuã ualere: & omnia q̃ secunda illi accidere. Romę. Die. x. Septembris. M. cccc. lxiiii.

Riccardo Cardinali Constantieñ. Sedis Apostolicæ Legato.

SI filio incusare patrẽ aliq̃n licet:Dominus:& pater meus Cõstãtieñsis filio Papiẽsi ꝓmissum nõ seruat. Promiserat aũt mox ut legationẽ adisset scribere aliqđ:ut respõsum acciperet. Non fecit. Queror:& patrẽ incuso. Gratulationes publicæ populoꝝ:honores impẽsi: obuiationes ꝓuincialiũ:excusserũt:ut uideo memoriã pauperis serui:uel ita animũ extulerũt:ut nõ dignetur illũ litteris suis. quod non fecit Dñs faciat seruus:& ĩpleat quod ñ ꝓmisit:qñ q ꝓmisit nõ ĩplet. Nil uero habẽs quod scribã:gratulor. D. T. qđ ualeat:quod ad ꝓuinciam creditã uenerit:quod excepta lætis animis fuerit. Sic. n. nũciant q instinc ad nos uel scribunt:uel ueniunt. Cætera secũdet Deus:detqꝫ bonitati & uirtuti tuæ fructũ laboꝝ suoꝝ. Precor aũt ut suæ ualitudini seruiat. salubrẽ locũ sibi:& familiæ eligat. Nõ plus oneris capiat:q̃ ferre humeri ualeant. Caute cũ ꝓuincialibus agat. Gens acuta ẽ:& solers:& ad odorãda bona:& mala admodũ sagax. Bonitate:ĩtegritate:& iusticia utẽs:frãgere mala ꝯsilia poterit. Scio. D. T. quo ẽ ingẽio:breui cogniturã eẽ naturã:moresqꝫ oĩum. His bñ ꝑspectis nihil ẽ futuꝝ:ĩ quo decipi possit. Ad cętera aũt expimẽta uitæ:operũqꝫ tuoꝝ gaudeo Reuerẽdissime pater hoc quoqꝫ accedere:ut sciens. D. Vr̃a de Gallis pitissime loq:de Italis ẽt habeat:quod expta loquatur. Publica:& priua

ta eodē in statu Romæ sunt:quo erant ante tuū discessum.Pontifex ualet: & nos ualemus.Idem curet tua Dignatio : cui inseruire semper desydero: Romæ die.xiii.Decembris.M.cccc lxxxxi.

Eidem Cardinali.

QVo tp̄e famulabar Cardinali Firmano:Petrus de Monte Falco a quo.D.tua has accepit:dispēsator domus suæ erat.Cōuiximus in eodem famulatu annos multos.Illius erga me:mea erga illū plurima fuerūt amiciciæ opera.Animorū coniūctio præcipua semp.Mors illius integerrimi Patris ambos distraxit:nō tamen dissociauit corda.Amo illū:ut par est:& iuuo libenter:cum possum.Si Pius Pontifex tam cito sub tractus,mihi nō esset:gratc:ut reor:fuissem de eo meritus.Accesserat.n.ad pristinā beniuolentiā nostrā sua fidelis sedulitas:quā iacēti mihi nuper Spo leti ex febre:dies:& noctes impendit.Leuia uina:quorū raritas multa eo in loco erat:præcipuo studio undiq; conquirebat.Noctu etiā sępe ueniebat a Monte falco Spoletū:uinū in flasculo deferens : ne p æstum languesceret. Pruna quoq; pręcoqua ad acuendū gustū cōcessa a Medicis:ex lōginquo parabat.Deniq; ita studiosus ad meā salutē erat:ut infirmari ille uideretur: nō ego.Satisfaccre diligentiæ suæ ex desyderio huc usq; nō ualui:re magis q̄ uoluntate īpeditus.D.T.R.potest debitū hoc p me illi psoluere:& ambos una opera cōsolari.Sunt officia plura in legatiōe uestra . sunt & curæ diuersæ:quas diuersis demādari oportet . Petrus hic p quo intercedo industrius homo est & solers:fidē afferens:& diligentiā in negociis īperatis.Deprecor.D.Vr̄am:p mea in eā ppetua deuotione hūc hominē dignet̄ complecti:nō tam ueste:q̄ bona mēte ornatū:& ita desyderio suo pie cōsulere: ut quam mercedē fidelis obsequii capere non potuit a me:a dn̄o meo mea deprecatione accipiat.Hoc mihi gratissimū erit:ad rationariūq; ascribet̄ alioꝝ uestrorū erga me meritoꝝ. Opto.D.T.bn̄ ualere:Iocūdā uitā agere: & oīa q̄ secūdissima illi euenire.Romę.Die.xviiii.Decēbris:M.cccc.lxiiii.

Fabiano Monteplicianensi.

SI nimius uideor tibi in cōmēdādis reliqis Pii Pōtificis:Id quęso īportunitati ne imputes.Ingratus eē nō possum:nec scio.Nosti q̄ debeā senensium nomini:& quanta esse mea debeat erga eos uolūtas.Donarūt me ciuitate.In nobilissimā familiam allegerūt.Honore: & charitate supra merita sunt prosecuti.Pius ad Pontificatum assumptus non postulantem:nec opinantem ad secretariatū uocauit.Præsulatui Papieñ præfecit.Ad Cardinalatum assumpsit:conferens quod donare summum Pontificatus eius potuit.Habuit mihi rerum omnium uerborumq; fidem.Gratia aūt ualere tantū apud se uoluit:q̄tum mei ordinis fratribus

aliqñ displicuit. Moriens Ancõæ suprema hora spiritus sui anxiis uocibus cõmendauit mihi nepotes:cõmẽdauit mihi familiam:& q uiuenti fuerant famulati. Aiens cũ me Cardinalẽ creauit sperasse hiis omnibus patrociniũ meũ non defuturũ. Pręstare hoc mi Fabiane in præsentiarum non ualeo. Studiis meis tempora contraria sunt. Viuo ꝓpterea in multa mentis tristicia:& uiuam:donec hic imber uexationis pertranseat. Specie quadã boni: malũ graue inductũ est. Nomen qdem sindicatus est:res ꝓsecutiõis. Nõ damno Põtificẽ:q & iustissimus est:& supra modũ misericors. Nõnullorũ ministroꝝ tota est culpa:q bonã mentẽ falsis opinionibus implent. Si de suo iudicio cogitarent:non tam de alieno essent solliciti. Principẽ piũ impium faciunt:& ꝓsecutorem dici:q Pontificũ reliqas misericorditer semp ꝓtexit. Sed o nos Fabiane discretiõis ignaros:& christianæ charitatis expertes:tanq̃ si iusti essemus:& mundi a criminesita sæuiciam exercemus in ꝓximũ:imemores qd in nos exerceri cõueniat:& obliti uerbi Domini:Qui sine peccato est uestrũ:primus in eam lapidẽ mittat. Si de nobis haberentur hi sindicatus:q̃ uteriora crimina:& maioribus digna pœnis retegerent. Nugæ apparerent:quæ tanq̃ capitalia nunc ꝑquiruntur. Illud ꝑfecto est: nomen Pii exosum est multis:quia & multos correxit:& multorũ restitit ambitioni:& regere uoluit ipse:non regi. Senenses quoq;:qa emolumenta multa complexi sunt:quæ danda aliis alioquin erant:multorũ in se ꝓuocarunt inuidiã. Quo fit ut ad saturãda odia hæc ĩ diuersis locis sint cõstituta iudicia:& quæ antea curata nõ sunt:nunc indagẽtur. quę in aliis digna æstimata sunt uenia:digna morte nunc habeantur. A Pontifice: ut dixi:nullo modo hæc sunt. Illi omnis crudelitas displicet:& leuitatẽ mandanti ꝑsępe non obeditur. Ministrorũ impietatẽ accuso:quos suo tempore iustum Dei suppliciũ manet. Ad te Fabiane conuertor. Honoratus a Pio Pontifice es. Habita tibi fides in rebus magnis:& grauibus. Domestici sui te dilexerũt: in eius quoq; famulatu uixisti:quẽ scis ab illo factũ esse Cardinalẽ. Tanti Patris memoria ualere apud te debet. Est animi grati:nõ uiuẽti solum sed mortuo quoq; gratias agerẽ. Nõ dubito:qn his miseris q̃tũ tibi ꝑ hõestatẽ liceat:faueas:& cõpatiaris:& nõ sinas tradi ĩ manus inimicoꝝ suoꝝ. Quia tñ salus eorũ me cruciat:& ĩ me unũ respiciũt:tanq̃ in eũ:quẽ plus cęteris Pio debere agnoscunt:cogor in hiis:quę benefacis te hortari. Hortor itaq; atq; oro:ut humanũ calãitosis te ꝑbeas:benigne eos audias:iustificatiões suas intelligas:non patiaris cõtumeliis accusantiũ cõfundi. Delicta:si qua sunt:nõ ad euãgelii normã:sed ad uitę cõmunis regulã æstimes. Multa excusat cõsuetudo:que damnare incõsueta seueritas potest. Quod toleratum est in prioribus administratiõibus: cur in præsentibus nõ tolerẽt et quod

illi ſine reprehenſione egerũt:cur ſine culpa noſtri nõ egerint?ne ſit quæſo
pręſens examen antiquo ſeuerius:nec ſtatuamus legem : quã ſcimus ſerua
tum nõ iri.Concludam paucis.Diſcretio:quam Ioãnes caſſianus matrem
uirtutũ appellat:in his iudicãdis tibi ante oculos ſit.Memẽto Pii:& noſtri:
q te ut germanũ dilig imus.Nõ uſqueadeo fortunæ noſtrę afflictæ ſunt:ut
non remunerari gratam uoluntatem tuam aliqñ poſſimus.Eſt Señ eſt
Theañ.ẽ Papiñ.ſunt alii nõnulli ſanctę Ro.Eccleſię Cardinales:opera
manuum Pii:qui quod boni egeris laudare:& menti mandare:& retribue
re nunc:atq; in poſterum uelint:ac poſſint.Vale.Romæ.

Ricardo Cardinali Conſtantieñ Legato Apoſtolico.

HIc Ioãnes Baptiſta:q ad.D.V.cum præſentibus ueniet:amicus
eſt mihi:& quod amiciciam auget:hoſpes quoq; antiquus : quo
tiens Interamne iter egi:in itu:& reditu.me domi accepit:& lau
te ac liberaliter habuit.Domeſtica ſua oĩa:aeque:ac ſibi:patuerũt mihi &
meis.Ipſe uir integer ẽ:& prudens:& bene cordatus : apud ſuos uero æſti-
mationis non paruæ,Opto.D.Veſtram ſi qñ illuc ibit:ad eum diuertat.In
ueniet non meo tantũ patrocinio dignũ eũ eſſe:ſed ſua inſup gratia.Prætu
ram Triuienſem quã gerit:a Pontifice ĩpetraui:ut partem hoſpicii ſoluerẽ.
Alterã:ſi ꝑ me ſoluet.D.Veſtra:plene ſatiſfactũ operi erit.Optat ad Fulgi
natẽ nũc eligi:quã ſine litteris ueſtris ſe cõſecuturũ nõ ſperat.Non noſcẽs
D.Veſtrã:neq; aditũ deprecãdi habens:ad me cõfugit:ut oſtiũ ueſtrę cha
ritatis aperiam.Præcor itaq;.D.Veſtram Reuerendiſſime Pr̃ ut meo bene
ficio hũc hominem audiat:& ſi poteſt:cõcedat:quod petit.Singulis ſeme-
ſtribus eligũt Fulginates homines externos tres ad præturã eorũ:quos ad
Pontificẽ mittũt:ut ex tribus ꝓbet quẽ malit:ꝓbatũ admittũt.Si Ioãnes
Baptiſta unus erit ex tribus:gratia Pontificis fortaſſe illi non deerit.electio
ne tantũ eſt opus:quam non dubito ſecuturã:ſi.D.Veſtra ad Fulginates
ſcribens hoc ſe cupere inditio litterarum oſtendet . Bene ualeat.D.V.Re
uerẽdiſſima:cui me deuote cõmẽdo.Romę xxiiii Decembris.M.cccc l xiiii

Fr.Patricio Epiſcopo Caietano.

COnſentanea honeſtati ſunt:quæ ſcribis.Placẽt mõſtrati iudices
& locus uicinus.Nõ eripe eccleſię caietanę quatro:ut Cœnobio
addatur.Abſtinere quemq; a non ſuis poſtulo . Tu me amas.
Ego te . Faceſſat inter nos diſſenſio:quam tollat iudicium non hoc diu-
turnum:quod in mille annos producunt Cauſidici:ſed quod expetunt bo
ni.Vnũ curato:ut nõ ſuſpecti ſint iudices:neq; indocti:ueritati ſeruiẽtes nõ
gratiæ.Scribo ſororibus:ut cõditionem accipiant:& de iudicibus:& ꝓdu-
cendis iuribus uideant.Tua interim dignatio ſicut ſpondet:eas non uexet.

Scribe aliquãdo de rebus tuis: & uitæ tuæ institutione. Quid agas.quid scribas.quid ocians moliaris. Ad respondendum uocabis Amicum: qui Pio ámisso in solis Pientinis se consolatur. Gregorius noster Senis se contulit ad uisendos suos & sua. Bene Vale.

Latino Cardinali Vrsino.

BInis litteris.D.T.intelligo liberatum esse Guereriũ: & hoc amplius conciliatum cum aduersariis suis. Debet æternum nomini uestro. Debeo & ego: qui pro salute sua intercessi. Pro ambobus retribuat Dominus. A me.D.uestra semper coletur: & in honore præcipuo erit. Diligit.n.diligentes se: & in promerendis amicis exceptionem nõ habet. Qui differunt uertentur: pendiculate omnia uolunt: conuenire me cum nõ possunt. Illi placēt: qui: sicut aiebat patruus uester: pro amico: si necesse sit: pugnis conscientiam pulsant. Hic nec domesticum nec externũ ē aliquid: quod scribi dignũ sit: preter obitũ Cardinalis de Fuso: qui certissime est nũciatus. Vereor satis ne amico nostro decreta nup legatio obstãte Rege adimatur. Semina quædam iam sparsa intueor. Bene Vale.

Helianus Spinula.

VEra sunt omnia Prestantissime Pater: & dñe mi colẽdissime: quę de Pii quõdam Pontificis romani uita & exitu tuis litteris prædicas. Talis inter homines egit. Talis classem in Turcos ituros olitus ē. talis supremã uitæ horam uelut defessus in requiem suã iturus cõditori suo dicauit. Sed ille iam laborũ suorũ mercede uberrima securus fruitur: nobis nequaq̃ lugendus sed inuocandus potius: ut assiduus fidẽ christianã: pro qua spiritũ reddidit: patronus adiuuet. Mihi uero pater humanissime adeo pportuno tẽpore redditę sunt litterę tuę qbus me ad poscẽdũ inuitas: ut uix putem casu factũ: qđ eo tpis illas recepi. est.n.mihi filius Dominicus: quintũ & uigessimũ agens annũ: quam ætatẽ creditur in assidua uirginitate duxisse. Is quorundã fratrũ predicatorũ blandimentis allectus: illi se dicauit ordini: siue ita statuente Deo: siue: quod magis arbitror: inexptus rerũ: & ad promissa fratrũ nimis credulus. Ego si ea erit uoluntas Dei: nec uelim: nec ausim obsistere. Sed quoniã huic filio meo insunt præclarę quędã uirtutes: quę si regulę predicatoriæ is se addicat: segnes: & inutiles fiant. si uero in sacerdotalem: aut mõachalem uitam trãseat: magnos potest fructus afferre in ecclesiam Dei: Statui hanc curam in humeros dominationis tuæ reiicere: orans quo maiore possum studio: dignetur cũ Pontifice Maximo ea de re sermonẽ cõferre: & orare ut dignetur hũc filiũ meũ ad se litteris euocare: & cum in sanctitatis suæ conspectu fuerit: de uita sua id statuet: quod Deo grãtius: & Ecclesię utilius putauerit. Huic patris assi-

cti sollicitudini:ut succurat bonitas tua eo affectu precor:ut maiore pro salute ac uita nequeam: in cuius manu mea omnia posita sunt. Genua Die xxvi Nouembris.M.cccclxiiii.

Heliano Spinulæ.

LEctis litteris tuis: particeps factus sum tristiciæ tuæ: non.tam propter filium:q̄ propter te.Ille enim:si recto spiritu religionem est ingressus:gratiam a Domino cōsecutus:melius habet q̄ nos. Mortuus sæculo :uiuet in æterna sęcula cum sanctis & electis Dei.Tu uero solus relictus mœstam senectutem nunc agis: nepotum & domesticæ consolationis spe destitutus.Atq̧ unde cadentis ætatis sustentaculum:expectabas:onus doloris accipis.Dura profecto res.sed quid agas Heliane: ubi Deus pūgere nos his aculeis uult:& tentare aduersis patientiā nostrā: ut faciat cū tentatione prouentū.Numquid repugnare illi nos possumus? aut afflictione cordis sanare plagas eius?non est sapientia inquit Salomō: non est prudentia:non est consilium cōtra Dominum.Accipere omnia ad salutem nos conuenit:& cum propheta cantare. Virga tua domine:& baculus tuus:ipsa me consolata sunt.Futurorum ignari:nescimus qd lætemur & quid doleamus.Tristicia nostra sæpe in gaudiū:gaudium sępius in tristiciam uertitur.Moderator ille omnium:& omnia intelligēs:secundū cuiusq̧ indigentiā inferiora hęc operatur.Itaq̧ si qescere animo & adiuuare te uis: quemcunq̧ exitum sors filii est habitura:in melius puta.Ego uero:ut dolori tuo obsequerer:Pontificem adii.Rem totam ordine exposui.Molire cōatus sum:quantum in me fuit:cor patris animarum nostrarum.Ipse:ut natura misericors est:compassus ætati tuæ:& casui:mandata dedit quę uolebamus:ad Priorē Cenobii unum:ad filium alterū:illis uteris ex arbitrio tuo. Cum uero huc uenerit filius:erit cū Pontifice:& mecum.Tentabimus ambo sensus eius:& cordis secretū rimabimur.Si ex Deo erit hic motus:in cōtraria cogēdus nō erit:ne deterius nobis cōtingat:& ante tribunal sūmi Iudicis rei ꝓ eo citemur.Sin leue consiliū fuerit:& iuuenile:ut dicis:& a falsis suasionibus fratrū:spero statuetur aliquid:quod in necessitate hac te cōsolari possit.Sūma hęc est ipetrationis nostræ ꝓ filio.Sed audi quæ interloquēdū secuta sunt. Laudare te Pontifex cœpit. Helianū hunc iquit agnosco. Vir ē insignis:& nobilis.Ducit͛ aūt ea uoluptate:qua nos.eruditos oculos habēs ad cernenda:quæ præclari sunt operis.Multa conquisiuit undiq̧ ex Græcia & Asia:& aliis gentibus.Satisfacere solus sine suo dāno nobis posset si uellet:& i hoc uno rem oīum gratissimā facere. Donari nobis nō petimus aliqd:neq̧.n.dona accipimus:nisi quę eīum potū ue habeant.Emere mos noster est:& fuit semp:quę nobis desyderio sunt:ac ꝓ re placita libera

liter pendere.optamus:operante te:hanc uoluptatem nobis animi pręstet: ut precium capiens det ipse quæ habet. Videns ego quanta charitate de filio tuo responderat: & q̄ impense peteret hęc:curam impositam suscepi ut debui. Rogans uero quę:qualia ue essent:quę esse apud te sciret:& mitti ad se uellet:unum aliquid non designauit. Generatim autem recensuit hęc: Imagines Sanctorum operis antiqui ex Græcia allatas: quas illi Iconas uocant. Aulea item:textura:acu ue picta:indidem aducta. Si quid insuper uetustæ picturæ: sculpturæ ue apud te esset. Vascula quoq; cuiusq; modi: cari lapidis. Insignia porro: Torreumata:& numismata ex auro & argēto: ac reliqua huiusmodi:quæ uos uetustatis amatores melius inter uos esse in precio scitis. Non ignoro Heliane carissime amanti hæc durum esse hæc dare. Suspicor quoq; miraturum te esse hanc in tantis occupatiōibus Pontificis curam:sed primum obsequia ea:ut scis:cara haberi solent:quæ præstantis habent incōmodum. Cariora autem:quo maius. Deinde ut mirari desinas:quicquid tale religiosa mens patris huius conquirere omni tempore ualuit: totum semper ad diuinam rem contulit: Id uidelicet studens: ut quæ admiramur in prophanis quottidie: in sacris quoq; spectemus in honorem Dei:& Sāctorum eius. Collegit ab adolescentia sua usq; in hanc diem multa. Parauit uariis ex locis multa. Omnia uel ad ornamenta crucum:uel ad apparatum altarium:uel ad ministerium rei diuinę:uel ad puluinarium sacrorum decus collocata intuemur. Ita ut studium:quod in sacerdote ab ignaris posset æstimari inane:piis mētibus cōmēdabile sit:& acceptum. Dices fortasse mihi:quid suades ut faciam: preciosa habeo cōplura. Pontifici petenti rubor est uendere. Damnosum donare. Censeo Heliane: tibi & illi una opera cōsulas. Elige ex his quæ habes elegans aliquid quod illi des dono. Neq;.n.aliter sine suspicione rusticitatis potes. Reliqua ad cōmercatores tuos tibi fidos huc mitte. Omnia pręsententur Pontifici:& qui offert addat. Hoc tibi Helianus Spinula dono dat. De reliquis permittit libere ut statuas quod uis. Exploratum mihi ē nihil illum dono accepturū. Precia cuiusq; rei requiret:& ex his eligens quæ fuerint placita:pecuniā pēdet:perinde gratias agens:ac si dono data essent omnia. Ab experimento sunt quę loquor:non a prudentia. Tu qui sapientissimus es:de iis:quę acturus sis sanius iudica. Ego tibi obsequium filii in desyderiis tuis semper præstabo. Breuia:quæ accipies cū p̄sentibus:gratis cōcessa sunt nobis. bn̄ uale.

Heliano Spinulæ.

Pontifex Paulus: aquo filium iam recepisti:mūere ad te mittit hunc agnum Dei circunclusum auro & unionibus tredecim: Sacratus est manibus suis:& ex illo numero sumptus: ex quo

muneraṙi Reges ē solitus. Donū precio nō magnū:uirtute & gratia maxi mū. Id agit uidelicet sancta eius Dignatio:ut memor sis eius:ut pignus in sacrario teneas sui inte animi:& custodem deniq; continuum habeas uitæ: & rerū tuarum. Accipiendus osculo est. Cum deuotione seruādus. Virtuti eius credēdum:& in comitatu habendus:si quando terra peregrinaris:uel mari. Linitus est sacramentali liquore. Benedictus uoce & manu Vicarii Iesu Christi. mysterioq; magno uerborū sacer identidem factus. Si credes: in omnem casum fidum præsidium tenes. Age Pontifici gratias ꝓ reddi to filio:& pro hoc dono. In utroq; illi es debitor:quia in utroq; te existima uit. Non cuiuis ambo hęc ob tigissent. Quid aliud scribam nō habeo. Gra tulor tantum redditum tibi sustentaculum senii. Veniet q̄primum filius: & tecum erit:coniugiū repetens:quod tam dure ante dimiserat. Multi ope ris fuit auersio hæc:siue a natura:siue ab indignatione id fuerit. pertinacius multo in ꝓposito hęsit:q̄ conuenit iuueni. Deus ex reditu suo consoletur te & illum:& uirginem spōsam. Non rescripsi ante ad litteras ultimo habitas quia exitum causæ inspicere prius uolebam. Vale:& me ama.

Carolo Salando Cremonen̄.

CLauem accepi:& quæ scripsisti omnia intellexi. Bene facta sunt singula. In mittēdis salmis:uide quid agas. Curato ut sociate af ferantur. Gens exigua & male animis pacata uias nūc implet: parata magis ad prędam q̄ pugnam. Curandum est:ne alieni mali pœnas pendamus. Vale & cura rem cōmunem. Adi aliquando. D. Stephanum nostrum:& Protonotarium etiam Bononiēsem. Vtriq; memorato rem Ni colai nostri. Si qua in re fuerit adhibendus:accerse eum q̄primum ex Luca ubi ē. De Fenestella imple quę speraui:& litteras alligatas mitte:& redde.

G. Lollio.

SI affui causæ tuæ apud Pont. feci quod erat sacerdotis officium. Nō passus sum iustum calumniis opprimi. Scriptum est. n. ape ri os tuum causis filiorum:qui trāseunt. Rationem etiam habui meritorum:& patris:quæ in me & meos eiusmodi sunt:ut nō facere:sed re ferre gratiam sit quod uestro beneficio conor. Scripsi Lollio nostro non su peresse Pontifici scrupulum suspitionis. Idē scribo & tibi. Excussa sunt o'a. Probata est fides. Isq; apud eum iam es:qui antea. Non te angant plus iu sto hæc crimina. Cōmunia omnibus sunt. Filii hominum:īquit Propheta: dentes eorum arma & sagittæ:& lingua eorum gladius acutus. Fœlices:qui euadere pestem hāc potuerūt. A Saluatore in diem hunc usq;:declinatam a nullo:ne sancto quidem inuenies. Vt ī mari naues a fluctibus:sic in rep. agitari boni ciues ab improbis solent. Quosdam impellit cupiditas. Non

nullos inuidia: pene omnes ambitio. Nostrum ē semper ad casus huiusmodi culpa uacare & Domino fidere: qui protegit innocentem: & cōsilia impiorum facit perire. Suadeo: & pro christiani hominis officio cōtendo a te: ut nil cuiq̄ imputes: neminem notes: In hunc uel illum animo incendaris. Errare primum iudicio potes: insontem pro sonte cōdemnans. Tum nosti dictum nobis per Apostolum esse. Supportātes inuicem: & donātes uobis ipsis: si quis aduersus aliquem habet querelam. Hoc si nō ad animum faceret: ad rationem certe ciuilis uitę in primis perutile est. Nosco facilitatē tuā: atq; modestiam. Puto non tam criminatoribus eris infestus: q̄ Deo gratias ages: quod nocere nō potuerunt. Ego te amo: & tuos omnes. Idem a uobis omnibus exigo. Vale.

Archiepiscopo Coloceñ.

Distuli usq; in hanc diem respondere litteris tuis Reuerendissime pater: expectans exitum continuæ diligentię: quam in exequendis mandatis Regiis Præsul Tinniensis adhibuit: ut ipse: q tuarum fuerat dator: mearum quoq; eēt redditor litterarum. Volebam uno tē pore non ex epistola solū: sed magis ex sua narratione nostrum erga te animum indicari. Temporum conditio tardiora omnia reddidit: fecitq; ut nec tuo: nec nostro desyderio factum sit satis. Aduentus Tinniensis in Curiam incidit in extrema tempora Pii Pontificis: cuius post primam auditionem langor magis ac magis inualuit: & post paucos dies secuta est mors. Reuentum statim ab Ancona est in urbem a Collegio Patrum. Data sequentibus diebus funeri opera. atq; īde Antistitis noui electioni. Mos noster hic est: quem cōmunem ubiq; existimo: ut nouus Apostolatus nouum semper negotium: & multorum mensium confusionem apportet: ut raro dari opera: nisi necessariis possit. Succedit rudis rector expto: ministri ignari usum tenentibus. In nouitate Principatus semper bono proposito cōiuncta timiditas est: dum error formidatur: & tutius recta mens iudicat differre: q̄ agere quod satis non tenet. Quo factum est: ut tot mēses Orator Regis apud nos fuerit. Nullum tamen locum prætermisit hortandi: rogandi: instandi: huc atq; illuc excurrendi: quo mādata eius impleret: atq; omnibus faceret satis: qui negotium illi imposuerant. Deniq; meo testimonio: qui spectator omnium fui: fidelis & prudētis oratoris munus absoluit: ita ut a regia Maiestate: & uobis: gratię debeant̄ suæ sedulitati. Quod ad me attinet: habitis Regiis litteris: & tuis: & Varadieñ. nostri: ac Quinqueecclesieñ: audito etiā ipso Tinnieñ: operam sine intermissione dedi ad complenda quæ petebantur. Tantumq; mea erga uos charitas ualuit: ut duarum horarum collocutione: singula a Pio impetrauerim: quæ uel scripta fuerāt: uel tradita in mā

datis.Res tua in primis Reuerēdissime pater grata utriusq; auditione tra
ctata:Idq; propositum:ut exaudiretur Mathias Rex:& tu tuę uirtutis pręe
mium ferres.Non uidebatur tamē sapientissimo Patri in limine ascenden
dæ classis:& tanta patrum dissipatione:qui pauci apud eum erant: tēpus
ad eam rem idoneum esse.Nec rursum in longa tempora differendū. Pau
lula mora te:neq; cōsolatura certissime erat.Quinto ab hac cōmunicatio
ne die urgente morbo a Domino uocatus est:meamq; omnē diligentiam
breuis hora eripuit.Quod profecto supra modum indolui:non solum tua
causa:cui sanctissimus ille pater perierat:sed mea quoq;:qui tanto Pręsidio
importūo tempore destitutū me uidi.Si nec Regi:nec tibi:nec pręsulibus:
quos memoraui complacitum est,Papiensi nil imputes.Diligētius esse stu
dium suum non potuit:uoluntas etiam maior.Grauiter affecto Pontificis
corpore:nec ad signandum manus:nec ad audiendum aures:nec ad loquē
dum os:neq; ad cogitandum sensus:supremis illis diebus sufficit.Muta
to quoq; Antistite:mutata est status mei conditio. & q̄q̄ Pauli pietas ma
ior erga me esse non possit:quippe quem habuerit in omni uita obsequen
tem:& Pontificatus sui studiosum:tamē quædam mihi cum Pio cōmunia
erant:quæ esse cum nullo homine possunt. Voluntate igitur mea tua Di
gnatio contenta.quod nec hactenus factum est:nec nunc ex tuo desyderio
fit:tempori:non amico ascribe.Bene tamen tuæ Dignationi de Paulo spe
randū puto.Mens sua a desyderio tuo non est aliena.Intercessor tibi est ma
gnus.Tu quoq; cum in Ecclesia & in regno tuo locum tenes:ut summus
quisq; honor tibi sit debitus.Filium quoq; habes hūc Papień.qui:etsi mo
menti exigui sit:tamen cum de re ipsa agetur:tantum fidei & charitatis ad
te augendum afferet:ut in eo colendo nō male positam fuisse operam iudi
ces.Quod annuente Domino experimento maiore aliquando cognosces.
Pro munere tuo tibi gratias in numeras habeo.Pulcherrimum fuit:& locu
ples:& dignū:quod a tanto Patre filio mitteretur.Erit id poculum abaci
nostri ornamentum,mensæ uoluptas:& pignus continuū tui in me animi.
Diceturq; sæpe:cum plænum mero attollet: propheticum illud.En calix
meus inebrians:q̄ præclarus est.Celationes:& inaurationes:& artificia hu
iusmodi:eo æstimatiora apud nos sunt:quo & rariora. Cupio p Dignatio
nem tuam Varadień:& Quinqueecclesiensi:q̄ deditissimum me fieri:quorū
consolationi & cōmodis mens:& lingua semper deseruient.Vale.Romę.
die quinta Ianuarii.M.cccc.lxv.

Episcopo Quinqueeclesień.

EO breuior tecum ero doctissime Pręsul:quo & Colocēsi nostro
pluribus scribo:& redeūte ad uos Antistite Tinnień.intelligere

ut parcam tibi simul & mihi. Perstringam tantum quod tu in litteris tuis de nescio qua intercessiuncula nostra: & tuis oblationibus agis: exiguũ fuit qđ nobis deprecantibus Pius concessit. Cum magnus sis magna te oportebat accipere. Quodcunq; tamen fuit: animo beniuolentissimo factũ est. Licet autem pro amico calamitoso: & in patrocinium meũ dedito: tu atq; ego aliquando sensissemus diuersa: tamẽ tua summa nobilitas: summa uirtus: summa in ecclesia fides: præstans animus: & sapientiæ ac consilii singularis opinio: in magno apud me precio erant. Audieram sæpe Pium ipsum de te prædicantem: sæpe etiam tuas ad eum litteras uideram. Sæpius de iis quæ apud Cęsarem: & in regno ad constituendas pacis conditiones: pacemq; inducendam fueras operatus. Narrabat quoq; nõnunq̃ Cardinalis noster sancti Angeli quid fructus auctoritas integritasq; tua ipso legationem agente ad publicam Ecclesiæ & Fidei causam attulisset: quanta deberentur tibi a nobis: quã in pręcipuo negotio esse Sedi romanę deberet: continua benignitate te obligare. Ex illo tempore: quem non uidi cœpi diligere. Si pferre Domino placuisset uitam Pii in aliquot annos: apud quẽ: quod sine arrogantia dictum sit: in rebus honestis plurimum poteram: indicium frequens habuisses nostræ de te uoluntatis. Amo nunc quoq; ut antea tuam Paternitatem: & colo: ut antea. Non possum tamẽ ut antea. Possum tamen q̃tum auctoritas Cardinalis apud Pontificẽ debet. Quæcunq; mihi conditio est: & quæcunq; est futura: tua est tota: atq; erit: inseruiet semper desyderiis tuis: & suo Varadieñ præstabit omne ueri filii officiũ. Atq; ita precor bonitatem tuã persuasissimũ habeat. Quę uero mihi de te offers grate accipio. Magna illa sunt: quia tu magnus es: qui offers. Meis & amicorum temporibus opera tua ac rebus familiarissime utar: putãs nil graue futurum tibi quod pro Papiensi & pro suis sis suscepturus. Habeo dignationi tuę innumeras gratias: statuoq; mihi beniuolẽtiã tuam uitæ: & status nostri ornamentum pręcipuum. Faciat Dominus ut hæc nascens inter nos coniunctio mutuis officiis & charitate continua in dies magis coalescat. Non grauet te pater Reuereñ cõmendare me serenissimo Regi uero Christi pugili: & aliquando ad me aliquid scribere. Vale. Romę die. v. Ianuarii. Mcccc.Lxv.

Albrico Malletæ Ducali Oratori ad Regem Francorum.

NIsi diligentia tua mihi subueniat uereor ne uexer: & tandem iniuste patiar. Confugio propterea ad te patrocinium petens in re amicissimi tui. Dilexit me semper bonitas tua. Dilexi & ego te: habuiq; in honore iam inde a legatione Neapolitana: quam in conficiẽda pace a Duce nostro gerebas. Famulabar tunc Cardinali firmano causam

illic pacis pro ſede agenti . Eram una tecum.frequens ſæpe ad te ueniebā:
collaborabamq; tecum:quod inops induſtria poterat. Recenſeo hæc non
quia oblitum te credam temporis illius:ſed ut eius meminiſſe me uideas:
& animi mutui ſcias inter nos cauſas extare.iterum dico niſi ſtudium tuū
mihi ſubueniat laborabo:& patiar.Iterum precor in neceſſitate amicū nō
deſeras:qui & menti charitatem tuam mandare & retribuere cum tempus
erit ſit cum fide paratus.Rem quæſo attēde.Pius Pontifex noſter Ancho
nę agens:multis ante obitum ſuum diebus cōmēdauit mihi Cœnobiū ſan
cti Andreę:ordinis ſancti Benedicti:cuius uacatiōem Otho ex Carreto ī ſi
guribus agens ueloci ad me nuncio miſit.Poſitum id Monaſterium eſt ad
radicem Pontis Auinionēſ in Regia ditione:q̄q̄ bona pars fructuū in co
mitatu ſit Venuſino.Sūma totius annui cenſus quadringentos apportat:
Miſi ſtatim qui poſſeſſionem apprehenderet:ſed paucis obſtantibus ꝓhi
bitus eſt ꝓcurator Cœnobium ingredi.In foribus apprehendit:ut potuit.
Quidam.n.ex monachis:nō uocatis iis quos oportebat:ſolēnitate conſue
ta non obſeruata:electionē paucorum prætendens:extra tempus legitimū
factam:totam mihi hanc moleſtiam pręſtat.Quattuor tantū:ut audio ho
mines elegerunt:ſeptem qui reſtant mecum:ſenſerunt:& ſentiunt:uerumq;
cōmendatarium publico cōfeſſi ſunt documēto.Hic noſter pſeudo electus
excurrit ſtatim ad regem:mētituſq; electionē Monachorum unanimem:
ad Pontificē in Paulum:& me litteras impetrat.Quibus rogor:ut cedā ele
cto.Rogatur Pōtifex:ut electionem admittens:Cœnobio illum pręficiat.
Preſentatę illę nouiſſimę ſunt.Hoc ipſo tempore nomine illorum ſeptem:
quos memoraui:unus in curiam uenit:ꝓcurationem pleniſſimam habens
impugnandæ electionis huiuſce.audita re aduerſarius a preſentādo ex mo
re electionis decreto abſtinuit:ueritus ne illo inſpecto uanitas tota pateret.
Res mea ī ſtatu hoc eſt. Cauſa iam cōmiſſa : & citato electo:ſollicitus de
iure meo non ſum.Scio quid ille:quid nos habeamus armorum ad pugnā.
Sola Regis uolūtas me terret : omniſq; hic nodus eſt noſtræ moleſtiæ.Si
nutu uno ſignificet improbari a ſe uexationē iniuſtam: ſilebūt illico aduer
ſarii mei.Quippe qui nō tam cauſa:q̄ Regio nomine niti ſe dicunt.Sin ex
cluſionem meam habeat cordi:aſpera:& dura cuncta redduntur.Re illę
uerbis ego fruſtra contendam.Vides iam:q̄ medicamento tuo ſit opus:&
q̄ tollere breui interceſſione contentionem hanc poſſis.Inopem Cardina
lem me Pius reliquit:& q̄q̄ ſumme diligeret:parum ꝓuidit . Gratiſſimum
mihi ē Cœnobiū hoc:ſi tenere illud permittor:partim qd ꝓpinquum Ita
lię eſt:& fere intra poſſeſſionem Eccleſię:partim qd Romana curia caſu ali
quo Auinionem tranſlata:receptaculum gratiſſimum:& cōmodiſſimum

dabit. Maxime uero: quod panem quottidianum quęrenti: subuentionem oportunam potest pręstare. Contēdo igitur a te Alberice carissime: ut quo ingenio conficere maxima soles: hoc tenue opus mihi absoluas: & cōcerta tione me liberes. Rationem deprecādi nō monstro. Nosti Regios sensus: quottidianumq; experimētum erudire satis iam potuit. Ego tamē tempo ribus Pii sæpę Regiis petitionibus faui. Multas suorum lapsas causas susti nui. Cum summo eius honore in cōsiliis nostris sum locutus: & scripsi. Te stes locupletissimos habeo eos: qui Romæ sua: & regni negotia curāt. Ne mo hoc diffitebitur. Vnus fortasse Atrebatensis contra sentiet: qui quia bo nis omnibus: & fidelibus Regis: ut solus Regis esset: bellum indixit: necesse habuit mecum quoq; in contentionem descendere. Non ingratū esse suę celsitudini debet Italum Cardinalem: si non opibus magnū: gratia tamē & studio: & lingua aliquid apud Sedē ualentē: pauxillo pane gallico pasci: & occasionem de manu eius accipere latrandi pro eo ualidius in omnibus: quæ tractantur apud nos. Opera sæpe pusilli hominis: & uox: grande mo mētum præstat in magnis. Principis Sapientis est: beneficiolo paruo fide lem sibi animam emere: ac cōseruare. Quod si in causa regni Neapolitani: in qua: fateor: faui apostolicæ Sedi: ab aduersariis criminarer: idem crimen (si crimen habendum est) cōmune fuit Duci nostro: & mihi. Illius autem eo maius: q̄d armis: non uerbis pugnauit: & ut ego ita agerem: uoluit. Con ciliato iam Duce: illos conciliari nunc decet: qui secuti sunt sua consilia: & in suis habentur. Sequor ego Principis nostri affectus: & ad arbitrium suū me totum cōformo. Habens Regia serenitas Ducem: habet & me. Suum illum statuens: debet me quoq; suum statuere. Quod si ad impugnationē meam: illud quoq; adderetur: me regni naturalem non esse: nec diplomata naturalitatis tenere: proindeq; nō potuisse in ditione Regis beneficium pe tere: primum nescio: an romanę Ecclesię Cardinalem lex illa constringat: deinde Atrebatensis ipsius litteras teneo: suo chirographo scriptas: in qui bus aperte affirmat: se & secretario Regis precātibus: priuilegium natura litatis ad summam duorū milium aureorum esse impetratum: meq; horta tur: ut hoc beneficia in Galliis suffragio quęram. Porro si causaret Rex mo nasterium esse grandis momenti: & ad fines regni pro custodia positū: ha bere itē nescio quo alio in loco arcem munitam: cōmittendumq; ꝑpterea homini noto: & fido. Fidem meam probare illi tu potes: & de me oīa spon dere: quæ uoles. Timenda non est illi fides Cardinalis Romani: cuius per fidiam Romanus Pontifex: & Dux: posset ulcisci. Quod si hac una in re in stari multum cognosces: spondeas meo nomine uelim: sic.n. pręstabo: ar cis custodiam me traditurum perpetuo: cui ipse monstrauerit. Monasteriū

locaturum cui ei placuerit:hac ratione:ſi quid a me ſuſpicaẽ: quod æſtima re nõ poſſum:tolli totum facile poteſt.perſonas gratas monſtret.Implebo actutum:quæ offero:Deniq; ſi requireretur ante ut dimiſſo titulo pẽſione annua eſſem cõtentus:hoc nullo modo Albrice accipito. Penſionibus ho diernis nihil fallacius:nihil contentioſius:nihil quoq; miſerius.Raro:quod promiſſum eſt:penditur.Rariſſime autem in tempore penditur:ut pręter nullam omnino:q̃ talem penſionem accipere.Inſtante autem Rege uehe mẽtius:& nulla amplius nobis relicta ſpe:hoc rurſum meis uerbis ſponde to:paratum me eſſe Monaſterio cedere:quãdo ſuffragio Maieſtatis ſuę tã tundem alio in loco ditionis eius fuero ſine lite aſſecutus.Nulla in re men dacem te faciam.Verus inuenieris in omnibus.Summa tamẽ eſt deſyderii mei:ut omnia cures:omnia tẽtes: omnia moueas:quo Monaſterii dati poſ ſeſſor euadam:& poſſeſſionem contineam.Quia Pius id dedit:& quia pro pinquum Auinioni eſt:& quia ꝓuentuum pars in Comitatu Eccleſiæ eſt: & quia loco afficior: retinere titulum ſummo deſyderio cupio. Reliquum nunc eſt Albrice amantiſſime:ut cauſa iam explicata:& tota re cognita:cõ munem rem omni diligẽtia cures:ſiquidem mea omnia tibi uelim eſſe cõ munia:atq; id agas:ut protectione tua moleſtia omnis:& cõtentio ceſſet. Ingenio:& gratia tantum ualuiſti apud ſapientiſſimum Regem: ut uolun tatem eius:& Ducis:quæ diſſociatiſſimæ putabantur:cõſociatiſſimas fece ris:atq; alter nũc alterius cõiunctione in dies magis lætetur.Adhibe par tem eius induſtriæ ad rem filii tui.Placa illi Regem: quẽ Duci placaſti:& auge ſuſtẽtationem uitæ ſuæ:ſicut auxiſti Dominium Duci.Poſtremo ita efficito:ut ſicut ille miniſterio tuo plurimum debet:ita & ego itercesſionis tuæ uinculo obliger tibi & tuis.Ingratus eſſe non conſueui.Veniet fortaſſe tempus:in quo paruo non æſtimabis Papienſi tuo hãc amoris ſignificatio nem dediſſe.Montes ut tritum ſermone prouerbium eſt:iiſdem i locis ſem per cõſiſtunt: obuiãt ſibi homines aliqñ.Vale.& qd egeris quęſo reſcribe.

G.Lollio Picolomineo.

HVmanitatis tuæ erat:cum te nemo plus amet:mox ut in patriã reueniſſes: ſignificare mihi quod iter tibi euenerat: quæ apud tuos: & meos reppereras: qui ſtatus eſſet ciuitatis: quæ ratio abrogatæ nuper legis pro nobilibus latæ:ut ualeres:ut bono animo eſſes: ut te ad reditum in curiam præparares.Horum nihil egiſti:in amicum pec cans & in te ipſum.Vetus tuum retines:ut intelligo. Grauat te calamus: magiſq; ad ſcribendum uocari uis:q̃ uocare.Pontifex de te bis iam requiſi uit. uideo plane tuam operam optat.Qui ſibi nunc ab officio ſeruit ſenex eſt:& ualitudinariis:nequaq̃ tanto oneri par.Propterea abeunti tibi iniun

xit:ut absolutis domesticis apud se esse malles : q̃ alibi. Idem suadeo ego. Integritas tua nota experimento hic est. haberis in precio:diligeris:laudaris:& desyderaris a multis : de quibus es meritus bene. Omnia hæc satis suadent reditum. Sed habes quoq; filios Pii amantes tui: quibus salus tua est chara. Habes & hunc Papiensem:cuius ĩ te charitas:si abessent cætera: uiuere te sine eo nullo modo pati deberet. Quid scribam aliud non habeo: nisi ut tu scribas:& tibi fundamentum uitæ loces:ubi uitæ honoratæ sum psisti exordium. Addo cum summo cordis dolore : quod tibi quoq; non doliturum mediocriter puto. Otho noster Compater noster:uir insignis: uir bonus:auro inæstimabilis : memoriæ Pii nostri pius cultor : fatigatus longo morbo:tandem nocte præterita uocatus a Domino est. Certe cum gemitu totius curie. Fecere obitu suo res Ducis :& nostræ grandem iactu- ram. Periit:qui nos amabat : & qui prudentia sua disiuncta coniungere:& coniuncta seruare optime omnium nouerat. Iuuemus eum orationibus nostris. Nescio quo fato accidit:ut hic annus una cum Pio Pii caros abstulerit. Precemur nobis salutem:qui reliqui sumus:& ex illis fuimus. Beneuale:& totam familiam cum commatre meis uerbis saluta. Romæ die xii. Ianuarii. M.cccc.lxv.

G. Lollio.

LItteræ meæ:quibus te negligẽtiæ arguebam: uix credo erãt Viterbii cum ternæ tuæ uno tempore redditæ sunt. Consolatus es me frater dilecte:qui tarditatẽ scribẽdi interpretari iam uarie cęperam:timens tibi quod uera charitas timendũ monstrabat. intelligo nũc niuium altitudine retentos Tabellarios:quas supra modũ isthic creuisse significas. Sic utiq; fit semp:ut impedimẽta eiusmodi potius:q̃ grauiora nos litteris priuent. Vt uos continuatiõe:& altitudinẽ niuis maiorẽ Senæ nõ meministis:ita & nos Romæ imbres diuturniores:& uehemẽtiores tẽporibus hisce nõ uidimus. Insignis hic annus est:si undiq; circũspicimus:admirabili rerũ multarum nouitate:quas prætereo:quę notæ sunt tibi ut mihi. A is reuersum te incolumẽ ad tuos esse: hoc plurimũ lætor : cupiens semp prospere euenire tibi cuncta:quæ agis. Doles tripartitiõe illam nobilium a te semper monstratam nõ fuisse acceptam:quã stabilem tam sæpe asserebas. Idipsum doleo & ego:qui tui consilii laudator : & consuasor fui apud Pontificem. Staret nunc eorũ res:quæ lapsa est:si auditi essemus : laborq; ille annis pluribus misere desudatus breui hora nõ cecidisset. Sed dum unum nomen attendit̃:& exosam nobilium tribum addere in ciuitate quidam nituntur:ne appellatio nobilitatis pereat:coactę legi acquieuimus : uix(ut in prouerbio est) caræ hærenti. Illis ueniam det Deus : qui ua-

nitatis huius auctores fuerunt: quoniam pœnam iam irrogauit. Molesta mihi admodum fuit legis huius abrogatio: non tam pp publicam ciuitatis utilitatem: q̄ pp Pontificis: & nostrorum ciuium offensam æstimationem. Qui.n. ad excipienda mala eius paulo pp odiū attentiores sunt: uel hoc in primis argumento se adiuuant: patria: inquiunt sua desyderium illius desyderatum tot annos: & male tandem impletum pleno suffragio condemnauit: iudicium uidilicet faciens quales essent Pii affectus. Similia hiis fuerāt cætera eius desyderia. Sic Mantuæ congregationis fructus nullus: sic profectionis in Turcos inanis: & uacua spes. sic deniq̨ institutionis Abbreuiatorꝶ exitus: quem intuemur. Senæ consilium ciuitatis: Romę Pontifex Paulus resciderunt inconsulta eius decreta. Iidem quoq̨ qui talibus mortuo insultant: & qui nomen Senense odere: iidem crimen ad confusionem ciuitatis adducūt. Videte aiunt gentis naturā: & mores. Prope iam expirauerāt Senensium res: cum Pius ad pontificatum assumptus est: intus dissensio: foris metus & odium. Grandis porro inopia agꝶ: & ciuitatem premebat. æstimatio nulla erat. Damnabātur undiq̨ intestinę & calamitosæ actiōes eoꝶ: cędes: & emissiones ciuium operantium. Spes non ostendebatur salutis: præter eam: quam missurus de cœlo esset Deus. Prima in Pontificatu Pii cura fuit: ab interitu patriam uendicare. Senam profectus est: famelicā longo ieiunio plebem adipe Apostolatus pauit: pecunia ciuitatē & agrū repleuit: concordia publicas res stabiliuit: metum internum sustulit: atq̨ externum. Accumulauit porro sequentibus annis: quæ accumulare pietas patris misericordissimi potuit. Profectus Mantuam reuersus est Senam: ubi menses complures cum omni curia est commoratus: hoc scilicet curans: ut sitientem agrum: & sterilem uligine gregis sui redderet pinguem. Porrexit eam accessionem priuatis rebus & publicis: ut uicini: qui ante mi serebantur: conuerterentur iam in inuidiam. Romam inde contendens: bis diuersis temporibus reducente charitate: ad ualidius stabiliēdam patriam rediit. Viæ: per quas iter agebat inditio erant: q̄ necessarius: q̄ expetitus: q̄ fructuosus esset reditus eius. Plena erant compita: & uici pauperum turbis benedicentium Pio: & clamantium patrio rithmo: Viuat in æternum Pius: quem nobis misit Deus. Videbant adesse reparatorem libertatis: Instauratorem quietis: & pastorem deniq̨ plæbis ieiunæ. Expectabant quoq̨ omnis ars: omnis industria: omnis ętas: & sexus lucellum facere in alenda familia: experti nil esse in agris: in gregibus: in armentis: in genere ullo opificii unde non erui: pręsente Curia pecunia posset. Totus Pontificatus eius: si licet dicere: nil habuit pręter curam seruandæ & augendæ patriæ. Commemorant pręfectos arcium: ciuitatum: & copiarum Ecclesię

quos oẽs ꝓhibent Senenſes fuiſſe. Enumerant Radicophanũ eis confirmatum. Fighinũ: Gauoranũ: & Caſtelliõem Piſcarię reſtitutũ. Duo oppida in ciuitates cũ Cathedralibus erecta. Dioceſes uicinis eccleſiis ademptas: ut hæ formarentur: duas item plenarias indulgentias: quaꝝ ſingulæ ſummis potentatibus uix concedũtur: intra unius diei iter eis cõceſſas. Senę unam: Pientiæ alteram. Addunt romanam Curiam: quę uix Senenſem antea nouerat: prælatis: & officialibus plenã nũc eſſe. Cancellariã: Penetentiariã: Collegiũ Aduocatoꝝ & Secretarioꝝ: cameram Apoſtolicã miniſtris Senenſibus nõ uacare. Inter. vii. ex toto orbe Subdiaconos: Romãi Põtificis duos Senenſes eſſe. Sex porro externis atq; inſignibus eccleſiis: quaꝝ duæ Archipręſulatũ habent: conciues totidem in paſtores datos Raguſinæ: & Beneuentanę: & Syracuſanę: & Cornetanę: & Fulginati: ac Caietanæ. Demum: ut magni defenſores non deeſſent: tres quoq; ex ciuibus ad Cardinalatũ aſſumptos. Pro hiis omnibus diuinis mũeribus beatiſſimũ illũ patrẽ: unũ ſolum petiiſſe a ſuis: unũ requiſiuiſſe: nõ ſua: cuius iam nihil intererat: ſed illorũ cã: quorũ libertatẽ muniri nouis ciuibus neceſſariũ iudicabat: ut uidelicet nobilitatẽ: quæ ſponte ſua olim regimen pręſentibus Rectoribus ceſſerat: in ſocietatẽ regẽdi nũc aduocarent. Aegre: & ĩfinitis pene deprecatiõibus atq; diminute ẽt hoc ĩpetratũ: ſed cõtumelias interim q̃plurimas: atq; eaſdẽ grauiſſimas irrogatas. Narrãt fontẽ diſiectũ: atq; cõfuſum: quẽ ad leuamen laboꝝ in horto extrui fecerat. Turpiſſimã quoq; excluſionẽ a muris: cũ ille in ędẽ Diui Franciſci: tãq̃ in liberiorẽ locũ ſecedens: & petens pp nocturnos caſus: atq; ut a curialibus poſſet: portę eius cuſtodiam: exauditus non eſt: q̃q̃ & ciuis cui credi oportebat: & Pontifex: quẽ uereri fas erat: & meritus optime: ĩ quẽ grati ẽẽ debebant: tanq̃ ſuſpectus: atq; odio habitus: ita ab ingreſſu & egreſſu ꝓhibitus eſt. Memoria quoq; tenent calũnias: detractiões: & blaſfemias publicas: quas paſſim in eũ: ac pp eũ ĩ curiales coniiciebant. Recẽnſent deniq; decreta illa ingrata: quæ eo Petrioli agẽte: & iteꝝ Senẽſi agro a Viterbio ꝓpinquante in faciẽ ſuã contumelioſe ſunt facta: cumq; hiis nouas ſingulis ferme horis: & inanes uel confictas magis ſuſpitiones: q̃bus modo cũ exulibus: modo cũ rebellibus: modo cũ ægra parte ciuitatis ad cõmiſcenda omnia putabatur ſentire. Publica fuerũt hæc: & in admiratione habita: ppterea q; memoriæ cõmendata. & nũc quoq; memoriter narrãtur: atq; ſcribũtur. Cũ uero ad poſtremũ hoc ueniẽt quod illo defuncto ẽ factũ: hic hic & querelæ: & irriſionis: & cõfuſionis tragœdias excitãt. Gratitudo inquiunt Senenſiũ q̃ta ſit: patet: q̃ diuturna: apparet. Vna cũ Pio Põtifice ſepulta apud eos ẽ bñfactoꝝ memoria: Mãſit illa q̃diu mãſit: q benefacere potuit. Sublata accipiendi ſpe nõ mõ reiecerũt re

cordationem omnem patris eoꝝ:sed reuocarunt quæ illi ppetuaturos se re promiserant. Vna demũ mi Gregori est in ore omniũ ꝓphetę illa uox:tam eoꝝ q Pium odere:q̄ q Senenses nunc odiunt:q̄ qui fuerunt utrisq; affecti: q̄ qui ēt:ad quos nil de his ptinet una:inq̄ est uox: Incrassatus est dilectus meus & recalcitrauit:Incrassatus:impinguatus:dilatatus:dereliquit Dominum factorē suũ:& recessit a Domino salutari suo. Pontifex quoq;:quod nō sine gemitu refero:auditis:quæ gesta erant:miratus:& ridens:atq; ad Cardinalē Senensem cōuersus & me:prænũcio inquit uobis euentura eē utriq; uestrũ:quæ euenisse nũc Pio uidetis. Id uidelicet significans:uiuētibus ambobus Picolomineā familiā regimen retētură:āmissură defunctis. Hæc & lōge plura apud nos de Senensibus referũtur:hæc ēt quoquouersus p orbē scribunt. Sunt.n.ex omni natione:ut scis:q colant curiā nostrā:& quæ eueniant bona uel mala suis Principibus & potentatibus faciant nota. Hæc aũt omnia seueri hi syndicatus a Paulo instituti magis ēt ingrauant. Angor animo mirũinmodũ hæc uidens:& audiens. Vellem patriam:quam elegi ad moꝝ ppetuũ domiciliũ ubiq; in precio esse:& apud omnes æstimabilē iudicari. Si abrogatio hæc legis in aliquot ad huc annos eēt dilata:poterat excusatiōi esse aliquis locus. Criminantibus sic poterat respōderi: Reueriti nobiles uiuentem Pontificem in officio se continuerunt:cōuixerũt ciuibus suis tranquille:Bene agentes diliximus:complexiq; sumus. Mox uero:ut uita est functus: quasi magistro liberi: insolescere cœperunt:ac superbire. Monuimus eos & ꝓteruiam tulimus:emendationem sperantes. Verũ ubi iam crescere in dies magis cœpit insania:& publicæ res pturbari:uidentes bonũ publicũ quæsitũ a Pio parũ succedere:sed ad pniciem potius tēdere: fecimus tandē:quod illũ maturius facturũ non dubitamus si beneficio suo abuti nobiles sensisset. Expectatio hæc temporis ēt in mala cā lōgę patientiæ:& inuolũtarię reuocatiōis argumētũ dedisset. Nũc uero uix Pio sepulto anticipata res qd monstrat aliud q̄ quod dixi in ore omniũ esse apud nos? Respiciat Deus hāc ciuitatē. Sana illi semp cōsilia tribuat:& suę misericordię memor:in iudiciũ cũ ea nō intret. Hactēus mi Lolli de publicis. Ad priuata quæ scribis sic breuiter habe. Nō est necesse grãs mihi agas:si qd tua cā cũ pręceptore Sancti Spiritus egi: res fuit exigua:ac laboris breuis. In magnis tibi sum debitor:siqdē tua opera magna oia sum cōsecutus. In iis quæ rēto ꝓ te nō facio gratiā:sed refero. Cũ eodē hoc uēditionē quā petis omni diligentia quęrā:facilem meo iudicio non usq;quaq; futuram. De re Albarensi & cum Pontifice egi:cum Cardinalibus nostris:& cum Tirasonensi Præsule tui admodũ studioso:cui signatura tota ē a Pōtifice credita. Impetratum hucusq; non uideo aliquid:sed ne tentatum quidem:& ne im

petretur(si in promissis fides est)satis ꝓuidi. Theanensis noster scriptum sibi a te dixit eadem de re. Senensis quoq; oīa repromittens addidit quod me admodum perturbauit: Lollium fratrem: pro quo hæc intercedis: q̄tum sibi nunciatum esset ex patria: desperata ualitudine agere in extremis. Id si ita sit: certiorem me illico facies: ut suspensiōe hac liberer. Ex charitate tua sunt: quę de Christophoro fr.tris filio admonens: grandiusculum iam esse significas: & in ea ętate non negligendū. Iudicio tuo tribui multū semper: & tribuo. Precor ꝓinde rescribas quid ad rectam eius institutionē agendū putes. Num apud auiam erudiendum: an apud me. Si uideris extra muliebrem educationem posse illum agere: & censeas aduocandum: consilium sequar: si minus etiam tenebo: quod dices. Quę de filio tuo Pio statueres: si eo in statu esset: eadem de Pio consule: quem cæteris filiis tuis adiunxi. Si ciues tui cū beniuolentia: ut scribis: te acceperunt: laudanda ē gratitudo eorū. Ea.n. semper fuit tua in patriam: atq; in ipsos uoluntas: ut non tam: q̄d ita egerint: sint commendandi: q̄ essent si egissent aliter condemnandi. Præsuli Syracusano: quem mihi commendas: mensium sex dilationem ad se conferendū īpetraui: nec certe īpetrari mora longior potuit præsenti gr̄a ages: desinēte illa nouā: si opus erit: accipiet. In re Ildebrandēsi Comitis: de qua inter scribendum quaternę litteræ aduenerunt: causam ciuitatis ꝓ uiribus agam: & postulatis non deero. Sed indigna profecto res est: ac stomaco plæna: Montanum latrunculū sine uirtute ac fide oppidulum possidentē in saxo ueluti nidolum affixū: uectigalē sibi remp. facer: Pōtificis Romani: & tot patrū altricem. Verū pugnat cū necessitate indignatio: & cū ratione necessitas. Obsequens itaq; tempori consiliū laudo: nō tā pp illum: q omni beneficio indignus est: q̄ pp eum: qui hoc infame uectigal mediat. Cōmunicaui cum Oratore: q mecum hodie fuit permulta: eumq; hiis rationibus ad tractatum instruxi: quas charitas mihi mōstrauit. Cras quoq; cū Theanen̄ & Senen̄ conueniam: & q̄d agendum sit: inter nos statuemus. Opera mea quātulacunq; erit: gloriosæ Pii nostri memoriæ: & ciuibus suis: & charis suis semp obseruiet. De uicina domo: quā memoras: placet cū possessore aliquid agi: non meo tamen: sed cuius uis alterius nomine. Nostrorū.n. mores iam tenes. Cardinalis in uenditione appellatus precium supra iusti dimidium auget. Non dignitatis: sed diuitiarum hoc iam nomen est factū. Monstrata & alia mihi ē ab Oratore domui tuę ꝓpinqua Ioannis nescio cuius Simonis ante ędē Diui Augustini. De ambabus uidebis. Ambaꝝ dic eis precia: & cōsules in utrā sit inclinandū. Vale: ac sicut cœpisti frequenter scribe. Romæ die. xviii Ianuarii. M.cccc. lxv.

Gentilibus Piccolomineis.

SI quid uiuẽte Pio egi:uel defuncto nũc ago:quod animis ueſtris reſpondeat:ſint Deo gratiæ:q ſenſum hũc gratitudinis dedit:& q beneficii noluit eſſe ímemorẽ. Scio quãta acceperim:& quãta in ꝑpetuũ debeam non iis modo:q ex noſtra familia ſunt:ſed qbus patriæ ſenẽſis ẽ nomẽ. Ab iis ſum totus:quod ſum:& ab iis eſſe i æternũ nõ diffitebor. Senẽſes cunctis ſuffragiis ciuitate me:& meos donarũt. Vos in gentẽ Picolomincã ſponte adoptaſtis: adoptionẽq; meã petiſtis a Pio:cũ cæteri ſolo illius priuilegio eſſent cõtenti. Sua uero pietas:& clementia:breui tpe contulit quod dare ſummũ Apoſtolatus eius potuit. Suſcitauit de puluere egenũ:& de ſtercore erexit pauperem: ut ſederet cũ principibus:& ſolium gloriæ teneret. In tam grãdibus meritis:quod ꝓ ſuis aliqñ tento & conor: ad retributionẽ gratiæ nõ ad gratiã eſt deputandũ. Proinde definite poſt hac grãs agere operi manuũ ueſtrarũ. onus tantũ quod uultis cõgẽtili impõite. Omnia uolet: & omnia feret:quia uobis oĩbus oĩa eſt facturus:ut ueſtrũ ſe ꝓbet. Præſulẽ Beneuentanũ:quem cõmẽdatis:dilexi ſemꝑ ut fratrẽ: adiuui ut intimũ:& nullis ſuis tpibus uox mea defuit. Ea eſt ſua hũanitas: ingeniũ:uirtus:& litteræ:ut ẽt ſi familiæ & patriæ merita abſint:omni charitate ſit cõplectendus. Cõmẽdatiſſimus mihi antea erat:ſed ueſtra nũc cõmendatione:ſiquid addi ad dilectionis cumulũ põt:larga manu addetur. Vos uero Patres:Fratres:& filii ſeruate diligenter memoriã Pii. Pro illo orate. Illi benedicite:& dignos uos facite gloria ſua ingentibus meritis atq; externis monumẽtis. Familiã noſtrã ĩmortalitati cõſecrauit. exiuit in omnem terrã ſonus eius:& in fines orbis terræ uerba eius. Valete in dño. xix. Iañ. M.cccc.Lxv. Romæ. G. Lollio.

INtelliges ex litteris Oratoris quid Theanẽ:Senẽ:atq; ego cũ Pontifice Paulo egerimus de re Ildebrandini Petilianenſis. ſũma hæc eſt. Inuaſimus in arcẽ cauſæ ciuitatis: q̃ inuadi maxime potuit. Facilẽ reddidimus beatitudinẽ ſuã:ut ꝓ nobis futurã ſe dixerit. Oblatio oratoris:& noſtra nõ exceſſit ſexcentos:quales ſenẽſis uſus habet. miſſura nũc eſt ad illũ hominẽ certũ:qui nomine ſuo caput aſperum dolet:& acquieſcere faciat ſũmæ oblatæ. Si petis acquieturus ne ſit:quod dicã nõ habeo. meo iudicio ſi octingentos offerimus acquieturum puto. modo is inſanus non ſit:malitq; ut uicinis incõmodet ſe iterum in diſcrimen adducere. Si conueniri modo aliquo poterit:in hoc perſeuerate:ut manu põtificis res trãſigatur. Addo hoc:quia intelligo deſyderari a nõnullis ut apud uos fiat. Leue conſiliũ eſſet:atq; oĩ ex pte inutile. Indignaret Pontifex: q opera huiuſmodi laudi ſibi ducit. Nõ haberet firmitatẽ cõuentio. Non eſſet pretextus honorificus ad excuſandũ tributum. Nõ ſignificatio aliqua charitatis

inter patrem & filium:quæ Pontifice decernente multa ostendetur. Cum fide scribo:atq; idem quod scribo Theaneñ & Senẽsis putant tenendum. Erunt cum hiis litteræ ad matrem. Quæso eas tu reddas:& consoleris illã præsentia tua. Tu Vale mi Frater.

Donato Acciaiolo.

P Ontificatus Pii nostri anxiũ me semper occupatumq; habuit: nec fuit non solum ad litteras: sed ne ad curandam ualitudinẽ otiũ. Illo defuncto uita liberior est:& iam cũ ueteribus amicis: idest cũ libris redire in gratiam cęptum. Lego quottidie:& euoluo multa. Sola ecclesiastica ideo placent:qd ętas iam refrigescens Oratorũ & Poetarum flammis non capitur. In primis aũt quod sacra sacerdoti magis conueniunt:tenendaq; illi doctrina ea est:quę non fallat:& securum reddat lectorem. Eloqa Domini:inqt Propheta;eloqa casta:argentũ igne examinatũ: ꝓbatum terræ:purgatum setuplum:qd:inquies:sibi uult sermo hic nouus mi Donate? Verbũ Dei:& scientiam eius:nõ ut sciat tantũ:quę diligentia sine fructu est: non ut sciatur ipse:in quo uanitas est multa:nõ ut uendicet scientiam:in quo quæstus turpissimus:sed ut ędificet ad uitam. Legensq; diuina:errata sua agnoscat:& corrigat. In primisq; obtemperet Prophetæ dicenti. Recedant uetera de ore uestro: quia Deus scientiarum Dominus est:& ipsi præparantur cogitationes. In præcipuo mihi ergo desyderio est addere bibliothecæ meæ commentarios Thomæ Aquinatis:hos uidelicet quos summa appellant: non quęsitos commodo: sed emptos ꝑcio. atq; illoꝝ doctrina formari quotidie in melius. Est.n.lectio tota frugifera:tota ꝓficiens:& quæ scripturarũ pelagus diuersum: atq; immensum:in unũ colligat corpus. Precor te igit᷑ maiorẽ inmodũ: ut officinas librariorũ omnes:conuentus omnes:arculas Monachoꝝ:& fratꝝ cũ diligẽtia scrutans: hoc meum desyderiũ impleas. Si inueniri tota summa nõ poterit:inueniat᷑ pars una:& altera:nec antea finis q̃ cõmẽtarii omnes reperti sint:& coempti. Hac in re duorum tantum te admonitum uelim. Primum ut emendati sint codices:& scriptura non barbara. Deinde ut inopi Cardinali q̃tum poteris parcas. Simul aũt ut eos inueneris:uolũina:& pręciũ dicito. Pręsentẽ pecuniã a mensariis:quos scripsero capięs. Pręceptũ hoc Magistri:& petitionẽ amici Cardialis ñ negliges. Vale Romę Die xxviii Iañ. M.cccc lxv

Guillelmo Augustinensium Generali.

N nullo errasti:& ĩ nullo petẽda ẽ uẽia. Si Placido Frĩ tuo gradũ negasti:negasti hoĩ nõ satis tũc docto duritasq; illa ex cõsciẽtia:nõ ex intercedẽtis odio fuit. qd uero ego ita existimẽ:hoc uel ĩ primis argumẽto sit tibi:qd cũ tu illi tuo chirographo ꝑmissiõẽ dedisses magisterii sumẽdi

cum mihi placeret:placere prius nõ potuit q̃ melius esset instructus:& doctrinę suæ a doctis testimonium acciperem. Nolui malo exemplo religionem tuam offendere:& pro amico animam ponere:de quo benemereri in aliis poteram. Siquid mihi olim displicuit cum negasti:non recusatio quæ ab honesto erat:sed duritas recusationis non placuit. Tua illa acrimonia: qua refellere disputantes soles:etiam tecũ amici petitionem damnasti. Molestum fuit:fateor:quod molestum esse non debuit:sed mollis: & carneus: repetens animo quanta temporibus Pii:cui famulabar: pro religione tua egissem:quantumq; electioni tuæ ad generalatum tunc fluctuissem:uultũ & uocem negantis magis attẽdi:q̃ animum. Virtuti tñ tuę tribui multũ. In honore te habui:& amaui ut patrem:obseruauiq; ut magistrũ:q̃obrem bono animo esto. Antiqua charitas immutata nõ est:sed eadem perseuerat. Sacerdos sum:& figuram Apostoli in eclesia teneo:cui scio ꝑ Saluatorem dictum. Mandatum do uobis:ut diligatis inuicem:sicut dilexi uos. In hoc cognoscent omnes quia mei discipuli estis:si dilectionem habueritis inuicem. Tu quoq; pater in memoria habe scripturam alio loco dicentem: Si amicus aperuerit os triste tecum in loquendo:nõ timeas. Est.n. recordatio amiciciæ pristinæ. Cum itaq; tibi cum tuo ordini:cũ tuis fratribus usui esse possum:paratum sine exceptione me habes. Scribis qͩ senex:& inualidus: & morbis oppressus peginaris in terra aliena. Misereor corporis:sed animę gratulor:quę errans ꝓ grege credito ubertim habet unĩ in infirmitate possit ꝑficere uirtutẽ. Tribulationẽ sequr̃ cõsolatio. Trãsiuimus:inqt Propheta: ꝑ ignem & aquam:& induxisti nos in refrigeriũ. Si minus in hoc sęculo:at in altero hoc ipsum expecta. Vale. Romæ Die xxviii Ianuarii. M.cccc lxv

Antonio Petrucio Regio Secretario.

MVlta mecum de te sæpe locutus est Franciscus lucensis: multa testatus de integritate:& litteris:& in amicos tuos officio. Sed neq; errauit iudicio:ut putas:laudauit:quæ laudari quottidie audio. uidit quod oẽs uidemus. Locus quem apud Regẽ sapientissimũ tenes: satis tuam industriã ꝓbat. Principibus (inquit Flaccus) placuisse uiris nõ ultima laus est. Parari hi gradus sine uirtute nõ solent:nec diu retineri possunt sine uirtute. Ideo apud istũ Principẽ gratia uales:qͩ intelligis:& scis: & te illi utilẽ præstas. Caderet omnis acceptio:si ista abessent. Salomõ ministros bonos & malos expertus:ita ꝓnunciat. Acceptus est regi minister intelligens. Iracũdiã eius inutilis sustinet. Ego iã dudũ hæc audiens amare te cepi:& uider̃ optaui:eamq; occasionẽ dari:qua iterius noscer̃ alter altez posset. Tu eã nũc occasionẽ porrigis primus. Impetras Oliuerotto amicissimo meo consulatũ Ancõitanũ:diplomata honorifica cõficis: mercede nõ

habita ea huc mittis. Magnū hoc duco: nō tam rē pendēs: q̄ aīum. Gratias diligentię: & charitati tuæ innumeras habeo. Obnoxium me tibi cōfiteor: teq; amici: & fratris loco apud me statuo. Licet autem nomē Regium auctoritatem paginę dederit: nec sine illo quicquā confici potuerit: tibi tamē uni munus acceptū refero. Seruiui a secretis Pio Pontifici. Teneo ꝓbe quanta hoc ministerium possit: & q̄ta sit in utranq; partem ad dādum atq; adimendum facultas. Sit muneris Dei: ut remetiri tibi hanc gratiam possim. Bene uale. Romę. xxviii. Ianuarii. M.cccc.lxv.

G. Lollio.

CONsueuisti me aliquando reprehendere: cum iis fauí apud Piū: quos ideo fauore omni destitui oporteṫ dicebas: ne amplius patrię possent obesse: & boni non indignarentur: uidentes esse gratiam malis. Valuit apud me semper fraterna tua admonitio: nō ab odio cuiusq̄: sed a patriæ charitate proueniens. Negaui igitur patrocinium multis: quos tales eē cognoui: & solis bonis sum me impartitus. Tuam exhortationem: & amorem ciuitatis: & Prophetę increpationem attendens. Videbas furem: & currebas cum eo: & cū adulteris portionem tuam ponebas. Sed uenit Romam proximis diebus Petrus Ioannes Lucius: Frācisci filius: aditum sibi ad Pontificem quęrēs: & ad me attulit litteras a Guidantonio cōgentili meo: quibus in iis: quæ usui futura essent sibi: tanq̄ affinis cōmendabatur. Petii ab eo humaniter: quid Romæ haberet negotii: & qua in re operam meam sibi optaret: uisum se inquit uenisse Paulum Pontificem hospitem ueterem: & baptismi parentem. Pro opera uero gratias agens: nō multum se illa usurum ostendit. Dimisi itaq; sic hominem: sed quindecim abinde dies reuersus ad me: ad Pontificem inquit admitti non possum. Iubeor quottidie ad quartam & quintam noctis horam sedere ad fores: & tādem inauditus remittor. Quæso ut inductione tua audiar aliquando: & quottidiana hac miseria liberer. Annum alioquin itegrum futurum hic me agnosco: quando ad meos redire inauditus non statuo. Intercessionem benigne pollicitus: & ad curiam equitans: sine mora ad pedes Pontificis illum induxi. Interpresq; fui omnium: quæ dicta sunt: & responsa. Petiit unam modo gratiam precibus multis: cuius ægre quartam partem: etiam me annitēte obtinuit: euectionem liberam nescio cuius portionis frumenti. Post modū dies adhuc multos anteq̄ diplomata acciperet: Romæ consumpsit: & tandem hiis habitis: cum per se anniteretur ut rursum Pōtificem adiés: missionem cum benedictione acciperet: nec parare ꝑ se aditum posset: uenit ad me secūdo rogans pro nostra affinitate ut alterum accessum sibi impetrarem: quo aliquando absolui his tediis posset. Annui: & factum sic est. Audi

tus est & dimissus: & ad uos reuersus: ut credo nil aliud sibi: nil patri etiam impetrans. Vereor nunc ne illo isthic per gloriam referēte: ut sunt uana ali quando nostrorum capita: quid me intercedente acceperit: tu factum hoc meum: cōtra tuum consilium: & contra cōmunem utilitatem existimes: q̄d pro illo fuerim intercessor: quem afflictis temporibus abiisse in consilia im piorum recorder. Sed attende quę me ratio ad hanc humanitatem adduxe rit. Poterat Petrus Ioannes in iis peragendis: dies adhuc aliquot amplius expectare: poterat in prima petitione repulsam ferre. Sed tandem mi Lolli (crede mihi) auditus sine me: atq; exauditus fuisset: & utrunq; acceptioni patris: & suæ arrogasset: qua ratione rei: quam cauemus: sine dubio grauí us nocebatur. Nunc uero. cum mihi acceptum referat quod habuit: & mi nus ipse Pauli nomine insolescet: & minus iudicabunt conciues tui de Pon tificis erga illum æstimatione: qui per se sine adiutore non potuit: & de po testate mea melius sentient. Si (inquient) hic: qui semper cum Lollio ꝓ bo nis stetit: pro alienis hoc egit: quid faciet pro nobis: quos dilexit: in suosq; habuit? Erro fortasse: sed meo iudicio: imminuta est hominis cōditio: inter cessione hac multū: & nostra adaucta: qui dicimur fratres: & sumus. Vni ca uia declinare illi hūc scopulum possent: si intercessore tacito: se ipsos ope ratores gratiæ mentirentur. Sed rem tu iam noscis ad reuincendum menda cium. In ocio: quo nunc abundo scribens: ad te libenter cogitationum mea rum: & dictorum: & factorum reddo rationem. Quæ si tibi probantur: cōsi liis gaudeo. Si minus tu: qui semper monitor: & monstrator meus fuisti: in melius uerte ut hactenus: ita & nunc te sequar magistrum: & Ducem. Ma trem tibi cōmēdo. Tuos meis uerbis saluta: & tu uale mi lolli: & quod dies iam multos non facis: rescribe. Romæ.

G. Lollio.

AD litteras: quæ tibi a matre sunt redditę prudēter respondisti mi Lolli. oībus in rebus cōfidētissimus semper a me habitus es. Hoc unico suspirio. ss. Vtinam non tam nota essent: q̄ uera. ss: Quid dictu breuius: sensu lōgius dolore: significantius: ac tāto enigmate excogi tari obscurius poterat? Ero imitator prudētię tuæ. Idemq; repetam ego sen su paulum diuerso. ss. Vtinam nō tam uera essent: q̄ nota. ss. ut saltem sine te esset uostra infamia. Sapienter quoq; & paterne de Christophoro cōsu lis. Temporis: & pedagogi ratio tenebitur: quam monstras. Ad mores: & litteraturam erunt disciplinæ suæ initia. Stulticiaq; illa: quam scriptura alli gatam in corde pueri dicit: his rudimētis iam discuti incipiet. Erraui in no minanda tibi domo: quę ante ædem est Augustini. Non Ioannis Simonis: sed Ioannis Francii est. de qua ēt tu: atq; ego collocuti aliquando antea su

mus: Area placet: sed nō placet a fundamentis extructio. Consulēda est in huiusmodi non uoluntas: sed area. Vtilius milia illa quinq; quæ dicis: aliis in rebus possunt locari. Magnificæ ædes fundum non parant: nec habent quod edas. Fundi uero & quod edas habent: & unde illæ fiant quotannis aliquid tribuunt. Proinde areas missas nūc faciamus. Ad duo: quæ requisie ram: miror nil mihi a te esse responsum: ad domū uicinam: cuius precium & sciri & scribi optabam: & ad ualitudinem fratris: quam audisse me scripseram in discrimine esse. Diligentius posthac lege litteras: & sigillatim responde. Non ob id modo: q͂d tu otio abundas: sed q͂d ego uehemens in desyderiis sum. Ad utrunq; ergo q̄primū responde. De re Petilianensi secuta sunt: quæ p Oratorem nunciata isthic iam esse existimo: satis cōtendimus Theanensis & ego: ut is qui mitti͛ nō mitteretur ad Comitem: aut si illuc ire iuberetur: nō progrederetur ad uos. Affinis Ildebrandini: & ciuitati uestræ multis ex causis suspectus minister: bonus iudicio nostro non erat. Sed suasio sua uicit nostra consilia. utinam nō ad cōmiscenda: sed ad conciliāda quæ opus sunt uenerit. Tamen per eum ammonui: uel propter Pōtificem illi faue: uel: si rem non probas: aut abito rus: aut ualitudinem simula. Non expedit tibi quantum intelligo: ut rediens ille: qui te nō amat: impugnasse cōditiones: aut frigide adiuuisse Pontifici referat Romæ Septimo Februarii. M.cccc.Lxv.

Antonio Nozetano Pontificis Aulico.

ANtoni mi in bonam quæso partē accipias: quæ ad te scribo. Cōmunis famulatus: quem Pio præstitimus: & nostra mutua charitas: ut ita agam me admonent. Scis quem locum apud patrē illum q̄diu uixit tenueris. Quantum ille te honorarit: quantamq; habuerit fidem dictorum omnium: & factorum suorū: Pater a quo genitus es: nō se tibi cōmuniorē fecisset: nec plus indulsisset: q̄ idulsit ille: cum quo uinculū carnis nullum habebas. Scripta sua: & interiores cogitationes quas nobis celabat: tibi propter dilectionem credebat. Mensa senis: & cubiculū: & omnis conuersatio patebat: ut caris nepotibus. Profectiones honoratissimas dedit. Ad ea tractanda industriam tuam elegit: quæ conuenire poterāt ætati dignitatiq; maiori. Putauit pius pater hūc: in quem ita benignus fuisset: memorem futurum humanitatis acceptę: & relaturum suis gratiam: quā referre sibi non poterat. Hac spe perseuerauit in finem: & hac spe Domino spiritum reddidit. Aequum est: si non erro: horum te memorem esse: & hęc recolentem dici uelle filium benedictionis paternæ. Præstare hęc potes uel ea in primis ratione: si suos quos habuit caros: & tuo ac nostro patrocinio tuendos reliquit: tuearis & ꝓtegas. Vnum hoc exigit pater noster defun-

ctus:& uultu illo:quo suam in nos spirabat pietatem: an ita agamus nunc cōtemplabitur. Si nō facimus angitur: si facimus benedicit nobis & labo ribus quos tulit pro nobis. Debemus quem uiuentē amauimus: non odisse nunc mortuum: & cum quibus in secunda fortuna uiximus: hos in afflicta non conculcare. Quid inquies tibi uis Cardinalis. num non ago: quę mon stras agenda? In quo beneficii dicor ingratus? aut quod factum meū ac cusas? Equidem Antoni factum tuum nullum accuso. Tu ipse quid agas scis optime omnium. sed quid uelim: & in te requiram attende. Guidonē Caroli Picolomineum nosti. Non te est clam primarium illum eē in fami lia sua: & gentilem Pii fuisse: & ab illo uere dilectum. Meus quoq; ut am plius scias: nō gentilis tantum: sed affinis est: ex neptis nostræ cōiugio. Di ligendus a te proculdubio uenit: non solum propter genus: cui debemus: sed magis propter cōmunem patrem: ex cuius reliquiis mansit. Nonnihil quoq; ꝑpter Papiensem tuum: a quo tibi charitatem: & laudem tributam semper es memor. Debes mihi amorem: quia te amaui ut fratrē: & operā debes: quia nunq̄ opera mea: & uox tuis temporibus defuit. Iterum quid tibi uis inquies? Accipe iterum planius quod quæro ex te. Precor ꝑ sancta genitoris nostri ossa: & per dulce contubernium nostrum: ut hunc uirum: qui certe est bonus: & qui fuit ex nostris: in patrociniū tuum suscipias: ac la cerari indigne nō patiaris: Quod genus hoc mali est? nolle negotiū sibi cū camera apostolica esse? Iter amputandū inueniendæ a Pontifice gratiæ. ac ꝑpterea quia consulere sibi utilius querit: subiicere uoci præconis prædio lum: quod Tuscanellæ habet: & pecus comparatū industria. Ne quæso An toni seuiri sic uelis in tuos: neue toleres impietatem hanc exerceri i sangui nem patris sepulti. Memores simus humanitatis acceptæ: & recordemur præteritę uitæ. Idq; agamus: ut grati iudicemur ab omnibus: quoniam & si ingratitudo est aliquando utilis: semper tamen est contemptibilis: & sem per interno cōdemnatur iudicio. Via facilis est ad suam salutem: si ita tu ue lis. Modo uelis: posse te nouimus. Gratificaberis nōmodo tibi: cui laus erit in Pientinos fuisse benignum: sed patribus nostris tui amantibus Rauen nati: Theanensi: & Senensi: q̄bus res hæc nō parum est cordi. Si me etiam aliquid ęstimas: & si me amas: ut credo: libera quoq; propter me his mole stiis gentilem meū: atq; affinem: & Pii tui domesticū. tui inq̄: quia & tu ex Pio esse negare nō potes. Scio multa rescribes: & quo ingenio: atq; eloquē tia es: tueberis quæ in hanc diem sunt facta. Seruitium Pauli obiicies: Man data dura allegabis. Guidonis incredulitatem damnabis. Sanctus tu eris: ut uno uerbo complectar: & demonū princeps ille. Transiuimus per ista Antoni carissime, quadrantem a lupinis: & a canceris lunam discerni

mus. Difficile est homini excocto uerbis suadere: quod ita esse nõ sciat. Putato Apologeticum tuum pondus apud me non habiturum. Ego opera expecto: non uerba. Papiensi tuo da opera bona: nõ uerba. Pro illis gratias agam: & sempiterne debebo. In hiis delusum me dicam. Nullum i Guidonem beneficium tuum: nullum esse incommodum detrimentumq; potest: quod sit a meo disiũctũ. Facito precor ut sicut p Dominico Montutio gratias tibi egi amplissimis uerbis: ita p Guidõe plusq̃ amplissimis agã. Res hęc toto a me desyderio petitur. Vale. Romę Die. x. Februarii. M. cccc lxv.

Donato Acciaiolo.

Diligentia: quam adhibuisti: & adhibes in parandis cõmentariis beati Thomæ Aquinatis: grata est mihi multum. Facis quod & cõmunibus studiis: & charitati nostræ est consentaneum. Adiuuas desyderium salutare: & mercedem tibi comparas a Deo: cui beneplacitum est qcquid ad uirtutem adiumenti impenditur. Gratias habeo tibi: & peto ut in perquirendi diligentia perseueres. Inuenias uolumina omnia: & nõ tam ad unius scripturę attendas codices: q̃ ad emẽdationẽ scripturæ: & ad explicatam scripturam. Si secũdam secundę ad me miseris: ut scribis: cupide illam inspiciam: & placitam retinebo: ac tibi pecuniam isthic reponam: quam precio dixeris. Beneuale. & tu quoq; post studia sæculi: ad studium domini te conuerte: Amõ tempus est: ut desinas iuuenilibus litteris immorari. Melius est: inquit Augustinus: scire infirmitatem nostram: q̃ naturas rerum. Romæ Die xxi Februarii. M. cccc lxv.

Petro & Donato Acciaiolis.

Accepi annuum beniuolentiæ uestrę tributum. Mala ex Geminianensi odore: & specie præcipua: qualia perpetuus Pheacum autũnus habebat: & credere quę possis surrepta sororibus afris. Charitati uestrę habeo gratias fratres dilecti. Memores estis amici antiq; & fidelis consortis studiorum uestrorum: a quo si molestum nõ est audire: fundamenta uestra iacta olim ab adolescentia sunt: & operis pars utilior eleuata. Sic facite semp. Amate eum: qui postq̃ uos amandos suscepit: amorem nunq̃ deposuit. Cõsolatores uos eritis annorum meorum. Malis uero ipsis: quibus ut nostis: auide fruor: nostra septuagesimalis mensa ornabit: & membra humectabuntur propter maciem: & coleram succosis semper obnoxia. Beneualete. Romę Die. xxi Februarii. M. cccc lxv.

G. Lollio.

Prudenter: & ex usu tuo: ac reip. tuæ fecisti: ita demereri Gentilẽ ut rediens ad Põtificem tuam in se: tuum in petitionem suam referre officium habeat. Tempora ita nunc uolunt. Temporibus

parere ſemper ſapientis eſt habitum. Non celabitur hec tua humanitas.
Diſcet a me cum modeſtia Pontifex q̄tum iudicio ſuo tribuas. Idē mi Lol
li precor eſto in reliquis:atq; eundem te præbe inter tuos.In Senenſi:nō in
Platonis rep.uiuis.De moribus cōmunibus cōmiſcenda ſunt multa.Præte
rita anxium me habent de futuris pro te.Dabis ueniam:ſi uitæ expers ciui
lis:homini ciuiliſſimo moderationem hāc memoro.Fidei conſilium eſt:nō
ſapientiæ.Ais auctoritatem meam magnam eſſe apud uos.Vtinam:ſiqua
eſt:parta eſſet meritis noſtris.Sine uirtute ſum:& ſine prudentia.Nec tan
tum mihi deberi cognoſco.Quæcunq; eſt tamen:ſit dignitatis quā teneo:
& charitatis:qua nomen ſeneſe cordi intimo ſedet:& ſit amoris erga me
ueſtri:quē re anteq̄ uerbo p̄ſenſi:& teſtimonii quoq; tui:quod de me iſthic
quottidie perhibes.Ego uero tāta pietate ciuitatem Senenſem:& Senēſes
omnes complector:q̄ta maxima ulla patria:uel naturæ:uel legis coli unq̄
potuerit.Dicam:quod pauci:præter te:credent:ſi in huius conſeruationē
dandus eſſet ſanguis de uenis omnibus: ulli non parcerem.Obitu Pii no
ſtri: quod a nullo antea putabatur:auctus in imenſum eſt omnis affectus.
Viuente illo non deerant (ut noſti) qui male de ſenſibus meis merentes:
dicerent paſſim:ſtatim:ut ille clauſiſſet oculos:conculcata eius memoria:
conceſſurum me cum meis ad Florentinos conuicinos:cum quibus antea
uixeram:& ciuilitatem male diſſimulatam ituram i nihilum.Gratiæ Deo:
ꝗ obſtrictum eſt os loquētium iniqua:& ꝗ non fuit in ore corū ueritas:
& ꝗ cor eorum uanū eſt:& ſepulcrum patēs eſt guttur eoꝝ:& ꝗ līguis
ſuis doloſe agebant. Ego ſenēſior magis nūc ſum:q̄ antea:& gratior mul
to q̄ antea:& multo amantior q̄ antea.Quę hic egi:& ago pro noſtris in
dies:& dolores:quos pro eis ſuſcipio:gratitudinē altis hęrentem radicibus
indicant.Non parco labori:non precibus:non libertati dicendi: quæ ſen
tio.Supplicem quoq; pro iis quottidie ante idigniſſimorum me pedes abiſ
cio.Ea die finis ſit uite:qua & memoriæ Pii noſtri:& Senēſium omnium.
Bene uale.Romæ die.xxii.Februarii.M.cccc.lxxx.

G.Lollio.

MVltas a te habeo quottidie litteras:quas ſemper cum iucundita
te animi lego:& lętor cōtinue officii tui: ſed fraterne quęſo hoc
audi:in quo tibi aliquando ſuccenſeo : doctus es admodum Lol
li:& ſcribendo plurimum uales:ubi intendere ingenium ſatagis.Laudauit
aliquando Pius noſter eloquētiam tuam : ipſe ſui temporis in eloquentia
princeps:Et uidi ego ſæpe epiſtolas apoſtolicas:quas pro eo dictabas : ita
diſertas:& graues:ut nil fieri melius poſſit.Nūc uero ad me ſcribēs:neſcio
quomodo ſemper te negligis:& tanq̄ laudem inertię quęras:diſſimilem tui

te facis. An ideo hoc pateris: quia dictãdi labor te grauat. Certe oratio tua sine labore ad numerũ cadit: cum uis. An quia ego barbaras aures habeo: non sentiẽtes quid aptum sit: & quid ineptum. Si maxime ego obtusus: nõ propterea tu esse inconcinnus ex industria debes. Si uero tempori parcis: ut colendo agro plus impertiri te possis: satius multo est ingeniũ: q̃ agrum: & orationem q̃ uinetum excolere. Sin hæc contemnis tanq̃ inania: cõtemnenda non sunt Lolli ornamenta hæc litterarum: quibus Principi placens in excelsum es eleuatus. Quare si me amas: & cõsolationem perfectam porrigere amico ex litteris tuis cupis: redi posthac ad te ipsum: & ornatui pro consuetudine serui. Quæ alioquin simplex uoluptas erit in legendis negligentibus litteris tuis: congeminata semper in accuratis aduenict. Peto aũt a te ut quando in ultima epistola dicis. ss. ne si aut Cardinalis: aut ego redemptores propalemur: precium augeatur: ss. rescribas mihi: & textum subicias: qua significatione leges tuæ redemptorem accipiant. Vale. Romæ. xxii. Februarii. M. cccc. lxv.

Antonio Petrucio Regis Ferdinandi Secretario.

Litteræ tuæ testimonium mihi prebent: non solum quo ingenio sis: & quibus litteris: sed q̃tum iam amarẽ me cœperis. Scribis ornate. Sapienter loqueris: tuaq; oratio eruditam institutionem omni ex parte ostendit. De me non est necesse ut dicam. Tribuis te totum mihi ut uideo: & ad ueram amiciciam laxas habenas omnis bonę uoluntatis tuæ. offers quæ habes omnia: nil seruans tibi: aut excipiens. Gauisus sum iis litteris plurimum: & gratias ago: q͠d in tantis occupationibus tuis ad consolationem amici subduxisti particulam tẽporis. quæso sic agas in posterum: cũ potes. Legentur litteræ tuæ semper cum uoluptate plurima: & meas quoq; accipies: si non eundem ornatum: eandem tamen charitatẽ & fidem habẽtes. Retulit mihi quædam uir suauissimus Frncĩscus noster: quę apud Regẽ ꝑ me es operatus. Retribuat tibi Deus Antõi: & crescere te faciat ĩ bonis suis. ego illum cõplexus animo semper sum: & uoce mea: cum armis non possem: adiuui semper fortunas eius. Idem nũc est animus: potestas minor. In hac tam̃ mediocritate quicquid mihi est industrię: & uirium: ad gloriã maiestatis suæ confertur quottidie. Patrem Alfonsum colui. filium Ferdinandum non amare nõ possum. Vale. iiii. Martii. M. cccc. lxv.

Vt ex consuetudine nostra intelligas que nuper euenere digna epistola: calamum summens dictaui hæc tibi: nescius an ita placeat ut uolo: complexura sint quod fieri inspexi: sed quantum potero enitar. Datum est ad. xv. Februarii frequens consistorium oratoribus Ferdinandi Regis Siciliæ: asserentibus mandata se habere ab illo: quæ au-

diti a Pontifice: & a patribus in simul conuenirent. Itaq; in consessum nostrum uenientes: & praefati longa oratione coniugium: quod octauo ante anno inter Alfonsum primo genitum regium: & Ipolitam natam Francisci Sfortiae Mediolanensium Ducis: amodo instare tempus dixerunt traducendae Sponsae ad uirum: & propterea Federicum secundo genitum: paucos post dies iturum Mediolanum cum procerum turba ad traductiõis pompam. Orare itaq; Regem Pontificem Paulum: & Sanctum collegium: ut interesse solemni nuptiarum sacramento per legatum uellent: idq; matrimoniũ auctoritate Sedis Romanae ornare. Haec prima eorum fuit expositio. Recitarunt deinde litteras ad se recenter missas a Ferdinando: & accurate admodum scriptas: quarum ea erat sententia. Ad nonam mensis: quem dixi: oratorem magni Turci Neapolim peruenisse: comitatu tantum equorum xii: auditum illum fuisse a se statim: suam legationem tria tantum capita continere. Gratulari in primis Regi: q^d summa foelicitate uictoriam de hoste consecutus esset. deinde admonere: ut cum Deus tanta fuerit in eum largitate: credat ad maiora reseruatum illum esse. Hortari propterea ut non negligat se: sed ad fortia eleuet animum. optare Turcum dominatum eius omnem augeri: quandoquidem germani loco illum post hac sit habiturus. Ideoq; octingenta aureorum milia offerre in annos singulos: si in Italia mouere bellum alicui uelit. Insuper desyderium sibi esse affinitate aliqua Ferdinandum sibi impensius deuincire per connubia filiorũ & filiarum: quae utriq; essent complures. Aut si fieri hoc non posset: propter diuersam religionem: matrimonia saltem nobilis christianae primi Subassidis sui filiae: quae ab imperatoribus Graecis originem duceret. Dotem eius esse milium ducentorum aut amplius: quot uellet Ferdinandus. In hoc uero occupatum praecipue fuisse oratorem: ut indicaret bonum Turci animum erga eum: & suaderet bellum: & de illius auxiliis summa omnia repromitteret. Ad haec autem: praeter communia: quae haberi in talibus solent: paucis respõdisse Regem: Velle se in tot ac tantis oblatõnibus suis altius cogitare: & cum primum statuerit quid agẽdum: missurum oratorem suum ad Turcum: qui uerbo respondeat ad singula. Addebatur in litteris nõ ideo missionem hanc esse introductam quo ita intenderet exequi si non placeret Põtifici: sed ut haberet interim spacium consulendi: & non amplius biduo: oratorem illum apud se retineret. Igitur a Paulo petere: quid censeat agẽdum: mittendum ne an non mittendum. Rursum: si mittendum: quid dicendum ad postulata: In nullo excessurum se suum decretum. Missionem autem nõ ideo adducere in consultationem: quo de pmissis huiusmodi intelligeret quicq̃ uelit: aut accipere: qppe quae sciat satis fieri maligno animo: & Prin

cipe christiano esse indigna:sed quia operæprecium putet non solum Velo nam & loca uicina regno:quæ ab illo tenentur :diligentius explorari:si qñ inferendum a se bellum esset Turco:sed mores omnes eius:& uires:& con silia:& bellandi modum agnosci.Nõ ingratum quoq; futurum sibi:si mit tendum censeatur:quencq; potentatum Italię mittere unum cum suo : qui utilius inquirant:quę opus sunt.Et enim plus uidere multos q̃ unum.Om nino autem referre omnia hęc ad Pauli:Ad Venetorum:ad Ducis Medio lani & Florentinorum iudicium:a quibus dissensurus non esset . Recitatis litteris:iussi sunt oratores extra Consistorium paulalum expectare:donec cum patribus de responso consuleretur.Pontifice ergo sententias requiren te:Bessarion Cardinalis Nicenus ita consuluit . Pontifex Beatissime quan tum ad nuptias attinet:laudandam censeo imprimis a te esse deuotionem Regis erga hanc Sedem:qui ad domesticam lęticiam adhibere nomen no strum desyderet : dandam deinde operam:ut secundo genitus:quem uen turum huc & rediturum cum sponsa dixere:honorem pro dignitate accipi at.An uero ad celebrandas nuptias daturus legatum tuum sis non habeo nunc certum consilium:sed satis illud certum est:tractandum esse Regem atq; identidem Ducem cum humanitate:& gratia . In huiusmodi rebus attendenda sunt ualde exempla . Non memini ante hunc diem Romanũ Pontificem inuitatum esse ad nuptias.Non legi etiam Cardinalem lega tum ad tale opus missum . Periculosum est consuetudinem nouam induce re:& id agere:ut in posterum requirantur pro debitis . Mittendum nihilo minus cõsulo:sed ut dixi:Cardinalem:an Pręlatum censeam mittendum: impręsentiarum non dico.Missio non instat nunc.Duos amplius menses ad deliberandum habemus.Cogitare interim maturius possumus:& uide re quid decernendum.Hoc medium spacium ministrare nobis forsitan po terit in utranq; partem certum consilium:quod pręsens tempus nõ habet. Contenti esse nunc possumus laudare Regem:habere gratias officio suo: & offerre illi præsentiam alicuius ad nuptias honorandas.Ponderis longe plus habẽt:quę de oratore ad Turcum mittendo exposita sunt.Hic quoq; commendandam dico sapientiam eius:& probandam religionem:q; rem tractans Christianis periculosam:nil uoluerit tentare sine tuo decreto : & ad Sedis iudicium retulerit omnia.Sed mihi hoc loco percurrenti cogita tione multa : nil sane occurrit : propter quod probem oratorum horum ultro : citroq; comercia . Primum enim nisi excordes simus : esse hoc no bis exploratum debet : quęrere has missiones Turcum:non ad nostram: quos odit: & cupit perdere:sed ad suam duntaxat utilitatem.Odio esse sen tit se uicinis Principibus suæ legis:propter iniurias irrogatas:& formidolo

sam potentiam: suos quoq; quibus imperitat: non ignorat parum pacatos sibi ēē. Cōtineri hos: ne tumultuent: uel ea imprimis ratione credit: si ostē tet cū christianis: a quibus illi aliquando expectant auxiliū: foedus sibi: & amiciciā esse: atq; hanc spem amputatā. Nouit preterea Turcorū nomen ubiq; apud nos nefandum haberi: ppterea q; in bellis ualidius resisti sibi.

SINE FINE EST

G. Lollio.

NOtę tuę enigmatū ad me peruenere clausę: & saluę. Vtiles eas putaui ad multa: in quibus significandis plus periculi est aliquā do: q̄ fructus. Omnibus in rebus prudēs es: atq; oculatus. Seruabo eas diligenter: & in necessariis adhibebo: sed quid tibi uenit in mentē homo sensate: ueriturū me posthac ad te litteras dare: ppterea q; magistratui eas ostenderis: in quibus de tributo Petilianensi agebā. An non credis intellectum a me factū hoc tuū? An non putatū ad cōciliandam mihi gratiam ciuitatis: & ad publicam utilitatem illas ppositas? non sum adeo hebes: ut non intelligam haec. Si patrē mihi occideres: quid aestimare aliud possem: nisi cum ratione & charitate id fieri? Scis q̄tum tribui semper con siliis tuis. Caueto deinceps suspicari talia de germanissimo tuo. Quęcunq; ages in meis rebus: ut displiceant aliis: mihi nunq̄ poterunt nō summe placere. Quae de Lollio fratre dolenter communicas: nō minus olim praeuisa a me sunt: q̄ impraesentiarum displiceant. Videbam Pio uiuēte: q; frenum aliquod erat illum uix quieturum: defuncto autem relaxaturū habenas oēs stulticiae. Ingratus est nimiū: & inscius sui. Quęcunq; accepit: data sunt meritis tuis: non eius ignauię. Imbecillitatis eius hoc tibi sit signum: q; non itelligit hęc: & se totum ignorat. Nescio quid tibi amplius dicam. Memor es: quanta praesens egerim secum: quanta saepe contenderim. Nec monitioni: nec minis: nec repręhensionibus ullis peperci. Insanabile ingenium est proteruum: & immemor: non solum uerborum: sed etiam rerum. Rogandus est Deus: ut sanet hanc eius ualitudinem mentis. Ego si medicinam iis malis cognoscerem: ultro eam offerem. Sed consumptis dudum remediis: iam inops sum artis. Si uides tu curationem mihi reliquam esse: eam pete: & dabitur. Cogita si utile iudicas reddi ei has litteras quarum ad te mitto exemplum. Fingo me intellexisse antiquam eius stulticiam. Moneo ut desinat. Fratrem non uexet. Solum me relictum illi adiutorem: quem sit perditurus: si ultra insaniat. Nec. n. tuam ullam iniuriam seiunctam esse a mea. Nec dolere tibi aliquid posse: quod me quoq; non urat. Sin frustra hoc putas: cōuince iudicio duritiē hominis. Via: quā scribis est sapientis. Si ēdus ille aptius furere: ut necessitate tua itellecta: sine admiratiōe cōtēdas:

Scio opus nō eē te consolari:callū.n.obduxisse iam debes.Vetus tormētū hoc est:& quottidiana infirmitas.Tibi gratias ago:quod expertē me esse nō uis eoꝝ:quæ in rebus tuis secūda:uel aduersa cōtingūt.Bene i hoc agis: collętor.n.tecū semp:atq; cōtristor.Vale.Rōę die.viii.Martii.Mcccclxv.

Episcopo Caietano.

Tota cōtentione acta res tua est:nō defuere tibi facturæ manuū Pii.Certatim est pugnatū ab omnibus.Breuiter habe.Tēpora tibi nō fauent.Ad cætera mala domestica tua hoc tibi addendū: ut iniudiciū uenias uocatus ab his:q uocati a fisco pp te sunt:& needum iudicati.Cōfide frater.Grauiora aliquando es passus.adiuuit in illis Deus. In his quoq; ñ deseret.Tu locū iudicii times pp insidias:ego magis Iudicē in partes aduersarioꝝ iam tractū.Ita de te quottidie loquit:ut cōdemnasse iam uideatur.Dicuntur ista clam:sed fidem non habent.Dici in publicum nequeunt:ppter Collegii nostri consortium.Tu quoq; meas has litteras contine:ut quod loquor Episcopo:laici nesciant.Beneuale.Romæ.

G.Lollio.

Ex quo litteras tuas & Thomasii nostri accepi:non desino contendere:ut fidē publicā suo aduentui ipetrē.Impetrare hucusq; nō ualeo:ita grauate illam Pontifex dare est solitus.Iussus sum porrigere scriptam supplicationem.Hanc curaui fieri:& porrexi.Expecto ut signet.quod erit:scies q̄ primū.O.pias māus Pii nostri:q̄ liberales erāt: q̄ gratæ:q̄ pmptę:& o.nos illo Principe fœlices:quoꝝ erat tantū labor petere:& scribere:& ad eū portare.Nā in signandis facilitas erat.ut benigna semper:ita semp iusta.Thomasio omnia debeo.Ipso magistratum regente donatus sum ciuitate:ut nosti.Non cessabo:quoadusq; fiat quod uult.Ad eum non scribo.Hæ litteræ sint ambobus communes.Beneuale.Romæ Die xiii Martii.M.cccc.lxv.

Sigismundus Comitius Fulginas Cardinali Papiensi.

Quod me Regē his Saturnalibus esse oportuit:enitor omni studio:& diligentia:ut psonā mihi a sorte impositā non inconcinne uidear sustinere.Cōparo itaq; me ad regnū:acturus de summa rerum crastino uespere.Et quoniā nihil Massano:Massaniq; sectatoribus siue serio:siue ioco:sine Papiensibus potest esse iocundum:Sigismundus:q & Rex ē:& ex Massanis pręcipuus tui numinis cultor:te orat Papiēsis:ut duos ex tuis ad se uēire sinas.Delegi Iacobū Volaterranū:& Forteguerrā: homines scitos:& ad tuendum regnum nostrum aptissimos.Beneuale. In Palatio nostro:ante coronationem.

Petro Ioanni Lutio.

EGi sæpe cum Pontifice de notula: quã pręsente me illi obtulisti. Benigne semper respondit: semper spẽ gratiæ dedit. Vltima cõ memoratione mea hoc dixit: in quo bonę mẽtis indicium cœpi. Cum non expectabis memores nos senties Compatris nostri. Egi gratias: & ut ita memor eẽt: sum deprecatus. Quod incolumitate mea lętatus sis: quam ex litteris ad patrem nouisti: id & gratum est: & tacẽte te ita esse nõ dubitabam. Dilectus a me: necesse habes mequoq; diligere: & bonis meis lætari. Parenti tuo: & tibi: & omnibus tuis gratias ago: pro uestris in matrẽ meã officiis. Scripsit mihi quãta sit oĩum in eã hũanitas. Ego certe eius eã magni hæc æstimo. Annosa est: procul a filio: a patria: & cognatis oĩbus. In solitudine sua nil sibi optatius charitate adeuntium. Itaq; quod illi sit: mihi sit: qui nullum habeo naturæ: aut uoũltatis carius pignus. Bene uale.

Ioanni Francisco Spinulæ.

VEl hoc uno maxime agnosco te mihi affectum: qd ea tribuis uir tutibus meis: quæ ego eẽ uellem: & sentio longe abesse. Amicõ rum est hoc cõmune: ut persæpe fallantur iudiciis: praua recta iu dicẽt: & in laudãdo testimoniũ suæ charitatis dent: magisq̃ ueritatis. Dicis assumptionẽ meã ad Cardinalatũ ꝑpter merita factã eẽ: & in hoc Piũ cõ mẽdas. Frater crede mihi ex Deo solo est: quod cernis ĩ me. Ipse fecit me nõ meritũ aliquod: ipse Pio eũ spiritũ dedit. Cõfitenda ẽ ueritas. Nobilitas ul la suffragata nõ est: nõ magnoꝝ itercessio: aut ꝑces: non litteratura illustris: non labores ꝑ Ecclesia passi. Sola misericordia sua eleuauit iacentẽ: quã ob causam ignoro. Vtinã ad salutẽ aĩe meę: & ad salutẽ suę sanctę Ecclesię. Tibi gratias ago qd gradũ hunc mihi optasti: & qd Pio defuncto: ob hoc ipsum gratias agis. Sine sũma beniuolẽtia sentiri hęc: & scribi nõ possunt. Tua ẽ dignitas quęcũq; ẽ: atq; utinã seruire tuis cõmodis ualeat. Bõuicinõ tuo: quẽ mihi cõmendas: nõ patiat deesse operã meã: cũ petet. Vltro ẽt oc currã bñficiis: cũ p me ipsum aliqd eo dignũ agnouero. Qui seruiũt Pręsuli Adiacẽsi: seruiunt mihi. Hunc patrem: ut uirum optimum: atq; industrium summa pietate complexus sum semper. Bene uale. Romæ.

HOc initio Pontificatus Pauli secũdi: ut scias quæ hic decernunt: habitũ ẽ cõsistoriũ de cõcedẽdis: uel nõ cõcedẽdis gratiis: quas curia nostra expectatiuas appellat. Erãt ex pr̃ibus nõnulli q eas dicerẽt nõ cõcedẽdas: tanq̃ pręsulibus ecclesiaꝝ multũ exosas. Rursus si cõ cedẽdę: qñ cõcedẽdi initiũ eẽ oporteret. Variæ sentẽtiæ iter nos sunt: sed in iudiciũ Portuẽsis cõsensit Pontifex: & patrũ ps maior. Is.n. diu laborasse di xit sedem Romanam: ante q̃ posset assequi ut paterẽtur Ordinarii gratias in suis dioecesibus dari: & negligendã ideo prærogatiuam nõ eẽ tã multis

acquisitam molestiis. Vbi.n.per unum tātū Pontificem desitæ essent dari:
futuræ ut dari amplius non possent sine scandalo. Differendum tamē dixit
menses aliquot: donec noui Pontificatus nuncii ad natiōes: & principes pue
nissent. quæ.n.indignitas inquit est: & rerum confusio: ante ex gratiis expe
ctantiū in populis nunciari de nouo Pontifice: q̄ ex ipsius Pōtificis litteris?
Pauci tēporis expectatio nō obest nobis: & hoc incōmodum tollit. Dixit
Cardinalis Aquilegiensis Eugenium quartū distulisse aliq̄diu antequā daret.
Dixit Spoletanus Nicolaū: q successit Eugenio totos decem & octo mēses
ab iis abstinuisse. Dixerunt nonnulli Calistum: qui Nicolao: & Pium: qui
Calisto successit: ab initio Pōtificatuum statim dedisse. Auditis sententiis:
narrauit Paulus causam differendi Nicolao fuisse: quia diuisa esset Ecclesia
ob Amedeum Sabaudiēsem pseudo Pontificem habentem assertores obe
dientię suæ. Gratias aūt & dilationem ꝓbari sibi: sed non admodum lon-
gam. Eam uidelicet: quæ per Cardinalem Protuensem esset monstrata. &
quia prerogatiuę consequi gratias solent: de iis seruata in aliud tempus: &
ad pauciora iudicia discussio est: quippe quarum intelligentia apud eos sit
solos: qui usum Cancellariæ habent. Vale.

NVnciaui nudius tertius: quæ de gratiis expectatiuis decreta in
Consistorio erant: nuntio nunc in tuum documentum: & meū:
auream sententiam dictam a Cardinali Portuensi dic: quæ se-
cuta est coronationem Pauli: cum consistorium haberetur Laterani. Re-
ferebat Guillelmus Cardinalis Hostiensis ex consuetudine nostra de Cę
nobio Gallicano: insigni opibus: & religione. Relationis summa erat:
Abbatem grandeuum & effetum uiribus administrationi credere propter
conscientiam: eo qd inutilis iam esset: Episcopum porro nescio quem: cu-
ius Ecclesia longe ab illo esset: petere ut commendaretur sibi. Cœnobium
ut dixi insigne erat: & multi in Gallia nominis: nil habens mali: propter
quod commendari haberetur opus. Apparebat non ꝓpter desyderium bo
ni operis: sed propter auariciam peti. In dicenda ergo sententia Portuen-
sis: qui proximus ab Hostiensi erat: Vereor inquit Beatissime Pontifex
ne propediem audiamus omnia Galliarum Cœnobia commendata esse:
& nullum reliquum qd Abbatem suum habeat: Ita quicquid ibi a nobis
decernitur commendatio est. Surget nobis non expectantibus aliquan-
do regnum illud in nos: ferre ultra non ualens inutile ministerium nostrū:
& grande aliquod negotiū sedi tuæ exhibebit. Turbulenta natio est liben
ter tumultuans: ubi aliquam sit nacta occasionem. Approbauit iudicium
Pontifex: & adiecit credere se a Pontificatu Calisti in eam diem: amplius
quam quingenta monasteria esse iam commendata: atque ideo in metu

ſibi eſſe:ne corruptela hæc maturius opinione in ſcandalum graue erum-
peret. Digna fuit ſententia pater & Domine:non ſolũ uiro Deum timente:
& ambulante in ſemitis eius: ſed ſummæ ſapientiæ Cardinali attendente
quid miniſterium deceat ſedis eius: unde in omnem partem pfectũ opus
debet manare. Cõmẽdãdorꝫ ab initio cœnobiorꝫ nõ ea fuit ratio Patribus
noſtris: ut ſagini Eccleſiaſticorꝫ illa darentur: ſed ut fide & ſtudio maioris
alicuius ea quæ occupata a ſęcularibus eſſent redimerentur: & neglectus
diuinus cultus in priſtinum reuocaretur. Deflexit res: & in abuſum hunc
uenit odibilem Deo: & ſorti noſtræ infamẽ. Adiuuemus igitur nos quantũ
poſſumus ſententiam ſancti Senis: & pro nullis cõmendationes petamus:
niſi cum neceſſariæ uidebuntur: atqꝫ eas: quæ ambitioſe petentur: ſentẽtiis
noſtris cõdemnemus intrepide. Vale.

Libenter cõmunico tecum quæ ad noſtram doctrinam ubiqꝫ uel
dici: uel agi intelligo. Quod ſubiciam ex illis eſt. Conſedebat ho-
die mecum dimiſſo iam Conſiſtorio Cardinalis Portuenſis: quẽ
ſæpe comemoro: & de ciuitate Auinionenſi inuicem loquebamur. Ductus
hinc ſermo erat: qͩ a nonnullis ad componendas contentiones de Regno
Sicilię: quę inter Aragõenſes & Andegauenſes antea fuerant: & nũc ſunt:
& futurę in perpetuum iudicantur. hæc media pacis dicebantur pponi: ut
uidelicet Andegauenſes cedentes regno: Auinionem acciperent. Arago-
nẽſes beneficium pacis cõſequuti: Aquilam Marſorũ ciuitatem redderent
Eccleſiæ. Non putabat ſapientiſſimus pater utilem eſſe permutationem.
Damnabat eam: ut detrimentoſam: & turpem: & ad me conuerſus: o Pa-
pienſis inquit: curandum omni ope eſt: ne Romana Sedes id patrimoniũ
trans alpes perdat. Eſt refugium pulſis Pontificibus: eſt & durum Italis
frenum: ne ad uexandam Eccleſiam licenter currant. Vbi hic quieti eſſe
non ſinimur: comminantes ad eam noſtram ciuitatem commigrationem
ſalutem nobis operamur. Metuentes. n. ne tantum ornamentum ãmittat
Italia: perdi Dominatum noſtrum: & nos non patiuntur. Conſideraui ſuſ-
pirium Senis: quod non aduerteram ante: & gratias egi: quod digne pro
Eccleſia cogitaret. Erunt fortaſſe: qui ſententiam hanc eius non probent:
& illecebram illam dicant extare tranſalpinis Pontificibus: eo ſine cauſa
curiam traducẽdi. Ego uero & iudiciũ pbo: & reffugiũ illud in neceſſitate
maximi æſtimo. Vix ullos tranſalpinos Põtifices erit repire: quos tñ cęlũ
gallicanũ capiat: ut uelint Principatũ tẽporalẽ ſedis Romanę: atqꝫ ipſam
ſedẽ diripiẽdã predõibus relinquere. Aeſtimatio maior Romæ ẽ: libertas
maior: Poteſtas operandi ut uolunt maior. Pontifex Auinioni cõcluſus nõ
minus alienæ: q̃ ſuæ eſt ditionis. Cũ hic eſt: orbi imperitat. Hoc imperiti co

gnoscunt: q̄to magis agnoscet Pontifex: uel Italus: uel trāsalpinus sit: cum & a seipso: & a confessoribus suis: graue est semper: & sanū cōsilium. Vale.

NOn ignoras Paulum Pontificem: mox: ut assumptus est: animū intendisse ad publicam Fidei catholicę causam: & delegisse tres primos ex patribus quorum hæc cura esset continua. Meditarentur: conferrent consilia: disceptarent inuicem: quæq; inter se utilia iudicarent. Digesta ad eum afferrent: decreto suo postmodum confirmanda. Scis quoq; accersitos huc eē ex tota Italia oratores: ut quisq; ad opus Dei pro uiribus suffragium ferret. Venerunt ergo hii expectati: Lcet non nulli serius q̄ oporteret. Sex totis mēsibus agitata cum eis tota res est. Volebat Pontifex quenq; ex potentatibus certum subsidium annis singulis pendere: q̄diu bellum Turco apertum fieret. & quia nulla utilior ratio bene gerēdę rei ostendebatur: q̄ adiuuare pecunia ungarorum regem solum ad conterendos hostes idoneum: & iam malorum assiduitate exhaustum: summam diffinitam petebat a quoq; Ipse ut exemplo aliis esset: centena milia aureorum annua repromittens: & plus sibi q̄ aliis imponens. Agebatur res quottidianis exhortationibus: & precibus: & mandatis: nulliq; artificio inducendarum uolūtatum parcebatur: quisq; tamen impositam summam maiorem uiribus allegabat: atq; in hac una disceptatione totus erat tractatus. Tandem cum ad Dominos suos sæpius scripsissent oratores: ac rescripsissent: postulata Pauli proponentes: & responsum postremum petentes: ea deliberatio missa a singulis est: quæ parum animis satisfecit. Non cōmunicauerat ante hunc diē Paulus fratribus suis: quæ cū oratoribus essent tractata: expectans quottidie exitum rei foelicem: ut cum grata auditione palam faceret quid operata esset diligentia sua. Igitur uidens nil amplius: q̄ quod erat oblatum ex Italia expectandū: & iustificarī se uolens: si maiora non apparerent: Consistorium coegit: & oratores adesse uoluit: ut consedentes nobiscum: quisq; pro suis oblationem publicam facerent. Prefatus itaq; paucis labores in tractatibus habitos: & fidele studium in molliendis animis paterne adhibitum: iussit oblationem soli sibi antea factam: coram patribus fieri. Erāt a Ferdinādo Syciliæ Rege oratores Protonotarius Rocha: & Antōius Carapha: equestris ordinis. A Venetis Triadāus Griptus: & Hieronymus Barbaricus. A Duce Mediolanēsiū Augustinus Parmēsis iuris interpres: A Florētinis Antonius Rodulphus: & a Senēsibus Bartholomeus Benassaus: ipe quoq; equestris ordinis: ac iure cōsultus. Regii obtulerūt sexaginta aureoꝝ milia: mittēda ad Vngaros: & amplius q̄ngentos eq̄tes: totidēq; pedites: q̄ p̄ Epiꝝ irent in bellū. Veneti etsi dicerent se solos cū Vngaris aduersum Turcos iplicitos: & in annos singulos septingenta

milia in classe:& exercitibus pendere. Vt tamen Pontifici auscultarẽt:mis
suros quoq; se ad Vngaros annua quinquaginta milia ꝓmisere. Mediola
nensis ęgregia sponsione equitum duo milia: & pedites mille obtulit:itu
ros p Epirum cum Regiis copiis. Florentinus optionem dedit Pontifici:
utrum mallet equites mille:cum peditibus quingentis:qui adiungerentur
Ducalibus: an annua.xxiiii.milia:quorum duo tãtum in menses singulos
soluerentur. Senensis esse in itinere dixit nouum oratorem:qui ad hęc man
data haberet: sibi nullam de his curam a sua republica datam. Veneti:
Mediolanenses:& Florentini:hac conditione ꝓmissum fecerunt:si decima
les ecclesiaꝝ:uigesimales Iudeoꝝ:Trigesimales ciuiũ indulgerent cõtribu
tiones:Regii si census in eam diem Romanae Ecclesię debiti:sibi condo-
narentur. Nam alias contributiones propter exinanitum bello regnum
Regem non petere. Omnes tamen sponsiones suas:tandiu continuaturas
dixerunt q̃diu sancta hęc expeditio teneretur. Hiis auditis iussit Pontifex
oratores extra consistorium esse:donec acceptanda:an recusanda oblata
essent:cum Cardinalibus ageret. Egressis incepit suspirãs: Videtis fratres
quo reciderunt desyderia nostra & sex mensium conatus. Pecuniam popo
scimus: copiae offeruntur: non respondent hęc nostrae expectationi: nec ge
rendis rebus conueniunt. Stipendium:quod duobus milibus equitum:&
mille pedditibus erogat Dux:quinq; in Vngaria conduceret milia assue
ta pugnis Turcorum:& ualẽtiora nostris illis in locis. Idem dico de Rege.
Florentini qui alioquin in mittendis mille equitibus:& quingentis pediti
bus:annua quinquaginta milia erogare haberent:si pecuniam loco militũ
pendant:dimidio minus pendere uolunt. Vnde ista consilia? Caro non spi
ritus rectus hęc monstrat. Vt non adiuuent utiliter Venetos: congemina
re sua onera uolunt. Vtinam in deferendis Venetis non desererent fideles
omnes:& se ipsos. Senenses diu admoniti: & rogati adhuc nihil respon-
dent. de Duce Mutinae:Marchiõe Mantuano:& Lucensibus quid dicam
ignoro. Scriptum omnibus est:& a nullo rescriptum. Silentia eorum recu
sationes sunt manifestae. Aliud interpetari non possumus. Hi uero:quos
modo audistis:non de suo:sed de nostro promittunt: quasi:ut est in pro-
uerbio:manicis nostris nasa nostra abstergant. Petierunt.n.decimas.xx.
xxx.& census quoq; Ecclesię. Anceps animi sum:quid censeam agendum.
si haec oblata accipimus: Vngari carituros se uidentes pecunia:quam in di
es expectant:pacisc entur cum Turco. Tolerare.n.ultra non ualent. Horũ
exemplum necessario sequentur Veneti: quos quottidie inuitat Turcus:
& iam capita conuentionum misit ad eos:quę uidimus nos:& honorifica
admodum sunt. His duobus quasi propugnatoribus cedẽtibus de medio

nunquid non hosti iter liberum terra: mariq; ad Italiam patet? Porro si hanc terram ingreditur: non ne uidemus q̄ facile in potestatem omnia re digat? Non tam arma sua illi uiam aperient: q̄ dissensiones intestinę Italię: & subditi: odio habentes dominos suos. Ille ut uicinus hostis delcatur ex ternum domi accipiet. Hic ut tyrannum oppressorem fugiat: ad in fidelem confugiet. Magna indignationum: & inimiciciarū est uis: ut nec religionē nec communem interitum iratus aiūs uideat. Rursum si promissa hęc non acceptamus: & maiora: ac utiliora expetimus: & maiora: & utiliora nō pręstent: quodcunq; succedet mali: recusationis nostræ crimen dicetur. Subuenire: inquient: pro uiribus uolebamus: & summus repulsi. quodsi maxime addituri ad hæc aliquid sunt: anteq̄ petitiones nostræ perferantur ad eos: anteq̄ deliberationes nouæ ineātur: & referantur responsa: menses amplius sex elabentur: nec scimus an tandem ita addent: ut non dici possit frustra tempus insumptum. Pręcipuum autem christianorum subsidiū est: & ante alia procurandum celeritas. Si.n. anteq̄ ex hibernis moueat Turcus: quem exploratum est ingentes copias terra mariq; contrahere: parati Veneti: & Vngari: & nos quoq; non erimus. Quod nūc minoribus uiribus bene geri est spes: maioribus post hæc posse geri: non est expectandum. Dies: ut magnas sæpe utilitates: si diligentia adsit: sic ingentes quoq; clades: si absitse cum apportat. Quare Venerabiles fratres: uos & oratores missos nunc facio. Grandis hæc res est: & momenti permagni. Consultatione longa est opus. Ad multum dici ꝓcessimus: & fessi omnes sumus. Cum reuocauero uos uenite ad consilium. Interim quisq; curam suam huius rei accipiat: meditetur: & uersetin omnem partem: quid nobis agendum. Vt in cęteris ita in hac re sequemur consilia uestra. Hic finis fuit hodierni Cōsistorii. Scies quid in proximo fiet. Nunc Vale.

G. Lollio.

DE emunda domo expectabo quod egeris: & causas dilationum ex litteris tuis intelligo. Festinatione hic nulla est opus. Habēt mei: ubi in paucitate familiæ: si non splendide: at cōmode habitent. Nouam tamē domum comparari protinus uolo: ut quandoquidē in sublime me eleuasti: etiam qui ex me erunt habitare dicantur ut Cardinalis reliquię. Itaq; hoc tu uel ocius: uel serius parabis cū uoles. De tuis: quos Romę habes: non est q̄d tam desperanter loquaris. nam & duo milia nō erunt frustra insumpta: & Præceptor sancti Spiritus mollieť paulatim. Cēseo mi Compater in biennium stabula illa sua conducas. ne conditionem formides: sine qua recusat locare. Primum: cum erunt conducta: adimet ea nemo a te: quæ nūc queruntur quotidie. Deinde homini seni: & fracto biē

nii tempus longum est. Multa interim possunt contingere. Dies cōcinnator eorū est sepe: que componere non potest industria. Interea otiosius: & sine periculo agere de emundis poterimus. Vbi non succedat uenditio: succedet semper conductio. Nos uiuemus: si Deo ita placebit. Intercessio nostra nullo tempore deerit. Quisquis erit preceptor: nō usq; adeo uel aestimabit has casulas: uel Cardinalem despiciet: ut nouam locationem non libenter concedat precibus nostris. Vitam mihi precare mi cōpater. Papiē si uiuo: timēdum est nihil. Speranda omnia: quae uera charitas: & tua ī me merita postulant. Non turberis in hiis que subiciam. Heri Pontifex quae so inquit: te Cardinalis ut: quando Gregorius tuus redire nō uult: precerris eum per litteras: ut uendat mihi aedes suas: uel locet. Extinctis ceteris: quae ubiq; in ditione Ecclesie sunt: unam modo monetariam officinam instituere Romae propositum est. Hic locus adiunctus continuis edibus: ubi nūc cuditur: praestaret oportunitatem: quam querimus. Respōdi statim. Redire nunc parat in curiam: & traducit uxorem: & uiuere sub te reliquum uite proponit. Non posset sine ignominia alienam domum conducere sua locata. Acquieuit: & non moleste uisus est ferre. Censeo itaq; huc statim recurras: si potes: & presentia tua pbes: quod dixi. Interim nouis edibus ad monetam inuentis: redire Senam peractis pascalibus poteris: q̄q̄ si me audies Lolli: transmigratōnem facies Babylonis: & patriae oblitus: conuerteris totus ad nos. Nō bene isthic meo iudicio es. Suasi antea ut redires ad tuos: suadeo nunc mutato consilio eos dimittas: & nobiscum amodo uiuas. Imbres illi importuni: qui nos terruerūt: iam abiere. Redit paulatim leta serenitas. De Pio nostro remissior sermo. De nobis mitior mens. Ardor etiam ille Syndicatuum satis refrixit. omnia in dies meliora. Vale: & si uenturus es de itinere cogita. Romae die. xiiii. Martii. M. cccc. lxv.

Ric. Cardinali Constantieñ. Legato.

ABsit ame ut de fide: & iusticia tua aliquid dubitem. Scio te Reuerendissime pater consentire nomini tuo: & in fide esse constātem. hoc experti Francorum Reges antea sunt: hoc nos quottidianis documentis agnouimus. Nosco preterea esse te iusti: & equi amatorem: nil gratie indulgentem: aut coruptelae. Consistoria nostra: & demādata tibi iudicia restimonium perhibent. Quis meo Constantiensi in dicēda sententia iustior? quis in interpretationibus iurium uerior? quis deniq; in suo cuiq; reddendo minus personarum acceptor? Memor es q̄ crebro Pius laudauit consilia tua: q̄libenter iudicandas causas tibi credebat. Mihi saepe hoc dixit. Vtinam Constantienses haberemus plures. Bene consultum eēt Ecclesie. Vir grauis ē, uir bonus; uir mitis, uir doctus semp in suis sen/

tentiis liber. Quomodo ergo in tanto experimento: & tã graui testimonio Romani Pontificis: addo in tanta coniunctione beniuolentię nostræ: dubitare sine pfidia possem de tua fide: atq; iusticia? An non scio amasse te Piũ in uita? & gratam tibi nũc scio memoriam eius? ac propter eum tuam bonitatem suis fuisse affectam? Repete memoria: quotiens uacante sede: & sedente etiam Paulo: sentẽtiam dixeris pro iis afflictis reliquis suis. Quotiẽs uerbo tuo eas ptexeris: & quotiens propterea tibi gratias egerim. Ne quæso nunc putes alia mẽte me esse: aut de tuis actionibus aliud æstimare. Es ille pater in Pium: qui semper fuisti: es ille in suos: quẽ te hactenus sine me tu ostendisti. Quid ergo dices: Aduocari in urbem Episcopi Caietani causam cõtendis? Dicam optime pater: & precor ut benigne intelligas: & oĩa in partem pietatis accipias. Pluribus annis pręsidatũ Fulginii tenuit ille: uolente ita Pio. Necesse habuit in diuturna administratione: propter iusticiam multos offendere: libẽter.n. homines domui alienæ illam uident: nõ suę. Interuenere præterea in ea ciuitate nõnulla: quæ temporibus dubiis suspitiosa Pontifici multum fuerunt. Mandauit de illis cognosci: & Episcopi ministeriũ ad pęnam delegit. Paruit Principi: detexit quæ erant oculta: & functus est regentis officio. Ad iniuriam omnia: non ad iusticiã sunt deputata. Pio ergo defuncto tumultus graues in eum sunt excitati. Seuitum est in Palatium Præsidis. Compilata omnia: tam sua: q̃ familiæ suæ. Ministri interfecti: plęriq; uulnerati. Ipse Episcopus solo æstatis bñficio mortẽ euasit. Nuceriam enim uitandi ęstus causa secesserat. Si fuisset Fulginii primũ caput eius fuisset petitum. Compertum illi est nunc sanguinem quoq; absentis quottidie quæri: & precium propositum esse interfectoribus suis. Videns itaq; sine periculo uitæ in prouincia uersari nõ posse: confugit ad Paulum: precans ut Romę de se haberetur iudicium. Non declinare se iudicẽ dicens: quem integerrimum sciret: sed locum plęnum discrimine. Intercessi his de causis pro misero: & nec displicituram credidi mãsuetudini tuæ intercessionem hanc piam: debitã mihi: magisq̃ aliis: quia pluris q̃ cæteri sum debitor Pio. Respondebit mihi tua Dignatio: Me præsente nil erat timendum Episcopo. Præstabat securitatem legatio. Non auderent Fulginates me iudicante tale quicq̃ pręsumere. Pater reuerendissime Italus sum: & uersatus annis quattuordecim inter Ecclesię subditos. Crede mihi: non eadem est nostris: quæ Transalpinis tuis in pręsides suos reuerentia. Quod alias ante aliorum legatorum oculos memini factum fieri posse ante tuos existimo. Pręterita de futuris nos admonent. Vides acerbum illorum in Episcopum odium: sanguine: & mortibus iam declaratum. Credere debes fragilẽ esse in tanta exacerbatione animorum spem securitatis: quam offers. Ira &

ſpiritus excecant ſæpiſſime homines:& ad nefaria cogunt:ut nec reuereantur:nec timeant:& dũmodo cernant uindictam:exitus rerum non cogitẽt. Si reſpondendum ante te erit Epiſcopo:ſi reddenda ratio actionum ſuaꝝ: ſi diluenda obiecta:& punitionũ cauſæ exponendæ:neceſſario agenda iſta erunt uehementer:notandę pſonę:aperiẽda delicta:& adducẽda omnia in medium:per quę probetur innocentia ſua. Inflamabuntur nimium cõmemoratione hac corda per ſe ſatis accenſa:nec ſine diſcrimine erit loquendi libertas. Verbum modo unum paulo contentioſius dictum:impetum pręſtare poteſt ad apertum furorem. Sed ſi maxime aperta uis ceſſet:quis cauebit:dolo non oppreſſum iri Epiſcopum? Artes nocendi q̃ uariæ ſint:tua ſapientia nouit. Ab inſidiis cauere uix poſſumus. De uita hic agitur:nõ de fortunis:& de uitanda morte:nõ de declinãda ſentẽtia. Vbi ſiniſtri aliquid eueniſſet Epiſcopo:plecti quidem Fulginates poſſent pro ſcęlere: ſuſcitari ille non poſſet a mortuis. Hac de cauſa amantiſſime pater:cum haberi ſyndicatus de multis Senenſibus Paulus uoluerit:in quos populorum erat cõſimilis ardor:uix urbem tutam exiſtimans:Molem Adriani elegit:in qua rei reſpondere fidẽter accuſantibus poſſent. atq; ita ĩ ea libertate loci multorum eſt probata ĩtegritas:quæ alioquin in metu fuiſſet oppreſſa. Addes fortaſſe. Si Epiſcopus uenire non uult:agat procurator nomine ſuo: non idem quod Epiſcopo:Procuratori erit timendum. Pater mi:& Domine:nõ eſt neceſſe ut tibi declarem q̃ dura ſit conditio hęc. In omnibus.n.exercitatiſſimus es:& ſine monſtratione mea per te omnia intelligis. Sed quid miſerius? addo:& periculoſius? q̃ per ꝓcuratorem rationem reddere præſidatus:& uitæ? Si corruptela obicitur:quid aget procurator:neſcius uitæ Epiſcopi? ſi cõtumelioſum damnoſumq; exilium:quid dicet ille ignarus ſecretorum? & ſtatus Eccleſiæ? Nulli procuranti in ſimilibus eſſe ſatis ad defendendum noticiæ poteſt:Reo præſente eſt opus:ut multis ueſtigiis ad ueritatis caput Iudex perueniat. Si mitto quempiam ad tuendam poſſeſſionẽ prædii mei:ſcio quibus ille ad cauſam ſit inſtruendus. Iura omnia colligo: diſpono:& do. Aduocatum quoq; ſi non ſim iure cõſultus adhibeo. Quicquid in una illa re dici:afferriq; poteſt: ꝓcurator ad iudicium portat. Sed ad criminum defenſionem portare quid poteſt:qui nec accuſatores ſciat: nec criminum genera accipere poſſit a reo:q̃ ille pariter ſecum ignoret. Dicere hic forſitan poteris. Si Fulginum tutũ ſibi non putat: tuta erunt alia legationis loca complura. At Epiſcopus qui Caietę:atq; adeo ĩ laribus eccleſiæ ſuæ ſentit ſibi inſidias ſtrui:nullum poteſt legationis tuę locum probare: cum & uicina illa Fulginio ſint:& ſtudioſos Fulginatũ habeãt multos. Vbiq; ad peſtem oportunitatem plurimam uidet. Precor itaq; mãſue

tudinem tuam prętantissimę pater:ut patrocinium:quod illi impendi:nõ
repures tibi ad iniuriam: nec credas de integritate Constantiensis mei ali
quid a me dubitatum. Hę solæ rationes in perspicuo uitę discrimine:me im
pulerunt declinare uidelicet nõ iudicium:nec Iudicem:sed occasionẽ mor
tis perspicuæ. Vtinam tu solus ab initio iudex datus esses tuto ĩ loco omni
bus:qui ex Pio manserunt:& qui ubiq; sunt iudicati:Consolatus esset spiri
tus meus:& illi miseri tantam duritatem passi non essent. Scio.n.q^d per/
sonarum acceptator non es:& q^d in ueritate iudicium facis: considerasq;
quid Pontificum reliquiis discretionis debeatur:atq; pietatis. Verum quã
do diligentia mea subuenire Caietano non potuit:& in prouincia est iudi
candus:tuam benignitatem p Redemptorem nostrum precor:& oro:ut
hunc:qui tibi coepiscopus est:& ex nostra sorte est: pia consyderatione re
spicias: cogites:quid iniuriarum:& calamitatis sit passus:in quanta orbi
tate:defuncto Pio:uersetur:& quantum sit populis indulgendum in Pręsi
des. Nouo exemplo traditur is iudicãdus. Ante hunc diem nulli unq̃ habi
ti syndicatus de Gubernatoribus sunt:neq;.n.expedit regimini nostro me
tu syndicatuum illos tepide agere. Multa statuum fert sæpe conditio:quæ
re ipsa sunt iusta:ac necessaria:spetie autem aliter ab imperitis putãtur. Di
scretio uerius:& melius iudicat illa:quam libri. Hanc discretionem soli nõ
uerunt:qui pręsidatus aliquando gessere. Vbi uero Gubernatores redden
dam sibi rationem esse de singulis sentient:& respondendum ante iudicẽ
singulorum querelis uidebunt:manum in operando dexteram perdẽt:ac
satis habentes placuisse populis creditis:de statu nostro parum erunt solli
citi. Ita per leuem spetiem boni:fundamentum corruet bene regendi. Tibi
sanctissimus pater Pius pileum dignitatis in Galliam misit:te ad Curiam
uenientem honorifice accepit:præsentem in precio habuit: oppressum fal
sis calumniis manu patris leuauit:nec ruere passus est tuam iusticiã. Lo/
quebatur mecum frequẽter de confratribus nostris. De te semper & bene
sensit: & locutus est cum honore: compatiens per singula uexationibus:
quas patiebaris in Galliis. Vno uerbo complectar. Virtutem tuã amabat:
Talemq; te iudicabat:quales eẽ reliquos collegas tuos optabat. Pium est
meminisse horum afflictis temporibus: ac propter eius memoriam:eos ꝓ
tegere:qui ei olim cari fuerunt. Mortuus nunc:& tamen sensum de uiuenti
bus habens:pietatẽ hanc a Cõstantiensi suo desyderat. Itaq; illã pr̃ ĩpende
mortuo:quã uiuẽti ĩpẽdere pp summã eius potestatẽ non potuisti. Grati aĩ
est:non uiuẽtium mõ:sed defunctorum quoq; qui benemeriti sunt:seruire iu
diciis. Hæc a te Pio nostro debentur. Sed & Papiensi filio nunquid non de
betur benignitas aliqua? Dilexi quoq; ego te:& adiuui:& colui:ac prędica

ui:nec ullum in te deuotionis officium:q̄tum potui:passus sum praeterire.
Hic quoq; nomē meum ualere aliquid debet. Ad me itaq; in iudicādo Epi
scopo paululum respice:ac propter me in eum benignum animum indue.
Respice & ad reliquos:quos Pius creauit:& qui tecum sedent ad consiliū
uniuersalis Ecclesiae. His non minus q̄ mihi cara erit omnis tua in Caieta
num humanitas. Te illi mecum pariter rogant. Nostrum tamen nemo im
punitatem exposcit: nemo omissionem iudicii petit. Hoc tantum conten
dimus omnes:ut non credas falsis criminibus. Testes qui sint diligenter at
tendas:& conscientias illorum nō meliores ad testimonium credas:q̄ pau
loante ad cędem:rapinamq; fuerint. Tum consyderes q̄ta propter statum
Ecclesiae rectoribus liceant:& q̄ta illis sint indulgenda:quos & imperium
Principis:& ipsa necessitas compellit saepe ad multa:a quibus abhorret uo
luntas. Fac ut habituri tibi omnes gratias simus: & memorē te noscamus
Pii nostri:& nostrum. Nobiscum es uicturus:concedente Dom̄no:reliquū
uitae. Ita sufficiemus nos referre gratiam tibi:ut Fulginates:quos aliquādo
es dimissurus. Principia pręsidatuū iucūda esse prouincialibus solent:omni
bus arrident omnia. Anno uertente non solum facietatem accipiunt:sed in
benefactis quoq; fastidiunt. Odisse incipiunt:ac beneficioꝝ immemores:ma
ledictis aperte exagitant. Sapientissimus pater Cardinalis Firmanus:qui.
vii. legationibus naturas hominum erat expertus:dicere solebat amicis:cū
prorogationem officii in annum uenientem petebant: Hactenus assecuti
cōmendationem:& gratiam:quaeritis nunc confusionem:& odium. In lon
ga administratione rarus apud hos est exitus bonus. Si Episcopus Caieta
nus praesidatum unius anni tantum gessisset (ut aliquando consului) erat
in cęlo. Quia perseuerauit triennium:sortitus est fortunam:quam uides. Ci
cero quoq; uir ciuilis:& sapiens:in oratione pro. L. Flacco sortem totam re
gendi sic exclamando pronunciat. O miseras conditiones administrandaꝝ
prouinciarum:& ciuitatum:in quibus diligētia plaena simultatum est: ne
gligentia uituperationum. Vbi seueritas periculosa est:liberalitas ingrata.
Sermo insidiosus:assentatio perniciosa. Frons omnium familiaris. Multo
rum animus iratus:iracundię inuitae: blanditię apertę. Venientes pręsides
expectant:deserunt abeuntes. Ad nos uero Reuerendissime pater:semper
gratus redibis:semper manēs:in honore habeberis. Eundemq; ultimis an
nis animum nostrum inuenies:quem primis sensisti. Bonitati:integritati:
& clemētiae tuae praesulem Caietanum rursum cōmendo. Est uir humanus
& doctus:& qui ate amari sit dignus. Quod autem tua Dignatio eorum:
quos cōmendaui habituram se dicat in tem pore rationem:gratias ago:&
ut ita habeat menti plurimum deprecor. Pro nullo intercessi:cum quo nā

sit mihi meritorũ arcta coniũctio. Abstinebo ab eorum cõmendationibus semper: quos uel non satis agnoscam: uel parum probauero. Nicolaũ tuũ: qui mihi admodum placuit: interogaui de te diligẽter. Omnia retulit: quae audire de legatiõe optabã. Gratulor tibi: qđ homo externus: mores nostros non usquaq; expertus: ita grate in prouincia regas. Bona mens: & doci le ingeniũ: in omnibus se cum laude accõmodat. Placeat Deo: ut hęc usq; in finem: tuo iudicio: & amicorum respondeant: sicut certe confido. Dixit se ad Pontificem missum: & si audiri sine difficultate non posset: uenturum ad me: ut intercessione mea audiretur. Obtuli omnibus horis: etiam noctu: cum sibi placeret: iturum me ad Pontificem: & procuraturum nõ intromis sionem solum: sed cuncta quę grata tibi agnoscerem. Non rediit ultra: nec eum amplius uidi. Itaq; si nihil egi pro te: hanc scito causam fuisse: qđ nesci ui in quo esset pręstandum obsequium. Tu Reuerendissime Pater tuam ua litudinem cum diligentia cura. Cum prouincialibus cautissime ambula: & Papieñ. filium ama: ut soles. Romę die. xv. Martii. M. cccclxv.

G. Lollio.

Credo sic esse: ut dicis: Penellã Ildebrandini una opera consobri nam & pellicẽ: operatam ueneno interitum Ludouici: q ut ęger rime incestum patris ferebat: sic minus illum tacebat. Hoc iudi catum est Romę: hoc gentiles sui Vrsini: cum ad uerum locuntur: hoc nõ diffitẽtur. Ex iis unus ingenue addidit: ammonitum dudum Ildebrandinũ periculi huius fuisse. Gentiles quoq;: & affinis idem putat: & prędicat. Ve tus haec industria est ad tollenda impedimenta scęlesti concubitus. Sic iniu rias suas libido muliebris ulciscitur. Legisti historias. Ex antiquitate talia multa potes repetere: & ex nostratibus audisti complura. Scitum est illud satyricum. Nemo magis gaudet uindicta: q̃ fęmina. Tẽpore scęlus impiũ detegetur. In Euangelio Dominus. Nihil ocultum: quod nõ reueletur. Ser ui ut taceant: iumenta loquentur: & canis: & postes: & marmora. Interim nec omissum quicq; est ad purgandum obiectum Senensibus crimen: nec omittetur. Dixi de hac re multa multis i locis: nec desinã dicere: q̃diu opus cognouero. Orator: qui ad excusandum uenit: nondum Pontificẽ adiit: nec me quoq;. In causa fuit Federici Aragonensis aduentus: cuius honoribus sunt dati ii dies. Persoluentur omnia ueritati: & patriae. Scripsi ultimis litte ris propter domum tuam: quae petita a Pontifice fuerat: huc statim redires. Refrixit cupiditas: & q̃tum uideo de alia cogitaẽ. Ideo si uenire est graue: paschalia cum uxore: & liberis ęquo aĩo agito. Vigilabo: ut debeo: pro tuis omnibus rebus. Vale. Romae die. xxvii. Martii. M. cccc. lxv.

Archiepiscopo Sypontino.

Excusationem taciturnitatis tuę in eam partem accipio: quā scribis:& uis. Neq; n. aliter opinari de eo possum: cui idē sit pater: q mihi:& fraternę charitatis multa in me extēt merita. Pro Vassanensibus tuæ Dignationi habeo gratias. In clientelā se meam dederunt: acceptam iam dudum a Pio: cum i Cardinalatu ageret. Patrono uti se aiūt solitos: qui ædes: quas teneo inhabitet. Propterea impensius eos tibi cōmēdaui:& gratissima est tua in eos humanitas. Oro q̄tum per honorem pręsidatus licebit: eos tuearis:& in eis demerendis ad me: nō ad illos respicias. Quæ Niceno de litteris dixi: testor beniuolentiā nostram: sine stomacho: atq; ulla offensione animi dixi: magis te pungere ad meum desyderiū quærens: q̄ accusare. Nec Vassanēses questi mecum sunt quicq̄: nescio quis hic Romæ curans eorum negotia: id retulit:& mentitus est: ut uideo. Deus linguam illam maledicam sanet: uel perdat. Non expostulassem quicq̄ de te: ubi noceri tibi putassem. Cum cōmuni patre:& magistro dici omnia sine piculo posse credidi. De me anxius quæso ne sis. Amo te carissime Pręsul. Tribuo ingenio:& litteris tuis summa omnia. Memor quoq; sum operum tuorum:& suffragii tui ad Cardinalatum meum etiam ex Germania usq;. Nam quod de domestico illo meo innuis:& rogas: ut non permittam tuā ab eo innocentiam lacerari: iterum testor Sypontine: hac lege ab initio domi a me acceptum: ut nil de te: nil de patre nostro sinistrum loqueretur. Edixi aperte doliturum id mihi intime: nec placituram suam cōmunicatiōem: ubi nō coleret: reuereretur q; : quos ego obseruarē. Vsq; in pręsentem nil audio illū obloquutum. Tua Dignatio: si quid diuersum accepit significet mihi. Ostendam non placere detractorem domesticum. Vt scias amplius: nolui prius illum admittere: q̄ assentiret pater:& cum grauari ab initio uideretur: bono animo dixi esset: quia uagans tunc huc atq; illuc:& fortasse lamentans: ubi mecum esset lamentari desineret. In hoc uerbo acquieuit. Si credis me pluris illū q̄ Nicenum:& q̄ te æstimare: erras uehementer. Meo Niceno: meo Sypōtino: nil mihi carius: atq; æstimabilius. Nostri quoq; de te iudicii iudicia quędam: sedente Pio potuisti intelligere. Omnia nō potui ut uolui. Quod potui: certe uolui. Beneuale. Romæ.

Franciscus Castilionus Sacerdos Florentinus Cardinali Papien.

PRotulit: ut nosti: Reuerendissime Pr̄ diuersis ętatibus ęgregios Hispāia uiros: quorum alii studiis litterarum: multaq; facūdia: alii uehementi in nostra religione spiritu: singulariq; pietate claruerunt. Quid habet Ecclesia melius: q̄ Laurentii martyrium? Edidit ipsa quoq; fælici fecunda partu his nouissimis temporibus magnum sane uirū Vincētium. Cuius cum nuper ęgregie facta nullo digesta ordine perlegis

sem. Ve.n. diuersi ab Ecclesia uocati ex Hispania testes aduenerũt: sic spar sim disposita in pcessibus curiæ repperi. Decreui illa: q̃te dudum a me ĩ rẽ simili fieri postulasti: ut suum narrationis ordinẽ sortiantur: q̃ breuissima lĩ cebit oratione pstringere. Cumq; nil habeat prẹclarius historia: q̃ ueritatẽ rei gestẹ: quẹ uis eius: & quedã uelut aĩa dici põt: existimaui hanc breuẽ de hoc uiro enarrationẽ tũ ex reꝝ gestaꝝ magnitudine: tũ uel ex ipsa certissi ma ueritatis assertione: lectori: si se ipsum qequid possit fides nr̃a metiri uo luerit: fore nõ ĩgratã. Quid.n. certius habere possumus: q̃ qͩ apud ecclesiã Ro. quod apud Summũ Pont. Callistum Tertium: nostris ut plane nosti: tẽporibus multoꝝ grauissimoꝝ uiroꝝ testimonio ẽ approbatũ? Nõnihil ẽt me mouit ea pietatis ratio: quam illi religionis ordini debeo: q magnoꝝ uiroꝝ ppagatione admodũ clarus effectus: ĩ Sanctissimo nuper Archiepõ nr̃o Antonio illustris apparuit. Noĩa ãt locoꝝ ac puinciaꝝ: ut uulgo nr̃is tẽporibus appellant̃: sicut plurimũ posui: quo facile lectori ĩ offenso pede pcurrendẹ narrationis facultas prẹbeat̃. Lege igit̃ hẹc nr̃a: q̃ haud nimiũ ac curate. Sed q̃ nobis ludimus cõmentaria: & qd de illis sentias: rescribe: ut in telligamus qd in posteꝝ nobis hoc scribẽdi genus psequẽdũ cẽseas. Vale.

B. Cardinali Niceno.

Abiisti pater ĩ cõpellato filio. Voluissem tecũ loq̃ ante discessum: & offerre quæ poterã: hortari ad curam lauandi. Persoluere deniq; quod Dño debet seruus. Haec si momenti tibi sint parui: mihi tñ erant cõsolationi nõ paruẹ. quod non potui prẹsens: ago absens. Nicenẽ pater fortunet tibi Deus lauationẽ tuam: cõcedat ut ad nos redeas ualens: ut calculus: quo male torqueris ĩ puluerem eat. sic deniq; resurgas: ut optat Papiẽsis tuus. Porro hic sum. Si qd ex me eẽ tibi gratũ potest: tuũ est totũ. Laborare non desinam p mandatis patris. Manda: & ĩpone quod uis. Nil graue erit onus a te cupienti. Ridebis hominẽ nihil potentẽ: offerre tanq̃ si posset. Rideo & ego: quod offero. Sed tñ si impetrãdo nõ possũ: cõmemo rando tuis intercessoribus: prẹsertim Abbati: aliquid potero. quod certe ne negligas. Scis.n. q̃ta cẽ soleat de absentibus obliuio. Pro mortuis apud nos sunt Beneuale: & cũ potes manus tua me consoletur. Sypõtino nr̃o: quẽ de Vasanẽsibus pupugisti: quæso has: quæ cũ tuis erunt iubeas reddi. Romẹ.

Abbatẽ dice bant p iocũ Cardinalem S. Angeli. Hispanum.

Donato Acciaiolo.

Licet Falco noster reuersus nõdũ ad nos sit: tñ habens oportunita tem Chrysi ad uos redeũtis: respondendũ duxi litteris tuis: in q bus plus ope adhiberẹ aliquãdo uellẽ a te: ne bñ sciens scribere: & negligentius scribens: operã tu perdas: & ego minus q̃ uellẽ: lætarer. Si imperiose loquor: ex ueteri magisterio hoc ĩperiũ est. Pro cõmentariis beati Thomæ egi tibi nup grãs p litteras a secretario scriptas. Ago tibi nũc p p̃

sentes dictatas ame:ut magis intelligas q̄ fuerit is labor acceptus. Pecuniā curaui p Mensarios solui:& solutā tibi iam arbitror. De reliquis eius libris non est quod amplius queras : preter spem meam omnes hic sunt inuenti. De tractatibus Senecę:non dedi mandata circūscripta:quae retulit Falco. Si.n.unum omnium uolumen haberi non poterat:non ꝑpterea diuersa uolumina non queri uolebam. Verum quia unum tantum uideram aliquando :ammonui unum quęreret:si esset alicubi:sed hoc nō multum attendo. Ex uno.n.an ex pluribus uoluminibus eiusdē scriptoris paretur doctrina: nihil refert intendenti doctrinę:non pompae. Cōmoditas tamen in uno uolumine maior:non ad discendum:sed ad tractandum. quomodocūq; ergo est illa inuenire:dummodo emendati codices sint:& scripturae apertę : uide ut habeam. Precium pro uitis Plutarchi:q̄q̄ grande est:inopem Cardinalē nō terret. Terrent magis traductiones ipsae:ne barbarę sint:& cōfusę. Eiusdem uitę diuersos aliquando uidi traductores : alium alio uel minus malū: uel meliorē. Antonius Tudertinus:quem nosti:ita inepte plures traduxit: ut nullas leger̄ praestet q̄ illas. Similes huic nominare alios possum. Ex bonis graecis(ut est apud comicū)fecerunt latinas nō bonas. Leonardi Aretini placent. Francisci Barbari etiam placent. Tuae licet duę:summe probātur a me. Itaq; uoluminibus acceptis ī quibus παραλλελα. uiginti quattuor contineri significas:inspice titulos singulaꝝ:& traductores simul cū precio certo mitte ad me:ut sciam quid inde agendum. De uiris illustribus nullū a me Falco mandatum accepit. Maioribus mandatis intentus : non bene affixit cordi minora amici. Dixi de remediis utriusq; fortunae Francisci Petrarce:non de uiris illustribus. Opus meo iudicio plenum ingenii:& frugis etiam bonae. De hoc quoq; curam assume:& uale. Non est necesse testimonium facias diligentiae illius in curanda re:p qua missus est ad uos. Expertus hominē annis ꝑpe.xv.sum. Nihil eo solertius:nihil dextrius :mihi ad omnia etiam difficilia ingeniosius. Lingua quātum ualeat isthic potuistis sentire. Animo quidem meo nihil habet Curia nostra:cum undiq; circumspicio:illo iuuene laetius. Pōtifex quoq; uim eius intelligēs:delegit idustriā suā ad opus cordi intimo haerens. quod tñ operosum ualde a se aestimatū: uos modestia uestra:ut filii lucis:ñ tenebraꝝ:leue fecistis. Retineto tibi beniuolētiam eius:ipsumq; assiduo cole. Ex iis est quem uaticinio meo in magnum uiꝝ euasurum prenunciēm. Beneuale. Romae.iiii. Maii. M.cccc.lxv.

Abbatē di//cebant Car//dinalem S. Angeli p Iocum:ut etiā Ianni Cardilem Rothomageñ.

Cardinali Niceno.

EST Reuerēdissime pr̄ quod nō tātū debeam dolere tacito tuo discessu:credebā me ex omnibus tuis neglectū eē. Ecce pater Abbas ipr̄imis neglectus ē:quē negligi non oportebat. quod ergo

in tanto patre est prætermissum;inopi filio molestũ esse non debet:in se prętermissum uideri. Vt.n.ambo℞ est longe dispar conditio:ita q̃minimã esse tristiciam in meã conuenit. Excusaui tuũ:quoad potui:sine benedictione discessum: ac quantum dolores adiunxi. Admonui quoq; mysteriũ notaret uerbi huius scilicet:doleo uere.ss.quando ego illud interpretari nõ possem. Nihil deniq; prætermisi eo℞:quę imperasti.Elicere responsum ullũ non potui: ore tantũ compresso:& uultu eleuato:ut solet:pręclara quædã uidebatur concipere:quæ ad te esset scripturus.Pridie tñ eius diei:cũ misissem ad eum litteras tuas;codicellos misit ad me:quo℞ tuę Dignationi mitto exemplũ:plus illis:q̃ uerbo de utroq; nost℞ locutus. Videbis extare Socratẽ temporis nostri ridentem studia hominum:& exagitantem:quę ipse non ꝓbet. Credo litteras eius accipies:codicellis non multũ absimiles. Diuerso sensu Reuerendissime Pater uerba mea es interpretatus:atq; ego scripserim illa. Cum dixi optasse me ante discessum uisere tuam Dignationem: & hortari ad curam lauandi: non hæc sensi:uoluisse me modum lauandi tibi præscribere: cuius sum penitus nescius:sed ea tãtum referre:quæ charitas nostra: & collegii societas habet cõmunia. Videlicet Nicene pater:utere sapientia tua:Medicos audi: animum gere uacuum curis:urbana negocia obliuioni da penitus.Illa te ante tempus nõ reuocent.Post lauationem qui esse Viterbii aut ubi esse iucundius potes:& similia iis:quæ etsi notiora essent tibi:q̃ mihi:rememorare tamen in desyderio erat.Itaq; cohortem Medicorum:ad quo℞ me cõmentarios mittis:conuerte ad Valerium nostrum.Mecum eẽ non possunt:nonsolũ propter ingenii inopiam:sed quia tu ante lauandi finem fecisses:q̃ ego pręcepta colligẽdi:quę imperas.Opinio refectionis crebrę ex Cornelio sumpta:mihi tecum pariter placet: non eã ob causam modo:ne ex longo interuallo languescat stomacus:sed magis:ut frequenter refecti:frequẽter hilares simus.Gallia tota probat hoc:item & Germania tota:in qua diu uersatus celebrari sine libris sententiã hanc cognouisti. Ideo autem breues:& macilenti:& semper tristes sumus:quia tot horas in die ieiuni locum interim continuis curis damus.Illi uero & grandes & pleni:& bonis omnibus læti:quia de sola Celsi sentẽtia solliciti sunt.Ludẽs præterea ut soles: multum me posse hic scribis:& te nihil.Id ego Nicene pater q̃tũ hic possum:ut sileam cætera:Chrysogonianę ædes sint tibi iditio.In his instaurandis Pii mei:& tuum beneficium cõseruare non potui.Incalui(ut uidisti)sudaui:& nihil pretermisi.Oĩa uero mouẽs:uix tollere dimidiũ expectati eualui.Est dñe mi:qd antea scripsi:admonẽdo Abbati sufficio: ad cætera sũ minister inutilis. Vos magni uiri & celsi:q presidetis collegio:& primi sñiam dicitis:grãm oẽm tulistis;q̃ alioqn impertiẽda erat nobis plebeis:& ul

timis.Sypõtinus prȩſul abũde filio ſatiſfecit.Plus pene cliẽtulis meis uaſſa
nenſibus p̃ſtitit:q̃ ego expeterẽ.Aegi ſibi noīe meo gratias:ac beniuolẽtiȩ
ſuæ debitorẽ me ſtatui.Charitatem antiquam:& memoriã noſtrȩ coniun
ctionis retinere illũ intelligo.Faxit omnipotens Deus:ut remitiri ſibi bene
ficiũ poſſim.Riſi inſcriptionẽ litterarꝫ mearꝫ: a te:& Sypõtino admõitus.

Detalleuus. Ceſenas hic fuit:non Vo laterranus.

Tuæ illi:illius tibi:erant a tergo inſcriptæ.Errore ſecretarii factũ ideſt: nõ
ulla induſtria.Euenit aliquando ut epiſtolis obſignatis:ꝑ incuriã eo modo
erremus.Nihil tñ uel tuȩ:uel illius cõtinebant:q, nõ cupiã abutroq; inſpe
ctũ.Res noſtrȩ urbanæ eo in ſtatu ſunt:quo eas abiens dimiſiſti.Duo tan
tũmodo:atq; ea exigua:cauſam loquẽdi Curiæ ocioſæ hiis diebus dederũt:
Fuga Fratrum Scarãporum:qui retracti ex itinere ſunt: & Iacobi Pto
lomei infœlix conatus:q & ipſe omnibus ad fugã cõparatis:indicio Ianito
ris detectus eſt:parũ animi ad exequendũ condictũ habentis.Molẽ Adria
ni eripere cuſtodi non uoluit:ut uulgatũ eſt a nonnullis.Solam libertatem
ſuam in opinione diuturni carceris ſtuduit operari.In hos nihil adhuc de
cretum eſt durius.Tantũmodo arctius aſſeruari ſunt iuſſi.Pontifex ualet.
Fratres tui etiã ualent.Cardinalis Sanctȩ Priſcæ ad titulũ ſancti Laurẽtii
in Damaſo eſt tranſlatus.Aeger & uix animã trahens:duos potẽtes:& gra
tioſos ĩ petitiõe hac uicit.Auditi nudius tertius ſunt Oratores Hiſpãi:obe

Legionẽſis: q poſtea fuit Conceñ: & Cardinalis.

dientiã ꝓmore obtulerũt.Ea nullas cõdictiões:petitiões ue habuit.Horta
ti tantũ Pontificẽ ſunt:ad cõtinuandã fidei cauſam.Præſul Legionẽſis:quẽ
noſti:uerba fecit.Beneuale digniſſime pater:& de ſucceſſu ualitudinis tuæ
dignare aliquid filio ſcribere.Rome.viii.Maii.M.cccc lxv.

Archiepiſcopo Sypontino.

Nouus erat in familia Papienſi Detalleuus Ceſenas poſtpaulo obiit.

NEgligentia ſecretarii: & nouitas officii huius errorem fecerunt:
quẽ in inſcriptionibus litterarꝫ fuiſſe ſignificas. Nihil affectatũ
hic eſt: nihil de induſtria erratũ.Fortuita omnis ea tranſpoſitio
fuit.Increpui illũ uehemẽter:& inſcitiæ ſuæ epiſtolã tuam teſtem oſtendi.
Erit poſthac accuratior:neq; anteq̃ ĩſcribat:ſignabit.quæ ego ad te ſcripſi
oĩa uero animo ſcripta eẽ exiſtima.Os meũ cũ mente cõcordat.Amemus
nos inter nos:ut antea ȩgimus:nec diligendi:& ꝓmerendi oportunitatem
ullã prȩtermittamus.Futurꝫ ſpero:Deo ita uolẽte:ut mutua noſtra officia
ambos pariter cõſolẽt.Vaſſanẽſes meos tuȩ Dignatiõi ãplius ñ cõmẽdo:
qa oĩ bñignitate eos ꝓſequeris.Tuis faues:cũ meis faues.nullos etenĩ.me
os uolo:q pariter tui ñ ſint.Detractorẽ domeſticũ:quẽ aptius indicaſti:ita
corripui:ut mecũ ſe ñ futurũ ĩtelligeret:ſi uel qd minimũ fuerit poſthac ob
locutus.De q̃bus ego ſẽtio bñ:& honorifice prȩdico:male ſentiri a meis:&
dici pati nõ poſſũ.Bono animo ſis amantiſſime frater.Nihil hinc tibi poſt

hac est suspicandum.Beneuale:& communi patri nostro Niccolo me commenda.Romæ Die viii Maii.M.cccc lxv.

G.Lollio.

[A]Culeo uerbo℞ tuo℞ excitasti hominem dormientem: & immemorem quoq; charitatis acceptæ: memorem fecisti libertate epistolę.Frigebat antea totus:& tardabat: & curam nullam uidebatur desyderii cōmunis suscipere.Ad primam lectionē incaluit: multa factu℞ se repromittens.Iussit chyrographū locationis ad se statim afferri: deleturus inde:quæ tibi non placent.Ad me quoq; epistolam inspiciendā transmisit.Coram postmodū multa excusauit.Pręceptorē sancti Spiritus suæ nimiū sententię esse:parū sibi: q̄q̄ amico:hac in re credere.Scire Deū nihil a se pretermissum:in quo facere satis posset:& quędam huiusmodi:quę ego ad stimulos geminādos:respōdi pa℞ credi.Pollicitus est tandē factu℞ quæ uoles:& mollitu℞ omni arte duriciē recusātis.Iudicio meo ita locutus est:ut facile credam fructum:q mitibus nō fuit:durioribus lris tuis futu℞.Excusaui post hac recusationem:quā facis petitionis suæ implendę:docens quo in loco tuæ res sint:& quāta industria tibi inter tuos uiuendū.Lōgior de iis sermo fuit:Ille tamen exitus:agnosci a se tuam necessitatem:& tibi ignoscere:si ut Romæ solebas:Senæ quoq; mādatū eius nō imples.In hoc itaq; quieto animo sis:quoniā desyderio tuo abūde est satisfactū.Quę prędicari isthic a nostro Thomasio de me memoras maius:habēt testimoniū sui in me animi:q̄ mei in eum beneficii.Retributionē gratię:gratiā putat.Satisfacere illi forsitan potui:mihi uero sentienti onus beneficio℞ Pii:& Senensiū:nō satisfeci.Deo tamen teste:conor in talibus semp quæ possum:& cū nō possum q̄tum fat est:mirifice tristor.Gratias tamen Deo agens:q; si potestate gratiæ me priuat:gratificādi mente:nō priuat.Rationē uitæ:quā cœpisse te scribis:laudo uehemēter.quamdiu eam tenebis:sine mœrore uiues:& āxietate.Implicari negotiis:& studio plebeię laudis:nūc clipeo:nūc gladio armatū stare in acie:pessundant corpus:& animā. Vita nostra mi Lolli uapori cōsimilis est:desitura cito.Sapientis est:cū patriæ impēderis:quod debes:reliquū tibi seruare.Vide tn̄ ne ut incautis nautis accidere solet:æstus aliqs te nō sentientē ex portu in altū arripiat.Nauigandū.n.tunc cēt tuto.Pro tuis ī matrē:& Christophorū officiis gratias habeo.Illa te alte℞ filiū:Ille alte℞ patruū habet.Ambos fidei tuę cōmendo.Franciscæ cōiugi salutem meo nomine dices.Deus ei præsentem lauationem:& liberos oēs:& totam domum una tecum fortunet.Pium quoq; filium ex me osculo: si potes:excipito.Beneuale.Romæ Die viii Maii.M.cccc lxv.

Donatus Acciaiolus Cardinali Papiensi.

MIrari nõ debet Reuerẽdissima Dominatio Tua: si epistolæ: quas a me nuper accepit: minus tibi ornatæ: minusq; elegantes uiden tur: q̃ aliis temporibus uideri solitæ sint aliç scriptiões meæ. Ego n. cum ex tuis litteris percepissem te ad sacrarũ litterarũ studia toto animo esse conuersum: iamq; cõmentariis Beati Thomæ assiduam operam dare: facile mihi persuasi Dominationem tuam: posthabita uerborũ copia: elegã tiaq; neglecta: rerum solum rationem habere: earũ cognitionem expetere: maiora intueri: minora negligere. Hac igitur opinione imbutus: negligen tius familiariusq; fortasse: q̃ decuit: anteactis diebus meas litteras scripsi. Scio tamen me non omnino mei: nec eius facultatis esse oblitum: que me iam inde a pueritia sub ęgregia doctrina tua: ingeniũq; meum: quodcunq; sit: uehementer exercuit. Scio. n. summi Philosophi sententia: non uirum for tem statim esse dicendum: qui aliquod ediderit forditudinis opus: sed eum: qui magno usu multo tempore sit habitum consecutus: itaq; affectus: ut obiecta sibi materie: facile possit: cum uelit: fortis uiri munus officiumq; prę stare. Eadem ratione eum statuo esse disertum: nõ qui eleganter aliquando scribit: aut dicit: sed qui potest: cum uelit: satis acute: atq; dilucide: ex cõmu ni quadam opinione hominum dicere. ꝙ si interdum a sua dignitate: elegã tiaq; discesserit: ignoscendum errori esse uidetur: nõ culpæ: quia quandoq; bonus dormitat Homerus. & noluit hodie agere Roscius: aut crudior fuit. Illud aũt fatẽdũ est quod negari nõ põt: puerile scribere hoĩes: puerile scribẽ do facillime cõsequi. Quare hoc me admoneri: nõ solũ ęquo aĩo patior: sed ẽt lætor: tibiq; monẽti ingẽtes gratias ago. De tribus uoluminibus Plutar chi ĩ quibus παράλληλα uiginti quatuor continentur: titulos sumpsi: ut mones: & traductores singularũ notuláq; cõfeci: quã hiis litteris inclusam ad te mitto. Preciũ minus. lxxx. aureis esse nõ põt. Iáq; horũ librorũ Dominus aĩo cõstituisse uidet̃: ut uel tria uolumia simul emãtur: uel nullũ. Ex tracta tibus Senecę iã epistolas ĩuenimus: ꝓ q̃bus. xvi. aut saltẽ. xv. petunt̃ aurei. Has diligẽtius me uider̃ oportet. Alios itẽ: si fieri põt: repire tractatus: quę rereq; p̃terea de remediis utriusq; fortunæ ęgregiũ Petrarcæ opus: tibiq; ut uideo uehementer acceptũ. Vale. Ego me tuæ Reuerendissimæ. D. etiam atq; etiam commendo. Florentiæ. xi. Maii. M. cccc. lxv.

Donato Acciaiolo.

REuersus ad te: unã ꝑ negligẽtiã añ discesseras: epistolã tandẽ mi sisti: dignam ĩgenio tuo: & prioribus scriptis: & cõtinuo studio: quo scribẽdi laudẽ es cõsectatus. Sciebam esse tibi lautã hãc su pellectilẽ: & mirabar nõ adhiberi: & celari cũ dãno: quod ꝓferri cũ fructu facile poterat. Semitã hãc orõnis tene ꝯtinuo: ut recta icedẽs maturius quo

tēdis pueriās:neq; illud attēdas:q̄ ego litteris sacris itētus:minus iā orna
mēta uerboꝝ reqrā. Nā & ab adolescētia latie ībutus:barbare audirī nō pos
sum:At tu:si barbarus ego essem:erroris nostri imitator esse nō debes. Ad
doctoꝝ semp:non ad uulgi iudicium cōponi nos conuenit. Si cōmentarios
beati Thomæ parū disertos existimas:erras uehementer. Facundi in eo ge
nere sunt:& aperti:atq; in minutis disputationibus suū splendorē habētes.
Inter ecclesiasticos nostri temporis scriptores:multum hic se a sordibus uē
dicat. Bonos imitatur:& a ꝓbatis nunq̄ discedit. Nō sunt illi flāinę oratio
nis:quæ Ciceroni. Sed nec Aristoteli uis quoq; est ea:quam in Demosthe
ne legimus. Quisq; tamen in suo instituto probandus. Ideo uero minor in
hiis copia:q̄ a strepitu forensi alieni:erudire scholā:nō calefacere contentio
ne in contendunt. Itaq; si Aquinati meo operā do:nō propterea eloquētes
dimitto. Referuntur hic multa ex Hieronymo:& Augustino. Ex Nazāze
no:& Chrysostomo:& ex cęteris:quos ꝓbauit antiquitas:ut nunq̄ a diser
tis:& grauibus sentētiis lectio cesset. Intelligo quid in Plutarchi uolumini
bus ęgeris. Grata est plurimū tua omnis in hiis diligētia. Legi nomina sin
guloꝝ:q uitas ab illo editas traduxerunt. Pręter eum:quē scripsi:cōmendo
cęteros. Nr̄ tn̄ Guarinus:& q prior laborē hūc nouit:Iacobus Angeli i suis
traductiōibus duri:ac:si homini idocto ferre iudiciū licet:ēt paꝝ limati. Vi
de adhuc quęso:an abesse aliqd de p̄cio possit:& an codices sint emēdati:
& quę sit:ac q̄tū cōtinuata scriptura. Idē fieri de cęteris uolo:quos postula
ui. Dabis amico uēiā:si i hiis emēdis ē anxius:ac nimiū:quod placeat:q̄rit.
Tormētū ē in libros icidere:q uel corrupti sint:uel barbare scripti. Nullos
(inqt Seneca) habere codices pręstat q̄ inemēdatos. De oībus ad me rur
sum rescribito:& te labor non grauet. Vale. Die. xxv. Maii. M.cccc.lxv.

Laurentio de Guidetis.

EX litteris tuis auscultare te uideo monitis nostris: studiū etenī
cōtinuū ꝓbāt:& assiduā exercitationē īgenii. Grauiter scribis:&
bonoꝝ uerboꝝ habes delectū. Si pseueraueris:ut puto & cōsulo:
adiumenta erunt tibi unde semper domi:& foris ascendere ad honores pos
sis:& ad cōmoda uitæ. Dignitas patrię & splendor familiæ adiuuant mul
tum. Magis doctrina:& uirtus:quas ideo in adolescentia cole: ut fructum
feras uir:& senex. Bene operanti manus nostra nō deerit. Vale. Romæ die
xxv. Maii. M.cccc.lxv.

Archiepiscopo Sypontino.

QVęso te p amiciciā nostrā Sypontine ut ea uoluptas:quę cessan
ti a publicis:& a libris mihi est sūma:opera tua huc redeat. Cōfi
ciēda de iprouiso ē res. Si.n.gregarius ille q̄ri canē psenserit:uel

tias multas. Debitorem me tibi confiteor: & Deum precor ut non solum retribuat ipse pro me; sed te mihi patrem conseruet. Si uisere me non po- tuisti: tota hæc ē culpa negligentiæ meæ. Debebā ipse prior: quod tu sæpe tentasti: & domum tuam uenire: non meæ te expectare. Non feci: & pecca ui: & ueniam precor errato. Ante tu Cardinalis: q̄ ego ī sacris: & ante ma gnus: ac celebris: q̄ ego inciperē. Maiorē oīno reuereri fas erat. sed sequēti bus officiis resarcire pręteritā negligētiā satagā. Petis: ut benedicā tibi ab sēti: qñ pręsēti nō potui. Benedicer̄ filius prī nō debet. Peruersio eēt ordinis: atq; obseruātię: ætatis: & sapiētiæ: & meritoꝝ est bn̄dicēdi religio: qbus tu oībus lōge es supior. Sed precor bn̄dicat tibi de cœlo Deus: & crescer̄ te fa ciat in omni opere bono: & confirmet consilium tuum: detq; ut secunda æstimatione omnium: bene gesta legatione ad nos redeas. Flagitas quoq; ut consulam: quid tibi inter prouinciales tuos putem tenendum. Vereor ne simplicitatem superioris epistolę ridens: subdideris per iocum particulā hanc: quasi ignarus: patri expertissimo: uiuendi præcepta portexerim. Fa teor: nimiū audax fui. Sed quid agas: ubi charitas imperiosa hoc uoluit? Suggerere tanto uiro quid agat: & ad prudentiam illum instruere: nil est aliud: q̄ adiuuare facibus solem: & ligna ꝓuerbio ueteri: portare in siluam. Recognosco ineptias meas: & culpę indulgentiam peto. Fides errauit: nō arrogantia. Quia pater de me benemeritus: in ignotam prouinciam ibat: & quia legationem nouam susceperat: & mores nostrorum non ita: ut suo- rum callebat: & euenire illi ad desyderiū omnia cupiebam: pręsumpsi osten dere quid cauendum a nostratibus esset: non sapientiam ullam: sed pluscu lum nescio quid experimenti secutus. Verum Dignationi tuæ: quę etiam in ignotissimis docile ingenium habet: deliramentis huiusmodi opus non erat. Ideo si in hoc petitionem tuam non impleo: scito me non imperium fugere: sed occasionem de me ultra ridēdi. Habes tu multa: qbus sine ullo adiumento superare detractiones prouincialium possis. Et illud imprimis: ꝙ iuste uiuis: & munde. sic autem uiuens: cōtemnere audenter linguam ma ledicentem potes: & cum Propheta concinere. Insurgentibus in me mali- gnātibus audiet auris mea. Iustus ut palma florebit: & sicut Cedrus libani multiplicabitur. Ego a te peto Reuerēdissime pater: ut me ames: in tuisq; habeas: quia a me toto spiritu meo amaris. Nullę sordes: nulla īquinamēta auaritiæ cōiunxerūt me tibi. Sola uirtus tuū me fecit. Es doctus: es integer: & humanus: & qui digne sedeas ad consilium Romanæ ecclesiæ. His radi cibus hęret nostra in te charitas: quibus manentibus: diligere nullo tēpore desinā. Commendo D. Tuæ. Petrum Falconensem: & Ioannem Baptistā Interamnensem: quos ab initio profectionis tuæ: in prouinciam: impense

commendaui per litteras. Testatus utriq; sum me tibi carissimũ esse. Mentitũ me dicent nisi humanitas tua aliquo beneficio hoc praestet. Cognosce eos quęso: & pro Papiensi tuo utriq; begnignum te prębe. Vale. Romę.

Cardinali Vrsino.

Rediit impresentiarum ad ecclesiam suam reuerendus pater Praesul Auximatum: curator familiae meę. Reditus sui causa sunt necessitates quaedam domesticae: & pestis: urbem perurgens. Habet in ciuitate nõnullos eius cõmodis parum amicos. Cõtra hos precor suffragium Dignationis tuae subueniat: sicut in hanc diem subuenit. Mihi. n. praestabit: quod illi impendet. Contingere quoq; alia in prouincia possent: in qbus Legati auctoritas esset petenda. Cõmendo eum quoq; in hoc. Vir n. bonus est: & ingeniũ habet: & in multis utiliter mihi est obsecutus. Opera quoq; mea temporibus Pii Auximatem ecclesiam: competentibus multis: obtinuit. Diligo eũ propter antiquam eius in me charitatem: sed ꝓpter nõnulla in se dilectionis officia: quibus coniuncti adinuicem sumus. Bonitas tua: quae reliquias Pii nostri protexit: & me semper est consolata: ita dignabitur accipere hominem: ut ex hoc quoq; amplius se debitorẽ mihi intelligat. Ego uero q, alias testatus sum: ero semp cultor uerus: ac pręd icator nõis tui. Cui me & meos oẽs cõmendo. Romae Die. xii. Iunii. M. cccc. lxv.

G. Lollio.

Itteras Auinionensis nostri ad te mitto. Addidi & meas: ad Generalem tantum: ne isthuc scribens in suspitiõem uenirem ꝓpter me: non propter te scribi. libens sua Dignatio eas concessit. Addidit ridens: Non tua: sed compatris causa: ei inseruio. Gratias agito sibi: eiusq; amorem tibi conserua. hominis est: nõ fortunę amicus. Ex omnibus mei ordinis fratribus: quibus obsecutus sum temporibus laetis: gratum in aduersis hunc repperi. Natura est bonus. Benefaciendi consuetudo naturae beneficium auxit. Pestis hic quottidie nimium seuit. Iam totam ciuitatẽ apprehendit: nulli aetati: ac sexui parcens. Parraueram mihi Tyburtinum secessum: sed hunc quoq; locũ infecit: ꝓpter uicinum comercium. Non habẽs: quo me cum familia uertã: Pientiam peto. Cum me illic esse intelliges: quęso affines meos: atq; amicos ãmoneas: ne ante. xx. diem uisum me ueniant. Tu quoq; id serua. Nollem: si quid infecti mecum apporto: in caros meos id deriuari. Purgatis corporibus ad uos ꝓficiscar: reliquumq; aestatis agã uobiscum. Curato ne qs ędes Diui Martini mihi praeripiat. & tu spatia fontium: quos ĩtra urbem uineamq; habes: purgari iam facito. Coenare his in locis nos crebro oportet. Bene uale: & matri aduẽtum meũ cõmunica. Romae Die. xviii. Iunii. M. cccc. lxv.

Cardinali Constantien.

PRosecutus sum singulari beniuolentia Cardinalem sanctę Susanae:q̄diu uixit. Eadem illo defuncto. I suos est deriuata. Amo familiam illam ex animo. Sunt fratres germani tres: nepotes cō plures. Omnes testimonii boni:& inter oppidanos suos non ultimi. Maior natu Thomas equestris ordinis:impetratione mea arcis Tyburtinę est custos:& in illa ciuitate sūme diligitur. Saxoferratum nunc prouinciç tuę est factum. Potest multa auctoritas tua ad illorum æstimationem: uel augendam:uel conseruandam. Cōmendo eos bonitati:& clementiæ tuę. Cū benefacies illis:benefacies generi Ecclesię dedito. His.n.fauctoribus deiecta ex illo loco tyrannis: & restitutus uerus dominatus romano Præsuli est. Adhæc reliquię sunt confratris olim nostri:atq; collegæ: quo magis sublleuandos:& ꝓtegendos existimo. Habent nōnullos inter oppidanos suos: parum eis beniuolos:quos magis torquet inuidia:q̄ ulla iniuria. Cōtra hos precor ope pręsidatus tui dignitatem suam retineant. Papiensi tuo indulgebis:quidquid eorum causa efficies. Vt uero magis cōmendationem meam sciat tua Dignatio prouenire ab animo:hāc epistolam patri meo:& domino dictaui:ac scripsi. Cui me:& illos rursum deuote cōmendo. Romæ Die xix. Iunii. M.cccc.lxxx.

L. Cardinali Vrsino.

INdies magis pestilētia Romæ augetur. Mora hic tuta nō est. Abierunt multi. Abire & ego institui. Peto Pientiam: atq; ibi ero usq; ad exactū Septembrem. Hęc scribo:ut sciat tua Dignatio ubi futurus sum:& imperare:siquid uelit:pro arbitrio possit. Ego.n.sum atq; ero semper deditissimus tuæ Dignationi. Cui me commendo. Romæ die.xix. Iunii. M.cccc.lxv.

Cardinali Constantien.

VOlo q̄diu uiuam cōscius sis omnium:quæ ago & tempto. nec ignores ubi agat filius tuus. Pestis ualida totam urbem inuasit. Quottidie cateruatim Curiales miseri moriūtur. Non parcitur ulli generi hominum. Quidam ex collegio nostro iam abierunt:domestica calamitate expulsi. Consilium non est tentare fortunam: nec cum morbo insuperabili decertare. Vincit:non uincitur. Eo Pientiam:ubi:ut nosti:ędificata est mihi domus:& ubi cælum salubre patet. Illic solutis aliis curis:legam:scribam:& cōtemplabor uestigia Pii nostri:in quibus postremum institit. Mense Septembri reuertar ad urbem. Si quid tua Dignatio interim suo Papiēsi imperat:Pientiæ erit. Bene uale:& me cōmendatum habe. Romæ Die.xix. Iunii. M.cccc.lxv.

Carolo Cremonensi.

POst discessum tuum ab urbe:nullas ate litteras habui: nõ ex ci uitate Senensi.unde uel de matre saltem certior fieri debebam. Ego hic manẽs tui memoriam habui.Decessit ex peste Ioannes Cremensis:qui paucis diebus ante ad nos erat reuersus.Pręposituram eius tibi impetraui:nec sine labore: cum Aulicus qdam Põtificis:cuius depre catione illum in famulatum acceperam:eam cõpeteret.Signata est suppli catio: sed nescio q̃ utiliter.Ignorabantur hic tituli beneficiorũ quæ habes. Item annuus Præposituræ census:& an dispensatione ulla egeres:sine qui bus nõ recte impetrari cognoscis.Aestimata ea est aureorum cẽtum singu lis annis.uide de omnibus:& alicui da Romæ negotium:aquo cætera con ficiantur.Scis q̃ sim ego ineptus ad talia.Iudicaui rem non futuram tibi in gratam:quia in diocesi tua est:& honorem dignitas habet.sit illi:& tibi col latio salutaris.Puto cum has acceperis:te iam futurum Papiæ.Negotia in iuncta cura ea fide:ac diligentia:qua esse me uides in tuis.Intellexisti quod uelim:& quod natura mea:cõsuetudoq; fert.Ex hiis te ipsum rege:atq; in stitue.Idq; imprimis annitere:ne uituperetur ministeriũ nostrum:& ne cui offensio cum iniuria detur.Credo etiam Albricum Malletam Mediolanũ iam peruenisse:& attulisse Regias litteras:qbus iucunda possessio sit Aui niõensis Cœnobii.Si tibi eas uoluerit tradere:satisfacito imprimis ꝑ omni bus quæ in Cancellaria Regia expendit.tum adde liberalitatẽ:quæ studio pręstito:& dignitati suæ conuenire uidebitur.Diligentia eius rem multi la boris explicatam:pacatamq; tradidit nobis:Illiq; per multum debemus. Pecuniam sumes a Terracinensi Episcopo:cui in fidem illius exoluẽdę has litteras monstra:chirographum meum habentes in calce.Vale:& te nobis conserua.Romæ die.xxviiii.Iunii.M.cccc.lxv.

Bauerio Physico.

SI tibi acceptum est filium Ludouicum in domesticum famulatũ meum ascitum:acceptum mihi est hoc quoq; illum uoluisse.Est ea modestia:& bonitate adolescens:ut contingere hoc merito de beat.Paucis diebus disciplinam domus:& institutionem meam inspiciẽs: ita dexter est factus ad omnia:ut reliquum uitæ nil egisse aliud uideat.Lit teras porro habet non contẽnendas:& percunctationibus aliquando a me lacessitus:ita sensate semper:ac scienter respondit:ut ostẽdat paternis docu mentis dedisse se operam bonis.Diligo eum propterea carumq; inter cęte ros habeo.Accedit antiqua familiaritas nostra:tuaq; in me nõnulla patris officia: quibus deuinctus:cum qui ex te est:cogor complecti.Gratulor tibi pro filio tali:huncq; annorum tuorum leuamen:& cadentis senectutis sub

ſtentaculum deputo.Placeat Deo:qui illum conceſſit:concedere etiam:ut uſq; ad ſupremum ſpiritum eo frui poſſis.Quod ad me attinet:q̄diu erit in familia noſtra:cultu filii habebitur.Non deerit illi diligentia ad ualitudinē conſeruandam: nec ſtudium ad augendam uitæ integritatem:quæ tamen in eo nūc pręcipua eſt.Vices(ut uno uerbo abſoluam)tuas ſubibo:quem admodum poſcis.Idq; agam ꝓ uiribus:ut traditum: & dedicatum noſtro obſequio:te nō pœniteat.Beneuale.Romæ Die.xxviiii.Iunii.M.cccc.lxv.

Bauerio Phyſico Bononień.

FIlium Ludouicum remitto tibi:ut petis.Eius repetendi cauſa neceſſaria eſt.Peſtis urbem tenet.Menſes periculoſi adueniunt.Iulius:Auguſtus: & September alibi graues:Romæ exitioſi.Materna pietas non poteſt quieſcere:filio in diſcriminibus poſito.Tu quoq; & ſi uir es:Patrē tamen te negare non potes.Vtriq; eſt conſulendū.etſi ergo Ludouicus erat mihi acceptus:ſuumq; obſequium diligentius eſſe non poterat:tamen ſalus eius:& parentum charitas:pręferri debet.Diligam illū non minus abſentē:q̄ pręſentem:curaboq; inter meos ſemper aſcribi.Gratias ambobus pro contubernio paucorum menſium ago.Si non reportat Ludouicus diuitias:quæ mihi non ſunt:animum tamē noſtrum habet:refertq; ſecum.Deus te illi:atq; illū tibi(ut optatis)conſeruet.Beneuale.Romæ.Die.xv.Iulii.M.cccc.lxv.

Epiſcopo Aquilano Marchię Theſaurario.

DIlexi omni tempore Paternitatem ueſtram ꝓpter uirtutem ſuā: Temporibus quoq; neceſſariis iuui:ut potui.Per me non defuit aliquando:quin ad ſummos honores aſcenderet.Condictio temporum:& cauſæ bellorum contrariæ:ademerūt mihi occaſionem multam declarandi animi mei:& impedimento etiam Dignationi ueſtræ fuerunt: quo minus uti ſuo iudicio poſſet. Ego mihi perſuaſi ſemper:& perſuadebo q̄ diu uiuemus:a Paternitate ueſtra me diligi:quia illā obſeruo:& gratia uoluntatis ſic officium exigit.Venit impræſentiarum in ꝓuinciā Iacobus frater conſobrinus meus:a quo reddētur hę litteræ:ex omni carne mea mihi acceptus:ac carior omnibus:quę uiuens poſſideo.Domeſtico:ac longo experimento ſenſus eius omnes tractaui.Eſt a natura ipſa:& uoluntate integerrimus.Mores faciles habet:& cum bōitate certat induſtria.Rexit totā domum meam aliquando atq; in eo officio ita ſe mecum:& cum omni familia geſſit:ut utriq; acceptiſſimum eēt miniſteriū ſuum.Ratiocinator inter cætera bonus eſt:& ſenſatus:tam in ſua re:q̄ aliena.Non dubito officiū Reſingnę:quod illi:a Pontifice impetraui:cum cōmendatione exercebit: quia adiumenta ex ſe habet præcipua:unde id agat:& a me quoq; adiu.oni

tus omnium est:quibus esse utilis fisco potest. Precor Paternitatem uestrã pro nostra amicicia:& pro omni retributione antiquæ beniuolentiæ meæ: illum paterne accipiat:& dictum officium præbeat:dirigatq; in omni semi ta bona:& uenisse ad se putet:non Iacobum consobrinum meum:sed nepo tem suum Amicũ. Gratius accipere quicq̃ a Paternitate uestra nõ possum. Ego illi imperaui ut a suo præscripto nunq̃ discedat:sed Paternitatem ue stram:tanq̃ alterum me:omnibus in rebus obseruet. Volui etiam cum ab officio paruo incipere:ut in hoc ꝓbatus:maiora deinceps accipiat. Ego & ipse uestri sumus:nec contemnat Dignatio uestra nostros affectus:quam bene ualere semper desydero. Romæ Die.xxv. Iulii. M.cccc.lxv.

G. Lollio Picolomineo.

CONgratulatus Põtifici sum de ꝓfligatis fratribus Anguillariis: & aperto ad urbem itinere: adieci quoq;:quæ de Cacho:& Her cule apposite referebas. Grata fuit gratulatio tua:occasionemq; multam prębuit de utilitate confecti negotii multa dicendi. Erat pręsens Triuisinus præsul. Audiuntur cum uoluptate:quæ referuntur de rebus hu iusmodi. Et certe diligentię Pauli ascribendus est omnis successus:ita.n.oĩa instituit:ita p alterius rei speciem dispersas copias statim contraxit:ũt ante illatum:& confectum bellum audiretur:q̃ suspicari posset quid esset. Euge nius:Nicolaus:Calistus. Pius etiã noster totis suis Pontificatibus hoc opta uerunt: hoc iste intra duodecimum diem primo anno Pręsulatus absoluit. Sublata est indignissima ĩdignitas Romanorum Pontificum:& abomina tio sedis:& querela totius orbis. Tu quoq; nonnihil es assecutus:qui ad eo rum euersionem dudum intendens odium tyrannorum non mediocre con traxeras. Ire deinceps:ac redire:& cõmorari Romæ sine metu:ac periculo poteris. Itaq; ut tu Pontifici:ita tibi ego cõgratulor. Si tẽpora indulgebũt: uoluntatem plurimam uideo liberandi hunc tractum Romanum metu la tronum:& decutiẽdi iugum seruitutis antiquæ: quod annuat diuina beni gnitas. Sed hæc soli:& ĩ aurem:q; ad meas omnes rescripsisse litteras te di cas:per mirũ mihi uidetur. Ampliusq; triginta diebus nullas accepi:pręter has tantum:quibus impræsentiarum respondeo. Aut non scribis: aut negli genter litteras credis. Viatores:quibus illas credidisse affirmas: plærunq; nec noscuntur:nec noscunt: atq; ita intermoriũtur officia. Scribe ergo & notis:ac fidelibus cõmitte epistolas. In emundis ędibus:necessarium mihi est supersederi in aliquot menses:saltem usq; in Nouembrem. Itaq; uidero: si absq; possessoris iactura:stare hęc dilatio potest. Nec uẽdi interim opto. nec illum omittere occasionem rei suæ: si se alicunde offerret. Moderare to ti rei:ut honestati conueniens iudicas. Percupio autem:ut sicut animis:ita

& ędibus nos:& posteri nostri simus semper coniuncti. Beneuale:& de re bus uestris aliquādo aliquid indica. Romę die.xxviii. Iulii. M.cccc.lxv.

Cardinali Senensi.

HAbeo gratias. D. Tuæ pro binis litteris: quas ad me scripsit. Al teris hortatur ut ueniā ad uos:& particeps fiā uoluptatū:qbus fruimini:alteris cōmendat Clerum Senensem:ac Pientinū. Ve nissem iamdudum:ut ante discessum tuū erā pollicitus:nisi causæ quędam necessarię Pontifici notæ me tenuissent. Hiis nūc absolutis:perendie Cam pagnanum secedā:atq; ibi septembrem totū morabor:indulgēs oblectatio nibus:quas loci conditio dabit. Si deerunt cætera:aucupia certe:& uena tiones non deerunt:inquibus sum totus. Homini rusticanti nihil ad ualitu dinem melius. Delitias Senēses relinquo tibi hoc anno:& iis:qui sponsam Mediolanensem associant: sed sequenti non negligā. In re Cleri Senensis: ac Pientini:teste Deo:nihil omisi:quod ad adimplenda mādata. D. tuę pti nere potuerit. Interposui nomen tuum:gratiam meā: solum natale Pii Pon tificis. Duriora:q̄ credidi repperi omnia. Vnum hoc uerbū habuit Paulus semper in ore:Preferenda priuatis sunt publica. Quod hi cleri postulant si bi concedi:hoc requirunt aliæ ecclesię:in quibus Quęstores Apostolici exi gunt. Aut omnibus est danda remissio:aut nulli. Cum contra multa cōten derem:hic fuit exitus cōtentionum nostrarum:ut dixerit Paulus uelle se in telligere quam summam perficiat hoc reliquum decimæ:quod mandatū est exigi:& a quo clericorum genere sit exigēdum:ut iis intellectis statuere certius possit:quatenus exaudienda sit postulatio nostra. Si summa multa non erit:ut dixi:& debitores mendici:quorum nullus sit succus: gratiā for tasse inueniemus in oculis suis. Si minus:bibendus oīno erit hic calix. Itaq; in hoc uno curam adhibeat Dignatio tua:ut documentis publicis cōtesta ta hęc mittantur ad Paulum:quæ quanto tenuiora ostendentur:tanto illū ad gratiam facient liberaliorē. Rem Pientinam ideo impetrare nō potui: q; testimonium scriptum proferre non ualui uoluntatis patris nostri defun cti. Assertioni tuæ:& meę credendum nō putat:quod suspectos nos dicat. Neq; adduci potest:ut existimet pluris esse apud nos conscientias nostras: q̄ rem clericorum paucorum. Allegaui nouitatē ecclesiæ:atq; eius inopiā: Item taxam donatam primo Episcopo:nō a sua Beatitudine tantum:sed a toto quoq; collegio: uerisimile docens eum qui sedem illam erexerat:qui dotauerat:qui taxam noluerat:qui extremam paupertatem clericorų agno uerat:passum uoluisse decimę primę. Pariter ut testimonio nostro:his argu mentis putauit credendum. Ego ut utrobiq; aliqua interim respiratio cēte: & nouis precibus locus:& colligi quoq; omnia possint:quibus Pii cōcessio

nem probare possimus: breue impetraui. Quo questori ipsi mandatur: ut mēsem integrum exactione abstineat. Id cum præsentibus mitto: & simul eius exemplum. Si quo scripto Pius remissionem suam cōcessit: hoc mittat Dignatio tua. Sine difficultate accipiemus: quod uolumus. Si minus id fit: colligat q̄ plures poterit testes: & pariter mittat. Etsi.n.in eādem suspicionem uenire omnes dicētur: nihilominus boni aliquid meo iudicio parient. Tua quoq; Dignatio nō grauetur Pontifici scribere: & idipsum testari: ac petere. Litterarum hic noster cupidus est: & amat rogari: & peteti q̄ intercedenti: mauult concedere. Suadeo quoq; pro meo in Paternitatem tuam officio: ut etiam sine causa litteras ei det aliquādo: & de se significet aliquid: & de his rebus: quas placituras suis sēsibus putet. Officia hæc debita a nobis Pontificibus sunt: & gratissima imprimis sunt Paulo: & persolui quotidie a reliquis uideo: qui uel longe absunt: uel prope. Id autem eo diligētius est a Dominatione tua agendum: q̄ silentium eius propter multa: quæ accidere: nō negligentię sed uoluntati parum pacatę: posset ascribi. Suspicionum hæc tempora planissima sunt: quibus serenitate frontis: & animi: obuiam ire: semper sapientis est habitum. Si peccatum meum hic est: fidei solitæ sit: nō arrogantiæ. Multum etenim diligo. Romæ nihil est noui: quod magnopere scribi expediat. Præsul Mediolanensis: in quem cumulata erāt Vicecamerariatus: & thesaureratus officia: iacet ex febre tertiana. est duplex: uexatura corpus: non adductura in periculum aliquod. Pestis urbem non deserit: nec remittere aliquid uidetur de solito. Acciti ad crastinū Consistorium sunt Cardinales: qui erant in proximo: Sancti Xysti de Lebreto Vicecancellarius: ac Mantuanus. Vocationis causa ē nouus hic Hispanię motus. Destituerunt Regem Henricum. Fratrem eius Alphonsum posuerunt in solio. Scripsit hic nouus Rex Pontifici litteras. Narrat Regni calamitates: quas sub illo est passum. Diuturnam patientiam omnium procerū: ac Prælatorum surrexisse: illos tādem iustis iniuriis motos: ac Henricum adhibitis Regni cerimoniis: uno consensu priuasse: se elegisse. Maiorem porro Hispaniæ partem obedientiæ suæ adiunctam. Sperare intra dies nō multos cuncta ditionis suæ futura. Proinde orare Pontificem: ut auctoritate quoq; sedis Romanæ fortuna hæc sua addiuuetur: nec audiatur is: q Regno: & religioni christianæ pestifer omnium pene iudiciis sit cōdemnatus. Memorat unum in litteris: quod moleste me habet: & nulli cōmunicari peto: præterq̄ Lollio nostro. Omnia hæc uidelicet iudicata iamdudū Pio eēuentura: & suo nunc consilio facta. Prębet hęc res inter nostros occasionē multam de eo loquendi. Plures consuluisse ipsum existimant: aientes ad seditionem semper: & ad bella: & ad nouandas res animū eius spectasse. Pau

ci aliter credunt. Ego fortuna miſer: animo felix: intrepide me pro patre ſæ-
pe obieci. Contendi falſiſſima eſſe quę hii criminantur: illius cōſilia ſemper
amica pacis fuiſſe: pacem ubicunq; potuit inter chriſtianos magnis ſuis in
commodis per Legatos curaſſe: Bellum nullum ſuſcepiſſe niſi coactum:
niſi prouocatum ſæpius: niſi pro iuſticia: niſi pro dignitate ſedis Romanę.
Atq; hoc argumento ea me confirmare adiunxi: q^d^ Deus: qui iuſtas cauſas
non deſerit uictoriam ſemper de iniqua gerentibus tribuit: & ſenem offen
ſum non paſſus eſt deſeri. Q^d^ uero hic nouus Rex ex ſuo conſilio factum
affirmet: id ad tegendam turpitudinem cauſæ adduci: ut quod ex ꝓpoſito
laudare non poſſunt: ex iudicio ſedis extollant: Facile cuiuſuis eſſe: & tutū
loq de mortuo: qui reſpondere nō poſſit: & mendacium iniquū conuincere.
Eo quoq; me ardor defenſionis aliquando prouexit: ut dicerem nationem
mendaciſſimam eſſe: ſemper armatam ad falſas calumnias: ſemper ſic ab
omnibus habitam. Nec eſſe illi etiam interpoſita religione iuramenti: cre
dendum: poſſe me autem proferre indicia multa amoris Pii erga Henricū:
quibus conſtet: nil tale in eum conſultum: Honores impenſos frequenter
Apoſtolicæ Sedi in publicis eius cauſis: Grandia pecuniaria ſubſidia ex illo
regno permiſſa: Conſtantiam animi in non audiendis turbulentis conſiliis
Ludouici Regis Gallorum: In quibus admiſcere illum contra Pium tenta
uit: equeſtrem dignitatē: & diplomata honorifica ab Hiſpania uſq; tranſ
miſſa duobus ſororis filiis: & complura huiuſmodi: quæ ad mentem uene-
runt: & ſecundo fauore audita ſunt abiis: qui Pii memoriam colunt. Procu
ratores Henrici: q̄bus Cardinalis ſancti Angeli enixiſſime fauet: ſibi non
deſunt. Oſtendunt ſceleratā illoꝝ rebellionē: Fidē apertiſſime uiolatā. Pre
cantur nō dari quicq̄ Alfonſo cōtra dominū ſuū: quem tot annos Romana
Sedes honorauit ut regem: & dignitatis ſuæ habuit aſſertorem. Declarari
quoq; per litteras petunt: Nec conſuluiſſe Romanum Pontificem: nec con
ſenſiſſe: ut talia fierent: religioni: & iuſticiæ omni exparte cōtraria. Ad hæc
ergo diſceptanda conuenturi cras in cōſiſtorium ſumus: & ad ſtatuendum
quid hiis: atq; illis concedi concedi conueniat. Dimiſſis patribus eodem ue
ſtigio ſecedam quo dixi. Hæc paulo latius ſignificāda putaui: q̄ & magni
momenti ſunt: & patrem noſtrum Pium contingunt. Longitudini litteraꝝ
det ueniam. D. Tua: Cui me: matremq; meam: & fratris filios: deuote com
mendo. Romæ.

G. Cardinali Rothomageñ.

NEſcio ut ualeat Romę. D. Tua poſt meum diſceſſum: ego Cāpa
gnani ualeo bñ. Habito cōmode. Fruor uoluptatibus: quas loci
cōdictio dat. Aer purgatiſſimus ē: gelidę aquę: Panis nō malus:

Vina mellonibus congrua. Mellones autem omnium optimi: ex uno acer uo emi clausis oculis possunt. In nullo est falli. Hęc Domina loci humani tate assidua utens: nulla re egere me patitur. Dedit imperium oppidi: & ex pręscripto meo agi uult omnia. Non admittitur: non eiicitur: nisi quē uult Papiensis. Exeo mane ad colles uicinos. Comitatur semper aura suauis. Inuenio creberrimos fontes: loca ramis: ac fructetis opaca. Nihil non lætum: non ridens est obuium oculis. Cōsisto aliquando: & uoco Dominatio nem tuam absentem: non inuidens ędibus tuis: quarum pulchritudinem hæc agri pulchritudo longe exuperat. Colite nūc urbē ut uultis: & contem plamini nebulas matutinas: & odorate fimum ad flumen incensum: & ite ad Pontificem: & haurite puluerem a pręcedenti comitatu excitatum: & ex pectate horas continuas anteq̄ audiamini: & redite domum ad horam no ctis secundam: & audite dies totos molestas adeuntium uos petitiones: & contristamini corde cum non impetratis quod uultis: & urimini animo: cū ex consiliis uestris non se Pontifex regit: & perferte anxietates innumeras: quas urbana cura apportat. Ego hiis omnibus uacuus: mihi ipsi cum læti cia uiuo: spacians: legens: scribens: uicissimq; curans mentem & corpus. Ru mor hic est. D. Tuam ituram Formellum: ante nō credam: q̄ uidero. Ope ris non exigui est extrudere urbe meum Rothomagensem. Hamis duo bus scinderis in diuersa. Natura tua agrum: & libertatem cæli desyderat: Institutio Apostolicam Sedem. Vult: & non uult animus anceps: at tan dem in eam partem inclinat: quam poenitet postmodum esse susceptam: ita fit aliquando ut maior nobiscum: q̄ cum aliis pugna oriatur. Veni For mellum: ex pedi te curialibus curis. ac præcide funem cogitationū magisq̄ solue. Vicinitas amborum nostros hos secessus faciet gratiores. Aut hic erit. D. tua: aut illic ego. uenatiōis: & aucupii uoluptates iungemus. Vterq; ager omnifariam feris: ac uolatilibus plænus est. Nihil deerit: quod conso lari nos possit. neq; ad extremum æstatis tempus. D. tua respiciat: & serum putet esse secessum. quod bene fit: & ad salutem: nuuq̄ est serum. Augusto & Septembri ager est necessarius. Magis ad recreandam ualitudinem per tinent menses ii: q̄ Iunius: & Iulius. Illi sine fructu: æstus habent continuos: Li sine aestibus: qdquid terra gratissimū dat: Perdices: Ficedulas: Poma di uersa: & uuas: ac regalissimas ficus omnium fructuum. Iterum inuito. Veni & abrumpe curas inanes: quæ q̄tæ sint morte nostra docentur. Dies quisq; præteriens perit ualitudini tuę: quæ eo magis oblectamentis omnibus est subleuēda: quo grauius ad senectutis ruit incōmoda. Testor sanctū cōsortiū nostræ: instituisse me ab initio decē tantū lineas ad. D. tuā pscribere: sed p duxit me amor ad folii tergū. Cōmendari precor sūmo Pōtifici nostro: & a

Dignatione tua amari. Campagnani die. x. Augusti. M. cccc lxv.

Theodoro Episcopo Teruisino.

PRo exemplis litterarum ad me missis: quae dictatae sunt Pontifi cis nomine: charitati tuae gratias ago. Impleuisti promissum: & addidisti uoluptatem amico rusticanti. Sancta sunt quae scribun tur digna Ecclesia & pastore: qui praesidiet. sic uersandae mentes exercentiu falcem in messe aliena. Ignitum eloquium est: quale conuenit frigentibus cordibus. Intrepide suscipit causam libertatis comunis. Fluitur ros: & quasi imber super herbam: & quasi stillae super gramina: quia nomen domini in uocat. Verum est illud: quod repromittitur nobis. Dominus dabit uer / bum euangelizantibus uirtute multa. Verbo tuo mi Teruisine nil poten / tius: nihil instructius: nihil in ueritate fundatius. Nihil ratione: Auctori / tate an exemplo efficatius pugnat. Diffusa est gratia in labiis tuis. Asse / queris scribendo: ut increpationes tuae: mellitae preces appareant. Pr e / ces autem ipsae: grauitate non careant. Sapientiam nimirum meditatur os iusti: & loquitur lingua eius iudicium. Ego his lectis: primo gratulatus sum ingenio tuo: & tacitus dixi: Beatus homo: quem tu erudieris domine: & de lege tua docueris eum. Quia docebit iniquos uias tuas: & impii ad te con uertentur: & de testimoniis tuis loquetur in conspectu Regum: & non con funderur: deinde menti bonae ad bonum opus semper spectanti. Nisi. n. in tegerrimus esses: & nisi matrem Ecclesiam coleres: ex te haec non habere / mus. Scriptum est. n. uir insipiens non cognoscet: & stultus non intelliget haec. Nunc autem quia officii tui es memor: & intus te colis: non extra facis quod uero praesule est dignum: de bono thesauro cordis quae bona sunt: p ferens. Gratulor quoque Pontifici nostro: in quem Deus hunc spiritum susci tatur uelit Ecclesiam: & ministros eius dignitatem suam teneri: & deiici iu gum seruitutis: iam antiquae. Opus nullum perfectius: nullum Deo acce / ptius: nullum suo ministerio dignius. Desyderium sanctum fecundet ille cu ius causam nunc agit. Restituta ecclesia in libertatem officii sui: benedice tur amplius in sacerdotibus. Perseueret: ut coepit: atque hoc pietatis opus in finem desudet. Parata illi merces est copiosa: & Pontificatui suo comenda / tio aeterna. Vultus potentum non timeat. Viriliter agat: & confortetur cor eius: quia faciet in Deo uirtutem: & ipse tribulantes se reducet ad nihilum. Causa optima est. Defensio iusta. salutaris cura: non ei tantum: qui prae / cipit: sed eis quoque quibus praecipitur. In tot praerogatiuis operis boni spe randus est fructus cogitationis susceptae. Te precor: ut cum simile ali / quid editur: expertem me eius esse non sinas. Si quis est enim qui lau / det: qui scribat: qui consoletur: qui denique suum in te animum propterea

augeat:tuus est Papiensis:cuius:q; dictũ sine arrogantia sit:ẽ in huiuscemo
di iudiciũ aliquod. Quæ de reditu Lucæ:& legatiõe Burgũdica:& ꝓfliga
tis hostibus Ludouici Regis cõmemoras:grata fuerũt. Victoria hęc:si nõ
fallor:prębitura uidet́ causam motus maioris. Ante cõflictũ integris ad
huc rebus:pacificationis esse spes aliqua poterat. Fractis nũc:quisq; ad ma
iora se instruet. stant belli causæ:nouus cruor imbuit arma. Si aduersantes
successu hoc territi:manus submittet:& illis oppressis Rex uictor euadet:
formidolosa erit multis potentia eius: nobis autem non tuta. Vale aman
tissime pater:& tibi hiis mensibus cum diligentia caue.

Theodorus Episcopus Taruisinus Cardinali Papiẽñ.

Litteras Reuerẽdissimæ Dñationis Vestræ ꝓxim euulti redditas
mira uoluptate ꝑlegi:quoniã nõ solũ latinã puritatẽ:facilitatẽq;
sermõis:sed ẽt copiã scripturaꝝ:& diuinoꝝ mysterioꝝ eruditio
nem præferebant. Ita.n.accomodantur diuinę sentẽtiæ:sic auctoritates ex
psalmis inuicem nectuntur:ut non ex diuersis excerptæ:sed inuicẽ cohęren
tes:atq; continuæ uideantur. Talis debet esse sermo presbyteri:scripturaꝝ
lectione conditus:qualẽ in Colocensibus requirebat Apostolus:inquiens:
Sermo uester semp in gratia sale sit conditus. Talem rursus in ordinatione
Episcopi requirebat. obtine ait eum:q secundum doctrinam fidelem ser
monem:ut possit exhortari in doctrina sana:& contra dicentes reuincere:
de quo & in epistola dicebat. Clauiger Regni coelestis:paratus semper ad
satisfactionem omni poscẽti te rationem:de ea quæ in te est spes. Vno igit́
eodemq; tempore Reuerendissima. P. Vestra studio presbyterum:doctri
na Episcopum:exhortatiõe doctorem:atq; pastorem se exibet animarum.
quia non declamatorem esse: uel garrulum: sed mysteriorum peritum:&
sacramentorum Dei eruditissimum se ostendit:& probat. Hoc est ipsum
genus eloqui pressum:& nitidum:quod apud sacros interpretes commen
datur:non solum latina puritate relucens:sed diuina quoq; redolens sacra
menta:crebrum sacris testimoniis:atq; sententiis. Iacet.n.ut ait ille:oratio:
in qua tantum uerba laudantur. quo fit ut comparatione uestri sermonis
meam ineptiam recognoscens:laudari amplius erubescam. quid.n.in me
aut quãtulum est:ut eruditissimę uocis praeconium merear. Metins inquit
ille:nos uirtutibus tuis:& paruos magnus extollis. Sed ego id nec agnosco
nec postulo. Scio me inter clamosa fori iurgia uersatũ:& inter scabros cau
saꝝ codices uelut quadã fabrili officina nutritũ:illius obduxisse rubiginẽ:
& propterea horridum:& scatens esse omne quod loquor. Verum ipsa cõ
mendatio erit ut quędã forma doctrinę:ut ꝓ loquẽtis ꝑsona talis dicẽdi or
do moderatioq; seruetur:ut sit in dicendo amor:sed nõ emolliens:sit rigor

sed non exasperans:sit zelus:sed nõ immoderate seuiens:sit pietas:sed nõ plusq̃ expediat parcens. De epistolis Pontificis:de quibus Dñatio Vestra Reuerẽdissima scribit:eius studio:& zelo cõgaudeo: & quoniã cupit alia quæ eduntur in dies sibi transmitti:Apologiam ad primiores cuiusdam populi:q censoria quadam maiestate seueritatem Pontificis arguebant:nuper scriptam:nõdũ tñ palam editam:suppresso nomine ciuitatis emitto legendam:& inter domesticos parietes secretius obseruandã. Alia post hæc missurus:quę causam Fidei:& religionis cõtingũt:si Reuerẽdissimã. D. Vr̃am nugarum nostrarum lectione delectari cognouero. Det autem ueniam tarditati responsi:quoniam exemplandi libelli gratia dilatum est. Romæ in Palatio Apostolico die xxi. Augusti. M.cccc lxv.

Cardinalis. Papien̄. ad Epistolam quę sequitur.

EPistola:quę sequeris:ito ad patrem meũ Nicenũ:rogato:ut te totam legat:lectam non laceret. si erubuerit laudari se uidens:contende laudem ueri esse:nõ falsi. Si doluerit partius dici:q̃ merita postulent:infirmitatis meę hoc eẽ accusa:neq;.n. par materiæ eẽ ingeniũ. si adulatorẽ me arguet:pugna audaciter iudicii hæc eẽ:nõ falsæ gratiæ. Si causam laudatiõis requiret:hanc memorabis:Admiratũ me quodã in cõsistorio uim eius:& suauitatẽ dicẽdi:studiũ quoq; boni:& sententiã liberã mox ut sum domũ reuersus:dictasse te statim: & inscripsisse ad Cardinalẽ amicũ:q mecũ pariter admiratur illũ:& laudat. Si rogabit missa ne sis: negabis missam te esse. Si q̃obrem quęret:qa eo inconsulto tutũ non duxi. Si deniq; poscet:cur te ante nõ misi:& a Campagnano potius:q̃ ab urbe red deris ei: dicito:qa si Romæ tradita esses:timui:ne in cõspectũ eius n. ox ueniens erubescerẽ nimis:& uocẽ patris non possem pferre:Campagnani nil tale euentuꝝ:qetuq; potius motũ omnẽ animi:donec reuertor. Respõde cito q te exceperint casus:quæ frons:q oculi:q sensus legentis. Te ẽt lecta q habitus oris:eius ne:q succenseat:an q cõtemnat:an q gratiã habeat. Suspenso animo sum:donec hæc nosco. Memento quoq; pietati suæ me commendare:& rogare:ut commendet Pontifici. Vale epistola. A Nicenĩnis digitis te Deus cõseruet. Ii q̃ potenter conscerpere incepta solent Cãpagnani die. xx. Augusti. M.cccc. lxv.

Cardinali Senensi.

NVnq̃ hunc collegã nostrũ intueor:ut suspirãs nõ! precer Deũ:q̃ diutissime ãnos eius pferat. Nicenũ dico Cardinalẽ Tusculanũ cõmunẽ tibi ac mihi patrẽ. Orõnis meę cã ẽ:ñ tã amor:quo eũ psequor:q̃ publica utilitas:ad quã uideo illũ semp intentũ. Collegii quoq; nostri dignitas:cuius æstimatio stat huius presentia. Misera erit dies illa &

lachrymabilis multum:quę nobis illum eripiet.Iacturā grandiorem facere sors nostra non poterit.Perdemus firmū præsidium:& lumen pene omne: quo aliquid nunc forsan lucemus. quid eo excellentius? quid ad omnes: casus stabilius? Quantum ingenio ualet:quottidie contemplaris.Nō uide tur:quod uidet ipse: nec sentitur bene.quod eius non ꝓbat iudicium. Pro positis in medium rebus:de qbus est habendum consilium:primus in or/ dine sententiam dicit:spatium tantisper ad cogitandū habens: dum de iis refert:& tam subito ita exprimit quicquid in causa optimum est: ut nihil sequentibus ad dicendum relinquāt. Vt plurimum iri uides in eius senten tiam:probari:quod ꝓbat:& damnari:quod damnat. Audis quoq; qua fa cundia conceptus explicet suos.Non subsistit alicubi.non hæsitat.non ob liuiscitur.Continuatio orationis eadem est:usq; in finem aperta semper:& facilis:& delectans.Nullæ insunt implicationes rerum:neq; obscuritates: quas sentimus aliquando in plerisq;.Melius ego ex ipso consulente:quod est ꝓpositum capio:q̄ ceperim ex eo:qui ante proposuit.Audirem diem to tam sine fastidio hunc in consistorio loquentem:ita semper habet:& semp texit quod animum iuuet.Taceo uerboꝝ ornatum: uimq;:quam dictioni adiicit.Bonis imbuto:nil nisi lectū:& significans:& proprium ad linguam succurrit.Si ex proposito esse malus uellet:nescio an id posset:tanta est iam exercitatiōe loquēdi cōfirmata facultas.Pręclara hæc sunt:& inter nostros rara.Sed illud quantū est:ꝙ semper meditatur aliquid:& ꝓponit Pōtifici quod ad cōmunem rem:uel christianorum:uel Ecclesię faciat.Nullis capi tur aliis studiis.Non uagatur:non ociatur:nec abire tempus per inertiam sinit.Salutaria sunt omni tempore:quæ operatur.Vides de nostris esse qui frequenter in agris sint:consectentur crebro prata:& fontes.& indulgeāt uenatui:& cum domi sunt:conuiuiis:& cōfabulationibus dies ducant inu tiles. Huic patri nihil est horum:sed si quid publicum aliquando accidit fideli alicuius curandum diligentia: adhibetur hic semper ad ꝓuidendum primus.Quanto studio id peragat:testes nos sumus:& testis frequens ta/ lium demandatio.Nisi enim iniuncta perficeret:non tam crebro iniunge/ ret Pontifex.Neq; enim negligenti opus unum:libenter demandamus secū dum.Acre iudicium eius:& mens prompta: & uoluntas ad bonum festi/ nans:absoluit mature queq; difficilia:Adde merita in.Ecclesiam sua:diuer sis temporibus:& locis pręstita.Dissentiente olim de Spiritu sancto orien tali Ecclesia:cū occidētali:& Imperatore cōstantinopolitāo cū doctissimis suæ ditionis huc aduocato:ut disputatione mutua statueretur quid esset te nendum: hic:ut ingenio superabat cæteros: ita uoluntate ad unionem to tus spectabat:salutem animæ non sæculi gloriam quærens. Submittebat

ergo ex libris:quibus fidebant græci : argumenta ad noſtros:& ãmonebat qbus uiis deberet inſiſti:ut ad caput quęſiti fructus poſſet ueniri. Nec intermittebat interim dum conſilia interſe haberentur : arguere ſuos : errorem oſtendere:& ad meliora Imperatorem hortari. Factum eſt autem huius diligentia:ut diſputatio:quæ iam conuerſa in pertinaciam erat:abſolueretur cito:ac Græca fides uniretur latinæ.quas ob res gratus Eugenio : & ſpem prębens perſeuerantię : Cardinalatu dignus eſt habitus:nec ad nos concedens ex Gręcia:quicq̃ ſtudii ad uirtutem:& ad publica intermiſit. Edidicit primum ſummo deſyderio litteras noſtras:tantamq; in his breui tempore loquendi:& ſcribendi aſſecutus eſt facultatem:ut inter doctiſſimos haberetur latini nominis. Quin & locutionem popularem alieniorem græco diligenter apręhendit : ne adeuntium officia : per linguæ inopiam tardarent̃. Miſſus deinde Bononiam legatus:difficilem Pręſidatum ſecunda fama administrauit. Nullæ in eo ſordes : nullæ rapinæ:nullæ cogitationes priuatæ rei:magiſq̃ publicę:inuẽtę ſunt. Ciuitas ad tumultum prona eſt (ut noſti) paſſa ante eius acceſſum crebras cum emiſſiões:tum etiam cædes ciuium. Hoc regẽte nil tale auditum. Continuit in officio omnes : indulgens cuiq; quod indulgendum per honeſtatem fuit. Pręnſatio perſonarum:atq; horũ cura:illorum neglectus:quæ induxerunt olim in multas ciuitates noſtræ ditionis ſeditiones graues:atq; odia:procul ab eo fuerũt. Vna in omnes ęquitate occaſionem mali huius ſuſtulit. Magno:ut paruo:patere ad ſe aditum uoluit & quemq;:qui uellet lamẽtari:per ſe & petere:& priuatam rem agere. In benefactis intrepidum ſemper ſe preſtitit. Xantho Bentiuolo potẽtia factionis ſuæ:quæ una Bononiæ poterat:aliquando inſoleſcenti:ſic reſtitit in oculis populi:ut & cæteris exemplo eſſet:& noſcerent alii non deeſſe animum Pręſidi ad tuendam dignitatem officii. His artibus ciuitatem annos complures incolumem ſeruauit.& decedens legatione:deſyderia ꝓuincialium:gratiamq; ſecum retulit. Profectus inde ad Cæſarem in Germaniam Fidei cauſa:q̃q̃ æger & grauis annis : ſumma tamen diligentia publicum opus impleuit : obiens omnia legationis munera:& plurima utilia diuerſis in locis conſtituens. Illud quoq; præter opinionẽ omniũ:neceſſario tpe ẽ aſſecutus:ut bellũ:quod inter ipſũ Cæſarẽ:fratremq; Sigiſmundũ magno utriuſq; damno gerebat̃:interuentu tolleret ſuo:& poſitis armis:alter; alteri cõciliaret. Qua ex re perpetuã Cęſaris uendicans charitatẽ:Filiũ:q ei ſub idem tẽpus eſt natus:eo deprecante ſacro initiauit Baptiſmate. Statuente deinde annis ſequẽtibus Pio ſecũdo ad bellũ in Turcos ire:neceſſariũ pluribus de cauſi ſ putauit legatũ ad Venetos mittere:q hos quoq; belli ſocios faceret. Parauerãt illi ualidã claſſẽ:Pręfectumq; delegerãt (uexillo attribu

to)q; in grauibus reipublicæ casibus solet ꝓduci. Ad hæc omnis generis machinas:& fabros:& calcem:& ligna cõtulerant in naues. Putabatur ad inuadendum Peloponessum:atq; obstruendũ muro celebre illud examilon omnia pertinere. Nihil tamen explorati esse cuiq̃ poterat. Igitur ad exquirendam eorum mentem:incitandosq; ad indictionem belli animos: Nicenum delegit:legatumq; illuc rursum designauit. Accedebat qꝫ cũ Sigismũdum & Dominicũ Malatestas:prælio superatos acrius oppugnaret: deiectisq; dominatu ambobus:aucturus rem Ecclesiæ uideretur: compertum habebat eam accessionem suspitiosam Venetis esse:nec eos passuros æquo animo Ariminum & Cesenam ad ditionem nostram uenire. Confidebat ergo sapientis legati opera:hanc quoq; difficultatẽ cito sublatum iri. Itaq; profectus ad eos:omnia uirtute sua breui confecit.nec omisit quicq̃: quod usui uideretur. Indictum est aperte bellum:decretis ad templa supplicationibus:& causæ Apostolice sedis multæ apud eos defensæ. Imprimisq; id ꝓuisum:ne iustam de Malatestis ultionem impediendam sibi censerent. Triremem quoq; priuata impensa sua in eoꝝ portu instruxit:quam in subsidiũ sanctę expeditionis Anconam ad Pium perduxit. Dies me deficeret:si percurrere singula eius benefacta uellem.quæ ad uirũ excellentem pertinent: & prętermissa a me sentis:conuenire in hunc puta. Precemur Deũ ualitudinem bonam illi tribuat:dies producat:& cum ad se uocat:alterum nobis relinquat Nicenum. Beneuale. Ex Campagnano.

Cardinali Senensi.

REscripsi ex urbe. D. tuæ ad rem Cleri Senensis & Pientini:nunciaui quoq;:quæ apud Sedẽ tunc agerentur. Nũc Campagnani accepi litteras tuas:ex quibus agnoui:quæ isthic suspitionem futuri motus iniiciant:& quid de me nostri Senenses expectent:quid sibi indicari desyderent. Fides:quam haberi mihi Dignatio tua cõmemorat: profecto est uera. Non falluntur iudicio de me nostri conciues. Amo.n.hanc ciuitatem:quantũ amari a me maxime potest: nec secus sua salus mihi est curæ:q̃ mea. Creui enim bñficio huius: atq; huius charitate oĩa summa in sorte nostra sum assecutus. Luca ortu tantũ mihi est patria. Sena pietate & meritis. Illa dedit ut essem:hæc ut bñ:& honorifice essem. In hãc quoq; quia propensior est mea uoluntas: meoꝝ omnium domicilium transtuli: quod illi æternum habebunt: & nati natoꝝ:& qui nascentur ab illis. Ad suspicionem conceptam:breue est quod. D. tuæ respondeam. Doleo tãtam fortunæ commutationem:tam subito factam:ut ex summa quiete: in inquietudinem summam uentum sit:& ubi antea nihil erat uerendum:nũc timenda sint multa:& qui prius sub uigilia oculorum alterius ociosi dor-

micbamus:nunc nostris:& alienis excubare cogamur.Sine detrimento ci uitatis hoc esse non potest.Animorum.n.suspensio a publicis cõmodis:& priuatis plęrunq; nos auocat.Ego de hiis apparatibus aliquid etiam sensi: sed quorsum tendant explorare non potui.Nouit.D.tua Pontificẽ nostrũ. Tecti admodum:& taciti consilii esse.Opera eius ante uidentur:q̃ audian tur.Nec ante rationem suorum motuum aperit:q̃ illi sint inchoati.Sic bel lo in fratres de Anguillaria ad auertẽdam suspitionem:assimulati sunt me tus a Rege:& cum omnium oculi ad Campaniæ extrema essent intẽti:su bito coacti sunt ad Vetrallam:& Roncilionem respicere.Si in Senẽses ali quid parat:& quemq̃ celatum esse uult cogitationum suarum:celatũ impri mis me uult:quem aliquando nimii in Senenses affectus damnauit. Vno uerbo absoluam:ignarus huius rei sum penitus:nec unde aliquid sciam:sa tis intelligo.Mensibus tamen præteritis:cum uulgo ferretur repetiturum eum eẽ oppida quædam:ditionis olim ecclesiæ:& bellum illaturum ni red derentur:interrogatus amenũ hoc sibi animi esset : prorsus negauit:& be nigne admodum addidit:Ego Senenses plurimum diligo:saluos cupio : & nonmodo non lacessam bello:sed ab impugnationibus alienis sum para tus tutari.Si animo nunc aliud uersat:intelligat ille:q est scrutator cordiũ: & renium Deus.Difficile tamen adducor:ut credam.B.suam tale quicq̃ in eos ausurã.Argumenta huius rei colligo multa.Pacata Italia tota est.No uarum turbationum non esset suæ dignitatis materiam dare.Noscit Senẽ sium res:nõ usq;adeo inopes:ut Anguillariam fortunam possit in eis spera re.Scit illos conuenire in cõmune fœdus Italię:amicos habere:qui rẽ suam non sint deserturi:non expedire Ecclesię uicinitatem hanc sibi esse infestã: & cum periculo amittere:quod maiores sui Romani præsules conati sunt impensa opa retinere.Veneti sunt bello graui implicati.Ferdinandus Rex non oppugnaret eos :a quibus defensus est ipse:& retentus in regno.Dux Mediolani:uel quiesceret:uel offerret se medium paci.Illud certe : Senensi bus non esset infestus.Cum Florentinis paratum est semper fœdus priua tum:cum uolunt.Quod illi eo inirent libentius:quo & causam cõsimilem sibi esse cum Ecclesia uident.Solum Pontificem.bellum cum Senensibus gerere:durum ẽ admodum.Pręsertim cum & longi temporis futurum ap pareat:& magni impendii:& causa Fidei catholicę:ut nũtiis certis affertur adducta sit in discrimen perspicuum : defensionem uero eius de manu sua omnes requirant.Sunt & alia:quæ ego pręsenti:q̃ absenti mallem referre. Causam Sancti Anastasii non satis habere momenti ad tantam turbatio nem existimo.Iudicium pendet.In neutram adhuc pronunciatum est par tem.Vtrinq; conueniri antea poterat:& potest.nunc quoq; longe minori

bus damnis:q̄ belli. Spoletanum nostrum q̄q̄ immemor aliquando sit Pii: & sui: suarumq; rerum nimium amans: tamen nō usq; adeo præcipitem pu to: ut uelit propter se unum duorum potentatuum arma concurrere: & mō strari digito: & dici hic est: qui Coenobium a Pio accipiens: & ad Cardina latum ante assumptus: hęc utraq; in pestem: & perniciem patrię suæ ingra tę conuertit. Has rationes amor fortasse in cōmunem patriam mihi demō strat. Re autem uera est aliud: sed ego ita existimo. Et quoniam quid agē dum sit consulor: dicam sacerdos quid Ecclesię: & Senēsibus una opera iu dicem pro futurum. Pręsenti anno bellum nō timeo. libero uos omnes hoc metu. Si quid intemptandum erit: ineunte uere est expectandum. Sed in terim suadeo diligentius exploretur: num hic apparatus cōmeatuum fiat: ut dicitur: num ita grandis: ut exercitui alendo sit satis: a quo genere homi num fiat: & quo imperante. Exquiratur ēt: quo itinere traducenda sit Nea polim sponsa Ipolita. Num uentura Aquampendentem. Si transitura est inde: Ausim affirmare propter eam tantū apparari hęc omnia. Eius hono rādæ incredibile est Pontifici studium. Statuit q̄diu erit in ditione Ecclesię: Comitatum hunc omnem summa honorificentia prosequi: sumptum ipse facere: non pati obolū a quoquam expendi. Contendet superare affluētia rerum cęteros: apud quos est honorata. Ad quam rem necessaria omnino est anno hoc sterili ratio preuidendę antea copiæ. Mitti utile puto sensatū aliquem hominem: uestigatum hęc oīa: qui p alterius rei causam diebus ibi aliquot sit: & cuncta: quę fiant: prudenter odoret. Huius renunciatione: uel quiescendum erit inani reperta suspicione: uel sumendum nouum consiliū. Interim ego quoq; huic rei ero intentior: & ad cōmunem utilitatem: pro ui ribus agam. qd̄ impręsentiarum monstrem non habeo aliud. Audio. D. tuā parentasse Pio nostro: in ecclesia sancti Francisci apparatu insigni. Id sum tua causa maxīe gratulatus. Pietas ea benemerentissimo patri debita erat: & debebitur: q̄diu uiuemus. Fortuna accidit: ut ego quoq; hic Campagna ni eodem die: & in ecclesia eiusdem sancti: iddem sacrum psoluerim: astan te mecum diuinis Neapoleone Vrsino: a quo nō ignoras fuisse illum Pon tificem summe dilectum. Celebritas fuit: non ex meritis patris sanctissimi: sed ex loci cōditione. A summa tamen: & grata uoluntate fuit: quod fuit. Hoc agamus semper mi Pater: ut colamus patrem: & dominum nostrum: ac si quid operibus nostris uiuēti minus persoluimus: orationibus resarcia mus defuncto. Commendo me. D. uestrę Reuerendissimę: & simul seruos tuos: matrem: ac defuncti fratris filios. Campagnani.

Falconi Sinibaldo.

NVnq̄ possum esse tam tristis:ut cū lego litteras tuas:non cadat illico omnis supercilii nubes. Nuncias:iocaris:amas:seruis affe ctui:delitiis uerborū: te mihi ante oculos statuis. Non requiro: dum sic tecum sum: Maiestatem collegii: Fratrū colloquia:& quicquid pul chri urbs habet:uel curia. Tu mihi solus instar es omnium. Si ergo conti nuari hanc lęticiam amico tuo uis:litteras tu quoq; continua. De Tyraso nensi nostro:quod scribis ante acceperā:sua causa sum summe lætatus. Ni hil est:quod grauitati:& litteris:& sanctis moribus eius non debeatur. Per epistolam quoq; gratulatus sum secum. De Gallis nostris eadem mihi est: quæ tibi suspensio animi. Quot inde ueniunt:tot audiuntur cōtraria. In nū cianda re gesta:seruitur affectui. Quisq; quod uellet:asseueranter affirmat. Caupones Bachani:quibus negotium datum est:ut a Gallis uiatoribus de omnibus quęrant:nocte quaq; diuersa ex diuersis auctoribus referunt. Quod gerit̃ ante hostia nostra scire uix possumus:& ex transalpinis regio nibus hoc expectamus? Etiam cum uenerit Claudus ille:quem memoras: claudam rem gestam narrabit. A rege alter:a Burgundis alter adueniet: & quisq; opus Principis sui extollet. Diiudicata iā belli fortuna:poterimus sine mēdacio dicere:hic uicit:uel ille. Quicquid tamen isthuc animis suspe ctis perscribitur:da operam mi Falco ut sciam. Risum nō tenui:cum legi: quę de nescio qua mea ad Teruisinum epistola memoras. Quid tu laudas? quodcūq; laudatur:uerius irridetur:q̄ cōmendetur. Inter has oblectationes mei secessus:quibus effuso studio fruor:quid potest cōmendabile fieri? Nō facile est:& corpori:& menti simul seruire:& una opera leporem sectari:& stilum. Agros percurrere:& codices. Quicquid tibi:atq; amicis nunc scribi tur:tumultuarium:incogitatum:inelaboratum. Ante perfectum:q̄ inchoa tum. Quale & illud ad Teruisinū antea fuit:& nunc hoc ad te est. Testimo nia uestra mi Rufe:multæ charitatis sunt:sed non sani iudicii. Desinite post hac fratrem uestrum ridere:qui ad scribendas litteras:fidem tantum:& offi cium affert. Doctrinam:& sapientiam uobis relinquit. Petrus Melinus:ad quem tuas litteras habui:quatriduo iam tecum est Romę:& hoc tu ocium uidētissime nescis. Abrupit nescio quo pacto uincula amici:& tanq̄ si Hā nibal esset ad portas:ita repēte ad tutanda domestica ante lucem aufugit. Simulauit ingeniosus homo dysenteriam:repetens crebro sine necessitate ad uelandam inurbanitatem:locum naturę. Scribit ad me in extrema epi stola: Vale. plura non possum. Sedes me uocat. Hui tam repentina necessi tas? Et quomodo uocat te sedes:qui totos duos dies ante:cōspectus sis lon gam uiam equitare per urbem? Siccine agunt quos iteratæ sedes litteras amicorum cogunt abrumpere? Castiga hominem uerbis:mendacem primo:

Violatorem inde officii. Et doce quid contubernalē deceat Cardinalis sanctę Ro. Ecclesię. Verum credis mi Falco: tuas quas dico ad cū litteras potuisse pati clausas apud me esse? Ad continuandam lætitiam: lectis meis: illas statim aperui: & totas percurri. O quæ in eis scribūtur. Partem aliquā Diuum uenti reseratis ad aures. Ad Fellinum: Mellinum uolui dicere: nihil omnino. Nec illas: nec meas ad pęnam peccati habebit. Expiari tātum crimen ullis sacrificiis nequit. In canasciones: struffulos: & sciābellas: & fiscellam ficorum: eat oportet. Vix quoq; his oblationibus me sacerdote: impetrare ueniam poterit. Sed nimis multa de nugis. Innuis nescio quid de tuo: & Thesaurarii aduentu. Strenuus ualde es uerbis: minans præclara: nil deniq; agens. Rem non uerba uellē uidere. Sed tu centum cathenis camerę Pontificię astrictus: mouere quoq; te ipsum: nec potes: nec uis. Ille magistri uirgam formidans: pedem non audet circumscripto præsidatu efferre. Ad chalendas græcas ambos expecto. Sed si tantum utriq; animi esset ad frāgenda capistra: & huc ueniendum: consolatione omnium maxima: afficeretis amicum: quē non minus ipse utrunq;: q̄ alter uestrum alterum amet. Obitu Andree Comitis summam tristiciam animo cepi. Vir erat placidi ingenii: & mitis: & summum inter suos modestię exemplar. Colebat imprimis me multum: aquo etiam charitatis inditia: sedēte Pio: nōnulla acceperat. Nescio quo pacto hoc fiat: ut quæ pura apud nos sunt: euolent: nobis relictis: nos autem intra feces tantū linquamur. Misericordiam faciat Deus cum seruo suo: illumq; in sinu Abrahę collocet. Vide q̄ te amem mi Falco. Cum breuis esse ab initio uellem: continere calamum nullibi potui. hic tātum i extrema pagina intelligo: q̄tum ꝓcesserim. Lassis digitis impulsum dedit amor: usq; ad tertię initium. Sed iam uale: & tantundem rescribe: & litteras: quę cum tuis erunt: redde tu ipse: tu inq̄ ipse: in manus eius: ad quē inscribūtur: & patri nostro cōmuni cōmenda me intime. Et tu iterum: atq; iterum uale. Campagnani die. xxv. Augusti. M. cccc. lxv.

Theodoro Teruisino Episcopo.

Absit Teru sine mi: ut tibi succenseam propter amici preces non exauditas. Charitas nostra a quęstu non est: nec pēsatur temporibus cōmodis. In Deo suum glutinum habet: & altius habet radices: q̄ ut hi s auris possit conuelli. Amaui non carnem tuam: nec tuas ꝑ me apud Pontificem operas. Ingenium: litterę: mens: lingua: innocens uita deuinxerunt me tibi. Quibus manentibus: manere dilectionem est necessarium. Si aliq̄do inter amicos erratur: & erratorum expostulatio est: fragilitatis nostræ: & charitatis simul sunt opera. Loquit̄ scriptura. Corripe amicum tuum. Sæpe. n. fit cōmissio: querelę tamen huiusmodi: ad iniuriā ha

bendæ non sunt:beniuolum quippe animum:& liberum indicant : cupien
tem amiciciam non frangi:sed corrigi.Amicũ inquit Seneca:non amo:nisi
offendero.Quod ate nuper est factum : a studio boni operis fuit.Iniquitas
nihil est operata.Voluntas tãtum ad obsequium cupida officiũ est preter
gressa . Imputo tibi nihil.Tu quoq; mihi ne ĩputes:si paulo cõmotius scrip
si : dolor fuit in causa.Sum memor charitatis acceptæ.Amicos studeo reti
nere:& æstimationem fidei(si qua est)non possum proiicere:quoq; oĩum
factam iacturam uidebam inditio tuo.Sed exquo detectus ego non sum:
tantum forsan designatus:abeat hoc in uitæ nostræ communia mala . Fe
cit nos Deus ad se:& quieti esse non possumus.Dolere:& lętari:& sperare:
& timere per uices semper habemus:donec reuertamur ad eum.Tu post
hac amantissime præsul legẽ mecum hanc serua:quam tecũ ego custodiã:
ut in petendo officio:cum secretũ tibi cõmitto:officium q̃ secretum potius
deferas.Si dixi in Pontificem te nimis officiosum fuisse:& parum in me:ex
cessu n:defectumq; dixi.Inter quæ si accuratius paulo intendisses : mediũ
erat in quo sine periculo patri:& filio seruiri una opera poterat.Si nõ sum
nominatus:nominari utiq; Neapoleoni non uolo.Designari:& circumscri
bi:minus hoc precor te cures:& preceris Pontificem habeat menti.In tot
indicibus:quos recenses litteris tuis:sileri facile possum.Si maligno animo
de metu illo tibi scripsissem:digna dicerem pati perfidia mea : sed cũ opti
mo:amicissimo:& purissimo nunciarim:nõ possem non impatienter ferre:
retributionem malam bonę menti retribui.Vale mi optime pater:& sicut
toto corde te amo:ita cor tuum mihi communica.Campagnani die.xxvi.
Augusti.M.cccc.lxv.

Cardinali Senensi.

Vm Dignatio tua olim laudasset mihi Nicenum pluribus uer
bis:reuersus domũ dictaui tibi epistolam:& collegi:quę in eius
cõmendationem sine assentatione:& mẽdatio dici posse sum ar
bitratus.Non misi eam:nolens illum offendere:si non probasset:quæ a me
dicebantur.Oportune accidit postq̃ sum Campagnani:ut in manus eius
epistola uenerit.Respondet multa ad eã.Docet non designari se a me qua
lis sit:sed qualis debeat eẽ.Officio amici gratias agit.Priuata admiscet nõ
nulla.In calce litterarum chirographo suo hæc addit:quę ego ioci causa:
ad.D.Tuam nũc mitto.De Marzapanibus tota est quæstio.Ad me intro
ducta est lis.Iudicandũ inter utrunq; in reditu erit.Quæso(si fieri potest)
auditione huius controuersiæ liberer.Inter duos benemerentissimos patres
contentio est:in alterutrum sine offensionis periculo:pronunciare non pos
sum.Hoc Marzapaniũ paucorum missio tollere nullo negotio potest.Bo

ni iudicis est: ante conflictum causę temptare cōcordiam. Epistolam reser
uo. D. Tuę: cum Romam redierit. Aequum est legi ab eo: cui est ab aucto
re suo inscripta. Vale. Campagnani. die. xxvii. Augusti. M. cccc. lxv.

Cardinali Niceno.

QVam uera sint: quę ad Cardinalem Senensem sunt a me scripta:
probat epistola tua: quam nuper accepi. Plena īgenii: est plena
uirtutis: plena doctrinę: & qd mihi est omni thesauro maius: plę
na summę in me charitatis. Ad respondendū laudatiunculæ nostræ: ad cō
uincendum sine acerbitate amicum: & ad declarandam humilitatem in cō
scientia benefactorꝫ: nullum argumentum summi conuenientius poterat:
nec ex ullo initio aptius: qd rescribendum erat procedere. Delectatus sum
multū: & in dies delector illius lectione: admirans ingeniosum inuentū: &
gaudens mihi: ꝙ scopulum: quem formidabā: sine ulla offensione sum pręⁱ
teruectus. Timui. n. nonnihil: ne Basiliana tua illa seueritate: qua frangere
aliquādo nostras ineptias soles: hoc quoqꝫ filioli officium asperius increpa
res. Sed uicit te bonitas: & lucubratiūculam bonę mentis benigne accipiē
dam duxisti. Gratias tuæ mansuetudini ago: tantumqꝫ amoris ad amorē
pristinum addo: q̄tum rei cumulatę addi iam potest. Vultus tuus habita-
culum erit oculorum meorum. Te colam: te obseruabo: nec plus mihi: q̄
tibi erit in me ipsum imperii. Extrema epistola tua Reuerendissime pater:
præceptum habet paterni tui in me animi, quod ego manibus obuiis liben
ter excepi: & in imis sensibus condidi. Hortaris ad studium sapientiæ: asse
rens orationis pondus inde esse quęrendum. Rectum est uerbum tuum mi
domine: & opera tua in fide. Dico cum scriptura: q̄ speciosa ueteranis sapiē
tia: & gloriosus intellectus: & consilium est. Aliter agendum non est ab iis:
qui laudem facundię quęrūt. Oneranda est mens: & complendum pectus
cognitione rerum bonarum: ex quibus redundet oratio. Scribendi recte: in
quit Flaccus: sapere est principium: & fons. Qui sine doctrina strepitui tan
tum uerborum: & numerosę intendunt orationi: loquaces habēdi sunt: nō
facundi. Dictio eorum in labiis oritur: nō ducit̄ ex pectore: sicut de Vlixe
tradit Homerus. Amplectar consilium: ac q̄q̄ ab obitu Pii intermissa olim
studia: summa uoluntate resumpserim: nihilominus lucerna erit pedibus
meis uerbum tuum: & lumen semitis meis. Puto autem de sacris litteris te
intelligere. S. c. n. & uocationi: & ætati iā conuenit. Si est ita: scito mi pater
in hac semita me placno gradu incedere: legere quottidie ecclesiæ codices:
adiumentis doctorum recōditos sensus elicere: & nihil dimittere: qd ad co
lendum animum spectet. In Deo igitur laudabo deinceps uerbū: & in Do
mino laudabo sermonem, quia declaratio sermonum suorꝫ illuminat: & in

tellectum dat paruulis. Terruit me olim coacervante mihi: secũdum Apostolum: magistros prurientes auribus meis: & ad aniles fabulas cõuersum: id quod in prouerbiis legitur: & a Christiano negligendum non est. Si qs erit cõsumatus inter filios hominum: & ab illo fugerit sapientia tua Domine: in nihilum computabitur. Habes itaq; in filio: quod uis. Ipse quoq; stimulo praecepti tui incitatus ad sanam doctrinam contendet: & memor erit uerbi paterni. Intellexi: quę mecum de Cardinali nostro Senensi chyrographo tuo expostulas: querela: & iudicio digna sunt omnia. Iudicabo recte inter utrunq;: cum ille in urbem redierit. Verum antea boni iudicis imple ui officium. Scripsi ad eum: dixi de negligentia in patrem: esse apud me ipsum postulatũ. Concordiam suasi: anteq̃ patris & filii causa confligat. Addidi rem sibi eẽ cum duro aduersario: qui causis repulsis: suis aduocatis patrocinari sit solitus: & cuius oratio quocunq; incumbit: frangat: & dissipet. Credo: quia amator est pacis: & auditor fidelis cõsilii: neglecto patri faciet satis: & plenitudine operis: tarditatem suam pensabit. Ego me pietati tuae cõmendo. Cõmendari etiam peto Pontifici: & integerrimo patri: Cardinali sancti Angeli. In quo tanta filiorum suorum est cura: ut sancta eorum desyderia peponibus: & ficis posthabẽda existimet. Mille exorationibus: mille artibus: mille argumẽtis: ab eo impetrare non ualui Apologiam sedis: cuius initiũ est. Scruptati sunt iniquitates: defecerunt scruptantes scruptinio. & alteram. Eiice ancillam: & filium eius. Non. n. erit heres filius ancillę: cũ filio liberae. Si impetrare hoc tua charitas posset: dicerem nostris tẽporibus restituta miracula. Iterum uale in Domino Pater omni ueneratione: & cul tu dignissime. Campagnani. xxvii. Augusti. M. cccc. lxv.

Gregorius Lollius Cardinali Papiensi.

Renouauit conceptum antea animo dolorem: exemplum litterarum tuarum missum nuper mihi a Reuerendissimo patre Cardinali Senẽ. cum. n. primum de morte Ludouici Reuerendissimi Cardinalis de Lebretto allatum fuerat: non aliter mente tota contristatus fui: q̃ si longa: atq; assidua consuetudine sibi deuinctus fuissem. Meminerã eorum: quę scribis Reuerẽdissime: pater illũ esse opus Pii nostri: nostri amãtissimum: uirum sincerum: nulla aspersum macula: in quo par mẽtis: & sanguinis certabat nobilitas: & eius morte diminutã Collegii uestri dignitatẽ quę p Pium nostrum aucta fuerat: intuebar. Accedebat & uinculum quo sibi eram conuinctus: qui Compater meus Ippolitam filiolam meam: sacro e fonte leuauerat: sed nõminus q̃ oculis uertebatur singularis amor: & coniunctio: quae tuę Reuerendissimę Paternitati secũ erat: & interitu talis amicitiae: iucunda consuetudine: & multorum cõmunione officiorum te priuatum

cũ relictũ me eẽ atq; ĩpfectũ. O Lolli Lolli: faciem cõiũctionis nostrę in spexisti aliquando: interiora nunq̃ es cõtemplatus. si uidisses quod latebat: & quod spirabant sensus nostri: mirareris magis: q^d in hanc diem sum re-seruatus. Ignosce quod scripsi. Minus fuit eo: quod mœror suasit. Crede non mentior. Cohibui supra uires erumpentes dolor; fluctus: sed retinere sæpe non potui. Nunc quoq; retinere uix possum. Patuerunt: & patent pu blicis in locis: & priuatis. Die funeris sui sacris ad altare operaturus: tanta ui lachrymar; sum expugnatus: ut & circũstãtes ad fletũ cõpulerim: & ego uix absoluerẽ illa potuerim. Siue infirmitatis meæ hoc sit: siue magnitudinis damni: sic est factũ: & fit. Nec patris: nec fratris: nec quod sine grandi scele re non est: Pii nostri funus tantum me torsit: quãtum unicũ Ludouici mei desyderiũ. Loquens quoq; hęc tecum: nõ teneo lachrymas: & mihimet ipsi sum grauis. Quanto minus spei est reperire quod perdidi: tanto remetior dolentis iacturam: quam feci. Consoletur me Deus: & rationis porrigat: nõ temporis medicinã. Tu quoq; sicut cœpisti: mederi ne cessa. Vale. Romæ.

N. Sypontino Archiepiscopo.

SI uidere: & alloqui me non potuisti ante discessum: nõ minus mi hi: q̃ tuę Paternitati est graue. Vicissim & ego uidere te cupiebã: complecti: & cõmunicare: quod amori nostro est cõsentaneum. Vtriq; abstulit casus: quod cupiebat. Casus ergo sit culpa: nõ nostra. Quæ de epistola nescio qua mea cõmemoras: dilectionis tuæ sunt testimonia. Laudas: quod amas: & quod amas seuere non discutis. Illa nil habet laudis in se: pręter hoc unum: q; Niceni nostri cõtinet laudes. In cæteris digna est uico uẽdẽte thus: & odorem: & piper: & quicquid chartis amicitur ineptis. Volui indicare iudicium de illo meum: magis q̃ de scriptis cõmendationẽ perquirere. Scio q̃ rudis sim: & q̃ ignarus: & q̃ sine ornatu. olim forte place re de me aliquid potuit: cum nondum feces hę curię inquinauerant stilum: sed factus in diem deterior sum: quærẽs panem: abieci limam: & me in tur bam con'iciens: quod non didiceram sumpsi: & quod didiceram sum coa ctus deponere. Secretariatus Calisti & Pii: q̃bus: ut plurimum bene uti nõ licuit: totum me ĩmutarunt. Conor institutionem antiquam resumere: sed cursum cõfectum iterare iam piget. Conor: & cum ornatis redire in gratiã: sed ii me in tenebras exteriores eiiciunt: q; uestem nuptialẽ non habeo. Ti bi igitur Sypontine lautam hãc suppellectilem linquo: & totam ad iudico. Venere ad manus meas tua nõnulla: in quibus nescio: quid prius admirer: ornatum orationis: an copiam rerum? An uero etiam sententiarum pondus & lucem. Illud certe: & doctissimum: & disertissimum: te esse iudicaui. Exer ce igitur: atq; auge quod habes: cudens aliquãdo nobis: quod officina tua est solita. In Pretura Viterbiẽsi agam quod rogas: atq; ea porta: ad petitio

nem ingrediar:quam tu mihi demonstras.Quod erit itelliges.A me certe
nil praetermittetur officii.Beneuale.Romę.

Cardinali Senensi.

AMor:& delitię Collegii nostri:Ludouicus Cardinalis sancti Pe
tri:& Marcellini : opus Pii nostri sanctissimi:& frater noster : q
diligebat nos uitice:nocte proxima:inter sextam:& septimā ho
ram:spiritum domino dedit:Quanta deuotione:nō dico.Admirabilis fuit
hic transitus eius.Moriturum se noscens:cogitare:& loqui:& audire alia de
re:pręter q̄ de salute animae nō passus est.Fuerunt sibi lachrymę suę panes:
dum recogitauit annos praeteritos.Cubiculum eius assiduis questibus : &
compunctionibus cordis repletum est.Sacramentum Domini nostri Iesu
Christi sumpturus:e lecto in terram se iussit deponi : nec aliter Deo suo cō
municandum putauit.Horas Canonicas nō ante dimisit:q̄ a uoce est ipse
dimissus.Inter orandum si quando labente iam memoria alicuius uerbi est
facta omissio:totiens iterauit:donec quod exciderat est assecutus.Cū ab iis
uacabat:passio Saluatoris nostri legebat̃ assiduo.Inter audiendū nō cessa
bat suspiriū:& fletus.Vnū mō locutus est:quod sapere humanitatem est ui
sum:& tn̄ fragilitati nostrae sit concedendū.Audiens desperatam a medicis
suam salutē:& cogitandū sibi de transitu:aliquandiu tacens:mox cōuersus
ad suos:nō dolet inquit mors mihi pp me : obeunda.n.est semel.Dolet pp
patris:& matris senium:q biennio ante:amisso apud Barchinonē filio uno
altero anno praesenti:nunc de me audientes:me statim pp dolorem sequen
tur:& addidit:Illis:& mihi sit Deus pręsidio.Tota Curia cōtristata ē obitu
eius.Pōtifex ubertim fleuit:cum Episcopo Hostiensi:& mecum:quos ille
ad implenda legata elegit.ego Reuerendissime Pater cōsolari uix possum.
Amisi dimidium animae : & mentis meae.Scit Dignatio tua q̄ta inter nos
erat coniunctio:q̄ta rerum omnium cōmunicatio.leuator ille erat ęgritudi
num mearum:ego uicissim suarum.Fideles mansimus in dilectione.Nullae
querelae : nullae expostulationes auditę inter nos unq̄.Studia mea erant ex
suis:sua ex meis.Gratia:honore:& obsequiis inuicem praeueniebamus.Mo
res eius cuiusmodi essent:Dignationem Tuam non latet.Respondebat ui
ta nobilitati.Sanguis erat regius:ut scis:superans sine controuersia genus
omne aliud gallicanum.A parentibus religiosis educatus:nihil nisi religio
sum sapere poterat.Verbum impudicum:insolens:& asperum:nunq̄ est ex
ore eius auditum.Conuersatio erat grata:consuetudo ad omnia facilis : sen
sus pleni misericordia:semper ad rectum intenti:odiētes malum:& adhęrē
tes bono.Introspexi prae caeteris hoīem totum:& scrutatus sum renes eius:
ac cor.Nihil unq̄ malignum in cogitatione Patris huius inueni.Videor mi

hi nunc mancus:relictus:& imperfectus:& cũ cõmunicationis nostræ ue-
nit in mentẽ:non cesso a lachrymis.Illi in morte nil contigit mali.Decessit
n.tempore suo non nostro:sortitus uitam:quæ indeficiens est:atq; omni ca
ret molestia.Nos ad cõtinuationem miseriaꝝ sumus relicti Reuerẽdissime
Pater.erat hic ex filiis Pii nostri:ut dixi:eadẽ uoce assumptus:qua nos:atq;
eadem manu benedictus:qua nos.Dilexit Dignationem tuam:& familiam
nostram:& omnes q ex famulatu illo Sancto fuerũt.Debemus uicissim illũ
diligere.Dilectio aũt nostra:si fructuosam esse optamus:in orationibus sit:
& piis suffragiis.Hęc ego & pręstiti:& presto quantũ possum.Idem quęso
faciat bonitas tua.Cõmendatur pmultum hæc pietas:dicente scriptura san
cta:& salubris est cogitatio ꝓ defunctis exorare:ut a peccatis soluant̃.Tri
cenas missas Gregorianas animę fratris:& collegę institui.Si totidem insti
tueris tu:rem meo iudicio piam:& salutarem institues.Mẽsura illa metietur
nobis:quam nos aliis mensi fuerimus:ut habeamus q nostri sint memores
cum moriemur:mortuoꝝ nos habeamus memoriã.si placet:cõmunica hæc
cũ Lollio nostro q illi cõpater fuit:& ad eadẽ tuo:& meo nomine horta re.
Ego contra uoluntatem meam reuocatus in urbem sum : & hic cogor esse:
donec de cã quadam in Consistorio referam . Ago totis affectibus pietati
tuę innumeras gratias:qᵈ filiũ fratris ad se aduocauit:qᵈ cõplexa est:qᵈq;
allocuta.Magis aũt qᵈ humilẽ materculã serui sui domi uisere temptauit.
Hoc ego miratus sum:& anxie tuli. Postulo:& deprecor:ut nõ fiat hoc am
plius.Ancilla ad dominum:non Dominus ad ancillã debet accedere . Con
fusio est:& perturbatio officii:quando aliter agitur . Satis illi sit:qᵈ habeat
exploratũ benignitatem tuam sibi:Christophoro:& mihi in omnem casum
esse firmũ præsidium.Cõseruet Deus.D.Tuam ex desyderio meo.Romæ.

G.Lollio.

MErito laudas Leonardũ nostꝝ Beniuolẽtẽ:est.n.meo iudicio ual
de laudandus.Amat Remp.suã:atq; in ea iuuanda adhibet stu
diũ:quod in se est.Accedit ingeniũ:animus bonus:indefessa in-
dustria:qbus nulla ĩ re publicis deest.Nã de itegritate testimõiũ ꝑhibes tu:
q illum annos iã multos administratiõibus ciuitatis cognoscis.locutus est
mecũ priusq̃ adiret Pontificẽ:& de mandatis singulis cõtulit.Non inutilis
ea cõmunicatio fuit.operatus ẽ bonum opus in omnibus:Impleuitq; illud
scripturæ:Legatus fidelis sanitas ciuitatis.Placauit Pontificem:ꝓpitiumq;
reddidit rebus Senẽsiũ:de qbus:qa ad Magistratũ lr̃as dedit:nõ ẽ qᵈ a me
id officii quęras.Ego illi legi particulã lr̃aꝝ:ĩ qua de eo honorifice loqueris:
id quærens uidelicet:ut si amor ẽ inter uos:hiis ẽt significatiõibus crescat:si
non est oriat̃.Visus est perq̃ grate eam rẽ accepisse.Tibi certe gr̃as egit.

Suadeo hominem tibi retineas:quem ego semper plurimi feci:& cuius con iunctionem utilem esse ad multa existimo.Demetritus illum ꝓpterea sum multis humanitatis officiis:& demerebor in dies.Gratulor coniugem Fran ciscam eẽ in uado salutis:atq; in diem melius recreari.obnoxia nimium est crebris languoribus:& duriter nimium languet.unde sit nescio:sed tu eam quantum potes conserua.Perpaucaꝝ mulierum est mentis bonæ:& sanæ: & castę:& amantis uirum:ac filios.Cui contingunt hæc:contingit summa a Deo fœlicitas.Dicitur in prouerbiis.Domus & diuitię dantur a patribus: a Domino autem uxor bona & prudens . Pro iis uero quę significas mihi & offers de fratris filiis:tibi gratias ago.Amas amicum:nec potes amorẽ semel susceptum deponere.Ea iam est multiplicatio tuorum in me merito- rum:ut nõ sciam unde tibi possim rependere.Retribuet ille cui abunde est ad satisfactionẽ operis bõi.Beneuale.Romæ die.iii.Octobris.M.cccc.lxv.

Bandino Seneñ Barthdi Physici filio.

DElectarunt me litterę tuę Bandine carissime : sunt.n.planę amo ris:plęnę ingenii:& liberalis institutionis etiam indices.Bene in uenis:bene ornas : nec ornatui grauitas deest.Hortor sic sedulo facias:exerceas stilum:& a lectione nõ cesses:q̃uis tu patri tuo unicus filius & in te omnis domus inclinata recumbat.Erũt tamen particulę temporis: quas impendere inchoatis studiis possis.Iuuentus tibi non obsit : non etiã uxor.utriq; sic te impertire ut totum te illa non habeant.Non possidearis: sed posside.Pater relinquere tibi patrimoniũ potest:& Reipu.munera : uir tutem non potest.Hanc tu pares necessarium est.Itaq; labora:& uigila:& ingenium cole.Bonis litteris nihil utilius:siue ad otium:siue ad negotium illas adhibeas.Petrum Ioannem:& Blasium humane accępi.Iocundus fuit utriusq; aduentus.Quãdiu hic erũt:patris:non domini charitatẽ agnoscẽt. Blasius domi meæ est ameq; indulgenter habetur.Curabo ita negocietur ut tamen non proiiciat studia.Matrem:& fratris filios:de quibus significas lętor beneualere.eos tibi commendo.Tui.n.sunt:& tuo crescent suffragio. Viro optĩo:& doctissimo patri tuo dicito meis uerbis salutẽ.offerto quod possum:& Guidantoinũ nostꝝ familiamq; omnẽ suam:& meam cõmẽda. substẽtator opus ẽ sit oĩum nostꝝ.Beneuale.Romę.xi.Martii.M.cccclxv.

Io.Ant.Aquilano Scribæ Ducali Mediolañ.

AQuilane carissime bono animo esto.Nec ego unq̃ suspicatus ali qd de tuis opibus sum:nec Carolus nr̃ opatus q̃cq̃ ad nos didu cẽdos.Ambo sensimus amica oĩa:& sentimus de te.Fides tua ñ defuit tp̃ibus nr̃is.Idq; totiẽs exp̃ti iã sumus:quotiẽs postulauit necessitas. uterq; te amat.uterq; te habet ĩ suis.Ego ĩprimis debeſ tibi ꝯfiteor.Abiice

quęso suspitionem inanem:& plus mihi in hoc credeꝗ̃ tibi.Proficiscar ad uos uenturo Maio:Aquilanũ meum cõplectar:& si qd amari nunc habet: uno colloquio totum abstergã.Esto iterim:quod fuisti semper.Carolo scribo te utatur:ut debet:ut põt:& ut curatores reꝶ meaꝶ antehac soliti sunt. Beneuale.Romæ die.xii.Martii.M.cccc lxv.

Cardinalis Papieñ.Ia.Volaterrano.

Rescribe has Iacobe:& fragmenta haec ne peant:collige.Litteras ad Ladislaum Regẽ Hungariæ ꝑ Amplissimo pr̃e Cardinale Firmano eo tpe scripsimus:quo illi:ut nũc tu nobis:ab epistolis seruiebamus.Nõ erit tibi inutilis paruus hic labor:nec nobis ingratus.Forte ẽt:si ita uisum nobis erit:referri poterũt in libꝶ ineptiaꝶ nr̃aꝶ:cũ Romę erimus.Cõmentationes item nõnullas:quas hodie inter scripta nr̃a repperimus:ẽt leges:& si uidetur rescribe.Emendaturi hæc sumus:& pleraqꝫ alia: quæ nobis exciderũt quodãmodo iuitis.Rememora nobis hæc Romæ ubi eiusmodi multa in arculis nr̃is reperientur.Vale.Exquire de Spanochiis si qd habẽt nouaꝶ reꝶ ab urbe:& illico scribe.Marianũ Fabrũ lignariũ:& pictorẽ ad opus pficiendũ accellera.Lẽte uterqꝫ nimiũ præ desyderio nostro. Frosinum ab iniunctis operibus nemo dimoueat.Pientiæ.

Exẽplũ dictaꝶ lr̃aꝶ Cardinalis Firmani ad Vladislaũ Regẽ Hũgariæ.

Tsi non dubitemus ea:quæ ad optimi Regis officiũ pertinent: partim a.M.V.p se intelligi:partim ẽt per Sapientissimos uiros cõsultores suos sibi ostendi:ut nulla in re p imprudentiam possit errari:nos tñ:q clarissimæ memoriæ genitori uro Serenissimo Romanoꝶ Regi:plurimũ affecti fuimus:& pp suam in nos beniuolentiã:eum in omni uita coluimus:cupientes filium eius tam Regni:ꝗ paternæ uirtutis heredẽ uideri:non alienũ putauimus ea quę honori:& laudi suę cõducere arbitraremur:breui epistola cõplecti. Non quo intelligamus quicꝗ̃ a celsitudine uestra cõmitti:quod aut nostra:aut cuiusꝗ̃ admonitione idigeat : sed ut extet signũ aliquod nostrę in eã charitatis:quod futuræ ẽt uoluntati testimoniũ prębeat.Et.n.si antea S.V.plurimũ afficiebamur:tñ exquo tpe.M.V.hic Romæ una cũ Serenissimo Romanoꝶ Imperatore fuit:nos eius ingeniũ: humanitatẽ:modestiãqꝫ intuẽtes:multo eandẽ magis & uero corde diligere coepimus.Hoc aũt scribendi onus eo libentius suscepimus:q. eiusmodi nr̃a iã ętas ẽ:ut ex iis:quæ uidimus:legimus:expertiqꝫ sumus:possimus semitã quodãmodo minus fallentẽ iter nũc primũ ingressis:ostẽdere.Est igit̃ iudicio nr̃o:illud primo curãdũ a Cels.V.ut existimet curã & grauitatẽ uirilẽ ante annos sibi summendam:nec cõmittendum:ut quicꝗ̃ puerile dictũ:aut factũ eius putet̃ .non.n.eadẽ est conditio priuati hominis:& Regis . Ille si Federicus.iii.

quidē quicqd p ætatē delinquit:qa ad paucoꝝ exemplū laborat:excusatio nem habet ętatis:hic qa omniū exēplar cōstitutū eē debet:reprehensione non caret:eoq; magis qd a tenera iam ætate signa futurę administrationis petuntur:in qbus ita elaborandū est:ut cū pñtia laudent:de futuris quoq; bona spes habeatur. Proxima huic cōmendatio est:ut.M.V.i suis agendis cōsultores adhibeat: & sana semp cōsilia quęrat.Ibi.n. ait Salomon:salus populi est:ubi multa cōsilia:& q cū sapientibus graditur:sapiens erit. Cū aūt omnis ætas alterius cōsilio indigeat:tū uero imprimis adolescētia:quę quia p se minus agnoscit:danda est opera:ut quod ab annis haberi nō pōt: habeatur senioꝝ consilio.Decet.n.Principem esse omnibus patrem:Reip. amatorem:aquo nihil immaturū:nihil perperam:nihil asperum formidādū sit.Ingens nanq; gloria Principis est:Remp.magis amare:q̄ filios.Verum in iis eligendis magna est cura habenda: ne forte eiusmodi sint: ut omnia magis ad suum:q̄ Regni cōmodum referant.sapiens.n.dictum est Seueri Alexādri Romanorū Imperatoris:Minus infœlix id regnū:ac ppe tutius esse:in quo Rex ipe malus est:q̄ id in quo Regii consultores mali.Malū.n. unum a bonis pluribus corrigi posse:plures aūt malos ab uno:quis bono: non posse.Sed hoc timendū a.M.V.nō credimus:cui paterni seruitores ui ri prudentissimi sunt:de qbus sperandum est:eosdem futuros in filium: qui olim fuerunt in patrem.Et pręcipua quadam Hungarię Prelati:Proceres: atq; Barones gloria:& laude digni sunt:& plurimū cōmendandi:q tot an nos in tanta rerum & tempoꝝ tempestate:Regnum illud.M.V.incolume seruauerūt.Studia quoq; bonaꝝ artiū a Serenitate.V.āplectēda putamus: quæ certe Reges: & principes maxime ornant:& a claris uiris semp sunt culta.Vnde Demetrius Phalereus admonebat Tholomeū Regē Egypti: ut e Regno libros cōpararet:atq; legeret: nā quę admonere Reges amici nō audent:hęc in libris scripta sunt.omitto.n.latine loqui:& respōdere:quę sunt necessaria.Magnæ ꝑfecto utilitatis putādum est intelligere ex libris diuina pręcepta:quibus regna consistunt: officia Regū:ueteres historias: uitas claroꝝ hoium:p quas mētes nrę ad bene:& fortiter agēdū:mouētur. Certe aiebat Plato:Tū deniq; beatas res publicas fore:cum aut docti:& sa piētes hoies eas regerēt: aut ii q regerēt:oē suum studiū in doctrina:& sa pientia collocassent.Hāc uidelicet coniūctionem potestatis & sapientiæ sa luti censebat ciuitatibus esse posse.Et Psalmista nos admonens:Reges:in quit:intelligite:& erudimini:qui iudicatis terram.Et post paulo: Appręhē dite disciplinam: ne quando irascatur Dominus: & ne pereatis de uia iu sta.In eo autem est omnis uestra cura:studiumq; ponendum: ut toto Ma iestatis Vestræ Regno studiū Iusticiæ sit:quæ certe summa est uirtus: & si

ne qua nec Imperia:nec societates hominũ possunt constare. Hanc ꝓfecto si.M.V.ut credimus seruauerit & cæteros seruare cõpulerit:nullũ maius fir mamentũ suę Dignitatis poterit cõparare. Hæc.n.charitatẽ populorũ sibi conciliat: hęc discordias contentionesq; tollit:hęc ocii est:& pacis alumna: Ab hac oĩa ꝓducũtur in melius: dicẽte ꝓpheta:Iustus ut palma florebit: & sicut cedrus libani multiplicabitur. Hanc postremo tanti Aristoteles fa cit:ut dicere nõ dubitet hespero & lucifero eẽ mirabiliorẽ. Quæ cũ ita sint: colat ante oĩa.M.V.hoc tã ægregiũ Regni decus:& in id tota mẽte incũ bat:quod unũ ad summam laudẽ pene plus potest:q̃ cæteræ uirtutes. Sed neq; munificentia & liberalitas:quæ ꝓpria Regũ opera uidentur:sunt præ termittenda. Præcipue aũt uitanda est oĩs suspicio tenacitatis atq; auaritiæ: qua nihil est homini ad perpetuitatem Regni:magis cõtrariũ. Est.n.malo rũ omniũ radix:inimica pietati:Deo & hominibus infesta:unde necesse est bella: direptiones:cædes:fraudesq; oriantur:odiaq; nostroꝝ in nos grauissi ma cõcitentur:cuius naturæ nos admonens Salustius: Auaritia:inquit:Pe cuniæ studiũ habet:quã nemo unq̃ Sapiens cõcupiuit. Ea quasi uenenis ma lis imbuta:corpus animumq; uirilem effœminat:semper infinita:semper in satiabilis est:neq; copia:neq; inopia minuitur. De quo q̃dem uitio plura no bis dicẽda existimaremus:nisi.M.V.ab eo longe abesse putaremus. Illud uero est ei diligẽter curãdũ(quod ẽt ad cõmẽdationẽ optimi Principis plu rimũ ualet)ut in dictis factisq; exemplũ cõtinentię se aliis prębeat. Hoc.n. cũ ad laudem suã maxime pertinet:tum cæteros ad imitationem inuitat. Se cũtur.n.populi studia Rectorum:& tales:ut ait Plato:necesse est reliquos ciues in rep.esse:quales ipsi sint principes. Omnis aũt in.S.V.temperãtia & moderatio eo mirabilior fiet:q; in ista ætate minus repręhendi cupidita tes solent. Sint quoq; ad eã faciles aditus.allocutiones benignę:respõsa plę na mansuetudinis: & gratiæ:quibus populi mirum in modum capiuntur. Nullũ uerbũ insolens audiatur:nõ aspeꝝ:nõ cõtumeliosum:nõ mẽdax:sed qcquid ex ore.M.V.ꝓcedit:ex quodam sacrario ueritatis ꝓdire appareat. In puniendis quoq; delictis moderationẽ summã adhibeat:omnẽ iracũdiã pellẽs:quæ est inimica cõsilio. Ac si i alterutrã est partẽ peccãdũ seueritati semp misericordia pręferatur. Sic.n.præceptũ nobis a Dño ẽ: ut misericor des simus:ne ue eã legem in alios feramus:quã ab eo in nos ferri nollemus. Habeat insup:quod reꝝ oĩum est fundamentũ:& sine quo reliqua stare nõ possunt.M.V.ucꝫ Dei timorẽ. Initiũ sapientiæ.& in oĩ actione sua eũ sibi añ oculos ꝓponat. Ipse ẽ.n.q regna dat:& aufert:& a quo ẽ oĩs potestas: & q dixit:Per me Reges regnant & Principes iperant. Q̃d si.M.V.quãtũ in se est:legẽ & pręcepta sua seruauerit:omnia ꝓspera sibi euenient. Si terre

nis obſeſſa:Creatoris obliuiſcetur:non mirum ſi ipſa quoq; aliquando obli-
uioni mandabitur.Et quia ea nos comitari per omnem uitam ſolent quoq;
habitus ab ineũte ætate contracti ſunt:iõ aſſueſcat a paruo.Serenitas.V.de
uotionibus mentem intendere:& aliqua orationum pręcipua officia ſibi de
ligere:in quibus animum recordatione Dei cõtinuo alat.Quæ ſi:ut nunc fa
cere credimus:poſthac quoq; effecerit:non dubie ſub ꝓtectione Dei cæli ꝑ
petuo cõmorabitᷣ.Hęc pauca de multis ſcribẽda impręſentiaꝝ putauimus:
non ignorantes innumera eſſe alia:quæ præcipi de hoc genere poſſunt : ſed
nos quibus nõ præcipere;ſed animum nr̃um oſtendere propoſitũ fuit:ſcien
ter ea omiſimus:non dubii Maieſtatẽ.V.illa ipſa quottidie a Seruitoribus
ſuis:& grauius:& uberius audire.Omnia uero:quæ a nobis dicta ſunt:quẽ
admodum animo amiciſſimo:& recto officio ſunt dicta : ita Maieſtatẽ.V.
magnopere precamur:ut in bonã partẽ accipiat:& gratę uoluntati noſtræ
mutuam beniuolentiam reddat:Parati ſemꝑ ad oĩa obſequia prętatæ Celſi
tudinis Vr̃ę:cui Dñs oĩa ad ſalutẽ fortunet.Romę.x.Octobr̃.M.cccc.l iii.

Cõmentationes:de qbus in Epiſtola ad.Ia.Volaterranũ ſupradictũ.

HOdie hora.xx.domo exeuntes uiſitauimus Cardinalẽ Nicenũ:
quem febre ſatis affectum uidimus : ita ut languorem ſuum : uel
diuturnũ putemus futurum:uel certe mortalem : cum horum al
terum ſoleant utplurimũ caſus autumnales parere.Febris.n.quę prius erat
tertiana ſubito in Flegmaticam eſt uerſa.Deus ſit ei adiutor.Inde ante ędes
Cardinalis ſancti Marci ſub Capitolio:perq; Auentinum tranſeuntes:aſcẽ
dimus ad Monaſterium ſancti Sabæ : cuius celebritas ẽ hodie:ueneratiſq;
ibidem aris:ac reliquiis ſuperimpoſitis:domum rediuimus.Fuit noſter redi
tus per extremum Auentinum ſub cliuo Scauri : ſub arcu Conſtantini:&
per exquilias:& Thermas Diocletiani:quo in reditu ad ædem Beatæ ma-
ioris deuotionis cauſa deſcendimus . Collocuti ſumus inter uias Antonius
Forliuieñ & ego:nulli rei aſcribẽtes ualitudinem Niceni:& domeſticorum
eius:qui languẽt uel mortui ſunt:niſi uoluptatibus nimiis : quibus ſeceſſu
Eugubino hac æſtate indulſerunt.Ex illa.n.ſumma laxitate uiuendi rede-
untes in hanc fatigationem Curiæ:& aerem inſalubrem:facile in morbum
inciderunt.Quo loco recordati:quanta auiditate ſeceſſum illũ Cardinalis
cupierat:diximus nil unq̃ magnopere optandũ eſſe:aut timendum:cũ nos
ipſi futurorum incerti neſciamus quid nociturũ ſit nobis aut profuturum.

VIdetis ne obſecro:ut preter ætatem hic noſter documẽta dat ſen
ſati uiri : cognoſcentis quid ſecum ferat operis hæc dignitas Car
dinalatus ad quam aſſumptus eſt.Nullum in eo uerbum:nullũ
hucuſq; factum reprehenſibile animaduerſum eſt:quod ad noſtras aures ꝑ

uenerit. Cumq; difficile sit in tanta licentia non ostendere motus aliquos
ai: si nō efferētis se: at saltē sentiētis quietū locū ascēderit: hic tñ ueluti si de
scendisset: ita humilē se & mansuetū oibus prēstat: quēq; reuerēs: quēq; acci
piens: & alloquēs benigne. Est ī oculo grauitas plena gratiē: in incessu sim
plicitas sine pompa: sermo uero: cū nihil habeat supra cōmunem usum lo
quēdi: ita est tamen accuratus: ut cum mansuetudine dignitatem retineat.
Iactātia omnis procul abest: & dicacitas: q̄ illi ætati est satis affinis. Nemo
adhuc uerbum ex eo audiuit: qđ leuis animi inditium daret. Nemo factum
cognouit: qđ a curiosis oculis posset in se: uel suos notari. Omnia prudēter:
mature: & humane sic egit: ut sensus in eo seniles: gratia autem data diuini
tus æstimetur. Taceo cōtinentiam corporis: cuius nūq̄ est audita macula:
& deuotionem: quē est in eo miranda. Iam qualis illud consilii fuit: post di
uulgationem nouæ dignitatis: non mutasse in familia quicq̄: nec in se ipso:
non addidisse aliquid: quod ampliatum statū significaret: uoluisse deniq;
se ultimum esse: qui in urbem remearet: ad capienda Cardinalatus īsignia.
Nouerat cordatissimus Iuuenis: se creatum Cardinalem una cum Iuueni
bus duobus: altero paris: altero inferioris ætatis: cōmunem autem esse que
relam omnium indigne ferētium: pueros rerum imperitos: cupiditate hono
ris: ascitos esse in Collegiū Patrum: qui: sua temeritate: dehonestationi cre
derent futuros. Voluit igitur dignitatis non appetitē documentū dare: cū
longo interuallo post in urbem reuersus est: Religionis autem: cum statim
accepto nūtio: missos fecit Cāes: Falcones: Aucupes: Venatores: & reliqua
huiusmodi: quibus aliquando: ut Regiæ stirpis Iuuenis est delectatus: ma
gis etiam pp suos q̄ p9 se. Indigna hæc putans illius gradu: qui sessurus eēt
ad gubernacula ecclesiē: una cū reliquis patribus. Nam ne uanitatis: uel ni
miam preberet speciem: ī eodem cultu domestico: quo prius cœperat perse
uerauit. Non auxit Familiam: nō uestem nouam pro more: dedit: non nisi
mediocri apparatu exornari domum permisit: cum tamē unde hēc magni
fice fierent: abunde haberet. In se ipso uero quis ad priorem uestitum addi
tum quicq̄ uidit: prēter pileum datum a Pontifice. Eadem uestis est Cardi
nali nigra: & trita: & uix ad talos pertingens. Eadem etiam capa: quæ ante
Episcopo fuerat. Vehitur mula fusca: nullis insignioribus falleris: ut cæteri
adornata. Omnia frugalitatis: & modestiæ sunt plena: Specimenq; prēbet
consyderati catholici uiri. Iam uero: cum it ad Palatium: & inde redit: eis se
Cardinalibus semper sociat: quorum conuersatione laudari possit. Non eli
git Iuuenes: & indeuotos: sed Senes: & uitæ talis: ut eorum auctoritate cre
scat auctoritas sua. Seditiosos .n. & turbulentos: ut rem naturē suē: & digni
tati contrariam: omni arte declinat. Dictorum autem eius multa iam cum

laude sunt diuulgata: manifestamq; prabent speciem: qualis in ecclesia Dei sit futurus. Hortante quodam: ut in ruinis Thermarum Alexandri: quę adiunctæ sunt titulo suo sancti Eustachii: palatium ædificaret: ut cuius impensa ppter parietes & testudines adhuc stantes: uix.x.mil.aureorum esset futura: hanc inquit summam apud me nemo uidebit unq̃. Notans profecto nō debere Sacerdotes Dei thesaurizare in terra: sed pecunias prouenientes subducta necessitate uitæ: in pios usus conuertere. Altero etiam per laudē referente: Cardinalem nescio quem: continua impensa: & magna: comparare nescio quid: quod ad uanitatem uideretur potius q̃ necessitatem: suspirans inquit: Et certe bona illa sunt pauperum: ut uidelicet narratorem ipsū uanę laudis datæ argüeret: & Cardinalem impensæ damnabilis. Plura huiusmodi possem referre: quæ breuitati cōsulens nunc prætermitto. Sūmam hanc faciens uerborum meorum: ut q̃q̃ incertum: & fallax sępe iter iuuenū sit: futurę tamen Illustris uitæ signa hæc credam: siquidem a natura primo bonus est factus: & deinde a disciplina sedulo adiutus: ut raro animus his subleuatoribus nitens: non facile perueniat: quo se ab initio intendit.

Reuerendissimo domino meo.d. Cardinali Papieñ.

Quod te sæpe furens exercet Scorpio: laudo
  Hæc studium duri tempora Martis amant.
Ipse quoq; interdum: quem tu tam diligis: arcum
  Pro Cythara sacra tendit Apollo manu.
Hoc queror & damno: nobis tua tela q; obsint:
  Qui facis ut sitiam nuper & exuriam.
Nam dum tu retines Vrsinum: dum moror ipse:
  Nulla mihi cœna est: sportula nulla data.
Hunc tu uel nobis totiens abducere noli:
  Me quoq; uel iubeas in tua castra sequi.
Quid facies dices: infirmus: inutilis: ictus
  Describam certos quos Papiensis agis
Seruitor. C. Quarqualius.

Campanus Papiensi Sal.

VT par pari referam: Papiēsis salue. In campum expediēda acies: accingimur ense. Septi armis: galea obtecti. Papiensis ad arma prouocat: uenere feciales: indictum bellū est. Papiensis hastam coniecit in agrum. Animal est nullum tam inualidum: quod irritatum: nō excandescat: Nec quisq; feritur audacius: q̃ qui non refert. Alchionem me uocas: littoribus: dumetisq; canentem. Nunq̃ mihi spinę placuerunt. nauigaui nunq̃: nisi quia procellas fugo: affero serenitatem quocūq; proficiscor.

Homo tempeſtatis plenus:non ſinis me quietum eſſe:in ultimas terras fu
gientem inſectaris:inceſſiſq; maledictis.Non diſcedis ab ingenio:qui cum
mari careas:accolis Tiberim:ut eſſe poſſis in fluctibus.Addis ciſta cubicu
lari dignam philomenam.Non ſum:quē cauea delectet.libertate gaudeo:
nemini ſeruire poſſum:niſi tunicato.Pilcatos contemno magnifice:te impri
mis.Nimis me grauat imperium tuum.ioci tui uenenum ſunt.Inuoluis me
argutiis:& ita laudas:ut pungas.Ita pungis:ut laudare uidearis.Si auibus
fueram comparandus:cur non potius appellaſti meleagridem?Nam ut il-
lam fraternus interitus:ita me barduli torticilium interpellauit.Dyomedi-
dem dixiſſes uerius:quę amicos etiam īmutata nō deſerit.Nam ego quoq;
te:nō iam Campanus : ſed cinis oblecto.Quippe inter aquas arſimus:qui
Romæ frigebamus.Memnonidem uero:aut ardeam:ſi dixiſſes:nihil ad rē
aptius.Vtraq;.n.fauillis ortę:eodem quo ego flagrarūt incēdio.Mirum eſt
exuere ueſtem in balneis:retinere grauitatem:& adiicere pondus:cum abii
ciatur:ubi qui ſapit:deſipit:& qui pudens uideri ſtudeat:fiatq; inpudētiſſi
mus.Iocus in licētia eſt.Nihil fieri citra dignitatem poteſt:quod fiat in bal
neis.Vt corporis neruos:ita frontis rugas aquę illę dilaxāt.Illic cinerem to
tum uinionides undæ:In cinerem totum tuſca puella dedit.Heu glicere:gli
cere:nunc:cum te nomino:ſurgunt uiſcera:conuellis uiſcera nunc Glicere.
Da Glicere da oculos:da formoſiſſima rerū:Qui me diſcrutiant:da Glicere
da oculos.Et dedit:& fuimus noctu ſimul : hei mihi qualem Noctē habui:
qualem:cum memini:emorior.In barbā tuam:& ortuli tui penduli(ſicci)
glareoſi.Cenſebas mitrā:& richam:& delyramenta illa:que memoras:eri
pere potuiſſe me mihi.His fatis editus ſum in lucem:ut amem:ut ſine am o
re eē nō poſſim.Quā ſine ſole dies:undaq; aſpergine pontus Eſſe tuus quē
ſcis:tam ſine amore poteſt.Tu uero:qui me appellas miſeriolū:Quid Ro
mæ?Tibrim ne cies?cū tranſit:& undas?Quid Romę?te Sena uocat:quā
Bardulon odit.Tam te Sena colit:ꝓpera magnetis ad urbem:ut ferrū cor
reptus:ubi una eſt littera:quæ te impedit.M.ſi adimas:magnetica uincula
ſolues.Dulcis cōmemoratio:quæ ueterem ſuffrictet cicatricem:plagam nō
exulceret.Magnetica dixi.Canus amator etiam:cum hæc loquor titillaris.
Veterem : & iam effetum agrum commemoraui : Tenerior ſeges noſtra
eſt : qui pinguiuſculi ſumus:& ętate integri . Tu accepta rude.e.ſupremis
gradibus theatri me deſpicies in circo : atq; harena dimicantem:ſpectato
re te:rete iacietur.I nunc:excita ſcrabrones:quaſi poſticam illi tuam nō in
grediantur:cum medio nat flumine lembus.Inuectatq; grauis prędam:uo
cturnaq; furta.Enſe feris:qui laceſſis Campanū.Vno conuitiolo prandia:
& cœnę:& oculi illi exciderūt.Auo fidenti paupertate nihil tutius.Tu uero

si quod procul sis offendi te non putes posse:longe falleris:ut Nessum Her/ cules:ita Papiensem Campanus:uel sagiptis assequetur:sagiptis inquam: & ut magis timeas:ueneno illitis. Impie:qui matrem ad te suspirantem non con solaris:& desertam esse pateris: nam est deserta:quae filii conspectu non re creatur. Ingrate qui Senam:ubi ad altissima euectus es despicis:& illius tali bus:tantisque deliciis: tiberinas nebulas: romanasque mamnias anteponis. Transfuga:qui a Campani societate:ad Barduli bellum transiuisti. Quid non addam etiam nebulonem:qui uel una ęstate carere non potes iure isto brassicario adepato. Cur nõ etiam parricidam:& sicarium:qui lingua tanquam gladio homines tui ordinis:imprimis Bardulum iugulasti. Quid obiiciam: non ignoras:cum te recitantem audiret:statim est mortuus. guttur illi me dium execuisti:nec refert quid ei acciderit:qui mori uoluit cũ te audiret:pu to quoniam testes afferebas. Me qui testibus non cõtendi:haud magnope re extimuit:obdormiuit actionem meam totam. Papiensem etiam extra fo rum recitantem perferre nõ potuit. Sed haec rerum sunt crimina:& dantur fortunae nõnunquam. Pleraque facimus inuiti:quę displicẽt:& uellemus infecta. Ipse se impressit in gladium:nec ullum est uulnus ignominiosius:quam inuidię. Feriente nemine ipsa se uulnerat. Quid tacebo ego caetera? non faciam. Tu uero tam patienter audi tua crimina:quam petulanter confinxisti aliena. An ne gabis te superbum? & inflatum esse? qui Campanum uirum talem:tantum hominem:tam familiari fronte:ac tam amicis oculis appellare audes ami cum miseriolum. Proh Deum. Ego miseriolus? qui nec unũ seruare possum quadrantem in crumena:qui tam sum liberalis ut nihil mihi sit reliquum: quod possim largiri: sed animum fortasse exprobras:nõ fortunas. Non est miseria miserum esse:sed putare:nec inopia carere opibus:sed expetere. qua in re longe me uincit Papiensis meus:Cui etiam Augustae calendae non sa tis sunt ad aucupandum:ut nõ laborare solum ea cupiditate:sed exudare ui deris. Retia tua tunc tẽduntur maxime:cum cessant aliena. In ocio collega rum negotiaris. Illorum te excitãt somni:atque illud praecipue mirum est:quod etiam uigilias illorum anteuertis. Solem perspicis ante quam oriatur:& aliorum aurora tibi meridies est. Noctibus totis cum utaris:diei nullam horam nõ occupas. Vigilans dormis:modo dormiẽs uigilas potius. Verum est:quod de Argo loquuntur poetae:desino iam fabulam putare. Credo te autem esse Iunoniam:ac caudam habere oculatam:& illa uigilare cũ capite dormias. Quid igitur mirari oportuit:si te omnia posse cum uelles:si facere:atque insi cere scribebã. Fraudaui ego te quinque:ut ais uerbis. Tu tibi unum:idque ma ximum ac praecipuũ suppressisti. Nam cum ego cõficit:inficit:officit:efficit dixissem:& tu perficit:reficit:sufficit:deficit:afficit addidisses:proficit tamẽ

nō adiecisti omine(ut auguror)sinistro: cum neq; scribenti mihi:neq; tibi rescribēti uerbum illud occurrerit:ut plane uerear:neq; te mecum:neq; me tecum ꝓfecturos esse quicq̄.Nugas appellas negotia mea. Fabellas:seria uocas.Bene hercle res habet.Acrem patronum nacti sumus. In portu naui gāt cōmercia nostra.Nugæ sumus apud Papiēsem.Cum postulamus ope ram:mel:& uoluptas:& recreatio spiritus:cum canimus in cistella: scilicet delicatę tibi sunt aures:cōcentus noster illas emulcet.Postulatio peruellit: augetq; fastidia:stomacum:& bilem tunc maxime concitamus:cum posci mus.Cæteris in rebus casia & cinamum sumus.Sed exciderūt memoria q̄ petebantur.Vrsinum somnias:hic Campanum non intelligis.Refrican da memoria est: repetenda postulatio.Volebam ut te cum illo una e supe riore ortuli tui limite in medium Tiberim:atq; illic ambo:quod taceo id si præstiteris:functus eris officio.Satisfeceris nobis abunde: & amiculo tuo inconstanti morem ita gesseris:ut nihil illi efficere possis optatius.Incon stantē me uocat Papiēsis:Papiēsis me uocat iucōstantē: magnifice dictū: eya lupa quid cessas quin me postribulam? qui cum initio litterarum me & philomenam cubicularem:uoluptatem:& mel:& stulticiam tuā appella uens:in calce ut te quietum sinam; nec pergam molestus esse monuisti. Media epistola interposuisti nomen tuum.mox delesti:rasura te ꝑdidit.In exitu nō apposuisti.Si oblitus es:uecordia fuit: si nolēs:inflata elatio.Vtrū fuerit:incidisti rete.egisti quod non oportuit:quod oportuit nō egisti.To ta epistola concentus meos ita contemnis:ut petas:ita laudas:ut accuses. deniq; ita mordes:ut blandiri uideare.Pes tibi in lubrico est:lingua gladiū præfert.Audes me dicere non eundem esse semper.Fateor non eundem esse qui fuerim.Vera loqueris.Nihil mentitus citra morem agis.E mancipe fa ctus sum hostis: e Cāpano iaculator.Caue tu Romæ: caueant Senæ:quę fenestras occupant personatę:cerusatæ:uermiculatæ.quę uultus proferunt sandaracatos:& ita splendent ad solem:ut stellæ uideantur. Auis sum diur na:radios facile ꝑfero.Arcus mihi oculi sunt:ut corda:tremuli.Sagiptæ nu tus:deperereant necesse est: quęcūq; feriantur:nisi ad me tanq̄ ad Achillem Thelephus.In te non iisdem utemur iaculis:uibranda oratio est:Intenden dæ minæ:quacunq; nudus inueniere:ferieris.Nūc rorarii militis loco dimi caui: mox senties chatafractatū:si repugnaueris. Arma huc o musę:arma huc o Heliconides arma Inferite:ac leua clipeum:& dextræ iditæ strictum ensem:atq; arripite hūc medium:depellite castris.Viribus ægregiū fateor: sed fraude timēdum.Dic culpam:& labrum feri:quod irritaueris.armat in iuria etiam ignauos.quid me oportuit cordatissimum? Ais tātisper tibi me moriam mei eē:dum uideas in oculis:aut legas scripta. Credo equidem:&

ex me ipso facio coniecturam:qui tum demum tui memini:cum egeo:cum spero aliqd:hic mihi tu sępissime occurris. Cęteris in rebus India mihi es: aut illa inacessa Mauritania:quam nemo uidit:aut nouit:audierunt pauci. Iam uides quem tu hostem comparaueris:dum miseriam exprobras. Si redire uis in gratiam:condictiones accipiendę sunt quas uictor proponat:primum:ut me beatissimum uoces:qui minus appetam:q̄ pileati. Deinde ut q̄tum calamo offendisti absentem:tantum pręsentem armes:contra Bardulum tueare:postremo:ut qui scribendi genus imutasses:mecum cōcenādi non imutes. Sint iidem oculi qui fuerant: superciliū in prandia non ueniat. Hæc si non præstiteris:instaura bellum. Vale. Senæ.

Paulo. Secundo. Pontifici. Maximo.

ANconitani consueuerāt superioribus annis:prohibente nemine: nauigare per omnem oram Illirii. Veneti hoc postmodum uetuerunt: Ideo ciuitas illa paulatim ad summā inopiam deducta est. Si non restituitur libertas pristina:operante. B. V. uereor:ne ipsi compulsi necessitate:hanc quęrant a Venetis: & habeant. Vellem gratiam huiusmodi recognoscerent a Sede uestra: & eam:omni ex parte respicerēt:nec obligationem a quoq̄ preterq̄ a Beatissimo Pontifice Paulo acciperent. Sūma petitionis Anconitanorum est:ut sicut antea:ita nunc nauigare in Illirium possint. Cōmendo me humiliter pedibus. S. Vestræ.

Io. Caruagial Cardinali sancti Angeli.

VEni Campagnanum Reuerendissime Pater: & abunde omnia repperi:quæ facere possūt gratū secessum. De ambulo:lego: scribo libero:animum curis:quarum aliquæ usq; in hunc locum comitatæ me sunt. Si. D. Tua hic esset:dicerem absolutam lætitiam:haberē cum quo libere loqui de seriis:iocosisq; possem. Contenderem etiam repeti aliquando legationes tuas germanicas:defensiones quottidianas Apostolicæ sedis: & animi constantiam:qua repressa sunt sæpe: & contusa Basiliensis synagogæ consilia. Cogerem ad scribendum in otio:quod in negotio impetrare non ualui. His nunc omnibus priuor:nec patrem habeo:nec patris etiam scripta:inquibus illum possim inspicere. Rogaui sæpe:ut memoriam tantarum rerum perire non sineres: crescentesq; nos erudires tuis exēplis. Beneficium domini nondum meritus est seruus accipere. Excusasti quædā: quę humilitatem tuam magis arguunt q̄ ueritatem. Ea omnia nemo explicare uerius potest:q̄. D. Tua:quæ oībus præfuit. nemo facilius scribere:q̄ is:q gessit: & ualet eloquio. Videmus quottidianas epistolas tuas: & scripta pro Apostolica sede: quibus nec fieri aliquid grauius potest:nec ecclesia dignius. Cum cogito Christianæ charitatis officia: & præceptum dominicar

gumentum nō uideo:quo declinare petitionem meam hanc possis. Scriptū est in epistola Petri: Parati semper estote ad satisfactionem oī poscenti uos. Et seniores qui in uobis sunt obsecro consenior: pascite qui in uobis est gregem Dei: prouidentes nō coacte: sed spontanee: pabulū uidelicet monstrās quo ali ad opera bona animus possit. Idētidem & Apostolus amonet. Te ipsum prębe exemplum bonorum operum in doctrina. Legitur quoq; in ꝓuerbiis: Noli subtrahere a puero disciplinam. Nos aūt consimiles pueris sumus: qui ad Cardinalatum sine experimento assumpti: crescere in bonum exemplis seniorum debemus. Pręcipit quoq; Dominus in Euangelio: non esse abscondendum talentum: proferēdum ad lucrum: ut mereamur audire Intra in gaudium domini tui. Quęso igitur desyderium meum in longum ne ducas: & ne amico dicas: Vade: & reuertere: & cras dabo tibi: cum dare illico possis. Ad pompam: & inanem scientiam gesta illa non cupio. Nouit Deus: q; ad honorē ministerii nostri: & ad gloriam sedis: cuius nomine illa sunt gesta. Intret postulatio mea in conspectu tuo domine: & uocem filii rogantis audi: & sapientiam meditetur os tuum. Si quod anni tempus remissionem a negotiis habet: hoc habet imprimis: quod domi propter ęstum nos continet. Sūme chartam: & calamum: & operētur digiti tui iusticiam. Careremus: & nos magnis adiumentis ad uitam: si sancti scriptores eadem tepiditate rogantium preces tardassent qua meas tu differs. Beneficio affecti a patribus nostris: ingrati ne simus ī filios. Caritatem colamus: & uocē scripturę audiamus: Gratis accepistis: gratis date. Vale.

Carolo Salando.

Doleo multum iis: quę cōmissa: & neglecta eē dicis ꝑ ministros: quibus in ecclesia Papiensi usi sumus. Bonos uiros eos putabam industrios: solertes: & utilitatis nostrę imprimis amantes. Aliter inuenti sunt: q̄ crederetur. Verumq; illud est: quod a sapientibus dicitur: solis experimentis homines nosci: & quod in euangelio legitur: A fructibus eorum cognoscetis eos. Facie: & uerbo persępe decipimur: & quem uultus indicat bonum: opera aliquando malum conuincunt. Profecto illo fratellę nil esse humilius: & nil fidelius semper putaui. Ecce quomodo rapinę eius nunc patent. Gratię Deo de omnibus: qui detrimentis priuatis: erudit nos ad curam re℞ nostrarū. Si surripuit quę ecclesię sunt: & negligenter administrauit: parci negligentię uolo: sed furtis nec possum: nec debeo Pone se cum rationem: & ad ea reddenda compelle. Videq; imprimis: ne latitando manus tuas euadat. Iulianus multa ad me scribit: multa excusat: haberiq; de se iudicium petit: si in ullo errauit. Causam inquisitionis tuę ad litem beneficii refert. Testes cōtra se: eos tantum quęsitos affirmat: q; inimici facti

sunt sibi:propter Ecclesiam:& quos ipse aliquando punierit. Illorum dicta monstrata per te ei adiungit:& postulatum exemplum:& usq; in eam diem non impetratum. Ita demum totis litteris suis loquitur:ut innocentię uidea tur plurimũ fidere. Pone quoq; cum hoc rationem: atq; ea dexteritate cun ta exequere:ut si infidelis non fuit:coactio tua famam eius nõ lędat. Si ipse quoq; surripuit:non tamẽ propter utilitatem tumultuetur nostra Dioecesis. Armati sunt laici semper ad calũnias nostras:& in exactionibus etiam iu stis auaros nos prædicant:impios:imisericordes:& thesaurizandi nimium cupidos. Volo tamen:quæ abstulit:reddat:sed ita:ut quæ domestica sunt: non fiant uulgaria:& nostra inter nos mala tantum sciantur. Ammonitum te hac in re unius uelim:Seruiuit annos multos Iulianus ecclesiæ Papiensi: salarium illi nullum (ut credo) est constitutum:& tamen pro iis:quæ utili ter gessit:destitui mercede sua nõ debet. Subducta igit' ratione eius:quod per hosce annos est meritus:& eius quod mihi interuertit:si æqua est com pensatio:aut saltem nõ iniqua:ea omnia:benedicente te:habeat:& ammo nitionẽ Domini audiat. Vade: & noli amplius peccare. Cũ Episcopo Ter racinensi aliter agi conuenit. Reuocari illum a me certa causa non expedit. Sinendus est iudicio uti: atq; hic honor ei habendus:ut missionem petat ipse:non a nobis accipiat. Videns esse isthic q cum potestate pro me ope retur:& a me de omnibus litteras habeat: sibi autem i nullo negotium da ri:nimirũ:si honoris sui est amans:reditum flagitabit primus:atq; accipiet. Interim tu illum honora. In administrandis omnibus consule:& de me:si sicut facis:omnia q beniuola repromitte. Redeuntem in curiam:utilius est amicum:q inimicũ redire. operam tuam:quam offers in restituendis rebus lapsis Ecclesiæ:libẽter accipio. Placet:ut quę ifirmata sunt:sanes:quæ abie runt per deuia:in uiam reducas:& ministerium nostrũ in oculis plebis cre ditę:cõmẽdabile facias. Nolo tamẽ Episcopo presente isthic:spirituale qcq attingas:& hãc illi curam prępipias. Extrusio hæc manifesta nimium esset. Temporalibus interim tãtum intende:& compone domestica:quæ:ut au dio:legem hucusq; non habuerunt. Vide inter cætera:ut opida nobis subie cta agant quietem:& non operentur tumultum:ac cædes. Multa huiusmo di:quę acciderũt annis præteritis:criminãdi causam multis dederunt. Hac una re utiles persæpe iurisditiones:& locorum dominia perdunt Ecclesiæ: cum eaꝝ Præpositi ignari bene regẽdi dicantur. Ioannem Florẽtinum:atq; Alphonsum:sine meo magno detrimento non possum mittere ad te. Alter dispẽsator est domus:& obsequium præstat fidele:ac necessarium. Alter ẽt in complurimis utilis:non libenter propter pręsentium pręrogatiuas extra curiam esset. Sed tu tibi inueni duos:quos ad curanda ea adhibeas:quæ in

litteris memoras. Fideles autem eligito: & notos: & honoris tui: magisq̄ rei suae amātes. Potestatem in hoc tibi liberam do: & me hac in parte fidei tuae permitto. Litterę de syndicandis oppidorū praefectis: cum pręsentibus erūt. Vtilis est cogitatio haec: & necessaria ad eos continendos in officio suo. Da operam ut ita ꝓtinus fiat: & recti sint iudices: qui ad haec deligētur. Et quoniam doles Episcopum per substitutos omnia exequi: Ipsum autem nullo suo munere fungi: placet: ut q̄ modestius poteris: illum officii sui āmoneas: & aestimationis meae doceas esse: prodire in publicum cum quid solēne tractatur. Ad hoc. n. missum esse illuc: & mercedem accipere: ut exhibens se cū opus est: populo: desyderium tollat pręsentiae meae. Respondi hucusq; litteris tuis: q̄tum putaui expediens. Nunc cōuertor ad te: & loquor tecum Carole: quod mea charitas flagitat. Attende diligēter: quae dico: & imis ea sensibus manda. lex erit qua tibi uiuendum sit mecum: & cōtinuandus amor: qui inter nos dudum est initus. Releges quaq; hebdomada semel hanc partem postremam epistolę: ut uiam saepe monstratam retinere rectius possis. Curauit primus ecclesiam Papiēsem pro me Ioannes Baliotus: quem nosti. Ambitio sua: & superbia: & manuū sordes: celari diu non potuerunt. Quottidianis nunciis ad me ferebantur. Satius ducens meae conscientię: q̄ amiciciae suae consulere: ammoui eum officio: & cōmercium secum habendum deinceps non duxi. Contraxit ipse notam nomini suo: & quod maioris fuit iacturae: amicū etiam perdidit. Successit Andreas Collina: homo uentosus: & leuis: & proditor secretorum meorum: & iusticiam uendens pecunia. hic quoq; sortem consimilem tulit. Cōmendatus mihi testimonio amici defuncti: cuius oīa cōmiseram: fidei: inuentus est reprobus: diffidensq; cōscientiae nunq̄ in conspectū meum uenire est ausus. Pręsentium ministrorū: q aliq̄diu boni habiti sunt: uides diligentia tua fraudē detectā. Nihil ocultū est: quod non reueletur. Deo uolente hunc exitum facinora habent. Celari ad diē possunt: nunq̄ uero tegi ꝑpetuo. Ea uero tanto offensorū animos grauius lędūt: q̄to q cōmittunt coniunctiores sunt inuicē. Hoc uero mali hi oēs sunt assecuti: ut nūq̄ a me amplius amministrationibus ullis habēdi sint digni: & repugnāte cōscientia utilis nō sim illis futurus. Quid ergo de me inquies: opinaris eadē: atq; expectas? Minime. si. n. ita putarē non crederē tibi ministeriū meū: cuius ego redditurus sum rationē. Sed natura nostra mi Carole ē fragilis: ad peccatū ꝓcliuis: & licentia ipsa deteriorē se reddit. Ammonitione eget cōtinua: qua quasi sustētaculo quodā in errores nō cadat. Nisi ecclesia quottidianis ꝑdicatiōibus nrae salutis nos āmoneret: & iueheret̄ ī uitia: religiōis & aiae cēt cura rarissima. q̄diu mihi es famulatus: & ꝑsens tuū seruitiū fuit: diligētiā pręstitisti: & fidē. Satisfecisti desyderiis oibus: nec habui quod

tibi ĩputarẽ.Eadẽ officia ĩ absente re̊gro:& nolo quæ sub oculis meis bona fuerĩ: fiãt ꝑcul ab oculis mala.Ea est cã cõmemorationis huius:quã facio. Eris Papię solus potestatẽ oĩum habens.Inter tuos indigenas eẽ te nosces. Scies tibi uni digintatis nostræ honorem præstari.Cardinalem noctu non habebis:qui te uocato exigat ratiõem dici:& extra præscriptum declinare non sinat.Fies totus arbitrii tui:& tua uolũtate te reges.Difficile est in tanta libertate se continere.Præceptoꝝ meminisse etiam:quę porrigit absens. Propterea te rogo:ut in omnibus actionibus præsentem tibi cogitatiõe me statuas:& ad iudicium meum labores.Quæcunq; operaberis amicum & Dominum intuens:& illi placere annitens proculdubio recte operaberis. Recordatio disciplinę nrę domesticæ:cõsiliũ ministrabit in oĩbus.sicut nauẽ intermisso uẽto:nihilominus tenere cursum uidemus.Infinitum esset recensere singula:quæ tuum Vicariatum reddere commendabilem possunt.Regulas tu Iuris Pontificii tenens:ea me longe melius nosti.sed quædam quę prima sunt officii nostri: & in cura a me habentur præcipua:non prætermittam: cupiens tota diligentia: & fide illis semper intendi.Volo imprimis omni solertia frequentari diuina:& in Ecclesia suis horis persolui Deo quod debet.Multum nos hęc cura commendat:& opus nostrum honorabile facit.si desunt cætera:hoc solo non ferimur solum: sed habemur quoq; in precio.Hortandi sunt:& monendi:& si res poscat:cogendi:qui Ecclesiæ seruiunt:ut bene:& sine intermissione ministerium impleant: utq; & modestiam chorus:& suũ ordinem teneat.Componi enim cõuenit sacerdotes ad laycorum:non iudicia tantũ:sed etiam oculos:ne qd sit quod eos offendat. Ad rem hanc multũ faciet præsentia tua.Videbis.n.cuncta:quę fient.Tardis & negligentibus exemplo eris:ut mature cõueniant.Infœlix hac in re annis pręteritis admodum fui.Ammonui litteris continuis Vicarios meos ut frequentes in ecclesia essent:& hunc honorẽ Deo haberent:ac mihi.Impetrare nunq̃ ullis obtestationibus ualui.Tanq̃ si opprobrii:& confusionis locus is eẽt:ita domũ Dei semp uitarũt.Curabis:ut festis paschalibus assit Episcopus aliquis:qui sedem meam tenẽs:doceat cathedralem illam ecclesiam eẽ.operã ẽt dabis:ut tẽporibus debitis:quadragesimalibus maxime: prædicatores non desint:uiri excellentes:testimonii boni: & ante tempus quęsiti:quorum uirtute frequentata ecclesia nõ det honorẽ suũ conuẽtibus Fratꝝ.Multum hęc diligentia opus nostꝝ cõmẽdat.Indignum est autem quę primæ in Ciuitate sedis sunt propria:transferri ad Monachos: illos frequentari:& in precio eẽ:nos uero negligi.Proximũ huic tibi studiũ sit:clericoꝝ mores corrigere:obire Diocesim sępe: uidere ne aliqd Parrochiis desit:Cœnobia uirginũ a corruptelis seruarĩ.hẽs ex libris tuis habũde:unũ hęc

officia colligas. Doceri te singillatim: non expedit. Caput rei tantum osten do: Charitas reliqua exequatur. In emendando cauendum est: ne maior sit poena peccato: ne ammisceatur conuitium: ne ea sit uultus: & uerborum asperitas: ut maliuolentię: non officii studium uideatur. Compatiens facies correptionem omnem tolerabiliorem patientibus reddit. Te autem ipsum contine imprimis. Malus est aliorum magister: qui emendare se ipsum non potest: & male creditur eorum praeceptis: quorum cernitur uita contraria. In bona conscientia: fiducia est ad corrigenda delicta: in mala metus conti nuus. Cum imperio docetur: inqt Gregorius: quod prius docetur: q̄ dicitur. Te ipsum quoq; ne cōmunices multis: & ne appetas clericoꝝ: & laycorum prandia: ac coenas. Cōuersatio nimia: contemptus: & maliloquii est mater. Tu potius ad mensam tuam illos uoca: q̄ ab illis patiaris uocari. Seruanda est Vicarii auctoritas: & ius potestatis tenendum. Grauitas autem ipsa sic moderanda: ut ne in arrogantiam cadat. In temporalibus curandis non est q̄d te aliud moneam: nisi ut fidem serues. Difficile est tractantē aliena inno centes manus seruare. qui ante hac adhibiti ad opus hoc sunt: abierunt per deuia. Loculis nō conscientiae uoluerunt cōsultum. tu diligens es: prudenter intelligis: & usum habes in administratiōibus rerum. Adhibita fide: nil te Carole pfectius erit: nil salutarius Papiensi ecclesiae. Hoc quaeso cogitatiōi tuę occurrat semper: siue magna tractas: siue parua. Perdēs: trepdes quod tibi multa pecunia esse charius debet. nil est: quod tua cā acturus nō sim: si inchoatus inter nos amor pmaneat: & de integritate tua bene opiner. Vide inter cętera q̄d praeceptoꝝ meoꝝ esse ultimum uolo: ne gratię potentium nimium studeas: ac dum per eorum suffragia ambis maiora: iurisditionem tuam proiicias: fauori seruiens: non ueritati. Successum non habebit cogi tatio hęc: spē tuā infringet Deus. Beatus quoq; Sirus ꝗpatrocinat̄ Ecclesię: non patietur rem suam disperdi. Bonis operibus quęrendus est honor: non malis. Scripsi multa: quae tu in bonā partem ab amico accipies. officii mei & beniuolentiae nostrae sunt oīa. Mandato ea memoriae & repete crebro: & cum diligentia serua. Mercedem Deo uolente laborum: & fidei uiuens acci pies. Certiorem me reddes num redditae sint proximae litterae: quas etiam dictaui pluribus uerbis: & manu mea sunt scriptae. nuntiabā nonnulla: quę uolebam perfici a te. Timeo quia non respondes: ne perditae sint. Quidam Melchion Xistus scribit ad me: quae ex litteris suis agnosces. Querelam in tellige: & audi pauperum uoces. Obtestor te per omnipotentem Deum ut non uincaris affectibus: opereris aequanimiter omnia: & offensionem des nemini. Induēs uero meā psonam: quā isthic gerere ex officio habes: exuas tuam: atq; ad solam Cardinalis dignitatem te fingas. Nescio quid in te sit.

Sibene est quod fecisti: ualeat. si minus: conuerte in melius. Emendare q̄ cō tinuare præstat errorem. In exigendis quæ surrepta per Iulianum sunt & Dominicum uirum te præbe neminem timens. Nō tam utilitatem hic quæ ro: q̄ aliorum exemplum: ut discant cæteri qui futuri ad hoc ministerium sunt. Beneuale. Campagnani die xviiii. Augusti. M.cccc lxv.

Theodoro Episcopo Teruisino.

Io ex urbe a multis certior Pontificem illaturum arma Vrsinis. Hic quoq; trepidari non mediocriter uideo: & signa ostendi ani mi: non multum fidentis. quid lateat nescio. Vtraq; motum por tendunt. Ego hic sum: qua suspensione: tu ipse consydera. si quid apertius fieret parata mihi cōfusio: & damnū. Tuæ caritati supra cæteros fido: & te unum in hiis tenebris consulo. Ammone quid agat Papiensis tuus: & quid sibi expediat. nec patere illum errare. si ammonere aperte non potes: innue uerbis tectis. si nec hoc tutum existimas: signo aliquo consule. Ingeniosus tu ad comminiscendum: ad intelligendum ego non hebes: si desint cætera monstro quod dici: & scribi sine periculo possit. Referenda est mihi Scoto rum causa sancti Andreæ. Vrgent illi ut redeam. Hortare tu quoq; propter illos: ut redeam. Satis hoc documēti ad consilium erit. Per Deum te quæso ut in utranq; partem his me suspitionibus liberes. Soli tibi scribo: & solum te cōsulo: quia te solum ex palatinis omnibus maxime amo. Defossum pu ta: quod dixeris: & nunq̄ in lucem uenturum. Ita tibi per Redemptorem nostrū: & sancta eius euuāgelia iuro. Expecto litteras tuas: uel mandatum: quod Christophoro fideli meo dederis ad me perferendum. Cela metum hunc meum: & litteras. Daq; in primis operam ne Pontifex sciat: aut quisq̄ ex fratribus. Irrisorum plena sunt omnia. Vale mi optatissime præsul. Cam pagnani die. xxi. Augusti. M.cccc.lxv.

Cardinali Seneñ.

NOn imprudenter egit hodie Pontifex Paulus. Rem aliquando non æstimatam sine animaduersione prætereundam non duxit. Præficiendus erat cōuersanæ Ecclesiæ nouus præsul. Nomen illi erat Turcus ex Turculorū familia. Cum cætera probarentur in eo nomen solum probatum nō est. Dixit Pontifex cōuenire in nomine Episcopi nihil quod fideles aures offendat. Monachi eos qui a sæculo fugiunt ut renasci Deo appareant nomen uetus etiam acceptum ex sanctis cogūt deponere: nos ad episcopatum uocato nomen hostile non commutabimus? Igitur patrum comprobatione pro Turco Paulum ex suo nomine sanxit uocari. Atq; ita in noua appellatione enunciatus episcopus est. Romæ.

Episcopo Aquilano Marchiæ Thesaurario.

INtelligo ex litteris Iacobi consobrini mei:ipm a Paternitate tua humane acceptũ esse: & in omnibus quæ ad administrationem officii pertinent:benigne adiutũ.Hoc mihi:etsi antea exploratũ erat ita futurum:tamen audiuisse est gratum.Ago Dignationi tuę debitas gratias: atq; illi in suis:& suoꝝ rebus debitorem me fateor.De munere tuo secũda hic apud oẽs est fama.Idem audio a ꝓuincialibus:q isthinc ueniũt. Nimirum actionibus præteritis:præsentes respondent:& q Iuuenis integre uixit:suam cõmendationem adauget.Iacobum ipsum iteꝝ enixe cõmẽdo. Iuuenis est:egens senioris consilio.Non patiatur Dignatio tua illum errare.Admoneat:emendet: seuet castiget:cum opus esse intelligit.Ego illum trado tibi:tanq̃ unum ex tuis.Romæ.

Campano.

AGere tu gratias deo debes Campane:qđ tantum ingenii ab eo acceperis.Ego tibi:qđ uideam sanctissimũ patrem Piũ funebri oratione die anniuersariæ parentationis tam digne laudatum: nulla pars uitę eius:nulla laboris contemptio:nullus fortunæ successus:nullum monumentum ingenii:nullæ deniq; priuatæ res:& nullę publicę sunt: quas tu non plane collegeris:dubiũ:maiori ne luce uerboꝝ:an pondere sententiaꝝ:an uero ẽt gratę mẽtis officio.Ago igitur tibi:quas possũ gratias: & omni tpe agam.Agere & mecũ debebunt nõ ii solũ:quos ille dilexit uiuens:& qbus benefecit: & quos natura sibi adiunxit:sed nomine uno oẽs: quibus uirtutis est studium.Visus sum iterum ea legens intueri Piũ nostꝝ: iteꝝ extremã eius horam his ulnis excipere:exultare iterum gloria dictoꝝ: & factoꝝ suoꝝ:atq; iterum in lachrymas ire:quas nonn.õ tunc fudi plurimas:sed nunc quoq; p dies singulos tenere uix possum. Viuentis:& mortui innouatus est in me sensus omnis.Ille certe factũ hoc tuũ de cęlo uidẽs: non tam lętatur qđ Campanũ suũ demeritus sit:cui se totum aliquãdo credidit:q̃ qđ amplioribus meritis illũ ꝓsecutus nõ est.summã factoꝝ:& scriptorum eius ita deducis:ita in intima penetras laudum suaꝝ:ut nõ minus adamasse uehementer:q̃ diligenter legisse illa appareas.Nihil omittis: dicis oĩa.sic consulis ueritati:ut non pereat qcq̃:sic aggeras gesta:ut nimiũ dici nil possit.Funus deniq; ipsum tota oratione ita ptractas:ut luctuosa lętis: læta luctuosis non uacent: atq; omnibus auditis nescias lætandũ ne sit magis:an lachrymãdũ:gloriosior ne ducẽda uita:an mors:illa ne plus fructus: an hęc damni attulerit.Iteꝝ tibi gratias ago:iteꝝ in æternum debebo.Qui legere:& intelligere gloriam sepulti patris ex libris eius non poterit:hanc laudationem legens:satis illam agnoscet. Senæ habita in omnem terram exibit: ad Senenses perorata:ad nationes:& populos perueniet.Quid alii

iudicaturi sint:nescio.Cogentur credo laudare:quod ui sua se laudat.Ego certe hoc anno cum nostratia clarissimorum uirorum multa perlegerim: iucundius quicq̃ : limatius quicq̃:copiosius quicq̃:melius quicq̃ : ut uerbo absoluam uno:perfectius quicq̃ non legi.Perseuera mi Campane:ut facis. Dilige patrem:a quo es dilectus.memoriam tene eius:qui tui est nunq̃ oblitus.Auge deniq; Maiestatem Pontificis:qui te absentem : ad se uocatum: habitum inter suos:dignitate:& commodis auxit.quæstus est:non charitas: coluisse tantum uiuentes.Pietas uera terminũ non habet amandi:abeuntibus associat se:& ad mortuos quoq; pertransit.Serui sepulto Pio tuo: ut seruiebas uiuenti.Putato illum ex beatis sedibus : ubi nunc regnat:te & cæteros contemplari:a quibus gratitudo illi est debita.Certo quoq; iudicio nunc internoscere : in quem bene:& in quem male benefacta sua sunt collocata.Statim ut orationem tuam absolui:nullo intermisso spacio a lectione ad scriptionem conuersus:hanc tibi dictaui : indicem meę in te gratitudinis.Quoadusq; maius aliud potero:ea esto contentus.Ad referenda: quæ tibi debentur:ampliori occasiõe est opus:Illam nunq̃ sinam negligenter abire.Beneuale.Romæ.

Hieronymo Ranutio Bononiẽsi.

Sec. Nardinus hic est.q & Cardinalis Mediolanensis.

QVanquã mihi necessarius sis:in salute tamen Archipræsulis mei cessat omnis necessitas.Esto secum:& quocunq; ierit sequere uestigia eius.Mutationem cœli collaturam illi mirifice puto.Contulit:& mihi:& contulisse ęgrotis semper audiui.Quod superest mali:extrudito tu:si arte non potes.Vtinam mecum hic esset pauculis horis.Restituerem cum in pristina.Animi morbus:morbus est corporis.Pellere hunc primo oportet.Non illi sit cura Palatii:nõ Pontificis Pauli:non magistratuũ: qui regendi sunt crediti.Seponat hæc omnia ad tempus:& cum urbe excedit:appendat ad portas.Validus rediens:ea resumat.Valẽdum inq̃ est ãnimo:ut ualeat corpore.Famulatus ego quoq; Pontifici sum : scio mentis angustias:in q̃bus Palatini uersantur:Zelotipias:& metus inanes.ab experimẽto hęc loquor.Forti aĩo superanda sunt oĩa.Propter uitã appetẽdi honores.Propter hos p̃denda illa nõ est.Si non offensura hæc cũ existimas:lege sibi Palatinã hanc regulã.Beneuale.Cãpagnani.xiiii.Augusti.M.cccc.lxv.

Hieronymo Ranutio

LAetatus sum ĩ his:quæ scripta sũt mihi p̃ te de Archipręsule Mediolanensi.Dolebam casu aduerso eius:non aliter:q̃ si salus germani fratris esset in discrimen adducta.Benedictus Deus in operibus suis:qui noluit utilem prælatum Ecclesiæ : præripi nobis morte immatura . Ministerio tuo salutem ei restituit : teq; usus est ad morbum :

uincendum. Perge ut cœpisti:& contrahe quicquid siue animis: siue arte uales:ad eum nobis reddendum. Caue a sponda lecti nunq̄ discedas.semp ei assideas. Semper digiti tui uenam pertemptent:& ex illa parentur: quæ sunt necessaria. Denum sic agito:ut a diligentia tua redeunti mihi gratias habeat:sicut & Reatino nostro habui ego. De dño Christophoro meo his secundis litteris nil mihi significas. Agis negligenter:& Papiensi tuo non satisfacis. Scis q̄ sim illi affectus. Opus pene est manuum mearum: amicq; olim insigne equestris dignitatis accepit. Adhibe & ad curationē eius quic quid studii:atq; operę potes. Idq; contende dies:ac noctes:ut de patruo:& fratris filio nuncies semper secunda. si qd noui emergit:non te calamus gra uet. Meo Teruisino fraternā meo nomine impertire salutē. Ad ualitudinē tuendam:& ad me amandum illum hortare. Domestico exemplo satis mo netur. sic Pontifici: sic officio suo inseruiat:ut uitę semper prima ei sit ratio. Propter uitam oia hæc quærimus. Proiicienda pp hæc uita nō est. Petrq; no strq; beneualentē cito remitte. & tu restituto Mediolanēn:& Christophoro: statim huc aduola. q̄q̄ sero: particeps tñ quoquomō eris uoluptatū nostra rum. Quę de cerasis admones: uerissima sunt. Mirum immodū faciunt ad sanitatem mētis:& corporis. Ea si obtulisset medicus: quem nosti abinitio: nunq̄ uentum in discrimen hoc esset: sed nunq̄ ad bonos mores sera est uia. Tu uale:& ualere me scias. Campagnani. die xiiii. Augusti.

Vianisio Albergato Procamerario Pontificio.

EPistola tua cū Falcone nostro cōiuncta: uoluptatē mirificā attu lit. Fuisset adiūctus cumulus: si tua quoq; Dignatio p occupatio nē officii uenire huc potuisset. Vbi ē Vianisius meus: ibi eē nō potest tristicia. Necesse est singula rideant: exulat cura:& angor. & quicqd male habet hominū animos. Plus tamen reliquisses hic gaudii: q̄ retulisses tecum in urbem. Nondum. n. solatia nostra aduenerunt. Arent omnia. Pu miceum factum est coelum:& guttam modo unam non potest exprimere. & canes:& retia:& quę ad rusticationem sunt præparata: operari bene non possunt. si qua facultas esset: quam non uideo: effugiendi huc post posticū: malles fortasse hic eē: q̄ isthic: pręsertim si post ibres hoc fieret. Quęso itaq; tuā paternitatē: ut si saluis rebus exiri carcer hic tuus honoratus aliquo in genio pōt: ad tuū amicissimū aduoles:& gustū capias cāpagnatici coeli:& agri. Iucundā hāc utriq; diuersionē cōfido futurā. Falco noster hic fuit: ma gis me usus: q̄ Cāpagnano. Cōtulimus multa: corrisimus multa. Plena cō solatione fuit eius pręsentia. ægi sibi gratias ꝓ officio suo. Si mihi nō satis feci: precor Dignationē tuā: ut ob hoc ipm: nomine meo cumulatius agat. est dulcedo & suauitas:& alacritas mea, absterfor omnium molestiarum

quæ aliquando me angunt. Amemus eum: q̄diu uiuimus: amantes eum: nos ipsos amabimus. Pro iis: quę dignatus es Pipernatibus scribere: habeo innumeras gratias. Fecit humanitas tua rem gratam: quam etiam profuturam existimē: si noua uel monitione: uel conceptione sit opus. rogo: manus tua ne desit. Commendo item: quod commendaui iam sæpius: & commendare usq; in finem nō desinam: causam Nastocii nostri: uel magis tuam: & omnium: qui sedetis ad ministerium Cameræ. Neq; hoc ago q̄d promissis tuis diffidam: q̄bus quietactus dormiui hucusq;: & dormio in utrunq; oculum: & in utranq; aurem securus: sed q̄d ex desyderio cordis lingua cogitur exerceri. In manu tua: & Falconis nostri est omnis expectatio nostra. Vos officiis uestris urbanis consolabimini scio rusticantē amicū. Beneuale & me toto animo tuum esse scito. Campagnani die xxi. Augusti.

Vianisius Cardinali Papień.

Pedem hostio extuleram: iturus ad pientissimum Patrem: & dominū meum Auinionēsem: ut cum eo uescerer sue tenello: q plus lactis habet: q̄ sanguinis. tunc mihi litterę Reuerēdissime. D. V. redduntur: gratissimæ ille q̄dem. Innotuit mihi Bandiniana querimonia. Respondendi cupido pedem referre suadebat: gula econtra: & potentissimi patris imperium: a quo quoniam non licet tam subito post cibum sumptum discedere: & nūcius festinat: quæ pro me: quæ aduersus Melchiorem: & elegantes istos triumuiros dicenda erant. D. V. fræ obmittam. Accingo me ad bellum. Dii boni quas strages dabo? non discedit Melchior a sua cōsuetudine. Lacerat famam meam ubi potest: inuidiosis uerbis aduersus potētiam utitur. At ut sciat. D. V. q̄ ego iuste ęgerim: q̄ iniuria ipse queratur: Cum reuerterer a Camera Apostolica fastiditus: & expuere animo illam miseriam cum homine lepidissimo: & amicissimo cuperem: diuerti ad Melchiorem. Falco noster: curarum omnium abstersor apud. D. Vestram erat. Cum domum eius uenio: inuenio ianuas patētes: custos nullus: seruus nullus: incustodita omnia. quæ ubi uidi: feci meis potestatem diripiēdi. & q̄d? nonne quod censoriū uicecamerarialis potestas habet? Volui edocere hominem: ut cautior esset: sed ego quantas pęnas pro benefacto dedi miser? Cœnitauit apud me homo uoracissimus postea. hoc suaue est: hoc subacerbulum: illud melius pitissans ait. Vellem dolia omnia: non licet meis esse ociosos: dum is cœnat. Satrapes: si fiat eius cōuiuator: sufferre sumptus nequeat. sed ego: ut dixi: accingo me ad pugnam. Retundam Bandinum. Repugnabo triumuiris inimicissimis. o q̄ subdoli: q̄ fallaces: q̄ imperiosi sunt: & hos. D. Vestra triumuiratus nominis dignos iudicat. Cōmendo me. D. Vestræ humiliter. Romę ultima Augusti.

Vienesio Albergato Procamerario.

QVid tibi ego dicam Vicecamerarie mi. Credebam Campagnani tantum esse: quod me oblectaret. Ecce quotidie noua oblectamēta ex urb Lelius: Falco: Melchior: Melinus: Tuq; imprimis nouis me oblectamentis obruitis. Nescio unde plus uoluptatis a uobis: an ab hoc loco adueniat. Illa cōtinua: hęc intermissa. hinc corpus: inde animus pascitur. Deo gratias: qui tantum mellis in nostra aluearia cōgerit. Congerat illud perpetuo: Et ignauum fucos pecus a praesepibus arceat. Bandini negligentiam nosco: Digna ea animaduersione censoria fuit: Et in hoc sentio tecum. Cētum aerei uectes: aeternaq; ferri robora. Claudetur posthac ianua eius: Nec custos absistet limine Ianus. Illa .n. bene hęret menti cautio: quae damnis nostris paratur. misereor tamē eius: neq; in finem sit ultio tua. Falconiam uocationem totam cognoui. Risus sine modo: & omnium iocūditatum sunt effusae habenę. Illi codicello cedat Rienzo gallina: & quicqd affectata germāitas pulchri apportat. Hoc anno nil me ita inuasit: cachino non sum minus cōcussus: q̄ el Pienzichosio. legi ad mensam meis conuiuis. Externis nihil suauius. Romanis nil ingratius. Si fuisset hic Falco: secundū subisset discrimen: Mantuano: nō minus. Risit eorum nemo. Dixit unus ex illis abducto supercilio: Maldecta lanema di patreso. Deleia li Romani: lo caccremo di Roma. Se non sara fauio. Puoa che a uita cum quessi Fraciuo si piscia sangui. hao renegaro la patria. Vadesseno ne lhora maldecta: che nō ce poza mai retornare. Beneuale: & uerbi tui sis memor: in quo mihi spē dedisti. Campagnani die .ii. Septembris.

G. Rothomageñ. &. A. Auinioneñ. Cardinalibus.

SEcutus consilia uestra redii in urbem. Ecce sum inter uos. Quid oro: hic ago? uel magis quid omnes hic agimus? Admittimur raro: admissi dicimus pauca: audimus multa. Longo sermone nihil absoluit. Vidistis ne anniuersariae coronationis suae die: q̄ta locutus est indigna Sede: nihil utilia: Pessimi autem exempli semina? De repromissa p Planetarium: nescio quē: uita: & praenunciato iam diu Cardinalatu: & Pontificatu tota fuit oratio. De obitu quoq; Cardinalis Aquileiensis: quē suum inimicissimū dixit. Quis hęc patienter ferat? aut cui non moueatur mens? Pręstat abesse: q̄ talia audire: Nec satis est audisse semel: crebris commemorationibus eadem saepe inculcat. Si nō audimus fert moleste. Ad audiendū uocat ad se: Me: & Cardinalem sanctae Sabinae: agētes de rebus nostris extra coronam: in qua loquebatur: non est passus uaniloquii sui esse expertes. Iussit accedere: atq; intelligere. Videre erat ora grauiorum ex patribus torqueri miseria: & angi tanta iactura temporis. Tanq̄ gloria Pontificatus sui

his cresceret magis:ita erat totus in illis:studiūq; omne huc uertebatur. Ne autem crederemus dedisse illum talibus operam:dicebat nō esse his fidem præstandam:& tamen admiratione digna aiebat. In utranq; partem sic loquens : ut plus ueneni daret:q̄ tolleret. obtuli inquit Planetario illi horam natalem. Hebreus erat:senex:caperatis superciliis:tetro aspectu. Nulli obtulerā ante:nec sum posthac oblaturus. Aliquando ex Astrologia uolebat esse eius responsa : aliquando ex Demonibus asserebat. Quæ autem prædicta memorabat:in scriniis inquit meis sunt:inueniri nunc inter multa:esset difficile. Diligentius tamē quęrens illa inuēirem. O miserum illum:& nos. Quid his deliramentis damnosius? & maiestate tanta indignius? An nō satis erat in Cardinalatu tulisse hanc notam? Etiam ministerium Pontificale pergit ridiculum facere. omitto q; de omni uerbo ocioso reddēda est ratio: & nugæ sacerdotum blasfemiæ sunt:& os Pontificis consecratum euangelio:uaniloquiis aperiri non debet. Nonne intelligit miser : q̄ mali exempli hoc sit? & q̄ displiceat Deo? Quæso ubi erit auditum: Vicarium Christi:& caput Ecclesiæ indagationibus futurorū intendere:quis ad eas non uertat mentem? quis non secum ibit in præceps? qs deniq; nō totus ex cœli necessitate magis pēdebit:q̄ Dei nostri miseratione? Aiebat Plato:Quales ī rep. essent Principes:tales reliquos solere eē ciues. Ad imitationem uidelicet pastoris oues se fingent:nec attendent qd ille mali agat:sed omnino qd agat. sumentes:non examen boni : uel mali:sed tantum fragilitatis exemplum. Vitia illa inquit Satyrus:maxime adhęrent:quæ subeunt animum magnis auctoribus. Homo gentilis Oratius:sapiens tamen:quæsitorem futurorum repręhendēs: Tu ait:ne quęsieris quem mihi:quem tibi Finem dii dederint Leucothoe: Nec babylóios temptaris numeros. Et Dominus ī leuitico. Nō declinetis inquit ad Magos:nec ab ariolis aliquid sciscitemini : ut polluamini per eos. Ego Deus uester. Augustinus quoq;:præcipuum lumen Ecclesiæ:eum:qui hæc obseruat:qui attēdit :qui credit:qui in domum recipit:qui interrogat: Christianam fidem:& baptismum præuaricasse affirmat. Vana n. sunt omnia:& dolis inextricabilibus animas capiunt:inducuntq; eas in miserrima mala. Vt ergo a summo sacerdote audirē has nenias: secessu meo me reuocastis? cogentes quem sacra lectio totum habebat : totum nūc his nugis obtundi. At dicet aliquis uestrū: Ignoscendum fuit ætati. Iuuenis erat cum ista curauit:confirmatus iam:ea cōtempsit. qui malum : contempsit? quem uidimus toto Cardinalatu suo pepēdisse ex illis:atq; ex ills spes oēs suas semper formasse. Quis Plāetarius:aut quis diuinus fuit sæculo nostro: præsens:absens ue:quem iste requisitum:non sibi familiarissimum fecerit? Quod de futuris æditum iudicium:quod non statim sit aucupatus? An nō

meministis:cum haberetur in Vaticano cōclaue Calisti tertii excidisse huic inter cubicula uestra sortes complures:in quibus prænunciata de se notabātur: cum uero anxium obisse diu omnia:tacitum quęsisse:& cum non inueniret:postulasse tandem a uestris ministris num scripta quędam ab eorum quoq̄ essent inuenta. Non dicebat:num sortes essent inuentæ. Pudebat.n.facti:sed num scripta essent inuenta. Eram ego tunc intus:ministrans Cardinali Firmano:& foeditatem hanc uidi. Casu aūt in eas inciderat Paulus Anani ensis Prospero Colunnensi tunc famulans:qui uidens quęritantis angustias:ad eum accedēs:En inquit:quod quæris.& somnia illa sua:tot horis suspirata porrexit. Didisses ei milia centum:non acceptasset gratius:q̄ tūc accepit repertas spes suas. Nuper uero ad Pontificatū assumptus:indumenta:ut uideo:nō animum mutans:Pisis usq; accersiuit ad se Antōium Planetarium:cui cognomē est Camera:olim mihi ꝓpter suas stulticias notum. Ad quam rem quęso aliam:q̄ ad antiquū errorem? Pecunia illi pontificio nomine a Medicis mensariis ad iter est persoluta. Quod ego non antea credidi:q̄ Romę eum aspexi:& sum alloquutus:& de uocatiōe:& pecunia eodem confitente:accepi. Quid q; nuper:timens credo:quę de obitu suo hoc septēbri nunciabantur:accersito:nomen nunc ignoro:qui est in familia Vianesii Bononiensis procamerariatum regentis:horam natalem inspiciendā porrexit: admonens:ut de diuturnitate uitę:quæ nosset referret. Abiit ille:& reuersus:ac foro utens:longeuitatem promisit: quam etiam ob causam sacerdotia nōnulla est consecutus. Hora uero ipsa natalis:non usq;adeo ualuit tegi:ut non fraude ministri subrepta:& uulgata pluribus fuerit. Testes rei huius habeo locupletes:quos una mecum tanti erroris pudet: ac piget. Quomodo ergo excusationem habet ętatis:qui iam Pontifex factus:codē reuoluit? nec a ueteri absistit contagio? Facit quinquagenarius: quod puero cogitare est repręhensibile. At dicit aliquando credenda ea non esse: at semper addit stupenda esse:& admirabilia esse. Atq; ipse sic admiratur:ut plane ostendat uelle illa ꝓrinus credi. Et enim si credēda nō putat:uelut dictat sępe:ex dæmonibus esse cōtendit. Cur diuinis:& planetariis tradit horam natalem? cur sine causa eos fatigat? cur etiam responsa accepta:non statim conscerpit? cur in scriniis Pontificalibus adhuc est illa inuenire? hec cine quæso signa sunt animi sentientis quod loquitur:ac nō potius probantis quod damnat? Nemo bonæ mētis se:ac proximum malis illaqueat. Nemo quod nociturum credit:exquirit. Consulere diuinos:& consulta inspicere:admirari:atq; seruare:quid aliud est:q̄ inquinare se ipsum:& alteri peccādi occasionem proponere? Dolori maximo ista sunt mihi: & tolli errorem tam noxium cupio: sed uetustas morbi:& imperantis potestas absterret.

Vos patres:qui anteitis ætate:qui præstatis sapientia:& primi esse debetis ad monstranda quæ obsunt:mementote officii uestri. Accedite ad Patrem: quod sentitis loquimini:non increpantes iuxta Apostolū:sed obsecrantes. obsecrate autem:ut sanctum de se præstet exemplum.non offendat Ecclesiam.missos faciat diuinos:& planetarios suos:putans nil nisi fallax:maligniumq; in eorum esse responsis:illud Domini saluatoris attendat:Non est uestrum nosse tempora:uel momēta:quæ pater posuit in sua potestate:meminerit quoq; se esse caput Ecclęsię:speculatorem gręgis Dominici : nulli minus cōuenire q̄ sibi:mortiferæ rei intendere:fidem Petri simul cum Sede possideat:Illamq; unā:& ueram Astrologiam:certamq; diuinationē existimet . Vehemens:& grauis sit obsecratio uestra:non trepidet cor uestrum: nec uerba inter labia : & dentes dimidiata resistant.Spiritum libertatis:& sacerdotii zelum assumite . Sic adimplebitis bonoȝ Cardinalium munus: & operabimini in ecclesia sancta salutem.Ab illo autē:si sapiet:benedictio erit:& gratiarum actio.Scriptum est.n.Argue sapiētem:& diliget te:& uir prudens non murmurabit correptus.Id uero unum inculcate auribus eius: & crebro repetite : quod etiam:si non sit religio:auocare animum ab hac infami miseria debeat.Si prędicuntur secunda in ipsa expectatione:consumptio est spiritus:sin portenduntur aduersa:hora nulla metu est uacua.Semper anxietas:& īquietudo utrobiq; est multa : qua:ut se liberet Paulus:ille uobis concedat:qui dixit:Ego dabo uobis os:& sapientiā:cui non poterunt resistere:& contradicere omnes aduersarii uestri. Valete.

Io.Arcimboldo Protonotario Apostolico.

CAlamitatem tuam mi Arcimbolde consoletur amici calamitas. Si te Augustinus Parenēsis Russæ familię istitus:atq; apud nos Ducis nostri orator:oculis pariter:ac mēte ad bona opera cęcus oppugnat apud Pontificem:me quoq; eadem iniquitate oppugnare nō desinit.Maledictione os plenum est:& sub lingua eius labor:& dolor.Sedet in insidiis:ut interficiat innocentem.Omitto quæ ante hanc diem:alienādi a me Ducis:& Pontificis desyderio fecit:quæ ipsa & multa sunt:& grauia. Nuperrime:ut improbitati cumulum faceret:affirmauit Pontifici:& hunc aulicum:qui tuo bneficio uenit:meis suasiōibus missum:& quod perseuerātius de Nouariensi ecclesia:cōtra Pontificis studia flagitatur a Duce:meis utiq; consiliis flagitari.Hoc uidelicet expectato:ut per diuturnā contentionem cedētibus nobis:tu Nouariēsis euadas:& Galeazii pugna pręualeat conatibus Pauli.Ignoscat homini Deus:& prauum cor sanet.Mentitus est omnia:& de malo thesauro cordis ꝓtulit mala.Tu ipse uel omnium testis optimus es:nil tale unq̄ a me nuntiis ullis:aut litteris:nutu etiā aliquo signi

ficatum isthic. Non sum adeo uocationis meę ignarus ut nō sciam quid cō
ueniat mihi: Et quid artes eiusmodi noceant animę. Sū peccator maximus
idq; nō inficias eo. Sed inter mala multa id boni prestitit Deus ut coluerim
semper Apostolicā sedem: Et quasi satelles fuerim. Ro. Ecclesiae: usq; adeo
summo Pontifici seruiens: ut nulla unꝗ̄ secularium Principum patrocinia:
propositis etiam nō contemnendis praemiis sim passus suscipere. Ei addixi
uoluntatem omnem: qui me totū benificentia sua formauit. Sed uerum pro
fecto illud est: quod tritissimo uulgi uerbo habetur. Eum qui iusto supplicio
nocentem eripit a nocente ipso supplicium ferre. Si opera mea seruatus du
dum uiuente Francisco Duce Augustinus non esset: his nunc ab eo non la
borarem molestiis. Impensa pietas homini uix tunc noto impēdenti nego
tium facit. Putans ego bonum uirum illum esse: & ex meo animo metiens
suum quibus potui honoribus eum sum prosecutus: gratiae ingrati: quę ꝓ
tui dans: Sed qualis euaserit ex his plane ītelliges. Ideo uero tibi īfestus est:
& innumeris de te criminibus occupauit: ꝙ timeat maxie: ne tu Episcopus
factus institutione Ducis: hāc ei adimas curialem legationem: sibi questua
riam magis: ꝗ̄ suo Principi utilem. Hoc palam prę se tulit semper: Et cū de
te sermo est: dissimulare non potest. Mihi uero: quā ob causam indixerit bel
lum: etiam operępretium est intelligere. Quam cōmemorationem eo liben
tius inscriptam mitto: ꝙ uolo: si quando admirarentur aliqui: hunc mihi ini
micum factum: habeas unde inimicitiarum initia possis monstrare. Anno
ꝓximo: cum Apostolica sedes administrationi meae cōmendasset cenobiū
Papiense: quod in caelo aureo nuncupatur: insigne quidem: ac locuples: &
propter difficilem temporalium curam potentis alicuius ministerio egens:
orta apud Ducem tradēdę possessionis difficultate: cepit hic miser insinua
re se mihi: & studia sua ad rem meam cupide polliceri. Sperās ut postea pa
tuit: omnibus adimpletis mercedē operis se accepturum. Accepi ego sum
ma benignitate: quae obtulit: & bonę uoluntati gratias egi. Interim audiē
te Ferdinando Rege: impedimenta cenobii consequendi: quae exhibebant
quottidie: Admiranteq; hanc gratiam meritis amici Cardinalis referri: ora
tori cuidam suo: quem ad Ducem aliis de rebus mittebat: mandata ad illū
pro me deprecandum beniuolentissima dedit. Ea cum illū Romam ueniēs:
mihi primum: inde Augustino libere: ut in talibus assolet: cōmunicasset: of
fensus animo mirum in modum est Augustinus: Putans: & mendicatam a
me Regiam intercessionem esse: & ipsi praereptam occasionem assequēdi:
quod erat propositum. Tacens hanc eius indignationem: cōuersa uolunta
te: coepit in contrarium niti: quottidianis litteris Ducem hortari: ut in negā
da possessione spe bona sisteret. Pontificem in diem magis flecti: nec mole

ſte iam ferre beneficium hoc ſuum tardari : dixiſſe uero aliquádo futurum facile:ut perſeuerante illo:me autem his dilationibus fatigato:ceſſurus tandem moleſtiis cum cœnobio ipõ eſſem.Qua improbitate ẽ factum:ut ille in ſpem deſyderii ueniens:duriorem ſe q̃ ante prębuerit.Ignorabantur hæc a Põtifice:ignorabãtur a Rege:& me.Mirabamurq; omnes:quæ ratio pertinacius obſiſtendi illum teneret.In hac ſuſpenſione rerum ex Ducali aula certiſſimis litteris renunciatur mihi:uenena impuri hominis augendo morbo cauſam dediſſe:Idq; ex litteris ſuis:quę inſpectæ eſſent:certiſſimũ affirmari.Eo ad Pontificem ſtatim:& quę miſſa erant oſtendo.ſcribitur ad Ducem epiſtola.In cuius calce hoc erat:ſi aliter q̃ poſtulatum erat : de uoluntate ſua accepiſſet a quoq̃:id malignum eſſe & mendax.Nec quod factum de Cœnobio fuerat:poſſe ullis ratiõibus reuocari.Inter hec cum dies plures nõ ueniſſet ad me Auguſtinus(ueniebat.n.antea ſępe)tãdẽ priuata neſcio quæ officia curaturus acceſſit.Accipio hoiem qua hilaritate ſum cęteros ſolitus.At hic uultu idignanti:& p̃ter ſolitũ nubilo:referebat quæ erãt dicẽda.fine facto:Ecqd inq̃ Auguſtine ſibi hæc uult oculorum & uultus triſticia?Nũ domi ſalua ſunt oĩa?p hos ẽt dies nulla tui facta ẽ copia.Tũ ille cupiditate ſimul:atq; ira accẽdẽte:cõceptã amaritudinẽ ꝓfert.Voluiſti inquit alieno magis:q̃ meo adiumẽto Cœnobiũ aſſeq.Regẽ itercеſſorem:& oratorẽ eius paraſti tibi.Niſi me opaute:nullis unq̃ interceſſoribus id aſſequeris.Conſolari itellecta re:ęgrã aĩam uolui:& ſpontaneã Ferdinãdi operã:non procuratã oſtẽdere.Dixi multa in eam ſententiam.Sed quid agas:ubi ex ſe ipſo peruerſus:alium putat.Nec perſuadere fallaci animo uerũ potui:nec ab inpugnationibus ſtudia eius abducerẽ.Abiit incẽſior:nequiorq; q̃ uenit.Dies nonnullos poſt:nunciata Ducis cõuerſione:& Cœnobio tradito:uidens hic noſter:contra eius ingenia:ſola impetratione Regis omnia me conſecutum:nec fruſtratum ſe modo premiis cõcupitis:ſed teſtimonio quoq; litterarum Pontificis mendacem apud ſuos ſe comprobatum:nec minus Romę:q̃ Mediolani confuſum:implacabiles inimicicias corde magis:q̃ uoce mihi indixit:quærens illo ex tempore ad me oppugnandum aditus omnes:& nouis quottidie hic:atq; illic criminibus notãs.Alienorum hominum Duci fidem probans:meam condemnans . Itaq; unde poſtrema hæc eius malignitas originem ducat:plane iam noſtis.quę autem inte operatẽ: nec minora his ſunt:nec honeſtius initium habent.Vtrobiq; labefactæ animę manifeſtæ ſunt ſordes.Sed quid nos hiis ab eo triſtemur incommodis? Aut quid agant mẽdaciſſimę uoces ſuę uitę:q̃ noſtræ ueriores teſtes?Multa ſunt:quæ hortari nos ad horum patientiam debẽt:& quottidianam mœſticiam alleuare . ſed noſtra primum Arcimbolde conſcientia . Scimus.n.

uera non esse quae Augustinus mētitur de nobis: diuersa ab huius crimini bus inueniri opera nostra: Fidem uel beneficiis:uel religione susceptam in uiolatam mansisse: nec cōscientiae nostrae occurrere aliquid:in quo uel Pon tificis:uel Ducis offensionem inspiciat. Ea igitur sola si nos non accusat:qd accusationem eius cum tristicia suscipiamus? Quem nō dubium est morbo animi:non iudicio accusare. Sed neq; in hominem ulla:q; sciam:est nostra iniuria. Commemorare merita in eum nostra possumus multa. Prosecuti illum honoribus sumus. Benigne semper excepimus. Idq; dumtaxat in eo demerendo obmisimus:quod illi acceptum esse:notum non fuit. Atq; haec omnia nō tam officio legationis:q̄ personae impendimus. Quę quia studio seculi conferebantur in eum:cuius uitam non probamus:iusto Dei iudicio accipimus retributionem erroris. Illa uero imprimis nostra est consolatio: & dolentis animi medicina: q̄d Sacerdotes sumus: & q; nostri officii non cōuenit nos esse immemores. Et.n.si haec malo⁊ nos turbat iniquitas: quid infirmiores agent? ad quorum praesidemus exempla? nonne & in nosmet ipsos:& i proximos nostros peccamus? Mali nil habēt peccatores. Calum niae nullo animas detrimēto afficiunt:nisi cum feruntur moleste. Exercitia quędam humilitatis ministrant:si accipiantur:ut cōuenit. Insolescimus ali quando & nos:& supra merita nostra erigimur: excessus electionis nō sen tientes. Lingua ergo maledici:ac detractoris:quasi acutis aculeis sepultos excitans sensus:in cognitionē:emendationemq; errorum conuertit. Ideoq; per Saluatorem nostrum ē dictum: Beati eritis: cum maledixerit uobis ho mines:& persecuti fuerint uos:& dixerint omne malum aduersum uos.

F. Cardinali Senēn.

Ontendisti a me saepius:ut breui epistola rationes eas colligerē: ç quibus dissuasi olim:te audiēte:bellū quod iferre optabat Pius Euerso Anguillariae comiti:male per ea tempora de Ecclesia me rito. Volūtati itaq; tuę:quantum potero faciam satis:& q̄q̄ dictorum meo rum non satis instructa recordatio sit:enitar tamen q̄ plurimum potero:in mētem redire. Die:quae dissuasionem praecessit:uocauerat:ut nosti:ad se san ctissimus ille pater Nicolaum Cardinalem Theanensem: Neapolionē Vr sinum:& Laurētium Ferrariensem praesulem:qui ea estate exercitibus suis diuersis in locis praefuerant: Tuam quoq; dignationem:& Gregorium Lol lium:ac me:licet umbratilem:adhibere in consilium uoluit:scire nostris iu diciis cupiēs:num hieme illa:quae iā appetebat: uel tolli de medio Euersus posset:uel ita in arctum restringi:ut se in bellum contra Turcos eunte: nil nouę turbationis ab eo esset timendum. Angebant.n.mētem cordati senis: nō solum contumeliae: in dies pene singulos Romanae sedi illatae:dum mo

ue:ut uix magno studio parati esse ad præstitutum terminum possint:nedũ in hac suspensione animorum instructum quicq̃ futurũ speremus.ubi uero ierimus:& ii nos non sequantur:intelligis quid mali sequatur. Propositus: repromissusq; deficit fructus:& ignominia sempiterna Romanæ sedi para tur. Hæc tu animo uoluens sapientissime Pontifex cogitatiõe tua expende: utrum magis sit attendẽdum: incertum ne ab Euerso periculum:quod tñ non nisi rem temporalem attingit:certa iactura publicæ causæ cõplectens religionem nostram:& nos:& uniuersalem Ecclesiam. His dictis Digna tio tua: quæ in dicenda sententia proxima erat:consyderanda multum hęc ipsa affirmauit:& fidem fecere Feraniensis præsul:& qui argumentis pluri bus iudicium approbauit Lollius noster. Motus ad hæc Pontifex:ut uidi sti:& ad se reuersus: Consyderaui inquit hęc omnia:& hanc unam difficul tatem pręcipue attendo. Theanensis: & Neapoleo etiam multi faciendã dixere. Ille tamen tollere e medio pestem hanc cupiens:& publicis nihilo minus rebus prospicere:paululum ultra excogitans:quid inquit si rationẽ hanc ineamus:ut instructa omnia relinquamus ad bellum: & tamen non antea patiamur indici:q̃ classem soluerimus:num uia hac hominũ opinio nibus:ne nos retractum existiment: & futuris motibus ne ab Euerso eue niant:satis prospicitur? Cum responsum esset a primis duobus:quos dixi:sa tis sine dubio prospici: atq; hanc unam uiam patere ad perdendum sine scandalo hominem:non rogatis ultra sententiis sed: sufficere horum aucto ritate existimans:in hoc consilio constitit. Nox multa iam erat: & Pius de fessus. Discedimus omnes:cum facultas dicendi nulla nobis data tunc esset. Cogitans uero ego postmodum intra me: & continuo magis attendens damnosum consilium:ponensq; ante oculos imaginem malorum quę secu tura hinc prauidebam: constitui quam benemerenti patri pietatem debe bam:hanc intrepide soluere. Itaq; postridie sumpta opportunitate:ad eum ueniens:& uenia impetrata dicendi quæ intelligerem salutaria:dissuasionẽ in hunc modum sum orsus. Hesterna tua deliberatio Sanctissime Præsul eatenus mihi placet:ut eam Euersus intelligens: in augenda defensione se interim maceret:& pecuniam minuat:& suis subditis in diem grauior fiat. Si ultra progreditur:detrimentosa multum est meo iudicio:& placere non potest. Per exterminationem huius duo quæruntur a te: quies Ecclesię: & securitas fodiendi aluminis. Vereor ne:si bellum incipimus: neutrũ asse quamur:& incidamus in turbationẽ omniũ rerũ. Si præsens futurus hic eēs: nil desperandũ putarẽ. Sedes tua ꝑ magno nobis esset exercitu. Bello ꝓxi mo hoc sumus experti:cũ Vrbẽ pene amissam restituit reditus tuus. Verũ cũ

aberis in longinquis agẽs sentics uulgatum esse uerum puerbium: Eum q procul ab oculis sit: procul quoq; esse a corde. Multisq;: quos metus nunc tenet præsentiæ tuæ: animum esse audies ad conturbanda omnia: quasi suo possessore iam uacua. Hoc itaq; incõmodum primo loco pone. Difficulta tem deinde hanc adde: contemnenda non esse castella: & arces Euersi: sicut heri audisti: natura: & studio multum munita: & operosam ualde expugna tionem illorum futuram. Si ergo: ut tibi statutum est: statim post nauiga tionem tuam inferenda sunt arma: consydera quid reliquum sit ęstatis: ad cõficidenda quę postulas. Eris Anchonę ad Iunii extremũ: nisi in celerãdo labefactare magis ualitudinem uelis. Ibi anteq̃ triremem inscendas: Iuliũ credo: totum consumes: dum classis remige: & pugnatoribus erit cõplẽda: & uenetorum Dux expectandus: & alii præstolandi: qui instructas triremes ad te sunt conducturi. Menses: ut uides: ad summũ quinq; ad belligerandũ supererunt. Vltra miles noster contineri in castris non potest. In hiberna si non ducatur: ipse suo ĩperio ducitur. non satis intelligere possum: nisi Deus miraculum faciat: quo pacto tot castella: & arces: & oppida impigerrimi hostis: ac tantis munita pręsidiis: tam breui spacio in potestatem possis re digere. Consurgit hic mihi dubitatio multa: multusq; metus. si. n. una expe ditione Euersus nõ perdit̃: res nostra in diem deterior. Sua per hoc melior redditur. In dilatione ille salutem positam cernens id extreme conabitur: ut in hiemem bellum trahatur: cuius beneficio colligendi sui sit copia: & pa randi adiutores in annum uenturum. Audi patienter quid ultra consyderẽ: quicunq; ex crucesignatis uenturi sunt tecum: & nondum uenerint cum na uigabis: audientes bellum in locis Ecclesię geri: & exercitum tuũ aduersus christianos pugnare: cogitabunt quod heri dicebamus esse cauendum. Tũ tum sibi iter ad ueniendum non credent: nec putabunt totis uiribus tuis in Christi causam descendi. Cum paucis comitatus: alios domi ad digladian dum relinquas. Non omnes necessitatem hanc tuam intelligent: nec belli causam attendent. Publicam. n. opinionem sequuntur populi: & ex illa mo tus animorum utplurimum capiunt. Leue erit: quod mentes ad bene ope randum non satis firmatas possit auertere. Audiemus hos non uenire: quos acceperamus uenturos; Illos ex uia redire: qui iam erant iter ingressi: ubiq; uero suspensionem plurimam esse. Grande hoc malum erit sanctissime præ sul: grandis calamitas: nostra occasione tantum præsidii amitti. Ad aliud transi: & intra te cogita: unde parari absenti tibi subuentionem: & stipen dium possis. Gallia adiumenti nihil porrigit. Vtraq; Hispania nihil: Britã nia nihil: Germania: & transalpinæ nationes: præter militem: qui crucem assumet etiam nihil. Italiæ quanta habenda sit spes: tu ipse satis cogno

ſcis. Mediolanenſis Dux ex ſuffragiis: quæ p miniſtros tuos ad cauſam hāc colliguntur: armat ipſe quos eſt miſſurus cum filio. Idem Florentini: Dux Mutinę: Senenſes: Lucenſes: Bononienſes: & Mantuanus Marchio agit. quiſq; uel triremes inſtructas: uel armatum militem mittit. Ianuenſis Ciuitas alienę ditionis iam facta: pendere quicq̄ non poteſt. Regnum Ferdinādi bello ſexennali afflictum terremotibus in auditis: peſteq; & fame propę exanime: nō habet quod tribuat. Veneti cauſam ſuam agentes: aliorum implorant ſubſidia. Solum patrimonium ſedis tuæ hucuſq; te aluit: & impenſam tulit: quæ in conſtruenda claſſe eſt facta. Expertus quottidie es: q̄ grauate ad primam contributionem acceſſerit; quanta coertione fuerit opus: ut quod propter Deum non facit: propter temporalem pœnam impleret. Præſente Beatitudine tua: patre & domino in oculis ſic eſt reluctatū. Quid credis egreſſo Italiam eſſe facturum? Si qua in hoc ſpes eē poterat reliqua: tota erat in quiete rerum: ac pace. Neſcio. n. quo pacto bellum nobis gerentibus ſuperbiunt ſubditi noſtri: & ad prȩſulum mandata obdureſcunt. Hoc proculdubio eueniet magis: audito motu in Euerſum. Si indicetur ſecunda exactio: importabile onus clamabūt: ſi ſeuerius a quæſtoribus noſtris agetur: miram ubiq; contumaciam audies. Non proderunt ſpirituales pœnæ: ac temporales. Vis ſola: quæ poſſet pertinaces inducere: adhiberi non poterit: copiis noſtris bello implicatis. Atq; ita: ſi recte attendimus: ſubuentio omnis tibi: ac nobis eripitur. Sed uide q̄tum ubiq; incendium ex hac unius loci flamma exurgat. Ad prȩteritam afflictionem: non ad præſentē opinionem reſpicio. Bello in hiemem producto: continuari in æſtatem ſequentem erit neceſſe. Conabitur interim hoſtis (ut eſt ſemper ad perniciem ſolers) pluribus in locis nouos metus inducere: ut ad plura diſtracti: minus efficaces ad ſuam oppugnatiōem reddamur. Habet: ut noſti: intra Eccleſię uiſcera multos ſceleris ſui affines: p malis & ipſi pœnam timētes: cum quibus occultis fœderibus ē ſociatus. Ii ſatis noſcētes ſublato Euerſo: mox ad ſe calamitatem uenturā: quacunq; illi poterunt ratiōe ſubuenient. Ad hæc Vrbem Romam in factiones diuiſam relinquimus: & infeſtam nobis propter diſceſſum. Multoꝝ animi: q Dominatum in locis pximis tenent: ſunt ſatis offenſi. Populoꝝ quoq; fere omniū mētes: uel nobis: uel cōuicinis ſunt paꝝ pacatę. Vbiq; ulciſcendę iniuriæ uolūtas accenſa: ad quā retegēdā illa uel maxima opportūitas aderit: ſi exercitū Eccleſiæ uno i loco uideāt occupatū ne ad coercēdos motus ſe poſſit impriri. Videbis Gētilē ſalēſē actū a te in exiliū: ſine mora huc reuolare: & cū cōſpiratoribus: quos iā ſumus expu: in repetēdis q̄ amiſit turbas nobis excire. Sabellos & colūnēſes moliri multa itelliges: ut recupēt caſtella: q̄ adēiſti. Idē de nobilibus audies Arcis canalis

Dux Bari. hic eſt

non erit commune:non oppidum de confinibus diffidens:quod per oppor tunitatem absentis Principis: & occupati exercitus in contentionem non ueniat. Cernimus presentes quid agant Nursini: Casiani: Spoletani: Assisi ni: Anchonitani: Exini: & plures huiusmodi. Audiemus nimirum absentes congeminari eorum proteruiam. Iam uero de Malatestis nil dico. Erramus uehemẽter: si in tanta opportunitate eos credimus dormituros. quod pote runt: temptabunt ipsi per se: quod nõ poterunt molientur per alios. In ocu lis nostris cum contumelia nostra adiuti sunt hactenus: procul ab oculis etiam adiuuabuntur cum damno. Periculum est ne nonmodo tam grande dominium: quod est recuperatũ Ecclesie: sed quod datum erit nepoti Anto

Senogallia. nio: una rebellione ad uomitum redeat affectu subditorum: qui esse ad Do minos ueteres: ut plurimum solet: imprimis hoc operante. Addo ꝙ ꝑpter aestimationem nostram uulgari nõ uellem: & tibi dico: ut Christi Vicario. Reducte sunt nuper ad gremium tuum ciuitates nonnullae: & oppida: que ad fines Campaniae sunt. Cum his quoqꝫ Terracina urbs e manibus Fer dinandi ante erepta. Si non putamus hanc nouam possessionem nostram Regi dolere: & illum de recuperatione iam cogitare: rudes admodum su mus. dissimulat nunc indignatiõem suam: egens opis Ecclesiae: sed portui iam ex tempestate appropinquat: ac hoste Gallo pene excluso: ditatur: atqꝫ augetur. Non scio quantum de gratitudine cogitet. Magis benigni homi nes in metu sunt: q̃ in uictoria grati. Intuens ille te longe abesse: exercitum tuum in euertendo Euerso satagere: forsitan pudore uicto: uel rem transiget ipse: uel transactores rei occulte parabit. Ministri sunt ei multi: quales agno scis. Cum illi postmodum succensebis: & factum exposces: aut reditum ad se uoluntarium illorum populorum causabit: aut imminentem ad Gallos defectionem: nisi praeuenisset ipse monstrabit. Atqꝫ ita summo dedecori no stro: summa quoqꝫ accedet iactura. Ad sedãda haec mala si totis copiis erit eundum: necessario relinquendus Euersus. sin partitis: differenda in lõgius debellatio eius. sin uero ut debelletur: sinendi illi inter se concertare. omnia iam incẽdiis: & latrociniis uidebis compleri. Ex tota Italia partim ob spem praedae: partim ad merendum stipendium: perditi homines in patrimoniũ nostrum conueniunt. Ita redditus Fisci tui: qui discessu ipso labefectantur permultum: his conflictationibus ad nihilum uenient: & allumen inuentũ confici desinet. Grandis iactura hec Pater Sanctissime. sed grandior meo iudicio quae ex his sequitur. Damnabitur ubiqꝫ Ecclesie Romane consiliũ: quo in tantam dissipationem sit uentum. Ridebimur ut pueri: qui nõ satis habentes ꝑcul a domo: contra Turcum bellari supra modũ potentẽ: uno ẽt tpe nouos hostes quaesierimus domi: quibus ingratus est hic tuus discess

fus:grata erit turbatio hæc:atq; ut te in Italiam reuocent:maioris incen-
dii ministrabunt materiam. Dolebunt uehementer his motibus Veneti:
quibus pax nostra:& potestas omnis nostra est sæpe promissa. Burgundię
Dux omnia querelis implebit: asserens se ab Ecclesia non tantum iuuari:
quantum est creditum:& tuas epistolas proferet:in quibus magnorum au-
xiliorum illi spem prębes. Tum magis hoc fiet:si propter turbationem hu-
iusmodi præcludetur commeatuum uia:quorum procuratio etiam pacatis
rebus est multum difficilis. Nec dubium quin horum copia uel inopia suf-
cepti stet:cadatq; omnis conditio. Raro.n.quia non sint arma:discedit mi-
les a bello. Comparari illa ubiq; facile possunt. Semper fames uel dissoluit
exercitus:uel armat in Duces. Nec tu mihi ad solitum argumentum refu-
gias. Sufficit exemplum meum:& profectione mea ad expeditionem hanc
alios trahi. Tibi.n.probari forsitan hec ratio potest:sed aliis non item pro-
batur. Primum.n.non hoc tantum est repromissum:maiora multo Burgũ
dię Duci: & Venetis pollicitus es. Deinde Dux ipse cũ uouit se in Turcos
iturum:si magnus aliquis Princeps comitem se sibi adiungeret: non hoc
cauit:ut comitatu illo honorata esset tua profectio. Satis.n.honoratum est
quicquid tale pro Christo suscipitur: sed id uoluit uir præclarus: & in ma-
gnis uersatus:ut quando uires hostium summę haberentur:& solis suis de-
bellari eas diffideret:præsertim tam longe a patria:suffragium potẽtię:nõ
dignitatis ornamentum sibi asciret. Hoc expectat Princeps ille a te:hoc de
esse cum sentiet:frustratum se opiniõe clamabit. Magnum est nomen Ec-
clesię: diuitiarum opinio multa. Qui uidit apostolicam sedem bellum uno
tpe in Regno:in Latio:in Vmbria:in Flaminia potenter gessisse:& ubiq;
aluisse exercitus:maiora his nunc pro Fide expectat. Quæ cum non appa-
rebunt:uel auaritiæ:uel negligentię:uel inconsyderationi nostrę ascribet.ꝙ
si statum Ecclesię in pace relinquimus:incommodorum:quę dixi:magna
pars tollitur:nec ita frequẽs erit locus querelis. ꝙ si etiam per occasionem
absentiæ tuæ exoriretur turbatio aliqua:quam Deus prohibeat: excusata
esset omnibus tua necessitas:si non q̃tum exigitur: operareris pro Chri-
sto. Verum si culpa nostra in hęc mala uenisse putabimur:quid nos a male
dictionibus proteget? Acrius in nos:q̃ in turcos odium accendetur. Mens
non improuida cogitare omnia hęc: & timere facile potest. sed mihi dicet
forsan tua Dignatio: Incertum est Papiensis:an ista sint euẽtura:quæ dicis.
Nimiũ credis iudicio tuo. Fateor incerta esse quę dico:sed incertum quoq;
est tibi:nõ futurum quod dico. Ex pręteritis sapiens esse solet iudicium. Tũ
in dubiis tutiorem partem amplecti semp prudentis est habitũ. Memoriã
repete bellũ:quod ꝓxime ẽ gestũ. Eius remetire initia:& ꝓgressum attẽde

Intelliges uno ex igne:quod ante dicebam:multa incendia grauiter exci-
tata non ſolum in diuerſis tui patrimonii locis:ſed in medio quoq; Vrbis
Romanæ: atq; adeo ante fores palatii tui: cum nec dies:nec noctes præſi
dia publica:& tecta noſtra ab iniuria nos tutarentur. Nõ debemus Beatiſ
ſime Pontifex:his ſanctis temporibus occaſionem ſcandali dare. Contra in
fideles euntes:parcere Chriſtianis nos conuenit. Ad id meo iudicio omnis
tua cura eſt intendenda: ut nobis extra bellantibus domi ſit quies: ne ſub
unum tempus diuerſis laboremus in locis:& tollere leuius malum quęren
tes:incidamus in grauius. Grandia pro Chriſto ſuſcipis ſine dubio incom
moda. Is ipſe ſenex:& ęger. trahis tecum ſanctum fratrum tuorum colle-
gium. Minuis in immenſum redditus tuos. Spiritualem:& temporalem po
teſtatem Eccleſiæ:millę piculis ſubiicis. Omnia perfers:ut placeas Creato
ri. Ammiſceatur hoc unum incomodum cæteris. Alioquin ſi non ammiſce
tur:maiorum incommodorum materia:ut ſinamus hunc imperitum homi
nem impune abire:& reſeruari in aliud tempus iuſtam de eo ultionem: De
us:qui intelligit ommiſſam propter ſe occaſionem pręſentis uindictę:nouã
poſthac occaſionem pręſtabit:non minorem pręſente. Interim paretur for
tis exercitus:cuius metu contineatur audacia:quiq; ad opprimendũ ſtatim
eat quicquid ſiniſtri alicubi oritur. Seruentur:quę parta ſunt hactenus ma
gnis laboribus. Pacatis nedum turbatis rebus:ad ſeruandum perdura. Cõ
tinuetur hæc noſtra tranquillitas:ut ſicut euntes rem omnem ſedis paca-
tam relinquimus:ſic redeuntes inueniamus pacatam:& poſt labores quie
tem:nõ bellum agamus. Hęc ſunt mi domine:quæ patri noſtro me dixiſſe
tunc memini. uberior diſſuaſio fuit. ſed omnium:ut dixi:recordatio non eſt
explicata:magis ut ſatiſfacerem tibi:q̃ ut futurum quod uelles conſiderem
hæc repetii & ſcripſi. ueniam dabis memoriæ:quæ:ut cætera:ipſo tempore
carpitur. Tantum autem:ſicut tunc cognouiſti:tribuit Deus conſilio ſerui
fidelis:ut feruor ille Põtificis:qui tantopere in Euerſum uidebatur accẽſus:
his dictis conſederit:& ad te meq; conuerſus:ſic quoq; & cogitaſſe: & fu
turum eſſe ſe dixerit. Ridenſq; addiderat: Gratias euerſus habeat Turco.
Beneficio illius impunitatem fert ſcelerum: & ab exitio quod impende-
bat eripitur. Vale.

N. Electo Mutinenſi.

NVllo loco deſui rebus Paternitatis tuæ. Caluerũt iam aures Pon
tificis:uocibus ꝓ te meis. Indignitat emrei oſtedi. æſtimationis
ſuę eũ admõui. Incẽdi animũ ad nõ ferẽdã cõtumeliã Sedi illatã.
Sed nec ille meis exhortatiõibus ceſſit in imenſum ſtomacatus. pplura:q̃
ego in eã ſententiã ſępe locutus eſt. Priuſq; ceſſurum ſe oſtendit miniſterio

suo:q̃ proposito semel suscepto. Scripsit frequenter Duci nõ leuibus uerbis: ut tua Paternitas putat: sed grauibus: rogans: admonens: increpans: & li- bertate plurima minans. Cum non ꝓfuerint hæc: interdicere omnino uult Mutinæ ciuitati: atq; in eũ seuere agere: q lenitatem suam contempsit. Agi iam putat non de rebus tuis: sed de suis. Vincere in bona causa subditum quęrit: nõ uinci. Atq; hoc uno exẽplo: reliquos Vicarios Ecclesiæ officii ad monere. nec est: ut timeas sedis iam datæ mutationem: etiam si omnes uno tempore nunciarentur uacare: quæ in ditione sunt Ducis. flecti nullis preci bus posset: ut factum mutaret. Si in uerbis est fides: ita exploratum habe mi Mutinensis. Imaginem quandam rei meæ: intueri in tua nunc uideor. Mensibus sex continuis pugnans Pius pro Papiensi ecclesia cõtra Ducem Mediolani: cedere illũ tandem coegit in sententiã suam. Magis de Mutinẽ si idem credendũ: q & potentia: & ęstimatione est illo inferior. Bono animo esto. Trãsibit cito hic nimbus. Si tu interim pateris: patere sapiẽter. Passi & alii grauius aliquando sunt: & tandem consolati a Domino. Cogitanda hæc tibi antea erant: firmandusq; animus ad contentionem hanc expectan dam: quod si fecisti: mirẽ qd̃ sic lamenteris. si non fecisti: securitatis nimiæ es inculpandus. si nec a pristinis sacerdotiis tuis: quæ collata iam aliis sunt: nec ab ecclesia quam non possides: fructus ulli adueniũt: res incommoda est: sed cocleam imitare: quæ ubi ros non cadit suo sibi succo uiuit. Partis quæ reliqua sunt: te ad diem sustenta. In hac tamen necessitate: si ex inopia mea præstari subuentio potest: amicus amicum: & Episcopus Episcopum meum non deseram. Beneuale. Romæ.

Cardinali Rauennati

BOnitate Pontificis nostri: & diligentia huius seruuli tui: factum est: ut contra omnium studia seruatus sit honor tuus: & benefi- ctum Francisco. Hodie secundis patrum sentẽtiis: præfectus An driensi ecclesiæ est. Ex cõsuetudine uirtus sua laudata. Lætor illius causa: sed non minus tua Reuerendissimę Pater. Cõtra binas litteras: etiam eas: quæ ꝓprio erant scriptæ chirographo: binę Regię: & binę Ducis opponebant: in quibus Dignatio tua aperte arguebatur mendacii: & quod hæ testaban tur: illę negabant. Risus erat in nonnullis multus: & subsannatio aperta. Qui minus ad Regem inclinant: mirari se aiebant Dominationem tuam tam de eo benemeritam: legationem gerentem: domum suam honoris sui causa profectam: domi suæ ab eo confundi. Qui uero Duci fauebant: ar guebant cõtraria: testimonium aientes affectus ꝓprii: tuas litteras esse non ueritatis. Nemo tamen bonoꝝ: & grauiũ: nec Põtifex quoq; putabat Dña tionẽ tuã mentitã. Deo gratias. Litteræ Ducis ad me oĩa diluerũt: & adsti Fr. Bertiñ. Luccñ.

pulatæ sunt scriptis prioribus. Hac ex re gratitudinis: & bõæ mẽtis æstima tionẽ auxit Dignatio tua. Dilationes: intermissionesq; cõsistorioꝝ impetra tæ aliquando: aliquando extortę: rem peruexerunt in portum. Agendę nũc sunt gratiæ non uulgares Pontifici: qui summa semper dexteritate: cũ alios non uideretur reiicere: ad nos uultum suæ charitatis cõuertit: & ad compa randa arma sedulo spaciũ prębuit. Item & Rothomagensi nostro: & sancti Angeli nr̃o: & Auinionẽsi nr̃o: & Spoletão nostro: & Vicecãcellario quoq; nostro: cui eo habendæ impensius sunt: ne ab eo accepisse uideamur iniu riam. Condoluit mecum frigide apud Regem actam esse causam suam: p qua Dignationẽ tuam summe rogauit: uisusq; est ostendere duriorem pro pterea se in Franciscum fuisse. Si reuisura est Regem Dominatio tua: peti tioni suæ nõ desit: si potest. si minus: etiam excuset: quod impetrari non ua luit: & probet illi diligentiam suam: Non tamen de querela mecum habita dicat. Tãtum significet cõmendatam a me per litteras causam sibi imposi tam. Pater: & Domine mi Reuerendissime tua in me: & meos non obscura merita: ita tibi animum deuinxerunt: ut omni exparte sim tuus: omnia cu piam: oĩa uelim Dominationi tuę Reuerendissimę: honores quoq; tuos: meos existimem: tuasq; offensiones faciam meas. Non grauetur amare: ut hactenus fecit: deditissimam mentem. Cum non potero cupiam: cum po tero praestabo dignationi tuæ semper ueri filii officium. Eadem bene in Do mino ualeat. Romæ die. vii. Octobris. M. cccc. lxv.

Francisco Electo Andriẽ.

FRancisce mi: age gratias Deo. Non eo tãtum: q Ecclesiam An driensem es assecutus: q̃ q tanto Pontificis: & cõmunis Domini beneficio accepisti. Ad satisfactionem te compara. Ea est: ut Deũ timeas: ut merita augeas: ut dignus fias credito ministerio. Memineris sar cinam tibi impositam: in qua non tua tantum: sed animæ omnium illigen tur: quorum factus es pastor. Non tam honoris: q̃ oneris præsulatus est no men: opus bonũ: si regatur: ut conuenit. Es doctus: & ingeniosus. habesq; experimentum rerum multarum. Vales etiam corpore. Peccare necessitate non potes: aut inscitia. Ex te erit quicquid in partem utranq; boni erit: uel mali. Multa de te sunt prædicata a beniuolis tuis. Ea tu nisi operibus com probes: noces tibi: & illos iniuria afficis. Pauca hæc a fideli animo accipe. Scribe Pontifici: gratias illi agens: & offer ministerium cõmendabile ad re gimen ecclesię creditæ: & fidem perpetuam pro Beatitudine sua. Nihil est quod tam benefactores nostros ad benefaciẽdum inuitet: q̃ benefactorũ gratitudo: & cõfessio. Age & gratias priuatis litteris: Cardinali Rothoma gensi: & sancti Angeli: & Auinionensi: & Spoletano: qui propter Rauẽna

tem nostrum:& me:& propter uirtutes tuas:in petitione tibi fauerunt.Idē facito Vicecācellario:q precibus meis in te mitior fuit.Omnibus scribens: ex meo testimonio ostende te scribere.Praesentes litteras:quae ad Ducē scribuntur:reddi diligēter curabis.In his gratias ago pro suis ad me.Dico impletum esse:quod petiit.Laudo factum:& te tanq̄ amicum:& conciuem: secundum carnem nostrum illi cōmendo.Francisce mi: haec tua praefectio salutaris sit animae:& corpori.Sit patrię tuę:Generi tuo:& amantibus tui honestamentum perenne.Ego certe tātum laetor:tantumq; hoc tuo honore congratulor:quātū pro germanissimo meo lętandum:& gratulandum mihi fuisset.Vale:& cōmenda me cōmuni Domino:& Regi:& Antonello quoq; nostro.Romę die.vii.Octobris.M.cccc.lxv.

G.Lollio Picolomineo.

SCribis ferri non posse a te offendi gloriā patris nostri Pii:uel scripto:uel dicto.Recte hoc scribis Lolli.Rectius hoc sentis:rectissime operam das:ut cōmutentur maledicta in melius.Quis nō moueatur:uidens pulcherrimam Appellis faciem inquinari ceno: aut Mineruam ilam Phidiae discuti saxis.Merita eius Pontificis talia in te: & me fuerunt:ut sine repręhensione non possimus tacere.Feci quod monstrasti. Celaui te indicem.Laudationem Campani poposci.Acceptā percurri uno spiritu:ac rursus relegi.Sublata inueni nōnulla:quae die illius recitate: tibi non placuerunt.Multa etiam addita in sententiam tuam.Quę uero de scriptis amatoriis tam male acceperas:manserant:ut audieras.Verbum immutatum non erat.Erant & grauiora quaedam: de quibus nō scribis:quae uel tunc non pronunciauerat ille:uel tu in decursum orationis minus sensisti.Vrgentia uehementius gloriam gestarum:q̄ quae annotasti in epistola. Ex his duo hęc nosce:laudato cōuentu Mantuano:& iis quae in Turcos dicit statuta:addebat Pontificem deliberabūdum:utramq; ꝓsequeretur causam:Inchoatam ne Mantuae ꝓ Fide: an quam suscepturus erat ꝓ Ferdinādo contra Andegauenses:inclinasse tandē in Regiam:quo pax domi eēt: ne uidelicet quietem externis quęrens agitari interim domestica sineret.dictum meo iudicio imprudens:& diuersum longe a sanctis eius consiliis.cōfirmat:quod aliquando Pio datum est uitio:& quod sancta eius dignatio uerbo:& scripto semper negauit.Non tardarunt indictum bellum res gallicanę ut scis: quas reuersus Senam pene omisit.non etiam priuata quies: quam pro publica paratus erat proiicere.Totiens.n.cogitauit regni causam relinquere:quotiens spes prosequendi consilii fuit.Maiora impedimenta in causa fuerunt:tibi eo tempore nota.Illa ergo & uerior ratio:& laus cōstantior:q; transalpinę nationes parum responderunt desyderio suo:& Itali

potentatus:uel declinauerunt difficile opus:uel a ꝓmisso abierunt. Si audita uox eius fuisset: pretulisset Christianorum offensionē: ut Christi ulcisceretur iniurias. Oppressus Oriēs pluris apud eum fuisset: q̄ uexata Italię portio. Desertus ab omnibus: cum publicæ rei prodesse non posset: conuersus est ad priuatam: quam ab externis uacans: non putauit negligendam. Itaq; percursis omnibus: quæ intra Ecclesię dominatum gesta sunt: trāsire se ad externa dicebat: & Britānica calamitas primum tenebat locū. Aiebat Pōtificis opera: Henricum regno eiectum: constitutum Edoardum. Atq; ita hæc narrabat: ut potissimum eē in hoc laudem suam putaret. Si hostis Pio fuisset Campanus: uoluissetq; in detractionem consentire Philelpho: quid potuisset maledicens grauius obiicere: q̄ quod laudans falso cōmemorat? Ignoui amanti homini: & bono: sed minus gnaro rerum gestarum. Nosti q̄to dolori ea turbatio fuerit Pio: q̄ sit contristatus: q̄ detestatus temeritatē Præsulis Interannensis: quem ad constituendam pacem: non ad concitādaarma legauerat. Potestatem dederat ad salutem: & ille ad pestem cōuertit: erigens uexillum Ecclesię: & stans armatus contra Henricum: ac ut furor omni ex parte impleretur: conficta ferens diplomata: pendentia ab hasta: & per interpraetes uulgans anathema ex illis esse omnes: qui cōtra Edoardum pugnarent. Ingemuit (ut nosti) eo facto tota Gallia: affinitate contingēs Henricum. Armata quoq; sunt regna: opus luctuosum: & triste. nec tacuit tantam iniuriam Carolus Francorum Rex: grauissimis litteris conquestus Pontifici est: expostulans factum legati sui. Scis q̄ta cura Pius illi se excusauerit: quot argumentis contenderit: inscio se: & inuito: & dolēte: sine litteris: sine auctoritate sua per Interannensem gesta omnia. Omnē certe doloris significationem tunc dedit: ac nō multo post: Interannensi ad se reuocato: iudicium ꝓ tanto scelere aduersus eum cōstituit: secundisq; patrum sententiis dānatum: sede: & dignitate priuauit. Ecce q̄ errabat Campanus a ueritate: & q̄ peccabat in Pium: quod summæ erat impietatis. Si imperatum ab illo eēt: summæ imputabat gloriæ. Quod uix de infideli credi deberet: contendebat a summo Christianorum sacerdote factum esse. Quod denicq; litteris negat Pius: hoc oratiōe tota ille affirmabat. Vocaui eū ad me statim: locos qui repręhensibiles essent: & a te monstrati: & a me inuēti: singillatim ostendi. Rogaui: ut quem laudatissimū cupiebat: ueris ornaret laudibus: mutaret quæ bene nō essent: Britanicum factū pateretur sileri: causam tardati belli uerius explicaret: nec ab amico correptionem hanc grauate acciperet. ut. n. doctrina essem ei inferior: experimenti tamen plus in hoc aliquid ex tractatione rerum haberem. Patienter audiuit omnia: emēdationemq; arbitrio meo permittens: sustulit: mutauit: & addidit: quę tuo iam

& meo iudicio faciant satis. Gratias tibi ago Lolli: quod cogites de Pio nostro: quod mihi uni credas tua consilia: & quod non taceas Papiensi quod tibi est uel triste: uel dulce. Multis aliquando in rebus peccant uiri docti: sed in hac frequentius: quod sibi fidentes non comunicant scripta sua: antequam edant: quos necesse est postmodum poeniteré quamplurimum. Ego tamen rescripsi Campano epistolam: laudans pluribus uerbis officia sua in Pium: & ipsam quoque orationem quae emẽdata is iam erroribus: digna est laude. Hoc ideo egi: ne poeniteret eum operae positę: & ut testimonium scriptum haberet nostrae in se uoluntatis. Hactenus de Campano. De Gaspare nostro factum est: quod suades. A curia se absoluet quamprimum: & apud te erit. Ego quoque post obitum Pii sic satius duxi. Ferebãt tempora illa nõnullos eius mores: quos nõ patientur praesentia. Meo animo cum qui negociaturus Romae sit: alia mẽte oportet esse: quam Gasparẽ uideam. Acrior est: & asperior: & sui iuris retinentior: quam conueniat iuueni. Nisi patrocinium Cardinalis tui his proximis diebus ei subuenisset: implicatus duris molestiis laborasset fama & re. Expostulas iisdem in litteris negligentiam meam in epistolis dandis: nuntiandisque successibus rerum: quos habeo: quereris quoque ante ab alienis: quam a me illos audiri. Quid tibi dicã Lolli. Iure ab amico amicus: & a fratre hoc frater expostulas. Non nego peccatum: sed tarditatis meę causam intellige. quę sunt mihi tristicię: non induco in prosperis: nec amicis libenter cõmunico. Quid.n. sine causa illos cõtristem? Tu monasteria duo quae a Pontifice his temporibus habui successum putas. Si benignam in me Pauli mentem attendis. bene de successibus iudicas. Multa. etenim est. Verum: si ad coenobia respicis: quid iis infoelicius? Florentinum possideo iam: Verum ita censu inops: & administratione locuples: ut oneri sit: non leuamini. Papiense uero consuetis me implicat difficultatibus. Possessionem Dux aperte negat: iratusque propterea Pontifici est: nec mihi placatior. Pontifex ius suum: ille propositum proiecturus non uidetur. Damno meo: utrinque obsistitur. uereor quoque ne caetera: quae possideo: propter hoc non possessum: mox patiantur. Mores Principantium tenes: & animi impotentiam: ubi quid pertinacius uolunt. Monasterium prouentus ęgregii est: paris pene cum Papiẽsi ecclesia. cõmodũ sane optabile: si cõiungere utranque foelici exitu possem. Inde autem oritur difficultas omnis: unde ortam in Papiẽs. es memor. Si itaque de his non scripsi tibi: parcere amico uolui: putans satius esse dolere unum: quam duos. Nunc quoque non scriberem haec: nisi litterae tuae me prouocassent. Si nuncii mei: qui ultro: citroque cõmeant: ad te nõ diuerterunt: frangunt imperia. Semper impono eis te uisant nomine meo: te salutent: referant que omnia: quę habent de rebus meis: & me. Aut pestis: aut negligẽtia

illos ab officio abducit. Acriori posthac opus erit imperio. Nemo sine mādatis: & sine litteris ad te meis iter Sena habebit. Fer pręterita patiēter: & mihi ignosce. Futura officiosiora erunt: ut spero. Vale.

Duci Pro Pontifice Paulo.

NOn sunt noua charissime fili: quę nunciamus: nouis lachrymis sunt prosequenda. Similia his annis pene singulis audiuimus: & fleuimus. Raro a doloribus cessarūt corda fidelium. Hæc tamē præsentia mala eo anxius sunt audienda: quo iam ad uiscera Christianoꝝ propinquant. Non tacuerunt ea iam dudum Romani Pontifices. Gregi Dominico prēnunciauerunt uenientem procellam. Clamauerunt: & quasi tuba exaltauerunt uocem suam. Nos quoqꝫ ab assumptione nostra usqꝫ in hunc diem: sine intermissione clamauimus. Nulli Regum: nulli Principū: nulli potentatuum ad nos uenerunt oratores: quibus uenturas calamitates non monstrauerimus: & quos ad subueniendum non simus hortati: quasi plane diuinaremus quod factum est: sic subsecutam cladem ediximus. Audiuit omnis populus Pastoris uocem: sed nō exaudiuit. Ecce nūc fili charissime Schandarbeus fortis Christi athleta: qui magnę parti Albanię imperitās: annos supra .xx. pro fide nostra pugnauit: magnis Turcorum oppressus copiis superatus ē prœlio: Dominatu omni exutus: & ad littora nostra inermis: nudusqꝫ est impulsus. Albanenses uero ipsi: quos ille in prœlio cōmilitones habere solitus est: partim cęsi gladio sunt: partim in miseram seruitutem abducti. Oppida: quę antehac pro nobis Turcorum sustinuerunt impetus: in ditionem eorum uenerūt. Vicinæ gentes: quæ Adriaticum mare attingūt: ꝓpinquo metu exterritæ tremunt. Vbiqꝫ pauor: ubiqꝫ luctus: ubiqꝫ mors: & captiuitas ante oculos sunt. Audire miserum est: q̄ta omnium rerum sit cōturbatio: lachrymabile inspicere nauigia fugientium: ad Italos portus appelli familias quoqꝫ egentes: & nudas: pulsas sedibus suis: passim sedere per littora: manusqꝫ in cælum tendentes: lamētationibus cuncta implere. Circundant eos mala: quorum non est numerus. Ipse uero Turcorū Dux uictor: superbus: imanis: maioribus: q̄ antea munitus copiis: ad uendicanda proxima quæque præcipitat. His si potiatur: non solum ademisse se Italis omnem pene parandarum classium facultatem itelligit: sed quod dolentius est: parasse sibi maris imperium. Si (quod Deo nō placeat) funestū hoc propositum teneat: quis nō intelligit ad peruagandas terras: & maria: & ad cōmiscenda omnia cędibus atqꝫ incendiis: summam illi potestatem futuram? Experimentis publicis: & significationibus priuatis compertum habemus: illum eē natura immanem: imisericordem: sanguinarium: auidū superq̄ dici possit: nō solum propagandi Imperii: sed delendæ passim exter

ra religionis Christianæ. Hæc naturę mala ætas ad huc recens inflamat: Est illi pro ocio defatigatio: & p quiete animi aliena calamitas. Hoc uero amplius habendus in metu est: q̄ maiores sui: q̄ illi uictis aliquando: & se se dedentibus: nō quidem religionis: sed naturæ uinculo pepercerunt. Hic omni barbarie sæuior: nulli omnino: etiā fide pacta ignoscit. Sic Imperator Græcorum: sic Rasciani Principes: sic Rex Bosnę cum patruo suo sub eius gladio misere ceciderunt. Christianorum negligentia potestatem ei: & spiri tum auxit. Fecerunt antehac sancti Pastores: qui nos pręcesserunt: quod eo rum tulit facultas: sed soli ad tantam rem non suffecerunt: sperantes exem plum suum cæteros secuturos. impenderunt Deo: quod habuerunt. Nos quoq; ad Pontificatum hunc nostrum: quem non ultra q̄. xxii. mensem te nemus: egeni omniū uenientes: quod undiq; potuimus contrahere: ad hoc ipsum larga manu cōtulimus. Aureorum milia centum anno proximo ad Hūgaros misimus: præsenti quoq; multis milibus eos adiuuimus. Huic ipsi Scandarbeo: quem diximus: non defuerunt continuo suffragia nostra. Ab aliis quoq;: qui eguerunt non est Pauli manus subtracta. Sed quid sola hæc sedes? aut q̄d nos in hac nouitate pręsulatus: tot in locis contra poten tissimum hostē potuimus: aut possumus? Maioribus pręsidiis ad eum co hibendum est opus. Veneti biennium continuum aduersus eum bellantes: exhausti iam sunt: & aliena expectant auxilia. Hungarorum non est cōdi tio melior: quos & arma assidue: & noui quottidie metus concutiunt. Non deficiemus nos animo: q̄diu uiuere patietur Deus. Per singulos dies impen demus: quod nostrarū uirium erit: & nostri officii sedulo erimus memores. Sed si maior uis ingruat: & si hostilis furor fidele studium nostrū euincat: quę inde succedent iudicabit Deus: cui debeant īputari. Nos interim: sicut hactenus fecit Ecclesia: exaltabimus in fortitudine uocem nostram. Euāge lizabimus uerbum salutis principibus: & populo Dei. Exaltabimus uocē: & non timebimus. Et nunc in tam lachrymabili rerū statu conuertimur ad te amabilis Deo Princeps: & tecū non nostra: sed Christi uoce alloquimur. Christianus es: & christiana imbutus religione. Hanc tenuisti a paruo: & hanc natu grandis nunc tenes. Moriendumq; in ea tibi nō dubitas. Vide quæsumus: quæ sunt Principis christiani uera officia in hoc casu: aut quid a te nunc omnipotēs Deus pro fidelibus suis requirat. Non auribus corpo ris: sed intra secretum conscientię tuæ: nos audi. Dedit tibi Principatum: & Principis nomen. Addidit potentiā: & quę circa te uides. Scimus quod aliū de credis illa non esse. Omnis. n. potestas a Domino Deo. Iccirco autē hęc tibi sunt attributa: ut si quando impugnaretur fides sua: & si quādo pericli taretur populus eius: pugnares pro eo: nec sineres labefactari opus miseri

cordię suæ. Sumeres autem arma: & scutum: & in occursum contenderes: atq; hoc fideli ministerio ꝓ donis suis ac datis gratias ageres. Cum uero fili charissime nõ fiunt hæc: & debitum nostrum illi non soluimus: quid diuinam eius sententiam de nostris operibus sentire putamus? Ingratos proculdubio iudicat nos: & nec immemores solum beneficiorum eius: sed indignos quoq;: qui teneamus: quę dedit. Innumerę aliquando nos circundant angustiæ: & malis multis affligimur. Patimur quæ nollemus: & admiramur: unde illa adueniant. Adueniunt fili: quia offendimus Deum: quia terrenis immersi: oculos non eleuamus ad cęlum: nec benedicimus nomini suo sancto: nec ad miseros Christianos: qui tutelæ nostræ crediti sunt: nos ipsos cõuertimus. Vt ergo bene sit nobis: & ꝓsperentur in salutari suo dies nostri: excitemus mentes a somno: in quo diu sepulti: oues fideles dilacerandas lupis dimisimus. Iam tandem reddamus domino sacrificium: omnium salutare: omniumq; necessarium: debitum autem tibi: qui ad custodiam in alto es positus. Ad hoc uero si minus nostrum officium: & christiana nos charitas cogit: cogant saltem pericula nostra: & cura eorum: quæ in hoc sæculo sunt nobis charissima. Flãma hęc nisi ocius restinguatur: compręhẽsura est latius quam opinemur. Nemo sibi securitatem promittat. Nemo interualla locorum: alpes: & maria defensiõi suæ proponat. Quondam hi reges: & populi: qui oppressi iam sunt: hæc sibi proponentes compręhensi sunt in cõsiliis: quibus cogitauerunt. Cum dixerunt iuxta uerbum Apostoli: pax: & securitas: tunc repentinus superuenit interitus: sicut dolor in utero habẽtis. Beatus homo: inquit scriptura: qui semper est pauidus: qui uero mentis est duræ: corruet in malum. Mater autem negligentiæ securitas est. Nemo regno suo: & uiribus suis cõfidat. Non cogitet aduersus solos Turcos: quæ imbellis gens dicitur: pugnam sibi futuram. olim: priusq̃ transirent in Græciam: cum solis Asianis erat certamen. Europe nũc magna parte subacta: cum Asianis: & Europeis ad littora usq; sunt ꝓgressi Italiæ: & ereptis Christianis: his pugnantibus christianos nos urgent. Bellandum nũc Italis est: non tam cum Turcis: q̃ cum nostris militibus: quos Turcus assiduis uictoriis suos iam fecit: nec iam barbaris armis: sed nostris: tormẽta quidem bellica maiora illi sunt: & sæuiora q̃ nobis. Armaturam nostram fabricãt iam ubiq;: & induunt. Veste nõ illa longa: & impedita: qua cõsueuerunt: in prœlium prodeunt. Equis quoq;: quo sint agiliores in pugna: italica iam frena accõmodant. Nostra pene omnis militaris disciplina contra Christũ nũc militat. & cui dubium est: si (quod auertat omnipotens Deus) partem aliquam Italię occupent: quin ea parte adiuti: & fortiores facti: cõpręhendant mox aliam: rursusq; aliam: donec tota iugum eorum accipiat? Porro autẽ

Italiæ facti Domini : quis neget:non cum Aſianis imbellibus:ſed cum ea
natione rem ſibi futuram:quam cæterę olim ſunt nationes expertæ ? Non
ſunt ſomnia hęc:nęc meticuloſi paſtoris phātaſmata. Vera dici a nobis pu
tamus. Præterita de futuris ſunt argumento:exempli quottidiani:non opi-
nionis tota hęc ē ſupputatio. Terret nos callidi hoſtis ſolertia:terrent opes
immenſæ:terret una eius uoluntas:momento ſe:quocunq; eſt opus con-
uertens. Terret quoq; deſidia noſtra:cor frigens ad opera Dei:& Chriſtia
norum tot pene inter ſe diſſenſiones:quot populi:& principes ſunt. Quod
uero his omnibus tremendū eſt magis : terret & Deus ipſe.ipſe inq̄ Deus:
ne malis noſtris iratus:& cor Chriſtiāorū impœnitens noſcens:auertat ab
eis oculos ſuos:& agitari his calamitoſis flagellis permittat. Proinde Fili
chariſſime:uocāte te Vicario Dei:excita potētiā tuā:& ueni. Accurre auxi
liis ad extinguendum cōmune incēdium:& ad conſeruandas animas:quę
renatę in Xp̄o ſunt:& propter quas deſcendens ille de excelſo ſancto ſuo:
incarnatus eſt:paſſus:& mortuus. Ad parandam deniq; ſecuritatem tibi &
tuis:ſi gloriam ſæculi quæris:nullibi eſſe maior poteſt.ſi meritum clari fa-
cinoris:nullibi Deo acceptius. Si redemptionem etiam ꝑ peccatis:præſen
tiorem aliunde non eſt comparare. Legem non imponimus tibi:non mili
tem certum:non diffinitam pecuniam. Ad præſcriptum cōſcientiæ tuæ iſta
requirimus. Sapiens es:& Chriſtianus:& quid hęc poſtulet neceſſitas pru
denter intelligis. Non conſultores ſæculi:ſed Deum:& cōſcientiam adhibe
in conſilium tuum. His ſuaſoribus:nihil quod inutile ſit:nihil quod non cō
ueniat dignitati:efficies. Si miſſurus es copias:tutis itineribus ad locū bel
li peruenient:& cum honore inter noſtros pugnabunt. Sin ſtipendium col
laturus : nec nos : nec quiſq̄ alius a te illud requiret. Miniſtri tui ex iuditio
tuo:ſicut neceſſarium uiderint:illud impendent:dummodo paretur ſalus:p
quem paretur cura non eſt. Inclina fili aurem tuam in uocem patris:& uer
ba eius exaudi. Puta:quæ locutus eſt:dicta tibi a Deo eſſe:quando hęc fie-
ri per te uult Deus. Quod negabis Vicario Chriſti:negabitur Chriſto:&
quod illi ad opem fidelium offers:offeretur & Chriſto. Subita ſint:atq; in
tempore auxilia tua. Dilationibus noſtris creſcit cōtinuo hoſtis:& nos mi
nuimur. Morientium gemitus:& eiectorum lachrymę:& diſperſorum con
tritio:& ſanguis:q effunditur:& Dominus Deus tuus:tibi ante oculos ſit.

A. Cardinali Sanctę Crucis.

HIeronymus tuus:uel dicam uerius nr̄:hodie publice diſputauit.
Honorauerūt eum Cardinales ſeptem:prælati q̄ plures. Turba
doctorum hominum multa. Prębuit omnibus naturæ:atq; inſti
tutionis ſpecimen ſingulare. Nihil eorum:quę contradicta ſunt:inſolutum

relinquens. Memoria stabili aliena argumenta resumpsit: sua innumeris ꝓbationibus confirmauit: nullibi hæsitans: nullibi uel uerbi: uel rei causa indigens admoneri. Omnia uero singulari modestia: quæ cõmendare illam ętatem solet: ita condiuit: ut pudor non sit uisus doctrinæ cędere. Singulorum autem: qui aderãt: laudatus est uocibus: dignusq; habitus: qui sanguine: & famulatu tibi sit coniunctus. Benedicendus ergo Dominus: qui tribuit illi intellectum: ut disceret iustificationes suas. Cõmendanda diligẽtia tua: quæ talentum ei a Domino creditum: uoluit ad lucrum conferri. Ipsi quoq; sua laus est tribuenda: ꝙ nõ defuit sibi: & ꝙ monitis tuis auscultãs: fructum fecit patre: & magistro dignum. Ambobus: atq; adeo toti familię tuę cõgratulor: eoq; impensius gratulor: ꝙ uix ablactatum illum agnoui: & in ulnis aliquando gestaui: & indolẽ futuræ uirtutis iam inde prospiciẽs. Det ergo Dominus iuxta uerbum scripturæ: capiti suo argumẽta gratiaꝝ: & corona inclyta protegat eum. A iuuentute etenim excepit doctrinam: ut usq; ad canos sapientiam inueniret. Domum a disputatione reuersus: putaui his litteris perhibẽdum Hieronymo testimonium: quod tuum quoq; spiritum consoletur: & benedici faciat quicquid operæ: & laboris in eo erudiendo est sumptum. Vale.

N. Archiepiscopo Sypontino.

SI tuis in me meritis addere cumulum uis: olum & gratissimum & acceptissimum: & intimo cordi mandandum: protege Vasanẽses meos ab iniuriis Ortanorum: & quidem protectione: quę ex officio sit. Eo adducta res est: ut in utrãq; partem quod illis fit: mihi fiat. Libera: te quæso: hac molestia Papiensem tuum. Vale Romę. v. Decembris. M. cccc. lxv.

Antonio Tridento Secretario Vicecancellarii.

AD cęteras uoluptates huius mei secessus accessit iucunditas litterarum tuarum. legi eas libenter. In epigrãmate ad me pridem misso mutaui quod mones. Non aduerteram prius. Vt tu condens: ita legens ego: mendam nõ senseram. Maculę huiusmodi non sunt doctis insolitæ. Eę præsertim: quas incuria fudit: aut humana parum cauit natura. In altera laudatiõe beatæ Virginis: quam misisti cum litteris: delectatus sum plurimum. Iuuit nõ solum auctor: sed res. Nihil uel scribi crebrius: uel audiri libentius debet. Laudabũt alii claram Rhodon: aut Mitilenem: Aut Ephesũ: bimaris ue Corinthi Moenia: uel Baccho Thebas: & Appolline delphos Insignes: aut Thessala Tẽpe. Christião homini hęc meditatio est propria: sacerdotibus necessaria. Ad Colocẽses scribens Apostolus: Sermo inquit uester in gratia sit conditus. Aniles fabulæ: & poetarum cõmen

ta:quę ad eruditionem toleratur in pueris:in confirmata ętate:facrisq; ad dicta:reprehēsibilia sunt.Itaq; facito diu:quod facere incępisti:& ad Deū conuersus:dic cum Propheta:Dulcia faucibus meis eloquia tua:super mel ori meo.Eadem uirgo:cuius laudibus inseruis:sit tibi custos:adiutrixq; in omnibus operibus tuis.Commenda me Reuerendissimo Domino nostro cōmuni:& roga:ut absentis sit memor.Beneuale.

Do.Brixiensi Episcopo.

ACcepi Apologeticum tuum Ecclesiastici status:& q^d prius nō acceperim:causam agnoui Voluisti inseruitum esse iudicio:magisq̄ tempori:hoc est attendi potius emendationem : q̄ ꝑmissū. Id ego quoq; libentius habui.Præstat:inquit Seneca:nullos codices q̄ inemendatos habere.Legam librum non correpturus:ut petis:sed laudaturus uigilias tuas.Sunt.n.perq̄ necessariæ:& ad calumnias nostras:q̄ bene appositę.Transierunt iam quidem in affectum cordis.Cogitauerunt:& locuti sunt nequitiam.Iniquitatem in excelso loquuti sunt.Posuerunt in cœlū os suum:& lingua eorum transiuit in terra.quos tu doctissime potenter rẹfellis.Ita moderas tamen tuę defensioni:ut criminantes conuincas:peccatis nihilominus Sacerdotum:si qua sunt:non blandiaris.Recte igitur cōuenit inte illud Propheticum:Os iusti meditabitur sapientiam:& lingua eius loquetur iudicium.Habeo tuę Dignationi gratias innumeras.Te amo ex corde : tuis commodis cupio inseruire:quandoquidem tu publicis seruis. Hęc lectio cumulus erit rusticationum mearum.Vicissim erit : ubi mentē corpusq; recreem . Ante creditū meum librarium qui excribat parare nō potero.Facilius hic est ligonem reperire:q̄ calamum.Sed Romę diligenter:& cito transigentur omnia.Beneuale:ueneratione : & cultu dignissime præsul.Campagnani.x.Augsti.M.cccc lxvi.

Ia.Cardinali Papieñ Do.Episcopus Brixieñ.

QVid me doctorem:& magistrum uocas? qui supremum magistrum:& cardines mundi doces? Quid dignissimas cogitationes tuas somnia appellas : quæ somnulentos excitare possunt : etiam si in sardis dormirent iuxta Aristotelis historiam. Quid pudet offerre quod tibi honorificum:& gloriosum est. Pudeat illos : qbus hæc scripta tua ruborem iniicient.Exegi certe nō ut præceptor:sed ut deuotissimus seruitor:auidus lectionis tuorum operum.Fit enim nescio cur : ut libentius legamus eorum scripta:quos diligimus:aut forte quia unumquenq; delectat opus proprium : & amicorum opera quasi nostra legimus : quanq̄ etsi mihi hostis esses acerrimus : non possum non probare quæ tua sunt : sicut quondam insignis Orator contumeliosus in emulum suum : quem

beſtiam appellauit:nõ laudare: & admirari non potuit orationem eius. Vi
di ergo:ut optaſti:epiſtolam tuam diligentiſſime:& plura in ea me delecta
runt.eo tunc ſolo triſtis fui:cũ extremam uidi lineam.Redii tunc ad caput
& iterum:atq; iterum perlegi.Non induam medici perſonam : quia in ea
nihil curandum eſt:amantiſſimi profecto ſeruitoris iam diu indutus ſum.
Idcirco ex corde loquar.abeant aſſentatiões:adulatiões recedant ab amoꝛ
& conſuetudine noſtra:quæ nec Dignitati tuæ cõſentiunt:nec naturæ meę
Plæna eſt epiſtola tua dignitatis:& grauitatis:pregnans ſentẽtiis optimis:
lenis:non arrogans doctrina:ſtilus ſuauis:non turgidus:qui beniuolentiã:
& gratiam tibi comparare poſſit:non inuidiam conflare:aut incendere odi
um.Noſti.n.q̃ modeſte ſit cum talibus loquendum: quis.n.tanget mon-
tes:& non fumigabunt.Inſigne præterea ea eſt mentis bene conſtitutæ:&
animi intendentis ad queq; optima:dedignantis leuia:deſpicientis ſuper-
ba : & ab omni arrogantia & inſolentia abhorrentis.Cardineam prorſus
pręſe fert maieſtatem:& digna ꝓfecto:quam patres præ oculis ſemper ha
beant:in qua tam mirum inmodum reſtituere contendis : & reintegrare
deperditam quodammodo ſenatoriam grauitatem:& Maieſtatem ueſtrã.
Eya igitur non abiicienda in flumen:ſed in conſiſtorio ueſtro legenda:ac ce
lebranda magnis laudibus:atq; in excelſo aliquo loco notanda aureis litte
ris.Neq; tibi uerendum eſt:qͩ arrogantię argui merito poſſis:quaſi uolue
ris plus ſapere:qui iunior es ætate:& dignitatis tempore multis collegis
tuis.quis.n.ꝓhibere poteſt ſpiritum?Dei Poteſtis(inquit Apoſtolus)oẽs
per ſingulos ꝓphetare:ut omnes diſcant:& omnes exhortẽtur.Suſcitauit
Deus aliquando ſpiritum pueri iunioris & iudicauit ſenes iudices populi.
Figulus eſt pater familias noſter:idem qui uaſa ędificat:& formata poſtea
implet:quo uoluerit liquore.neq; cognoſcit quiſquam : niſi ei deſuper reue
letur ad quem tandem uſum electus ſit.unde eſt illud de iuuene Ioſeph:elo
quium Domini inflamauit eum:& conſtituit eum dominum domus ſuæ:
& principem omnis poſſeſſionis ſuæ:ut erudiret principes eius ſicut ſemet
ipſum:& ſenes eius prudentiam doceret.Te autem hoc maxime rogo.hoc
deprecor:ut charitas tua magis ac magis abundet:& ita nitetur facere:ut
qui tua hæc legerint fratres tui:in te quaſi in ſpeculo quodam ea ſpeculen-
tur:& probent experientia:& exemplo tui quę litteris demandaſti:ut non
futilis ſuaſor:& monitor : ſed efficax:& conſtans fuiſſe uidearis.Non enim
dubito te æſtimaſſe quantum negotii ſuſceperis:non ſolum in pręſentia:ſed
in omnem uitam tuam : ſi hæc edatur epiſtola. Legem poſthac ante ocu-
los habebis : non ſolum a naturæ ratione:& diuino humanoq; iure pro-
ditam:ſed etiam a te tibi præſcriptam . Quis enim patrum tibi igno-

scat si contraieris admonitionibus tuis: si ab his tuis consiliis declinaueris: in quo tamen mihi laudabilior uideris: quia non solum communi ratione uirtutis: officii: & dignitatis tuae: sed etiam quadam alia necessaria praeceptione a te ipso statuta: tibi sit deinceps cum Pontifice: & Patribus grauissime: sanctissimeq; agendum. Implebit aūt amici: & boni Senatoris officiū is ad quem epistolam direxisti: si curauerit: ut apto aliquo modo Pontifex eam ei ponderet. Vale.

Thimotheo Canonico Regulari Archiepiscopo Ragusino.

Acile est credere intermissionem consuetudinis nostrę a quibus es semper dilectus: molestam tibi esse. Id. n. humani sensus est pprium: olimq; accidit multis: plurimis indies continget. Verum tu: si consolari non potes carnis pręsentia: quod pximum est: consolationem ex spiritu accipe. Vel scribendo: uel litteras nostras legendo: fac ut tibi ante oculos simus: ac sic desyderium lenies. Neq; .n. minus iucunda eē solent mentis: q̄ corporis consortia. Ego uero tui obliuisci non possum: nec est ut de Papiensi tale aliquid timeas. Humanitas tua: & fraterna dilectio: & gloria diuinę pdicationis: quā in ecclesia es assecutus: faciunt: ut excidere animo nullis interuallis uel locoꝝ uel temporum possis. Oratorem Ragusinum antea tantū mihi notum: nunc uero pastoris sui testimonio cōmendatum benigne accepi: & me illi totum impendi. Hortatus quoq; pluribus sum: & ad conciues suos exhortationē iniunxi: ut te colant: tibiq; auscultēt nec putent minus grata nobis futurā q̄ tibi suae deuotionis obsequia. Dicā uno uerbo: In illo pmerēdo desyderio tuo satisfeci: & meo. quę uero ex oris istis Illiricis humanissime offers: omnia ea mente accipio: qua offeruntur: tibiq; gratias ago. Nil autem imprę̄sentiarū est: quod optem isthinc. hoc tantum peto & rogo: ut ualeas semper: utq; opus Dei digne adimpleas. Etenim his in locis es positus: in quibus non solum credito: sed & circūstanti gregi possis utilitatem praestare. Fidei hostis uicinus est: persecutio assidua. Hortandi ergo a te illi: & subleuandi sunt: & in confessione fidei retinendi: quoꝝ ceruicibus hostilis gladius imminet. Cum uir nominis sis: & monita sancti pectoris plurimum ponderis habeant: non erit sine fructu cura haec sumpta. Talenta nobis a Domino credita circumscriptum locū nō habēt: conferri ubiq; ad lucrum possunt. Praesul ille dici non potest ministerium bene implesse: qui suam tantum diocesim curans: quod in uicina deserentibus aliis: geri posse utiliter uidet: p negligentiā deserit. Fero iuxta puerbiū ligna in siluā: & monitorē gentiū moneo: sed dum te q̄ laudatissimū: christianos uero illos q̄ adiutissimos cupio: fideli sum imprudētia lapsus. Vale.

Francisco Sfortiae Duci Mediolani.

Vidimus semper dilectum filium nostrum Iacobum tituli sancti Chrisgoni presbyterum Cardinalem Papiensem nobilitati tuae ualde affectum:& rebus tuis studuisse:quantum fuit in se. Tempora imediati praedecessoris nostri inditio nobis fuerunt : nostra uero experimentum dedere . Conseruandi sunt amici tales:& uicissim amandi. Nos quoq; ppter eius uirtutem:& pręcipuam in nos charitatem : sine intermissione illum dileximus:agentes in minoribus successus eius adiuuimus : & ad Pontificatum assumpti:non mutauimus mentem. Audita igitur nuper uacatione Monasterii sancti Petri in Coeloaureo papiensis:quod suę cathedrali ecclesię pene conterminum est:cōmendandum sibi illud putauimus: Confidentes in Domino : q᷑d diligentia eius : ac studio:in spiritualibus:& temporalibus incrementa suscipiet : fietq; in oculis populi commendabile ministerium suum. Credidimus dispositionem hanc nostram non esse tibi ingratam. Neq;.n.credi aliter conuenit:quia & persona ipsa grata est excellentie tuę : & dilectionem meretur a te:& nos ei prodesse hac in re merito cupimus. Hortamur igitur nobilitatem tuā in Dño:& paterne rogamus: ut pro reuerētia Apostolicae sedis & nostra:& pro honore etiam tuo prouisionem hanc benigne accipias : uoluntatem nostram adimpleas sine recusatione:fauens Cardinali:qui statui tuo fauit semper:& fauet . Scimus statim nō defuturos qui te ad porrigendas pro eis intercessiones assidua importunitate fatigent : sperantes retractaturos non esse quod fecimus.qbus dilecte fili excellētia tua aures nō praebeat:mutaturi enim factū nō sumus. Perseuerātes uero in molestiis suis:nos:& te:& cardinalem sine fructu uexabunt. Verum confidimus:q᷑d pro sapientia tua:& pro communi nostra dilectione illos non audies.

Franc. Sfor. Duci Mediolani.

Rogas nos p litteras tuas ut monasterio sancti Petri in Cęloaureo pficerē uelimus in Abbatē dilectū filiū Antoniū de Iudicibus fratrē Abbatis defuncti. Nos dilecte fili pces tuas optamus semper q̄tum cū deo possumus adimplere:& has implere possemus si monasterio puisum nō esset : audita.n.uacatione cōmēdauimus illud sicut nosse iā debes:dilecto filio Iacobo tituli sancti Chrysogoni p̄sbytero Cardinali : & Papiēsi Episcopo:quē sciebamus charȝ eē tuę nobilitati:& opportūitatē ad bonū regimē nō paruā habere. Itaq; iam satisfacere desyderio tuo nō possumus:& ideo hortamur tuam Nobilitatem:ut bono animo necessitatē hāc nostram accipias:& puisionem factam habeas gratam. Duobus tibi amicis Cardinalibus gratam rem facies:Papiensi: cui Monasterium est cōmēdatum:& Theanensi:qui ex huius assecutione alterum a nobis est habitu

rus quod ipsum Papiẽsem mandamus dimittere: nobis quoq; quibus bonam tuam mentem es sæpe pollicitus: & factis probasti: unice cõplacebis. Antonio uero: pro quo intercedis contenti sumus prioratum concedere: & in futurum: cum uacare aliquid melius continget: honoris sui: tua contemplatione rationem habere. quod certe suo tempore obliuioni nõ dabimus. Si qui aliter de Monasterio te fatigarent: & propter instantias litterarum: & precum confiderent nos mutare quod fecimus: ostende confidenter illos errare. Non. n. ii sumus: qui non sciamus quid grauitati officii nostri conueniat: & quid continuare nos deceat. Hucusq; per gratiam Dei nil nos uariare oportuit: nec hanc dispositionem mutare intendimus. Scimus quia nos amas: & quia honorem nostrum: propter rogantium ambitionem nõ negligis. Nouimus quoq; te sapientem Principem esse & rationem audire: & uinci a rebus honestis. Proinde si possessionem Cardinalis adhuc non habet: rogamus ut tuo iussu: & tua gratia assequatur q̃primũ. Si habet: ut etiam negotia sua habeas commendata. Nulli ex tuis nisi tibi soli scribendum putauimus: quia non credimus opus esse inter nos mediatoribus ullis. Vale in Domino: & sicut expectamus uotiue nobis respõde. Datũ Romę.

Ia. Ant. Episcopo Legionẽ. pro Pontifice.

COmmendauimus dudũ ut scire te credimus: dilecto filio nostro Iacobo tituli sancti Chrisogoni presbitero Cardinali Monasterium sancti Petri in Coeloaureo Papiẽ: sed obstante clarę memoriæ Francisco Sfortia Duce Mediolani nuper defuncto: assequi possessionem non potuit: licet litteris: & nunciis eum aliquando rogari fecerimus. Sciebamus eam renitentiam nõ placere dilectæ in Christo filiæ: nobili mulieri Blancæ Mariæ Ducissę consorti eiusdem: credidimusq; post obitum illius difficultatem nullam futuram: & anteq; tua Fraternitas Mediolanũ uenisset: possessionem iam habitam esse: sed audimus dilationes uarias adhuc interponi: & prouisionem nostram differri. quod certe admiramur: præsertim cum sine offensione Dei hoc esse non possit. Proinde Fraternitati tuæ harum serie iniungimus ut nostro nomine de hac ipsa re alloquaris Ducissam: eamq; horteris ut pluris suam conscientiam existimet: q̃ importunantium preces: & magis Deum attendat: q̃ homines. Nos de sua nobilitate bonam spem semper cõcepimus: putauimusq; recte conscientię eam esse: & Deum timere. Id quoq; impręsentiarum putamus. Vidimus insuper abusus: qui in beneficialibus esse prius solebant: ab ea non probatos fuisse. quod ergo uerbo ante ostendit: expectamus nunc ut opere compleat: & id agat: quod est semper locuta. Honori enim suo: & bonæ famæ sic expedit. Mens nostra est: ut præfata prouisio ualeat: nec mutare:

illã intẽdimus. Si qd aliud suaderet᷑: uel scriberet᷑: ex ĩtẽtione nr̃a sciat illud nõ esse. Tua fraternitas hanc quoq; cõmissionẽ diligenter curet: & nos de eo quod ęgerit: faciat certiores. Datũ Romæ die. viii. Aprilis. M. cccc. lxvi.

Galeazio Duci Mediolani.

ALias iniunximus dilecto filio Augustino de Rossis tuo apud nos oratori: ut scriberet tuæ nobilitati nõ esse nostræ intẽtionis: ut a uenerabilibus fratribus nostris sanctæ Romanæ ecclesiæ Cardinalibus seu Vicariis eoꝝ: quicq̃ ratione mutui: quod nũc a ꝑsonis ecclesiasticis capis cõtra eoꝝ uoluntatẽ exigeret᷑. Audimus imprę̃sentiaꝝ a tuis officialibus id nõ obseruari: & ĩstantius q̃ ante ad dictã exactionẽ tuo mandato ꝓcedi. Quod ꝑfecto satis miramur: cũ nec nostro honori: nec dignitati ipsoꝝ coactiones huiusmodi cõueniãt. Proinde hortamur eãdẽ tuã nobilitatatẽ ĩ dñ̃o: & obnixe ab ea reqrimus: ut ꝑ nr̃a: & Apostolicę Sedis reuerẽtia: dare operã uelit: ut a cõtributione huiuscemodi iidẽ Cardinales cũ bonis suis seruẽtur ĩmunes: nec amplius sup hoc molestẽtur. Nõ. n. sine pręcipua displicẽtia nr̃a fieri aliter posset. De ĩtẽtione aũt hac nr̃a: si aliter scriptũ: uel nũciatũ eẽt tuę generositati: rogamus malis nobis q̃ aliis credere: & cum effectu curare: ut super hoc amplius non habeamus rescribere.

Galeazio Duci Mediolani.

INtelligẽtes mẽse elapso nõnullas exactiões noĩe mutui fieri ab officialibus tuis de beneficiis & ecclesiis: quę in dñ̃io tuo a qbusdã ex uenerabilibus fratribus nostris sanctę Ro. ecclesiæ possidẽtur: admirati plurimũ sumus: ac doluimus: moleste habentes eos: q mẽbra sunt nr̃a: & q sedulo nobiscũ laborant: absq; ullo dignitatis respectu indebite ab illis uexari. Propterea accersito ad nos statim dilecto filio oratore tuo pręsente in curia: grauiter cũ eo de hac re sumus cõquesti: & eidẽ iniunximus: ut illico ad nobilitatẽ tuã scribẽs: ostẽderet q̃ ingrata nobis res eẽt: requireretq; nomine nostro ut ab eiusmodi exactione mãdares desisti. Credidimus hanc requisitionẽ momentũ ĩsthic illico esse habiturã: nec significatione noua opus existere. Intelligimus nũc ex eorundẽ fratrum querela: acrius ꝑseuerari in ꝓposito. Et mandata quoq; inspeximus suis procuratoribus facta: quæ certe nimiũ inaduertẽter: ne dicamus licẽter: sunt facta. Dilecte fili: qa te inscio pręsumpta talia esse putamus: nec credimus tã modici a te æstimari Cardinales: hortamur iterum: & requirimus eandẽ tuã nobilitatem per pręsentes: ut mandare illis protinus uelis quatenus ab exigendo desistant: nec dictos Procuratores ultra molestent: pati enim nec debemus: nec possumus: Principes Ecclesiæ: & aliũde onera grauia habentes: qui ubiq; in honore habentur: laycalibus oneribus ĩsthic aggrauari:

Confidimus qđ re intellecta requisitioni nostræ ꝑ reuerentia eius dignitatis:& pro tua bonitate opportune ꝓuidebis:& cito.quod ut facias:iterum excellentiam tuam exhortamur.Libentius.n.ab illa q̃ a nobis moneri officiales tuos uellemus.

Regi Franciæ

COmmendauit nobis tua sublimitas per litteras suas dilectum filium Ioannem de Toloniaco: quem ad Monasterium Sancti Andreæ Auinionensis Diocesis electum scribebas. Procurator suus huc missus simul cum Procuratore tuo fuit nobiscum:& decretum electionis secum apportasse asseruit.Nos cupientes tuæ Serenitatis intuitu: iusticiam illi fauorabilem facere: & nihilominus dilectum filium nostrum Iacobum tituli sancti Chrisogoni presbyterum Cardinalem Papiensem in suo iure audire:cui dictum Monasterium per fœlicis recordationis Piū præ decessorem nostrum dicitur cōmendatum.Gratum habuissemus dictū decretum pręsentatum fuisse.Cum uero hoc factum non fuerit: & aduersarii illo exhibito abierint:non debuimus ptibus inauditis statuere aliquid:aut Cardinalem spoliare de facto.Dubitamus autem:ne dictus Procurator Ioannis suo iuri parum cōfisus:sine discussione iuris abierit.Propterea Cardinalem ipsum tuę clementię facimus cōmendatum:ne eim patiatur:aut indebitum sibi aliquid fiat.pauper ē.n.& tibi seruitor:& ad iusticiam semper paratum se offert.Quod illi benefeceris:gratum habebimus.

Pro Pontifice Episcopo.Xantonen̄.

RElatæ ad nos sunt querelæ de te:præsentibus litteris intro clusę. Adduci uix possumus:ut uera credamus:quæ referunt̄.Conscięntia tua noscit oīa melius.Si uera sunt peccas uehemēter:& offendis Deū:& sedem hanc nostrā:honori quoq; tuo consulis parū.Hortamur proinde Fraternitatē tuā in Dño: & paterne monemus:ut quæ malefacta sunt:mutes:& uiuas deiceps aliter:nec des occasionē nobis:ut querelis pse uerātibus:dur us cogamur decērnere.Non.n.deesse honori nr̄o:& iusticię petēti possumus.Hāc primā admonitionē uoluimus eē a nr̄a i te charitate māsuetam:& lenē.Fac Frater:ut ꝑ benefactis tuis: & ꝑ reuerētia in Romanam Ecclesiam:amare te in Domino possimus: ac bene agentem laudare potius:q̃ errantem corrigere.

Regi Portugallię

DIlbenter uidimus dilectum filium Aluarum Gundissalui Legū Doctorem & Secretarium tuum:quem misisti ad nos. Diligimus enim illum propter uirtutem suam:& propter memoriā patrui sui Antonii Cardinalis Portugallensis:quem uiuentē amauimus pluri

mum:& mortui grate recordamur. Aluarum quoq; ipsum in minoribus nouimus:erat industrię eius tunc spes bona:cuius utiq; nunc bonum exitum intuemur. Intendimus:Deo ita uolente:si uacare contingat aliqua ecclesiarum regni tui:illi eum pręficere:ut doctrina:quam peperit:sit in populo utilis. Hortamur serenitatem tuam:quæ bona opera diligit:& quæ sedi Romanæ afficitur:intentiōem nostram grate accipiat:& cum prouisione:quā faciemus concurrat. Imprimisq; occurrente uacatione memor sit huius nostri ꝓpositi:& si supplicare pro aliquo intendit:pro Aluaro supplicet:quia & honor tuus erit non negligere seruitorem fidelem:& nobis beneplacitū conuenire preces tuas cum eo:quod sumus acturi.

Paulo. Secundo Pont. Max.

EQVV mile genus meum est. Patria:ut non grandis:ita Guelphorum & Gebellinorum expers. Illorū sequitur fidem:quibus uel eam dedit:uel ex beneficiis debet. Amplius sibi cum nullis est. Me gebellinum putas:q̄ Romam ueniens:in famulatum Dominico Caprani censi sum datus:Cardinali sanctæ Crucis gebellino tunc credito. Ignosce hoc uerbum:erras uehementer o Paule:nec generis est:ut dixi affectus hic:nec patrię:nec famulatus quoq;:quem fors obtulit magis q̄ uolūtas. Quēcunq; exceptorem nactus tum essem:illum essem secutus. Gebellinus ergo non sum. Guelfus non sum. Illius sum totus:qui acceptator personarum nō est:& oriri solem suum facit super bonos:& malos. At tu Gebellinum me faciens:& mutatum credens:seuocasti hesterna die dimisso iam consistorio adhibens Cardinalem Reatinum:Dominici:quem dico fratrem germanū meæ culpæ:& tuę repræhensionis testem. Quę fuit oratio:hæc ad unguem uidelicet:Miser Papiensis:Miser Papiensis. Num te pudet factiōis mutatę? Repetita sępe hæc uox tantam significationem fecit uultus:& spiritus:ut palam fieret factionis:quam dimissam doles:uel principem te esse:uel propugnatorem acerrimum. Cum peterem cur de me ita sentires:causam dixisti:q̄ amicus factus sim familiæ Vrsinæ:Romæ principatum Guelphorū tenenti. Silui ad hæc:nollens commoto tibi:& breue ad audiendum temporis habenti respondere:quæ boni Cardinalis officii erant:& paucis explicari non poterant. sed audi nunc quietus:& ad cognoscendum spacium habens. Affectum nullum mutaui. Eundem retineo:quem ab initio sumpsi. Ille dicitur affectū mutasse:q priori dimisso diuersum assummit. Nō mutaui illum:sed ad unū alium addidi. Diligebam ante pp priuata in me beneficia Gebellinam columnensem familiam:in eadem dilectione perseuerans. ꝓpter publica nunc quæ in Ecclesiam cōtulit Guelpha Vrsina:eam quoq; nunc diligo. Peccatū meum nullū hic est. Addidi ad charitatem:nō minui.

Vnum antea cōplectebar:complector nūc duos. A Dominico Capranicē
si colūnensis factionis:multa in me fuerunt pietatis officia. Venientem in
curiam hospitio accepit:egentem adiuuit: titulo secretariatus sui ornauit:
ad hancq; curialis disciplinæ industriam rudē ignarumq; formauit. Taceo
quæ patrocinio suo a Calisto Pontifice sum assecutus: q̄tumq; Romanus
homo Tusco mihi:& antea ignoto:uerboꝝ:rerumq; habuerit fidem. Obli
uisci non possum collatæ pietatis. Fleui defunctum:atq; animæ iusta imple
ui. Germano etiam eius Angelo relicto sine spe:& in præsidatu Bononien
si:& in Cardinalatu:& in sacerdotiis assequēdis:q̄tum pusillę uires tulerūt:
sum suffragatus: nulliq; suo suoꝝ: ut tempori defui. Mens eadē perseuerat:
aucta:non iminuta. Quod fui dudum:sum nunc:& olim quæcūq; dabunt
se tempore uires:non patitus ueterem amorem nouo excludi. Ad diligen
dos autem Vrsinos tempora me coegerūt:meapte natura ad omnium di
lectionem procliuem. Dilexit eos unice Pius:quidni & diligam ego? Ne-
farium & impium iudicarem:non iisdem affectibus capi:atq; iisdem non
credere:quibus se totum ille sæpe permisit. Es temporum illorum locuples
testis. Meministi nullorum opera q̄ Vrsinorum:cum fidius:tum uero foeli
cius eūdem Pōtificem usum. Nam:ut Pontificatum omittam:in quo uoce
sua Cardinalis Vrsinus est suffragatus: cum cæteri pene Toparchę Ro-
mani in contentione Regni Neapolitani hostibus Andegauensibus adhę
sissent:hi nonmodo alienati non sunt propositis etiam conditionibus ma
gnis:sed Pontificem tuentes:in discrimen omnium rerum descenderunt. Pu
gnarunt acriter. Restiterunt uehementer. cumq; duo germani fratres Nea
poleo:& Robertus:alter Ecclesiæ Dux:alter ex Ducibus Ferdinādi Regis
strenue militarēt:Neapoleo quidem apud Senogalliam potentissimum Si
gismundum:a quo anno ante:insignem plagam Pius acceperat:prœlio su
perauit. Roberti uero opera:qui primam pugnam cōmisit:Andegauenses
circa Troyæ mœnia in Apulia ceciderunt. Vtrobiq; autem plenam uicto
riam sunt operati. Omitto patria obsequia in Marsis:in Campāia:in toto
agro Romano sępius pręstita:quibus omnium iudicio:& uicimus semper:
& ius nostrum seruauimus. Sed tu quoq; o Pontifex dic quæso:num proxi
me Euersanos fratres Deiphebum:atq; Frācīscū: tibi illudentes:publicūq;
ad te iter claudentes:ducatu Neapoleonis intra duodecimum diem omni
tyrannide deiecisti? capto eoꝝ altero:quem & nunc in uinculis habes? An
non ii tales a me sunt diligendi? An nō & hęc gratitudo pręstanda:ut a qui
bus patrem: & rectorem meum adiutum recorder & quorum uirtute in
telligam summam pacem ex summa turbatione:summamq; æstimationē
ex summa cōfusione inductam:eosdem charos habeam:atq; obseruem? S

gna responsa. Adeuntium desyderia sic excipiebat: ut ppemodum sua face re illa uideretur. Testimonium hominis ubiq; erat laudabile: ubiq; prędica batur. Vacans a publicis: uel lectioni: uel diuinę rei operam dabat. Ea erāt refrigeria sua: & occupatę mentis leuamina. Nec uagabatur: nec ociosus er rabat. uel cella: uel Pontificis aula uicissim erant curriculum. Vtrobiq; fide lis inuentus est minister. Diligebat illum summo affectu Paulus: & uirtuti suæ omnia tribuebat. Mecum de eo aliquādo sermonem habens: interiora quędam bonæ mentis testimonia protulit: antea mihi ignota. Est inquiens miri ardoris ad tuēdum dignitatem Ecclesię. Consilia eius intrepida sunt: non respiciunt in potentium facies: nec propter minas languescunt. Quæ Veneti nostro imperio coacti sunt emendare: quia hic Episcopus dictat: incitationi suæ ascribunt: & dure in eum aliquando loquuntur. Ipse tamen hæc non ignorans: nihilo ad bonum opus remissior redditur. Nouissime quoq; cum renunciatum esset ei remedia undiq; conquisita: ægritudini con ceptæ non subuenire: dolens: suspiransq;: moritur. ait Pręsul insignis: Pręsul perfectus: quales esse reliquos oportet: Erat in eo nō ingenium modo: & lit teræ: & mens: & eloquium: sed prudentia: & timor domini: & cōscientia re cta. Rara sane tot: tantorumq; bonorū coniunctio. Si ergo Romanus Pon tifex: qui experimētis quottidianis hominem totum uersauit: tāta illius uir tutibus tribuit: quid a nobis conuenit tribui: qui sola extrinseca intuentes: uno omnium iudicio illustria putabamus? Quadragesimum adhuc non at tigerat annum: & tāta apparebat bonorum operum fecunditas. Vix Pon tificatum inierat Paulus: & tot iam ministerii sui monimēta extabant. Flē dus: flendus est a nobis hic casus eius: nō propter eum: qui hoc carcere exu tus meliorem uitam sortitus est: sed propter nos: qui tantum lumen amisi mus. Insigne talentum: quod ad lucrum conferri longo tempore poterat: cum possessore suo sublatum ē. Et cui ultima optanda erat canities: Nesto risq;: ac Mathusalem anni: prima: ac melior uitæ pars est intercepta. O fra gilem conditionē uitæ humanę: quę ante desinit: q̄ inchoetur: & ante nos doloribus opprimit: q̄ gaudii initium sentiamus. Nō parcitur ulli hominū generi: non meritis ullis: simul diues: & pauper: insipiens: & sapiens perit. Omniū uersat urna (iquit Flaccus) serius: otius: sors exitura: & nos i æter num exilium impositura Cymbę. Nescio autem quo pacto pręcedunt sem per meliora: relictis peioribus. Stupei: & plumbei: & inertes: quorum uita oneri: longissimam uiuunt uitam. qui uero nati ad salutem sunt: primo ipso laudis aditu tollūtur e medio. Gustata dona non sinuntur diu esse nobiscū: sed in ipso gustu nos deserunt. Ego Nicene cōiunctione tāti præsulis desti tutus: maximum amisi uitę meæ solamen. Diligebamus nos inuicem: q̄ di

ligi maxime poterat. Amor noſter Pii temporibus inchoatus: officiis conti
nuis ex illo initio creuerat. Merita in me ſua: quæ non uulgaria erant: cõme
morabam ego illi ſæpe: ille uicisſim mihi mea in ſe. Cõſolationem capiebat
a me in laboribus: qui ei ex Pauli Pontificatu erant: ab illo ego in aduerſis
meis. Omnis noſtra animi ęgritudo iuicem cõmunicata: alternis obſequiis
ſtatim leuior fiebat. Deſyderio imenſo deſyderabam ut aliquando uirtutis
ſuæ digna ratio haberetur: & nobiſcum ſederet ad Romanæ ſedis conſiliũ.
Debitus enim hic gradus honorq; ei erat futurus aliquando: ſi mors non
præueniſſet. Magna autem Senatui noſtro fuiſſet facta acceſſio: ſiue actio
nem quæras: ſiue conſilium. Prateritæ præſenteſq; adminiſtratiões ſuæ hoc
de illo nobis ſpõdebãt. Ad tribunal Rotæ: quod eſt in Eccleſia maximum:
ſic annos complures ſedit: ut documenta futuræ laudis notiſſima omnibus
daret: & iudicium ullum a ſe iudicatum: ullo prouocationis iudicio damna
retur. Sententia eius ueritatis & iuſticiæ lex putabatur. Conſulente aliquã
do beatæ memorię Pio magnis de rebus & grauibus iudices collegii ſui:
huic ſemper conficiendi: & ſcribendi conſilii cura demandabatur. Raro ad
ea quæ inuenerat additum aliquid eſt: uel diminutum. Vt attulerat: ſic om
nium iudicio probabantur: nec minus cum recitabantur Pontifici: eius ſen
Rothomagenſis Cardinalis.
ſui cõgruebant. In Galliam ab oſtienſi Epiſcopo ductus: qui per ea tempo
ra legationem gerebat: tãta uirtute eius onera pertulit: ut quod iuſte: quod
integre: quod diligenter eſt factum: huius induſtriæ putaretur. Idem: quem
dico Oſtiẽſis: mecum de homine loquẽs idipſum ſæpe aſſeruit: & addidit:
q̄d ex eo tempore illum ſemper dilexerit: illam legationem cauſam fuiſſe.
Miſſus a Pio annis ſequẽtibus ad Venetos orator cauſam: quę aduerſus Si
giſmundum ex Principibus Auſtrię agebatur: magno ingenio magniſq;
contentionibus tutatus eſt. Impietatem eius detexit: & neceſſitatem iudi
cii protulit: quod in illum eſt factum. Reuerſo autem habitæ a Pio gratiæ
ſunt: & fides eius laudata. Iterum ad Ludouicum Francorum Regem iuſſo
proficiſcit: ad mandata: quę cum collega ei erant cõmunia: priuata quædam
magni momenti addita ſeorſum ſunt: quæ ante eam diem nulli fuerant cre
dita. Elegit uidelicet fidem hominis Pius: ubi tantum eſſet uirtutis: putãs
publicis damnis errari non poſſe. Ad regem uero perueniens: duabus ora
tionibus cauſas neceſſarias duas pro Põtifice ægit: quarum altera Regni
Neapolitani corona Ferdinando data defenſa eſt: & calũniæ purgatæ: quæ
Pio erant impoſitę. Altera in hereſim Vſſitarum: & in Georgium Boemię
Regẽ illius aſſertorem inuectus eſt: anathemaq; in Sigiſmundum: quem
dixi: & Palatinum Rheni: iuſtum monſtrauit: quod ille deceptus mẽdaciis
iniquum putabat. Habuit & tertiã: qua ad contribuenda in Turcos ſuffra

gia eum Regem hortatus est.Factum uero his studiis uidimus : ut omnia
apud Ludouicum pacatiora nobis q̄ ante:& meliora sint reddita.Transiēs
inde ad Philippum Burgundiæ Ducem argumentis exemplisq; innumeris
ad reddendū domino uotū:quod uouerat : quarta actione incitauit.Vbiq;
& animi magni & summæ sapientiæ pręsul est habitus:primusq; nō Galli
canis auribus:sed sedis officio inseruiuit : libertatem loquendi monēdiq; a
spiritu sūmens.Reuersus ad Pium cū horas amplius duas in referēdis quę
ęgerat absumpsisset:tanta tamen suauitate:& splendore orationis est usus:
ut fine facto:nobis qui circū stabamus testatus sit Pontifex:propter elegan
tiam eius nec sensisse se tempus:nec studium.Idipsum contigit & nobis:cū
legationis quoq; nostræ seorsum iniunctę rationem pluribus explicasset.
Hunc unum ab illo tempore ex præsulum numero dilexit Pius:& hūc unū
laudauit : gratulansq; idem Cytharam appellabat suā:q[d] uidelicet illa eēt
usurus si quando uel alliciendi:uel monendi:uel refellendi Principes essent.
Plura huiusmodi de Taruisino possent referri sed & longum esset:& crescē
te oratōe crescit pariter dolor.Pręstemus Nicene defuncto quod possumus
Colamus memoriam eius:& benedicamus spiritui recto:unde in nos cha
ritatem spirabat:piis quoq; suffragiis fidelem animam adiuuemus.q̄q̄ re
metiens ego anteactam uitam eius:& nunc mortem consyderans:facile ad
ducor:ut credam liberum reditum patuisse illi in coelū:interq; sanctos Dei
ipsum nunc agere.Vixit enim inocenter:& operatus est iusticiam : & inci
dens in langorem patienter tulit omnia.Domino quoq; totum se crediderat
ita affectus redigens suos:ut quicunq; sequeretur casus benediceret illi : &
uoluntatis suæ opus agnosceret.infirmanti & mortuo pietatis omnia sunt
persoluta officia.Adiutus a suis est:& ab amicis non derelictus . Pontifex
etiam Paulus:cui ad naturam misericordem accedebat amor in Taruisinū
paternus:dignatus est ad eū accedere:pauperis Episcopi intrare cubiculū:
assistere ægroto:& piis adhortationibus urgentem uim mali leuare . Mor
tuum quoq; amare fleuit:& benedictiōibus est prosecutus.suus illi uitæ ter
minus hic fuit.manet nunc noster nos.Secuturi illum sumus post paulo:ac
redituri unde processimus.Oremus Deum pater Nicene:ut in pace sit trā
situs noster:& spacium accipiamus parandæ nobis in æternum salutis.

Francisco Cardinali Seneñ.

Vlta sæpe in hac nostra dignitate peccamus amplissime pater:
m sed nulla meo iudicio grauius :q̄ cum indignum Principem ple
bi catholicę damus.In nos etenim ipsos & in omnem ecclesiā
impietatis opus & perfidiæ exercemus:afficiēdi diuinis suppliciis : digniq;
gradu destitui:quem ad salutem acceptū ad detrimenta conuertimus.Pone

ante oculos totius facti nostri speciem:& una recordatione cūcta rememo
ra. Videbis eo flagitii culpam ascendere:ut merito nostrimet nobis sit poe
nitendum. Exit a conclaui in omnem partem iam facta electio. Annuncia
tur fidelibus pastor habendus. Fit illico a Regibus:a Principibus:a plebi-
bus Dei tanti operis iudicium. Non latent eos merita nostra. Sciunt quid
quisq; uirtute uel uiciis ualeat. Sed si ex iis est præsul assumptus:quem non
probet publica uox in rebus huiusmodi rationi (ut plurimum) congruens:
maledicitur illico nobis: ingratum inacceptumq; est ministerium nostrū:
& uel nō fuisse ad publicam salutem iudicium: uel ad bene eligendum de-
fuisse uoluntatem:uel ex omni nostro numero nō inuentum meliorem exi
stimant. Quibus hominum opinionibus quid nostrę æstimatōni infestius?
Et enī si tardi mente cæciq; ad discernendū putamur:illa statim indignatio
subit:esse nos in ecclesia christiana inutiles:nō dignos:qui præsideamus in
specula:non idoneos qui ministremus aliis quod ipsi nos ignoramus. Con
temptui esse incipimus:ac sub nostris ornamentis ridendi. Quid.n. in eccle
sia faciat:aut quid meliori honorem præripiat:qui discernere inter lepram
& lepram non potest? Qui nō uidet quid fructuosum infructuosum ue sit?
Aut duobus propositis speciem boni habentibus quid horū sit optabilius.
Recte illud scripturæ nobis accomodant: Quomodo nix æstate & pluuia
in messe:sic indecens est stulto gloria. Quodsi malæ uolūtatis id quod fre
quenter solet accidere fuisse crimen existiment: nec passos nos aliter fieri
q̄ factum est:illa quoq; lamentatio surgit:pditam nostris fallaciis Sedem.
Pessundata iniquitate christianorum omnium cōmoda. Exitiale aūt malū
huic uel illi affectui deputant. Sunt qui ambitioni:qd assumini nos cupien
tes inuideremus bonis. Sunt qui odio:qd eum quęsierimus potissimū: qui
malo inimicos nostros afficeret. sunt etiam qui auaritiæ qd uendiderimus
mercede pacta suffragia nostra; & sapientes quę carnis non quæ spiritus
sunt inclinauerimus in eum:non qui omnibus:sed qui nobis: non qui eccle
siis:sed domibus nostris benignus esse atq; utilis possit. Qua turpitudinis
nota nil & nomini nostro infamius:& proxime excogitari nocētius potest
Et enī quodlibet horum homines credant:illud certe persuasum animis ha
bent:sine charitate nos esse:non amare ecclesiam:salutem publicā summa
improbitate proiicere: Fidem ac religionem addictam precio habere:uena
lesq; animas possidere. Videntes quoq; nos populi duces unde specimen
boni reliquis esse oporteret:sic inquinari sordibus:facile in hac carnis fragi
litate facti nostri fiunt imitatores. Quodq; licere nobis uident Deū tractā
tibus:sibi quoq; in sæculari uita prohiberi nō uolunt. ita miserandū in mo
dum cum illorum salute nostra quoq; ruit auctoritas. Age uero si nō ipru-

dentiæ non praui consilii:sed necessitatis fuisse indignam electionem existi mentes:quod nõ sit melior inter fratres inuentus:quod hoc dedecus est eius collegii:quod sacrosanctum in ecclesia dicimus:Regibus anteferendũ pu tamus? An nõ contemnimur omnes? & indigni habemur ornamẽtis:quæ contulit dignitas? Certe ut anteimus honore:sic uirtute putant nos oporte re excellere.Id uero cum negligentia nostra nõ accidit:illud continuo acci dit:ut sine fructu sit omnis auctoritas.Attende porro q̃ confertum maloꝝ agmen Ducem sequatur inutilem.Non est pontifici reuerentia sua:nõ ho nor qui tantę potestati debetur.Mandatis quoq; obedientia rara impendi tur:omnia neglectui sunt propter Principem negligẽdum.Vexantur eccle siæ.impugnantur Episcopi.Sine æstimatione clerici sunt.Surgunt cõtra se dem damnosa consilia.Recusant parere ei:quem imperandi nesciũ putãt. Quin & ab ipsis ecclesiasticis non secularibus tantum:eadem detrimenta perueniũt.Sunt antistites per orbem multi ecclesiis magnis præpositi.Do minatus amplissimos possident.a summis Principibus genus nobilissimũ ducunt.Sacerdotio pariter:& sanguine de se angusta nõ sapiunt.hii quoq; subesse principi Ecclesię dedignãtur:quem principatu dignum nõ uident. Nostras sacerdotiorum collationes reiiciunt.Valere suas in suis dioecesibus uolunt:cognoscentes causas:in quibus nulla eis est iurisditio. Cõminatio nes autem nostras tanq̃ inanes uentorum flatus pro nihilo habent. Ita fit ut officiorum omnium in Ecclesia sit perturbatio.Id aũt etsi peruerse agãt illi:apostolici præcepti immemores:quo iubentur subditi eẽ dominis suis nõ tantum bonis:sed etiam discolis: nos tamen peccati huius maximã occa sionem improbitate nostra porrigimus.Etsi.n.Pontificatus per se clarus: & magnus sit:non dubiæ tamen obtinentis conditio in utranq; partẽ ad reuerendum:& contẽnendum plurimum præstat. Non tam.n.ministeriũ ipsum humana fragilitas:q̃ ministrantem solet attẽdere. Adde quod in pa rabola a Domino Saluatore est dictum:Non posse arborem malã bonos fructus producere:nec de malo thesauro cordis bona proferri.Quis eteni dubitat:a summo ad imum singula percurramus:ex malo Pontifice assũ mi cardinales nõ bonos? ex Cardinalibus non bonis nõ bona administrari consilia.ex iis uero opera omnia detrimentosa succedere.Dantur plebibus pastores inutiles.Hi rursus malos sacerdotes parrochiis tribuũt.Eadem ra tio de religionibus est:quę rectores suos a nobis accipiũt.Ita unius pasto ris ac principis morbo in omnem ecclesiam manat cõtagium : sicut grex totus in agris unius scabie cadit & porrigine porci.Vuaq; cõspecta liuorẽ ducit ab uua.Nam quid ea cõmemorem quæ in tanta pturbatione necesse est euenire? De tollendis heresibus curam non suscipi in oculis nostris sępe

nascentibus? de propaganda fide nil cogitari? Tãtum quod ante pedes est:
ac uix illud ipsum attendi. Sunt in nõnullis externis regionibus adhuc san
cti euangelii semina nõ suffocata. Adolescere illa non esset difficile. si cole
rentur laboribus nostris. Neq3.n. minor speranda esset in restituẽda fide om
nipotentis Dei benignitas: q̃ ab initio in instituẽda fuerit gratia. Sed cum
is præest: quem dico mercenarius magis q̃ pastor: nõ ponit manum ad for
tia: nõ certos mittit qui descendant: & uideant. non ẽt temptat quid in his
spiritus possit. Vel auaritia uel hebetudine mentis: uel etiam carnalium stu
dio a cultura Dominici agri auertitur. Quod autem dolendum est magis:
hic inter nos: ubi stabilita est fides frequensq3 habetur xp̃i cõfessio: incẽdia
discordiarum sinuntur augumenta suscipere: nũc hos: nunc illos exitialibus
flammis apprẹhendere. De extinguendis cum rarus est sermo: tũ uero ope
ratio rarior. Satis ad quietem animi habetur: si illa longius posita inter ca
pedine sua tutos nos præstant: non uidentes miseri quicquid ubicunq3 pe
rit animabus nostris perire: omnium aũt unam eẽ querelam: ociosis sacer
dotibus filios dei calamitose cõfligere. Nam de subditis Romanæ sedis nil
dico: quos alterutro indigni Principis malo pati est necessarium: uel impro
bitate uel negligentia. Quorũ altero diripiendi aliis & uexandi traduntur.
Altero diripit ipse ac uexat: utrobiq3 id parans: ut facile perturbatis tempo
ribus Fidem illi nostram relinquẽtes: ad oppugnatores nostros irati sæpe
concedant. Tantorũ uero incomodorum nos ipsi: propter indigna ad Pon
tificatum suffragia causam pręstamus: comparticipes omnium atq3 correi:
subituri simul tremendum ueri Dei iudicium: atq3 simul luituri errati tanti
miserabiles poenas: quas ẽt uiui adhuc uolente Deo sępe expẽdimus. Hinc
enim frequenter nostrorũ sacerdotiorum direptiones: hinc deniq3 illud acci
dit ut p sæmente messem colligentes: ab eodem illo: quem male eligimus:
accipiamur deterius: & cui imperare credidimus quottidianis angoribus ser
uiamus. Aut.n.ĩ odia incidimus: aut honestis exiliis ablegamur: aut uero
etiam extremi omniũ beneficio: & gratia sumus: quarum rerũ exempla &
uidimus multa sæculis nostris: & plura patrum memoria legimus: Prophe
ticum illud taciti murmurantes: Sicut fecimus factum est nobis. Retribu
tionem nostram conuertit in capita nostra. Ex his ergo plane uidentes q̃ta
i i nos ipsos: q̃ta in proximos nostros: q̃ta in uniuersam ecclesiã peccamus:
cum in eligendo non spiritui seruimus sed carni. Si quando hæc uenient tẽ
pora: singulari diligentia caueamus ne tam dira iniquitas requiratur de ma
nibus nostris. Ne seruiamus ulli cupiditati: ne huius uel illius gratiæ con
cedamus indigna: ne fallamur etiam dolis: qui tendi eo casu plurimi solẽt:
ne deniq3 frangamur metu: si cundæ is nobis incutitur: praeferenda omnia

bus rebus est conscientia nostra:& pluris habendus Deus:q̄ homo. Pluris animę salus:q̄ fallax ambientium gratia. In eo quoq; conatus oēs:sensusq; uertendi:ut cōclaui iam ab soluto:testari Deo hominibusq; possimus fecisse nos quod optimū duximus:nec pœnitendum aliqd admisisse. Hoc mētis testimonium:ꝓ magno semꝑ Pontificatu sit nobis. Nulla porro ambitionis nostræ inanis suasio transuersos nos agat: faciatq;:ut uel imprudenter in uetita connitamur:uel turbemur in aliis:quod assequi ipsi non possumus. Patres eos ꝓponamus animis nostris:eleuandosq; summamus:q laudabile testimonium ubiq; possideant:q uorum uita tanto sit aliis clarior: quanto aliis Dignitatibus est ipse Pontificatus illustrior. quibus cū summa bonitate summa doctrina:summūq; ingenium sit. quos etiam ꝓuecta ętas:& cōtinuata rerum experimenta in ministerio sacerdotali probauerint: aquibus deniq; expectari merito possit non sæculi fastus: sed christiana humilitas. non purpuratorum mollities: sed ueterani militis durata laboribus patientia. non congregandi:sed dispensandi desyderium. non otium:sed negotiū. non imperium:sed benedictio. non cōtentio:sed pax. non fastidium:sed charitas. non somnus:sed uigiliæ. non tepiditas ad opera Dei:sed feruor. nō tractatio rerum inanium:sed pondus semꝑ habentium. non postremo domus dei neglectus:sed perpetuus zelus. quos si in nostro ordine perfectos omni ex parte non est inuenire:in alienis eos ipsos queramus. si nec in his quoq; pręstita iam deo diligentia nostra: sumamus in hac mortalium imbecillitate quem nimis abscedere a perfecto uidemus. Hoc uero nostrum examen adiuuare plurimum illa diligentia poterit: si cuiusq; in quem inclinemus: priuatam uitam:& domesticam disciplinam spectemus:ut bene suis conuiuat:ut pacem quietemq; habeat: ut ministerium familiare: suum ordinem seruet:ut uestiat:ut conuersetur: ut religionem tota institutio sapiat. Quę porro cōuiuia:q sumptus:quæ ornamēta domestica:q diuinus cultus: quod deniq; cubiculi sui sit testimonium. Specimen quoddam publicæ administrationis est norma domestica. Qui domui suæ præesse nō scit(inquit Apostulus)quomodo Dei curam:& eius ecclesiæ habebit? Si i assumptis nobis uitia ostendūtur:non illa facit assumptio:sed detegit. Quē esse domi aio semꝑ cupido semꝑ:irreligioso agnoscis:non speres alio nūc in pricipatu affectu futurū. Cuius ēt priuatarꝫ reꝝ incuriā:dissolutionemq;:& cōfusa uides officia:huius iam Principis facti administrationē ne expectes dissimilē. Contra qui bene institutæ domus:qui uitæ priuatæ laudem est assecutus spem quoq; is bene administrandi sacerdotii prębet. ut uitia: sic uirtutes quocunq; ascendimus: nobiscum ascendunt. & quoniam iudicia nostra nōnunq̄ falluntur:nec itrospicere penitus secreta hominū possunt:quoq; qdē

solus est Deus interpres: admiscēda sunt conatibus nostris diuina adiumē ta: humilianda est anima. Amplior in hoc articulo suscipienda religio. Placādus pœnitētia Deus: rogādusq; sacrificio assiduo ut nō secūdū merita nostra: nec secūdū peccatorū populi iniquitatē: sed secundū suā misericordiā: pastorem: & Principem det sanctę Ecclesię. cum uidelicet qui imutata Zachariæ Prophetæ sentētia: in terra uisitet derelicta: cōquirat dispersa: sanet cōtrita: & quod constat enutriat. quiq; nec carnes pinguium comedat: nec ungulas eorum dissoluat: sed quod Apostolus admonet: seipsum præbeat exemplum bonorum operū in doctrina: integritate: grauitate: uerbo sano irreprehensibilē: ut is q ex aduerso est uereatur: nil habēs: malū de nobis dicere. qui demum toto ministerio suo eiusmodi sit: de quo Populus dei exultet. Nos gloriabūdi in cōspectu hominū incedamus. Nec ad malorū operum suorum querelas confundi animis: oculosq; in terram ex conscientia deiicere habeamus. De his uero summamus exemplū: q Pium nostrū beatissimum elegerunt: tātæ uirtutis: & glorię sacerdotē: cuius nūc: ut uides: sanctissimis actionibus tāto in honore lætatur ecclesia. Cardinalatus nunc primum tyrociniū exercemus: non tantū adhuc experimēto firmati: ut ad tantā rem p nos ipsos simus idonei. Ab iis: q digne illa gesserunt: disciplinæ nostrę suscipiēda est forma. Beneficio misericordis Dei: magnæ inter nos uenerationis sunt patres: summa oīa ad summū sacerdotii decus habentes. Quorū: ea est causa: eaq; in omni uirtutum genere cōmendatio: ut: si abire in diuersum nolimus: præclara sit ad bene sancteq; eligendum facultas. Vale.

Paulo Pontifici Maximo.

QVid hoc est Paule? Tenebrę. n. mihi sunt. quid agis: aut quo hęc temptas consilio? Mutata repente sunt omnia. Nihil pristinum uideo. Pro charitate in nos tua successit duritas: pro blādimētis asperitas: pro lęto initio: tristis successus. Vouisti Cardinalis: uouisti & Pontifex seruaturum te leges: quæ in conclaui sunt editæ: ad salutem publicam utiles. Voti tui duobus in libellis chirographum extat. Dixisti cum scriberes: etiam sine uoto seruaturum te eas fuisse. Sic quoq; scripsisti cupidæ: ut uindex nō seruātium uidereris futurus. Sperabamus respiraturam Ecclesiā: Futurum Pontificatum: qualem a Petro non uidimus. quid nunc dicā? aut quid non potius dicam? Commutasti tu eas in leges inanes: mille effugiis plęnas: quibus in hanc sententiam præfari nos cogis: quia priores bonę nō erant: iprobamus quod ægimus: præsentes aūt probamus. Vocas nūc intra cubiculū singillatim omnes. Rogas unumquenq; ut membranæ tuæ subscribat: renitentes urges: perseuerantes dimittis uexatos contumeliis. si qui subscribunt: non tamen earum prius legendarum potestatem accipiunt.

Cognosci illas u tas:quin & inter scribendum ne legi possint scripturam totam manibus contegis. Me quia tibi in re ignota non annui:torques iam multos dies. Idem facis de reliqs:quos ducere in sententiam nequis. Lamẽtatus est mecum Cardinalis Tusculanus:uir grauis:& innocens: se nuper egredientem cubiculum tuum:ut colluctationes tuas effugeret:manu reprehensum esse:& hostio clauso exire prohibitum:iussum porro sub graui anathemathe rebus non inspectis subscribere. O bone Iesu quę precipitatio hæc est? & quæ intemperies mentis? Talem de te prębes spem Paule? atq; hoc initio Præsulatum instituis? quæ expectatio erit fidelibus bonorum: opeq; quando excutere te iugum salutis intelligent? quod exemplum modestiæ: quando ira uehementer actum cum fratribus noscent? Nobis uero quẽ esse animũ credis? uidentibus nostrę dignitati illudi:& uim simul afferri? Hoc cine erat:quod repromittebas de te? cum Pontificatum quærebas: cum te insinuabas nobis: cum dolebas Nincolaum:Calistum:& Pium:paruipendisse Collegium nostrum? ecce quod damnabas in aliis: primus tu facis. Quod illi agebant modestius:tu intemperantius agis: nemo eorum subscribendum Cardinali dedit:quod non ante uidisset. Nemo in cubiculum clausit:nemo anathema imposuit. Non disputo nunc uoto illo tenearis:an non. Alterius loci:& temporis sit inquisitio. Tantum dico paucis exceptis: qd sublatis legibus faciliorem sibi ad Cardinalatum uiam intelligunt: reliquos tam pontificii q̃ diuini iuris interpretes: totum quoq; collegium teneri te existimare. Hoc uero lamẽtor: hoc doleo: qd filios tuos: de te optime meritos indigne fatigas: insigneniq; leuitatis notam: sine causa eis imponis. Etenim tenearis: uel non tenearis: quid nos nostris subscriptionibus possumus? quid annuendo operamur? Si non teneris rem superuacuam facimus si teneris utiq; inutilem. Vtrumlibet malis: nullus est fructus. Potestatẽ nõ habemus nos tollẽdorum uotorum: nec redimendi quod oblatum est Deo. cum his tibi res est: quos appellas in uoto cũ Petro: & Paulo: & cũ Christo Deo tuo. Cogens nos cõminationibus tuis illos non cogis. Factus a nobis liber: non utiq; libertatem ab illis consequeris. Audi Prophetam dicentem: Vouete: & reddite domino Deo uestro: omnes qui in circuitu affertis munera. Terribili & ei: qui aufert spiritum Principum: terribili apud omnes reges terræ. Reddi uidelicet ammonet uota: non reddentibus autem pœnã denunciat. Verum ista omitto. Conuertor ad preces beatissime Paule: atq; aduolutus pedibus tuis: pro omnibus hanc ueniam deprecor. Sint libera consilia nostra. Ad opus: quod malum credimus: non cogamur inuiti. Filiorum apud te: non mancipiorum inueniamus locum. liceat præstari Deo quod sentiunt spritus nostri. si erramus: doceamur a te. Si docti

Nicenus.

Mediolanẽ & Taruisinꝰ fuere.

nō emendamur pto meritis tunc corrigamur. Adhuc qd non tenearis uoto non docuisti: qd teneri nolis sumus experti. Ex ratione non ex tua uolun-tate patere sententias dici. Attende quoq; ignominiam fratrum: & illorum consule nomine. Habuisti eos honoris tui non minus studiosos q̄ uolunta-rios. Notę sunt ubiq; terrarum hæ leges: cogitatę p nos: discussę inter nos: Iuratæ ac uotæ a nobis. Opus nostrum illud esse nemo ignorat: consenti-ens: unanime: ex ueteri exemplo ad salutem publicam innouatum. Vix dū ut est in prouerbio: siccata sunt atramenta cum cogimur delere quod scri-psimus. quid aliud hoc est: q̄ non sanæ mentis Senatum eum arguere: quē tu quottidie anteferendum Regibus prædicas. Non omnes coactionem tuam intelligent. Factum nostrum intuebuntur & exitum uoluntatis: pu-tantes quod est necessitatis. Nec eris tu quidem ab his querelis immunis: pariter nobiscum damnabere. Atq; eo damnabere grauius: q; ad mutatio-nem propositi contemptum etiam uoti: & cupiditatem: non sanioris: sed li-berioris uitæ adiunctam uidebunt. Porro qua imprudentia leges conditas dicent: eisdem te electum cōtendent. Nihil in hac abrogatione uel tibi: uel nobis est honorificum: uertuntur omnia in commune obprobrium. quare omitte quæso importunum consilium. Iracunde ne agas nobiscum. ualeī le-ges has finito. Seruauit eas Pius: serua & tu. non propterea minuitur tua potestas. Ad bonum opus sunt traditæ claues. si bonæ sunt leges: cogna-tam tem habes clauibus tuis. si aliquado ex tempore: ex loco: ex re: ex qua piam causa fiunt inutiles: est semper dispensatio tua. non idem omni tēpore dictat: sed idem spectat primæ sedis potestas. Hoc autem amplius operat̄ hoc uotum: ut quod aliquando uoluntate esses facturus: promisso etiam perseuerantius agas. Puto implere me officium filii: & suadere quæ sunt sa-lutaria. Hanc ob cām hęc scribo. si erro: nō recuso corrigi emēdatus. Vale.

N. Cardinali Theaneñ.

NOn precibus: non ratione: non obsecrationibus ullis adduci po-tuit Paulus: ut seruandas sibi putaret leges uotas atq; iuratas. Tanq̄ leo plagas: sic iste sancta uincula abrupit. Scripsit nouas a prioribus multum dissimiles: quarum uirginei sunt uultus: fœdissima uentris proluuies. Pręferunt speciem boni: intuenti interius patent postica innumera: ex quibus cum uult: effugere: potest ad libertatem quæsitam. Subscripsimus omnes: partim cupiditate assequendorum quæ uolumus: partim metu: ne quottidiana indagationis suæ substineamus flagella. Fa-teor: molles fuimus: delicati: ac nostrimet nimium cupidi. Respeximus nō quæ Dei: sed quæ carnis: & sęculi sunt. Nemo tamen probauit. Solus Ioan nes Caruagial genere Hispāus: ætate grādæuus: meritis magnus cōstātiæ

laudem inuenit. Turpitudinem hanc est deprecatus: nec ullis temptamen tis ingeniosi postulantis: proposito dimoueri est passus. Ad singulas collu ctationes sic excusauit: quod iuuenis non cōmisi: non committam senex: ut me recti poeniteat. Tibi propter has leges molestus non ero. Tantum fini to dignitatis: & conscientiæ me rationem habere. Vir pfecto dignus: non qui nobiscum sedeat: sed qui præsideat ad consilium sedis Romanæ. Do/ lendum aliud audi: q̄q̄ in his ipsis inanibus legibus dicat se uenturum suo chirographo: ac iuraturum. Nihil tamen uel iurauit: uel uouit. Tantū sub/ scriptionibus nostris extortis membranam in suas arculas condidit. Nec ut consuetum est: exemplum nobis reliquit seruandum: inspiciendum q; si quando ex illis summenda essent consilia. Abiit: elapsus est: factus est to/ tus quod uoluit. suo tamen: non nostro iudicio: uincula dirupisse se credit. Nos eum teneri putamus. Eluctata canis: Inquit Persius: nondum arripit: attamen illi cum fugit: a collo trahitur pars magna cathenæ. Iudicis nostri supremum tribunal admonebit illum erroris. si falli potuimus: & cogi: non falletur ille: neq; cogetur. Rectum est. n. iudicium eius: & potentię suę non est qui resistat. Doleo tamen tanti: ac tam expediti boni occasionem subla tam: nos derisos: notatum leuitatis Collegium. Quodq; non sine ingenti gemitu refero: uexandæ: lacerandæ: & scindendę Ecclesiæ materiam præ bitam. qui uiderit legum sententiam: magnitudinem iusiurandi: ac uoti: Vim decreti: in extrema pagina positi: hæc mecum suspirabit: & gemet. simus ergo posthac pater ad eligendum cautiores. Acrius expendamus na turam cuiusq;. Non credamus fronti: non uerbis. Fallunt sæpissime uani filii hominum: iuxta Prophetam. Mendaces filii hominū: ut decipiant ipsi de uanitate sua in idipsum. Recurramus animo ad disciplinam domesti/ cam. Introspiciamus secreta cubiculi: ex institutione uitæ probatæ iudiciū faciamus de publica. si quis: inquit Apostolus: Domi suę pręesse nescit: quo modo Ecclesiæ dei diligentiam habebit? odoremus: temptemus: excutia/ mus omnia. Ansæ hinc erunt semper ad probandos improbandosq; homi nes. Sollertia nulla in tanta re esse nimia potest. si in perquirenda uita Pau li fuissemus hac cura: non decepisset nos exterior species. Multa ad melius consulendum se obtulissent: sed & nos parum acres ad uidendum: Ipse ad celandum semper intentissimus fuit. Artificium quærendi Pontificatus ex Cardinalatu est sumptum. Nec Pontifex mutauit mores: sed tectos detexit Cardinalis Auinionensis festiui pater ingenii ridens: iocansq; cum illo: re/ cte ait: Paule annos: uigintiquattuor adhibuisti studium ut semel nos fal/ leres. quæ uox: cæteris ridentibus: approbante tū Collegio est intellecta. Iterum dico. Si erratum est semel mi Theanensis: non erretur secundo. Maioribus

detrimentis nec peccari:nec errari ullibi potest. Vale.

Ia. Cardinali Papień Campanus.

Hodie discessimus e balneis: & quidem siticulosi: & bibuli. Paraueram epistolã paulo curiosiorem: qua tibi de omni statu nostro significabam: de Balneis multa: de Coelo q̃plurima: sed eam hodie cum cætera suppellectile Senam impudẽs misi: qui de improuiso nactus sum nuncium: de improuiso scribo. Epistolam accipies: cum Senam peruenerimus. Non sum ego: qui in præsenti sapiam: aut musas consulam in cursu. Venit Romam Dominus Antonius Senensis: Scriptor Apostolicus: & domino meo Senensi q̃ gratissimus: defensurus causam suã Senensis est: ex Pii familiaribus est. Illi uiuenti: quantum eius tulit ratio: inseruiuit. Eo mortuo nepoti inseruit. A Pio accepit quod nunc defendit. Vide quæ uincula: quæ cathenæ te astringant ad eius defensionem suscipiendam. Commendat eum tibi Sena tua: commendat Pii tui dignitas: qui te omnium suorum propugnatorem constituit: ut eius in omnes tuearis beneficia. Commendat etiam Dominus Senensis: qui eadem de re ad te scribit: etiam ille superciliosus Campanus tuus: aut mauis Barduli collusorem dicere: tibi commendat: atq; ita commendat: ut cura Falconis mei defensionem sic agas: ut hic quem tibi commendamus: nihil accipiat iniuriæ. Durum est: inquies: canes de præda contendentes conciliare quam alter teneat: alter deposcat. Sed illud est ingenium tuum: ut etiam quæ fieri non possũt: cum uelit faciat. Quid in causa sit: aut qui nodus interueniat: nemo uidet melius: q̃ tu: nemo cõcludit melius q̃ tu: nemo conficit: inficit: officit: efficit: melius q̃ tu. Velis modo: omnia in portum erunt: immo sunt potius. Deuincies tibi hunc ipsum cuius res agitur: Propinquosq; omnes: qui apud te aliquid posse gratulabimur. Vale & illas litteras ad gentes mittas: & sermonem meum de spiritu Sancto: cuius copiam habeo nullam: remittas oro: ut possim ut tu tua: sic ego mea legens intumescere. Pientiæ xxv. Iunii. M cccc. lxvi.

Campanus Cardinali Papień.

Dispari Fortuna par amor: & tñ nihil hac nostra diuersitate cõiũctius. Iter nostrũ comitatus est Papiẽsis. Romæ cũ remansisses: nobiscũ ueniebas: si nõ tecũ: de te sermo habebatur. Discessimus repente oẽs. Fuit iucundũ abiisse te: non modo patronũ meum acrem: sed etiã censorem grauem: & seuerum. quę tua fuisset querela: immo calumnia potius: si te insalutato discessissem. Iter neq; mihi: neq; hero meo laboriosum: tanquam ad Insulas illas: quas uocant fortunatas connauigantibus: ubi omnia læta: molestum nihil. Prima die uenimus ad Cameram

Flumen:siue Bachanum:siue mauis stulticiam meam: & comitatu ueni mus Theuronico. Nam graue:& bellicum est germanicum dicere. Postri die primum Roncilione pransi sumus:deinde Viterbium contendimus. Roncilione sinistro omine accepti sumus. Qui arcem:siue palatium custo diunt:transeuntibus nobis Turcum turcum uoce altissima congeminarūt. Idq; saepe:& ingredientibus nobis:& egredientibus congeminatum. Her ruinus:omen non accepimus. Visum est propter recentem nuncium: & Epirotarum calamitatem indignissimam: uocem illam:nomenq; audire ini micissimum: & praeter Sanctissimi Domini nostri dignitatem id fieri non posse iudicauimus. Dicent fortasse unum fuisse qui clamaret:nescimus an unus fuerit certe. Multi aut hortabantur:aut assistebant. leuis est res: sed porro temporum conditione grauissima. Intelligo id praelatis omnibus transeuntibus fieri:sed in caeteros ferri fortasse: in Cardinalem non debet. Tu si quid facto opus sit:facies: etiam quae minima sunt: pondus habent cum pendet trutina. Ego quantum in me fuit impatientissime tuli. Vi terbii per diem placuit subsistere:qđ Cardinalis ex itinere:& morbo deffes sus: aliqūtisper uisus est recreandus. Hodie Vulsinium appulimus. coelum iam prope patrium:& clemens. Nescio quid polliceri mihi uidetur de Do mini ualitudine:nō sitis eadem ardet:quae prius. Nō tenacitas haeret spūs: & esurit ad horam:& concoquit quae sumuntur. Haec spem faciunt: cum accedent balnea:ad pristinam ualitudinem redituram. Scripsi hęc: ut inci piam iam nunc parere Papiensi:qui me ut singula perscriberem hortatus: etiam in itinere liberum esse non sinit. Tu quid promiseris non ignoras:pri mum litteras tuas illas ad gentes:& regna:deinde interuentum apud Vrsi num. Litteras:etsi curo:non magnopere tamen: cum sciam te imprimis di caculum esse:& orationem tuam subdolam:acutam: penetrantem:& quo impetu nequit:blandiciis & confricationibus penetrantem: ut nihil scripse ris tam grauiter:ut non putem grauiora scripsisse. qui sagiptas loqueris: saxa moues:sistis flumina.& eadem cum opus est: manus ac lingua felle: melleq; decertat. Negotium:& interuentum curo:qui iam sopitus erga me uideris:excitari aliquando debes. So mezo imbriaco:si inepte scribo:pro ximum montem:qui uiuos homines in somnum rapit:accusa. Cetera ioci gratia:de Turco plusquam seria scripsi. Dominus meus:tibi ultra q̄ cęteris mortalibus deditissimus:iussit quotiens scriberem se tibi commendarem: si quid eum uoles facere rescribito. ego ad ea quae tecum locutus sum:& pi losissimus:& paratissimus accedo. foeliciter ualeat Reuerendissima Domi natio tua Vulsinii. vi. Iullii. M. cccc lxvi. Mōs Flascō.

Hieronymo Ranutio Bononień.

HAce tua scribēdi: & significandi officia sunt mihi gratissima. quę so ut cœpisti; sic pergas: & labor nullus te grauet. Ego quæ cum amplificatione gratiæ significari posse puto: Pōtifici statim signi fico. Videoq; esse illi semper gratissima: quoniam ex litteris tuis plura q̄ ex alienis agnoscit. Vale. Romę. xxii. Maii. M. cccclxvii.

Hieronymo Ranutio.

QVantum ex litteris tuis coniicio: anteq̄ hæ tibi reddantur iam in ter Duces erit cōflictum. Omnipotens Deus in eam partem in clinet: quę Romanæ ecclesiæ: & Ducibus mediolanēsibus utilis sit. Hoc aduentu Galeazii Sfortiæ sum summe lætatus. Erit initium gloriæ suæ: & firmamentum rerum domesticarum. Dominus Deus sit illi assiduus Custos. Romæ die xxiiii. Maii. M. cccclxvii.

Fr. Gonzagę Cardinali Mantuano.

IN summo dolore meo recreauit me epistola tua: & manus co dicelli est consolata: quę tangit digito locum absconditi uulne ris. quid. n. aliud est q̄ quod tu putas? Ergo sacerdos Dei propter inanem iniuriæ opinionem tria euertet clarissima sacerdotia? & sanctuariū Christi diripi patietur? uel magis diripiendū obiiciet? O tempora: o mores. Agi deberent gratię consulenti recte: hic statim parata sunt odia. loquen tem ex dignitate augeri oporteret fortunis: uidemus illico oppressum ruina. Fac esse iniuriam: dixisse quod erat conscientiæ. Vbi præceptum Domini? Percutienti unam maxillam præbe & alteram. ubi consilium Pauli? Bene dicite persequentibus uos. Benedicite: & nolite maledicere. ac rursum mihi uindictam: & ego retribuam. Milites sęculi: an sacerdotes Dei sumus? Inco limus castra an domum eius: qui dixit Discite a me quia mitis sum & humi lis corde? Similiora hæc sunt Marii: & Syllæ operibus: q̄ actionibus sanctis patrum nostrorum. Si eram ad uindictam poscendus: quid in hunc sangui nem non exercebatur impietas? ueneranda illa cœnobia: quid oro mali me rita sunt? Sæuiri ne in Sanctos: & in ecclesiam: cuius sumus custodes: ꝓpter me unum debebat? Cathenis: & carcere saciari hoc ocium poterat. quid at tinebat ob priuatam Cardinalis iniuriam Collegium Sacrosanctum tan ta nota afficere? In mea iniuria uos omnes despicere: & pestilentissimum ex emplū toto orbe inducere. Dn̄e Iesu Christe: q hęc aspicis de excelso Sācto tuo: ignosce auctori tanti mali: & mentem illi tribue meliorem. Ego qui dem sine rancore ullo ignosco: undiq; me ad patientiam comparans: & col ligens cuncta: quæ leuare dolorem hunc possunt. Prima medicina est: quod uaco culpa. Proxima: quod diligentis Dei uulnera hęc credo. quos amo: inquit Dominus; arguo: & castigo. Addo & alteram: quod facta

infecta esse non possunt. Iungo & quartam: quod reputanti hæc recta ad salutem sunt omnia. Gloriamur in tribulationibus inquit Apostolus: scientes quia tribulatio patientiam operatur: patientia probationem: probatio uero spem. Spes autem non confundit. Misereatur ergo mei Deus: & det animum fortem: perseuerantem in uia sua: ut non declinem a dextris neq; a sinistris. Spoliatus prouentu omni præteriti præsentisq; anni quiescã ãmodo: & dimissa familia uel urbe ab ero si ita Pontifex patietur: uel domi me condam fugiturus aspectus hominum: quos sine ingenti confusione iã ferre nõ possum. Memor .n. sum q̃ta pro Paulo: & q̃ta pro Ducibus meis olim sum operatus: & quæ nunc sit retributio. Miseris ac calamitosis nil iucundius secreto & solitudine. Dignationi tuæ quæ imperauit: & Ioanni Petro: qui cõsolationem disertissimã scripsit: q̃tas possum gratias ago. Hæc lege & lacera. Beneuale. Sturæ Iulii. M cccclxvii.

Bessarioni Cardinali Niceno.

QVas tibi ego Reuerendissime pater pro tantis tuis in me beneficiis gratias agam? Vnde retributio patri: pro iis quæ ad salutem filii ẽ operatus? Nullæ a me dignæ uel referri possunt uel agi. Merita tua uim omnem facultatis nostræ & ingenii superãt. Retulit Carolus Cremonensis quod tuum in his aduersis meis cõsilium fuerit: quæ opera: & in Collegio patrum oratio. Spectare his oculis & audire his auribus uideor uultum uocemq; dicentis: lamentantis indignitatem facti: deplorantis cõmunem sortem senatus: Inuadentis quoq; in summam arcem defensionis amici. Scio q̃tus in clipeum assurgas. Niceno meo nihil ualentius cum pugnat ex animo: & cum dolet ei quod loquitur. Dolere autem quid amplius potuit q̃ contemptus ordinis sui? q̃ filii euersio? q̃ plaga Ecclesiæ? Cui quæ medeatur manus nõ est. Retribuat Dominus operibus tuis: consoletur dies omnes uitæ: & quod hic perfectum nõ est: absolutum præstet inter suos electos. Sed te oro Nicene: an impendisti disertam excusationẽ Antistitis nostri: promptam ex officina præclari artificii sui? Aduenit inquit Orator ducalis: de Papiensi obloqui cœpit: difficilem illum & pertinacem ẽẽ criminatus. Ego qui paulo ante cum illo contenderam: adductus facile sum: ut ei assentiens dicerer uera esse quæ loqueretur. Hinc puto factum Duci animum esse ut liberius in Cardinalem seuiret: putans me non inuito eam uexationem futuram. Audi Nicene: Plæna monitionis si bene attẽdis: hæc est excusatio. nõ tam se excusat q̃ uos ãmonet. Si non eritis dicto parentes: si non assentiemini desyderiis meis: uel sola alienati animi significatione possum uos perdere. Ex uultu meo salus uestra atq; interitus pendent. Si non creditis Papiensem inspicere: uno tantum uerbo nõ nocendi animo: sed p

iracundiam dicto perditus eſt. Hæc ſermonis ſui prima eſt laus. Alterũ no
ſce: Maledicta in Cardinalem probaui. Quæſo te Paule cuius maledicta?
Nempe hominis layci. Quid ergo inferiores ſibi agendum exiſtiment au
dientes crimina noſtra: cum ſũmus Sacerdos inter homines pro Chriſto
ſedens laicum probat maledicentem fratri: maledicentem ſedenti ad conſi
lium ſedis: & membro myſtici corporis ſui. Honorare flãmeolis rubris: &
mitra ſericea Senatores ſuos hoc eſt? An turpi cõfuſione eorum capita ope
rire? legem: quam de ſe uult: & ſeuere imperat: in nobis contemnit. Nemo
inquit: ueſtrum extra uos de me ſiniſtre loquatur. Non patiar. Non ſubſti
nebo. Si quid inter uos maledicere uultis: ſit liberũ cuiq;. Tu quæſo o Pau
le: charitatem: quam non pręſtas fratribus tuis: pręſtari tibi tanta ſeuerita
te edices? quid turpius: q̃ legem condere: cuius ipſe ſeruator eſſe non uelis?
Si poſuit nos Deus ſub legẽ tua: non ꝓpterea uoluit exlegem te eſſe. Præce
pto ſuo impendi conuenit proximo: quod ab illo deſyderas. Omnia: inquit:
quæcunq; uultis ut faciant uobis homines: hæc & uos facite illis. Sed iam
nõ agam obſcure tecum Nicene. In apertum proferam omnia. Vtar ſua cõ
feſſione. quam dixi extra Cardinalem non erit hęc lamentatio. ſi pręſens
eſſem loquerer tibi: non ſcriberem. abſentem quomodo alloqui: niſi ꝑ epi
ſtolam poſſum? erit tota manu mea: non ſecretarii. Ad te ſolum obſignata
mittetur. Me auctore non excidet. exemplum nullum apud me erit. ſi uul
gabitur: & in alienam agnitionem deueniet: tranſgreſſor tu legis eris: non
ego. Itaq; eam lectam: lacera in mille particulas. Tantum quod ſentio: uel
proba: uel improba. ſat mihi erit interiora mala patri non eſſe incognita:
quid poſt digitulum unum factum noſtrum abſcondimus? cur quod eſt
non plane fatemur? Paulus ſecundus: Paulus inq̃ ſecũdus: huius impietatis
non caſu: ſed uoluntate eſt auctor. ſi erro: tu qui ueritas es ignoſce Deus. Sẽ
tire aliter ego non poſſum. Edixit palam: audientibus cardinalibus tribus:
id quod erat acturus: quodq; eueniſſe ad unguem uidemus. Nam cum hor
tator eſſem una cura cæteris: ut iuſiurandi ſui: ac uoti eſſet ſeruator: idq; pri
uatis deſyderiis eius eſſet aduerſum: doleretq; nimium ſentẽtiis decerni nõ
potuiſſe: quod intẽdebat: conuerſus ad me: Et tu inquit: imperatam a Du
ce pecuniam ſolues? Scribam ut exigat. Dicente me ſine ſacerdotiorum in
teritu extorqueri illã non poſſe: & ſi ait diſſipabuntur fundi: non propterea
ſacerdotia ipſa perdentur. Fecit quod dixit. Nihil mẽtitus eſt ueraciſſimus
Princeps. In hoc ſolo ſua opinione eſt falſus: ꝙ incolumibus ſacerdotiis ue
xari fundi non potuerunt. Sacra: & prophana omnia: una calamitate ſunt
inuoluta. Verum tu credis ueniſſe ad eum Oratorem Ducalem? Criminũ
meorum feciſſe principium? & fabulam totam: quam ad uos terrẽdos: ſcq;

excusandum cōmentus est:ac recitauit? Erras uehementer:si ita existimas. Non uenerat ad eum orator. In ardore illo animi ultro est accersitus. Nec ille calumniari me cœpit. quid.n.sine causa id ageret? Ipse est orsus. Ipse calumniam inchoauit:atq; expleuit. Eodem quoq; ī spiritu lacerauit cęteros: qui ei fuerant aduersati. Intactum nullum reliquit. Pudenda filiorum alienis spectanda reliquit. Vnde Papiensis hęc habes? Quo teste ista confirmas? Cardinalis Mantuanus:cuius orator ille dies:ac noctes est domi:eo referēte cuncta accepit:& mihi:ut prospicerem rebus meis:dolēs narrauit? Si hic testis satis tibi non est:alium audi Iacobum Trottum Ducis Mutinensis oratorem:cum quo eadem ad uerbum uerecundus homo est lamentatus. Si nec adhuc fidem his putas habendam:crede Pontifici Paulo:in cuius testimonio eē error nō poterit. Expostulanti etenī mihi:q; tanta in me:laycis audientibus:esset inuectus: assensit:non negauit. Plane confessus est:confidentibus mecum Rothomagēsi atq; Vrsino. Audi etiam reliqua. Cum intelligerē ab initio acerrima edicta fieri Vicariis meis a Magistratibus ducis:si intra tempus non soluerent:ipsa autem edicta quę missa erant ad me illi ostenderem:ut uidens superba imperia ad resistendum incensior fieret: hactenus cōmotus est ut diceret: Forma tu breue ad Ducem:quale opus eē existimas. Dictaui Breue:detuli ad eum legi. Non probauit. Acersito Secretario suo:aliud ipse iniunxit. Non mouit hoc me. Quottidianum est: ut sui uelle sit cuiq;. Rogaui tantum mature quod erat imperatum obsolueret:& n.salutem omnem incelericitate positam ostēdebam. Quod erat secretarii q̄ primum est factum: quod fuit Pontificis duci cœpit in longum. Quid ita Paule secunde? An necessitatem non intellexeras? An non singulis pene horis rogabaris a filio? An non breue ante probaueras? Erat quæso tanti anulum detrahere digito:cęreq; īprimi mere: ut expectādos tibi tot dies putares? Quid aliud per has moras quęrebas:quid optabas? nisi:ut quęsita calamitas esset ante accepta:q̄ prohibitio tua ad Ducem perlata? Inualescente autem calamitate:& maiore multo:q̄ expectarem:cum pulsis Vicariis:& custodibus omnibus:tria sanctuaria Dei militibus complerentur: non ius diceretur clero:non diuina soluerētur Altissimo:omnia prædonum uis occupasset:precibus impēsissimis petii:ut sumptu meo unum mitteret ex familia sua:qui eius nomine:tantę ruinę occurreret: diceret saltem ius:si non posset cætera:& diuina itermissa resummeret. Tam me audiuit:q̄ tu:ad quē illa nō scripsi. Charitas domus Dei nō tetigit corde sola ultione sollicitum. Sed quid ego superfluis argumentis rem manifestam uestigo? An non audisti ab eo:qui suis oculis uidit in litteris Ducis quæ ad oratorem suum scribuntur:declarari aperte:uoluntate Pauli permissam direptionē fuisse. Quę

maiora testimonia quaerimus? An non satis hoc est? An non dubitationem omnem unū hoc tollit? Tibi tibi haec ei dicenti: non negauit de litteris. Vidisse se quoq; asseruit. Ad auertendam tamen facti sui suspitionē: diuersam esse earum sententiam dixit. Quid.n. Orator Ducalis: q̄q̄ malus: sine Pauli uoluntate in diripiēdis ecclesiis tantum licētiae Principi suo dedisset? Quid amicos Cardinales quattuor mercede tā nulla parasset aduersos? Extremę iniquitatis: ne dicam dementiae cōsilium erat: inexpiabile apud Deū: apud homines aliquando luendum. Vox Pauli ruinam iniunxit. Manus oratoris scribēdo adiuuit. Arma Ducis scelus sunt executa. Tribus his carnificibus una cathedralis ecclesia: & cęnobia quinq;: in contumeliam Dei uexata: lacerataq; crudeliter sunt. at dices tres mecum Cardinales: Bononiēsem: Sāctorum quattuor: & Senensem: quibus iratus ille non erat: sortem eandem subisse: signi hoc esse auaritia Ducis: nō artificio Pauli: mala hęc irrogata. Nō est ita Nicene: non est. Astute cogitata sunt omnia. Noscis sensus eius reconditos: frontem natam ad simulanda: & dissimulanda quae uult. In me unum fabricata est machina. Me unum petiuit propositum eius. Admisceri hos uoluit: ut Papiēsem nemo eē agnosceret: quem ille uoluisset euersum. Nouerat damna eorum collata meis: leuissima esse: alibi eos habere: unde affluentissime uiuerent: iactura unius loci pane non carituros. Me autē sciebat: quicquid id erat: unde alebar possidere sub Duce: atq; uno illius impetu posse ad mendicitatem facile cogi. Per detrimenta nostra imus sępe ultū iniurias acceptas. Quid ni per aliena contendamus facilius? Tritum sermone uulgi prouerbiū est: amici pereant: dūmodo inimici pariter trucidentur. Quanq̄ & Senensem nunq̄ dilexit: ut scis: & Bononiensi: qui ab initio est reluctatus: chirographo suo multa est minatus. Cardinalem autem sanctorū quattuor obolo non ęstimauit: nisi cum fuit necessitas. Neq; uero amantissime pater: plus ego illum offendi: q̄ caeteri. Vehementius: ingeniosiusq; egerunt nonnulli. Ad uindictā ideo Papiensis electus: quia & minus illi potest nocere: & ad iniuriam est opportunior. Contra folium: quod uento rapitur exercuit potentiam suam: & stipulam siccam est persecutus. Non oppressisset sua causa Cardinalem amicum grauissimus Venetorum Senatus. nō sapientissimus Rex Ferdinandus. Alienae duritati noluissent Carnificinam pręstare. Elegit Principem Puerum inconsultum: egentem. Cuius infami ministerio in meo exemplo uos: quos timet: admoneret stultae constantiae. Rothomagensem: qui uel unus plus est operatus q̄ cęteri: nōmodo malo: sed ne mali quidē significatione affecit. Quid ita? Sāguis est Regius. Cognatiōem potentissimam habet. Principes multi cliētelam eius sequuntur. Iniuriae suae magnis fuissent cōmunes. De nōnullis nostrum idem contēdo:

a quorum persecutionibus non uoluntas illum:sed aut timor: aut occasio non opportuna abduxit. Vidisses diebus iisdem cõtentionum suarum:etiã si demississime essem locutus:rabiem omnem conuerti semper in me:& pẽdisse me usq; ad alienæ perseuerantiæ pœnas. Nullum erat alicuius paulo ce ficatius dictum:cuius molestia in Papiensem non uolueretur. Dicebant per iocum nonnulli uas me Pontificis esse: q; interior omnis eius miseria in id uomeretur. Ego increpatione sua durus:ego pertinax:q; a recta sentẽtia cũ primis patrum dimoueri non ualens:animę suæ:& nostræ præcipitationẽ uitabam. Audiente toto Collegio:ignorãtiam litterarum obiecit:tanq̃ ipse earum sit columen. Ac non aliquando publice:priuatimq; loquens audia tur cum risu. Ignobilitatem generis exprobrauit: Vicariũ se eius non recor datus:apud quem non est personarum acceptio: Mariæ matris Domini im memor:quæ spõsa Fabri est dicta. Petri præcessoris sui oblitus:cui Piscato ri:& pauperi:celestis regni attributæ sunt claues. Disce disce Paule:quę sit uera nobilitas. Nõ Veneta tua:& mercatoria ẽ:longinqs naui gationibus parta. Apud Deum:cuius locum habes in terris:sola prædicatur nobilitas: non seruire peccatis:sed meritis esse laudabilem:cuius q̃tum sis particeps: cõsientia tua tibi respondeat. Elegit Deus:inquit scriptura:ignobilia:& cõ temptibilia mundi:ut potẽtes:ac nobiles ad humilitatem adduceret. Ergo quod elegit Deus tu improbabis? quod ad ędificandam Ecclesiam posuit: ad cõtumeliam:& ignominiam duces? O miserum me: quæ doctrina sum mi Pontificis hæc est:ad erudiendam plebem in salutis cathedra positi? La mentor hæc tecum liberius:quia emendare nõ possum:atq; in hoc paulum dolor quiescit:q; ei loquor:cui & nota sunt omnia:& quottidianã: ut mihi: prẹstant mœstitiam. Reuertamur ad inditia nostra. Collige mecum Nice ne:& confer singula sub unum intuitum. Animus ad ultionem sua natura est pronus: offensionum non obliuiscitur. Dixit scripturum se Duci:ut im peratã extorqueat pecũiã. Plus q̃ imperatam extorsit. Rogaui ut cita inhi bitione subueniret inchoatæ ruinæ: Ruina iam facta:datum est Breue. Ro gaui impensa mea mitteret quenq̃:præteriit postulationem silẽtio. Iratus erat. offensum se æstimabat. Passus est maledicta Oratoris probasse. Identi dem repete Cardinalis Mãtuani: Iacobi Trotti: Ipsius quoq; de se testimo nium. Adde ad oratorem litteras Ducis:inquibus quę facta erant ante bre ue:contraria his esse affirmat:quæ de uoluntate Pontificis prioribus litteris scripserat. Pone ultimo loco opportũitatem uindictę:impotentiam humilis Cardinalis: Exemplum calamitosum:inquo totum Senatum cõmonesface re uoluit. Quam quęso probationem? quam ueritatem? quam mathemati cam necessitatem ista nõ inferant? luce clariora sunt omnia. Verba dari uo

bis non finite:mihi quidem non dat. Afferre uim potest:fallere Papiensem non potest. Artificia eius noui dudum:& sum sæpe expertus. Dico cum gemitu:spargit Spargit:q ad colligendū est positus. Vale. Senæ. Iulii. 1467.

Fr. Cardinali Seneñ.

EGo mi Senēsis ante reditum meum:ni tu aliter iudices:excusandum mihi nil puto. Monitor ex urbe ita desyderat. Nostra in illū fides ita requirit. Nullo artificio assequi possemus:ut non Pontifex:qui suspitionibus plenus est:conuitia sua renunciata nobis a collega aliquo crederet. Post reditum quoq;:nisi imputet:prius uerbum non faciā. Conscientiæ signū esse solet:excusare quod nemo accusat. Terentianus ille Nescio inquit:quid hęc purgatio afferat peccati. Si imputabit aliquid:non tam excusabo:q̄ petam ueniam:q; homo rusticanus nec hospitio primogenitum magni Regis accepi:nec ulla re sum muneratus:nec cœnaui apud eum:aut apud me ille. Turbaui potius oratione tristiore:q̄ aduentitio conueniret. Satisfactio mea hæc erit: tuam quoq; paratam habes:& facilem. Sed de te discēs:floccifacere has nugas instituo:magis autem:si menstruā stipem uoto promissam non reuocabit. Id.n.me pauperem imprimis sollicitat. Assit quod etiam:bono animo pati potero. Quod nec Sarmēthus iniquas Cæsaris ad mensas:nec uilis Galba tulisset. Aliorum mala facīt nostra leuiora. De quo non uidimus:& opinari illum sinistre:& maledicere palam:& mox puerili sentētia uelle:quod noluit, laudare quod carpsit. Morbus animi sic est:morte sua:non dolore nostro sanandus. Pręstemus ei fidē quæ Pontifici:nobis patientiam:quę Deo est debita. Ac q̄uis mille talia ingruant quottidie:non cœnemus uno crustulo minus. Vale. Pientiæ.

Carolo Salando Cremoneñ.

AGe gratias patri nostro Niceno q̄ maximas potes:operatus est opus:non quale uulgaria officia solent:sed charitati intimæ conuenit. Raros est inuenire:qui hoc animo in filios sint. Nō minoris pendo ego quod significauit per te:q̄ quod per Oratorem Mediolanensem fieri obtinuit. Hic fructus certus est:illic fides incerta. Vtraq; tamē habenda in precio:gestanda in sinu:rememoranda omnibus horis ad gratitudinis cumulum. Carole audi: tu nosti sensus meos. Tu mecum semper es cum libertate locutus. Si affectus aliquando in aduersum me raperet:& beneficii accepti:quam debeo:non tenerem memoriam:memora tu: corripe tu:& tanq̄ manu igratitudinis semitam retrahe. Hic pater notum me a primis annis dilexit:uenienti in curiam fidelia adiumenta præstitit. ad Cardinalatum est suffragatus. Causis meis omnibus sic ī nostro collegio affuit: ut uisæ sint ꝓpemodum suæ. Iterum dico:adiutor gratitudinis sis. Ex iis lit

teris:quę apud te erunt:ammonitor eris officii mei:cum tēpora accident.Si
qua in re hactenus in eo colendo negligens fui:futura diligentia eam segni
tiem compensabo.Sed uenio ad pręclaram Pontificis nostri contionē:quā
in consistorio habitam:paucis percurram. Negat indulto suo occasionem
imperatæ pecuniæ præstitam.Ago gratias Deo:ꝙ non litteris:non rumori
bus:non longinquis significationibus id intellexi.Repręhendendus essem:
si ad leuem auditionem ita scripsissem.Ipse mi Carole:ipse ignoranti mihi
omnia aperuit.Detuleram ad eum litteras patrui tui:Vicarii mei:quas sibi
ostenderem:Initium.n.tunc erat persecutionis iam coeptæ.Cōtinebatur in
eis Ducem Mediolanensium dicere:& magistratus eius palam uulgare:cō
cedēte Pontifice:subsidiū id mutui quæri a Clero.Hæc ille intelligens: que
relam meam uerbo suo statim accipiens:hanc sententiam dixit ad unguē.
Venit ad me Orator ducalis:rogauitq; num moleste essem laturus: si con
cedentibus sua uoluntate clericis pecuniam mutuam:datis eius reddendę
promissionibus:eam caperet Dux.Respondi rem mihi hāc æquam uideri:
& nec me laturum moleste:eis conditionibus uel pendi:uel accipi.Gratias
ægit orator:atq; discessit.Non breue:non litteras a me ullas accipiens:hæc
eius excusatio fuit:Nil omnino addo:uel muto.Id interest tātum:ꝙ mater
ne illa ab eo sunt dicta:hæc a me scribuntur latine.Vide ergo quantum di
screpet a sensu suo sensus epistolę meæ:& q̄ iuste filium uexet.Dixi:indulsit
Duci Mediolanensium sanctitas tua.Quęro an non indulgere hoc sit:lau
dare quod petitur:& nō molestum futurum asserere?Quid refert uerbo:an
scripto id fiat?pręsertim cum eo:cū quo uerbo Oratoris maxima quęq; so
let transigere.Sed aliud uide:in quo suam hanc non tam indulgētiam:q̄ uo
luntatem agnoscas.Me hortatus est ut imperatæ taxæ facerem satis:& pe
tentem Ducem contributione mea iuuarem:exemplo suo id cōfirmans.Et
adiutos a se olim Venetos:nescio quot milibus referens. Taceo plurima:
quæ per eos dies in diuersis eius sermonibus non obscure notaui:huc pari
significatione tendentia.Itaq; percunctatione nulla secretarii sui est opus.
Ad dicta sua:non scripta:meam epistolam reuoco:& testimonio suo sibi re
spondeo.Si quando in Cōsistorio aget de his:ut acturum eum existimo:re
dibit in mentem:me admonente: dictorum suorum:noscetq; nobis nostrā
esse memoriam:ac sibi:ob maiores curas has minores plęrunq; excidere.
Nam conuitia in filium audiente collegio dicta:bono animo persero.Pater
est.Dominus est.Immunes alii ab his flagellis nec fuerunt olim:nec p dies
singulos erunt.Irasci nulla ratione:uel uolo:uel debeo. eo æquanimius pa
tiens omnia:ꝙ a noxa sum procul:& præceptis Ecclesiæ debetur hæc reue
rentia.Vox sancta est Petri:cuius militiæ sum cōsecratus:Serui subditi esto

amici nostri: aientis insanam postulationem meam esse:sed litteras in-
saniores sibi uideri. Enimuero magni hoc iudicium est æstimandum: ab
homine est enim qui semper sana & petit: & scribit. Petitionum suarum
duo proximi Pontificatus sunt testes:& consistoria nostra quottidiana: in
quibus de iniquis petitionibus suis est frequens querela. Scriptorum uero
testis est Pius noster. Testis præsul Ferrariensis:testis Anchonitanus:testis
& ego. Quæ quidem eo usq; insanię processerunt:ut potestatem Roma-
næ sedis sint conata elidere: & ipsi uincla:ac carceres propemodum sunt
operata. Oscinem ergo hunc coruum obolo non æstimemus: malis enim
omnibus semper croccire est solitus:nec puncto temporis in una sententia
esse: pluma: & foliis leuior. Addis in extremis litteris tuis putare patres
nonnullos secundam:quam misi epistolam: a Pontifice in pestem meam
retentam:ut uidelicet proferat eam:ostendatq; Duci:si quando ulla ex cau
sa plecti me uolet. facile hoc credo:ad mores magis:q̄ ad charitatem eius re
spiciens. Sed proferat:ut uult: incendat in me illum:ut scit: maiora pati
ab eo non possum q̄ quæ passus nunc sum. Vt sacerdotali animo persero
hæc: sic illa non muliebriter feram. Natus sum pauper: altus pauper: ad
Pium usq; perseueraui in paupertate. quid me angat ad sortem redire: un-
de exiui? si ministros uiginti non potero alere: dimidium alam. Si nec hoc
quidem: uno tantum contentus: lætius ad extremum perueniam: q̄ cum
thesauris ingentibus ille. Nulla sua duritas: nulla afflictio mei me dissimi-
lem reddet. Possum pro libertate consilii:pro recta sententia animam hanc
& carnem contemptibilem dare. Dicet homo gentilis Cicero: solum secu-
tus gloriam sæculi: Vero licet:& semper licebit dignitatem tueri: mortem
contemnere. Potestas sit ueniendi in senatum: dicendi periculum non recu
so. Ego homo christianus idem non dicam? Metu sacerdotiorum: quæ in
aliena sunt potestate: conculcata conscientia: contra iudicium loquar? per-
dens me ipsum: atq; in eandem perditionem proximum trahens? nō faciā.
non committam. Tuq; Deus meus: qui rhenium meorum es uerus scru-
tator: confirma hoc: quod in me es operatus. Da intellectum: ut man-
data tua nō excidant. mandasti enim ut non timeremus eos qui occidunt
corpus: animam autem non possunt occidere. sed eum potius timeremus
qui potest animam: & corpus perdere in gehennam. Sed uide Frater
quale hoc patris in filium: Principisq; quale in senatorem suum offi-
cium sit. Non dico epistolam fideliter scriptam in ultionis tempus ser-
uare: quod gentilium: & nostrorum uocibus condemnatur: sed si qua
dolentius a Cardinali suo sunt dicta: proferre in medium: & puden-

da illius palam omnibus reuelare? An non magistri sui: & Domini est recordatus: Si peccauerit in te frater tuus: corripe illum inter te: & ipsum solum? Nonne illum euangelicae legis huius seruatorem potissimum esse oportebat: qui ad eius custodiam in excelso est positus? In quem autem erat nisi in eum: peccatum meum? quem offendebat epistola illa: preter ipsum solum? Pietatis erat paternae: si peccatum putabat: rescribere filio: admonere illum erroris: hortari: increpare: minitari quoque si ita opus agnosceret. Ad eum enim tantum erat transmissa: nec quisquam praeter ipsum: & me: quae scriberentur sciebat. Quondam proferente in consistorium Pio codicellos quosdam ab hoc ipso Niceno scriptos: qui cum male habebant: sic excusauit cordatissimus Cardinalis: & quidem approbante toto senatu: Ad te solum Pontifex illi sunt scripti: mea manu sunt scripti: signo meo obsignati: nemo eos praeter te: & me uidit. quod nunc palam fiant: uide cuius culpa sit. mea certe non est: qui charitati: & secreto impendi quod debui. Tacuit ille: ac quamuis ingeniosus: inclemens tamen factum suum agnouit. Quid argui hoc loco in me dissimile potuit? aut quid damnari quod non conueniret filio? Scripsi ad patrem. scripsi ad eum: cui de sacerdotiis: ne perfundentur: suprema est cura. Detexi uulnera: quae de sola manu sua possent medicinam accipere. accusaui eos liberius: qui tantae impietatis essent auctores. Admonui uideret posthac: quantum Principibus saeculi concedendum esset in nos: Eorum uidelicet memor: quae Duci indulsisse se dixerat: Veri autem Cardinalis sum secutus officium. Si hoc uerbum conscios sensus pupugit: quid aliud dicam: nisi uerbum illud fuisse uerbum salutis? Nulla (inquit Cicero) remedia: quae uulneribus adhibentur: tam faciunt dolorem: quam quae sunt salutaria. Non propterea contionem de me haberi oportuit plaenam criminibus: & epistolas: zelum Dei habentes: per irrisum ostendi. Quis unquam christianae charitatis uestigium tenens: litteras a filio missas interposita offensione: in medium protulit: palamque recitauit? Quid hoc aliud est quam tollere colloquia absentium? uerbum Dei in oribus sacerdotum extinguere? amputare rerum benegerendarum occasiones innumeras? quammulta loca: inquit idem orator: esse in epistolis solent: quae prolata si sint: inepta esse uideantur. quam multa seria: neque tamen ullo modo uulganda. Sed hoc alieni sit facti. Quid me agere Carole amodo conuenit? Dicet aliquis: ut dixisse tibi patrem nostrum affirmas: Ne scribe Pontifici tu. Verbo referri cura: quae uis. Scribe fidelibus tuis quae illa alioquin essent scribenda. Quid si non expedit a fidelibus illa cognosci? quid si non dictat conscientia: ut extra Pontificem sint? Quid si fideles in-

fideles timeam aliquando futuros? Nonne hoc monstrat ratio: ut tuti/us sit patri communicata illa esse: quam alieno? aut ergo mentiendum erit in litteris: ne illum offendant: aut deinceps tacendum. Miserum sane utrunq;. Sed ut in malis: fidelibus potius credamus nostram salutem: q̄ aut mentiamur Deo: aut tacendo deseramus communia bona: sequar ego in hoc patris consilium: cuius nisi esset apud me tanta auctoritas: nonmodo non poenitendum mearum epistolarum mihi putarem: sed in hoc certe dolendum: q; non dolentius scripserim: q̄q̄ non ex me: sed ex eo ad quem mittuntur admonitionem suam esse significas. Scripsi hęc ad litteras tuas: nō rancore ullo cordis: non impotentia animi: quam pro Deo sacerdos abieci: sed ex libertate: ad quam me īstruxit Ecclesia: & ut tibi factum meum probarem: cuius ut charitatem amplector: sic magni iudicium facio. Deus nobiscum sit. consoletur nos in tribulationibus nostris: faciatq; ut eius haec disciplina sit ad salutem. Vale. Senae Augusti. M.cccc.lxvii.

Ia. Cardinali Papieñ. Campanus.

PApiensi meo salutem plurimam: plurimā salutem Papiēsi meo. Hoc si centies repeterem: nunq̄ ad uoluptatem recreationemq; animi satis repetierim. & q̄q̄ es semper in ore: nunq̄ tamē ita me imples: ut non crescat libido nominandi. Papiensem mihi somni: Papiēsem uigilię offerūt. Aeque mihi in solitudine: atq; in frequentia occurris q̄ illic de te cogito: tam hic de te loquor. Sed refero pedem: ne qui uerus uelim: & apertus uideri: uidear blandus: & fictus: presertim apud te: Cuius habent oculi: quod nunq̄ uiderat Argus: Nec nostri aspiciunt lumina Callimachi. O dulces lachrymas: cum te mō nomino: cum te Cogito: nō credis (iuro) fluunt lachrymae. Foelix uale unicum sydus: unicum praesidium meū: nam plura nequeo. Ego hic praedico singulis Dominicis: tanto concursu: ut nusq̄ fuerim auditus attentius. Tu ride: & tace: & me Sanctissimo Domino nostro si occasio detur commenda. Teranii die xxvi Februarii. M.cccc.lxvii.

Io. Cardinali Aatrebateñ.

PRo Pater Reuerendissime filio consecrationis tuae indulgeas: si ante hanc diem non scripsit: dolor fuit in causa. Habuerunt me anxium non priuata mea: quae tibi sunt nota: & quorum lachrymis pauci tanguntur: sed magis publica: quae magno impetu ferri ad interitum uideo. Humiliata est in puluere anima nostra: Cōglutinatus est in terra uenter noster. lux pilei tenebrescere incipit: & ad contemptum ordinis nostri apertum est iter. Current amodo in damna communia qui ante sedebant. uno exemplo crescent in dies noua exempla. sicut grex to/

tus in agris unius scabie cadit:& porrigine porci. Vuaq; conspecta liuo-rem ducit ab uua. Laborum meorum: Vigiliarum mearum: contentio-num quoq; mearum pro sfortianis hic fructus est: sicut tuum est pro An-degauensibus tuis. Vendamus nūc animam gratiæ:& displiceamus Deo: ut placeamus hominibus. M.cccc.lxvii.

B. Cardinali Niceno.

NE dubita pater amplissime casum meum: ad cuius patientiam me sæpe hortaris bono animo ab initio excepi:& forti nunc per fero. Non est ea cordis tristicia: non mentis confusio: quę a plæ risq; forsitan creditur. Indui armaturam Iusticiæ:& clipeum ratiōis dextrę aptaui: ut his tectus: uenientia tela sine offensione exciperem. Audi tacitas cogitationes adiuuantis se filii: ut argumenta eius consyderans: de uolun-tate quoq; certius iudices. Primum nulla mea culpa (q mihi cōscius sum) pertuli: quæ iam cognouisti. Si imperatæ taxæ nō satisfeci nec coniici in ple bem sumpassus: dignitatem retinui nostro ordini debitam: in eos quoq; q malorum auctores fuerunt: nullum meum extat peccatum. Colui eos per omnem uitam. Possum quoq; sine iactantia: innumera recensere in eos meę charitatis officia: quæ & nota sunt tibi: & nullis testibus egent. Gratis igitur odio me habuerunt: ponentes aduersus fratrem mala ꝓ bonis:& odi um ꝓ dilectione sua. Consolatur hoc primum me patientem facile officia mea mihi: illis uero suam esse iniuriam. Adde q imparatum ii casus non in uenerunt: nec quia improuisi acciderent: duriores sunt facti. Erat. n. nescio quomodo grauioris incommodi alicuius apud me expectatio: animo iam ita concepta ut declinari posse non crederem: cuius rei conscientiam me-am: quę deum non fallit:& notos complures habeo testes: quibus interlo-quendum: ut fit: metum hunc familiariter indicaram. Repetebam annos præteritos: quibus nostram hanc curiam eram secutus. Vidabam q̄ breui spatio:& q̄ nullis laboribus summa omnia accumulasset diuina clementia. q̄ facile paupertatem in substantiam: obscuritatem nominis in claritatem. humilitatem uero in eam dignitatem mutasset: quæ post Romanum Pō tificatum prima est in Ecclesia. Agnoscebam quoq; hæc omnia in recenti ætate esse concessa: ualido corpore:& mente ad bonum opus idonea: atq; illud quoq; inter secunda connumerabam: qd tempora Pii patris: cui famu latus inter domesticos fuerā:& innocentē prętiterant me: nec fecerant ut ab iniuria mea metuēdus qsquā mihi nūc esset. Magna hęc ducebā a Deo: nō ualens unū aliqd ꝓmere quod mihi ad summā qetē deesset. Cogitabā ergo sic mecū: Heu Papiēsis in tāta largitate Dei ꝓ meritis suis gratus illi non es: nec datorē tuū agnoscis. Peccatis innumeris irā eius in te quottidie

prouocas: ac tanquam ex tua uirtute: non ex sua gratia singula sint: Ita
& imutabilia: & perpetua esse consyderas. Erras uehementer. Auferre qui
dedit potest. cuę potestati subiecta sunt omnia: nec est q a calore eius se pos
sit abscondere. Ira inqt Apostolus: & indignatio: tribulatio: & augustia in
omnem animam operantis malum. Si plaga tua differtur ad diem nec pec
catum pęna consequitur: dispensationis suę hoc est: nolentis statim perdere:
quod misericordi mora sanari expectat. Sed ueniet aliquando: atq; utinam
non eo grauior quo dilata diutius. Non enim tardat promissis Deus: sed pa
tienter agit propter nos nolens aliquem perire: sed ad poenitentiam omnes
conuerti. Cum ergo obsistente carne spiritum sanitatis non sumerem: nec
ratio superaret affectum uita autem suis initiis continuaret errorem: Im-
missum est expectatum supplicium: cogens admoneri factis: quem suasio-
nes ante non mouerant. Præstolatio autem hæc diuturna diebus pene sin
gulis in metu habita: hoc assecuta est boni: ut tolerantius nunc ferantur oīa
nec perinde premant: ac si improuisa accidissent. Gratiæ sint diuinæ pietati
pro hac mentis agnitione: & muneri ascribatur suo quicquid hinc firmamē
ti accepi. Sed quantum illud esse ad patientiam putas: q maiora merito ex
pectanti: minora omnia sunt irrogata: debebatur antiquatæ iniquitati grā
de flagellum: & indurato animo uirga uehementior. sed dulcis: & rectus do
minus: castigans castigauit filium suum: & morti nō tradidit eum. Poterat
qui prouentus Sacerdotiorum permissione sua abstulerat: Sacerdotia insu
per ipsa adimere: & qui cupiditatem iuuenis Principis in me concitarat:
suscitare & furorem. Grauioribus indulgenter pepercit. Non dedit exilium
non persecutionem de ciuitate in ciuitatem: non uincla: & carceres: qualia
multa peccatores sæpe sunt passi. Quin & corpus in quo erat sensibilior do
lor: nullo incommodo attigit: & mentem suppliciorum omnium ultimum:
ab errore: & dementia conseruauit. Consolātur nimirum hæc me: idipsum
agentia: ut acceptorum oblitus: ea sola ponderibus iustis expendam lu-
croq; deputem: quæ dignus accipere: non tamen accepi. Alleuat porro
animum: & quasi in gratulationem adducit: q superne dilectionis indi-
tia per hæc aduersa collegi: ueriusq; dignum gratia q̄ odio me iudicaui.
Etenim cui nō irascitur Deus? aut cui flagella non infligit sua? Nempe ei
a quo auersi sunt oculi eius: & in pfundum malorū est lapsus. Non irascar:
inquit: amplius tibi Hierusalē: zelus. n. meus recessit a te. Ego quos amo ar
guo: & castigo. Vas quoq; electionis Paulus admonens simul & consolās
Fili mi ait noli negligere disciplinam Domini: nec fatigeris dum ab eo cor
riperis. quem. n. diligit castigat. Flagellat autem omnem filium quē recipit
Vnicū quoq; nostrę patientię exemplum Iob sanctus: Beatus: inquit: uir q

corripitur a domino.& cui oro non optabilior sit erumnosa hæc uita quam consequtur benedictio dei:q̄ quę irā habens per lęta sęculi:quasi per amœna prata ad interitum ducit:aut quis non sibi malit miseras sanctorum perse cutiones:q̄ persequentium infortunatam fœlicitatem.nota est de diuite purpurato cuius dies dati fœlicibus sunt:& paupere Lazaro Saluatoris Christi tremenda parabola.Malim ego illum me esse:qui post tristem uitā atq; inopem:sinum Abrahæ est consecutus:q̄ eum:quem post florentem:& diuitem:horrendæ tenebræ acceperunt:ubi nullus ordo:sed sempiternus horror inhabitat.Ac licet in exploratum habeam pietatis:an odii fuerit tribulatio hæc:ego tamen:qui miserationes Domini scio super omnia opera eius esse:in mitiorem partem libens interpretor:Propheticum illud sedulo habens in ore:Virga tua & baculus tuus ipsa me consolata sunt. Vide uero dignissime Antistes:q̄ copiosam messem ex tanta tempestate collegerim:& quanti esse apud me debeat factum esse:quod accidit.Profecto est tanti:ut nonmodo eam non declinandam:sed magnis a me precibus impetrandam fuisse existimem.Didici primum monente superna bo nitate:de studio colendorum Principum bono Cardinali remittendum plu rimū esse damno animæ:non procuranda illorum carnalia desyderia:me lius esse confidere in Domino q̄ confidere in homine:& sperare in eo quam sperare in principibus.Intellexi quoq; nostris amiciciis uti illos ut nūmo:non ad charitatem:quæ rara in illa fortuna est:sed quasi ad mercatorium quęstum:ac tamdiu haberi eas in precio:q̄diu præsentem utilitatem mini strant.Sum quoq; admonitus dispensanda iustius esse quæ nobis proueniunt ex altari:carni:& sanguini non ita profuse indulgendum.In comitatu quoq; alendo:comparandoq; ornatu domestico tam multa non insumē da.bona hæc nostra altaribus attributa:precia peccatorum esse:quibus re dimi animas dantium pia cura oporteat:& instaurari domum orationis:& egenos:uagosq; in domos nostras induci.quæ cum non fiant:irasci grauiter Deum:& sæpe huuc exitum negligentibus dare:quem in me ipso sum pro xime expertus:ut uidelicet administrata male:etiam suo permissu dilabanť deterius.oculos igiť:quos peccatū clauserat ne sacerdotis uiderē officiū:su perueniens pœna aperuit:ac iuxta Esaię Prophetæ uerbum:Vexatio intellectum dedit auditui.Assecutus insuper boni hoc sum certe non contemnen dū:ut minus iam amem:minusq; æstimē hos nostros sacerdotiorum prouentus momentaneos quidem:& innumeris casibus subditos.quid.n.placeant quę alienæ magis sint potestatis:q̄ nostræ:& quæ precario possideamus:unicoq; uel superbientis:uel indignantis principis edicto impune diripi possint:iugemq; angustiarum:& dolorum materiam pręstent.Mihi iam satis sit uiuere:si nō

eam uitam:quæ oculis intuentium placeat. At eam:quam dominus admi nistret:quietiorem certe & minus habentem molestiæ.non.n.possunt gran des familiç non oneri esse:atq; animum pluribus occupare.expertus nunc cōpellente inopia qd boni ad trāquillitatem dimidiata iam familia habeat & q̄ multum confusionis:tediiq; abstulerit:non minus omnipotenti Deo gratias ago q̄ egerit olim Romano populo Antiochus:cū adempta regni parte & intra Taurum montem iussus regnare:grandi ꝓcuratione se libera tum aiebat. Qđ si redirent iam in integrum amissa omnia:omnisq; ēt cōge minaretur ꝓuentus: ita ut suppeditari sumptus amplissimi possent. Muta turus præsentem institutionem non sum:nec cariturus suauitate iam degu stata. Miretur imperita plebs quod uolet in me:& uel auaritiæ:uel angustiç cordis tenuitatem nostram ascribat : nihil ego eius pendam iudicia. Vnus mihi Nicenus:unus Spoletanus:q ꝓpositum laudent:instar omnium erūt. Deus quoq; q ad frugē bonā suo nos exemplo instituit plus insonabit auri bus meis : q̄ loquacium sermo inanis. Ad cuius auditum:qui comparat se: infinitis necesse est implicetur molestiis. Bonum ergo mihi domine quia humiliasti me:ut discerem iustificationes tuas:quas secundis elatus : ante non attendebam. His itaq; reuerendissime Pater:atq; aliis adiutus rationi bus:quas ne sim nimius:libens prætereo. Me ipsum in aduersis meis substē to & mihi cōgratulor:& infirmam carnem castigo:& Deo gratias ago:& tuam quoq; dignationem de filii patiētia bono animo esse protinus uolo. tam.n.hæc iam dolent:uexantq; Spiritum:q̄ si ad me nō pertinerent . Infir mitates ad mortem non datæ:fortiorem me reddiderūt. Deus noster:qui se cretorum inspector est:scit quia hęc loquens:non mentior. Tibi uero Nice ne pater:qui grauissimis litteris ante:& post etiam uerbo me es consolatus atq; huius boni partem præcipuam cōtulisti:sint a me gratiæ immortales: a Deo uero æterna merces:qualem præstantibus proximo charitatem sua misericordia repromisit. Vale.

Donato Acciaiolo.

IOsephus:de quo scribis:chariusculus meo iudicio ē:hoc pſertim anno:quo nō multū abundo. Hōi inopi nō minus uentri:q̄ auri bus est cōsulendū. Itaq; ille ualeat nūc. de remediis utriusq; fortu næ si nō ꝓbat Vespasianus:ne ꝓbemus nos qdem. longo usu ęquat nostrā cognitionē. expectāda erit emēdati libri occasio:& tu ad id operā da. Placet absolutū Scipiōem:atq; Hānibalem. Emenda utrūq; diligenter anteq̄ edas. nec te grauet labor. Vidisti cū essem Florētiæ media pagina uix dum lecta: depręhēsa multa a me esse:quæ tu ipe paꝝ ꝓbasti. Hoc si libri initio accidit ubi eē āplior solet cura:qd in sequētibus timeā? itaq; æstimatiōi tuæ accura

tissime cõsule:multa iã e:& nec ꝑficiẽda:ulla desidia. Quæ a me poscis de rebus meis:inepta illa sunt Donate:& auribus Florentinis nõ satis idonea. Scripta illa nobis tantum sunt. Laudamus Romę,quicquid rem habet: nec fastidimus non admixtum dulci utile. Huiusmodi lectores notat Flaccus. Centuriæ Seniorum agitant expertia frugis. Itaq; ne expectes hinc quod non est inuenire. Quę de Pio scripsi:nõ expeditio est:ut tu putas: sed uitæ eius exitus:a discessu Vrbis ideo inchoatus: qd inde initium habuit. Hunc mitto ridendum magisq̃ uidendum. si quid erit tamen quod lectione dignum existimes:id erit fortis obitus fortis Pontificis cuius: ut uerum fatear:uix decimam partem sum assecutus. De Eucharistia nulla extat nostra oratio. Duæ tantum Omeliæ a me sunt peroratæ. Altera de conuersione ad Dominũ:die cinerum. Altera de Assumptione beatę Matris:die ipso solemnitatis. Ambę autem me præsule habitæ sunt. Earum nulla est apud me:nisi in prothotypis tantum. Propter nescio.n.quid lacis:postulatę sunt a diuersis:& in hunc diem retentæ. sed uel requiram eas:uel exscribi de prothotypis faciam. Ridebis nouum uerbi dei magistrum. sed (etsi hæc nõ asp nabere) leges & alia:aliena tamen a gentilibus. Vale. Romæ die xxvi. Februarii. M.cccc.lxvii.

Lazero Arretino Vicario suo.

b Ene ueneritis.uoluntas Principis:& uirtus uestra:ut ita ueniẽtem salutemus:hortantur. Iterum bene ueneritis. Petitis an placeat nobis ut officio uicariatus fungamini:ad quem electũ uos esse:& uocatum per Ducem nostrum asseritis: Placent omnia:quæ illi sunt placita;& quæ cupit ille nos cupimus. Vos nõ cognouimus ante: nec nũc nisi testimonio suarum litterarum cognoscimus. laudat doctrinam uestrã: & mores. Ita esse confidimus:scientes acri illum in omnibus esse iudicio. Itaq; consentientibus nobis:& Domino benedicente:exercete quod iubet: & Vicariatum iniunctum accipite. Scitis quæ conueniant ei officio:& quę sint partes uestræ in nos:eas diligenter seruate. De Instructiõe data:quam legimus:credimus ex bono thesauro cordis cuncta esse prolata. Videmus tamen non satis iuste apud excellentiã suam de sacerdotiis nostris nos esse culpatos:id.n.monstrat instructio. Vestiuimus ecclesiam Papiẽsem:quam nudam inuenimus. Multis in locis reparauimus multa. Temptauimus conatu magno:distractas templi possessiões ad Domini altare reducere. Aliquando etiam ne distraheretur contendere. Iurisditionem porro omnem a Domino creditam custodire. Si in iis adiuta essent desyderia nostra:gloriari ad huc amplius in hominum conspectu possemus. Sed externi hominis impotẽcia in crimen adducitur:& male armata uoluntas parum animata pu

tatur.Domino cõtenti noſtroꝝ cordium inſpectore:patimur ęquanimiter cætera.Poteſtatem Vicariatus quam petitis:dominus Chriſtophorus au ctoritate noſtra concedet:& quidem quanta eſt opus.Mandatum habet a nobis manu noſtra conſcriptum:quo quæ nos poſſumus poteſt.Ideo illud non mittimus nos.

Chr.Pratellæ Vicario ſuo.

IOannes Antonius:quem domi a puero educaui:adultus iam ē: primiſq; diſciplinę rudimentis ita imbutus:ut ad fortia uideatur idoneus.Mens eſt:cum memoria ſingulari:& ingenio ſit:ad ciuilia ſtudia:& canonica illum transferre.Hoc cum nullibi aptius ꝗ iſthic fieri poſſit:cogito propediem mittere eum ad te.Tu ergo in cœnobio beati Petri cubiculum prępara:id ſcilicet quod Prioris dicitur.Ibi.n.placet illũ eſſe. cura etiam:ut pręter lectulum eius:lecticula ſit:in qua famulus cubet.munda ſint omnia:magis ad rem:ꝗ ad pompam cõpoſita.cibum capiet in menſa cum cæteris.Audio ibi eſſe pręſbyterum quendam nouitioꝝ magiſtrum gnarum ſatis iurium horum:Is poterit adiumẽto eſſe initiis.Præcipe illi nomine meo ut curam adoleſcentis ſuſcipiat:& primordia hęc integritate:& diligentia regat.Tu etiam de doctore uide:quem auditurus ſit publice.uellem:ſi fieri poſſet:alienigenam eſſe:ne imprudens in factionem ullam incideret.Mando tibi:& cæteris:haberi cũ non ut unum ex familia mea:ſed ut ex me genitum filium:honorari etiam ꝗtum ætati conueniat:& indulgerı quæ ad ualitudinẽ:& ſtudia faciant.Noſti quo cultu Romæ apud me fuit: eodem placet eſſe Papię.Cardinali creato dedit mihi de manu ſua illũ Pius nutriendum:atq; docendum.Cum ſanguis eius fuerit: cumq; ab eodem totus ſim ego:alio in adoleſcentẽ animo eſſe non debeo.In cœnobio:ut dixi: ſit:& in deſignato cubiculo.Epiſcopium in quo habitatis:propter frequentiã:& quottidianos ſtrepitus:minus idoneũ ad ſtudia eſt.Reliqua mãdata mea ipſo ueniẽte:accipies.De oĩbus mox ut ſunt præpata reſcribe:& uale.

Ia.Cardinali Papieñ Campanus.

CVm ad Ratiſponam peruenero:quod ad biduum ſpero: perſcribam:immo mittam potius:quam perſcripſi ꝓfectionem noſtrã omnem.Iter ſaxa:montes:feras:nam homines nuſꝗ:fortiſſimus duro.Nolui hunc tabellarium ſine hac una.Quid dicã neſcio:nam inſtat: & ego ordiri niſi grandia:& niſi ſpatio non poſſum.Italia : & dulces latii: Diuum omnia campi:quãdo erit illa dies:quãdo erit illa dies.Iſta beſtia tabellarius inſtat.Mittas pro Iuliano canonico ſancti Euſtachii : quęras ab eo quid opus ſit:& cõmendatum habeas.uolui etiã abſens imperioſus eſſe. Vale fœliciter.Gentili meo ſcribam ocioſior:ſaluta tu eum.Ex Lanxut ulti

mo Aprilis.M.cccc.lxvii.

Ioanni Iacobo Ricio Papien. Iureconsulto.

Distuli dies aliquot respondere litteris tuis:uolens per eundem referri ad te meum responsum:per quem portatum fuerat tuum.& nunc quoq; breuiter agam:multis meis occupationibus impeditus.Quottidie magis ubertatem orationis tuæ admiror:delectorq;:agnoscens q̄ta facilitate sis ad scribendum:quantam gratiam:& q̄tam charitatē spiret locupletissimum pectus.Sine assentatione hoc dico:nescio quid in te prius admirer:eloquētiam:an doctrinam:an uero in amicos tuos etiam beniuolentiæ studium.omnia perfecta sunt:oīa meo Ricio digna:quo q̄tum existimo:nil habuit ætate nostra schola Papiēsis pręstantius.Quæ de Principe tuo excusas cum te audio:uera existimo : cum pono epistolam:& oculos uerto ad exempla singulorum dierum:oīs æstimatio labitur.ut taceam cætera:unum hoc edictum cognosce:quod a Ducalibus quęstoribus meis Vicariis est missum.si essem ex infima plebe ordinis mei:nec imperiosius:nec cōtemptibilius:nec minacius esse aliquid potuisset.nullus isthic est hominum delectus:nullus amiciciæ.æque habentur boni:ut mali.Sola utilitate probatur omnis coniunctio.si celato Duce hęc in me fiunt:magna suorū in Ro.ecclesiæ Cardinalem licentia est.Sin uolente:& conscio:est quod te cum ante sum lamentatus.non cōmittam:ut proiectot dicar dignitatis acceptæ:aut patiar sub meis Sfortianis agi:quod superbissimi omnium Veneti in sua ditione non faciunt:a quibus & Cardinales:& Cardinalium sacerdotia:summo in honore habentur.nūmum ii quęstores me tradente:nō capient.Potestas est Ducibus extorquendi quodlibet.Auferant quæ uolunt:conscientia mea contentus:reliqua permittam Deo:& Sedi romanę:cuius magis agitur publica res:q̄ mea priuata.Quæso te:si uidetur:cum pręstantissima Ducissa nostra hanc indignitatē cōmunices:& dolorem meum ostēdas:& lecto illi edicto:requiras num talia Cardinalibus amicis conueniāt. Extrema conditio:ad quam induci potuit Vasinus:perscripta est a me nostris Albricis.Si ea respuitur:nihil est quod sperari amplius possit.Fixit ille pedem:nec dimoueri suo loco patitur.Inter Antonium ex iudicibus & me:rogo sine acceptione iudicium facias:& simul illud scripturæ attendas.Omnisso iudicio nō sis in mala causa:uel pauperi misericors:uel diuiti amicus. De uultu tuo iudicium prodeat:& oculi tui uideant æquitates.Turonensis tuus nouē iam intercessores apposuit : decimus tu es.q; Cardinales:q; Prælati:q; Dux ipse tuus responsum accepit:id tu tibi habeto mi Rici.Cœnobium hoc in portis Auinionensibus est:cōmodum inæstimabilē habens. Si Auinioni sit Pontifex:seruare illud in omnem euentum constituo.Vtinā

Vasinus Iudex Rotę

augurer male: sed si res nostrae bene expendantur: futurum non longe pro spicio: ut illic nos compingi oporteat. Habes animum meum. Tu pro amicicia nostra patri illi sine offensione responde. Ad ea: quę apud uos habeo: addere glebulam unā non statuo. Sat negotii pręsentia exhibent. Animus moderatus est. cura tot dignitatum peranxia: tum detractio: & inuidia semper parata. Faucbo Theanensi nostro ut mones: sunt. n. plurima in me suae charitatis officia: & quae scribis: nota illi primo alloquio faciam. Beneuale. Benedictio Domini sit super te: quandoquidem rectus es: & in eius semitis ambulas. De beneficiis Hierosolymitāis rescribit tibi Stephanus Robius. taceo ego: qa loq sine nausea nequeo. Bñuale. Romae. iii. Maii. Mccclxvii.

Fr. Philelpho.

VIde q̄ta uis sit cōmunium studiorum nostrorum: & q̄ta tua scribēdi suauitas. Eram tibi antea subiratus: q̄ de Pio nostro: & quidem mortuo esses meritus male. Nunc litterae tuae: eiusdemq; disciplinae societas: pene omnem eam molestiam absterserunt. Te itaq; amo: ut ante amabam: fieriq; idem a te plurimum laetor. curemus ut nulla noua intercedat calamitas. Quod accidet: sinō statim: ut in alterutro displicebit aliqd: capitale id aestimabimus. Foelices: iquit Flaccus: ter: & amplius: quos irrupta tenet copula: nec malis diuulsus querimoniis suprema citius soluet amor die. Conarer & Senensem tibi reddere: & cohortem omnem filiorum Pii: si tu ad me aliquid scribens Stersicori palinodiam cantares. Quae n. sancto illi seni obiecisti: partim male psuasa tibi: partim ab aliis accepta deterius: errant longe a uero. Vere autem laudare quem falso carpseris: nec leue est uiro bono: nec turpe. & tu eo ingenio es: ut cum summa cōmendatione utriusq; facti rationem honestare uel facile possis. Itaq; in hoc cogita. rogo autem te mittas mihi scriptum indicem cōmētariorum tuorum quos uel edidisti tu: uel transtulisti e greco: ut maxime placitos: opera tua: impēsa mea: emendate isthic curem describi. Adiunge etiam quicquid uersuum: epistolarumq; extat. Beneuale Philelphe. Pientię die. xviii. Iunii.

Ioanni Argiropilo.

NEscio quo animo filii tui obitum feras. si bono: est quod gratuler tibi: cui ratio medeatur: non tempus. Philosophiae tuę hęc debetur constantia: cuius tota contentio mortis est cōmentatio. Sin te hominem pręstas: hoc est: pręssurā doloris nō substines: quid ego breuis orae temptem epistola: quod Plato: qd Aristoteles: qd tota doctoꝝ cohors: tot iam annos non potest? Diuturni propositi: non subitae consolationis: eē id robur oportet. cōfido tamen: qua es sapientia: tibi te nō deesse. Sed quod in libris ante hac aliis docuisti: uerioribus nunc exprimenti tui argumentis

probare:quam obcausam in consolationem non scribo doctissimo praeser tim sui tēporis non necessariam.nihil.n.dici de hoc genere potest:quod tibi non sit:q̄ caeteris notius. Tenes nil mali eē in morte:in ea praesertim:quae in domino accidit. Nosti quoq; uitae nostrae conditionem uapori assimilem esse:& quottidianis casibus subditam:in eiusq; diuturnitate agenti ita do lores:& detrimenta:& luctus uicissim contingere:ut longum iter habenti puluis:& lutum:& pluuia. Anaxagorici quoq; dicti es memor:Scisse se ge nuisse mortalem. Q. etiam Fabii:Pauliq; Emilii memoriam habes:quorum alter spectatę uirtutis consularem filium extulit:alter uno ante triumphū: duobus post amissis filiis:in contione ita locutus est:ut consolari populū: non consolationem quaerere uideretur. Porro autem intelligis quid nobis christiana lex iubeat: quid gentilis etiam dictet. In altera lugeri uetantur mortui quoniam iam quieuerunt:altera lugēdi terminum pręfiniens foemi nis:uiris nullum pręstituit:quoniam & nullum honestum. Sola tantum offi cia:quae languenti:& mortuo pręstita sunt:breui significabo.non tā ut moe rorem:si quis:est per hęc tollam:q̄ ut ea cōmemoratione intelligas q̄ta hic in te:& filium inuēta sit charitas. Doluit supra modum nefario scęlere Pau lus:nec ingemuit aliter:q̄ si de filio nūcium id accepisset. Crassatores anxia uestigatione:missis qui ad uias exciperent:iussit conquiri. Requisiuit etiam horis pene singulis an aliqua uitae spes haberetur:& excedenti peccata fra gilitatis nostrae indulsit. Ipse uero pater Nicenus:q uulnera illius corde suo excepit:& consolationem non inuenit:septem adhibitis medicis:ab ore mo riētis nunq̄ discessit: nullum leuaminis:aut ministerii genus intemptatum relinquens:sed contrahens undiq; omnia:per quę tam charo apud se posito pignori seruari spiritus posset. Imprimis autem uiaticum futurę quietis:plę num perfectumq;:sensibus adhuc integris:ministrare curauit:quod ille nō minori religione accepit:q̄ pietate pater tātus impenderit. In complexu de niq;:& benedictionibus suis Creatori animam reddidit. Eum porro defun ctum fleuit omnis curia:atq; ad sepulchrum usq;:non priuati alicuius: sed Principis pompa est prosecuta:ut plane sit indicatum:q̄ti filius:& in eo pa ter apud nos haberētur. Monimento autem intra Basilicam Petri indultus est locus parte admodum celebri:quae Calistum continet eius nominis ter tium: & nec nisi magnis indulgeri est solitus. Ad summos quoq; Basilicae gradus qui extra uestibulum sunt: Vicarius templi cum omni sacerdotum collegio:funebri solemnitate cadauer excepit. Si maius aliud potuisset con ferri contulissent libenter desyderia nostra.dileximus etenim illum:& excel lenti doctrinae tuae deberi iudicauimus oīa. Videns ego Nicenum nostrum tanta affectum męsticia:ut sine lachrymis scribere horum quicq̄ nō possit

ne perirent apud te sua:& caeterorum officia:cōmemoranda tibi ea putauit:
pernimium dolens:q; cui nulla antehac necessitas scribendi occasionem at
tulerit:attulerit nunc hic acerbissimus casus. In quo quaeso te mi Argyropo
le ut tui sis memor:utq; xenophontei etiam facti imitationem tibi propo
nas. Etenim ille:ut accepta inter sacrificādum morte filii:q eadem qua Epa
minondas pugna occiderat:coronam deposuit: moxq; ut honestum exitū
nouit:eam resumpsit:sacrificiumq; continuans ne lachrymatus ē quidē: Ita
tu ex me audiens Bartholomeū tum in fideli patris sui ministerio accepisse
uulnus:& plaenam religionis mortem obiisse:tum autem uiuenti:& mor-
tuo suprema pietatis opera cumulate indulta: si quam naturae imperio
uirtutis uim posuisti:pari constantia recipe. & homo christianus Christum
tuum sancti Iob uerbis alloquere: Dedisti domine filiū & abstulisti: factū
est quod placuit tibi. Sit nomen tuum benedictum in saecula. Vale. Romę.

Cardinali Niceno.

SEcutus dignationis tuę consilium scripsi Ioanni Argyropolo de
obitu filii:magis id agens:ut officia in se tua ille agnosceret:q̄ ut
in tanta doctrina consolationem a me ullam acciperet. distulit
dies multos responsum: Credo propter animū nondum ex moesticia recrea
tum. respondit tandem: satis ostendens q̄tum possit humanitas. Doleo uicē
hominis docti ferentis mollius hunc eius casum q̄ tantae uirtuti conueniat.
Nicene mi:nescio quo peccato frequenter a nobis discedimus:& in umbra
fortes puluerē:& solem ferre nō possumus. Nosti lachrymas Demosthenis
ab Egina in Atticā respicientis:deliramēta Solōis:nunciante Thalete filii
occasum: Ciceronis etiam gemitus:defunctam Tulliolam:& patriam amis
sam deflentis. nil illi eē languidius quicq̄ potuit. Sic se res habet. Auditores
uerbi tātum sumus:non autem factores. Vapulabimus ergo plagis multis
quoniam uoluntatem domini agnoscentes:illam non adimplemus. Mitto
tibi exempla litterarum:ut ex meis promissum officium:ex illius uero mul
tam sine robore doctrinam intelligas. Vale. Romae.

Hieronymo Ranutio Bononień. Philosopho Medico.

OMnibus litteris tuis:quas ante hanc diem scripsisti:respondi ma
nu secretarii mei:parcens uidelicet fatigatis iam:& pene emeritis
digitis. Vltimis uero rescribo aliena etiam manu:sed nostro inge
nio. Cum enim postules grauia:rescribi quoq; grauius conuenit. de exerciti
bus uniendis idem sentio quod tu:uniendi autem ne sint aeque tecum igno
ro. Inuolutus libris:& otio:quibus praeter solitum sine intermissione indul
geo:non uestigo quid animi habeant:qui rerum nunc potiuntur. Requiris
porro quid sentiat Pontifex de operibus uestris: Placeant:an displiceant:&

missurus ne sit in castra copias suas: Hieronyme frater hæc rogo: posthac
a Papiensi ne requiras. Tenebrę undiq; illi sunt: solitus quoq; est: ut nosti:
non temere asserere: quin & libentius audit q̄ loqtur. Hoc tamen affirmo
dixisse illum priuatim: ac publice: a quo tempore pręsentes motus sunt in
choati: non ꝓbari sibi Venetorum: & Bartholomei consilia: damnasse illa
contiuuo ut intempestiua & pestifera: neq; Italiæ modo: sed fidelium oīum
causę aduersa. Hodie quoq; eadem nobiscum lamentatur: & gemit. Nō cō
uenit de patre Christianorum aliud: q̄ quod audit: credi a me. ex iis sum: q
quod non mentirer ipse: mentiri seruum seruorum Dei suspicari non debeo.
Legatum pacis causa Venetiis habuit. De pace etiam Præsulem ferarien
sem ad Bartholomeū nunc mittit. litteris: & nunciis: & precibus non peper
cit: ut quieti essemus. In tam continua uoluntatis significatione qd opiner:
aliud q̄ desiderium pacis non uideo. Ago tuæ diligentiæ gratias: qui nūcia
tionibus crebris me excitas otiantem. Si non esses tu: raro: nisi quod habēt
compita perferretur ad me: putarerq; in rebus notissimis hospes. Beneficio
tuo sciolus uideor: & inter anseres strepo. Peto maiorem inmodū Papiensi
tuo hoc obsequium pręstes: q̄diu finitima erit præsens turbatio. Varia pro
affectu cuiusq; referūtur ad nos: solis litteris tuis fidem adhibeo. Verax. n.
es: nec uulgaribus rumusculis caperis. Etiam rogo pro mea in te charitate:
minutius q̄ facis singula notes: quæ uidelicet copiæ nostrorū: quæ hostiū:
qui duces utrinq;: quæ castra: & quibus in locis: quæ oppugnationes: quæ
pugnæ: quæ cuiusq; uirtus: atq; audacia. quæ ue sint apud utrosq; cōsilia.
quid agatis uos: quid agant molianturq; cæteri: uera sint omnia: nil uolun
tarium: nil factiosum: nil ex eo quod uelles: sed ex eo quod est. Cum hanc le
gem impleueris: uno officio implebis omnia: quę conferri in me hoc tēpo
re possunt. Non grauet te labor. amici est: non paucorum dierum: sed longi
temporis pro amico suscipere uigilias. Admone postremo tabellarios tuos
ut quę scribis: in meas: priusq̄ in aliorum deueniant manus. Aliquando ab
eo soluūtur redimūturq;: qui sputis minutis alloquētes fastidit. Hominem
nosti: & quidem eo tempore reddit: quo iam per uicos sunt decantata. Non
est operosum uenienti Bononia: & petēti ędes Reatini nostri: ante fores Pa
piensis transire: qua uia breuissima est: & tuas extra fasciculum reddere. Be
neuale: & patri nostro cōmuni me q̄tum potes cōmenda. Ex Vrbe ultima
Maii. M.cccc.lxvii.

Theodoro Protonotario Montisferrati.

EX urbe significaui tibi uēturū me Senam: & ad uoluptates eius
loci te inuitaui. Sum igitur Senę: adhuc responsum non habens.
uel non accepisti litteras meas: uel nimium es occupatus: uel cō

temptui sunt quae ante placebant. Quodcunque sit horum: his secundis sal/tem responde: & de accessu tuo insimul cogita. Eorum quę laudare Pii tem poribus solebamus nil est immutatum. eadem perseuerant omnia. Aer suaui tatem pristinam retinet. ager omnifariā oblectamentis abundat. Ciuitas imprimis gratia: & benedictiōe Domini est plęna. Quodcunque in tāta per turbatione rerū optare debemus: longe a belli strepitu abest. deest ad sum mam consolationem meam hoc tantum: q nec te: nec quenq̄ aliū habeo: quo cū aut iocari libere: aut suspicari familiariter possim. Solus aduena sum Si aduenerit tua dignatio: cōmunicandis colloquiis nostris: & ducendis si mul diebus: ac noctibus: q̄ pulcherrimum: & quam iucundissimū secessum agemus. Itaque collectis sine mora sarcinulis aduola ad me: & quaecunque te premunt: fratrum curae dimitte. Erimus Senae ad medium Octobrem: fruē tes sedulo nunc ciuitate: nunc agris. inde Romam petemus: crecturi opus tuę dignitatis: cuius iam pridē fundamēta sunt posita. Bñuale. Senę die &c.

Fr. Gonzaghae Cardinali Mantuano.

QVanta ruina domesticarum rerum secuta sit post meum disces sum: ab exemplo litterarum quod mitto licet agnoscas. fugiens ad me Vicarius meus: adhuc grauiora his retulit. direpta sunt omnia mi Mantuanę: & uexata. in forum productā: ac uendita. duriora nō pertulisset rebellis q̄ pertulit Papiensis: paternus Ducis amicus: & Sfortia norum rebus ad factionem semper inseruiēs. Nosti spiritum meum: q̄ uehe mens pro eis sedulo fuerit: & q̄ propterea odiosus nōnullis. Adfuisti quoque in consistoriis nostris: & uocis nostrae testimonium habes. Nil meo iudicio esse unq̄ amarius potest. Taceo tēpora Pii inquibus nonmodo imperator: extortorque fui desyderiorum suorum: sed graues contentiones: grauesque ini micicias suscepi: & pertuli. nota tibi sunt omnia. Ex me nūc discāt: qui Prin cipum secuntur obsequia. ut nūmo: sic ministeriis nostris: suo tempore: nō nostro utuntur. Bene Propheta: nolite cōfidere in principibus: in quibus nō est salus. Et beatus cuius est nomen domini spes eius: nec respexit in uani tates: & insanias falsas. Amisi praesentis anni prouentum: nec unde uiuam iam superest. amodo cogor uel mendicare turpiter: uel familiam sic dimi/ nuere: ut iam mihi oneri non sim: neque illis incōmodo. Hoc postremum am plectar. Sed o rem turpem bone Iesu: rem infamem: rem miseram: rem sacro sancto collegio nostro ignominia plęnam: Cardinalem Romanae ęcclesię: membrum Pontificis: cuius dignitas antefertur Regibus: tanq̄ abiectę sor tis rectorem: & taxari: & mandata a ministris indignis accipere: & carcere ad contribuendum urgeri. Quid. n. meo Vicario factum est: quod ipsi mihi factum non sit? Transibunt: transibunt exempla haec post paulo ad alios:

habent. Doleo quidem: & supra q̄ dici possit etiam doleo: non mea causa: cuius iactura est facilis: sed magis sanctæ Apostolicæ sedis: cuius nimium offenditur æstimatio. Si in filios Romani præsulis: & in membra Vicarii Christi: & in eos quos Sanctitas Vestra anteferri Regibus asserit: tanta licentia est: uidendum amodo erit: quid in miseros inferiores habeat fieri? Graue exemplum hoc est: atq; omni diligētia retinendū: cuius post paulo imitatores noui non sint defuturi. Video ex litteris ad me missis rē multis in locis cognitam esse. quod certe est ad eadem mala prima aliorum inuitatio. Nō erit posthac Venetis irascendum: si eum honorem abiicient: quē hucusq; nostro ordini habuerunt: nec admiranda aliorum nouitas: quæ in cæteris Italię locis: & in transalpinis nationibus cōtra sacerdotium surgat. Dico iterum Beatissime Paule: Non me priuatæ res grauant: grauat contemptus Cardinalatus: contemptus ecclesiæ: qui: ut uidetur crescit in dies. Gloria quoq; temporum tuorum me angit: in quibus sacrosanctum Collegium pariter cum abiectę plebis hominibus in eandem taxam cōiicitur: eadem mandata accipit: atq; eisdem uexationibus ad contributionem impellitur. Beatitudo uestra quæ summam habet potestatem omnium nostꝝ: in magnis necessitatibus suis nonmodo nō exegit a nobis: sed ultro etiam nobis indulsit. Venerunt nūc gētes in hęreditatē tuā: & polluerūt tēplū sanctū tuū: & nos lumina sedis tuę facti iā sumus obprobriū hominū: & abiectio plebis. oēs uidētes nos deridēt nos: locūtur labiis: & mouent caput. Si qua est spes retinēdi mali huius: ne in ꝓfundū descēdat: est in sola Beatitudine uřa: quā zelus domus Dei semp comedit: & quæ supra oēs Pontifices honoꝝ isignibus extulit Cardinales. Ecclesia Papiēsis Syro Petri discipulo dicata est. duo quoq; magnę uenerationis cœnobia: In quoꝝ altero corpus sancti Augustini cōditū est: & titulū habet principis apostolorū: uexata ꝑ iniuriā: Rectore. & administratore nūc carēt: quā placeāt hęc Deo ꝑspicuū est: q̄ maloꝝ reꝝ exēpla præbeāt: cognoscit sapiētia uestra. mihi satis ē nūciasse quæ accidunt pr̄i meo: & dn̄o custodiā ecclesiaꝝ habēti. Si subuenire his calamitatibus possem: fecissem iādudū: sed nō possum. quod potui feci: Non litteris: non nunciis: nō ullis obsecrationibus: scribendo: & operando peperci. Reliqua Dei sunt: & beatitudinis uestræ: cui me etiam: ac etiam cōmendo. Senis die. xi. Iulii. M. cccc. lxvii.

Baptistę Zenoni & Io. de Michaelibus.

QVi primus uerbo ad scribendum uos prouocaui: primus quoq; ad respondendū pręsenti epistola uoco. Statuerā hanc totā ęstatē Pientiæ agere: ubi ad ducēdos sine tedio dies excogitatus a natura ē locus. Pestilētia subita: quę id oppidū: & uicina queq; inuasit: coegit

me Senā ꝑcedere. Itaq; hic ſum nō tam uoluntatē q̄ neceſſitatē ſecutus. Valeo cum familiola mea: & cæteris omnibus præterq̄ ſolitudine: abundans. Optabam ſeceſſum extra frequentiam ut uiuerem mihi: ecce in frequentiā inuadens: ꝓpoſitum tenere nō potui. ſed uindicabo me in libertatē: q̄tum licebit. Opto uos bene ualere: & eoꝝ memores eſſe: quę abeūte me Roma cōmunicata inter nos pluribus ſunt. Studio Virtutis: & doctrinę: nil: uel ad ſacerdotium benegerendū: uel ad iuuandā Eccleſiam: in qua nouellæ plātę domino creſcitis: uel ad aſſequendos honores: utilius eſt. Ad retinendam quoq; manſuetudinis & bonæ mentis æſtimationem: nil ueſtra concordia: & mutuæ charitatis officio magis neceſſariū. Itaq; hoc agite fratres: & fructus oſtendite expectatione dignos: quæ de ambobus nunc eſt. Pontifici conſolatio multa hinc erit: & mihi ſolidum gaudium: qui ꝓpter humanitatem: & clara ingenia ueſtra: fraterne uos amo. Beneualete. Senæ.

Falconi.

PEſtilentia excluſus quo me propinquantę peſtis preuenit: neceſſario tractus ſum Senam. Si quęris quo hic animo ſim: uerbo uno intellige: nō ſatis quieto. Diſcedens urbe ꝓpoſueram mihi libros: & ocium: ſed ueni ad eos: q̄ me quietum eſſe non ſinunt: & ſupfluis peccant officiis. Cogito paucis diebus ad rem domeſticam datis: liberiorem ſeceſſū deligere: ubi nec domus: Mane ſalutatum totis uomat ædibus undā: nec diei horæ operibus aſſignatī: adeuntium moleſtia perturbent᷑. Eſt mihi & toti familiæ in reliquis bene. Cōmendo fidei tuæ Papienſem tuum: & deſyderia ſua: quorum tu prope unus & conſcius es: & familiaris interpres. Sub uigilia Falconis dormittant oculi mei: nil repentinum: aut meditatum eo cuſtode pertimeſcentes. Cōmenda me obſecro Reuerendiſſimo Patri noſtro Cardinali Auinionen̄: cuius ſalutem ſubleuet Deus māu miſericordi. & Triumuiratum quoq; urbis ampliſſimis ſaluta ex me. Mellitiſſimo aūt Mellino noſtro etiam dices: Mario filio q̄ optime eſſe: uigilare eum ad fores meas quottidie: ac niſi ꝙ patrem propter recentem litem Anaſtaſinā non audet profiteri: cætera libenter hic eſſe. Vale. Senæ.

Cardinali Rothomagen̄.

PErinde mihi ſunt Pōtificis breuia: quę ſcripta eē affirmas: ut me dicoꝝ argumēta morięti ęgroto: eget ille rebus ad uitā: nō ſyllogiſmis. ſic ego pręſenti auxilio: nō inanibus uerbis. Poſt ſcripta illa cōgeminata ē oīs īpietas: & aucta calamitas. Audiēs Carolū Cremonēſem: & quę mihi nūciata nouiſſime ſunt: plene agnoſces. miſereberis filii: ui debiſq; ſpē nullā ī cōtētionibus uerboꝝ habēdā. Patiebat᷑ olim Cardinalis ſancti Marci: & miſſus ad Venetos ē is: q Pio noſtro añ alios chariſſimus erat; Patientibus nunc quattuor: breuibus poſſumus eſſe cōtenti; Grandes

morbi leuibus medicamentis curari non solent. Miramur indies si noua in Ecclesia detrimenta accipimus: cum nos ipsi detrimentorum causam præstemus. Sacerdotes Dei simus: & speculatores non cęci: & in tempestare Gubernatores non timidi: & canes non muti. Iam uidebimus confusiones has: quibus premũtur capita nostra in honorem conuerti: & metuí esse: q nunc negliguntur. ego tamen: & quæ Põtifex scripsit: & quæ tua charitas pręstitit filio charissima habui: meoq; Rothomagẽsi innũeras gratias habeo: petens ꝑ mea in te obedientia & pro nostro iucundo consortio: Papiensem tuum in suprema ruina non deseras. Beneuale. Senæ.

Donato Acciaiolo.

SEnam uenientes extulimus nobiscũ Campanus: & ego libellos tuos: q apud me erant. In quoꝝ altero uita erat Demetrii Regis in latinum conuersa: In altero Caroli magni tua opera ex diuersis collecta. Delectauit ea lectio utrunq; nostrum non mediocriter: me qđ antiquæ institutionis nostræ sum contemplatus uestigia: Illum qđ rem cognitu dignã: & tamen antea ignoratam: totam agnouit. Quam ob causam iter agentes: multa de te inuicem sumus locuti. Campanus: cuius esse acre iudicium cognoscis: ingenio tuo tribuit multa. Ornatum laudat: & genus dicendi illustre: ac purum. Memorat quoq; humanissimis litteris a te ꝓuocatum nondum respondisse: sed responsurum breui cum fœnore: qñ domesticis occupatus facere id ante eam diẽ non potuit. Hortor Donate: ut quę inter uos iaciuntur beniuolentiæ sęmina: colas in dies sedulitate officiorum tuorum: Inq; eo promerendo nil pręter mittas. Est summę uirtutis: laudisq; Antistes: qualem nostra ętate cõmendatione uitę: oratione: ac uersu: alteꝝ præferre non possũ. Cõiunctio talium ornamento esse tibi potest: & studia adiuuare: quæ magno conatu persequeris. In eo aũt tibi iungẽdo opera nõ erit difficilis nam & ad beniuolentiam sua natura est ꝓnus: & me referẽte tanta de te cognouit: ut putẽ obuiis manibus acceptuꝝ eẽ quamcũq; ei obtuleris diligẽdi occasionẽ. Est futurus Senæ hãc totã æstatẽ. Si in hac locĩ propinquitate tuo cõmodo uisere hominẽ posses: puto ad confirmanda oĩa inter uos utilẽ rem faceres. Sed ꝑturbata in hoc tempora cõsule: ne forte nimius libero aio nobiscũ agens ꝙ uelles: nõ tantũ pręstares de te: quantũ accessu tuo nũc quęrimus. Si es uẽturus: affer tecũ cõmẽtarioꝝ parte aliquã: quos i Aristotelis Ethica edidisti. Videre illos ambo optamus. Vale. Senę.

Paulo Secundo Pontifici Max.

AVdiẽs Ducẽ Mediolani uenisse Florẽtiã illuc stati cõcẽdi: nõ deprecãdę solũ ruinæ: quæ in bñficiis meis maior quottidie fit: sed uoti ip̃rimis soluẽdi: quod triẽnio añ: Spoleti lãguẽs Annũciatæ

uirgini uouerā. In altero religiosi plene est satisfactū: in altero qd ipetrarim
uix ipse intelligo. Bis iuueni sum allocutus: semel domi Petri de Medicis
apud quem habitat: iterū meæ. Primum colloquium: quod præsente Petro
est habitum: nil nisi cōmunia habuit. Postulauit tantū Dux: num creandos
his temporibus Cardinales putarem: & quos crederem in animo esse Bea
titudini tuæ. Item qua ratione ego humili loco natus in hanc dignitatē ue
nissem. In secūdo uero prior ipse de rebus meis agerē cœpit: inuehens multa
in Vicarios quos Papię habuerā: & uolens excusatione tacita in eos reiicerē
quęcūq; a ministris suis ī me essent peccata. Poposcit quoq; ut illuc mitterē
nouos: q: ut ipse aiebat: rectius honori meo consulerent. Cum ego de illorū
innocentia dicerem multa: & narrarem q̄ta impietate a Magistratibus suis
laceratæ essent Cardinalium Ecclesię: quæ in sua ditione sunt positæ: adde
remq; q̄ ppterea offenderetur & tua sanctitas: & collegium filiorū tuorum:
hoc tantum respondit: durū esse non adiuuari eū a nobis in necessitatibus
suis. Repetente iterū me nec charitatē Beatitudinis tuæ: nec nostra officia
eo tpe defuisse sibi: in quo grauius periclitatum est de summa rerū suarū: &
indignitatem monstrante taxandorū: cogendorūq; Cardinaliū: pariter cū
infima plebe clericorū: subridens quæsiuit quātum a ministris suis exactū
eēt usq; in præsentem: cum negarē sciri hoc posse a nobis: quippe expulsis
Vicariis nostris nemo ibi reliquus esset: q significare aliqd posset: sed affir
marem quæcunq; inuenta essent direpta esse: & uendita: pecuniamq; oēm
a locatariis præsenti anno: & præterito debitam: magnis coactionibus coa
ctam: anticipatamq; esse: nullam animi sui offensionem demonstrans: alio
deriuauit sermonem: multa de rebus Italicis loquens. dicente autem illo: &
tacēte me: cum prope iam duæ horę essent consumptæ: & ad discedendum
se præpararet: quęsiui quid de beneficiis nostris decerneret. num diripi am
plius uellet: an extremum illis spiritum reseruari. scribam inquit meis: nec
aliter declarare animū uoluit. Itaq; si spes aliqua ex accessu meo esset susce
pta: hunc sciat Beatitudo tua profectionis huius fructum fuisse. In multa
eius oratione ingenium in Iuuene noui: & linguam ad dicēdum paratam:
& iudicium acre: & plurimarū rerum memoriam: tum aūt ad scienda quæ
ubiq; agantur indefessam solertiā. Ita multa de rebus tuis: & nostris: ēt iis
quæ sub arcano erant expeditissime retulit: ut mirer: cuius uel improbitate:
uel negligētia ea effluxerint. In iis uero: quę de italicis cōtentionibus rettu
lit: magnū pacis desyderiū: & pericula inumera ostēdit: quę cōtinuante bel
lo euēire possunt Ecclesię. Exitus fuit: ut rogaret cōmēdare beatitudini tuę
cōmunē pacē: & res suas priuatas. quod desyderiū apud Florētinos: & Se
nenses inuenio: apud quos omnes sic egi causam laborum quos pro statu

enda pace biennio iam pertulisti:ac sic eorum animos ad bene de te expe/ctandum firmaui:ut habitæ mihi utrobiq; sint gratiæ: nec ego immemor inuentus sum officii mei. Summa hæc est factorum:& dictorum meorum: quam ideo ferendam minutius duxi:qd semper boni Cardinalis esse puta/ui:quæcunq; audit:uel loquitur: patri:& domino cõmunia facere. Triduo n. Florentiæ fui: quo spatio tanta amoris significatio priuatim:ac publice facta est:ut uehementer sim admiratus. quem uero exitum habitura sit de rebus meis ieiuna ducis promissio:plurimum ambigo. Spes omnis in tua beatitudine est:quæ nisi sub ueniat: grandem calamitatem hoc exemplo susceptura Ecclesia est. Afflicti miserandum inmodum quattuor Cardinales sunt: sed hęc maior mihi q̃ cæteris est illata calamitas: qd aliunde illi habentes substentationem ad uitam:una tantum in re iacturam fecerunt: ego una direptione cuncta amisi:nec nisi in diminuenda familia refugium habeo. Mitto his inclusas litteras Cardinalis senẽsis:ut eas intelligens sancta tua Dignatio:iudicare facilius possit quod in meis factum sit:quæ propinquiora ad prædam sunt: quando in longinquioribus tanta est grassata crudelitas. Dies mali sunt beatissime Paule:& peiores aduenient. Misereatur nostri omnipotens Deus: & de excelso sancto suo respiciat nos. Senæ xxviii Iulii. M. cccc lxvii.

Carolo Salando Cremonẽsi.

QVid ęgerim accessu meo ad Ducẽ:ab exẽplo litteraꝝ intelliges quas scribo Pontifici. Res ita est gesta:ut narro. Additum a me nihil est:aut diminutũ. Cura utrãq; epistolã in tpe reddi: sed eã quæ uetustior est:& crucẽ habet a tergo die una prius: alterã uero posterius. De responso nõ est qd magnopere sollicitus sis:aut.n. hæc curanẽ:aut nõ:si curãtur:ẽt sine tua opera fiet quod expedit. si minus:omnis diligẽtia superuacua ẽ. Mitto tibi ẽt exẽpla calamitatũ nostraꝝ quæ quottidie a Sacerdotiis nostris afferuntur. Eiusmodi sunt:ut expectãda a Turcis grauiora nõ sint. Feramus patiẽter omnia:& præstolemur eũ q dixit: Mihi uindictã & ego retribuã. Poteris:sicubi utile eẽ iudicabis:illa ostẽdere. Visita nõnũq Rauẽnatẽ nostꝝ:& doloꝝ meoꝝ facito illũ participem. Vigila ad rẽ Priuernatẽ:& q̃tũ potes attẽde:ne Papiæ afflicti: ẽt subditiõe ecclesiæ eundẽ casũ feramus. Scribet patruus tuus qd agẽdũ in nõnullis existimet. Sequerẽ cõsiliũ eius si illud tu utile putas. De re domestica:nõ ẽ qd ãmoneã te: scio frugi homo es:& mihi affectus. Similis tui esto:& errare nõ poteris. Audio Christophorum nostrum ad mortem languere:si ita sit:doleo non mediocriter. Quacunq; in re potes casum illius adiuua. Si Domini uolũtas supra remedia nostra est:age cũ patribus meis Rothomagensi:& Auinionẽsi:ut

plebs illa:quæ ducētoꝝ aureoꝝ est singulis annis:cōmendet mihi in his re bus afflictis.Leuamen aliquod erit nuditati:in quam duritas me aliena in duxit.Allegari certa familiaritas poterit.Fuit non obscure Capellanus me us:& aliquando domus magister.Vide ne uostras manus effugiat:qm̄ & rebus his nostris aliquando compositis futura est tua:sic.n.est mens.Scri bo Pontifici ea de re.Reliqua tuæ diligentiæ erunt.Ieiunus es in scribendo omnia nuncia etiam minutissima quæq;:& uale.Falconem nostrum ēt atq; etiam meis uerbis saluta.Ad eius suauissimas litteras nil responsi nunc do: plurimis impeditus.Hanc dilatiūculam granditate epistole compensabo. Ambo benevalete.Senę ultimo Iulii.M.cccc lxvii.

Hortor Pont.ad mittendum unum ex familia sua:qui nomine suo appręhē dat possessionem beneficiorum nostrorum:ut minus prompti ad iniuriam Ducales satellites sint:& addo daturum te isthic impensam ad iter usq; Pa piam.Itaq; si hoc factura est sanctitas sua:tu quoq; facito sumptum.Per q̄ utile consilium puto si fiat.

M.Episcopo Vicentino.

AModo non tanto metui mihi sunt Turci:q̄to antea erant.Chri stiani eadem operantur.Diripiunt illi uexantq; ecclesias:hi non ignauius crassantur in sancta sanctorum.Hoc si mitissime mēti tuę durum uidetur audi eum a quo præsentes reddentur:& exemplo inspi ce litterarum:quę idipsum significant:nosces a uero me non errare.O rem miseram dignamq; Ananię:& Zaphirę exitu.Nō me grauant domesticę res:q̄q̄ calamitosę sint.Illud premit atq; incendit:q; in totam Ecclesiā hæc protenditur strages.Paulatim sumus obprobrium hominum:& abiectio plębis.Nosti quid Clerus uenetus sit proxime passus:ad uicinos Insubres lapsa est indoles scœleris.Florentini idem nunc cogitant.Audiēte me:recla mante:& repręhendente non religiosiores se futuros:dixerunt Duce:& Ve netis.Erramus uehementer:si damnaturum regem cōsilium hoc credimus: aut non transcensurum alpes putamus.Ita uno ex loco malum exoriens:to tam mox appręhendet ecclesiam.Quid inquies:agendum existimas?quid oro aliud q̄ flendum continuo?& orandum Dominum Iesum:ut placatus peccatis sacerdotum suorum:gentem suam in lachrymabilem direptiōem non det?Scio Pontificem nostrum supra q̄ dici possit egre hęc ferre:& tem porum conditione non posse quę uult:est enim mens eius ad libertatem Ecclesię nata.si qd tn̄ rogando:& monendo illum posse intelligis:hoc tua impetratione damnis publicis pręsta.Seruis priuatę causę:cū curas cōmu nem.& ad hoc Deus tibi gratiā dedit in oculis Pauli:ut subuenires clamā tiū uocibus.Ego ut uerbo uno sorte amici tui agnoscas:ꝑuentum omnem

preteriti presentisq; anni amisi:quae calamitas caeteris:quae taceo:compa
rata:adhuc mihi tolerabilior est. Moestus:& dolens haec tecum sum que-
stus. Quaeso apud te omnia sint. Accipienda hoc tempore: & mussitanda
iniuria est.faceret eam iterum:si fecisse credere.tBeneuale.Senae penultimo
Iulii.M.cccclxvii.

Cardinali Theanen.

EXpectaui continuo Dignationem[illegible]uam:sicut inter nos erat con
uentum:& tamen poscentibus nostris peccatis:non uenisti huc
usq;.Maluisti casum pestilentie domesticum expectare:q desy-
derio filii tui facere satis. Nimis uiterbiense coelum te capit:& nimis anti-
quae consuetudinis memoriam tenes. Sene tue oblitus:Bagnariam: sicut
audio:delegisti:in qua te:& familiam oblectares.quid tam male ii ciues de
te meriti sunt:ut fugiedos tibi eos existimes:an ne scis parenté reipublicae
huius te esse :& directorem haberi in omni ciuitatis fortuna:Sic me amet
perpetuo Deus:& secunda omnia tribuat:ut ego hic & celebrari:& in grã
di ueneratione esse nomen tuum inuenio.requiritur a me horis pene omni
bus uenturus ne sis:& quando id erit quod eis de te repromisi.Pater quoq;
Bartholomeus:qui aliquando est mecum:& tua affinitas uno studio aduẽ
tũ hunc prestolantur.Quem quid tardet non uido. Aer saluberrimus est.
Aestus longe remissiores q alibi.post leue autem contagium:quod ab ini
tio cum huc ueni uix est intellectum:ne scintilla quidem continuationis est
uisa.assunt affatim ad uictum omnia:gelidae aquae:& purae bibuntur.Ge
lidiora etiam uina ex tophineis cellariis prompta. Matutinis quoq; horis
lustraui nõnunq circumstantem agrum:nihil ini Theanenẽsis ad aucupia
& piscatiões tuas:meas quoq; uenationes excogitari accõmodatius potest
Vicina etiam loca:& religiosorum coenobia gratam uicissitudinem praestãt.
Profecto aut loci amor me fallit:aut amplitudo tua errat iudicio:angulus
uel minimus suburbani Senensis toti Viterbiensi territorio est preferẽdus:
ubi & continua sulphura:& arboribus nuda planities quid grati habeant
nescio.Quam ergo ueniendi fidem nõ obseruasti amodo amplissime pater
implendam tibi existima. Intuebere praesens:quae absenti non scribo: & pro
fecto si recognoscere propius charitatem domesticam uolumus: debentur
iis qui nos genuerunt:& qui nostri sanguinis sunt:haec cõsolationis officia.
Grãdeuus pater:q sola tui auditiõe etatis uim superat:Itẽ frater:& neptes:
& domus tota:ad laborum solamen:& uitae:hanc laeticiã permulti existimãt.est
nobis ignotũ.q diu habituri eos in hoc seculo simus.Esset mẽtis tristis acu
leus:excessisse patrẽ e uita:q nõ potuisset auctorẽ fortunarum:& domesticae
glorie:ante obitũ cernere:cũ tñ in propinquitate loci id facile fuerit.Quin &

ratio nostra pater amplissime in hoc ipso habenda est tibi. Senensi: qui pro pediem futurus hic est: quiq; ad aquas Pisanas non plane est confirmatus: te presente est opus: ut uidelicet cõmunicatione omnium uoluptatum a tristicia illa sua: & superciliorum nube: quæ animam grauat: ad hilaritatem illum traducas: quæ quidem una si quãdo casu aliquo accidit: plus ægram ualitudinem recreat: q̃ mille medicorum remedia. Ego quoq; si in meis necessariis consilio tuo ullo tempore egui: imprimis certe nunc egeo. Perditis enim & afflictis: & miserandumimmodum uexatis omnibus: quæ in ditione mei Ducis possedi: consolari me ipsum uix possum. Non aliter in castra hostium seuitum esset si essent deuicta: q̃ crassatum a satellitibus eius est in Papiensem ecclesiam: & in duo tantæ uenerationis cœnobia: ex quibus: ut plus scias: non Vicarii modo: & uillici: & custodes: sed monachi quoq; eiecti crudeliter sunt. Quam calamitatem ne propriam mihi esse existimes: scito & Bononiensi nostro: & Senensi esse comunem: cuius quidem Prior cõuentus innocens hõ & mitis: in prima direptiõe transfossus est gladio. Veniens itaq; ad nos eris malorum nostrorum leuator: & solamen quod in nobis inuenire non possumus: accipiemus a te. Recreabis quoq; languentes spiritus nostros: Imprimis autem iudicio quo plurimum uales: & auctoritate: qua apud Ducem: & Comitem Vrbinatem præ cæteris potes. salu/ti eris ambobus. Ego. n. Florentiæ bis illum proxime allocutus: quid boni rettulerim nescio. Itaq; Dignationem tuam precamur ut uenias. Incides quoq; in celebritatem Beatæ Matris in cœlũ: quam & solemnem hic agi scis: & a lætis spectaculis non alienam. Ouidiano uersu epistolam claudã. Nil mihi rescribas: attamen ipse ueni. Vale. Vltimo Iuli. M. cccc lxvii.

Pontifici Paulo.

Q Vottidie magis: non a Vicariis meis: qui nulli iam sunt: sed a ciuibus Papiẽsibus: certior fio: res omnes cœnobiorum: atq; ecclesię crudelius lacerari. sunt. n. uaçua admiſtratoribus omnia. nec quisq̃ in tanta acerbitate pœnarum manẽdum sibi putauit. Superfuerat iuuenis unus ad custodiam domus episcopalis relictus: Is quoq; sub mulcta aureorum mille iussus ire Mediolanum ad accipienda edicta Thomę Reatini Iulião apostata seuioris: omnibus derelictis: amicorum beneficio latet. Mitto inclusas litteras eius ad me: in quibus propter cõtinuam queritandi diligentiam: nec nomen loci est: nec amicorum apud quos delitescit. In me autem quam in cæteros Cardinales durius hic satelles crassatur: qd cæterorum Sacerdotia procul Mediolano sunt: mea in oculis. Parata direptio animum illi facit ad facinus promptiorem. Confusus ergo Beatissi/me Paule tam tristi facie rerum: quid agam ignoro. Nihil me turbat: quod

carnem: & sanguinem sapiat.uulnera cordis mei sunt:euersio rerum: quas tanto annorum multorum labore cum gloria sacerdotali composueram. Breuis hora cũcta dissoluit. Qui prædiis occupatis iam cessarant possessio ne:in ueterem occupatioñe nnnc rediere. Qui uenerabãtur:obseruabantq; dignitatem sacerdotiorum meorum:fortunam secuti:in cõmodorum oĩum sunt adiutores.nemo ibi ꝓ me est: alienigena sum:nec cognatum habẽs: neq; affinem:cuius cõmunis offensio consyderatiorem Ducem ad iniuriam faciat. In tam afflictis rebus una tantum salus occurrit:qua mihi nõ præsti ta:finem miseriarum non uideo. Ea uero beatissime pater:si sancta dignatio tua aliquem ex sua familia mittat:qui nomine tuo possessioñe omnium ap præhendat:& tamdiu temporalia:& spiritualia insimul administret donec tempestas hæc transeat: & quietem capiant mala præsentia. Credo q; me nunc habent ludibrio:reuerentes nomen Pontificis continebuntur: nec ex tremum interitum quærent. Neq; uero timor impensæ ullius hanc diligen tiam tardet: Curator domus meæ Carolus Cremonensis: quem Romæ dimisi: sumptum præbebit usq; Papiã:reliqua administrator ipse sibi sum met in dies. Quæso per immortalem Deum consilium hoc serui tui non ne gligas:meum.n.solum non est. Idem suadent: qui ex locis illis clanculum scribunt:quippe præsentem rem intuentes:monstrant remedium quod po stremum esse intelligunt.nec me beatissime Paule tacita cogitatio tua accu set. Poteras Papiensis contribuere simul cum cæteris. Quondam & Cardi nales Principes sæculi in necessitatibus adiuuerũt.duorum milium summa te his calamitatibus eximebat. Malo iterũ:atq; iterum malo:cum sacerdo tiis meis me perditum iri:q̃ tam iniquum exemplum patribus mei ordinis instituere.ubi.n.imperatam taxam uoluntarius nunc suscepissem:suscipien dam quottannis uidebam in omnem necessitatem quantumuis exiguam: nec habituram ullo tempore finem. Adhuc satius est semel:atq; iterum per uiolentiam diripi:q̃ indignissimum tributum subire. Illud non semper aude bunt:hoc tanq̃ regale Ducalis ærarii in æternum requirerent. Natus humi li loco sum:non tamen humilem animum gero. Sequutus eius exemplum: qui dixit: Zelus domus tuæ comedit me. Propositum teneo:non sacerdotia modo:quorum occasu non occidet fides: sed hunc sanguinem: spiritumq; sine metu ꝓiicere. Temptaui:& tempto cum Vicario Christi præsentibus malis medicinam apponere:maiorem quam implorem non habens. Si ca nascenti malo subueniet laudem domino dabo. Si minus etiam uoluntati suæ me accomodans:pro omnibus:quæ accident gratias agam. A seruo ta men suo hoc quod:dicam sapientia tua benigne accipiat. Videndum dein ceps est Paule:q̃tum sæculari potestati in sacerdotes sit concedendum.hone

ftis concessionibus nostris abutuntur illi ad sua arbitria:omnemq; q̄tum uis leuem pretextum:grauissimas ad pessundandum faciunt causas. Indulsit Duci meo tua benignitas:ut si qui ex clericis suæ ditionis sponte afferre quidpiam uellent ad subsidiū belli:impune id possent. Ea tamen conditione:ut idipsum certis ex promissionibus redderetur in tempore. Ecce indulgentiam tuam excedēs ille:grandi instituta taxa unicuiq; summam indicit inopesq; & inuoluntarios per uiolentiam cogit. ac ne quid licentiæ desit: membrum mystici corporis tui:sanctę tuæ Romanę ecclesie Cardinales non cogit modo:sed in prędam turpissimam agit. Eadem de restituēdis pecuniis tibi sit spes:quę de exigendis est nunc consolatio. ut promissam conferendi libertatem non seruat:sic restituendi fidem non obseruabit. Multa est bonitas tua:ut uideo:& ex te ipso metiris Principes sęculi. Sed iudicandi illi sunt ex operibus eorum:quæ uidemus quottidie:non ex mansuetudine nostra. Venetorum inultę decimæ has nunc angustias in locis ꝓximis faciunt:& facient post paulo in aliis. Putant quippe homines ex officio fieri quicquid fit uicino exemplo. Det ueniam dolori meo tua compassio: si feruētius loquor. Rerum indignitas:& amor Ecclesię:& gloria temporis tui ita me cogunt. Senę.xxx.Iulii.M.cccc.lxvii.

Cardinali Rauennati.

MOx ut Senam accessi significaui tibi ut ualerem ego & ii:qui tui nominis cultores hic sunt. Dixi etam quanta beniuolentia ab his ciuibus essem susceptus. Litteras ferendas dedi Abbati cuidam Burgūdo:qui uisurum se Romæ tuam dignationem dicebat. Ex illa die nil amplius scripsi:nolens quem diligo ut parentem:contristari misera significatione rerum nostrarum. quid.n. in tanta iactura possum: nisi dolendum: & lachrymandū scribere? uerum quia:ut a meis diuulgata iam Romę sunt omnia:ne tu aliis loquentibus:me tacentem mireris:paucis filii calamitatē intellige. Ducis mei imperio loca omnia Papiensis ecclesiæ:& cœnobiorū quæ teneo:plęna militibus sunt. diripiuntur nō aliter:uel direpta iam sunt: q̄ si essent hostiū castra. quęcunq; condita erant:& ab aratoribus debebantur uel locatariis in annum præteritum:& præsentē: magnis coactionibus exacta:anticipataq; sunt. At quo impunius:& liberius omnia fierent:eiecti curatores:& Vicarii. Monachi quoq;:q administrabant diuina. Vacua ibi sunt omnia. non rector est:non domesticus quisq̄:qui nedum subuenire:sed ne significare quidem quottidianum aliquid possit. Certior a nonnullis Papiensibus fio non reparatum iri biennio:quod Ducis satellites paucis exterminauerunt diebus. Audiens ego illum esse Florentiæ:accessi ad eum:temptaturus:num retinere hunc impetum ratione aliqua possem. Bis mi Rauē

nas auditus: sic anceps remissus sum: ut quod retulerim nesciam. hoc solū loquente illo deprehendi: nihil se ignorante: aut nō iubente esse admissum. Sortem consimilem Senensis pertulit: in eius Terdonensi coenobio nō modo direpta sunt omnia: sed conuentus Pater sacerdos: & monachus in ipsa direptione occisus. uolūtate Ducis: an impulsu alieno facta haec sint: scit Dominus absconditorum inspector: ego id nescio. Multa tamen: ut nosti: quae suspicer habeo. Cuiuscunq; culpa exemplum tam noxium factum in Ecclesia sit: grandę nimirum peccatum est: relinquendum iudicio eius qui dixit: Mihi uindictā: & ego retribuā. Quāq uero hęc ita se habeant amantissime pater: & una impietate biennii prouentibus spoliatus ad mendicitatem impellar: non tamē mente deficio: nec impatientius fero hunc casum: q̄ digni tati meae conueniat. Id modo me angit: q; redempta magnis laboribus: q; ad diuinum cultum bene instituta: q; laus administrationis rectae: annis iā pluribus parta: breui hora ceciderunt. Peterem ut in tantis malis mihi esses subsidio: sed post ruinam non est iam subsidio locus. Hoc tantum quaero his litteris: ut Papiensis tui misericordiam habeas: & praesentes litteras nulli cōmunices. potentiorum iniuriae: inquit Seneca: hilari uultu: nō patienter tantū ferēdae sunt. Facient itez: si fecisse crediderūt. Vale. Senę. ii. Augusti.

Paulo Secūdo Pontifici Maximo.

Quantum breuia tua subuenerint domui Dei: cuius tu imprimis es custos: uide beatissime Paule ex exemplis litteraz: que. xxviii. Iulii scribūt ad me. Mitto ea Carolo Cremonēsi Accolito tuo: ut si uelis possis inspicere. Creuit in dies magis uexatio mea: nec ulla calamitas habitura finem uidetur. Taxa Romani tui Cardinalis ad milia duo erat indicta: Pręsens direptio: quattuor iam multo excedit. absorbsit una in gluuies prouentum omnem praeteriti anni: atq; pręsentis. Thomas Reatinus tuae sanctitatis subditus: & fratrem in curia habens scriptorem apostolicum: male imperata deterius implet. Ille est: cuius impia opera calamitosius exercentur omnia: atq; in preceps agunt. Apposuit de sinu suo emptorem: qui q̄minime aestimet quę rapit: Ipse q̄ multo postmodum uendat. de me obloquitur. Te non reueretur. uina oīa: quae in Coenobio sancti Victoris condita erant: domum suam in ipsis doliis transtulit. olim quoq;: ut retuli tibi: citauit ad se ciues nonnullos meos Papienses: & carcerem eis est minitatus: quia sententiam tui breuis seruantes: publice in Cathedrali ecclesia de portonis a Clero exactis ueniam coram Vicario poposcerūt: iuraruntq; deinceps se non exacturos. Ipsi quoq; Vicario contumeliis multis uexato: grauiora denunciauit: si a mādatis tuis non abstineret. Quae maiora o Paule adueniente Turco expectamus? An nō est haec imanitas omni barbarie

sæuior: Verbis iam meo iudicio opus non est: inania sunt: & uacua. assumẽ
da amodo sunt arma iusticiæ: & uirga Apostolica uasa figuli confringẽda.
Procrastinando & indulgẽdo aluimus iam multos annos Tyrannidem in
capita nostra: & in dies alemus: nisi sacerdotes eẽ cęperimus. Scripsi beati
tudini tuæ de uno aliquo ex familia tua Papiam mittendo: perseuero in ea
dem sententia: & precor ut fiat: Iudicans hoc solum superesse ad meam sa
lutem. neq; Angelus Sutrinus iuditio meo esset inutilis: prudens. n. est: &
cautus: & pręceptorum tuorum obseruãs. me quoq; in hac antiquitate Cu
riæ agnoscit. Non magis tamen hunc: q̃ qui tibi placuerit quæro: dummo
do tuus sit: ad rem mihi est satis. Ex ditione tamen Ducis neminem probo.
experimento ueteri hæc dico: uel metui seruire cogetur: uel gratiæ. Momen
to Paule Vicentinę psecutionis tuæ: & charitatis: quam tibi Cardinali præ
stitit Pius: Fratrem sibi charissimũ & secretarium quottidianę necessitatis:
G. Lollius: ualentem apud se gratia: ante alios: quo maior esset auctoritas: ad tuos Ve
netos misit: & fœlix fuit opera sua. Non peto tantum pro antiquo filio tuo
cõparticipi olim anxietatũ tuaʀ: pusillũ aliqd peto. Senę. v. Augusti. 1467.

Cardinali Niceno.

INtelligo Reuerendissime pater: quę acta in Consistorio sunt ad
redemptionem meæ: immo cõmunis omnium nostrum iacturę.
Habeo gratias Pontifici nostro pro iis: quæ scripsit ad Ducem.
Ago & charitati tuæ pro omnibus quæ præstitit filio. Plæna pietatis sunt
omnia: & certe opportuna ad rem: nisi iam cuncta una ꝓcella abrepta: dis
pulsa: & dissipata miserrime essent. Reliquæ iam nullæ sunt: quibus possit
intendi. Præteriti anni: & præsentis absortus est omnis prouentus. De reti
nenda possessione: q̃tum inde intelligo: nunc periculum est. Rebus non cõ
tenti: etiã spiritũ quærunt. Redeunt in uetera: qui occupationibus antiqua
tis iam cessarant: & sine domino fundi: locandus fundus ꝓponitur. Hoc ex
Carolo meo Cremoneñ pietas tua intelliget. Miserum me: q̃ta plaga eccle
się hęc est: & q̃ lachrymabile exemplum iis qui ꝓximi incẽdio sunt. Roga
ui Pontificem: mitteret sumptu meo Papiam unum aliquem ex familia sua
pro suo notum: q suo nomine omnem possessionem appręhenderet: ac tuta
retur. putans quę prostitutę dignitati nostræ iam non habetur reuerentiæ
habitum fortasse iri beatitudini suæ. nescio quid aget. Binas ea de re iam lit
teras dedi: ostendens extrema foměta hæc esse: quæ adhiberi possent spirã
ti prope iã corpori. memoraui quoq; q̃tum missione Gregorii Lollii ad Ve
netos olim beatissimus Pius in re sua Vicentina ęgisset. Dominus Deus in
ducat in aĩum eius quod sit salutare. In breuibus suis: ut loquar patri meo
in aurem: nulla est spes. Dicam præsens: si quando ad urbem reuertar: quæ

Florentiæ loquente Duce acceperim. Miraberis multum:& miseram cōditioné nostram pariter ingemisces. It magno impetu i præceps omnis gloria administrationis Romanæ. Tua sapientia uideat num dexteritate:qua soles: agere quicq̄ de mittēdo:quem postulaui cōmode possis. Id si impetraremus:aut necessario pugnandum illi aperte esset cum Duce:aut saltem retinēda locorum possessio. Quęso in his doloribus meis ne deseras me pater Nicene:ammonens & monstres quid agendum existimes. Ego.n.etsi immemor meæ dignitatis non sim:tamen in tanta rerum duritate consilium certum non uideo. Miseros prudentia prima reliquit:Et sensus cum re consiliumq; fugit. Beneuale.v.Augusti Senę.

Cardinali Mantuano.

NVnc primum delatę ad me sunt litteræ tuę:casu quodam:ut refert Ambrosius Spanochia:in cubiculo suo dimissę.etenim cum soluisset fasciculum:qui afferebatur ex urbe:& modo has:modo illas festinus tractasset:dicit eas:quę mihi erant inscriptę:admixtas chartulis suis:latuisse usq; in hāc horam:& in euoluendis scripturis uenisse nūc primum sibi ad manum. Inspexi diligenter num signa integra essent:& an qd mali esset temptatum.uidens intacta omnia:& casum fuisse in culpa : non redditorem:minus moleste hāc tarditatem tuli. Itaq; ignosce pater:si a deditissimo seruo tuo primum satisfactum non est desyderiis tuis. Negligens inte colendo nec fui unq̄:nec ero. Ad litteras uero ipsas:libertate:qua soleo sic breuiter habe:Ais epistolas meas:quæ recitatę nuper in cōsistorio sunt: quibusdam in locis a nōnullis esse reprehensas:idq; iniquū tibi uideri affirmas:damnans indignam cōsuetudinem ordinis nostri : ad quem nil ita elaboratum perfectumq; afferri potest:ut criminatores suos non habeat. Rē narras amplissime pater antiquam:quottidianam mihi:& sine litteris tuis per me cogitatam.nō scripsi ea mente Pontifici ut recitari eas patribus uellem:tacuissem potius:q̄ passus essem in examen censorum nostrorum uenire. Raro quidem concors:sed semper malignum. Recordor scriptorū Pontificis Pii:quæ et si in admiratione summa alibi essent:tamen plærunq; nobis cōmunicata:non placuerunt quibusdam.his ieiuna:illis undantia : nonnullis tollēda tota sunt uisa. Teruisini quoq; nostri recens memoria.nemo erat:ut scis:qui tacito iudicio ingenium eius non collaudaret:epistolasq; dū legerentur stupens audiret.attamen uel inscitia quorundam : uel liuor : ita malignis reprehensionibus eius animum fregit:ut uidens ille labores suos tam male acceptos:mœrore confectus in languorem inciderit:ex quo recreari non potuit. Id mihi familiarissimus pater anteq̄ decederet:euenturum est lamentatus. Litteras Cardinalis sancti Angeli:optimi:atq; integerrimi pa

tris uidimus nuper effuso cachino a plerisq; derisas. Acres sumus ad aliena carpenda: ad nostra uidenda ignaui. nemo (inquit Persius) in sese temptat descendere nemo Sed praecedenti spectatur mantica tergo. sed demus hoc cōmunibus malis: nec feramus moleste in aliorum sortem nos cōiici. Alio ingenio fuit Pius: alio Trauisinus: q̄ Papiensis: & tamē maligna iudicia de clinare illi non potuerunt. Quid me angat declinari a me non potuisse? ue rum nimis multa de nugis. Illud mihi est aestimandū: Illud graue ducendū: q, fideli chitographo tuo reprahēdis: scripsisse me Ducem Mediolani quae dam narrasse: quae secreta esse sciebam: atq; hūc locum ideo male acceptū: q, in crimen reuelatarum rerum uisi sunt Cardinales uocari. Mi Mantua ne doleo uel non scripsisse apertius: uel fuisse uerba mea minus cōmunia. mēs tamē aliorum spectauit. Quę rettulit Dux ea sola fuerūt: quae unicuiq; nostrum conuiciatus est Pontifex: & seorsum quae mihi est minitatus. Itaq; minutatim totam contentionem recensuit: ut interfuisse omnibus uideret. Hęc scis fui Te secreta inter nos: & tamē per oratorem suum significata sunt Duci. Oratori autem Pontifex indicauit: ut tibi renūciauit orator. hoc uide licet uo'ebam per epistolam meam: ut tacitus ipse intelligeret reuelatorem secretorum esse: non nos: quos aliquando tam seuere accusat. Si aliter accepta res est: iterum doleo: atq; iterum tota mente contristor. Potes: si uidetur: fa ctum meum patribus excusare: & quo animo illa sint dicta testari. nā quod scripsi indulto Pontificis: subsidium clericale in ditione Ducis Mediolanen sium exigi: id ego ipse: Ipse inq̄ ego a Pontifice ipso audiui. nō litteris tamē sed uerbo tantum oratori Augustino concessum. Amplius audi: Hortatus est ille me ut satisfacerem taxae imperatae: & exemplum olim suum cū suis Venetis rettulit: quos nōnullis milibus adiutos eē in necessitatibus: nescio qbus: asseruit. Si ergo nō indulserat Duci: cur me ad īdignā rē hortabat? si īdulserat: cur ad excusandas excusationes ī peccatis filiū imisericorditer lace rat? Oībus modis miser ē seruus: cuius ueritas ui dn̄i uincit. sed hęc coram uberius. Addis minus ideo īprobari a te cōsiliū tuū: q, cōstātia mea mihi ob fuerit: tibi nō nocuerit facilitas tua. Iocaris hoc loco Reuerēdissime pr̄: nec qd sentias: sed qd rideas scribis. neq;. n. te ita sentir̄ puto: ut dicis: maior ē. n. uirtus tua: q̄ ut sola terrena inspiciat. si qui tamen sic sentiunt: sensus illis sit suus: mihi meus non adimatur. Ego nihil utile unq̄ putaui: quod non idem esset honestum: nec utile aliquid: quod non honestati esset coniunctum. Si ualeat sententia tua: corruat necesse est tota religio nostra. quae ideo in tan tam maiestatem ascēdit: quod sanguine suo testificata est honestatem: quā dico: & potiorem morte cōscientiam duxit. Interogatus tu a me illis diebus contentionum nostrarum utrum ne crederes Pontificem: & nos uoto: & iu

reiurando illo teneri:& posse absq; horum transgressione institutis legibus contraiři.Scis quid mihi responderis etiam testimonio Michaelis Mediola neñ quem sęcula nostra itegerrimum:& doctissimum uerbi Dei pędicato rem merito habent.si ergo oportuit in tanta religione Sacerdotem:Episco pum:& sanctæ Ro.ecclesiæ Cardinalem:conculcata conscientia loqui:& pluris æstimare iacturam temporalium q̃ animæ:aut Pontifici adulatoris officium:non senatoris prestare:tu ipse:qui & bonus es:& zelum domini habes:& supra ætatem etiam sapis:iudicio tuo expęde.Ego illum caute ne gotiari existimo:ut uerbo utar tuo:nõ qui rationes suas ad ea:quę infra:sed supra nos sunt:fidei documentis instituit.non ad stipulor hoc dictis sancto rum ullis:non tam q̃ desint:q̃ ne manifestã rem minima probatione uideat in dubitationem adducere.sed hęc quoq; uberius coram.Pro omnibus quę significas:& pro iis quæ Romæ & Mediolani es operatus:Dominus Deus cumulate retribuat:nõ solum uiuo:sed etiam mortuo.ego Mantuano meo nil charius:nil amantius:nil preciosius habeo:quem quidem ad supremum usq; uitæ spiritũ:omnibus obsequiis deuotissime colam. De Cardinalibus creatis gratulor collegio nostro:sunt uiri præstantes:& nobis amici:& Ro manæ ecclesię futuri perutiles.Sed o corda sine pietate:ubi quęso ẽ Medio lanẽsis? An ne uidetis expiraturum illum dolore? & uos fratricidas futuros? Ago gratias Deo:q; mũdæ sunt manus meæ a sanguine iusti huius:uos ãt uideritis.Beneuale:& me cõmendatissimum habe:& hęc quę ad solum Car dinalem ex lege Paulina scribo:apud te contine:ne tu transgressor legis sis:non ego.Senæ.

Cardinali Seneñ.

MIraris unde tantum iniquitatis exerceatur in sacerdotia nostra:re quirisq; num in Ducem Mediolanensium peccauerimus aliquid pœna tam misera dignum.Peccatum amplissime pater nullum nostrum est.In eum:& patrem eius Franciscum impleuimus omnia bono rum amicorum officia:nec inuenti ullo tempore aliter sumus.Sed tu admi rari iam desine:mirandum magis esset si in tanta licentia non fierent:quæ fiũt.Dux ipse iuuenis est:annos uiginti & quattuor natus:a patre militari moribus militaribus institutus.Raram educatio illa religionem habet. Ei putatur plus animi:& fortitudinis esse:cui maior est Dei contemptus.Blas phemiæ pro expugnationibus urbium sunt. armis arrogantur omnia.Di uini iuris:atq; humani nulla ẽ ratio:& miraris si sanctuarium Dei diripi im perauit? uide & aliud:quod admirationem omnem penitus tollat:ministrũ uoluntatis suæ delegit Thomam Reatinum:hominem eum:quem:ut scis per uulgata scęlera orbis pene oĩs abominatur.Iniuncta ei a Duce peccata

sunt. Dirus satelles portenta exequitur:id agens uidelicet ut quando uirtute nulla se insinuare ad gratiam potest:egentem iuuenem his sibi sceleribus iungat. Ad Reges pene omnes christianos & Principes: Thomas se contulit querendæ fortunæ causa:nullis horum accepta opera hominis potuerũt. Apud quosdam etiam periclitatus est de uita:& finem cœpisset iniquitas:nisi repentina fuga in articulo subuenisset. studia per omnem uitam fuerunt alea:magicæ artes:& libido in mares:quorum circa se greges sem per uidemus. nam uanitatem animi:& iactantiam:& linguam mendacem & periuria quottidiana non refero:quę illi familiora:q̃ cibus:& potus. Hũc uelut ex toto orbe profugum:in Franciscum Sfortiam fortuna impegit:patrem Ducis huius:ducatum eo tempore armis præparantẽ. Is uero:ut erat ad sæculi prudentiam dexter:hominem nõ est aspernatus. Putauit(siquando iniungendum iniquitatis ministerium esset)hũc uel solertissimum ministrum:uel esse posse futurum. etenim hoc habuit Sfortiana illa domus præcipuum:ut omnifariam aulicos sibi conquireret ad omnifariam opus idoneos. A sceleribus autem adhęsit Thomas:& stetit. Nec aliud præterq̃ mẽtis opinio satellitem auxit:Flagitia eius omnia:si cupis singillatim agnoscere:lege epistolas duas uiri integerrimi Pogii Florentini: in quibus illa enumerat:conatus uel ad sanitatem illum reducere uel cæteros:ne fallerentur: impurę uitæ admonitos facere. Editę sunt:& apud multos habentur:nec inueniẽdi erit labor difficilis. A mala igitur arbore:iuxta Saluatoris uerbum: expectandi boni fructus nõ sunt:nec a thesauro iniquo cordis opus dissimile. Si ad bene operandũ contraheretur quicquid in eo est uirium: Thomas iam id nec sciret:nec posset. Antiquata indignitas in naturã est uersa:neq; ad uirtutem reditum habet. Facit in nos:& nostra:quod inueteratę dicrum malorum menti est consentaneum. Itaq; doleamus iam pro iis omnibus: non admiremur. Admirationem quidem quæ dicimus tollunt:aut per hæc temptat Deus patientiam nostram:aut erratorum nostroꝝ nos admonet: aut uero pietati filiorum utrunq; indulget. Quodcunq; autem sit horũ:gratias illi patiẽter agamus:dicamusq; cum sancto Iob:dominus dedit:dominus abstulit:sicut domino placuit factũ est. sit nomẽ eius bñdictũ i sæcula.

Ioanni de Michaelibus.

Hortatus sum te ad studium uirtutis:& ad seruãdam charitatem cum fratre Baptista. Ecce tam multis mecum in eam sentẽtiam agis:ut qui docere alium cupiebam:doctrinam ipse ultro acceperim. Video nil tibi deesse:quod ad bene operandũ litteræ sacræ admoneãt. Lætatus sum plurimũ ingenio tuo:& mihi congratulor:q͙ amer ab eo:cũq; amem:qui pleno gradu semitã laudis ingreditur. sic facito semper Ioannes

& quę itelligis serua:& quę didicisti opibus cōproba. Hac una rōne crescet in Ecclesia:& utilē te in domo Dñi potes prędstare. Abeūti pmisisti quaq; hebdomade datu# te ad me litteras : quicq; iā lapsis:uix unas accepi. Fidē serua:nec manū calamus grauet. Beneuale:& me ama. Senæ. viii. Augusti.

Baptistę Zenoni.

Litteræ tuæ plenæ hūanitatis:& gratiæ:admodū me delectarūt. In hoc ēt sunt cōsolatę:qd seruatu# te spōdēt. quę ego nō ābitione aliqua:sed beniuolētię studio uerbo:& scripto añ ammōuerā. Præstabis ergo quod dicis : atq; ita ppetuo mentem institues:ut in timore Dñi ambulare:uirtutēq; añ oia ponere te homines noscant. Animus meus tecū sedulo ē. opa ēt nullo tpe deerit. Bōā famā tu:& Ioānes frater sic custodite:ut q uos amāt:de uobis loq itrepide possint. Fidē mihi nō seruas:qnq; iā hebdomadibus unas tm̄ a te litteras habeo:singulas singulis spoponderas scribere. Crebritate igitur erratum hoc sarci:& uale. Senę. viii Augusti.

Gentili Vrbinati.

Sic malo ego quoq; ut cū Iacobo tuo posthac:nō cū Papiēsi:negotiū sit. Quid. n. & Rica:& Pyleus iucūdū familiare uc habet. Pōpulis nominū de consuetudine nr̄a sublatis:sic agamus inter nos:tanq qbus idē sit animus:ac pp animū parē in utroq; potestatem uelimus. Vbi seruitus:ibi odiū. Vbi dominatus:nō stati libertas. Vtraq; sane charitati inimica. Eum me facito:quē aliqñ isthic fuisse audisti. Satisfecisti nūc lōga epistola. Gratias habeo. Haberē ipēsius:si tua uolūtate:nō meis aculeis excitata uenisset. Quæ de exercitibus refers:amabo ea missa faciamus: ammiscēda dulcibus amara nō sunt. Musis nulla cū Marte cōuētio. Sibi habeant Duces arma:& copias. Litterulas has nobis relinquant plus multo suauitatis habētes:q̄ tristes tuba# cōcētus. Intelligo qd cogites de tuis Libellis. Nō tm̄ petierā a te : sat mihi erat exscribēdos tradi librariis: & emēdatos mitti ad me. Augere uidelicet bñficiū uis:& maius mihi onus iponere. Patiar fieri quod statuis:nō ut parcā ipēsę:sed ut pignus animi tui sedulo añ oculos habeā. In sempiternū male sit aulo maledico. Quid. n. uel Papiēsē:uel Iacobū inhūanitatis ē criminatus? An qcq̄ me unq̄ fuit humanius? q usq; adeo ad omnē comitatē descendi:ut pręter hęc idumēta:nil pristinæ facilitatis omiserī: Increpatus nōnūq̄ a mei ordinis patribus:qd Cardinalē nescirē me gererē. sic se res habet. i edito positi cōspicui oibus sumus atq; oium linguis:atq; oculis icessimur. Sed nō abit ille ipūe. Bñficio Gētilis amici sementis suæ messem collegit. Sic facito semp:& p tuo uel Papiēsi: uel Iacobo ualentissime pugna. Militans mihi lingua & stilus : ferēt aliqñ gratitudinis nr̄æ stipendia. Expecto & de Aulo:& Hercule integ# risum. Ridēdi etenim ambo. Ille qd nunq̄ ē bñ locutus:hic qd raro bñ operatus.

De uersibus Cāpani idē sentimus: languiduli sunt: & nimis cōmunes. obolo ęstimādi nō essent: nisi tristiciā legentis ultimus: ut dicis: uersus paululū tolleret. Quid. n. nō fastidio planū. ss. prauēto terq; quaterq; loco. & illud frigidulū. ss. Ipse tuis plenus laudibus aether erat. ss. Et aliud in re leui tumidulum. ss. Et sonuit sub eq passibus icta silex. Occupat hic aditus: altas petit ille fenestras. Alter adit turres: tectaq; sūma domus. ss. Atq; aliud ab ornatu cultissime urbis lōge alienū. ss. & quę suffulta stāt moeniana trabe. I Campane cū iis tuis ineptiis. Gentilis atq; ego epigrāma hoc tuū delerī iubemus: & male tornatos incudi reddere uersus. Hæc ad litteras tuas: quas ut hanc epistolā clausero: ad Campanū illico mittā: ut quæ mihi nō credit ēt iudicio tuo agnoscat. Quoadusq; non miseris quod ille anxie nimis expectat: dignū Cāpano nihil legemus. Cōmuni parēti nr̄o Petro medici oīa mea & me commendato. Eadem schola: atq; eadem studia: quibus recentibus annis inchoata ē charitas nostra: animoꝝ cōiunctionē debent seruare. Fortuna: quam prestitit Deus bene utaṫ. Id fiet: si & seruabit: & beneficio.

NON EST FINIS.

Cardinali Vicentino.

AGo gratias omnipotēti Deo Reuerendissime pr̄: qđ tandē me ē cōsolatus: & tandē uiderūt oculi mei quod illis hoc quadriennio fuit in uoto. Assumptus est ad Cardinalatū pr̄ meus: Dominus meus: & dilectus meus: quo mihi in toto Clero nihil suauius. Gratulor ecclesiæ: quæ habitura est Cardinalē exēplo: & uita prestantē. Gratulor & mihi: q collegā summi amoris: & sūmæ pietatis gratia Dei sum cōsecutus. Benedictū sit nomē eius in secula. Doleo in publicatiōe hac honoris tui nō affuisse. Excepissē te osculo: & cōplexu: nō quali uulgus amicoꝝ cōmuniū solet: sed quali Papiensis facit: cū amat ex aīo. quod nūc fieri nō potuit fiet mox me redeūte. Interī præmitto has breues infinitę lęticię meę īdices. Saluator nr̄ Iesus pietate sua cōcedat: ut dignitas hæc aīę: & corpori sit salutaris. Vale. Senę.

Ia. Cardinali Papieñ. L. Dathus Ep̄s Massanus.

ACcepi litteras. V. Reuerēdissimę. D. plenas hūanitatis: ac prudentiæ. suæq; in me charitatis testes: quæ me qndecī: aut āplius dies febricula quadā acuta: colicoq; dolorē uexatū: magna ex parte releuarūt. Quare ē qđ. D. V. īmortales gratias habeā. Nā qđ ea dicit se meæ nouæ dignitatis accessiōe lętari: credo: ēt si aliter diceret. Non. n. aut tam noua: aut tā obscura. D. V. in me charitas ē: ut facile dissimulari possit. Semp̄ me ea unice dilexit: semp̄ ꝑ sua hūanitate charꝫ habuit: semp̄ honori: & cōmodis meis studuit. En Sāctissimi. D. N. clementia ad Episcopalē me gradū euexit: & seruū suū subleuauit e stercore. Video qd ordo tam sacer a me postulet: & id Dn̄atione Vestra suadente: in dies nō desinam meditari:

nec despero Deo auctore: Pontifice fauente: Dñatione Vestra cooperante
me consecuturũ: ne omnino in me male collocata tanta dignitas uideatur.
Foelix ualeat. D. V. & ueniam det: si tardiusculus in respõdendo fui. effęcit
mala ualitudo: qua pressus: domi abditus plures iam dies extra Palatium
cubo. Dedo me: & commendo eidem Dominationi Vestræ totum. Ex ur
be pridie Calendas Septembris. M. cccc lxvii.

Ia. Cardinali Papieñ. Ia De Minutolis Luceñ.

TErruerũt me quæ alſs ad Reuerendissimã. D. V. scripsi: cum falso
scripta eẽ intellexi: usq; adeo: ut ne temere scriberetur: maluerim
silere. nunc uero necessitas præcipitẽ agit. Auspicio. V. Reueren
dissimę. D. in ꝓuinciã ueni a Dño meo cũ collega missus: pari fere imperio
prouẽtu impari: nõ ex Iurisditiõis defectu: sed qd Papieñ inõita secutus: nil
pręter Sãctũ accoepi. Huius rei insigne testimõiũ afferet Reuerẽdissimus
Dñs Cardinalis Aquilãus: si rogabit: cui ẽ uita mea ꝓspecta. Hęc cũ Dño
Gubernatori referrent: iussit scribi ad amicos: q ꝑ absentia mea ĩtercederẽt
in officio Penitẽtiarię: id ẽ apud Sanctissimũ. D. N. Scriptũ ẽ ad Reueren
dissimã. D. V. ad Reuerendissimũ. D. Vicẽtinũ. Aglanus operã suã pollici
tus est. Hãc curã demãdaui latori pręsentiũ: q rẽ in memoriã reducet. Nõ
sit Reuerẽdissimę. D. V. graue partes suas ꝓ creatura sua interponere. Erit
hæc magna accessio ad meã fortunã: nec minor ad bñficioꝝ cumulũ: qbus
me est ꝓsecuta eadẽ Reuerendissima D. V. Afferet hæc benignitas: ultra
floreños. c. xxv ãnuos detracta falcidia: sine allegatiõibus: & Bartholis: qbus
obtũdor musis in exiliũ missis: quæ forte postliminii iure redibũt: si quod
petitur exorabit. Sed hę his satis Cãpano sunt obligatę: unũq; illũ credito
rẽ cognoscũt ad gloriã Papiẽsis nominis: & numinis. quod ego: ut debeo:
uenerabor ꝑpetuo. Iacobus frater Reuerẽdissimę. V. D. heri apud nos fuit:
& ęgregie ualet. Cõmendo me. V. Reuerendissimæ. D. quã Deus ad uota
foelicem faciat: & conseruet. Tolentini. xiiii. Octobris. M. cccc. lxvii.

Christophoro Landino Florentino.

QVi te posse apud me putãt nõ fallunt iudicio: Potes eteni pluri
mũ. Amaui semp igeniũ tuũ: & mores. lr̃as uero ita ĩ ꝑcio habui:
ut ẽt legẽdas ad doctrinã putarẽ. Hoꝝ ꝑdicator fui continuus:
nec tacuit lingua quod animus sensit. Petis a me ut priuilegiũ famulatus
nostri dẽ fratri Mariotto ordinẽ minoꝝ ꝓfesso: & causam dicis: ut sine im
pedimẽto correligiosoꝝ suoꝝ extra cęnobiũ agens docere laycos Arithme
ticã possit: cuius eũ sciẽtissimũ prædicas. Si obsequor tibi Landine uide qd
agimus: Tu intercessor: atq; ego cõcessor offẽdimus Deũ: & religiõis insti
tutionẽ turbãus. Ille prelatis suis obedientiã uouit: nos christiani tollimus

eã:& trãsgressiõis cãm prębemus:quod prçlatus eius illi potest cõcedere: ab eo nõ impetrans:ad diuersi ordinis auctoritatẽ cõfugit. Occasio manifesta mali odibilis Deo:& sæculo quoq; non placens. Contumax spiritus hęc operatur:ut maioris potestatis clipeo tutus:ordini insultet:& dummodo licenter erraret:q̃ bene erret non cogitet. Sed nec leuius hic peccatur exẽplo: q̃ re. Qui uident Cardinalium famulatus ad obedientiæ iugum ualere:eosdem appetunt:& uiis omnibus quęrunt. Vnus tantũ Cardinalis non est:q priuilegiũ det. Vnus item religiosus non est:q discedere a fratribus cupiat. Vbiq; tales Cardinales & fratres p multos est reperire. Qui paulo incauti in concedendis his sunt:dare non multi existimant: credẽtes opus bonũ se operari. Ita nulla patribus ordinũ reuerentia habetur: nullus est disciplinę correctionisq; metus. Confunduntur instituta religionũ: paulatimq; maleruit quod ab initio ẽ bene stabilitũ. Hac de cã Pius Põtifex nup defunctus: querelã cõmunẽ omniũ ordinũ audiens dolentiũ his priuilegiis: uno decreto sanxit quæcunq; a Pontificibus essent concessa:& a nobis in futurũ darentur ad declinandã patrũ obedientiã:impetratoribus nõ suffragari. Monuit quoq; uno Cõsistorio nos:ne eas daremus deinceps. At inquies: si nõ ualent quid grauaris uuũ concedere? Si inanẽ rẽ dederis:nullus mali auctor

Interponere nomen Cardinalis ad rem fictam & uanam:grauitatis nõ est. Inducere credentem in fraudẽ:charitatis nõ est. Forte ẽt suus Prælatus abrogatiõis Pientinæ ignarus:pp me nõ corripiet errantẽ religiosum. Ita in offensionem Dei incurrã:de qua paulo ante agebã: & ego me ipsum agnosco. Si fiducia litterarũ mearũ raperetur ille ad carcerẽ:aut durius in eũ aliquid fieret:pati certe non possem. sum.n. carneus:indignationi: & iræ obnoxius. Clamarẽ:incenderer:molirer oĩa ut eriperẽ eũ q dictus esset semel famulus meus. Ita præstat nil dare:q̃ & leuiter & in utiliter dare. Sed oro. qd quærit hic tuus in docenda Arithmetica? utilitatem ne hanc facere ciuitati? At plures alii sunt q eam præstent quottidie. Dices:nõ tam sciẽter pręstare. quid attinet instruendis pueris summum magistrum quærere? Exercitata doctrina:& mediocri illis est satis. Non ad metiendas harenas maris:aut altitudines montiũ: sed ad amministrandã mercaturã illorũ institutio a patribus quęritur. At bonum opus est cõmendabile:liberali disciplina illos instruere. At malum opus est a religione discedere: & obedientiã maiorum defugere. Plus mali hic est:q̃ illic boni. Non sunt facienda mala inquit Apostolus:ut eueniant bona. Nõ est frangendũ uotum:non turbanda religio:& exemplo malo nocendum ut pueri Arithmeticam discant: quã aliis docẽtibus possunt adiscere. quod si mercedẽ disciplinę quærit:& uitare uult paupertatem:ut credo:dic oro ubi est uotũ quod uouit Deo pau

pertatis ſeruandæ.Melius illi erat paupertatē nō cognoſcere.ut ait Petrus:q̄ poſt agnitam retroire.Et Saluator:Nemo mittens manum ad aratrum & reſpiciens retro:eſt me dignus.Apparet ipſum pœnitere ſuſcepti propoſiti: non ꝓbare ordinem quem ꝓfeſſus eſt:uitā ſæcularem appetere.Quid oro comertii eſt religioſo cū pueris?Tunicæ diui Franciſci cū purpura ciuium? Quę porro honeſtas ꝓ clauſtro Cœnobii habitare plateas?pro choro concinentiū Deo:audire pueros arithmeticam ſuā cantantes?pro obedientia libertatē?pro paupertate diuitias? pro continentia occaſionē laſciuiæ commutare?Nemo militans Deo:inquit Apoſtolus:implicet ſe ſæcularibus negotiis:& rurſum:operam detis ut quieti ſitis:& ut negotiū neſtrū agatis:& alio loco:Obedite præpoſitis ueſtris.Horū nil audiens Mariotus:ſoli cupiditati obſequitur:reiecta bene uiuendi regula.Si ille de ſalute ſua curam nō accipit:de noſtra nos accipiamus.Non ſimus cauſa tranſgrediendi uoti: operatores alienæ damnationis.Quia nos una cum illo ante tribunal iudicis peccati huius rei citabimur.Vale.

Ia.Cardinali Papieñ.Io.Pe.Arriuabenus.

HErodis impii natalis nobis hodie Ioannem obtruncauit:craſtinus natalis Pontificis Pauli nobis illuceſcet:cuius muneris & tu inter reliquos nobis auctor fuiſti.Decebat ꝓfecto hodiernā mœſticiam craſtino gaudio excipi:ut ſicut in illo regis feritas:inſontis indigna mors:Eccleſię iactura:ita in Pontificio natali ſenatoria pietas:bene meretis digna electio:& eccleſiæ ſubleuatio cōſyderaretur.magnæ uobis habendæ ſunt gratiæ:unde nobis tanta fœlicitas.Plura eſſent a me dicēda ſi quam(immortali beneficio uobis ꝓpterea aſtricti ſumus)uellem recenſerē.Maius ingenium:plus temporis expoſcit tam locuplex materia.Illud tantūmō atingam:qđ cū natalis hic dies fœlicibus auibus initiatus ſit:& ad nos ſemper fœlicior redierit:nūc uero auſpicatiſſime:nam ſicuti ortus Alexandri duaꝝ uictoriaꝝ nuncio lætior ac celebratior apud Philippū patrē habitus eſt:ita hoc quoq; relatū ē:hereticos Bohemos acie cecidiſſe:Iorſici filiū cū multis captū eſſe ab Hungaro:& illius regni potiūdi infra paucos dies ſpem eſſe Pānonio:Claſſem quoq; Venetā cępiſſe urbē:quam aiunt Eno:ut uulgato utar uacabulo.Ego fortaſſe ſi locoꝝ ſitus cōuenit:Aenū dixerim:quod opidum primū Aeneas Ilio ꝓfectus:fundauit in Thracia.Legimus & ſecūdū in Creta eiuſdem nominis ab eo poſitū.Vtrū hoꝝ aut neutrū ſit:haud ſatis auſim affirmare.eo cū ex īprouiſo appuliſſet claſſis Veneta:incauti oppidani & nihil tale ueriti:primo cōgreſſu capiūtur.Opulēta:ut aiunt urbs ē:unde multū auri:ac nobilis ſuppellex exportari potuit.captę nobiles matrōę multi in ſeruitutē abducti.Magna pars interfecta eſt:& qa retinēdę urbis:qđ a

Turcis eo facilis sit trãsitus: facultas deerat. Tota diruta: & solo æquata ẽ. Eiusmodi excidiũ ẽ ut Troyano ꝑpe cõparari possit: si uera sunt quæ referũtur. Id omen si infanti Alexandro uniuersarum terrarum uictoriam protendere potuit: quãto maiora: & certiora de Põtifice nostro sperare possumus: cum iam antea fœlicitatis suæ experimenta dederit: & dextera Domini protegente bellet. Audi & tertiũ ꝓsperitatis auspiciũ: qd Pontificatus sui cum diem natalẽ habuerit: quo Fœlicis: & Audacti memoriam colit ecclesia: ut scilicet intelligeret fœlici audaciæ omnia esse cessura: iisq; ueluti fatalibus geniis intrepidus permaneret. Ita se effũdit in hominẽ Dei gratia: ut omni exparte eum in tuto collocet: & sui met fiduciam indulgeat. In diem igitur crastinam: ob fœlicem cumulum tot fœlicitatũ: solemni ordine in Basilicã Petri ꝓcessurum Pontificem publico edicto nunciatum est. Ignes per urbẽ parantur: & quæcunq; in summis gaudiis consueuere. Hæc tibi ob causam Fidei: ob salutem læticiamq; Pontificis: gratissima fore non ambigo. Quæ etsi diffusius te ex aliis cogniturum certus: sum uolui tamen pro mea in te obseruãtia rudi stilo: ac succincte ꝑstringere. Ex Arimino nihil noui ꝑcipio. Socii Principes siue potentatus modo Arimnum ab impugnatione defendant: nihil ultra moliturí uident̃. Audio Venetũ oratorem: q Neapolim missus ẽ: ea ꝓposuisse: ex qbus illius reipublicæ ad pacẽ: q̃ ad bellũ aios magis inclinari cõstat. Caput rei est: ut nisi bellũ uelit: necesse sit Põtificẽ in pacis cõditiones trãsire. Sed quod humanis iudiciis disceptat̃: eludit sępe diuina potẽtia: & forti brachio cõterit inimicos suos. Cõmẽdo me Reuerẽdissimę. D. T. cui lõgã & affluẽtẽ fęlicitate uitã exopto. Romę xxviiii Augusti.

Ia. Cardinali Papieñ Io. Pe. Arriuabenus.

S Ollicitudines tuę qualescunq; sint: molestiã mihi afferũt: eãq; taciturnitatis cãm attulisse mihi grauius est: q̃ qd pluribus litteris meis nõ respõdisses. quorsum ceciderint haud satis scio. quod si adhuc pendes opto ut tibi quod cupis eueniat: si liberatus es: gratulor tibi. Non potui ex litteris tuis: quæ nunc mihi redditæ sunt: quẽ finem habuerint cõprehẽderę. Vnũ id scio nõ deesse Papiensi animi magnitudinẽ: atq; cõstantiã: nihil tam ꝑcellosum aboriri posse: quo fluctibus obruat̃: et si uires oẽs suas fortuna exerceat: nõ superaturã tñ inuictũ robur mẽtis tuę non incautum: aut iprudẽtẽ offendet: neq; tibi opus est externo præsidio: cui sufficiunt arma domestica. Quin si & te calamitates undiq; circumstarent: fortitudinis: & patientię a nemine esses admonendus. Meum itaq; est tibi in prosperis gratulari: in aduersis dolere: aut potius a te exemplum patientiæ accipere: in utroq; qualem uolueris operam præstare. Quod de Principe meo scribis: gratum fuit ex te cognoscer̃: et si Seneñ ac tua in eum

charitas haud nūc primum mihi sit perspecta:explorataq;.Ego tibi ob plurima debeo:sed ad meam in te obseruantiam non parui:ponderis est tua in Principes meos non simulata beniuolentia. Scio cordis esse quod amas. Tuum ad nos reditum summo desyderio expecto:satis aestiuatum est.Iuges pluuiae rusticationem molestam efficient: & tu iam incipies commodius urbem incolere Cū igitur breui:ut scribis:uenturus sis:breuior & ipse nunc tecum ero:nam & quod publice nunciem:nihil noui habeo. Commendo me Dignationi tuae. Romae pridie Calendas octobres.

Ia.Cardinali Papieñ Io.Pet.Arriuabenus

ANte reditum tuum ad urbem:explicandam esse tibi rationem taciturnitatis meę existimaui:ne aut dignationis tuae memoriam mihi excidisse:aut inertia factum putares.nam primum qfieri posset ut tantae humanitatis & clementiae:qua me a principio complexus es:recordatio aboleri posset: esset id nedum ingrati:sed immemoris animi: quod constanter fateri ausim:a me prorsus alienum. Inertiae suspitionem excludat meae erga te deuotionis stimulus:qui tarditatem omnem potuisset excluderē.Et si qualis inter amicos paritas esse solet:eadem inter nos fuisset: accepisses pfecto creberrimas a me litteras:siue quid noticia dignum:aut necessarium:siue quod familiariter uulgo scribi solet:mihi tātum affuisset. sed alia ratio est Dignationis tuae:qui non tam alloquendus:q̄ uenerandus: & in magnis tantū rebus adeundus es. Vt illud Horatii alia tamen de cā scriptum: non inepte fortassis testari potest; Nec deus intersit nisi dignus uindice nodus inciderit.Scio tibi:ut es miti ingenio:ac singulari humanitate preditus:& mei tua potius gratia:q̄ meo merito amātissimus:non ingratas esse:qualescūq; litteras meas. Meum tamen est:paruitatis meae habere rationem:& cum nihil expedit: abstinere: ne insulsa garrulitate tuas auris delicatissimas offendam.Fateor igitur me siue modestia:siue modestię opinione ductū a scribendo continuisse:& licet totos dies in tui uenerantione peregerim:maluisse tamen tacendo modeste agere:q̄ scribendo ineptum & ambitiosum prestare.Expurgationem hanc meam omni certe fictione uacantem:& ingenuam rogo ęquis auribus accipias:litterasq; meas insipidā loquacitatē tuo nunc tantū dignare cōspectu.Cū aestiuādi:rusticādiq; finis adesset:& iam redeundi in urbē tēpus instaret:Dñs meus ad xi.Calendas octobres ex more suo Neptūnā accessit.Id castellū a dextra Antiū:a sinistra habet Asturā:eregione Carthaginē esse incolae memorāt.Magna ibi supersunt ad huc antiquitatis uestigia:& prę cipue portus Antiatis:quē in Volscis positum sumptuosissimo ornatu excoluit: celebrauit: dilexitq; Nero Imp.quo etiā de transferēda sede:ac domicilio Imperii.C.Cęsarem

tedio urbis cogitasse legitur. Eo nunc disiecto magnę ad huc moles extant: & forma ipsius qualis fuerit optime dignosci potest. Semicircularis erat: & ut nauigandi periti asserunt: tutissimũ eum fuisse cõiectat. Ab Antio Asturam usq;: quod est octo miliarium spacium: uisuntur passim in littore ruinæ ędificiorum: quę ut fit: omnibus Principemcomitantibus: deducta quoq; eo colonia magnis sumptibus certatim struebantur. Quin & pauimenta tessellata: & fornices ingentes intueri licet: magnæ amœnitatis & iucundissimi secessus locus. Ibi aliquot dies morari institueramus: & eos piscatione: uenatione: aucupio: quorũ omnium larga facultas est: lætissimos agere. Turbauit omnia aduersa ualitudo Principis mei: qui ad nonũ calendas rigore ac febre: doloreq; capitis correptus est. & quoniã illic sine medico & ab omnibus remediis semoti eramus: insequenti die abeundi consilium: donec recens aegritudo: integræ uires: & uiuax adhuc complexio erat: inuimus. Itaq; factum est. Rediuimus Marinum: ubi per horam quiescẽdo immoratus: etsi febris eum non relinquebat: Romam eadem die primis (ut aiunt castris) petere instituit ductus magna spe Medici sui: quem ubi primum conspicari: & medicamenta ægro corpori adhibere posset: certissimã & eam subitam salutem sibi promittere uidebatur. Ad tertiam subinde noctem febris omnino fugata est: eruperunt postmodum: quas uulgo uariolas dicunt: per totum corpus: quarum pruritu & impetu conflictatus est. Pluris noctes insomnis ęgit: & inquietos habuit dies: nunc uero remitti cœptus est furor ille & exiccari. Iam incipit melius conquiescere: futurũq; est ut intra paucos dies liberetur. Scio te salutis eius auidum: si de infirmitate forte ex aliis ante sensisses: de incolumitate prope restituta ex me libentissime cogniturum. Quod de rebus publicis: & priuatis a me scribi oporteat aliud nil est: nisi ut scias reditum tuum: ubi id tuo commodo erit: a me summe desyderari: ut præsens numen: in quo pręsidium: & spes omnium curarũ & cogitationũ mearum cõquiescit: præsens & uenerari: & adorare possim. Commendo me Reuerendissimę. D. T. Romę. iiii. nonas Octobres.

Ia. Cardinali Papiẽ Bart. Platyna.

SCripsi ante captiuitatem meam libellum istum de honesta uoluptate: quem ad amplitudinem tuam mitto: qui capto patrono: ut uidebis: myropolia omnia: & tabernas perreptasse uidet̃: adeo est unctus: & sordidus. Si in Culina uersatus est non discessit ab ingenio: cum de obsoniis conficiendis maiore exparte sit cõpositus. eo itaq; profectus est: quo uocari ad operam faciendam se intelligebat. Venit tandem ad me squalidus & unctuosus: ex quo dum maculas abstergo: quędã etiam abradenda cognoui. uerum quia in rebus propriis iudicio plerunq;

utimur preposteri:librum ipsum formidolosum(certe scutit q̄ acerrimi sis ingenii)ad limam amplitudinis tuæ nolentem etiam:mittere constitui.Ex hoc ergo Reuerendissime & doctissime pater: pro arbitrio tuo quicquid uoles abradito:mutato:inuertito:Transferto.& si quid mancum:& diminutum uidebitur: quidquid uoles:& quantum uoles addito:tuo singulari iudicio indiget:tua doctrina.Proinde non secus eum emendato:ac si ex uerna tuo natus:ac si domi tuæ altus esset. Sum ego tuus uerna: tuæ amplitudinis admirator:& preco.Proinde quicquid a me fit:id tuũ iure fit:ac merito necesse est.Tua igitur emendabis: tua corriges.si plus salis:& aceti in proœmiis librorum posui q̄ ipsa obsonia requirere uidebuntur:q̄tũ uoles demito.Nolo quempiam lędere:non possum ego adesse:& uidere quid approbes:quid contra.Proinde Reuerendissimam.D.T.rogo si peto honesta:ut in margine addas:siquid censes addendum: uel demas quod non probes:uel notes quod a me censeas mutandum:non ungue:sed calamo: quo certior fiam quid censeas faciundum. Defert librum ipsum frater meus ad Amplitudinem tuam:ut cognoscas duos Platynas tuæ Magnitudini dedicatos esse.De libertate mea quid scribam nescio: adeo incertus sum quorsum tandem iturus sit ille:qui potitur rerũ.Spero:timeo:crucior:angor: & mihi manum iniicere interdum cogito:ut me tãdem atq; amicos his curis liberem.Si nocens: cur non punior?si innocens:cur teneor in uinculis?O me infœlicem:qui nõ cum Pio sum mortuus: ex illa morte tot mihi mala euenere.Feram ego:feram hanc calamitatem q̄diu potero.Vbi malis fesso succumbendum erit?cum tot sint lati uiæ:occumbam generose.Quare amplius in uita esse uelim nõ uideo:cum profligatæ sint litteræ:& ad Tartara detrusæ.Aiunt in manu Reuerendissimi Domini Vicentini libertatem nostram esse:Si ita est:ei me commendato:& Reuerendissimum Dominum Mantuanum tarde incedentem impellito.Si uolunt trades obsidem:dabo utrunq; circũ scribant:multi locũ relegent.Ibo quo uolent.Reuerẽdissimã Dominatiõẽ Vestrã rogo:ut qbuscũq; modis potest:libertati meę caueat.

Ia.Cardinali Papień Bar.Platyna.

TAnta est opinio quam de tua Amplitudine cõcepi ut ambigã: immo desperem quidq̄ salutare inueniri in re mea posse:nisi per te saluberrimum litteratorum omnium sydus:fuero adiutus. Iactamur undis:acti uento:& fluctibus.Nil prodest tot sæuientibus procellis obiectasse humeros:& caput.Tot scopulos:tot Syrtes: tot Euripes euasisse.Grandẽ uideo procellã iam iam nos fessos:& extrema queq; timentes obruituram:ni fluctuantibus nobis:& totiens in saxa allisis: salutiferam manum:& a me tam diu expectatã:porrexeris.Inuritur hęc nota ingeniis

inuritur litteris:inurĩ musis:quarum semper pater: & patronus es habi tus. Collige nos quæso: & ad te natantes: ac tãdē his fluctibus libera. Va les auctoritate apud Pontificem: cuius ingenium a clementia: & misericor dia non abhorret. uales apud Cardinales: & reliquos huius aulæ præsules. Ora quos decet: adhortare quos oportet: ut erga nos miseros: atq; omniũ qui uiuunt infortunatiores: clemẽtia: & misericordia utãtur. Intelliges quo in statu sumus collocati: & quos: ac qua de re habituri sumus iudices. Hos rogato: ut ex bono: & æquo iudicent: utq; uoluntatem imperantis mitigẽt. Quod ut facias: per Deum te rogo: & p animam illius: a quo habuisti: uir tute tua ita suadente: ut & uelles: & posses calamitosis ad te cõfugientibus subuenire. De me quicquid pollicebere & Põtifici: & aliis: id ego perpetuo: & constanter seruabo. Cõmendare me Reuerendissimo. D. Vicẽtino non erit a re mea alienum.

Ia. Cardinali Papiẽ. Pomponius.

IVuenis quidam: cui nomen est Antonius: gente uolscus: bonaꝝ artium studiosus: Senis profiteri cupit: pleriq; amici hortantur: Id posse assequi auxiliante Papiense persuadet sibi: & nõ frustra: nutu uestro ista uirginalis urbs pendet: obsequi studet. Quare deditissimus numini uestro Pomponius: orat: obsecratq; uoti compos fit Antonius. De doctrina: & erga auditores diligentia: ac moribus fidem ipse facio. quę cer tiora fient præsente Iuuene. Et cum parentibus liberum hoc esse debet: Prę ceptores scilicet eligendi: conuenit pectori uestro: totius urbis parens ha beris: ut tanq̃ circumspecto loquaris: tam pientissimam curam Senensibus gratã fore spero obligabuntur magis paterna charitate: & nos quoad uixe rimus: habebis debitores. Scriberem diffusius: nisi scirem castigatissimum ingenium dominationem uestram paucis delectari: cui me impẽsissime co mendo. Romæ Calendis Septembris.

Cardinalis Papiẽ. Io. Ant. Saracino.

PVto te: & Cãtaliciũ incolumes Pientiam peruenisse. Id si ita est placet: & lætor. Curate ambo ualitudinem uestram. tuq; impri mis in recipiendo somno intende. eam. n. ob causam præmisi te: ne mora urbana ad morbũ adiiceret. sequemur paucos post dies: & reliquũ æstatis uobiscũ agemus. Interim non exulent litteræ: legatur aliquid: & scri batur. pertineatq; eo studium: ut parta nõ abeant. memoria ociosa nihil in firmius. De modestia uitę non est q̃ ammoneam te: credo es memor man datorum meorum. fac intelligam: præsenti & absenti eũdem animum esse: nec plus te uereri oculos domini tui: q̃ honestatẽ. de bono filio mittio Terẽ tianus ait: præsens: absensq; idem erit. domũ curato mundari: ut nec puluis:

nec aranearum telę uenientem offendant. Nosti q̄ me turbet neglectus domesticus. Si auleola illa nostra accomodare locis solitis posses: gratius eēt appensa inuenire: q̄ ut appenderentur mādare. sed omnia ad uoluptatem: & sine tedio fiant. Vt ualeres: nō ut procurares te misi. Prima ergo cura sit resumendi somni: proxima cōtinentię. Tertia retinendorum quæ mandasti memoriæ. Cętera ex cōmodo: atq; animi causa tantum agantur. Beneuale fili charissime: & Cantalicium nostrum saluta ex me.

Io. Ant. Saraceno.

SCripsisti ad me uerbis uulgaribus: quęro cur non potius latinis? si est in causa inscitia tua: pœnitēdum uestræ impensæ: atq; laboris tot annorum. sin neglectus: repręhendendus tu: & tecum Cantalicius: qui id nō castigat. Nil posthac tale cōmittatur a te. latinæ sint litteræ: & cultę: & hercle etiam recta scriptura compositæ. Sic hæ distortę sunt & confusæ: ut gallina: non manus scripsisse appareat. Intelligo saluū te eē: domi munda omnia: meq; isthic cū lætitia expectari. Grata singula: sed tua salute nil charius. cōserua eam: & auge. Qd inter uias præscriptū meum seruaris seruaturusq; isthic etiam sis: plurimum laudo. bonę mentis id erit inditium: meq; ad bene de te promerendum magis inducet. fac opera dictis consentiant. latere diu malefacta non possunt. eoq; lędunt fortius: quo ementita sunt contumacius. Nosti q̄ perspicacis ad ea deprehendenda sim animi. Tu uno beneagendi ꝓposito omnia uita. Precia rerum: atq; annonæ singillatim agnoui chariora cūcta isthic esse q̄ Senis uidetur. faciet id ut fortasse esse alibi malim. Strator Hispanus reduxit equum & mantichas: deq; recuperato iam somno id retulit: quod mihi imprimis placuit: & litteris perpetuis tacetur a te. Cura ualitudinē. Studia ne desere. Pudicamq; ante omnia adolescētiā age. Dico iterū: quod boni mali ue feceris: uenienti patebit. Valę.

Io. Ant. Saraceno Sen̄.

STulte & leuiter ęgisti: qui multos iam dies nil ad me scribis. Imperatū tibi scis: ut septimo quoq; die scriberes aliquid: pręterita officioꝝ intermissio excusationem ætatis habuit. natu iam grandis es: & sapere ista ętate oportet. Erit posthac neglectus omnis tuus ingratitudinis crimen: non annorum. Homo sum: tangor charitate meorum: & cōtemptu. nec memoria Pii in malefactis te adiuuabit. Conde hoc intimis sensibus: quod ideo scribendum censui: potiusq̄ dicendum: ut sit apud te cōtinuum animi mei: & moniti etiam huius documentum. litteras has: nisi desipies: & releges sæpe: & diligēter seruabis. Venire Pientiam prius nō potuimus: q. tenuerunt nos publica. uenie mus iam nūc: & ante octauum ab his diem scriptis: erimus tecum. cura ut parata sint quæ annotata præsentibus

leges paleæ:& speltæ.ordei:& tritici quod triduum sit satis.lignoꝝ quod die una sufficiat.Culinam ędibus proximam curato diligenter mundari:ut uenientem coquum nil occupet.In cęnaculo etiam familię mensas reponi. in cellis omnibus suos lectos sterni.Culcitras tantum uidelicet & lodices. nam lintea me ueniente dabuntur.In equili quoq; ędium Pii cubilia ex paleis quattuor fieri:in quibus & stabularii:& stratores:& magister equilis in linteis tantum:& lodice quiescant horis tribus.& coquus:& obsonator accessum nostrum præuenient:ut preparent cuncta.reliqua erunt diligentiæ tuæ.Scriptum est Blasio ut lintea aduecta Ticino mittat ad te:& lodices insuper duas.si afferentur sepone omnia:ut a nouis internoscātur uetusta. Plusculum est nobis familię nunc:q̃ anno præterito.propterea si opus erit etiam lecticis pluribus:actutum conficiendas locato : aut aliunde summito comodo.Affero mecum accubita quattuor:duo mihi:unum tibi . quartū q; in hospitum cubiculo deseruiat.Itaq; ad aliorum usum cē culcitræ poterūt. Mitto tibi breuem inclusum familię omnis:atq; æquorum:ut comparando rum omnium sit certior norma.adhibe adiutores Pientinum præpositum: & Cantalicium:& Nicolaum.Erāt æstate preterita Ausano Canonico culcitrę plures:& quidem superfluæ : scito uum ex iis unam uelit:uel uenum: uel comodo dare.Si impetrare eam potes:loca in hospitum cubiculo:quod dixi.nam accubitum modo unum sine culcitra sternere:& leue : & miserū est.da in his omnibus operā:ut te nō semper puerū dicam . Carolū Cremonēsem q; Beneuenti est:nō possū ꝑmittere.Ideo tu singula expedi:& Vale.

Paulo Pontifici.

IN electi quę noīe.B.V.retulit mihi Laurētius Petronus.Ago illi imprimis humiles gratias:quę in eo quod est suę potestatis: contristari seruum suum nō uoluit:deinde peto ut molestam nō habeat intercessionē quam feci. uoluntas uestra:uoluntas mea in omnibus sit.Hoc tamen ad supplicandū me impulit : pro anno elapso creatura erat Sanctitas uestra Laurentium in cōseruatorem:nisi intercessionem alterius Cardinalis prętferendam putasset.accedit continua seruitus : quam ille præstitit in minoribus beatitudini.V.& summa amicicia:quę mihi fuit cū illo. Item etiam summum desyderium.D.Falconis seruitoris uestri fidelis:qui nō audens propter innumera beneficia uestra hoc supplicare:ēt me supplicatorem apposuit:cuius ille neptem i uxorem habet.nec uidi in ciuitatibus:ubi ex suffragiis ciuium conferuntur honores:respectus patrum filiis obstare.at tenditur hic uirtus:non gradus in genere.Omnes ex illa domo mihi amicissimi sunt:& in omnem partem a me sępe uersati. Audeo sine mendacio dicere:modestia:integritate:ciuilitate:& ingenio:Laurentium longo interuallo

cæteros ante ire.uoluntas uestra:ut dixi:meo & Falconis desyderio præfera tur.hic erat primus:quem toto Pontificatu uestro meo suffragio honorari petieram.Commendo me humiliter pedibus.B.V.

Cardinali Montisferrati.

EX litteris:quæ scriptæ sunt ad nostrum Seneñ:audio domi tuæ pestilentiam aliquid nocuisse:initiumq; a Medico factum. Id si ita est: tua causa plurimum doleo.neq;.n.casus huiusmodi sine multa turbatione esse possunt.eorum quos corripit:& eorum qui ne corri piantur timent:ac cauent:cōsilium in his præsentissimum est fuga: auxiliū Deus.Etenim antidota:quæ circumferuntur:raro subueniunt.Igitur digna tio tua urbe excedat:seq; & suos chariores habeat:q̄ ambitiōem hanc curię nostræ.Imprimis autem roget Deum ut malum nō serpat latius:nec sequa tur quo ibitur.Senensis:quem dico:mecum hic est.Bononiensis ad balnea: quę beati Philippi dicūtur.Reatinus in Seneñ quodam suburbano omnes incolumes:& incolumitatem uobis cupientes q Romæ mansistis.Pientię.

Thimotheo Archiepiscopo Ragusino.

ORator Ragusinus:qui proximis mēsibus detulit ad me litteras tuas:ideo ad te non rettulit meas:q; discedens nō petiuit eas:ut facturum se sæpe receperat.Scriptę autem apud me erant:& ob signatæ:ut uenienti darentur.quas mitto nunc:ut testimonium habeas offi cii mei.Quæ de tuo in me animo pluribus repetis:pbatione illa non egēt. Scio eadem esse Ragusię:quæ fuerant Romę:& nec sinu Adriatico lethcū aliquid esse:ut transeunti obliuiscendum fuerit consuetudinis nostrę.q; iteų quoq; offers tua omnia:dico iterum me tibi gratias agere:& iterum postu lare quæ ab exemplo dictatæ epistolæ postulata agnosces.Thimothee mi: uicissim tu hunc Papiensem:quantus cumq; est:adhibe in omnibus tuis:& tuum esse sine exceptione existima.Scribo hæc ex Pientia: quando ne sim Romæ prohibet pestilentia.Cardinalis Seneñ & Gregorius Lollius:q me cum sunt:te salutant.Vale.

Carolo Cremoneñ.

VIdeo ex litteris tuis:quæ ad.xxv.Maii datæ sunt: quæ sic isthic conditio rerum nostrarum:& quæ spes utraq;: q̄ tum intelligo extrema & misera.nam & uiuere sine contentione non licet:& cō tēdere iniquis iudiciis cogimur.Adde q; nemo nos respicit:nullaq; sacerdo tii reuerentia.Ideoq; aut propaganda sunt mala si intueri uolumus nostra: aut magnis detrimentis alienæ parendū libidini.Erūt hęc q̄diu Dominus uolet:qui fortasse his disciplinis meliores studet nos facere.In tātis difficul tatibus Carole duo pręstemus nobis aliunde non mendicanda.Alterum:

ut sicut in hunc diem usq; egimus:moderate accipiamus omnia. alterum ut de diligentia nil remittamus:non iacentes si deiicimur:nec redeuntes si pede offendimus. Facio ego hoc ipsum. fac tu idē animo magno: nam si cul pa nostra diuersa non accidunt:& credita sacerdotia ignaue non deserunt: quod aliena improbitate contingit:doloribus:angoribus prosequendū nō est. Intelligo quę de Lardirago:quę de Portorio:quae de Lazaro:quę de te etiam scribas. Gratias Deo. Iudicia iniqua si erunt feramus ea:cędentes po testati cui resistere non possumus:& pareamus iudicato:captiuorum more pecunia nos redimentes:nam improbissimā illam foeminam cōtinuare pos sessionem non placet. Si negligēter etiam Lazarus agit:& hoc toleremus ad tempus: emendaturi cum tuto licebit. nam quod ad te attinet: bonum animum habe:nec pugnas pręteritas nouis metibus deturpa. Si eiicieris Pa pia ad me uenies:apud quem tibi erit semper cum honore locus. & si nō di liget te Dux:diliget Papieñ:& diligent te ii a quibus ille diligitur. & si non patietur sacerdotia suae ditionis te impetrare:scito multa alibi eē:& curiam nostram habere quae deferri possunt ad te. Nil usq; in hāc horam:uoluntate eius es assecutus. curauit tibi cuncta labor:& fides. Quod ergo pauciora ob sequia ante hac sunt assecuta:nimirū plura posthac assequentur impensius. Tu pugna uiriliter:& Domino causam nostrā cōmenda:& ꝓpera ad finē: quicūq; futurus is est. Nō habeo quo te alio uel horter:uel iuuem. Crede ta men cōsyderari a me diligēter tuas angustias. Vnum illud postremo & uo lo:& spero:ut quęcūq; erit sententia:ancilla illa Demonū Lucia Lardiragū dimittat:fidesq; cōductoribus nouis seruetur. etiam si propterea prouentus anni praesentis in hoc sint profudendi. Beneuale.

Episcopo Brixieñ cōmendat Orationem habitam de Pace.

QVid tu mi Brixiensis es ueritus ne te negligentiae accusarem? ꝙ me abeuntem non sis prosecutus? An ego ita uanitatum nostra rum sum studiosus:ut leui obsequio pretermisso:succensere patri debuerim? aut tu ita diffidens nostri:ut formidare id ipsum debueris? ualde obseruans amicoꝝ es:qui nō putes satis illis esse animum tuum:& cogita ri curas quę tibi ab inuictis muneribus innumerę sunt. Cogito ego illas:& miror magis cū tale aliquid pręstas:q̄ ut praestetur requiram. Itaq; posthac sublata sint ex nostra familiaritate officia haec non necessaria:& contenti charitate:ambitiosa nō expectemus. Colis tu me ut filium:obseruo ego te ut patrem:monitoremq; ueritatis:& uitae coniunctio haec nil nisi purum: sincerum ꝓ habeat. De omelia tua plus fecisti q̄ essem ausus:nō dicam pe tere:sed pene appetere. misisti eam scriptam: ne desyderium eius uidendae usq; ad reditum meum me angeret. Gratias ago tuae beniuolentiae q̄conti

nuas:q̃ maximas:& q̃ intimas possum. Quasi collectam longo aestu sitim cuperem sedare:sic eam totam uno spiritu hausi:plura agnoscens:q̃ ad me essent perlata:& plus laudis colligẽs:q̃ fama tulisset. Qua Ianua ingredi de centius ad rem potuisti die Ascẽsionis:& pacis:q̃ illo initio?Paulus seruus Iesu Christi uocatus Apostolus:omnibus qui sunt Romae dilectis:Dei gra tia uobis:& pax a Deo patre nostro:& Domino Iesu Christo. Mirũ inmo dum ingeniosum initiũ sedenti Paulo:& plebi suae allusit:non poterat qcq̃ uel excogitari laetius:uel deuotius porrigi:uel ad pręparanda corda meo iu dicio humanius dici. Quae porro rerum continuatio:quę meditatio angeli ci occursus domino ascendente:q̃ suaues inter se quęstiones: atq; responsa? quantus comitatus beatorum spirituum circumstantium triumphatorem omnium dominum: quanta Marię matris lętitia?qui deniq; cõsessus eius ad dexteram patris?hoc est aequalitatem bonorum:ac potestatis?& q̃ exce ptus caelestiũ uocibus?Deriuas hinc optime dictionem oẽm tuam in com memorationem pacis: at qua semita:& ductu?omnium profecto maxime opportũo. Captiuam duxit captiuitatem:dedit dona hominibus. Triũpho uidelicet exposito ad dona conuerteris. Interea unum illud pręcipuum sum mis:quod mysterio susceptae solemnitatis non conueniens modo:sed necessarium erat. Donũ inq̃ pacis:ita explicas.diuina illa tua explicandi facilitate ut non plura bona in se habeat pax:q̃ cõmemorantur a te. Non plura de ea litterę diuinae:atq; gentiles perhibeant testimonia q̃ dies is unus collegerit. Quã uidelicet praeclarũ sit donum pacis:q̃ salutare:q̃ consentaneũ naturae: q̃ expetendum omnibus: contra q̃ innumera mala ex bello pro ueniant:q̃ intenti esse Principes ad parandam seruandamq; concordiam debeant: Po stremo quibus artibus illa iam parta possit seruari:quo in loco:licet breui:li cet agere aliud uideare:contendentium quęq; admones sui erroris & fomi tem mostras unde incẽdium proximũ est suscitatum. Ad exitum orationis descendens idẽtidem rogas atq; obtestaris:ut diuinum donum partim bene ficio Pauli sibi seruent atq; custodiant. Deumq; p̃centur & orent confirmet quod est operatus. Tuq; imprimis idipsum precaris & oras. At quibus uer bis? Virgilianis primo. Audiat haec genitor:qui foedera numine sancit: Nulla dies pacem hanc Italis nec foedera rumpat. Inde Pauli Apostoli: ut uide licet cuius omeliae initium fuit:eẽt & finis. Et pax Christi quae exuperat om nem sensum custodiat corda uestra:& intelligentias uestras in Christo Iesu domino nostro. Exitus sane dignus principio. Non minus ille quidem ad praecedentia mentes confirmans q̃ illud ad succedẽtia parans. Gratulor ite rum tibi talento tali a Domino credito nec defosso a te:sed ad uberrimam lucri rationem adhibito. Audies uocem Domini tui:Euge serue bone & fi

delis quia super pauca fuisti fidelis super multa te constituam: Intra in gaudium Domini tui. Hæc ad sermonem q̄d læteris studio sacrarum litteraꝝ quibus inuoluor: nonmodo id uerum: sed pene necessarium iudico. amas enim me: & in me animam meam. Accedit q̄d tu harum interpres pater: & princeps non potes non ad uoluptatem referre: imitatorē me cernere uestigiorum tuorum: quæ in Sanctis curriculis sunt gloriose impressa: dicens cum Ioanne Apostolo: Maiorem gratiam nō habeo: q̄ ut audiā filios meos in ueritate ambulantes: parens ad hortationibus tuis quod facio contentius faciam: præteritamq; omnem negligentiā futuris studiis compensabo: ne nomen hoc honoris sine onere geram: & inter illos deputer de quibus ē scriptum: Fontes sine aqua: & nebulæ turbinibus agitatæ: quibus caligo tenebrarum seruatur. Vtinam tu mecum esses: ad cuius pedes ut ille Gamalielis: possem sedere. Voluntas hæc uehemens a fundamentis suis progressa: doctrinæ tuæ gubernaculo melius in uiam Domini ambularet. Sed in hac solitudine quod potero capiam: nec si ad summum licebit euadere: desistam propterea. Prima.n. sequentem: inquit Cicero: honestū est in secundis: tertiisq; consistere. De libris tuis quod offers est mihi gratissimum. utar omnibus cum erit necesse: interim pro illis litteras da: q̄bus mirifice lætor atq; confirmor. Beneuale præsul omni ueneratione dignissime.

Cardinali Rauennati.

MI Rauennas. Meum appello: quia uere es meus. Mi inq̄ Rauēnnas: gratias tibi ago: quantas tua in me merita postulant. Video quid rescribas ad litteras filii tui. Intelligo quid pro Seruo Nicolao es operatus. Pie omnia: & paterne: ex antiqua tua in nos charitate. Seruet te deus: & semitas pedum tuorum custodiat. Quem tibi semel addiximus animum: perpetuo incorruptum seruabimus: nec beneficiorum inueniemur immemores. Tu fac quod facis: tantumq; ad patrocinium addet quantum ad fidem clientelę quottidie nos adiungimus. Doleo cum uitæ discriminæ isthic te nunc esse: id enim indicant litteræ tuæ. Amabo quid Romæ superuacuo agis? Anne scis publice nos præstare parum? priuatim nihil omnino? Extra iam est Theaneñ: extra Mantuāus: & Neapolitāus: atq; alii nō nulli. Quid uereris: quod uerendū non est? & ii non ueriti sunt: qui maluerunt sibi consulere: quam seruire inani affectui. Edico tibi nisi collegeris statim sarcinulas: & nisi cito abieris: ueniam ego Romam: ac si alia ratione educere te inde non potero extrudam fustibus. Malo enim uerberibus dolere patrem meum q̄ febribus. Beneualę.

Præsuli Patauino

G Audeo te Vrbem exiſſe nõ ualitudinis tantum cauſa:quã tamẽ ptimam eſſe oportuit:Sed ſtudiorũ quoq; ut liber iã reſumere inceptum opus de Pontificibus poſſes:& ad finem perducere. Quid.n.uel patauino præſule dignius?uel in cõmune utilius?uel Papienſi tuo acceptius? itaq; quod facturũ te ſpõdes totis uiribus præſta. Vna opera laudi tuæ amicoq; iſeruies. Lætor quoq; ſeceſſum te ex tua ſñtẽtia nactũ ubi habunde ad rem:& uoluptatem ſint oĩa. Det dñs:ut frui eo pro deſiderio poſſis.ego etiã læto in loco ſum:& ſalubri:nullo carens:qd ad recreandam mentem:& ualitudinẽ faciat. Iucundam pater in dño traducamus uitam:Id agẽtes:ut iuxta catonianũ uerbũ nõ minus ocii noſtri q̃ negocii extet ratio. Reddenda illa quidẽ dño in ſuppremo iudicio Beneuale.

Præſuli Brixieñ.

R Euoluens ego certã ad rem cõmentariolos quoſdã doctorũ tpis noſtri incidi in libellũ Correferẽdarii tui: Præſulis Zamorẽſis: cuius argumentũ uniuerſum eſt:nõ licere fidelibus e locis peſtilentibus fugere:& peccare oẽs:qui id faciãt. Impẽſius aũt clericos pter iũcti ſacerdotii curã. Id aũt peccatũ adiudiciũ Dei magis refert q̃ hoĩum: nec ex contẽtionis foro:ſed conſcientię colligit. Multa prio in utrãq; partẽ diſputat:multa ſibi pſcribit:nõnulla cõcludit. Concluſa rõnibus qbuſdã ſuis auctoritatibuſq; cõfirmat. Quæ diſputata in contrariã partẽ erant iiſdẽ uiis diſſoluere nitit̃. Sũma multorũ uerbo℞ meo iudicio eſt:Ideo nõ licere qd cõtra charitatẽ ſit fuga:& qd flagellũ Dei ſit peſtilẽtia uitæ nõ loci mutatione uitãdũ. Percuſſit ea res me uidentẽ:ſi ita ueritas ſit:nõmõ nos oẽs: ſed plebes ſæpe ĩtegras:ac populos ĩ crie eſſe. Memini præſenti mihi tuã dignationẽ dixiſſe nõ phibitã ĩ talibus fugã. Quęſo ergo: ſi uacuus es breui epiſtola doceas qd in hoc xpianis nobis rõ dictet. Cũ eni mea & cæterorũ ſnĩa ĩ diuinis ſcripturis prias tui tpis ptes teneas: optĩe oĩum alternãti aĩo poteris quietẽ pſtare. Si labor grauat memineris Petri parati ſemp ad ſatiſfactionẽ oĩ poſcenti uos rõnem de ea:quæ eſt in uobis ſpe. Vale.

Io. Cardinali ſancti Angeli Caruagial.

S Cripſi iã ſemel dignatõi tuę ex hoc loco. Scribo ſcdo:ſcribã tertio:& quarto:quoaduſq; ficus aduenĩet. Illis matureſcẽtibus ſyllabã mõ unã ne expectes ame. Scio.n.ĩ eis edẽdis ita occupatas eẽ inermes gingiuas tuas:ut nihil loci ad ſatiſfaciẽdũ filio ſit. ãnis pteritis expto hoc ſũ. Nec ẽ omittẽdũ:ut gratis ſim ĩportunus. Interĩ uexabo te lr̃is & r̃ñũ credo merebor:niſi & mellones iã placeř ĩcipiãt. Hæc ioco:extra iocũ alia.opto.D. Tuã bñ ualeř:atq; ut nũc ualeat noſceř. Illi ẽt cõmẽdatum me eẽ:& p eã cõmẽdari Põtifici: Admõeri quoq; abſtẽte ſeruũ ſi qd honori

ſuo expediat. Cupio īſup rogari patrē meū Nicenū: ut Papiēſis ſui ſit me-mor: & ꝓciniū ſeruet: qd antehac ꝓſtitit: Maiore ſp ſua charitate: q̄ meritis meis. Ego ut ꝓxime ſignificaui: in loco ſalubri ſum: & quieto: Vos miſerans: qui Romę manſiſtis. Delectant hic me multa: Sed illud imprimis: qd natale ſolum eſt Pii: & impreſſa tenet ſancta eius ueſtigia. Que cōtēplās moleſtiam ſæpe omnē pręſentis tpis leuo. Libri quoq; in deliciis ſunt: Nec ualitudinis cura: curandæ animę obeſt. Si me de ſcripturis diſſerentē audires: ſemi Theologum diceres. Senenſis noſter hic eſt: & ualet: & eſt in eodem ſtudio. Oramus ambo: ut propter noſtram in te charitatē: & propter Pium noſtrum: quem amaſti tantopere: paterne nos diligas. Beneuale.

Cardinali Rothomagenſi.

DErelictus a te eſt filius tuus: ut uideo. nil per Rothomagēſem ſignificatur Papienſi de rebus Vrbanis. Omnium quæ aguntur apud Vos: ſum ꝓrſus ignarus. Abiit Auinionen̄. Abiit Albicn̄. & tu mihi non ſcribis? Fiunt & mille alia: quorū me celas. Euenire id puto nimia potētia in quā aſcendiſti. Abſentibus. n. iis duobus: & Cōſtantien̄ quoq;: regnas tu nunc in Gallicis rebus: nec ad nos humiles aſpicis. An rediturum Albienſem non putas? Redibit q̄ primum: & te quietum eſſe nō ſinet. Fuit mecum Pientiæ: & cœnauit mecum. Multa de te: ſed honorifice omnia. ſciebat. n. ſe loqui cum filio: cuius aures nō admittunt calūniam patris. Intelligere tn̄ non potui: quid ſibi diſceſſus hic uelit. Vtrum ne a Pontificis iniuria: an a rebus priuatis ꝓueniat. Scribe tu omnia: nec patere me ſecreti huius ignarū. Si calamus grauat: cōmunica meo Abbati: q Romæ domum cuſtodit. Fidelis ē: teq; imprimis obſeruat. De peſtilētia quoq; aliqd nuncia: & num inualeſcēte illa ſeceſſurus ſit Pontifex: an manente eo tu abiturus. Deniq; nil ſit: nil fiat: nil cogitetur: qd perte ſeruus non ſciat. Ego hic ſumma in quiete ſum. Vtor q̄tum poſſum ocio: & loco: excludēs curas omnes: quæ angere animū poſſunt. Mecum eſt Senenſis noſter: qui te amat. Agimus ambo uitam iucundā: nil Vobis inuidentes; qui Romę manſiſtis. Beneuale pater: & Dn̄e: meq; cōmendatum habe.

Paulo. ii. Pontifici maximo.

CRebri caſus: qui acciderunt domi. B. Veſtrę: cogunt fideles ſeruos ad ſalutem domini eē ſollicitos. Olim deceſſit peſte īſignis Vir cognatus ſuus: nuper medicus: qui mane: & Veſperi ueniebat ad mēſam: nunc Ioannes Cōdalmario: cuius erat ab officio frequēs ad ſanctitatē. V. acceſſus. Inferioris famulatus taceo cōplures: qbus idē exitus fuit. Nō timuit Sāctitas. V. nec timet. Timemo nos: quoq; uita: & qes a bñ bñficio ſuo. Si uox hūilis fui īter ſapiētū cōſilia accipi ꝓdico cōſiderādos

esse hos casus:neq; cõmittendũ:ut in pestilẽti ciuitate caput suũ totiẽs ob iectetur periculis. In exploratũ est ei qd possit cõtingere. Animus bonus pars remedii est:sed nõ planũ remedium. Plerũq; qui in proelio fermentior est:suo robore cadit:& natatores intrepidi uoraginibus absorbenť. Non si annus unus nos seruat:de altero securitas est. Quẽ sæpe casus trãsit (inqt Seneca) aliqñ inuenit. Antidota quoq; ĩ qbus sæpe ponimus spẽm:nõ sub ueniunt nobis Maior est uis mali:q̃ ut nr̃is artibus ualeat uinci Decimus quisq; uix illis seruatur. Sed & Medicoꝝ maximę tenebræ sunt. Languida est oĩs eorũ subuentio:magisq; nos sua pręsentia consolanť:q̃ iuuant. Præsentissimum ac pene solum habetur præsidium mutatio loci. Legimus in Exechiele Propheta:Qui erit in ciuitate pestilentia deuorabiť: & saluabũtur ex eis q fugerint. Scio operosum esse summo Principi sedẽ mutare:Sed pro sua:& filiorũ uita:omne subeundũ est opus:nec grauare debet:qd animas seruat. Laudi sæpe datũ Principibus est: qd non sola urbe contenti:uiderint quoq; prouincias suas:& pecoris sui uultũ agnouerint. Vt Romę: sic alibi Põtificis facies lętificat loca. Indulgeat mihi pietas uestra: si mineruam sus doceo:& si porto ligna in siluã. hoc me priuata charitas: & publica cogit. Nec.n.eadẽ affert momenta priuati hoĩs: & Principantis interitus. Illius incõmoda oĩa eodem quo corpus: clauduntur sepulchro. huius ruinę late opprimũt multos. Quiescit bñficio uestro Italia. Romana sedes rem:æstimatõnemq; auxit. Nos etiam: si conditionẽ nostrã agnoscimus: nil merito dolendũ habemus. Tot prosperis confluẽtibus:sine detrimento nõ põt esse mutatio. obtestor ꝑpterea.B. Vestrã:quã a prĩa iuuẽtute mea dilexi:ut his malis diebus nõ tam antidotis:& medico caueat sibi: q̃ locorũ suãq; oẽm curiã exhilaret abitu suo. nunq̃ discedere:& sæpe discedere: parẽ habẽt querelã in populis. Pio Beatissimo datũ est uitio:qd ãnis pene singulis sui magis recreãdi cã:q̃ aliorũ:urbẽ exierit. Videat nũc sapiẽtia uestra: si in pręsenti necessitate dolituri multi sunt:occasionẽ salutis non dari. Et si enim oĩbus abeundi potestas sit facta:multis tñ manente Principe: fit manendi necessitas. Et qui ad eum ex toto orbe mittuntur:ad locũ: ubi est:coguntur accedere. Sed de his satis. Ago clemẽtiæ uestræ gratias innumeras quod me absentem pietate sua respexit: & cõsuetam iussit elimosinam porrigi. Is qui uidet qua charitate dat. S. Vestra:Qua necessitate accipio ego: ꝓ me illi sempiternę retribuat. Pro Breui quoq; ĩ re Cœnobii Marradiẽsis cõcesso:eidẽ plurimũ debeo. Reuerẽdissimus .D. Albiẽsis in Galliã ꝓficiscẽs spõte sua Piẽtiã uenit: Vbi uiuẽte Pio domũ ꝯstruxit. Cœnauit mecũ: Rogatusq; q̃ ob cãm tã longũ susciperet iter:hoc tñ respondit: Priuatã se ob cãm ire:& octo solos mẽses ad reditũ a Beatitudine Vr̃a eẽ ꝑscriptos:

Quam protegat misericors Deus: & cuius pedibus me deuote cōmendo. Pientię. xxiii. Iunii. M. cccclxviii.

Antonio de Bisana.

Veniam da: si nulla praecedēte noticia fatigo te litteris meis. Virtus tua: & mea necessitas ita nunc quęrunt. Audio te bonum uirum esse: iudicantē in ueritate quod sentis: & nec accipientem in iudicio pauperis personam: aut diuitis. Immunem porro a corruptelis: quibus nunq̄ perit iusticia: ueritatemq; opprimit fraus. Laetatus eam obrē plurimum sum: cum cognoui te mihi iudicem datum in lite: quę de Lardirago cum aduersariis est. Credidi potentium preces contra externum hominē in causa Dei nō ualituras. Id ipsum nunc & laetor: & credo: q̄q̄ tardior paulo diffinitio multorum mihi incōmodorum causa fuerit: & maiorum sit futura in dies. Seponens ergo omnem intercessionem: qua tecum uti nulla est animus: omnem iustificationem: quae in actis nascetur: & Romae iam p doctos nosci est coepta. Omnem porro fiduciam munerum: quae nec consuetudini meę: nec naturae tuae conueniunt. Ex solo Deo: & ex sola anima tua solus te alloquor: obtestans per omnipotētem Deum: qui inspector est cordium: & retribuit cuiq; secūdum opera sua; Per salutem tuam: quae tibi habenda est charior omni hoīum gratia: Per beatum deniq; Apostolum Petrum: De cuius domo non mea: nunc iudicas: ut de uultu tuo iudicium pdeat: Et oculi tui uideant ęquitatem. Non flectaris cuiusq̄ precibus: Non terrearis cuiusq̄ minis: nec cuiusq̄ etiā gratię cedas: Sed id pronuncies qd dictante ratione: conscientia suadet: Memor qd benedictio Domini super caput iusti: & qd beati sunt qui custodiūt iudicium: & faciunt iusticiam in omni tempore: & qd generatio rectorum benedicetur: Et qd iustus ut palma florebit: & sicut cedrus libani multiplicabitur. Contra autē: qd qui diligit iniquitatem odit animam suam: & qd uultus Domini super facientes mala: ut perdat de terra memoriam eorum: Et qd dissipat ossa eorum: qui hominibus placent: nec respiciunt sanctum eius. Magnus non sum: Cardinalis tñ sum: Amans qui me amant: Beneficiorum non immemor: & internoscens qui bene de me: & male merentur. Montes semper in eodē loco cōsistunt: obuiant sibi aliquando homines: Variisq; saepe casibus ad mutua cogūtur officia. Si paratus es: ut certe credo: rectum iudicium facere: & domū Dei. Titulū apostoli sui Petri: & sepulchrū doctoris nostri Augustini eripe de manu iniq: & cōtra legē agētis: eterno bñficio me deuincies. Amicum habebis paratum mercede iusti ministerii: qui pro te possit & uelit: quicquid habet industria: quicquid ualet facultas: Et quicquid continet sua dignitas: in tuis: & liberorum: Si quos habes: ac amicorum re

bus: sine exceptione effundere. Causas egi multas. nulla unq̄ tanti a me est æstimata. Cogor propterea imis sensibus condere quicquid in utrunq; partem uel iuste uel iniuste mihi prestatur. Te queso iterum memor sis animę tuæ: & famæ. nec æstimationem boni uiri in discrimen isthic atq; hic una opera adducas. Ante oculos Deum habens iudica iuste: ac cito. quem oro: ut sit in corde tuo: & in labiis tuis. tibiq; in hoc iudicio aperienti os: impleat illud ueritate: & gratia. Beneuale. die. xii. Iulii. M. cccc. lxviii.

Presuli Brixieñ.

S Atissactū abunde est desyderio meo: atq; animus in uerbo tuo quieuit. Quod ante rationis iudicio fieri licito arbitrabar: probationibus tuis manu nunc teneo. Bene sit tibi pater: & doctor: retribuatq; Dñs boni laboris mercede. Fidelis ē sermo tuus: omniq; acceptione dignus. Ego uero & libenter quęro cum dubito: & disco cum nescio: Timens illud Apostoli: si quis ignorat: ignorabit̄. Ideoq; Papiensi tuo: ęquis si te aliqñ pcūctationibus agitat: nil te inuito edet̄: Idq; pp amicū: ut mores: cuius mores ita pinxisti epistola: ut non pingi aptius facies penicillo potuerit. Miror tantam eius ad quæuis scribenda facilitatem: & magis ad emēdanda incuriā. Dū ambitioī seruimus: efficimur iuxta eundē Apostolū sensibus pueri: nō intelligētes quæ loquamur: nec de qbus affirmēus. Det Dominus uerbo Hieronymi: ut audiat: & taceat. intelligat: & sic loquat̄. Ampliores tibi gratias pręsens agā: nunc absens ago quas possum: rogās ut doctrinā tuā secutus: secessum tibi aliquē pares: in quo cū familiola uites uentuꝝ Augustū: Romæ semp noxiū: hoc anno ēt pestilentē. Si pater noster Cardinalis sancti Angeli in urbe adhuc est: precare ut filii Papiēsis sit memor: & Vale. Pientiæ die. xii. Iulii. M. cccc. lxviii.

Cardinali Seneñ.

SIc clam semper celatis omnibus abis: ut furari has tuas uoluptates uidearis non quærere. nemo de te ubi fueris: nisi in reditu pōt scire. Ignoraturus etiā nunc eram hunc sarteanensem excursum: nisi cū tuæ litteræ docuissent. Bene fecisti sic scribere. Fecisses rectius si pro scriptura Secretarii manubria illa tua lucernarū essent recognita. sic enim & contendi ego a te iam dudum: & tu promisisti. Memor posthac eris promissi. Gratulor maiorum tuorum reliquiis sic te delectari: & Sarteanenses aquas morari reditum. Fui ego olim Sateriani: & contemplatus sum locum. Vmbrosissimum: quem scribis fluuium: nedum ad oppidi muros: sed ne in toto agro illo agnoui. Nudum autem sic memini: ut nisi ipse sibi sit umbra ne ab herbæ quidem cespite illam accipiat. Vide mi Theutonice ne alius te isthic fons: & alia umbra delectet. Cau

tus es: & tibi cõsulere sine strepitu soles. Ego tamen paratus sum quæcũq; uel iusseris: uel cupieris credere: etiam extremam partem epistolę tuę: qua cõtendis pręsentiam tui Papiensis iucundiorem tibi omnibus his uolupta tibus esse: sed hactenus de Sarteano. Ambrosius Spanochia uenit Pientiã. Fuerat pridie eius diei cum Theanẽ nostro in suo Fabiano. Multa de soli tis. Retinere eum uolui ad reditum tuum: contendens etiam usq; ad penu lam scissam. Pedes nõ permisere: qui quanto ualidior lingua est: tanto illi infirmiores. Seruo tibi ad cumulum delectationum tuarum integrum eius sermonem: qui nec breuis fuit: nec iniucundus. Mitto tuæ. D. litteras Mon/tisferrati nostri: Incuria mea: magis q̃ peccato apertas. Etenim putãs ad me illas inscriptas: superscriptione plane non lecta imprudenter solui: & legi. nec ante scelus agnoui: q̃ illius ad me alteras in fasciculo inueni. In pęnã mali accipe & meas: & mihi ignosce: & Vale. & cum plenus ad supercili um es ad nos redi. Dolent Pientini plus tibi placere aliena q̃ sua. Pientiæ.

M. Cardinali Vicentino.

SI boues Romani mouere hunc currum uestri discessus nequeũt scribe ad me: mittam ex ora Senensium maritima mille iuga: quę adiuuent uos. Quid quęso hoc est? Ex nona Iunii habeo ab urbe litteras: & post lõgũ tumultũ uideo pedem domo nõ extulistis. Mori uidelicet uultis: non sat adhuc territi domesticis malis noua credo expecta tis: quæ utinã nõ de uobis alii potius doleãt: q̃ de aliis uos. Abite oro: & mi seris Curialibus pie consulite. Non sat est potestatem discessus illis fecisse: Cĩrũstant multi necessario Principẽ. Fortunã quoq; ne tentate totiens: oc/currit aliqñ dũ quęrit̃. nec añ ẽ erroris nostri agnitio q̃ pœna. Quid inqes: uis faciã? Dixi frequenter ista: & nihil ꝓficio. Hoc uidelicet cruciat me mi Vicẽtine: qđ scio quo cũ tibi res est: & cupio Paulo: & tibi salutẽ quã mihi. Fac saltem qđ ualeas: & Deo te crede. antidotisq;: & solitudine: q̃tum po/tes uitã fragilem muni. Viuimus semel: ad seruandã q̃diu licet uitã: exẽplo Saluatoris admõiti. Papiensis aũt tui nullo tempore immemor sis. Amat te non ambitiose: non ficte: ut sæpe iam dixi: sed uera illa charitate: quæ imperata a Domino est. Beneuale. Pientiæ die. xii. Iulii.

R. Cardinali Constantieñ.

s I ualet meus Cõstantieñ uoluptas summa est suo Papiensi. op tat ut ualeat semp: & uitam in Domino sine molestia agat. Scri psi ab initio cum ueni Pientiam. D. Vestrę Reuerẽdissimæ: & nunciaui quam gratus: & salubris esset hic locus. Inuitaui quoq; eam ad uoluptates has meas. Responsum nõ merui: credo quia perierint litteræ: & non sint ad eam perlatæ. Scribo iterum: & cum non sit quod scribam

nũcio me bene ualere:quieto animo esse:uicissimq; quottidie recreari librol & agro. Iterum eam inuito. si hic erit: q̃to ab urbe: tãto a periculo longius erit. Patres nonnulli ex nostris designati hoc anno agrum Senensem non sunt. Reatinus Senis est. Theanensis in suburbano Senis propinquo. Sanctorum quattuor in Caenobio Montano: nobis uicino. Senensis atq; ego Piẽtiae. addita dignatio uestra cõsortiũ iucũdius faciet. Si auelli a suo Sutrio nequit: significet saltem filio ualitudinem eius: & quietem: & sanitatem loci: atq; uno uerbo: omnia quae faciunt gratũ secessum: ut bis pariter: si nõ corpore aio tñ: una cũ patre amantissimo perfruar. Precor inter caetera ut Papiẽsis sui sit memor: eũq; amet: & cõmendatũ habeat. Pientiae. xii. Iulii.

Cardinali Sanctorum quattuor.

Laetor multum uicinitate patris: ac domini mei: quem dolebam tã ꝓximũ periculo esse. possumus nunc & litteris: & praesentia quoq; aliquando nos uisere. Det Deus: ut nouus hic secessus sit salutaris ubi: atq; familiae. est gratus: est locuplex: & tempori opportunus: olim Pio nr̃o summe iucũdus. Aduẽtu meo excipi hũc acessũ suũ oportebat: sed ne molestus essem: abstinui. Mitto has lr̃as quae noie filii benemeriti pr̃is apprẽhẽdãt manũ: atq; osculent̃. solet oppidũ istud abundare rerum omniũ copia. si qd tñ deest: quod parari hinc possit: iperet. P. V. cupidius iplebo mãdata: q̃ illa iponat. de me aũt si scire aliqd optat: ualeo cũ tota familia: qetem agens: nihilq; admittens curarũ: quę angere animũ possunt. Idẽ studeat. D. ur̃a. oĩa i circuitu uacua pestilẽtia sunt: Boncõuẽtu excepto ubi contagium nocuit magisq̃ aer. Amantissime Domine uitã agamus in dño hylarẽ: fruẽtes dũ possumus dignitate nr̃a: atq; aetate. Ego deuotionẽ meã i. D. uestrã ichoatã Calisti tpe: auctã post bñficio suo: seruo: & seruabo usq; ad extremum uitae. Dominus Deus eã cõseruet: & cõsolet̃ semper in omnibus operibus suis. cui me deuote cõmendo. Pientiae die. xvi. Iulii.

F. Cardinali Mantuano.

Mirifice recreant me semper litterae tuae pręstantissime Mantuane nihilq; in hac solitudine iucundius lego. Iocaris: pungis: lingis: omnia rides: cum tñ ipse ridendus non sis. non alio te hic fruor scripto: q̃ Romae pręsentia. Tũc pęnitere secessus huius incipiet: cũ quod facis: facere desines. Itaq; ut semp sim laetus semp tu scribe: & q̃ nũc ꝑstiti st: ũ rã ꝑ paginã imple. si aulea tua peregrinantur adhuc: iam plane uideo consistoriali increpatione ad te humiliandũ opus non esse. Ignominia damno admixta satis humilitatis apportat. Hoc autem lucri feres: si precium illorũ dabitur: qd̃ disces dehinc emere. Iuuenis es: & q tibi uendunt fallunt te. Maior est semper merces: q̃ ęstimatio. Hic autem noster ętate ꝑuectior

diligentius pensitat singula: nec ea licitatione emit: quæ in uędendo augeri condictionem non possit. Quod ergo dabit tibi (non dabit autem: q̄ cum dedisti tu) scito ualuisse aulea: atq; ut dixi: damno tuo. disce dehinc emere. est & alia cōsolatio qđ non superbies tanto apparatu domestico: nec ante tempus Pontificatum inuades. Quid facit in domo Cardinalis Auleum intertextum auro? Pontificium est ista supellex. Peccat: qui sibi parat non sua. Egre itaq; non sit abiisse peccatum cum re. Audi aliud: quo lenire tristitiam queas. cum pendere illa ex alienis parietibus intueberere: etsi tristis recognoses olim tua: circūstantibus tamen dicere iactantius poteris: Mea illa dudum fuere. sine me hic locus ornari non poterat. Vtinam ad complendā humilitatem ostēdisses & arculas gēmarum tuarum: ut quicquid est apud te superflui: una censura esset ablatū. Disce de senioribus Mantuane: & Camerarii tui recordare: qui cum accepisset in Albano Pium: subtraxit omnia ab oculis nostris: quæ potuissent placere. Non uas peregrini operis: non auratum auleum: non preciosum aliquod: propositum est. Communia erant: & pene quottidiana quæcunq; exhibuit. Regium fuit cōuiuium. Supellex plebeia. nihil ergo ab eo petitum: quia nihil egregium. Rursum tu si accipiendus hic erit: memor esto disciplinæ proprio impendio partæ: & auidos oculos cautius deuita. Rideo te nunc. sed oro nū ridebis tu me? si interim. uel remissa sint aulea: uel precium conueniens redditum? sit quod uolet. Adhuc tu metu damni ridendus ád aulea: satis lętor scrupulum nullum ad confirmandam pacem a Duce futurum: rationemq; eam initam: qua solui Sabaudiensis nodus possit: in quem isti inciderant. Nil minus in rem nostram erat: q̄ continuari bellum: & nos esse omnibus odio. Audiui hæc fere omnia a Ioanne Iacobo Ricio: ꝓpterea ad uos ueniente. cum Senensi enim nostro: & mecum Pientię nocte una fuit. Ratio repetendi secessus tui ꝓbabilis illa qdem mihi uidetur: sed non necessaria. Idem Tusculani. idem Albani prætare sine periculo posses: quod Marini nō potes. At alia a suis incoluntur possessoribus. Non magis Tusculanum: Albāumq; intelligo: q̄ quem uis alium locum: procul a comertiis: sed non a uia publica positum. At si quid sinistri accidet illud mutabo. Cautius esset: ne mutari oporteret ante uidere. periculo uitæ nil bene tentatur: Ignosce si in hoc nimius sum. Mantuani mei amor me cogit: & charitas imperiosa res est. significa mihi quid agat condiaconus tuus Montisferrati: & ubi nam latitet. audio enim domum suam pestilentia inquietam: primumq; fuisse Medicum: quem illa attingeret. Mala res: nec spes: ubi parū tuti medici sunt. Quid de nobis fiet: qui illorum consiliis regimur? Dico iterum mi Mantuane: loco: non medico cauendum his temporibus est. Si es illi propinquus; aut secum es dede sue

dignationi Papiensem suum:qui a nullo magis:uel dari:uel uendi:uel oppo ni pignori:q̄ a te potest.Senensis ad celebrandam solemnitatem corporis Christi nudius quartus Senam profectus:reuersus est hodie.Studia sua:& mea libri sunt:& lectio:& ager:& aqua.Tui sumus ambo:& tibi nos commendamus.infamis autem apud hos Pientinos es: pp dedecus inchoatae domus:& imperfectę pendentis quicquid purgaméti:& foeditatis hoc oppidum habet:sine delectu eodem congeritur:sic ut iam tuae uicinitatis me pudeat.Vicecancellarius pene perfectam suam rogante senensi: Episcopo Pientino dedit.Albiensis absolutam suam Gregorio lollio.Quid tu tuam? Vna una uix solo extantem aestimas tanti?An minoris est apud te & patrem hic Papiensis:generi tuo addictus:q̄ apud illos externi:& pegrini illi? Praesertim cum pro inchoata una:absolutas duas sis habiturus Vale.

Ia.Murutolus Luceñ Cardinali Papieñ:

C Vm res Arimineñ urgeretur:hoc est ante transitum copiarum Regiarum:Principes ligae:Rex:& Dux:scripserunt Põtifici maturaret conficere negotium. se enim facere non posse quominus fidem implerent:& subsidia mitterent:ita esse inter se conuentum:ita fieri oportere.Ea res questori nunciata est. sed plus potuit Ducum nostrum psidia:qui per dissimulationem:protraxerunt oppugnationem:quoad ex obsidentibus facti sumus obsessi.Hoc modo amisimus magnam rei benegerendę occasionem:& infoeliciter postea pugnatum est.Cõmendo me Reuerendissimae Dominationi Vestrae:quę foeliciter ualeat.

M.Palmerio Florentino.

V Xorem nunq̄ duxi: nunq̄ dedi. nunq̄ cum ciciaportia familia consuetudinem habui.Puellę:& dotis:atq; huiusce rerum omnium sum prorsus ignarus.in his tenebris:quid Iacobo dicam:nõ habeo.ipse iam per aetatem sibi sapit:& monitores habet pręsentes. horũ consiliis:& suo:benedicente domino agat:quod in rẽ eius eẽ intelligit.Ego omnibus bona mente acquiescam.Beneuale:& quid nunc ad communem utilitatem cudas: uel proxime cuderis:uelim mihi significes. Nam uetera tua pene omnia habeo.Pientię Calendis Iulii.

F.Castiliono Florentino Sacerdoti.

C aetera in Gregorio tuo:uel nostro iam placent.Id modo auebam scire:quae illi ad tradendam latinitatem facultas est:instituendis adolescẽtibus summe necessaria.Audisse ius Pontificium.Philosophiam:& sacras litteras:adultis sunt opportũa.Hęc ętas:cui praeceptorẽ paro:grãmaticen sine superstitione:& intelligentiam puri: ac nitidi sermonis nostri:expostulat.itaq; si ille est talis;extortum magis:q̄ impetratũ ab

ſuo hoſpite mitte ad me:& ſimul ſtatue quid ei I priuatas neceſſitates dem
ſalarii annui.gratias Gorbizo noſtro agens ꝓ ſua in hac re diligentia.Pro
mitto tibi erit Gregorio ſenſatus diſcipulus:dictatis eius omnibus parens:
non uanus:non leuis.fatigaturus illum non tam componendis moribus:q̃
litteris.ipſi autem:ut ſcripſi proxime:laboris merces maior aliunde q̃ a ſa
lario erit.Beneuale.Pientię Calendis Iulii.

G.Auguſtinenſium Miniſtro Generali.

QVid tu mi Claude de re uxoria tam aſſeueranter agis?& de ſpōſa
tanta repromittis?An non uita tua omnis inter libros cōſenuit?
longiuſq; a coniugalibus rebus:q̃ a caſtrenſibus ſemper fuiſti?ſi
ea fiducia de rebus diuinis diſputas:quid tibi ego iam credam?Puellam ais
cui nihil deeſſe uideo.un̄ mi Guilleline hæc propoſitio?an non audiſti uo
cem Aleph?Mulierem fortem quis inueniet?Procul: & de ultimis finibus
terræ?An non Eccleſiaſten tuum?uirum unum de mille repperi:mulierem
ex oibus non inueni.An nō & innumera alia:quæ Theologo tibi ineptum
eſt recenſere?quid aliud oſtendit epiſtola tua:niſi cupere te ad amorem:qui
inter nos eſt:coniugii etiam neceſſitudinem addi?Si ſacramentum eccleſiæ
non eſſent nuptiæ:q̃ te armis tuis hic agitarē?q̃ ſæcularibus negotiis te im
plicares?& ponens ad aratrum manum retrorſum aſpiceres.Sed illo uideli
cet uno os mihi obſtruitur.Relinquuntur tamen nonnulla:quibus tecum
in hac negotii abūdantia iocer.forma inquis perpulchra:atq; elegans.Idea
rum ſpectatorem bonum te iudicabam:mulierum neſciebā:iſta præſertim
ætate:qua ſine adiumento ocularis uitrei bn̄ nil uides.Addis moribus opti
mis ībuta.Dic q̄ſo ex temetipſo hoc aſſeris:an ex aliis habes?ſi ex te ipſo:
qͩ Auguſtinēſi cū puellis cōſuetudinis eſt:ut de earū moribus iudicet?ſi ex
aliis:qͩ ꝓ explorato amico Cardinali offers?qͩ illi ſuæ rei cā potuerūt mē
tiri?An nō mulieri ͩ moribus mulierū ē credēdū?Audi Plautinā Eunomiā:
optima nulla eligi poteſt.alia alia eſt peior.ſubdis & in iis quæ ad artificia
mulierū attinēt:eruditiſſima.Riſum hoc loco nō tenui.oro te:quę artificia
acus credo:& coli.Si coli:an ne ſcis linteis te ex religione tua non uti?ſi
acus:quid tu de tenuiter ſutis iudicium fers?in cuius ſacra ueſte conſuto uul
nere craſſum atq; recens filium oſtendit non una cicatrix.ſed hæc ioco:re
liqua ſerio.Patere me in hac re uti iudicio:& id cum Iacobo agere:quod cū
tribus fratribus iam obſeruaui:quibus de uxore conſulentibus:negato con
ſilio:poteſtatem permiſi ut placitam ducerēt.Quęrendi liberi Iacobo ſunt
nō mihi:Ipſiq; moleſtia omnis:& uoluptas ois futura.Expendat ſeipſum:
& tempora:& facultates ſuas.ſubductaq; omnium ratione id agat:quod
in animū Deus inducit.ſcriptum eſt.n.domus:& diuitiæ dantur a patribus

a domino autem uxor timorata:& prudēs. Nepoti meo omnium mihi charissimo:non aliud dicam cum cogitabit de nuptiis. Beneuale pater omni ueneratione dignissime. Pientiæ Calendis Iulii.

COnsolator absentiæ meæ q̄ planior fuit cōmunicatio hæc cum Abbate meo:q̄ narratio priorum litterarum tuarum. Illæ nihil nisi uulgare continuerunt:hęc ex sinu domini tota est prompta. Intelligo nūc ad uerum quid Romæ agatur:quid cogitet Pontifex:qui fuerit tractatę pacis ultimus exitus:& quæ etiam causa Albiēsem meum urbe extraxerit. uerum quæ ratio fuerit ut in eodem nauigio cum Auinionensi non ueheretur:ex parte agnoui. Plane agnoscere ex te non potui : ex Theanensi:quem ex itinere suo sum allocutus:mysterium omne est reuelatum. uehebātur uidelicet nescio quæ merces ab Neapoli usq; petitæ:charę:preciosæ:habendæ semper in sinu:& nullis:ne quidem amicissimis credendæ. Placet non dicta hæc esse Abbati:ne ad inferiores triumphi nostri ordinis trāseant. Gratias autem benignitati tuæ pro omnibus ago:orans ut sic facias sedulo:& absentem seruum hoc genere pietatis lætifices. Si discedet Pontifex:ut uellem ego:ut ambo nō credimus:seruabit curiam abitu suo. Si discedes tu:Papiensi filio gratam rem facies:cui supra q̄ credas tua salus est curæ. Discede ergo:ut dicis:& te respice his malis diebus. Quid addere iam rebus tuis presentia potest? honorum tibi abunde est:Beneficiorum abunde. Pecuniarum est tantum:ut uictus causa cōtrahi æs alienum non sit necessarium. Vita est opus:hac præsertim ætate: qua anni uoluuntur in præceps:& damna eorum acri diligētia sunt sarciēda. uides iam minus q̄ uidere es solitus. audies post paulo etiam minus. Mox quoq; gustabis etiā minus:& minus dormies:& minus deniq; laborem poteris ferre. Medicina tātorum malorum est uenatus:aucupium:piscatio : libertas cæli : agrorum inspectio:& quies imprimis animi:quam Romæ inuenire nō potes. Serua te igitur pater ad meliora:& me audi:& uale. Canto tibi efficaciora remedia q̄ medicorum omnium cohors. Pientiæ. viiii. Iulii.

Paulo Secundo Pont. Max.

VNo eodemq; tempore intellexi beatitudinem uestram proximis diebus languisse:& nunc recreatam esse beneficio Dei. Altero dolui:altero lętatus sum:q̄tum filio de patre dolendum fuit:atq; lætandum. Hortor & quæso:ut se posthac diligentius seruet : & laboribus parcat:quos aliquando nimios suscipit. Tempus anni per se insalubre est:& curæ illud plurimum grauant. Danda est opera ut quod utiliter facimus:facere diutius ualeamus:miscentes semper inter se cum actione quietem. ago gratias Deo q̄ illam saluauit. eundem deprecor:ut in futurum etiam ab om

malo custodiat. Ex iis.n.sum: qui beneficētiam suam expertus: & libertatē sine metu agens: dominū: & patrem mutare non cupio. Cuius pedibus me deuote cōmendo. Pientie.viiii.Iulii.

Paulo Secundo Pont. Max.

Ommēdaui Beatitudini uestrae ante discessum meum: Nicolaū c Forliuiensem: necessarium. D. Antonii clerici camerae uestrae: ho minem cum bonum: tum uero numerosa familia ortum: & pul sum nuper a Tyranno ciuitatis eius ꝓpter fidem Ecclesiae: quam sequeba tur. Dixi etiam posse hunc aliquādo suo: & suoꝝ suffragio: adiumento esse beatitudini uestrę in quęrenda populi illius afflicti salute: & propterea non negligēdum. Audiuit hanc cōmendationem libenter sanctitas uestra: & no tulam quarundam artium: & officiorum: quae petebantur: iussit. d. Henrico dari cubiculario suo: quod & factum est. occupationes subsecutae beatitudi ni uestrę nō permiserunt fieri quod in animo habuit. Scripsit ille nūc ad me & petiit: rem suam in mentem reduci. Hoc facio libentissime Sanctissime pater non eo solum: ꝙ nulli afflicto est neganda intercessio: sed magis ꝙ in rem Ecclesię esse agnosco. Amo sedem Petri & patrimonium eius: prędica riq; omnibus in locis nostram gratitudinem cupio. qui uidet non derelictū eum qui passus est pro domino suo ad patiendū: & ipse se comparat mul tum in utranq; partem ualent exempla. Rursum itaq; humiliter quaeso: ut dignetur hunc filium suum respicere: & ex ipsa notula: quam domino Hen rico iterum dabit: aut undecunq; placuerit: locum unum deligere: in quo ser uare se interim in omnem opportunitatē Ecclesiae possit. De fide eius: quae probata experimento est: etiam. d. Antonius cautionem dabit: quam uolet sanctitas. V. cuius pedibus Nicolaū: & me deuote cōmendo. Piētię. 9. Iulii.

Campano Praesuli Aprutino.

I scirem cui credendae essent hę litterę: ferres a me mercedem in r gratę obliuionis tuę: cum ne nuncio quidem post discessum: Pa piensem dignatus sis appellare. Sed hoc uidelicet continet me: ꝙ uereor ne aliquo casu nimia nostra familiaritas pateat: palamq; peccatū tuum cum mea iracundia fiat. Habeto igitur impune: nescio neglectum di cam: an cōtemptum: an uero id: quod Campania dicitur genuisse. Pantasy leae tuę nobili mulieri negotiū grande a genero suo facessitur: quod ex An tonio Vrbeuetano plaenius nosces. Cōtentio omnis Perusię est: ipsa Senae apud cognatos nūc abest. nemo rem filiarum in aduersa ciuitate audet aspi cere. solus tu es: qui lapsam ubiq; familiam suscitare es solitus: pupillarūq; ac matris uiduę misereri. Misericordia haec impensius nunc est impenden da. Optant ut Perusiam eas: & quicquid est discidii tua diligentia sarcias.

rogauerunt me: quem posse apud te putant: id ipsum contendam. Factu rum recepi. Maiore quidem in eas officio q̄ de te spe. Quæso igitur uocem deprecantium audias: & derelictis subuenias. Nemo te melius facere hoc potest: qui earum domestica tenes. Nemo amplius uelle debet: q̄d egenus olim omnium: gratæ domus es liberalitate adiutus. Memor esto beneficii accepti: Tibiq; ī hac necessitate dictū existima. Campano derelictus est pauper: Orphano: & pupillo ille erit adiutor. q̄tum impetrem nescio: qui auctorem tuæ dignitatis habes pro nihilo. Nimirum & educatores præte ritos negliges. Delectaris: ut uideo: nimium te ipso: & Theramo: ac inge nio nimium insolescis. Adde: q̄d nundinatis sacris primi altaris diues es fa ctus. Cuiq; ante erant uix urceoli sex: nunc Cresi abaci ostentātur. Digna res sacerdotio. Vnde habeas: quærit nemo: sed oportet habere. Tacere uo lueram hoc: Sed indignatio extorsit. Reliqua in urbe: Vbi uel tibi repetun darum diem apud Bardulum dicam: uel quod magis puto strangulatum his manibus in proximum flumen abiiciam. Vale. Pientiæ. x. Iulii. Ennius.

Baptistæ Zeno Apostolico Protonotario

VBi sis: & quid agas: atq; ut ualeas: nescio. Valere te cupio. De reli quis fieri aliquando certior opto. Itaq; cum potes: scribe. Cōmu nicatione rerum alitur charitas. Amo Dignationem tuam. Idq; sponte: magisq̄ præcedentibus meritis. erit tuæ benignitatis: qua cōmenda bilis es: operam dare ut te quamdiutissime amem. Etsi. n. noster amor pa rum addere rebus tuis potest: Amari tamen est laudi. Vbicūq; autem es ualitudinem serua: & nec litteras desere. Plus illæ ad te honestandum affe rent: q̄ Zenonia omnis nobilitas. si tecum est frater tuus Ioannes: quæso meo nomine Saluere illum iubeas. Propter humanissimos mores suos: & studia: & ingenium: præcipuamq; in me beniuolentiam: ei quoq; afficior plurimum. Ambos cū Pontifice Paulo: & uestro Papiensi seruet misericors Deus. Beneuale. Pientiæ. x. Iulii.

F. Cardinali S. Petri in Vincula.

SCriberem sæpius ad. D. V̄rām: ut mei officii ē: sed nouit Deus. quid scribam non habeo. Sum in loco procul a cōmerciis homi num. Nec hic affertur nisi quod ubiq; est notum. Vt tamen mi hi ipsi satisfaciam pauca hæc scribo: qbus & opto. D. Tuam beneualere: & me illi cōmendatum esse. Amo. n. eam ut patrem: plurimiq; summum suum ingenium: summamq; bonitatem omni tempore feci. Curet seipsam diligenter hoc pestilenti anno: & familiam suam. Cupio per. D. Vestram commendari Pontifici & nostro Niceno: quos benignitate sua protegat Deus. Pientiæ. x. Iulii. M. cccclxviii.

A.Cardinali Auinionensi. 1

SI nauigans.D.Vestra attigit iam portum salutis bene est: Gau deo:& Deo gratias ago.Placeat pietati suæ reliqua ex uoto con cedere.Amplius præstare patri meo non possum. Possum auté rogare multa.Primum:ut ualeat: Deinde ut sibi non desit. Post etiam ut de reditu cogitet: Deniq; ut memor sit filii sui amantis semper: & fidelis semper.Scit quorum indigeo.Si erit cum Rege gratia:ut futuram puto: li beret me quæso molestiis continuis: Quibus & de cœnobio Auinionensi: & Archidiaconatu Xanthonensi uexor quottidie. Alterum petit Rex ut dimittam:Altero nō sinit Episcopus ut quiete fruar. In utroq; opem patris imploro:Magis autem in restituenda Archidyaconatus iunctione: quæ illius iniquitate adimitur.Dedit eum pietas uestra. Vtriq; uestra opera est defendendus. Ad hæc duo si addi aliquid aliud ex tanta Gallici agri mes se potest: meminerit Auinionensis meus quicquid Papiensi additur: addi sibi.Adhuc sum Pientiæ incolumis cum tota familia. Pestilentia non cessat Romæ.Mecum est Senensis noster.quattuor alii Cardinales in proximo. Reatinus Senæ.Theanēsis in suburbano senensi. Sanctorum quattuor:in Monasterio Montano:quo se Pius quondam ex Viterbio contulit: Bononi ensis autem ad balnea beati Philippi:ex quibus tamē nuper disces sit. Do minus Deus sua pietate custodiat Dominationem Vestram Reuerendissi mam:cui me deuote cōmendo.Pientiæ Die.xv.Iulii.M.cccclxviii.

Paulo.ii.Pontifici Maximo. 1

LEgens ego hodie Beatissime Paule exempla duo litterarum uere Christianissimi Regis Hungariæ ad me missa ex urbe:Quibus ad propulsandam Dei iniuriam: obstinatissimo Bohemo bellū indicit:eleuaui ad cœlum oculos:& manus: & pietati suæ gratias egi: qd tandem respexit nos:& in spem salutis erexit:& suscitauit spiritum Danie lis:qui contriturus sit Sathanam sub pedibus nostris. Inde calamum sum mens cōgratulandum duxi clementiæ uestræ:quæ Apostolica uirga uas cō fregit inutile:& securi ministerii sui excidit in fructiferam arborem: Dam nans post multam patientiam quod multo ante erat damnandum.Gratu lor igitur q̄tum christiano homini:& sacerdoti: & Cardinali Romanæ Se dis est gratulandum. Fides.B.Vestræ:& labor in hac causa continuus:re frigerium hoc iam merebantur.Memini die latæ sententiæ. B. uestram in frequenti Consistorio dixisse:Non uidere se executorem tanti iudicii:sed fu turum aliquando uindicem Deum: Atq; eius spe: magisq̄ hominum eam damnationem ingressam. Non fustrata est sua expectatione Sanctitas.V. Accipit iam fructum religiosæ fiduciæ sentitq; Propheticum illud impleri

Prope est Dominus inuocantibus eum: inuocantibus eum in ueritate. ego Beatissime pater: & si principia Salutis hæc sint: nec spondere nobis exitum certum possimus: tamen bono animo continuationem diuinæ opis expecto. Causa optima est: & iudicium rectum. Tum autem ante iudicium omnis misericordia imerenti Georgio præstita. Quid aduersi hinc timeam nescio. Excitatus est iam tanq̄ dormiens dominus: & tanq̄ potens crapulatus a uino. Vltio sanguinis seruorum eius qui effusus est: introiuit in conspectu suo. Ponentur iuxta uerbum Apostoli: inimici nostri scabellum pedum nostroꝝ. Quia ecce oculi nostri super regnum peccans: ut conterat illud a facie terræ. electus propterea pugnator is est: cuius auus: & pater: & fratres: pro fide semper pugnare sunt soliti. & ipse pugnando gratiam Dei sæpe est consecutus. Interim Beatissime Paule: ne nimia terrenorū fiducia auertatur pietas eius a nobis: Augenda est omnis fides: omnis deuotio: & bonorum operum zelus: Rogādusq; assiduo sacrificio Deus: ut confirmet hoc: quod in nobis est operatus: & cor Regis stabiliat ad opus īceptum. Grandis res est: In utranq; partem momentum plurimum habens: Nam & uictoria nil plebi catholicæ lætius Sedi autem uestræ gloriosius: Et aduerso casu (quod absit) nihil tristius: atq; miserius. Fax funesta est: Vnde I nostra: & fidelis populi capita: propagari quottidianum incendium possit Quo magis propitiādus est exercituum Deus: & uocibus ecclesię religiosus Rex adiuuandus: ut uidelicet ipso pugnante Pluat super peccatores Bohemos laqueos: ignis sulphur: & spiritus procellarum sit pars calicis eorum: pro quo suum alienumq; Sanguinem fundunt. Quod ego & si peccator: indignusq;: qui eleuem manum ad sacrificium Domini: facio: & faciā quoadusq; uel perditam: uel sanatam hāc boemicam pestem agnouero: Petens humiliter a Beatitudīe Vestra: ut si ulla in re scribendo nimius fui: charitati: & zelo serui sui ascribat. Amo enī Ecclesiam: & diligo decorem domus Dei: In qua supra merita mea sedeo cum prīcipibus populi sui: eiusdē pedibus me deuote cōmendans. Pientiæ. xvi. Iulii.

F. Cardinali Mantuano.

NOn putabam secundis rebus te sic insolescere. Scribere ad me antea solitus eras: & nostris litteris respondere: cum & Ioannes chirurgicus: & Bartholomeus Marasca: domestici tui Principi seruiant: Atq; ex illis uidearis plus posse. tam me negligis quā si tibi notus non essem. Non ita de te ab initio iudicium fuit: cum cœptus es ses diligi. Aut scribe: & multum scribe: aut mihi amicitiæ fidē remitte. Cū superbis nolo mihi negocium sit. Vale Pientiæ. xxvi. Iulii.

Falconi.

Erum esse experior quod uulgi prouerbium habet: Procul ab animo eum esse: qui sit procul ab oculis. Post discessum meũ syl labam non misisti ad me. Aut langues quod doleo: Aut contem nis quod uero ẽ propius. Quicqd id sit scribe posthac: De tuisq; & aliorũ rebus etiam minutissima nuncia & folium comple. Nõ minus habeãt uer borum & risus litterę quã præsentium sermo. Hoc si nolles iniungi: utiq; ab initio diligi a me nolle debebas. Antiquatus amor cogit ita ut postulem. Beneuale. Pientiæ. xxvi. Iulii.

Ioanni Albarisano chirurgico.

Vdio palatinum te factum. si ita est & gratulor tibi & gaudeo. Auctarus est nouus famulatus ęstimatiõem & rem. idq; ut ex uoto eueniat opto. superbire iam noli. multi pontificibus seruie rũt: quibus nihilominus præsidio opus fuit alieno. si cuius rei egebunt mei opera tua ipsis adesto. locum quem es adeptus studio tibi conserua. id acci det si non eris tui dissimilis. bene uale. Pientiæ. xxvi. Iulii.

Io. Cardinali sancti Angeli Caruagial.

Nnumeræ sint gratiæ. D. tuæ: quæ ex hungaricis litteris tãtum lætitiæ est impertita. maiorem animus nõ sensit hoc ãno. uideo nõ dereliquit nos Deus: sed recordatus misericordiæ suæ de cælo in terram aspexit: ut audiret gemitus compeditorum & solueret filios inter emptorum. eramus sine spe ultoris sẽtẽtiæ nostræ: nec apparebat qui tan ti iudicii executionẽ susciperet. Excitatus a domino ẽ fortissimus rex: cuius quanto inopinatius præsidium est tanto timidis nobis & circumspicienti bus omnia lætius. Indictione sua illa belli: quæ scriptis ostendit nihil si cau sam attendimus grauius: nihil si animum intuemur pręstantius. si opus ẽt fidei & obedientiam romanæ sedis inspicimus nihil Christianius. merito il lum laudauit dignatio tua & dignum duxit: qui decretis nostris ex omni re gum numero ornaretur. præstet ei deus gratiam suam pugnantiq; assit: fa ciatq; ut obscurentur oculi inimicorum eius: fiantq; uiæ illorum tenebræ & lubricum: & angelus domini persequens eos. in participationem optatissi mi gaudii exẽpla fieri curaui: & uicinis dominis misi Reatino: Theanẽsi: Sanctorum quattuor & nostro Senensi: qui tuæ diligẽtiæ mecum una gra tias aget. Oremus omnipotentem deum pater: ut lucem hãc spei nũc pri mum monstratam pietate sua indies aperiat & cor regis confirmet: & me mor sit improperiorum: quæ ab insipiente Georgio tota die fuerunt. bene in domino uale. Pientiæ die. xxvii. Iulii.

F. Cardinali Senensi.

DEsertus mihi nunc uideor. Non tu hic es. non Maſſaninus. Nō
mox futurus:& Lollius. Si gratū mihi eſſe ſeceſſum hūc optas
redi actutum. Sed ita ut imperfecta nō linquas ea quorum cau
ſa me dimiſiſti. Si qua iniuria feneſtrarum te tangit:obſtruent illico muro
craſiſſimo. Si ēt doles meſſem ademptā tota poſſeſſori ſuo reddet. Scribe
conditiones quas cupis. Firmabunt ſtatim meo chirographo. Dūmodo
redeas nil erit uel graue uel multū. Inauditus ſcio qd agam. Apponā tibi
ad aurē meum Spanochiā. Flagello linguæ uel currētē remittet ad me. Si
inter ſalutationes Senēſes dici uacat particula nuncia mihi qd ad rem tuā
noſtrā potius acceſſus profuerit. Cogit charitas:ut tecū pariter uel iuā uel
pendeā. Vale:& reſcribe. Multū lucubranti lucernæ iā deſunt. Pientiæ.

G. Lollio Picolomineo.

QVę curata a te in emendo prædiolo ſunt:ex fide:& beniuolentia
noſtra ſunt omnia. Placēt:& facta ex uſu exiſtimo. Matthęo uē
ditori pecuniam penſam benedicito nomine meo: Benedicięq;
ab eo uiciſſim agellum curato. Volo mihi uſum eſſe communem cum eo.
Documentum uenditionis da operam a notario exigi. Tuq; illi proine ſu/
am mercedem uel inuito perſolue. Si quid iſthic nunciatur noui fac tuis lit
teris noſcam. Scribe imprimis quo itinere Dux calaber ad patrem redeat.
Item uera ne ſint quę de Ferdinandi languore feruntur. Singula cum ſuis
auctoribus hēant lrę tuæ. Vale:& domeſticos oēs ſaluta ex me. Pientię.

Cardinali Senenſi.

VEnienti Senam Anſano Canonico cōmunicaui nonnulla quæ
meo nomine a dignatione tua contenderat. Si conſentanea ra/
tioni ſunt:ſi ate perfici poſſunt: ſi ut fiant etiam conſulis: quę/
ſo pro mea inte charitate ea mihi uel magis Chriſtophoro ſeruo omni dili
gentia pares. Additamenta quæ audies uehementer cupio:ſed non plus q
dem q̄ tu cupienda exiſtimes. Volo deſideriorum meorū adiutor ſimul ſis:
& corrector. Beneuale. Pientiæ.

F. Philelpho.

LEgi palinodiā tuā de Pio. Legi laudes q̄s de me plurimas r̄fers.
Inſpexi cōmētarioꝝ indicē antea poſtulatū. Intellexi quoq; qd
Senis tua eā curari deſideres. Oia & reddita ꝑpoſtere ſūt:& alla
ta ſerius:q̄ expediret. Ad ſingula ſic breuiter habe. Pro paliodia gr̄as ago.
Et ſi.n. ualidior manu illata:q̄ ſanata ſint uulnera:maieſtas q; Romāi pr̄is
offenſa ſtilo calamis ius ſuū non teneat: Tn̄ acceptiſſima fuit:digna laude:
plęna ingenii:& cōferēda priſcis:quę uel apud gręcos:uel apud latinos mi
ramur. Exempla eius mittā ad noſtros oēs: ad Theanenſem: Senenſemq;

imprimis: quos ante alios factum tuum pupugerat. Non dubito si quid apud hos triste de Pii contumelia reliquũ erit id eos omne huic Pallinodię daturos. Tu interim labori inchoato finē non facies: Sed parenti auctoriq; fortunarũ nostrarũ præstabis: quod aliqñ iniusti direptores pacatis oppidis præstant. Vt si una diligētia restituere prędā totā nō possunt sensim: ue quæq; pferunt̃ restituāt. Sic tu q in Pii gloriā iratus iuasisti: si minus uno labore reddet̃ qd ademptum est potuisti: reddes paulatim: & nouis: & pluribus. Quod ut facias nonsolũ opto: sed pro amoris imperio: etiā uolo. Cōmemoratio laudum mearũ quas prædicas non tam mihi aliqd de me persuasit: q̃ suauitate orationis tuæ animum mulsit. Mecum habito: & nosco q̃ sit mihi curta suppellex. Tu qui unice amas ex pietate tua Papiēsem expēdis: suæ uirtuti id tribuens: qd alieni totum est officii. Parui homo ingenii sum: litteraturæ minoris. In domo Domini seruus inutilis Indignusq;: non dico qui sedeā cum principibus populi fui: sed qui uix inter ultimos sacerdotes annumerer. Quare magis me posthac ad doctrinam: & religionem cohortationibus tuis accendes q̃ partę alicuius laudis testimonio prosequere. In illis fructus erit: In his tantum tuæ noluntatis inditiũ. Rem Senēsem temptare adhuc nequiui cũ pluribus. Absum. n. dieī unius longissimā uiā. Cum nonnullis: qui me priuati officii causa adiere diligēter temptaui. Si queris quæ spes: exigua: q̃tum ex illorũ sermone: & ciuitatis moribus colligo o Philelphe. Petita merces magna nimis uidet̃. Conditio pendendæ ante tempus pecuniæ prorsum isolita. Tum autem litterarum nostrarum studium uel nullum ibi: uel minimum. Ineunte octobri ero illic: ac planius agam omnia: teq; suspēsione hac liberabo. Admissum iudicem editionum tuarum hoc tantum dixisse sat erit: Habendas tibi: & ab ætate tua: & a tota posteritate gratias esse. Non solum quod docendo id quod intermisisti nunquam: sed scribendo etiam quod facis assidue ad cōmunem utilitatem multa contuleris. Non passus iuxta uerbum Varronis solam fuisse Sybillam: quæ uiuens: & mortua hominibus beneficio fuerit. Delegam exiis quædam: quæ mox de tuis exemplaribus emendate mihi parentur. Nam quod Ducem nostrum multa nuper in me inuectum significas causamq; omnem confers in ministros: quibus minus gratis in procurationibus utar: Nouum Philelphe malum non est. Alias sæpe sum laceratus: Illi etia n frequenter in crimine adducti. Sed eo tolerātius a me ferunt̃ cuncta qd bonorum iudicio meo quoq; absum a culpa. Superbum dicit. Nil me unq̃ humilius: qui dignitatis huius oblitus præter eius insignia de pristina communitate uitæ nihil mutaui. Auarum etiam criminatur: A quo uno longe plura ornamēta ĩ sacerdotia mea collata sunt q̃ a decē añcessoribus simul

Sed q anno proximo pertuli uerbera: quid ni & presenti perferam uerba? Nunq̄ ille suis criminationibus faciet: ut obliuiscar me sacerdotē: utq; amare sfortianā familiā: & se ēt desinam. Memini dictum mihi uoce Apostoli: xp̄s passus est pro nobis: relinquens exemplū: ut sequamini uestigia eius. Qui peccatū non fecit: nec inuentus est dolus in ore eius. Qui cū maledi-ceretur non maledicebat. Cum pateret: non cōminabat. Tradebat aūt iniuste se iudicanti. Porro aūt apud me ualet bñficentiæ paternæ memoria. Quod sum: Quod possideo: illius suffragio acceptū refero. Nō debeo uno incōmodo filii: uno aut altero de me inclemētius dicto tot merita eius post tergum reiicere. Scio ineunte ætate: & deferuescente iuuentute alios sensus suos futuros: q̄tūq; ad annos: tantū ad suam in me humanitatē accessurum quottidie. Querelę undecūq; allatæ: ex eo fonte redundant: q^d alienū a me Principē noscunt. Redeat sapientis Francisci de me honorificus sermo: oīs iam detractio in benedictionē uertetur: & qui oppugnare non cessant pro pugnare incipient. Ministri mei idē sunt: qui fuerant patre uiuente: Melio res non deteriores facti ætate. Nosco eorū fidē ac diligentiā nō externis te stimoniis: sed domesticis experimentis probatā. Si tueri aliqñ apud eū fa-ctum suū possent: artificia maliuolorū multa ostēderent: & in bñfactis pla cerent. Nūc accusati semp nunq̄ defensi: quid aliud q̄ mali apud unius par tis iudicē possint putari? Sed his quoq; successores mox mittā. Magis ut presenti rumori faciā satis: q̄ ut sperē eandem inuidiæ flammā posse illos ui tare. Tibi gratias ago q^d de his oībus me celari passus non es: rogans pro beniuolentia nostra ut idē agas in reliquis. Cicho nostro: quem probas nil certe fieri bñficentius pōt. Vir integer est: amātissimus nostri: amicorum suorū fidelis adiutor. Eo illos diligētius colens q^d expertus est quāti ad pa randū augendūq; Dominatū Frācisco erectori suo cōtulerint. Verbo uno absoluā: Maria ac terras populosq; regenti non comes utilior. Si nō adfuis sent patrocinia sua cū potuit: cōsilia ubi non potuit pro naufragio uno pas sus essem iā multa. Ei tu quoq; meo noīe gratias age: & rem nostrā cōmen da: & me ama: & operā nulli tuo uel tempori uel loco defuturā confide: & has quoq; indocti hoīs ineptias bono aīo accipe. Eo aūt meliori q^d rescri-bo non scribo. Beneuale. Pientiæ. xxviii. Iulii.

Cantalicio.

DIsciplina: & uita Ioannis Antonii cōmissa sunt diligentiæ tuæ. Vtrūq; cura cum fide. Quottidie aliquid addatur studiis. Si mores exorbitant reducant in semitā. Nosti ætas illa q̄ fragilis sit: & in licētia q̄ labamur oēs. Exigā a te ueniēs oīum rōnē: sed uitæ longe se uerius. Mane tm̄: & uespi sit ura uagatio. diei reliquū occupēt lrę. cōsortia

illa uitētur:quę ad imitandū sani nil habent:Cicerone:Cæsare:Marone:& Comico tuo nō potest quicq̄ esse festiuius.Horum sodalicia cęterorū sunt anteponenda consuetudini.Epigramma tuum perlegi.Est saxoso Pientino colli assimile:Durum:Inequale:alienisq; magis uerbis fulctum q̄ suis consistens.Quod scribis Cantalici statim ne profer.Versa in oēm partē:& obuia ne semp admitte:Sepone ad tps: & interim quære num meliora se offerant.Carmē inquit Flaccus repręhendite:qd non multa dies:multaq; littura cohercuit:& non castigatum decies conspexit ad unguem.Facio tecum qd cum cæteris soleo.Vt libere dicam qd sentio:Recte ne an perperā sententiam uiderint docti.Malo alii inscitiam dānent:q̄ me conscientia.Vale.

Ia.Minutulo.

IN multo meo ocio iuuat aliqn̄ colligere:quæ tēporibus nostris geruntur digna memoria.Ariminēsis hęc oppugnatio ex eo genere uidet:Nō solū quia magna est: sed qd maiorū motuū præbitura occasionē putatur.Eam ob causam rogo te p amicitiam nostrā: ut quæ facta sunt:& fient quottidie reducta in libellum mittas ad me. Notes tpa rerum:& consilia:& locorum situs:& rōnem oēm oppugnādi:& repugnandi.Addas ēt quæ fuerit arctandæ obsidionis diligentia:& Ducū hinc inde industria.Scis quæ conueniant hystoriæ ea studio sūmo conquire: & scribe.nolo aūt latine illa sint scripta.Vulgatē narrationē eamq;: ut ad calamum uenit:habeant singula.Sic tu:& minori labore quę peto absolues: & significantius oīa indicabis:& mihi in declinādis tropis:& schematibus tuis erit leuior cura.Nō fient hęc sine laude Thesaurarii nostri:cuius uirtuti ligua nr̄a militat.Opto ecclesię:& Pōtifici Paulo:uobisq; oibus accessionem hāc ariminēsem:Quę si bn̄ficio Dei adueniat palmā nobis de rebus Italicis datis.Tua beniuolētia mi Iacobe horum quæ peto planissimam: uerissimam:& cumulatissimam habeat rationem.Vale.

Falconi Synobaldo.

QVando de Gallicis tuis rebꝰ ītelliget ego nil possū:audi tu ꝯtra de nr̄is Italicis:quæ ī magnā expectationē uident adductæ.Pōtifex ad Ariminū castra hēt:& magnis cā ciuitatē obsidet uiribus.Sūmę rei pfectus est Alexāder Sfortia.Is uicis tribus suburbanis iam occupatis hostē Robertū itra muros cōtinet:& bōbardis quatit.Sustinet ī hāc diē obsidio.Dolet ea res multū fœderatis tribꝰ:Ferdinādo Regi:Duci Mediolanēsiū:& Florētinis:qui Roberto a Pōtificis stipēdiis ad sua traducto fidē illius tuēdi documētis:& iureiurādo dederūt.Hn̄t copias ii oēs ad fines Ecclesiæ:quos nūdū īgressi sūt.Minitāt multa nō tn̄ īferūt. suus pato illis ē metus.Aduersus regē missus ad Truētū ē Neapoleo Vrsinus

cũ turmis equitũ circiter quĩdecĩ. Ante cõtenderát eo nõnullæ aliæ: quæ his iunctæ iusti exercitus instar efficient. In Ducem: & Florẽtinos si quid ii mo lientur istructi sunt. Veneti nobiscum iuncti fœdere. Vtrinq; celsi animi. Vtrinq; duces fortes: & miles ęgregius. Quid tandem fiet ambigimus. Iu sta nobis est causa: Illis iniusta. Durum uidetur iniustę rei gratia bellum in ferri: & apparatu grande. euentu dubium: & exitu calamitosum. Rursum proicere hominem in fidem suam susceptum: cum ignominiosum illi putãt tum exemplo etiam noxium. Mira res. Domus Malatestarum Andegauẽ sis belli in Ferdinandum excitauit incendium. Eam pro Ferdinãdo oppres sit ecclesia. Pro eius nunc reliquiis: in ecclesiam pugnat Ferdinãdus. Quis hæc digne lamentari queat? Rara est fides: & mentorum recordatio. At mutatus est Pontifex. At non mutata ecclesia. Opibus ecclesiæ: non suis Ferdinandum iuuit Pius. At inclementer multa in Regem Paulus. Quid oro: non clementissimum? Audire nunquam passus est hostium de illo con silia. Remisit census. Dedit Sacerdotia. Præsulatus contulit. Cardinalem Romanæ sedis sua uoluntate creauit. Deniq; & pacem restituit. Quid ad di amplius potuit? At rem Soranam non reddidit. At non debuit. Tu ne: quod te nolebat dominum: & in te pugnabat: & ad matrem suam: tuo cõ sensu reductum est: & nisi reductum esset uinci non poterat: post tanta ac cœpta beneficia repetes bello? Sed queri iam desinamus. Ad querendum satis annus non esset. Oro Deum omnipotentem sanam mentem tribuat: Contineat arma: & pacem præstet: Cuius dulce nomen est: & res salu taris. Vale.

G. Lollio.

QVod de prædio Massainorum est a te actum: gratias ago. Peti tum precium longe exorbitat. Quod licitatoribus suis hic ob tuli: offero isthic tibi: milia sex aureorum Senensium. Sed ita si integrum detur. Venditam nescio quam particulam dicunt: quam constat pignori quadringentorum esse compositam. Nummum his non addam: nec in me uectigal uenditionis recipiam. Præsentem pecuniam soluam: ut noris omnia: & non mireris exploratissimum habeo. Tribus item aliis mi libus non restitutum iri neglecta. Nouem milibus collectis parabo pro pinquum Ciuitati: quod pulchrius: amœnius: utilius: etiã & tutius a bellis erit. Vale: & tuo obscuriloquio utere: ut plus semper displiceas: q̃ placeas. Pientiæ. xii. Augusti.

QVid mirum: si me ita delectat Piẽtinus secessus? Innumera sunt quæ illuc animum trahãt. Saluberrimus aer delectus: & patẽs. Cũ o aduenio: ex fornace uideor ad flumẽ aduẽisse. Recreor totus

ac nescio qua dulcedine mens: corpusq; perfunditur. Aquæ porro leues: & digestæ unde nec lapillus timendus est: nec guttorositas. e fontibus nõ longinquis petuntur. Accedit panis mollis & niueus mensis Regum dignissimus: qualem ab urbe ad id loci non est inuenire. Vina præterea eiusmodi quidem: ut tota Ethruria meliora non ferat. Ciuitas nõ magna est. Pugnatores Paulo plures quadringẽtis armat. Posita in colle edito ad mediũ fere urciç uallis eminet. Sunt mihi in ea ædiculæ duæ: sane belle ædificatæ. Alterç in meum: paucorumq; qui mihi sunt necessarii: Alteræ in familiæ usum. Ambæ prospectus latissimos habent. suntq; ad uoluptatem çstiui temporis pulchre excogitatç. Quod aũt referri primũ decebat est & basilica operis çgregii a Pio extructa: supellectili sacra insignis: & locuplex. Coluntur ibi diuina mirabili studio: sic ut nulli cathedrali Italiçç cedat. Exiguũ in ea collegium est: sed ex sacerdotibus totum uigilans ad opus Dei dies ac noctes. Additur his hominum charitas: ut non summe diuitum: imprimis quidem facilium. Amant peregrinos. Benigne illos accipiunt hospitioq; & necessariis iuuant. Non possum quicq̃ cogitare quod placeat ut non illi mea præueniant studia. Accedẽs ad eos lætitia: & ludis accipior. Abiens publico pene fletu dimittor. Gratiora facit hæc omnia crebra Pii nostri recordatio. Illic natus est. Illic baptismum accepit. Illic quoq; reliquit ĩpressa sanctorum pedum uestigia. Quocũq; uertuntur oculi: monumẽta sui nominis assunt. In familiaribus colloquiis: quos nobiscum habebat sæpe: hunc præ cæteris laudabat locum. Optabatq; & ornari a nobis: & post suum obitũ coli. Quod sane facio: ut gratitudinem quasi quãdam secutus post habitis cæteris hoc solo delecter. Audi & gratiam paruæ ciuitatis. In colle ut dixi: posita circunstãtes colles amœnissimos habet: naturæ beneficio sic institutos ut cũ uinetis: & satis cõspicui sint: tum ascensu descensuq; adeuntes nõ grauent. hos crebri præterlabũtur fluuioli: glarea: & aquulis nitidi. Pisciculorũq; supramodum feraces: qui nobilitatis causa longius sæpe portentur. Hic assus ẽ: & Thuoma. hic Tresa: & Formon: & maior his Vrcia: a quo uallis tota nomen accipit: Propinqui omnes: & piscatu faciles. Prominent montes in circuitu: quorum altissimus Amiata est: numero populorum: & specie. Secessu quoq; Pii imprimis famosus. Cõdiunt quæ dixi castella plurima in girum posita: æquis fere inter se spaciis distantia. Cuncta iter octauum miliare inclusa. Ab oriente Politianum: Monticulum: & Castiliunculum. A meridie Contignanum: Campilia: Roccha: Castilio. Ab occidẽte Quiricum: Ilcinum: & Lucilianum. a septẽtrione Mutium & Petrorium. Populosa singula: & necessariis ad uictum plena. Si quando sacietas Pientini loci te capiat adiri hæc licet: & uarietate tedium tollere. Si

quo etiam egeas quod non habeas peti inde id licet. si quando quod absit: langueas uicina se præbēte. Auinionis & Beati Philippi balnea stomacho & capiti utilia. omitto cuiusq; modi aucupia & uenatus: ut copiosos semp: sic propinquos: & non labonosos. Dicam extrema epistola id quod etsi leue possit uideri in secessu: tamē ad uoluptatem ualitudinemq; optabile est. Tectam habet extra pientinas portas ad milia passuum duo euagationē: ut neq; ab oriente matutinus sol noceat: neq; ab occidēte uespertinus: Sed continuo per umbrosa inambulanti sine immaturo sudore exercitium fiat: & prospectus amœnissimus ante oculos sit. Rationem habes iterati placē tisq; secessus pagina breui collectam: si ꝓbatur mirari me desine. si tuo hūc anteponis ueni ad nos. Domus quæ te capiant plurimæ erunt & cōmodæ. Vale. Pientiæ.

Hieronymo Ranutio.

VIdeo ex litteris tuis quæ doleas mecum de mutatis a Pōtifice cō ditionibus olim te oratore condictis. nimias esse contendis: & Ciuitati tuæ importabiles. Proinde quid de his sentiam rescribi petis ad te. Ego qd sentiam inaudito Pontifice respondere tibi nil possum: Sed si uera sunt quæ singillatim cōmemoras dura nimirū uidētur. Sin uos de fugiendo officio maiores uero difficultates prętenditis: quid aliud dicā nisi prœteritam indulgentiam præsentem disciplinam asperiorem nūc red dere. Sūma illa est Hieronyme ut filioꝝ more si qd ĩperatū uehemētius est pr̄i id nūcietis. Oretis uobis eius pietatē: & ꝓcibus magisq̄ minis ĩpetrare conemini qđ priuatę rei & publicæ expedit. Si cēro Romę operā meā q̄tū tis leuē offerrē: atq; ĩpenderē. Sed absum quatriduí uiā. Hinc tñ si nūcio ul lo meo: aut lr̄is uobis ē opus parata utraq; sunt oībus horis. Bononiā amo: nōnō pp uirtutē & generositatē ciuiū: quæ certe cōspicua ē: sed hercle pp uetustatē suā: & te. Doleo pestilētia adhuc uos laborar̄. Malū hoc multos hoc anno exercet. Ferte & id quoq; animis æqis. nō si male nūc: & olim sic erit. Accessum ad me tuū: quē offers decedēs offō non tā expecto q̄ cupio. Bñuale qñ & nos oēs bñficio Dei: sine medico ualēus. Piētię die. xix. aug.

F. Gonzagæ Diacono Cardinali Mantuano.

MAgna est auctoritas consilioꝝ nostroꝝ amplissime Pater: ma gna religio. Sustinent cum bona sunt totam ecclesiam: sine iis quod pondus habeat nihil decernitur. Horū decreto collegę in ter uos cooptant̄. Præsules pręficiunt̄ ecclesiis. Propagādæ & retinēdę fi dei rō quærit̄: De pace ac bello statuit̄: nec oīno publicū aliqd accidit: qđ ad ea nō ueniat. Diuīę rōis hęc ē istō: sancta & salutaris si hēat̄ ut expedit. Sed exequendoꝝ cōsilioꝝ uis tota in Pōtifice est: dādoꝝ ĩ nobis. si ille pru

cum res plene intellecta nō est:siue cum admonendus nominum uidetur: quæ satis non tenuit. Vtraq; tamen parce impendenda. caput omnium ē: ut inter audiendum nō succenseat pontifex: nec iratus aliquid imputet: nec alibi esse: Aut hoc q̄ illud se malle significet. Auditis sententiis humanitatis etiam erit bonam consulentium mentem laudare: dicere sapiens consilium esse. Idq; agere: ut grata fuisse officia sua fratres intelligant. Est hic labor exiguus: at gratia & laude plenissimus. Preterire autem silentio quod dictū est: atq; hoc tantum: uel illud recipere Domini opus esse uidetur nō patris. Si in unum sententiæ cocant & subsit ratio: decernendum est ex Fratrū consilio. sin uero: ut aliquando accidit: a maiori & meliori numero pauci quidā dissenserint: negligendi illi non sunt: sed clementer docendi quamobrem dicta eorum recipi nequeant. Nemo. n. nostrum est quantumuis hebes: quí suis cogitationibus plus æquo non arroget. Ea igitur dexteritate satisfaciendum est cuiq;: ut bono animo in alienam sententiam transeat. Mos est nostri collegii a numero sententiarum decernere: credo ea ratione institutus quod ueri est simile: hunc ordinem non nisi ex perfectis constare: quorum maior consensus probatioris etiam cōsilii faciat argumentum. Hoc quidē uult ratio. Sed longe est aliter aliquando. Principes sæculi: necessitas temporum: amor etiam carnis frequentius collegas nobis dant q̄ sedis electio. Ergo non semper numerus est attendendus. expendenda semper ipsa consilia. Leuium enim & stultorum ubiq; rara est pars. Maligne etiam sæpe consulitur ratione habita non tam salutis q̄ negocii: quo Pontifex grauius implicetur. Sunt & qui ad gratiam totos se forment. expendet ergo & seliget ea diligens Princeps. neq; ad linguas: sed ad mentes respiciet: Seruabit q; iuxta scripturam a cōsiliario malo animam suam. Nam quod in prouerbiis legitur. salus multa: ubi multa consilia. Id ita est attendendum: si ueri tati sint consentanea. Quid enim malorum consiliorū aceruus iuuat? quorum quāto maior est cumulus: tanto pestis ualidior. Ponderāda igitur sunt non numeranda. Illudq; putandum uerius quod ecclesiasticus admonet. Consiliarius sit tibi unus de mille. Non erit autem inutile quod uno in consistorio est introductum altero decernēdum relinquere. Ad grauitatem nostri ordinis hoc pertinet: & aduersus cognoscendum præstat materiam. Dies una aut altera interposita diligentius inquirendi spacium dabit. Ac uelutí in stomacho demissus cibus sit tempore ipso coquetur cōsilium. Ante Nicolaum quintum hic mos seruabatur: sed ut cætera neglectu nostro iā obsoleuit. Non semper tamen est differendum. Repentina quædam accidunt aliquando: in quibus mora omnis est noxia: & consulendi amplius adimitur spacium. Ergo temporis tota erit hæc ratio. In decernendo autē

fortem animum habeat Pontifex: non attendens quid terrenae potestates petant: sed quid sua officia postulent. Exigunt nonnunq̃ indigna: quaerẽtes non quae Iesu Christi sunt: sed quae sua. Minantur quoq; cum postulant: & cum non impetrant irascuntur. His honor ut magnis habendus est nõ ut iustis praestandus assensus. Accidit quoq; saepe: ut illa maxime rogent quae nimium cupiant. Francorum Rex Carolus cum contenderet ab Eugenio quarto iuuenem ante annos legitimos Metropoli ecclesiae pręfici: idq; assecutus factum damnaret dicẽte quodam: Intercessisti o Rex. Intercessi inquit rogatus: sed non credidi cõcessum hoc iri: sc. uidelicet postulationis extortę: Eugenium nimiae facilitatis damnauit. Quęrendum ergo semper q̃d rectum: & conscientia gratię pręferenda. Hactenus de Pontifice. De Cardinalium officio pauca nunc audi. Consulere nemo bene potest: qui idẽ non sapiat. Sapit nemo nisi qui a Deo sapientiam habet loquitur scriptura. Dominus dat sapientiã & ex ore eius prudentia & scientia. ex Deo igitur erũt sua consilia nec proferet lingua quod timor Domini ante non probet. Desideria quoq; si qua eum priuatim tenent post habeat publicis: nihil suum credens quod cõmune non sit. Est cuiq; nostrũ patria. sunt Principes potẽtatusq; meriti aliquando bene de nobis. In ditionibus eorum nostra sacerdotia possidentur: unde panem quotidianum accipimus. Amari eos non ueto. In benefactis etiam adiuuari uolo. Hoc damno q̃d ab illis ita pendeamus: ut non electi ad consilium sedis: sed mercede ab iis uideamur conducti. Dicimus non quod nostri est iudicii: sed quod eorum uel nuncii: uel litterae porrigunt. Intrantes ergo consilium huiuscemodi affectus omnes ponemus: simulq; cum turba: quae comitata est nos relinquemus ad fores. Introducenda autem erit sola ueritas comes. Qui de rebus dubiis consultant inquit hystoricus: ab ira: odio: amicitia: uacuos esse decet. Haud facile animus uerum prouidet ubi illa officiunt: neq; quisq̃ omnium libidini simul & usui paruit. Sed nec a uultu Pontificis summenda cõsilia sunt: si uel ille charius affectum sequitur: uel nostri sensus aliud dictant. sacerdotis os cũ mente semper concordet. Dicendae autem cum libertate sententiae sunt: sed ita ut contumaciae absit suspitio. Dati non ad blandiendum: sed consulendum sumus. Pręstariq; id conuenit: ut sacerdotum probemus collegium. Inclinemus etiam ad misericordiam magis q̃ seueritatem: & emendare quaeramus nõ perdere. si cogitemus quid iure in nos decerni a summo Iudice possit & quid uelimus decerni imitari cum licebit: qui non secundum peccata nostra facit nobis neq; secundum iniquitates nostras retribuit nobis. Duritas nimia est cum leniori sententia reddere meliorem proximũ possis malle tristi decreto affligere. Probabiliorem dicit Cicero: medicinam: quae sa-

nat q̄ quæ exicat. & Apoſtolus Paulus. Vos ait q ſpirituales eſtis iſtrui
te in ſpiritu lenitatis. Non nego agendum aliquando ſeuerius eſſe: & uim
excitandam. Sed id tum adhibendum eſt: cum temptata lenitate medica-
mentis paruin ſalus ſuccedit. Porro cum ea in cōſilium ueniunt quibus im
pendenda eſt uel res noſtra uel opera: laborem ocio: & largitatē parſimo
niæ præferamus. nec ut uitemus incōmoda ſententiis malignemur. Quęcū
q; in cōmune afferimus tanto amplius cōmendant miniſterium noſtrum:
q̄to & difficiliora ſunt & minus pręſtari a cęteris ſolent. Agendum uero ē
omni ſtudio: ut nō putemur ad deſidiam facti: nec uideamur auare parcere
traditis ab eccleſia bonis: quorū diſpenſatores non poſſeſſores uero uoca-
bulo ſumus. Dandum ergo ſuadeamus potius q̄ retinendum: & demus ipſi
ſine triſticia: pigriq; ad opera ſubeunda non ſimus. Hoc.n. eſt noſtri officii.
Ad pōpā & delitias ornamenta cardinalatus nō ſunt: aut deponi illa opor
tet: aut id non recuſari: cuius cauſa ſunt data. Bis peccat: qui boni operarii
occupat locum. Mandatum ipſe non ſeruat & ab opere alium prohibet: di
gnus quidem damnatione dominica. Inutilem ſeruum eicite i tenebras ex
teriores: & quoniam eorū loco ſucceſſimus: quibus dominus dixit: pacem
meam do uobis: pacem meam relinquo uobis: nō facile ad decernenda bel
la inclinemur. Sint amica concordiæ noſtra conſilia. Valeat in nobis chri-
ſtianis quod in. P. gentili homine Scipione olim cum gloria ualuit: ut dica
mus malle nos ex noſtris unum ſeruare q̄ mille hoſtes occidere. Ad retinē
dum non effundendum ſanguinem: & ad tollenda non ſuſcitanda ſcandala
poteſtatem accepimus. Nil minus quam bellicum opus conuenit Sacer
doti. Omitto enim quod bellari neſcimus: & uel ignorantia noſtra
uel aliena perfidia damna ſæpe ſuſcipimus. etiam qui hæc audiunt indeco
ra miniſteria noſtræ uocationi exiſtimant. Igitur (iuxta uerbū Comici) tē
ptabimus omnia conſilio priuſq̄ armis: & pacifici erimus ut filii Dei uoce
mur. Indigne etiam afflictis nunquam deſit in conſilio patrociniū noſtrū.
Pro iis uelut pro nobis audacter dicamus ſententias neminem credentes le
di: ubi pro ueritate eſt patrocinium. Infinita ſunt quæ præcipi de hoc gene
re poſſunt. Quot.n. offeruntur opera bona tot per dies ſingulos eſſe poſſūt
conſilia. Id unum in cōmune tenendum: ut recedentes a malo quod ſanctū
eſt & ſalutare perſequamur. Videnda nunc ea ſunt quæ erudire & meliora
facere hæc noſtra poſſint officia. Adiuuantur imprimis ciuilis iuris & pon
tificii Legiſq; euangelicę diſciplinis. Ex quibus deliberationes noſtræ ſen p
ſummuntur. Hereſum iudicia: Recta in fide ſententia: Lepræ a lepra diſcre
tio: Pręſulum lites inſtitutionum: deſtitutionumq; cauſæ: examen deniq;
rerum: quas tractat eccleſia: formulam inde accipiunt, earū qui inſcius erit

aut sæpe iudicio fallatur necesse est aut alienam sententiam sequatur suæ ignarus. Olim. Q. Sceuola Sulpitio forēses causas tractāti: uitio dedit q̄d ciuilem scientiam unde illarum esset patrocinium ignoraret. Quid ni idem nobis maiorum rerum iudicibus queat de nostris litteris imputari: non ab homine ut illi: sed a summo Iudice Deo per Prophetam monente: Erudimini qui iudicatis terram. Hystoria quoq; non mediocriter in deliberationibus ualet. Et. n. magistra est uitæ exemplisq; homines facilius: q̄ ratōne ad consentiendum ducuntur. Ex præteritis etiam præsentia: & uentura pernoscimus: uidemusq; quid dimitti p̄hēdi ue habeat. Tenēda igitur est omnis antiquitas. Initia nascētis Ecclesiæ: progressus: & casus: quibus est agitata Martyrum fides. Patrum uirtus: per quos est aucta religio. Comprehendēdum etiam uetus omne: ac recens ministerium : non Romanorum tantū: Sed aliorum quoq; Pontificum. Dictu nō facile est: quāta hinc lux: & fiducia suscitetur in actionibus nostris. Sed nec recentioris ætatis est ignorāda conditio: quid nationes: quid regna : quid Principes: quid liberæ ciuitates de sacerdotio in utrāq; partem sint meriti: ut consulentibus promptum sit quid liceat ab iis uel illis sperari: & quid iis: uel illis tribui debeat. Consundatur necesse est premii: & poenæ omnis ratio: Vbi hæc non subueniat diligentia. Sapientiam dixerunt quidam filiam esse usus : & memoriæ. Quāto longinquiora duo hæc sunt: tanto illa præstantior. A nulla autem re maior memoria est: q̄ ab hystoria. Pauca quædam pueri meminerunt senibus collati. Vita nostra comparata antiquitati: eadem ratione pueritia est. Nescire enim quid fuerit anteq̄ natus sis: id est (inquit Cicero) semper puerū esse. Et quoniam ad consilium de Repub. capiendū caput est nosse remp: perdiscenda utiq; bono Cardinali erit tota Christi ecclesia : quæ fides ubiq;: quæ dispensatio: quanta Sacerdotibus: Quanta Episcopis: quanta etiā Romano Presuli sit reuerētia. Quid ualeāt opibus Principes: quas paces: quæ cum quoq; bella exerceant. Deniq; qui mores illorum: atq; instituta: Rationem hāc sic paratam animo: instructamq; habeat: ut nulla in re cū opus fuerit hospes uideatur: ac peregrinus. Quia uero ad nos ueniunt sæpe magnis de rebus Legati: quas in Senatu tractari oportet: etiam audiendi illi cum diligentia sunt: & petitionum suarum tota uis pernoscenda. Ingerendæ etiam difficultates: ut in iis diluendis planius illi de causa nos instruant. Quin & in litibus: quæ iudicandæ senatoriis sententiis sunt : requirēdi aduocati erunt: & procuratores: quibus in utrāq; partem causa instruitur: seorsum a singulis probationum suarum series audienda: quam etiam si p̄ more scriptam relinquant : proiicienda illa nō est: aut semel tantum legenda. Repetenda frequenter: & nec aliter concipienda animo : q̄ si res nostra

ageretur. Negligimus hanc curam persæpe: & sine cognitione ad cognoscendum accedimus: sisi uel referentium studio: uel sententiis primo loco dicentium. Necessaria insuper est Curiæ nostræ & sæcularis totius potestatis cognitio: quid habeant quæq; facultatis atq; officii. Cancellaria imprimis tenenda: Cuius instituta ad nostras disceptationes sæpissime ueniunt. Quid porro ex quaq; Prouincia: & Ciuitate ad ærarium ueniat: quid ipsum ærarium possit: qui nostri exercitus: qui socii: Quæ subditorum fides: atq; perfidia: quæ priuilegia Romanæ Sedis: uel obsoleta iá uetustate: uel nunc quoq; uigentia. Qui deniq; census: & quæ loca: uel potestatis nostræ: uel iuris. Præstat horum diligentia: ut certum semper consilium: sic aliquádo fructus non expectatos. Sunt autem in hoc genere priuata etiam quædam fidei: & moderationis officia: conuenientia semper consultoribus bonis: & a me non omittenda. Principis nostri odio: maligne consulendú non est. Malum enim consilium consultori pessimum. Nullum quoq; eius incómodú: a nostro seiunctum putandum est. Sed nec laudi bene consulétis collegæ inuidendum. Aut ut parum ille uidisse uideatur sentiendum diuerse. Cótra charitatem hoc est: & publicis nocet. Præstanda etiam iis: quæ decreta: & disceptata sunt taciturnitas. Nil propalandum: quod quenq̃ grauet. Laboramus hac intemperantia sæpe dum soli eorum studiosi uideri uolumus: quos adiuuandos suscipimus. Ideoq; reuersi domum seriem sæpe totam cósilii pandimus. Crimen omne uel reiectæ petitionis: uel parú adiutæ in hos uel in illos reiicientes: Qua in re & sancta societas collegii uiolatur: & grauium odiorum causæ præstantur. Minuitur etiam mirum in modum sacrosancti loci auctoritas: perfidiamq; ipsi nostram cum leuitate ostendimus. Cum autem omni hæc cauerimus diligentia: tum illud accurate seruádum nouerimus: ut non contendamus cum sentientibus diuersa. Non tollamus clamores: non contumeliose quicq̃ agamus. Tantum rationé affirmemus nostri consilii. Idq; quáto maiori possumus: uerborum & uocis honore. Impensius autem præstáda hæc modestia est: cum necessarium erit aliquid dilui. Pauci enim æquanimiter ferunt: non probari sententiam suam. Itaq; & uenia interim petenda: & mitissimo orationis genere promendæ causæ: cur hoc illo utilius arbitremur. Idétidem & laudanda fides eius contra quem agimus: ut si maxime errasse iudicio se sentiat: probari tamen officium gaudeat. Omnes cómendat hæc diligentia: Sacerdotes uero Dei imprimis: quibus Apostolus dicit nihil per cótemptionem: uel inanem gloriam: sed in humilitate superiores sibi inuicem arbitrantes: non quæ sua sunt singuli cósiderantes: sed quæ aliorum. Sententias quoq; nostras: in quo sæpe admonitos nos uidi: nó iteremus: Sed contenti loco: qui obtigit alienum nó oc

cupemus. Quod etiam dixerunt alii noua nos oratione nō peroremus. Cō
sulenti ad rem non ad pompam satis est uerbo uno in priorem sententiam
ire. Temporis omnino nulla est permittenda iactura. Dicimus enim sentē
tias singuli: & decernenda sunt multa: & occupatus semper est Pontifex.
Itaq; ridendi: & molesti omnibus sumus: cum tractamus superflua. Illud
autem in omni actione nostra meminerimus Pontifici nostro consultores
nos esse non magistros: diciq; a nobis uota non uoluntates. Ideoq; nec agē
dum uehementer nec indigne habendum si non accipiuntur nostra consi
lia. Votorum nomen indictum est nostris sentētiis: ut: uidelicet optare ui
deremur non uelle. & seruire non imperare. Itaq; cum placide quod est no
stri iudicii semel dixerimus: eo contenti feremus modice quod decernetur:
laudandumq; & adiuuandum putabimus. Quia uero conatus omnis no
ster sine Deo inanis ac mancus est: die semper cōsilii illum precabimur no
tam faciat nobis uiam: in qua ambulemus: errare non sinat infirmitatem
hanc carnis: Nostrumq; omne propositum ita moderetur uel tollat: ut ma
xime ecclesiæ suę necessarium iudicat. Sanxit Cęsar Augustus: ut priusq̄
Senatores sui consederent supplicarent ad eius Dei aram: In cuius Tēplo
haberetur Senatus. Turpe quidē: & nefarium erit religionis Christianæ
Principes sacrificium suum non soluere. Hoc soluendum promptius: quod
certior est impetratio. Edicitur etiam uoce Diuina. Quęrite primo regnum
Dei: & Iusticiam eius: & hæc omnia adiicientur uobis. Ocians in secessu
Pientino collegi hæc pauca. Tu ingeniosus prosequere reliqua. Mihi ppo
situm fuit non tam te monere q̄ alloqui. Bene uale. Pientiæ. M.cccclxviii.

Paulo secundo Pontifici Maximo.

POntifex Paule est tibi ut uideo: magna æternitatis cupido. Præ
dicare de te optas sequentia sæcula. Numismata eam ob cau
sam tuæ imaginis non cudis modo: sed fundamentis ædificiorū
parietibusq; admisces: ut illis uetustate ruentibus exiliant post mille annos
monimenta nominis Pauli. Titulos etiam operibus iubes incidi: quæ uel
publica sunt uel usum domesticum habent. Emulator quoq; uanitatis an
tiquæ sæculares ludos: & epulū Romano Populo exhibes. Similia his mo
liris multa illuc uno affectu tendentia: ut Pontificatus tuus post te nō silea
tur. Ignosce Paule. Veram laudē ista non habent. Sacerdotalis non putan
tur officii. Vanitas est his intendisse. Sapiens nemo numismata: & titulos:
& lasciua Plæbis delinimenta probauit: Peccatum & enim continent. Vi
dentes ea audientesq; posteri sectatorem quendam inanis gloriæ te fuisse
coniicient. Ita quod minime quęris: ignominiam pro laude inuenies. Gloria
nostra hæc est ait Apostolus: testimonium conscientiæ. Quere ergo: ut con

ſcientia tua ſatiſfaciat Deo:& in illum reſpiciat. Parabis tibi gloriam perma‍nſuram quam nunc quęrens non inuenis. Opera autem æternitatis in Pontifice ſunt: Vitam immaculatam præſtare. Lapſam eccleſiæ diſciplinã erigere. Reſtituendæ libertati clericorum intendere. Sic Iuſticiæ cultorem eſſe: ut tamen miſericordiæ ſit recordatio. In bonis cauſis irrepidum ſe præſtare: non uultus: nõ minas potentum timere. Potiorem uita cõſcientiam ducere. In ſpecula credita excubare. Ad publicam gregis ſalutẽ oculos ſemper intendere. Nihil ſuum credere quod Chriſti nõ ſit. Meditari iugiter de miſeris Chriſtianis: qui proximi infidelibus ſunt. Prę ſidia his mittere. Incitare Principes ad capeſſenda pro fide arma. Ducatum ſi opus ſit illis præſtare. Theſauros in piam hanc cauſam effundere. Parcitate non impediri. Miſſione legatorum. Profectione etiam ꝓpria ſi expediat pacare Regna. Nullibi ob cauſam priuatam diſſenſiones optare. Conari: ut miniſterium Sedis ubiq; ſit ſalutare. Domi quoq; bene compoſitum eſſe. Non iracundum: non impatientem: non male de miniſtris: qui probati iam ſunt eſtimare. Partiri noctem: & diem ad opus: uiciſſim & quietem. Naturam non inuertere. Velle: ut ſuo potius incõmodo omnium cõſulatur cõmodis: q̃ ut unius quies aliorũ paretur inquietudine. Meminiſſe Gregoriani uerbi: qđ litteræ apoſtolicę præferunt: Seruus ſeruorum Dei: Si quãdo a curis uacet lectionem ſacram aſſumere. Identidem ſcribere. Colligere quæ memeratu ſunt digna. Laborare ad pręſentem pariter & futuram utilitatem. His titulis: & numiſmatibus: & ludis: & epulis paratur ſolida: & perẽnis gloria. Illa ſæcularia: ut inania ſunt ita euaneſcunt q̃primum: nec fructum acceptabilem habent. Qui gloriatur inquit Hieremias Propheta: in Domino glorietur. Et Apoſtolus Paulus. Mihi abſit gloriari niſi in Cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti: per quem mihi mundus crucifixus eſt: & ego mundo. Hos audi Paule: & in quærenda laude ante oculos pone. Suadebunt ſanius: quam uana Gentilitas. Vale.

Fr. Bertino Lucenſi Ep̃o Andrienſi.

AB ultima Gallia requiris a me quid poſt tuũ diſceſſum a nobis ſit actũ in bohemicis rebus: Momenti (ut ſapienter ſcribis) multum habentibus uel ad ſalutem uel ad perditionẽ eoꝝ: quos ab initio cauſæ ne interirent ſeruare propoſitũ fuit. Non puto de exitu iudicii uelle te quicquam agnoſcere: etenim uidiſti præſens: & i ſenatu ante: & mox in baſilica Petri ſolennem ſententiam a Pontifice ferri. In qua & manifeſte hereſis Georgius damnabatur: & ſceptro regni ſubditorumq; fide: ordine priuabatur. Ea tantum poſtulari exiſtimo: quæ ſecuta ex illo tempore ſũt. Quã ad rem opportune accidit reditus ad nos Ferrariẽſis Epiſcopi: qui an

Georg roge branus. Lau. Rouo rella.

te ad nurimbergensem conuentum in Germaniam missus: & de his plura intelligens refert quo in statu sint singula. Præsul (ut nosti) grauis est & fide dignissimus. Ex eius igit̃ multo & accurato sermone eis de rebus ita collegi: Magnam partem Georgicę ditionis audito sedis iudicio ab illius tyrãnide se seiunxisse: ac iam palam detrectare imperia: Dinastarum autẽ quẽq; ac populorum ad priuatam defensionem se comparare: Metuendũ uero esse: ne ii oẽs Germanis non adiuuantibus & perurgente Georgio insignem aliquam calamitatem accipiant: Polonorum regem: quem creditum erat uendicaturum armis id regnum tradente præsertim Pontifice: nec libere qcqd habeat animi respõdere: nec saniorẽ illo in fide haberi. Imperatorẽ quoq; Federicum ad omnia præposterũ innata lentitudine nescire quid potissimum agat. Id modo unum flagitare a nobis ne aduocetur Polonus rebus suis in tanta propinquitate tremendus. Palam etiam ferre si maxime damnandi regis nostrum iudicium fuit non utiq; potestatem esse regni tradendi: eam totam imperatoriam esse: germanos itidem principes priuatis adductos periculis: de Polono excludendo sentire cũ Cæsare. Neminem aũt inueniri: qui nõ habeat Georgium odio: & propter eius iniquitatem regno deici cupiat. Verum dum sibi inuicem omnes mutuis contentionibus dissident: parumq; pacati sunt Cæsari: cõtingere ut metu quisq; aduersę factionis ne illi se Bohemus adiungat nonmodo temperet bello: sed necessario quoq; blandiatur fortunæ. Eãq; ob causam quosdam fœderibus: nonnullos cõiugiis esse coniunctos. In eo aũt sũmum periculum uerti ne undiq; liber hereticus carptim aduersantium quenq; uel studiis continuis sibi conciliet: uel opprimat armis. Et. n. totum corpus sanæ partis regni non coire in unum ad priuatam cuiusq; defensionem: sed laborante uicino quietẽ proximos agere: atq; ad sua tantum conuenienda studium adhibere. Futurum igitur his tantis incommodis ut mox ille pristinis suæ tyrannidi restitutis uiribus: nonmodo cõtempturus hæc nostra sedis iudicia sit: sed passim uel metu: uel gratia studia totius Germaniæ cõciliaturus. Atq; ita quemq; Bohemorum antea chatolice sentientem in eandem secum damnationem iturum: nec ante futurum finem q̃ ille insigni aliquando detrimento Romanam ecclesiã ulciscendi studio afficiat. Summa Ferrariensis nostri hæc est: non aliena quidem a uero si terrena tantum aspiciat. sed ego non ea solum contemplor: quæ humani consilii sunt: Altius quiddam specto christianæ fidei decentius. In domino deo summa mihi est spes: nõ sinente causam suæ religionis perire. sperauerũt in eũ patres nostri: sperauerũt & liberauit eos. clamauerunt ad eum & salui facti sunt. In eo sperauerunt: & nõ sunt cõfusi. sperantes & nos consecuturi nimirum eius misericordiam sumus. neq;. n.

abbreuiata est manus:semper plæna:semper omnipotens. Ministerium iusticiæ operati sumus. Iusticiæ admiscuimus clementiam. Nulla solemnitas. Nullus ordo: Nulla expectatio est prætermissa. Rite peracta sunt omnia. In quadriennium a die citati rei productum iudicium est: non negligentia ulla nostra: sed certo semper consilio. Ter flagitante Cæsare: conuersionem q; eius spondente: semel autem Principibus: quos memoraui idipsum petentibus: cursum damnationis suspendimus: maiori semper gratificatione: q̃ spe. Ea uero lege continuo est promissa suspensio: si interim ille fidelibus pacatis nihil noceret. Indulgentia nostra abusus contumaciter est: Non quietem agens: non iis etiam parcens: quos propter institutum erat iudicium. Per has moras sic eos nequiter habuit: sic dure afflixit: ut graues ad nos perferrentur querelæ: & facilitatis nostræ aliquando nos pœniteret. Pertulimus tamen patienter omnia: Ac licet decepti: in eadem lenitate durauimus: ne aliquando in mali Regis iudicio: aut præcipites: aut immisericordes existimari possemus. Cur ergo in tanta mansuetudine nostra: & tam iusta fidei causa non speremus in Domino? metuimq; omnem sinistri euentus si quis nos habet: forti animo abiiciamus? An non dictum est nobis per Apostolum Iacobum. Benefacientes: & non timentes ullam perturbationem? An non per Saluatorem Christum Iesum. Maior est qui in cælo est: q̃ qui in mundo? Et mihi uindictam: & ego retribuam? Scimus iuxta uerbum scripturæ itinera impiorum perire: Vltionem sanguinis seruorum Dei: qui effunditur introire in eius conspectum. Esse cum a dextris nobis: ne cõmoueamur. In tantis sponsionibus Diuini eloquii: nisi infideles simus: bene concipiendum est nobis: & erecta mente expectanda repromissa præsidia. Presto & enim sunt omnibus inuocantibus ea. Ac licet peccata nostra terrere merito nos debeant: ab iisq; flagella debita sint expectanda: quia tamen publica Christianorum res geritur: Atq; in unius casu multorum salus exurgit: confidendum indubie est pietatem diuinam ad fidem magis ecclesiæ respecturam: q̃ ad conditionis humanę fragilitatem. Exemplis innumeris confirmatur hæc in me sententia. Quorum supra memoriam nostram nulla attingam. Sunt enim innumera. Tria tantum: quę uidimus ipsi satis ad confirmandas animas sint: eo quidem efficaciora: quo a nostra cognitione minus remota. Damnato nuper propter heresim Sigismundo Malatesta: opinione rei militaris: & locorum cõmunitione potenti. ratio perdendi hominis non sat humanis iudiciis cernebatur. Ab Aragonẽsibus: a Florẽtinis: a Sforcianis: ab omni nostro Senatu dissuadebatur Pio executionis susceptio: Proponebant opidda eius nõnulla natura: & manu sic cõparata: ut facile decennalẽ obsidionẽ possẽt pferre. At pr ille

Deo fretus: cui holocaustum id parabatur: illato bello: & apud Senogalliā hoste deuicto intra paucissimos menses Dominatum omnē: qui maximus erat: manifesto Dei præsidio abstulit: suęq; ditioni adiecit. Illū uero cōclusum Arimini deleturus certe uidebatur: nisi mox pœnitens facti in Basilica Petri Apostoli conceptam heresim publice abiurasset. Ad cōsequendāq; ueniam Venetorum quoq; deprecatione fuisset adiutus: Alter eque Sigismundus ex Pricipibus Austriæ: propter Cardinalem Romanę Ecclesię in uinclis habitum pari damnātus iudicio: Principatuq; omni exutus: cum ꝓpter amplissimam cognationem: Germanorumq; fœdera: ultorē facinoris habiturus non putaretur: uexatus tn̄ pœnis continuis: atq; odio suis habitus: Longa ēt contumacia fatigatus: a nullisq; interim in sua consortia receptus: diuino tandem est humiliatus miraculo: atq; eo quidem usq; humiliatus: ut Romanorum Imperator Augustus Cæsar orbis nostri alterū caput: consanguinitate illum attingens: cum summa Sedis gloria ante genua legati Apostolici procidens non ante surgendū putauerit: uel finē obsecrationibus imponendum: q̄ pœnitenti: & satis pro iniuriis facienti pœnarum abolitionem: restitutionemq; est cōsecutus. Dicthero autem Isemburgensi quid mirabilius diebus nostris accidit? aut operi diuino similius? Præfecerat hunc idem Pius summo sacerdotio Maguntino: qua ex sede: & dominatum amplissimum: & ius eligendi Cæsaris fuerat assecutus. obuertente autem mox cornua in patrem: nilq; aliud preter euersionem primę sedis superbis consiliis agitante: proindeq; quottidie nouis in nos motibus Germaniam concitante: priuatus & ipse est soleni Senatus decreto: reuerētiorq; alter in priuati locum suffectus. Cum autem ad complenda hæc armis nimirum opus esse iudicaretur: tenente illo præsertim Maguntiam ciuitatem: eiusq; arces: atq; opida uniuersa bellum paratur utrinq;: & magnis res studiis geritur. Concurritur non multo post apud oppidum Egram. Superantur nostri: Ducesq; fere omnes in potestatē hostis uiui deueniunt. Actū eo tēpore de Maguntinis conatibus iudicabatur: Nemo erat qui tanta plaga accepta: medicinam mali uel uideret: uel sperandā sibi putaret. Ecce autem de improuiso Pio solo ex omnibus: spe Dei non destituto: adest de sancto suo auxilium. Fridericus Palatinus Rheni: quo Duce: & socio supbus sacerdos nos uicerat: dissidere ab illo uehementissime cœpit. Sic ut de iuuādo presule: quem oppugnauerat: quottidianis condicionibus ageret: quarū rerum metu: & tedio affectus Dietherus: cōscientia simul tanti iudicii fatigatus contentioni cessit: & sedi. Inde mercedem iniquitatis dispensatione Dei accipiens: unde nos ante terruerat. Eundem nunc nobis exitum diuina gratia sperare debemus: nec omnia nostris ponderibus tru-

tinare.Dño Deo: qui supra nos est:ea quæ supra nos sunt fidenter permit-
tere.Causa non absimilis est.Minori hic necessitate nõ premuntur fideles
q̃ ibi.A nostro porro ordine nulla cõsilia sunt defutura.nulla presidia. Cõ
trahentur omnia:per quæ oppugnari caput pestiferum ualeat.Interim spe
bona fortissime subleuati expectemus suscitari spiritũ Danielis:qui Satha
nam conterat sub pedibus nostris:& molas Leonũ confringat. Quod pie
tate sua ille nobis concedat:qui ductori populi sui per Isaiam prophetam
dixit.Meus es tu:cum transieris per aquas tecum ero:& flumina non ope
rient te. Cum ambulaueris in igne non combureris: & flãma nõ ardebit
te.Quia ego Dominus Deus tuus:sanctus I israel saluator tuus.ac rursum
apprehendi dexteram tuam:subiiciam ante faciem tuam gentes: & dorsa
regum conuertam. Vale.

Francisco de Castiliono Florentino Præsbytero.

DE summula beati Antonini:atq; eius idice bene curata sunt oĩa.
De exhortatione quoq; ad studium uerę religionis:placet quod
libello est additum.expectationi nostrę respondent omnia.Ha
beo tuæ diligentię gratias.Precium quod te tacente:me requirente præsul
Fesulanus indicauit inclusum his mitto libras uiginti. Cõmẽtarium de sta
tibus describi opus non est.A præsule Siluensi illud paraui: q̃ emendatissi
mum:& pulcherrimum.Remitto:ut petis alteram summulã:quam in pi-
gnus meę describendę a te ante acceperam.Pro ea quoq; gratias ago.Fe
sulanum ipsum:quẽ mihi honorificis uerbis cõmendas amo ut patrem:co
loq; ut eum:cui ad summam doctrinam:summa quoq; accedit integritas.
Nulli suo uel loco:uel tempori deero.Sed utinam fundamenta:quę illi iece
ram:eleuasset nostro consilio.Perfectum nunc: atq; absolutum opus inspi
ceres.Sed nec Platinã deseram:cui adhuc est durior iudicio meo fortuna:q̃
culpa. Vale.Romæ.

Campano Episcopo Aprutino.

c Ontra q̃ petii:& q̃ recepisti:mẽsem iã secũdũ nil scribis.Aut ni
mium Theramo delectaris:aut nostri excessit memoria.Vtrũcũ
q; est sine reprehensione amicũ non deseris.Vel præter tũ sarci
ens:scribe quottidie:uel qđ malumus redi ad nos.Desiderium tacentis:ab
sentisq; ferre non possumus.Nullis tuis de rebus: non de te etiã post discess
sum tuum cognoui.Audi tu contra de me:& meis: Id sane quod sine mole
stia multa non audies.Familia nostra uexata est his diebus pestilentia:
iacturamq; miserabilem fecit. Ioannes Barchinonensis tuus olim contu-
bernalis: nunc meorum studiorum comes: repente sublatus est: uir
unus; ut scis: commendatione uitę: & intelligentia sacrarum litterarum

excellens. Hunc secutus est Bartholomeus Scarampus: summæ nobilita-
tis: & modestiæ iuuenis. Ambo non chari solū: sed imprimis etiam utiles.
Hactenus quieuit malum: appræhēdit quoq; : enecuitq; inferioris famula
tus perplures. Eam ob causam collectis sarcinulis cogito intra quatriduū
Pientiam petere: atq; ibi largiente Domino æstatem exigere. Cardinales
nonnulli iam abiere. Stulticiam puto: conflagrante iam domo: sine causa
expectare: donec flāma me opprimat. Scis iam ubi sim futurus. erit beni-
uolentię tuæ uel præsentia: uel litteris amicissimū cōsolari. Litteræ mi Cā
pane semper gratæ: sed lōge tu gratior. Vale. Romæ. Maii. M.cccclxviii.

Cardinali Mantuano.

Eni Pientiam: & sum in ędiculis meis: quæ olim in gratiam Pii
ædificatæ: gratissimum nūc præbent secessum. Aer purissimus
est. Circūstātia loca plæna lętitię. Exulat undecūq; ñ pestis mō:
sed nomē ēt pestis. Si quęris qd agā: breui accipe. Inuoluor libris: lego &
scribo: & uagor. Cōtēplor quoq; scā illa uestigia pris nri: quæ toto hoc col
le sunt sæpe impressa. Peto a te maiorem in modum: Primum: ut si aer pesti
lens isthic perseuerat: Romæ non sis: maioremq; uitæ tuæ: q̄ rerum geren
darum curam suscipias. Deinde ut fidelem animam Papiensis tui d ligas:
eum protegas: consulasq; semper quid quaq; ī re agēdum ei existimes. Te
enim supra omnes sui ordinis amat: & prę cęteris sperat ī te. Locus hic: ut
procul ab hominum consortiis est: ita & a rebus quę possint litteris signifi
cari. propterea nihil significo: & finem hic facio. Cōmenda me sanctissimo
Domino nostro: & patri meo condiacono tuo Cardinali Montisferrati. Be
neuale mi amantissime Mantuane. Pientiæ.

Cardinali Montisferrati.

Fficium est filii significare patri quicquid ei uel secundi accidat:
uel aduersi. Significo igitur uenisse me Pientiam cum tota fami
lia: ac q̄tum locus placuit: tantum iter quatridui displicuisse:
quod nunquam effusis imbribus caruit. Vię finis illorum finē fecit. Sum
in hoc oppidulo maxima cum quiete. Lego: & uagor. Lectioni ager:
& agro succedit lectio. Animus est: totam æstatem hic agere: nisi aut
Pontifex aliud imperet: aut aer insalubris pellat. Precor Dominatio-
nem tuam Reuerendissimam: ut Papiensis sui sit memor: eumq; adiu-
uet in quottidianis necessitatibus. Imperaui meis: qui remanserunt
Romæ adeant illam: cum patrocinio ullo est opus. Scio non defu-
turam mihi: & illis charitatem amantissimi patris. Si Romæ non
cessat pestis: quæso in aliquem locum secedat: malirq; exemplo; alie-
no: quam damno suo admoneri. Seruanda est uita; Idq; agendum nę

studio exigui boni in magna mala incidamus. Pientiæ.

Ricardo Cardinali Constantiensi.

Post discessum meum ab urbe: nescio quid consilii ceperit Dominatio uestra: manserit ne Romę an secesserit. Rursum si cesserit: qui ei locus ante alios placuit. Ego: ut præsens uerbo significaui: Pientiã ueni: quod oppidum amœnitate agri: & puritate aeris: me multum oblectat. Non minus tamen consolantur libri: quibus totum id spacii: quod a curanda ualitudine superat: cum delectatione impenditur. Vtcunq; de se statuerit Dignatio uestra: det operam: ut ualeat bene: utq; non pestilentiam modo: sed metum quoq; pestilentiæ uitet. hæc cura: & propter se suscipienda est: & magis propter familiam: cuius non tam domini q̃ patres esse debemus. Contendebam quottidianis precibus a. D. uestra: ut Montepolitiani esset: Nunc damno consilium. Est enim is locus militibus plęnus. Dux quidam ex exercitu Ferdinandi regis Alphonsus nomine cum turmis quattuor equitum illic hibernauit: nec pace iã facta: abiturus per hanc æstatem uidetur. Non conuenirent: meo iudicio: cum Breuiariis enses: cum ecclesia castra: & cũ Aragonensibus: Galli. Itaq; si placet: Pientiam ueniat ad filium pater: Ad seruum Dominus: & ad canonicum Archipręsbyter suus. Domus hic plurimę sunt: Vina ęgregia: Frugum: & pabuli gratissima copia. Erit & Papiensis uester: qui quottidianis obsequiis iucundiora omnia sibi & familię faciet. Quid aliud offerã nescio. Dominus Deus Dominationem uestram custodiat. Pientiæ.

Oliuerio Cardinali Neapolitano.

Eram antea non meus: Nunc cum Pientiæ sum mihi ipsi redditus uideor. Fruor quiete animi magna. Cum libris omne colloquium ago. Nulla mihi est cura futurum ne sit cras Cõsistoriũ: audiri perendie a Pontifice possim. Preces adeuntium non me habent sollicitum. Non torquent intercessiones reiectę. Nullis uisitationibus crucior. Bene habito. In cœlo sum puro: ac salubri. Pestilentię nonmodo res: sed ne suspitio quidẽ ulla hic est. Vitam (ut uerbo uno absoluam) prope cælestẽ sum nactus. Vtinam perpetua hæc sint. Quid de se statuerit Dominatio tua ignoro. Opto cõsilium ceperit tempori opportunum. Si mala inchoata Romę continuant uitam præferat omnibus. Propter eam enim quærimus cætera. Illa persequi cum uitæ discrimine non bene consultum uidetur. Dicam cum Euangelio. Exemplum meum dedi uobis: ut sicut ego facio: & uos faciatis. Bene ac fœliciter ualeat Dominatio tua: & Papiẽsis sui sit memor. Pientiæ.

Baptistę Poggio Clerico Apostolici Aerarii.

Egi in itinere epistolam tuam: ut tibi eram pollicitus. Pientiam quoque ueniēs iterum eam percurri. Primū gratias ago: quod de gustationem hanc ingenii mihi obtuleris: quod ego: & si non degenerem ab ingenioso patre putarem: experimento tñ nullo ante agnouerãm. Deinde delectatū me fateor copia rerum: quas ad ea refellenda adducis: quæ tibi: Theologia excepta in diuersis hominum studiis non satis probari uidentur. Accedit quoque uis ipsa uerborū: ac proprietas: quæ suis locis ita adiungitur: ut non discere nunc primū: sed quæ didiceris diu monstrare aliis iam uideris. Nulla exempla: nullæ similitudines desunt: quæ ad cōfirmandum propositum ualeant. Videris legisse multa: lectorum memoriā conseruasse. Effert se fęcunditas illa: quā in adolescente Cicero quęrit. Non dico quid de causa ipsa existimem. Alterius temporis erit discussio. Hoc cōtendo præcipua cōmendatione te dignum: q^d tanto acumine: tanta probationum uarietate confirmatam iam opinionem oppugnes. Non mentior tibi: nec adulationibus amicissimum fallo. Errare possum iudicio: uoluntate non erro. quod igitur fecisse uerbis & memini ego & tu epistola refers: iterū scripto hoc facio. hortor quāmaxime possum ut bona hęc a natura accepta aucta iam primis laboribus indies conatibus absolutiora perficias: Paterni que exempli: & laudis huius expectationem adimpleas. Vides quanta hominum doctorū inopia laborent tempora hæc: q̄ in paucis cōmendatio sit: q̄ in paucioribus spes. Fecerunt litteræ tuæ: ut te ex his confidam futurum: qui retinendæ gloriæ huius esse auctor facile possis. Itaque & totus i hoc sis: & ad hanc industriam totum te forma. Valitudo tibi ad laborē idonea est: Ad continuationē ętas: ad discēdum: & scribendū natura pfacilis. Me aūt qui te antea ꝑpter memoriā Pogii patris diligebam tantūmodo: nunc ēt pp uirtutē amo hortatorē ꝑpositi: & prędicatorē ingenii: Adiutorē quoque: si ita expedierit studiorum tuorū semp habebis. Vale. Pientiæ:

Falconi.

Omitantibus imbribus quarto a discessu die Pientiā ueni. Sum hic animo quieto. Non uexant me illę molestiæ: quas anno pręterito pertuli Senis. Hi Pientini ciues diē in agro agētes: noctu dormiunt libentius: q̄ uigilent. Itaque meus sum omni ex parte. Loci huius hoc primum est beneficium. Sed succedunt alia. Purissimus aer. Circumstantia oppida contagiis uacua. Necessariorum facultas. Nam quæ studiosos piscationis: aucupii: & uenationis possint delectare: etiam multa: & proxima. Facio quod prioribus secessibus. Lego: & scribo: Ambulo quoque ualitudinis causa. Nam uenandi cura nescio ætate: an satietate iam est remissior facta. Habes studia mea. Nunc a te Falco:

more solito multa cōtendo. Primū: ut ualeas bene: Deinde ne nimia fiducia uitæ adducas in discrimen tuā salutem. Post autem: ut patri nostro Auinio nensi omnibus me horis cōmendes: cuius eo mihi est tristior abitus: quod illum ante discessum uisurus non uideor. Proxime uero: ut me falconice ames. Desideriorum meorum sis memor. Non obliuiscaris absentis: cuius præsentis animum mentemq; agnosti. Postremo uero: ut meorum: qui Romæ sunt curam pro me patris: & Domini habeas. Requiras aliquando qd fiat: uetes: Imperes: quod lōgo iam usu sensibus meis cōsentaneum putes: & quoniam his in collibus sum: ad quos auræ frequentius: q̄ homines ueniunt. fac quoq; ut diligentia tua urbanarum rerum expers non sim. Hic labor si te occupatissimum premet: cogita quod sine fructu non erit. Opera una amico tibiq; iseries. Stilum. n. exercebis: qui rubiginibus scaber nunq̄: nisi a ruina mea hoc est respondendi necessitate detergitur. Cum dies erit collegii tui: cūq; assederitis omnes: priusq̄ ulla de re iter uos referatur Patri meo Feltrensi: & Vicecamerario: & singulis suo ordie salutatione: & cōmēdatione meo noie dices. Oibus. n. ꝓspera: & pcor: & opto. Vale. Pientiæ.

F. Episcopo Andriensi.

AMmonui te ab initio litteris meis id ageres tota tua pro me intercessiōe: ut nec importuni uideremur nec cupidi. Nil enim minus conuenire putaui: q̄ mendicantem ex suo non dantis arbitrio uelle accipere. Quod igitur nunc facere instituis ab initio factum oportuit. Muti deinceps: nec nutu quidem significa uelle te amplius. Gratiæ ꝑ acceptis habendæ sunt: ac quiescendum. Ego enim ex proximo naufragio iam respirare incepi. Colam uero quem mones: Idq; propter excellentem uirtutem suam: non solum propter hanc exiguam animi significationem. Pius hunc mihi affectum reliquit: Hunc usq; ad mortem tenebo. Id pauxillum: quod apud te est mitte Romam Medicis mensariis. Fideliter illi soluent. Apud alios deponi non placet. Rem Nicolai nostri curabo q̄tum ex longinquo secessu licebit: sum enim Pientiæ: extrusus urbe pestis incendio: quod Domum appræhendens hunc modo: nunc illum non sine cęterorum discrimine: & meo populabatur quotidie. Vale Andriensis mi: quem amo toto corde: & totis uisceribus meis. Pientiæ.

Francisco Castilioneo.

PEr hūc: nescio quem missum ad me a Priori Beati Apollinaris: remitto tibi summulam tuam. Placet quod de habita pecunia scribis. Rursum si expendendum nostra causa aliquid erit ne agas nobiscum rustice. Quid attinuit celare amicum debiti æris? An non sum tuæ inopiæ conscius? An non sufficit opera posita? An non

etiã ita mihi familiaris es:ut te eius rei non pudere debuerit. Vt animis in
ter nos sic uerbis posthac liberi sumus. De libello tuo faciã quod mones.
Ad anxietatem illum iterum legam: fiã𝰻 Aristarchus sicubi erratũ agno
uero ornatu uel re. Veni Pientiam ex urbe pestilentia pulsus: quæ apprę hen
dere domum meã iam cœperat. Non ocior ignaue. Cum libris oĩs mihi res
Ioannes Antonius Saracenus.
est: quibus ita indulgeo: ut soli pene totũ me habeant. Est mihi adolescens
domi: quem Pius Pontifex initio Cardinalatus mei alẽdum dederat mihi:
Filius enim ex sorore consobrina erat. Hunc eductum a paruo bonis litte
ris: & moribus curaui institui. Sine præceptore nũc est: & ruminat magis:
q̃ pascitur. Propter repentinũ discessum parare alterum Romę non potui:
Simul quod rari ibi grãmatici sunt: qui nõ gentilitatis: q̃ religionis plus ha
beant. Vide quæso si quem mittere isthinc ad me potes: non alia accipien
dum gratia: q̃ si instituendus esset ex me natus filius. Eum enim cõmenda
tione Pii: & religione sua alio cultu non habeo. Vt uero qui mittendus sit
noscas: ita accipe. Annos sexdecim natus adolescẽs: est specie admodum li
berali. Vita (quod credã) immaculata. Condicit mecum: & cum sacerdo
te horas canonicas. Prima rudimenta: quæ isti canones nominant: pene ab
soluit. Cõmentarios Cęsaris belli Gallici didicit. Primum etiam uolumen
totum menti habet. Ingenii boni est: melioris memoriæ. Tota uero condi
tione ad discendum parendum𝰻 facilis. Salarium: quod uenienti statues si
ne exceptione præstabitur: q̃q̃ seruienti bene melior expectãda sit merces.
Hoc mi Francisce cura æque ut cætera: & uale: & responde. Pientiæ.

B. Cardinali Rauennati.

EX litteris inclusis uidebit dignatio tua quid scribat ad me Nico
laus frater. Ego ab his locis adiuuare eum non possum. Quæso
tu Domine ne deseras fidelem seruum. Adiumento sis inopi: eri
pias𝰻 eum de manu iniqui: & contra legem agentis: si non sua causa: qui
tuus est: at mea: qui me tibi totum addixi. Beneficientę tuę uides nunc re
tributionem. A superbia officii contẽnit te is: qui per te officium est assecu
tus. Cohibenda meo iudicio est ingrata malignitas. Vbicũ𝰻 sim ego me
us mihi Rauennas in animo est. Tibi oro absens Papiensis ne excidat. De
betur fidei suæ charitas tua. Vale. Pientiæ.

Petro Acciaiolo.

ACcepi lr̃as tuas. Accepi & antidota cõsilio medicorũ parata.
uidi quo𝰻 qua sollicitudie sis ad meã salutẽ. Quid tibi Petre ali
ud dicã: nisi amari me unice abs te: Nec stabilitã studiis: & uitę
consuetudie charitatẽ moueri re ulla ab aĩs posse. Gratias tibi ago: plane𝰻
fateor hac significatione pietatis tñ accessisse ad meam in te uoluntatem

q̄tum accedere cumulato iam affectui potuit. Det dominus ut testificari hoc possim re magis q̄ uerbo. Ego ut tu ē sentis i piculo fui. Quattuor mihi ex pestilentia obiere. Inter eos duo: quorum alter orabat mecum: Alterius iam correpti malo uenam tetigi ac frontem. Veni propterea in hunc locum: ubi & coelum purissimum est: & reliqua affatim omnia ad nos recreādos. Diem iam quadragesimum sine contagio cuasi: quod spaciū sine periculo esse nō uolunt. Quid inde erit ignoro. spero in misericordia Dei: quae me in hunc diem tutata: ē in futurū non deseret. uita sobria: de qua mones seruatur a me. A familia item quantum in multitudine potest. Vtar antidotis tuis: quanq̄ contra uim mali huius ea persaepe nil ualēt: Magisq; a deo q̄ hominibus sint petenda leuamina. Memini ego me adolescente hūc ipm medicum: quem refers in magna olim pestilētia conatum fuisse his ipsis remediis seruare familiam Guidettam: in qua famulabar: atq̄ iuuenes duos: qui impensius his utebantur intra paucos dies extinctos. Sic est in humanis adhuc. Nihil praesentius: nil certius Virgiliano consilio. Fuge crudeles terras: fuge littus auarum. eo semper utar cū potero. Vale: & sicut coepisti scribe ad me aliquando. Pientiae.

Bartholomeus Scarāpus

Paulo Secundo Pontifici Maximo.

SCripta mihi ex ordīe sunt quę. b. uestra die ascensionis Domini magna patrum & populi frequentia Romę celebrauit: ad propitiandum pro pace iam constituta datorem bonorum omnium Deum. ea ego summa iucūditate accoepi. Delectatus caeteris omnibus: sed illo imprimis quo Beatitudo Vestra in decantatione uersiculi Agnus Dei ad osculum pacis nō proximos tātum sed nouo more Cardinales omnes: omnesq; oratores admisit: qui ad sacra conuenerāt. Nil meo iudicio dici & rei cogitari aptius potuit: ut uidelicet a quo pacis opō illi accoeperāt ab eodem quoq; significationem eius acciperent: & cuius manus infirmam carnem sanauerat: os tranquillitatis spiritum inspiraret. Gratulor beatitudini uestrę: Illiq; ut idignus Sacerdos gratias humiles ago. Nec. n. possunt opera huiusmodi sine magnis fructibus esse. Placatur Deus. Impetratur gratia actionibus nostris. Impletur ministerium Sedis. In conspectu ē plebis miruminmodum accoeptio crescit atq; auctoritas. Tota Italia nunc celebrat nomen Ecclesiae: & beneficiū renouatae pacis illius opus putatur. Detrimenta multa suscepta iam erant ex bello: & maiora expectabantur in dies. Nec deerant qui maloꝶ propagationem uariis artificiis quęrerent. Diuturnus labor sanctitatis uestre: Dexteritasq; & patientia praeter spem abstulit oīa. Benedictus Deus: qui respexit in faciem Christi sui: Deditq;: ut contra malignorum calūnias re & uerbo pateret pietas eius interior: nō ante credita

q̄ experimento probata. Doleo non affuisse Beatitudini uestræ in tanta so lemnium celebritate: quam si sciuissem prætulissem hoc spectaculum meo: & familiæ periculo. Sum hic Pientiæ & ualeo: lego & scribo: raraq; est præterquam a libris uoluptas. Memor quoq; beneficiorum sanctitatis uestræ oro & orari in meis sacrificiis facio pro incolumitate sua: quam misericors Deus ex uoto prestet: eiusdem pedibus me semper cum deuotione commendo. Pientiæ.

Domino Henrico Cubiculario Secreto Pontificis Pauli.

Gaudio me affecerunt litteræ uestræ: quibus nunciata est solemnitas ascensionis a Pontifice celebrata. Ago huic charitati plurimas gratias: quæ non est passa lætissimam rem ab amicissimo ignorari. Video Papiensem illum cuius olim aures: & hostia assiduis uocibus pulsabatis esse uobis menti: nec propter ullas occupationes aliquid dilectionis iminui. Ita precor faciatis: cumq; ametis: a quo fraterne amamini. Solénitas ipsa quantum intelligo bene instituta est: Bene processit: & bene est adimpleta. Omnia ex sanctis adinuentionibus religiosi pastoris fuerunt. Sed illud imprimis quod de osculo pacis est factum. Placuit: decuit: absentisq; cor ipsa consideratione molliuit. Det Dominus bono principi uitam: & petitiones eius adimpleat: quandoquidem oculi sui semper ad eũ. De redditis litteris meis suæ Sãctitati rursum diligẽtię uestræ gratias ago: & rogo: ut pedibus eius me quam sæpe: & quã beniuole cõmendetis. Ego hic a libris raro discedo. Recreationi tantum datur quantum necesse est. Benevalete. Pientiæ.

Antonio Forliuiensi Clerico Cameræ.

Tot tibi gratias ago pro omnibus quæ nunciasti: quot syllabas continuit epistola tua. Eram hospes ignarusq; omnium: nisi tu subuenisses. Placet igitur pestilẽtiam post discessum meum nõ auctam: Pontificem solenni celebritate paci iam constitutæ extremã manum imposuisse: Te & Gullielmum contubernalem beneualere: Me a uobis sapientem haberi quod in tempore mihi: & familiæ cauerim. De Falcone nostro quid opineris intelligo. Nõdum rescripsit ad litteras meas. Itaq; nec de abitu eius certum aliquid scio. Coniicio tamen uerum esse quod putas: Illo argumento admonitus: quod Auinionensis meus excusans per litteras diuersionem suam ad me quam mihi spopõderat: ait pro me mittam unum ad te hunc ego futurum esse Falconem interpretor: cui ob hanc causam iam parari cubiculũ facio. Quod de Pharẽsi Episcopo nuncias sane pupugit cor meũ. Attende quæ sequantur & scribe. Non. n. sine metu sum parari hanc fabricam in feltrensem Epm meum: cuius omnem iacturã ho

noris: & rerum communem mihi putarem. Dominus illi sit adiumento: & de gente nõ sancta ab homine iniquo & doloso eripiat eum. Tu Antoni cõserua te: & ualitudinem cura: & ędes meas uise aliquando: & quid agatur require. Saluta etiam uerbis meis totam familiam tuam: Nicholaum: Hieronymum: Stephanum: Francalanciam quoq;: Quibus ministris & sola tonbus in fuga mea apud te nuper sum usus. Vale iterũ. Pientiæ.

Cardinali Mantuano.

VIncis me omnibus in rebus Aamantissime Mantuane: etiam iocis: quorum me unicum architectum esse putabã. Scripsi tuæ dignationi inspici hic totos dies sancta illa uestigia beatissimi patris nostri ad memoriã filiorum impressa. Cauillans respõdes isthic me lius: & crebrius occurrere oculis: Causamq; affers eam: quã ego sine multo risu non legi. Vera prædicas pater. est plane quod sentis. A iusto iudicio non errat iudicium tuum. Non committam ergo post hac: ut maiorem ubi quam Romæ memoriam eius esse contendam. Vos estis: quibus ante oculos ille est. Sed hæc hactenus. Gratias ago pro iis: quæ de Ascensionis solennitate significas. Placent omnia: etiam si ut scribis tertium cantãdus fuerit hymnus. Illud imprimis lętor: quod tanto Pontificis hospitio tu hospes: tueq; ędes sint illustratæ. Quis nunc Mantuano uti suo cõmodo poterit? Sũmissius iam erit agendum cum te alloquemur. Satis erat illum diuitem factum. Semi pontificem factum quis ferret? Humiliari iam non poteris nisi una tantum consistoriali increpatione: qualem collegę tui sępe sũt passi. De Laurentio Pisauriensi dolet quod memoras. Vir est cum doctus: tum bonus: Tum uero etiam mihi amicus. Miror tamen quo pacto a consilio suo ipse abierit. Me. n. adiens triduo ãte discessum uehemẽter affirmauit caput illud sabaudiense non prius in fœderibus se admissurum: q̃ Dux suus id sibi litteris imperaret: Ad quem ea de re se scripsisse aiebat. Quin & Theanensem nostrum accusauit: quod propositum eius damnaret: in seq; ducis assensum reciperet. Periculosa sunt ut uides Principum ministeria: Atq; eo periculosiora quo magis ipsi præcipites. Dominus bonæ menti sit adiumento. Secessum quem paras probo: Locũ ipsum non probo. In itinere enim positus frequentes habet occasiones periculi. Hominum comertia uitanda his temporibus sunt: & in latibulis ferarum more salus quærenda. Itaq; hoc diligenter etiam atq; etiam uide. Vbicunq; autẽ sit futura. Dz tua tecum sit Papiensis: apud quem: immo in quo semper tu es. Vale: & de Ioanne Petro nostro aliquid aliquando cogita. Tibi enim crescit quicquid inter tuos crescit.

Antonio Tridento.

Gentili Vrbinati.

IN seceslu agenti longe tu mihi gratior futurus es q̃ uersus:quã cascoli:quam noua syrenula. Versus allati ab urbe multi sunt. Cascoli inuenti his in collibus multi:syrenulæ autem:quas me moras iam non placent. Vertuntur mox in gallos:& ex campanica id nu per agnoui. Igr̃ ueni tu:in quo munus omne ẽ:& oĩs suauitas. Vale. Piẽtiæ.

O Cardinali Neapolitano.

GRatias ago benignitati uestræ pro iis quæ scripsit ac nunciauit. Scripsit.n.summa significatione amoris in filium: & nunciauit ea in quibus sum ualde lætatus. Solẽnitas publicatæ pacis cõue niens implẽdo operi fuit:plæna religionis ac fidei:dignaq; illo:cuius in hu iusce rebus nil ineptum:aut uile conspicitur. Donum hoc expetitum diu. Quæsitum laboribus habitum tãdem ille perpetuet: qui misericorditer de dit. Audio a Reuerẽdissimo domino meo Senensi:qui huc uenit:Dignatio nem uestram ituram Neapolim. Id si ita erit benedicente & sociante Deo catur. Memor autem ibi sit meus Neapolitanus primum beneualere: In de absenti seruo aliquid scribere. Tertio cõmendare Regi Papiensem suũ: amicum paternum:sui studiosum: & duris temporibus notũ:qui ante ama re coepit q̃ nosci:& ante fraternum sanguinem fundere q̃ mercedem accipe re. Hoc quoq; mẽti erit dignationi uestræ: ut primum uiderit fratrem amã tissimum Fabritium complecti illum meo nomine:ac osculari. Illiq; etiam iureiurãdo si opus erit testari me suum eẽ: & Caraphæ familiæ nõ minus quam Picolomineę deditum. Accedet etiam postremũ obsequium patris: ut Præsuli quoq; Andriensi: & Antonello secretario uerbis meis dicat salu tem. In his si nimius sum:& si nimis onero tuã dignationem suasit culpa. Nimis.n.ipsa me diligit. Ego iteri fruar his libris & collibus: & meo Senẽ si. Concedat omnipotens Deus ut futuro septembri: uel si audiatur cõsiliũ meum octobri: bene curata ualitudĩe pingues & nitidi reuisamus nos Ro mæ. Pientiæ. Die.iii.Iunii.M.cccclxviii.

L. Datho Secretario Pontificis.

INtelligo ex litteris tuis quæ cupiat Beatissimus pater de Nu mismatibus inuentis. Curabo rẽ quanta diligentia potero & si dum mittam: qui illa conquirat & ferat. Puto tamen distracta i uarios esse. Apud me teste Deo nulla omnino sunt: Neq;.n.iis sum delecta tus. Tantum cum essem Pientiæ: de inuentis audiui:& unum solum ĩspexi: oblatum mihi a quodã Canonico:qui ab inuentore acceperat. Referebat ad trecenta esse numero. Quãtum ex supscriptione perspexi:ex nouissimis sunt: nomen enim erat noui ac pene ignoti Imperatoris. Similia esse puto

quæ reliqua sunt:Sed ad pręceptum Pontificis me accingo. Vale. Vltima Iunii:hora ipsa tuarum acceptarum.

Ioanni Petro Arriuabeno

DVo cõtendo a te pro amicicia nostra. Alterum ut commendes Papiensem tuo Mantuano. Alterum ut ames me tu:uel amorẽ magis continues. Addo & tertium:ut meo noĩe ex Mecœnate nostro perquiras quid post discessum meum in publicis rebus acciderit: & casurum existimet. In his collibus nil audio præter trituratium strepitum: & conuehentiũ messem ad horrea. Tu fac ut absensim Romæ: in Vaticano magis atq; adeo in sinu ipso Pontificis. Miro secreto cõtinebuntur semper litteræ tuæ. Quæ huic Stephano: quẽ iussi adire credi fideliter possunt. Pinge mihi curiã: & qeqd ĩtus:uel delirat' uel sapit'. Vale. Pientię. vii. Augu.

Ioanni Petro Arriuabeno.

CAetera in litteris tuis bene. Illud non satis ad animũ: quod te a cura nunciandorum quæ accidunt retrahis. Excusatio momentũ nõ habet. Nam neq; certa apud me sunt:neq; a te audiuntur incerta. Etiam nec ingrate lego:quæ feruntur in triuiis. Itaq; scribe omnia: & sæpe scribe: & semper folium imple. Si minus delectabũt res: stillus: & oratio: & humanitas tua afferent uoluptatem. Nõ plęne adhuc persuades tibi quãtum te amem. si persuaderes: ex quaq; fortuita hęrba fascem colligeres: & pruritum amicarum aurium medicamẽto hoc tolleres. Cum scripturus es ad tuum Principem. Dic scribo Papiensi: nunquid noti & tuo nomine? Ex eo semper tanquam ex sanctiore Pontificis aerario promes quos ad me mittas thesauros. Itaq; hoc fac & uale. Item & familiola mea mecũ ualet. Pientiæ die. xviii. Augusti. M.cccclxviii.

Ioanni Petro Arriuabeno.

Ogitabam Arriuabene mi nunciatione nouarum rerum: quam c faceres primam in tuis litteris uoluptatem accipere. Accidit contra. Postremum inde accipio. Primæ locum habet charitas: quã uideo in dies crescere: quantum uere nouo uiridis se subiicit alnus. Proxime genus scribendi: quod omni laude dignum me sæpe in admirationem adducit. Delectui uerborum: & concinnatui: & grauitati sic una opera seruis: ut quem tibi ætate nostra anteponam non habeam: quibus te præferam in ueniam multos. Delector plurimum hac cõmendatione ingenii: quintãq; iam epistolam tuam ad priuatam animi oblectationem sæpe in manus re sumens: plus illis tribuo ultima lectione quam prima. Gratias habeo huic diligentiæ: Teq; licet occurrentem sponte meis affectibus hortor & oro ut ad reditum usq; hac suauitate me teneas: omnium: quas isthinc expectem

optatissima & maxima intellexi quæ nostratum rerum conditio sit. Quo ab hostibus progressum. Quid metus: & spei. Quid ité senatibus duobus actum feratur. Significata omnia ad uerũ existimo: nec aliter accidisse puto q̃ referantur. In præcipiti meo iudicio sumus: nisi strenue consistamus planta ad imum deuoluimur. Respiciat Deus in faciem pastoris. Omne cõsilium suum confirmet: & reprobet cogitationes impiorum. Astiterũt. n. reges terræ: & principes ad uersus Dominum: & aduersus Christum suũ. Nil ex oĩbus me magis terret: q̃ nubes illa: q̃ i ꝓpiquo cõstitisse affirmas. Parata. n. ad calamitaté é: etsi mõ itonuerit aliqd dabit illa ruiná Arboribꝰ stragemq; satis: ruet oĩa late. Quæ sequẽt expecto ex te. De Mãtuano meo q̃d refers nil eget testimonio. Quid Papiensi exploratius illius inse pietate: Iuuenis licet & sana semper dedit consilia: & patrocinatus est semper: & mea uel amara: uel dulcia propemodum sua putauit. Dicam quod illi sum sæpe testatus. Arcem mearum omnium necessitatum: quas humani possent casus afferre generosissimam: officiosissimã: beneficentissimãq; Gonzagã domum mihi constitui: qua incolumi etiam si fractus illabatur orbis feriẽt impauidum ruinæ. Quod ad meum inte animum attinet uno hoc uerbo uoluntatem perpetuam accipe. Quod sum tuum est. Quod ero tuum erit. Quod mihi optas tibi optas. Si cor ut facies inspici posset: plus adhuc intuereris quã dico. Opinio præstantis uirtutis tuæ experimentis iam confirmata adamantinis uinculis me tibi uinxerũt: quæ nec uis ulla uirum nec ipsi excidere ferro celicolæ possent. Beneuale. pridie chalẽdas Septembris.

Alfonso Duci Calabriæ.

Hortor autem: ut inter militares curas tuas: & uenatorias has uoluptates: litterarum quoq; studia admittas: Ne quod imprimis ornamentum uitæ uiris præstantibus est: postremum a te habitum uideatur. Ingenio summo es preditus. Ocium quoq; litterarũ: si tecũ Pontanus est ægregium habes. Animo tantum est opus. Ego quoq; qui Pientiæ hortatus excellentiam tuam sum ad uirtutem: ideo manu mea: & ueterum more hęc scripsi: ut te ad rescribendum inuitans: occasionem reuisendorum libellorum prębetem. Memento su[m]morum Ducum: qui cum gloria militari coniungendam quoq; hanc laudem duxerunt. Alexander Macedo Philosophiam: docente Aristotele didicit: & Illiadem Homeri: q̃ uiaticum rei militaris appellare solitus erat: Nocte etiam iacens una cum Pugione sub puluino habebat. Pyrrhus Epyrotarum Rex de omni ratiõe bellica: bellans ipse eruditissime scripsit. Cæsar cõmentarios rerum suarũ: inter medias legiones summa cũ cõmendatione ingenii edidit. Et. M. Brutus sub tempus Farsalici prœlii: Polibii epithoma: quę ante cœperat: strepi

tu armorum non impeditus absoluit. Praeterea innumeros: quos cura haec ad castra quoq; est comitata. Idē si facies tu Alphonse charissime: ad cōmē dationem humanitatis: prudentiae: & militaris disciplinae hāc quoq; addii cies: caeteris nō inferiorem meo iudicio. quod proximum ē mitto laqueos duos: qui apud me reliqui erant nō tam te dignos: q̄ locis istis montanis: in quibus nunc agis. Vale.

Donato Acciaiolo

NVlla in re mentitus est Chrisus. Questus sum omnia: quae tibi renūciata significas: nec me questum iniuste puto. Peccasse te in amicissimum dico: idq; & re ipsa contendo: & consuetudine tua: quae mihi notissima est. Nobilis es: & doctus. Faciunt utraq; ut acrius te ipsum expendas: quā apud eum conueniat: qui nobilitatem tuam longe excessit: & fundamenta tibi iecit totius quae supercreuit doctrinae. Memor praeteritorum non fallor de praesentibus. Laberis nimium Donate in cōmu ne nobilitatis malum: idq; frequenter. hoc & pessundedit aliquando fami liam tuā: & pessundatura est posthac: nisi apud uos maior fuerit mansuetu dinis ratio q̄ generis. Ego quod ad me scripseris petierisq; dimissionem cte nobii non doleo. hoc doleo quod non exauditus defieris scribere: indignās uoluntatem tuam meę ęstimationi praelatam non esse. Roga te ipsum: & in secretum cordis descende: Videbis cum a uero me non errare: tum tuam purgationem plus ingenii habere q̄ ueritatis. Motus autem recordatione cōsuetudinis nostrae antiquae: & studio satisfaciendi: quod conaris magis q̄ assequeris: ne insumpti laboris poeniteat do errato tuo ueniam: quam non petis: restituoq; me eum tibi: quem ante possederas. Fac ut possessionem amici non negligas: uicturi tecum annos si Deo placuerit multos: & inuti lis nunq̄ futuri. In omnem easum tuum ac fratris cogita perfugium nullibi q̄ apud me & tutius uobis esse: & certius posse. Mitto tibi ex reliquiis prae teriti naufragii mei aureos uiginti: & quinq; papales: qui in calceandis fi liolis te adiuuent. Si colligere me ipsum fortius potero maiorē: eamq; an nuam sentietis impensae olim charitatis mercedem. De Hannibale & Scy pione gratias ago. Delectatus sum hystoria: sed labore imprimis: & diligē tia: & certe ę luce orationis: quae iam summos nostri temporis aequat. No ua aggredere. Etas tua: & uigor animi: cōmunis quoq; expectatio omniū ita exposcunt. Beneuale. Romae die. v. Nouembris. M.cccclxviii.

B. Rouarellae Cardinali Rauennati Legato.

NOn putaui Reuerendissime pater: donec hi motus Regii quie uissent: uexādam esse dignationem tuam litteris meis. Satis. n. erat curis animi posse intendere: quae horis omnibus mētem co

quere debuerunt. Nunc remissis: uel paululum sollicitudinibus tuis: satisfaciendum duxi animo in te meo. Redii desinēte Octobri Pientia incolumis: & ualitudine diligenter curata. Dolui propter me Rauennatem meum hic non esse inuentum: propter publica autem abesse eum laetatus sum. Neq; enim missiones tuę sine grandibus Reip. cōmodis esse consueuerunt. Gaudeo quoq; Dignationem tuam ualere: quod ex Pontifice audimus quottidie: & mētem etiam regis paccatiorem nobis reddi in diem. Facit quod uirtuti suae: & meritis in se nostris consentaneum est. Qualia enim illa fuerint: tu omnium optime agnouisti: & ipse imprimis expertus est. Deus omnipotens: in cuius manu cor Principis continetur: uertat illud ad nostram salutem: & sensum gratitudinis superinducat. Nescio q̄diu futurus isthic es. Audio plusculum adhuc: q̄ forsitan uelles. Quęcūq; autem erit legationis accessio: cura ut ualitudinem serues: & omnia sine molestia perferas. Virtus tua non ambitio hos tibi labores fecesit. Ego mi pater is sum: quem nosti: facultate inter tibi deditos ultimus: pietate uel obsequio uel cum primis ad numerandus: uel quod mihi persuadeo primus cēsendus. Si quid est: in quo uel tibi uel familiae dare operam possim: non tam libenter imponetur onus a te: q̄ a me libēter feretur. Dominus Deus in auxilium tuum semper respiciat. Romę Die. xii. Nouembris. M. cccclxviii.

Alano Cardinali Auinionensi.

Licet proximis diebus abunde scripserim Dñationi uestrę Reuerendissimae de iis: quae scribenda tunc uidebantur: & de iis: quae sunt consecuta: credam domesticorum suorum diligentia nunciata: tamen officii mei esse putaui hunc nuncium: qui ad eam mittitur non uenire uacuum litteris filii. Itaq; ei significo me beneualere beneficio Dei: & quietem agere: & non plus curarum summere: q̄ postulet praesens rerum conditio. Caesar Federicus: qui soluendi uoti causa Romam uenit: ad beatam Mariam in Laureto iam est: & hic propediem erit. Exiere obuiam: q̄ longius possunt Auditores Rotae primum: Inde Referendariorum pars maior: praelatis nonnullis admixta. Parant & nunc exire Namiam usq; Rothomagensis noster: & Senensis. In ingressu urbis consueta reliqua persoluentur: De quibus & mox aliquid nunciabo. Inter Pontificem: & Ferdinandū Regem pendent nunc omnia: beneficio hyemis: magis q̄ uoluntate non ulterius progressa. Tyrasonensis: & Rocha electi iudice: meo iudicio uel cōtinebunt Regē snia sua: uel dilatōne iudicii irritabunt paratum alioquin ad res pturbandas. Potens exercitibus est: &

pecunia: & quidem amicis etiam non mediocribus. Vtinam tam bene animatus ad gratitudinem sit: q̄ facile instructus est ad iniuriam. Dilexi eum semper: ut scit Dignatio uestra: sed obedientē ecclesiæ: Mutatum nunc animo non plus amare possum: q̄ matrem nostrā Apostolicam Sedem. Illuminet Deus sensum eius: & cor: & nobis in adiutorium nostrum intendat. Vrsinus noster neptem suam germanam Rynaldi subdiaconi in coniugium dedit Laurentio de Medicis Petri filio. Rem sane ut apud omnes nō expectatam: sic a multis merito existimandam. & qui laudent: & qui ægre ferant in utranq; partem sunt plurimi. Ad Ecclesiæ suę utilitatem hoc quoq; Deus conuertat. Quid ultra scribam non habeo. Opto patrem meum Auinionensem bene ualere: & isthinc mature absolutū redire ad nos: apud quos nō iniucundior: q̄ apud Gallos erit præsentia sua. Parietes ędium uestrarum ita me amet Deus: hunc reditum uidētur expetere. Cōmendo charitati uestræ filium meum Ioannem Duboter: mihi propter fidele obsequiū unice charum: ut qui uidelicet mensam esurienti: & fesso lautē semper parat: etiam laurius uestro bñficio præparet. Opto benefieri ei: & bene esse in omnibus. Commendo & me ipsum: ut auctoritate patris & Domini: panem Archidiaconatus Xanthonensis de manu sua acceptum non extorqueat: & rapiat iniquissimus prę sul: ita quottidie ut uideo impietatem impietati accumulans: ut futurum breui confidam: cum ad priuationem male administratæ ecclesiæ suffragio meo Rumantius sum adiuturus: Dignior quidem illo exitu est Andegauensi Episcopo. Romæ. xxii. Decembris. M.cccclxviii.

Hieronymo Lando Episcopo Cretensi Legato Perusino.

EST qd cum Dignatione tua de Petro filio tuo querar. Vicesimū pene iam Romę diē agit: & nondū Papiēsem est allocutus. Hodie uisitans ex consuetudine nostra Cardinales nouos sororum Pontificis filios: atq; illū uidens spatiantē p aulas uocaui ad me: & rogaui: num Cretēsis mei filius esset? Cū esse se diceret: petii rursum num me agnosceret? Cū æque se agnoscere respondisset: addidissetq; multa meā in te patrem extare officia: Et qd inquā ē causæ: qd me nunq̄ adieris? Erubuit adolescens: uultu cōfitens: qd excusare uerbo nō potuit. Si uenerit: ut uenturum existimo: accipiet ea charitate qua accipi pr̄ ē solitus: Noscetq; si maxie ad bñficiū nūc deest facultas: aīum tñ nō deesse: q tuis oibus tpibus semp affuit. Ad litteras: quas Thomas sacerdos attulit rescribo in hæc pauca. Sed illud etiam addo gratulari me multum: quod in isthac difficillima Perusiæ administratione ita prædicetur dexteritas tua: ut nihil intempestiuum: aut improuidum agere iudiceris. Ita etiam commendetur uitæ institu

tio:ut aſſit ſemper : & ſine ſcurrilitate comitas: & ſine aſperitate grauitas.
Retine uſq; in finem laudem hāc inchoatā:atq; illud cogita ſemper: raros
fuiſſe ēt ſummæ uirtutis uiros:quorum in tam feruida ciuitatæ ſimiles ini-
tiis exitus fuerint.Ego mi Cretenſis ſum tuus:& tibi oia ſumma deſidero.
Vale.Romæ.xxiii.Decembris.M.cccclxviii.

Nicolao Lucenſi Epiſcopo Mutinenſi Præſidi Montis Caſini.

MOleſta & mihi quoq; eſt tua iſthęc mora: plus tibi meo iudicio
afferens damni:q̄ ei utilitatis:a quo es ablegatus.Virtus tua di-
gnius miniſterium poſtulabat:in quo uim ſuam oſtenderet : &
ad ampliora gradus pateret.Sed quid agas?ubi & ſine indignatōne dimit-
tere opus acceptum non potes:& retinere cum triſticia cogeris? Ferendū
uidelicet eſt:& animus ad tolerantiam pręparandus.Non ſi male nunc:&
olim ſic erit inquit Flaccus.Multi poſt longa exilia cōſecuti imperia ſunt:
& in lætíciam luctus ſuos uerterūt.Cuncta:quę pateris inquit Gregorius:
tanto ferre patientius debes:quanto ſecretorum cæleſtium ignarus cur hęc
pateris neſcis.Neſcis tu:& pariter ego tecum ignoro:num aliquando ſoli-
tudo iſta tua ad celebritatem:& loci obſcuritas ad claritatē : pericula uero
ad ſummam ſecuritatem ſint reditura.Sperandum eſt Beatum Benedictū:
cuius cœnobium:& locum pœnitētiæ ſuæ regis : poſt opus bene impletū
retributurum tibi abunde:nec paſſurum:ut fruſtra ſint uigilię tuę.Itaq; ad
patientiam:& obedientiam Principis te q̄tum potes confirma : & meliora
expecta:& uitam tuam cuſtodi.hominem illum:quem locuturum mecum
ſignificas:nec audiui:nec uidi.Vtrūq; ęgiſſem libēter:ſi ſe obtuliſſet.Iterū
dico bene ſpera:& iuxta uerbum ſcripturæ:Triſticiam omnem lōge expel-
le a te.Multos enim iam occidit triſticia:& non eſt utilitas in illa.Ego tuus
ſum:memor ſemp futurus cū noſtræ antiquæ conſuetudinis:tum uero tui i
me animi.Vale.Romæ.xxiiii.Decembris.M.cccclxviii.

Laurentio Rouarellæ Epiſcopo Ferrarienſi Legato in Hungaria.

LEctis litteris tuis:audito etiam ſeruo Dei Gabriele noſtro: bene
dixit anima mea Domino:& omnia:quæ intra me ſunt nomini
ſancto eius.Video enim iacta iam eſſe fundamenta noſtræ ſalu-
tis:& Sathanæ Sinagogam in ruinam conuerſam.Ceſſit qui cedentes per-
ſecuturū ſe iudicabat.Amiſit multa : cui exploratum erat cuncta diripere.
Quiq; etiam & re militari : & bellatoribus neminem ſibi parem arbitra-
batur.Vicini Regis uirtute inanem opinionem ſuam agnouit . Im-
pleuit Dominus faciem eius ignominia . Obſcurauit oculos ſuos ne ui-
deat : & factæ ſunt hereticorum uiæ tenebræ : & lubricum : & An-
gelus Domini perſequens eos . Non uidebamus antea miniſtrum iudicii

Fuit hic po-
ſtea Cardia
lis Agnē.
nūcupatus.

Georgi . Po
gebratius .

Matthęus
Rex.

nostri. Timebatur multa a multis. Mala perfidi hominis mens: malus animus ad fraudē semp intētus nos perterrebat. De uicinis que q; Germanis erat uehemēs suspitio: ne uel studio partium: uel odio causę: rationē oēm inchoati operis frangerent. Ecce sublata sunt oīa primo aditu belli: & manus Dñi est nobiscū. Laudādus aeternis ecclesiae pręconiis Mathias Rex Hungarorum: qui sancta patris monita accipiens: arma sine cōctatione intulit: hostēq; in fugam uersum magna parte male possessi regni priuauit. Laudādus & tu pręsul dignissime: cuius forti ministerio cōparata breui hęc sunt: nulla habita uel laboris: uel discriminum rōne. Laudanda & Gabrielis ipsius indefessa sedulitas: qui supra ualitudinis uim: supra ēt religionis sortem: nulli uel loco: uel officio defuit. Estis ī quotidianis sermonibus nostris. De uobis tota urbs loquit̄. Benedicimini: amamini: & digni habemini: quos respiciat de alto Altissimus: & praesens ętas: ac postera in aīo gestet. Recēsere superfluū est: quid sępe de te praedicauerit Pōtifex: & quā certatim tribuerint Cardinales. Vnū illud de oībus iudiciū fit: qd̄ constans nostra sētia est: neminē ex omni numero eorum: qui multos iā annos in negociū ecclesiae missi sunt: aut maiora pręstitisse q̄ tu: aut plura breui tpe perfecisse: aut lętiora ēt ad hanc Sedem misisse. Conare igit̄ dignissime Christi pugil sacrificium inchoatū explere: & spem a Deo mōstratā q̄tis potes conatibus adurgere. Tua tota hęc prouincia est: & palma tua: Nullius praeterq̄ tuis manibus ad nos referenda. Ad quā rem cū Pontificē nostrū opportuna oia collaturū existimem: Tum meae: & multorū orationes: qui Remp. saluā cupiunt: laboranti tibi non deerunt. Reliqua ex eodē Gabriele accipies: quí nostra oia itellexit: & mecum persamiliariter saepe locutus est. Dñs Deus: cuius causę nūc seruis fortitudo tua fit: & illuminatio tua: & salus tua: Teq; cōis uoti compotem patri: & omnibus nobis cū gloria reddat. Benevale. Romae quinta Februarii. M.cccclxix.

Christophoro Landino.

Licet Vgolinus: & Baccius hoc paucorum dierum contubernio iam satis mihi sint noti: testimonio tamen de iis tuo sum delectatus. Sunt in Vgolino quae memoras: fides in obsequio: & sedulitas: Quodq; ego optare in domesticis soleo: etiam grauitas. Si plusculum aliqd litterarū attulisset ad nos: nil esse amabilius poterat. Cōfirmatior doctrina futura illi ad facilitatē erat: Mihi ad gratiā. Sed non negligam eum propterea honore tuo: cui cognatus est: & morum continentia: quos pbo: benigne semper habebitur. Plus ocii & commodi indulsi ad studia iam quidē: q̄ curiae nostrae usus ferat: & indulgere aliis soleam. Protinus bona spes erit obsequii: si quae tu litteris: uerbis ego: illū monuimus aio cōtinebit. Pa

tientia imprimis pernecessaria est: a qua una superatur ois scruiendi asperi
tas. Egendum sæpe est: & sudandum: & algendum: atq; his difficultatibus
quasi adminiculis augēda industria. Duces ii boni haberi solent: qbus Ty
rocinium laboriosum fuit: & reliqua militia exercita. Nobis: qui sine gene
ris: uel doctrinæ præstantioris cōmendatione: quasi in mercaturā quādam
honoris huc uenimus: adiutrice pseuerantia est emergendum. Quod & in
multis sum sæpe contemplatus: & in me ipso semp expertus. Summā illā
facio: ut perseueret Vgolinus: nec grauet̄ seruitio: Nec quia non præstetur
ante mercem preciū lāgueat aio. Ocius: serius irremuneratum nemīnē pa
titur curia. Quod ad Baccium attinet: Si modestia par est ingenio: sibiq; nō
uulgo seruiet lyra: fructū & ipse feret seruitii. Roscio aūt: quem memoras:
Populus Romanus auditū sæpe in scena præbuit: nunq̄ in administranda
Rep. fidē. Laudatus i Theatro: ad comitiū admissus nō est. Sed cōfido hūc
quoq; non defuturū sibi: & qua est docilitate perspecturū magis: quid se iu
uare possit: q̄ alios delectare. Te amo Landine memor antiquę consuetudi
nis nostræ: & certe ēt præstantis ingenii tui: cuius laudator semp inuentus
sum. Ornamenta dignitatis nostræ nil mihi ademerunt de amicorꝫ memo
ria. Volo me & meis fidenter oibus ut tuis utaris: Papiensemq; propius re
cognoscas. Infœlicē crederem hanc meam fœlicitatem: si quæ dedit Deus
cultoribus doctrinæ non essent mecum cōmunia. Vale.

Geraldino nepoti Angeli Episcopi Suessani.

Carmen: qd̄ de prædio Suessano misisse te dicis: redditū mihi nō
est. Cum reddetur: agent̄ beniuolentiæ tuæ gratiæ: sicut & nūc
pro Bucolicis agunt̄. Quę eiusmodi sunt: ut spem de te optimā
pręstent. Laudo industriā: quottidianamq; hanc scribēdi curā. Sed hoc te
pro nostra beniuolentia rogo: ut simul cū stilo animū colas. Nosti qd ua
leant uersus inopes rerū: nugæq; canoræ. Scribendi recte: inquit idē Poeta:
principium sapere est: & fons. Ad emendatā latinitatem: quæ tibi iā parta
est addenda nunc reliqua sunt: uidelicet Dialecticę studiū: & Phylosophiæ
sacrarūq; imprimis litterarum: sine quibus inutilis est ois nostra cōtentio.
Rerū copia (inqt Cicero) uerborū copiā gignit. His uero disciplinis: & si
iā nūc & tuo iudicio: & monitis optimi pr̄is Præsulis suessani iuigilarꝫ te
putem: uolo tñ hoc breue testimoniū nostræ charitatis accedere. Vale.

F. Cardinali Mantuano.

Eptē his diebus: q ab ultīs lr̄is meis secuti sunt: ægre qd scribā i
uenio. Scribā tñ: & si nugas scribi oporteat: uel hebdomadis cō
suetudinē seruē. Proposui. n. q̄diu abieris meminisse officii tui: qd
tu olim pr̄is absenti ipēdisti. Proxīo Dñi die: quo semp ex nr̄o ordine aliqs

Hęc epistola in Pōtificatu Xisti recte poneretur.

celebrat:operatus est sacris Cardinalis Sancti Vitalis: qui ab altari ad Põtificem ueniens pallium Tarantasiensis ecclesiæ eadẽ hora accepit. Vide ad quid scribendum cogat rerum inopia. Vide & aliud leuius. Cessit Falco noster fratris filio basilicæ Petri canonicatum: Eundemq; me rogante inter accolitos cooptari obtinuit. Vide & tertiũ ridiculũ magis. Protonotarius ille Valco: qui domi meæ dudũ acceptus: multisq; honoribus: & beneficiis auctus: tanta quadriẽnio ante calũniatus est: moriens nũc unum ex suis instituit: qui Romam ueniret: Veniã a me precaretur: mẽtitumq; esse se oĩbus affirmaret: quos ego monstrarem. Peperci famæ defuncti: & conscientia sola contentus: nil ultra expetii. Inuitus non leges: qđ sequit᷑. Sine nouis Cardinalibus Ieiunia transiere: Pontifexq; multis cõpetentibus dixit tempora pturbata nouæ ordinationi minus esse idonea. Antistes Ianueñ. Ibletusq;: & noster Chauriensis in spe precipua sunt: q̃ cito aũt implenda: ignoro. Hodie Cardinalis Aragonensis accipitur. Imus Lateranum usq; obuiã omnes: ad Pontificemq; deducimus. Cum hęc scribo nondum patrẽ uidi. Si quid noui honoris: noui ordinis erit: reuersus domũ epistolæ adiiciã. Audio esse in comitatu suo Epõs quattuor futuros Romæ in familia. Totidẽ quoq; qui honestandi itineris causa uenerunt: ad suas Ecclesias mox redituri. Ex Regiis purpuratis itidem quattuor: primumq; inter hos ex Piccolominibus Melfitensem. De breuiatorum collegio res iualescit. Puto Viceccãcellarium hanc restitutionẽ perq̃ indigne ferẽtem. Tandẽ partitõne aliqua numeri: manus daturum. Si papyrus atramentaq; Bononiæ sunt rescribe pauca: cupienti multa de te cognoscere. Quartæ hæ litteræ sine responso sunt: quas post reditum scribo. Vale. Romę.

F. Cardinali Mantuano.

PRecor Mantuane charissime: ut si de iis quæ ad pręsens bellum pertinent: non scribo mihi sis æquus. Facile est perturbatis temporibus non bene litteras reddi: & quę fideli studio significant᷑ his: aut illis esse ingrata: & i partem aduersi animi accipi. Obseruor immeritus. Accipe ergo: quæ in contione recitari sine periculo possunt. Exordiar a meis. Redii ex Vulsiniensibus incolumis: & sum Romæ incolumis: litteris tñ: & domesticis uacãs. Publicis aũt q̃tũ p dignitatẽ iponit᷑. Emi intra urbẽ Vincolã: quę & ducẽdo tpi: & ualitudini curãdę ẽ opportuna. Ad eã serena quaq; die me cõfero: una opa ĩterpellatores uitãs: & curas. In beniuolẽtia Viceccãcellarii nri p̃seuero cõstãter. Ille pari studio in mea. De tua Dignatõe sũt crebri ĩter nos s̃mones. Desideriũ uero p̃ntię pene cõtinuũ: Tpi succẽsentes: cuius cã ex nobis subtractus. Sed illđ aliqñ abibit: & tu nobis redderis. In alieis hęc ẽt habe. Mortuus ẽ Barchinonẽsis noster: p̃cipua suo

rum:& totius curię mœsticia. Eius sacerdotia: Ecclesiam: & quæ exercebat apud auunculũ munia: ipsi auunculo permisit Põtifex: ut ad quos uelit singula deferant. Affuimus oẽs solamini suo. Censeo idẽ tu per litteras agas. De cœnobio Laurentiano perseuerat cõtentio adhuc: & suo loco quisq; se continet. Quãtum intelligo: in Neapolitanũ Palatinus inclinat. Nouariensis: ut mihi affirmauit: æquius de Cardinalatu: q̃ de semel adita possessiõe patiet depelli. Doleo inter nos ista incidere: opinionẽq; sacerdotalis modestiæ apud seculares perire. Numera tu quot talia: & cuius culpa breui accidere: atq; unius tñ culpa: ut nosti. Exequias Reatini: & Tirasonẽsis hodie absoluimus: ut religiosas quidẽ: sic & frugales. Mellinas uero pestilẽti ęstate nõ plane impletas instaurari Pontifex iubet. Nec id sine patris nepotũq; mœrore. De cardinalibus creandis rumusculi quidam in plæbe: apud nos ne uestigium quidem. Pestilentia per hanc hyemem tectum magis semen habet q̃ proferat. Vereor ne appetente uere exire rursum & peregrinari nos cogat. Quærenti quid nunciare amplius possim nil sane se offert. Vt ieiuna est curia sic sua sunt oĩa. Ego si forsan esses oblitus: ita ille tuus sum Papiensis tibi tota mente addictus: ut q̃tum meritis: tãtum sui potestate cęteros sine controuersia superes. Vale.

Donatus Acciaiolus Ia. Cardinali Papiensi.

DElata est ad me nuper pictura quædam Gallię transalpinę: satis arbitror emẽdata. Hãc ad tuã Reuerẽdissimã. D. mittendã putaui: ut si qñ Cæsarẽ: aut alios scriptores de rebus Gallicis i manus sumeres subiectas hẽres oculis illius ꝓuinciæ regiones: quarum descriptio solet legẽtibus iucũdissima esse. Quędã adhuc flumina: ut Isara: Rhodanus: Liger: Sequana: Elauer. Quędã ẽt oppida: ut Genua: Lugduniũ. Biturigũ: & Thuronũ urbes. quidã ẽt populi: ut Santhones: Auerni: Attrebates: aliaq; eiusdẽ generis i ea reperiunt: quæ antiqua ꝓpe retinẽt noĩa: quædam uero nouis uocitant noĩbus: ut Delphinatus: quẽ Allobroges incolebant locũ: ut flumẽ Arar: qd nunc Sonã appellãt: ut multi in Belgis populi circa Rhenũ: ubi Germani longum tp̃s incoluere. Sed hæc melius nouit Reuerendissima. D. tua: cui me etiam: atq; etiam cõmendo. Florentię die viiii. Aprilis. M. cccclxix.

Christophoro Pratellæ.

VSq; in hũc diẽ litterę tuæ pecuniariæ nullæ ad me peruenerũt. Alienæ hoc auersionis: non tuę negligentię esse existimo. Medices Mensarii suas habent. Cum iis meę non pferunt. Vnde hoc accidat: non tam ignoro: q̃ miror. Nisi Philippus administer mensæ: fideus priuatę significationi: pecuniam a te persolutam retulisset in codicem: labo

rasset iam dies complures familia. Secundas rescribi cura: & mitte: & qbus credas tabellariis uide. Venit Ioãnes Antonius: alio illum animo accipe: q̃ tua scripta ostenderunt. Doctore: & libris adiuua hæc eius initia: nam pecunia: & uestitu adiuuabitur: unde institui. In cœnobio: & designato cubiculo esse illum uolo. Socio studiorum utetur nouitiorum Magistro: quem præcepto meo retentum a te esse existimo. Summa est: ut intelligat adolescens mandata hæc contempta non esse. Cibum: ut prius scripsi: cum Magistro: & in Monachorum cœnaculo capiet. Exige: & mitte: & Vale. vi. Maii. M.cccclxix.

Stephano Episcopo Lucensi.

SI non minus fidei habendum mihi q̃ Marco credis: crede pater: neq; imprudentiæ culpasse me tuos: neq; ullius rei crimen in te retulisse. Egisti omnia: nõ fideliter tantum: sed summo ẽt patris officio: monens q^{d} antea nesciebam: & collaborans: in quibus tuam operã uolui. Etiam Ioannes Guidicio: & frater plura præstiterunt desiderio meo: q̃ nullis præcedentibus meritis postulare phas erat. Laudo oẽs: & gratias quas possum oĩbus ago. Miror tñ retulisse Marcum q^{d} nõ intellexit: & in nuda narratione qualem proximis meis litteris accepisti tuam: & tuorum contumeliã agnouisse. Si tyrãnum me credidit: cuius etiã leuis sermo plus semper habet: q̃ præferat: sensum illum elicere potuit. Sin Sacerdotẽ putauit qualem me nosti: putare utiq; debuit cõsensisse os cordi & nec plus de animo impetrandum: q̃ uerba ostẽderent. De solo Sebastiano id tantũmodo questus sum: & quidem modice: q^{d} ex me sæpe audisti. Quare mœstitiam depone: si quam habes: & Marcum putato more hoĩum affinxisse: q^{d} negatæ pecuniæ consentaneum credidit. Ego nec te culpare possum: si uellem: nec deberem: si possem. Es mihi amore infinito coniunctus: atq; oĩum ut sæpe dixi qui uiuant charissimus. Quod ad secretarios Lucẽses attinet: noscens quo cum Principe mihi res sit: non audeo in iis quæ postulant: litteris satisfacere: quas sciam aliqñ huc illuc nunciãdarum rerum studio mitti. Sed satisfaciam tibi: qui sub eiusdem Magistri es uirga. Fœdus iter Pontificem tãtum: & Venetos ictum est. Nulli alii eorum: qui uulgo feruntur adiuncti sunt. Cõditio una de pluribus est imperata: ut lacessito a socialibus Põtifice: mittere Veneti in auxiliũ suis stipẽdiis dẽant eqtũ milia quattuor: & peditũ duo. Ignorantẽ cætera a me horũ: ut nosti: minime curioso. Ipse in cõsistorio cum factam rem nunciauit hoc tñ aperuit. Ad prohibendam: non inferendam iniuriam id consilium necessario sumptum habes ad omnia. Vale: & me ama. Romæ calendis Iulii. M.cccclxix.

Ia. Minutolo Lucensi.

CVmulate implesti quod erat in uoto. Est mihi nunc seges: unde
pascere ocium dierum aliquot possim. Deduxisti hanc ariminen
sem contentionem ab initio successibus suis: Vt certe non plura
existimem gesta: q̄ sunt a te scripta. Id etiam genus orationis adhibuisti:
Italice licet: ut luce sua plus me delectarit: q̄ latinum meum delectaturum
alios credam. Gratias ago: & me tibi debitorem confiteor. Duo quoq; con
tendo a te: Alterum: ut quod modo summo meo beneficio egisti in finē us
q; continues. Alterum: ut nostrum Archiepiscopū meo nomine roges cau Spalateñ. q postea Anthiocenꝰ Patriarcha.
tius se casibus offerat: quem illi saepe transeunt aliquando inueniunt. Niti
uiribus: & uigilare: & praesenti animo esse: & matrem ecclesiam labore assi
duo adiuuare certe decet: & cuiq; praesulum conuenit. Sed inter haec uitae
etiam rationem habere nonmodo licet: sed certe est necessarium. Quod
benefacimus danda est opera ut facere possimus diutius. Ipse: ut opinor:
propter sacerdotium armaturam totam non induit: gladio nō ferit: atq; iis
tegmentis non procedit in aciem: quibus saeculi Duces. Quanto ergo mi-
nus armorum est tanto esse plus diligentiae ad custodiā debet. Noscit nos
omnes. Scit qua interdum gratitudine simus. Nō dubito si quis casus sini
ster eum arriperet futuros aliquos nonnullos: qui & risuri essent eius incō-
moda: & ascripturi temeritati quod fuisset uirtutis. Itaq; malit se sibi & ec
clesiae reseruare: q̄ ludibriis aliorum uitam offerre. reliqua tu melius: & tuo:
& tuorum consamulantium nomine. Vnum opto quod pene exciderat: ut
in his quae scribis nostratem omnem hanc rationem aggerum: Pontium:
fossarū: uallorum: atq; aliarum rerum: quae continendorū in tuto militum:
aut destinendorū hostium causa excitantur: minutatim adiungas. Video
in eisce rebus frequentem fuisse Caesarem: atq; eas plurimum delectare: cū
bene exprimuntur. Da ueniā si occupatōnibus tuis addo hęc tedia. Addes
tu me is semper cum uoles. Vale. Romae. xx. Iulii. M.cccclxviiii.

Chri. Pratellae.

EXcusatio tua de cedulis non consentit prioribus litteris. Ingenui
animi est fateri patri quod est. Erat satius dicere: in magnis neces
sitatibus nostris maiorem porrexi. Vtcunq; sit laudo factū: &
bene collatum munus existimo. Doleoq; ante id tempus factum non esse.
Consulis num offerente illo pensionem quam debet: remittere pecuniā ad
ducentorum summam debeas: an alia ratiōe id exequi. Erat animi mei: ho
noris etiam atq; officii: emptis muneribus idipsum explere. Sed tu: q prae
sens es: & affectus eis deprehendis. agito quod illis gratius nosces. Fortas-
se remissa pecunia gratior erit: & minus periculi: atq; ostentationis habe-
bit. Itaq; totum hoc opus curae sit tuae. Doleo de Episcopo Bethlemitano

non ſuccedere: quod deſideratum iam erat: & dignitatem habuiſſet tribu-
nal: & minus quoq; impendii. Si reliqua ulla eſt ratio qua impetrare id poſ
ſis: uiribus quæſo totis contende. Si ingratum Ciccho non eſt tractare illũ
quę ſunt ſacramentorum & ordinis: miror cur diſpliceat tribunal adiungi.
Pugna quoad potes: atq; illud contende: ut ad alienum arbitrium uicarios
non cogamur accipere. Id enim eſt iuriſditionem amittere. Malo tu id mu
nus continues quoad aliunde proſpexerit deus. Habes animum meum. Il
li te q̃tũ potes accõmoda. Propterea ut nõ ſpolier: neq; cogar ſeruitutis hu
ius iugum ſubire cedulas munerum miſi. Recipe ad te omnia ſi potes: at-
q; ut poſſis conare. Tum per ſubſtitutos ex interuallis ſpiritualia tracta.
Hoc modo nullis ſentientibus quem uolemus ad tribunal habebis. Bene
uale: & ſacramenti tui in altari pręſtiti eſto memor: Magiſq; animã tuam
attende q̃ cætera. Tum imprimis cogita ſemper quid honori noſtro conue
niat. & nec ex perſona tua metire quicq̃: ſed mea. Pro me iſthic es non pro
te. Serui dignitati cardinalis & conſilio cuncta inſtitue. Litteras omnes me
as: quas manu propria ſcribo ſerua diligenter: ut pręſto eſſe poſſint cum re
petentur latinæ præſertim. Iterum Vale. Romæ die. xx. Iulii. M. cccclxix.

Cardinali Senenſi.

Officia. D. ueſtræ ſuperant gratias meas. Rem coniugii abſolui-
ſti quo tempore nondum inchoatam putabam. Acceſſioni intẽ
diſti ædicularum: cum obliuioni datã in tot occupationibus cre
derem. Diligentiæ cõmendo te: me damno inſcitię: qui dilationem non ad
ſtudium conficiendi retulerim. Ago tamen quas poſſum gratias: ac duo
hęc munera colloco in rationario cęterorum: quæ tuę beneficentiæ debeo.
Perſoluere aliquando poſſim faciat Deus. Nam perſoluendi uoluntas non
niſi cum ſpiritu deſinet. Grata fuerunt quę de Vrbanis: & bellicis rebus ſi
gnificat. Caſu eccleſiæ ſemper dolendum eſt nobis. Cum ſuis. n. rebus con
iunctæ ſunt noſtrę. Sed utinam ante initium conſiderati exitus eſſent: aut
nõ his tãtum fidei habitum: quibus mos fuit alienis fortunis ſuas præferre:
Immo & alienas contemnere ut ſuę locentur in tuto. Vbi nunc quattuor il
la milia ĩ flaminia expectata? ubi fœderum tanta fiducia? Cum damno: &
dedecore Arimino pellimur: nec eques modo unus in auxilium uenit. Re-
ſpiciat eccleſiam Deus: quando in ea adiuuanda nos minus uidemus. Cre
do iam Senis tibias ſiluiſſe. Comparo me igitur ut ueniam: præſenteſq; de
omnibus colloquemur. Nunc. D. Tuę me & mea commendo. Inter mea
Campanus eſt. Pientiæ. xvi. Auguſti. M. cccclxix.

Io. Petrus Arriuab. Ia. Cardinali Papienſi.

NOn fuerat propositi mei ea ad te scribere:i quibus aut tuto mẽtiendum:aut cum periculo uel saltem odio ueritas pronunciãda est:quod utiq; uerendum est:aut litterarum interceptione: aut eorum negligentia:quibus cõmittũtur. Sed quod exigit a seruo Dominus non potest recusari:quedam.n.prastamus sine culpa. Imperata nõ facere crimẽ est. Id ne m hi impingi possit:& ab eo potissimum cui omnia debeo: agam prater institutum meum:non quod res magnas & certo exploratas persuasum habeam posse tibi a me significari:sed ut mandatorum tuorum obseruantissimus uidear scripsisse quod sentio:& id quod sine fuco audies: liberum ingenium:a quo uanitas omnis:& mentiendi studium alienũ est. Nihil.n.mihi uidetur fidem hominis magis uiolare ac tollere q̃ usus delectatioq; mendacii. Cõmendabo litteras meas Stephano tuo:ut eas faciat ad te perferri q̃ diligentissime. Sed anteq̃ ulterius progrediar agendæ tibi sunt a me immortales gratiæ:quod me litteris tuis humanitatis & beniuolentiæ plenis dignatus es:quod Io. Petrum tuum nil uideris oblitus: & in fastigio Amplitudinis tuæ positus nos uiles pullos læto etiam oculo respicis. Dixi ubi eę mihi redditæ sunt:nimirum heri similes dignosci sine nomine auctoris a me facile potuissent. Ea erant opera Fidiæ:ut cuius artificis manibus elaborata essent sine inscriptione iudicaretur ab omnibus. Nunc ad imperium tuum reuertar. Summa mandati tui est:ut tibi pingam curiam.non expectes a me Apellis imaginem.mallem equidem posse omnino tuæ satisfacere uoluntati. Sed si dedero quod in manu mea est:putabo me officium impleuisse. Ad curiæ picturam maxime pertinere arbitror: quæ licet extra eam sint nos tamen potissimum spectant:quoniam inde salus & interitus noster pendet. Oppugnabatur Ariminum ut nosti magna ui atq; animo:suberatq; eius potiundi uelut certa spes:& quod oppidani obsidionem ferre diutius nolle uidebantur disiectis iam muris:& tormẽtis sine intermissione saxa in ciuitatem excutientibus:& quod Robertus Malatesta cum Alexandro Sfortia de conditionibus pacis colloquia habuisse: & eo iam peruenisse ferebatur:ut scriptæ conditiones & ex utraq; parte ad missæ essent. Vocatusq; ad rem non tam concludendam q̃ publicandam Camerinensium Dominus fuerat. Eo illuc accedente:non sine iussu Pontificis iuentus est Robertus a sententia recessisse:uel ut quidam dicunt:simulationem animi detexisse:eoq; atq; Alexandro & omnibus conditionibus reiectis refutatisq; tuendi se inisse consilia:continuoq; nunciatum est Hannibalem posteriorem ut sic dixerim copias suas in agrũ Ariminensem eduxisse:ac per iocum Alexandro scripsisse se eum rogare:ut mallet bombardas inde asportari facere:q̃ illas auferendas sibi onus relinquere. Proinde

monere eum ut sibi bene consuleret. Visi sunt consilio hostis præfecti exercitus cormētaq; & speciosam suppellectilem: magnamq; impedimētorum partem Cesennam transmittentes: nihil tamen de magnitudine animi remiserunt: denunciantes insuper se hostem expectaturos: & pugnæ copiam facturos. Interiectis paucis diebus cohortes Regiæ: quod nunq̄ ueriti fueramus: ut sumus desideriorum nostrorum cupientissimi: in Agrū picenū v. & quinquagīta ordinibus: siue ut alii referunt. v. & q̄dragita transierūt. Cōscripta erat in ea prouincia magna copia rusticorū ad. vii. quibus ad impediendum transitum Neapuleo usurus erat. Quid inde secutum sit haud satis compertum habeo. Sunt qui dicant Regios milites Hannibali se adiūxisse. Negant alii id factum esse obstantibus & prouincialibus: & Neapuleone. Verum utcunq; res habeat nisi aliunde nobis auxilia ueniant: non ē unde tantis aduersariorum conatibus resisti possit. Quidam Iulius Pisanus tribunus Regius Sancto Germano īminet. Petiliani Principis filius altero ex latere sui terrorē facit. Eques Vrsinus prope Tybur est: proximisq; diebus eius milites in agrum Monticellorū & Palumbariæ excursione facta in armenta quædam abegerant. Restituta tñ postmodum sunt omnia: purgauitq; se eques suo iniussu: immo se inscio (ut est militum consuetudo) id factum esse. Ad eum cohibēdum si opus fuerit Marianus Sabellus Tybur mittitur. Itaq; si bellum efferbuerit nō uidentur nobis defuturæ undiq; impugnationes. Fœderati siue sociales ut tu appellare consueuisti: pricipes firmo simul uinculo cōsentiūt. operæprecium est uidere ipsorum legatos: qui nisi iuncti ne domo quidem efferunt pedem: & Romæ in nos consilia ineunt. Habemus hostilem risum ante oculos: & id patimur. spes nostra i Venetorum auxilio est: a quibus nisi subueniatur opus erit ut deserta Ariminensi impugnatione ad pacem: qualiscūq; ea futura sit: non tam dandā q̄ impetrandam inclinemus. Discessit hinc Franciscus Senurus patricius uenetus: eo ut aiunt animo: ac promissione: ut cumprimum Venetiis fuerit: & in eorum concione quid opus sit facto exposuerit. iiii. equitum sint a Venetis in Flaminiam profectura. Eumq; propterea gerendi belli præfectum designarunt: quoniam cum Romæ fuerit norit optime omnia Pontificis consilia. Ego tamen a nonnullis intelligo Venetos non admodū paratos esse ad bellum suscipiendum: immo Pontifici eorum auxilia poscenti respondisse: non debere se ex conuentione id facere: quoniā sine eorum consensu hanc expeditionem obierit: & quod ipse prouocator belli: non lacessitus fuerit: Se aūt conuenisse: ut lacessito subuenirent: nec aduersus aliquem bellum moliri: nisi ipsis consultis deberet. Quid acturi sint omnino dubitatur. Ego tamen eius sententiæ sum Venetos nil moturos: si fœderati tuē

di tantum Arimini curam uidebuntur obire. si aliter Pontificem offendere pergerent fortassis futurum: ut ei subueniant. Pont. sex. ubi primum resciuit copias Regias in Picenū transisse: eo cōsistorio: quod i uigilia sancti Laurentii habitum est obtinuit a collegio: ut posset cum quacunq; dynastia ēt externa societatē inire: & Arimini iura cuicunq; tradere. declarauitq; postmodum se id Venetis concessurū: quos hac spe prædæ nō dubitaret promtiore animo in sui defensionem conuolaturos. Rumor est eum cum Duce Burgundię consilia belli habere: atq; inde uenturum esse Bastardum quē appellant: & simul cum Sabaudiēsi Ducem Insubrium bello perturbaturum. Sed uana sunt: & paruifacienda externa auxilia: quæ si etiam succedunt tarda semper: & debilia sunt. Hec habui quæ de bello scriberem. Tu si certiora: & grauiora aliunde nosti: nō tamen irrideas fatuitatem meam: quam extorsisti imperio tuo. Non te latet quam arduum sit secreta perscrutari: cum hi in celando sint maxime diligentes. Quid in urbe agatur uis scire: nihil pręter solitum. Discurritur: ambitur: tenduntur insidiæ: & philosophi sententia comprobatur: Curiam esse locum constitutum ad decipiēdū: & fallendum se inuicem. Raro senatus habetur. Pontifex magno curarū fluctuat ęstu. Dicam tibi rem certam: & paucis fortasse cognitam. Reddita fuit proximis diebus scedula quædam Pontifici sine nomine auctoris: qua ei denunciabatur: ut suis rebus prouideret: uitā eius Septembrem nō superaturam. Risit: subdiditq; auctorem quod nomen suum non apposuisset (mercedem amisisse: iussitq; ut statim ad præsidem arcis Sancti Angeli deferretur. Quare ad illum: nō possum argumentari. (Tu ex his quid intus uel delireť uel sapiatur iudicato. Non uacauit a Mātuano tuo perquirere) quod iussisti: quoniam cum ad uesperam heri redditæ mihi fuerint litteræ tuæ: ab ea hora usq; ad quartam noctis stomaci intestinorumq; doloribus uexatus est: tunc remittente se ea molestia: admotis medicamentis: & clysteribus dormire cœpit: & me nunc hæc in principio diei scribente quieuit: Curabo id postea: & quicquid cognouero ex me scies: faciamq; ut crebro subeas litterarum mearum tedia: quarum & si omnia uilia sunt: fides tamē speciosa esse poterit. Securitatem nostrā turbauit Sibinicensis Episcopi mors ex pestilentia: cū ante tota urbe nil tale sentiretur. Princeps Mantuanus: ut tibi notum esse non ambigo: in balneis Petriolanis ē. Iturum eo dominum meum nondum ausim affirmare. ubi id exploratū fuerit non sinā te lateť. Cōmēdo me amplitudini tuæ. Romæ. xviii. Augusti. M. cccclxix.

Donato Acciaiolo.

Vnus tuum a te gratū: a loco gratius: ab animo gratissimum accidit. Non fuerat hic labor summendus. Ignotis præstari is con-

fuerit. Mihi epistola una tuo chirographo scripta attalicis muneribus lon ge est acceptior. Hoc praesta saepe. Illud ad conciliandas amicitias uerte. Trabalibus clauis nostra est confirmata. Reuiserem Gusonensem nostrũ ut petis: Sed uides tempora. Casus non uoluntatis esse eam profectionem oportet. Breui ero Senis. Inde inter nos reliqua agemus. Nũc uale. Pientiae. xxii. Augusti. M.cccclxviiii.

Dominico Luceñ.

DE prędio lucensi: cuius dimissionem uenire in sermonem nostro rum ciuium refers: exequere quod ex urbe ad te scripsi. Non is sum: qui ponam rumores ante salutem. Gratias tibi ago qd me cum d secessu hoc meo & ualitudine insimul gratularis. Alterum semper: Alterum hoc tempore est necessarium. Placet consortem tuam: Sororem meam Sueuam tecum ualere. Vtriq; sit custos Deus: & secũda omnia lar giatur. Vale. Senis Vltima Augusti. M.cccclxviiii.

Georgio Lollio Compatri.

EXimo te metu Lolli: desiderium conuincendi in iudicio Regis quaeritare Paulum cogit monimenta omnia Pii. Quod nomine suo ad te scripsi ad Nicolaum Piccolomineum scripsi. Idem quo q; a me ipso saepe cõtendit. Sorana res hanc nobis molestiã exhibet. Quae nunc misisti perlaeuia sunt: nec offerentur a me: ne sic parsim missa argu mentum prestent condita seruari alia: quae nolimus produci. Tantum illi ad excusatõnem officii tuas litteras legam. Bono animo esto: multa tua in ecclesiam officia me indice Paulus cognoscit: qui si pecuniam non permisit tuorum diplomatum scito maiorem pecuniarũ opinionem tibi obstitisse. At iniuria res. At ferẽda a te aeque ut caeteris. Hactenus haec. Quod de cal ceo & sinistro pede ac dextro torqueris: nimis mihi Lolli diffidis. An tu pu tas ignorari a me: quae nonmodo asseris tu: sed expertus ego sum saepe. Dã da ad speciem plerũq; sunt multa: & nec omni ex parte adeũtes nos asper nandi. Potui ego Bellanto tuo: potui & huic nostro nõ obsequi: penula me ad comprecandum trahenti. Vidisti exitum post. Illum praeuidens ego uẽ dere estiuo tempore solem sine periculo potui. Sed nimis me amas: nimis & circũspicis te: q̃q̃ ad nimietatẽ nil circũspici queat. Summa illa est. Vna fides. Vnum baptisma. His comitibus degam quod reliquum est uitae. De aedibus Marrescotis quo me uertam ignoro. Pars haec quam litteris refers: ad angustias suas charissima est. Vide reliqua: & consule. Abbas illhic me us ad interitum languet. Mitto iustum: qui consoletur: & adiuuet. Adiuua & tu quoad potes obsequio meo. Si perdo hunc hominem insignis erit ca lamitas prędiolis nostris: tristaborq; ego perinimium. Saluta coniugem tu

am ex me: totamq; Familiam. Vale. Valeo & ego.

G. Lollio compatri.

Nil quęret a te amplius Paulus ex Pontificatu Pii. Vltimæ litterę a me illi lectę suspitionem oēm: cum inani spe ademerūt. Quod de Eugenio: Nicolao: & Calisto aiebas: quorum ne una modo epistola ad manus nostras deuenerat: fecit illico: ut ita esse agnoscēs nobis ęquior fuerit: ac quieuerit animo. Ita tu quoq; & quiescēdū existima. Aedes Marescotas quæso ualere iam finito: Vendere illi non tam rem: q̄ speciem quęrūt. oblata est spes accessiōis certę ad Spanochinas nupri me emptas. Id si fiet: ampliato pariete anteriori sat erunt omnia ad dignitatem: & commodum. Nam de Laterna nocturna: leuis est cum iactura: tum cura. Nil apud me prius charitate Pii: & suorum gentilium. Pungis rursum me de uelo ad ornamētum altaris adhibito. Inepte suspicaris: ne dicam iniuste. q̄ uellem a Quadrio posterlano te uendicares: & aliquando tu quoq; sanius sapere. In eo uelo pictus cupido non est. Imago est Saluatoris nostri e sepulchro extantis. Quęro in cellario an in sacrario appendi illam decentius fuit? Video quid respondeas. Hic quoq; respondeo ego. Nolite iudicare: & non iudicabimini. Omnis ociosa ciuitas eadem & maledica: resanescere non nisi negocio potest. Vale.

Paulo Secundo Pontifici Maximo.

Vnciatum hic est copias Ecclesię his diebus infœliciter pugnasse. Nescio quantum damni acceptum sit. Varie: & pro cuiusq; affectu narrari hæc solent. Vtcūq; sit doleo: & cōtristor toto corde meo: tota anima mea: & totis uisceribus meis. Diligo Ecclesiā: & decor eius mihi est menti. Ingrati sunt: impii sunt: qui tantum iniquitatis sunt operati. Astiterunt aduersus Dominum: & aduersus Christum eius. Patrem inhonorarunt: a quo semper beneficium: & nuper pacem tulerunt. Matrem oppugnarunt: quę seruauit eos: & protexit derelictos. Deus ultionum Dominus audiat hæc de excelso sancto suo: & ad uindictā exurgat. Scio opus non esse consolari. B. uestram: quę magni est animi: & cōsolari reliquos est consueta. Ad consilium quoq; ego satis non sum. Sed si filio apud patrem: seruo apud Dominum aliquando est locus: supplico humiliter: ne quid ꝓpterea uel remissius: uel timidius agat. Confidat in Domino: qui non derelinquit sperantes in se: & per hęc detrimenta temptat patientiam nostram. Agitatur Ecclesia: sed nō mergitur. Vincitur sæpe in prœliis: sed nunq̄ bellis. Causa nobis est optima. Pugnamus pro iusticia contra iniquitatem. In tot iustificationibus nostris misericordia Domini est expectanda. Perseuerantibus multa sępe uertuntur in melius. Offerunt tempora: quę nō praui

det ratio. In causa Maguntina magna & graui uicta ingenti prœlio Ecclesia tãdem uicit. Post deletas ad internitionem copias Ecclesiæ deletus est Sigismundus Malatesta. Post profligatos apud Sarnum exercitus Regis: Ducis: & nostros profligati Andegaueses hostes sunt: & pulsi Regno. Recentia hæc sunt: & Beatitudini uestræ notiora: q̃ mihi. Et si nõ sint nũc iidẽ adiutores: qui tunc erant est Deus: per quem uictoriæ illæ sunt habitæ. Animo tantum: & bona spe est opus. Cætera expediet diuinum auxilium. Indulgeat Sanctitas uestra: si improuide loquor. Dolor meus: & charitas in Ecclesiam ita me cogunt. Non dubito Beatitudinem uestram sapientissime & fortissime consulturã esse sponsæ suæ fidei creditæ: Eiusdem pedibus me semper cõmẽdãs. Pientię die. iii. Septembris. M. cccclxix.

Barth. Platynæ.

GRatulor te Petrioli esse intendẽtem ualitudini: Mihi gaudeo nos centi ex litteris tuis: q̃ti mę faciat Princeps Mantuanus. Nil de nostra in illum uoluntate testatus es: quod nõ testimonium omne excesserit. Sum sine exceptione suus. Præclaram eius domum perfugiũ mihi constitui temporibus meis omnibus. Cum filio Cardinali sic coniuncte uiuo: ut nihil habeat Roma cõiunctius. Ago tibi gratias pro officiis tuis: rogans ut quod fecisti facias sedulo: & in intimo affectu tam præstantis Principis Papiensem tuum penitus condas. Quod expleta lauatione reuisurus sis urbem: eodemq; itinere inspecturus monumenta beneficentissimi Pii patris nostri: & placet: & lętor. Pientiæ ẽ tibi parata domus. Caue alio diuertas. Indictum tibi alioquin bellum existima. Vale. Senæ Die. vi. Septembris. M. cccclxix.

Io. Cardinali Attrebatensi.

Litterę tuę ea uolũtate acceptę a me sunt: & lectę: ut debeam tibi q̃d inter curas multas Papiensis es memor. Cõmendas te ipsum: & tua. Vide q̃ tempori redditę sunt. Hodie habitum est consistorium. In eo cum uenisset in cõsilium Hispaniense Cœnobium tuæ fidei cõmendatum: eam sententiam dixi: ut nonmodo consecrationis tuę filium ꝓbauerim me: sed uno excepto Pontifice: aliorum nulli in te ornando concesserim. Non iactandi officii: sed probandi animi causa hæc scribo. Quę nihilominus ueniens aliorum testimonio accipies. Amo te pater. Idq; certissimum habe: plus longe ualere apud me cõiunctionem manuum tuarum: Germanitatem nostræ dignitatis eodem parente progenitam: Multa item tua in me non uulgaria merita: q̃ unm nescio quam perturbatissimi temporis. In quo si uerum fateri uolumus: sententiis magisq̃ animis dissensimus inuicem. Iterum dico amo te pater. Magis hoc chyrographo testari mentẽ

non possum. Vale.

Ia. Cardinali Papiensi Ioannes Petrus Arriuabenus.

SCribentem Principi meo Mantuano offendit me Stephanus tuus. Litteras tuas pridie chalendas Septembres scriptas reddidit: & monuit sibi esse nuncium crastino mane iturum ad te: cui litterę cõmitti fideliter possent: si quid essem ad te scripturus. Itaq; & si alia me distrahebant negocia: nolui tñ in tanta occasione nõ scribere: maluiq; uel tumultuarias litteras: q̃ nullas dare. Facilis erit uenia apud te infantiæ meæ: q eam iam pridẽ utcũq; auribus tuis dignatus es. Nã certe qui tibi oĩa credo de me nihil credo. Quoq; magnificẽtius de me loqueris: eo grauiorẽ intelligo ruinam meã: & magis pudet inscitiæ meæ. Illud fatebor: obseruantiam in te meã ne uerbis quidẽ explicari posse: eamq; dicẽdi genus omne exuperare. Tu uero: qui me usq;quaq; bñficiis tuis cumulas: nõ desinis quoq; tã honestissimis uerbis onerare. Plus .n. tribuere q̃ me deceat: id quidem mihi est onerosissimum. Tuę charitati oĩa ascribo. Superas ingenio. Vincis facũdia. Excellis & humanitate inter omẽs. Quia non uacat utar paucis: & ubi gratias egero: q̃d me litteris tuis dignaris: & instruis: ueniã ad rem ipsam. Die Dñico ad uesperam uario quodã rumore dici coeptũ est milites ecclesiasticos fusos fugatosq; esse. Hæc uerba erant in ore uulgi. Addebant aliq se uidisse litteras ex Florentia ad oratores foederatorũ scriptas: quibus ideo narrare omiserant initium pugnæ: & quomodo conflictum esset: qui capti aut mortui: quoniã tam læti nuncii festinationẽ noluissent immorari. heri quoq; huiusmodi cladis opinio inualuit. Erant & recentiores litteræ: q bus & captiuorũ numerus: & nomina recensebantur a pricipio. haud satis fides habebatur: & quoniam nouissimi mala nostra discimus a suis Pontifex nil audiebat: aut astute dissimulabat: & usq; in hãc horam subtisceſcũt pretoriani nostri: immo ut sunt ad celanda omnia artificiosissimi: ne signũ quidẽ ullum moeroris ostendunt. Sed hoc sapientię fortassis ascripserit quispiam. Illud uero quod de reficiendo exercitu: instaurandisq; uiribus nil uidentur cogitare: quale sit tu iudicato. paruo momẽto magnæ res in bello dissoluuntur. Consultissimi Imperatoris est non solum perditis rebus succurrere: sed ante prouidere unde succurratur si periclitatum fuerit: ne ubi opus est facto consultationibus tempus teratur. Tu qui alias huiusmodi casibus: & interfuisti: & præfuisti: quanta celeritate opus sit satis nosti. Nunc aut clam omnibus moliuntur: aut equum Troyanum struunt: aut quod nobis constet nil agunt: & fortasse hoc magnitudinis: & inuicti animi cõstãtiæ documentũ afferũt: se ẽt in discrimine securos eẽ: & Deo freti illud Psalmistæ habent in labiis. Si consistant aduersum me ca

stra non timebit cor meum. Si exurgat aduersum me proelium in hoc ego sperabo. Spes iustorū a Dño. Illud tamen obiici potest: non tēptabis domi num Deum tuum. Dicit enim Dominus. Sume arma: & scutum. De clade ipsa: qđ magis mihi compertum exploratumq; est id exemplū litterarum Hannibalis ad Florentinos facit: quod puto tibi satis: qui proximior es in notuisse. Paucis tñ enarrabo. Cognouerat is ab exploratoribus suis hostes e Virgiliano castra mouisse: ad Flumē cuius & ipse accola erat descēsurus: instructis ordinibus eis occurrit. Confligitur: & cum hostes mallent se pu gnæ subtrahere: aut qđ itinere fessi: aut qđ iniquo loco rem gererent: nō est passus sine clade abire. Capti sunt trecenti: quos hoies armorum appellāt. Nō occurrit quo alio uerbo id tibi explicē: ad. iii. milia equorū. Ingēs nume rus impedimentorū: & bina uexilla: quæ infoelici omine non satis odorato thure inauditis precibus Duci data fuerant: Ductores plurimi: inter quos Imperatoris filius uti Scipionis ab Antiocho: quem publica gratia cōmu tare noluit: pater integerrimus Io. Franciscus Meletensis cum filio. Vulne ratus Alexander Sfortia. Asportatæ sunt & geminæ bombardæ: & alia id genus tormenta bellica. Affuit & illi proelio Forliuiensis Princeps cum co hortibus Venetis ad numerum nouem: quæ cum eo mane aduentassent sa tis opportune: & ipse interceptę pręde fuerunt hostibus. Ingens pfecto dā num: & quod haud facile resarciri possit. Hęc habemus: & quæ scimus. Stu pidi sumus: an altiora corde uolutamus. Tu qui sapis iudica. Nimia laticia exultantes hac sumus aduersitate compressi. Reiicitur omnis culpa in Ve netos: qui in mittendis subsidiis lentiores fuerint q̄ oportebat. Ad perniciē nostram iam plana sunt omnia. Nihil intercedit. Nihil obstat. Modo uelint non deest hostibus in nos irruendi atq; opprimendi facultas. Orādum est: ut aliud cogitent: & quod se hactenus dixerunt tantūmodo intēdere id uni cum absoluant. Qua mente a pricipio fuerit haud satis scio. Sed qualecūq; propositum induerint uereor ne occasionem prosequantur: & ut uasto sunt animo non hic cōquiescant. Ex Gerona affertur gallicos ab oppidanis eie ctos: & multos trucidatos esse: Subtraxisse Regem Gallorū subsidia: quæ Duci Ioanni addiderat. Hæc publicitus. Quod ad me pertinet: Illud uerbū quo tuam erga me uoluntatem circumscripsisti: q̄ uehemens est: q̄ suauitu dinis: & dulcedinis plænum. Potuisti nihil maius. nequeo neq; uerbis neq; tuis in me beneficiis par esse: aut pares gratias agere. Ego quoq; post quam me tibi addixi quid magis possim non habeo. Sed tu ut magis de beam efficis tam constanti humanitate. Quod si Domini: & serui officia inter se paria ullo modo esse unquam possunt: illius amando ac benefaciendo: huius integram fidem atq; operam semp præstando: nō

diffugiam iudicium. In eo certamine nihil profecto succumbam. Audiui te Senam concessisse: eo fortasse consilio: ut locorum commutatio uoluptatis aliquid afferat. Ex solitudine cōmigrantibus gratior est frequentia. Diu celebriore loco detentis lætior optatiorq; est solitudo. Vbicūq; fueris opto: ut tibi bene sit: nam nos quibus te uita superstite iucunda: si contra grauis: meliorem in te uitæ partem ducimus. Satis nugatus sum inepte quidem. Lectis litteris tuis hæc raptim scripsi. Itaq; nil est: quod cohęreat. Ignosce garrul tati meæ: quæ & eo ineptior est: quo magis subitaria: & ex temporalis. Vale. Romæ nonis Septembris. M.cccclxix.

Ia. Cardinali Papiensi Ioannes Petrus Arriuabenus.

SCio pater Amplissime ueluti quoddam emporium rerum nouarum domi tuę celebrari. Ita exposcit dignitas tua: ut undecūq; earum noticiam crebro accipias: & tu earum es inuestigator diligentissimus: & uera cognoscis: & cito ad te perferuntur. Non immiscuissem me tanto conuentui nisi tu imperasses: maluissemq; contumacię q̄ ineptię crimen effugere. Quicquid igitur scripsero memineris id fieri mandato tuo: & fidem nostrā expendito. Nonis Septembris quæ nunciata essent de Ariminensi pugna ad te scripsi. Postero mane habitus est Senatus: in quo recitatę sunt Quæstoris Pontificii litteræ. Is conflictum esse: plures captos: occisos: uulneratos q̄ plurimos non ibat inficias. Signa ab hostibus intercepta: impedimenta subtracta: & quod uerbo nō exprimebat: suos omnes campo cessisse: & in municipia finitima trepidos confugisse ipso satis euentu declarabat. Se uulneratum in genu: Alexādrum item Sfortiam: & Neapuleonem: alterum in capite: alterum in gutture uulnus accepisse fatebatur. In eo tantum minus iniquam fortunam suam faciebat: quod & hostium plures: & digniores capti: Plures interfecti: maior equorum copia esset amissa. Affuit in Senatu Orator Venetus: pduxit litteras illius potētatus nomine ad Pōtificem: quibus dolebat huiusmodi iniuriam damnumq; fuisse ei irrogatum. Sed quod solum in ea iactura poterāt: se paratos terrestribus maritimisq; subsidiis cōsilia eius omnia iuuare: præstiturosq; affatim omnem operam suam: ut ex initis conuentionibus tenebantur. Magnifica inq̄ uerba: & magnæ ut aiunt spei. Sociorum igitur: & domestico robore ac præsidio firmatus Pontifex: qui nondum: ut asserunt: Chorbonam aperuerit: nihil animo motus perstat in sententia: se nisi Ariminum dedatur: neq; a bello temperaturum: neq; ad ineundam pacem inclinaturum. Nosti neruos belli esse pecunias. Inde initium reficiendorum militum sumptum est. Heri ad exercitum profectus est Lucas Nelli cum .xl. milibus ducatis: eos distributurus: ut magis oportere intellexerit. De aliis

mittẽdis infra paucos dies spem addiderunt. Perquisiti: & in domibus Cardinalium: & tota urbe equi idonei: qui eo transmittantur. Octo Neapolitanus: ut audio: Decem Procancellarius dedere Pontifici. Reatinus Rauẽnasq; permisere iis: quibus ea cura fuerat a Pontifice demãdata: ut quot uellent e stabulis acciperent. Huius descriptionis immunes sunt Dominus de Vrsinis: & Mãtuanus: quod fratres habeãt: quibus eos opus sit submittere. Et tui in militiam uocati fuissent: si affuisses. Sed utinã reuerso nõ opus sit præstare: quod absente non fuit exactum. Emuntur & ubiq; quotquot inueniuntur equi: quos Anconam deductos nauigio in Flaminiam transmittent. nil diffidimus uiribus nostris. maiore animo grauiore iniuria lacessiti: pugnabimus. Sentient hostes Hydram Herculis. Nunciatur iam aduẽtasse magnas copias a Venetis: quibus adiuncti iterum hosti occurremus: feliciore fato: & quo magis putamus fortunæ inuidiam hac clade saciasse: ita nunc certiore spe prosperam eam nobis fore pollicemur: neq; nos terret q̃d Robertus unum e nostris municipiis expugnauerit: Alterum nunc obsederit. Friuola hęc: & ĩfra animum nostrum animi magnitudo: siue eam malis ferociam nuncupare ĩ feris ex prẹda dignoscitur. Si parua appetũtur uiles: si fortiora robustiores habentur. Nõ est nobis hẹrendum in paruis: aut Ariminensi expugnatione: aut hostium internitione uictoriam nostram metimur. Ad hęc sunt & consiliorum: & exercituum nostrorum uires instructę. Adiutorem: & uindicem Deum habemus: qui custodit diligentes se: & exterminat inimicos suos: quos de sua nunc nequicia exultãtes corripiet in interitum: & cõuertetur dies eorum festus in luctum: qui ueluti ad ipsam iam diuinitatis tendunt iniuriam. Nihil inani ista uictoria sibi applaudant: quibus postmodum de tanto rerum culmine deiectis altior erit casus: & impulsæ præceps immane ruinę. Subsanabit eos Dominus cum irruerit repẽtina calamitas: quia despexerunt omne consilium eius: & increpationes eius neglexerunt. Satis firma sunt nobis undiq; præsidia. Itaq; non est amplius ut deploratam fortunam nostram existimem. Audies tandem acceptam esse huius cladis non disparis uictoriæ compensationem. Illud scias uelim in Quæstorẽ omnem culpam reiici: nec deesse: qui inde occasionem hominis impugnandi suscipiant. Quod nunciare possim noui aliud offertur nihil. De meo in te amore ac fide: & quãtum Papiensi fatear me debere: illud uetus est: & uulgo tritum adeo: ut iure mihi inuideat quiuis: ita te quoq; amicũ prẹsertim cautũ dignos assumere. Itaq; si te colo: si te celebro: si maiestas tua semper obuersatur oculis meis nõ ingrate facio: perpetuam atq; oĩum fidissimã seruitutẽ a me emeritus es tua ista humanitate: quã tibi ĩmitandã ꝓponerẽt utinã ii: q uidẽt cẽsere honorẽ ad se ostẽtãdũ: ita supbiã

& elationē appetere sicuti stratus humi palmes uiduas desiderat ulmos. Indignos eo honore falso se iudicio reddunt. Ego tuorum in me beneficiorum memor ero dum spiritus hos reget artus. Dissolueturq; prius anima: q̄ tuus a nostro corde facessat amor. Beneuale. cōmēdo me dignationi tuæ. Romæ quarto Idus Septembris. M.cccclxix.

Ioannes Petrus Arriuabenus Ia. Cardinali Papiensi.

NOuos ac recentes rumores: & eos persæpe uanos Romæ nunq̄ defuisse compertum est. Hoc facit urbis amplitudo: diuersæ nationes: dissidentia inter se uota: pro quorum nutu aut falsa confingunt: aut auditis semper nouus adicit auctor. Postq̄ illæ acies inter se tā infestis odiis: tam obstinatis animis concurrere mihi sæpius euenit: ut si qñ concesseram in frequentem turbam: cuius prope ædes nostras quottidianum cōciliabulum est: eodem ministerio aurium uaria exciperem: ita ut q dexteram aurem sonus uerberauerat pulsam sinistram penitus aduersaretur. Quosdā e sententia loqui: alios affectu mentiri: nonnullos ut ita loquerentur de industria summissos iudicabam. Qualis ea fuerit repugnantia: etiam me tacente facile ipse perpendes. De suis quisq; magnifice loquebatur. Neq; enim Romæ omnibus eadem uoluntas aut factio est: Coalescere in eadem studia nō potest tāta colluuies. Sed quod fortasse deterius est: Hostiles legati quottidie ante oculos obuersantur. Hi Pontificis cōsilia explorant: & nostris paratibus cautiores redduntur. Indignatur Plinius uir nullius doctrinę expers: temporibus suis quattuor Hannibalis statuas ī ea urbe cerni: cui ipse tam atrociter īsultauerat. Si mortuum Hannibalem haberi execratur: cur nos uiuos patimur? Iam ut aiunt spes nulla ē pacis. Bellum hæc armenta minantur. Pacem se daturum nunq̄ ait Pontifex: nisi Ariminum dedatur. Hostes se nullomodo dedituros inquiunt. Audio tamen hos legatos dixisse expectare se ut primis litteris a Dominis sibi discessus imperetur. Id uero quale futurum sit: non affirmauerim. Rediit Baldassar Trinus e castris Pontificiis: qui cōflictui iterfuit: refert acceptam quidem cladem. Sed si omnia expendantur illatam quoq; hostibus grauiorem. Ioānem Baptistā Scabiam miris effert laudibus: & fortitudinis: & fidei in Pontificem: Cuius inter cætera refert memorabile: quod Alexandrum Sforciā uulneratum: & iam captum e cōfertissima hostium manu seruauerit: reduxeritq;. Eumq; qui captiuum ducebat amissis eo prælio tribus equis interfecerit: nunquam tota pugna ociosus aut suorum fuga deterritus. Quid uero de Questore prædicet incredibile dictu est: quam diligens in ducendis ordinibus: summittendis militibus: fuerit Lorica indutus: & sago: ut ne quid dignosceretur ab hostibus. Discurrebat

inquit totam aciem. Labantibus præſidia mittebat: integros feſſis ſubmi
niſtrabat. Alios monere: hortari: imperare pro tempore. Ipſe interdum pu
gnare: & ut inquit ille ſtrenui militis: & boni Imperatoris officiũ implere.
Cum tãdem inclinata eſſet acies: ſuis iam diffugientibus: poſtremus rema
nere: Signa nõ deſerere: in animum induxiſſe: nec ante abire: ꝗ̄ aut ſalua re
duceret: aut illic fortiter pugnans confoderetur. Sed cum maior uis hoſtiũ
ingrueret: conſilio: & ui tribunorum ſuorum ęgre inde abſtractum ceſſiſſe:
cum iam ſublata eſſent. Ita fortiter fecit: ita ſe inuicti animi præſtitit: Vt ue
terani milites gloriæ præſbyteri iam fateãtur ceſſuros. Virum omni laude:
& honore dignũ affirmant: qui licet ad triumphum fortunæ ſucceſſus non
habuerit magnis tamen excidit auſis. Vincere nõnunꝗ̄ fortunæ eſt. Fortiter
pugnare: hic uerus honos propriuſq; hominis eſt. E caſtris noui aliud nil au
dio: niſi quod diſperſi milites colliguntur: iuſta iterũ ſi dabitur occaſio acie
oppugnaturi. Hinc pecunię: & equi ad legiones transferuntur. A nobis no
uem equi accepti: qd̄ prius dixerant ſe nõ facturos: & hodie abducti ſunt.
Senatus his diebus nullus habitus eſt: quod ſi extra eum aut in eo clam me
fit aliquid id unde prorſus cognoſcas idoneos habes auctores: non dicam
amore: aut fide ſuperiores: cum in te amãdo colendo quoq; cedam nemini.
Audio ſuſurrari neſcio quid de parturiendis ſiue pariendis nouis Senatori
bus: Quid ĩ hoc futurum ſit ſcio tibi eſſe exploratum. Quodſi is fuerit deſ
ſignatus: quem ſentio: & propter quem fortaſſe tot ſpectacula: dicam illud
Martialis. Vindemiarum non ubiq; prouentus ceſſauit Ouidi: Pluuia pro
fuit grandis. Claudicãs Cocles ſtatua dignus habitus eſt. Quæ genu exci
piuntur uulnera neruos contrahunt: & ſæpe corporis iacturam faciunt: ſed
rependi poſſunt hæc damna honore aliquo. Deus bone: qui ſcrutaris renes
& corda: quouſq; inſcitiam noſtram toleras? aut ſancta tua polluentur? In
quo ſæpe erratum eſt ne ſæpius erretur: & erroris continuatio tranſeat in
exemplum circumſpice. In hoc rectum eſt Papienſis tui cor: qui non cen
ſet priuata beneficia publica gratia eſſe cõmutanda: & in hoc affectus om
nes eſſe exuendos. Dilapſus ſum ſcriptione ubi non decebat paruitatem
meam. Sed ut apud te omnia liceant facit humanitas tua. Tuum reditum
miro deſiderio expecto: quod ſi tantum abes: ut calores Romanos aufugi
as redire iam ipſe potes. Habemus ſalubrem aeris temperiem: & mane ſub
frigidum eſt. Si redeundo tibi non diſplices: id quo maturius feceris: eo ma
gis nobis ſatiſfacies. Vale. commendo me Dignationi tuæ. Romæ idibus.
Septembris. M.cccclxix.

Ioannes Petrus Arriuabenus Ia. Cardinali Papienſi.

ITa delectoꝛ meo erga te officio: ut cum etiam nihil occurrit satis
dignū auribus tuis: sumere tm̄ calamū: & scribere aliquid iuuet.
Nam & quod pn̄ti facere interdum cōsueuimus: ut nulla nisi sa
lutationis causa adeamus: id quoq; absenti praestare nō ineptum putamus:
in quo & minus importuni futuri sumus. Si enim cū redduntur litterae ma
ioribus negociis detenti estis: minore erubescentia atq; iniuria earū lectio:
q̄ adeuntium corpora differri potest. Et si: quod tuae humanitati non meae
modestiae ascriptum sit: ego nunq̄ mihi uisus fuerim tibi importunus: expe
diam tm̄ pauca nonnulla non tam tui admonendi causa: cui nunq̄ Delphis
oracula cessant: q̄ ut quod tu dicere consueuisti: ex quacūq; herba falcē col
ligam: & uideat mandatorum tuorū retinentissimus. Postremo Senatu: qui
die Veneris habitus est: cum inter reliqua: quorum agendoꝝ uulgo opinio
percrebuerat Hispaniensi ecclesiarū distributio expectaretur: nihil q^d rela
tum sit actum est. Nihil deniq; alia ulla in re memorabile enunciatum est.
Insequenti die: quo celebritas coronationis Pontificiae agebat recitatę sunt
inter Senatores litterae a questore: quibus copias ecclesiasticas iam conue
nisse significabat: & breui in agris tabernacula habituras. Aduentasse cum
Hercule turmas. xxiiii. post primas. xii. Expectari & alias. xii. a Venetis: &
sexcentos equites ex foro Iulii: quae omnes cum summam. xlviii. impleant:
additas nostris numerum octoginta excessuras: magni ꝓfecto robur exer
citus: quae non solum foederatis obsistere: sed eorum omnem uim diruere
poterunt. Non deesse animos ulciscendae iniuriae. Abolendae ignominiae: ac
aeterni nominis consequendi. Non inficiatur Robertum Malatestam quae
dam Castella agri Ariminensis occupasse: quorum amissio non tam nobis
per se molesta est: q̄ quod in habendorum cōmeatuum frumentiq; impri
mis occasio data est. Nam cum ubiq; aliquid reconditi tritici repertum sit
in quodam tm̄ municipio ingens copia ad. xx. milia modiorum inuenta est:
omniaq; in urbem Ariminensem comportata sunt: quae cum antea ob fa
mem diutius ferre non posse obsidionem uideretur: atq; inde deditio spera
retur: nunc aut sublata: aut dilata spes est. Reliqua municipia: quae eo loci
momenti sunt: uti Mondauium. Verruchium: & huiusmodi ita militibus:
omnibusq; praesidiis communiuit: ut iam satis contra hostem firmata sint:
& quia oppidanos uerebatur: quippe qui ingenitum habeant in Malate
stam familiam amorem nondum extinctum: singulo in quacunq; domo
relicto omnes emisit ne intus manentibus ab eis proditio fieret. Hacte
nus in Flaminia: quantum audio res successere. Euentus rei uti dubius
semper ita iudicio meo imperscrutabilis. Sunt qui opinentur: aduen
tante iam hyeme nihil memorabile acturos esse: sed utrunq; exercitum

satis habiturum si sua seruauerit. hyeme ad hiberna concessurum: & quod fieri semper consueuit nouorum consiliorum hyemem matrem fore: monstruosos partus uer nobis editurum: quarum rerum uel in Cæsare magnū instar futurum asserunt: qui cum nuper internuncio Abbatis Casæ nouæ cum Venetis fœdera iunxerit: ac multa milia equorum sit i expeditionem Italicam transmissurus: idemq; fœderum mox cū Pontifice ius sit initurus: magnos inde tonitrus sumus exauditurī. Addunt etiam Abbatem illū nouas societatis conditiones inter Cęsarem: & Ducem Ioānem conciliaturū. Pontifex i sententia perseuerat: & ut inquit Terētianus ille charinus: nihil uult nisi Ariminum. Omnis in Arimino magni stat cura parentis. Nō minis: non periculo: non clade: nō sumptus onere ab ea sententia dimoueri potest: & quod prudentissime consilium propositumq; induit id est cōstātissime seruaturus: etiam si ad ultimum discrimen deueniretur. Hoc facit affectus Dei iustitiæ: & talenti a Deo cōmissi: quod qui recondidit: & in eo nihil operatus est: reprobus habitus est apud Deum. Itaq; nisi in hoc cedant hostes: & Pontifici satisfaciant non est unde pacem possint expectare. Venetorum auxiliis maior fides est: q̄ antea: nam sincerius: & magis ingenue nunc agere se ostendunt. Sentio exardescere nostris spiritus: & ductos magna spe uictorię in ipsa etiam spe iam ante lętari. Sed utinam speratam laeticiam certam ac pręsentem uideamus: optatosq; diu liceat ductare triumphos. Vale serui memor: nec cœptæ humanitatis desertor. Tibiq; persuadę non minorem esse apud me obseruantiam tui nominis: q̄ tuam in me charitatem: etiam si ea tuo arbitratu ac tua lance expendatur. Commendo me amplitudini tuę. Romæ. xv. chalendas Octoberes.

Ioannes Petrus Arriuabenus Ia. Cardinali Papiensi.

VT hominum: ita rerum conceptus est. Silent omnia cum parturitur. Cum puerperium fit exaudiuntur clamores. Id nobis in rebus bellicis puto accidere: quarum consilia in sequentem annum iam magis: q̄ pręsentem uidentur tespicere: & quod in hyemem tenc̄imus: & quod tunc speretur occasio rerum melius gerendarum. Profligato bello quod audisti: summa celeritate instaurati sunt exercitus: Accersita sociorum auxilia & periculo ipso Saturnus Mercurium induit. Ita strepebat militibus tota Flaminia: ut essent qui dicerēt aurum tholosanum: aut equū seianum apud uictores esse. Eos sibimet fomitem malorum ea uictoria peperisse: Ita numerum ac robur Legionum nostrarum auctum esse: ut quod de Gręcis Homerus scripsit: decem milites uix singulum hostem essent habituri: & id quidem satis ucrisimile coeuntibus tam ualidissimis potentatibus: & coniunctis uiribus sociale bellum ministrantibus. Cum autē rebus

gerendis tempora aduersa iam incumbant:neq̧ interim ad cõmittendum prœlium satis:q̃tum coniici potest animati uideantur:aut superior ratio in causa est:aut Dictatorem Fabium habemus. Tu qui & īgenio:& peritia satis calles iudicato. Vera harum sit:ociosi certe sumus:& ego affirmarim noua consilia agitari.iis fides:& taciturnitas successum pr̨bent. Si efferũtur euanescunt. Nam & admonitus hostis sibi:ubi opus est:præcauet: & expectatione frustratur aduersarium. Opus est tamen:ut quod tacite asseruatur fideliter ministretur:prudenter quoq̧ excogitatum sit. Si enim hoc tollas operam:& impensam perdimus. Sumus in his omnibus pari studio : ac uigilantia. Pamphilum Simonis Terẽtiani imitamur:qui diuersorum studiorum nihil ægregie præter cętera moliebatur. In tanto igitur rerum silentio: quid negocii ad te scribam non habeo. Facta enim quod publice gerantur enunciari possunt. Consilia quod intra hominis cor delitescant haud facile a uulgo:cuius ego uulgatior sum:resciri possunt. Sed neq̧ ingenio ualeo:ut coniectura assequar. Si igitur nihil habes:ex me causas audiuisti. Hesterno Senatu:qui interdum habẽdis comitiis proprius esse solet: nil occupati fuerunt Senatores:nam primo ingressu:ut audio:percontanti Pontifici si quid erat agendum aut referendum nil omnino responsum est. Itaq̧ statim dissolutus est:& quod publici nil erat:quisq̧ ut mos est pro priuatis circunstare Pontificem. Quosdam statim abire uolentes retardauit familiæ absentia: quæ domum e more reuerterat:& tardius prandium egerat:quod ea dies ieiunio esset dicata. Neq̧ igitur e Senatu:neq̧ a castris noua afferuntur. Id nos aliquãtulum sollicitat:quod auerso tempore pestilentia cœpit serpere: qua inter alios decessit Conradinus. Q. sanctissimi patris tui Firmani intimus. Valet tamen Dominus meus cum tota familia. Idem de te ac tuis audire cupio:& eo magis:quod de te nil omnino senserim post tuas: quas pridie chalẽdas Septembris scripsisti. Vale pater amplissime:& siue ocio frueris siue negocio nostri memor. Romæ. xxiii. Septembris. M.cccclxix.

Christophoro Pratellæ.

Licet litteræ:quibus respõdetur tuis manu Secretarii sint scriptę: non tamen eorũ quicq̃ uidit:quæ mihi significas. Tantum in nube calamum duxit : sensus omnis uerborum suorũ ignarus. Ne dubita. Cuncta semper quo uoles continebuntur silentio. Salus tua mea est salus. Et gratia omnis:quam inuenisti isthic mea est gratia:& rebus meis inseruit. Video quo tandem euasit cõminatio Vicarii noui. Deo sint gratiæ. Et hoc reliquum Aloes degluttiendum est nobis:ut alia multa. Super inducet dulcedinem Deus cum tempus accipiet. Expecto litteras Vicarii: & Ducis:quibus responsum paratum iam est ex temporum conditione nã

ex iudicio sumptum. Nam de mandato ad unguem obseruabo quod mones. Tu mi Christophore uigila: ut facis: & nos tuere & nostra. Spes de te mihi est multa initia rerum iam intuenti. Si non potero ego praemium referre pro meritis referet Deus: & Sancti illi: pro quorum ecclesiis in laboribus es. Si tempore aliquo potero sine mensura rependam: praesertim cum pro uirtutibus tuis maximis quibusq; dignum te deputem. Memor esto: ut es consuetudinis tuę propter quam placuisti: & fidei datae: & iusiurandi praestiti: & meritorum quibus Romanę ecclesię Cardinalē in dies magis obligas tibi. Imprimis autem cura ualitudinem tuam: & nil necessitatibus tuis deesse permittito. Non est boui triturauti os infrenandum. Discedo perendie Senis: ut recta Romam cōtendam. Valeo: & ualere te cupio. Quod utriq; continuet Dominus. Senis. vi. October. M. cccclxix.

Ia. Minutolus Cardinali Papiensi.

VIdebor quodam postliminii iure ad inceptum opus redire post longum silentium meum: cuius utinam nullam possem afferre excusationem: mallem enim contumacię: & negligentiae reus fieri: q̄ posse me legiptima exceptione purgare. Nam si quę post ultimas litteras meas ad Dignationem tuam acciderunt fando enumerare pergam: neq; dirus ulixes: neq; Myrmidonum quisq̄ tēperaturus est a lachrimis. Quis enim cladem illius diei: aut tantam coeli inclemētiam explicet? Structa erant parataq; ad uictoriam omnia: nisi nobis eā Deus inuidisset. Horret animus hęc meminisse. Paucis ideo rem absoluam: minutissime iterum exaraturus: si cognouero: ad urbem rediisse. D. uestram Reuerēdissimam. Vt fermentum habeat: unde multum conficiat panis. Cōsedebamus in eodem Burgo: quem ui occupauimus iminentes Arimino. Cum Regiae copiae: ad turmas circiter. xlv. equitū a Tronto Flumine mouentes: p Agrum Picenum iter facientes secum Vrbini comite coniunxerunt. Alfonsus Dux Calaber illis pręerat. Hic diu cōmunicato cum eodem comite consilio: cū dimidia eiusdem exercitus parte recta qua uenerat ad patrem ī regnum rediit. Earum gentium aduentu cognito duplicatisq; copiis hostium: nostri consilium coeperunt de muris suburbanis quibus cingebantur diruendis: ut si quando nobis in animo esset illuc redeundi: liber pateret nobis reditus. Quod strenue: & impigre factum est. Iminente subinde nobis exercitu comitis ne undiq; impeteremur: idest a Ciuitate: & a comite ipso diuertimus ī uicinum collem Paulo editiorem: ex quo iterum imminebamus Arimino: & hostili exercitui: qui non procul ab Arimino consederat milibus passuum quattuor. Nos ex transuerso inter exercitum: & Ariminum pari interuallo: nec plus minusue miliaribus duobus. Patebat tamē uia hostibus

ſecundum mare eundi Ariminum abſq; noſtrorum metu. Caſtris utrinq; tum loci natura: tum uallo: & foſſa munitis: aſſeruabat quiſq; fines ſuos. Interea Cerasolum oppidulum a noſtris bello ſuperatum: & præſidio noſtro munitum ab hoſtibus obſidebatur: hac tamen obſidione: quod iuxta illud caſtrametati erāt. Noſtro tamē milite munitum erat: peditibus circiter Sexaginta quinq;: equitibus paucis: quibus præerat Bartholomeus de Mediolano Ceſennas ciuis: peditibus præerat uir antea incognitus: ſed ſūmę ignauiæ Andreas de Caſſia Comeſtabilis: cum .xv. Sclopeteriis: Baliſtariiſq; totidem. Hic cum oppidi expugnationem metueret: ſe & oppidum hoſti tradit: & in caſtra ad Reuerendiſſimum Dominum meum rediit: ueniam deprecatus quod nihil ei defeciſſet niſi animus. Hic fateor a Domino erratū: nam ſi laqueo dediſſet hic tantæ ſiue ignauiæ: ſiue perfidiæ pœnas: fuiſſent alii ſtrenuiores. Nō licet nobis interficere quenq̄. Hinc prima mali labes. Oppido enim recepto hoſtes eam habuerunt belli Sedem: & noſtrę calamitatis ſęminarium. Ea prima illis uictoria: & quidem incruēta. Inde ſe uertere ad aliud Caſtellum Molazano illi nomen eſt: quod a Malaſpina Comeſtabili noſtro: cum peditibus centum & Septuaginta tenebatur. Ab eo ſępius repulſi hoſtes conſilium inierunt eruendi illud per tormēta: & Bombardas: quibus aduectis oppugnabatur: & quidem in caſtris noſtris Bombardarum ſonus exaudiebatur: quę res in grauem noſtrorū cedebat ignominiam: qui ex obſidentibus facti eramus obſeſſi. Id cum diutius noſtri ferre non poſſent caſtra caſtris hoſtium propius admouere decreuierunt. Et erat locus arduus: quem conſpicati erant noſtri: in quem trāſferre caſtra ſtatuerant: tutus: & dignus tali electione. Imminebat enim ceruicibus hoſtiū: quod a cura: & ſtudio obſidionis eos auertiſſet. Hoc conſilium a Theſaurario nō probabatur per omnia. Ipſe enim ſtatuerat: ut hoſtem arceret: ab obſidione repētinum impetum in Ariminum facere: Cuius muri per Bombardas noſtras diruti non fuerant reparati. Aditus autem patebat per eiuſdem ſuburbii muros ſtratos. Vicit Ducum ſentētia: & collectis ſarcinis: & impedimentis ſtructa acie itur ad deſignatum caſtrorum locum. Quo cum iam uentum eſſet hoſtes arcere noſtros cœpere telis: & ſagittis. Intercedebant inter hūc locum: & caſtra hoſtium paſſus circiter ſexcenti: & foſſa ingens natura facta: per quam riuulus fluebat: in quam omnis pluuia a caſtris hoſtium fluens: & a noſtris decolabat. In eam noſtrorum equitum aliquæ turmæ deſcenderunt: & intra hoſtium caſtra penetrarunt: uiam ſibi ferro facientes. Iamq; cum aliquādiu pugnatum eſſet: erāt ex hoſtibus: qui impedimenta colligerent uerentes ſeſe in fugam uertendos. Pugnatū erat horis circiter quattuor: Licet hoc conſilio a noſtris itum non eſſet. Tūc iuſ

su nostrorum Ducum receptui tubicines cecinere:nostriq; se receperunt.Id hostes fugiendi consilio a nostris factum rati in sequi cœperunt:nostri qui pugnæ gloria superiores redibant nihil tale uerentes iam cassides cum lanceis præmiserant. Noua tamen:& inopinata re perculsi arma petunt.Ministri:qui iam ad occupanda ueterum castrorum loca præierant nusq̃ apparebant.Ita inermes idest sine Cassidibus: & Galeis multi in pugnam redeunt tumultuaria summentes arma.Hanc fluctuationem hostium Dux cõspicatus paucis suos hortatus:qua uelit eos in nostros impetum facere manu monstrat.Ipse furibundus recentes turmas subministrabat deducens fessas.Atrox hic instauratur prœlium:immo cædes utrinq;.Nam Spingardis erant omnia castra munita:& nos unam habuimus: quæ Pomum plumbeum librarum decem emittebat: quæ medium aciei unius assidue subuertebat.Ecõtra hostis funditoribus sagittariisq; aerem uerberabat nimbis telorum crebris.Nam ad eam rem parauerat propugnaculum ĩ collis nobis oppositi uertice:quod ex turri lateritia fecerat: quã lignis: & terra cõtexit: addens tabulata instar Bastiæ ualidissimæ.Hoc exitiale nostris fuit:cum & superne opprimerentur: & pro muro stantes: & illo se tuentes nudata his præsidiis nostrorum pectora ferirent inimici.Fuit cædes utrinq; eminus comminusq;.Nostri tandem qui tumultuaria sumpserant arma: cum neq; ordinem seruare possent:neq; Imperatorum dicto audire: ut ĩ re improuisa fit: quæ per sese sibi terrorem incutit retro cedere:ac suis impedimentis timere cœperunt.Ea res hostibus animum auxit: & nostros cedentes insequebantur.Nostri ut impedimenta colligerent pugnam relinquebãt.Cuius rei auctor extitit Pinus Forliuii tyrannus:qui cum proxima nocte in nostra castra uenisset primus terga uertit:primus in fugam cõuersus est.Præerat hic turmis duabus structissimis:& cum omnibus suis aufugit primus. Huius exemplo alii uertentes pedibus salutem querebãt.Hic neq; Ductorum imperium:neq; auctoritas ualuit.Alexãder Sfortia unus hic pulchrum occũbere ratus:ut Leena catulis amissis circumibat adhortans:imperans:nihil obmittens quod ad strenuissimi Imperatoris officium pertinebat.Inclinauerat eo iam res:& fortuna:ut nõ posset uel uirtute uel Imperio alicuius instaurari.Inter hęc missus est qui Alexandrum confoderet miles leuis armaturæ:qui ægregie facinus indignum suscipiens in hũc uenerabilem Senem gladium conuertit:& duplici uulnere affecit in gulam altero: ex quo illico caussata febris si quid supererat spei absumpsit nostris. Aegre tãdem a suis relatus est.Quęstor noster gregarii etiam militis munia subiens nunc huc nunc illuc discurrens sępius in aperta ruit pericula:quem tamẽ protexit militaris uestis etiam sordida.Quod potuit tamen ultimus secutus est fugien

tem exercitum. Hostes simul cum peditatu nostro impedimenta diripuerunt: quæ nos omnes magna affecerunt iactura: cuius ego nõ tenuem par tem feci. Citatis equis omnes se Cesennam recoeperunt. Mox insecuta om nia: quæ a uictoribus in uictos subsequi consueuerunt: quæ in aliud tempus seruabo: quando nunc agor stimulis litteraꝝ Reuerendissimi domini mei: quos assidue multiplicat. Instauratõne exercitus facta ideo diutius dilatum est prodire in castra: quod Veneti mature: cunctanter: pigre ꝓcedendũ pu tant. Hæc cunctatio exitio fuit. Exiuimus tãdem latebras: castraq; metati sumus iuxta Sauignanum oppidum: quod pari interuallo Ariminum a Ce senna disterminat: hoc est miliaribus. x. Alium castrorũ locum delegimus apud sanctum Archangelum: medium fere iter Ariminum: & hæc castra: Robertus Malatesta cognito quod i castra prodiuimus: soluta obsidione: Mundauium enim obsidebat: se cũ copiis: & Comite Vrbini coniunxit: ac coepta prius magna iactura: & ignominia a nostris: qui pręsidii causa Mon dauio prępositi erant: qui conspicati eum abire cum exercitu insecuti sunt: & impedimentorum partem: & equorum diripuerunt. In castris apud nos sunt cohortes quiquaginta: ex quibus. xxxii. sunt ex auxiliis Venetis. xv. ali as habemus præsidiis Fani: & aliorum locorum distributas: quæ medium tenent hostilem exercitum inter nos. Reliquæ copię: precipuę peditatus di stributus est per oppida alia. Hostis est non multo minoris exercitus. Ipse tamen partem distribuit per oppida recepta: quæ non sunt magni momen ti: futura etiam nostra cum temptari poterunt. Ad ea cum non posset terra iri nauigauit Dominus his diebus non sine discrimine: Fanumq; primum: & reliqua oppida his firmauit præsidiis: ut non sit de fide aut defectione su spicandum. Quibus in Picentibus gestis renauigauimus in Flaminiã. Nul la enim erat spes educendi exercitus nisi rediisset Dominus. Idq; patuit: qđ cumprimum rediit productę sunt copiæ. Hęc sine belli neruis fieri necesse est. Ita enim tenuis pecunia subministratur: ut uix ad panẽ sufficiat. Quæ alias. Se cõmendat Reuerendissimę. D. uestræ: quam dicit habuisse prophe tiæ spiritum: cum ad me scripsit. Noscit nos omnes. Scit qua interdum gra titudine simus: & reliqua: quæ Cumea Sybilla uix potuisset prędicere. Ego me: ut soleo: cõmendo Reuerendissimę pietati uestræ: quam fœlicissimam opto. Ex castris sanctæ Romanę Ecclesiæ iuxta Sauignanum. xvii. Octo bris. M. cccclxix.

Iacobus Minutolus Cardinali Papiensi.

PErcurri superioribus diebus Reuerendissimę. D. uestræ statum rerum nostrarum: & quæ facta erãt post ultimas litteras meas. Prætermisi tamen instaurationem exercitus factam a Pontifice

tā de pecūiis q̄ de eqs circiter trecētis. Quæ si celeriter ut potuit fcā fuisset ꝑditū esset in castra longe antea: subuentumq; rebus nostris labentibus. Sed fuit illa cunctatio nobis exitialis: Quippe hostis ob eā causam multis oppidis est potitus non tamen munitis multum. Quęcūq; sint tutantur eorum castra ab excursionibus nostrorum: & cōmeatum suggerūt ipsis alioquin mendicaturis. Nam licet ab Vrbini Comite multum farinę: & confecti panis ex eius tectis adducatur: nihilominus laboraturi erant inopia frumenti: quā liberati sunt receptione illorum oppidorum: quę dixi. Enumerabo uero illa cum intellexero Reuerendissimam. D. uestram rediisse ad scribendum. Scripsi nuper designatum esse castris nostris locum tutissimum iuxta sanctum Archāgelum Castellum in edito situm colle: & ualidissima munitū arce: cui præsidet Germanus Bracii de Perusia. Ad radices huius collis castra locanda erant: Iamq; fossa latissima ducta erat: & munitus hic locus uallo: & aliis ad hostiles incursus uitandos necessariis: ita ut a fœminis tutari posset. In hunc locum procedere Venetum auxilium distulit expectans pluuiam: & hyemem: cuius uelamento excusationem peteret: & remissionem in hyberna. Cum dietim rem protraxisset: ut par fuit maturo autumno ecce exaudiuntur. Pluuia aspersa sunt castra: cuius rei delicati immo delitiosi milites impatientissimi renuunt in castra parata cōcedere: sed ualitudinem: & centum alia causantes ad statiua properant cum hyrundine redituri. Hic rumor increbuit: & iam puto ad hostes peruenit. Qui si uiri essent nos cum ipsis castris occuparēt. Ego ita sentio: neq; solus sum: ad hoc missas esse nobis auxiliatum has copias: ut bellum in uisceribus ecclesiæ nutriant: Erarium Pontificium exhauriant: Ariminum in hac ambiguitate seruent cessurum sibi aliquando: Quod honeste fieri nō potuisset si ad gremium rediisset ecclesiæ. Hæc omnia ex uoto cedunt. Hæc enim prouincia ab illo sociali exercitu patitur omnia hostilia: Vastationem agrorum: omnium rusticorum prędiorum: & domorum ruinam: direptionem: & excidium usq; ad solum: & aream. Si ad hostium perniciem tenderetur paribus animo: & uiribus ualidior est exercitus noster. Classis uigitiquinq; nauigiorum istructa. Munitiones paratæ. Ducum peritia: & copia forte multa. Magna uincendi ratio modo uoluntas non abesset. Nemo est: qui ferre possit tam apertam tergiuersationem: cui non deest classis dissimulata perfidia: ex qua sæpius nauigia Ariminū clam petunt. Quid apertius? Nos inter hæc discrutiamur: neq; est quod rebus nostris possit succurrere. Viderit Deus: & uos cœli cardines huic potentatui longe infensi: cuius potentiam formidantes insolētissimi hi eludunt: eludentesq; conterunt. Cōmendo me Reuerendissimæ pietati uestræ: quā Deus: & ecclesię suæ: & nobis colonis

seruet fœlicem. Ex castris iuxta Sauignanum Octobris.xxiiii.M.cccclxix.

Ia. Minutolo.

SI serius ago gratias officio tuo: uelim mihi ignoscas. Tempore non uoluntate differūtur litteræ. Rari ad uos cōmeant. Qui mittuntur nō sinuntur uel ferre alienum quicq̄: uel reddere. Ea iactura in meis: & tuis sæpe est facta. Credo has Ioanni Arminensi contubernali tuo. Fidem quam tibi præstitit præstabit & mihi. Cōmentario ad me misso nihil ad animū melius. Complectitur omnia: quę nosse in desiderio erat. Video postulatum amici plurimi a te existimatum. Si quid ad beniuolentiam meam accedere poterat hoc studio totum accessit. Addi iam nihil ad cumulum potest. Roga Deum: ut possim. Voluntate ad te promerendum nihil incensius. Ago tibi gratias. Quęstori item meo ut noīe gratias agas: & peto: & precor. Codicellus chirographi sui a descriptus: & acceptissimus fuit: & plurimum contulit. Illius imperio quæ Ioannes pręssus a me ne mutierat quidem plane effudit. Nosco iam omnia. Futurum cōfido: ni fallunt uires: & fides eius plæna discriminibus: si minus apud quos oportuit mercedem gratię tulit: at apud me uerę laudis inueniat. Hortare illum: ut bono sit animo: & contentus conscientia Domini benedictionem expectet. Ad honores illa expedita est uia si uulgetur uirtus ante non cognita. Magnū de se specimen animi dedit. Pauci qui uellicent sunt: qui misereantur: & laudent pene omnes. Audio sermones nostros. Audio & uulgares aliorū. Nō menrior Iacobe. Magna est estimatio: Passimq; opinio fortunam sibi magis q̄ ipsum Fortunę defuisse. Vbi hæc tam secunda de homine est fama adest plęrūq; retributor: unde non expectatur. Laboriosissimi septēnii: quo eram Cardinali Firmano famulatus mercedem retulit Pius: quē pene nō noueram. Vnde id quæso? nisi ab opimo est ministerii boni. Perseueret in finem. Ferat: & perferat omnia. Victrix est tandem fortunæ patientia. Vale.

Mino Tricerchio Senensi.

DE heremitorio gratias ago. In re pene nulla piget iam tot tractatuum. Cresi regia minoris esse potuit tœdii. Nulli propterea scribere propositum est non superbia: sed desperatione exitus. Ad caput redicur quottidie. Mihi iam remissa est omnis necessitas. Paraui stabulum: & culinam: quorum causa optanda erat accessio. Reliqua nunc magis consortii uestri sunt q̄ mea. Idq; post paulo sentietis: cum resarciendæ erunt ruinæ. Si constituent iter se collegæ tui rem certam: nec persequētur inania: Et mihi unicum dinumerēdæ pecunię opus relinquent: adhuc conuenta non abnuam: magis quidem ornamēti causa q̄ usus. Verbum ex me nemo expectet amplius. Habitorum est satis ne dicam nimis. Tenes ani-

mum meum:quem tamen apud te continebis. Tibi enim sic scribo:ut fra-tri. De prædio Macellano scribo etiam pluribus Guidantonio nostro. Con ferte ambo consilium:& facite quod in rem meam putatis. Hinc neq; ego uidere quicq̃ possum neq; statuere. Res fratris tui non excidit animo. Ex Volaterrano plenius nosces omnia. Vale.

Gentili Vrbinati.

PRo librum de quo agis mittas ad me. Vidi illum nunq̃:nec au diui quidem si uerum quæris. Gratus erit quod ignoraui. Grati or quod ab interitu uiuit. Gratissimus quod tuo iudicio est Sue tonii. Nil illo uel significantius quicq̃:uel breuius. Pecuniam a mensariis il lico accipies. De re uolaterrana laudo consilium. Si & tu cõmendatus esses publice illuc nostra fuissent relata studia. Cum homine est res:in quem fa-cile suspitiones hæ tendunt. Sed bono esto animo: fortiter priuatam aucto ritatem opponemus publicæ. Non erit tamen abre post bimestre aliquid indidem promi:quod dignitatem tuam curæ esse ciuitati ostendat. Ad su-stinendos aliorum conatus grati plærũq; hi Clipei Põtificibus sunt. Si quę ris quo uultu balatum ouis pastor exceperit:breui accipe. Erubuit statim. Tacuit diu. Id mihi fuit signi nescisse eum prius:& contra expectatum acci disse postremum eius uerbum. Pluma est leuior. Tu oui:& nutritori grati-as age. Id facio:& libenter facio: quãdoquidem sic uideor posse facere. De Archano nil est quod uereare. Claudunt os eius centum ærei uectes:a tera-naq; ferri robora. Nec ut plus noris:custos absistit limine Ianus In balatu promendo recte Baptistam seruasti. Vsus es clauibus sed nimis conspicuis: nimisq; ab hostiolis tuis abstantibus. Iunge post hac: ut idem esse sera ui-deatur:& clauis. An putas Nãnem nostrum intellecturum hęc si Epistolã soluat? Ne Philippus quidem acutioris nasi intelliget. Nullum prioribus litteris te dixi. Si uis appellem omnia ocius librum mitte:& Vale.

Greg. Lollio.

SI stomachi nescio quid habuerunt proximę litteræ meæ: id fecit odiosa breuitas tua. Sic plęrũq; scribis:ut ieiunior uideat is sensu q̃ uerbo. An non potuit explicari tũc quod nunc est patefactũ? Ego diuinus non sum:nec non loquentes intelligo. Respondi ad ea: quæ uisus sum intelligere. Ideo tibi iratior factus:quod quibus etiam esset irascẽ dum non prodidisti. Abiice quæso aliquando tuam hanc breuiloquentiã: Obscuram sępe multis:mihi semper ingratam: & munere concesso utere: uel digitorum uel linguæ. Vtroq; enim eximie uales: cum uis. Scis quoties te peccati huius reprehenderim. Vide uero q̃ti sit iter priores litteras tuas: atq; ultimas has. Illis excitasti bilem non intellectus: Pro his apertioribus

nunc gratias ago. Nosco iã omnia: nec Sybillinum quicq̃ me angit. Non putaui usq; adeo hominem insanire: Vt etiam cuiuis cuiq; ostenderet: quod aliquid notæ interioris poterat maligna iterpretatione afferre. Credidi uel hic saltem cõsideratiorem eum futurum: qñ non incautus in priuatis habẽtur. Sed quid non de uanis timendum? Vt uidelicet gloriolã colligeret: ex chirographo illo collegit demens auenam pro frugibus. Ero in cæteris cautior: nec committam illi quicq̃: quod nõ recitari in contionibus uelim. Tu si potis est exue iam tandem Apollinem: & Gregorium retine quem dedit genitor Nicolaus. Conscia ista tua nec acceptiorem te reddent nec meliorẽ. Nosti illud Virgilianum: Inconsulti abeunt: sedemq; oderre Sybillæ. Raro hoc genus agendi uel cũ gratia est uel sine fastidio. Non indignor reprẽhẽdi a te. Indignor non reprẽhendi aperte: Charitatemq; amici indubium sẽsum uenire. Enigma illud tuum non tam alienam calũniam arguebat: q̃ tuam. A te uero qui ex uulgo non es: quemodo nõ molestum esse debuit uulgi iudicio iudicari? Iterum dico. Vel plane post hac scribe: uel nihil scribe. Tacentem melius feram q̃ uaticinantem. Emptas ædiculas ideo appellaui tenebras: quod parum probari tibi intellexi. De Laterna & nocturna ideo mentioné feci: quod tu cũ Senis multipẽdere uidebare. Ammirouisti enim sepe non nisi iis decerni: qui in tribu sua habitant. Ex Carruliana Christophorus est: Domus in Martiniatia. Et ais de Laterna uerbũ nunq̃ feci: huiꝰ tam nulla memoria est? Senio quãtum uideo nimis tabescis.

Stephano Episcopo Lucensi.

NIsi gratias tibi ęgero manu mea: nullas putabo habitas esse. Officiosus in me ualde es pater. Nunq̃ Dignationi tuæ aliquid cõmẽdaui: qn aut factũ sit statim qđ uolui. aut cur nõ factũ sit illico excusatũ. Ostẽdisti beniuolentiã tuã cõceptã ante: hoc biẽnio maxĩe indicatã. Debeo tibi: Idq; plane cõfiteor. Ago igiť hoc meo chirographo q̃s possum. Sed uerecũde ago: qñ uerbo tm̃ ago nõ re. Nõ bñ sola epistola retribuiť operibus. Culpã hanc tpis puta non uoluntatis. Aio quidé ad te ꝓmerendum nihil cupidius. De Iacobo Christophori intelligo qđ opres: & si decretũ Ciuitatis nõ obstet qđ ẽt spondeas. Eodẽ: quo dixi hęc quoq; humanitas pertinet. Hannibali itidem meo plus uideo prę̃stitum q̃ sit pro eo petitum. Circũuenior undiq; beneficiẽtia assidua: habeoq; iam necesse ẽ captiuum tuum me profiteri. Si possum ꝓfessione hac: uel paululum tot meritis satisfacere: libere me captiuum tuum profiteor: nullo etiam precio prę̃terq̃ quod tu dixeris redimendum. Fama iustæ: ac clementis administrationis tuæ adhuc perseuerat. Id gratulare: & serua: & Vale.

Cherubino Prædicatori ex ordine Minorum.

SEro nimis redditæ ſunt mihi lr̃ę tuę Cherubine Chariſſime: calē
dis Martii eas dediſti. Hodiæ primū ad me ꝑuenerunt. Si meas
quoq; ſerius uide neglig ētię huius quoꝝ ſit onus. Nec tuū certe
eſt: nec meū. Laudas officia Vicarioꝝ noſtroꝝ: ī te. Si hoc teſtimoniū illoꝝ
facti eſt nō tuę hūilitatis: plurimū lętor. Impaui fateor: nil tibi parerent̃ de
eſſe: Proſequerent̃ laborātē qua poſſent bñficētia. Obtēperatū mihi ē: utiq;
ex charitate eſt factū. Si minus aio cōtētus meo illoꝝ negligētię reliq̄ idul
ge. Multa peccāt ſæpe miniſtri arbitrio ſuo nō alieno. Ego tibi ob prædica
tionē āni huius ꝑnimiū debeo. Impleuiſti opus debitū mihi: & ſponſā meā
monilibus exhortationū tuaꝝ ornaſti. Intellexi q̄ta in labiis tuis diffuſa ſit
gr̃a: quā Dñs dederit tibi ſermonē rectū: & bñſonantē in os tuū. Quanta
quottidie conuentio ciuiū: q̄ta attētio: q̄tus aiaꝝ fructus. Nimiū iuxta Iſaię
uerbū. Pulchri ſup mōtes pedes Cherubini ſunt: adnūciātis: & prædicātis
pacē: adnūciātis bonū: & prędicātis ſalutē. Nō poſſum ſatis dignę laudare
miniſteriū hoc: & gr̃as agere. Dñs Deus: Cuius in populo orator es: In pu
gna inimici miles: det tibi retributionē quā ego nō poſſum: & quā laborā
tibus in uinea ſua ipſe ꝓmiſit. Quod unū potero memor ero tui ſemp: & di
ligā te ſemp: & narrabo nomē tuū fr̃ibus meis: & in medio eccleſiæ Roma
næ collaudabo te. Nūc Vale in Dño: & opus inchoatū pie ac pacienter ab
ſolue. Fratres ēt qui tecum ſunt ſaluta uerbis meis in Chriſto Ieſu.

Gentili Vrbinati.

PAucis tecū agā: qm̃ & in pauca cōferri pñt: quę ſcribi ſunt neceſ
ſaria: Mutuā operā quā quæris: pollicet̃ hic noſter cumulatā: &
cū fœnore. Addit nullo officio uinci ſe ꝑmiſſurū: qm̃ ad ꝑuincen
dum arma nō deſunt. Experimēto rerū ꝓbationē ſuā cōſtituit. Nā redeūti
huiuſmodi quędā dixiſſe ſe ait: Nihil tm̃ de archāis nr̃is ꝑditū eē. Sūma de
ſiderii ſui hæc eſt. Cupit adēpta oīa reddi: nō ptē. Ad eāq; rē & ouis: & nu
tritoris opē iplorat. Nunciari qdē cōſilia gratū eſt ei. Sed longe gratius po
ſtulatū hoc pfici. Dices qūo ſaluis pr̃nis id pōt: Dixi id ipſum & ego. Sed
m̄dit: uoluntas adiuncta ſapiētiæ nihil nō inuenit: & nil non exequit̃. Vide
quē in angulū cōpingamini ambo. Vel Protheos uos fieri oportet: uel qd̄
queritur agere. Inſubris ſententiam ad reddenda omnia ſe inclinare affir
mat. Si accedat ueſtra parum operę in attrahenda Neapolitana exiſtimat:
etenim ſecum de priuatis omnibus iam conueniſſe. Habes ad ſingula. In
ter Carybdim Scyllamq; nunc nauigare: ut neutrius uos æſtus arripiat. Li
bellum accepi. Suetonii haud dubie eſt. Idq; figura: & nitor orationis oſtē
dunt. Gratias non pecuniam remitto ad te. Sic enim breuis ſcriptura eſt ut
me qualiſcūq; precii pudeat. Vale.

G.Lollio.

Litteræ tuæ: de qbus anxius esse uideris saluæ redditę sunt. Nõ dubito quin ad Seneñ. nostrũ attuleris qd in te studii: & diligẽtiæ fuit. Sed utinã eo tpe adhibitũ esset: cũ ille alienæ charitati nõ suis operibus ascribere potuit. A me tñ in significanda: & testificãda uoluntate tua nihil omissum. Marretæ gratias ago duobus iam interpellationibus motus. Egissem prius si ille cõmodo meo nõ suo pficiẽdã rem suscepisset. Sum homo: & ad reddendã mercedẽ rationẽ temporũ habeo. Decreta me præsente exulũ reductio gratiæ meę uidebatur esse posse. Absente nunc: & non petente confecta: qd meũ declarat: Vmbrarũ Lolli cõsimillimi estis: Fugitis insequentes: Cedentes sequimini. Habete iã uobis tanti ęstimata; & deprecata suffragia uestra: & in beneficiis ęgerrime dandis. Languidas grãs capite. Cũ populo ĩquies negotiũ erat. Et de populo meus est sermo. Ioanni Baptiste Arengherio præstabo qd optas. Testimoniũ tuũ cũ plurimi apud Põtificẽ sit: puto affixã: & lamẽtatã mecũ aliqñ calũniã totã auellet. Dies hi sacri: q a mane ad uesperũ ãniuersariis solẽniis cõsummunt: impedimento fuere quominus ea de re agi quicq̃ potuerit. De pestilẽtia hic orta quæ nunciata uobis sunt inania sunt. Nihil incolumius: & mũdius urbe Roma. Tibi pro tuo in me: & Christophorũ officio gratias ago. Vale.

G.Lollio.

NActus opportũitatẽ uacui tpis ęgi apud Põtificẽ cãm Aringherii nostri: Testimonio potissimũ litterar tuarũ: cui & meũ adiũgẽs narraui: q̃ apud uos agẽs meminerã a quoq; uel optata uel dicta. Querere desine conceptũ crimẽ aio illius penitus abstuli. Feciq; ut pris: & filii: tua ẽt ĩ se officia multis significatõibus agnosceret. Doluit fine cã molestiã pbitã: & planiɔ iã loquẽs delatorẽ apuit. Scelesta res Lolli. Is potissimũ: quo auctore sua oia hic ĩpugnant peccati pprii hoiem innocentem notauit. Credere nomẽ eius lris nolo: Sed ueniẽs indicabo. Simul ĩtelliges ex me q̃ opportũe ille iã noscat: qd ãtea ignorauit. Apud te erũt oia: Ioãni Baptistæ renũciare tñ potes oĩ molestia uacet: puteq; ne scrupulũ quidem suspitionis reliquum Pontifici esse. Vale.

Cristophoro Pratellæ.

SCripsi ad te magna uolũtatis significatione Ioãni Antonio uenturo isthuc cubiculum pręparares: Et de Doctore iã cogitares: Et filiũ mihi illum putares non famulum. Adieci cãm diligẽtiæ iniunctę. Tanq̃ si de abiecto stabulario ea mãdassem: ita lẽto uel nullo potius aio mides. Ostendis ingratũ ubi esse eius aduentum: & curã hanc nihi lum ęstimari. Quid ita fiat ignoro. Vel onus displicet; uel tuũ præfers quẽ

appellas nepotē:uel inſpectorē times eorū quæ fiant.Suſpitionē hác auget
metus nō neceſſarius de cubiculo īperato ꝓpoſitus. Anteꝗ̄ de illo ſcriberē
quicꝗ̄ ſciſcitatus ſum diligēter qua parte cœnobii eſſet:& num aliqñ pate-
ret hoſpitibus.In remota ab illis parte eſſe inuenio:qui tñ inferiores cellas
ad collocādos famulos habēt.Dicis paratū erit ni interim præoccupet̃ īpe
rio Ducis.Ego ſi pręoccupatū erit opera tua pręoccupatū putabo.Scio.n.
te fabricare hæc ſcire:& in lr̃is tuis multa eius generis ſæpe inuenio : qbus
magis acquieſco ꝗ̄ fallor.Scripſi alias:& nunc itero:Placere mihi uera uir-
tute te poſſe magis ꝗ̄ artibus.Cura præparatū id cubiculū ſit:& is ueniens
uacuū inueniat.Cæterarū rerum adminiſtrationē:qñ ea te grauat:ſibi ipſi
cōmittā.Triduo aut quatriduo a datis his litteris diſcedet a me. Dies æque
poſt paucos Senæ apud patrē moratus continuabit iter Papiā.multa a te
mihi ꝑueniūt grata : ſed plæraqꝫ interdū amara.Inſcius tui ipſius:& ſuper
bis aliqñ nimium:& tui iuris es nimium:& in mandatis meis deſes es nimi
um.Aut abiiciēda ſeruitus eſſet : aut ſeruiēdū cū fructu. Scitū illud eſt qd̄
fert uulgi prouerbiū.Eum qui male ſeruit ſemꝑ ſeruire. Qui uero bene finē
aliqñ ſeruitio ponere.Nolui increpationē hanc notā cuiꝗ̄ eſſe.Eā propterea
manu mea pſcripſi:ut diſcas uolūtatē tuā cōmodandā Dño eſſe:& lr̃is eius
tanto affectu ſcriptis beſtiolæ modo reſponderi non oportere.Vale.

Gentili Vrbinati.

CVm iniunxit Pontifex poſtrema mādata nondū reſcitū erat de
fœdere iter Regē:& Venetos.Tñ auſæ quædā ad tenēdā ſuſpi
tionē dabant̃.Nūc cū Paulo aptius patuit res:ęquus eſt nobis:
& præter bonā mentē reqrit iſthinc . Cupis ſcire num & ipſe in eadem ſit
Grecum. ſi nō fallit Senatū.Si me quoqꝫ nō ludit certiſſime ab
eſt.Queſtus eſt cōſedētibus nobis uulgari falſo in id fœdus receptū ſe eē:
& opera ſua ipſum coiſſe.Vtrūqꝫ indignāter & negat:& iurat. Eiuſmodiqꝫ
eſt tota eius aſſertio:ut fidē nos habeamus.Recipiēdus uero ne ſit hoc Le
gatorū Venetorū aduētu:incertū eſt illi: mādata ignorant̃:quorū cōditōe
in alterutrā partē inclinatio fiet.Non tacebo qd̄ extremus eius innuit ſer-
mo.Viſus eſt non probare tantū:ſed cupere alteram Ecōtra inter uos : in
ſubrem:& ſe ſocietatē.Id legato Ducis aperuit planius. Sed amabo te Gē
tilis ualere ſinamus hæc maiorum faſtidia : & de ruſticationibus noſtris
iam cogitemus.Seceſſus mei appetunt dies. Diſpeream ni Sacerdotia tua
hoſpitem Cardinalem ſunt habitura.Ea ſic inſtrue:ut propoſiti mihi ꝑœni
tendum nō ſit.Scis ꝗ̄ pauca uenter : ꝗ̄ multa mei aueant oculi.Heliſiū eſſe
oportet rus Papienſi quod placeat.Vale.

Antonio Allio Epiſcopo Volaterrano.

GRatulor uenerãdé pr̃ nõ tibi: cui ad laborẽ eſt additũ: ſed Volaterranę Sedi: quæ meo iudicio dignũ pręſulẽ eſt habitura. Si nõ indulgebis ætati: Si Flolẽtinis delitiis ñ capiere: Si carnis quę te circũſtat nõ attendes cõſilia: Si ſedebis in ſpecula: Si pecoris tui uultũ agnoſces: Si mercenario illud nõ credes uera erit gratulatio mea. Protinus uerã adiutore Deo futurã cõfido: Sed tu ad id ipſum toto conatu te adiuua. Illđ quoq; euitere: ut iá tãdẽ aío cõquieſcas. Trãſiſti a Raguſina ad Feſulanã: A Feſulana ad Volaterranã cõtẽdis. Triũ uxorũ maritus es. Duo repudia. ſi credis nõ ueniſſe in ſermonẽ patrũ erras Antoni. Venerunt p hos dies frequentes. Admirationẽ auxit ætas tua iá grandis: quietẽ ex cõpoſitis nõ ex cõponendis nouũ opus expoſcẽs. Quo minus dierũ ſupeſt: eo minus uiatici quærendũ putarũt. Loquor in aurẽ patri: quẽ ſcio in bonã partẽ hæc acceepturũ: & illud ſcripturæ reuocaturũ ad aĩum. Vir prudẽs: & diſciplinatus nõ murmurabit admonitus. Diligeris a Pontifice. Plæriq; ex nobis tui ſũt ſtudioſi. Si bonã æſtimationẽ adiutricẽ pſtiteris adiũgere oneri honerẽ poterimꝰ. Quã ego ob cãm ipedita itineris huiꝰ liberiꝰ purgo. Vale i dño.

F. Caſtilionẽ. Theologiæ profeſſori.

REquiris qđ de tuis opuſculis ſentiá: Genus dicẽdi pbo. Vitã Vicentii cõfeſſoris pbo: & ad fr̃es medices orationẽ pbo. Quid ni hęc pbem? Stilus laudat a doctis. Officia religiõe ſunt plæna. Vincẽtiũ iter ſanctos Eccleſia rettulit. Sed alia ſunt quæ a te magis Papienſis expoſcit. In minutis exiguus eſt tũ labor: tum cõmẽdatio: tũ uero ẽt fructus. Ad quandã qſi maiorũ operũ qetẽ hæ ſcriptiũculæ ſuſcipi ſolẽt: nõ ad ſatiſſactionẽ expectatõis. Grãdius aliqd adorire dignũ ætate tua: elegãtia quoq;: & Cathedra: quã i domo Dñi pfeſſus es. Colligere ex his potes cur aliqñ reſcribere differã. Panagyricũ canere de paruis nõ poſſum. Corbizo nr̃o nõ optas tu qđ nõ ego iter alios uelim. Nõ ẽt tribuis qđ paſſim nõ pdicem. Florẽtina Sede magiſq̃ Feſulana eſt dignus: Romana magiſq̃ Florẽtina. Sed qd ego cõtra ciuitatis totius ſtudiũ: eiuſq; q põt cũcta iudiciũ? Lr̃is publicis petita eſt Volaterrana ur̃o Auguſtinẽſi. Negauimus eã. Piaculũ nr̃is moribus eſt ſi Feſulana illũ nũc præterire. Cupis Frãciſce ad librã oĩa. Cupiũt & tecũ plæriq;. Sed qua oro ætate in miniſterio Eccleſiæ multa a bonis uiris deſiderata non ſunt? Non deſinam propterea occaſiones captare: ſi quæ ad cõmune deſiderium alicunde ſe offerant. Vale.

Gentili Vrbinati.

TEnebræ mihi undiq; ſunt. In nullam partẽ expedire adhuc aciẽ poſſum. Si dixero uidiſſe me hoiem: cum uidero umbrã inanem errem ego: & cui monſtrauero in errorem inducã. Fidẽ intueor

Laurentiĩ in me. Eam fallere nec poſſum prudés: nec uolo ĩprudens. Hãc puta cauſam qđ non reſponderim tibi. Donec plus lucis affulſerit tacebo: atq; amabo: Magnũ paruũ ue ſit lucrũ: qđ in hoc noſtro eſt factum: totũ certe me uindicaſtis. Erã ante ueſter. Putaretis ne ueſtrũ ueniebat ĩ dubiũ. Nunc & putatis ueſtrũ: & ego id uidens ad priſtina multũ adiunxi. Suade Laurentio in hac rerũ ſuſpenſione: ſuas oẽs circũſpiciat rationes: primãq; a ſe ipſo fiduciã petat: Ab amicis proximã. Amicorum aũt ita delectũ ha- beat: ut conuenire publicis: & priuatis ĩtelligit. Supra ætatem ſapit: nec in conſulẽdi hoĩs eget conſilio. Sed ſi a uectoribus aliquando admoneri utiliter Gubernatores in tempeſtatibus ſolent: uidere poteſt num in his uerbis ſit aliquid frugis. Vale.

G. Lollio.

MItto Papiam perdiſcendi iuris cauſa Ioannem Antonium in grã maticis iam confirmatum. Facultas erit multa ad uirtutẽ ſi uo- let: ad eã capeſſendam ſum illum hortatus. Si te adit: Tu quo q; hortare. Alia ratione ſatiſfacere de hoc adoleſcente Pio noſtro magis nõ poſſum. Captus dulcedine gentilium codicum ab iis ægre auellitur. A flo ribus ad dumeta compelli ſe angit. Seueritate illa uultus tuĩ: qua ẽt fortes ſoles terrere: animum timidum ad uirtutem protrude. Curaui ut Papiæ eo dem ſit cultu quo apud me fuit. Vale.

Iuſto Geminianenſi Cubiculario ſuo.

GAudeo abſoluta eſſe oĩa: quorũ cauſa te miſi. Scio diligentia tua hoc factum. Penderet opus adhuc ſi nõ affuiſſes. Solertiã laudo: & fidẽ: quæ mihi in memoria erit. Puto in feneſtris nil reliq eſſe: cemẽtis purgata oĩa: neceſſariis ĩſtructa Equilĩa. Id ſi ita ẽ cõmẽda domũ Prępoſito: & bñdicẽte Dño redi ad me. Equũ unde habiturus ſis neſcio. Si eo reuehi poſſes: quo nos Prior Piſanus donauit: pergratũ mihi eſſet impri mis. Sine idoneo etenim ſum. Si minus: conductum tibi aliquem para: & ueni. Venies expectatus. Vale.

Stephano Epiſcopo Lucenſi.

DIſtuli ob eã cãm rñdere lr̃is tuis: qđ ex Lucenſibus nr̃is: & te ẽt noſcẽs emptũ pdiũ eſſe nõ ante tibi: & illis: habẽdas gr̃as iudi- caui: q̃ amplius ĩtelligerẽ ſublati ne cẽſus illi ppetui cẽnt: de qui bus inter nos egimus ſępe. Quod cum diutius expectatum nõ potuerim in hanc uſq; horam cognoſcere: ſerius officio tuo eſt ſatiſfactum. Idq; æquo animo uelim ignoſcas. Num etiam habitis emptionis: & locatio- num documentis: In quibus de hiſce rebus uerbum eſt nullum adhuc

pendere non desino: dubitans ne nimia nostrorum emendi celeritas dili gentiæ obstiterit. Et quod ego super omnia pensito parum illi attēderunt. Scis scriptum tibi a Ioanne fuisse conditionem hanc cum uenditoribus dictam: ut persolutis nunc aureis tantum ducentis reliquum non ante numeraretur: q̄ redemptis censibus liberum oīno prædiū fieret. Id uero cū factū non uideā: ex lr̄is quoq; eorū: & documētis: cur nō factū sit ęque nihil itel ligam: nō possum prius uel gratulari mihi uel lętas tibi gr̄as agere: q̄ suspē sione hac liberer. Itaq; Dignationē tuam magnopere quæso requirat q̄pri mum a Ioanne quid de ppetuis intellectum cautumq; sit: & interim de sol uenda pecunia cū fratre nil agas. Ego quoq; & Ioanni: & Sebastiano iterū scribo: q̄q̄ ut iterū fatear: Sebastiano parū admodū fido: quem ab initio rei huius cū nihil prudentē: tum uero multū cupidū intellexi: præoccupātem credo iam aio id quod: q̄ ob causam a me emptū sit plane ignorat. Sed de prędio hactenus. Curabis. n. tu reliqua amicissimi hoīs: & boni præsulis fide. Quod impacatā: & lacerā ꝓuinciā accepisse te memoras: facile erat si ne lr̄is tuis agnoscere. Ita necesse ē semp: ubi priuatis rebus nō publicis cu ra intendit̄. Atq; ubi Prouincialiū pars una negligit̄ altera est in honore. Vt animæ sic ēt rebus nocet hæc psonarū acceptio. Non sic tu pater Di gnissime: & ad oīum utilitatem missum te nosces: & eos petissimū futuros apud te in precio significabis: qui Ecclesiā potissimum colent: & in officio continebunt̄ facilius. Quod cū sponte tua uno oīum testimonio facias: est q̄d tibi ex animi sententia gratuler. Mi Lucensis præsulē Lucensem te reco gnosce: eū uidelicet cuius uita: & actio in hunc diē est cōmendata. Aliorū tibi sit cura non tui: & uacuis loculis planū gloria: & cōscientia ad nos pe ctus reporta. Pecūia: & suppellex: atq; huius gn̄is multa diligēter quæsita ab aliis non sunt ministerii tui. Gratia Dn̄i ad maiora te uocat. Si sūe rides admonentē mineruā: serio quoq; illud attēde: charissimū te mihi oīum q ui uant Chominū esse: & charitatis imperio nō facile obsisti. De obstrusis iti neribus q̄d mihi denuncias: ne Pientiā petens te declinem: Vide diligenter quid agas. Custodia hęc ut puto paruo non stabit. Iumento tuo: ut uetus uerbū est tibi uehes incōmodum. Nosti quātum hoīum: quātum equorū habeat in comitatu Cardinalis Romanus Cellaria id me abeunte cognoscent. Potero te uel uno prandio ad mendicitatem facile cogere. Itaq; iam satius esset uicini prętidis tui Fabiani hoīs non incauti diligentiam imita ri: qui præsentiēs annis singulis per prouinciolam suam me iter facturum: die uno: aut altero ante ad remotissima de uia oppida quasi curaturus ali quid fugit. Idemq; hospitii iam defunctus periculo preteruectum accusat: q̄d uel horæ momento dignatus eū non sim. Disce Lucensis de Florentino

attento ad rem. His lapsus moribus nunq̃ non mendicabis. Sed utinã Paulus tuam atq; illius longe diuersam curam hoc anno non adiuuet: Fratresq; omnes: claudis: caecisq; exceptis Romae secũ non habeat. Quod si factũ intelliges de uita filii actum pronuncia. Vale. Romę pridie chalẽdas Iunii. M.cccclxix.

Ioanni Aragonensi Prothonotario Apostolico.

Literae tuae prę[s]tantissime pater multae benignitatis sunt indices. Exigua de re non mediocres gratias agunt: & q̃d non dedi ultro accepisse fatentur. Si animum illę meritę sunt non inconueniũt gratiae. Magnus es enim tam Regium genus q̃ uirtutem: & praeclara merita spectans. Sed qui mihi de te retulerũt haud dubie ueri nũciatores fuere. Locuplex autem imprimis auctor Campanus: qui litteris primo: mox etiã uerbo tanta est testificatus de te: ut quod ex summo Rege sis natus in: postremis reponat. Memorat mores: ingeniũ: mansuetudinem: beneficentiã: litteras. Ante omnia religionem: quam nõ instituto accepisse: sed cũ lacte nutricis suxisse uidens. Haec me tibi conciliarunt primo: inde ut amarem fecerũt: post etiam: ut admirarer. Sum igitur tuus Amplissime pater: & q̃diu uiuam non desinam esse tuus. Me tuum accipe: & inter tuos annumera. Non opes in Papiensi: non facultatem: & nobilitatem expendens: sed bonã mentem: & quae fideliter amat sine mendatio colit. Quod uero ad te in ecclesia augendum pertinet nil tibi rescribo: Paternos oratores meae consuetudinis satis admonui. Quae est: ut ante diem Senatus: & cõsilii: nil cuiq̃ de sententia repromittam: Ne audito Pontifice: & patribus: qui loco: & sapientia praecunt: uel aduersari fidei datae uel conscientiae cogar. Satis tuę Dignationi sit amare me multũ ac uenerari: & omnia aegregia sentire de te. Opto autem si scribere amplius ad Papiensem dignabere latine id facias: ut non q̃ bene te nutrix: sed q̃ bene magister erudierit grata uoluptate cognoscã. In domo Dei futuro dictio: & scriptio latina ualde est necessaria: atq; ad claritatem generis multum uerae lucis adiungit. Eo autem cupidius expeto a te fieri quod bene atq; eleganter a te fieri intelligo. Vale in domino aetate filii: potestate ac meritis pater.

Achilli Petrucio Senensi.

Interpellor iterum litteris tuis. Iterum ad iniustas querelas breuiter audi. Si ab initio cum Aprutinus: cum Abbas Alfiani quingentos septuaginta quinq; obtulit tibi non annuisti. Ne Marianus quidem eodem tempore oblatis quingentis uiginti quinq; acquieuit. Poscebat sexcẽtos: nec moueri sententia poterat. Testes tui huic quoq; rei testimonium perhibent. De quingentis autem uiginti quinq; cũ postremo

mecum esset conuentum reliquumq; libertati meæ permitteret: quinq; aureos amplius addidi. Assensit: & gratias egit. Tantidem precii cũ postremo etiam inter te: & me esset cõdictum quinquaginta amplius accepisti. Lamentaris tamẽ: & clamas. Nil mihi tecum est a Mariano dissimile. Sexcentos ante contractũ quęsiuit ille: Tu supra quingentos. lxxv. quoq; optasti. Hoc autem interest quod minus ille habens gratias egit: tu plus accipiens pati non potes. At prædioli partem esse non dices. Dices tu quidem q in re tua deciperis: Sed non ii dicent: quibus est sine affectu iudiciũ. Nimia hæc animi est intemperies. Si erat propositi tui supra quingẽtos septuaginta quinq; accipere: debebas postremo quoq; id mihi tecum cõtrahenti exprimere. Non fecisti. Tacuisti: Mecumq; de precio sæpius agens summam nullam liberalitati meę ne signum quidem dedisti. Si dedisses: maioremq; illam uoluisses q̃ accepisti: plane dixissem tuum tibi haberes prædiolum. Ego inuitus Macialam emi: ut scis: & amicis potius q̃ mihi credidi. Nõ uideo cur tua melior in petendo q̃ mea in negãdo esse conditio debeat. Pueruli nimium uteris argumento: desiderio magisq̃ ratione expenso. Summa illa est: ut Marianus gratias modo egit in eo quod tulit: ita a te essent agendę si non propria tantum respiceres: Præsertim cum in re pene pari: immo & pari tanto amplius tuleris. Sed illud mirari Achilles non desino: quod procuratori meo Abbati interdixisti usu ueditæ rei: & uenditum nolle es protestatus quod tam solẽniter est stipulatum. Multum ut uideo te agit cupiditas: totaq; aberrare semita facit. Si nescis liberum contractum imperio tuo rescindi nõ posse: nescio & ego quid tibi litteræ prosint? Tenebris multis es circumseptus si id scis: & scire dissimulas quod potius reor. pernimium doleo tam nullius a te ęstimari quibus cum tibi res est: Meam porro liberalitatem tam illiberali contumelia excipi. Illud autem imprimis ad miror quod pœnæ contractui additæ: receptiq; iusiurandi imemor esse uidearis: nec sentis in quem laqueum incidas. Ne puta his interminationibus terreri me posse. Flecti hũanitate possum. Arrogantia nec possum nec debeo. Si impedimenti quicq̃ afferre perrexeris senties inutilis fuisse cõsilii quem non debes offendere. Meum prædiolum illud est: & mecum tibi negociũ erit. Romæ quæ Sacerdotes tueantur etiam sua iudicia habẽtur. Habuisti amicum atq; habes: quæso nulla de re illum auertas. Vale.

Campano.

NVllas litterarum mearum uideo ad te peruenisse. Doleo id plurimum. Binas enim ad ternas tuas rescripseram: Sed nec tuæ omnes perlatæ ad me sunt: Quas de tota profectione misisse te asseris. Vel intercœpit casus uel negligentia differt. Papiensi quidem nondum

se obtulere. Vltimæ de Germanicis: & Boemicis nunciant. Bene id factū. Plus in utrisq; opto q̄ sperem: si quid tamen spero in legati diligētia est po situm. Frigent animi: ut cælum. Nisi accedat sol italus sero: & ad modicum calent. De capite nosti. Multis apud eum consiliis nil omnino agitur. Fecit id iuuenis. Quid de sene cōfidam? Seræ sunt uires ad fortia. Sed missa hæc faciamus. Dicam quod tibi dentes atq; oculi doleant. Sum Senæ. Quid er go Senę? Bibo: & uideo. Nunquid non aliud? Tace. Cereris agūtur myste ria. Piaculum grande est illa uulgare. Gentiles mecū egressus est. Quid nō secundi iter id habuit? Fuisti nobis tu comes non cena: non sermo: non uer sus sine Campano. Dii potent aquis annum integrum nationem Germani cam: quæ anno hoc nobis te abstulit. Tui nos miseret. Omniū quæ optas: immo & odis satis superq; tibi esse putamus. Nos uero qd præstare absen ti hinc possumus? Scribemus sępe uolūtates nostras: & pocula augebimus. Quā uideo nasiculū tuum torqueri. Vale. Senæ.

Ia. Volaterranus Papiensi Domino suo.

NOn ut blandiar auribus tuis: quæ blandimenta nō audiunt: sed ut Minutoli nostri de rebus tuis iudicium intelligas. Vide qd re scribat ad me lecto Cęsaris Federici. iii. in urbem aduētu: quem scripsisti: nec celasti ut cętera. Vale.

Ia. Minutolus Ia. Volaterrano Salutem.

FRemant omnes licet: dicam quod sentio unum fuisse Papień. no stra ętate: a quo hystoria scribi: & potuerit: & debuerit. Vale: & mitte aliquid.

Campanus Papiensi.

VBi a te discessi tum primum subiit mentem quantū esset Romā latio amicis patronis relictis: te omnium primo ad Barbaros p ficisci nonmodo linguæ nostrę: sed humani quoq; cōmertii igna ros. Prima die inteudētibus iam tenebris Baccanum peruenimus. Inde ad Sutrium pransi obuiū habuimus Præsidem regionis Antistitem Brugnā tensem: hominem ut nosti maiore Fronte q̄ re: stipatum ingenti peditatu. Per Roncilionem: & Ciminium progressis occurrit Lucensis tuus: sed hic re maiore q̄ fronte: occurrit & Pręfectus Arcis: ordinesq; ciuitatis uniuersi. Pernoctauimusq; Vituruii: ubi & diem itegrum substitimus: ut qui Romę colligendis rebus demorati post discessum nostrum fuerāt: ea nos in urbe assequerentur: atq; unum in iter coirent. Inde Faliscorum montem ac Vul sinium pretergressi ad sanctum Laurentium properauimus: illecti fama at q; opinione quam nosti. Excepti sumus eo I loco a Coruetano nostro per magnifice: & quale auari solent cum conantur: nec amplius q̄ horam com

Stephanus Lucēsis Epi scopus.

morati ad Aquam pendentem multo adhuc die cõtendimus. Postridie ad Pientiam nostrã: ubi ne qd dubites: omnia bene: prospere: foeliciterq;. Versura: primum excepti sumus sub umbella: coetu Sacerdotũ praecinente. Quid hic acciderit ex Tetrastico nostro intelliges. De negociatore tuo per contatus nihil inueni dignum delitiis nostris. Senam ingressi sumus eodem apparatu: quo Pientiae: nisi quod & frequẽtia maiore: & duobus purpureis galeris ad pompam praelatis augustiores aliquanto nos fecimus. Ad hunc usq; locum accepti sumus ubiq; permagnifice: uisi sunt omnes qui occurrerunt magnam nescio quam spem de legatione nostra: gloriosamq; cõcipere. Plaeriq; parem nobis euentum comprecati germanicas Pii Legationes cõmemorarunt. Senẽsis ad omnia durus: tanq̃ nihil haec ad se pertinerẽt: ego ad auram magis impellor. Quicquid in eius laudẽ audio titillor: exultos laetitia differor. Senae adhuc nihil aspexi quod possis inuidere. Paucissimi sunt ciuium: qui de tuo aduentu atq; ęstimatione nõ quęrant. Pollicitus te sum omnibus ante exitum Maii. Vt uerus sim tua in manu est. Expectaris auidissime. Beniuolentiae argumentum hoc coepi quod expectaris. Ludes hoc anno solus ad umbram in pergula: nobis uenti niuesq; proponuntur: & colluctationes cum barbaris difficillimae. Hoc biduum qd egimus Senae breuissimum est uisum. Ex Sinolpho nostro cognosces reliqua. Senae.

Papiensis Volaterrano Salutem.

REddet tibi Bernardus noster has litteras: & cartaceum inuolucrum illis alligatum: & annulo obsignatũ. Significato per eundem qui ad nos rediturus est q̃primũ: te omnia recepisse. Placeat cum tibi erit ocium a domesticis ut annotationes illas rescribas: sed ordine suo. Imprimis uero cura ne uideãtur a quoq̃: ne quidem ab illo qui tibi famulatur a manu: cuius hac in re barbariem nolim contẽnas. Sunt enim hi quãdoq; magisq̃ oporteat oculati. Datum est ideo tibi Senis & Romae cubiculum solis: ut cũcta quę uel scribis uel tractas ex nostris secretiora sint semper. Volo si possum notare nonnulla eiusmodi Senatus nostri decreta: quorum recordatione: & exemplis in plaerisq; actionibus nostris instrui: & admoneri quandoq; possimus. Adiuuat mihi crede: hęc diligẽtia multum ministerium nostrum. Consueuerant olim Romani Pontifices eam curam mandare Notariis apostolicę Sedis. Sed obsoleuit mos ille ut alii permulti tam Pontificibus utiles quam Romanae Sedi honorifici. Vale. Bernardũ si immorari uellet urge ad reditum. Blasio dicito cras ad nos ueniat. Tu si quid habes litterarum ab urbe mittito. illico iterum uale. Ex suburbano.

Hęc epistola scripta est temporibus Xisti.

Cristophoro Pratellae.

QVæ ad te ſcribo quæſo menti perpetuo ſint. Frequenter ſcribere mea manu non poſſum atq; eadem iterare. Vrgent me multa: Officium: Dignitas: ætas: quæ iã libentius dictat q̄ ſcribit. Erit ab animo quæ audies: non aliter tibi dicta: q̄ ſoleat domeſtico Dominus: Amicus charo filio pater. Veniſti in obſequium meum ãnos aliquot ante. Experimenta prima diligentiæ tuæ fuerunt Florentiæ. Curaſti rem meam cum fide. Hoc faſſus ſum libere: & redeunti gratias egi. Miſſus ad Pruneꝛnãte cœnobium idem mihi fuiſti. Non habeo duabus his in procurationibus quid imputem tibi. Laborioſe plæraq;: Ingenioſe multa: Cum fide cuncta ſunt facta. Aſſecutus es mecum: ut cum pene ante te non noſcerem dignum iam crederem gratia: & dignum honore Eccleſiæ. Hic primus eſſe labor ſolet ſpem alienam ſequẽtium: ut dignos ſe probent. Reliqua opinio ipſa uirtutis exequitur. Sed hanc opinionem pauci aſſecuntur. Tu ut dixi: mecum iam es aſſecutus: & fundamenta habes ſolida ad ſubſtruẽdum ædificium tuum. Danda nunc opera eſt ut parta conſerues: & manum ad aratrum habens non reſpicias retro. Ambitio peſſundedit multos. Cupiditas nimia multorum curſum tardauit. Plæroſq; etiam perſuaſio operum ſuorũ iactantia magis q̄ ratione expẽſa euertit. Tu queſo uitiorum horum captiuus ne ſis. Viciſti ea antehac uince & poſthac. Litteræ tuæ: quas per hos dies accœpi eo me aliquãtum mouere: quod prioribus diſſimiles ſunt. Bene feciſti olim: & ſiluiſti. Caſtigatus es uerbis atq; increpitus: & gratias caſtiganti egiſti. Nũc & imputare tua merita incipis: & ad monitionem patris non bene ferre oſtendis. Scio Criſtophore annos ſeruitii tui: & non minus mihi q̄ tibi ante oculos ſunt. Scio quoq; quæ tua ſunt merita: quorũ iuſtus ſum iudex: unice etiã iter homines conſcius. Nouit omnipotens Deus: cui omne cor patet: & omnis lingua loquitur: q̄ ſepe mecum de te promerẽdo excogitem: quę nuper temptauerim: ut animum meum re non uerbo agnoſceres. Si uſq; in præſentem nil mihi temporum culpa ſuccedit: quid attinet patrem in eo qđ æque cupit hac imputatione conterere: & dolenti ſua ſponte nouum dolorem adiungere? Non tu ſolus es in hac noſtra curia: cui dilata diutius retributio ſit. Non ſolus: qui de tuo Cardinali benemeritus ſis. Nec ſolus: qui doctrinam uel ciuilem: uel canonicam Romam attuleris. Dilata eſt: ſed non negata. Tardata: ſed tandem cõceſſa. Neminem inopẽ irremuneratum aut inhonoratum dimiſit a ſe: niſi eum cui tedio & faſtidio expectatio fuit. Decem annos ego laborioſiſſimam ſeruitutem ſeruiens adhuc unde tonderet non poſſidebam. Paucis poſt accumulauit omnia uno impetu Deus: & longæ patiẽtiæ fructum porrexit. Beatę memoriæ Pio: ut ex eo ſæpe accœpi: quinq; ſupra uiginti anni ſeruiendo erãt conſumpti: cũ

nondum erat census unde parari soleae possent:& tamen orbem fere Christianum erumnis suis impleuerat: saepe agitatus mari: uexatus ꝓcellis: a latronibus spoliatus: & captus: carceri inclusus: ad limen ꝓpe primum mortis adductus: quorum patientia uirtuti coniuncta nonmodo Episcopatum: & Cardinalatum: sed mox quoq; uno fere contextu Papatum Romanum parauit. Huiusmodi multos possem referre: sed satis puto haec duo domestica exēpla tibi ac mihi: & nostri similibus: quibus nec genus illustre est: nec potentes familiae: nec saeculi potestas: nec excellens doctrina admirationi habita. Nitendum est fideli seruitio: industria continua: & patientia nō solum diuturna: sed forti. uexandę aures praepositorum nostrorum querelis non sunt: nec praedicanda illis merita nostra. Cōmemoratio isthaec inquit Terentianus ille: exprobatio est immemoris beneficii. Bene operando nō loquendo petēndum est: sat petit qui diligenter seruit. Coram Rege suo inquit Flaccus: de paupertate tacētes plus poscente ferent. Non dicam extenuandorum laborum tuorum causa: sed ut alienos quoq; agnoscas: quorū tu uix auditor ego semper testis fui. Carolus Cremonensis in iisdem angustiis fuit uno tempore: & ius dixit: & litigauit acerrime: & rationarium tenuit: & solus exegit: & profectus quo oportuit est: & caetera non mensibus octo: sed biēnio toto exercuit: quibus te grauatum affirmas. Idem etiā fatigatione continua praestitit Abbas: & quandoq; in redimendo Lorentegio discrimen uitae adiuit. Horum tamen nemo cum a me castigaretur segnitiae prelaturum se heremum suis laboribus dixit: ut tu nunc molliter nimium scribis. At dices eorum exitum uides. Plane uideo. Sed mea non sua causa id accidit. Imperaui multa: quae ingrata fuerunt isthic. Opinio arbitrii eorum non uoluntatis meae: & mādati pessundedit eos: & nocuit mihi: Si (quod tandē facio) quod tibi indulgeo: Quod Principi non aduersor: & suis: Vicariatum illis tenentibus indulsissem: fuisset alia rerū cōditio: unoq; tenore omnia processissent. Sed odio ꝓpter me habiti in optima etiam causa ius meum tenere non potuerunt. Cras si muto cōsilium: & tecum is sum qui eram cum illis: non poteris tu artificio quocūq; tuo prudētia ulla tua auertere calamitates consimiles. Credo: immo & certus sum fuisse tibi in extricandis rebus curas innumeras: & defatigationes cōtinuas. Sed quęso te cum de his tam asseuerāter mecum agis cum eo te agere putes: qui & expertus est alios: & tua non ingrate nec maligne diiudicat. Tacere non possum quod nuper scripsisti de exigēdis pecuniis. Ais breui octo mensiū tempore plures a te q̄ a superioribus Vicariis exactas missasq; ad me pecunias esse. Disertum negocium. Confer nunc tua illorumq; tēpora. Fuere illis plena semper tumultus: indignationis: & odii. ac tum primū ex naufragio il

lo graui quinq; milium aureorum surgentia. Tua iam pene portum tenentia: & ab odio in gratiam uersa. Tamen codice rationario inspecto: In quo Medici mẽsarii pecuniam isthinc missam mihi describunt: inuenio a duodecima Nouembris. 1466. usq; ad Aprilis. xx. quod spacium est mensium quinq;: missos mihi a Stephano eẽ aureos mille septingentos uiginti. Tu nunc rationem subduc quot ad quartumdecimũ usq; Decembris: ad quã diem datæ sunt litteræ tuæ: huc ad nos miseris. Videbis comparationem hanc diligentiæ minus q̃ putes ꝓcedere. Hæc ad labores aliorum & tuos Deo teste: imputatione tua magis q̃ uoluntate mea adductus. Sed uidi ex litteris iisdem impatientius te ferre: q̃ deceat castigationes uerborum: quas facio. Idq; alteræ ad Volaterranum scriptæ ante a me solutę: & lectæ: q̃ traditæ planius indicarunt. In quibus doles molestas admodũ ad te litteras mitti non tam meo iudicio q̃ aliena suasione cõceptas. Erras uehementer de me: quem putes & leuem esse & credulum: & ad te uexandum quem diligo: domesticorum artibus duci. Non plane me noscis. Ostendis ex propinquo parum famulatum te esse: & absuisse diu Florentiæ: Priuerni: atq; Papiæ. Imperare meis soleo non eorum subire imperia: quorum quidẽ nemo iam est: qui ad primum hiatum oris non se intellectum existimet. Illud uero est. Hactenus neglexi multa. Rem familiarem cognoscere piguit. Delatis acquieui. Al studio alieno malui: q̃ meo. Mutaui iam mentem. Intelligere omnia uolo: & castigare: & urgere: & ad præscriptum meum stauere: & qd exactũ exigẽdũ ue sit diligẽter scrutari: Putans ni ita faciã: me domi meæ iuxta uerbum Apostoli præpositum bene non esse: ad quam rem etiam necessitates multę me adduxerunt. Itaq; cum tales a me litteras leges ex me non aliis esse illas intellige: nec quenq̃ ꝓpterea iudica. Sed ualde tener es si admoneri sine molestia nequis. Quid iã me tecũ agere oportet: aut quam uitæ legem haberi: si ad præscriptum tuum erit scribẽdum? Mutanda uidebitur omnis nostra conditio. Seruus ero ego: Dominus tu. Rogabo ego: tu imperabis. Non ita boni obsequii domesticis conuenit. Accipienda patienter est omnis correctio: siue iusta illa sit siue iniusta: & plus iuris semper Domino relinquendum. Possum ego sine molestia ferre: tantum alieni aeris inueterari: & negligi? Possum non urgere ad exigendũ ministros? Possum etiam si quid isthinc duobus aut tribus testibus de nescio qua pompula scribitur obliquis uerbis non admonere? Possum deniq; excusationem hanc non castigare: quod imbecillitatẽ equi tui causam non obeundi necessaria dicas? quasi aut emi alterum piaculum sit: aut sũmi ab amicis isolitum iudices. Scribo hæc: nouit Deus perq̃ inuitissimus: sed necessario scribenda sunt semel: ut uel uoluntatem meam intuens: ad illam te

formes:uel si ita grauis censetur locum consilio habeas. Ego mei dissimilis nec possum essenec uolo. Nosti si non medullitus at:ad cutem quale me ii habent:cum quibus negocium est. Placere tibi talis si possum: est quod & mecum leter:& tibi gratias agam. Hucusq; ex Domini imperio. Nunc reliqua ex patris officio accipe. Christophore ama dominũ tuum ex intimo cordis. Amari uere non potes nisi & uerum tu prestes amorem. Estimatio eius tibi ante oculos sit. Huc tua referantur consilia. Pende ab illo totus:& te ipsum ne diuide. Neutrius eris si duorũ esse cõtendes. Quomodo ego meum te iudicabo si sacerdotiis obligatum isthic te esse conspiciã? Lazari Aretini:& Archidiaconi placentini mox apud me psonam subibis. Alterius uicem nõ meam agere credam Vicarium meum. Ita uult ratio. Ita humanitas suadet. Ita experimenta ostendunt. Porro autem libere ac nude in omnibus agito mecum:duplicẽ corde detestor & odi. Litteræ tuæ semper uerum aperiãt. Simplicitate fortius stringar q̃ artibus. Bonum esse artificem conuenit:qui circumuenire me artificiis quærit. Odoro egregie. Natus si essem catulus sagax: emendus eram precio multo. Patere etiam quæ scribuntur ad te:siue placeant: siue displiceant. Humana nõ opret: q humana pati non uult. Opera insuper tua ne plus iusto expende. Vanorũ aut mollium est ista natura Iudicium his siuito:quorum spem sequeris:& gratiam paras. Familiam ex qua fuisti: & es fraterne diligito. Benemereri de omnibus stude. Neminem ludito. Scripsisti nuper Carolo nostro. Venturus hic diceris. Expecto te. Litteras mihi cum dolore ostendit derisum se putans. Dictum non placuit:si credis eum esse uenturum sic male principi acceptum Iruiras est:si nõ credis improbitas. Boni quicq̃ dicere ide nõ possum. Doctor est:dignus est:natu te maior: & familiæ meæ tot annos magister. Taceo. n. quod in affini suo est factum: in quo certe prudẽtiam tuam requiro. Milies licet scripsissem ad te optare me in singulis castellis ecclesiæ nostræ singulos domesticos Cichi:in hoc tamen:& seruare beneficium meum propter Karolum illi debebas. Vel si seruari non poterat ad probandam modestiam tuam necessitatem mihi ante ostendere:nec prius statuere q̃ responsa ad litteras tuas acciperes:& mihi Cichi litteras mittis: gratias de promisso agentis:ut uidelicet probare cogar quod factũ reprehendo. Nescio tuam magis in ea re an alienam cupiditatem ostenderis. Parari opto potentium gratiam:sed nequaq̃ his uiis. Ignoro quoq; an tanti id faciat Cichus quãti litteræ probãt: Quæ:& manu eius sunt scriptæ: cuius pater perficitur:& chirographum Cichi ex consuetudine sua non habent. Sed missa hæc facio. Tu in cæteris cõsideratior eris posthac: Nec me amonebis ut diligenter ante expendam quæ tibi iniungo. Neq;.n.sigilla

tim singula expendi a Dominis possunt in rebus longinquis: & ideo fides ministrorum deligitur: ut in cōmune mandata sapienter dispensent. Crede mihi bōitatis tuæ: & prudētiæ erat pręstare: quod dico. Ad monita redeo. Conscientiam cole: Deum time: & Sacerdotem te recordare: animam præferens sæculi bonis. Crede melius esse nomen bonū q̄ diuitias multas. Illud eleuat semper: Hęc plerūq; corpus: & animam pessundant. Memēto iusiurandi in Altari Domini pręstiti: Quod ego tam diu rememorare contendam: quoad tu Vicariatum nostrum tenebis. Si illud uiolas ad gehennam ædificas. Fis furti: & perfidię reus: a quibus ante restitutionem nec te liberat Deus: nec ego te eximo. Porro autē bonam famam custodi ministerio tuo maxime necessariam. Si quid circumstat quod in sermonem hominum ueniat amputa illud: & malignantium ora conclude. Disciplinam domesticam serua. Ordinem rebus omnibus statue. Si quid est superfluum quod familiam grauet: & augeat sine fructu impensam recide. Fac cum mittam: qui acccepta: & expensa ex codicibus tuis pro me recognoscant: frugalitatis te: & parsimonię non damnatæ cōmendem. Nam quæ ad diuinum pertinent cultum ideo minus tibi inculco: quod uoluntate Pricipis alieni sunt operis. Hunc tamen atq; omnem iuris dicendi diligētiam: & integritatem q̄tum potes adiuues rogo. Audi nunc contra quæ leuare animum in laboribus possint: Loquor in conspectu Dei: & fidem sacerdotii in testimonium affero: nil mentiens: nil fingens: nil ad ducendū te uana spe asserens. Tantum ea promens quæ īterioris sunt sensus. Amo te plurimum Christophore frater. Glorior mecum ministerio tuo. Dignum honoribus: q̄tumuis maximis statuo. Nosco quanta Papiensi tuo præstiteris: quāta præstare quottidie possis. Memor sum per me Sacerdotem te esse. Per me deberi tibi unde ali Sacerdotium possit. Nō quia absis minus in animo es. Absentia omnem tui curam adauget. Vt tu mea curas isthic: ita ego quottidie quomodo curare tua ego hic possim excogito. Ardeo cupiditate assequēdi aliquid digni: in quo nostram gratitudinem noscas. Occasionem hanc cōfido Dominus dabit. Dixi tibi abeunti futurum me credere ut pēsio quinquaginta ex transactione quadam Archidiaconatus mei Xanthonensis in annos singulos tibi daretur: Temptata res parum successit. Defunctus est nuper titularis quidam Episcopus: cui a me ex prioratu Britānico ducentorum pensio quadraginta in Britānia debebatur. Liber nūc est prioratus: & totus tituli mei sine lite possessus. Hunc tibi dicaui. Oraui Falconem nostrum uideret quomodo ad utilitatem tuam posset traduci: uel italici Sacerdotii cōmutatione: uel Priuilegii ad possidēdum impetratione: uel si horum nihil est in uenire; maioris alicuius ac firmę pensionis constitutione. Rem cōficiendā

suscepit. Quod illi dixi hoc meo chirographo tibi cōfirmo:& propositum non sum mutaturus: Significationem hanc uolūtatis bono animo accipe: & de reliquis spera. Supplicaui sæpe pro te. Oraui Pontificem memor esset tuæ uirtutis:& meritorum in me. Quæ egisses beneficio meo cui dicta edoxcui. Benigne est semper respōsum:& tuæ retributionis bona spes data. Habui adiutorem omnium Bononiensem nostrum:& testem. Iterum dico con fide Christophore:& dissolutas manus conforta:ac genua debilia robora: Domino imprimis tuum animum credens. Prope est enim inuocātibus se: Inuocantibus in ueritate:& operantibus bene. Iuuenis es: ego non nimiū senex. Amo te: īgenio tuo summa omnia tribuo. Curiæ nostræ uaria est:& frequens fortuna. Sum Cardinalis. Hominē habes:cui si quid gratia Creatoris aspirat tibi aspirat. Iactura tot annorum seruitii tui per impatientiam non est facienda: Nec detrimento diuturnioris temporis Dominus nouus quęrendus. Meus es:& meum te esse probabo. Assit modo uita: Futurum spero:ut alteri alterius non sit pœnitendum. Scripsi hæc uno impetu mentis:charitatem secutus:& mea manu scripsi:ut inter nos tātum cognita essent:& tu me magis ex propinquo audires. Nil scripserunt digiti quod non dictauerit cor. Si quando uacui temporis aliquid erit:non erit inutile epistolam resumi:& relegi. Reliqua manu Volaterrani accipies. De Ioanne tantum Theutonico addam:& uerum fatebor. Eram cum illum uocaui familia modica: Quęrebam ministros ad mensæ ministerium aptos. Hunc me mineram cum apud me fuit dexteritatem non inconditam ea in re habuisse:& corpore nō esse abiecto: uestire illum uolebam:& ad obsequium lautius adhibere. Si tibi est utilis:ut scribis: & necessarius cōmunibus rebus: retineto isthic. Addendi non minuendi sunt:qui nobiscum laborant. Vide tamen si quid domi superfluit seruitii inutilis: Id nec apud te nec apud aliū sit. Dominus Deus sit adiutor laborū tuorum:& custos uitæ. Atq; ego tibi paterno affectu benedico. Vale. Romę. xix. Ianuarii. M.cccclxx.

Antonio Mutio Cancellario Florentino.

PAter Antoni patrem appello:quod educatio tua in hanc usq; diem alimenta spiritui prębet:si non q̄ta oportet: at quāta sunt satis ad cognoscendam in errore semitā rectam. pater Antoni inq̄ salue. Litterę tuę te mihi ante oculos posuere. Intueri sum uisus:quem olim ut alūnum sequebar:uenerabar ut sanctum: Audiebam ut institutorem animę meę. Memoria illa casti Tyrocinii etiam senescenti nihil iucundius. Fecisti recte sensum hunc innouare. Sæpe ut innoues peto: & precor. Biennio ante cum uenissem Florentiam dolui te non uidisse. Inter cæteras

necessitudines tua mihi futura erat acceptior: uel occupationes tuæ: uel mea quædam non necessaria aduersio te mihi ademerunt. Retulissem abiens plænam uoluptatem si una hæc non abfuisset. Det Dominus: in quo est glutinus noster ut complecti te aliquando meo animo possim. Interim imaginem congressus litteræ præbeant. Extulit mihi dignitas terrenā hāc speciem: Animum in sua humilitate continuit. Inopiæ ueteris: & amicorum: & consuetudinis: & locorum quoq;: In quibus ad uirtutem exercitatio fuit grate ac pie redeo in mentem. Vti Antoni Papiensi potes ut utebare antea Iacobo. Immutatum tibi nihil inuenies. Filio: quem dicare Deo cupis alterum me parentem præstabo. Debetur hæc pietas meritis tuis. Partiemur operam inter nos. Curabis tu ut dignus ecclesia fiat: Ego ut alimentum ex altari Dñi habeat. Puto in eo offerre te Deo munera iusti Abel: nō cęcum: nō claudum: non turpem ex grege filiorum tuorum ut uulgus parentum solet: Sed quem eximium tuo iudicio noueris. Idq; ut præstes libere admoneo. De sancto suo hoc illi prospiciens incrementa gratiarum accumulabit capiti eius: & fiet holocaustum acceptabile oculis suis. Chrysostro cōmendatione opus non est. Si quis autem cumulato iam amori addere aliquid suis commendationibus potest: es tu unus: qui id nonmodo pro coniunctione nostra: sed pro imperio etiam apud me possis. Vale nostri memor. Ad. xxvi. Ianuarii. M. cccclxx.

Christophoro Pratellæ.

Excusationē tuam intelligo. Missa iam faciamus præterita: Nouorum sit ratio. Induatur uel continuetur potius is homo qui secundum Deum creatus sit. Cor meū habes Christophore: Fide & diligentia illud conserua. Vigilat ad tuam salutem. Idq; si uiuet: Deo uolente intelliges. Scio tibi igenium esse: & dexteritatem: & amorem in me: & litteras: & mentem etiam rectam. Operam si adiicies his nil te esse perfectius poterit. Nunquid non operor dices? Ad officium satis. Ad animum meum uellem aliquid plusculum. Frontem ne contrahe. Vt te impatientiæ: ita me nimii desiderii damno. Opto interdum quod magis expedit mihi quam meis sit facile. Non desino propterea eorum diligentiam ponderibus iustis expendere: in precio habere: & menti affigere. Lege quæso uel magis lectita: non rationaria modo quod te proxime admonui: sed documenta omnia locationum aliarumq; rerum: quas Vicarii ante te transegerunt: eaq; tam tibi fac nota q̄ ungues & digitos. Ad quottidiana plurimum conferunt. Sic plærumq; de iis ad me scribis ut in multis uidearis hospes: & peregrinus. Apud me autem quod uideris timere: neminem putato uocē tibi posse præter te ipsū. Aetate iā sapio: & meos: nosco īgeniū.

Credulũ qui me putat id putat:q͞d nõ tam eſt q̃ apparẽt. Beneuale Romæ calendis Martiis. M.cccclxx.

Ia. Cardinali Papienſi Ia. Minutolus.

NOn eſt nunc cantandum. Res uera agitur. Mors imminet Dño Nicolao noſtro Lucẽſi huius prouinciæ praſidi: Cuius hoĩs magnam facimus iacturam. Ego præcipue: quẽ ipſe dilexit ex corde. Sed de illo hactenus. Vmbræ ſomniũ homo. Venio ad inania noſtra ſtudia. Habet iſte plura beneficia in patria ut exiſtimo ſeptem. Ex his ſuppliciter aliqua petit Reuerendiſſimus. D. Theſaurarius meus a Pontifice. Affert eas rationes quæ mouere habeant Principis aĩum: Longæuam Curialitatem: ſeruitia: & pericula cũ Reuerendiſſima poteſtate ſua mihi cõia: direptionem rerũ ĩ caſtris. Vtrũq; doctoratũ aſſiduum malũ ſcribẽdi litteras: quo ſolus hic agens diſcrutior: & alia Reuerendiſſimæ dignationi tuæ notiora. Ad hæc nonnihil affinitatis q͞d intercedebat. Modo non deſit Reuerẽdiſſimi numinis mei Papiẽſis graue teſtimoniũ cæteris præponendũ: quod imprimis adfuturũ ſpero: nec mea fides falletur. Per quã obſecro adſit mihi Reuerendiſſima. D. ueſtra: & mãcipiũ peculiare ſuũ erigat ſine hoc præſidio labantem. Ne pigeat ea repetere: quibus alias ex torſit a Pontifice neſcio quid leue. Hic opus hic labor eſt. Hæc mihi ad quietẽ uia: poſtq̃ auctoritas noĩs tui depulit me a rei uxoriæ cogitatione: quæ mihi nulla eſt. Sed ſi concedetur hoc illico aggreſſurus ſum omni conatu ſuaue iugum Sacerdotii. Paucis actus uideor mihi magnis ſermonibus inſtetiſſe opportune: & ĩopportune. Id facit concepta ſpes de fide Reuerẽdiſſimæ. D. ueſtræ in me: quam nunc imploro: q̃n & res: & tempus: & cætera adſunt. Si res exiget: trahendus huc eſt Reuerẽdiſſimus. D. Bononiẽn. alterum patriæ lumen: ad quẽ nõ ſcribo cõtentus uetere patrocinio Reuerẽdiſſimi mei heri Papiẽſis: quẽ Deus ſeruet incolumẽ. Ceſennæ. xxviii. Aprilis. M.cccclxx.

Iacobus Minutolus Cardinali Papienſi.

HEri albeſcente cœlo: qua hora Deo placuit ex debili corpuſculo fortem animam Domini Nicolai de Vghizano ad ſe reuerti: ſcripſi ad Reuerendiſſimã. D. ueſtrã: Simulq; curaui: ut ſupplicatio traderet͛: quæ a Reuerẽdiſſima clemẽtia ueſtra porrigeret͛ Põtifici. Quod deuotus ſum tuo numini facit: ut credã ſperẽq; ea fieri ex mea ſnia: exq; fide Papiẽſi: qua nihil apud me firmius: nil ãtiquius. Adiiciet huic curæ ſtimulos: q͞d niſi mihi ſuccurrat͛ ut ſit tuta ſenectus a Tegete: & baculo: ad Papienſe Tinellũ ẽ mihi redeũdũ. Video has nr̃as adminiſtratões euaneſcer͛: noſq; haberi ꝑ abſẽtibus. Quo fit: ut niſi Spalatẽſis ꝑſtet uiaticũ mẽdicaturus ſim hoſtiatĩ: quoad ẽcipiat me ꝑſidiũ meũ uetus: & certũ: & imploraturo fidẽ tuæ

Reuerēdissime.D.Cui diffidere uidebor si pgā i hac ambiguitate:an mihi quicq̄ ex bñficiis uacātibus parauerit.Quod si pro instituto:& more curiæ cunctāter fieri oporteat:rursus obsecro nō deficiat manus tua:quæ me cœpit erigere.Has lr̃as afferet Perfrācīscus aduocatus nobilis Lucēsis: uir & hūanus:& frugi:nec minus doctus:q̄ ēt a me cōmēdādus: cōmēdabit me Reuerēdissimę.D.uestrę:& Pōtifici:ad quē intrabit cū ueniat nō uacuus: ut in cōspectū Dñi accedendū est.Visitabit ēt Reuerēdissimā.D.uestram Germanus meus:quē p̄monui isthuc ut ueniat:qñ ego hinc auelli nō possū nisi magna muri cū pte.Hūc cupio itelligere me tuæ pietati esse nō ingratum.Cōducet rebus meis ēt domesticis tm̄:tamq; ingens testimoniū.Hic torpemus ocio:Milites ignauia:& squalore ne addā timore.Pauci.n.ex rebus nostris exigētibus equū cōscendent:Hiq; inermes:aut inualidi macie rubigineq; cōsumpti.Mentiri cupio.Sed ut hæc nostra segnities deteriorē nō pariat fructū:q̄ malū cōsiliū superioris æstatis: Milites iuasit desperatio malorū extremū deficiētibus belli neruis.Secūdi anni mēsis Aprilis actus est:& primi anni octaui mēsis stipendiū oībus nondū est psolutum. Hæc sunt hostibus notissima.Quod si:ut fertur bella fama cōstant :imminet nobis extremum excidium.Sed id Deus auertat.Ego me Reuerēdissimę.D. uestrę humilem seruum cōmendo.Cesenæ.v.Maii.M.cccclxx.

Burgesio Doctori Senensi.

CHaritas uestra erga me suasit discedenti mihi nup a uobis:ut īiungerē nōnulla:quæ meis cōmodis mediocriter cedūt.Ea rogo pro beniuolētia nr̃a:& cōpaternitatis uinculo mēte nō excidāt: Sed diligētia illa curent̄:qua a Dño meo Burgesio curari solēt:quæ sibi sūt aīo.Repetā breui.Primū opto prædiolū de la rosa Troyole cōterminū mihi expediri loco magisq̄ ,pcentu optabile.Deinde tres uel saltē duas ædiculas meis oppositas uendi:quæ sunt Administratoris Seneñ.hospitalis:ut si qñ illuc uelim diuertere:hēat familia ubi cōmodæ habitet. Hoc pene ante oīa cupio.Accedit tertiū de heremitorio mihi cōiuncto:aut saltē de hortuli pte:quā credo Portinā ostēdisse iā ur̃æ humanitati.Tēptata sępe sunt oīa: negligēter semp:aliqñ iprudēter.Si nūc opa cōpatris oium solertissimi: ingeniosissimi:& amātissimi nō ipetrant̄:spem simul cū labore depono.Nō putās absolui posse a quoq̄ ullo tpe qd primo impetu ille non fecerit.Bene ualete Compater:& cōmatrem meā salutate uerbis meis.Romæ.

Achilli Petruccio Senensi.

QVereris liberalitatem meam minorem tua expectatione fuisse & ad eundem me iudicem prouocas.Prouocationis huius breuem sententiam accipe. Si prędiolo tantū satisfaciendū erat nō

tu plus accipere q̃ Marianus debebas. Qui iuste æstimant hoc libere iudicant. Si uenditioni difficili:non tanta debebatur duritati commentitiæ merces. Sin uero tuæ in rebus tuis opinioni:nõ ego is sum:qui opinionem cuiusq̃ emam:sed rem. Cõsuetudinem tñ meam secutus tecum liberaliter egi:& largior fui q̃ debui. Nemo prçter te Senæ est: qui non & meũ factũ laudet:& querelas tuas nõ improbet. Rogo pro amicicia nostra ut te post hac semper ad rationem referas non ad affectũ. Fallitur illa nunq̃:hic sæpe exorbitat. Cumq; bene agitur tecũ gratias agas:& sileas: nimius habendi amor nec suadet quicq̃ bñ:nec cõsulit. Vale.

Colantonius Lentulus Cardinali Papieñ.

ETsi superbum insolensq; haberi potest p̃stantissime pater:priuatæ conditionis uulgarisq; doctrinç hominem eum uelle litteris prouocare:quem cum ob singularis eruditionis præstantiam uitæq; sanctimoniam:tum maxime ob dignitatem: in qua excellentes uirtutes tuæ te collocarũt omnes: & uenerantur:& admirãtur:tamen cum iam pridem te absentem ex multorũ testimonio obseruauerim:iudicaui ad meã erga te summã pietatem ptinere: ut quoquomodo possem in te aĩum meũ illustrarem. Id quidẽ mihi omnino statuenti uel illa ratio uisa est q̃ optima: ut quando scilicet prçsentia tua dei bñignitate oblata eẽt:nec pudori meo satis decorũ cẽserẽ:si te corã iprobe cõuenirẽ. Nõ putaui mihi cõmittẽdũ: quominus per lr̃as:quç ut inq̃t Cicero nequaq̃ erubescunt: summã meam in te obseruantiã declararẽ. Amo te: & obseruo Reuerendissime pater ob multa ornamenta. quæ nõ tam maiorum splendor. aut opes: aut quæ plçrosq; torquet ambitio tibi pepererũt: q̃ uitæ itegritas:quã cũ bonaꝵ artiũ studiis coniunxisti. Tu solus es hoc tempore pace aliorum dixerim:qui ex religionis nostræ principibus cum exactissimo cerimoniarum cultu: & uigilanti religionis studio:eloquẽtiam cæterasq; liberales disciplinas copulaueris:quç q̃to ornamento sit hominum generi nõ est nunc referẽdi locus. & quando tu ipe locupletissimus sis testis:cui sola eloquentia cum probitate coniuncta ad istam dignitatẽ:in qua locatus es gradũ præbuit expeditissimũ: sæpenumero ĩ familiaribus sermõibus:quos cũ multis hẽre soleo: & prçsertĩ cũ uiro clarissimo Diomede Carapha Comite Mataloni:q te summo amore:& obseruantia prosequitur: & cuius in familia nos uiuimus:ea de te me sentire affirmaui qđ de uiro:& sanctissimo: & doctissimo sentiendum est. Vale æternum præstantissime pater: & pro mea in te pietate nil aliud peti certo scias: q̃ ut me in numero tuorum cliẽtulorum ascriptũ esse non dedigneris. Vale iterum:& musam Martiam audire libeat.

O decus Ausoniæ quondam Grayæq; Mineruæ:
O decus Aonii diuæ Iacobe chori:
O cui uirgineæ cingebant tempora frondes:
O uates Phœbo semper amate Deo.
Quãq̃ sacra Iouis celebres nunc carmina ueris
Et Vaticani munera sacra loci:
Tempora sint q̃uis rubra redimita tiara:
Arrideatq; tibi Pontificalis apex:
Fronte tamen musam nostram dignare benigna
Spectare:& lusus inter habere tuos.

Campanus Cardinali Papiensi.

Senẽsium oĩum cũ sis:& habeare patronus acerrimus:Bonsignori cãm accipias necesse est:ut psonã prastes quã induisti. Vteris tñ arbitrio tuo:mihi satis fuit quid te deceat sũmonuisse. Sirenulam e medio detraximus mari. Cãtat mecũ hos uersus nõnunq̃. Viuamus Papiensis:& poteter quemque fors tulerit feramus ictum: Victuri ꝓpe pul ucrẽ Sybillæ una:Milleq; sæculis daturi quod tp̃s nequeat negare nostrũ. & quę sequuntur. Sequunt̃ aũt gesticulationes mille. Cantat & epigrãma illud:qd inceptũ ad te missum postea pfeci. Campanũ ueterẽ tuũ clientẽ: Ad cœnam Papiẽsis acciisti. Ad cœnã ut ueniã parato cœnã. Nam cœnã uolo nõ crepationẽ. Caulatã dabis aut cutẽ suillã: Aut flauũ cicer: aut leuẽ fabatã. Noli Ficedulas auesq; cortis: Tota q̃rere copiosus urbe. Parcas turturibus meis tenellis: Et pdicibus atq; phasianis: Quos nup dederat meus poeta. Tñ caseolis licebit uti. Ventri cætera pone delicato. Nobis in tenui placet catino: Fumãs brassica:sinciputq; porri. Neruosiq; pedes leuisq; grus nus: Et qd Marsia nollet attulisse. Cõgressus tibi phœbe tã proterue: Hoc pacto uẽiã semel ue bisuę: Atq; oĩ quotiẽs uocabis hora. Nã cœnare uolo: crepare nolo. Sed o qñ ad te sine quo uita mors est: Lux tenebrę. Fœlix uale. Cãpani memoriã ne abiice. Si qd ꝓdesse potes in æde Sãnitica: & cogitas & aggredere. Vnus sum ꝓ quo: & potes: & debes cũ gloria laborare: & Iterũ Vale. Instat hic: & nox est: & cœna oculis natat.

F. Cardinali Senensi.

Nescio qũo pater Amplissime: cum nihil habeamus in hoc sęculo charius tpe: nihil tñ proiicimus uilius. Indulgemus inanibus curis. Ocia mala cõplectimur: & crastinũ expectantes pollicemur nobis innumera. Nihil oĩno persoluimus. Non ita uiuẽdũ cultoribus Dei. Pugnandũ contra inertiam: tanq̃ contra hostem blandiciis nos obsidentẽ. Ad operandum quoq; minima horæ pars non est expectanda. Quęrenda

magis ab opere quies:q̄ a quiete opus petēdum.Periit quod iam preteriit: deq; ipsum quod uenit preteriti damno imbecillius redditur.Admonet effi cii nostri nos uitæ conditio:suis angustiis misera .Breuis etenim est:assimi lis uapori ad modicum apparenti.Celeritate incredibili labitur:nil in pedi mēti habēs ad moras.Dum molimur:& nitimur: & inanes spes nectimus: occupat nos senectus:& mors.More aquæ ad exitum festinant menses:& anni:queq; antecesserunt iam non sequuntur:& quę abierunt ultra non rede unt.Occidens sol mane resurgit.Consumpta luna in orbes reuertitur.Desi nens annus ad eadem semper redit principia.At nostra omnia sine ullo na turæ præsidio minuuntur:& fugiunt.Nec tā bona sunt quæ ueniunt:q̄ quę abierunt.Adhibenda igitur omnis industria est:ut tam preciosæ rei nō fiat iactura:Sed temporum fragmenta colligantur ne pereant.Pereunt uero in anibus : ut plurimū studiis:quæ superfluo sumimus:inter quæ cōuiuiorum solertia imprimis est . Frequentes etenim in his plus nimio sumus non ad charitatem ut sunt instituta:sed ad ambitionem illa adhibētes. Diem sæpe integrum.Quid dico diem? Verius dies totos adimunt nobis. De uocādis conuiuis longe ante initur consilium.Queritur ut bene conueniant:ut sint grata consortia:ut non neglīgātur ii:quorum in nos extant quottidiana of ficia.His iam uocatis accersitur dispensator domesticus.Describitur epula rum numerus atq; diuersitas.Iubentur conquiri omnia : ut q̄lautissimum: plenissimumq; conuiuium fit.Is insuper:quem uocant Aulæ magistrum: admonetur pluribus:ut ad diē horamq; parata habeat singula:Ornati sint Abaci:compositæ mensę:Ministri instructi:atq; expectantes.Edicitur por ro quo ordine:& quibus interuallis:quidq; uelit afferri.Sua itidem de uinis est norma:ut acida : ut dulcia:ut nigra:ut alba:his uel illis epulis socientur. Omnibus autem sollicite imperatis adhuc non quiescitur animo.Anxietas illa succedit:ne ex his quicq̄ uel obliuione uel negligentia corrumpatur.Ita q; requirit sæpe:Admonet sæpe.Tota domus se inquieto in eadem inquie tudine est.Inter has uero nugas quid oro loci ad sanas cogitationes relinq tur.An non hoc spacii totū uana indecoraq; occupatione conteritur? Age uero aduenientibus iam conuiuis nisi inurbani uelimus esse:excipiendi illi quidem sunt:& uerbis tenendi donec uel uocatorum numerus assit: uel ad uenerit hora:uel magistri etiam dicto mollita cibaria nuncientur.Prandet posthec: q̄ta mora:& interuallis non dico.Nos ipsi uanitatum nostrarum conscii sumus.Tolluntur tādem mensę : pudor est conuiuas statim emitte re.De blandiēdis ex hylarandisq; alia consequitur cura:Donec familiæ quæ reducant domo aduenerint.Risibus interim:& confabulationibus tota ex pectatio trahitur.Inclinante iam die tandem mittuntur graues ipsi: & gra

uem hospitem relinquentes. Distentum uero corpus tam multis: & uariis in somnos resoluitur. Neq; enim est facile uel saporum uel conuiuarum gratia feruente mensa non infarciri. Itaq; a mane in noctem abit tempus inutile: nil habens inter homines laudis: nil in conspectu Dei qd placeat. etenim iuxta uerbum Apostoli. Non cõmendat nos esca Deo: nec bonum est relinquere uerbum eius: & ministrare mẽsis. Audi & aliam: nescio animi an corporis maiorem occupationem: quæ uelut pestis hominẽ totum apprahendit: & suæ potestatis esse nõ finit. Quęruntur clientelę Regum: Principũ: populorum: prælatorum etiam: qui in numero aliquo sint. Appetuntur longi comitatus: qui nos in curiam descendentes ducant: atq; reducant. His impẽduntur operæ nostræ: atq; horum dies sunt uniuersi. Neq; enim aliter retinere illos in obsequio possumus. Itaq; patere necesse est omnibus horis cubicula nostra: Audiri uanitatum multarum ambages: & quæ petuntur: siue bona sint: siue mala pf. ciẽda suscipere. Si negamus: descrimur ut ignaui: & tanq̃ ad obsequendum difficiles soli relinquimur. Itur ergo ad Pontificem ne pereat cliens: sacculo & manibus petitionum inanium plenis. Longa negocia longiora colloquia desiderant. Nos proponendo: Ille negãdo: Iterando nos atq; rogando: Contentius iam nos Flagitando: Indignantius ille iam respondendo: consumpta die intramus in noctem: & ad quintam sæpe continuatur instantia. Quiq; curat siam corporibus quietẽ domi capere deberemus: uanis cliẽtelis extra operã damus: ambitioni nõ beneficentiæ seruiẽtes. Reuersis autem: & lassis: incertum esse incipit somno ne an cibo sit indulgẽdum. triste ac molestũ utcũq; acceperis. etenim si uentre uacuo cubitum imus noctem insomnem agentes cogimur in diẽ uenientem dormire. Sin uero alieno etiam tempore cibis implemur: tumultuante stomaco id ipsum subimus incõmodũ. Ita ex antecedenti die sequentis instituitur iactura. Aduolant postridie ad nos sectatores hi nostri: & qd in rebus suis sit actum requirunt: Pro certo habentes gratia intercedentis impleta esse quæcũq; desiderent. Hic quoq; impendi nos ad noua temporum damna oportet. Neq; enim paucioribus probanda illis est diligentia nostra: & fides q̃ ante Pontifici insinuanda petitio fuerit. Itaq; & nos excusamus: & negati rationem afferimus: & illos consolamur: ac ut non discedant tristes secundam sæpe operã pollicemur. Quibus in ludis ita frequẽs ambitio est peneq; continua: ut diuertere animum ad curas honestiores sit oposiur. Omitto tristiciã cordis: Iracũdias tacitas: & innumera uitæ tedia: quæ inde domũ sæpe referimus: & qbus cõfecti de quęrẽdis tñ oblectamẽtis ad retinẽdam ualitudinẽ sollicíti sumus. Transi porro atq; aliã tporum calamitatem attende: non inferiorem prioribus. Euagamur per singulos

pene dies uel ambitiõis causa uel uanitatis. Nec quicq̃ cubiculo nostro nobis infestius. Religionem obtendentes modo has modo illas basylicarum petimus stationes: Eas uero ut plurimum: ad quas conuenire populus frequentior solet: ut non tam exhibendi nos Deo: q̃ ostentandi in turbis uideamur curam sumpsisse. Aliquando uero urbem egressi circumductus longissimos agimus: & aut uenãdi: aut aucupandi studio lõgius pereramus: utrobicq; diem integram frustra consumentes: Quorum si nihil in seuerio re alicuius uita est inuenire: Altera nihilominus: atq; haud scio an grauior inspicitur occupatio. Visitantur per girum domi suæ Cardinales: nunc hi: nunc illi prout ad rationem nostram conuenire eorum gratiam existimamus Sermones de manibus sunt. Ipsi eos nos nouimus. Veniunt in mediũ querelæ de Pontificibus multæ. Opera illorum sigillatim damnantur: uelut detrimẽtosa ecclesię: & nobis etiam grauia. Proindecq; iam de obitu: & successoribus longa est indagatio. Nec desunt murmurationes innumeræ: detractiones: ac maledicta de multis. Quibus i rebus & tempora inaniter assumuntur: & illud accidit mali: ut frequẽter uulgi oculis linguisq; oblati uiliorem pręstemus hanc nostri sacerdotii dignitatẽ. Occurrit par alia penecq; germana mẽtis uexatio: a bonis quocq; nos operibus amouens nimietate sola damnabilis: rei familiaris anxietas. Dum.n. uel exactam nimium disciplinam perquirimus: uel impendiis domesticis parcimus: Ipsi nos omnia & scire: & instituere: & dispẽsare: & cognoscere uolumus. Nec satisfacit ulla nostrorum uel fides uel diligentia. Numeramus dispensatori pecuniã. Ephimeridẽ expensorum minutatim discutimus. In rationaria maiera nostra manu cuncta referimus: mercatorum iam nõ Cardinalium tractantes officia. Horrea quocq; & cellaria oculis nostris sæpe lustramus: singulorum rationem a custodibus exquirentes. Quin & attentio illa misera atq; infœlix occupatum animum momentis omnibus habet: ne aut dispensator mẽtitis rerum preciis ignaros nos fallat: aut Culina suis profusionibus detrimento afficiat: aut in familiari cœnaculo posita disciplina laxetur: aut uero etiam ex cella largius: q̃ fit opus alimenta promantur. Itaq; sine intermissione peruigiles: cum per nos obire omnia ꝓhibeat dignitas: uocamus ad nos: inquimus: admonemus: litigamus: atq; in deliramentis huiusmodi totos dies inmergimur. Necq; uero in nobis omnibus etiam has rerum uãnitates contendo. Nam & nominare possum complures uitæ institutionibus claros: qui cæteris pro nihilo habitis uni semper uirtuti animecq; inuigilent: & in eo tantum iacturam se facere arbitrentur: quod necessario curandis corporibus tribuitur. Verum de his mihi est sermo: in q̃bus animaduersa hæc non obscure sunt. Igitur excellentissime pater: abiectis his inanibus

studiis:quæ haud dubie altricia mortis sunt: custodiamus quantum possu mus angusta:& labentia uitæ nostræ spatia. Operemur bonum dum tem pus habemus:dumq; lux lucet ambulemus ut filii lucis. Neq;.n.apud infe ros iuxta diuinum sermonem opus est nec ratio:nec scientia: nec sapiētia. sed tantummodo operum merces. Memores quoq; simus q̄ multis imper tiendi sint dies nostri: & q̄ diuersis opera debeantur.etenim si recte expendi mus qd Deo creatori: quid animæ nostræ:quid proximis quid: Romanæ sedi:quid sacerdotiis:quid creditis animabus:quid et familiæ debeatur: cu ius uera pietas non dominos: sed parentes nos facit: Intelligemus nil loci superesse adnugas: sed dispensati temporis reddendam Deo seuerissimā ra tionem. Abiiciamus somnos non necessarios desidiarum nostrarum comi tes.Præstent ii lassis quietem:non corporum sepulchra continua.Præuenia mus solem matutinis uigiliis: id agentes ut cum alii operari incipiant nos operum nostrorum iam media habeamus.Ad explēda tam multa dies ipsi satis non sunt.Accedant necesse est noctium partes. Dicet de se homo gē tilis Flaccus.Prius orto sole uigil calamū:& chartas:& scrinia posco.Ho mo christianus:& Dei seruus idem non dicet? Plus quoq; olei pro sæcula ri laude consumpserit Demosthenes orator q̄ uini? Doluerit etiam si quan do antelucana opificum uictus esset industria: nos pro æterna salute:& im marcessibili corona gloriæ non maiora uel eadem faciemus? Exuamus has tam familiares delitias:quibus circumdati sumus: & fluimus.Absit omnis tepiditas:omnis mollities: omnis īcuria:omnis negligētia:& tarditas:qui bus fabris surgunt gehēnę ædificia.Salutari occupatione mens semper ali quid agitet:ne tanq̄ desertus ager tribulis:& sentibus occupetur. Necesse est omnifariam cupiditatibus obsideri eum:a quo cultura hæc abest. Mul tam etenim malitiam ut iquit scriptura: docuit ociositas.Seminemus ma ne semina nostra:& uesperi non cesset manus.Scriptum est.n.si quis nō uult operari non manducet.Eamus ad Formicam laboris nostri exemplū: & consideremus uias eius:quę cum non habeat ducem:nec præceptorem: nec principem:parat æstate cibum sibi:& congregat in messe quod come dat. Turpe est quod naturæ instinctu agunt illæ ratione a nobis nō fieri. Cætera quoq; animalia intra legem suam manētia nec tempori deesse nec loco.Nos diuinæ mentis participes:bonorumq;:& malorum delectum ha bentes neglectores omnium inueniri.Ne ergo uoce Domini Saluatoris in crepemur quid hic statis tota die ociosi: cum iam sit hora undecima? Si mus iuxta uerbum Apostoli Sollicitudine non pigri:spiritu feruentes:& Domino seruientes. Vale.

Campanus Papiensi.

PErscripseram tibi de aduētu Cæsaris:& apparatu eorum:qui Cę
sarem sequebantur:& quæ spes esset proposita nobis de amplis
simo conuentu:& quantum nec ætas nostra uidit: nec grandissi
mi natu germanorum recordantur. Deinceps hæc acta sunt ad. viii. calen
das Iulias:post per actam rem diuinam. In prætorium secuti Cæsarem con
scendimus:quem in locum conuenire Principes cōsueuerunt de rebus Ger
manicis acturi. Hic Antistes Tridentinus nomine Cæsaris prodiit in me
dium oratione Germanica:quam e uestigio:ut externi quoq; oratores intel
ligerent latine est interpretatus. Primum Cæsaris moram excusauit quod
ad diem non uenisset: & capita contentionum : quæ domi post indictum
conuentum exortę eum detenuissent enarrauit : ęgitq; gratias : & Prin
cipibus : & Oratoribus :quod non sine iactura rei familiaris : & sum
ptibus grauissimis alterum ꝓpe mensem expectassent. Causam deinde ap
peruit:quæ ad indicendum hoc in loco:& tempore conuentum impulisset:
pręteritas christianorum calamitates:& recentem Carniolæ cladem deplo
rauit:potētiam : crudelitatemq; immanissimi hostis:q̄ breui tempore quā
tum occupauerit finium nostrorum:quātum christiani sanguinis fuderit:&
in Europa:& in Asia ostendit:repetitaq; eleganter ueterum non una hysto
ria:clarissimas:ac prope innumerabiles Germanorum expeditiōes: & pro
religione christiana:& pro Imperio Germanico susceptas : cōmemorauit.
hortatusq; est Principes omnes oratoresq; ciuitatum Germaniæ partam a
maioribus gloriam conseruarent:occurrerent īminentibus periculis: & reli
gionem:in qua patres eorum uixissent:& ipsi essent nati atq; instructi: tue
rentur. Addidit postremo Cæsaris preces auxilium: & cōmuni libertati:&
priuato suo periculo implorantis : respōsumq; postulauit. Post Tridentinū
legatus graui & ipse oratione propositum Cæsaris : & Principum aduentū
cōmendauit:ęgitq; gratias Pontificis nomine uniuersis:hortatus:ut quam
spem Christianis ex conuentu porrexissent:eam summendis armis exhibe
rent:nec se carpi singulos paterentur:qui uniuersi nonmodo resistere:sed ꝓ
fligare hostem q̄ facillime possent. Conuentus multos repetiit nequicq̄ in
Germania factos:ubi si obtemperatum fuisset consiliis eorum : qui futura
pericula præuidissent:non eo discriminis uentum fuisset:ut quem facile tūc
potuissent ex omni depellere Europa : nūc in ipsa Germania perferrent:dū
extrema essent neglecta : ad intima hostē penetrasse. Adiecit & preces:ac
uerba : uultū animumq; Legato:& tantis necessitatibus dignum acōmo
dauit. Pricipes germanico more paulum segressi atq; interse locuti : gratias
Cæsari ęgerunt:quod aliquando Germanicæ libertatis : & publicæ salutis
curam suscepisset : se paratos ꝑ omnia uitæ fortunarumq; discrimina illius.

Imperium sequi:ituros in expeditionem si ipse aut eat:aut iubeat ire:missu ros si iubeat mitti. Lætus eo responso Cæsar laudatis Principibus conueni re sequentem in diem iussit. Postridie pari frequentia reditum in prętorium est:sed initium consultandi ab controuersia ortum omen belli futuri an im pedimenti potius fuerit suspensum me habet. Oratores Burgundi:cū post Legatos electorum collocati:atq; ideo despecti priore consessu uiderētur: redire in subsellia recusabant. Electores absentibus collegis qui aderāt: q̄q̄ summa cum modestia:dignitatem tamen cōmunem tuebantur. Burgundi potentiam sui Principis:& in Gallia:& in Germania maximam:Electores parem nobilitatem:ac uetustum morem obiiciebant:seq; e corpore Cęsaris cum essent ne Regibus quidem:si qui adessent cedere oportere contende bant.quæ contentio cum tres prope horas consumpsisset non antea est sub lata:q̄ Burgundi alteris subselliis ad frontem Cæsaris iter oratores Regios locarētur . tum demum:& ipsi auxisse principis sui dignitatem:quod in or dine absentium regum sederent : & Electores seruasse æstimationē suam: qͩ exclusi a primis subselliis Burgundi essent uidebantur. Vbi omnes cōse dere primi Burgundi surrexerunt:quorū unus locutus ē oratione ideo pa rum accomodata:qͩ plus in criminando Rege Gallorum:q̄ in proposito iuuandi belli uisus est occupari. Regem rupisse fœdera: uiolasse publicam fidem:Media pace oppida Burgūdi expugnasse conquestus ē . Pauca quæ dam adiecit ad rationem belli:& quæ tunc ibi potius excogitata: q̄ domo adducta uiderentur. Altera fuit oratio Pauli Morecini Venetorum orato ris breuis & collecta. Certasse cum Turcis Venetos annos iam ducētos : eorūq; uires atq; impetus solos & in Thracia:& Illyrio sustinuisse:Enixius tamen octo proximis annis mari cum iis ac terra gessisse bellū:propugna toresq; nostros fuisse iam non tam defatigatos aut exhaustos:q̄ a cæteris christianis destitutos esse:Cōmuni ad eum diem periculo solos excubasse: creuisse nūc hostem:factumq; ex aliena somnolentia magnum:& quantū iam pferre christiani utinam uigiles possint:Instare illum ab Illyrio a Pan nonia:ab sinu Adriatico:non mari : nō terra quietos nostros sinere:genus belli quale esset ipsos perspicere:Senes occidi:strangulari infantes : cæterā multitudinem sine sexus ætatisq; discrimine in seruitutem Asiaticam trahi: conflammari templa:uiros Dei intra templa cōcremari:igni: & ferro ad ex cidium ultimum uastari omnia:Incipere iam Germanos intelligere quod fuerit Venetis tam diu bellū gessisse cū Turco: nec tñ desperandū esse:mo do eo sint animo Germani quo quisq; esse debeat aduitam suam:libertatē q; suoꝝ defendendam. Habere se permagnum classem & presidia:per Illi rium Græciamq; disposita:stipendio eorū militare ad hominum quinq;:&

uiginti milia iuuari:& a Ferdinando Rege maritimo bello :si iuuentur ter
resti a Germanis: breui & futuros ipsos i tuto: & cæteros extra periculum
posituros. Misisse Ferdinandum tres & uiginti triremes:quattuorq; nauis
onerarias in augmentum classis:& alias propediem esse missurum:ipsos tri
remes sexaginta:nauisq; aliquot istruxisse:& putare iam esse deductas. Cē
tum triremibus : ac duodeuiginti rostratis nauibus bellū maritimū aggres
suros:si terra quoq; distrahatur hostis:utrobiq; laboraturum. Post cum le-
gatus magnificis uerbis & rem Venetam:& Pontificis diligentiā:& Ferdi
nandi apparatum complexus:parem Germanorum curam:quorum nō dis
par esset periculum:postulauit. Secundum legati uerba prçsul Aistetensis
iussu Cæsaris progressus i medium hæc postulauit : primum ut decem mi
lia ad præsentem necessitatem:quarta pars equites:cæteri pedites cogeren
tur:qui per fines extremos Germaniæ dispositi hostem ab icursionibus ꝓ
hiberent : Alteram deinde manum subsidiariam:ac paratam i omnem bel
li euentū: & ad quamuis hostium impressionem compararent : Postremo
ut de summa totius belli q̄tum geri uniuersis uiribus Germaniæ posset in
annum sequentem constituerent. Ad hęc principes qd digna cōsultatione
res eēt spacium postularūt:responsurosq; in diem sequentem polliciti:præ-
sentibus quoq; uerbis spem Cęsari addiderunt. Magna uisa est omnibus
Cæsaris postulatio:nec minus necessaria q̄ magna. Sed meo & multorum
iudicio prępostera:nec legatus ordinem postulatorum approbauit. Lauda
re se dixit cōsilium Cęsaris de auxilio p̄nti: de subsidio parato:de expeditio
ne futura:sed eum ordinem non placere. Primum qd cum fama potissimū
bella constent:nec minora in re bellica terrore q̄ prœlio conficiantur: irrisu
ri essent hostes tam exiguam manum: & uires Germanicas ex decem mili
bus militum ęstimaturi:ac tanq̄ omnem expręssam Germaniam in tanto
conuentu nihil plus præbere uirium quā decem milia potuisse:aut si pos-
set:ęgre reliquos in castra uenturos aliquando esse:qui nunc ut darent no-
mina cōpelli non potuissent. Deinde spem omnem ereptam iri ciuitatibus
nostris finitimis Turco: concassuros oīum animos cum primum de nume
ro audierint tam exiguo:& quicquid nunc præsente Cæsare astantibus om
nis Germaniæ principibus tanto habito conuentu in eorū salutem factum
non sit:fieri posse amplius desperabunt. Postremoq; ubi dęcem milia con
tulerint Germani Pricipes : cōtulisse se quātum opus fuit existimabūt :ut
fere semper grauius est quod additur ponderis quā quod imponitur:eo ma
xime imputatur quod primum exactū ęst. Proinde suam esse sententiam :
ut ante omnia de summa uniuersi belli deliberetur:uires omnes Germano
rum inspiciendas:nomina militum quotquot: & ubi ubi sunt conscribēda:

Habendum quātum habere maximum possent: ex omni Germania delectum: Ac tum demum ex ea summa primum decem milia educenda: praesidiumq; ad impressiones ex eadem summittendum: Caeteras copias destinatas conscriptasq;: & primo quoq; tempore paratas habendas esse: ut sit ita futurum: ut hostibus terror spes nostris adducatur: & illi se contineant: nostri ad resistendum confirmentur: & cuiq; exploratum sit quo tempore qd facere: quorsum: aut qua manu ire iubeatur: magnā uim habere: & animis: & rerum apparatum. Laudata est magnopere Legati sententia: non tamē Caesaris propositum immutatum: unde orta suspicio est nobis remissiorē cū futurum ad hanc expeditionem: q̄ sperabamus: & consulere uelle praesentibus periculis: futura non cogitare: q̄q̄ Legato respondit bono esset animo: se nisi re ad summam uniuersi belli perducta Ratispona non discessurum. Principes quod erant polliciti: sequenti die responderunt se ad omnia quae Caesar postulasset esse paratos: unum orare: simultates principum ciuitatumq; discordias: quod facile auctoritate sua posset: e Germania tolleret: magnam partem uirium Germanicarum occupari Principū seditionibus: quibus sublatis uno robore cōmuni manu: copiis uniuersis inferri bellum posse. Caesar studiosum se ait semper fuisse concordiae principum: & nunc quae ad pacandum Germaniam pertinerent: omnia esse facturum. Nouissime designati sunt quinq; uiri ex familia Caesaris ac totidem ex consiliaribus Principum: qui cum Maguntino: cui est primus iter principes locus: de cogendis statim decem milibus: & praesidio supparando: & de numero copiarum Germaniae in annum sequentem praefiniendo: & de praeficiendo Imperatore: ac de omni ratione non mouendi solum belli: sed etiam continuandi inter se agant: & ubi deliberauerint ad Caesarem: & Principes referant. Hoc in statu res sunt. Legatus nihil neq; excitandis principibus: neq; Caesare incendendo praetermittit. Ego ea sum nunc sentētia: qua nuper fueram cum primum de conuentu ad te scripsi: pendere omnia ex Caesaris uoluntate: qui nisi omnia uelit quae ad in eundum bellum pertineant: nihil dicam aliud: q̄ fato malo perituram rem Christianam. Depopulata Carniola: & igni ferroq; uastata nisi excitetur non uideo quid sperare possimus ab eo auxilii calamitatibus nostris: qui suis nō moueatur. Auctus conuentus est in credibili multitudine principum. Nudius tertius uenit Lancrauius Asciae cum equitibus quadringētis. Heri Antistes Colineñ. exiguo comitatu. Fratres Saxones: quorum est magna in Germanos auctoritas ad tridu um expectantur: conuenisse feruntur ad paulo plus minus ue: q̄ equitum decē milia. Pulcherrimū spectaculū nobilitatis: utinā aeque pro futurū. Foeliciter Vale. Ratispone. iii. Nonas Iulias. M. cccclxxi.

Campanus Cardinali Papiensi.

POstridie nonas Iulii:quo die opinio fuerat quinq; uiros de prin
cipum decretis relaturos:Volfangus Bauarus frequetissimo cõ
sessu querelã noui sceleris intulit de Christophoro fratre : qui
ab Alberto:& ipso quoq; eorum fratre in uinculis detinetur:orauitq; Cæsa
rem tam immani:& inaudito ante eum diem exemplo impietatis clemen
tia sua:& pro dignitate Imperii occurreret:ut quem naturæ charitas:seueri
tas iudicii a maleficio coherceret.Breuis accusatio ingẽs uulnus uisum est:
perculitq; omnium animos fratrem aduersus fratrem pro fratre cõtendere:
nec causa modo sed promissa barba:& mutatio uestis:& lachrymarum im
modica effusio certare pro duobus fratribus: altero captiuo:altero sponte
sua exule uidebãtur:& habetur alioquin Albertus summa iter Germanos
Principes gratia:dignitate corporis:& facundia : quantam capere gens po
test:nonnihil & litteris præditus.Altera fuit contentio Spirẽsis Episcopi:
qui primum nomine Coloniensis acceptus in conuentu inter Oratores
electorum consederat:sed ubi Coloniensis aduenit iam Palatini loco se ge
rens :uetitus a Cæsare est neubi prius:hoc est electorum gradu locaretur:
quod nec decreto suo Palatinum electorem esse contenderet: nec oportere
duos simul fratres potestatem habere Cæsaris eligendi. Iam uides quæ ab
eo pacis tam necessariæ fundamenta iaciantur:& quantum de conilianda
Germania cogitet:qui exortas contentiones nõ comprimat :nouas exsusci
tet. Vereor Papiensis mi ne ad unguem diuinaueris.Memini quo die locu
tus sum tecum de profectione Germanica:dixisse te nullam spem habere ĩ
Cæsaris mente dubii:& latebrosi consilii hominem nihil ad cõmunem salu
tem:omnia ad suam utilitatẽ reuocare. Post hęc lectę sunt litteræ Carnio
lanorum plenæ efficacissimæ immanitatis:nullum relictum templum: nul
lam agrestem casam a Turcis in Carniola:iacere passim cadauera occiso-
rum senum:atq; ĩfantium:& iam coelum fetore corrumpi . Abrepta præte
rea esse ad milia hominum ferme.xx.Cõmunisse Turcos loca quędam:un
de excurrere q̃ latissime : ac recipere se incolumes cum præda facillime pos
sint:implorare Cæsaris:& principum:& omnium mortalium opem.Reci-
tatæ etiã Strigonień.& optimatum Hungariæ:quibus significabatur diui
sum esse bifariam Turcorum exercitum:partem Carniolam in fines Cæsa
ris contendere:partem ad ripam Saui fluminis consedisse:eo consilio ut exi
tu aliquo explorato:& cõmunito excurrerẽ: & depopulari Hungariam pos
sint:Centum iam annis pugnatum ab Hungaris cum Turcis esse:exina-
nitum iam:& uiris: & uiribus regnum:nisi ope quoq; iuuetur externa non
posse diutius tam assiduum:tamq; potentem hostem sustinere.Communẽ

causam agi: Sc& si propinquiores sunt periculo: non tamē solos perituros: monere: & orare Cæsarem: ut cōuentu prope omnium Principum Germaniæ: & quātum nunq̄ antea: amplissimo remedium aliquod christianis uulneribus adhiberet: Oportere eum præcipuum esse christianorum propugnatorem qui idem christianorum sit Imperator. Idē quoq; a Principibus postulabant. Cæsar: & ad contentionē Volfanghi: & ad utrasq; has ægregie dormit. Respondit Maguntinus nomine principū hoc unum agi: præterea nihil: ut & Carniolanis & Vngaris succurratur. Hoc in statu res est. Vale. Ratisponæ die. x. Iulii. M. cccclxxi.

Campanus Ia. Cardinali Papien.

Quartodecimo calendas Iunias rosam primam legi Ratisponæ: adeo serum est in Germania florere. Iam si maturari nostrū reditum putas præcox iudicium habes. Cæsarem tam nunc expectamus q̄ cum uenimus. Aquilæ ad gruem rediere. Profectionē nostrā perscripsi tibi omnem: idem faciam de moribus gentis. At quid inquies i Germania ingenio dignum nostro? Multa quidem: sed illud imprimis qd̄ nec mortui uiuunt: nec putes cœli clemētia fieri: fit moribus. Ego qui miracula nostri temporis nō odi modo sed horreo: nusq̄ uersatus sum omni uita mea fastidiosius. Sed dices: perpulchrū est mortuos uiuere: perpulchrum: sed malim ego & uiuos mori: nam cum feteant qui ambulant: si feterent mortui non ambularent. Anceps fortuna mea est: Quanta calamitas naso: tanta auribus fœlicitas inest: dum omnes sentio intelligo neminem. O Epigrammata Tu sortem miserare meam: fugere repulsæ Pierides: hystrū flora uenusq; bibunt. Arce sede Bacche: cessit neglectus Apollo. Non nec est aliud uiuere q̄ bibere? Vale fœlix nec accuses breuitatem: mox resarcientur omnia: nunc comparo me in aduentum Cæsaris: habiturus orationē: Qualem Italia legat: Germania non capiat: incredibilis est hic ingeniorum barbaries: rarissimi norunt litteras: nulli elegantiam. Vale iterum. D. Antonius de Romagnano: Patricius & Montanus se. D. V. plurimū cōmēdant. Ratisponæ. xxiiii. Maii. M. cccclxxi.

Campanus Cardinali Papiensi.

Tres. T. Liuii decades: tot. n. supersunt: librariorum inscitia magna ex parte deprauatas iussu tuo recepi emendandas: operosam quidē rem: & plenam labori: Sed utilitatis ut arbitror non minus q̄ fuit difficultatis: habituram. Vnde tantum abest quo mihi aliqd uendicem gloriæ: ut pene tractum in religionem me censeam: qui tantæ rerum maiestati tantæq; magnitudini iniecerim manus. Quippe cum diuinam Liuii hystoriam tanq̄ numen aliquod attrectare nephas sit. Genus

est in eo scribendi gñe proprium:& suum: & idipsum spendidū:ac magnifi
cum: & tanq̄ ad spectaculum quoddam magnitudinis sublime:atq; eleua
tum: & per omnes circunductum amplitudinis giros: ita ut eruditorum
oculos late extendere tollereq; in altum possit:imperitis caliginem afferat.
Inde librariorum coorti errores:dum aut quod ipsi non capiant nimium es
se:aut quod non cernunt obscurum: aut quod inuersum est studio aucto-
ris deprauatum putant:& de librariis emendatores facti:ibi plus adhibent
iudicii:ubi minus intelligunt. Horum ego deprauationes:quas tanta diu-
turnitate temporis tantaq; barbarie necesse fuit esse q̄plurimas:multis fre
tus exemplaribus corrigere agressus feci quod tu iussisti:& feci q̄ potui dili
genter:ut huic nouæ miraeq; industriæ impressorum ipse quoq; pro uirili
auxiliarer: Idem facturus in cæteris: quo nonmodo non careant libris uete
rum nostri homines:aut emi multo oporteat: sed & magna sit futura co-
pia:& æque pauperi atq; diuiti comparari exiguo possint. Nec iidē erunt
impressorum futuri errores:qui fuerunt ex scriptorum.ii uno exemplari eo
demq; perspecto: atq; emendato:quot uolent codices una opera: uno q; te
nore conficient: Illi dum singulis quisq; arbitrio abutitur suo nunq̄ inter se
ita conueniunt:ut ubi paulo sit protractior oratio: aut implicatior: non di
uerse corrumpant. Legi iam poterit a nostris Liuii hystoria: si qualem ip si
reddidimus talem & impressores cæteriq; alii effinxerint. Quod ad me at
tinuit nusq̄ curiosus interpres: aut diuinator:nihil meum preter laborem:
& diligentiam attuli:quæ utinam tanta fuerit:ut librariorum tollendis er-
roribus sufficerit. Certe in hoc fuit maxima: ut Liuii maiestatem affecta-
tione ingenii nusquam minuerim:locorum nomina duntaxat uetustissima
quod diuerse posita sunt a multis:fallere me fortasse:& ea per pauca potue
runt.cætera:ut spero non fefellere. Adiecta sunt ad finem operis omnium
librorum epithomata:eorum etiam qui non extant:ut priscarum rerum no
ticiam habeamus ex iis aliquam:simul:ut quantam in Liuio fecerimus ia
cturam itelligamus:utcūq; futurū sit: mihi satis fuerit tuis iussis paruisse:
cuius & beneficiis:& auctoritati omnia debeo. Vale.

F. Episcopus Andriensis Cardinali Papiensi.

NOster Eboracēsis:cuius uitæ aliquotiēs hoc anno timui saluus
ē:sed cū alior̄ pnicie. Nā reuersus i r̄gnū Comes Varuici sr cō
plexus Henrici regis factionē:ip̄m Henricū e carcere:i quo plu
res ānos fuerat asseruatus reductū:& uestibus Regiis ac diademate orna-
tū reduxit ad ædes regias Vasti Monasterii:q locus est in suburbiis Lon-

dominiarum. Rex Edoardus ab illis quos sibi fidos sperauerat: destitutus recessit. Quo aũt se recceperit: an intra fines Regni incertũ est. Quæ scribo: narrata fuerunt huic Principi. Regina uxor Edoardi: quæ plures menses se in illa eadẽ Turri continuerat: timens aduentũ Vanuci: in Asylũ diuæ Catherinæ: ut uitę cõsuleret: cũ fratribus: matre: ac paruis filiis confugit. Oẽs uidentur sponte: aut metu uictori fauere. Ridebunt posteri credo: aut ut miracula mirabuntur: cũ audierint tm̃ esse huius Comitis ingeniũ: ut indomitam gentẽ tam facile regat: nouos Reges fecerit: His denuo pulsis ueteres reuocarit: & ipse pulsus intra uertentẽ annũ multis intra: & extra Regnũ aduersantibus: in idd̃e regnũ redierit: ut dici possit Sæpe renascẽt: quę iam cecidere: cadentq;. Lætor Eboracẽsis salute. Edoardi calamitate certe non lętor: quo rege oĩum iudicio: neminẽ terra illa meliorẽ tulit. Incredibilis inest illi Principi humanitas: tanta clemẽtia: ut uisus sit maluisse in hęc mala recidere: q̃ crudelis uideri. digna Rege liberalitas: & summa religio. Mitto corporis proceritatẽ: & dignitatẽ: & magna grauitate ornatã hylaritatem. Sed ita se res habet: ut quo abierit bonus ille Rex: non satis cõstet. Spectabimus quorsum tanta res euadat. De Gallia nihil occurrit noui. Lętum existimate Gallum: qui Vairuco fauit: non lætum Burgundũ amicũ Edoardi. Si quid hinc expectatis auxilii: nõ hoc auxilio tp̃s eget. Si qui sunt qui Fidẽ iuuare uellent: ii suis rebus timẽtes præstare nullã possunt opem: q̃d ingemiscendũ est: nostra Fide ĩ tãtis periculis cõstituta. Me Reuerẽdissimę. D. uestrę humiliter cõmendo. Hesdini. xi. Octobris. M.cccclxx.

Bernardo Ilicinẽ. Philosopho: & Medico.

AVdi Ilicinensis charissime q̃ta obstinatiõe Turcus nos petat: q̃ta q; ad delendũ de terra nomẽ dñi moliatur. Non satis illi est ipsa cogitare: exequi dura: mentẽ non lenit: ut necessitate non uoluntate tantum Dei populum insectetur. Maioribus odiis blasphemat Creatorem: Archiidolatram se monstrans: dum nos arguit idolatras. Vouit uotum Deo: quem nescit: dirum: funestum: imane: cœlo: terræq; execrãdum: in quo perseuerantem rabiem: & surgentem in dies æstum furoris: licet inspicere. Vult ut appareț: isanos satis ex se populos: non suo tantum: sed cælesti quoq; noĩe in bella nostra præcipites agere. Quid ait: uel eructat magis cõtaminãtum pectus: Mahumetes ego Murati filius: Idẽ Soldanus: & Barasmæ: ac Rachmael Præses a summo Deo ĩ altũ leuatus: ĩ solari circulo positus: super Imperatores gloria affectus: omni ex parte fœlix: tremẽdus mortalibus: Cęlestiũ: magniq; Mahumetis pphetę ẽcibus: ĩ armis petẽss

Imperatorũ Imperator:& Principum princeps:qui ab oriente in occidentẽ sint uoto:& iureiurando hoc spondeo unico Deo oĩum creatori non uisurũ me somnũ oculis:non epulaturum dulcia: non petiturum amœna:non tractaturum speciosa:non ab oriente in occidẽtem uersurũ faciem:donec deiecerim conculcauerimq; equi mei ungulis Deos gentium:ex ligno:ære: argento:auro:picturaq;:& manibus cultorum Christi factos:omnem : ẽt eorum iniquitatẽ a facie terræ:q̃tum pertinet ab oriente in occidentem ad laudem ueri Dei Sabaoth:& magni prophetæ Mahumetis exterminauerim. Hanc ob causam omni genti circũcisæ: Mahumetum credenti mihi subditæ:eiusq; Ducibus :sociis quoq; in bello sub metu magni Dei cõditoris cœli:& terræ:Sub metu ẽt inuictę potestatis nostræ edico:ut in uenientem annum ad diem.xi.Martii armati ad me oẽs conueniant::impleturi præceptũ Dei:& Mahumethis magni:Quorum alter numine: alter precatiõe in gerendis rebus haud dubie est adiuturus. Hoc iusiurandum Constantinopoli scribitur ad quartum nonas Augusti:Mahumeticę Tyrãnidis anno ędi tum.xxv.Inde Ragusium a non leui auctore portatum:eo loci in Italicum uersum:atq; ad Venetos missum:qui rei fidem habentes:notum cum Pontifici uoluerunt.Huius ergo uoti reus. SINE FINE EST.

Christophoro Pratellę.

Dolebam differri tam diu:quod ad necessitates domesticas necessarium erat.Tarditatẽ subuẽtionis: magnitudine cõpensasti. Accepi tandẽ:& mille primo:& nunc quadringẽtos. Pro utrisq; & benedico tibi:& gratias ago. Quęso in reliquis patris tui sis memor: & hunc annum esse cum scias:in quo & undiq; plurimis premor:& aureus unus duo fiunt mihi ad gratiã.Hæc mãu mea scripsi: ut noscas q̃ chara & accepta sit hęc tua solertia.Rem Florentinã uideo planã laboris esse : ac pene desperationis:Ita undiq; & premuniuit sibi uiã Soderinus:& Dñs noster studio satisfaciẽdi illi:ceteris nobisq; imprimis manus ligauit.Sine longa lite planaq; impẽdiis tẽptari quicq̃ non poterit.Fiet tñ q̃d in his angustiis pfici poterit.Tu ut sæpe iã dixi:bono aĩo sis: & in Dño spem tuã colloca.Cõfido diuino eius auxilio habiturũ me aliq̃n planiorẽ:eius quã seruaueris diligẽtię:& fidei rõnem.Partes tuæ tñ sint nõ negligere mãdata Dñi tui:& meminisse oĩbus horis fidelis prudẽtisq; seruitii aliq̃n finẽ esse: infidelis uero:& torpentis nullũ exitum inueniri.Cura ualitudinẽ: & domesticis parce:q̃tũ honori nr̃o sat est.Impẽsę pteritę:ut bis iã scripsi:maiores sub te uno ãno fuere:q̃ multis sub aliis.Scribo mãu mea Duci:& dño Cicho: utriq; gr̃as agẽs.Absolutis nũc his tractatibus Ligę:qbus hacteno ipedita sũt reliqua: breui(ut puto)rem Rozaschi explebo:& mittã. Tu cura lr̃as red

di in tempore. Vale Romæ .iii. Ianuarii. M.cccclxxi.

Campano.

GAudeo tibi:& tuo Mecœnati secunda euenire quæ facitis. Puto cōmunia:quæ in utranq; partem accidunt uobis. Iter legationis uestræ Senam usq; agnoui. Cura ut a prima Germania reliquam Italiam discam. Id nos:qui uos uotis prosequimur: non minus expectamus:q̄ petimus. Nostra urbana nosces ex multis. Ex pompis Murinensibus ea sola fuere. Magni apparatus magnæq; expectationis Borsii Estensis ingressus: A Flaminia in Pontificiam medius inter Aquilegiensem: & Mantuanum traductus est. In comitatu plurima stomaci tui:non tuorum tamen hoc tempore oculorum. Primo uenienti est datus Senatus. Oratio eius nulla. Lætitia uultus multa. R eceptus sessum post Diaconos Cardinales est. Inde domum dimissus. Aduentus huius nondum patuit causa. Cum patuerit scies. Palatina quoq; si quæris pauca fuit. Post discessum auditi Cyprii oratores:quorum fuit deprecatio: ut Princeps earum Iacobus Rex appelletur. Sunt & quędam a Cæsare:& Saxonum Ducibus breui ad nos peruentura: ex eorum genere:quorum causa petita est Legatio. Exercebunt nos:ut cerno Boemica. Tu perge:& forticulum te in laboribus prębe. Pro epistola: & epigrammate non tibi gratias ago:qui enim digne id possim. Vincuntur gratiæ oēs gloria diuini ingenii tui: quod cum ętate: & beniuolētia crescit. Ex me tu saluta Romagnanū nostrū: & Patriciū: & Mōtanū. Vale. Romæ qnta Aprilis. M.cccclxxi.

F. Philelfus Cardinali Papiensi.

QVoniam meam erga tuam amplitudinem pater Reuerendissime pietatem perspectam habes:& cognitā: nihil est:ut me pluribus uti oporteat. Itaq; rogo atq; obsecro qbus efficacioribus possum precibus clementiam tuam:ut memineris mei:hoc est ut mihi expeditissimum:& cōmodissimum iter pares in curiam Romanam: quo tecum q̄ lępissime agere queam:teq; frui q̄ suauissime. Quod si pro tua benignitate effectum dederis: intelliges profecto in hominem te gratissimum: beneficium cōtulisse. Sed hac de re idcirco paucis tecum ago:quoniam uir clarissimus:& optimus Nicodemus Tranchedinus Ducalis cōsiliarius reliqua meo nomine coram differet. Vale colēdissime pater:& Dñe: & commēdatum me habe. Ex Mediolano quinto Idus Septembris. M.cccclxxi.

F. Berthino Lucensi Episcopo Andriensi.

MVltis tuis imo cōtinuis in me officiis gratias ago. Nō passus es Tabellariū in Italiā pficisci:p quē de te: & statu Gallicanarū reg; nō scripseris. Hoc quęso q̄diu abes nō itermittas. Valitudō

tua: cum nunciatur grata est semper. Publica cum significantur adiuuant ocium nostrum. Scribimus de temporibus his a Pii obitu: neq; Italica modo: sed & transalpina: & græca. Hanc ob causam præsentes litteras libentius do: & i plurimis subleuatorem te paro: nosti motum qui proxime fuit in Regem Ludouicũ a fratre Carolo: & Toparchis pene cæteris Regni: Contentiones item cum Burgundo patre: & filio: Pugnam acerrimam: in qua utrinq; est accepta calamitas: Pacificationes inde nonnullas: nõ tam animorum: q̃ rerum: Auersam porro Veruici pugnam cum Edoardo: Fugam eius in Galliam: Eiusdem reditum in Britãniam: Abitum Edoardi: & quæ ab illo sequi intelliges. Leodiensi clade: & captiuitate Cardinalis Andegauensis opus non est. Vtraq; ueris auctoribus teneo. Quæ autem opto a te: ea cuperem q̃ plænissime colligi: Consilia uidelicet rerum: apparatus copiarum: nomina Ducũ: numerum militum: Castrorum loca: & pugnarum: ratiõem structarum acierum: q̃diu pugnatum est: & qua uirtute: quãtus cæsorum: & captiuorum numerus: omnia deniq;: quæ ad non ieiunam historiam scis necessaria. Audio apud Regem Ludouicum: & Burgundos nescio quos monachos esse: qui publica institutione huic uni rei operam dent: & quasi annales quosdam continuo scribant. Ab iis si accipere cognitionem hanc potes: minus operę erit ponendum. Sin hi uel proferre hæc nequeunt: uel exiliter: ut puto: atq; ad gratiam scribunt: quæso tu laborem suscipias: atq; in re optatissima Papiensi tuo subuenias. In tanta ocii abundantia nil ei est gratius: q̃ scribendo tempus extrahere. Cupio imprimis atq; ita efficias uelim: ut uel Gallico rudi stilo mittant̃ cuncta ad me si a Gallicis illa accipies: aut si a te conquisita patria oratione describas. Id potissimum quęro: ut uti stilo meo sine alieni interpellatione liberius possim. Eboracensem nostrum saluum lætor. Tanta innouatione rerum non lętor. Vtinam & Galliam: & Burgundiam in eandem contentionem non trahant. Multis ex nationibus similia feruntur ad nos. Christiani iam in uiscera sua ferrum exercent. In christianos Turcus. Miseræ Italiæ: quę cõuenire unum in foedus tot iam menses non potest: lachrymabile exitium iminet. Ad saturanda odia populus omnis contendit. Hinc mouet Euphrates: Illic Germania bellũ. Vicinæ ruptis inter se legibus urbes Arma ferunt: sæuit toto Mars impius orbe. Vt cum carceribus. Vale. Romę. M.cccclxxi.

Stephano Episcopo Lucensi.

QVi te fallere non potui ueniens: fallo nunc abiens. Ad sinistram linquo Viterbiũ: ac Sutriũ peto. Non ita uigilare ad seruandos saltus potuisti: ut diligẽtia mea illos nõ sim p̃teruectus.

Si queris quae res faciat ut declinem te hospitem dicam plane: Prodigalitas tua. Accipis non sacerdotali modo: sed regio luxu. Quę solent alibi dominorum esse apud te fiunt seruorum. Domus si pra conditionem nostram paratur. Non placent mensae huiusmodi. Illa delectant quae communia sunt: & domestica. Si tui non eris dissimilis: ero ego semper sic similis mei. Olim te carpsit Firmanus: nunc Papiensis. audi aliquando utilē disciplinam: & charitatem olenbus: non ferculis gratiam misce. Redeo Romā bene curata ualitudine meorum: & mea. ut Antheus a terra: sic nos a secessu Pientino uires nouas accipimus. Rogāti per haec loca de praesidatu tuo omnia secunda renunciantur. Missum de coelo te praedicant. Laudant multa: Illud imprimis: quod comitatu non grauas prouinciam: octo tantum equis comitibus: ad summum duodecim uisitare te aiunt. Fama haec nil hic ad gratiam: Romae esse ad meritum utilius potest. Sed fac: ut ultima conueniant primis: & continuatione uirtutis conditionem omnem regendarū prouinciarum cuincas. Vale. Ex itinere.

Campanus Cardinali Papiensi.

Quae ante nonas Iulias acta sunt in couētu: binis simul litteris iisq; longissimis: quas tabellario Mantuano deferendas ad te dederam: accuratissime scripseram. Ad decimam Iulii pricipes Saxones: quos propediem expectari dixeram: aduenerūt cum equitibus paulominus septingentis armatis fere omnibus: magnificentiorem ingressum eorum Caesaris occursus fecit. Postridie q̄ uenerunt uocati principes: non quidem amplius in pretorium: sed in domum Caesaris quaecunq; acta essent: ordine Saxonibus enarrarunt. Saxones contra quae in Boemia egissent: & morā excusarunt. Continuis deinde multis diebus acta est causa Palatini: Graues diuersęq; accusationes: aeque magnis defensionibus auditae. Albertus Saxonum alter: Otho Bauarus: Antistes Aistetēn. missi a Caesare pro educendo uinculis Christophoro Bauaro: nihil profecerunt: & opinio est omnia ex Palatini cōtentione pendere: quam breui sublatum iri speramus. Designati ad eam tollendam Legatus: Hernestus Saxonum fratrum maior: Ludouicus Bauarus: cognomēto diues: & Sigismundus Dux Austrię. Interea Caesar mutata: ut uidebatur in deterius sententia: ex decem milibus: quos ad praesentem necessitatem postulauerat: sex milia detraxit: affirmans satis nunc futura quattuor milia. Magna undiq; murmuratio exorta: & consiliares designati ad rationem cogendi exercitus nequicq̄ dies multos in praetorio consumpserant: quod grauari multi uidebantur. Heri. xviiii. Iulii a quinta hora diei ad multam noctem con

fulcatum est de summa expeditionis: & demum consensu omnium ita decretum est: ut in sumptus belli quisquis prouentus annuos mille aureorũ habeat is æquitem unum conducat: peditem qui quingentos: Cæteri pro portione fortunarũ ad eam summã. Cæterum ubi de prouentibus haberi ea ratio nequeat de capite habeatur: ut cui mille sint aurei quinquaginta hẽre in prouentibus censeatur: atq; ea cõputatione contribuat. Fieri posse hoc modo ingentem exercitũ aiunt: & facillime sustineri ẽt longissimũ bellũ. & sunt q affirment: si ad unguem res exigeretur duceuta prope hominum milia cogi posse. Nos erimus minus octoginta contenti. Principes miro assensu conditionem receperũt. Vale. Bohemi heretici filiũ Poloni accie rũt: quẽ fama est cũ .xxxii. milibus armatorũ ingressum Bohemiã: ad diẽ sancti Iacobi coronã accepturũ. Ratisponæ. xx. Iulii. M. cccclxxi. Cras oratores regios expectamus: scilicet Regis Ferdinãdi. Hungari quoq; ꝑ pediẽ. Cũ uix cõfecisse hãs lr̃as aduẽit cũ tuis. D. Antonius nr̃. Recreauit me mirũ inmodum: sed spiculũ adiecit: laborasse te calculo. Id si ẽ abstine a somnino a caseo ueteri. Expertus moneo. Non patiere si abstinebis: ego quotiẽs uel paululũ degustaui sensi dolorẽ: ubi abstinui ualentissimus fui.

Campanus Cardinali Papien.

O Solis: o cœli: o Deorũ domiciliũ Italia. Quãdo: quando: Papiẽ sis mi hoc grauissimum est nobis carere Italia: sed illud multo grauius in maximis negociis fieri nihil. Egre: lente: segniter pro cedũt oĩa. Hoc tñ nõ desperandũ: qa ꝑcedũt. Significaui ꝑximis lr̃is quæ xvii. Iulii acta in conuentu fuerant: de ratione cogendæ pecuniæ: & exercitus comparandi. Post id tempus dormitum egregie est. Conuentus Norimbergã propter rerum copiã trãsferetur. Hic cœlum paulo grauius est. Aegrotant multi: nec omnia ad cõuentũ tam magnum: tam longum sup peditãt. Cæsar clausis oculis optimo est ꝓposito: nihil tam sonorum: tam strepens qđ illi excitentur. Nihil tam magnũ atq; arduum: qđ is se facturũ nõ prędicet. Si tã bene oli pugnabit q̃ nũc stertit: uicimus. De Bohemicis rebus nugæ fuerunt quæ scripseram: tam & si minãtur Poloni se q̃primum uenturos ingenti manu ad regnum capescendum: & sunt qui confingant adolescentem illũ ueste dissimulata in Bohemia uisum. Grauia sunt odia in nos: sed hæc lr̃is nõ plane cõmittẽda: & astu legati: qui omnia subodorat: facile opprimuntur. Causa Palatini ad hũc diem nequicquã diu multumq; acta interturbat omnia: & rumor est cogisse eum q̃tum nunq̃ antea: exercitum. Is multa petit: Cæsar paucissima uidetur concessurus. Spes tamẽ ẽ in necessitate Cæsaris aliqua. Habet qui auribus instillent: & plane referta ẽ hæc natio malis pulmẽtariis. Data sũt Regalia nudius tertius Lãcrauio

Ascię. Fuit operę precium aspicere Cæsarem coronatum: pulcherrima est illi thyara: sed nihil ad nostram: aut multū fortasse. Gemmæ sunt magnæ: diuersicolores: perlucidæ & multæ: sed quātum ego hac in re sapio Germania uincitur: nec dissimulatur omnino cōtentio. O tempora: o imperium: o lumina: o Beatos qui succedent; miseros qui gloriantur: stultos qui cōquirūt. Ante quoq; non miseret cōditionis humanæ: sed properat tabellarius. Ratisponę. xxviii. Iulii. M. cccclxxii.

G. Lollius Cardinali Papień.

SI falsarum criminationum iacula ueritatis clipeo excipiens sanguinem elicio quo sistam modo nescio. Non petitum manu balista tua scopulum meū queror. Maledicus ille ad te scribit ab uno ex nouem uiris: quem tibi amicum putas: ardentius id agi quo existimatio tua lędatur: q̄ ꝑ amiciciæ iure cōueniat. Hinc peti suspicor: & Tuscus homo uehementi cōiectura litterarum auctorem teneo: nisi auctoritas tua aduersetur. Scribis ad. viiii. uiros: non tenere eos memoriā ueteris amiciciæ si ea uera sint: Me autem mones recenseam collegas: occurrent inquis alii ueteres amici. At certe opinione omnium occurram primus: & dignus tāto homine solus. Narro inquis quod nemo expostulat: Cœnobitarū exilia: sed inq̄ ad diluendum crimē ementitum necessaria. Delatos ad ordinē nostrum duos atri sceleris reos: cœnobii patrē: ut certo tempore abesse iuberet hortati sumus: ut famę suorum: & iuuentutis nostræ moribus cōsuleremus. Hæc in publicis monumentis decreta inueniri possunt: Nec defui: iam scripsi. Noui ex his neutrum. Nulla. n. mihi in cœnobio communicatio. Si ut uouerūt patri obtemperassent: in occultores erat. Contumaces se uulgarunt. De te sermo nunq̄ Reuerendissime pater ut ualde mirer aliena te crimina tanti existimare: si alter domesticus est tuus: an id uaticinari poterā? Num famulatus tuus omnis mihi notus? Quid Senis existēs amico occulisti? Hęc anteq̄ Pientiam cōcederē: Que me absente acta sint ex collegarum litteris intellexisti: & quantum mendacissimi hominis: qui ad te scripsit uerbis fidere possis. Multorum uocibus commotus plures mihi esse occultos hostes q̄ apertos amicos: & arguis: & doles. Debeo charitati tuæ plurimū: uerum remp. nullam arbitror simultatibus uacuam. Sed ausim dicere nunq̄ ætate mea Senēses ciues minus odiis certasse: ut uix ullum esse putem: quod a publica sit causa. Miror quod nec iniecta crimina: nec amiciciæ tantæ insidiantes indicaueris. Ego multorum amiciciam mihi non arrogo: hæc ob decretos mihi honores: & si sponte nulla factione ciuili: nullo ambitu quæsiti decernant adeo ut Graccorum casum: qui seditionis suę poenas penderunt non pertimescam. At dum mones ut præteritorū in

mentem redeam patriæ calamitatem commemoras: in quo q̄tum per pu
blicas erumnas licet: mei quidem meminisse iuuat. &. n. bono ciui commu
nis fortuna cum rep. est: ut illa incolumi: & florente floreat: & languente
langueat. Quæcunq; de te Reuerendissime pater publice priuatimq; locu
tus sim cupio tibi nota esse: non quæ falso impudentissimi quidam mentiā
tur. Inuenies certe mihi crede: Lollium tuum cōstantissime seruasse leges
amiciciæ: & nulla uel minima in parte unq̄ fecisse iacturam: omnia semper
egisse integra mente: nullisq; adulationibus: ut qui forte illis assueuerunt
asperiorem me ad tractandum iudicent. Ego te Reuerendissime pater: &
colo: & uenerор. Senis ultima Decembris. M. cccclxxiiii.

Papiensis. Ja. Volaterano Secretario nostro.

QVattuor hęc capita etiam rescribito Iacobe: ne ī puluere iaceāt.
Vetera sunt fateor: sed ex his quandoq; fructus colligitur. Cogi
tabimus postea quid agēdū de iis: & aliis: quę colligimus. nūc
satis sit curare ne tinea consumantur: aut piper illis inuoluatur. Vale.

Antonio Forliuiensi.

ET profecto graue est Antoni a deterioribus anteiri ut Seneca in
quit: cum natura ita comparatum sit omnibus ut animus bene
institutus: cultusq; disciplinis bonarum artium difficile subesse
uelit hebetiori: cuius munus in dignitate cōstituti implere se uirtuosius mul
to posse noscit: q̄ ille ipse cui commissum est. Angitur quoq; uidens fructus
laborū: quos pertulit in paranda uirtute: sibi esse pręreptos: ueluti sibi non
illi: qui peior est debitos. Ad hæc accedit q̄d ii: quorum ī manu dignitas ē:
cum posthabito digno minus dignum eleuant uidētur nullum uirtutis gu
stum habere: Interq; eam: & ignauiam discrimen non facere. Atq; ita stu
diosi quorum præmia a potestatibus expectātur: irritos sentientes conatus
suos merito affliguntur. Hinc illa bonorum tepiditas nascitur ad opera uir
tutis: diuersioq; ad mores cōmunes: quos ualere & successum haberē magis
q̄ rectos intuentur. Nemo est autem qui non honorem proponat sibi finē
operum suorum: eamq; mercedē expectet: qua pręrepta & deteriori data:
necessario sequitur q̄d Seneca sapienter dixit: ut graue sit a deterioribus an
teiri. Non prius autem molestia: & indignatio hęc desinet: q̄ uiri Deū timē
tes iusti cultores uirtutis potestatem dandorum honorum in se habebunt:
Vt pro merito suo cuiq; tribuere quod debitum est possint.

QVam subito res parui ęstimanda affecit te molestia? q̄ osten
disti hucusq; apud animum tuum parum ualuisse præcepta phi
losophiæ: Vt primum. n. Demetrius rem: quam nosti nunciauit
detectam: uisus es accoepisse uulnus lœtale. Quid autem oro tristiciā hāc

debuit afferre? An rabies huius nostri cerebrosi? quæ ut sine ratione est: sic merito a te contemnenda: an Emilii offensio: qui conatum suum tuo conatu impeditum putabit? si maxime omnia pateant: quod tamen incertũ adhuc est: & tu rogeris qd egeris: uide q̃ nonmodo probabilis: sed iusta responsio tibi sit parata. Ego si iuui Seuerum: iuui amicum meum sine cuiusq̃ iniuria. Si tu pro altero instabas: erat mihi ignota contentio tua: neq; tam studium pro illo tuum erat necessarium: q̃ pro hoc meum. Ille siquidem diues & patrimonio abundans est: hic præter inopiam: qua premitur: sedulo etiam per eos dies a Domino suo erat eiectus. Vtris ergo patrocinium amicis honestius impẽsum est? Verum dices: cũ sub eodem Domino uiuas nõ debebas domesticum sibi charũ eripere ut alteri dares. Quid carum? aut qd ego eriperẽ? Qui ultro a se illũ eiecerat: num tibi hoc charitatis signũ est uisum? At non faciebat ad uerum: dissimulabat iram ut Seuerum emendaret. Qui scire poteram ego serio illa fierent an de īdustria? Quanq̃ quæ signa maiora perseuerantis in iracundia animi esse poterant: q̃ illum non alloqui: de illo male quottidie dicere: illi deniq; officium publicũ abstulisse: cum magna dedecoris sui nota? At etiam longa iam cõsuetudine noscere Domini mores debebas. Debebam si Dominus is esset: cuius certa natura posset nunquam deprahẽdi: sed quis oro est domesticorum nostrorũ qui non decimo anno nouior secum sit q̃ primo? Tu certe qui ei es proximus sanguine dic quæso si potes: unum aliquod quod in eo noueris perpetuum: & qd ita solere esse possis sine mendacio dicere. Itaq; cum nescirem quorsum illa sua eiectio tenderet: timenda autẽ essent permulta: intercessi pro homine egeno: & mihi coniuncto: ne in extremam ruinam rerum suarum laberetur: qui mehercle si eiectus nõ fuisset: ne uerbo quidem a me in hoc esset adiutus. Verum non hoc indignaris iudicio meo: illud te pungit & moleste habet qd Emilio tuo locum hunc quęris: quẽ ego quæsiui Seuero: formidasq; ne turpe tibi sit futurum: si tantus in Curia Prælatus nõ poteris implere pro tuo: qd ego homunculus sim facturus pro meo. Hęc illi cũ respõderis nõ sane uideo quid ultra habeas pertimescere: aut subita cura tristari: nisi fortasse tibi nouos singendo metus uelis eẽ gratis mœsticiæ.

Marcello Rustico Secretario Apostolico.

BEne agere inquit Salomon: & lætari: & uidere bonum de labore manuum suarũ: hoc donũ Dei est. uera profecto sententia: & illo digna: cuius sapiẽtiã ut uideret: Regina de Saba usq; uenit. Quid.n. his tribus optabilius est? aut uitæ beatæ magis cõueniens? bene agendo meremur uitam æternam: Lętando annos uitæ producimus: uidẽdo bonum de labore manuum suarum id agimus ut sine tormento consci

entiæ partis fruamur: & quietum sit cor nostrum. Quotus autem quisq; ẽ cui Deus donum hoc non dederit: ut non cum miserum merito possimus dicere? Seruire auaritiæ: indulgere libidini: iniustum esse in omni actione sua extrema infœlicitas est. Nullus. n. datur locus quieti: oppressiq; malorum pondere dure affligimur: nulli rei nisi terrenæ: & caducæ inhęrentes. Hinc nascitur tumultus animi: & spiritus ille tristis: qui desicat ossa: adducitq; ante tempus senectam. Non est tantus in mari æstus flantibus iter se uentis: q̃tus est feruor animi sibi dissentiẽtis. Hinc illum iactat cupiditas: hinc repellit ambitio. Cætera uitia ut sunt sibi contraria ita contrario impetu eundem adigunt: nihil quietis diurnæ aut nocturnę ei relinquentes. Stimuli interim cõsciẽtiæ: quos Deus in pręsentem peccati pœnam eẽ uult: undiq; ęgram mẽtem lacerant: Occurruntq; oculis suis faces scœlerũ: quibus tanq̃ furiis uigilans: & dormiens terretur. Quo quid isœlicius esse potest? aut uitæ longeuæ magis cõtrariũ? Iam uero cum idem uidet opes suas non ex labore iusto: sed cum ex impietate constare: quid sibi fruendo putamus esse suauitatis? Panis mehercle atq; epulæ appositæ uindictam de cœlo expectant: sapiuntq; nihil: nisi sanguinẽ pauperũ innocentumq;: pro lucro oppressionem. Q̃d si futuræ uitę est ei aliquis sensus: qui rarus in illa cõditione esse solet: si Dei aliqua recognitio: nõ ne intelligit diuitias has tam male partas quas amat tãtopẽre: alienas esse non suas: Earumq; faciendã restitutionem: si saluari post mortem cupit? O q̃ lamentabilis consultatio illa est: in quam descendit mens auari. Quid agam miser? si reddo quæ abstuli quid mihi fiet reliquum? Quid filiis relinquam meis: quibus oĩa hæc rapui. Ex summis opibus ad summam mendicitatem me: atq; illos redigam: futurus ignominię: apud quos fui in precio. Si non reddo: nulla est animæ redemptio: nec salus. Addicor igni æterno: Illæq; ipsæ animæ quibus uiuens abstuli: uindictam in me ante Deum precabuntur debitam certe scœleri meo. utrum ergo præstat egenũ uiuere: filios nudos relinquere: mundoq; insanum uideri: an pro iis ęternum supplicium uolentem suscipere? Iterum me infœlicem: Quid agam? aut quam in partem me uertam. sic undiq; me circũstant miseria: luctus: & pauor. Vides ergo Marcelle uere domum Dei esse quod ab initio posui: Benefacere: & lętari: & uidere bonum de labore manuum suarum: quæ nos tanto imitemur auidius: quanto salus nostra uiuentibus: & mortuis nobis est chara.

Die quinta Decembris: anno salutis nostræ. M. cccclvi. tribus fere ante lucem horis totum fere regnum Neapolitanum cõcussum est ingenti Terremotu: quo oppida plura: & ciuitates: aut tota multis in locis: aut alibi ex parte cũ pernicie hominum corruere. Habito-

censu oppressorum relatus est ad Regem capitũ numerus.lx.milium.Res profecto inaudita saeculis nostris: ac uix fidem facies nisi iis:qui uiderunt. Fuit Romae etiam:& in locis propinquis:sed innocuus: & mediocris:ac se mel tantum ut uix a plerisq; sentitus sit.Credo continuationem imbrium: qui sine uentis duos prope menses durarunt hoc effecisse.Memini.n.octa uo ab hinc anno cum essem in agro Florentino post diuturnos imbres se cutum esse terremotum. Rogandus est Deus:ut cum euocare nos ex hac luce uult det spacium uerae poenitẽtiae:Ne subita morte oppressi abeamus cum detrimento animae.

Cardinalis Papiensis cõtra Io.Cardinalem Atrebatẽ.seu Albiẽ.Monacũ nigri habitus.pñtibus Cardinalibus nõnullis: dimisso tñ Senatu.

Quid tu ignobilitatem alteri obicis: qui ex genere nullam habes nobilitatẽ? Ortus es opido Luximio Bisuntinę diocesis:merca tore patre:& auo.Acceptus in obsequia Ducis nobilitatẽ men dicasti tibi:& patri priuilegio illius.ita ergo quum te nobilem iactas nõ ge nus tuum laudas sed principis gratiam.qđ si a Sacerdotibus hęc secularia habẽda in precio sunt: potiora certe mihi sunt q̃ tibi.Ego in libera ciuitate tu in oppidulo seruiẽti es natus.Tibi Burgundiae Dux:mihi Pius Pontifex nobilitatis initium dedit.Tu hactenus pręter priuilegiũ habuisti nihil:ego insignibus familiae donatus etiã in familiã ipsam Põtificis sum adoptatus.

Imputat Atrebatẽsis imperitiam litterarum: & grãmaticum Papiẽsem appellat:quasi ipse columen:& uas sit omnium facultatum. Fateor nõ esse mihi litteras:quae tantae dignitati conueniant:Eas tamẽ non negabit quae honorificae aliquando fuerint Apostolicę Sedi:& ad ministerium Ecclesię utiles.Quas q̃ti ęstimauerit Pius uestri oculi uident: sed de suis quid dice mus?Concedamus illum multa legisse: codices multos tractasse: mandas se memorię multa.Quid in tam rudi aceruo digestum? Quid sapienter di spensatum unq̃ uidistis?Non habet iudicium ullum: Accomodare quę le git locis & temporibus nescit: atq; ut nauis quamuis bene istructa ad nul lum est usum si gubernaculo careat: Ita quicquid in mente huius est:q̃uis cumulatum fructum non fert:cum prudentiam moderatricem nõ habeat: quotiens contrarios sensus testibus dedit?Quotiens eos intorsit?Quotiẽs falsas sententias probatis ascripsit auctoribus?Ut in omni actione ẽ men dax:ita in omni interpretatiõe malignus:Illud Isaię non reputans: ue hqui dicitis bonum malum:& malum bonum.Qui facitis amarũ dulce:& dul ce amarum. neq; ego in sacerdote ita excellentem doctrinam desidero: ut

in illa esse omnia uelim. Profero uitam: modestiã: humanitatem: exẽplum: religionem: & caetera quae professionis nostrae sunt propria. equidem si alterum de duobus sit eligendum malim in cardinali prudentiã cum medio critate doctrinae: q̃ cum summa doctrina uanitatem atq; perfidiam. Haec profuit nunq̃: obfuit aliquando: illa semper & prodest: & deo est atq; hominibus grata. Cum bene considero non uideo quid utilitatis aut dignitatis afferat praesentia huius. Cum enim ad bene consulendũ fuerit in Cardinalem assumptus: quaerendum est quale ueri Cardinalis sit: & quale huius Cardinalis consilium. Nempe qui recte consulere uult īduere ante omnia debet ueram erga illum charitatem cui accedit consultor: ut quid deceat: & expediat sine malignitate rimetur: & doceat. Proxime huic liberam gerere: & mentem & linguam: ut nullo alieno affectui: nulli suae cupidiati inseruiens simpliciter loquatur quod sentit. haec uera est ni fallor: recte consulentium uia: Quam mox ut egredimur non tam ad salutem: quam ad pestem adiungimur. Hic uero Reuerendissimi patres: cum uos odio gratuito odiat: & studiis sit omnibus uestris contrarius: nihil meditari: & loqui potest q̃d uobis futurum sit utile: dolosę omnes cogitationes cordis eius: dolosa consilia: quibus etiam si recta essent: habere fidem non possumus: crescere nõ sperat nisi ex nostris ruinis: & nostram omnem gloriam suam ducit confusionem. Minatus ẽ multa frequẽter ecclesiae Romanae: multa nobis nisi faciamus ea quae Regi suo possint placerẽ. mallet ut uideo cum euersione omnium nostrum uerus uideri: q̃ cum salute mendax: & falsus. Ad hoc est tantum intentus dies: & noctes: & huc intẽdit omnis ratio & summa rerũ suarũ: ut status omnis orbis christiani ex una Regis sui uoluntate dependeat. Bonum quippe nullum putat nisi quod uenit ab illo: salutem nullam: nisi quae offertur ab illo: caeteros Reges: & prīcipes minimum ęstimat: inania ducens: quae de potentatibus: & rebus publicis referuntur: Adeoq; in colẽdo hoc deo suo est caecus: ut nec uidere oculis q̃ppiã sanum: nec mente possit discernere: accedit q; mercenarius ẽ: & lingua cõducta sibi: non ecclesiae loquitur. Audistis aliquando illum fatentem duo milia aureorum ãnua pendi sibi a Rege in mercedem sui laboris. Audistis in hoc uerbo se gloriantem q; procurator sit Regius: q̃dq; declaratũ nobis per litteras sibi uni de negociis regiis pręstari fidã debere. Quomodo ergo qui procuratorem se confitetur dignitate loci huius est dignus? Quomodo salutariter potest consulere? Quomodo credi sententiis eius alieno stipẽdio non nostro conductis? Si perseuerandum est ei inter nos aduocandi etiam sunt caeteri: qui in curia nostra procurant: & admiscendi nobiscum. non est irroganda haec iniuria tot Regibus: Ducibus: Principibus: & rebus publi-

cis:ut eorum procuratores segregentur a nobis:Sciant & illi secreta nostra
ut hic scit:Reuelent ea suis ut iste reuelat:Iam nihil sit quod his hostiis te-
neatur conclusum:inter cubiculum:& forum nullum habeatur discrimen.
Dicā tandem:quod sentio Reuerendissimi Domini sine iracundia quidem:
non tamen sine dolore:exeat consilia nostra:qui nobis infestus est:non par
ticipet nobiscum qui nihil utile:nihil honestum afferre potest :uel suadere.
Et qui sęcularibus seruit : & linguam pecunia uendit : & secretum non te-
net:quiq; mendacissimus est:& in dicto fidem nō habet:profectus Orator
Apostolicę sedis ad Regem suum reuersus est hostis causæ:cui ante faue-
bat.Nunc est omni contentione contrarius.Cū aūt mutationis huius ami
ce ammonet solam sui principis mutationem excusat:Cum inquit sibi pla
cebat:placebat & mihi : huic displicens displicet mihi . indigna uox Cardi
nalis:ut ex personis nō ex honestate causæ Apostolicæ ponderentur. Cū
repræhenditur Cardinalis Attrebatensis q̄ primo legationem pro Ludo-
uico Rege Fraucorum ad Pontificem suscepisset:deinde q̄ procuratorem
rerum suarum in curia exerceceret:alterum exemplis : alterum ex iure est re
probatum.Guillelmum Cardinalem Rothomagensem: Hostiensem Epi
scopum ex Gallis ad Calistum redeuntem: qui in pōtificem nuper erat ele
ctus: rogauit Carolus Rex Ludouici pater : ut legatus una cum cæteris:
quos ad præstandam obedientiam mittebat: ire non grauaretur.Prudentis
simus uir:cui notum erat officium suum tonus quauq̄ a Magno Rege im
positum recusauit:malens dignitati propriæ q̄ alterius gratiæ iseruire . No
uerat enim nec debere : nec solitum esse Cardinalem nisi pro Ro.Pōtifice
legationem accipere . Et certe modestissimus Rex id indigne non tulit:
sed mittens alios : quos elegerat oratores:inter cætera mandata quæ de-
dit hoc esse uoluit primum:ut quicquid acturi : quicquid dicturi essent ad
Cardinalem referrent: eiusq; cōsilio:& suffragio in omnibus uterentur.Fri
dericus quoq; Romanorum Imperator petens a Nicolao Cardinali San-
cti Petri ad Vincula in Germania tūc agente:ut legatus suus cōuentui ra
tisponensi interesset ob causam Fidei :in dicto exauditus nō est.Respondit
Cardinalis id sibi non concederet Pontifex:nullo modo licere:neq; antea
Imperatori assensit : q̄ scriptum est Nicolao.v.& cōcessio impetrata :de p
curatione autem ita est dictum. Si Cardinali:si Illustri : & super illustri ex
iure est interdictum ut non procuret negociū proprium:quanto magis cē
sendum est interdictum esse alienum? Nil uilius ē procurationis officio:ni
hil contemptibilius.Nihil etiam Cardinali Indignius: qui ideo ad eam di
gnitatē assummitur:ut in Senatu Apostolico sedens:non quid alii petant:
quid supplicent: qd cōtendant: quid litigēt anxio labore procuret: sed qd

uniuersali ecclesię conueniens atq; utile sit libere consulat:consistorii enim locus consilii est non contemptionis locus. Nam quod de uenatione est dictum: nego posse sacerdotes honestius aliis rebus intendere : & aliunde corporis exercitium quaerere : uerumtamen humanae cogitatiōis est facere inter sacerdotes:& sacerdotes discrimen : Parrochiano regenti animas sibi cōmissas cum liceat orto uel agello colendo intendere: liberiusq; huc atq; illuc uel recreādi animi uel tuendae ualitudinis causa deambulare : seuerius ad imam uenationem : ne qui admonendae plebi est cōstitutus reprahensibilis ipse in eius oculis uideatur. eadē est in sua ciuitate de Episcopo ratio. Cardinalem autem cum dignitatis amplitudo domi contineat:cum uersare glebas:& saxa illi non liceat: cum reclusus uel meditetur uel legat:cum se ipsum adeuntibus praebeat: cum ocio ipso ualitudinem labefactet:cū deniq; in faciem populi nihil nisi serium & graue ostendere habeat:quis non indulgeat in tanta seueritate uitę aliquādo:ut procul ab omni turba :in nemoribus:& siluis se cum domesticis sine iniuria cuiusq̄ oblectet:& ualitudini seruiēs ad opus officii sui nouior & fortior redeat.Plebē Cardinalis nō curat:Pręcepta quottidiana parrochianis non dat:ad nullū ministerium sacrorū se populo exhibet:solo cōsilio Apostolicae Sedi adscriptus:instar q̄dam secularis principis habet.Sed uidamus obsecro: ne dum continere domi uolumus Cardinales : nō solum corpori:sed animae quoq; damnosissime consulamus.carnei sunt Cardinales ut caeteri homines. Tentantur:urūtur:& animi perturbationibus seruiunt.colloquia uisitantum non semper sunt casta.Non charitatem:& proximi dilectionem continēt semper. Adulatur ille: murmurat alter:est qui inter fratres odia sęminet :& in hunc uel in illum cor domini inflammet. legi semper non potest : non semper disputari :non semper cogitari de publicis rebus .Ad haec illicita aliquādo nos carnis infirmitas trahit:ad alia quoq; nonnunq̄ quae ocium consequuntur : & me silente per uos cognoscuntur.praetereo somnos de die non salubres corpori:quos post prandia nostra arcere nō possumus:hinc podagra : hinc lateris dolor:hinc Calculus & praematurum senium:ac mortes acerbae adueniunt:quae ut ocio celeriter contrahuntur: sic exercicio facile prohibentur. nec sine causa prīcipes sęculares:quos magnitudo curarum grauat : hoc sibi genus leuaminis elegerunt unde resumere animum : & instaurare uires possent ad publica.nunq̄ apud ueteres est damnata uenatio. Romanis inquit Oratius: hoc solēne uiris opus utile famae :uitaeq;:& membris . illa ē damnanda uenatio:quę totos dies consumit in agris:quae mentem auocat a rebus gerendis . Si Cardinalis opus sibi a Pontifice iniunctū ut uenatū eat dimittit.si in consistorium: In ecclesiam statutis diebus nō uenit: si co

gitate de sede Apostolica negligit: si egentiũ patrocinia deserat reprehẽsibilem illi esse uenationem contendam: & cohercẽdum eum putabo ut se domi cõtineat. Idẽ uero si impletis: quæ quottidiani officii sui sunt: reliquũ quod superest temporis aliquando inter nemora & feras ad ualitudinẽ cõfert: inter quas: & sancti Patres totam sæpe uitam egerunt: non iuadam catoniana increpatione hanc eius tenendæ sanitatis prudentiam. Sed profecto ita est: Quicunq; ex nobis ita seuere uenantem Cardinalem coarguit aut senex iam ẽ: damnãs qđ necessitate obmissũ amplius abire nõ potest: aut agrestem animũ gerit: nec qd hẽat nobilitatis uenatio ĩtelligit: aut natura seuerus ẽ ualde. ego quãdiu ualitudo mea ĩcolumis mansit & iugũ laboris potuit ferre: licet ab adolescentia uenatio fuerit grata: ea tamen semp abstinui: huc uero una cũ Põtifice: & uobis remictẽdi animi grã cõmigrãs: sentiensq; mille morbos uehemẽtius solito quottidie insurgere: nõ priuato ĩstituto sed medicorũ cõsilio: non querendæ uoluptatis causa: sed redimendæ ualitudinis: hũc exercendi corporis laborem accepi: In quo si etiam necessariam non haberem causam aliorũ tamen me Cardinaliũ possent tueri exempla: quorũ cũ uirtus & fides: & in publicis rebus diligentia probata sit nobis: ad hoc tamen solatii & recreationis genere non abhorrent. & quoniã qui ante me locutus est sectatorem me leporũ: & ferarum per irrisum dixit: irridens dicam & ego: satius esse leporem & feras sine offensione cuiusquam sectari: q̃ cum pturbatione ecclesiæ Apostolicam Sedem: & Romanum Pontificem confictis criminibus insectari.

Aug. Patricius Reuerendissimi Cardinalis Seneñ. Legati in Germania Secretarius Ia. Cardinali Papieñ. Sal. & cõmendationem.

Vm in Germaniã uenissem nuper cũ Hero meo Frãcisco Piccolomineo Cardinali Seneñ. Apostolicę Sedis Legato: uideremq; ad conuentũ Ratisponensem multos: magnosq; Pricipes undiq; confluxisse: & maxima queq; ibi tractari: quod res uisæ sunt relatione dignę: utq; interrogantibus in meo reditu amicis ad uerũ respõdere possem: statui oĩa litteris annotare. adhibui itaq; exactissimã diligentiã: ut rerũ omnium quę ibi agerentur ueritatẽ ac seriẽ cognoscerem: partẽ per me ipsum audiens: cũ latine loquerentur: interfui enim fere semp in concionibus: partim ex aliis: qui aderãt cognoscens. Quin & Legatus ipse cũ epistolas ad Pontificẽ: atq; amicos mihi dictaret oĩa aperiebat: fuit sane conuentus hic Ratisponensis frequentissimus: & oĩum (ut seniores aiebant) nostra ætate maximus: in quo Cęsar cũ quinq; electoribus: & pricipibus compluribus: duobus legatis apostolicis: altero Cardinale: altero Episcopo: & Regum: ac Ciuitatum Oratoribus pmultis cõsedit. Redegi igitur oĩa quæ in conuentu gesta sũt: sed quæ ubiq; locorum per Germaniam ęgit legatus: & totius huius nr̃æ peregrinatiõis iter d̃scripsi: cũ & pulcherrimę sæpe urbes: & res memoratu dignæ iterdũ occurrerẽt. Est Germãia ultra quã nr̃i hoĩes credãt magnifica: & pulchra: & illi ãtiquæ: quã Cęsar: Strabo: & Tacitus: aliiq; d̃scribũt fortũa & moribus ualde dissimilis: ita ut multæ sint iter eos urbes: quę multitudie populi: pulchritudie ędificioꝝ: tẽploꝝ magnificẽtia: & ciuitatis splẽdorꝫ nr̃is italicis haud multũ cedãt: iterdũ etiam superẽt. At qui cũ mecum cogitarẽ cui nam potissimũ dicarem has meas lucubratiũculas quamuis tenues: tu solus occurristi: qui sine iuidia Gentilis tui Cardinalis Seneñsis res gestas perlecturus uideris & meam hanc insulsam incomptamq; narrationem pro tua innata mansuetudine: & consueta in me indulgentia æquo animo esses laturus. Mitto igitur ad te libellum hunc: ut cum per ocium licebit: illum perlegas: in eo tamen præter nudam ac ueram rerum explicationem: nihil quod te detineat inuenies: oro ut boni consules: & mihi ignoscas: si dignationẽ tuã rebus maximis occupatissimam his meis scriptis uexare sum ausus Vale. Romæ nonis Ianuariis Anno salutis. M.cccclxxi.

Tẽpore Pauli secũdo Põtifici max.o.

Post captã a Turcis Cõstãtinopolim: & Græcorũ ĩperiũ deletũ: sæpe Romãi Põtifices: Et Frederico Cæsar: q reipublicę xp̃ianę gubernacula tenẽt: conati sũt reliquos nr̃ę religiõis Pricipes: ac potẽtatus cõtra sæuissimos hostes ĩ arma cogerꝫ: & Cæsar qdẽ cũ externi dicto mĩno Parẽtes uiderẽt: iu c

ſuos Germanos crebros celebrauit conuentus: ut quantum in ſe eſſet ſaluti Chriſtianoꝝ cõſuleretur: nũc Franfordæ: nũc Ratiſponæ nũc Nurimbergæ: nũc Viennæ: nũc aliis in locis eos cõuocans: nec prætermiſit interea cæteros Reges ac Principes litteris: ac nunciis hortari: ut cõmuni conſilio expeditionẽ ſumerent in cõmunes hoſtes. Pontifices uero Romani qui ꝑ hęc tpa pręfuere: Nicolaus: Caliſtus: Pius: & Paulus nunq̃ deſtiterunt Chriſtiani orbis præſides lr̃is: & aſſiduis Legationibus hortari: monere: rogare: obſecrare: ut relictis ĩteſtinis odiis in Religionis: ac libertatis noſtræ Hoſtes arma cõuerterent. Nullus eſt habitus cõuentus ad quẽ non miſerint Legatos: Oratores ad ſingulos Principes ſæpe tranſmiſſi. laborãtes bello noſtri q̃ Turcis ꝓximi ſunt: conſilio: milite: pecunia: Frumẽtoq; adiuti: Pulſi ab hoſtibus auitis Sedibus benigne ſuſcepti: & ad uitam præbita neceſſaria. Claſſes ſæpe in orientem miſſæ ad cõprimẽdos hoſtes: Hungaris qui murus Chriſtianæ ciuitatis hactenus fuerunt magna uis auri data. Miſſi prædicatores ad exhortandos populos: promiſſa pugnantibus æterna prę mia: nihil prætermiſſum quod illis fieri aut excogitari poſſet: & ut dereliquis taceam: diuus Pius: romanæ Sedis perpetuum decus: a principio ſui Pontificatus in dicto mantuano conuentu: & modis omnibus perquiſitis: cum nihil ſuccederetur ipſe ꝑ ſe: ut nihil in temptatum relinqueret: homo morbis: anniſq; confractus in expeditionẽ ſtatuit ꝓficiſci: non ætati: non dignitatis: nõ ualitudini: nõ uitæ deniq; ſuæ parcẽs: ſed peccatis nr̃is id exigẽtibus ãte nobis ſubtractus eſt: & in coelũ relatus: q̃ ex portu Anchonitano in hoſtes ſoluere potuiſſet. ſic tãti conatus paruo momẽto in irritũ redacti: ſic ſæpe magnę exorſæ telæ uolẽte Deo ſucciſæ. in Germania aũt q̃uis ſępe bellũ in Turcos cõi ſnĩa decretũ ſit: ſiue qđ Cæſar hoſtili arte ĩpeditus cõuentibus raro ĩterfuerit: ſiue Principũ diſcordiis: & priuatis cõmodis Rẽpub. ĩpediẽtibus: nunq̃ in hoſtes eſt itum. Semel tñ cũ Turci Belgradũ oppugnarẽt excitus populus prędicatorũ uocibus tumultuarie in hoſtes ruit: atq; zelo potius religionis: q̃ armis pugnãs ſoluit obſidionẽ: ac fugauit hoſtẽ. Mahumetes uero Turcorũ princeps fretus noſtrorũ deſidia: & cõtinuis uictoriis aĩo eleuatus: dum nr̃i tp̃s longis cõſultationibus terũt: Perã prĩo expugnat Cõſtantinopoli oppoſitã: deinde ꝓtẽſis uiribus Bulgariã: Raſciã: Seruiã: & qcq̃d a Mari põtico ad amnẽ Sauũ: & ab Aegeo pelago ad Danubiũ interiacet: armis doloq; occupat: ſed neq; Danubius Valachos: neq; Sauus Hũgaros oĩo tutatus ẽ. Nã & Valachię ptẽ rapuit: & Hũgariã ſæpe populatiõibus afflixit. ex alia pte Peloponeſſũ: & Gręciæ olĩ arcẽ: Achaiã: Atticã: Boetiã: Acharnaniã: Macedoniã: Epyrũ: Boſnã: & Illyrii magnã partẽ redegit in poteſtatem. Leſbum & Cicladas fere oĩs ſubegit: & in ponto Sy

nopem ac Traperūtem:& demum anno superiori Euboeam(Nigropon∖tem appellant)expugnauit:magno Venetorum:quibus parabat insulā:& cōmuni Christianorum damno. Verū cum neq; his contentus anno ante captam Euboeam ex Bosna i Carnos penetrasset:& regionē omnem cædibus:incēdiis:atq; rapinis longe lateq; fedasset:Fridericus Cæsar cui ut Duci Austrię hereditario iure prouincia paret:quiq; prius pro reipub.salute tātum sollicitus erat:nunc propriis atq; auitis Prouinciis timens de subdito∖rum defensione intentius cogitare coactus est. Is cū uiribus hostium imparem omnino se esse cognosceret:Germanorū Pricipū auxilia postulare statuit. Anno igitur salutis.M.cccclxx.primo:conuentū principū indixit Ratisponæ ad.viii.calēdas Maii.Is dies christiano more diuo Georgio martyri solēnis habetur:uocauitq; oīs Germanię pricipes ad eū locū suis litteris:de Reipub.salute cū eis cōsultaturus.Pontificē uero sūmis precibus orauit: ut & ipse aliquē ex sacro Senatu:qui noīe Apostolicæ Sedis in cōuentu præsideret:legatū mitteret. Has dicūt huius ratisponēsis cōuentus fuisse causas: cęterū q altiora quærūt:& ecclesiastici:& sæculares: si quādo a militia uacat:uoluptati atq; ocio plęrūq; incūbunt:molestas ac graues cogitationes raro admittunt:litterarū aūt:& sapiētiæ studia attingūt fere nunq̄ oīa. igitur consiliariis credunt:corūq; iudicio cuncta gerunt. Horum nōnulli qui doctiores sunt:& ingenio atq; astutia pollēt pro arbitrio oīa uersant. Iis gloriosissimū est uocari ad conuentus:rogari snias: cōsuli a Principibus:& eorum sermones atq; responsa tanq̄ delphica oracula haberi. gaudent rerum mutatione:& contentionibus atq; discordiis Principum crescunt. procurāt assiduo nouis artibus ut Principibus suis libertatem parare uideantur:& a reuerētia apostolicæ Sedis: quā durum atq; asperum iugum appellant:sed etiam Romani Imperii eos nituntur auertere. Cogitauerunt igitur hi tales iampridem imperium Friderico Cæsari abrogāre:illudq; :quando alius animo:& uiribus potentior in Germania non uideretur: Georgio heretico Bohemiorum Regi deferre: Reuerētiam deinde summo Pontifici eius nomi∖ne polliceri:Imperii confirmationem:& coronam petere: quæ si modo da∖rentur:nationi interdicere ne amplius Romano Pontifici auscultaret: iam q; inter se ac principes suos diuiserant prefecturas:ac munera hæc ut legitime fierent: assensum omniū Germaniæ Principū necessarium putabant. Sperantes itaq; si conuenirent Principes facile quæ cogitarant perfici posse: subtili arte Cæsari persuadent ut Ratisponæ Principum conuentum indicat: aiunt Cæsarem: quoniam spretis Imperii ciuitatibus in auitis moretur prouinciis: omnibus neglectui esse: a nemine uenerari:agitari ubiq; latrocinia: ac tota Germania iusticiæ formam esse nullam:

fore si ad superiora ascenderet:ut prisca redeat reuerentia & Fides: pariturros omnis suo imperatori:& eius timore ab iniuriis temperaturos: affuturos ei omnis Principes: & certatim obsequia exhibituros. Et quoniam imperii census ita sunt diminuti:ut inde Caesar uiuere non possit:se iam reperisse uias: quibus facillime & uolentibus cunctis: ducenta aureorum milia quotannis conraderet. Tentauerat hoc idem Caesar alias in quibusdam cōuentibus:quippe prouētus Imperii ita minimi sunt:ut uix legationibus superant. Sed illi non tam suadebant:ut Caesari consulerent: q̄ ut occasionē nanciscerentur patrandi quę cogitarant. His ne igitur persuasionibus commotus Caesar conuentum indixerit:an ut Reipubli. suisue prouinciis: quas a Turcis iam deuastari uidebat:saluti consuleret:illis diiudicandam relinquimus:qui altiora cognoscunt. Certe Georgii Bohemi obitus: qui medio tempore accidit: effecit ut consiliariorum cogitata efferri non potuerunt. Sunt etiam qui asserant hunc conuentum indictum esse ipsius Georgii solerti opera:qui astutia sua id effici posse sperabat:ut decreto omnium principum eius absolutio(nam iampridem ut nosti:extra ecclesiam propter heresim fuerat factus)a summo Pontifice impetraretur:etiam ipso permanente in damnata opinione. Caeterum in tractatibus ipsius conuentus Caesar ostendit rem suam priuatam non neglexisse: Romanus autem pōtifex Paulus secundus:ut & Caesari & suo officio satisfaceret: legatum ad Conuentū mittere statuit:sed cum diu inter patres disceptaretur quisnam uideretur aptior:Franciscus Cardinalis Senensis diui Pontificis Pii maximi nepos:communi consensu designatus est:qui prouinciam susciperet:tum ob summā hominis integritatem:& ultra eius aetatem prudentiam:atq; modestiam(nōdum enim quartum & trigesimum annum impleuerat)tum propter auunculi sui memoriam:quae adhuc recens apud Germanos erat:apud quos priuatus diu uixerat:non sine magna uirtutis opinione: & in pontificatu illius prouinciae hominibus facilem benignumq; se semper praestiterat. Accedebat ad haec quod ipse Cardinalis:ut qui apud auunculum in Germania a puero fuerat educatus:Germanorum linguam: & mores calleret: & propterea oībus fere Germanis gratus: & notus. Vndecio igit᷑ calēdas Martii legatus designatus ex curia Pontificis uetusto more a patribus domum deductus est:iussusq;:ut quoniam dies dicta instaret:ad profectionem quam primum sese accingeret. breui itaq; compositis domi rebus: & paratis quae ad tam longum iter erant necessaria:quintodecimo calendas Aprilis discessimus ex urbe post secretum consistoriū media ferme quadragesima. Sacer Senatus legatū extra portā deduxit. Cōtinuato deinde itinere p̄ Pietiā Senas uenimus:i publicis diuersoriis apd̄ Palcā flumē: Oratores Ducū Saxo

nię offendimus:q̄ Romā petebāt:annuēte Cæsare cōpositionē rerū Bohe micarū Pōtifici suasuri:q diu cū legato locuti sunt. Senas īgressi sumus ante horā qua a Ciuibus expectabamur:nā Legatus astu eos decepit:ne cū pō pa introduceretur: quātū tum per angustiam temporis licuit. Pompa & ci uium & Cleri magnifice ducta est. Hic crucē accepit Legatus. principium legationis insigne. Senis iussis ualere cognatis atq; amicis: post tertiū diem discessimus: uenimusq; Florentiam summo mane insequentis diei: introdu cti sumus magna pompa:& ingenti populi concursu. Legatus sub umbra culo ductus est nauiter facto. excepti sumus apud Monasterium Sanctæ Mariæ nouellę in pontificali palatio: ubi admirabilis fuit locorum appara tus. Postridie per pontem Sieuę Apeninum transcēdentes deuenimus Flo rentiolam in ualle Saterni fluminis sitam. Saternus in orientē uergens Fo rum Cornelii: Imolam uocāt: præfluit:& in Padū exoneratur: huicq; aquæ omnes feruntur in Adriaticum. Sequenti die per montes ipsos Lollianum primo: deinde Planorum peruenimus oppidum ī radicibus montium sitū: & hic quidem est finis Apenini in latitudine: qui mons a Genua Ligurum emporio incipiens Italiam omnem disterminat. Hinc ad alpium cōuallem iuxta Volaniam planicies semper patet: quam Cisalpinam Galliam prisci dixere: Togatam quidē Padum: ultra uero trāspadanam. Iacet. n. togata sub ipsis montibus ut Ptolomeus ait: quæ a Placētia Rauennam usq; por tēditur. a Planero summo mane Bononiam petiuimus nihil prius ciuibus significātes. ne sacra pturbarētur: Planorū enim neq; celebritati diei: neq; uictui nostro sufficiebat: eam urbem ingressi occurrerunt magistratus īfra mœnia: adiuimus templum: ibiq; sacris interfuimus: erat. n. dies dominicus qui passionis uocatur: quītusdecimus ante resurrectiōis Saluatoris nostri. Distat Bononia a senēsi urbe milibus passuū quattuor & octuaginta. Ci ues & iucūde & magnifice nos exceperūt publicis sumptibus. sequēti die quæ calendis Aprilis fuit: circa meridiem urbe egressi apud oppidum San cti Ioannis pernoctauimus:& inde pluioso cœlo iter agentes Panarū flu men: quod ex Apenino Padū influit: apud Bonportum nauigio trāsuecti: per aggeres Siculæ amnis uenimus Mirandulam. hic Blanca Maria Borsii Ferrariensium Ducis soror uxorq; Galeotti Mirandulæ tyrāni: ab sente uiro magnifice nos excepit: iunxitq; cum Legato spiritualem affi nitatem: Commater. n. facta est: erat nāq; pregnans & partui uicina Da tus est curator qui uice legati partum ex sacro fonte leuaret. Mulier ipsa prudens & elegans sermone uisa est: clauda dextro pede aliquantulū: alio quin honestissima. uir eius Galiotus: quē postea Mantuæ uidimus: iuue nis pulcherrimi corporis est:& prudentiæ non contemnendæ. is tamē non

multis ante mensibus:fratrem suum minorem natu in carcerem cõiecerat tãq̃ res nouas contra eũ moliretur:adhuc in uinculis est. Suppliciũ de complicibus sumptum.altera die agrum mãtuanum ingressi iuxta Quistellum oppidum Situlam schafa transiuimus:petiuimusq; diui Benedicti uenerandum ditissimumq; Coenobium.hincq; digressi emensis circiter.xx. stadiis p Padum fluuiorum Italiæ maximum nauigio transpadanã Galliam igressi sumus:hic filii Mantuani principis Fridericus priogenitus: Ioãnes Franciscus & Rodulfus Gonzagę obuiam Legato facti Mantuam usq; nos deduxerunt: ubi per totum insequentem diem quieuimus. Princeps summa hilaritate: & Regali rerum omnium splẽdore & copia nos suscœpit.Mantuam & Veronam iter isubres ponit. Ptolomeus aũt Cenomanos hos populos appellat.postridie per campestria Veronam profecti urbem intrauimus circa meridia meridiem:in sperantibus eo tempore ciuibus:qui ad ultimam uesperam nos expectabãt. Obuiam tamen itra mœnia: & magistratus q Venetiis pręsunt: & ciues cũ Clero & populo dati sunt:Magnificeq; ac reuerenter nos excœperũt:& quoniã palmarum dies solemnis instabat: biduo.n.antea illuc appuleramus:coegerunt nos ibi cõmorari usq; ad eam celebritatem.Dominica uero die peractis sacris inde discedentes: transmisso per pontem Athesi i urbe Valerni:uenimus Villã milibus passuũ.lxxii. Hic iam finis est.

Ia. Cardinalis Papień. Christophoro Pratellæ Vicario suo.

Hodie in Senatu Cardinalis mihi unus rettulit id quod ēt aliūde mihi rescire contigerat: multa isti Principi de me parū æqua: & uera fuisse renunciata sup creatione Pontificis noui: quæ paulo ante secuta est. Non possum non uehementer dolere: præsertim qui sciā rumoris huius de me falsi falsissimam originem. Scripsi lr̄as de hoc ad Principem. Mitto eas ad te aptas: ut Cichus noster aute perlegat: nec aliter reddantur: q̄ ipse reddendas probet. Nuda illa: & mera est ueritas. Si quid confinxi: si quid cōmentus in eo sum diras mihi ultrices: immo Deum ipsum uindicem deposco. Amici Principis esse ferebantur Rothomagensis: Bononiensis: Reatinus: Mātuanus: Vincula. Tris primos suffragio meo iuui: paratus & Mantuanum: si uoluisset. Ipse Vincula persuasione aliorum adduci nunq̄ potuit: ut honorare me suffragio suo uellet: qua re commotus uices reddidi: atq; ita offirmaui animum: ut si comitia ea decennium durassent: suffragaturus ipsi nō fuerim. Nisi paria rettulisset: alioquin neq; Rothomagensis: neq; Mantuanus mihi unq̄ fauerūt. Vide quæso quales erga me fuerint: qui se Principis istius amicos: & studiosos esse prędicabant. Rothomagensis: Bononiēsis: & Reatinus solum nominauerunt Nicenum: Mihi tamen luendæ sunt uni pœnæ: qui illorum exempla sum secutus. Dicet aliquis: bona illi fide uersabantur. Cur igitur solus ipse non bona? Si studebā Niceno: cui & illi studuerunt? Vincula Neapolitano suffragatus est. Suffragatus sum & ipse aliquādiu. Nempe quia satis cōstabat fore: ut id ei minime succederet. Spoletinum quoq; iuui summa ope: quem sciebam istius principis honori propēsissimum semper fuisse: id quod Augustinus noster pro comperto habet. Suffragium meum pręter hos quos dixi tulit nemo. Proinde haud scio quemadmodum certiorem quis eum facere potuerit me inimicorum eius omnium fautorem: & suffragatorem fuisse. Si adesse uoluissem: ubi periculum agebatur: & quibus infensum Pricipem sciebam: fortasse alio: quam Xisti nomine Pontificem haberemus. Non igitur iniuria me Deus ulciscitur: qui facere omiserim quæ facto opus esse noueram: Et dum isthuc respicio: Christianæ religionis: & status Ecclesiæ commoda neglexerim. Tu uero bonum habe animum: nam quod ad me attinet: quando nihil commisi: quod iure repræhendi possit ita sum mente composita: ut quæcunq; mihi aduersa immineant modice sum laturus. Vale.

Gentiles Vrbinas Ia. Cardinali Papiensi

QVid mihi pro bono nũcio Reuerẽdissime pater? Campanus tu us nup e Germania uenit. Lege hãc eius epistolã: Quẽ articula tim soles osculari. In ea totũ ĩspicies. Amplexꝰ poteris: affectus: uerba: gratiã: multũ deniq; : ipsũ desiderare nõ poteris. Si epistola hęc ĩ ma nus posteritatis deuẽiet (Deueniet aũt si laborẽ describẽdi eã noster Vola terranus ĩsũpserit) scio aliqs cũ leget primũ solutã eius orationẽ dicet hęc Cãpani erat ꝓuincia. Cũ post uersus heroicos: heroicos ꝓferet: cũ elegos: i de cũ lyricos: cũ alios quos in hac epistola ludit: iurabit aut multos sub no mine Campani illã edidisse: aut naturã multos in uno Campano ætati no stræ præstare uoluisse. Hęc enim multiplex fœlicitas eleganter in omni ge nere scribendi uni nunq̃: multis raro solet accidere. Vale.

Campanus.

GEntili meo Salutẽ. Iã plæne uẽtũ ad stomacũ ẽ nõ ad mores mo do: sed ad nomẽ quoq; Germanię subnausco. Nihil hic qd ocu los: nihil qd manus: nihil qd sensum aliquẽ hũanitatis delectet. Nã cœlũ illud patẽs: & agri latissima facies iã Autũno prio in horruerũt: & tolerari p ęstatẽ potuere: ferri iã homini tã delicato nõ potuerũt. Fastidiũ auget recordatio meorũ: & absentes delicias cũ præsentibus: & quottidia nis sordibus cõparo: te imprimis habeo ante oculos: Cui nõ satis ẽ iterũ ui trea lauisse tumẽtes Mane oculos prio: cũ pede surgis aqua. Nec satis ap positã uario conspergere cœnã Flore: rosas inter cõtinuãte manu. Quid no bis accidat ꝓpe stomachor dicere: dicam tñ q̃ parcissime. Hic fœda: & pin gui digitis hęrentia tabe: Tantaliã possent gausapa ferre famẽ. Quęris for tasse quo ferã aio: aut qbus oculis potius: equidẽ inuitis: & refugiẽtibus. Du randũ tñ est uincit q durat in armis. Ois in abiecto est: & sine laude fuga. Nec unã cibariorũ censeas esse molestiã: adde sitim: atq; oculos lachrymã tes inter acerba pocula: nã ad cyathũ q̃ bibo tã lachrymo. Trahor incredi bili uoluptate in ueteres lusus nr̃os musas repetẽs ex ĩteruallo tã lõgo. Nec putes habitare hic musarũ aliquã: Nec faciles hederas: nec opacas frigida lauros Terra gerit: musis credis an ẽẽ locũ? Ego uero ęgregie ꝯparo me ad reditũ: aut fugã potius: & si nulla re alia: q̃ adhuc habeã explora tã: spe: stu dio: cupiditate me ꝯparo. Vereor ne si diutius hęreã: aut eripiar a Barbaris: aut ĩmuter. Barbara me tellꝰ: ut te quoq; naso recõdet: ni Tuscos repetã dũ noua lũa meos. Vix fieri qdẽ id ꝑt: uix: sed ut possit: Flecte deos ꝓcibꝰ uotis q; ĩsiste p aras: Fac uidear saltẽ carcus añ Deos. qd. n. ĩpetrari faciliꝰ ꝑt: q̃ hoĩs salꝰ a supis? uerũ cogita ubi me sis excepturꝰ: amicꝰ amicũ: uates uatẽ: tã ꝑcul: tã pegre redeũtẽ: tã plęnũ desiderii tui. Phãgius expectet plęno cra tere sacerdos: nec bibit e media dicat: ut añ uia. Fac uocet ĩ plænas nõ uua:

,& ficubus ædes:Nec malo aut dentes excutiente nuce. Verū ubi iam cœpit plumescere clunibus anser:Quaq; ubi ueneri mestrua fœtat auis:Strāgulet exectos:& rauco gutture gallos:Aduentu fument undiq; tecta meo. Per liberaliter quoq; tui alii me exceperunt:& ita passim:ut idem ostendere uellc uiderentur:quod nec ipse ignorabam:esse te Ethruriæ regulum sacrificulum. Octo flaua tuus Tabernularum nobis poma dedit negociator. Tot ruris quoq; poma Cassiani:& uini cyathos decē uetusti. Atq; adiecit utraq; amica uerba. Neuter diripuit togam rogato. Nusq̄ neglectius a te habitus sum:q̄ Florentiæ. Nemo me salutauit tuo nomine:suo multi. Sed recte me admonui. Tuscia nostra est ne eodē statu:& tam pacata:q̄ solet? Quid nostri Medices Tuscū Decus: aurea lędæ Pignora:fraterna num bene mēte ualēt. Tum Marsilii nostri quę ualitudo? obsecro te rediit nedum in gratiam cum peripateticis? an adhuc continet se intra Achademiam: & cum uno uersatur Platone quem transtulit? Marsilii cytharam crispus si tenet Apollo:Et dextra: & cantu uictus Apollo cadet. Et furor est cum cantat amans comitāte puella Ad flexum:ad nutum percutit ille lyram. Tūc ardent oculi:tunc planta exurgit utraq;:Et qua nō didicit comperit arte modos. Sed de Aretinis meis ne recusa quicquid homines sentiant. Dignis qui utitur nihil idignum fecit. Aretina duas uno sub tempore musas Vrbs tulit:accedit tertia nunquid ames? Mi Gentiles de me sic habe. Sola placent quæ sunt rarissima: sęcula uatē Cum mea te tulerint: totq; iter milia solus Cū libeat suaui ferias caua sydera cātu. Te colo:tu longe potior mihi duceris omni:Rypheis seruant quod Gryphes montibus auro. Sed de te dixi. Quid de nostro numine? Multos Roma uidet diuersa frōte Galeros. Vnū miratur Campanus:adorat & unum: Qui latium quātum sonuit te cōsule Cæsar:Aut Cicerone forum nūc implet:& intonat illis Altior:huic:ut sum totus modo deditus uni:Non candēris equi faciunt fulgētia multo Frena auro:aut pedibus: palmis plus octo relictis. Pallia tellurem largo uerrētia tractu:Sed musę faciles:& nō moritura perennis Ingenii monumenta: ruat licet inclyta Roma:Priscorumq; ferat uestigia puluis:& Eurus. Sed hæc de Italia. Quid de Græcia putas? Nonne uides quantus mihi sit Deus alter:& omni Tempore cumq; suo pariter uicturus Homero Bessario:cuius sub pectore totus Apollo est. Quem tulit ut fieret priscis celebrati or ætas Nostra: nec a magno uincamur:ut ante Platone. Sed feror altius: q̄ licere in Germania putabam: & habet hæc natio grandeq; nescio quid:& sonorū cū loquūtur. Quid alterius ordinis summos uiros? quo studio: qua obseruātia prosequor? Quā mihi Piceni Sypontia musa Peroti Ethrusci colit? tā mihi musa Dathi. Adiūxit latio Picena biliguis Achiuā: Et celeri:&

Cardialis papiensis.

Cardi. Nicenus.

L. Dathus.

penso cum libet apta pedi. Tusca autem patrios cantus: & nata sub Arno Miscuit Ausoniis: & populo apta legi est. Nec solos eos putes a me observari qui biberint ex Helicone: observo & qui cupiunt bibere: qui si nondũ canunt ipsi aliqd: nos tamen attendunt dum canimus: & quos uoce adhuc non audent adiuuant uotis. Verũ hæc prima meo debetur gloria Cosmæ: Qui gremio uatũ carmina semp habet. Cui nunc Quarqualius cãtat cantamus: & ipsi. Dignus erit cantu nec minus ille tuo. Nominis Vrsini nec te deterreat index. Pectore ne dubita: nil habet ille feri. Mitior ẽ teneris: & adhuc sine dentibus agnis: Dignus quos tanto sanguine ducit auos. Sed & hęc quoq; altiora: q̃ conuenit. Humiliora tentemus. Baccius sumpta cythara p urbẽ Nocte sopitas canit ad fenestras: ut prius Cantus Amasina Bacci laudat: ut olim. Est ne Campani memor: ut solebat? An simul Romã latioq; pulsi Cessimus: nulli sumus? & soporũ ebibit amnẽ. Sed uix arbitror: noui q̃ sit officiosus: nisi fortasse qd eueniti: ex amãte factus sit amens. Sed parũ qcqd faciat laboro: Sit comes nostri modo Saluiati Fidus: & causas iuuet occupati Semp amici. Sed pono iam lyrã. Ad officia trãseo. An dum noster ab arce Saluiatus obscura exiit: ipsisq; tectis? O q̃ sæpe habuit Deos secundos: Qui nõ læsit ubiq; cum uocatur: Aures Iupiter arrigit seuera expẽdens trutina bonos malosq;. Sed de meo Saluiato diu sum misere cruciatus: quod uidebatur ex corporis morbo tam diuturno concidisse: & in animi angustias: quare pedem referens a tristibus ad lætiora reuertor. De Quarqualio meo qd subodoras? meo inq̃: nec enim fortunas admiror hõminũ: amplector ingenia. Vultu Quarqualium fusco sed mẽte serena Phœbus amat: phœbi pectore nomen habet. Lęta canit: dulciq; uocat Liberi des ore: Pro qbus & dentes perdidit ille duos. Nam Cyrrham nysæ dum præfert motus Iachus: Irata cyathum fregit in ora manu. Eripere at cythãram nequiit: iuuere puellæ. Has canit in Bacchum: qua licet ille furit. Multa fiũt Romæ quorum nuncium a te expecto. Iocundissimum erit quicquid a calendis Sextilibus scripseris: aut quatriduo prius. Scire etiam cupio: quantum nũc Platyna seuit: Manibus an parcat: abstineatq; pira. Siri defessa cauo disiecerit ossa sepulchro: Sparserit in uentos: præsserit an pedibus? & Platinæ quidem quis non ignoscat: si sit iratus? Sed parcendum est mortuis: quibus qui male dicit facile ostendit non audere se certare cum repugnantibus. De grege Pierio sanctos memoremus amicos: Arceat a nobis nulla querela deas. Domitium meum non ignoras quam amem. Ingenio est uiuo: & acri. Dignissimus quem: & tu quoq; habeas inter familiarissimos. Nemini uidetur cessurus eloquentia: nemini gratia poetica. Vtranq; prestat ægregie: & est: quem possis Latinum græcum nominare

De obitu Pauli & assumptiõe Xisti.

In Italia natus uersatur cum græcis:& loquitur. Vnum habuit Vatem Ve
rona Demitius illi: Cũ crescat recte dixeris eẽ duos. Nec mior hic fiet mol
li mihi crede Catullo. Nunc maiore etiam cum calet igne furit. Vides fœli
citatem nostri temporis. Vndiq; extant:& offerũt se præclara ingenia: iam
ad frontem certatura cum priscis. An te præteriit qua nunc Pomponius ar
te Instituit Romam: q̃ latio apta docet? Dignus marmoreo quem cõdens
longa sepulchro Appia testetur morte Quirinne tuum. & ipse plane uidetur
id cupereut quoniam nasci Romæ non contigit: Romæ moriatur. Doleo
Vallẽses meos relictis nobis transfugisse ad Leguleios. Lelius hos genitor
misis: phœbo dicarat: Et plæna biberant ex Helicone manu. Nec tñ indi
xisse bellum existimes: uersantur adhuc nobiscum nõnunq̃: & cantant cum
licet. Posse uidẽtur adhuc Martẽ: Iouemq; decere: Siue feras acies: fulmina
siue canant. Alter bella tonans: latio monstrauit Homerum: Et ferro exci
sas Laumedõtis opes. Alter Cretei partũ Iouis: igne Gigãtes Absumptos
profugo sectaq; membra patri. Nec sola Roma est quæ proferat ingenia.
Vna duos olim nobis dedit Vmbria uates. Vmbria ab irriguis fontibus
apta lyrę. Callimacho accessit: uicitq; Proptius illũ: Tertius & nomẽ nũc
Sigimundus habet. Sic illi tenero uersu deflentur amores: Et duro clangũt
horrida bella sono. Florentinum sodalẽ eiusq; eundem collegã: & Vicenti
num: & meũ Mantuanum: ac duos insubres aliosq; permultos nominis as
peritas eripit nobis. An igitur nõ putas aliquã inesse fœlicitatẽ & nomini?
Est uero magna. Nec mihi tã Dromo gratus: q̃ Cæsar in ore est. Persepho
neq; minus: q̃ Philomena placet. At Gryphus: cui nunc uento fortuna secũ Leon. Gryphus.
do Spirat: & optatum nauigat ad Zephyrum. Mercibus ut redeat cõferta
naue Sabæis: Laudis ab igenio plus feret ille suo. In duras uenit hic acies: &
mollia furta: Anonioq; põt currere quaq; pede. Et nequid suspiceris: fuit &
olim hoc meũ de Grypho iudicium. Audio Minutolũ nostrum cooptatum Ia. Minutolus.
esse collegio tuorum. Id si est pugnacẽ collegam accepistis: & qui iam pri
dem didicit tueri cõem dignitatem. Nam Picena illa fuga non pugna fuit: Apud Ariminum.
& ipse inter primipilos dimicans: ea die uirum se præbuit. Sed quo post pu
gnam uictricia mouerit arma: Qua uictis pacẽ cõditione dedit? Anne Fa
uentinis etiam nunc finibus instat? Aut fractis illis altera bella parat? Si sci
as quo sub Duce militauerit: desinas mirari tãtam esse in eo bellicam disci
plinam: ardoremq; tantum pręliandi. Sed nõ patiar incognitũ tibi esse Du
cem: qui adeo militẽ admiraris. Mœnia restituit quondã Romana Camil
lus: Nunc latio uictor pręsidet ille foro. Causas ueris agit: cedũt subsellia ue
ro: Eius pro sanctis legibus acta probant. Mirum est uerum esse eum qui
poeta fuerit. Nam de Camillo non attinet dicere: fuit inter rarissimos.

Porrige mane preces superis:& uespere clama:Nil aliud:q̄ dii reddite tem pla sonent.Implora:& Stacoli nostri preces collipēdulas.Stacolus in men sa Iouis est:epulisq; Deorū:Prœripit& magno pocula sæpe Ioui. Nihil nō impetrabit Stacolus:si uota nuncupet.Exorare data potuit si numina pro le:In reditum poterit flectere:& illa meum. Videor mihi esse inter meos: dum de uobis:& cogito: & scribo. Nostra uides quali procurram gaudia lingua:Dum uidear musas:Italiamq; loqui.De Germanicis idem omnino nō possum.Accitus q̄uis precibusq; rogatus Apollo Inuertit nares: olfaci ensq; fugit.Volui nunc tentare an & de Italia possem. Gaudeo nondum isthic esse me mortuum:& ita uiuere:ut si iam fetcā in Germania:adhuc tū in Italia spirem.Vale.Herbipoli nonis Octobris.M.cccclxxi. — Augustinus Vrbinas.

Campanus Cardinali Papiensi.

DO absens absenti manum quam postulas:do pectus:do me to- tum in complexum:sed uideor ne amplecti numen meum? an amplector? an somnio? Roma mihi non inuento te:Roma non fuit.nihil uidi:nihil audiui:nihil gustaui pristinæ uoluptatis.Abiisse omnia tecum una uidebantur.Sena nonnihil memoria reliquiarum tuarum me re creauerat:sed quęris q̄ fortem me inter alpes:ac niues Germanię præstite- rim:dicam uno uerbo.Itinere toto Campanum me prębui: forti animo: & quasi Romam perferre solebam.Montes: stagna: niues: Flumina: saxa tuli.& plane omnia uincit:qui cupit.Te uero tanta cum molestia carui: ut iam desiderium ferre uix possim:& nisi tāta nouitas rerum nos attraxisset: properassem ad te: quod breui facturus uideor ni reuertare. Ea enim sum natura: ut carere cæterorum quos amem pręsentia ægre. tua nullo modo queam.Expecto itaq; reditum tuum:resarturus quicquid delitiarum Ger- mania diffluerit.Vale.

Papiensis Gentili Vrbinati.

INteriora consilia tua sapientiora longe sunt meis.Cogitasti sa- nius:cū ad quietē uitę: tum ad gradū:de quo insusurraui auribus tuis.obtuli ego q̄d obuiū habui:& q̄d uno uerbo meo effici po- terat.de re Florētina nec opinatus aliqd eram:nec te ad eā uertisse aium no uerā.Bene fecisti indicare oia.Audi nunc cōtra Papiēsem.Si de Sacerdotio Pisano cōficies quod offers:bñficio æterno me obligabis. Addes ad dome sticam substentationē pabulum nō contēnendum:& pignus certissimū be niuolentię dabis:ante oculos semp futurū.Idq; ut facias p n̄ra amicicia pe to.Quanto aūt tēpestiuius procuratio inpetrabit: tanto minus erit & dif ficultatis:& operę.Lege Cancellariæ cauet ne resignata intra xx.diem an te obitum cedentis pro resignatis putentur:sed solo obitu uacent. Itaq;

hanc scyllam si potes declina. In desiderio autem tuo summa fide: & religione obligo tibi animum meum: & operam strenuam: quantacunq; concesserit Deus: nec puto operosam impetrationem futuram: partim propter ea: quæ tu non minus uere: q̃ prudenter rememoras: partim propter intercessores: quos tibi scio: & polliceor fideles futuros. Hortor tamen: ut de summouendis interim competitoribus cogites: iis loquor qui timendi merito sunt. Nullum nomino: sed tu aulā Pontificis lustra & eos considera. Non minus isthinc: q̃ hinc præparanda est fabrica hæc. Itaq; & hoc uigila. Bireta: ut erant ad Campanum misi. Adhuc iter sulphura est. Vale.

Xisto. iiii. Pontifici Maximo Ia. Cardinalis Legatus.

NOn cessaui per hos dies magna animorum diuersitate mederi affectibus: qui satis proni ad scandala uidebantur. Audiui ad satietatem horis omnibus hos perusinos. Desideria etiam: & cupiditates omnes agnoui. Quibus in locis pericula essent diligenter prospexi. Hodie tandem gratia Dei omnipotentis: & fœlicitate Beatitudinis uestræ insaculatores eorum electi inclusiq; sunt: nō modo sine ullis tumultibus: ut assolet fieri: sed tota Ciuitate laudante: atq; approbante. Viginti numero ii sunt: quaterni potius singulis attributi: Ita quidē partiti inter se: ut nulli uel præteritos: uel contemptos se iudicent. Benedictus Deus: qui seruum Beatitudinis uestræ: & mandata sibi imposita pie aspexit. Reliquū operis nunc est: ut iuste: ac secundum statuta ciuitatis officiorum distributio fiat. Ad quam rem aduigilabo assidue: & moderabor affectibus: si qui intemperantius cuperent. Cōmendo me pedibus Beatitudinis uestræ: quam altissimus augeat: & conseruet. Perusiæ. ii. Octobris. M. cccclxxi.

Sipontino.

SIpontine Pontifex salue. Lætor & ego in tanta inopia ueteris consuetudinis nostræ præsidatum tuum in propinquo esse: ut cōuenire: & colloqui sine incōmodo nostro sæpe possimus. Id a me officiosissime fiet mox: ut legationis primos labores absoluero: nec leues: ut scis: nec operis parui. Incidere in hæc nostra initia & Perusina comitia: quę raro tumultibus uacant: & Tudertina seditio: quę occultis suffragiis alitur. Vtrūq; sane exercitatissimo nedum nouo præsidi graue. Comitia ipa ad finem perducta iam sunt non quiete modo: sed summo ciuitatis consensu. Tudertum quo angar nunc reliquum est. Eius is morbus est: ut & sanari sine periculo: & negligi sine interitu nequeat. Ad eū me paro: quēcūq; exitū dederit Deus. Si culpa uacauero modice ferā. Veniā post hęc Fulginiū. Inde erūt nři cōgressus: & familiaris oīum rerū cōmentatio. Itaq; si placet: ad id temporis desiderium nostrum seruemus. Tuo testimonio de Deme

trio nostro apprime sum delectatus:neq .n. iudicio falleris: Epigrammate autē imprimis:cui & grauitas:& nitor:& non diffluens latinitas inest. Gratulor in uiri huius cognitionem uenisse:& tibi gratias ago. Ero posthac nō amicus tantum:sed doctrinæ suæ laudator:atq ingenii. Vt tu mihi eū de disti:ita uicissim illi nos sponde. Doleo in hunc annum conduci eū nō posse. Cathedræ omnes iam sunt destinatæ:& dicta salaria. Si āmonitus deside rii huius non dies multos ante fuissem:erat uirtuti suæ non incommodus locus. Hunc multorum suffragio tulit Lilius quidam Tiphernas ad doctrinam q̄tum uideo dexter. Si ueniens annus me legatum:Demetrium idipsū optantem habebit:implebit accumulate quod quærimus. Nunc Sipontine mi uale:& beniuolentiam serua collectam studiis nostris:auctam officiis:firmatam si ueri filii sumus:charitate unius:eiusdemq parētis Niceni: ad quem scribens commendationem semper sui Papiēsis adiicies. Perusiæ ad.xiiii.diem octobris.M.cccclxxi.

R. Vicecancellario.

V Ideo q̄ta charitate Dñatio uestra rem omnem sui seruitoris suscipiat :Et quid ad preces ultimarum litterarum mearum cum Beatissimo.D.Nostro effecerit. Ago illi non quales debeo : sed quas possum gratias. Dominus Deus ꝓ me referet debitas. Ego quoq nullas referendi occasiones omittam. Indicabit dies q̄ ista animo meo insideant. De profectione Senensi:& reditu ad urbem:intelligo clementiam Pontificis nostri:quæ multa est:& magni a me estimatur. Conabor affectu: & fide non semel atq iterum :sed perpetuo illi gratias agere : Actiones meas ita instituens:ut facile in gratū se non bñficium cōtulisse fateaẽ. Vtar benignitate cōcessa: & Senas ibo:& reuertar Perusiam:atq inde ad pedes suę Beatitudinis contēdam. Ante tamen quæ componenda in Prouincia fuerint diligenter componam:nihil perturbatum relinquens:aut quod personam Legati desideret. De re Tudertina quod promittam nō habeo. Maior est ęgritudo eius ciuitatis:q̄ ut sanari inermis Legati opera possit. Nihil I ea ęgit Constantieñ:Nihil Rauennas. Quid aget Papiensis ambobus longe inferior? Pontificis manu ad sanitatem opus est. Nisi Romæ dissidentes pacentur:& reditus imperetur eiectis:contemnentur nimium mandata omnia:& mandata Legati: ut iam nonnullis in rebus contemni sunt cœpta. Ego tamen quæ potero officio meo sine defatigatione impendam. Quoad usq Pius:& Paulus causam ipsi ciuitatis non cognouerunt:& mali medicinam dederunt:quietem capere populus in factionem diuisus non potuit. Idem ut faciat Beatissimus Xistus consulo:& rogo. Sua ciuitas est: & oues pascuæ suæ: ex quibus quicq̄d perit : damno & detrimento Ecclesiæ perit :

Quod autem de Episcopo lucensi admonet nunc Sanctitas sua ualde me in admirationem adduxit. Dixi ei ante discessum meum: quæ conditio patris illius sit. Natus Lucæ est ex nobilissimo genere. Fratres eius primatū in Rep. obtinent. Me noscit ultimæ sortis hominem esse. Honoratissimas porro legationes diuersis temporibus gessit: In Angliam; In Burgundiam Ad Imperatorem: Semper quidem cum potestate Legati de latere. Præsidatum Patrimonii: qui primi post legationes Cardinalium nominis est: annos nonnullos sua non alterius pñte curauit. Et credimus nūc Prælatū tot honoribus functum: qui seposito pyleo superiora omnia i se esse cognoscit: uelle se locumtenentem meum institui? Vereor ne hic fallamur iudicio: & de uolūtate aliena plus opinemur q̄ sit. Rettuli subinde Beatitudini suæ de Episcopo Tyburtino: qui Gubernator Reatinus & Soranus fuit. Affirmauit se eum cognoscere. Laudauit eum: & quod uellem præmisit ut facerem. Duxi eum propterea mecum: in omnibusq; his laboribus habui non adiutorem tantum sed Ducem. Noscitur in ciuitate & noscit: habeturq; uirtuti suæ plurima fides. Pacto iam secum salario: & uulgata fama locumtenētis multæ ignominiæ esset & suæ & meæ: alium loco illius aduocare. Dignetur Sanctitas sua pro eius sapiētia hoc cogitare. Si credidissem Episcopum lucensem: quem Paulus aliquādo ad cardinalatum proposuit: hoc onus optare: acquieuissem libenter: & summo honori mihi ascripsissem. Sed sciebam & scio conditionem hanc non placituram: cuius id signum. D. Vestræ sit: q̄d Viterbio transiens cum rettulissem hæc de eo facta colloquia innumeras mihi gratias egit: gratissime habens præcisæ omnem requirendæ locumtenentiæ huius occasionem: quam alioquin non fuisset sumpturus. Hoc si seruitori Papiensi non credit. D. uestra: dignetur uel suo: uel Pontificis nomine Episcopi mentem temptare: & intelliget: q̄tum merita sua ipse merito æstimet. Quæso: ut ad cæteros labores hūc etiam uestra benignitas addat. Sermones habitos Domino nostro rememoret: Bene de Tyburtini meritis speret: Iudicio Legati sui aliquid credat: qui honorem non proiicit: nec adducere illum in discrimen: uel errore: uel negligentia statuit. Perusiæ. xxi. Octobris. M. cccclxxi.

B. Cardinali Niceno.

SI quid ægi beneficio Pauli Pellini: id infra meritum uestræ commendationis fuit. Maiora debentur patri: & Legationis huius auctori. Satisfacere illi forsitan potui competitoribus multis: ac magnis prælato: sed mihi certe non satisfeci. Quid enim in tanta memoria beneficiorum animo grato sit satis? Pendere animam. nonmodo operam in obsequium beneficentissimi patris possum: ac debeo. Viuat Nicenus: uiuat

Papienfis.Spero incurrentia multa indicio erunt noſtro affectui.Legi codi cellum gratiſſimum incluſum litteris: qui manu noſtra eſt ſcriptus.Sta tim eum ſum oſculatus.Noſco quid uir optimus Ioannes Baptiſta ad mã data iniuncta reſcripſerit:& de mente Regis quid ſperet.Innumeræ pictati ueſtræ ſint gratiæ:& retribuat Dominus quod ipſe non poſſum.Succe dant uel ſecus deſideria noſtra:impleta tamen a patre meo Niceno con ſueta in filium officia dicam.De Rege illo ſum meritus optime:& merito rum meorum ſunt apud me chirographi ſui teſtimonia multa . Pro iis nec petii unq̃ quicq̃:nec appetii.Quod appeto nunc neceſſitatis eſt non uolũ tatis.Vt non mẽdicem:non ut affluam : ut liberior animus ſit : nõ ut arca plænior:his deprecationibus poſcitur.Domini fiat uolũtas.In manu.n.ſua cor Regis:& quo uult illud inclinat.Ego Niceni mei ſum.Eius ero dum ui uam.Deſinam uiuere:cum gratitudo hæc deſinere incipiet. Compoſitis iã Peruſiæ omnibus:ciuitateq; ex ſumma ſuſpenſione animorum ad tranqui litatem deducta cogito nunc præſidatus reliquum uiſere.Sicubi ero:ſi qua de meis actionibus ſecunda parum fama affertur ad uos non ſileat pater: Corripiat libere filium correctionis cupidum : ac patientem. Valeat Reue rendiſſima Dominatio ueſtra: cui Dominus ſit cuſtos ſemper : & comes. Peruſiæ.xxi.Nouembris.M.cccclxxi.

T.Cardinali de Monteferrato

LAudo diligentiam D.ueſtræ utilem eccleſiæ: & temporibus ne ceſſariam .Gratias quoq; a nobis omnibus deberi illi exiſtimo : & quas poſſum ago ego imprimis. Quæcũq; de me ſpoponde rit.D.ueſtra illa conſtanter preſtabo.Spondeat auté quæ cenſeat ipſa utiia:& ab amicis cenſeri intelligit.Nil cõmutabo. Nil addam : aut minuã. Huius promiſſi ſeruet has litteras teſtes:manu mea ſcriptas.In magnis:ac grauibus non ſoleo mentem mutare.Cõmendo me Dignationi ueſtræ: cui ſit Deus protector:ac cuſtos.Peruſiæ die.xxi.Nouembris:M.cccclxxi.

Gentili Vrbinati.

DOleo languore tuo:Campano gratias ago quod litteris ſuis lã guoré depulerit.Quod illas ad me truncas miſeris:tibi ſuccen ſeo.Timuiſti uidelicet ne pro iis:quas Florẽtiam me inuito por taſti:& nunq̃ reſtituiſti:has retinerem.Pyratę ad pyratã rara in pugna mer ces.His tamen particulis mirifice ſum recreatus. Præſens uel abſens idem eſt in laudibus meis.Cumulus meritorum eius adeo iam in immẽſum cre uit:ut ad retributionem:uel imperio:uel Pontificatu ſit opus.Riſum excit tauerunt:quę de pulcibus Theutonicorum iocatur.Ad ulciculum pſytaci crocei ungues antea deerant:abſolutum nunc Pſytacum Germania reddi

dit. Iam cistella opus est: in quam rediens includatur. Nulla cōmodior Piē tina cella. In ea cātare suauius discet. Iā.n. heroū natio illa ceruisiis infusca uit. Vale: & Laurentiū ex me saluta. Perusiæ. xxv. Nouēbris. M. cccclxxi.

L. &. N. Cardinalibus Vrsino: & Theanneñ.

Distuli respondere. D. Vestris quod exitum mandatorum conti nuo expectaui: ut non frustra illas legendo occuparem. Nunc ui dens in eadem mente persisti quod actum est nuncio. Conatus sum exequi quod in rebus Tudertinis litteræ uestræ: & breue Sanctissimi D. N. iubebant. Vocaui illico ad me. d. Egidium de Turri meum in ea ci uitate locumtenentem: hominem grauem: & ad quæuis magna idoneum. Monstratis quæ mandabantur monui q̄ta diligentia posset Tudertinorū animos ad ordinationem Pontificis inclinare: ostenderetq; nil esse in ea: q̄d merito uideretur timendum: & .n. suam Sanctitatē illis fauere: me propiti um esse: Quos formidare intus non iniuria possent ciuitate excludi: eos tā tum reduci: qui propter tenuitatem quieturi haud dubie essent: Montechi um in Legati potestate futurum: Arcem autem: unde trepidari aliquid po terat in omnem eorum casum non defuturam: Nollent in tanto beneficio D. Nostri: &. D. Vestrarū pertinaciter agere: Acquiescerent sanis consiliis: idq; omni studio agerent: ut parendi facilitate uestram ac meam i eos mē tem ad benemerendum augerent: Futurum si aliter fieret: ut sero eos inuti lis consilii poeniteret: Et.n. non passurum. D. nostrum eam ciuitatem cum suo: & sedis dedecore lacerari diutius: Et eo usq; obedientiam negligi: do nec ad extremum interitum esset perducta: Necessariam omnino mox ani maduersionem aliquam: Quę cum post longam patientiam adhibetur so leat semper damnum: & dedecus secum afferre: Curarent proinde dum tē pus est illam auertere: Et parendo superiores sibi conciliare: Non prouoca re obsistendo. Addidi multa: quæ longum esset describere. Reuersus Tu dertum cum his mandatis nihil omisit quod ad persuadendum spectaret. Dexteritate: qua potuit impetrata temptauit. Rescripsit tandem nulla ra tione potuisse illos adduci ut tantum exulum numerum patiantur reduci: Esse inter reducendos quos magis q̄ Mathcum timeant: & iusto odio habe ant: Quibus reductis futura nihilominus sit in metu: & dissidio ciuitas: nec habitura quietem: quę quæritur. Multis tandem exhortationibus: multis consiliis huc rediisse illorum assensum: ut iis exclusis: quos ad me in inclu sa cedula. D. Egidius misit: Reliquos: q̄q̄ grauate acquiescant: reduci. His ego intellectis cōmunicaui rem omnem cum Brachio Perusino: ut uiderē: si quid hinc sanitatis posset afferri. Illis enim amicus illorum tamen duriciā damnet: cernens & ipse pericula eorum: & tolerabilem conditionem: quæ

a.D.uestris fertur. Bis Cãcellarium suum misit illuc: Ac quibus precibus
potuit idipsum conatus est impetrare. Summa est: In eodem persistunt cõ
silio. Miserunt post hæc ad me oratorem: per quem necessitates multas: &
pericula pretulerunt: Idq; ipsum uisi sunt assecuranter tueri. Per eũdem rur
sus ad parendum sum eos hortatus non suasionibus parcẽs: nõ minis: aut
precibus. Rescripserunt non lenius q̃ sunt per oratorem locuti. Profectus
ego illuc fuissem: ut uidebamini optare: Sed inutilem profectionem meam
noscebam: & nosco. Ciuitas in summa licentia est. Facinorum longa im-
punitas coroborauit audaciam. Nullus magistratuũ metus: Nulla Recto
ribus reuerentia. Quod cuiq; in mentem uenit: id sine penso impletur.
Incõmoda hæc & si non probantur primatibus: attamen q̃d horum satel-
litum adiumento se tegunt: necesse est nõ perferant modo illos: sed tuean
tur. Breuiarium meum & crux uestra Domine Theanensis ad hos coher-
cendos satis non sunt. Demoniorum hoc genus fuste non benedictione ma
nus eiicitur. Cogitate qui futurus meus animus esset: & quæ consternatio
expectantium Legati auxilium: Quod deniq; Legationis Apostolicæ de
decus: Veniri ad me dies & noctes: Nũciari cũ lachrymis huius oppugna
tam esse nocte illa domum: Illius direptam: Conuitiis affectum alterum:
alterum pulsatum ac uulneratum: & solis uocibus: ac misera contractione
humeri consolari oppressos. Non est facies mea beneficio Dei tam assueta
contemptibus: ut pati sine angore has contumelias possit. Nec rursum pu
to Domino. N. & .D. uestris tam exosum me esse: ut gratis i seruitore fidei
confusiones huiusmodi uelint. Constantiensem: & Rauẽnatem rebus non
tam laxis exiguum reuẽnti sunt Tudertini: Perditis nũc cogitate q̃ti me fa
cient. ingenio: & dexteritate: quam laudant. V. Dominationes uti quidem
possum: ubi ingenio est locus. Sed ubi precipitatio: & temeritas regnat ini
quus est illi cõgressus: de perturbatis autem in ea ciuitate & agro rebus nõ
tanta his litteris refero: q̃ta te uera in dies accipio. Preuidens ego: cũ Ro-
mæ adhuc essem difficultates: quas dico: Audiens quoq; territorio toto pe
rusino facinorosis: & grassatoribus: & damnatis plana omnia esse: petiui de
precationibus multis: ut uel solo semestri indulgeretur Barisellus: quo opi-
nione aliqua metus: & terrerem malos: & adiumẽto officialibus essem. Idẽ
in prouincia positus ter: ut puto poposci. Vel inopia trecentorum aureoꝝ:
uel occupatione maiorum auditus in præsentem diem non sum: quæ res
damno: & admirationi prouincialibus fuit. Marchia Mareschalchum ha
bet: Patrimonium habet: Ducatui: cui imprimis est opus: nullus omnino
permittitur. Cornetano Episcopo: in adiumentum administrationis suę tre
centi pedites sunt attributi: Totidem Rauẽnati. Protonotario Sabello Ba

rifellus utiq; est datus. Mihi nescio qua fiducia: uel uirium mearum: uel tē/
porum: in postulatis nulla est gratia. Si impetrare hunc potuissem fuissent
Tudertina itinera latrociniis nullis infesta: Nec tam frequenter audita
spolia: & uulnera iter agētium. Potuissem quoq; intestinis malis quæ dixi:
bonam medicinæ partem afferre. Sed ignoscant mihi. D. uestræ: dicam li-
bere quod expertus olim Theanensis uerissimum comprobabit. Magna
aliquando Romæ de Legatis absentibus est negligentia: & magno detri
mento Ecclesiæ sæpe illis non creditur. Quādiu hic ero quæ censebo utilia
scribam & petam. A uobis uero non creditus commendabo Deo quos iu/
uare ipse non potero. Redeo ad rem. Prima causa hæc est cur Tudertum
profectus non sum. Alteram patiēter audite. Aut persuasionibus: aut ui re
duci exules quæritis: si persuasionibus: iam a Locumtenente meo & me sūt
persuasiones omnes consumptæ: & nullæ: quæ ad rem facerent prętermis-
sæ. Nolunt persuaderi. Affirmant acriora iter se atq; eiectos esse nūc odia:
q̄ antea fuerint: & suspitiones machinationum maiores: Consortium autē
ambobus in eadem ciuitate pacatum nunq̄ futurum: Ad alendam quoq;
dissensionem non referre utrum Matheus reducatur: aut quiuis ex familia
sua. Ad illum. n. mox quicunq; erit: concursum amicorum futurum: Quos
non paucos esse sciant: & sine Duce non timeant: oblato duce formident.
Ratio in Zelotopia status sane mala non est: & qui statū habēt ex se ipsis
id iudicent. Sin uero ad uim confugiēdum putatis: uidete rogo an uis ipsa
sit utilis: & num cōsumptę ciuitati extremam miseriam addat. Præsidio eo
dem: quo reducti exules uiolenter erunt nimirum & uidebūtur tueri. Præ
sidio assiduo fatigare afflictos calamitas: liberare periculum. Vtrumlibet
fiat: minime ad recreādam ciuitatem meo iudicio est opportunum. Exitus
est. In persuadendo: & rogando impleta sunt uestra mandata. In cogendo
nulla est inermi Legato potestas. Brachii: ad quem scribitis: in Piceno sunt
copiæ. Nec ex tam longinquo aduocari facile possunt. In armandis autem
prouincialibus nec firmum præsidium est: nec diuturnum. Sine tumultu ēt
armari non ualent. Ad pacem quoq; prouinciæ minimum expedit mutuis
odiis uicinos accendi. Si conditio Tudertinorum descripta in cedula pla
cet. sexaginta pedites tantum ad tutelam reducendorū: & ad cohibendos
satellites sunt meo iudicio satis. Rebus enim pacatis: & suspitione amota:
primates ipsi ad utrūq; erunt adiumento cōtinuo. Verum ex eo genere mi
lites esse oportet: quos nec qui reducunt: nec qui reducuntur suspectos me
rito habeant. Scripsi quod in tota re est. Sapientia uestra: quę saluti sunt sta
tuat. Honoris mei curā non negligat. Pro uobis Dominis pati omnia pos
sum: Sine proficiēdi autem spe ad perspicuū dedecus ꝓficisci nec possum:

nec debeo. Valete. Fulginii. xiiii. Decembris. M. cccclxxi.

R. Vicecancellario. S. R. E.

AVdio Cardinales duos nouissime factos esse: Legatos uero quo-
que: qui ad rem christianam proficiscantur: In iis. D. uestram ad
Hispaniam mitti. Cardinalibus quidem pro nostra consuetu-
dine gratulor. Legationes quoque non damno: si: ut confido: ad uerum: nō
ueri speciem sunt a uobis decretę. Tantorum operum initia Deus secūdet.
In his rebus hoc tantum ingratum: molestumque est: quod Dominatione ue-
stra ut uideo: erit carendum: quam amo: quam mihi amicissimam sentio: &
in qua collocatæ iam erāt spes: cogitationesque meæ. Magno non solum pa-
trocinio: sed ornamento uitæ uideor spoliari. Sed quando Pontifici: & Pa-
tribus: & dignatiōi uestræ ita est uisum: Diuina pietas id probet. Euntem:
operantem: & redeuntem non deserat: Spiritum quoque fortitudinis & con-
silii in omnibus præstet. Seruum uero absētē si non despicit. D. uestra: iu-
dicii sui est quantum fieri per commodum reipublicæ possit: ut uel serus sit i-
tus: uel reditus celer. Dies profert sæpe multa: ut homini nō expectata: ita
in magnis rebus ad consilium capiendum utilia. Administratio etiam tan-
ti officii concupita a multis: Temptata a nonnullis: A duobus iam diminu-
ta. Varia quoque nostræ curiæ Fortuna: peregrinationem si necessitas sit: bre-
uem: si uoluntas: nullam meo iudicio postulat. Fulginii. xxvi. Decembris
M. cccclxxi.

Cancellaria Apostolica.

Ol. Neapolitano: & M. Aquilegien. Cardialibus Ia. Cardinalis Papien.

QVis fieri hoc posse crederet Reuerendissimi patres: ut uno eodē
que nuncio tristaretur animus: & læticiam caperet? Factum tamē
est in me ipso. Audita enim Legatiōe uestra in Turcos: alterius
quidem mari: alterius terra: in utrunque affectum sum simul adductus. Gau
dium attulit: quod excitari tandem uidemur a Somno: quod magni defen-
sores dantur fidelibus: quodque in negocium Christi exeunt principes Eccle
siæ duo: quorum uirtus: & fides digna sacerdotum operā possunt præstare.
Rursum tristiciam fecit: quod a patribus meis tam inspetate diuellor: qui-
bus nil erat iocundius. Si Romam rediero: Si ad peregrinas nationes uos
ibitis: quæso: quibus cum erit mihi sermo tam liber? Solamen tam frequēs?
Tam familiare gratumque cōsortium? Id unum uidelicet propter quod erat
in desiderio urbs: uobis abeūtibus tollitur. Abesse iam placet: nec in supre-
mo digressu doloris hunc sensum accipiam. Sed quando sic expedit: & de-
creta uestra sic iubent: Ite fideles animæ bonis omnibus. A porta urbis uos
excipiens Dominus: in uia sit Dux: in laboribus sustētator: In discriminibus
custos: In consiliis lumen: in mandatis perfector. conatibus quoque det suo

cessum: quem quęritis: & nomini gloriam: quæ pie agentibus debita est. Neapolitano meo non noceant uenti: Non obsistant scopuli: non cœli ulla grauitas obsit. Pateant maria: sinus: angustiæ: & portus. Aquilegiēsem quoqꝫ non turbent longa itinera: non tetricæ alpes: & duræ. Non barbarorum superba ingenia. In labiis eius cum exhortationes operum sanctorum aperientur fauus sit mellis: inclinent: erigant: flectant: concitent corda hominum quocunqꝫ est opus. In congressum uero hostium si quando ē ueniendum o domine Deus exurge: & exaltetur manus tua. Reminiscere miserationum tuarum: & misericordiarum tuarum: quæ a sæculo sunt: ne forte dicant in gentibus: Vbi ē deus eorum. Effunde iram tuam in eos: qui te non nouerunt: & in regna terræ quæ nomen tuum non inuocant. Fiant uiæ illorum tenebræ: & lubricum: & Angelus Domini persequens eos. Sacerdotes uero tui: quos dico Celsi uictoria tibi gratias agāt: Nomini sācto benedicant: & in cruce tua gloriantes eodem quoqꝫ te reduce ad sanctam Apostolicam Sedem incolumes redeant. Si adiuuare Reuerendissimi patres legationem uestram tantam: ac tam operosam cōsilio: opibus: aut ullis meis laboribus possem: præstarem ultro cūcta pietatis: & amantissimæ mentis officia. Sed cū his omnibus plane destituar pręstabo corde: uoto: & precibus: quod pręstari nunc scripto inspicitis. uobiscum semper peregrinabitur animus: & curarum uestrarum semper particeps erit. Deus: q iuxta uerbum Apostoli corda nostra probat: scit quia non mentior: & qd plænis hæc oculis scribo. Valete in Domino. Fulginii. xxvii. M. ccccLxxi.

M. Episcopo Terdonēsi.

VEniens his diebus Assisium uiam inspexi a sacello Angellorū urbem uersus tua liberalitate inchoatam: ac prope iam pulcherrimo latericio absolutam. Laudaui id primum: & nomini benedixi. Inde profectus Fulginium opera etiam sum contemplatus eadem beneficentia passim pluribus in locis instaurata: Prætorium autem imprimis: qd tenebrosum ante & deforme adeuntibus: nūc lætitia sua arridet. commendaui hæc quoqꝫ: & tibi sum gratulatus. Quod ergo in his operibus fruor: quod tuo beneficio habito bene: & in cubiculo dormio parietibus: & lacunari mirifice adornato: gratias innumeras ago. Memoriæ apud hos prouinciales tuæ diu hæc seruient. Vale. Fulginii. xxvii. Decembris. M. ccccLxxi.

Falconi Synobaldo Clerico Cameræ Apostolicæ.

FAlco & si salutem nullam a me meritus sis: attamen salue. Quē n. amabas ante alios: ante alios quoqꝫ e Gallia rediens complecti debebas. Diuersio ad me multi nō erat dispēdii. Poteras una opera: & beniuolentiæ nostræ facere satis: & te ac tuos ex longo itinere re

creare. Erratum hoc multorum officiorum poena necesse est apud iudicem acrem luatur. Id meo tempore: & commodo fiet. Nunc saluum uenisse te gaudeo: & ut foelix sit reditus opto. Scribe quæ uitę tibi sit futura cōditio: Et quiescendum an negociandum existimes. Conuersa omnia inuenisse te puto: etiam Papiensem tuum: qui tantum ocii amator in tantos Perusinæ agitationis fluctus sponte processerit. præsens seruitium: immo & seruitia dura uideri tibi existimo: & tot laboribus non iteranda. In quam tandem partem inclines nescio. In quam inclinaturus sis scire ex te cupio. Cōmunica omnia: nec tam consilium pete: q̄ explica. Malo more meo emendare te: q̄ instituere. Vacua si sine me redeūti uisa tibi est Roma: quid prouinciam hanc uideri mihi sine te est necessarium? Placebat ante: Reuerso Falcone displicere nunc incipit. Vide fraterni amoris quanta sit uis. Aduolare ad te cupio: Tarditina: Tudertina dicere uolui negocia retinent. Alieni præsidatus poenas nunc pendo. Corrigere cogor: quod quartum iam mensem magnorum quorundam isthic cura non corrigit. Si qua in his: ut in cæteris foelicitas erit: pacata undiq; prouincia reuertar ad uos: & mille te osculis ubicunq; inuenero disuauiabor. Nunc uale: & noctes nostras loquendo consumptas litteris instauremus assiduis. Laurentio: & tuis omnibus salutem dices ex me. Fulginii. xxvii. Decembris. M. cccclxxi.

Lucæ de Lenis Thesaurario Perusiæ.

QVod isthic accidere tibi significas: mihi quoq; id accidit: ut sine te: & Tyburtino uidear solus. Vestro consortio nil erat iucundius. Habebam quibus cum: & iocarer: & cōmunicarem: & labores omnes leuarem. Nunc cum Luca tantum Villano mihi res est homine tetrico: & cui exhilarare faciem labor: Ridere mors sit. Apud Abbatem mox si per imbres licebit: resumemus lætitiam. De Putio nostro beniuolentiæ tuæ gratias ago. Percommode est factum: ut iter hac ageret. Dedi ei litteras Romam ferendas: quas Tabellariorum inopia: dies aliquando multos retineo. Hortate Tyburtinum ad munus suum bene implendum. Adiuua quoq; cum potes. Aestimationi meę quod datis: & uestræ datis. Communes nobis sunt animi: & res: & spes. Vale. Fulginii. xxviii. Decembris. M. cccclxxi.

Angelo Episcopo Tyburtino.

PErusini tui te mirifice laudant. Agunt & gratias: quod absente me Propręsidē te eis reliquerim. Parui iudiciū hoc nō est æstimādum. Acuta ciuitas bona: & mala primo experimento agnoscit. Nec ad detrahēdū q̄ laudandū est segnior. Tuere opibus hāc apud eos partam opinionē uirtutis: quę & Romę: & in p̄uincia est profutura. Eā uero

si cõtinuare in finẽ poteris triumphũ bñ regẽdi tibi decerno. Tifernatibus añ: & Reatinis præfuisti: quorũ leues: & contentiosæ semp sunt res. Nunc si Perusinis eodem animo præeris: Nihil iam in ditione Ecclesiæ superest: quod non inferius tuis actionibus putem. Sunt enim in factiones diuisi: ut scis: sibi ipsis semper infesti. Rectoribus semper molesti: & quod uinci nullis conatibus potest: plus adhuc manu q̃ ingenio: & lingua ueloces. Litteras eorum mittam ad Reatinũ nostrũ legendas Põtifici: ut tu uirtutis: ego iudicii: laudari ambo possimus. Vale. Fulginii. xxix. Decẽbris. M.cccclxxi.

Campano.

CAmpane Campane Campane: Cedo manum: cedo pectus: cedo genas: & oculos. Totum te mihi in complexum præbe: & oscula. Insanio lætitia reditus tui. Vt bene fuit tibi: ut bene nunc est? Vt alpes: & niues fortiter pertulisti? Vt sustinuisti tam diu desiderium nostri? Affectu nimio sum tecũ hæc scribens: tecum quoq; loquor: exulto: & iocor. Dic actutum quæ postulo: & rursum da te mihi in complexum. Quid rides? An non recepto dulce mihi facere est amico?

Ioanni Petro Arriuabeno.

ZAchariæ nostri consilium placet. Nil eo uel ad meum: uel uexatoris mei stomacum aptius. Valeant iam arces tam illi qui abstulit: q̃ mihi inutiles. Silendum posthac est: & nil ultra temptandum. Fiunt aliquãdo poma die mitiora: q̃ studio: minusq; edentibus nocẽt. Tibi mi frater pro tam fraterno in me animo: pro cura tam sæpe de rebus meis suscepta: pro angore etiam: quem mecum pariter in his angustiis fers: sempiternas gratias ago: Non quales amicorum uulgus solet: sed quales pia: & grata mens concipit. Plane confiteor esse te unum: a quo supra cæteros amer: & quem amare ego inter alios debeam. Sed hæc in priuatis: In publicis aliquid. Vidisti ne oro: quo tandem euaserit Senatus ille tam longus: & tacitus? Quid ais nunc? Num ne diuinaui Perusiam ueniens? Putas parci præsenti apud uos potuisse? Nullo nullo ingenio declinari Hungaria poterat. Mea erat cunctorum uel ingratis suffragiis. Cupiebam ante in urbem redire. Sic inhæreo prouinciæ nunc: ut auelli inde nec uelim: nec pati ar. Quid ergo dices? Ad cõmunem salutem adeunda tibi dura non putas? Nil mi Mantuane: nec mortem quidem publici boni causa defugio. Sed in

Hungarica legatio.

sident animo cordatissimi: & sensatissimi: & optimi patris Cardinalis sancti Angeli crebris senatibus inculcata consilia. Pecuniam: non Legatum quærit Hungaria. Sat ibi Legatorum est: cum stipendium mittitur. Dic oro ubi id sit? aut parari unde gentiũ queat? Soli: & I aurẽ hæc pauca. Rescribe ergo ad me: quẽ ꝓgressum Legatões hæc habeãt: & ad quẽ diẽ sint exituræ:

tum q̃d Mecœnas tuus noui cõsilii capiat. Audio reditur ũ illũ Bononiam. Reditus causam: & tẽpus scire ex te cupio. Plana sit epistola tua: ut cum legendo ad calcem peruenero nil supersit: q̃d itelligere amplius aueam. Fulginii calendis Ianuarii. M.cccclxxii.

Falconi.

LAudo tuum propositum Falco: ea tamẽ lege: ut si qua bene gerendæ rei se alicunde offert occasio illam non negligas. Omnia quærere: nihil obuium præhendere æque in uitio sunt. Dies tibi administrator erit consilii. Tu quoq; rei tuæ non deeris. Intelligo quid de Legatis: & Cardinalibus nũcies. Magna res: & sermonis multi i populis. Sed me uide. Idem, quod tu: de tanti operis exitu puto. Raro discrepãt nostra iudicia: conciliata sic a natura: ut alternis ẽt obtutibus illico pateant. De re: & Legatis hęc pauca: de consobrino adhuc pauciora: quando consumpto patrimonio tam miserę reliquiis parcimus: ne omnino nihil uideamur egisse: extorque uel surripe hos quiq; custodes: & Thesaurano Perusino litteris indicari id cura. Ad Teruisinum: si eius patrocinio est opus: hen tibi cum iis meis epistolam. Aliquid q̃ nihil homini inopi est satius. Vale: & sæpe scribe. Fulginii calendis Ianuarii. M. cccclxxii.

B. Cardinali Niceno.

ACceptis litteris Pontificis nostri: & tuæ Dignationis Reuerendissime pater: ne horæ quidem unius iterposita mora misi Perusiam ubi agebat Onophrius: & conatus sum non illum modo: sed Magistratum quoq; ciuitatis in sententiam nostram adducere. Non rescripsit Onophrius. Venit ad me hodie uesperi: mortuo q̃ uiuo similior. Summa omnium est: nec ipse uult: Nec tibi quantũ uideo expedit. Annũ sextum supra sexagesimum agit. Corpore est graui: Rhedæ iam aptiore q̃ equo. Egerrime audit: sic ut inclamari semper sit opus. Porro autem q̃d est cæteris grauius: maior illum hernia q̃ olim Nestorem premit. Vigilare no ctu non potest. Interdiu quantum licet a labore se uendicat. Cogitat quoq; quottidie referre se in patriam: & lectionem artemq;: decursa prope uita dimittere. & factum iam esset ni Perusini quos sui amãtissimos habet: hũc etiam annum magnis ab eo precibus impetrassent. Cõplectar uerbo uno. Præter doctrinam: quæ mediocris non est: nil in eo uideo quod ad rem tuam putem: ac commodum. Hortatus sum: ut ad te saltem Romam ueniret: excusaturus præsenti imbecillitate: quod alioquin litteris excusari tam bene non posset. Iurauit in his summæ hiemis incõmodis uix sine periculo se uenisse Fulginiũ. Meo iudicio quærendus est alter: qui & iter: & uigilias: & angores tuos non raros: nec breues tolerare ualentius queat. Damno au

Onophrius Medicus.

Valeriusmedicus.

tem:quod reddente presertim Pontifice recusaris Valerium. Inutilis haec tua est:& parum forsan aestimata modestia. Medici multi sunt Romę. Domini et alter est reliquus. Nō tam ꝓderit Xisto dimissus Valerius:q̄ nocebit tibi in comitatu nō habitus. De ualitudine agitur:& uita:quarū rerum causa contrahenda sunt omnia. Hoc quod attendis leue est: & superfluum. Me audi Nicene. Valerium recipe: In quo:ut absint caetera:quae certe sunt summa: hoc est quidem imprimis: quod recrrenutibus morbis tuis assuetus: nil habet incognitum: quod ad lenitudinem illico tollendum q; languorem sit necessarium. Sed de Medico hactenus: De Gallica nunc Legatione quod sequitur. Si est spes boni aliqua:ut putas: nil uereare praestantissime pater: Constanti animo perfice quod conandum coepisti. Non te aetas: nō ualitudo:non longitudo itineris terreat: Deus erit subleuator in omnibus. Obumbrabit tibi scapulis suis. In fide tua te periclitari non sinet:nec supra id temptari quod possis. Iter agēs:stans: cogitans astatorem illum habebis. Cum Propheta cantabis. Exaltatur sicut unicornis cor meum:& senectus mea in misericordia uberi. Vides in quas angustias adducta christiana res sit:& q̄ propinquet flamma nostri incēdii: & quam multos teneat sine metu socordia. Nulla in re Patriarcha Sedis amissae: Cardinalis Romanae ecclesiae:in tāto coetu sententiae primae Senator: extremū uitae actum exercere dignius potest. Si hanc occasionem laudis porrigeret Deus:animae certae fideli quaerenda uotis:ac precibus esset: Quid agimus Romę Nicene? Quid intra tecta nostra molimur? Quid assequimur meriti? Marcemur ocio. Conterimur animis. Nil obuiat oculis:quod non mentem contristet. In desideriis: In ambitionibus: In contentionibus tota nostra est actio. Extra quoq; sunt curę aliquis dicet. Esse eas confiteor:sed salutares:sed liberas: sed nostri consilii atq; arbitrii: In quibus decernere cum uelis:& ex aliena imbecillitate nō sēp pendere:solamen est magnū. Vita porro nostra in dies extenuatur:ut uides. In occasum uergit lumen: quo cernimus. Ambulate inquit Saluator:dum lumē habetis:ut filii lucis sitis: ne uos tenebrae apprehendant. Si quaerimus gloriam: ultima quidem ualitudinis non est expectanda iactura. Ad eam enim in dies conditio fit nostra infirmior. Quod superest uirium spiritu:& mente firmemus:& conferamus ad lucrum. Sin uero salutem animae cupimus:cuius causa:& fides est: & religio:& sacerdotum omnis professio:operemur itidem: dum tempus habemus bonum ad omnes: maxime autem ad domesticos fidei. In hoc uno merces est copiosa: Iccirco non fallens: quod ab illo est repromissa: qui ueritas est: & credentes non decipit. Magna recreatio spiritus: magnum leuamen mentis: Magna curarum est quies hora illa

suppręma sanctorum operum meminisse: Ante oculos stare labores ꝓ fide exhaustos: Tum recordari ambitionis nullius causa publicam salutem desertam. Insanio: uirum fortissimum ad ea hortari: quorum ipse domestico exemplo medum praecepto: Magistrum se aliis praebuit. Sed nescio quem impetum sequor ab initio epistolae huius conceptum. Itaq; Nicene pater militet Deo: & Plebi suae sanctae hi ultimi dies. Proficiscere in Galliam. Ex cita solito amplius sensus aegregios. Effunde diuitias ingenii. Calefac spiritu oris corda frigentia. Declaratio sermonum tuorum illuminet: & itellectum det paruulis. Miretur aliquando Gallia: quod iamdudum miratur Italia. Natio ingens est: plaena populo: Clara militia: assueta Christi obsequiis: Campum habens latissimum: In quo serere: & colligere messem uberrimā miserae Italiae potes. Miserae inquam Italiae: quod iam diu non credidit: Mi seriori quod ad se iri non obstitit: Miserrimae: quod nunc quoq; uexata non sentit. Qui te Senem tantae auctoritatis patrem: tot morbis affectum circumferri pro Christo in sella uidebunt: & studium Romanae Sedis in tam miserabili rerum facie cernent: & moueri mentibus poterunt: & Nicenum antistitem: utcūq; res cadat: dignum sacerdotio Dei: & gloria sempiterna contendent. Mihi quidem abitus tuus: etsi ad sensum est molestissimus: quod patre carendum intelligo: quo pręsente & incolumi uiuo: & ualeo. at tamen quod priuata post habenda sunt publicis: nō potest non salutaris: non iucundus uideri: praesertim: quod nō in Hungariam: quo meus Aquilegiensis: non in Helespontum: quo meus Neapolitanus: sed in uicinam Galliam mitteris: Itinere leni: hospitio: & populis non in humanis frequentis: ubi & commode ad ualitudinem esse: & inde ad nos Legatione non diuturna redire facile possis. i pater a complexu filii: benedicente Domino: comitante Spiritu sancto: Angelis eius dextra: & laeua te sustinētibus. Nil obstet piis desideriis tuis: Nil sanctos conatus abrumpat. Intret iusta postulatio in conspectu Regum: & Principum. Audiat terra omnia uerba oris tui. Fluat ut ros eloquium tuum. quasi imber super haerbam: & quasi stillae super gramina. Deniq; munere omni Legatōis plane ad salutem perfecto: in Italiam: in urbem: in nostros complexus glorians in Domino redeas. Tuus interim Papiensis acceptorum beneficiorum memor: ad publica mente erectus: ut ista eueniant uotis: & sacrificiis sine itermissione precabitur. Non obliuiscetur patris. Absentē cogitatione non deseret. Aderit omnibus locis. Peregrinabitur: & collaborabit: & singulorum siue durae: siue sint laeta particeps fiet. Si uero reuocari Romam illum contingat: uoluntate: & opera anteiri se a quoq̄ pro Niceno suo non patietur. Imperator erit; Admonitor erit; propugnator quoq; fiet: si ita sit necessarium

um. Deniq; nullum filii: atq; adeo amantis filii: uel negligi: uel intermitti officium finet. Tu quoq; pater amplissime abiens benedicito mihi: & sensum nostri animi ter tecum: ac refer. Vera charitas nec tempore ullo nec loco disiungitur. De Barisello præstabo quod dixi. Nec est q͞d mihi gratias agas: Mei sunt quos habes in tuis. Archangelo quoq; Raphaelis tui fratri faciam potestatem: quã quæris: & rebus eius fauebo. De me tibi gratias ago. Intelligo rursum: quid Ioannes Baptista noster de mente Regis rescripserit. Si idipsum præstabitur: nil ad rem meam: & libertatem optacius. Cogita amplius de filiis tuis ante discessum: & fundamẽta statuæ: In quibus ipsi extruere reliquum operis possint. Quid ais Papiensis: duo ex multis: primum ut Regi tu: si uideatur scribas: & q̃ tuus sim: Illius etiam testimoniũ chirographi tui feras. Alterum: ut Sypontini nostri sis memor. Angustas res suas noscis. Nil præsule illo miserius. Qui audierunt in tanto quęsturæ Apostolicæ munere patruum nepoti post habitum: mirantur factum: & cogitant multa. Resarci hanc scissuram honoris sui grandi aliquo sacerdotio: ne uitam pẽdulam agat: & manibus dubiis semper cibetur. Amo illũ: & domus tuæ æstimationẽ q̃ amplissimã esse opto. Da ueniá si liberius scribo. Id charitas imperat. Iterũ Vale. Fulginii calendis Ianuarii. M.cccclxxii.

Francisco Decano Tholetano.

SAtis uereor Francisce pater: ne Legationes hæ uestræ plus turbæ multus sint habituræ: q̃ fructus. Experti olim Legatos sępius sumus. Quid oro ab illis ægregium? Vtinam & non aliquid aliquando damnosum. Sine fide iam in populis sunt nostræ cruces: & uoces: & lachrymæ. Ad quęstum circummitti putantur. Moueri hanc ob causam se illi non sinunt. Intuens hæc olim Pius tuus: Venite inquit non ite: aut date. consumpta uidelicet cognoscebat quæ uelut noua nunc aggredimur. Quid quæso in Hispaniam tanti moliminis Legatus? Quid in Galliam: atq; Britãniam? Quid per Italiam quoq;? Si ut pecuniam eruat nulla: uel contemnenda pendetur. Si ut militem habeat: mitti ille qui poterit? Omnia si non bellis: at bellorum sunt metibus plęna. Adde quod nec hic miles est utilis: consumpturus ante stipendium: q̃ ad longinquum hostem perueniat. Quid dicam de classe? Ad quem in ea usum Legatus? Vt magno uidelicet nomine inopiam nostram circumferat: & ridiculos nos Barbaris faciat. De Hungaria sperari quidem aliquid posset: si cum Legato decerneretur pecunia. Sed ea ubi est? Trecenta annua unde prouenient? Parum Caruagial nostri memores sumus: qui toties nos ridebat: quoties de

Legato prius:q̃ pecunia inibamus consilia. Sexennali apud eas gentes Legatione didicerat:nil uacuo Legato esse inanius. Cum meau hæc scribo:dãnans me ipsum:quod tanti Senatus non sequor iudicium. Sed tecum mihi est sermo:& tacere tecum interiores curas non possum:quas clam futuras: pro tua in me charitate non dubito. Quid ergo expedit dices? Quid tui cõsilii est Papiensis? Breuis epistola Francisce tanta de re non capit consiliũ. Adde quod facilius:quæ improbem cerno:q̃ quæ putem utilia. Cito ergo anticipẽt nos Domine misericordiæ tuæ:quia pauperes facti sumus nimis. Adiuua nos:& libera nos:& propicius esto peccatis nostris propter nomẽ tuum. De Thesaurario autem in locum Tequisini suffecto: rem admiratus sum magisq̃ causam. Nõ absimile hoc est cæteris nostris:uiuẽtium diu pœna ea est:ut multa frequenter gementibus oculis uideant. Vale pater: Et quod cœpisti:scribe sæpe ad me:& multum scribe:& minuta quæq; etiam scribe. Fulginii calendis Ianuarii. M.cccclxxii.

Campanus Ia. Papiensi Cardinali.

Debeo Perusinis omnibus multum:nam & ciuitate me donauerunt: & repugnante nemine publicis muneribus præfecerunt: & redeuntem aliquando secedentemq; per æstatem:aut in præputianos meos ex Tuscia transeuntem omni:prosecuti sunt munificentia: quę pręstari:& priuatim:& publice possit:atq; ita: ut certare singuli:concurrere uniuersi in me ornando uiderentur. Sed fuit peculiaris quędam beniuolentia cum Valerianis meis:quorum primus mihi compaternitate cõiunctus est familiaritate non mediocri:postremo tot tantisq; officiis:ut satisfacere nisi te adiutore nullo modo possim. Venit aliquando Romam ad me iacentem in lecto:pecuniæ uim magnam non obtulit:sed proiecit:dimisitq; in sinu recusantis. Eunti paulo post ad balnea maiorem submisit per petua ægritudine mea:ita sollicitus:ut ex Laciniano usq; medicum magni nominis Romam ad me perduxerit:& tamen ex plurimis paucissima numeraui. Vides quo studio cupiam cõmendari tibi eum:cui tanta ex me debeãtur. Veniet ad te:& ueniet ea fiducia:qua ad me solet. Quę postulabit intelliges. Præstabis Campano tuo quicqd Valerianis meis pręsertim huic iuniori præstiteris. Vale. Romę.xiiii. Ianuarii. M.cccclxxii.

Campanus Cardinali Papiensi.

NE Cæsariano quidem illi amicorum studio cesserim nec solum ualde uolo:sed omnino uolo quæ uolo: modo ad amici uel dignitatem:uel utilitatem pertineant. Vetera sunt beneficia Valerianorum:sed ideo apud me recentiora quia uetera. Amicorum enim illi minime debemus:cui nouissime. Tu uero ne pręscribas mihi oro:q̃ multos

tibi Perusinorum: aut quantū cōmendē. Parietes medius fidius illius urbis
uelim tibi mea gratia esse charissimos. Sunt Valeriani inter paucissimos
mei: sed ita ut centum sint Perusiæ: quos paulo minus amem q̄ illos: decē
quos comparem: nōnulli quos anteponam. Reuolue fasciculos litterarum
mearum: quas proximis decem mensibus e Germania dedi: uidebis quā
to studio: quantis precibus Pirinellos meos tibi cōmendauerim. Censes ne
parua esse beniuolentiæ pignora quæ tam procul in tātis occupationibus
rerum ualere mecum potuerunt. Tum Marianum Balionum ueterem uici
num: & prope squalem: meum cuius uxorem: ut olim uirginiculam mode
stissimam: ita nūc probissimam fœminam his ꝓpe manibus educaui. Ma
riani quoq; auunculum uirum Surianę meę putas ne posse fieri: ut non om
ni tibi studio cōmendem? Philippo Pirinello præfecturam eam postulaui:
quam maiores sui nunq̄ habuerūt: ipsi magna fieri iniuria uideatur: si non
habeat. Vir est grauis: īteger: domi quietus: foris industrius: familiæ nō mi
nus modestæ: q̄ magnę: & cui si cætera desint: hoc satis esse apud te poterit
quod meus est. Sed quid hos nomino: Compara ad fastidium aures nisi ꝓ
uincia decedas. Iam quem mortuum Perusini tibi nunciauerant: quottidia
nis Perusinorum cōmendationibus itelliges uiuere. Cupio te uidere: ut om
nia uideam. Ago gratias quod Perino meo tantum præstiteris: quantum
potuisti. Vale.

Campano.

LItterę tuę Campane tam cupide lectæ a me sunt: tam sæpe ī ma
nus assumptę: ut uel bidui tractatione cōsumptæ iam uideant̄.
Quem enim Romę complecti: & in complexu suauiari non po
tui: affectum de eo omnem in his ipsis expleui. Doles me non inuentum in
urbe. Quid tu? Non dolori putas fuisse: Campanum redeuntem Papiensis
ulnis excipi non licuisse? Pertesum uehementer est prouinciæ: ac tam cir
cumscripti imperii. Legatiōi quidē utriq; esse uno tempore finis debebat:
ut quibus uidelicet idem afferretur laboris exitus: idem quoq; consuetæ uo
luptatis principium fieret. Sed breui: ut puto tecum ero: & iacturam hanc
temporis ad satietatem restituemus. Interim scribe: & te mihi conserua.
Perino tuo: quem non minus laudas: q̄ commendas: quid non tua causa
opto præstare? Sed rursum qa nō facultate destituor? Præfecturæ oēs ēt mi
nimę pręoccupatę sunt Pōtificis breuibus. Nullā quā uel dare possim: uel
cōfirmare mihi est reliqua. Pauli defuncti indoles in successo rē pulchre ma
nauit: eligēdarū potestas adimitur populis & qđ exhortatōni nō datur ex
torquetur imperio. Eum tamen admonui prouinciam totam lustraret ani
mo: & si quid liberum cerneret: non tam peteret: q̄ acciperet. Testimonio

ꝑius & uoluntas nostra & necessitas abunde tibi ꝓbabitur. Vale uitæ meæ & dignitatis unicū decus. Fulginii. xv. Ianuarii. M.ccccLxxii.

N. Cardinali Theanēsi.

Miseram ecclesiam Theanensis: nos etiam miseriores: qui quottidie inconsutilem Domini tunicam scindimus. Quid ex te audio de legibus nostri conclauis? Quid de tanta iusiurandi: & uoti religione? Quid item de nostris Episcopis: qui ut sentētia & loco: sic & exemplo anteire reliquos debent. Qualis oro est ille prætextus. ss. ut leuentur Pontificatus onera: Iuuenes duo contra leges creentur? Si non ridiculū apud sensatos hoc est: nonne ignominiosū est nostro collegio? Quid nos alii? nunquid non Cardinales? Nunquid non membra Pontificis? Nunqd non fideles: & ad hæc leuanda onera utiles? Illo ipo prætextu quid arguitur aliud nisi deesse in nobis: & tanto patrum numero: qui subleuare Pontificē possint. Si sancta uincula erant frangenda: an non poterat minus turpis excogitari nostri causa excogitari. Eodem eodem ut cerno: procliui labuntur omnia. Miror autem nos semper in noua fortuna: quos tam breui tempore tāta præteriti obliuio teneat. Sum memor cū hisce de legibus in conclaui ageretur: dissuasisse me multum ne fierent: non quod non sanctas putarem: sed qd uidissem Pontificibus ingratas olim fuisse. Iacebas ex febri tu tunc. Nemo uehementius illas suasit. Nemo mihi durius obstitit hoc ipso: qui nunc audientibus nobis ligari posse Pontificem negat. Si ligari nō potest cur ut ligaretur pugnabat? Si ligari potest cur tantopere est sibi aduersus? Pontificatus ne oro: tam paucis diebus ingeniū aliud doctrinamq; attulit? Illud uero est Theanensis: In summa potestate summam licentiā quærimus. Ac ne minus uideamur posse q̄ homines putant: nostri arbitrii esse omnia uolumus. Interim nec Dei: nec ultionis suę memores sumus. Timeo nobis: & propter nos sedi Romanæ. Quādiu Paulus in eodem iureiurando mansit ac uoto: successum præbuit Deus. Mox ut uiolauit: uno iudicio æstimatōis & uitę est facta iactura. Clamat Propheta: Reddite uota uestra Domino Deo uestro Terribili: & ei: qui aufert spiritum Principum: Terribili apud Reges terræ. Abstulit spiritum Pauli? Eiq; nonmodo uocem: sed ne testem quidem interitus in morte miserrima liquit. Sed lamentis sit finis: quando in iis sine fructu est nostra consumptio. Precemur Deū aspiciat gregē suū: & pastorē eius nō deserat. Vale in dño. Fulginii. xiiii. Ianuarii. M.ccccLxxii.

Michaeli Carcano Religioso obseruantiæ.

Audio te prædicaturum Mediolani hoc proximo quadragesimali Ieiunio: Id mihi admodum placet: & propter salutem populo sic ciuitatis: & propter me ipsum. Possideo: ut nosti: Papiensem

Ecclesiam:quam amare facilius possum:q̃ adiuuare. Eius arces duas leuis momenti abstulit mihi nuper Dux ob eam causam mihi iratus:quod præsenti Pōtifici in electione non sum suffragatus: secutus ut libere dicam: cōscientiam magisq̃ gratiam. Res illi ad statum exigua est:Mihi ad æstimationem non parua. Offensus est Syrus Petri discipulus:Papiēsium olim cōuersor:& custos semper eius ecclesiæ. Nec uideo q̃ bene incolumi conscientia retinere eas inuito Episcopo possit. Natura est acer:ut nosti:& in iracūdia uix exorabilis. Ingenio & arte uinci sæpius solet:q̃ precibus. Mētes eiusmodi solent in utranq; partem esse uehementes. Ad duritatem nimiam ac lenitatem:spiritus etiam Dei miranda in talibus operatur. Nescio q̃ tibi cū eo comertium sit:diebus: quibus dura etiam corda molliri ad pœnitētiam solent:Tui nominis serui dei tunc plurimū solent requiri. Quæso charitatē tuam in Domino Saluatore nostro: ut si quem aditum ad cor eius te nanctisci contingat:Beatissimo Syro restitutionem hanc opereris:In qua illi & mihi gratię & meriti obsequium fiet. In omnem autem occasionem ita deriuare in hanc rem sermonem tuum memento:ut ex te esse cōsilium: nō ex me artificium putet. Id.n.ad cætera est illi ingenii:ut difficillimum pręstet semper:quod optari multum intelligit. Scribo quæ audio:& quæ ad rem profutura existimo. Scribo etiam sensato:& sancto: ut nec prudentia:nec taciturnitas uenire mihi in dubium possit. De te hactenus non sum meritus ulla in re. Mereri tamē semper optaui. Virtus tua:& claritas:& animus ad pia semper paratus faciunt ut sine meritis id oneris fidenter tibi imponam. Si Deus occasionem hanc pręstat:arripe eam. Si minus:exulcer.ida non sunt:quæ sanari non possunt. Vt cunq; res cadat tuus est Papiensis:& erit dum uiuet. Tibi Dominus sit subleuator: & comes. Beneuale indefesse Dei præco. Fulginii. xvii. Ianuarii. M. cccclxxii.

Dux Galleacius.

Antonio Forliuiensi Clerico Cameræ Apostolicæ.

EGi tibi gratias manu Secretarii:Agonūc mea. In causa Guidantonii bene curata sunt omnia. Pręstitū illi a nobis est: quod præstari conditione temporum potuit. Ante tamen uenturum Messiam Hebræorum puto:q̃ gemmę destinatę creditoribus permittantur. Superueniens necessitas:ut turbo illas arripiet. Pauli nanq; ad duritatem res omnis redibit. Ais Nicenum accelerare suam profectionem:ut mature in Galliam perueniat. Quid si hoc tātum studii redibit ad nihilum? An nō me dices prophetam? Non iturum illum propheto:si in me esse aliquid iudicii putas id crede:quod dico:non ibit:erit Romæ ad colendam Sedem:quam datam a Pontifice prædicas. Exitum mox cōtemplare. Qui uero mitti me ad Hungariam tam multis argumentis cōtenderit:factum id est:aut quod

mihi tribuat multum: aut quod Aquilegiensem suum nimium amet. Maiores orationi suæ q̃ animo gratias ago. De legatione Rauēnatis: & mea: q̃d diuturniores anno futuras nō credis facile assētio. Quin pœnitere illos opinor ab initio datas: & nūc etiam cupere fortasse etiam quærere: qua minus turpi uia ante annum possint eripere. Seruient quidē in hoc desiderio meo: qui compositis pene omnibus hinc cupio absolui. De studio quærendæ pecuniæ in missionem legatorum & obitu Massani nostri: & Anglicanis ecclesiis: & Lausanensi etiā: intelligo quæ scribas. Ex nostris sunt moribus oīa. Fortunet Deus quę facimus. Illud durius: & dolēdum magis: quod ad tollendas conclauis leges aduocantur consilia. Sed quorum consilia Antonii? Eorum uidelicet quibus ad consequendum Cardinalatum expedit illas sublatas. Prelatis: quos memoras: quid Romę ambitiosius per hos annos uidimus? Aut tam ridiculum fuit sermonibus hominum? Hoccine est uerū cōsilium quęrere: an consilii umbratilē speciem. offundi tenebræ oculis q̃dem insensatorum hominum argumentis inanibus possunt: sed nec sensatorum possunt nec Dei: Ad cuius tribunal cum iudicandi sistemur: ex Prophetæ dictis nō Aristotelis: res nostra stabit aut cadet. Reddite inquit uota uestra Domino Deo uestro: Terribili & ei qui aufert spiritum Principū: Terribili apud Reges terrę. Abstulit spiritum Pauli: qui uotum suum dissoluit. Abstulit Taruisini præsulis: quod ad dissoluendum impudens consilium dedit. Videant quo progrediantur & qui consulunt: & qui consilium capiunt. De rebus humanis non est disceptatio. Dei & populi sui res in iudicium ueniunt. Exempla recentia ante oculos stent: & calamitas impendens ceruicibus ammoneat nos placari Deum oportere: non irrideri. Hannibal ad portas est: non nostra: sed nostrum sanguinem sitiens: Nec utri regnēt: sed utri sint certans. Miseros nos atq; iterum miseros: quorum adhuc corda tempestas tam propinqua non moueat. Vale. Fulginii. xviii. Ianuarii. M.cccclxxii.

De legatione hūgarica

Stephanus Nardinus.

Theodorus.

Florentinis.

Quod a nobis petitis contenderunt & nuper Senenses: ut dirimēdæ liti inter Foyanenses: & Lucianenses arbitrium sumerē. Multa licet me grauent: nonnulla Dignitati parum conueniant: exitus harum rerum sint semper incerti: anteferendam tamen charitatem omnibus duximus. Amamus uos. Amamus Senenses. Apud alteros educati sumus: apud alteros creuimus. Meritis multis utraq; ciuitas nobis est patria. Suasimus semper ambabus pacem. Non præstare cum petitur: est molestum: ac graue. Proinde assentimus uobis: & benedicente Deo: permittēte Pontifice: onus accipimus. Non tamen impræsentiarum: sine graui incō

modo exire prouinciam possumus. Tudertinæ res sunt nobis in manibus: ad quietem Legationis maxime oportunæ. Reducendi sunt exules: dissensione ciuili inde eiecti: Pacanda ciuitas: Constituenda multa ad continuationem cõcordię maxime necessaria: Quibus breui absolutis uertere ad uestra curam sine impedimẽto poterimus. Interim ne quid noui oriatur mali: atq; ut ad pacem prima instituatur uia: laudamus inter cõtendentes anni Iducias: non de finibus modo: sed quod uenire in difficultatem audimus de prędiorũ etiam tota possessione: addita lege: ut ad litem direptam usq; possideant: qui possederunt: & fructus condendi interim futuri sint eius: cui adiudicabitur prædium. Videat Amplitudo uřa imprimis qd nobis conueniat: & ad perficiẽda quæ quęrimus opportunum quid sit. Potestas uel nõ libera: uel sociata: minus ad rem nostro iudicio faceret. Idẽ Senensibus scripsimus. Vos statuetis pro sapientia uestra quod conuenire putabitis. Valete. Fulginii. xx. Ianuarii. M. cccclxxii.

Io. Petrus Arriuabenus. Cardinali Papiensi.

IAm didici periculo meo morbum corporis animum quoq; afficere. Inuasit fauces proximis diebus synãchia: nõ qualis Demosthenem ficta: & simulata: sed nimis uera. occupauerat illa & deglutiendi & respirãdi meatus: & ego sentiebam ut est ingens doloris impetus: animum corpusq; cruciari. Languebat ingenium: & omnia mea tanq̃ i manifesto discrimine erant attonita. Hoc accidit paulo post litterarũ: tuarum receptionem. Inde factum est ut nõ citius respõderim. Tandem: deo iuuante conualuimus. Excitabat me etiam ęgrotantem imperium tuũ cupiebamq; uel ob hoc ipsum maxime liberari: ut tibi satisfacerẽ: cui prę omnibus malo obsequi: Amorem studiumq; meum erga te ita tibi comprobari: & litterarum tuarum testimonio totiens confirmari. non ægre inq̃ fero: immo & plurimi facio: & ingenue fateor me nulla re tam delectari: aut tantum extolli: q̃ Papiensis beniuolentia: & gratia: ad quam assequendam uere intelligo nulla ex me merita prodiisse: sed euenisse: ut sincera tantum obseruantia facile sibi potuerit tuam humanitatem conciliare. De priuatis nihil dicam: quando exemplo tuo admonitus uideo prudentiam tuam Fortunam sibi subiecisse. Verum de publicis sermonẽ tecum habiturus uereor, ne indignitate rerum: qua neq; maiorẽ: neq; perniciosiorem: neq; grauioris exempli uidisse: aut legisse me unq̃ memini: modestiæ limites trãsceam. Sed in hanc partem potius peccabo: q̃ aut uera taceam: aut simulati apud te aliquid dicam. Dicam certe euanuisse apud nos honestatis religionisq; studium: Conglobatim facto agmine descendisse ad nos uitiorum omne genus, Vno meliores sumus quod hyprocrisim abiecimus: in malicia glo-

riassiuit:& in hoc robustiores facti sumus. Vtinam non in profundum ma lorum corruissemus:ut illud de nobis uere dici possit:in quos fines saeculo rum deuenerũt. Mala inique agimus:Bona uero non bene tractamus. Expedit Fidei: expedit honori & saluti ecclesiae: ut Legati decernant ad prouincias emittantur:qui Reges:potentatus:Nationes in officio continere: qui uitę exẽplo: doctrina: puritate mentis ĩ auxiliũ fidei excitare possint: Pium opus huic negocio intendere. Sed quid agitur. perquiruntur idonei. Hactenus placet tam accurata diligentia. Sed quorsum euadimus. In conflictum res adducitur. Nõ tam qui utiles:q̃ qui aut Catoniani aut Phocioniani sunt deligantur:ne aliquando ĩ theatrum Cato seuerus ueniat. Vide quid in his electionibus expectatur. Ille nimis acer castigatorq; malorum. Ille contumax nobis fuit. Non assentietur Ille pręcipitio & foueae quã paramus. Causas agit ille bonorum. Non arridet: nõ blanditur: non minimũ gerit. Vtiles erunt reip. sed foris sint. Sub nomine Legationis relegati sint. Vnus proficiscatur ad penitus toto diuisos orbe Britannos: Alter ad glacialem Arcton. Alius deportetur in classem. Ex bona causa summatur occasio depascendi affectus nostros. Accedit quod alter ueluti in Salapiam Hannibal ad Campanas delitias; & Gaditanas choreas sibi triumphum exposcit:& sicuti iis uiolentum munus imponitur:ita huic spontanea exoptataq; prouincia decernitur: duplex lętitia. Non possum non mecum stomachari distractionẽ ecclesiae:quã hę cõcursationes cũ ingẽti iactura:& honoris:& cõmodi pariũt:placeret certe uiros sensatissimos:& itegerrimos emitti. Talium quippe opera etiam foris indigemus. sed quod in re militari prouideri semper solet negligemus ĩ ecclesiastica? subsidiaria acies apud signa retinenda est. Si pelagus intumuerit: uenti inualuerint: tẽpestas ĩgruerit: quomodo euacuata rectoribus nauis seruabitur? Quis clauum torquebit? quis eriget nutantes socios? quis ducet in portum? Veterani non Tyronis opera sunt ista. Cum his: qui designati sunt: neruus omnis senatus abibit. Te absente mi Papiensis: non dico ad gratiam colligendam: Loquor mehercule prouentate: diminuti eramus. Satis de auctoritate loci: immo magna pars eius sublata erat. Retines enim tu ueram prę omnibus senatoris dignitatem. Proficiscentibus uero his aliis uigor omnis extinguetur. Facilius isultabit ecclesię quisquis ad nutum suum trahere uult. Scio miraberis. Damnabis fortasse hanc libertatem loquendi. Iam primum puto omnia apud te licere. Tum eo rerum uenimus: ut mutum esse necesse sit: qui loq; non uult. Molesta fuit eritq; mihi semper absentia tua: quod te praesente frui nequeam: sed eo minus grauis: quod bene tecum actum esse uideo: qui hoc tempore a nobis absis: apud quos neq; bene uidere; neq; bene au

dire posses:bene loqui non satis tutum. In hac rerum conditione nulla ti bi uita aut securior : aut quietior:aut ingenio tuo accōmodatior obuenire poterat. Recte prouidisti Sagaci consilio usus es. Inuidiam fugisti:declinasti exilium:honori consuluisti. Vides ut paulatim pedetentimq; in turpitudinem dilabimur. Nemo pudorem repente abiicit:sed malefaciēdo ita uitiis insuescimus:ut maiora aggredi in dies non desit audacia. Eiectus es tenero adhuc pudore ad loca finitima. Cōfirmato nūc uultu:& erecta fronte alii ad remotiora detruduntur. Sane tecum sentio calicem tibi fuisse bibendum si affuisses:& legitimam uideo esse causam:quam asseris declinandę:seu recusandae illius prouinciae. Ad summam & hoc tibi gratulor:quod non fueris apud nos in tanto discrimine. Dices Fortasse ut ad superiora redeam:Magnum praesidiū domi excogitatum est:Suffecti noui senatores. Recte admones: nō aduerteram. Numero tantū decidimus : quod plures abibunt q̄ suborti sint noui. Non minus auctoritatis manebit tamen. Postulas tu ut te moneam quomodo ituri sint legati nostri. Non audio statutam ad adhuc diem:& icertum esse profectionis tempus:& ut scribā quod sentio:non magna uideo ad itinerandum signa. Satis frigide omnia. Non feruet opus ut in re tanta. Nescio quo fato:aut cuius animo id fiat. Suspensi sunt omnium animi uulgari quadam expectatione. Quid euenturum sit ignoro. Et quia Romae certa ueluti peccatorum uenia facilius promittitur: fortassis de industria quadragesimam apud nos agent :ut post pascha nitidiores abeant. Sentio tamen incertam esse Niceni profectionem: siue is tergiuersetur:siue ex sibyllinis libris nouum consilium erutum sit. De parāda classe iam sermo factus est:sed non satis se explicant. Promittunt sibi quod nundum habuerūt. Cras hinc abibit Pisanus Archiepiscopus:cui audio id muneris mandatum esse:ut quinq; triremes in portu Pisano ad nauigandum componat. Totidē audio Anconae fore. Sex a Venetis sperātur. Reliquum ad numerum .xx. ex Mediolano:& Liguribus:aut aliūde comparabitur. Haec fortasse uerba:sed quod de corrādenda pecunia agitur:illud nō decrit. Quid de Aquileiensi tuo dicam nescio:cum is ex rebus Hungaricis pendeat:quarum uarius rumor est. Si ille Rex Pannoniorum Turcos euocauerit:aut se eis coniunxerit:non de pacando Polono:non de uendicanda Bohemia:sed de seruanda Italia cogitandum erit. Verum utinam externū hostem tātummodo formidemus. Vereor ne domesticus aliquis tumultus obrepat:quod satis incommode certe cōtingeret. Cometam quem uidistis pestis:& ingētis cuiusdam cladis praenuncium esse memorant:qui astrorū periti sunt. Misereatur nostri Deus: & secundū misericordiā suā saluos nos faciat. Mecoenas meus urgetur a Bononiensibus:ut redeat. Pollicitus est se

ad principium Quadragesimæ iturum. Causa est:quod legatum uolũt nõ substitutũ:ut maiore auctoritate omnia trãsigantur. Noui aliud nil habeo: & hæc tumultuarie scripsi. Commendo me dignationi tuæ. Romæ.xx.Ianuarii.M.cccclxxii.

Gentili Vrbinati.

O Dignum Epigramma Gẽtiles: Nescio aptius ne sit an festiuius: an uero etiam uerius. Auro nullo emi semiuersiculus ille potest: Instituit dicere sum quod eram. Vel Cãpani est: Vel tu Campano aliquando melior. Valeat Abbas. Neç cedere uult: Nec ego nulla de causa possum redire. Puer: Monachus: & mulier eodem ingenio sunt. Fulginii.xxii.Ianuarii.M.cccclxxii.

Campano.

ANteq̃ soluam litteras tuas illud Cæsarianum murmuro mecũ: Magni refert q̃d Campanus uelit. Quicquid enim uult ualde uult. Tantas esse tibi cum tuis Valerianis causas necessitudinũ prędicas: Tam longo exordio eorũ merita repetis: ut neçessitatis futurum sit non uoluntatis: quod tua causa illis præstabo. Nemo tamen in hanc horam uenit ad me. Nemo petiit quicq̃. Aut nõ egent: Aut terrentur hyeme: Aut diuinum me putant: quod priuata eorum præuidens desideriis ultro sim occursurus. Si uenient sentient Campani numen in prouincia esse. Si quęris ut ualeo: Bene cætera: præterq̃ quod tecum non sum. Fulginii.xxiii.Ianuarii.M.cccclxxii.

Gentili Vrbinati.

REspondi tibi: q̃ diffiderem uoluntati tui Abbatis: Diffido nunc quoq;: Si tamen uere ab illo agi existimas: Ne idigneris plus credere me mihi: q̃ tibi. Conare si potes ad rem Tudertinam perfectam Romæ illum tenere. Post id enim tempus relictis reliquis non tam cursu: q̃ uolatu contendam ad uos. Ante fine nota uel leuitatis: uel cupiditatis non possum. Breui autem futurum puto: quod dico: Si tamen teneri ille non potest: mitte hominem liberum: ue diem tibi apud Spoletanum de illata ui dicat. De Niceno: & Vicecancellario mira sunt quæ nuncias: non tamen cæteris uestris Vrbanis cõtraria. Huccine oro redeunt tanti Senatus consilia: Ratione ante præuisa: & patrum Pontificisq; stabilita iudicio? De Ludicris agimus Gentiles: An christianæ rei summa salute? Qui nunc de nobis in plebibus sermo? Miserũ me: Quam ferri nos undiq; in præcipitiũ cerno. Galliam uideris suadere. Quid tu? Repudiatam ꝓuinciam honori? Leuem nationem usui? Inopem gentem subsidio futuram existimas? Aut magnum nomen te decipit; aut minus me amas: q̃ puto. Valeat cum suo

sonitu Gallia. Mille alia cōmutationem hanc prohibent. Vmbriola mea nil mihi ad quietem hoc tempore charius. Vale. Fulginii die. xxvi. Ianuarii M.cccclxxii.

B. Cardinali Spoletano.

MAnus Domini Reuerendissime Pater: quæ filium uestrum in administranda prouincia huc usq; adiuuit: etiam in dirimenda Panigaliū lite nō defuit. Pronunciatū est inter Oddos & Bracchium: Atq; eius siue reuerentiæ: siue moderationis iudiciū fuit: Vt ab utrisq; habitæ iam mihi gratiæ sint. Videor liberasse Perusinam ciuitatem non leui periculo: Me magna molestia: Dignationem uestram labore ac tedio. Neq; enim uoluendi: & relegendi erunt commentarii causæ: qui magnitudine sua eam terrebant. Si plantula hæc uestra alios non tulisset in legatione hac fructus: nūquid saculus sine tumultu factus: & tanta sine lamentis sublata cōtentio: paucis mensibus nouo Legato sunt satis? Non tam me laudo q̄ gratulari charitatem uestram cupio: quod Papiensem dedit Ecclesię. Si rem nunc Tudertinam compono: est q̄d illi ambabus manibus benedicat. Nactus opportunitatem trāseuntis nuncii pauca hæc scripsi: ueniam postulans si nimiū: uel leuiter: uel familiariter patri grauissimo scribo. Fulginii. xxviii. Ianuarii. M.cccclxxii.

Florentinis.

IDeo uobiscum erimus breuiores: quod de hisce rebus iustissimi loqmur: Ne aut de ignotis disserere: Aut de alienis plus iusto uideamur requirere. Summa est: ut si minus conueniri inter contendentes de induciis potest: quod tamen posse saluis eorum rebus existimamus: a uobis tamen: & Senēsibus adhibeatur cura: ne quid interim incommodi accidat: Quo iudicandi conditio difficilior fiat. Valete. Vltima Ianuarii. M.cccclxxii.

B. Cardinali Niceno.

LItteras Amplissime pater: quas datas ad me scribis: post reditū Raphaelis scito nōdum redditas esse. Si fuissent ante: tu ad eas responsum accepisses: q̄ hę secundæ huc essent perlatę. Quod ad legationem depositam attinet: Tanti cōsiliū tuū: Tanti aīum ad publica facio: ut certus sim si in ea profectione salutem ullam inspexisses: maluisses uitam: q̄ illam deponere. Hac igitur ratione laudo quod factum est. Mihi quoq; congratulor quod tanto non patrono modo: sed patre nō priuor. Vbicunq; futura est uirtus tua: prębitura est Deo consueta obsequia. Nec minus esse Romę utilis q̄ in Gallia poterit. Scio q̄ desides omnes simus: & q̄ ad priuata nostra conuersi: Quā deniq; te auctore atq; impulsore

in minimis etiam plerunq; egeamus. Mihi quidem: ut uerum fatear: quod apud Pontificem te necessarium scirem: In Gallia magnam esse tuam auctoritatem acciperem: illud Danthis Florentini occurrebat: Si mittitur Nicuis quis hic reliquus erit? Si non mittitur quis alter mittetur? Quando igitur in mendum tuae Dignationi est duo imprimis nõ consulo: quis enim id tanto patri audeat? sed fideliter memoro. Primum: ut Pontificem nostrum in uia recta contineas. Alterum: ut ambitioni eorum resistas: qui dissipari rem Ecclesiae uel quęrũt: uel optant. Audio multa: quae si uera sunt: uereor satis ne mox poenitendum sit nobis negligentiae nostrae. Plurimũ potes: ut audio: fac ministram Dei hanc potestatem: & illud Domini ante oculos habe. Cui multum datum ẽ: multum quaeretur ab eo. Ego quidem tempora haec nostra considerans: si spes in te uno non est: actum de nobis pronuncio. Vale Fulginii. v. Februarii. M. cccclxxii.

Gentili Vrbinati.

NEmo sciat Gentiles: postulo praesenti nuncio missionem. Retine Abbatẽ si potes. Videbimus quid animi habeat. Coenobii causa non uenio. trahunt me publica. Fulginii.

Campanus Cardinali Papiensi.

LAeticia incredibili efferor: cum quicquã audio (audio autem q̃ saepissime) quod te in opinione hominum confirmet. Nulli p̱uincialium Romam ueniunt: qui non ea de pręclarissimis uirtutibus tuis prędicent: quorum non minor sit nunc admiratio apud cęteros: q̃ fuerit semper expectatio mea. Permagni refert primam legationẽ q̃ praeclare in ciuitatibus: & populosissimis: & factiosissimis geras. Domesticam moderationem: & familiaria officia tua intelligebamus: iam pridẽ omnes: industrię: & consilii publicis in rebus nondum periculum feceramus. Prouinciam accoepisti tanto gloriosissimam tibi: quãto fuit iis: qui ante te gesserant difficillima. Quocirca eo maior apud homines est tua gloria: quo fuit caeterorum tui ordinis in tanta expectatione multorum discessus remissior. Ego uero nomino neminem: quippe quorum fuerit exitus nõ diuersus. De te autem hoc eximie dixerim: te inter factiosos: & turbulentos ea fuisse constantia: grauitate: patientia: ut omnium de te idem sit testimonium: & ab utrisq; pari iudicio lauderis. Cõmunis mihi hęc gloria tecum: nisi quod maiorem ego capio uoluptatem q̃ tu. Quicquid enim de te audio: & effero licentius: & adulationis suspitionibus careo. Sed Forteguerra instat. Vale. Romae pridie nonas Februarii. M. cccclxxii.

N. Cardinali Theanensi.

RVmoribus magis quã nũciis audio Ducem Mediolani parare classem non mediocrem. Terrestres etiam exercitus augere: & cogere a Bartholomeo Bergomensi idẽ magno studio fieri: Horum autem cãm uulgaris: uel sponsionem certaminis recoepti: uel occultum consilium: quo in alicuius pestem ambo consentiant. Non desunt qui putent ducturum in Florentinos Bartholomeum Mediolanensem in nostros Senenses. Ii quidem ut uidetur: sibi plurimum timent. Scripserunt enim ad Ferdinandum Regem: scripserunt ad Venetos: utrisq; metum hunc proponentes. Tributum quoq; aureorum quinq; milium ad muniendas tantum arces: & oppida decreuerunt: misso raptim Pręfecto: qui maritimam eorum oram circuens confirmet animos: & necessariis instruat. Aiunt porro Flaminiam omnem in studium uel Regis: uel Ducis contrariis stipendiis scissam esse: & Ferrariensem nouas copias scribere: quibus aut tueatur sua: aut aliena oppugnet. Varia pro ut cuiusq; affectus est: de exitu iudicantur. Omnes tamen in cõmunem Italiae perniciem erupturam expectationem affirmant. Ego cum his montanis prouincialibus solum comertium habens audire quidem multa huiusmodi quottidie possum: nulla autẽ uel ratione assequi: uel certa significatione percipere. Oro igitur Dominationem uestram: si quid de his exploratum habet: quod per suam ęstimationẽ cõmunicari Papiẽsi liceat: id eius beneficio faciat. Et enim & sepulta in corde erunt omnia: & dubiam mentem uel liberabunt timore inani: uel plaeno dolore afficiẽt. Audio insuper Nicenum nostrum deposuisse in Senatu prouinciã: Hoc quoq; an ita sit: & cur ita sit factũ: atq; an aliũ suffecturi loco eius sitis opto cognoscere. Nimia fiducia sit i culpa si nimium peto. Valeat D. uestra: Cui me cõmendo. Fulginii. vi. Februarii. M. cccclxxii.

Angelo Episcopo Tyburtino.

VOcat me Pontifex Romam: uocationis causam ignoro. Scribitur tamen redeundum paulo post in prouinciam esse. Post biduum igitur iter ingrediar: & mandatum implebo. Quicquid id est ꝓpter quod uocor: mox ut urbem attigero scies ex me. Interim pręsta te ipsum: quem hucusq; cum tua commendatione: ac mea experta est Vmbria: fortem: & iustum: & integrum: nil agentem uel metus causa: uel gratiae. Si potes uirtutis hanc opinionem in finem seruare lucri plurimum facies. Multa est enim: & profutura in posterum non parum uidetur. Ego quae de te praedicaturus sim: Romae malo aliorum inde testimoniis: quam hinc meo intelligas. Persoluam certe quae meritis tuis: & nostrae beniuolentiae debentur. Operaepretium puto nunc: ut lectis his litteris magistratum ad te illico uoces: & ad meã exhortationẽ: quae cũ pñtibus erit: ad

das tua līam:qua intelligatur:q̄tū futurū apud me sit operibus noscere men tes eorum præsente:& absente Legato easdem esse.Instrui ad hæc opus nō habes.Es enim prudēs: nec minus lingua:q̄ ingenio uales.Cætera quoq; prouinciæ loca tibi sint curæ:ut non segnius ad longinqua:q̄ ad propinqua excubent oculi.Sentiat omnis Legatio ministerium tuum præsto indigen tibus esse.Quod eo diligentius conari debes: quod non ignoras hanc par tem:quæ suo nuper præside regebatur:perinuite administrationi Perusinæ subesse.Summa est:ut tui continuo similis sis:& quod iunior fecisti grādis natu non negligas.Ab urbe quæcūq; adiumenta requires :me impetrante accipies.Placet decretum nostrum cui per hos dies obstatum est:tandem in Archiua relatum.Dolebat id Perusinis:quod salutem medicina afferebat.Nulla enim remedia inquit Cicero:quæ uulneribus adhibentur: tam faciūt dolorem:q̄ quæ sunt salutaria.Puto uirtute tua potissimum mollitos aduersantium animos esse:& nostris obtemperatum imperiis.Quā ob causam tibi mi Tyburtine gratias ago. De casside prætori decernenda laudo consilium.In Rodulphi reditu ultima sunt temptanda suffragia.Ea si nunc quoq; negantur:temptari ulterius ueto.Beneficio Dei abunde est Sedi: unde abiens magistratu Prętor bonus honorari in aurata casside possit.Quęstorem nostrum:quem in uendundis focis refrixisse affirmas:ego quoq; per nimium miror.quid tantum ardorem ad tantum languorem deduxerit nō satis agnosco.Aut rem creditam negligit:aut negocio per ambulante in tenebris retinetur.Quicquid id sit:munus suum est:totum dedecori suo: uel laudi cessurum.Nos & nostra curemus:& alienis non ante feramus opem: q̄ imploretur. A Cæsare si uera tibi narrauit:abunde mihi est satisfactum. Laudo īgenium eius:quod memor beneficii sit:& ad arbitrium meum omnia referat.Cura ut noscat:q̄ bene hunc sermonem acceperim.Compone te cum fratre rem diu litigatam:si potes:hortor ut facias: Erupturam eam alioquin īgladios puto.Scio quid hic petat:quid ille etiam neget. De patrimonio tota cōtentio est:Et quod miserius inter fratres est:de falso itidem tēstamento.Sananda plaga uidetur occultis tractatibus: nō exulceranda aptis iudiciis.De nocturnis crassatoribus laudo diligentiā tuā.Cura ut quando alter in manus tuas īcidit:alter aufugit:Ambo sceleris sui dent poenas. Plus adhuc suppliciis:q̄ prēmiis ciuitatum stat salus. Minas Protonotarii Perusini tanti hortor facias: quanti nonmodo tu: sed ego quoq; faciendas existimo. Ad me quoq; litteras scripsit: in quibus minus rogare uidebatur: quam uelle. Etiam Fulginium ueniens ita locutus est: ut iniuriam non beneficium recoepisse se nostra opera uideatur. Feramus æquo animo uultum non tam iudicio: quam natura insolentem:& munus

Petrus de Cesis.

nostrum non deseramus. Si qua tamen ratione satisfacere homini potes laudo id fiat: una opera uitabitur lingua maledica: & quottidiana molestia. Si ad te ueniet benigne eum accipito. Si scribit respõde nõ aspere: semper tñ facti tui rationem ostẽde. Lege quas inter scribẽdum ab eo litteras habui: Non dissimiles prioribus illas putabis. Respondi ad te Perusiam ueniat: & quod suaseris non aspernetur: Et enim nihil in hunc diem factum me scire: quod non sua potius: q̃ aliena factum sit gratia. Venientem accipe ut dixi: & hanc curã depone. Cõfirma meis uerbis Prætorẽ: ac Capitaneũ. Ballio no etiã nostro præsentem profectionẽ cõmunica. Hortare si quid ab urbe cupit animũ eius aperiat: nihil recusaturum me unq̃: qđ ęstimationis suæ: & cõmodi futurum intelligam. Supra omnes Perusinos uirum bonum puto illum: & mihi amicum. Idem facito cũ Paulo Pellino: Petro Sinibaldo: & Pierguiliotto ciuibus sensatis: & recti ac ęqui semper amantibus. Vale. Fulginii. xv. Februarii. M.cccclxxii.

Angelo Episcopo Tyburtino.

HOdie Arignanum usq;: Cras in urbem incolumes oẽs. Magna ubiq; de reditu hoc expectatio. Cuncti me in Galliã sermonibus trudunt: ego Perusiã specto. Rogati quiq; obuii: quid ab Vrbe noui: Papiensem inquiunt in Galliã. Quid queris? tanti est Papiensis: ut nomen eius personent uiæ. Scribam mox ubi nam gentium Roma me uelit. Vmbriam cogito ego: uel mordicus retinere. Vale. Arrignani. xxi. Februarii. M.cccclxxii.

Angelo Episcopo Tyburtino.

RVmor Gallicanæ Legationis iam desiit. Rogare me amodo oẽs incipiunt quando in prouinciã redeo: Sic popularis opinio nulla de causa ante assumpta: primo aduẽtu meo deposita est. In Pontifice nõmodo uolũtas: sed ne sermo quidẽ fuit rumori illi cõsentiẽs. Habuit in hunc modũ se res: Prouincię decretę cũ cessisset in Senatu Nicenus nil causæ præter ualitudinẽ afferẽs: Pontifex: qui meminerat quãto studio fuisset ante petita: mirareturq; tam paucis diebus uolũtatẽ mutatã: de consilii sententia non accipiens cessionem: monuit tantum: ut sanius cogitaret. Hac in suspensione perseueratum est in diem præsentem. Nunc uero cum ad ipsum Nicenum humanissime scripserit Frãcorum Rex. gratulãs legatione hortansq; ad maturandam profectionem: quam sibi: & Regno futuram lætam affirmat: Visus est in desideriũ primum redire. Nescio quã nũc ĩ partẽ se uertet. puto: cũ fatales dies istẽt de qbus tibi ẽ cognitũ: hũc: & alios non prius in prouincias abituros: q̃ illis simus defuncti. Rem sane non tam incertam: q̃ Sacerdotali sorte indignam. Ego decretis iis: quorum

causa sum euocatus potestatem accepi uel redeundi ad uos:uel si malim: hic remanendi. Redire multis de causis propositum est. Sed illa imprimis: quod quātū uideo: utilius isthic regere:q̄ hic possum consulere. Itaq; Legatum breui expecta. De sacerdotiis Tyburtinis:& Romano etiā de quo pręsens ægeras mecum: constitui cum fratre tuo quid esset agendum. Vocaui illum ad me:& oblata impedimenta cognoui. Crede me nulli tuo:uel loco: uel tempori defuturum. Vale. Romæ.v.Martii.M.cccclxxii.

Bartholomeo Scalæ.

NVlli mea cōmendatione ad te ueniunt: ut non statim pro tuo in eos patrocinio mihi gratias agant:testētur etiam q̄ me ames:& quāta meritis nostris tribuas. Merita quidem nulla sunt: uel ad modum parua. Sed animus tuus magnus est:quo illa plus iusto expendis. Quod ergo amicis meis inseruis:debeo tuæ diligētiæ plurimum. Quod uero me amas:permultū mihi congratulor. Bonorum enim & doctorum uirorum studia ante omnia expetii semper:& inter prima dignitatis ornamenta reposui. Amaris quoq; a me:q̄ fieri merito debet: sed amorem hunc nostrum multa non tam nunc primū conciliant:q̄ ex uetusto cōfirmant. Adolescentes olim eandem seruitutem seruiuimus. Vicini habitauimus. Iisdem litteris:ac prope pręceptoribus operam dedimus. Paupertatem etiam grauem pertulimus.deniq; aspirāte Deo nostræ industriæ :ambo ad honores: & uitæ cōmoda emersimus. Recordatio primæ consuetudinis huius: & fortunæ inde consimilis me usq; in amore continuit. Idem tibi euenisse cum uideam : superest modo:ut litteris atq; officiis ueterem coniunctionem seruemus atq; augeamus. Id pręstabo ego. Id ipsum pręstaturum te puto. Ex iis autem:qui mea gratia affectos se tuo beneficio dicant:Gentiles Perusinus est:homo plus adhuc uirtute:q̄ genere nobilis:cuius ideo ad me litteras inclusas his mitto:ut uideas:& q̄ tibi debeā ego:& q̄ debere ille tibi se putet. Vale. Romæ quinta Martii. M.cccclxxii.

Angelo Episcopo Tyburtino.

REsumpsit hodie in Senatu Nicenus legatiōem depositam. Ibit: & suspēsione animi liberabit:quo premebat metus:ne id oneris in se uolueretur. De me cum tibi spem manendi dedissem:nunc certam rem monstro. Nunciare hæc potes ubicūq; ingratam esse puinciæ dimissionē cognoscebas. Multi q ad me isthinc uel scribūt: uel ueniūt : hortatu tuo:& scribere:& uenire affirmāt. Petunt quoq; ut plurimū:quę ignorans ego ad te cogor reiicere. Rogo nōmodo id nō fiat posthac:sed ne sine eā uexer prohibeas. Reliqui tibi planā Legationis ptātem: Nec ad capiendum consilium deest sensus:aut usus. Molestum mihi est ualde uel de re in

certa decernere;uel uacuos remittere:qui impendia itineris faciunt. Totiés offendor:quotiens tale aliquid lego:aut audio. Prospice necessariis quantū potes:& molestias ueniētes auerte. Peruenisse iam isthuc puto rumoribus: quæ beneficio Ferdinādi Regis sunt a nobis remissa. Pauca ea numero: ipso pondere magna æstimantur. Redditus est Ducatus Soranus: & condonatus Regni census: tam qui debebatur:q̄ qui uiuo illo poterat i futurum deberi. Pro iis & triremes duas ad custodiam nostri littoris continue exhibet: Et Romanā Ecclesiam suis temporibus tueri spōdet omnibus tam stipendiis:q̄ uiribus:& exercitibus Regni. Fructuosa admodum res: si dicto fides consentiat. Addita illa cautio est assentiente eodem:ac recipiente: ut liberalitate omni nostra cadat:si a promissis abierit. Despondebitur mox neptis Regia Præfecto urbis:nepoti Pontificis. Idemq; ducatus dos erit. I nunc Tyburtine:& in retinēda Sora uende animam Paulo secūdo. Vale. Romæ.xiii.Martii.M.cccclxxii.

M. Cardinali Aquilegiensi Legato Apostolico.

QVo die Reuerendissime pater urbem ego ingressus sum: eodē tu nescio qua mea infoelicitate diuerso itinere egressus in prouinciam es. Ad sextum miliarium obuium habens Leonardum Perusinum scholę palatinæ magistrum:intelligensq; ab eo:quod factum erat ingemui:& lachrymas tenere non potui. Affectus omnis: quo in complexum tuę Dignationis paucarum horarum ante frustratus est. Impetus pene me coegit per auia qua fors obtulisset:in uiam Sutrinam decurrere:& te alicubi assequi:sed meridies iam erat:& equi matutino itinere fatigati laturi eam accelerationem nō uidebātur. Quieui ergo mœstus multum:& Vesperi Romam intraui hoc uno tunc ingratam:quod te diem adhuc non tenuisset. Postridie Neapolitanum nostrum complexus:nullis affectibus ambo pepercimus. De te & publicis omnibus sermo continuus: Atq; iis suspiriis:& deplorationibus plenus. Narratōe una tuā missionē:& presentē statum cognoui. Allatę sunt paulo post litteræ tuę:in quibus:ut manum tuā inspexi cōmotus uehementer animo sum:& Marci nomen sum osculatus. Suas mihi Neapolitanus:ego illi meas legendas porrexi. Rursum tu inter nos tertius:quem quasi præsentem alloqueremur: ac uideremus. Gaudeo quod lętus abeas:& abesse diu non reformides. Veri Sacerdotis opus hoc est:noscētis quid hoc tpe Deo:& plebi suę a nostri ordinis hoibus debeat. Hāc cōstantiā quo rariorē in cęteris uideo:hoc in te laudo magis: & mihi ad tristiciā deputo:q tantā uirtutē habiturus præsentē non sim. Deus:i cuius militiā pficisceris tā firmo pectori aspiret:& gressus sui sacerdotis i semitis suis ambulātes bñdictiōe sancta cōfirmet. Cōmēdas mibi publicā cām

pia:& religiosa est cõmendatio.Sed in his moribus quid possim nõ uideo. Transierunt omnes in affectum.Nõ est qui faciat bonum: non est usq; ad unum.Nihil tu uidisti presens:quod magnis incrementis dies non augeat. Magna misericordia Dei est opus:ut & salui nos simus:& alios saluos faciamus.Inuocabo nomen eius:& erratis nostris ueniam deprecabor.Hoc tãtum prestare tuis monitis in tanta perturbatione omnium possum.Sed & de te non est necesse Papiensem admoneas.Quid tibi non cupio? aut quid tua causa non sum paratus praestare? emori possum pro Aquileiensi cum expedit.Nihil de rebus tuis ad collegium referetur:in quo ad tuendam ornandamq; Legationem non primus prosiliam: & praestem quod debeo. Nihil in priuatis amicorum:aut domesticorum notum fiet: quod non summa fide capessam.Det successum meis conatibus Deus: Voluntati quidem nil durum:aut multum unq̃ uidebitur.Germano Abbatis Plagiarii hospitis tui sic satisfaciam:ut plane intelligat:quanti apud filium sit patris auctoritas.Bene de illo in nonnullis sum meritus.Mereri amplius nunc tua commendatio cogit:quod mox ad animum faciam.Cura pater ualitudinem tuam.Nobis te ipsum conserua:& uide semper quibus animam credas. Plaena hostium nostrorum sunt omnia:tibiq; cum diuersis hominum generibus futurum negocium est.In meis omnibus sacrificiis adiumentum praestabo:q̃tuale peccator potest:in tuis quoq; scio immemor tui nõ eris. Assit spes Domini semper:& diligentia uiri sensati:& cauti. Que post tuum abitum accidere perlata ad te aliorum litteris puto.Summatim hec sunt: Liberatus est censu Regni Ferdinandus:& Ducatus Sore illi restitutus. Praefectus Vrbi creatus nepos Põtificis:cui Regis filia nubit: Idemq; ducatus conceditur.Quarum rerum causa iam Neapoli est.Triduo ex podagra Põtifex iacuit:sic leuiter tñ: ut sacris Paschalibus nõ sit defuturus. Dominus illum respiciat.Quid aliud nunciem nescio.Mittet ad tuam Dignationem infoelix:ac dignus misericordia Episcopus Nitriensis breue Pontificis mea procuratione impetratum.Spoliatus ecclesia sua est: & coenobiis duobus a superbissimo omnium coepiscopo:cui quod debet licet:& potestatem cõcessam ad alienam pestem semp exercet: oro illi nõ desis.Memento quod tibi derelictus est pauper:& quod haec dicit Dominus exercituũ:misericordiam:& miserationes facite unusquisq; cum proximo suo.Eripe hominem de manu peccatoris:& contra legem agentis:nec consideres uultum potẽtis.Hoc tuam pietatem per meam in te charitatem oro:& obsecro.Annos iam multos pulsans ad fores iudicii nostri: qui subleuaret non adiuuenit. Sperat in te.Nittere q̃tũ potes:ut spes sua frustra nõ sit.Dñs tibi a dextris semp sit ne cõmouearis.Beneuale.Romae.xxvi.Martii.M.cccclxxii.

Valentino Clero Papiensis pro Vicecancellario.

DIes tandem illuxit uenerabiles in Christo fratres: quã semper op
tatam: semp quæsitam ante hac tempora non permisere. Veni
mus ad sponsam nostram Valentinam ecclesiam gloria sacer
dotii toto orbe illustrem. Recognoscimus populum nostræ custodiæ credi
tum: religione: & fide nulli christianæ urbi cedentem. Contemplamur deni
q; uenerandum hunc: & uere dignũ sorte Domini consessum uestrum: quo
uno plus lõge q̃ cæteris lætamur: extollimur: ac gloriamur. Agimus igitur
gratias omnipotenti Deo tãti huius muneris largitori. Nomini sancto eius
benedicimus: Illudq; propheticum cum sancto Sene cantemus: Nũc dimit
tis seruum tuum domine: secundum uerbum tuum in pace. Quia uiderunt
oculi mei salutare tuum: quo tandem pax: & consolatio cupienti animæ est
data. Agimus & Beatissimo Pontifici nostro Xisto: qui ad hæc regna occi
dua nostrum ministerium deligens: patriæ: & parentibus longo post tem
pore ipsos nos reddidit. olim autem cum præpositi huic tam uenerandæ Se
di essemus: nunq̃ ne iuuenilibus quidem annis nos latuit: & quid nostri mu
neris esset: & quid publicum ciuitatis desiderium ferret. Sciuimus quantũ
ad pie uiuendum conferat pastoris præsentia: quanta gregi curãte illo: pro
ueniat salus. Non ignorauimus Episcopi hoc est superintendentis nomen
propriam non alienam pro se operam poscere. Scripturam quoq; præcipiẽ
tem audiuimus: cognosce diligenter uultum pecoris tui: & tuos greges con
sidera. Sed teste Deo cui omne cor patet: his omnibus uoluntas nunq̃ im
pedimentum: semper necessitas nobis dolẽtibus attulit. Parendum fuit sum
mo omnium patri: & a maiorum decretis non abeundum. Cardinalatus
hæc dignitas maiori quodam Vinculo apostolicæ nos Sedi astringit. Ad
illius ascripti consilium nisi cum mittimur: abesse non possumus. Accedit
Romanæ Cancellariæ ingens quidẽ: & operosa administratio: cuius cum
apud Pontificem secunda sit cura ad totius Ecclesię cõmodum instituta: ca
rere pręside suo sine magno detrimento non potest. Illi quidem ante omnia
obtemperandum est semper: cui & plus imperii cõcessit Deus: & plus a no
bis deberi cognoscimus. Quod ergo adesse hactenus concessum non est:
Quod per alium munus nostrum impleuimus: non propositi: sed temporũ
fuit. Sic ecclesiarum multarum rectores: sic Reges: & principes grauiori
bus implicati Vicarios sibi operum quęrũt: Sic Romanus Põtifex uni an
te alias consecratus ecclesię uicem nihilominus potestatis in cęteris collo
cat: Sic denicq; Christus Iesus in celis agens: Vicarios dandę salutis in gre
ge suo constituit. Præsentes autem nunc uobiscum beneficio suo cũ simus:
nõnulla sunt frẽsq; quę prio cõuentu hoc charitas silere nõ sinit. Agimus im

primis uobis oibus meritas gras:qd aduentu huc nostru uotis cotinuis ex pectastis. Id enim & certissimu nobis est:& animi i nos uestri argumentu perspicuum facit. Deinde quod memores filialis officii reueriti sedulo estis patrem absentem: Prepositorum eius dicto audientes fuistis: coluistis ecclesiam:& diuinum opus aliquod desiderati in domo Dei passi non estis: postremo quod aduenientes nos tantis honoribus:tamq; solennibus accepistis:ut in iis nonmodo praesulatus nostri: & legationis decor:sed imprimis summa uoluntas:& uoluntati coiuncta alacritas plane patuerit:igens hoc studium tantum ad nostrum in nos addidit:quatum addi amori cumulato iam poterat. Retributor omniu Deus pietate sua concedat: ut tribuere & nos piis officiis aliquando possimus. Hortamur aute uos omnes i unu dilectissimi nostri:licet exhortationem omnem uestra opera uincant: ut in incepto uirtutis:& religionis persistentes dignius:indies obsequium Deo creatori nostro:& matri uestrae Valentinae sedi prestetis. Hoc enim: & professionis sacerdotalis: & praeteritarum uestrarum actionum est opus. De uobis enim est scriptum: genus electum Regale Sacerdotium: gens sancta:& populus acquisitionis. Inuigilate assidue cultui altissimi: sciētes qd domum suam decet Sanctitudo in longitudine dieru:& quod per hoc pascimur de altari:& collocati i honoribus sumus. Id operemur semper: ut & ministerium nostrum in ecclesia famuletur: & iuxta Apostolum Paulum nullam occasioné demus maledicti gratia: sollicitudine non pigri: spiritu feruentes:Domino seruientes:uita porro uestra:quod facitis: pfessioni quātum fieri possit cōsentiat. Eam semper modestiam seruet:quae nec animos: nec oculos aspicientium turbet. Ad aliorum consecrati exemplum cum nostri immemores sumus exemplo ipso grauius longe peccamus:q re. Ambulemus honeste:& bonam famam custodiamus:dispensationi nostrae maxime necessariam. Inter caetera autem dilectissimi fraternitatem seruate inter uos:& cum cōsensu in domo Domini ambulate. Mādatum inquit Saluator do uobis:ut diligatis inuicem sicut dilexi uos. In hoc cognoscent omnes:quod mei discipuli estis: si dilectionem habueritis ad inuicem. Quāto ad gloriam Ecclesię:eiusq incremēta hęc unitas pertinet: tāto ad damnū: & dedecus est procliue discidium. Vbi zelus:& contentio est inquit Apostolus Iacobus: ibi incōstantia:& omne opus prauum. Omnis ergo offensionis lapis: omnis petra scandali facessat a uobis. Sapite idem: pacē habete:& Deus pacis:& dilectionis erit uobiscum. Quoniam uero libertas Ecclesiae data a Domino: a nostris patribus magna cura retenta gloriam Sacerdotii in populis auxit:etiam precamur:ut ad eam colendam tutandamq nonmodo unanimes sitis: id quod imprimis nō est necessarium:sed nul

Iam defatigationem :nullumq; discrimen declinandum putetis. Etenim si ad iactantiã modo sæculi uana olim gentilitas pro sua retinenda :in ferrũ: in cædes :ad interitũ manifestu certatim ruebat : quãto id magis Sacerdotibus conuenit ? quibus ipse Deus est præmium:& uita mors . Qui ad custodiam ecclesiæ positi sumus : quibus etiam dicitur certate ad morte pro iusticia:& Deus expugnabit pro uobis inimicos uestros . Amissa autem libertate hac quid reliqui amplius est:in quo facere iacturam damnosiorem possimus? An non sine honore : sine potestate :omnis nostra conditio redditur? Contemnimur haud dubie: & conculcamur:& opprobrium hominum sumus : & abiectio plebis.In hac conseruanda conuenite in unum singuli.Omnes autem consentite præpositis nostris:qui cooperatores uobiscum erũt:& pro nobis Duces certaminum fient.In pugna uestra: cui uires administrat Deus ;libertas est ;infuga misera seruitus.Scriptum est.n . manus fortium dominabitur:quæ autem remissa est tributis seruiet. Magna ẽ uestra nobilitas:maior omni nobilitate ecclesia.Suam libertatem totis uiribus utrisq; præstate.Idq; nobiscum agite:ut iuxta Saluatoris uerbum quæ Cæsari Cæsari:quæ Dei sunt Deo reddantur . Sed hæc atq; huiusmodi : & alias sæpe:& uberius.Nunc in publicis pauca attendite.Mittimur:ut scitis Fratres pro redemptione fidelium:In quos hostilis gladius crudeliter sæuit. Domita Asia Turcus ac magna Europæ parte :bis iam est ingressus Italiam:incendiisq; ac cædibus cuncta inuoluens. Caput Religionis nostræ sacrarium Sanctorum Apostolorum:Sanctorumq; Martyrum urbem Romam petit:ut illo oppresso reliquum Christiani nominis corpus simul intereat. Si quibus subuenire ;si quibus præsto adesse cõuenit :forti quidem nostræ imprimis conuenit.Gregum ductores sumus .In specula excubamus: ut illos præstemus incolumes.De nostro exemplo æquũ est cæteri summãt exempla . Hortamur charitatem uestram in Domino:ac pie paterneq; rogamus :ut qua ope : quibus ue potestis consiliis profectionẽ hanc nostram necessariumq; opus iuuetis. Scimus zelus uester quantus in domo Dei sit: quãtaq; ad opera eius uoluntas.Causa quidem nulla est : in qua exerceri dignius nec meritis maioribus sacerdotale patrocinium possit. Verum nunc pauca hæc protulisse in commune sit satis.Cætera:in quibus collaborare : & adhiberi curam uestram expediat:cum aratrum manu præhenderimus plænius noscetis ex nobis .Nunc fratres dilectissimi:quos inuicem sors præsulatus huius coniunxit:Beatissimi patris: & Pontificis nostri Xysti quarti nomine uobis omnibus ex toto corde nostro:ex tota anima nostra : & ex totis uisceribus nostris in Christo Iesu benedicimus : rogantes Deum patrem omnipotentem ; ut & sanctam hanc Valentinam ecclesiam de excel

so sancto suo semper respiciat: & uos eius alūnos ad ministerium suū gratia coelesti conseruet. AMEN.

Angelo Episcodo Tyburtino.

ITerum te hortor: iterum oro: ut nōmodo Perusinos sed prouinciales omnes contineas: ne suo cōcursu augeant Tudertinas contentiones: quibus mox tota prouincia laboratura sit. Exi si opus est: & ipse tu obi loca: quæ ꝓpter uicinitatē ꝑiculosiora sunt ad tumultum. Vereor ne in iis lāguidior sit noster Sutrinus. Tuæ curæ hoc esse tuū opus oportet: qui omnibus præsides. Tanti ego hanc diligentiam facio: ut in ea cōmendationem: & dedecus præteritorum omnium positum putem. Quoadusq; ad uos redeam prospice incōmodis iis. Redibo breui. Ante discessum horum legatorum abire hinc nequeo. Intra dies quindecim discessuros existimo. Vale. x. Aprilis. M. cccclxxii.

Angelo Episcopo Tyburtino.

EX Stephano Auximate intelliges: quæ ad mandata tua illi responderim: Litteris quid nunc addam non habeo. Tantum audio languere te frequēter ex stomacho: ac nuper icidisse in febrē. Doleo id plurimum. Incolumitate tua nil utilius mihi aut charius. Vereor ne plus laboris suscipias q̄ ferre per ualitudinem possis. Hoc si est ita parce tibi: & uitam cæteris præfer. Malo perire Legationē quāte. Tu perpetuo: Illa breui est mecum futura. Sed mittam ex meis aliquem: qui te consolet: & de multis referat: quorum expedit rationem certam iudicio tuo constitutam. Ante discessum horum Legatorum abire hinc nequeo. Quem ad diē sint abituri nescio. Extrudi non possunt. Sed extrudentur tādem: ut puto. Vale. Romæ. xiii. Aprilis. M. cccclxxii.

Domino Gentili.

DE sargia Cypria abunde satisfecit Præsul Torcellanus: cui ea de re ante tuum discessum negocium dederam. Textura: & color dato iudici perq̄ similes sunt. Quod ultra queras non est. Respō de mercatori quod scribo. Illi: & tibi ꝓ cura suscepta gratias ago q̄ plurimas. Nec procurator nec Abbas usq; in hanc horam uenere. Odiose iam cessant. Eorum tantum causa hic sum. Alio me uocat necessitas: cui q̄tum possum obsisto: ut exitum uideā. Excludi uel includi beneficio erit: dūmodo cito id fiat. De reditu huc tuo ut responderem certius: hac ianua ad tentandam mentem Pontificis hodie post missum senatum ingressus sum. Audio circumferri nescio quod Epigrāma i gemmas: & mitram: atq; illud Gentili Vrbinati ascribi Magistro olim Laurētii Medicis. Si quid tale delatum est: falsum de hoc homine est. Nil eo nonmodo grauius: & modesti

us: & religioſius:ſed nec laude tua cupidius. Criminatorum plæna ſūt om
nia aliena ſæpe gratia: & integritate dolentium. Ad hæc ille admira-
tus:ac tantum contrahens os atq; humeros nil inquit accæpi huiuſmodi:
Nugas has flocci non facio. Expers culpæ conſcientia non tangitur uerſi
bus. Meo iudicio eſt ut reſpondit. Tam illis non tangitur: q̄ illis non capi
tur. Bono animo eſto:& ueni:ac deinceps cautius ſape. Nūc nega omnia:
ac coniecturali conſtitutione potius q̄ iuridiciali utere ad cauſam. Campa-
no noſtro cupienti negocium :repromittenti de ſe omnia :ceſſi ſponte Tu
dertinum præſidatum :menſurnoſq; aureos quinquaginta. Profectus ē ho
die. Vtinam & qui uerſus bene :adminiſtret & bene. charitate hominis fa-
ctum hoc eſt nonmodo omnium mihi amiciſſimi ſed laborantis etiam re
bus domeſticis. Incœpta illi Deus ſecundet ut ſpero: & cupio. Vale. Ro
mæ. xvii. Aprilis. M.cccclxxii.

Domino Leonardo.

DElectatus ſum uerſibus tuis: Delectatus æpiſtola. Illi īgeniī: hæc
& amoris argumenta dedere. Te amo: tibi gratias ago. Totiēs
agam quotiens tuum aliquid legam. Noſtræ ueteris conſuetu
dinis probe ſum memor. Secretariatus oblitus nō ſum: quem ſub Caliſto
pariter geſſimus. Antiqua curricula: & cōmunes litteræ nos ſatis coniun-
gūt. Id agamus ut ſcribendo:& cōmunicādo creſcat omnis cōiūctio. Mea:
& me p̄ſto ſcito eē tibi ac tuis. Vale. Romæ die. xvi. Aprilis. M.cccclxxii.

Campano.

HAnc tibi mecum eſſe legem perpetuam puta: ut nunq̄ ſim tuis
litteris reſpōſurus: niſi cū eas tua manu ſcriptas inſpexero. Quid
enim mihi a ſecretariis gratum? ſi uacuos aliquando remiſi Ta
bellarios Tudertinos inde indignatio fuit. Summa eſt: ſi reſcribi uis ſcribe.
Ex te ante: ex Oratoribus nuper cognoui quo in ſtatu prouinciolę tuæ res
ſint. In miſerrimo quātum uideo ſunt. Eo quidem miſeriore: quod leui me
dicina ſanabilis morbus ad ferrum nunc atq; ignem noſtra negligentia re
diit. Ita fit cum bonis præſidibus de ſalute prouincialium fides Romæ nō
eſt. Exilio paucorum pacari omnia poterant. Nunc cędibus multis uix trā
quilitatis initium cernitur. Sed noſcetur breui: non tam noſtris conſiliis: q̄
pietate Dei:& tua uirtute: cuius mihi ſumma eſt ſpes. Deploras præſentes
anguſtias:& in uoragines deiectum te doles. Quid tu? hoccine illud uulti-
culi ſupercilium ē? quo & iſtis præpoſitis magna omnia repromittebas de
te. An ignoras prima hæc eſſe uirium tuarum experimenta: ex quibus in iu
dicium uenturum eſt quicquid id eſt quod ſperari de te in poſterum liceat.
Vates es ſummus. Item:& orator ſummus. In magiſtratu nunc poſitus ne

cesse est sis uel laudi uel dedecori tuæ sortis hominibus: Veniat in mentem Barduli. Quos oro ille iocos in uersus si male onus sustineas? Mihi qui sum ex tuis: & præsidatum hunc obtuli abeundum est urbe: ne imputationes eius cogar perferre. Itaq; intende uires. Repugna: ac pugna. Victorię uiam monstrabit Deus: quam perturbatus insolitis minus fortasse nunc uides. Dum hæc scriberẽtur uenere ad me oratores: & receptum Montechium: ac per Ioannis uxorem: & liberos uenisse in deditionem tuam nunciauere. Iidem affirmarunt esse te in castris: ac nescio quod aliud opidum obside-re. Plane mi Campane uir es. In manibus prope est: & si calamitosa: neces-saria tamen uictoria. Magna tui amantibus tacendi: Bardulo loquendi fa-cultas eripitur. Perduc ad exitum cœpta: Expirantiq; ciuitati spiritum red-de. Nõ minor pusillo præsuli Tudertũ pacatũ: q̃ magno olim cõsuli oppres-sa cõiuratio cõmẽdationi erit: & laudi. Vale. Romę. xii. Maii. M. cccclxxii.

Campano.

QVantos etiam in re mœsta excitasti iocos mihi atq; iis quibus familiariter communicaui litteras tuas? exercuerunt oculos no-stros Tabelliones tui euocatorum agrestium Duces. Contine-re nemo potuit risum. Vrsinus. Neapolitanus: Senensis: atq; amicorũ alii cachinis nõ desinunt quati. Laudatur in Campano nõ igenium modo: sed animus in re aspera bonus: Dexteritasq; ut multum promissa a me: uix ta-men a quoq̃ uel sperata: uel credita. Hodie Tudertinus præsul mecum ade-quitans uim inquit scribendi laudari in Campano putabam: regendi non multum. nunc quãtum accipio quid laudem potius nescio. Crede Papien-si mi Decus: in ore es omniũ: cõmendantur passim hæc cœpta. Bardulus tacet. Qui etiam beneficium meum ignominiam tuã uideri tibi uolebant: conantur factum probare: & male cõciliatis oculis iteriorem sensum abscõ-dere. Incumbe operi: ac reliquum Tudertini agri prędonibus purga: Idq; ad mortẽ contende: ut tuo beneficio ciuitas non postrema Ecclesiæ ab in-teritu uendicetur. Nulla iam erit posthac prouincia nostra: quæ non tuo præsidatu digna appareat. De mittundo equitatu egi cũ Vrsino: cũ Pon-tifice non fuit necesse. Breui copias omnes quæ profecturæ in Florentinum sunt: i castris habebis. propulsari biduo aut triduo mali reliquum poterit. Id si fiat: absenti supplicationes: Redeunti triumphum decerno. Brachiani quoq; quos petis: in Tudertinum uenient ad statiua. Eius imperandæ rei curam tibi iniungit Vrsinus; qui iam tanti te facit: quãtus quantus es esse percupiat. Vale.

Campano.

NVlla remiſſio amoris: nulla itermiſſio operæ fecit ut minus tibi per hos dies reſponderim. Sola fiducia beniuolentiæ noſtræ negligentiorem reddidit ad ſcribendum. Non deſtiti tamen agere apud Pontificem quæ deſiderii tui eſſe cognoui. Precatus ſum: commotus ſum: & liberius aliquando tardis auribus inclamaui. Quicquid id fuit ſuffragii quod eſt ad te miſſum: partem ſenſit operæ meæ. Ero idem i reliquis. Tu tibi ne deſis. Laudaris hic non uerbis: ſed uocibus hominum. Quin & Bardulus idem ſentire cum reliquis cogitur. lyræ: & lituo idoneus diceris. Contriſtor tamen tot tuis erumnis: quas oculis uideor intueri. Vellem tibi q̄ ſecundiſſima omnia. Sed heus tu: Quid in re quieta anguſto Præſidi commendationis fuiſſet? Pariter ut aliorum: ſiluiſſent opera tua. Nunc prædicatur: & uirtus q̄ta ſit patet. Reliqua ex Sacerdote: & Oratore: qui ad te redeunt. Vale. Romæ. xxvii. Maii. M.cccclxxii.

Cardinali Sancti Marci.

MOx ut Romam redii Reuerēdiſſime pater dedi famulo Epiſcopi Nitriēſis perferendas litteras ad te: quas puto iam redditas. Eo nunc pauciora quæ ſignificaturus ſum erunt: quo ſcio diligētiam Franciſci noſtri cumulatius impleturam quæ forte erant officii mei.

Neapolecañ.

Heri magnis honoribus noſtris ſummo dolore meo: emiſimus legatū claſſis: die quidem ſolenni Corporis Domini. Mane aſtante Pontifice: & patribus in baſylica Petri operatus eſt ſacris: Vexilla īde triremium ex more benedicta in magna frequentia hominum de manu Pontificis ſumpſit: & pranſus eſt apud eum. Ad horam. xx. nouo exemplo idem Pontifex comitante Senatu: & Curia Legatū duxit ad claſſem: quæ paulo infra Baſylicā Petri in medio Tyberi ſubſederat. Aſcendit prætoriam: & a puppi ex loco edito benedixit item triremibus: & Legato: & familiæ: & omni nauticę turbæ. Quibus ſiuę in prœlio: ſiue caſu alio uita migrantibus: planā peccatorum remiſſionem indulſit. Complexus inde legatum in triremi eum dimiſit: & ad Vaticanum occidēte iam ſole reuerſus eſt. Putas in digreſſu tā intimi patris tenere potuiſſe me lachrymas? Non tam luxit unq̄ pia mater unicum filium: q̄ fleui ego abeuntem Neapolitanum meum. Videor omni ex parte derelictus: mancus: meiq; ipſius īpotens te atq; illo priuatus. Det pius Dominus ut bene geſtis rebus utrunq; incolumem breui cernam pręſentem. Noſtra urbana eum ſeruant tenorem: quem hic dimiſiſti. Si dicerē ſpatiis ingentibus auctum: nil tibi mentirer. Miſericors nos Deus reſpiciat. Hoc tantum populo ſuo reliquum eſt ad pręſidium. Italica quātum uideo nutant. Conatus innouandi communis fœderis ad nihilum rediit. Iam eſt diſſolutus omnis noſter atq; Oratorum tractatus. Volaterrę a Florentinis

defecere. Missus illuc est cum exercitu raptim collecto Vrbinas: ad quē & nostri equites quingenti mittuntur. Varius de his cœptis est hominum sermo. Omnium autem unus cōsensus: Futurum in Italia bellum si fautores uolaterrani inuenerint: Adhuc tamen nemo se detegit. Tantum Florentini exules nescio quid pauxillum conātur. Nihil in tot discriminibus Fidei calamitosius bello. Et hoc malum nascens opprimat deus. Mi Aquilegiensis conserua te ipsum. Christianam Remp. cura: & Papiensis tui memineris: qui eo crebrius absentem suspirat: quo & nunc Neapolitanum nō habet. Vale ī domino pr̄ oī gloria dignissime. Romę die. xxix. Maii. M. cccclxxii.

Ol. Cardinali Neapolitano.

Litteræ Cayeta allatæ tristem adhuc animum discessu tuo nō mediocriter sunt consolatæ. Auxisset cōsolationem omnem manus tua: si eā uel in sola subscriptiōe uidissem. Quæ enī a Secretario par reddi satisfactio tāto affectui potest? Nisi langues: nisi occupationibus ultimis impediris: caue mi domine epistolam posthac reddas tuo Papiēsi: quę amicissimam manum non habeat. Vna tantum dictio: quam inspectā osculor: sat ad leniendum desiderium erit. Lætor incolumem te uenisse Cayetam. Inurbanitatem Episcopi non tam miror: q̄ doleo. Ineptus ad omnē obsequium est: & litteris suis minimum tribuit. Olim transeunti mihi Fulginio: cū Cardinalis essē: ipse pręsidatum loci teneret: nec exiuit obuiam: nec abeuntem est comitatus. Vel arrogantiæ culpa hęc ē: uel quod magis puto: negligentis ingenii. Cuius rei argumentum colligo: quod doctrinam non contemnendam ad multa utilem: consenescere Cayetæ sine fructu sit passus. Sed mitte hominem ut ignauum: sic indignū cui succenseas. Bene fecit tua dignatio iniussu Regis non progredi. Ad eius arbitrium accōmodanda sententia est: ea præsertim in re: quæ non minus nostri: q̄ tui honoris esse uidetur. Ita probauit hodie Pontifex: Ita & Patres: a quibus recitante Senensi auditæ tuæ sunt litteræ. Puto te iam Neapoli esse. Oro nostri memoriam habeas: Cōmendes me Regi: cōmendes me patruo Comiti: Identidem probās q̄ eis sim deditus. In nostris Vrbanis nil accidit noui præter id quod perlatū iam Neapolim puto. Rescripsit Mediolanensis ad litteras Regias: quibus dissolutum est fœdus. Lectę ī hoc hodierno Senatu sunt. In quem ad cæteros Oratores introductus est etiam orator Gallorum Regis cenomanensis Pręsul. Verba utrinq; ab iis nōnulla: plæna tamen modestiæ. Ex Bonifacio: Corsicæ insulæ portu allatæ a Vicecācellario litteræ sunt: quibus significat eo se loci cum triremibus incolumem peruenisse. Qd de Castiliono suspicati insimul fuimus: id reuera erat cum Pontifice: & partibus quattuor conuentum. Confessione eorum post tuum abitum didici

F. Patricius.

cuncta. Vide nunc artes: quibus est nobis uiuendum. Hoc spem cóceptá fefellit: quod ille nondum ad nauigandum instructus serius opinione soluit e portu. Vale ergo mi pater: & has litteras uel cela: uel lacera. Romae viii. Iunii. M.cccclxxii.

Cardinali Neapolitano.

INtelligo Dignationem tuam Neapolim peruenisse: & magnis eam fuisse acceptam honoribus: non a Rege modo: & filiis: quorum in Apostolicam sedem magnifica sunt semper officia: sed a populo etiam Neapolitano Antistitis sui studioso: ac cupido. Laetatus i his rebus admodum sum uidens Neapolitanum meū: cū quo mihi cómunia sunt bona & mala: cómendationibus in dies magis augeri. Discessus ex urbe omnium: quos hactenus uiderim celeberrimus fuit. Acceptio in patriá consensum nostrum equauit. Caetera oro cursum hunc seruent: & protector noster deus in faciem Christi sui semper respiciat: ut sit illi sacerdotii dignitas in aeternum. Laudo accelerandae profectionis consilium: sic tamen ut necessarium aliquid non omittatur. Sedere diutius apud suos in suspitionem delitiarum posset uenire: Minus autem instructum proficisci q̄ suscepto operi expediat in consulti hominis haberetur. Sic utriq; rei est consulendum: ut maturata omnia: non festinata dicantur. Pro sapientia tua: quae eadem semper in omnibus fuit: te uidere haec puto: sed non minus curare. Ego quicquid hic pertinere ad tuam aestimationem augendam cognouero: ita suscipiam omnibus horis: ut tu tibi satisfactū existimes: caeteri uero intelligant nil mihi charius patre absente. Post habitas secūdas litteras uocati in Senatum non sumus. Puto quo die primum uocabimur recitatum suas Pontificem: si quas ad eum misisti. Ita enim de legatorum litteris semper est solitus. Quo magis te hortor ut cum eas formas: id cures genus esse uerborum: & rerum quod iudiciis nostris respondeat. Laudatae sūt primae: Laudatum iri caeteras: & puto: & cupio. Quod aliis meis tuam dignationē rogaui: etiam praesentibus rogo: ut cómendes me Regi: commendes patruo Comiti. Tu uero imprimis memoriam dedītissimi Papiensis sinu contineas. Vale foelix pater: & Domine omni ueneratione dignissime. Romae. xi. Iunii. M.cccclxxii.

Campanus Cardinali Papiensi.

RVimus: ruimus mi Papiensis. Non Deo: non nobis curae sumus. Volumus conficere Turcarum bellum: & tamdiu Tudertinas clades in oculis sustinemus. Vndecimum iam mensem uexatus ager: in censae uillae: direpta atq; exusta oppida: interfecti oppidani: factae in agro: factae intra urbem caedes: nihil nos mouet. Aut dormitis isthic om

nes: aut omnem exuistis humanitatem: aut & Deum: & homines: & famam floccifacitis. Vbi maiestas illa pristina istius amplissimi collegii? Quod nonmodo exortas in Italia contentiones opprimere: sed in ultimo terrarum orbe inter potentissimos Reges: & imperia: mota bella summouere: pacemq; ubiq; ueluti manu quadam conciliatrici ferre consueuit? Si peccauerunt ciues: cur non statim plectebantur? Si non peccauerunt cur excruciantur tam diu? & si pauci fuere in culpa cur dantur omnes in prædam? qui modus: quæ ratio huius belli? Aut quæ latebræ consiliorum uestrorum? Si reducendi erant exules: & dignitas istius Sedis ita deposcebat: nullius iniuriam aut calamitatem perferre: cur non statim reduxistis? Si ex re non uidebatur futurum reducere: quid tam diu illorum spem aluistis? quid aut non reddidistis illis ius: aut non compressistis iniuriam? quid expectatis? quem exitum tantis cladibus dari statuistis? quæ mens & sententia uestra? Vultis reduci exules? reducantur. Arma atq; arcem habetis in potestate. Vultis excludi? pellantur agro: liberam metu ciuitatem relinquite. Capita factionum Romæ cum habeatis quid restat amplius cur aut non concilientur: aut non opprimantur? Ardent hic bella subditorum uestrorum: & auctores bellorum apud uos nonmodo sine poena aliqua: sed etiam cum spe præmii retinetis: & plus a uobis sperant qui fecerunt atrocius. Atq; eo impietatis apud uos iam uentum est: ut aut animos ad misericordiam eorum qui hæc patiuntur: aures ad clamores eorum: qui hæc scribunt: occuluisse uideamini. Tum quæ tanta est audita negligentia: ut neq; iacturam prouinciæ: neq; factionum grauissimarum per finitimas ciuitates motus periculosissimos: neq; quid homines passim & sentiant: & obloquantur attendatis: obliti offici: dignitatis uestræ: & loci: in quo positi estis. Mala eorum: qui uestræ commissi sunt curæ per caliginem inspicitis: per somnium cogitatis: aut si qua subit harum rerum cogitatio: plus uobiscum ualent priuatæ simultates: quam consilia publica. Nemini ratio habetur quid imperio conueniat uestro: quid ad maiestatem istius Sedis pertineat. Omnes priuatis studiis ad odium gratiamq; distrahimini: ut etiam de me ipso reddenda sit ratio: qui ea gessi non quæ placerent omnibus: sed quæ ad pacandam primum ciuitatem: deinde prouinciam sedandam: postremo ad retinendam dignitatem tantæ Sedis factura uidebantur. Quid enim aliud attulerunt initia aduentus mei: nisi pacata omnia: atq; tranquilla? Non inducias statim indixi? Non de reuocandis ex

ulibus primo quoq tempore mentionem intuli? Non eorum nume-
rum redigere ad paucissimos uolui? Mox ad nullum redacturus si con
ditionem accepisset: quam non uoluntas mea: sed temporum neces-
sitas daret. Non decretum Pontificis de restituendis oppidis exhibui?
non priusquam arma inferrem cum decreto non paruissent septies ad
monui parendum esse Pontifici? Nihil mea sententia gessi indignum of-
ficio meo: cum iussis maiorum non paruissent: nec pariturí uiderentur: in
eo quod exules erant complectẽdos humanitate: cõsouendos monitis: om
ni uia leniendos existimaui: Nec calamitatem adiiciendam: quod intellige
bam salutem eorum æque ac ciuium aliorum ad me pertinere: cum me: &
mea patientia abuterentur: cum predæ in oculis agerentur: mœnia urbis
quottidie inuaderentur: cõtemnerentur mea iussa: monita irriderentur: col
legi animum: cogitaui personam Principis gerere: & huic prouinciæ ea de
mum conditione esse præfectum: ut parere omnes meo imperio cogerem.
Itaq inuitus conuersus ad arma: finitimarum ciuitatum auxilia non ausu
temerario: aut licentia mea: sed Pontificis & nomine: & decreto conuoca-
ui. Perusini: Meuaniates: spoletini: spelani: & Vmbri alii: Namiẽses: ameri
ni: Vrbeuetani: quibus cũ nulla fuerat mihi consuetudo: an mihi priuata au
ctoritate paruissent? præsertim plęriq homines partium diuersarum. Num
Bracciani equites nullo a me accepto stipendio ita properassent? Si mea
hæc fuit gratia mirum est hominem externum tantum his in locis potuisse:
quantum ne qui hic nati sunt unquam potuerunt. Si Põtificis auctoritas:
cur ipse tandem accusor? Non accusaris inquis. Equidem nondum in iudi-
cium uocor: sed mihi improbari a factiosis quæ gessi accusatio est. Quod si
liceat: percunctari calumniatores meos uelim: cum fide non seruata: cum
ruptis induciis: omnibus diebus: omnibus horis oppugnarer: cum litteræ
meæ: & nuncii ludibrio haberentur: quid facere me uoluissent? Custodem
urbi datum: præfectum prouinciæ: & quod pace ac uenia eorum dictum ue
lim: in his locis Pontificis personam sustinentem? Itaq Matheum magno:
& delecto peditatu mœnia urbis oppugnantem: diripientem agrum: uil
las incendentẽ: oppida igni ferroq uastantem: captiuos omni genere sup
pliciorum excrucianrem: me: & litteras: nunciosq meos mirifice contem
nentem: atq eludentem: opera consilioq meo: auxilio finitimorum: quos
dixi: Mõticula exui: Soprano spoliaui: Rosario fugere coegi: q̃drellis eieci.
Compescui hominis audaciam: incursiones: prædationesq cohibui. Hæc
cur fecerim quis non uidet? modo factiones oculos illis non eripiant. Intel
ligebam & perspiciebam deberi exulibus patriam eiectis domum exclu

ſis reditum. Verum neq; per ignem:neq; per ferrum:neq; per ullum genus
iniuriæ deberi:& reconciliandos illos eſſe ciuitati ad quietem:non ciuitatē
illis prodendam ad cędem. Pontificis fuit uolūtas : cur me accuſant? Si nō
fuit : cur ſum deceptus illis breuibus? Intelligebam niſi depoſitis armis re
conciliatum locum eſſe omnino nullum:& niſi prius foris arma deponerē
tur deponi arma intra urbem nō poſſe. Intelligebam exules niſi ſpe aliqua
iniecta:non facile:ut arma deponerent poſſe adduci. Hanc ſpem quantum
in me fuit quibus non pollicitationibus porrexi? An & hoc quoq; non ad
iecerim? Si parerent Pontifici curam illi fore neceſſariam:ut aut eos reduce
ret:aut aliquem:in quo agere poſſent locū aſſignaret. Hæc opera : hæc cō
ſilia mea:quę ſi ex mente Pontificis fuere nullus eſt calumnię locus. Si illo
inuito geſta ſunt cur tot illius breuibus : tot collegarum tuorum litteris de
ceptus ſum? Verum de me ſatis eſt. Vos optimo Pontifice per factiones
abutimini. Caput omne diſcordiarum ex uobis eſt. Vos ſeditiones & ſuſti
netis:& alitis. Vos in eos qui ciues ſuos uectigales ueſtros depulerunt non
animaduertiſtis:Eos qui bellum patriæ per ferrum:& ignem: & omne ge
nus cędis intulerunt non cohercetis. Complectimini diuerſis ſtudiis utrāq;
factionem. Me qui mederi huic morbo ꝓ dignitate mea: pro maieſtate Se
dis ueſtræ :pro quiete urbis :pro beneficio prouinciæ cuperē neq; armis:ne
q; conſiliis adiuuatis. Muliercularum more de gallina:& ouo diſſidentium
inter uos contenditis:mentimini quiſq; quid libeat:nemo quid liceat cogi
tatis. Nec eſt mea hęc querela:clamant prouinciales:uociferantur:ſtupent
finitimi:& officium ueſtrum curamq; requirunt. Iam audent in uitam mo
reſq; noſtros prorumpere. Nihil fit a nobis quod in hac tanta negligentia
non exprobetur. Vna eſt omnium uox tanq̄ exprobatio. ualeat fiſcus :per
eant prouinciales:& iam hoc bello ne ignoretis. ita eluſcitata ſunt partium
ſtudia:ut nullum nec minimum quidem oppidulum non ſit erectum in ue
terem factionem:cunctatione ueſtra breuis plaga breui in profundiſſimū
dilatabitur. Video cladem:quam uobis uaticinia minantur. Mihi ſatis eſt
ad conſcientiam iudicii mei teſtatum eſſe quod ruimus:aut ſi qua ſpes eſt:
ita cenſeo pellenda eſſe ex agro Tudertino exulum capita:recipienda op
pida:amouenda exulum: deponenda intra urbem arma:magiſtratus refor
mandos:adhibēdum præſidium ut improbi comprimantur. His peractis:
omni ſtudio incumbendum in reducendis exulibus. Hæc tecum liberius:
ut ſoleo. Vale. Tuderti .iiii. Iulii. M.cccclxxii.

Campano.

EO minus multa rñderẽ poſſũ ad lr̃as tuas:qđ accinctus ad diſceſ
ſum tabellarius añ cubiculi fores expectat. Breuitatẽ nũc æquo
aĩo fer:ſpacii aliqd ãplius nactus tuis lamentis pluribus rñdebo.
De iteritu Tudertino qd enĩ aliud dicã? De execratiõibus quoq; intuentiũ
nr̃a dedecora nõ tanta tu refers q̃ta iam dudũ mente concipio. Cõprebrũ
hoĩum ſumus:& abiectio plebis. Quid ergo nõ ſubuenitis ais: uos q ad Se
dis cõſiliũ cõſedetis? Cãpane mi nihil hac pcunctatõe facilius: nihil ſatiſſa
ctõe moleſtius. Si parſum putas cõſilio erras: Si nõ ĩpẽſum obſecratõibus
quod potuit falleris: Si nõ denunciatum etiam quod accidit:calumniq; eſt:
male meritus es de nobis. Præſtita hæc multo ante officiis noſtris ſunt. Ni
hil omiſſum quod ſeruandæ Fidei:ſeruandę prouincię utile uideretur. Nos
cum dico eos dico quibus eſt ſumma uolũtas nulla:omnino poteſtas:qui
bus etiam eo minus eſt fidei:quo minus apud Principem loci. Paucorũ ſũt
noſtra decreta. obſidetur quicquid id eſt:unde in omnem dictionem noſtrã
manant bona:& mala. Obſeſſores qui ſunt:& quibus ſtudeant ipſe tu no
ſcis. Putabam nuper cum eſſem in prouincia:nec meo de rebus Tudertinis
iudicio crederetur: uel inuidiæ:uel odii obſtaculum eſſe. Paris enim ſępe di
gnitatis id eſſe incommodum conſueuit:proptereaq; ego partem illam præ
ſidatus depoſui. Sed te mox ſuccedente interius uidi quod obfuit. Nulla
tua eſt culpa:nullum crimen. Conſilio præſtitiſti quod in te fuit. Vim adhi
buiſti iuſſus atq; inuitus. Altius deſcendunt mali radices:q̃ ut introſpicere
intuentium paſſim oculi ualeant. Laudauit te in Senatu Pontifex. Lauda
uit ſana pars patrum. Si quos indigna factio uexat nil te eorum turbent iu
dicia. Pauci boni inſtar ſint omnium. Xyſtus etiam conſoletur: qui tribuit
multum operibus tuis:& imputat nihil. Sedis utinam conſumptis prope re
bus ſalutarem medicinã inueniat. Præfectum mittit: Si ad pellendos agro
prædones:reducendoſq; inde exules:opportunum conſilium. Si ad cogen
dam ui ciuitatem:extremus:ut puto interitus. Non tacui hæc. Ad compo
nenda:& pacanda omnia mitti illum affirmat. Ita ſit oro. Tu illum ſi pote
ris conſilio rege:Idq; obteſtare:malit omnia:q̃ arma ciuilia experiri. Quod
ad priuata noſtra attinet:permimium triſtor mi Campane his tuis anguſti
is. Non putaui ad tantum tempeſtatis te mitti. Credidi homini Epiſcopo
extra inuidiam poſito:& noſtrarum contentionũ experti plus fauturi: ſuo
iri. Auctas procellas nunc uideo. Quid tibi dicam mi frater? Confirma ani
mum:& dura hæc primi præſidatus rudimenta ea modeſtia perfer:ut uita
incolumi nihil non ad cõmendationem exercendamq; uirtutem tibi acci
diſſe exiſtimes. Ego cum breui depoſiturus omnem prouinciam ſim:id qđ
taceri a te opto conabor ſi potero:præſidatũ Fulginenſem tibi ĩpetrare: ut

& respirare in quietissima ciuitate possis: & sine honore iam administratio nis non sis. Beneuale. Romæ quinta Iulii. M.cccclxxii.

Leonardo Montagnæ.

Petisti tuum dysticon ita Pontifici reddi: si reddendum ego il lud putarem: Metiens animum suum ex meo hodie reddidi mis so iam senatu. Legit. Delectatus est. Multa huiusmodi accepis se a te cōfirmauit. Proferenti inde mihi difficultates tuas domesticas: affe ctum podagra corpus: Filias nubiles: onus familiæ: Tum postulāti ut sum mula illa petita inopiam leuaret: difficiles & ipse res suas adduxit: necessita te aiens non uolūtate negari quod quæritur. Negauit itaq;. Excusatio haud sane paucorum uerborum fuit: Molesta ob id unum quātum inspexi: quod deest ad pietatem facultas. Eget: ac præterq̄ potestate abundat: Cætera multo est q̄ ante Pontificatum inopior. Doleo tibi non satisfactum. Id tu modice fer. Non deseret Dominus quem ad uirtutem creauit. Pro tuis Epi grāmatibus iterum tibi gratias ago: & Vale. Romæ, vi. Iulii. M.cccclxxii.

Cardinali Theanensi.

Vidi: & legi litteras uestras mi Reuerendissime Theanensis nō sine multa consolatione spiritus. Quotiēs enim manum uestrā: aut Spoletani nostri: aut Senensis intueor: sensum capio præte riti temporis: Et pontificatu fruor Sanctissimi patris nostri Pii: Quæ una cogitatio solamen malorum est: quæ in diem magis undiq; ingruunt. Itaq; si ipse semp scribo: id ea ratione facio: ut manus uestras uicissim eliciam. Postulata Portugallensium puto plane reiicientur: si sibi delecti patres con stabunt: & apud quem potestas est fides erit sanis consiliis. Gallicana mu tatio in pristinum rursus est immutata. Nescio utram mutationem magis dignatio uestra ridebit. Post ea quæ scripsi illico affuerunt litteræ a nostro Niceno: longiores aliquæ de rebus communibus: breuiores autem sui chi rographi: In quibus scribit prope adductam fuisse in extremum discrimen æstimationem legationis suæ: sed benignitate Dei superata artificia mali gnorum: Consensisse Regem ut ad se proficiscatur: & libere allatam po testatem exerceat: Tum autem sperare mox ut illum conuenerit: non du bie celsitudinem suam cogniturum odii: non rationis fuisse suspitiones inie ctas. Multa est fiducia eis in litteris: quas quidem legi ego: & ne errarem le gendo relegi. Hodie recitatæ in collegio etiam sunt litteræ recentes ex Græcia: quibus secundæ res de Vsoncassam Pontifici significantur. Affir mant Trapesundam expugnatam esse: Cętera prēter arcem nō ualidam: i ditionem eius uenisse: Exercitū esse ingentē plusq̄ sexcentorum milium: Peruagaturū mox reliquam Asiam si non obsistat: Turcū nō eo animo se

expedire ad bellum:quo aliquando nostros inuasit:metuere multũ: aegra anima esse:& corpore:ac plurimum pedibus laborare. A Venetis magna iis nunc is fides habetur: praesertim quod constanti fama cõtinuant. Deus ad salutem fidelis populi hos motus conuertat. Laetor Dignationi uestrae bene nunc esse. Mallem optime. Quando ad perfectum nõdum detumuit crus: secessu amoeno: quem memorat: dies suaues ducat. Abunde illi est: quo nos maxĩe egemus. Opprimimur aestu: nec leuamur uncia frigidi. Vrbs tota plaena est febribus: uixq; ad ministerium necessarium integri nobis supersunt domestici. Praemitto isthuc nepotem Christophorum. Si Guidãtonius Viterbii non est: monui illum ut ad reditum eius apud uos sit. Consecuturum me non multo post puto: cuius ut omne consilium noscat: cogito in primo senatu legationem Perusinam deponere: Illa maxime ratione adductus: quod ad anni pene exitum ueni: quod ieiuna legatio est: q̃d discriminibus atq; incõmodis plaena: quod deniq; ad grauiores casus: qui rari esse non solent: nil hinc expectari facile potest: quod laboranti praesidi sit necessariũ. In Tudertinis rebus id sum satis expertus. Experiri idipsum etiã in ceteris timeo. Si studium uisendae Tolphę me nõ auertet: Viterbio ueneratum ueniam. D. uestram: quam affectu uero complector. Romae xvii. Iulii. M.cccclxxii

Domino Episcopo Capaciensi.

AVdio te togatum licet uersari in castris. Id facit: ut in papiro breui breuius etiam scribam. Nec enim legendi est ocium cum stat ferri acies mucrõe corrusco stricta: parata neci. Inter hos tumultus serua te ipsum: & sacerdotii memoriã habe. Rogaui te olim colligeres scripto: & mitteres ad me quae in Britannis: & Gallis gererentur digna noticia. Ieiune factum est: aliquid plaene tamen: nihil impletum. Si potes satisfac non amico tantum: sed necessario tuo. Apud nos plus operor q̃ loquor tua causa cum expedit. Scribo Protonotario nostro. Illi me offero: qui mihi sis: monstro. Cõmendo etiam: licet legationis nomine sis satis cõmendatus. Nicolao nostro in annum uenientem praefectura est prorogata: Et q̃d fieri optas: ẽt Cleopatra ĩ arce. Beneuale. Romae. xxiii Iulii. M.cccclxxii.

M. Patriarchae Aquileiensi.

BIs Reuerendissime pater manu mea ad te scripsi. Litteras ipsas iam redditas puto. Non superest nunc quod ĩcognitum tuis ex me cognosci oporteat. Hoc tãtũ significãdũ putaui: Nõ futurã Cardinaliũ ordĩationẽ añ Decẽbrẽ. Haec fides ĩ ĩtimo sinu eius ẽ: ap͛d quẽ cętera sũt oĩa. Tu ad eã diẽ affuturus an absuturus sis nescio. uellẽ adesses. Fa

cilius enim excludi id posset: de quo Neapolitanus noster tuo me nominē uerecunde licet: ammonuit. Instat horis omnibus: mirumq; inmodum ex Germanis iuuatur. Nec hic surdis auditur auribus: aut oculis inuitis uidetur. Ad conciliandam uolūtatem magna eiusdem professionis est uis. Ego omnia solus substinere non potero. Praestabo tibi quod potero. Si tam longe inter Hungarum: & Polonum sunt pactae induciae: si Turco a nouo hoste Cassano grande exhibetur negocium: Si uacas: si deniq; per commodum Reipublicę decedere prouincia potes: redi mi Aquilegiensis ad nos. Boni te omnes: Imprimis Papiensis expectat. Vale. Romae. xxviii. Iulii. M.cccclxxii.

Campano.

Cessi prouinciae inquietae: ac planę semp discriminum. Vt tamen presidatus Fulginius deferretur ad te impetrare non potui. Qua ex re maxime doleo. In nescio quem ex cognatione sua Pōtifex spectat. Moestus hinc abeo: familia imprimis male mulctatus. Diem obiit coquus olim tibi tam charus: reliqui sunt ita: aut temptati febribus: aut uexati: ut ad conspectum tristes ad ministerium pene sint inutiles. Eadem est tota urbe calamitas. Abiere patres. Curiales rari apparent. xenodochia ęgros non capiunt. Desertae ciuitati sunt cuncta similia. Quo tu is: inquies Furcifer? Quo nam alio nisi Pientiam? nisi Senam ad expuendam Vrbanā miseriam? Loquerer planius: sed Campano tristibus merso quae aliena laeticia non suam tristiciam augeant? Miserum me: qui benemerendi studio tā tis te malis obieci. quando: aut quo beneficio meo scissuram hanc sarciam? Vale. Romę ultima Iulii. M.cccclxxii. Pestilentia.

Cardinali Niceno.

Respondi binis litteris tuis gratioribus semper melle ac succaro. Quid nunc scribam nō habeo: nactus tamen in uia hūc nescio quem ad te uenientem scribendum putaui. A meis primum incipiam. Fatigatus ualitudine aduersa prouinciam dimisi: quā mihi dedisti. Eo id liberius feci: quod i exitu est annus. Tendo ad Aquas Lucenses: morbis meis: ut admonent medici maxime utiles. Ineunte octobri in urbem redibo: ingratam mihi: quod nihil habet quo lętari bōa mens possit. Tuę res uel nostrae potius: per hos dies nos fatigarunt: Me imprimis affecerunt dolore: quod aperte intelligo artificiis peruersorum in tua iniuria oppugnari publicam omnium causam. Nescio quo in loco nūc sint. Si bono: est quod Ecclesiae gratuler. si malo: est quod tute tecum ad Christum uersus cum Paulo dicas: Mundae sunt manus meae a sanguine horum omnium. Non enim subterfugi quominus ānunciarem eis omne Euangelium tuum. Du-

ra consolatio rebus tam præsertim afflictis: sed tamen in tanta iniquitate patri integerrimo necessaria: puto aũt si peruenisti ad Regem probatã esse innocentiam tuam: simul dissipata impiorũ consilia. Id Deus optimus faxit: cuius causæ nunc seruis. Cõmendo tibi tuum Papiensem. Sathan Xanthonensis nõ præsul: archidiaconatu: quẽ i male illi credita Ecclesia teneo & me superbissime: atq; indignissime trudit. Capitulares: qui a me illum conduxerant: uexati quottidianis malis remiserunt contractum. Priuor nunc annuis trecentis: nisi auctoritas tua subueniat. Subueni ergo si potes: & uale. Deus tibi ad custodiam sit: & consilium. Sutrii ante cœnam: & raptim calendis Augusti. M.cccclxxii.

Dominico Lucensi.

Urbanam miseriam conficientem corda: & corpora. Vix ueni Bachanum subito a renibus dolor: ab ossibus febris: a supercilio cecidit nubes. Conficio reliquũ uiæ liber: & latus. Vale. Sutrii calẽdis Augusti. M.cccclxxii.

Carolo Cremonensi.

Venimus Aquãpendentẽ incolumes: Hoc ad cætera læti: quod urbe excessimus. Cõmendo tibi quæ curanda reliqui: Matrem ante omnia: inde domum: inde uegianam causam: inde mandata ad patrum nonnullos: ad Rothomagensem: Vrsinum Mõsferrati: & sancti Petri ad Vincula: postremo litteras obsignatas: & a secretariis traditas: ut q̃ primum mittantur ad quos inscribũtur. Pensionem ultimam legationis: si a Tyburtino accipies: depone apud Spanochias: & chirographũ serua. Ducentorum: & septuaginta aureorum erit. Si ea forsitan tardius mitteretur scribe ad eum: ut ocius mittat. Adi sæpe Cardinalem Montisferratis & quære numquid habeat nũciandum: Sæpius autem Rothomagensem: quo semper absens patrono sum usus. Si Robertus & Arenes sequi familiam uolunt ueniẽdi fac potestatem. Imprimis sit tibi semper papyrus in manibus: & calamus: ut etiã minuta itelligam tua significatione. Vale. Aquependenti. ii. Augusti. M.cccclxxii.

Dominico Lucensi.

ET Aquã pendentẽ quoq; incolumis: Quid dico incolumis? Hercules uiribus: Mancinus lætitia: & alter tu esurie assidua. Cras attingam Elisium: hoc est meam Pientiam supra q̃ diei possit placentem. Tibi aquæ tuę uillanę: Nobis Pientini colles sunt cordi. Trahit sua quemq; uoluptas. Vtri tamen melius atnent dicat Albiensis iudex: qui dolium indigeni nectaris uno tantum noctis hospitio: dimidium corpore; dimidium duabus buttiliis asportauit. Scripsi ex Bachano ad te:

Cardinalis Atrebatẽsis

hinc quoq; nunc scribo: Vel unam modo syllabam extorquere a me mille tuis litteris non poteras: Do ultro nunc meas. Ita enim ultimo hoc contubernio tota me cœpit suauitas: ut sine molestia te carere absens non possim. Scribe quottidie: & ineptiarum uestrarū fac ignarus non sim. Matrem uise: & Sueuę charissimæ dic salutem ex me. Vale. ex Aquapendenti iii. Augusti. M.cccclxxii.

D. Falconi.

Nil peccaui hoc anno grauius: q̄ quod discedens te allocutus nō sum. Inter uias hoc recordatus admiratus sum factum meū: nō tantum damnaui. Falconi ne dextram non dedi? Vale nō dixi? Me: & meos ut solco eius curę non cōmendaui? quis nostri amoris conscius tam necessarium officium uel obliuione: uel occupationibus neglectum existimet? sola tamen neglectum est obliuione: dum enim fugere propero ne me dimissum Gallicana postulata retineant: dum superare dolorem lateris conor febriculæ admixtum: dum denique ad discessum congero magis omnia q̄ compono: tu mihi elapsus es. Quam nō mereor ueniam da: & homini obliuioso causam obliuionis ignosce. Ex itinere satisfacio ut possum. Vale mi Falco. Pientiam peto: & Senam ad diem solitam rediturus. Habe absentis memoriam: quam a præsente non accepisti. Tū mea: & meos tuere ut soles: scribe etiam sæpe cum potes. Vt tua præsentia: sic tuis litteris nil mihi acceptius. Hæc satisfactio quanti sit nescio: Par certe non est peccato tam graui. Sed ab ingrato debitore id cape qd̄ potes. Vale. Aquæpēdenti iii Augusti. M.cccclxxii.

V. Cardinali Spoletano.

Ne ignoret Spoletanus pater ubinam agat filius Papiensis: nuncio Pientiam me peruenisse Pii nostri terram natalem: Valere etiam cum omni familia: Videri quoq; mihi ex mortis caligine in uitæ lucem transisse: abiecisse deniq; onus curarum ac tediorum: quæ Romæ nimium grauant. Nunc meus sum: cum ante nullius essem. Idem V.D. arbitror accidisse, Quod cum ita sit dies hos paucos quasi feriarum nostrarum iocunde ducamus: recreandæq; menti ac ualitudini totos nos demus: ut mox ad consueta regressi minus incommode ferre molestias urbis possimus. Non sit. D. uestræ ad gloriæ inanis: nec mihi ad assentationis crimen: quod his litteris addam. Scit Dominus quod a conscientia os non dissentit. Proximo Februario cum iter Narnia agerem contemplatus sum opus cœnobii uestra cura erectum: fratrum frequētia: & structura ipsa insigne. Benedixi nomini uestro. Rursum nunc per uicum Montis Roluli transiens magno meo; & aliorum exemplo; uidi sacellum; coniunctumq;

Xenodochium:quod impẽsa uestra a Fundamẽtis erigitur: opus opportunum:& pium:tum professioni nostræ conueniens.Descendi: Ingressus sũ: Lustraui omnia: inde uero egrediens tacitus dixi:Beatus uir:qui intelligit super egenum:& pauperem. In die mala liberabit eum dominus.Porro ãt fœlicem ecclesiam suspiraui: si illi multi Spoletani contingerent.Qua in re uenere in mentem patres nonnulli ordinis nostri:qui in domino dormierunt:Sanctæ crucis:Cæsarinus: Firmanus:De Cusa:ac nup sancti Angeli Hispanus:per quorum Sanctas actiones commendatum est ministerium nostrum.Comparans inde qui nunc sumus:& q̃ in paucis religio: quãq; in paucioribus expectatio religionis:uicem Ro.Sedis indolui: uosq; uel unũ: uel cum paucis putaui: ꝓ cuius ualitudine:& uita misericors rogandus sit Dominus.Iterum dico:Ab animo:nõ mentiendi studio hæ litteræ sunt. Ita precor bonitas uestra accipiat. Si meus Tudertinus uobiscum est:opto illi salutem meo nomine dici.Pientię.vii.Augusti.M.cccclxxii.

N.Episcopo Mutinensi.

Spem:quam de me tibi esse scribis: certissimam habe. Non tanta pręstiti hactenus quãta ĩ futurum modo possim præstare:est animus.Ita uetus consuetudo nostra postulat:ut omni tempore certemus officiis.Sed si de te ego confessione tua bene sum meritus:.Si auctor tibi: uel extortor magis Mutinensis Ecclesiæ:tu quomodo uicem retribuis?& acceptæ sedis primitias offers?Andreæ meo totiens rogatus anno iam integro uel unum modo sacerdotiolum non confers:& multa tamen ĩterim uacauerunt.Heccine indicia animi memoris sũt?Aut quomodo tuis epistolis credere possum diuersa in me opera intuens? Qui te rogauit tuo testimonio audiri est dignus.Pro quo rogatus es: affirmatione mea meretur quod petii.Quid ergo causę in neglecto officio?Mutinensis mi si essem pręsens uellerem aurem:moneremq; ut soleo:memoriam ueteris amiciciæ nõ tam cito abiiceres.Sed uenia præteritis sit. Edico q̃primum sarcias scissuram hãc charitatis:curesq; a patre Fratribusq; Andreę mihi gratias agi: non de re inopi atq; abiecta: sed quæ te:& intercessore sit digna.Hoc ni fiat:puta tibi a Papiensi inexpiabile bellum indictum.Quod te Episcopum geras: quod Ecclesię pręter aliorum consuetudinem seruias: quod Episcopium repares:& neglecta prędia colas: Quod deniq; ab omni ambitiõe Romanę seruitutis sis procul:Laudo:& gratulor.Sancti Pręsulis hęc sunt instituta:Tam quidem miranda in populis: q̃ in plærisq; pastoribus rara. Sed heus tu uide ne aratrum pręhendens retro aspicias:bonorumq; operũ sacietate optare iam incipias:quod bene nunc despicis. Non tantum commendationis hæc sunt principia:q̃tum habituri detractionis essent non fi

Andreas æcolus mutinẽ.

miles exitus. Non hęc ſcribo quod conſtantiæ tuæ diffidam: ſed quod non
nullorum aliquando inconſtantiam uiſi. Circumacto anno legationis pe-
ruſinæ prouinciam in ſenatu depoſui:& me in Tuſciam ad recreandam ua
litudinem rettuli. Hoc addidi: ut ſcires quo tibi dirigendę ſint litterę. Bene
uale præſul omni ueneratiõe digniſſime. Piẽtię. viiii. Auguſti. M. cccclxxii.

Petro Marſo.

AMmonui te de Chriſtophoro nepote pluribus uerbis: Puto om
nia & mẽti habeas:& ſedulo exequare. Id ſi ſit tuã: atq; illius rẽ
una opera curas. Repeto tamẽ ſummatim quę imperaui ut obli
uionis nulla ſit excuſatio: Prima de moribus eius ſit diligentia: ut ingenue
uiuat: ut ætatis illecebris non capiatur: uenatorum & luſorum contagia ui
tet: Religionis ſit memor. Beatę Virginis horas ante dedicerat: Commit-
tendum non eſt ut per neglectum illas dediſcat. Eſuro panem Domini: ad
eius cultum iam nunc imbuẽdus eſt animus. Proxima cura de litteris erit:
ut nullum tempus niſi quod datur ualitudini uacet. Libri ſint ſuę delitiæ.
In iis ſe oblectet:& ad uirtutem confirmet. Memoriam imprimis exerceat:
ſine qua tenuis in magno conatu eſt fructus. Liberorũ Gentilis phiſici exẽ
pla ſibi proponat: quorum in tam teneris annis tanta eſt ad orationem ſo-
lutam uerſumq; elegãtia. Pudeat eum ſuæ ętatis. Idq; agat: ut natu maior:
non ſit ſtudiis minor. Summa eſt: urgę in utrunq; teneram mentẽ: nec ho
ram remitte. Vdum & molle lutum eſt: nunc nunc properandus: & acri fin
gendus ſine fine rota. Tibi doctrinę: Illi diſciplinę erit a me merces: & grã.
Vale. Pientię. x. Auguſti. M. cccclxxii.

Cardinali Senenſi.

EX litteris tuis: ex longa prius cõmunicatiõe fratris Andreæ rem
Senogallienſem cognoui:& tuam ſimul in ſubueniendo celeri-
tatem. Iacobum admirari non deſino: quod aut tantum ſit au-
ſus: aut tam incerto ſit auſus conſilio. Improbitatis uideri poterat conatum
impleſſe: Laudabatur tamen ingenium: Animi firmitas: iuſtus dolor recu
perandę poſſeſſionis ereptę. Nunc autem cum imprudenter adminiſtrata
omnia uideantur: ad improbitatem etiam leuitatis crimen accedit. Te uero
ſatis digne laudare non poſſum: quod in urbem accurrens initiis ultionum
obſtiteris: rumorumq; de te:& Duce temeritatem argueris. Non abſimile:
hoc eſt cęteris actionibus tuis. Impunitatem quoq; ipſi Iacobo ſpero: quan
do a te illam: qui pręſens es ſperari intelligo. Habendę Deo ſunt gratię: q͛d
benefactis tuis debẽtur omnia. Sed imprimis: quod is hoc tempore ſedet:
cuius & mitiſſimi ſenſus ſunt:& ad ignoſcenda leuia:& gratia ęq; facilitas.
ſub cordatiore Pontifice plus longe operis atq; haud ſcio an inanis ad re-

dimendam culpam adhibendum fuisset. Bene ergo ut ĩ malis: habẽt se res: sed magna meo iudicio cura est prospiciẽdũ futuris. Quid censeas nescio. Ego tamen ex mea consuetudine dicam aperte quod sentio: & quod optari a tuis intelligo. Si credis hoc facto: non futurum posthac de Vicaria tu: & Senogallia metum a Iacobo continuum: si etiam illum non esse odio quem timemus: Si te quoq;: & Ducem liberos suspitionibus esse: Si deniq; non quæsitum iri qua ratione per æqua: & iniqua finis sit metu: erras uehementer. Hęrebunt hæc sedulo animis: nec auelli ullis purgationibus poterunt: Tum intenta semper ad perniciem cura. Vide quo in loco positus sit frater: In medio Dominatu Ecclesiæ: inter plærosq; populos non satis sibi pacatos: & procul ab omni fratrum præsidio. Tum noscis quibus custodibus Marcianum seq; ipsum permittat. Dalmatis ut plurimũ is locus incolitur fidei multum dubiæ hominibus: inter quos uersari illum sæpe ob multa necesse est. Tenes quoq; quãta his temporibus ad corruptelas sit opportunitas: ut paulo plæniore mercede proposita uix etiam a nobis tuti eẽ possimus. Si maxime nunc armis nõ petitur Iacobus: sat uereor ne occultis eon filiis periculo maiore petatur. Summa rationum mearum est: Timere me multum uel: loco uel uitæ: uel grauiore calamitate utriq;: Proinde consulẽre: precari: ut si recuperandi Vicariatus ĩ Pontifice uoluntas: in Rege nõ melior q̃ totiẽs frustrata tibi spes ẽ: de fratis salute: & fortunis diligẽtius cogites. Nõ ẽ tamdiu tẽtanda fortuna: nec eius cũ crimine expectãda conuersio. Abũde illi ẽ domi: unde cũ dignitate uiuere possit. Cõsulat uitæ. Ad uitã: nõ ad interitũ Martianũ dedit Põtifex Pius. Pecunia uẽditione cõflata & redimi piculũ põt: & patrimoniũ iter suos cũ æstimatõe augeri. Non ut cæterarum rerum: sic & capitis consilia subleuationem habent: ubi in diuersum ceciderunt. Mea sententia hæc est: si tuæ cõsentiens: grata. Si secus: ob id etiam grata: quod & tuis consentit: & meæ conscientiæ testimoniũ habet. Cardinali Rothomagensi: quod suffragatum tibi in deprecãda culpa præter cæteros audio: gratias pręsentibus litteris ago: ut intelligat beneficium suum pertinere ad plures. Id si ita est: litteras ipsas per tuorum aut meorum aliquem reddi da operam. Quod autẽ ex Pientia scripsi repeto ex Senā: ut te curis non crucies: cumq; in priuatis præstes: quem cũ summa laude uidemus in publicis. Vale. Senæ. xiiii. Augusti. M.cccclxxii.

Dominico Lucensi.

GRata sunt quæ scribis: grata quæ consulis: grata quæ nuncias. Quid attinet dici? Totus es gratia. proinde amico tam grato gratias ego plænis affectibus ago. Serua officium: & quottidie scribe. Litterarum posthac auarus retributor non ero. Si quęris ut ualeo:

Quãtum accessit uitæ :tantum & ualitudinis bonæ. Sum Senæ. Metire tu nunc magnitudinem illius. Sueuam iterum saluta ex me:& mihi matrẽ ad reditum serua. Vale. Senæ. xiiii. Augusti. M.cccclxxii.

Petro Marso.

PLacet resumptam esse priorem institutionem erudiendi Christophori. Imbuendæ non obruendæ sunt teneræ mẽtes: Idq; agẽdum: ut capiant quantum possint: non q̃tum offertur. Itaq; i institito persiste. Vidi eius ad me scriptam epistolam. Si sua ut puto est: inditio est crescentis disciplinæ: & amantis animi litteras: & quidem etiam nõ hebetis studii. Pergat ut cœpit. Mihi abeo nihil optabilius esse potest: nihil a me illi utilius. Guidantonium nostrum certe scio ea pietate ad regendum adolescentulum esse: quam memoras. Idem in meis reliquis fuit: & futurum posthac quoq; confido. Retribuam si potero. Si non potero retribuet Deus. Obedite illi ambo: nec minus obseruate uultum eius q̃ meum. Libentius faciet quod facit: cum bene accipi: & fructum ferre suam diligẽtiam noscet. Priuatis uestis si quo egetis: non patimini a quoq̃ præter me prospici. Scribe tu omnia: Actutum quæ necessaria erunt habebitis. Curãdum est: ut quibus labori sumus: etiam ne oneri simus. Vale. Senæ. xv. Augusti. M.cccclxxii.

Christophoro Nepoti.

GRatæ fuerunt litteræ tuæ: quas proxime accepi. Video mandati mei es memor. Studia non intermittis: & stilum iam non inerudite exerces. Placent hæc adolescentiæ initia. Cura ut cætera non sint his dissimilia. Tam te diligere potero: q̃ tu litteras diliges. Da etiã operam ut de moribus: & religione tibi sit studium. Indignus est labor: q linguam ad dicendum non etiam mentem ad bene operandum instituit. Summa omnia ad uirtutem porrigit Deus: Præceptorem bonum: ætatem integram non angustam rem domi. Ammonitorem imprimis fidelẽ Guid Antonium nostrum: qui cum te cultu filii apud se habeat: non patietur si illum audiueris: a uia bene uiuendi errare. Illum sedulo audi: & cole: & uenerare ut patrem. Ita est nonmodo uoluntas: sed etiam imperium meũ. Nostra hic domestica bene se habent. Valet Bartholomea: ualet. Constãtina soror. ædes: & prædia non negliguntur. Scribe sæpe: & Vale tu etiam. Senæ xv. Augusti. M.cccclxxii.

Cardinali Senensi.

NEscio an epistola hæc: quam Pontifici scribo: partem aliquã habeat medicinæ. Rursum si habeat: uulneri ne medeatur an cicatrici. Et enim petita sero: opportuno tardius forsan afficit. Vide

eam si uacat:ac si quid inest frugis arbitrio tuo uel redde uel retine. Si red-dendam censueris:& tuo anulo claude. Baptista Francus mecũ fuit ut nar-ro. Retexit cũcta ut sunt. Nihil de filio patri reticuit. Propterea melius pre-cibus q̃ argumentis agendum putaui. Ignosce si fortior non est. Plus cona-ri imbecilla mens nequit. A Therfite nõ est poscenda Achillis lorica: Fidẽ ac quam potui diligentiam bono animo accipe. Bono enim utraq; est ad causam adhibita. Puto iam deferbuisse apud Pontificem omnia:& in uado Iacobũ eẽ. Si ita ẽ missa fac cætera: & reliquũ hoc æstatis te apud nos re-crea. Sine te hic ego pene sum odio. Vale. Senæ. xx. Augusti. M. cccclxxii.

Xysto. iiii. Pontifici Maximo.

MAgno dolore Beatissime pater me ab initio affecere quæ de Ia-cobo nepote Pii: & rebus apud Senogalliã gestis nũciata rumo-ribus sunt. Indigna esse putaui: & leuia:& suis omnibus:tuæ im-primis piæ menti multum molesta. Admiratus sum quoq; consilium Iuue-nis: Cuius cum ante hac humani sensus fuissent quieti:& faciles: & ad gra-tiam hominum semper intenti:nunc sibi ipsis tam essent inuenti dissimiles. Verum post paulo litteris quorundã prouincialium:cum quibus mihi ma-gnus est usus:certior de tota re factus recreatus sum plurimum :uidens nõ tam ad crimen perfidiæ:q̃ ad inconsultum bene agendi studium factũ suũ referri. quam sententiam protinus confirmauit uiri doctissimi:& integerri-mi fides Baptistæ Franchi nobilis Genuensis: qui biduo Senæ apud me cõ-moratus:rogatusq; per beniuolentiam nostram ut ad uerum:non gratiam rẽ in gestam narraret: aperte ut uir bonus est: dixit die ipso tumultus Seno-galliç se fuisse:inspexisse ante omnia:& de uita pene periclitatum: Cœptam autem cędem:& prędam ad interitum usq; ciuitatis continuaturam fuisse: nisi accurrens ex uicino Monte marciano Iacobus auctoritate sua repressi-sset impetum:& inter se ciues concilians quieta omnia reliquisset. Nihil au-tem in eo præter affectum reducendorum quorundã exulum: nisi sanum: nisi fidele: nisi dignum ecclesia cognouisse. ac q̃uis nonnullorum diuersũ sit iudicium: ita se tamen putare nec plus factiosis idigenis q̃ sibi externo credendum. Tali igitur testimonio laudati hominis:& noti tuæ Beatitudi-ni adductus resumo animum: & deprecari audeo feruorem hunc iuuentu-tis. Puto autem esse aliquos: qui factum criminando augeant: & ulciscen-dum suadeant: Atq; illic timore trepident ubi timor non est. Ego Iacobum nõ excuso. Errasse dico: officii sui fuisse nego alienæ ditioni se immiscere: De reducẽdis exulibus cogitare: quorum: & si amicicia ad se: beneficiũ tñ pro-uinciæ Præsidi contingebat. Sed quid est: Si peccata hominum non essent quid attineret pietatem Domini implorare: cur Propheta dicens misericors

miſerator:& iuſtus: uno nos ad iuſticiam:duobus ad miſericordiam nomi
nibus hortaretur? mihi quidem Beatiſſime Xyſte multa eſſe uidentur: quæ
dignum uenia Iacobum faciant. Nec fallor affectu: Nec plus apud me po
teſt priuatum meritum Pii: q̄ publica Eccleſiæ res. Sed imprimis eſt ætas
recens multum: & necdum confirmata: cuius ratio ad pœnam erroris apd̄
bonos iudices ſemp̄ eſt habita. Quis eni neget aliter attēdi ſolere quę Iuue
nes: aliter quę grādes iā natu admittūt? In illis exitus tm̄: In his ēt rerū cō
ſilia expendi? impellit iuuenes temeritas: & ſanguis ſuo ardore quieſcere ne
ſcius: non ad peccatum nequitiam: ſed tantummodo impetum ferens. At
uirorum longa ſemper eſt meditatio. Cogitata diu ad facinus cura: quod
auſuri ſunt uident: quod uident licet iniquum noſcant: nocendi tamen ſtu-
dio ut pergant moliuntur: raroq; eorum conatibus quod rationem habēt:
deeſt ſucceſſus. Quo fit ut quanto hos acrius cognitio maleficii damnat:
tanto illos lenius ſtulticia: & inconſideratio puniat. Eam ob rem fidenter
multum pro ſe deprecabatur Propheta. Delicta iuuentutis meæ: & ignorā
tias meas ne memineris Domine: quaſi iuſtæ ueniæ eſſe contenderetur: quę
non uoluntatis ſed ætatis fuiſſe cognoſcerentur. Sed huic excuſationi ad-
duntur merita germani fratris Cardinalis Senenſis: quę per omnem uitam
fuere eiuſmodi: ut condonari ſibi hæc una iuuenis imprudentia non iniuria
poſſit. Laudauit eum ſæpe ſanctitas tua uerbis ampliſſimis: Nouit mode-
ſtiam eius integritatem: & fidem. ſcit quāta cōſtantia ſupra ſortem ætatis
duas iam Legatiōes pro eccleſia geſſerit: alteram in Piceno: quo tempore
hoſti Sigiſmūdo nō mediocribus periculis reſtitit: & Saxoferratum oppor
tunum oppidum tuæ Apoſtolicę ſedi reſtituit. Aleram apud Germanos:
in qua ſalutaria multa ſunt conſtituta: Atq; illud imprimis mgno ingenio
procuratum: ne poteſtates nonnullæ ad perniciem noſtram apud Cæſa- De Cōcilio
rem congregatæ peſtiferis cōſiliis locum inuenirent. Hæc profecto tam il innuit.
luſtris in Cardinali uirtus ſatis uideri ad ignoſcendam ſtulti fratris temeri
tatem exiſtimo. Sed ſi non ſatis uidetur nunquid nō ſatis uidebitur recens
fœlixq; Pii memoria? Recordaris quanta ille uiuens ingenio tuo tribuerit:
Quāta de ſumma doctrina quottidie prędicarit: q̄ diſerte publicas tempo
rum illorum diſputationes litteris commendarit: q̄ deniq; te dilexerit: &
præſidenti tuis minoribus fauerit. Es imprimis memor qua gloria Roma
num ſacerdotium rexerit: quibus operibus inclinantem Apoſtolicam ſedē
in ſuam dignitatem ſtatuerit: qu bus etiam erumnis: & uitę diſcriminibus
oppugnatoribus noſtris obſtiterit: ut nulla illi cōtētio: nulla dimicatio fue
rit: in qua manus Domini ad uictoriam non ſit operata. Auxit Dominatū
Eccleſiæ. Ciuitates multę quæ tibi nunc parent; elapſæ olim manibus no

ſtris partim nos oppugnabant:partim redituræ nunq̃ ad matris gremium uidebantur. Reductæ ſunt tamen. Neq; in his reducendis aut angoribus ullis: aut periculis inualidus ſenex pepercit. Iam uero quæ pro fide Chriſti ſupra omnem hominum expectationem eſt ſępe conatus uulgo ſunt nota: & tuis aliquando laudibus celebrata. Cogitauit certe digna Deo: ac caput ſuum pro auertẽdis iis malis obiecit: quę ab illo prę uiſa: ab aliis non credita: imprimis nunc Italię finibus urgent. Hic ergo talis ac tantus Pontifex anteceſſor tuus: Tibi amicus: Iacobum ſororis Germanę filium mire amabat. Ad menſam: ad libera occupatiõibus tempora pro delitiis adhibebat: cuius etiam ad uirtutem indolem mirabatur. Profecturus in Turcos cũ fratres eius cęteros dimitteret in Italia: hunc quoq; ſalutis cauſa cogitaret dimittere: nunq̃ adoleſcens eſt paſſus. Me audiente lachrymans eſt deprecatus: ut a ſe quoq; perſolui Deo ſineret id naualis militię decus. Non paſſurum enim quantum poſſet ſancto Auunculo inter hoſtes uerſante: ſe inter ſuos ignauum ocium agere. Quod animi ſpecimen intuitus Pius: præmiſit illum Piſas ad Triremes per fretum Sycilię ad ſe ducendas: quę concedentibus Florentinis ibi erant ſua cura inſtructę: qua in nauigatione ſic perſtitit: ſic cupidus ad holocauſtum Domini ferebatur: ut pietatis: & religionis magna in eo iam tum argumenta cognoſcerentur. Pro hoc igitur cum beatiſſimus Pius beatiſſimum Xyſtum complexus: per cõmune ſacerdotium: & antiquam beniuolentiam: & per opera tam fructuoſi Pontificatus arctiſſime deprecetur: quis neget tantis meritis mediocrem noxam Iuuenis condonandam? Principes aliquando ſæculi ob illuſtrem tantum docti alicuius uiri memoriam inter media arma inimicis urbibus pepercerunt. Pontifici omnibus ſæculis memorando a tam clemẽte Pontifice id non dabitur? Adduci non poſſum ut uel hac hora ignotum iam Iacobo non putem: Vel ſi ad correctionem longior adhuc indignatio retinetur: breui ignotum iri nõ credam. Id mihi grauitas tua & pietas: & horum quæ dixi cogitatio facile perſuadent. Sed & huic ciuitati tuæ Senenſi aliquid procul dubio eſt indulgendum. Suũ quidem illa te putat: Et generis tui uetuſtatem refert ad ſe. Video quãtum uenerentur pręſentem pontificatũ hi ciues: q̃ te colant: quãta de te ſperent. Veniunt ſępe ad me. Rogant quid de Iacobo credam. Sollicitis animis euentum tui decreti expectant. Omnes autem ſeruare ſuum ciuem orant: ac cupiunt. quibus eam ſpero pręſto: quam de te mihi tua benignitas pręſtat. Eſt inter eos ut ſcis: multæ humanitatis ac modeſtiæ Pręſul Maſſanus tuæ Beatitudinis nepos. Eum obſeruãt maxime: habentq; in honore. Cerno haud dubie quãtum tu ad lenitatẽ in Iacobũ addes: tantũ illos ad ſua in illum officia ſedulo addituros, quæ cum meo teſtimonio ma

gna sint: etiam tuo beneficio sunt futura perpetua. Sed nolo hæc omnia ua
lere ad salutem iuuenis. Concedo inferiora esse eius peccato: solam seuerita
tem intuendam permitto. Quid Xyste Beatissime? tuę ne sanctę cõsuetudi
nis causa nõ facies? quid alia rerum causa minus faciundum existimas? Ce
lebris ob multa es toto orbe terrarum. Laudatur in te religio: integritas:
munificentia: bonorum operum studium: doctrina ingens: qualis nostra
ætate maior non fuit. Sed uenia tua dixerim: nil horum tantum gratiæ a fi
liis hominum tibi conciliat: quantum in eorum fragilitate compassio. Mix
taq; semper emendationi facilitas. Nil in te unquam crudele: nil sęuum: nil
inexorabile inuentum est: decreta tua ad clemẽtiam: & benignitatem sunt
semper relata. Imitator Iesu Christi magistri tui fuisti: cuius misereri pro-
prium est semper: & parcere. Audisti præceptum euangelii sui: Discite a me
quia mitis sum & humilis corde. Illud quoq; apostoli Pauli nostræ sorti cõ
uenire putasti. Vos qui spirituales estis corrigite in spiritu lenitatis. Memi
nisti deniq; nostræ infirmitatis: & quod erramus omnes: & labimur. Ve-
niamq; quam quęrimus nobis impertiri: etiam filiis nostris debemus. diui
na hæc institutio passim in ore est omnium: cumq; de te sermo habetur: pri
ma semper ad commendationem tuam proponitur. Quam ergo in cæte-
ris tanta gratia in hunc diem seruasti: ne patiare nunc primum in Iacobo
proiici. Audi te ipsum: & tua dura consilia reiicę. Plus tua te mansuetudo: q̃
aliorum iudicia hactenus adiuuere. Noli id dici iam: quod de Pontificibus
nonnullis aliquando est cognitum: quorum mitia principia: asperi exitus
excoepere. Sit ab initio in finem una eademq; semper continuata benigni
tas: ut eadem sit semper populorum de te benedictio. Castigatus iuuenis:
non morti traditus narret in æternum opera patris: nec plus Pio: q̃ xysto
se debere intelligat. Ego uero beatissime pastor: cui Pius ipse moriens hos
sororis filios commendauit: Cardinalem me creans de manu tradidit: sem
per autem: ut pater essem edixit. Procidens ante pedes tuos te oro: atq;
obtestor: ut fiant aures tuæ intendentes in uocem deprecationis meæ:
Indulgeas iuueni boni Cardinalis Germano: Benemeriti Pontificis sangui
ni: conciui tuo Senensi: conciuibus suis accepto: Neue aliud statuas:
quam quod tibi pia mens dictat. Ignouisti alienis: Ignosce etiam tuis:
nec minorem cogniti: quam ignoti facilitatem inueniant. Recordare
quod si pro magno peccato: ut uetus uerbum est: paululum supplicii sa-
tis est: patri pro mediocri nullum esse oportet. Corripe iuxta Prophe-
tam in misericordia uberi. Idq; age: ut non intereat peccator: sed conuerta
tur: & uiuat. Probatior enim semper habita est medicina quæ sanat: q̃ quæ
execat. Sanationem autem eius spõdeo tibi Pontifex xyste. Etenim sensus

ſui mihi ſunt noti.Scio q̄ facile redire in ſemitam poſſit.Vbi abundauit ini
quitas : ſuperabūdabit & gratia.Lapſus errore nunc eſt.Cogitatione non
tamen præuidit:q̄tum oportuit.Plus autem:q̄ oportuitcircū:ſtantium con
ſiliis credidit.Sed recreabit ſe:magnoq; hoc ueniæ deuinctus beneficio ſar
ciet perpetua fide quicq̄d ſciſſuræ nunc imprudenti auſu eſt factum.Cuius
rei uadem me tibi:dignitatemq; hanc Cardinalatus: & Sacerdotia:quibus
ſubſtentor:præſenti chirographo offero.Magnis quidem a te affectus ſum
meritis.dediſti meis quæ uolui.Summi honoris Legationi me pręfeciſti:ua
cuus nunq̄ diſceſſi.Omnia hæc q̄q̄ grādia:& imis ſenſibus ſemp hęſura : id
tn̄ unum euincet:ſi ſeruo tuo filio meo:Iacobo Piccolomineo peccatū Iuue
nile ignoſcens dextera illa benedices:qua confugientes ad te ſaluare ſemp
es ſolitus.quod ut facias per ſanctam charitatem:quæ tibi cū fratribus eſt:
unus ego ex fratribus deprecor.Tot Cardinales a Pio creati ſerui tui:& uir
tute non ultimi:bn̄ficium hoc ſua gr̄a conſecuti:ſi minus tibi ꝓpter magni
tudinem tuā:at tuis aliq̄n referre gratias poterūt.Mihi ſit uenia:ſi aut in pe
tendo minus:aut in ſcribēdo fui moleſtus.Vera charitas:quæ uincit oia:ut
ita facerem imperauit.Senæ.xix.Auguſti.M.cccclxxii.

Criſtophoro Piccolomineo Nepoti.

QVod de ſolis litteris cogites:quod ēt nunc poeticam auſpiceris:
quod ſæpe ad Auiam ſcribas:quod Guidantoniū audias : boni
adoleſcentis officium duco.Hoc quod bene nunc facis :cura ut
diutius facias.Illud delectauit imprimis:quod actionē Ciceronis in Catelí
nam mandatam memoriæ dicas.Id ſi ita eſt nōmodo laudo plurimum:ſed
acceſſionē nō leuem factam tuis ſtudiis puto.Recita eam quottidie:ut aio
bene inſideat.Nulla re ſtilum erudire melius potes . Aſſuetudine illa tanq̄
educatione quadam appetes ſemper ſimilia. Venient ſcribēti ad calamum
nōmodo lecta uerba:& graues ſententiæ:ſed imprimis tonus ille orationis
perceptis conſentiens:qui nil languidum eſſe ſinet:aut curtum : aut nimi/
um.Hac ratione in aliorum imitationem ſe tradidere:quorum nunc mira/
mur facundiam.Idem tu ſerua.Cicero ſit ante alios nutritor igenii. Melius
nemo uel dixit unq̄:uel ſcripſit.Huius uel orationes totas : uel locos illu/
ſtres ita ediſce : ut poſitum in eo ſolo credas quicquid id eſt : quod ſcri/
bendo : & loquendo aſſequi cupis . Verſus quidem eruditionem adiu/
uat . Internoſcuntur multa lege numerorum : quæ apud imperitos ſunt
dubia . Et ego partem operæ in ea cognitione ponendam aſſentio: Sed
nolo commendationem omnem diſciplinæ tuæ ad uerſum tantum re/
ferri . In uita ciuili : cui es dedicandus: frequentior eſt orationis : quam
carminis uſus.Immo huius nullus:Illius domi:ac foris aſſiduus.Summa ē

ut poeticæ cognitionis tantum causa des operam: oratoriæ autē fructus: & gloriç. Præcepta hæc sunt formandæ ad bonas lrās menti. Vbi prima rudimenta euaseris: non deerunt monita ad uitam. Cura nunc tantum: ut inter has Gentilium litteras religionis christianæ sis memor: & Deo adiutore conanda tibi omnia putes. Tuamq; interim adolescentiam incorruptam conserues. Hæc faciens placebis ei ex cuius nutu tua omnis pendet fortuna. Vale. Senç. vii. Septembris. M.cccclxxii.

Petro Marso.

PLacet continuari a Christophoro æneidos uolumen tertiū: Placet & numeris metricis operam dari: Salustianā etiā: & Ciceronianam lectionē non intermitti. Sed illud imprimis attendi: ne imbecilla adhuc mens intenta tam multis ad unum quodq; fiat infirmior. Tu qui eius uim noscis hoc diligenter considera. Cura ante omnia: ut exercendæ memoriç nulla sit quies. Mane & uesperi personet uicissim os eius solutam orationem: ac uersum: nec tam aliquando adiiciat noua: q̄ iam parta confirmet. Meo iudicio id tantum ediscitur: quod menti mandatur. Veniens ego plane ut quæq; fuerint recognoscam. Guidantonius noster diligentiam tuam laudet: & fidem. testimonio eius cum oīa credam ego quoq; te laudo: ac gratias ago. Spem meam: & Pomponii de te cōmendationem non fallis: quod tibi futurum aliquando est usui. Valere uos omnes: & Guidantonium obseruari permultum ad animum est. Vale. Senæ. vi. Septembris. M.cccclxxii.

Falconi Sinobaldo.

DE Capitaneatu Senensi expectandus triumuiratus est: quo auctore impetrare illū facilius Albergato nostro possimus. Nam ne nunc a magistratu ciuitatis id possit prohibent postulationes nonnullç Pontificis. uehemētes illæ: sed parum in hunc diem auditæ. Quo enim ore dent seruo: quod tā diu Domino negant. Triumuiri legendis prætoribus de more facti: quibus scriptū nīl erit: liberius nobis assentient. Eo tempore si hic ero operam unius satis esse putato. Si minus: cōtendam nihilominus ab urbe litteris meis. Interim quoq; obligabo ex amicis quosdā: I quos eam sorte casuram existimo. Debeo Albergatis multa: Tibi omnia. Summa quæq; Senensi meo: qui mihi hanc petitionem cōmendat. De Niceno: Rothomagensi: Auinionensi nouis præsidibus: graui autumno: & mortibus reples epistolam: quod mihi est gratum. Sed te oro: Vbi nam exciderunt domestica? De neptis coniugio nonne scribi aliquid decuit? An tu minori curæ illam esse credis? quam tibi. Scribe quid actum sit: Et in quem locum uel adduxerit Vianesius rem: uel adduci posse confidat. De

pecunia item Albinẽsi an sit persoluta significa. Ab ingrato: & perfido sem per erit nobis timendum. Tua uero Philosophia multum sum gratulatus: cui omni affectu uacare te decuit. Si uoluntaria est: iterum gratulor. Si co acta: non diuturnam confido. Incende thura: Impleri iam omnia odoribus senties. Da Falconi meo pontificem: qui uirtutem eius recte expẽdat: Abi cientur illico cum doctrina doctores: & philosophia: & libri. Ad negocia non ocia mi Ruffe es natus. Quodq; sum semper hortatus hortor & nunc ut in Ecclesia cui te dedicasti: naturam ducem sequare. Sed illud quomodo non es ueritus scribere: praesertim de publicis scribens? Nihil est intus: aut in cute quod doleat. Mihi tu hoc persuades? An fieri potest ut in tanta po testate: in qua etiam uiris praesentem intentant omnia mortem: & in tam perspicua omnium rerum iactura: tu solus ex coniectorum tanto numero: non mouearis? Aut tibi assiduitate malorum obduruit cor: aut quod a mo ribus tuis est alienum: nunc primum es mihi mentitus. Ego tam indignari praesentibus: & dolere Falconem existimo: q̃ qui omnium maxime indigna tur & dolet. Id recta ingenia: quale tuum est: necessario solẽt. Vale. Senae. Vbi ad diem consilii tui ero. iiii. Septembris. M. cccclxxii.

Florentinis.

SI uno codẽq; arbitrii iudicio finis futurus est cõtentioni: non & de finibus: & priuatorũ possessione: nil interim induciẽ: quas sua debãt his: aut illis dedisse: uel ademisse iuris uidet. Si non iudica tur genus id uerborũ adhiberi in paciscẽdis induciis põt: quo neutri obsit: aut prosit possessio. Hac rõne passim quottidie praeiudiciis: quae timent oc curritur. Litigati porro agri: arati: & sati sunt ut accepimus. Si p inducias habẽdi hi in suspẽso sunt: ut uestrae lrae postulant: Induciae aũt post messem ẽt sint continuaturẽ: eo qd iudicari ante nequiuerit: qd interim erit de frugi bus. Ex induciarũ pacto nequicq̃ colligi eas licebit. Ita cũ aratorũ damnẽ: aut esca auibus fient: aut recidiuũ semen in pabula. Satius nr̃a esset sñia: & xpianis cõuenientius rõnem iniri: qua & condi eae possent: & legitimis do minis iudicata re cõseruari. De hisce rebus ideo breues erimus. qd inuiti ad modũ loquimur: ne aut de ignotis disserere: aut de alienis plus iusto uidea mur requirere. Summa est: ut si minus cõuenire inter litigantes de induciis põt: a uobis tamen: & Senensibus adhibeat cura ne qd interim incõmodi accidat: quo iudicandi ois conditio difficilior f at. Valete.

Campanus Iacobo Cardinali Papiensi.

QVos i turbines: quas i uoragines: quẽ in praecipitia me cõiecisti? O si emergam: sed difficile ei qui nouus sit: facile ei qui iudicio tuo poeta sit. Ex dño Gilio nostro quo in statu: q̃ dubia in spe

sim itelliges. Tam exiguū est quod spero: q̄ quod despero: modo Roma in sentētia perstet. Factę sunt induciç dierum. xv. ex urbe obsessa prope emporium tecimus. Vale fœliciter. Tuderti. xxiii. Aprilis. M. cccclxxii.

Campanus Iacobo Cardinali Papiensi.

Vtinā: sed qd homini optandū de hoīe? Vt ut es mi Papiēsis salue: incertus mihi sum Pontificē te malim an Papiēsem. Hic multum delitiarū: illic laborū longe: & curarū plurimū. Si tu saltabis memineris q̄tū iuraueris pileato. Sin subsistes: euoca: eripe me his iuictę malis. Hic nihil est: quod ad te scribā. Tu si me amas: quod fecisti: semper quoquo sors ceciderit: Campanum infer. Vale. Sum in rebus multis longe occupatissimus: adeo ex Antistite factus sum scriba.

Campanus Iacobo Cardinali Papiensi.

Vmini meo latriā non dubito futurū qd scribis: ut labes una totam ꝓuinciā cōuoluat: malo id qdē meo. Quid eni paratius: fuisses tñ aliq̄to diuinior: si addidisses & tuo. Iā nūc mēstruū supplemētū mihi a te cōstituo aureos Piētinos: seu mauis piiscos qnq; mēse singulo Romę agēti: nā extra urbē nihil debet̃ mortuis. Viuo hæc dabunt̃: ꝑter cœnas: & prandia: & qbus epigrāmata donabunt̃: quorū libertati nec ego uolo: nec tu potes legē ullā ꝑscribere. Iā itelligis calamitas hęc cuius agrū sit decussura: nā ubi amotus ꝓuincia fuero quo cēses fugiturū alio: q̄ ad te? Fecit te mihi uectigalē Imperii diuturnitas: nec pōt arbitrio suo nō seruire: q cœpit: q̄q̄ si curæ uobis: ut spes est: fuero: ne attētabor quidē: aut si attētabor mouebor: nō eiiciar: & locū mutabo: non deponā dignitatē. Mihi uero idē est animus: q fuit semp: facile mihi erit fortunā in qua creui: & ꝑferre. iniuria oīs uestra est: qui tm̃ numē tot patroni sustinere clientē unū nequeatis I cā iustissima. ergo tuū numen facili pacabile cera: ad uota icipiet surdius esse mea? An quicūq; pedes labent̃: ut oīa desint: q me suscipiat non Papiēsis erit? Quare ne putes in desperationem me uenturum: nonmodo sine culpa mea aliqua: sed omni etiam culpæ suspitione eiectum prouincia: abdicatum magistratu. de Barduli supercilio scribam alias. scio q̄ manifesta superbia: q̄ oculte sublabimur: & lucerna tunc prope est: ut extinguatur cum ardet insolentius. Sed hæc ut dixi alias. Nunc Perinum meum audies: nihil nouum a te peto: esto qui soles. fœliciter Vale. Fulginii. x. Aprilis M. cccclxxiii.

Campanus Iacobo Cardinali Papiensi.

Ecepit Nicenus facturū se hodie uerbū cum Dño nostro. Enarraui consultationem nostram ordine omnem: & assensum tuum in cōmunicando cōsilio: laudauit & amorem tuum in me: & in

se fidē. Altera uox fuit: nunc uerū esse intelligo:quod sępe audierā æsse te domino Papiensi charissimum. Magnum est testimonium beniuolētię spoliare se: te inducere. Ego nō hoc modo confessus sum:uerum perpetuā beneficentiam in me tuam cōmemoraui:atq; ita admiratio ī iudicium cessit. Expectabo quid actum significet:nam ita conuenimus.

Campanus Iacobo Cardinali Papiensi.

Rediii tādem in Prętutinos nostros:& cōfatigatis curialibus molestiis redii:nō mansurus modo cum meis: sed ēt immoraturus. Dabitur ad te scribēdi sępe & occasio:& ocium, interdū & congrediendi:quod officiū sors tulit:ut tu possis præoccupare si uelis:uelle aūt non dubito:si modo nō impediare:quāq̄ ut est in prouerbio:uolentū impedimenta non tarda. Celebraturus sum nouā missam:aut primū potius rem diuinā facturus solēni more die sanctissimæ Trinitatis. Aderunt ēt prælati alii:sed mihi si tu desis: deesse & illi ēt cum aderunt uidebunt̄. Tu unus ornamenta oīum cōcumulabis. Inuito ego te ad Campani tui nuptias:nō ut amicus amicū uerū:uerū ut patrē filius:ut si amici amico defuerit:filius prī deesse nō possit. quare accinge te si phas est:sed cur nō fas? cū traditū sit:uel summos reges:ut uectigaliū suorū festa honestarēt itinera suscepisse lōgissima. Ego etsi tibi uectigalis nō fui:quod ꝓximū est paratus sum esse.

Campanus Iacobo Cardinali Papiensi.

Vide q̄ statim qui mei sunt tui efficiant̄. æquasti me beniuolētia erga Antoniū meū:beneficiis longe superasti:qui cū nihil accœperis ab eo cōmodi humanitatis tm̄ exhibueris: q̄tum ipse qui ei oīa debeo nō potuissem. Iam qbus uerbis cōmēdem meos tibi nō uideo: cū parua significationę beniuolētię in hunc meæ oīa præstiteris. Hoc unū uelim existimes:uideri mę nūc tuis manibus salutē accœpisse:quod q mihi a liutores fuere in ea seruāda:tam studiose cōplecteris. Addis quottidie aliquid cumulo tuorum in me meritorum:nam amoris addere quicq̄ non potes:adeo omnia iam superasti. Vale.

Bartholomeo Scalæ.

Martiolos Lucardenses accœpi:numero & suauitate munus insigne:Dignū quidē:quod ab uxore uiro:a uiro autē homini amico mittatur. Tam fuit accœptū:q̄ hic est:ubi sum rarū. Pro iis; & officio expediendę possessionis cœnobii Collēsis ago tibi meritas grās. Continuatione bnficiorū in diē magis me obligas:quoꝝ non ero imemor: si quādo ad tua cōmoda incidet casus. Amemus nos īter nos:huncq; aīum feramus usq; ad exitū. Vera charitate nil ī uita prius:aut potius. Beneuale. Senæ. x. Septembris. M. cccclxxii.

Christophoro Piccolomineo Nepoti.

MItto tibi calamos decem: Venetiis nuper allatos. Puto cretenses esse . color: & magnitudo iternodiorum: & temptata temperatorio duritas ita indicãt mihi. Qui muneri misit ad uectos inde asfirmat. Quanto ergo calamorum plus habes: tanto plus litterarum scribi æquum est. Quod ut facias non tam præstandi officii: q̃ exercendi ingenii causa hortor: & moneo. Placuit epistola tua ultro habita . si uera sunt: quæ scribuntur: boni animi: & surgentis disciplinæ fidem accipio. Hoc age semper ne semita instituta excedas. Vale. Senæ. xxiiii. Septẽbris. M.cccclxxii.

Cardinali Senensi.

REdire Nicenum ex Gallia propter me lætor: ꝓpter publica doleo. Interrupta uel reiecta magis eius Legatio non potest nõ ad offensionem æstimatiõis Apostolicę esse. Addi uideo in dies exhaustis iam rebus nouas iacturas: q̃bus sola subuenire manus Domini potest. Nec ut subueniat nostra opera sinunt. Recordare si audisti: si non audisti audi nunc primum uerbum sanctissimi patris Cardinalis sancti Angeli: nullis se unq̃ de pace Legationibus: quæ ambitæ essent successum uidisse: Multas annorum quadraginta memoriter recensebat. Nonnullas ego uiginti trium remetior. Vtinam & quæ in Hispaniam decreta est non eundẽ exitum habeat. Niceni quidem eo amplius uicem indoleo: quod eius summa uirtus haud dubie uentura est: non in maliuolorum tantum sermones: sed eorum etiam: qui ab solo exitu consilia metiuntur. Sic humana se habent. Plus fellis: q̃ mellis uita hæc habet. Beneuale. Senæ pridie calendas Octobris. M.cccclxxii.

Carolo Salando.

BInas tuas rursum accepi: quarũ quę recẽtiores uidebant̃ ad diẽ secundã Octobris sunt datæ. Respondeo necessariis tm̃. Rothomagensis nr̃i unæ solũ lr̃ę ad me puenere: In q̃bus cõmendationem meã quandã curæ sibi futuram respondet. Præter has nullę de quibus scribis sunt redditę. Nõ redditas doleo: præsertim si q̃d cõtinebant: cui eẽt opus rescribi. Si uidet̃: satisfac illi de nõ reddito officio. Neq; eni ut scis: ad rescribendũ sum segnis. Angor aĩo plurimũ queri rursum profectionẽ suam in Galliã: sed impẽsius: quod iturum illũ plane prospicio. Angoris mei sũt causę: quod amo hunc patrẽ: quod eo Cardinali priuatũ iri collegiũ uideo: cuius ad sustinẽdas ruinas magna est uis semp: magnũq; momentũ. deniq; ẽt quod ætas sua: & uita cũ cõmẽdatione hactenus habita: in discrimen honoris adducit̃. Sic cogito. Aut fungẽdę uicis apostolicę grã in Galliã petitur: aut principum pacãdorum. Si illius rei causa: uideo eam potestatem

Rothomagensis.

nō diutnmū futurā.Si hnius :nescio q̄ succedere cōsiliū possit. Aut eni uolū tate tm̄ Regis ꝑficiet̄:aut Regis:& Burgūdorū Ducis. si Regis tm̄ cū cta ad arbitriū eius erūt regēda.Id si fiet:summa erit alioꝝ iniuria. Si nō fiet: idem paratus erit exitus qui:& Niceno. Rursum si in legationē suam Bur gundus cōsentiet pacificatoremq; eum accipiet orietur illico Regi suspitio conspirare ambos occulte.Diffidere incipiet: præteritorumq; omnium re dibit in mentem.Ad suspiciones enim ita est præceps:ut hoc uno pene ma lo sibi semper nocuerit. Quocunq; uertetur meus Rothomagensis aspera & angusta cuncta inueniet.Credat fideli iudicio.Suadeo non capiatur le gationis honoribus:Non trahatur desiderio patriæ:In alium hoc onus reii ciat:Cogitet quocū Rege futurum sibi sit negotium. Non erit cum Caro lo Religioso: & iusto.Erit cum Ludouico: apud quem omnis gratia ita ca dit aut stat:ut maxime affectibus suis inseruit.Si ibit :oro Deum hæc om nia uertantur in melius.Sed quātum puto pœnitebit eum consilii.Recor dabitur Papiensis.Suspirabit sæpe pulcherrimas ædes suas: amœnitatem Castelli Iubilei :Consuetudinem Curię: Maletq; ubiuis gentiū esse q̄ ubi tūc erit.Admentem quoq; uenient sæpe Auinionēsis:& Nicenus: ad quo rum exempla tertium suum accedet.Sed dicet arbitrii mei non sum .a Pon tifice cogor:& Rege.periclitandum erit ni pareo.Respondeo esse illum eo ingenio Pontificem:facilitate ut redigere in eam conditionem totam rem possit :ex qua gratia non recusatæ :imo & appetitæ Legationis apud se sit: apud nos onus non datæ.Summa ē Carole:Si uolet:Ibit.si nolet nō ibit. Ego ut non eat:& propter me:& publica:& se ipsum opto ac precor .Illud quidem ad differendam rem opportunum existimo:ut ad reditū ingressi iā iter Legati integra de nouo subrogando consultatio relinquatur. Tum qui dem multa intelligi poterunt:ex quibus adiuuari omnis dissuasio poterit. Hæc ad gallicam Legatōnem.In rebus domesticis:placet puteum ea ratio ne institui:quam litteris mōstras.Sed cura imprimis ne quid cōiunctis pa rietibus noceatur: & ut ad aquandos equos spacium sine incommodo li bere pateat.Quod autē egeretur soli : ne uiam obstruat da operam. A Se nensi nostro suadeo deinceps nil noui requiri.Sponte si dicet:grate accipe: & statim significa.Rothomagēsis quātum uideo ex litteris tuis ad omnia est satis.Diligentia tua multum:& sæpe scribendi in dies est gratior. Auge obsequium:& Vale.Senæ.vii.Octobris.M.cccclxxii.

Reges Franciæ Carolus & Lud.

Falconi Sinibaldo.

REdeūti Auinionensi patri nostro binæ meæ litteræ obuię ad ma re fuere:alteræ ad Liburni ut puto:alteræ ad Herculis portum. Ambæ non gratulatæ modo sunt reditu:sed ob subitum gaudi

um pene desipuere. Nunc quoq; quod esse illum Romæ existimo gratulor rursum atq; desipio: Deo gratias agens quod hunc animum dedit: Quadri remibus benedicens: q; incolumem reduxere: Ventis omnia debens quod cursum non retardarunt. Tu nunc reliqua confice: atq; ita ambi patrem & circūsta obsequiis: ut non moleste ferat Galliæ prælatam Italiam. Mei quoq; inter hæc memoriam habe. Papiensis mentionem aliquando induci to. Esse illum doceto: qui semper coluit: qui absentis est nunq̄ oblitus: apud quem solum in consistoriis nostris fides beniuolentiæ mansit. Denicq; ita glutino diligentiæ tuæ animum suum mihi constringito: ut charitati anti quæ nihil per absentiam decessisse: per reditū accessisse multum appareat. Ego cuncta boni filii etiam extrema obsequia ad finem usq; præstabo. De Niceno ac cæteris quæ significas grata fuere: Molesta quæ de Nepotis discrimine. Dominus illi opem ferat: & medicam manum ad salutem adhibeat. Tua quoq; domus ut uideo: autumni huius expers non est. Id ut cætera modice tolera: & Vale. Senæ. viiii. Octobris. M.cccclxxii.

Cardinali Theanensi.

QVantum itelligo ex litteris tuis: magnis itineribus ad interitum tendimus. Omittimus nihil quod facere ridiculum Ecclesiæ ministerium possit. Etiam ne oro in tātum amentię labimur: ut iuuenibus duobus nunc primum ex tenebris in lucem eductis. nullum pene usum habentibus: quorū alterius uita: alterius facultas est nota: gubernacula tantæ administrationis dedamus? Miserum me quid audio ex te? Quid temptari Romæ intelligo? Apud eam præsertim sedem: quæ ad Sācta exempla est constituta? si nō attendimus: quid lamentaturi sunt homines? quid improbaturæ nationes? Nunquid num attēdi est æquum quātū ea socordia obfutura sit animæ: & Deo futura ingrata? Huccine euasere religiosi hominis: & celebris Theologi cōmendationes? Si sustineri tantum oneris nequit: cur oneri suscepto non cedit? Aut si id sæculi pudor nō sinit: cur iis non permittit: quorum ab ętate: & usu: & uita minus pudendę sunt uices? cur in domesticas semper notas relabitur? fideles uidelicet: & sanctis: & utiles sui. Nos indigni qui ad innocens ministerium deputemur. Vsq; adeo quies: & ualitudo illi sunt cordi: ut horum causa gregem creditū prodat? Pastorisq; tantum retento nomine reliqua quo eant pręcipiti uidenda non putet? An non Saluatoris est memor? Pastor cuius non sunt oues: uidet lupum uenientem: & fugit. Cōminationem quoq; Prophetę nō timet? Pastori derelinquenti gregem gladius super brachium eius: & super oculū dextrum eius. Brachium eius aridirate siccabitur: & oculus dexter eius tenebrescens obscurabitur. Non illi uos ad ocia Pontificatum dedistis: Non

ipse ad mollitiẽ: & delitias sumpsisse cathedram Petri debuit cogitare. Vulnerasti cor meum hoc nuncio: Nec cogitatione tanti mali possum quiescere. Auertat turpẽ ignominiã Deus a facie sacerdotũ suorũ: nec domui suae tantum desolationis per unius fragilitatem permittat inferri: Cõfortet iuxta uerbum Isaiae dissolutas manus: & genua debilia roboret. Hoc solũ me consolatur: quod quemadmodum sapienter scribis: Facilius haec dicuntur q̃ fiant. Sed tamẽ quod dicãtur tantum: referanturq; ad patres: Rursumq; quod inter nos gratię omnia cedant: facit ut quae fieri etiam nequeunt ne fiant tamen extimeam. Maior de iis rebus dolor pene me immemorẽ Niceni effecit. Sed & huius quoq; ludibrio habitam legationem pernimium defleo. Deflebo tristius si ad alienum arbitrium non nostrum adimere legatos: & dare hoc exemplo cogemur. Quãtum ab urbe intelligo: ibit Rothomagensis. Sed quãtum auguror ego: eũdem mox cum Niceno exitum feret. Ita geminata repulsa contemptum de uobis omnem augebit. Charitati tuae gratias ago: quod dolorum nostrorũ neq; ignarum: neq; expertẽ me uoluit. Ita quęso deinceps in reliquis facito. Erunt apud me semper quę scribentur archana. Senis. x. Octobris. M. cccclxxii.

Dominico Berthino Lucensi.

Hoc postulato periclitor nunc quãtum me ames. Per communẽ patriam quaeso: & dulce contubernium nostrũ: per quicquid ẽt esse de Papiẽsi iucundum apud te potest: ne mihi id neges: neue excusationes praeferas quas accepturus nõ sum. Florentini: & Senenses disceptatorem me de finibus elegerunt: meae fidei permittentes: quod nulli utrinq; oratores conciliare hactenus potuerunt: & morribus pugnisq; pene quottidianis est decertatũ. Opto te in his adiutorẽ: nihil desperans ubi tu assis. Dies uiginti mihi concedito: & ueni q̃primum. Eadem tibi erit mẽsa quę mihi. Idem tectum: & lectus. Eadem quoq; diffinitae litis cõmendatio. Si ad diuisos orbe Britãnos te uocarem ueniendum nihilominus esset. Nunc cum in natalem Tusciam uocem: in amoena loca: & proxima: quid excusare possis pręter urbani lucelli cupiditatem non uideo: cuius tamen compensandi erit Deo uolente apud me non ingrata facultas. Scribo etiam uxori manu mea: idipsum ab ea contendens. Scio quo est in Papiensem affectu. Non permittet modo: sed ultro protrudet. Accingere & ueni. Omnino te expecto. Vale. Senae. xii. Octobris. M. cccclxxii.

Cardinali Senensi.

Tandem Florentini Reuerẽdissime pater coegerũt Foyanenses: ut arbitrium contentionum suarum liberum decernerent: Disceptatoremq; me inter se: & Lucinianenses qua auctoritate decuit

constituerunt. Subeundum est onus si assentiat Pontifex: ut modica de re: ita ad conueniendum difficilis quid sperem nescio: quid timeam uideo. Adiumenta quaedam sum comentatus: quae: & si q̃ profutura sint incertum habeam: nocitura tamen non puto. Dedi negocium Carolo Cremonensi ut de iis tecũ agat. Rogo ut qua diligentia meis caeteris subuenisti: huic quoq; difficultati subuenias. Curãda sunt duo: ut breues: & diplomata impetrentur: Deinde ut absens ego uolente Pontifice: Pilei emolumentis nõ frauder. Vtrunq; fidei tuae cõmendo. Reliqua ex Bernardo Ilcinensi planius. Senis. xvi. Octobris. M. cccclxxii.

Francisco Tholetano Theologo.

SCribis magnis contentionibus disceptatum apud uos esse: solui ne sacramenti legibus possint: qui matrimonium praesens inter se coniunxere: Tandem uero ob ambitas nonnullorum sententias gratiae: non conscientiae inseruitum. Nil refers a nostri saeculi moribus alienum: qui usq; eo abiere p deuia: ut mala rerum exempla a solis pene Clericis oriantur. Dum enim cupiditati: dum ambitioni licentius obsecuntur: & crescere quaerunt: non tam uirtutis: q̃ potestatis suffragio immemores sui: in alienos affectus concedunt. quos aliquando impudentius etiã monstrant q̃ adiuuent. Solutio haec ut putant boni: sine peccato non est. Addo ego: & sine sedis Romanae incommodo. Qualis Mediolanensis: & Neapolitanus in Ecclesiam fuerit tibi obscurum non est. Mala ab iis illata toti Italiae patuere. Ob hoc ipsum coniugium uehementer dissidebant nunc inter se: nec ulla erat belli suspitio. Nos ab utroq; iã coeperamus ambiri: Alterq; alterius metu Pontificem obseruabat. Piaculum est non diffiteor: alienam dissensionem optare. Sed eam non tolere cum sine Dei offensione non possit: nõ est animae onus. Sublato consugio nouum nunc ab iis foedus initur. Redeunt ambo non in pristinam modo gratiam suam: sed in antiquum odiũ nostri. Venetis autem quod dolentius refero: illato metu ne per hãc concilia tionem noua in se consilia meditentur: remissius iam parãdarũm classium studium fiet. Ita errati nostri merces haec erit: ut & offenderimus Deum: & priuatis rebus ac publicis maiora opinione intulerimus detrimenta. Haec tamen gratum fecisti significare: nec minus scribere quae apud Turcos nuper sunt gesta. Francisce mi quod ab initio cum essem Fulginii uaticinatus sum tibi: quattuor decretas Legatiões in cassum ituras: De duabus iam uides: de reliquis etiam mox ut puto intelliges. Ad rem non pompam decerni illas oportet. Vale. Senis. xxii. Octobris. M. cccclxxii.

Cardinali Senensi.

BEne habet Senenſis. Salua reſp. eſt. Redimus in antiquam reli-
gionem. Impleuimus Galliam; Germaniã: ambas Hiſpanias:
& quicquid in Oriente chriſtianum ẽ facultatibus ambitioſis.
Neceſſariam in Italia ad continendos ĩ pace populos noſter hic negat. Li-
quamus uidelicet culicem: & camelũ glutimus. Vt cætera multa: ſic & hoc
preſſis humeris feram. Tibi gratias ago quod in meis omnibus nec uolun
tate dees: nec ſtudio. Vale. Senis. xxx. Octobris. M. cccclxxii.

Campano Epiſcopo Aprutino.

FVlginenſi præſidatu admodum lætor. Eo fuit acceptior: quo in-
ſperatior. Obſtinatius unq̃ nihil Xyſtus negauit. Suum neſcio
quem deſtinatum iſthuc affirmabat: cuius inopiæ uellet ſubuen
tum. Deus tibi hanc ſecundam occupationem fortunet prima longe faci-
liorem. Habes quod bene regas: quod bene habites: quod bene etiam do
meſticis conſulas. Inter hæc bona tibi quoq; ut bene ſit da operam. Cõmẽ
do Fulginenſes meos amãtes mei: ac ſtudioſos. Fratrem etiam Aſiſſnatis
arcis cuſtodem. ſentiant ii nomen præſidis non animum immutatum. Su
trinum: quem comendas geſto in ſinu. Summa fide uir eſt: non audita ab
aliis: ſed experimentis perſpecta. ut ſumme de illo merear deeſt poteſtas.
Voluntati quidem addi nil poteſt. Rogo te non ſinas tantis interuallis ſi
tire Papienſem litteras tuas. Senis. xxx. Octobris. M. cccclxxii.

Falconi Sinobaldo.

ERunt cum his tuis litteræ ad patrem noſtrum. Redde eas cum
quieſcet a cæteris. Inter adeuntium ãbitioſas moleſtias non be
ne familiare quicq̃ affertur. Feſtino ego ad uos: & rebus uim af
fero: ut nõ canas arma: & uirum. Scis q̃ nõ diu pendeãt de manibus meis
negocia. Hoc uero ita breui excutiam Auinionenſis unius cauſa: ut uix in
manibus fuiſſe appareat. Ad reditum autem Niceni: & profectionem Ro
thomagenſis patere nil reſponderi. Guttula atramenti: qua ſcribendum id
erat hoc loco de calamo cecidit neſcio quid habeas amari: Nolo niſi dulcia
hæ ad te litteræ ſapiant. Suadeo imprimis non negligi offerentem ſe ultro
Pontificis animum. Tam multa ut uides: poteſt pręſtare: q̃ uel quiuis cupi
diſſimus petere. Adde quod ad caſus multos unus plus magnorum mo-
mentorum ſępe eſt cauſa. Me tenes. Vrge occaſiones undecunq; ſe offerẽ
tes: & hanc ne labatur mordicus pręhende. Arandum ſarendum: occandũ
q; eſt ut meſſem poſſis colligere. Tibi hæc inclamo Ruffe. Anſeri aliis: tibi
ſurdiſſime ſilici. Vale. Pientiæ calendis Nouembris. Mcccclxxii.

A. Cardinali Auinionenſi.

VT properem in oscula:& complexum patris: precipitabo:non accelerabo causam hanc finium delatam ad me inuitum: nō ad moram reditus cogitatam. Grauis cōtrouersia:litigata diu mor tibus hominum:non aduocatis:eo iam est acerbitatis adducta:ut exitura ī bellum appareat si paulo longius proferatur. Missi utrinq; sepius a Florentinis:& Senēsibus oratores:qui deciderent rem:conuenire nunq̄ partiū studio potuere. Ab eorum discessu facta est acrior. Ad me conuersi:qui amicus utriq; reip. putor:miserunt Perusiam ubi tunc eram:ut arbitrium inter eos susciperem. Recusaui:quod negocio Ecclesie tunc occuparer. Priuatū nunc sunt rursum adorti:periculum imminens ostēdentes nisi his cedo. Victus duabus rebus postulato assensi:Conscientia primum:quod de manibus meis requisitum iri eorū sanguinem iudicarem:quos cum saluare possem ī periculo mallem relinquere:Dein de harum ciuitatum gratia:quibus perpetuo me odio futurum uidebam: si eorum de fide mea iudicium contēpsissem. Quicquid inde detrimenti fuisset acceptū uni mihi erat haud dubie ad scribendum. Hoc dixissent non accidisset:si pium opus dedignatus Papiensis non esset. Sum ciuis Senensis:magnis meritis a Pio affectus. Genus omne meum in hanc remp. transtuli. Ego quoq; estiuum hunc mihi secessum delegi. Negligendum non fuit quo animo hi ciues in me:& meos essent futuri. Propterea onus icommodum subii:& tardius morari q̄ uelim ego:& q̄ imperet pater. Ibo ergo ad controuersias has disceptandas. Conabor implere quod potero. Si diligentie mee erit successus:aliquid me assecutum putabo:non propter Lucinianenses:& Foyanenses:quorum est leue momentum:sed propter Florentinos:& Senenses:quibus ne tumultuentur imprimis consulitur. Hanc rationem de procrastinatione reddendam meo iudici putaui: ne quod in litteris suis suspicari uidetur: obtēdi inanem excusationem putet ad serius redeundum:urbe quidem: & diu concupito Auinionensi nihil mihi optatius:Nil maius quoq; ac melius. Pientie calendis Nouembris.M.cccclxxii.

Donato Acciaiolo:

VEni hodie Senālongam:quem ad diem uenturum promiseram. Cogito cras fines litigatos inspicere. Ibi cum inuenire te cupiā: da illico operam ut Foyanēses tui ex suorum numero aliquot deligant:quos tecū adducas: Et a quibus scire ego quid sui iuris censeant possim. Idem die altera a Lucinianensibus exigam. Conueniēdi hora erit.xviii. Pauci sint numero:Inermes omnes. Dignitatis mee nō puto:exire illos populariter:& inter agrestium arma me circundari. Vale. Sene Longe.xxiiii. Nouembris.M.cccclxxii.

Xyſto.iiii.Pontfici Maximo.

NVdius ſextus ad hos populos ueni digladiantes iter ſe iam du
dum de ſinibus. Reddidi utriſq; breuia Beatitudinis Tuæ. Ea
magna humilitate accepta: quod inde obſequium ſint habitu
ra ignoro. Magnæ utrinq; obſtinationes ſunt. Magnæ ultionum rabies: ut
non tam res ipſa in iudicium ueniat q̄ ſanguis datus: ac fuſus. Video ma
gni meriti opus futurũ: magnæ etiam commendationis tuę: ſi laboranti ad
pacem ſeruo ſubuenire Deus dignabitur. Oppida quæ certant ignobilia q
dem non ſunt: Sed magis ut cerno: Florentinorum: & Senenſium negotiũ
agitur: Quorum ab iis concertationibus non ſane pacati ſunt animi. Ora
tor Mediolanenſiũ Ducis horũ quæ dico conſcius: Senã ad me ueniens peri
culum perturbandarum rerũ monſtrauit: pluribuſq; eſt adhortatus: ut quo
poſſem ſtudio imminentibus malis mederer. Oro miſericordem Deum ut
ſuffragio mihi ſit. In eo enim ſolo deſperatis cæteris: reliqua eſt ſpes. Si dif
finiri hanc litem cõtingat: ne termini collocãdi alicuius improbitate: ut fa
ctum aliquando eſt: cõfundantur: peropportunum puto metum Apoſtoli
cæ cenſuræ adiungi. Si ita tua Benignitas annuat: offeretur facultatis huius
perbreuis formula: hinc a me miſſa. Oro ut neceſſarium poſtulatum non
negligas. Ex Sena longa.xxix. Nouembris. M.cccclxxii.

Campano.

VOco te Campane frater ad lamenta: & lachrymas. Mortuus
Nicenus noſter eſt: uir ſine controuerſia magnus: Cuius doctri
na ingens erat: ingeniũ ſingulare: Admirabilis eloquẽtia: Stu
dium autem ad publica nonmodo continuum: ſed ſupra ætatis ac ualitu
dinis ſortem etiam pertinax. Nil habuit Romana Sedes quo gloriari am
plius poſſet: Nihil quod ad ſuum miniſterium efficacius inueniret. Vide
bat prudenter. Explicate monſtrabat. Sine intermiſſione operabatur. Alie
næ etiam ſegnitiei repræhẽſor ſemper erat: ac caſtigator. Ad hunc referebã
tur noſtra conſilia. Ad hunc Legationes undecũq; nos adeuntes. Sine Ni
ceno nec operum initia erant: nec exitus. Tota operum moles huius unius
humeris inſiſtebat. Omitto amorem in nos: qui maior eſſe non poterat:
Officia in cæteros: quæ plura prope ab uno illo proficiſcebantur q̄ a reliqs
patribus. Religionem quoq;: pietatem: munificentiam: animi magnitudi
nem: qui nil humile: nil quod non dignitati coniunctum eſſet poterat co
gitare. Flendus tantæ iacturæ obitus eſt: flendæ uices Eccleſiæ: Flenda eti
am bonorum omnium orbitas. Mihi quidem nil accidere dolẽtius potuit.
Negocioſum conturbat ſemper calamitatis tam grandis imago. Ocioſum
uero ſic uexat: ut cum in ſecretũ referor temperare ab effuſis gemitibus ne

queam. Miserum me Campanæ: Miserum & te. Hic quoque amborum causa ubertim lachrymæ fluunt. Miseros inquam nos: qui tam amantem: tam nostri studiosum patrem amisimus. Ad quem posthac referentur curæ nostræ? ad quem sublevatorem in duris refugiemus? quo etiam iudice gloriabimur studiorum nostrorum? Duram: duram Galliam: & impatientem sani consilii: auctricem quoque tanti doloris: & obitus. Quo unquam merito tuo: aut quo sacrificio tanti peccati culpam poteris expiare? Sanctus senex ob falsam de fide sua suspitionem uidens incassum isle labores susceptos: relictam in armis Prouinciam: perditam spem magnorum pro religione subsidiorum: supra urgentem ualitudinem etiam animo consternatus: Rauennæ quo a Taurino deuectus Pado erat: spiritum Domino reddidit: Tanta quod exploratum mihi est: constantia: ut Sanctissimæ uitæ Sanctissimus quoque inuictus sit exitus. Quibus ergo aut laudibus prosequemur tam magni meriti Patrem? aut monumentis ornabimus pro rep. mortem susceptam? aut doloribus requiremus nostri ordinis lumen extinctum? Conatus quidem nostri: & decreta: & litteræ quoque minora sunt meritis. Ut uirtute anteiuit quicquid in ecclesia præclarum fuit: sic ad referendas defuncto gratias impar est omne quod quæritur. Benedicamus tantum nomini suo. Commemorationibus quottidianis recenseamus sanctas actiones eius: & in opera Senis tanquam in exemplum sacerdotale inspiciamus. Lugeamus autem ad singula: & damna in gentia deploremus. Sæculis quidem multis alterum Nicenum habituri non sumus. Tum autem noster ordo relictus in tenebris est. Luce sua illustrabantur obscura: & multorum inscitiam unius sapientia tolerabat. Dolore ingenti raptus hæc scripsi: miseriarum mearum oblitus: quibus in disceptandis horum populorum finibus undique premor. Impellente charitate opus desumpsi: eo quidem molestius ac desperatius: quo cum agrestibus negocium est: non rationis modo: sed omnis prorsus humanitatis expertibus. Bene uale. Senæ Longæ.

L. Archiepiscopo Spalatensi Præsidi Perusino.

RAndolphum Perusinum: quo ad leuamen animi sæpissime utor: in meis habeo. Vir est non festiui tantum ingenii: sed etiam recta in eos quos colit fide. Amo hunc plurimum: cupioque illi non modo quæ ab amicis: sed quæ ab alienis etiam possunt præstari. Si in Prouincia perseuerassem Fancellum eum fecissem: Inopia primum ductus sua: idem beniuolentia nostra. Hanc facultatem cum decessus meus mihi abstulerit: necesse est pro Papiensi idem tu facias. Quæso igitur Dignationem tuam per beniuolentiam nostram: ut si salua fide: salua præsidatus æstimatione id potes: Fancellum illum primis sortitionibus edas. Benefacies digno: eique qui de te

quęq; dies miſis mortalibus æui pria fugit ſubeũt morbi triſtiſq; ſenectus. Et labor:& durę rapit i clemẽtia mortis. Id agamus:ut ſi breui hic uiuimus æternũ alibi nõ moriamur. Vale ex Sena lõga. vii. Nouebris. M.cccclxxii.

Bernardo Ilcinenſi capitaneo populi.

IN q̃tis de re nulla uerſer anguſtiis:& cogitare tu potes cui ſunt nota præterita:& miror ego:q duriora opinione cuncta inueni. Apud eos mihi negociũ eſt:quorũ:nec aures orationi:nec corda ſuaſionibus aditũ habent. Petenti nõ datur. Pulſanti nõ aperitur. Querenti ẽt nil ſe obuium offert. Plane agreſtibus cedo. Minora mea ſunt oĩa illorũ obſtinationibus fateor. Qui alia rõne:q̃ ferro:& fuſte domare ruſticos quę runt inanem operã ſumunt nihilo plus agẽtes:q̃ ſi incuſſione capitis firmũ parietẽ temptent deiicere. Quid agã iam neſcio. Diutius hic eſſe decorum non eſt:miſerũ quoq; abire miſerrimũ in uitæ diſcrimine hos infœlices relin quere. Si pronuncio contẽnetur iudicium. Si taceo contẽnar ego ab his qui horum ignari animi inopiã a meo abitu arguent. Nil minus autẽ q̃ concor dia meo iudicio:eſt expectanda. Lamentor hæc tecum:nõ tam ut ſubſidiũ operi:q̃ menti ſolamen inueniã:cõmunicatum amico malum plærũq; fit le uius. Eligam uero in iis aduerſis:quod ad charitatem eſt propius. Perſiſtam & durabo expectaboq; a die medicinam:quam a ratione non cerno. Id erit tandem ad conſolationem negocii infecti:quod mecum extremæ diligen tiæ:& pacientiæ conſcientiam referam. Vale. Ex Sena longa. xvi. Decem bris. M.cccclxxii.

Falconi Sinobaldo.

NOn futura erat tanti opis Niceno nup defũcto pacificatio Bur gundii:& Galli:q̃ta mihi fuit atq; eſt agreſtiũ horum cõuentio. Credis ad eos molliendos ualere potuiſſe ingeniũ dexteritatem auctoritatẽ preces:aut minas? Horũ nihil plus potuit:q̃ ad inſtruendos la tine aſinos conatus hoĩum ualeãt. Orphei:& Amphiõis cytharæ:quę mo uiſſe ſaxa:& ſiluas ſũt dictę ſurdũ iter paludes has ceciniſſẽt. Exulat hic oĩs hũanitas:& reuerẽtia:& maiorũ ẽt metus. Ambobus qd̃ i finibus ſũt tãta licẽtia a Florẽtinis Senẽſibuſq; pmittitur:q̃ta ipſis ad libidinem uenit. Eos cũ nup tã obſtinatę mẽtis increpitarẽ quidã ioco excipiẽs an neſcis inquit Cardinalis:in hãc uallẽ:nec Moyſem unq̃:nec Iuſtinianũ ueniſſe? Leges q dem noſtras ad arbitriũ nobis ipſis imponimus: & quidem ad arbitriũ ſe rimus. Tu hic credis Latinis:aut Tuſcis moribus uiui. Serui eſſe ciuitatum noſtrarum cum imperio uolumus cuius eſt merces belli tempore pro iis in trepide mori. Inter hos ergo tales: cum meo ſtudio conuenire nil poſſet ex arbitrio delato id pronunciaui: quod pariter eſt utriſq; ingratum:

ac utrisq; pariter dolet. Rogatus posthæc a Florentinis: & Senensibus: ut mora adhuc paucorũ dierum coner extremam manum imponere: id eis as sensi: magis quidẽ explicandi obsequii causa: q̃ perficiundi operis spe. Quã ad rem illi quoq; publicã potestatem cogitant adhibere. Breui igitur factis aut infectis rebus: causa certe iustissime iudicata: reuertar ad uos. Hãc meã necessitatem patri nostro Auinionensi imprimis excusa: cuius uidẽdi: & re uerendi tam me tenet cupiditas: q̃ ab his infernis furiis abeundi. Lucinianẽ ses hi hospites sui non iidem sunt: qui olim erant illo præsente. Mortes mul tę illatę. Plus aũt acceptæ: sic animos efferarunt: ut ex hominum facie uer si in bestias uideantur. Barbis promissis plænum est opidum. Non tam ad occisorum dolorem: q̃ ad obstinationẽ uindictæ. Tibi mi Falco gratias ago pro tot tuis in matrem officiis. Ea suis litteris ita mihi illa cõmemorat: ut q̃ tum deberi uelit plane ostendat. Remetiar hãc pietatẽ tibi ac tuis: si quan do erit potestas. De pecunia Albinensi quãdo tu de illa nil scribis: male iã auguror. Nec fides mercatorum: ut uideo: nec lex tui tribunalis nobis sub ueniet. Ad cætera dãna æquo animo hoc quoq; accedat. Confessores tuos saluta ex me: & Vale. Ex Asina longa. xiiii. Ianuarii. M.cccclxxiii.

Carolo Salando Cremonensi.

Rem auditu paruam: fructu magnã: tractatu difficilem: suscœ ptam a multis: a nullis perfectã: Ab officio ẽt sacerdotis non alienã: quinquaginta triũ dierum pertinaci opera tandẽ cõfeci. Patientia mea uicta est rustica duritas. Pronunciaui ut scis: inter Lucinianẽ ses: & Foyanenses. Id quidem iudicium: quod nõ doctorum hominum mo do: sed prudentium quoq; laudabatur sententia: neutris tamẽ placebat: iu dicatum. Parabant se ambo ad implendas querelis respublicas suas: & ora tores ad eas iam miserant. In causa æquissima non defui mihi. Contraxi un diq; quicquid ad trahendos animos: uel arte: uel ingenio potui. Vide muta tionem dexterę Excelsi. Quod uolũtate suscœpturi antea non uidebantur: post paulo uel necessitate iudicii: uel sedulitate iudicis honorificis suscœpe runt decretis. Agro igitur diu litigato ad cognoscẽdos fines statuti sunt ter mini: & æternũ pax imperata: cuius ẽt stabiliendę causa quadrageni a quo q; oppido publice missi cõplexi se inuicem sunt: ac osculati. Regio hæc om nis tã insperato euẽtu nõmodo exultat: sed mihi gratulatũ occurrit: ac gr̃as agit. Florentinis quoq; ac Senẽsibus periucundũ hoc nunciũ accidit: nõ ob scure uidentibus magnę inter eos cõtentionis occasionẽ esse sublatã. Non fuit tñ diligentię nostræ: non operis tam salutaris cõuentio. Egit oĩa uirtute sua Altissimus: qui in facië Christi sui respiciens: signo ẽt cęlesti ostendit: quẽ uellet finẽ piis laboribus. Fiebat meo instituto: quaq; die l uicina ecclesia

solēne spiritus sancti. Horis et omnibus ad quamq; actionem inuocabatur ille a me. Mira res: & a fidelibus non irridenda: Conuentu uno iter cæteros qui in agris apud desertā quādam beati Sabini ecclesiam a contendētibus me præsente est habitus: cū altercationibus multis: eo usq; processum esset discidii: ut ad desperationē ultimam res iam inclinaret: mœstis omnibus: & ad discessum paratis: lux domini subito affulsit: spem amissam reddentis. Clarissima die: nullis uentis: aut nubibus: columba candoris imensi a septētrionibus lapsa: deuolansq; supra ipsum conuentū: anteq terram attingeret in flāmam est resoluta: neq; post amplius uisa admirationi oībus fuit. Ostēti huius testis ē locuples Dominicus Lucēsis: uir grauis: & uerax: cuius ad primū initium concitatior uox quasi indicantis rem aliis est intellecta. redii domum lætus: affuturūq; operi cum spiritū ratus: qui in columbę speciem conuentui se obtulisset: Incubui acrius: nec multos post dies illo ducę: & auspice perfeci quæ dico. Gloria igit̄ patri: & filio: & spiritui sancto Sicut erat in principio: & nunc: & semper: & in sęcula seculorum Amen. Hanc epistolam ne ab incredulis rideamur: Senensi tantum nostro: & quidem Falconi meo cōmunica. Vale. Ex Asina longa. xx. Ianuarii. M. cccclxxiii.

Xysto Pontifici.

Benedictio tua clemētissime pater: quæ me uenientē i Tusciā est prosecuta: et inter hos populos nō dereliquit. Post disceptatōnes assiduas: quæ de noscēdis finibus habitę sunt: Post tedia innumera: qbus in psuadendis: & moliēdis agrestiū animis qnquaginta diebus elāgui: Post rem et sæpius desperatā: heri tandē Dño aspirāte manus extrema est operi iposita. Coūenerunt ad me cū publicis suorū decretis Lucinianenses: ac Foyanēses: atq; iis potissimū in locis: quæ tot iā mortibus sunt decertata. Latæ snię assenserūt: & pacē non expectatā et suscepere. Ante hūc ueto assensum cū præfatus essem: qta fuisset pietas tua: qui Cardinalē Romanæ ecclesiæ ad saluādas res corū: atq; aīas pmisisses uenire: Multa insup de malis præteritis deplorassem: Recētia identidē suorū funera añ oculos posuissem: dixissem deniq; qd Saluator nr̄ Iesus Christus in tanta odiorū acerbitate: si modo xpiani cēnt: & memoriā baptismatis suscepti tenerēt: ab eis die illa: atq; hora reqreret: tāta cordiū est cōsecuta mutatio: ac tā prona ad pacificationem uoluntas: ut cum temperare nemo a lachrymis posset: me etiam flentem inspicerent: Illico in mutua oscula: & complexus sponte processerint. Gratiæ Deo omnipotenti: qui p miuisteriū sacerdotis sui locū illū pia diei illius lętitia expiauit: q erat ante tot funeribus cōtaminatus. Hodie quoq; precibus multis adductus: ad illorum me contuli oppida: ante non adita. Nō minori animorum significatione acceptus sum: q̄ heri auditus.

Nullis quod inter rusticos soleat est parsum affectibus. Ois generis multi tudo obuiam cũ ramis Oleaginis gratulatũ effusa: magnis acclamatõibus Xysto restitutori pacis sedulo bñdicebant. Paruũ quidẽ est nomẽ facti bea tissime pater: sed laboris fructus nõ paruus: quod eni oppida hæc chara su is rebuspublicis sunt: quodq; ab eorũ offensionibus animi Florentinorũ: & Senensiũ exacerbabant quottidie: & in apertã cõtentionẽ uergebant: iudi care tua sancta dignatio põt non illorũ tantũ: sed horum quoq; una opera paci esse consultũ. Supersunt pauca Florẽtię cõfirmanda: & Senis: quibus breui absolutis redibo ad pedes beatitudinis uestræ. a qbus tã diu abesse nõmodo molestũ mihi est: sed meis quoq; multũ incõmodũ. Poterat diebus paucis horũ populorũ duritas uinci: si unius tñ domiatus fuissẽt: sed quod duabus ciuitatibus parent: quæ inter se emulæ sunt: & ad suos ꝓmerendos certatim affectę: quodq; ẽt diiudicata sine pace lis nullũ usum ꝑstabat: con sulendum tpi non meo aio fuit. Id ignoscat clemẽtia tua: cui Deus sit prote ctor: & custos. Ex Luciniano die. xx. Ianuarii. M. cccclxxii.

Campano.

ABeo ex ualle hac Clama: ut sim dies aliquot Senis: atq; inde repe tam Romã. Vbicũq; est Papiensis: ibi & Campanũ esse existi ma. Hoc q̃q̃ ęstimari scio a te: animi tñ causa recensendũ litteris duxi. Vici post longã pugnã id: quod sine armis uinci est difficillimũ: rusti cam duritatẽ: ac pertinaciã. Quinquaginta dies illorũ rabies me cõtinẽter exercuit: nec in opus unq̃ durius incidi. Crede nil iam nõ superari a tuo Pa piensi posse: qñ eius sedulitati cessere Lucinianẽses: ac Foyanẽses: quorũ est præter cęteros huius regionis trux natura: & insolẽs: ad omne ĩpietatis ge nus cędibus quottidianis exercita. Collẽ nõ magni spacii: uno ĩ longũ: uix medio in latus miliari patentẽ: annis ꝓpe ducẽtis pugnis assiduis cõtende runt: Sic in se semp accẽsi: sic odiis acribus instigati: ut sup alia crudelitatis exẽpla apud alteros pugna quadã capita occisorũ relata ad suos: uenũ in fo ro: quod posita sint: emptoresq; ad pascendã feritatẽ inuenerint. Apud alte ros cum fundamẽta portę: quę inimicũ oppidũ respicit casu aperirent: ĩ eo rum imo solo ad memoriam scœleris pro cementis sint collocata. De colle sententiam tuli sacerdotio dignam: Pacemq; imperaui: & terminos fixi. Quodq; tot iam missi ad litẽ oratores ante nequierant: potuit laboriosulus Papiẽsis. Me posthęc accedentẽ ad eos incredibili lætitia suscepere. Quãta maxima animorũ significatio præstari publicorũ bonorũ auctoribus solet: tãta adeũti: atq; abeũti ẽ ꝑsoluta. Cãpanis: Bõbardis: acclamatiõibus: Cle ro oleaginis ramis: cateruis mulierũ: puerorũ: senum: ac iuuenum a primis finibus in oppida usq; per uias dispositis: ac lachrymantibus gaudia despe

ratæ pacis sunt prosecuti. Gratulor illis. Tu mihi quoq; ob secundum exi-
tum gratulare: mecũq; Deo gratias age: cuius ut uerũ fatear: nõ meũ opus
hoc totum fuit. Vale. Ex Sena longa. xxi. Ianuarii. M.cccclxiiii.

Cardinali Rauennati.

DOminici tui dicerem nostri: si possessione non usu illum tenerẽ. Sed q̃m aliquando a cæteris adhiberi se sinit: a te semp uno uult possideri: tui necesse est dicam. Ergo tui Dominici tertium iam mensem sum opera usus. Sic plæna dexteritatis: ingenii: ac diligentię: ut illa non adiutrice desperanda mihi dissidentium concordia fuerit. Molliuit: flexit: infregit: nec uim eius sustinere ulla rustica duritas potuit. Gratias ago: quod quãtum ex tuis ad eum litteris uidi: te uolente uenit ad me. Veniam posco: quod longius æquo reditus eius forsan est expectatus. Prius quidem perfici opus difficillimum nequiit. Cum feris uerius: q̃ cum hominibus nobis negocium fuit: quos arte non impetu cogi ad pacis retia sensim oportuit. Nunc expleuimus omnia: & de parui nominis re fructus ingentes retulimus. Non enim Foyanensium: ac Lucinianensium res compositæ sunt: sed Florẽtinorum imprimis: atq; Senẽsium: quorum animi ab his detrimẽtosis discidiis in apertam contentionem spectabant. Præmitto in urbẽ Dominicum: cõsecuturus ego post paulo: ut illic ambo famulando: tuæ dignationi longioris moræ dãna assiduo studio cõpensemus. Reditu autẽ nostro Senas recreãdi animi cã ad cœnobiũ montis Oliueti diuertimus: ubi a sancto uiro Germano tuo eius ordinis p̃re tãta benignitatis significatione accepti sumus: q̃tam nec tu maiorẽ poteras expectare. Fouit nos sinu: & spiritu est cõsolatus. Abeuntes quoq; ad septimũ miliare est ꝓsecutus. Egi illi quas potui gr̃as: ago & tibi: cuius honore: quod me tuę dignationis filium sentit: bona pars lætæ hospitalitatis est persoluta. Beneuale. Senis. xxvi. Ianuarii. M.cccclxiiii.

Ad amicum in itinere.

A grossetano totis sex passibus absta
Cum loquitur: rixa iungit amicicias.
Blanditiæ primum: mox iurgia: uerbera posthęc,
Collum inde inuadit: stringit: & ungue secat.
Vtiliter longos ungues ad plurima nutrit:
Ad rabiem: ad scabiem: non minus ad loculos.

Christophoro Nepoti.

INtellexi quæ de Gaspare lamentaris: quæ ille contra queratur de te. Vtrius querela uerior sit incertum habeo. Adduci non possum: ut quod obiicitur credam. Educatio tua: &

parum egens adolescentia sanius ingenium repromittunt. Vt cũq; sit: impero tibi ut ultra moderatam purgationem non progrediare dicto: aut facto. Gasparis senium: quãquã delirans: ætati tuæ sit uenerabile. Docuit diu: integre uixit. multorum doctorum hominum fuit magister. Placãdus homo est: nõ irritandus. Ita a preceptore tuo: & te fieri præcipio. Oratões Ciceronis: & Ouidii opera apud librarium sunt: miniata: & ligata mittẽtur ad te. Vale. xxiiii. Martii. M. cccclxxiii.

Campano.

IRascentẽ tibi quod diu nil scriberes: placauerunt lrę a Pallante primum nunc redditæ. superbia præsidatus contẽni me arbitrabar. Nec pati ęquanimiter poteram Tuderto: & Fulginio tam cito te insolescere. Sed æquus tibi iam sum: nec de Papiensi minus habes: q̃ habueris cum omnia possedisti. Lętaris rebus inter Lucinianẽses: ac Foyanenses compositis. Iusta est lætitia tua: non amico tantum: sed bono uiro apte conueniens. Non enim duobus solum miserrimis oppidis prospectũ est quottidianis cędibus prope consumptis: sed tranquillitati Italiæ: quam Florentini: & Senenses tracturi mox in bellum ab iis contentionibus uidebantur. Sed lętor ego tibi tuam uicissim placere prouinciam. digna est sane quæ placeat. Vicina urbi: & i amœnissima parte Italiæ posita. Quã tu ualem inuenies specie agrorum: & collium: & populorum huic pręferendam? Fulginio ẽt quid nonmodo urbanius: sed etiam pulchrius? Negociosa (nõ diffiteor) administratio est: gensq; ad lites paulo procliuior: sed tamẽ non sanguinaria: nõ tumultuosa: non imperiorum despiciens. assit modo integritas: & sine languore humanitas: suo se igenio facile regit. Nam quod de factionibus quereris: ẽt nullæ sunt: si uel toto anno superciliũ leues. Sed nec leuari illud est opus: si Papiensis tui semitam teneas: a nonnullis ante præsidibus uel minus probatam: uel parum prospectam. Ex iis quidam locorũ primates extulerunt in plebem: quidam plebibus subdiderunt. Importunũ utrunq;. Inueniens ego Terdonensis inscitia sepultos optimates ubiq;: Proteruia delirare populares: rem propterea ad seditionem spectare: ita utrisq; me prębui: ut nec hoc despici: nec illos suam dignitatem tenere sim passus. Idem tu si facies: non erit negocii in officio quenq̃ retinere. Serua dignitatem Campanæ: & cõmunem te oĩbus præbe. Duabus his rebus nulli non & parendi: & amandi occasionem præstabis. Quibus ego prope solis pro uincialium charitatẽ: quã memoras: peperi mihi: & desiderium Papiẽsis decedens reliqui. Reuersus Romam secũda de te inueni oĩa. Laudaris uulgo. Probaris a pr̃ibus. Apud Põtificẽ in precio es. Vnus trñ Bardulus uel paululum tibi succensetq; quẽ tñ Senensis noster humanius placat. Ego liberius

Fulginiensis Legatio.

increpo. Ex Pallante tuo quid in hac re censeamus plenius nosces. Vale. Romę. xxv. Martii. M.cccclxxiii.

Bernardo Ilcinensi Medico.

Delitiæ Senenses: inter quas sedulo agis: oblitum te latinitatis fecerunt. Non potes alia lingua loqui: & scribere: q̄ qua audis: & loqueris. Memineris latine te scire: me Romæ esse: ubi lingua una est cæterarum iterpres. Iocis tuis sum delectatus. Quid enim festiuius? Sed angor animi: de iis ipsis agi coram non posse. Respondere metuo: ne aut litterę intercidant: aut quibus nō oportet legantur. Sed te fœlicē Bernarde: cui Auicenna ad ea dat aditū: quę nec potestati parent: nec opibus. Inuideo medicinę: cuius tū inuidię solamen id est: quod non semp te atq; alios eadē opera sanas. Plęrūq; etiā ex aliena curatione incidis in languorem: ex quo recreari non potes. Iuniperi prius: & Brassica exercebāt os tuum. Nunc ēt fumo lachrymare oculi incipiunt. I nunc & tua arte ab his tribus te exime. Tace mysteriū: uni tū tibi mihiq; noscendum. Scis quid amborū dignitati cōueniat. Rancida mala hinc missa numero quinquaginta fuere. Imperaui meis ut reliqua deferant ad sororē. Ex iis tu quot uidebitᶜ cape: & tuæ Brassicæ da. Addere si potes. A Papiēsi hęc sunt dicā te cū non inuidū: tum uero multum officiosum. Vale. Romę. xxv. Martii. M.cccclxxiii.

Gregorio Lollio.

Vide Gregori: ne tu is sis: qui de me tibimetipsi retuleris: & dāna domestica prętimens furem latres: quem uenientem non uides. Ego tale aliquid cōmentus non sum: neq; in iis cōmentandis unq̄ uersatus. Consilia mea de publicis uestris qualia fuerint nota sunt pluribus: & tibi nunq̄ ignota. In conscientia recta magno animo contēno maledicas linguas. Sic cum de deferendo a Florentinis arbitrio anno ante auxdisses: scripsisti ad me iactatū iter uos ex cōdicto Laurētii Medicis: & Donati Acciaioli cū ad me Perusiam diuertissent: initā rationē illam cōcordię & pactum futurū iudicii. Admonuisti proinde uiderē prius quo aīo ad litē accederem. Nunc ēt quasi conscio: & molitori consilii: uelut abstemens olitorā fumum hanc culinam denuncias. Quæ sit ista culina: aut quibus parētur ministris ignoro: Suspicor eam esse: quam tu Senis domi meę indicasti: cum structorem eius Frācīscum Luciū uisus es opinari. Desinite oro maxle de eo mereri: qui de uobis usq; in hunc diem est meritus bene. Tacete: & sine causa quietum ne fatigate. Ego gratiam ullius: ne illius quidē: cui sub sum: alieno dāno unq̄ quęsiui. Ociū semp appetii: negocia fugi: calamis: & libris contentus contempsi te teste: quę cæteri sibi gloriæ ducunt. Opto siue tu suspitionem hanc colligas: siue ab aliis habeas: de hisce rebus

nec rescribi mihi quicq̄ nec scribi. Veritas suis se manibus nudet: & uisendã omnibus præbeat. Tam facili animo ad contẽnendas nugas uestras sum: q̄ uos lingua ad lacerandos quos minime expedit. Vale. Romæ. die. xxvi. Martii. M. cccclxxiii.

Bernardo Ilcinensi.

IVre excanduit Brassica: q͛ Iuniperis est tuis posthabita. Excandeo & ego. Quid enim iudicio illo rithmico iniquius? Confer proceritatem: candorẽ: oculos: uenustatem: nobilitatem animi: incessum quoq;. Quid cecein illa non melius? De Blasio nostro sentio tecum: nisi ad reditum meum uerbum fieri non placet. Miraculo ianuensi nil mirabilius. Eo tangatur: qui decreto tetigit Chaterinam. Rancida. xxxx. mitto ad sororem. xx. imperaui distribui tibi. Ex iis tu decem Brassicæ das: Vxori sex: Hortensiæ quattuor. Tibi & Iuniperis habe: quæ superant. breuitatem epistolæ nẽ mirere. In Cardinalibus creãdis occupatissimi sumus: Iocosq; mihi oẽs hæc feria excutiũt. Vale. Romæ. iii. Aprilis. M. cccclxxiii.

P. Episcopo Saguntino.

BOno aĩo sit tua paternitas: si Cardinalatus dilatus est ad solennitatem spiritus sancti: non est propterea ademptus. Causæ non mediocres Põtificem: & nos ad id temporis compulere. Tuã nobilitas notissima hic est: Virtus perspecta: & fides in apostolicam Sedem experimentis iam cognita. Tantis meritis deberi dignitatem nostram fatemur: & persoluturi ad pręscriptum terminum sumus. Ego imprimis qui a famulatu Firmani: & sancti Angeli Cardinalium meam ĩ te beniuolentiã duxi: Saguntino per id tempus non deero. sicut in hunc diem non defui. Hæc scripsi ut breuem expectatiõem æquo animo toleres: & necessitatis: non uoluntatis eam fuisse intelligas. Doctissimus uir magister Franciscus Tholetanus tibi toto animo deditus pręstare nõ desinit cuncta charitatis: & amiciciæ officia. Qua etiam causa fidelibus suis laboribus cupidius suffragor. Romæ. viii. Aprilis. M. cccclxxiii.

Campano.

COnsessorem tuum remittimus ad te: nec a Bardulo male acceptum: nec a nobis parum adiutum: nec graui etiam satisfactione mulctatum. disce huius exemplo: q̄ imperiosa res sit Cardinalis: Quam aliquando suæ sortis oblita. Cum tu inter nos eris: in cæteros nõ eris dissimili imperio. Hunc animum suo ingenio tãta dignitas affert. Sed finem unius mali gradus alterius excipit. Heri frequẽti Senatu Cardinalis sancti Xysti creatus est Perusiæ tuæ Legatus. Si credis Tudertum: & Fulginium: & Tysernum: Spoletum quoq; legatiõem eius euasurum tuo dãno

id credis. Angusto limite grandis animus contineri non potest. Inter dicendas de legatione sententias primus Papiensis Campanum Pontifici commendauit: ut retinere suam prouinciolam liceret. Id si fieri minus posset: ad aliam transferret. Oratio multa: deprecationis summa hæc fuit. Consecuti cõmendationẽ hanc sunt Sanctæ Mariæ in Porticu: Senẽsis: & Sancte Luciæ. Nescio quem exitum tuæ res ferent: utinam: qui studio in te nostro: & labori quoq; respondeat. Censeo litteris tuis te cõmendes Põtifici: duobus etiam iis Cardinalibus gratias agas: qui tibi sunt suffragati. Senensi & mihi ideo nullę debentur: quod propter ingentia merita tua omnia ab ambobus debentur. Vale. Romæ. viii Aprilis. M.cccclxxiii.

Campano.

GRatia tua: & Senensis nostri: mea etiam permittitur tibi præsidatus Fulginensis in reliquum anni. Ita Cardinalis Sancti xysti futurum recepit. Ita permissi sui ad te litteras dabit. Legit tuas: quas ego manibus meis reddidi. De integritate: Ingenio: & scriptis Campani multa honorifice locutus est. Animum quoq; ad te indies liberalius promerendum satis uisus ẽ declarare. Egimus hic nos quas potuimus gratias: a te isthinc ampliores agẽdas censemus. Fac intelligat quod quottidie intelligo ego: seruire te illius non amicitiæ solum: sed etiam laudi. A musis fortasse auxilium ueniet: quod a Fortuna iam diu non accipis. Plus unum aut alterũ epigrãma: cũ tua suauitate cœperit capi: tibi ĩpetrabit: q̃ nrĩæ toti usq; Senatus cõmendationes. Crede mihi: Ingenio est liberali. Delectatur litteris: neq; in amando est segnis. Tum apud eum ita est summa omnium rerum: ut promerenda sua magis: q̃ eius cui subest sit expectanda: & pro curanda uoluntas. Monstrosq; quæ adiuuent. Tu pro tua prudentia reliqua exequere. Ne uero puta Campane terreri me mẽsurnis quinq;: quos amissos præsidatu mihi denuncias. Est beneficio Dei unde id possim: Vnde quoq; id uelim. Tu ita a diuinis meritis effecisti: ut quod aliquando do putem me semper accipere. Nisi tuam ęstimationem ante omnia attendissem: curassem quidem successorem mitti tibi q̃primum: quo & Romæ apud me esses: & mensumos hos quinq; acciperes. Sed tu mihi longe pluris es q̃ desiderium meum. Cætera ex Perino. Romæ. xviii. Aprilis. M.cccclxxiii.

Cardinalis sancti xysti.

Baptistæ Guarino.

APud patrem tuum prima litterarum stipẽdia iuuenis merui. Dilexit me plurimum: & doctrina: librisq; adiuuit. Fassus sum semper ex fundamento illo creuisse mihi operis reliquum. Eadem ĩ meis nunc sequor auspitia. Est mihi unicus nepos septem decim annos natus: primis iã rudimentis satis instructus: neq; ingenio malo: neq; illibera

libus moribus. Hunc ideo non libenter domi instituo: qd familia grandis ob diuersum comertium nihil ad litteras confert. Propter me etiam nimis est in honore. Animo subacto uelut agro ad excipiendos praeceptorum satus: est opus. Ambitioni: & litteris una opera non bene seruimus. Amputandae adolescentibus occasiones sunt: quibus excedere istituta semita possint. Cogito hunc propterea mittere ad te: si tu eum domi uel tuis: uel potes accipere. Posse te puto: Velle te plurimū cupio. Rescribe quid uelis aut possis: Vt quid inde consilii capiendum sit sciam. Ad monebar de nescio quo Florentino: & altero Vincentio: & Carbone nescio quo: Sed tu propter patrem ante alios places. Ne uero nepotem Cardinalis oneri futurū tibi existimes audi quid uelim: Vt sit in domesticis eodem cultu quo caeteri. Vt non plus loci habeat: q̃ aetati conueniat. Vt famuletur cum expedit. Vt nemo cum tota Ferrariēsi schola meum esse cognoscat. ut deniq; ciuis filium non plus ad te aliud uenisse intelligas. Si quid autem propter me his amplius uoles: id opto de doctrina tātum: & moribus uelis. Fuit etiam ei annis iam duobus ad grammaticem: & ualitudinem pedagogus integre uitae: & litteraturae non poenitendae. Opto si p tuum commodum liceat: hunc quoq; socium adolescenti adiungere: ut pariter tibi det operam: & illi in necessariis quottidianus sit administer. Pro ambobus mercedem accipies: & cā quā a ceteris soles: & quam tibi ego Romanae Ecclesiae Cardinalis hoc obsequio sum debiturus. Si annuis postulato: significa quem ad diem missurus hos sim. Ad primam uocatōnem exibunt: quam tam admaturari aueo. q̃ apud te illos bene institui. Vale. Die. xiiii. Aprilis M. cccclxxiii.

Christophoro Pratellę.

IN cōmoda domestica reuocant domū Carolum Cremonēsem: eis compositis Papiam meo imperio ueniet: ut tecum sit: & rationaria tuae administrationis quae misisti tecum recognoscat: Omni obsequio eum prosequere: eumq; audi: atq; illi perinde ut mihi sine exceptione obtempera. Mandatum fert omnium: quae curari uel Papię uolo: uel Mediolani. Valitudinem serua. Creditum ministerium imple: & in alimentum familiae pecuniam mitte. Ante omnia cultui diuino inserui. Romae. xxviiii. Aprilis. M. cccclxxiii.

Cardinali Nouariensi.

GRatulor tibi nonmodo quod Cardinalis sis factus: sed quod secundis Patrum sententiis factus. Nemo dissensit. Nemo hęsitauit. Nemo nō dignum te honore hoc praedicauit. In salutem Ecclesiae: & tuā hęc tāta dignitas sit. Ita ante acta uita tua: & litterę: & studia: & zelus domus Dei omnibus repromittunt. Amaui te antea. Nunc ēt

frui liberius potero. Itaq; ueni: & tuorum desideriis ne teneare. Amplecti te cupio: & sitim uetiti usus ad sacietatem explere. Vale in Domino. x Maii. M.cccclxxiii.

Narciso Theologo.

QVod ad rem Tuam eo animo sis: quo indicant litteræ ad Ma gisterium nostrum: non tam tempori q̃ rationi est cõsentaneum. Laudo constans propositum. Fortunã huius sedis indoleo: quæ raro: ad suum frequenter: ad alienum affectum componitur. Ne spera mu tari institutum hoc posse. Actionibus nostris terremur: quæ ultionis metu seruire nos cogunt. Papiensis tamen tui in se amoris nunq̃ immemor erit. Nos hic post creatos ęgre Cardinales: in eandem rursus disceptationẽ ad ducimur. Finis angoris unius: est gradus alterius. Veniã illi det Deus: qui materiam nostræ anxietati administrat quottidie. Ad Sepulchrum Pii nos filii sæpe accedimus. Inclamamus sancto cineri: O pater q̃ exigua illis de nobis est cura: in quibus sustinendis ne caderẽt: una tecũ animas nostras subdidimus. Hęccine tua est spes? Vt subleuẽtur ignoti: noti opprimimur. Vt aliis sit lætitia: nobis tanto studio mœror paratur. Quid aliud q̃ tristari possumus? identidemq; precari ut te cito sequamur? Narcise non scribo hæc sine gemitu. Cogita utris gratitudo maior debeat: nobis: an huic: uni: an pluribus. minimũ: an maxie meritis. Vt cũ patre: & teste cõsciẽtię meæ hęc scribo, Cura ne mihi scãdalo sint. Vale. Romæ. iiii. Iunii. M.cccclxxiii. — De Rege.

Narciso Theologo.

INter hos impetus animorum: quibus horis omnibus confligere cogimur: binæ litteræ eodem propetempore redditæ: quietis aliquid attulere. Alteræ Regis: in quibus Meltiẽsis Ecclesiæ pa storem te petit: Alteræ tuæ: in quibus meis respondes. Regem quidem gra titudinis laudo: quod tantæ uirtutis: & fidei habẽdam rationem existimet. Tibi gratias ago: q, me es consolatus. tanq̃ in opacum refrigerii: sic in tuis fidelibus monitis conquieui. Sed & in te ornando eum me præstabo sem per: quem beniuolentia nostra: & tanti Principis meritum postulat. Cuius etiam manus suæ ad te litteras legens: hoc de pręstãti ingenio iudicaui: so lam latinitatem ad referẽdum nostri temporis Cæsarem illi deesse. Nil bre uius: Nihil cultius: aut grauius cogitari aliquid potuit. Recte est fœlix: cu ius fortunę sit quoq; uirtus adiuncta. Sed utinam quo te isthic affectu ha bet: nos hic quoq; respiceret. Narcise mi dico iterum: Angimur: & lacera mur quottidie: gladioq; ęterni doloris propter eum cõfigimur. Ex suo fon te mœrores nostri omnes redũdant. Quid illi homo sine mente: & litteris afferre plus potest q̃ nos? aut quid plus attulit unus q̃ multi? Nos omnia

Rex Ferd.

Episcopus Castellãus.

sine illo: sine nobis ille quid praestitit? Condonatio debiti census: debendi remissio: cui tantum quoque: & oppidorum resignatio. sui ne decreti fuerunt an nostri? Tanti non esse sola eius decreti portatio debet: ut detrimento nostro crescere postuletur: & de nostris angoribus triumphare? Indigna e cura nec nostrae fidei debita. Ad commendationem hominum plus multo e illum non adiuuari: q nos tam misere deseri. Audi & reliqua. Heri primum post reditum suum uenit ad me Anellus Orator: & Regis nomine de Cardinalatu appellauit. Vt uastus corpore est ita ad agendum animo praecipit. Minatus est mihi: minatus Ecclesiae si actutum Cardinalem non crearemus. Mihi quidem amiciciae Regiae remissionem: Ecclesiae uero obliterationem omnium in se meritorum. Si reddi amissum Regnum peteret: pro innata modestia ea non diceret: quae in petendo tantum Cardinali haec insulsa pecus denunciat. Tu ne oro tantum inures notae Principi tuo: ut memoriam tantarum rerū pp dilatum modo salutis nostrae causa: Cardinalē mēdaci affirmatione perituram contendas? Quis mediocriter sanus non intellexisset una inscitia & noceri immerenti Regi: & nostras aures indigne offendi. Corripui hominem grauiter: & sacerdotalis officii memor respondi stulto secundum stulticiam suam: ut sibi sapiens non uideretur. Etiam nudius quintus collega nescio quis suus Theanensem nostrum de adimendis sacerdotiis quae in Regno possidet terrere conatus est: cuius ut scis nō anima modo: sed corpus quoque multorum annorū discriminibus fortunis Regiis militauit. Vide quo amici ueteres consortes malorum praeteritorum propter nouum amiculum adigamur. Condole nobiscum Narcisse: & si potes etiam adiuua. Praeferre te illi omnes longo interuallo optamus. Lineola modo una ad Collegium de te scripta si hic esset: breui negocio fieres qđ sumus. Vale. Romae. xi. Iunii. M. cccclxiii.

Noīe Collegii ad Ferdinandum Regem Scicilię.

IN proxima creatōne S.R.E. Cardinalium Beatissimus. D.N. certa ratione adductus: accedente nostro etiam consilio: cū Germanicę nationi: & Gallicae: Regno etiam tuo nullum creasset: Vt tamen honor suus cuique haberetur: Caesari: & Francorum Regi: ac maiestati tuae in uno creādo meritis: & uirtute īsigni: quē quisque sua postulatione deposceret: locum in id tempus seruauit: qđ ad deliberandum certius: & ad nouam creationem honorificum uideretur. Factum est postea: ut cū de hac re te requirente ad collegium referretur: circūspectis rationibus Apostolicae sedis nobis una omnium deprecatione poscentibus: Sanctitas sua ipsam creationem ad proximum natalē Domini Saluatoris deferendā putauerit: quo tempore: & mens trium uestrum certius habeatur: & nos maio

ti Ecclesiæ æstimatione postulatis assentire possimus. Quia ergo tuam maiestatem magni fecimus semper: & desideria tua negligenda nunq̄ putauimus: has placuit scribere: & quanto possumus affectu exorare: ut hanc dilationem æquo animo accipias: Certaq; ratione factam existimās: gratia nostra illi aquiescas. Et enim quod in causa eadem est Romanorum Imperator: & Francorum Rex: nihil Maiestatem tuam tantorum principum societas offendit. Quod etiam uno tempore uobis satisfaciēdum sit tribus: magnorum hæc reseruata coniunctio eximium aliquid a cæteris uidetur afferre. Pontifici autem: & nobis hæc frequens creatio Cardinalium non potest non oneri esse. Dignitas nostra ut scis: prima a Pontificatu est in Ecclesia. Augeri raro p Pōtifices solet. Numero ēt semp fit uilior. Si post recētē alio rū creationē creati nūc tua postulatiōe alii essent: necessarium mox erat eodem exemplo requirente Francorum Rege rursum creare. Post Paulo etiā ad Cæsaris litteras idem efficere. Ita continuatione quottidiana creandorū cardinalīū dignitas uilescebat. Nec plus erat iā ad hoīum æstimatōnē cardīnalē creari: q̄ quemuis ex plebe Episcopum. Hoc cum Maiestas tua plane nobiscum agnoscat: certum habemus excusaturam esse necessitatem hanc nostram: eamq; moderationem habituram: quam i cæteris semper summa sua laude adhibere est solita. Nos tui summus: & tuis honoribus cum tulit casus nunq̄ defuimus. Salutem etiam temporibus necessariis sumus cū cæteris operati. Deniq; nil prætermisimus: quod in hunc diem ad te augendum ornādumq; decretis nostris fieri debuerit. Hoc animo cum futuri i reliquis sumus: clementię tuæ: & nostræ amicitiæ conueniens arbitramur: ut i hac re ad æstimationem nostram respiciat: nec plus tribuas uni q̄ multis: nec crescere quemq̄ nostrum omnium detrimento expostulet. Præsertim cum per coniunctionem quæ tibi cū Ecclesia est: ad nullum prius q̄ ad te tueri honorem Apostolici Senatus pertineat. Locus: quem Pontifex Maiestati tuę reseruat non adimitur interim. Differtur tantum ad tempus. In quo una cum Cæsare & Francorum Rege de uiro digno impleatur. Ita serenitatem tuā: ut Domino nostro: nobisq; acquiescas: per charitatem qua illi afficimur: & honorem qui huic Sanctę sedi debetur oramus atq; obtestamur. Multa a nobis olim tu postulasti: & quottidie postulas. Nos te in cōmune rarissime fatigamus. In hac autem una re: in qua de summo honore nostri ordinis agitur: & quæ nostris cordibus maxime insidet: publicam postulationē porrigimus. Digneris pro tua mansuetudine in hoc uno ostēdere quanti apud te nostra dignitas sit: & qualem in nobis promerēdis animum habeas. Maiori argumento colligere amorem in nos tuum non possumus. Romæ. xix. Iunii. M. cccclxiii.

Vicecancellario.

DVodecimũ iã mensem abes Reuerẽdissime pr̃. Vt uicesimum
abesses suaderem: si aut tempora tuæ diligentiæ non obstarent:
aut alibi q̃ Romę esse utilior posses. Nunq̃ tuorum quenq̃ ui-
deo: ut non horter ad te de reditu admonendum. Idem his facio. Officii
huius multæ sunt causæ. Illæ imprimis: quod uidisti patriam ad tuum: &
tuorum solamen: quod transgressus in Hispaniam ulteriorem tulisti hono
res ceteris legationibus ampliores: quod temptasti quæ ad tuum officiũ
pertinebant: & quæ tuarum uirium utrobiq; fuerunt fideliter adimplesti.
Nihil est a te prętermissum: in quo aut prudentiã: aut studium: aut itegri
tatẽ tuam desideremus. Refers ad nos accurati: & circumspecti patris cõ-
mendationem. Mora longior quid addere non uideo: quę demere nõnihil
formido. Inuidorum: & detractorum scis plæna hic esse omnia. Eos quoq;
qui laudare aliquãdo sunt soliti: per occasionem nõ inuitos carpere. Tum
nosti in rebus iam desperatis quãto plus adhibetur diuturnitatis: tanto fir
mius de imbecilitate nostra iudicium fieri. Si inter ulteriores: & citeriores:
rursum inter ulteriores ipsos humana ope conueniri non potest: quid neces
se est immorare in iis conuellendis: quæ moueri nõ possunt. Cumulate ille
publicis satisfecit: q quod potuit ad impleuit. Non semper Saluator noster
in bonam terram sęmen iecit suæ prędicationis. Aliquando inter petrosa &
plæna sentibus cecidit. Hoc si Redemptori omnium cõtigit: quid admire
mur nobis tanto inferioribus plęrunq; accidere? Supra Deum esse nõ pos
sumus: & contra eius occulta iudicia incassum est noster conatus. Proinde
ad nos iam animum dignatio tua conuertat: & de Vrbanis cogitare inci-
piat. Omnibus desiderio es: & ab omnibus hic necessarius crederis. Ego i
imprimis: cui nota sunt nostra iudicio huic non erranti consentio. In mani-
bus multa sunt: eruntq; in dies: quorum te permaximum refert participem
fieri. Episcopus iam es: & inter primos nostri ordinis: nõ ad consilium mo
do: sed & custodiam sedis. Conuenit ut quãto te altius collocauimus: tan-
to tu pro omnibus diligẽtius uigiles. Accedũt tua priuata: Domus: Cœno
bium: Cancellaria: Clientium omnium studia: quæ si absentia fieri meliora
existimas: in errore es nõ mediocri. Pręsentiam hæc tuam omnia postulãt.
Breue etiam tempus tam magna plærunq; affert momenta: & summis re-
bus nostris solet afferre: Vt dilati reditus subeunda non sit pœnitentia. Re
di igitur Pater: & ubi magnus semper es malis esse: q̃ ubi ad diẽ maior post
paulo societate ipsa pene par cum ceteris fias. Non ab ambitione hęc sũt:
aut studio gratiæ colligendę: sed ab rerum tuarum amãtissima cura: quã
tu in bonam partem rogo accipias. Hærent enim animo Calisti tui de me-

de hoc ipso admoniturū fuit Michaelem:& procuraturū litteras officiosi mē dacii. Tota autē in hunc modum res pendet:quæ si est tuæ. D. ingrata (ut fuisse semp cognoui) uide an prǽuenire hominem possis:& uerum testimo nium noscere. Aut si ille amiciciæ magisq̄ conscientiæ seruiēdum existimet: aliunde uitii huius documenta accipere:quæ ad nos deferens nascenti malo nobiscum occuras. Promitto si talibus semel pateat hæc Ianua:finem non ante futurum:q̄ magna pars nostrum ex spuriis principum constet:cui exē plo de Cęsaraugustano tuo mox gradus proximus erit. Quo enim ore Regio negemus filio:quod subdito concessum esse docebit? Doleo in hoc: quem noto :præsule : conditionē hanc ortus:uel ferri:uel esse. Etenim quod scis summa est in eo uirtus:& integritas:& summa uitæ coniuncta doctri na: Vt nihil utilius conueniri ad opus nostri ministerii possit. Sed consulen dum exemplo est :præsensq; una utilitas posthabenda detrimentis multis futuris. Nisi uel de excelso dominus:uel diligētia tua isthic: uel nostra hinc cura:quod parum expecto:nobis subueniat: ante Nouembrem:ut dixi:ebi bendus erit hic calix. Inter nos quod non sine gemitu refero : Inter nos mi Vicecancellarie sunt qui uitium tueantur:& currentem sua sponte pontifi cem instigationibus assiduis præcipitem agant:suę dignitatis: & casti loci nostri immemores:quam ob causam : quod obstare his potes:reditum tuū diebus pene cunctis suspiro. De Vlisbonensi creando eram tuæ cōmenda tioni assensurus:si creari aliquem contingebat. Portabam in sinu litteras tu as:quas in omnem occasionem proferrem. Ante omnia cum Vrsino : q illi fauet:de ea re fide data conueneram:sed dilata in aliud tempus disceptatio ne mos tibi geri impręsentiarum non potuit. Aut ergo tu rediens illi ualen tius aderis:aut si deprecationes nostras negligendas putaueris : nos uicem tuam utcunq; erit facultas:subibimus. Preteritus autem primis creandis fu it:quod de Rege suo atq; eo multa documenta neglecti honoris Apostoli ci sunt introducta. De uita etiam pręsulis non bene sentitum. Sed hæc om nia ut dixi: aut nobiscum tu : aut nos sine te superare conabimur. Nunc uale : & cura : ut te ante quam tuas litteras habeamus. Romæ. xix. Iunii. M.cccclxxiii.

Cardinali Rauennati.

HAec Reuerēdissime pr̄ summa oīum est:quę p hos dies acta apud nos sunt. Proxima cardinaliū creatōe:cū Cęsari:Frācorū regi: & Ferdinādo nr̄o locus uni creādo reseruatus eēt quē quisq; sibi de posceret:a Cæsare Brixiēn Ep̄s peteret:a Frācorū Rege nondū trāsum eēt allatū:Ferdinādus aūt quottidianis lr̄is:& nūciis Tifernatē:Salernitanūq; requireret:quos dolebat nup eē p̄teritos:cōtrariis studiis res est īpedita. Sal.

nitanũ aptiſſime oppugnabat Neapolitãus. Senẽſis Tiſernatẽ: Sãctæ Mariæ: & Luciæ Brixiẽſem. Grauior nulla cõtentio: q̃ Neapolitani: & Senẽſis. Ille ut excluderetur Salernitanus Tiſernatem recipiebat: hic eſt contra Salernitanum: ut præteriretur Tiſernas. Sanior Senatus pars Senẽſi fauebat. Neapolitano Pontifex: qui propter domeſticum famulatum i Tiſernatem inclinans numero Cardinalium nouorum ſe adiuuabat. Minæ utrinq; multæ: & tumentes animi: & uerba ad ſedtionem ſpectantia. Adiumento tandem Cardinalis Sancti Xiſti: q & ipſe Tiſernati minus fauebat: dilata creatio eſt ad proximum natalem Domini Saluatoris: quo tempore cum i eandem diſceptationem redeundum plane perſpiciam: Deum precor paci noſtræ ſubueniat. A nobis quantum intelligo: nil ſani eſt expectandum. Fœlicem ſæpe te ſuſpiraui: qui legationis occaſione procul ab his concertationibus eſſes: neq; huius: q̃ illius ſtudioſior haberere. Promitto enim nemo nõ quali in quenq; eſſet animo declarauit. Suadeo ſi potes ad diem illum non dimittas prouinciam. Ego pro mea in te charitate hęc ſignificanda putaui. quæ cum minus noſtræ æſtimationis ſint: quæſo præter te nemo ea intelligat. Dominicus tuus mecum aſſiduo eſt: nec unq̃ ſermo noſter te uacat. Beneuale. Romę. xx. Iunii. M. cccclxxiii.

L. Epiſcopo Ferrarienſi pro Pontifice:

SVmma celeritate ſignificata ſunt nobis: quæ in ſequenti notula continentur. Turcus obnixe quærit pacem facere cum Hungarorum Rege. Intereeſſore utitur Nicolao Varueda de Vilach nuper Rege Boſnę appellato: cui multa pollicitus eſt Turcus ſi rem ex ſententia faciat. Huius Nicolai ſuaſu Rex miſit ad Turcum duos oratores: quendam fratrem Antonium de Catharo ordinis minorum: ſed nunc Abbatem monaſterii unius non longe a Buda: & Ioannem Humſchi origine Boſnenſem: ambos uafros homines: & ingeniis Turcorum aptos. Hi oratores uiſi ſunt non longe a Belgrado Danubium tranſire die. xvi. Aprilis: & Conſtãtinopolim petere cum his mandatis: Regem Hungarię pacẽ cum Turco: & fœdera facturum ſi Turcus Regi Boſnam: & Seruiã det: aut alterem alteram harum prouinciarum. Quod ſi fecerit: & pecuniis etiam iuuerit: miſſurum ſe quoq; auxilia contra Vſſoncaſſanum. Nos ea uera ne ſint an falſa: rurſum aſſimulent̃ ue ad ꝓcurandã pecuniã: an ad uerũ agantur plane ignoramus. Quod tñ ab dignis indicibus nunciant̃ negligẽda non ducimus. Quod magni ẽt momẽti ad xp̃ianã rem uideant̃ timẽda: & præcauẽda putamus. Scribimus eã ob cãm Regi: & p̃latis Regni Hũgariæ. Scribimus & tibi. Litterarum exempla cum præſentibus erunt: ut quatenus reddẽdę ſint: uel retinendę tu q ex propinquo ſingula certius noſces: iu

dicare facilius possis. Conare autem his acceptis: & nulla interposita mo ra omnibus indiciis rem uestigare atq; hanc suspitionem interius perscruta ri. Si uana esse quæ significantur inuenies retinere ipsas litteras potes: ne si ne causa piam Regis mentem fatiges. Sin uera esse deprehēdes: etiam red de si uidebitur: quæ sunt planiores. Tuq; illis adiunge quæ in tanto pericu lo necessaria putes. Sin inter utrunq; anceps dubia indiciorum fides: tacen dum tamen nō iudicabis. Attēde quid cogitemus. Iam dudum a nobis pe cuniam postulat Rex: Eiusq; rei causa Orator huc missus pericula Regni simul & inopiam suam quottidie deflet. Nos duorum iam annorum exhau sti classibus præstare illam non possumus. Si ergo nil tale Rex cogitasset: uideret autem te referente id a nobis maxime metui: uereremur ne assimula ret uerum esse: quod uerum non esset: necessarioq; a se id fieri lamentare tur: quod pecunia eum non iuuaremus. Ideoq; illa non concessa eo indignā tius recusationem omnem esset laturus: quo iudicato etiam periculo segnes nihilominus ad contribuendum essemus inuenti. Ita ergo in dubiis rebus moderare diligentię tuę: atq; ita sensus Regios tempta: ut si possumus: in difficultatem hanc non incidamus: quam eo ferremus ęgrius: quod ad præ sentem pecuniam nulla est nobis facultas. Prudens es: Neq; in his dissimi lem te a cęteris operibus tuis præstabis. Nescimus autem quibus in locis nunc sis: & q̄ facile mandata hæc exequi possis. Rursum per te an legatum nostrum Cardinalem Aquilegiensem subueniri cōmodius possit. Ideo au tem optamus per tuam F. ea impleri: quod Regi familiarior es: & lōgo usu sua omnia plęnius tenes. Quare conare quo ad uales: ut tu ipse hęc facias in adiutorem cōsilii: & operis Venerabilē fratrē Episcopum trāsiluanum. si utile iudicas illico uoces: cōmunicatisq; mādatis partem curę illi attribu as. Quod si nihilominus adhibendum legatum putas: uel quod propinqui or sit: uel quod plus ponderis Cardinalis nomen sit habiturum: mitte ad eū quę ad te: & Regem: & cęteros scribimus: addens litteris tuis quicquid pręterea a circumspectione sua obseruādum existimes. Quę uero ad prælatos sunt breuia cōsulto solam credentiam habent: ne scriptis nostris offendi ali qua ratione Rex possit. Fidei tuę Venerabilis frater totā hanc curā permit timus. Non defuisti in hunc diem ecclesiæ: non deeris nunc christianorum cōibus rebus. Speramus cum minora multa summa dexteritate effeceris: grande hoc ingeniosius facies: quo maioris necessitatis esse: & difcris uides.

Regi Hungarię Mathię pro Pontifice.

PRo consuetudine nostra plane tecum loquimur: nil reticen tes: quod ad filium patri conueniat. Vt non pigebit nos quæ

nunciantur perscribere. Ita nec te grauet audire quæ dicimus. Ad salutem omnia sunt: & tuam: & nostram: Christianæ quoq; Reipublicæ. Quicquid autem est tale delectare fidelem mentem debet non augere. Si gnificatum est nobis misisse te nuper oratores ad Christi hostem Turcum. Eosq; ad sextam decimam Aprilis uisos sub Nandoralba transire Danubi um. Esse autem quendam Antonium Catharensem ordinis minorum: Ab batem certi monasterii non longe a Buda: & Ioannem Humschi Bosnēsis originis. Mandatorum quoq; quę a te acceperunt summam hanc dici. Pa cem te Turco fœdusq; offerre: si ille Bosnam Seruiamq; aut harum alterā tibi permittat. Item & in Vssoncassanum ex regno auxilia: si pecuniā tuæ serenitati suppeditet. Referimus singula: ut sine causa a nobis scribi non pu tes. Nos tamen ad ea credenda animum accōmodare non possumus. Alie na cognoscimus a consuetudine tua. Contraria scimus fidelibus operibus tuis. Indigna quoq; tanti nominis Rege. Quomodo enim credi fas sit: eum qui constanter in necessitate se habuit in rebus iam mitioribus mentem de mittere? & qui armis non potuit turpibus nunc conditionibus allici? Incre dibilia sunt: & piis mentibus aliena. Nosq; ut diximus indignæ famæ habe re fidem non possumus. Sed tamen charissime fili quod uelocibus nunciis significata sunt nobis: & a magnis auctoribus prodeunt mouent nos aliquantulum: nec tamen tam persuadent: q̄ ut nō negligamus inducunt. Pro nostra in gregem creditum charitate circumspicere singula quæq;: & tuta etiam timere compellimur: plus nostri officii esse putantes multis uanis ru moribus decipi: q̄ certo uno affligi. Es tu charissime fili homo: ut cæteri. Er rare potes: & labi: & cadere: & humanis desideriis trahi: lucis etiam specie tenebris peccatorum inuolui. Agemus tecum non tanquam cum eo: qui cum infideli sit paratus sentire: sed tanquam cum eo: qui si aliquando para tus esset nostrum de ea re iudicium habeat. Mathia Rex gloriose attende primum quæ fides esse tibi de fallaci homine potest. tu Christum sequeris. Ille Mahometi insaniam. Tu pro euangelio contra eum in hunc diem pugnasti. Illius arma contra te ad tuendam Demonum sectam intenta semper fuere. Memēto pugnarum a patre Vaiuoda: & te totiens cōmissarum. Cædium quoq;: quæ de Turcis multæ sunt factę. Scit ille tua imprimis uir tute per hos annos obstatum: quominus tantum imperio potuerit progre di: quantum optauit. Vnum te odio habet: atq; unum te perditum cupit: quo sublato nihil non de Christianis sperandum sibi cognoscit. Si quid blandietur interim: aut si quid tibi permittet non alia ratione id faciet: quam ut & consulat sibi: & in omnem occasionem te opprimat. Exempla infidelitatis suæ non sunt longe petenda, te tuumq; re

gnum circundant. Recogita quæ nostra memoria in Seruia: & Bosna ab eo sunt gesta: quibusq; fallaciis miseri Christiani nimiæ pœnas fiduciæ ultimas dederint. Videbis si desint cætera hæc satis esse ad cæterorum documentum: & tuum. Credendum illi non est. Merces amicitiæ ab eo nulla querenda. De religione contenditur. Ille tuetur suam: tu tuã diuersitas hæc causæ conciliare animos uestros nullis pactionibus potest. Aut tibi dimittendus est Christus: aut Turcus suspectus semper habendus. Adde quod negligendum non est quo animo Principes Hungari: quo etiam populi pacificationem hanc sunt accæpturi. Fidelis Deo semper tua gens fuit. Militauit nomini altissimi cupidiusq; ad pugnam: q̃ ad nuptias cæteri est semper profecta. Quid iudicaturos de te illos existimas? Intuentes nulla urgente necessitate sola cupiditate: aut Seruię: aut Bosnę nonmodo cum execrando hoste sentire: sed ad oppugnandos oppugnatores sues copias iungere? Non omnium intra Hungariam fortasse pacati tibi sunt animi. Est facile: ut multos tua uirtus offendat. Multos etiam gloria urat. Danda non uidetur occasio: ut qui de te sentiunt bene sentire iam male incipiant: & qui criminari opera optant: etiam exagitandi facultatem aperte accipiant. Religione & constantia: & in periculis fide: quibus regnum parasti in posterum tibi est retinendum. proximam quoq; Boemiam tot iam annos a te oppugnatam non ne dicturam agnoscis: non pro iudicio Romanę Sedis tollendisq; erroribus: Sed ad solam ampliandæ potestatis curam tam diu bellatum esse? Tantamq; rerum: atq; hominum editam stragem? Quando pro seruia: & Bosna: non cum hereticis sed quod fœdius est pacem procuratam cum infidelibus inspicient. Retinendum ubiq; etiam inter tuos est nomen bonum fili charissime. Idq; nõmodo ante ponendum cæteris rebus: sed morte etiam si expediat redimendum: qua in re animaduerti quoq; oportet: quantum Cæsar: & circunstantes Germaniæ principes probaturi factum hoc sint: quantumq; miraturi mutationem hanc subitam tantæq; iacturæ crescet haud dubie illis suspitio: in te amor non crescet. Nouorum forte etiam consiliorum causam præstabis. Quæ qualia futura sint arbitrari tu melius potes: cui sunt nota propinqua. Nos de te solliciti sine metu esse non possumus: & libenter quę sentimus eloquimur. Quin & nos quoq; a quibus summe diligeris: cum te hosti nostro conciliatũ uidebimus: xp̃ianisq; uiribus illi adesse haud sane ii esse ad res tuas poterimus: q̃ cuperemus. Respectus tam abominandæ societatis necessario mentem nostram a multis auerteret. Sequi erit necesse cõsensum ecclesię: nec blandiri illi: quem illa non probet. Etenim assistens Turco Dominicum gregem oppugnas. In Vsloncassanum mittens arma uenietem defensorem debilitas

sentit ille nobiscum sentit cum Venetis. Id querens ut malignus hostis: nec fidelibus nocere: nec infidelibus possit. Quam ob causam nos: atq; illi non modo certos in exhortationem suscepti operis nostris nominibus misimus: Sed classem quoq; una cum sapientissimo Rege Ferdinando emisimus. Qua distractus Turcus minus ad resistendum efficax fuit. Et tu nouo consilio ad impediendam consentientem Italiam turbandamq; ultionem Dei: quæ de inimicis nostris cum inimicis pacem paratur facere: & præsidium mittere: & præsentem christianorum spem interuertere cogitas? Ne negligе quæsumus famam tuam Mathia Rex. Crudelis est qui illius curam non habet. Nulla re tam clarere magni Principes solent: q̃ opinione cōstantis uirtutis. In quo illam homines intuētur dignum summis honoribus ducunt. Eam quidem cōmendationem facta ingentia tibi hactenus peperere præterita repete etiam: qua animi magnitudine regnum parasti: qua conseruasti: quibus etiam præliis Turcorum impetus retrudisti. Quanta demum laude Bohemicam heresim iudicio Romanæ Sedis damnatam armis uictricibus attriuisti. in ore hæc omnium sunt. Atq; omnium uocibus & litteris feruntur in cælum. Quid aliud nunc est moliri quæ de te nuntiantur q̃ de tanto gradu glorię cadere? Laborum præteritorum fructum amittere? Athletæ Christi nomen eiicere: & consensoris infidelium summere? Miseram commutationem o fili atq; omnium iudicio nostro miserrimam? Pro gloria ignominiam. Pro salute infœlicitatem. Pro gratia indignationem. Pro spe retributionum Metum ultionis mutare. Et enim si hunc cum hoste consensum: & ferendum auxilium ingratum Deo non putas erras uehementer. Odibile illi erit: atq; infestum. Nec talem putabit pro tantis iterū meritis retribui gratiam debuisse. Quo in loco etiam attendi est opus: quid inde consequi: & formidari merito possit. Scis potestatem humanam omnem a Deo esse. Per illum dari: & adimi. Maiorem esse qui in cælis regnat q̃ qui in terra. Dominus Inquit pro propheta pauperem facit: & ditat humiliat: & exaltat. Quæ manus misericorditer astitit tibi laboranti pro fide ac cadere nunq̃ permisit: Eadem indignata: si remittetur: quo te in duris rebus præsidio munies? aut quem alium subleuatorem parabis. Cantat ecclesia. Nisi Dn̄s custodierit ciuitatem frustra uigilat qui custodit eam. I manu sua sunt omnes fines terræ: & sine eius ope inanes sunt nostri conatus. Noli tantum fidere uiribus tuis: tantumq; in armis spei reponere: ut ualere contra indignantem Dominum aliquid credas. Sicut fluit terra a facie ignis: sic pereunt peccatores a facie Dei. Defensorem tibi illum conserua: quo etiam propugnatore: & duce dissipasti semp impiorum consilia. Idq; age ut in omnibus uiis tuis illum cogites: & illi seruias soli. Seruire au

tem soli non potes: si te cum hoste suo coniungas. Sacri enim eloquii est uer bum. Nemo potest dominis duobus seruire. Si non duobus Dominis utri‑ q; duobus hostibus minus. Increpat Apostolus Paulus. Quae participatio iusticiae cum iniquitate? Aut quae societas luci ad tenebras? Aut quae con‑ iunctio Christi ad Belial? Aut quae pars fideli cum infidele. Aut qui con‑ sensus templo Dei cum idolis? Summa est omnium fili charissime: ad quā haec scripta referimus. Si cogitasti quod fertur frange funestum consilium: & coniunge Deo. Nulla te impraesentiarum necessitas ad pactiones has ur get. Si non cogitasti: etiam laetare tantam de te: & rebus tuis apud nos cu‑ ram esse. Colloquimur tecum in charitate Christi: sicq; agimus libere: ut cum eo est Rege agendum quem semper laudauit: & dilexit ecclesia: quiq; uocem patris patienter possit audire. Nil quod nunciatum est credimus. Ad sollicitipastoris officium omnia scripsimus. Dominus sit in corde tuo: & gressus tuos dirigat in semitam rectam. Crescere te faciat omnibus die‑ bus uitę: & Dn̄m inimicorum tuorum ad gloriā suam constituat.

Campano.

Recrearunt me litterae tuae: Imprimis charitas qua consolaris: spō des: & cōsulis: meorumq; saluti intrepide ades. Quam pulchrū est beneficium serere: ut possis gratiam metere. Heu quid mihi Campanus olim Perusia accitus: Pio cōmēdatus: Praesul factus: Praeses ad iutus: in omni uita charissimus habitus? Illo nihil nūc opportunius ad prae sentem tristiciam. Ita quaeso in redimendo fratre aduigila. Adiuua consilio: & ope: Motumq; omnem querelarum: si quae excitātur: auctoritate: & gra tia comprime. Te admonente de iis ad pontificem retuli: turpitudinem fa‑ cti in familiam referens. De ueneno id docens: quod re uera est factum. Ad didi philtra: incantationes: & horum iudicem libellum: qui cum uenenis est ad me missus. Horrere uisus est scoelus non caedē. Usq; adeo in Cesum com motus: ut iusserit libellum mitti ad se: quem manibus suis cremaret. Non nihil hoc duco: sed me terret facilitas: atq; obliuio. Plus longe praesidii in le gato repono: qui cum mox uenturus sit in prouinciam: de omnibus a me ad uerum edoctus operam suam est plane pollicitus: ut etiam egredienti ar‑ cem fratri futurum se comitem dixerit. Hinc ego: at tu isthinc reliqua con fice: id potissimum curans: ut intercipiantur surgentes querelae: qui‑ bus subiici faces fraternae inuidiae possint. Praefecturae prorogationem ne impetrare possim plurima obstant: imprimis conclauis iurata lex prohi bens supra biennium arcē ullam continuari. Spes euadendi in brachio mul ta est: In legato magna. Si uerum quęris: in te uno maxima. Proinde tuum hoc onus opusq; existima. Si putas ante pręfecturae finem non educendam

familiam permitto quod uis. Quo tamen consilio ducerer a Brunoro intel lige. Ab eodẽ cætera audi: quæ ne te longitudine morer in litteras suas con ieci. De malis domesticis hactenus. Legatus: quem dico mihi: & Senensi amicissimus factus bis per hos dies nos conuiuio ludisq; accepit. Inter ce nandum uaria oblata sunt Epigrãmata tam quidem multa: quam mala. Rogatus quid de iis sentirem: quid inquam aliud quam mala? Et ad eum uersus. Pauca sunt pater: quæ immortalem possunt te reddere. Si uerum dicimus nulla præter Campanica. Hoc inquit ille indignor: quod epistolas ad me scribit non carmina. Pluris unum modo carmen facio: q̃ epistolas de cem. Spopondi obrutum iri posthac uersibus tuis. Itaq; ne uel mendacii: uel exiguę apud te gratiæ arguar quottidianis epigrãmatibus tuum illum fac: atq; oblecta: in iis si Papiensi esse unus semper pes potest barbatos du os eodẽ hamo semp piscabere. Quod ex urbe nunciẽ hoc trĩ est. Pontifex secedit tybur. Senas aufugit Senẽsis. Eodẽ illũ mox cõsequar. Cæteri pa trũ spectant loca quo trahit sua queq; uoluptas. In audiendis ad fastidiũ prouincialibus tu istic aures exerce. Vale. Romæ. ii. Iulii. M.cccclxxiii.

Campano.

HEn tibi ad Spoletinos litteras chirographi mei: sic feruidas: ut manu appræhendi. sic uehementes: ut sustineri: sic ingeniosas: ut sine summa inhumanitate reiici nequeant. Ego tamen quantum profuturę sint nescio. Superba ciuitas est factionibus quottidianis sic ad im pietatem exercita: ut neq; Pontificum imperia: nec super eminens ars ad se rociam deponendam quandoq; ualuerint. In cõmendatione amici nuda pu ta q̃tum erit auctoritatis: uel gratiæ. Si Iordano profuero: erit q^d utriq; con gratuler. Si minus q^d læter non infumatũ iri numen tuũ: quod inodorasti olim tam charis odoribus. Vale. Romæ ad sextam Iulii. M.cccclxxiii.

Episcopo Capaciensi.

PRotonotario cluniacensi nulla est cã: cur amicos Cardinales ac cuset. Ab hisq;: ut scribis partim deceptũ partim male adiutũ se lamẽtet. Officia illoꝝ suæ dignitati nõ defuere. Cõmendarũt Præcati sunt. Sententiis adiuuere. Maior ratio meo iudicio ut præteriretur effecit: notior fortasse nobis q̃ uobis. Meministi sedẽte Paulo Cardinales quattuor secreto creatos fuisse. Illo defuncto aperte reiectos. Inter eos repul sus fuit sabellus: & Venetus. De sabello quidem quæ mens sit quibusdam ex patribus ipse tu scis. Veneto etiam trium Venetorum Cardinalium nu merus plurimum obstat. Horum quãtum ego puto societas cluniacensem nostrum exclusit. Per eius ingressum putatum est illis quoq; posse aliquan do aditum aperiri. Sententiæ huius auctores numero plures fuere: & multi

tudine nos peruicerunt: Vt enim in cæteris: sic in nostro quoq; senatu ex maiore numero semper decernitur. Pontifici quoq; sua cura non defuit me mori insce eligendo illos ipsos non affuisse. Litteræ Ducis Matisconensem cõmendantes: maiorq; pars patrum abolende occultæ creationi intenta fa cile Pontificem in hunc q̃ illum inclinarunt. Omnia planius insigni equiti Iacobo aperui: q nup ad nos pro cluniacensi est missus. Illũ tu audiẽs ratio nes consiliorum nostrorum plene intelliges. Nam qui uel ipsi Matisconẽsi uel oratori ad Ferdinandum profecto facti culpam ascribunt in errore sunt non mediocri. Optare forsam cardinalatum hunc potuere: sed certe nõ sũt operati. Perosa ut dixi societas hoc fecit quod factũ audisti. De protonota rio tamen non sum sine spe. Confido Pontificem Patresq; omnes augendis honoribus suis non defuturos: Quam ad rem fauet fauturusq; est ipse Ma tisconensis: Qui de dignatione sua sentit bene: & honorifice loquitur. Pater est mi Capaciensis ut ante nobis incognitus: Sic nunc cognitus propter humanitatem suam Ingenium: & litteras nostro ordini carus. De illo om nia expectamus: quæ conuenire in Cardinalem egregium possent. Nudius tertius certe Ducis causæ cum de ea relatum esset ad patres constantissime affuit. Ita ut memoria eius & fide: & sermone non inerudito sint plurimũ delectati. Quantum ad annos uitæ tantum meo iudicio ad meritũ addet. Fecisti recte secum per litteras gratulari. Beniuolentiam eius censeo in dies magis augeas tibi ac serues cum ego illum amem atq; illi sim debitus non potes tu nec debes: qui mihi es necessarius non eandem charitatem suscipe re. Duci oro me cõmendes: cuius animum: & gloriosa opera ex tuis litteris cupide legi. Te etiam hortor ut de reditu in Italiam cogites. Ad obliuionẽ eni ẽt tuoꝝ omniũ satis iã supq; abfuisti. Vale Romæ. vii. Iulii. M. ccccliii.

Episcopo Melitensi.

REcitatæ hodie in Senatu sunt litteræ Regis ad Pontificẽ & nos: quibus de tua ad Melitensem Ecclesiã ordinatione gratias agit. Laudatus est omnium uoce: Deoq; habitæ: quod tantæ uirtutis rationem habendam putauerit. Quod rari Principes faciunt: ut pro acce ptis Episcopis gratias agant. Hoc ita in eo est comendatum: ut cupidores iam ad omnia cõcedenda q̃ accipienda facti merito uideamur. Laudi huic cumulum addidit: quod ego in patrum frequentia de pecunia pro te impẽ denda ab eo impetratum adieci. Visus est non uerbo tantum quod cæteri: sed re quoq; quod nulli uirtuti suorum: & beniuolentiæ subuenire. Illi respõ deo. Quam recte egerit mõstro: & de te addo: quæ charitas imperauit. Cu ra litteras in tempore reddi. Ego hinc ad presentis undecimam abeo. Senis ero ad medium octobrem. Si aut scribendum Papiensi est: aut illi aliquid

tua uel Regis causa iniungendum; scis ubi inuenturæ me tuæ litteræ sint.
Vale mi pater. Romæ viii Iulii. M.cccclxxiii.

Cardinali Matisconensi.

CRas i Tusciam abeo. Si uenturus illuc es expecto te obuiis manibus. Si minus: Papiensis tui memoriam habe. In hoc abitu te ueneratum non ueni ne ambos in his æstibus fatigarem. Sum tamen animo tecum. Cōmendo tuæ dignationi familiam domi relictam: domumq3: & me. spe tui patrocinii libentius abero. Cum Oratore Ducis tui sum multa locutus: hortatus quoq3 ad ea scribenda quæ de tota re longo sermone explicui: Docens non tuo: non alterius cuiusq̄ artificio: sed solis factionibus nostris cluniacensem preteritum. Assensit omnibus. A pontifice quoq3 se ea accepisse ait. Persuasus uidetur redire: & aquam non stipulā ad Ducem referre. Pro tua in me charitate uolui ne hæc ignorares. si quando ad te scripsero rogo ne manum calamus grauet. Vale. Romæ Die. xi. Iulii. M.cccclxxiii.

Episcopo Eugubino. L. Grifo.

ACcinctus iam sum ad Tuscum secessum. Relinquo tibi animū meum. Relinquo gratias: quas pro tot tuis i me meritis debeo. Cura ut ualeas: uitamq3 uitæ commodis præferas. Meorum negocia in fidem tuam suscipito: & quæ Pontifex dedit pugna ne adimat. Serendi beneficii in hac potestate Palatina tibi est tempus. Dies totos ita sere: ut uberem gratiæ messem tuis temporibus colligas. Dominicum Lucensem contubernalem meum tibi commendo. Vir est ingenii nescio maioris: an fidei. Mihi certe ita charus ut dimidium animæ meæ secum habeat semper. Quod illi fit Papiensi tuo fit. Aget tecum de iis: quæ patres nonnulli a Pontifice petiere. Hoc præsta: ut inchoatum a nobis beneficium: ab illo promissum: perfectum tua opera uideamus. Disperseam si in quenq̄ impertiri te rectius potest. Vale. Romæ. xi. Iulii. M.cccclxxiii.

Cardinali Neapolitano.

NOcte hac Senam discedo: utinam ea alacritatē: qua eram soliti tus cum nō animi solum nostri conueniebant: sed sententiæ quoq3 diuersæ causæ noua nos infœlicitate distulerunt. Sed confido in idem breui redibimus. Moueri aliquando loco solent amicicitæ: non semper deiici. Vbicunq3 sum: præteritorum q̄ præsentium libentius reminiscor. Commendo tuæ Dignationi meos qui Romæ erunt. Venient ad te sæpe: cum fideli opera egebunt. Suscipe eos: & protege: & Vale. Romæ. xi. Iulii. M.cccclxiii.

Ex itinere Senas.

Vrbe recedenti magna est discordia mecum.
Læta quidem mens est Triste supercilium.
Id tamen ut ueni Bacchanum tollitur:& post.
Sermo Iocus Risus quodq; uix est bibitur.

De Caupona Sutrina.

Hic Mariottus olim uendebat iurgia sed nunc
Pauperiem immondam Cacianimicus.Eo hinc:

Ex itinere.

Gaudia quæ quondam fuerant te sena petenti:
Non eadem nunc sunt.Iid puto fit Senio.

Ex itinere.

Mox post Recursi cauponas quercula dextra est.
Inde Pientinum summe uiator iter.

De Gregorio Caupone Aquæ pendentis.

Diuerte huc hospes melius diuertere non est.
Hic bene dormitur pascitur:& bibitur.

De Caupona ad Paleam Fluuium.

Ad Paleam caupona tibi dabit acida uina:
Panem atrum fœda & lintea cimicibus:

Ex Itinere de Caupona Recursi.

Turpis inops fetida:& spurca est Caupona Recursi.
Aestate ut fornax hyemibus ut glacies.
Tecta labant.Paries Tabulata insistier unq̄
Non potis est stulte Soluitur ut timeas.

Cardinali Senensi.

IMperiose nimium ad litteras nostras Ferdinādus rescripsit. Collegii decreto assentiri non uult.Conculcari uidelicet hūc ordinē quęrit:se eleuari. Anellus orator responsi huius non minus autē abitus tui fiducia:circuit iterum patres:& furit:& quibus potest minatur. Tifernatem quoq; aperte deposcit. Nos parati sumus non deesse communibus nostris.Pontificem tamen timemus: & numerum suum nostro maiorem:sed non meliorem.Rothomagensis atq; Vrsinus lamentantur misere ad me quod tam cito abisses. Expectari oportuisse dixerunt donec itellectum esset:quo animo Rex accepisset dilationem decretam.Ego quoq; eadem monuissem si ante discessum me appellasses. Sed fugis semper non abis.Idq; ut apparet tam in grauibus q̄ in leuibus facis.Quietos nos excitasti in suffragium tuum:& nondum contentione sedata in discrimine deseris.Plane tibi succenseo:Ac q̄q̄ Cardinali Vellerem tamen aures si ad te us

q̄ manus meæ pertingerent. Hodie Rothomagensis atq̄ ego ea ipsa de re Cardinalē Sancti Xisti adiuimus. Is: & si nobis multa pollicitus sit tamen sine cura uenientis Senatus non sumus. Præsidio nobis sit Deus: causamq̄ Vicariæ sedis non deserat. Ego quicquid hic studii: & gratiæ habeo pro te si ne defatigatione impendā. Sed utinā sim in tanta re satis. scribenda hæc du xi: ut tu partim nobiscum animo pendeas: Partim ut clam habita lamenta ri non possis. Diebus singulis ad omnem nuntii oportunitatem scies quod fiat. Vale calendis Iulii. M.cccclxxiii.

Regi Ferdinando. Pro Collegio.

VTinam de creando uel differendo Cardinali quem petis celsitu do tua: & nos conuenirēmus iudiciis. Eandem i hac re de nobis experireris beniuolentiam: quam sedente Pio: Paulo: & xysto in grauioribus es semper expertus. Sed diuersa sententia diuersum quoq̄ exi tum querit. Tu onus nostrum non putas creari nunc Cardinalem. Offen sionis autem tuæ existimas diutius illum differri. Nos contra in expectatiō ne modici temporis detrimentum tuum nullum cognoscimus. In anticipa tione uero iacturam: & dedecus Beatissimi. D. n: ac nostrum. Rationes in super collegii infirmæ tibi ad probandum uidentur. Nobis tuæ ad diluen dum perfaciles. In hac diuersitate iudiciorum non disputamus utrum utri sit æquius cedere utrum utri facilius assentiri. Vtri etiam ad tenendā sen tentiam maior necessitas immineat. Cum filio & enim Romanæ sedis est sermo cum quo propositum est noli nisi pacatum pium: & reuerens agi. Malumusq̄ tacendo: & patiendo seruare Sacerdotalem modestiam q̄ alter cando de nostro in te affectu minus probare q̄ sit. Hoc tantum consensu omnium scribimus. Doleremus nos plurimum sine onere Apostolicæ Sedis si ne insigni leuitatis: & inconstantiæ nota non posse a nobis patri & Domi no nostro aliud consuli: q̄ quod nuper consultum: & impetratum per nos cognouisti. Præsertim quod ea res plurimum his temporibus ē necessaria. Scripta iam Cæsari: & Francorum Regi uulgo quoq̄ ab omnibus cogni ta. Non conuenit primis Christianorum principibus mendaci significatio ne illudi etiam Cardinales quidam salutis causa iam abiere: & ad abitum parati sunt plures. Insolitum est sine patrum frequentia Cardinalem crea ri. Rogamus proinde si iteratis precibus ullus est locus: ut necessitati no stræ æqua sit tua serenitas: neq̄ amicissimum senatum bene de te meritum ad bene promerendum paratum postulatis incōmodis agas. Cum per nos ipsos incitati satis ad omnē occasionem tuæ gloriæ simus. Dicemus in cal ce secundarum litterarum: quod certa ratione imprimis tacendum putaui mus. Id q̄ quanti sit tua sapientia expendat. Solita est hęc sedes cōmenda

tionibus Principum non semper. Aliquando tamen certos aliquos ad Car dinalatum assummere: Sed eorum assumendorum iudicium libere ad illos remittere ut nouo sic summi: & alieni magisq; nostri honoris exemplo nūc primum factum meminimus. In ea condictione cum serenitatem tuā una cum Cęsare: & Francorum Rege eadem sedes incluserit non est cur in no stram gratiam:& extimationem breuis temporis morā pacienti animo nō debeas ferre. Vale. v. Iulii. M.cccclxxiii.

Episcopo Lucensi.

MItto ad te Christophorum Nepotem tantum adiiciens ad beni uolentę am nostram quātum ad laborem tuū addi intelligo. Cur prius nō miserim ex litteris Fortiguerræ accipies. Ex illo cognosces: quo cultu illum haberi desiderem:& ad disciplinam suam quid utile iu dicem. Sūma est: ut modeste uestiat ut famuletur cæteris. Vt nec apud tuā Dignationem: nec apud ciues Cardinalis nepotem se sentiat. Animo demisso ad litteras:& bonos mores est opus. Indulgentia nil ad utrunq; dete rius. Ea contumacem adolescentiam facit: uiamq; aperit ad procliue libidi dinum. Supercilio melius q̄ risu ingenia nonnulla reguntur. Quale cū esse huius existimem: in seueritatem potius q̄ in blanditias inclinandum:& cen seo:& suadeo. Sed tu qui ad depręhendendos sensus es perspicax: excusso adolescente statim cognosces: qua sit a te manu regendus. Ego quid tuæ charitati oneris dem haup sane ignoro. Quid etiam pro tanto officio debeam plane perspicio. Sed quod huius disciplinam & uitam ante omnia cu pio coactus sum tibi uni quē maxime amo: cuiusq; integritatē:& religionē admiror pignus carissimum credere. Pro mansuetudine tua ita id feres: ut nullum me reddendæ gratiæ tempus pretermissurum unq̄ confidas. Senis xxiii. Iulii. M.cccclxxiii.

Cardinali Sancti xysti legato.

VRbe discedens egi tuæ Dignationi gratias de Semestri addito ad assisinæ Arcis custodiam litterasq; ipsas dedi Sacramoro no stro tibi reddendas. Nunc gratulor tibi quod Florentinam eccle siam sis assecutus. Siue enim eam retenturus sis siue alterius gratia dimissurus accessionem tamen attulisse puto æstimationi: & commodis tuis. Hunc Fortunæ cursum perpetuet Dominus. Tuæ certe uirtuti:& Magna nimitati:& in omnes: qui te colunt beneficentię summa omnia iure deben tur. Audio porro incolumem te in prouinciam peruenisse: & summa popu lorum gratia magnis ubiq; honoribus accipi. Hoc & si pro officio:& di gnitate;& nomine plane euenturum antea crederem: cumulate tamen eue nisse plurimum lætor. Spero Legationem hanc te pręsente Prouincialibus

non tam expectate q̃ concupite: q̃ neceſſarie ſaluti futuram. Quod enim nemo antehac aſſequi ualuit ut tranquilla præſtaret omnia: hoc auctoritate: & imperio tuo ita adimplebitur: ut non ad auariciam: & ambitionẽ: ſed ad ſolam Prouinciæ ſanitatem ueniſſe merito iudiceris. Ei rei ut te totũ dedas pro mea fide quoad poſſum exhortor. Nulli (quod ſim memor) tantũ poteſtatis ad præſidatum ætate noſtra attulere quãtum tu: & ab pietate ĩte Pontificis: & ab ingenio tuo: & magnitudine animi crederis attuliſſe. Quæ tibi adiumenta cum ſint: omnino prima hæc adminiſtrãdi cura a uirtutis eſt commendatione ducenda: ut nihil iam refert quod in his iuuenilibus annis non dignum tuis meritis uideatur. Sed hæc tu ipſe ex te melius. Ego ad me uenio. Es memor Reuerendiſſime pater quãto affectu Romæ commendaui tibi neceſſarium meum Arcis quam dixi præfectum. Nõ minori cura cogor nunc commendare. Afflictæ res eius maiorem mihi indies miſericordiam excitant. Tua pietas omnia ad ſalutem ſuam: & ſuorum ſpopondit. Mittit nunc ad te: de quo ſpem certam illi promiſi. Audi obſecro neceſſitates eius: eaq; beneficentia ſubueni: qua tuis omnibus ſoles. Tui & enim nos omnes ſumus. Vna benignitatis opera libera illum: & me ſollicitudinibus: quibus nunc angimur. Hoc ita a te peto: & precor ut magis certe non poſſim. Non alienis atq; externis tuum beneficium cõfers: ſed his: qui tecũ uicturi referre tibi aliquãdo gratiam cũ fœnore poterũt. De Senẽſibus delitiis ideo minus tecum nunc iocor: quod haud ſane læto animo ſũ. Triſticiam noſtram ſi uerbo uno depuleris habebis quottidie quod iucunde legas: quod abunde rideas: quod mihi quoq; perſæpe inuideas. Bene uale. Senis penultima. Iulii. M.cccclxxiii.

Cardinali Sancti Xyſti.

TVus in Arcem Aſſiſinatem aſcenſus triſtem me fraterno caſu in hylaritatem adduxit. Scripſit ille ad me quãta lenitate eũ acceperis: quanta pietate ſis conſolatus: ut illico pœnam ulti doloris iuſſeris tolli: & ſpem continuandæ cuſtodię dederis. Acclamantibuſq;: qui te circunſtabant ſalutare nomẽ tuum: uolueris quoq; indicandi in me animi cauſa meũ ittidem acclamari. Magna hæc ſunt: magni ſemper a me æſtimanda. Non poſſum gratias dignas referre: habeo tamen quas poſſũ. Referet pro me: cuius in manu eſt omnis gratiæ plęnitudo. Ego ut ĩ tuam clientellam me dedi ita in ea perſeuerabo. Nec temporum mutatio tui Papienſis fidem mutabit. Ita tibi de me perſuade. Ita chirographum hoc meę ſponſionis conde: & ſerua: Vt ſi quando immemorem beneficii uideris: conuincere ingratitudinem ſcripto teſtimonio poſſis. Sed de his hactenus. Audio te Mediolanum iturum: inde diuerſurum Patauium uoti ſoluendi cau

sa. Ito fœliciter Pater Amplissime. Eunti: & redeunti comes sit Dominus.

Visitassem tuã. D. Florentiæ: nisi & celerem tuum inde discessum: & meum importunum officium ueritus essem. Id tu uel ignosce: uel proba. Vnum te precor: nõ tam meo: q̃ nostræ reip. nomine: ut celeriter redeas. Absente te non possunt non iacturam publica facere. Tu unus homo nobis consulendo: & prouidẽdo restituis rem. Hoc quæso habeas cordi semper: & peregrinans sedulo cogites: quę occurrere ad animum sapientibus solent. Breuis hora magna sępe affert incommoda: Eo autem plærunq; maiora: quo longius a circumspiciendis nostris rationibus sumus. Vt imprudenter tecum loquar: amanter certe loqui me sentio. Charitati fidelis amici ueniam dabis. Est quod te etiam extrema epistola rogem: Veniet cum iis litteris Raphaęl Fulginas Niceni defuncti cubicularius: qui propter ueterem consuetudinem nostram meeum nunc est. Eget patrocinio tuo ad redimendã de aduersariorum manibus diuturni seruitii non magnam mercedem: audi eũ precor honore meo: & pro tua etiam pia consuetudine adiuua. Si ulla in te uiui Niceni fuit iniuria expertes iniuriæ serui pro Domino pœnã nõ luant. Mortui beneficium recordare potius q̃ contumelias. Si enim uerum expẽdere uolumus: & Papiensi tuo aliquid credis: Illius etiam absentis umbra Cardinalem fecit Pontificem nostrũ: a quo quidem Cardinalatu & Xystus est: & tu Sancti xysti. Affui in eo consistorio: & cuncta inspexi: & quid ad quemq; tunc creatum Cardinalem Paulum induxerit plane sum cõtem platus. Iterum crede Niceni auctoritatem ad balnea Viterbiẽsia licet agẽtis initium fortunę tuæ: & omnium: qui ab xysto sunt illo die dedisse. Quo magis has inopes eius reliquias fidei: & bonitati tuę etiam atq; etiam cõmendo his litteris: ut si minus noua adipisci sinuntur: uetera tamen ab illo patre propter seruitium fidele accepta non cogantur dimittere. Beneuale. Senis. xxv. Augusti. M. cccclxxiii.

Campano.

LEgati nostri in Nicolaum benignitas tam fuit grata: q̃ necessaria. Misi Florentiam: qui meo nomine gratias ageret. Litteris addidi quod suæ beneficentiæ conueniens uidebatur. Itidem tibi pro tantis officiis debitas ago. Puto commendatione tua non minus q̃ mea indulta esse quæ memoras. Is semper es in me: & meos: ut Campani nunq̃ sit pœnitendum. Quod uero scribis cum Præfecto arcis non uis: attende in rem eius ne sit. Nosco ingenium hominis usu exploratum nõ argumentis. Blandiciis nunq̃ fit melior. Agunt eum præcipitem patrocinia certa. Assiduo metu nihil ad sanitatem est pręsentius. In sacerdotem Cesum nefarius fuit: In genus suum turpis: In se ipsum quoq; temerarius. Vna flagitii diffi

mulatione mederi malis his poterat:& cum ei esset & in sinu dedecus:aper ta ultione super imposuit capiti. Proinde si mihi de meis aliquid credis per mitte ut ab illorum ingeniis:& loquar & sileam. Habendæ Deo sunt gra tiæ quod in Pontificem mitem incidimus:in amicum Legatum:in Præsidē te:cuius in me amor maior esse non potest. Sedente Paulo si hæc accidissēt uix Iouis quadrigis effugere suppliciū poterat. Quod uero ipsum Legatū ita tuum feceris:ut etiam a te conueniendi Leges accipiat plurimum læ tor. Id es assecutus quod xysto in hunc diem nō licuit. Vide quid musæ:qd tua dexteritas possit. Omni diligentia tibi patrem hunc retine. Colit inge nia:quod ad te antea scripsi. Et tā multa potest. q̄ multa uideri uult posse. dies eius una centum annis nostris erit tibi utilior. Hortor tamen:ut quāto ille plus permittit licentiæ tanto tu tibi minus desummas. Magnorum uo luntates sunt plenæ discriminum: Nec cuiusuis obsequi: & īgenii est: illas sine offensione tractare. Attendendæ sunt mentes eorum ac studia. iisq; ac commodandæ artes placendi. Hæc ideo libentius scribo: quod tuæ inge nuæ libertatis non inscius:quæ ego aliquando non æquo tantum:sed grato quoq; animo accepi:uereor ne hic noster non eodem sit accepturus: cum magnum discrimen inter meam atq; illius consuetudinem sit. Tuæ erit mo derationis uidere: ut quod adultæ beniuolentiæ obesse non potuit:nascenti ne noceat. & quę humilem Papiensem delectant Potentem ne exasperent. Adiuuare facibus solem hæc admonens. Sed quid non sibi arrogat chari tas? Quod me gratia Prouincialium uincas id facile audio. Vt īgenio & lit teris:sic uirtute me superatum semper confiteor. Perge Campane:tuiq; te si milem serua: Id agens sedulo ut plus nominis q̄ nummorum prouincia de cedens reportes ad nos si ad breue te adiuuabunt: hoc per omnem uitam ad digniora uiam aperiet. Etiam quod eadem imperat charitas:inter curas tuas musas ne neglige. Subduc dierum particulā: lege: ac scribe. Inter scri bendum quicquid id sit quod spectent calami: Papiensis tui memoriam ha be. Vale. Vltima Augusti. M.cccclxxiii.

Francisco Philelpho.

NOnum Sfortiados tuæ librum:quem iam diu misisse te ais scito in hunc diem itinere deuio tardatum non peruenisse ad me. Ad quos peruenerit tecum recogita. Arriuabenum culpare non au deo. Is cum in cæteros semper officiosissimus fuerit:nostri etiam obseruan tissimus tarditatis huius putandus est expers. Sed quandocūq; aduenerit uel dimissus:uel uiarum peritior factus:auidis oculis legetur:Primisq; octo libris adiunctus non postremum in bibliotecha locum tenebit. Tibi grati as ago:nonmodo quod communicanda scripta tua putaueris: sed quod de

co scribendum censueris: cuius gloria illustrauit Italiam: auctoritas Transalpina continuit. Beneficētia in multos: In me unum prope singularis charitas fuit. De rebus meis quod i extrema epistola petis: sic breuiter accipe. Valitudine bona sum e: consiliquo ante: animo ad publica cupido: ad consulendum forti: ad perferenda quę accidant magno. Lego & scribo cum uacat. Si quęris quę? Ea tantum quę consolari: & reddere meliorem me possint. Breuius & plęnius exprimere totum Papiensem tibi non potui. Senis. xiiii. Septembris. M. cccclxxiii.

Franciscus Philelphus Iacobo Cardinali Papiensi.

T Vas optatissimas litteras: quas tandem uitas ad. xviii. calendas Octobres ad me dederas: tanta cum uoluptate perlegi: ut nihil mihi hoc tempore potuisset: aut lętius: aut magis ex sententia mea contingere: nam cum sæpe antea ad te scripsissem pater clemētissime: neq; ea qua per humaniter: atq; per benigne consueueras officii uicissitudine uterer s: iure subuerebar ne quid etiam apud te monstri temporum malignitas peperisset: quod nobis quoq; incommodaret. Sed cum uideo eadem te uel facilitate: uel bonitate existere: cui nullus fortunæ liuor insolentiaq; obfuerit: iure tibi gratulor magnitudinem animi tui: absolutamq; uirtutē: quæ humanam omnem elationem infra se ducit: nihilq; censet habendum in bonis: quod Deo careat. Opto equidem tibi & diuturnam: & tranquillam uitam quo possis omnem fortunæ ludum: & spectare: & ridere. Sed hęc hactenus. Didiceram proximis diebus ex illius nostri Ioannis Petri litteris nonum illum sfortiados nostræ librum idcirco ad te non esse perlatum: quoniam Pientiam ipse concesseras: quo ille tempore Romam peruenisset: breui tamen fore ut ad te diuerteret. cum itellexero ubi constiteris ex tua ista peregrinatione. ibit item ad te aliquid ex lucubrationibus nostris: quo non minus: ut existimo delectaberis. Vale pater: & domine colendissime. Mediolani quarto Idus Octobres. M. cccclxxiii.

Cardinali Senensi.

V Icecancellarius i hoc reditu suo diuertit ad me: & pnoctauit me cū. Multa eius de rebus Vrbanis sciscitatio fuit: quędā mea de iis cōmemoratio: quæ nihilominus in urbe ab aliis discet. A Salernitano est alienus. In Castellanū nō satis iclinat. Excludendū putat utrūq;. Ea in re cōicare tecū cōsilia: atq; operā uelle uidet. Me rogauit: ut ad id ipsum dignationē tuā hortarer. De te pdicat multa: & i Hispania pręconē se laudū tuarū fuisse testat. Presentē audies: & p tua prudētia ita offerentē accipies: ut si qd est ad cōem rē utile: nec negligi: nec parū credi appareat. Monitore nō eges. tum p te plurimū sapis. Ad officiū necessitudinis nostrę

sat est hęc lr̃is indicasse. Vale. Senis. xx. Octobris. M.cccclxxiii.

Francisco Decano Toletano.

VIden Francisce: ut exitus non boni sint ambitiosis legationibus? Ut etiam Deus nostræ uanitatis nos sępe admoneat? Negamus non fieri miracula: ut prius. Attendamus operum ultima non rariora esse his: q̃ illis diebus uidebimus. Quid in Niceni: & Vicecancellarii legatione iudicio Dei expressius? Ille ut in Galliam proficisceretur ad legatiõem quęstus: & nominis plęnam: cum antea magnus semper fuisset: nullus ex eo tempore fuit. Vendidit libertatem sententię. Seruire alienæ cupiditati coactus est. Pontifici non assensit modo in quibus uoluit: sed adiutor etiam fuit: ut iuramenta uiolarentur: & uota die electionis suę Deo oblata. Ut crearentur quoq; indigni Cardinales magna bonorum mœsticia: & graui omnium de nobis querela. Profectus est tandem. Potestatem omnem Romanę Sedis detulit secum. Conceptuum plęnus in prouinciam uenit: multa de Rege: non pauciora de se promittens. Quid iter hęc Deus ultionum Dominus? Quam insignite ostendit uanas esse hominum cogitationes? Mox ut regnum ingressus est: ipsi Regi cœpit esse suspectus. Progredi ad eum est uetitus. Menses duos ludibrio habitus tertio tandem admittitur. Uno atq; eodẽ ingrato colloquio finitur legatio. Rediit mœstus. Ad explicandas facultates: nec locus fuit: nec tẽpus. Dolore inde confectus Rauennę decessit. Domus eius tam chara: ac tanta cura extructa in inuisissimi hominis potestatem deuenit. Hortator ei absens fueram prosequendę legationis: Laudator quoq; acceptę. Sed Romam reuersus initia eius cognoscens ne proficisceretur suasi: nil sani ex malis rationibus sperans. Deposuit eam in Senatu. In Senatu illam resumpsit. Exitus fuit: quem narro. Vicecancellarius autem Pontificem nactus artibus: & corruptelis suis creatum: concupitam diu in patriam profectionem facile impetrauit: ut honoratus iret: ut populis se uisendum præberet: ut ex tribus regnis omnifariam messem commeteret. nullo ipsorum regnorum usu: nulla necessitate apostolicę Sedis Legatum pari potestate designari se procurauit. Valentiam nauigauit. Aditum legationi pecunia redimens: in ulteriorem Hispaniam transiit: utrobiq; multa uanitatis: & luxus: & ambitionis: & auariciæ documenta relinquens: nullo eorum perfecto: quod sibi ad nomẽ legationis prætenderat. odio Principum: & populorum renauigat Romam. Ante hostium Auserici fluminis Octobris die. x. ingenti orta tempestate: conflictatis diu quatriremibus duabus: in q̃bus ipse: & familia: cũ oĩ præda Hispanica uehebatur: altera lachrymabili dãno ante oculos suos depressa est: altera quæ sua erat disfracta iam puppe cũ haud procul exitio esset: remissis pau

Iulum uentis ęgre in portum Lyburnum laecra:ac uexata protruditur. Praeter caeteram turbam quinq; & septuaginta ex familia periere. In his Episcopi tres: Pharęsis: Assisiensis: & Ortanus. Iurecōsulti amplius duodeci: eque stris ordinis sex. iactura autem rerum amplius triginta milium aureorum est aestimata. Inauia nunc appetamus. Concedamus omnia gratiae: negemusq; de erratis nostris curam Deo non esse. Francisce mi alienis exemplis erudiamur ad uitam: quorūq; perhorremus exitus facta nō imitemur. Cernis quo tandē peccata nos adigāt. Vale. Senis. xx. Octobris. M.cccclxxiii.

Campano.

Minus officiosae aliquando amiciciae sunt certę: q̄ nondum confirmatae. Illas negligentia unius: uel alterius rei non credimus posse diminui: has quod labi semper manibus formidamus assidua diligentia colimus. Accidit hoc nobis proximis mensibus quattuor nimia inueterati amoris fiducia: nec tu mihi: nec tibi ego aliquid scripsi. Sarciamus indignum silentium. Voco te primus. Vt uales Campane? Vt tibi praesidatus succedit? Vt plaeni sunt loculi? Vt abaci iam lucent argēto? Vt de futuris bona est spes? Sum Romę. Nū quid hic tua causa conari me uis? Senensis noster ex magno morbi naufragio paulatim emergit. Romae pridie calendas Decembris. M.cccclxxiii.

Campanus Iacobo Cardinali Papiensi.

Nvmen meum longo interuallo & temporis: & loci te adoro. Cum magno in discrimine positus de me cogitarem dolebam non minus me tibi perire: q̄ mihi. & puto gratia tua factum: ne perierim. Prope tibi ereptus sum mi Papiensis morbo graui: & nomine ipso non minus: q̄ re formidando. Ter extra me fui. Ter ad me redii. qui morbus inquies? Verus merus comitialis: sed natus a stomacho: & quē Cęsar aliquando perpessus est. Sed mi Papiensis: Castigans castigauit me Dn̄s: & morti non tradidit me. Videbis Campanum tuum prelatum: quē olim poetam perspexisti. Ac plane te adhortor ad aliter uiuendum. Tu me: & ego te intus: & i cute nouimus. Ventus & somnium sumus: & spuma aestuans uanitate: atq; libidine. Iam uero ad litteras tuas hac hora per Laurentium Iustinum ad me delatas: est ita ut tu scribis. Negligentiam securitas facit: & semper studiosius attendimus quae non habemus: sed resarciamus diligentia: quod dissutum negligentia est. Senensem meum uenisse ad portum: est quod illi tibi: mihi: curię congratuler. didicit suo periculo: & nostro q̄ stultū sit sine stulticia insanire. Offers operā: & polliceris: accipio fiducia qua soleo. Potes & me inter cōpetitores noiare: nō ut sperē quicq̄ adhuc: uerum ut intelligant omnes esse me tuum: & Papiensem non fortunas homi

nũ amplecti sed fouere merita: & ingenia tueri. Iniunxi his oratoribus assisi natibus de eorum Cancellario ad triennium prorogando. Dabis operam & mea: & Domini Fabiani nostri: cuius alumnus est gratia. Beneuale. Fulginii. ix. Decembris. M.cccclxxiii.

Campano.

AVdieram Senis adhuc agens te mortuũ esse: quo nuncio fuderã lachrymas nostrę beniuolentiæ debitas: Et expedire iam calamos cœperã ornandę uitę obitus causa: sed alio mox nuncio intellexi te uiuere: & leui tñ grauedine laborasse: ex qua esses illico recreatus. Qua ẽt significatione lætus opinione mali exigui pseueraui in hunc diem. Nosco nunc primũ ex lr̃is tuis comitiali morbo te correptũ fuisse: & prope mihi ademptũ. Quid audio Campane. Tantũ ne iacture me absente: & inscio pmittere fors inuida poterat? Ita quoq; erat nobis deus infestus: ut amiciciæ meæ unicũ solamen: cõium litterarũ illustre subsidiũ: ętatis nostræ certissimũ decus eripi tam subito pateret? O me ipsum sola cogitatione infœlicẽ. Diuinæ pietati sint gratię: quę te seruauit: uolucrisq; fati tardauit alas: Si animæ meę pars una pręcessisset qũo morari diutius altera poterã? spondes admonitũ te casu tanto prælatũ futurum posthac non poetã. Hac spõsione qd esse Deo gratius: & tuo Papiensi iucundius põt? qui te millies ad tractanda ea est adhortatus: quæ digna sunt sacerdotio. Ita facito frater: nec quod uulgo solet defunctus periculo liberatoris sis immemor. Vasa iræ sem p sunt plæna: & q castigauit semel: & morti non tradidit: castigare iterũ: & morti tradere per ingratitudinẽ potest. Poesim non damno. Cecinere uersibus Sybillę: & prophetę: & uiri in ecclesia celebres. Sed leuia multa: & lasciuia: quæ poesim ipsam secuntur non probo: in quibus tu qua es ingenii festiuitate cum aliquando sis crebrior quam sorti nostrę conueniat: optimum nunc spectas pœnitentię portum: mutatione consilii. Es magnæ doctrinæ: maioris ingenii. Manus ad scribendum nostro sæculo primæ. Summe iam calamos grauiores: & militet posthac Deo: quod antehac militauit gratiæ hominum. Os nostrum: quod consecratum Euangelio est: aperiri nugis non debet. Si reddituri de omni uerbo ocioso rationem sumus: quid de omni scripto futurum existimas: quod & diutius nocet: & plus semper temporis occupat? Seruus sciens uoluntatem Domini sui: & non faciẽs uapulabit plagis multis. Bene ergo tu frater: q prælatũ posthac ꝓbare te cogitas tene propositũ: nec manũ ad aratrũ tenens respexeris retro. Ea iã ætate sumus ambo: ut non minus dedecoris q̃ dãni omnis uitæ inconstantia afferat. Monita tua condam intimo pectori. Tu uicissim mea ne despice. De assisinatibus curabo quæ admones: de te præstabo quod debeo.

non patiar in Senatu taceri. Campanum: etiam si sciam censuram Barduli subeundã. Si Tifernas. Si Agnellus. Si alii eius generis plures in stadio sũt cur tanto uiro in eodem curriculo locus non pateat? Relatum nihil ad patres his ieiuniis est. Referendum ne extra ieiunia sit plane ignoro hoc scio: hoc certissimum habe nullum me tempus tui augendi: atq; ornandi pręter missurũ esse. Senensi nostro in dies melius fit. Cura tu quoq; ne rursum tibi stomachus negociũ exhibeat. Comitiali morbo nihil suspectius: ad uitæ ẽt periculũ propius. Vale. Romę. xx. Decembris. M.cccclxxiii.

Cardinali Theanensi.

PRopinquant tempora nouorum certaminum. Febris tua iam desiit. Nostra nunc inchoat. Vt ęgrotus reçurrẽtem tremorem: ita nos uocem de Cardinalibus referentem timidi expectamus. dies quæq; Senatus anxia redit. Vocari semper ad hoc ipsum ueremur. Fœlix est languor tuus: & Senensis nostri: qui nõ modo interfuturi his pugnis nõ estis: sed nec audituri quæ summo dolore cogemur sentire. Nosce dissidentem Senatum: & studia in malis contraria. Rediit Mantuanus: nullis creãdis assensurum se profitens: nisi Agnellus creat᷑. Ad hoc uenisse se ait. Huicq; uni petitioni quos potest conciliat. In hunc eundem inclinat Pontifex inclinaturusq; est sancti Xysti: si in quempiam inclinabit. Quidam ex patribus conatum non minus timent: q̃ damnant. Vicecãcellarius aperte Salernitanum oppugnat: assensurusq; Tifernati est: si præteriri illum intelligat. Habet consensores: quos tu præsens uidisti. Metu tamen Regiæ cõmendationis: quæ urget anniti uidetur ne quid de quoq; fiat. Rothomagensis Vrsinus Auinionensis Bononiensis: id ipsum sunt obstinate agressi: æquius se passuros aientes: ex urbe pelli: q̃ de sententia. Sancti Xysti eadem dicitur esse mens idem certe est sermo. Rothomagensem terret iam turba creatorũ. Vrsinum Protonotarius columna: Auinionensem Mellinus: Bononiensem ipsum creationis nomen. Quid de uobis inquies reliquis? Quo futuri animo estis? Theanensis mi sentimus idem cum iis: atq; idem optamus. Sed ab his ipsis deseri nos formidamus. Vidisti q̃ sæpe illorum adhortatione sumus in certamen adducti. In media pugna soli sumus relicti. Mea est sententia: aut futuros nouos nunc Cardinales: aut magnis contentionibus: & incommodis non futuros die Natali Domini scis quid Pontifici obtulimus. Quid Ferdinando Regi respondimus. Contra fidem datam dura erit omnis defensio: etsi publicis bonis aduersam ensem capulo nos mucrone tenebimus. Accedet consueta facilitas: ne dicam perfidia. Licet enim ad resistendum nos obfirmemus: licet fidem sententiæ mutuam demus: cũ tamen uel præteriturum Pontificem sentiemus quod odio est: uel datutum

quod est nobis in uoto cedemus illico:inq; eius sententiam cupide ibimus Non est cur nunc melius de nostra constantia sperem q̃ monstrent pręter ta. Hæc summa est omnium: quæ nunc Romæ in cogitatione patrum: & metu: & sermonibus sunt: Ideo tuæ dignationi a me scripta: ut laxamenti aliquid animo dem: & patri Theanensi filii officium reddam. Ego quod ad me attinet: nec publicis rebus: nec cõscientię sum defuturus. Vel solus per stabo in pugna: & lacertorum more amputato capite nihilominus cauda enitar quod potero. Dignationem tuam languisse omnes dolemus: Non re stitutum adhuc damnis nostris ascribimus: Abesse autẽ tam diu horis om nibus gemimus. Pręstans est fides tua: Auctoritas magna: Sentẽtia autem semper grauis & plurimi habita. Fortem pugnatorem non satis firma acies nostri ordinis perdit. Vale. Romæ. iii. Decembris. M.cccclxxiii.

Cardinali Theanensi.

HEri imperato in hodiernum Senatu: cum referri de Cardinalibus crederemus: comparatiq; animi ad certamen essent: subito ante lucem inhibitus est. Quam ob causam nescimus adhuc. Mira mur longum Põtificis feruorem tam breui spacio tepuisse. Aut sanius p no ctem cogitauit: aut fabrica improuisa ad nos deiiciendos paratur. Quicqd id erit scies illico. Ne pendeas animo pauca hęc scribo. Vale. Romæ. xv. Decembris. M.cccclxxiii.

Cardinali Theanensi.

INdulsit Pontifex: ut quæ acta hodierno Senatu sunt: Cardinali bus qui per ualitudinem domi manserant ita renunciaremus: si eadem pœna qua nobis indictum silẽtium est: illis quoq; indice remus. Est autem pœna summum Anathema: cuius absolutio suæ sit po testatis. Illius ergo denunciatione quæ fecimus tibi significo. Magna con tentione acta res est: annitente Pontifice ut Ferdinando tantum satisface ret: reluctante Collegio ut omnino nil fieret. Perseueratum in altercatione est horis fere tribus. Cupiebat ille ut arbitrio suo permitteretur creare quẽ uellet: cum tempora uiderentur creationi idonea. Nec ab iis qui Salernita num: nec ab iis qui Tifernatem impugnant permissa potestas est: uerenti bus utrisq; ne in aduersum inclinet. Delecti quattuor ex patribus sunt: Spo letanus: Rauennas: Papiensis: & Mediolanẽsis: qui uideãt quã ratione de promissis satisfacere Regi possimus. Dura admodum res: nõ tam propter Regem ipsum: qui facile in tertium quendam inclinat: q̃ pp̃ter pontificem qui deiici de Tifernate non patiť. Nescio quo tandem certamen sit euasu rum. Dubito ne Senensi: & nobis ebibendus calix hic sit. Plures numero sunt: qui Salernitano: quam qui Tifernati aduersantur. Cum illis quoq; est

Pontifex: cuius quale momentum sit satis intelligis. Nondum côuenimus ad ineundam satisfactionis uiam: sed perdifficilem eam intueor. Adiumento nobis sit Deus. Tu tibi gratulare quod ab sis: & nos miseros puta: qui celebraturi tam anxie natales hos sumus. Cura ne hæ litteræ in quencq̃ incidant: nosq; ab negligentia pœnis grauibus obligemur. Non scripsissem eas nisi affinem tuum nactus essem ad te redeuntem: qui fideliter illas perferret. Vale. Romæ. xvi. Decembris. M.cccclxxiii.

B. Cardinali Spoletano de obitu Cardinalis Theanensis.

DE ulciscendis erroribus nostris: quantũ uideo: cogitat Deus. Cõminuere nos uult ut puluerem ante faciem uẽti: & ut lutum platearum delere. Ad imum cõfusionis iudicio diuino detrudimur. Eripit consilia: ut in tenebris ambulemus. Tollit auctoritatem: ut contemptui hominibus simus. Labenti iam ordini nostro abstulit paucis annis firma præsidia: Ioãnem Cardinalem sancti Angeli: Bessarionem: Cardinalẽ Nicenum: nunc quoq; Nicolaum Cardinalem sanctæ Cecilię: quorum uirtute quanta sustinerentur tu ipse uidebas quottidie. Vno amplius: aut altero adempto quid reliqui est ad salutem? Impleri propheticũ illud Isaiæ conspicimus: Auferet Deus ab Hyerusalẽ: & ab Iuda pricipes supra quinquaginta annos: & honorabilem uultu: & consiliarium sapientem: & prudentẽ eloquii mystici: & dabit pueros principes eorũ: & effœminati dominabuntur eis. Miserandam profecto sortem: cui quod est firmum adimitur: quod infirmum relinquitur. Theanensi autem nostro quid in domo Dei utilius? Cuius uita omnis labor fuit: & ueritas: & salutare semper consilium. Meministi quæ sedente Eugenio: & Nicolao iuuenis adhuc diuersis in locis ecclesiæ præstitit. Vidisti quæ administrãte Pio magnis suis discriminibus ęgit. Erumnarum plęnus is Pontificatus fuit. Quę autem eius pars fideles curas suas non sensit? Neapolim cum missus esset ad coronam Regni Ferdinando reddendam: scis id quod tuis consiliis de recipiẽdis urbibus duabus Beneuento: & Terracina Sedes decreuerat: illius assidua diligẽtia perfectũ fuisse. Relata etiam documẽta rerum nostrarum quibus uinculum Regiæ in nos fidei: nostræq; potestatis: ac beneficii ius probabatur. Ortis deinde bellis: quibus in Flamminia: in Sabinis ad fines Campanię uexati grauiter sumus. Tenes ut sua diligentia secunda omnia nobis acciderint. Grauis hostis ad flumen Lyrim ne in Romanum agrum transiret: exiguis copiis prohibitus est. Loca munita obsessa: & capta. Oppidis pene omnibus Iacobus Sabellus exutus: qui cum Andegauensibus sentiens: omnia per Latium ad portum usq; urbis latrociniis infesta habebat. Sigismundus Malatesta attritus conclususq; Arimini ad abiurandam heresim cõpulsus

est ueniamq; petendam. Classis quoq; ex portu Pisano sanctę expeditionis causa per fretum Siciliæ Anchonam perducta. Iterum sedente Paulo Euersani fratres in ecclesiam semp impii diebus duodecim altero eorum capto: altero expulso: armis sublati: Totidemq; munitissima oppida nostræ ditioni adiuncta. Quæ omnia licet militares Duces habuerint sumus tamen experti quantum fides huius: ac labor ad exitus secundos contulerint. Erat in castris summa solertia. Vigilabat assidue. Impertiebat se singulis. Nullorũ discriminum operam suam patiebatur immunem. Aeque fortem animum in acie: & in obsidione præstabat. Ad populos uero in fidem Ecclesię tradu cendos præcipua erat cum dexteritas: tum efficacia: ut non minus administrationem omnem belli Legatus ipse adiuuerit: q̃ a belli Ducibus adiuta fuerit eius Legatio. Inter hęc autem cum cogente ui rerum aliquando acer esset: ac uehemens: nunquam tamen est suæ sortis oblitus. Nulla in eo duritas: nulla crudelitas cognita est. Satis habuit semper erratorum suorum admoneri hostes: perdi eos nunquam est passus: in eo certam uictoriam reponens: si beneficium post arma experti: fideles ex in fidelibus: boni ex improbis redderentur. quibus rebus factum uidimus: ut populi ipsi deuicti summa illum beniuolentia: summisq; honoribus prosequerentur: ut quem habuerant in bello castigatorem perfidiæ: sic in pace seruatorem fortunarum: parentemq; colerent. quorum operum sunt testes complures epistolæ Pii ad eum suo chirographo scriptæ: in quibus illi gratias agit: & usq; eo consentire consilia eius cõsiliis suis ostendit: ut quodam earum loco scribat. ss. Tua fides: & in rebus omnibus diligentia liberat nos scribẽdi onere: quia ubi tu es nos sumus. Ea facis quę ipsi nos faceremus: nec hortatõibus eges ss. Et rursum uictoriæ suæ congratulans. ss. Digna sunt inquit omni laude opera tua. A te perfidus hostis ecclesiæ domitus est: & amputatis alis in speluncam conclusus. ss. Iterum quoq; ss. Nobiscum patere fili: quia & nobiscum es regnaturus. Mitto qua inopia difficultates has militares aliquando pertulerit: ut ipso priuatim egente: Pio magnis stipendiis exhausto: cum necunde ad uictum necessaria administrarentur: misertus ego laborum: priuata illum pecunia nõnunq̃ adiuuerim. Sed nec laudi externę cessit domestica. Magna ęstimatione semper apud pontifices fuit. Rara erant de summis rebus consilia: ad quæ non uocaretur. Rari delectus patrum iter quos primus non esset. Causæ autem grauiores pene iam omnes uel illi: uel tibi: uel utriq; simul tanquam fidelibus iustitiæ ministris uno ordine iudicandæ permittebantur. In quibus qua innocentia fuerit: cõstantia: & fide: cõtinuata uirtutis opinio certo est documento. Erat porro in Senatu ad consulendum liber: ad differendum rectus: Ad bene uidenda omnia perspicax. Con

scientię:non gratię seruiebant eius iudicia. Fortis uero animus publica sem per spectans nil humile sapiebat. Erant de iis tautum sermones eius:& curę:quæ aliquando cum minus secunda ęstimatione nostra haberentur dolebat pernimium: ac uelut sibi uni pertinerent querelis assiduis requirebat. Taceo uitam eius priuatam: modestiæ sacerdotalis:ac continentiæ certissimum specimen. Non quęsierat sibi sacerdotiorum aceruos:quos in plęrisq; dolemus: non thesauros: qui nulli inuenti sunt. Censu erat sustinendæ dignitati uix suppetenti. Malebat non abundare:q̄ administrationum multitudine animam deprimi. Habitauit modicis ędibus:ut scis: iisq; conductitiis. familia perseuerauit:ut mediocri semper:ita & frugi:& diligentia sua bene instituta domus tota nil praeciosi unq̄ apparatus proposuit. Eam nos sæpe inspeximus. Aulea chari peregriniq; operis: abaciq; argentei in gradus extructi:castigata supellectili exulabant. Domini uirtute non externis artibus ædes honestabantur. Ipse uero culturæ corporis sui:atq; omnis Lenocinii negligens:quam in alios requirebat de se primus uitæ seueritatem præstabat. Mensa nihil exquisitum habuit unq̄:aut nimium. Cubiculum quoq; nil delitiosum:ac molle. Vestis erat quam uidebamus quottidiæ communis:& modica. Deniq; disciplinam omnem domus:& suam eo uir iustus redegerat:ut satisfacere castis animis nō delectare ambitiosos oculos possit. Innumera sunt:quę recensenda de suis meritis essent tam quidem magna:q̄ multa:Sed consulto ea prætereo:quod magnitudine sua librum requirerent:& propositum mihi est epistolam scribere leuatricem doloris: nō uitæ ante actæ cōmentarium texere. Hęc ideo raptim collegi:quod in recēti obitu suo deesse uocem fratris non uolui:& nuper in funere minus ueris laudibus honestatū illum cognoui. Nos Spoletani mi quos superesse annis eius uoluit Deus: laboresq; uitę paululum adhuc ultra producere grati beniuolentiæ acceptę memoriam hominis cōtineamus in animis nostris: uiuereq; inter nos q̄ diutissime illum sinamus. Vita enim mortuorum:in memoria uiuorum est posita. Imprimis autem oremus pro eo Deum: fideliq; animę pacem eius precemur:quam licet pia fide collocatā iam in sinu Abraæ credam:tamen quia incertum est homini utrum acceptione sit dignus:uel odio:& iuxta uerbum scripturæ:opera iustorum:ac sapiētum in manu sunt Dei:non desint illi fraterna suffragia. Si cum Christo regnat in cælis grauæ mentis inspector: ut & nos corregnemus orabit. Sin purgandis adhuc labibus superest aliquid:impleamus nihilominus Sacerdotum officia. Sancta enim & salubris est cogiratio pro defunctis exorare:ut a pœnis soluantur. Etiam ut ita agamus priuata nostra iuste efflagitāt. Dilexit ille nos plurimum ut scis, Eodem patre in ecclesia genitus est, Mensam sancti

Senis participauit nobiscum. Vna fuit semper nostra: & illius consiliorum: & arcanorum communicatio. Veram societatem diremit nunq̄ uel nostra offensio: uel aliena iniquitas. Perseuerauit in finē conciliatus in charitate amor. Vidisti in duris nostris quo affectu erat in nos: q̄ presto aderat consolans: uel opem quam poterat afferens. Amantissimæ fraternitatis nullū officium prætermitti est passus: Desideriis omnibus nostris ultro semper occurrens: ut non tam grati animi sit hęc recordari: q̄ inhumani non meminisse. Postremo mi pater quando in uesperum inclinat iam sol: idest ætas nostra in exitum uergit: ad iter uniuersæ carnis animas pręparemus. Omnibus enim dies illa est obeunda. Nec parcitur magno aut paruo: locupleti uel inopi. Mortuus Eugenius est: & Nicolaus: & Pius: & Paulus: quorum omnium gloriæ & funeris pariter spectatores fuimus. Defuncti illustres tot Cardinales: quorum assumptiones uidimus & sepulchra. Ambulemus dū lucem habemus ne tenebræ nos apprehendant. Si promerendi sunt nostri: & carnis habenda ratio: id agamus dum integris sensibus sumus. Libra iustiore expendemus quid cuiq; debeatur: & discriminibus testamentorum liberabimus eorum inopiam. Si procuranda futuris suffragiis animæ est salus hanc quoq; ipsi nos incolumes statuamus. Male ab hæredibus instituta nostra soluuntur. Quod sui commodi est non alienæ pietatis inspiciunt: raraq; habetur in mortuos gratitudo. Nil minus autem q̄ horam illam supremam ad hæc componenda utilem iudicemus. Plæna enim terrorum ē: & anxietatum: & tenebrarum. Dumq; inter spem uitæ metumq; pendetur integer ad nulla est animus: Interruptis uocibus ac morientibus: diminute fiunt omnia ac perturbate: & plærūq; ad alienum magis q̄ nostrum arbitrium. Quin & illud sæpe accidit ut præter spē oppressis subito sensibus: torpefacta etiam lingua: Intestati decedentes: famæ: & nostris male: deterius animæ consulamus. Pertinebit autem illuc omnis hæc diligentia: ut domesticis ante compositis: liberatiq; terrenorum cura de solis cælestibus cogitemus: tranquilliusq; in domino quiescamus. Hāc autem ipsam horā egressus in omni loco: in omni tempore uigiles expectemus: quia in quo illa nos expectet incertum habemus. Quod superueniet inquit scriptura: si benepla cito Altissimi: siue decem: siue centū anni. Saluator quoq; noster: Vigilate inquit Nescitis qua hora Dominus ueniat sero an media nocte: an Galli cātu: an mane: ne cum uenerit inueniat uos dormientes: quia beatus seruus: quem cum ueniet inuenerit sic facientem. Amen dico uobis: Super omnia bona sua constituet eum. Vale. Romæ. ii. Ianuarii. M.cccclxxiiii.

Campanus Iacobo Cardinali Papiensi.

AD cætera tu quidẽ sanctissime: ad petitionem Theanensem nihil respondisti. Hoc quãtis optauerim uotis cui q̃ tibi est exploratius? Ad Regẽ spectat inquis. An me tam censes obscurum: ut Regi sim incognitus? Tam infidelem aut inofficiosum: ut ingratus? Petiuit pro nepotibus Cardinales. Misera mea conditio: tanto tempore secutam Cardinales: tamen sine Cardinalium præsidio esse. Non est e re communi tantam contentionem suscipere. Scio non esse e re: sed expedire utrique nostrũ esse te inter patres gratia maxima: odio minimo. Sed iterea ætas fuga labitur: & subuolat tacita: Surripiuntq; anni uires: & igenium obgrauant. Quid me obtũdis inquis: Theanum haberi non potest: at põt Tricaricum. Regis consensum nunquid desperas? Non adeo inuitis uiuimus superis: sed fac illum difficillimum. Quis enim consensum & petat: & facilius assequatur q̃ Papiensis pro Campano suo præsertim absente. Quam obrem assume hanc curam mi Papiensis: aut alicui ex tuis demanda. Oratorem Regium alloquere. Ad Regem una conscribite. Si Theanensis haberi possit fœlicem me fecisti: sin alteri est promissa ut Frãciscus meus scribit: Pro Tricaricensi poteris & cum Rege: & apud Pontificem instare. Gratior: & optatior Theanensis. Verum inopiæ quicquid impenditur magnum est: etiã si sit exiguum. Cum Regio Oratore quicquid uoles conficies. Debes uelle mi Papiensis non tibi sum cliens indecorus: nõ infidelis seruus: non si ita pateris: inglorius familiaris. Neruis tuis omnibus mihi opus est. Beneuale: & alterum cõfice. Dominus Siluester cupit ad. D. V. R. uenire. Verum quia diutius substitit ueretur ne parũ acceptus ueniat: poteris quid illi agendum sit ad me scribere. Vale. Fulginii. iii. Ianuarii. M. cccclxxiiii.

Campano.

FRancisco redeunti ad te mandata dedi ad binas litteras chirographi tui. Vnum adolescenti credendum non duxi: quod a me breuiter habe. Ex contentione assidua de Tifernate pro Senensi nostro alienior a me factus est Rex: Pontifex quoq;. Neuter habet Papiensem in suis: non etiam audit. Hoc tu cogita quanti sit ad præstanda quæ de Theanensi ecclesia exigis. Non desinam propterea conari quod potero. Gratia tua tibi apud utrũq; est necessaria: Silentio meo nihil utilius. Vale. xii. Ianuarii. M. cccclxxiiii.

Campano.

PIentissimis tuis ne oro succense: Clam illis facta sunt omnia. Ante data diplomata tuo successori cognouimus: q̃ de successore cogitari suspicaremur. A diĩ ea de re Pontificem: Cardinali Sancti Petri cõmunitium feci: Bardulo sum plane iratus. Quisq; se purgat. Maiore

tamen uoluntate: q̄ ratione. Praestate nos quae Cardinalis sunt possumus. Cogere summam potestatem nō possumus. Mei iudicii est primo feras pacienter immutationem hanc praesidatus. Inde praesidatum ipsum abicias. Rursum si abiciendum non putas breui illum retineas. Condictionem oppressae ciuitatis tuae prudenter intelligis. Aut seruiendum turpiter erit. Aut cum discrimine ius tuum tenendum: Satis iam ad experimentum uirtutis Tuderti: & Fulginii abfuisti. Mora longior addere extimationi nil potest plurimum demere. Nullibi esse meliore spe certiore quiete minus mala ualitudine potes: q̄ Romae. Senensi ut postulabas legendas litteras tuas ilico misi. Ipse quoq; pressis humeris ingemuit fortunam communem. Propter Cardinalares contentiones proxime habitas. Magis te consolando q̄ impetrando possumus adiuuare. Intemptati tamen nihil relinquimus. Vale xx. Febrarii. M.cccclxxiiii.

Campanus. Ia. Cardinali. Papiensi.

QVod Assisiatibus meis affueris habeo gratias. Digni sunt: & tuo & collegarum tuorum patrocinio: & quos Pontifex Maximus omni humanitate prosequatur: & clementia. Discors olim ciuitas: & aliquando seditio sa calamitates pertulit multas. Nulla Ciuium culpa bis direpta est: sed malum omne a duobus Arcium praefectis uenit: qui ad omnem motum nouitatis secuti sunt studia diuersa. Fidem contempsere: Arces aut dedidere studio partium aut hostibus precio uendidere. Sic ciuitas suis incommodis edocta leges tandem amplexa est & officiosa omnibus nullis iniuria auctoritate atq; opibus creuit. Mirum est qua obseruātia collegium: qua fide Pontificem colunt q̄ boni & aequi pertinaces. Religione sunt quanta nonmodo in umbria sed nec in caetera quidē italia nulli homines alunt. Religioni addictos citciter quadringentos: Templū habent orbe terrarum magnitudine: & structura celeberrimum. Tum alia tēpla & in montibus: & in planitie non contemnenda. Largitas quoq; i omnes eximia est ut dici possit liberalitatem si in umbris sit in Assisinatibus esse: & amicos frustra in umbria quaeri: nisi Assisii quaerātur. Est etiā soli par gratia: clemēs coelum: mons collectus: & aditus expeditus undiq; ac pulcherrimus. Colles item aprici: & passim irrigui. Planitiei quoq; tanta feracitas rerum omnium: quanta uel in campania uix possit optari. Pomorū diuersa genera & maiora: & sapidiora finitimis: magna quoq; uis olearū: & quae fructus non solum plurimos uerū: & optimos proferunt. Nihil me aeque in umbria tota delectat. Viris dispar mansuetudo q̄ caeteris. Facies ipsa ciuitatis pacatior: & Tranquillior. Ager cultu aspectuq; pulcherrimus. Fuit hoc diuersorium meum toto fere praesidatu. Me amant. Te Patronum

uocant:ad nomen quoq; tuum memores beneficii reuerenter assurgunt.nō dissimulant si quid debent:& magnam partem referunt beneficii qui faten tur. Quamobrem gratum est mihi talibus te uiris dedisse operam: & ciui tati optime de nobis meritæ non defuisse. Nec est Assisium cōtemnendū: Vmbriæ totius quædam arx est:Perusinis imminet: Tuscos: & Picenos attingit.finitimos populos cohibet.perstitit semper in Ecclesiæ fide:nec un q̄ nisi ab Arcibus oppressa defecit. Quare & tuum: & collegarum tuorū officium est nonmodo conseruare hanc urbem: sed etiam omni largitione adaugere: nec pati: ut quod paulo ante est factum ludibrio habeatur. In iuria enim eos maxime exacerbat:qui minime sunt iniuria digni. Vale. Ex Assisio.i.Martii.M.cccclxxiiii.

M.Cardinali Sancti Marci.

NOn habens quicq̄ quod tua dignatio non plænius ex Secreta rio ad te redeunte: q̄ ex litteris meis possit cognoscere:id solum scribam:quod mihi a charitate imponitur. Satis iam diu abfuisti pater.satis conatus es quæ ad cōmune reip.commodum pertinebant. Bo ni ac fidelis legati munera ubicunq; te esse contigit impleuisti. Ita res do cent. Ita constans omnium nostrum opinio fert. Nec longa peregrinatio: nec longinquitas nationum: nec magnitudo etiam rerum te fatigauit. Maior tua fuit ad perseuerandum uolūtas:q̄ nostra ad reuocandum huma nitas. A modo canendum receptui est: & de Italia cogitandum. Non eris hic minus:q̄ in Germania necessarius:ubi iam legationes nostræ magis ad probandam Ro.Sedis potestatem:q̄ ad præstandam salutem celebres sūt. Ita ubiq; charitas refriguit:& in nos reuerentia. Sunt tibi apud nos sacer dotia:In Senatu sententia. Multa decernuntur quottidie:in quibus tā opus est constantia tua:q̄ magna est multorum facilitas. Expetunt hęc omnia suo iure reditum peregrinantis iam biennio patris. Expetimus & nos tui amantes: tecumq; peculiari beniuolentia in Domino iūcti. Itaq; redi: uno q; consilio publicis prospice:& priuatis. Secunda æstimatione redibis:Prin cipi:& patribus charus. Nec erit ex quattuor una die decretis legationibus quartus antéferri uel integritate:uel diligētia:uel cōmendatione nostri ope ris possit.iterum redi:& in complexum tui Neapolitani Papiensisq; celera. Breue tp̄s mille annis nobis ē longius. Romæ.xiiii.Martii. M.cccclxxiiii.

Francisco Gonzagę Cardinali Mantuano.

OMantuane alienę insaniæ ad salutem nos instruant. Gratuita est disciplina:quam damna nostra non parant. Non quæramus in altum ferri:Grauior inde semper ē casus. Tuta nobis sint cor di:sciamusq; in mediocribus tranquillam esse mentis quietem. Magna quę

placent falsis quidem nominibus placent. Plęna enim sunt insidiarum: & periculorum. Comitantur illa odium: detractio: animæ incómodum. Rara sublimitas est: quæ magnitudine careat peccatorum. Virtus: & summa potestas non coeunt. Nocentis autem uitę ille est exitus: ut impleri uideat propheticũ illud: Inimici Domini mox ut honorificati fuerint: & exaltati: deficientes tanq̃ fumus deficient. Hic uero defectus uel morte accidit imatura dum potestate licentius abutuntur: uel Principatus mutatione. Quē enim potuisse omnia apud præteritum Pontificem hunc eundem apud pręsentem despectum inspicimus. Id agendum semper: ut omni tempore honestis honoribus uita nostra non careat: atq; omni tempore æqualitas una sit gratiæ. Etiam congeries hæc sacerdotiorum ad quem usum in domibus sunt sacerdotum? Si ad necessitatem parantur: audiamus admonentē Apostolum: Habentes alimenta: & quibus tegamur his contenti simus. Si ad cupiditatem explendam: etiam eiusdem increpantis uocem intelligamus: Mortificate auariciam: quæ est idolorum seruitus: quia non potestis inquit Saluator: Deo seruire: & Mámonæ. Sinuero ad luxũ uitæ ac pompam: idē quod Cananeæ responsum nobis sciamus. Non est bonum summere panē filiorum: & canibus mittere. Quoquo te uertas indignam ministerio sacerdotali curam inuenias labefactantem animas: atq; ad solam gehennā ædificantem. Recense uero mecum coaceruatarum administrationum q̃ta sint mala: quantisq; nos inuoluunt criminibus. Defraudamus primo loco Deum gloria iusti obsequii sui: quod enim illi persolui pluribus administrantibus oporteret per unum cogimus fieri. q̃ uero rite: q̃ diligēter pieq; fiat ipsi nos cōscii sumus. In multitudine populi iquit scriptura: dignitas Regis: & in paucitate plæbis ignominia Regis. Per Prophetam ideo Dominus comminatur: Ve qui cōiungitis domum ad domum. Rursus debilitamus corpus ecclesiæ. Quattuor: quinq;: pluriũ ue præsulũ sedes occupat unus. Cœnobiorum multorum patres idem unus excludit: minorumq; munerũ ministros idem unus in domo Dei esse non sinit. Tam multos eiicimus q̃ multa superfluo possidemus. Iterum quoq; de ouibus creditis meremur indigne: a quibus iuxta uerbum Apostoli metentes carnalia nō seminamus eis spiritualia. Qua enim ratione intendere mens una tam pluribus potest: & custodis unius oculi tam disiuncta regionibus contueri? Vicariæ uero diligentiæ nullæ ad satisfactionem sunt satis. Mercedem secuntur illæ non fructum: & quod de ouibus ad eas non pertinet: lupis uenientibus fugiūt. Nostrum cuiq; sigillatim præcipitur: Cognosce diligenter uultum pecoris tui: tuosq; greges considera: in quibus quod debitores deo omnium sumus: quicquid perit: animabus nostris haud dubie perit: reddituris ante

tribunal iusti iudicis pie crediti : sed male administrati operis seuerissimam rationem : quam nesciae reddere in tenebras exteriores eiicientur : ubi fletus erit : & dentium stridor. Adde publicum odium merito ex tanta insania in nos comparatum. Lamentari ecclesias uides : quod his cumulis egenorum panem eripimus : dolere populos quod ueneranda Pastoribus loca plaena nunc mercennariis uident : Indignari Principes quod nullis accessionibus nostra ingluuies saturatur. Clamant non esse nos memores paupertatis antiquae : propter quam creuit ecclesia : Nō uideri discipulos Christi : qui de crastino uetuit esse sollicitudinem : & duas uestes habentem dari alterā nō habenti praecepit : Omnia ad priuatam pompam luxumq; referri : Quodq; multorum esse oporteret iniusta dispensatione ad unum aliquem redigi : Animae autem tam esse curam exiguam : q̄ magna est corporis. His indignationibus perniciosa de nobis aliquando ineuntur consilia : inq; Apostolicam sedem rationes tumultuantur. Id autem ut plurimum accidit : ut possessum nobis ire prohibitis : aut indignis precibus cogamur quod datū est assequi : aut turpi cessione triumphare de nobis Principes doceamus. Sine fine est & parum emendata.

Cardinali Mantuano. De obitu. P. Cardialis. s. Xysti.

Quantis quotidie exemplis erudimur ad uitam mi Mantuane? Quanta nobis se offert ab alieno exitu disciplina? Perraro esset errori locus : si ut illa intuemur ita sensibus imis mādaremus : regustaremusq; quotidie. Vel uno hoc exemplo Cardinalis sancti xysti q̄d nam esse potest conspectius? aut documentis nostris insignius? Rememtiamur preterita. Intueamur praesentia. Quanti discriminis fortunam uidebimus? quāq; admonebimur infirmitatis humanae? Vidisti hunc quinto a Xysti Pontificatu mense cū ex minorum esset ordine : iuuenis adhuc : nulla illustri re antea cognitus : graui Pontificis contentione creatum Cardinalē esse : Ex illa die potuisse : quod uoluit. Quantum autem nec credi facile est : nec auditum nostra est : aut patrum maiorumq; memoria : Euntem illum in curiam : atq; redeuntem scis quanta omnis ordinis ac dignitatis multitudo comitaretur. Multitudini antecedenti ac sequenti iam uix satis non erāt. Manentem quoq; domi plures multo adiisse negocii causa q̄ ipsum prope Pontificem. Praesulibus : & legatis : omnifariamq; hominibus quaq; dici hora aedes latissimas inundasse. Etiam memor es conuiuii illius inauditi : quo Gallorum Oratores anno ante accepit. Solennius aliquid uetustas tota : nec gentilitas quidem audiuit unq̄. Molimen dictum plurimorum fuit. Tota Ethruscorum industria conquisita est : atq; adhibita. Vacuefacta raris preciosisq; omnia. Idq; actum ut euincendo conatui nulli in posterum superesset facultas. Apparatuum magnitudo; & uarietas : Ministorum or-

Lionora.

dines: epularum numerus: Rerum precia appositis speculatoribus adno∣tata sunt litteris descripta uersibus: nec per urbem modo uulgata passim: sed per Italiam quoqꝫ & trans alpes singulari studio missa. Nō multos ab eo conuiuio dies cum uirgo regia ad sponsum Ferrariensem duceretur audi sti quāta admiratio solennis hospitii fuerit. ad eum enim diuertit. Excessit honor nonmodo credendi fidem: sed facultatem narrandi. Visebantur stu pore ingenti ędes non lapideae iam oculis: sed quoquo te uerteres magnis opibus locupletissime conuestitae ad parietes: & pauimenta: serico: argen∣to: & auro insignes. Culcitrae cubiculorum nullae non sericeae fuere. Lecto rum puluini: chonopea: & pallia nulla non auro intertexta. Hostiorū uela omnia exquisitis operibus picta. Sellae argenteis pedibus fulctae. Plures tex tili auro contectae: quae etiam ad interius commodum naturae habentur ex solido argēto factae: culcitrulis mollibus ex serico super impositis. Abaci au larum ad admirationem uisentium lati: editi: & pleni. Longissimam porti cum continentis aedis ad conuiuii amplitudinem deiecto tecto construxit: ut prandentes coenantesqꝫ inde cernerentur: pateretqꝫ omnis interior appa ratus. Ingentem familiam taceo uestitu Regio insignem: mensarum splen dorem: in quo ut Gallicanum nuper excederet: peritorum cōuiuatorum co natus est totus consumptus. Munera demum abeunti sponsae super adie∣cta: non tam illa quidem ad conditionem puellae: q̄ ad iudicium profusioris animi comparata. Memoria quoqꝫ nō excidit: q̄ sępe ludos populo exhibu it: q̄ frequēter per dies plures certamen hastile praemiis propositis edidit: quantas Senas extruxit: ut etiam illarum ornādarum causa Florentia usqꝫ artifices: histriones: mimmosqꝫ acciverit. Iam uero uestium suarum usus pro prii quis nescit incredibilem fuisse numerum? eundemqꝫ precii ingentis? Vnam mihi Gebellinae pellis coenanti secum explicuit: paratam ut aiebat aureis mille: qualem eius generis nullam inspexi: Et ante oculos est quāta accessio magnificis alioquin aedibus parabatur quottidie: quantisqꝫ stru ctoribus res ageretur: quottidie centum milibus ut apparet: expleri in∣coeptum iuuenile non poterat: tanta erat laxitas: altitudo: circumductusqꝫ operis. Creatum inde per Vmbriam totam legatum uidimus praesidatus sex sibi subiectos. Inde cum uoti nescio cuius soluēdi causa Assisium: Patauiumqꝫ statuisset cōtenderet ad Italos etiam caeteros legationem accepisse: sumpsisse etiam potestatem: qualem legatis nullis datam meminimus. Di uertentem exitinere ad Florentinos: Bononienses: Ducē Ferrariae: Ducem Mediolani: Marchionem Mantuę: & Venetos tulisse potestatis opinione inauditos honores: quantos excogitare diligens alliciendi iuuenis ambitio potuit. Postremo & admirati pernimium sumus congeriem sacerdotiorū

ad hęc explenda creſcentē quotidie:nec ulli ſorti:aut nationi parcentē.Nā præter illuſtria cœnobia magna:& multa ubiq; gentiū cōparata:præter inferiora imaq; dignitatis nō ſpreta:ēt ex ſuppremæ ſedes i unū ipſum ēt aggeſtę:Patriarchalis:Cōſtantinopolitana:Metropolis Hiſpalēſis:Metropolis Florentina:& Mimatēſis:Gallicana.Cōgerendę haud dubie plures niſi uitæ:& cupiditati una Dei diſpēſatiōe eſſet modus ipoſitus.Biēnio toto hic tantus fortunæ ſucceſſus fuit:tam ut appet feſtinatus:q̄ breui erat caſurus. Quid ergo ex tāta gloria reliquū nūc illo mortuo inſpicimus?Quid ex tāto rerū faſtigio conſpicuū extat?Vidimus illū iuxta uerbū ſcripturæ exaltatū ſupra cedros libani:Trāſimus nūc:& ecce nō eſt:Quærimus eū:& nō inuenitur locus eius.deſiit iā Cardinalatus tā ꝑperatus.Euanuere comitatus i gentes.Conuiuiorum gloria periit. Apparatuum diuitiæ ceſſauere. Ludi in lachrymas uerſi ſunt. Veſtium nullus illi eſt uſus. Legationis amplę ſtrepitus non exauditur.Domus infinitę pendent opera interrupta:minęq; murorum ingentes:æquataq; machina cœlo.Quē capere paulo ante orbis totus nō poterat premit nūc breue ſepulchrū:& cui de mēſis cura erat tam ſollers:ex ſe eſcā uermibus præbet.Cui deniq; ēt ad luxū uitæq; delitias cōueſtita domus erat argēto:auro:& ſerico:hūc nūc ueſtiunt cemēta:& calx. Quis tāto exitu nō admoneat̄ ſuę infirmitatis? Quis tāto exēplo manendum nō cenſeat in lege ſacerdotii?Nil nimis conandū:naturę uim nō afferēdā?Mediocria ſp quęrēda?Percurramus breui quę aīos nr̄os i hac dignitate fatigāt.Videamus q̄ta in nimiis dāna: in moderatis ſint cōmoda. Abūdamus nūc ocio:& digna ſunt quæ iter Sacerdotes:magis aūt iter eccleſię prīcipes ſermonibus ſcriptiſq; agunt̄.Malis boniſq; ſub intuitū unū adductis leue erit iſpicer̄ utra ad uitæ cōmēdatiōnē q̄eteq; ſit eligēda.Conari ex nr̄is quidā ſolent:ut plus cæteris apud Pōtifices poſſint: & grandi ſacerdotiorū numero locupletentur.Demus quempiā utraq; hęc aſſecutū:Quæ illi prio loco eſt tanti ſtudii merces?Nempe acris inuidia: qua ſiculi nō inuenere tyranni maius tormentum.Hæc cogit interiora exterioraq; eius omnia non ſolum curioſe quęri:ſed ſermonibus agitari. Detegi etiam uitia ſi qua latebant:ſi qua erat uirtutis ſpecies: maledictis inualeſcentibus obſcurari.Inuidiæ mox ſuccedat odium:dum neceſſe eſt multos in magna poteſtate oſſendi:quoſdam beneficio præteriri: nemini ad priuatam cupiditatē: quod ſatis exiſtimet fieri.Quæritur eius deiectio:obitus cōcupitur.Operum quę non probentur in principe uelut auctor:& fabricator eſt omnium. Publicis iudiciis omnium reus tenetur. In iis aduerſis homini non imprudenti quæ poteſt eſſe. SINE FINE EST & inemendata.

Celſus Veronenſis Canonicus Regul.Auguſtinen̄.Cardi.Papien̄.S.

spata morte corripit.o fluxã rerũ humanarũ labileq; naturã: o fallacẽ uitæ
spem:o miserã cõditionẽ:quid est q̃ aĩos nr̃os excitet:aut alliciat adhanc re
rũ trãseuntiũ:& tã cito labẽtis uitæ gloriã appetendã? cũ uel res nobis: uel
nos rebus tã inopinato euẽtu:tãq; subito casu subtrahimur? Igit humanissi
me Princeps ab his rebus quæ tã cito pereũt meus auocãdus est aĩus: atq;
illic spes mea cogitatioq; locãda est:ubi uita p̃petua:ubi pax ęterna:ubi im
mortalis beatitudo : ubi sẽpiterna fœlicitas :ubi deus nr̃ ẽ p̃miũ:ac uita:&
merces nr̃a magna nimis.Hæc tue reuerẽdissimę.D.scripsi:nõ q̃ aut ad cõ
temptũ uitæ p̃ñtis:aut ad spem futurę eã accẽdendã inflamandãq; putarẽ:
cũ uita tua p̃fecta q̃dã norma ĩtegritatis sanctitatisq; existat : sed ut magis
hæc epistola cẽt monumentũ mei in te pręcipui amoris:ac singularis obser
uantiæ:intelligeresq; tuã reuerẽdissimã.D.mecũ in studiis: mecũ in cogita
tõibus:mecũ & domi:& publice cũ suauissima memoria uersari:cui me uni
ce trado:atq; cõmẽdo.Ex Bononia.xii.calẽdas Februarias.M.cccclxxiiii.

Campanus Cardinali Papiensi.

CAmpanus Papiẽsi suo ficus digitales quadratas centum.Insania
nulla maior:q̃ cũ quo sæpe feceris p̃iculũ cum eo assidua iactura
tua uelle cõtẽdere.Quod unq̃ ĩ me cõiecisti telũ:ut stati ĩ te illd
nõ retorserim? ex leui p̃laga:q̃ ĩfers altissimũ tibi subeundũ est uulnus:si cũ
Cãpano decertes.Iã ĩgeniũ decalles meũ:leniẽdus sum p̃cibus: non minis
exasperãdus.Sed stultus ego:q tot uictoriis clarus miles cũ mirmilõe cõtẽ
dã? Ad pacẽ redeo : daturus cõditões ñ accepturus.Ita mecũ agis? ita me
salutas? an ñ satis tibi fuerat meũ a me Senẽ.auertisse? tu mihi tm̃ ornam̃
tũ rebus meis:tu tã p̃clarã:& ĩmortalẽ gloriã eripuisti? & tñ ungues medi
os ficusq; ĩculcas? nõ cõtẽtus una iniuria:eaq; detrim̃tosa:& maxia iã:& ta
liter ĩcuties frõti:nisi me defendã.Coturnicẽ imitaris:quo sępius uictus hoc
grãdius sonas:& cũ sp̃ fugias sp̃ redis ad pugnã.q̃re pacẽ do:si mõ es:q cõ
ditionẽ possis accipere.Primũ caue ne me lacessas ãplius:deinde nisi ĩ cõui
uio:Cãpanũ ne noies.postremo Senã:nisi me comite:adeas nũq̃. P̃ẽtiã fa
cile cõcesseri.Hos termĩos si trãsgrediar̃ pax nulla:bellũ ĩtegrũ esto:sed no
ui aĩum tuũ.Cõfecta pax ẽ:amici iã sociiq; sumus.uexilla repono : & cedo
uictor castris:uictosq; saluto.Salue mi Papiẽñ:& me ãplectere. Vt uales:ut
res se hñt tuę? q̃tũ Senę sanguinis fusũ hoc ãno? Romã q̃ pridẽ rediisti? iuẽ
ta ne salua oĩa? q̃ frõte collegæ tui:quo uultu te ex corperũt? q̃bus te oculis
sũmus Põtifex? q̃bus plausis uicinia? ut oĩa fuerit secũdissima:tñ uix iucũda
si Cãpanũ nõ uideo:q tibi ñ dẽtes mõ:sed & ilia q̃tiat uider̃ ut possis.Aliis
tibi oculis uigilãdũ ẽ:q̃ olĩ uigilasti.Alia uoce istãdũ est. cũ nauigãte Vli
xe res ẽ nobis:sed cera ubi molliri ñ p̃t igni opus ẽ:idest ĩpetu:ardoreq; uer

borū. Ego qd hic agā ex Mancino itelliges. Post discessum meū nec primā manū admoui lrīs: adeo ociū nullū: occupatiões multæ sunt porro. Libelli mei Romę sunt oēs. Ego hic corpore: & aio isthic uiuo: & tecū sæpe aut loquor: aut in orto deambulo: aut auri proximus ebequito. Vale.

Campanus Iacobo Cardinali Papiensi.

INstat monachus apud me plurimū. Existimat eñim totā tua in manu positā una mea epistola posse finiri. Tāti & te isthic esse: & me tecū posse arbitratʼ. nec iam cardinaliū suppetias agit: ipse sua fronte: suo ore molitʼ audaciā: & quo perrupit semel quottidie penetrat: urget: stimulat: enecat. Quisqs & monachus: idē & Diabolus est. Oīa tem ptat: ubiq; pungit: ubiq; insidiatʼ: deniq; ubi meiere nequit incacat: & cum malus desierit esse fit pessimus. Ait rem sibi nuprime adiudicatam. nō satis habet uicisse iudicio nisi me teq; una exerceat. Tibi hoc leuius qd nō æque obtunderis. Ego quoties cuntē ad me hoiem uideo utrāq; aurē ad tediū fastidiūq; cōparo. Frōtoso postulatore nihil ipudētius. qd si sit monachus cōtaminatius nihil. Pro ueste piceē iduit ñ cucullū. ille met sese iplicat: cōglutinat: isertatʼ: nec unq̄ abit: nūq̄ dimittit nisi cū littura. Iā si me librare hac molestia cupis: aut offā illi i buccā cōice: aut q̄tus ē totū oēm leuū dextrūq; p̄cipita. Satius tñ arbitror futurū si offa cōfeceris: nā ēt pceps datus Diabolo circūuolat: & stridet. aut igitʼ rescribe nauaturū operā: aut despationē ēt: & metū incute. Mihi & si gratius fuerit si qd narraueris: tñ utcūq; res erit caue redeat ad me amplius: abige uel cruce Diabolum: si nequeas opera.

Campanus Iacobo Cardinali Papiensi.

FLuxus iā clauus est. Peruenit classis ad portū. In tuto res ē Senēn. in pacato Ethruria est. Cū homo tantus fixisti anchorā: ad temonemq; desedisti: o remp. sed taceo. Scio enim qd dicas: fretū me præceptis meis institutum ad designandos magistratus accessisse: habere domi libellum præceptorem: errare me duce non posse: neminem alium potuisse id efficere præclarius: q̄ qui non suo iudicio: sed auctorum testimonio: & ueluti lege quadā adductus sit ad remp. capessēdā. Accipio excusatōem tuā: sed eo pacto: si tā bñ gesseris magistratū: q̄ designasti. Præcipere aliis qd facturi sint pleue est: efficere ipm queadmodū alii pręceperis pdifficile. De pluuiis nihil queror: urbe latericia uiis accliuibus: & stratis cœnū nō hęret. Resarci errorē: præteritā tarditatē magna redimi celeritate oportet: ne tardissimus uideare. De. B. nihil: de te multa scripsisti. An ignoras nil mihi eē iucūdū qd nō lętū: aut nihil lętū: qd nō amicū: nec amicū nisi qd elegās: nec elegans nisi quod supremū. Resarci & istū quoq; errorem. Vale.

Campanus Iacobo Cardinali Papiensi.

Commēdaueram tibi superioribus diebus Saluiatū meū. Cupio intelligat Campanū aliquid sibi apud Papiēsem profuisse: & dignus est quē complectaris: cum qm̄ mihi est deditissimus: tum quod officio: diligētia: industria: cedit nemini. Vtor illius opera in negociis meis oibus: & quod est hoc tpe in amicicia summū: utor & rebus. Debeo illi q̄tum post te in curia nemini. Iuuit me pecuniis sępe. Absentis cām sponte suscepit: nec labores mea causa quis grauissimos defugit unq̄. Iā qd a te expectē uides. Nō possū ipse illius erga me officiis: & plurimis: & maximis satisfacere. Hæ tuæ sūt ptes: cuius maxie itereſt: q̄ multi mihi afficiant̄. Gratū ē cū qd agis in rē meā: multo gratius cū amicos meos tāq̄ ad te ptineāt tuearis: quoꝝ unus pcipuus est Saluiatus: nec ē i quē magis rōnē haberi uelim beniuolētię nrę. Quicqd illi hodie p te accesserit mihi accesserit. Vale.

Campanus Iacobo Cardinali Papiensi.

Quam mellitam tuam: quam prisco nomine lorā puto: non gustaui modo sed hausi. Sapit mirifice: sed quid non sapiat: & cōdita melle: & mihi a te missa: quibus nihil potest esse dulcius: nam mel dulcedinem omnem: tu mel ipsum superas. Velim modum pondusq; mellis ad me scribas. Quarqualius poterit ad me mitti edoctus in lora: quem & interpretem si adhibeas nodo: fortasse dissoluet. Vale.

Campanus Iacobo Cardinali Papiensi.

Egrotaui hos .x. dies totos. Trebianū tuū ualde me recreauit: & hercule nō minus molestū uisum est nō adiisse te: & pdidisse tua prādia: q̄ ęgrotasse. Trebianū fecit ut tecū esse in mēsa: pximeq; accūbere uiderer. Ad iacturā accedit ēt dies hodiernus: cōtinent me domi frigora. Verū pro prādio tā debito: tā legitimo: tā præscripto operā posco: nec posco mihi: q̄q̄ mihi posco qcqd suppeto amicis. Thomas Germāus .s. Susanę ex te totus: ex me nō nihilū pēdet. Dant̄ ei uerba: carpit̄: rodit̄: cōsumit̄. Periit si redeundū sibi fuerit sine pfectura. diuinæ in te uirtutes mille sunt: uerū nulla præclarior: & sanctior: q̄ qd mortuos amicos pari psequeris studio: q̄ soles uiuētes: Nec unq̄ apud te q semel tui fuerūt moriunt̄: nā tua facit bn̄ignitas: ut totiēs ad te recurrat̄: quotiēs eis opus pſidio fuerit: cū tā multa soleas præstare: q̄ possis: & operā tuā nō ex tuis laboribus: sed ex amicorū cōmodis metiare. proinde uelim istes apud Rothomagēn: Vicentinūq;: & instes uultu quo soles cū uis impetrare. Ne discede ab ingenio tuo: ne desere paruis in rebus: quos in maximis cōfouisti. Vna opa: & uetera officia: & dignitatē illius familiæ: & memoriā amici iā mortui confirmabis. Scio q̄tū ē Papiēsi bucca cū stringit̄. Vno flatu uel saxa cōuellit. Vale.

Bernardo Ilcinensi.

DE liberata sorore gratias tibi plurimas habeo. Diligētiam in reddenda illi salute mater coenobii:& consorores testantur. Maior esse non potuit. aequauit ut uideo artem celeritas:& amorem in me tuum curatio. debeo tibi per multum officia: officiis quottidie addenti. Sorore hac nil apud me charius. sola ex tanta patris sobole superest: eo mihi miseranda magis: quod meae olim inopię particeps: fortunae superuenientis propter sortem religionis fieri coacta est expers. Fidei tuę illam commendo. Nos hic Dacarum Regem honoribus summis accepimus. Turba omnis curialis egressa est obuiam. Patres ad portam congressi medium illum per urbem ad basilicam Petri: inde ad Pontificem perduxere: iuridicundo tunc publice prędentem. Religio summa in summo Rege enituit. Procubuit in genua ante illius pedes: nec ante se eleuari est passus: q̄ sermonibus suis esset responsum. Redeūti in cubiculum Xysto: exeuntiq; ad diuina horum dierum: gremia eius semper portauit. Lauanti manus pelui sustinuit. Inter duos primos Cardinales sessum recceptus non prius sedere: nō prius tegi uoluit: q̄ utrunq; ab utroq; factum esset. Me hodie alterum ex duobus illi assidentem, rogari per interpretem fecit: ut pateremur post omnes cardinales ad osculum Crucis eum ascendere. Est enim haec dies Parasceue. Cū rogarem cur ita deposceret: ut habeat̄ iquit iustus honos summo Senatui. Plura huiusmodi hoc solo triduo sunt ab eo pręstita Apostolicę sedi: In quibus trium magnorum regnorum Rex a Septentrionibus ueniens: nobis Italis quo animo esse i summum Sacerdotium debeamus exemplo suo edocuit. Reuersus a matutino:& tenebris hęc tibi dictaui. Beneuale mi Ilcinensis charissime. Romae. iiii. Aprilis. M.cccclxxiiii.

Regi Portugalensi.

SI in creatione Cardinalium obtemperatum uestrae maiestati nō est de Reuerendo patre Vlisboneñ: non uoluntas nostra fuit in causa: sed metus ne erraremus. Si etiam dilata diutius res: quā eadem cuperet: temporum necessitas obstitit. Vtrūq; ego testor maiestati uestrę deuotus:& Portugalensi generi deditus. Orator uester omnia non uidit modo: sed manu tetigit: qui in edendis explendisq; mandatis assidua usus est diligentia:& fide. Redit in patriam nunc: etsi cardinalatu uacuus: tamen Cardinalatus spe plaenus. Sine causa non scribo. Voluntas Pontificis optima est. Patrum mentes in gloriam uestri Regni inclinatae. non longi temporis expectatio aequo animo est toleranda. Sine grauibus incommodis Romanae Sedis anticipari non potest: ego ex iis unus sum: qui: ut ante inclinante ma'estate uestra in Colimbriensem Episcopum: inclinabar in eum: sic nunc in Vlisbonensem cōmendatione uestra inclinor.

atq; illi totis studiis faueo. Non deero amplitudini suę. Vrgebo omnem opportunitatem oblatam: & quod scribo litteris conatibus meis implebo. A maiestate uestra ego homo Italus: nil praeter beniuolentiam quęro. Vt amo ita amari cupio. Mores maiestatis uestrę: & litterae: & fortia imprimis pro Christi nomine facta me illi toto animo deuinxerunt. Opto ab illa cognosci: & in suis haberi. Non erit Papiensi alia mercede: q̃ charitatis amicus. Dominus Deus iuxta uerbum Prophetę a dextris illi semper sit: ne unq̃ cōmoueatur. Romae. xxviii. Maii. M. cccclxxiiii.

Iacobo Volaterrano Secretario meo.

ACceepto nuncio: ut scis: desperatę salutis maternę: quantum uiae ab Aquis pisanis in urbem fuit: plaenum me sollicitudinis suspēsionisq; habuit. Sollicitudinem afferebat casus: qui moestior esse non poterat: suspensionem meorum negligentia: qui ab initio certum mittentes: inde non nisi Tabellariis mercatorum crediderant litteras: quae in itinere prętereuectę post multos dies remissę sunt Romam. Veni igitur anxius nullis inter currendum uotis: nullis orationibus: nullis piis operibus parcens. Cōmendaui Deo animam matris. Rogaui ut annum adhuc hunc iminentis remissionis mihi eam permitteret: post quem siccis oculis uocationem ultimam essem laturus. Fateor imbecillitatem animi mei ad caetera fortis: ad hanc unam rem minus infirmi. Lachrymę in omnem eius recordationem fluebant. Parcere gemitibus non poteram: uel ex inuito erumpētibus. Numis erant semper plaene manus: quos diuiderem obuiis Christi pauperibus. Cupiebam ad quantulacunq; interualla illos obuios fieri: & dolebam cum non apparebant: quasi qui misericordiam Dei non apparentes eriperent. Petebam ex uiatoribus si quos forte nossem: nunquid de matre accepissent: Nullos qui certi aliquid nunciarent offendi. Vnum modo quinto a Viterbio miliari obuium habui: qui se de domesticis meis referret audisse nonnihil illi melius factum. Ea spe cum die illo: & sequenti iter continuassem: non longe ab urbe: ad sextum ferme lapidem in publicum Tabellarium Senensium incidi: qui mihi eadem requirenti deiecto uultu respōdit: Adhuc mater uiuit. Retinet quoad potest spiritum: ut uiuam inuenias. Puto etiam die hac spirantem uidebis: sed celera. qua significatione perculsus: cum ad desiderium celerare non possem: quippe fatigatus aestu: destitutus mula: & incommodo equo iactatus: iubeo pręcurrere Iulium: qui morienti adesse me nunciet: rogetq; filium praestoletur: cui ante obitum benedicat: inq; eius complexu expiret. Cogita quo animo id reliquum uiae accidit. Mortuo quam uiuo eram similior. Consequor Iulium festinatione qua possum. Vrbem uero ingressus ad nonam Turrim

ut ueni redit ille:ut erat ante præmonitus:& fronte quidē non tristi. Quid inquam Iuli? quo loco res matris? Non eo inquit discrimine quo mendax Tabellarius retulit. Lætata est nūcio mater. Agnoscit & loquit̄: cibatur & retinet: Vt propemodum plus spei:q̄ desperationis concipiendum existi mem. Recreatus dicto preteritis ędibus nostris recta domum eius conten do. Quę me inspecto: o fili inquit magna est pietas tua. Vocet qua hora uelit Altissimus: nō grauabit me mors. Erit enim qui derelictam solétur:& defunctā quoq; sepeliat. Hæc dicta matris q̄ ægre sustinuerim ne fletibus effusis exciperem:sileo. Conatum certe omnem adhibui: ut mœstam ani- mam tegerent oculi:& uultus ex bona spe lęticiam indicaret. Ea quæ secu- ta est nox multo illi q̄ anteriores quietior fuit. Medici qui primum aduenie- ti de maternis rebus actum nunciarant:ad patiendumq; erant hortati:ma ne reuersi temptata statim uena: non inquiunt nostra ope tanta noctis hu ius est facta conuersio. Tua Cardinalis est medicina:tuo reditu uiuet ma- ter si uiuet. Constantior multo quā ante uena est:atq; æqualior. Ex illa die ægrę semper assedi:& alimenta meis manibus ministraui. Sed interea ua- riante aliquando morbo coacti sumus in metum sæpe adduci. Creuit non- nunq̄ febris: nōnunq̄ est diminuta. Eo tandem in hāc horam qua scribo de ducta res est:ut desperandum non uideatur. Timebamus coniunctionem Lunæ:& Saturni senibus inimicam: quæ ad diem decimum tertium fuit. Timebamus & Lunę angustias:quæ in sequentem acciderant. Dies infe- stos duos sustineri posse ab affecta ætate: ac ualitudine non facile iudica- bant. Transierunt illi beneficio Dei:nec noui incommodi aliquid intulere. Accessiunculæ nonnihil potius est factum interea. Sed ut in uado salutis dicere statutam non possum:sic nec in profundo aquæ periclitari illam con tendo. Aetas ut dixi:& mensis Iulius etiam ualentibus grauis. Debilitatæ quoq; morbo uires timendum ostēdunt. Sermo uiuax:corporis motus:ex creationes multæ:ac ualidæ:& imprimis alimentorum retentio desperan- dum non suadent. In manu Domini uita eius:& mors. Ingressus nostri: & exitus ipse est arbiter. Sui iudicii sit dare matrem: atq; adimere. A me illi æterne habendæ sunt gratiæ:quod audiuit uocem fletus mei: deditq; quod a salute est proximum: ut uiuentem aspicerem: & uiuentem alloquerer: & pia quoq; manu concupitam benedictionem acciperem. Si abibit: hæc illi suppremа a bono filio sint persoluta officia. Sin permanebit:etiam san ctæ matri cedat hęc merces:quod quam dedit:a grato filio uitam accepit. Vos isthinc ne abite. Curate diligēter domestica:tuq; imprimis Iacobe:cu ius fidei credo:rege prudētia tua dño absente familiā. Breui quocūq; res ca dat reuertar ad uos. Has litteras Soanensi nostro cōmunica & Guidanto

nio: & Ilcinē si: & Blaxio. Suas quoq; sorori charissimae: Neptiq; illico red de. Seorsum unicuiq; scribere secretariorum inopia prohibet. Et ante non ser psi: quod quid scribendum esset certum mihi non erat. A meridie in noctem sine febre est Mater. Surrexit e lecto: & q̄q̄ adiuta: in anteriorem au lam uenit. Dies crastina si hodiernae cōsentiat: contra ego uicturam illam etiam medicis inuitis pronuncio. Nullum harum litterarum apud me man sit exemplum. Serua eas in reditum meum: ut in commentarium referant meorū ineptiarū. Vale. Romae Die. xvi. Iulii. M.cccclxxiiii.

A. Episcopo Soanensi.

VBiq; me pium filium praedica. Salus matris praelata est incom modis omnibus. Non me oblectamenta Balnei: nō ualitudinis ratio: non longitudo uiae: non anni tempus perterruit quo mi nus illi suprema officia persoluerem. Vicit iter durum pietas: & animo to lerante labor corporis sine sensu praeteritus est. Restituta illa iam est: ac pe ne ex sepulchro extracta. Exaudiuit Dominus deprecationem meam. Do minus orationem suscepit. Sit nomen eius benedictum in saecula. Ego hic perendie abibo: & reuertar ad uos: non tam tristis aduentu: q̄ reditu laetus. Si Cardinalis meus sanctae Mariae Senis est uenerare illum nomine meo: & suum esse usu & possessione confirma. De caeteris: quae ad me scribis co ram erit commodius q̄ nunc per litteras agere. Vale. Romae. xviiii. Iulii M.cccclxxiiii.

Campano.

PRaepositum Camplensem cui de rebus tuis mandata ad me de disti: audiui quoties: q̄tūq; uoluit. Sed q̄tū optauit adiuuare nō potui. Quod proximum fuit: eundem instruxi consiliis: & nunc redeuntem ad monui omnium: quę in minus secundis his coeptis tenenda tibi existimem. Si non placent iudicia placeat fides: qua circumspecta sunt omnia: & id pręhensum quod in malis esse minus noxium duxit. Non scri bo planius: quod hodierno Senatu: & post senatum auditione assidua fati gatus: ęgre secūda noctis hora haec scribo: & diligente Praepositi fide: ho minis tum attenti: & tui amantis: tum uero minime elinguis. Alias plura otiosus. Nunc Vale.

Antonio Lauro Veneto.

GRatissimum officium persoluisti exempla litterarū mittere: quę ex classe acceperas ī praesidium Scutari missa. Hoc quaeso sedu lo facias: & conquisita omnia: quae undecunq; nunciantur cures illico ad Papiensem tuum deferri. Etsi enim angustiae christianorum uulne ra cordis mei sunt: nec sine gemitibus possim tale aliquid legere: non est ta

men inutile illa a me nosci. prudenter scribis Antoni. Dum Cōstantinopolim sinimus expugnari: dum Bosnam:& Seruiam opprimi: dum Calcidē in potestatem saeui hostis uenire: dum non credimus longinquas clades ad nos peruēturas esse: iam ad primam Germaniam: & Italiā populationes: incendia: & terror: Scutarum circumsessum nunc: atq; oppugnatum: si in eandem itur fortunam: nil iam impedimenti hosti superest quin libere terra: & mari uagetur. Sentiet mox cōmunem Italię neglīgētiam ora tota maritima Neapolitani regni: & Agri piceni: & urbes Lōbardię populosae: ac diuites. Arcae plęne: & clausę in culpa malorum horum sunt. Dicā uerius: Zelotopię non necessarię ab omni nos bono opere distinent. Dum ab aliquo semper est metus: dum remetimur pręterita: dum formidamus uentura: cogimur in negligendis publicis salutem priuatorum reponere. Nemo prius suum periculum noscet: q̄ Annibal erit ad portas. Ergo quid sperem nescio: quid cupiam scio. Quid precer Deum hoc mi Antoni est: ut illuminet sensus: & corda nostra: ne tam propinquo hoste: & in tam certo exitio tam diu iaceamus in tenebris. Vale. Romae. xx. Iulii. M.cccclxxiiii.

Stephano Episcopo Lucensi.

MAterna pietas e balneis Romam me rapuit. Agentem in discrimine uidere ante excessum optaui: ut si qua ex praesente filio salus reliqua erat ea miserae non deesset. Veni igitur continuato diē noctemq; itinere: solis sex famulis comitatus. Reperi iam derelictam: sed mox agnito filio uisa est respirare: atq; ita sexto iam reditus mei die: & si incertis uitae indiciis: mortis tamen non certis decumbit: ętate & anni tempore multum grauata. Nescio quem exitum statuerit Deus. Quemcunq; dederit: ferri aequo animo oportebit. Optat Christophorum uidere: idq; p domesticos indicat: non ignara me illi propter impuram uitam iratum. Ve ergo uel defuturae: uel superfuturae hoc quoq; solamen non desit oro dignationem tuam: ut paratis illi aequis duobus comite uno tantum: qui cū tuis uel alienis equis redeat Lucam: iubeas ad uiam celerare. Hic tibi erit de insano & perdito adolescente ultimus labor: pro quo ac caeteris perpessis sum tuae beniuolētiae ppetuo debiturus. Vale. Romae. xxiiii. Iulii. M.cccclxxiiii.

Iacobo Volaterano Secretario meo.

QVa triduo iam sine febre est mater. Medici salutem promittunt. nos illam oculis intuemur. Dei hoc beneficium est: qui suasit filio reditum. Redeundi mora: celeritas illi erat ad mortem. Bene igitur positum est uię aestusq; incommodum. Discrimine discrimen est superatum: & pia mater pio filio reddita. Vrget nunc illa ut ad uos celerem: mihi meisq; in his aestibus timens. Monitis obsequar nulli nostrū ingratis.

Tu mihi ob seruatam matrẽ cœnam aduenticiam para:& Vale. Romæ.

Forteguerrę.

TVus languor rationem omnem perturbat meæ profectionis. Si ne te proficisci non statuo. Neq; enim mihi & meis esset aliquid dulce. Itaq; uale primum: Inde de reliquis statuemus. Si eundũ erit: ad neminem præterq̃ ad patrem meum diuertere propositum est. Ea domus & publica est:& amantissima mei. Et accœpit olim institutorẽ meum Firmanum: cuius uestigia ibi impressa cupio contemplari. accedit & nepos: cui essem dedecori apud ciues Lucenses: nisi idem tectum me caperet. Itaq; bono animo esto: Episcopo ipso nil apud me charius: nil æstimabilius tanta uirtute. Vtinam factis id præstare possem: quod uerbis hic calamus pręstat. Iterum, Vale. Cardinalis Firmanus.

Falconi Synobaldo.

QVid ad te scribã non habeo: scribere tamen aliquid cupio. Has igitur accipe magis ut responsum quęrant:q̃ ut noui aliquid afferãt. Quieui biduo Senis. Cras propero ad aquas Pisanas. Ero ibi integrum mensem. Pro consuetudine tua operam da: ut nihil urbanũ me lateat. Vicecancellario imprimis Papiensem cõmenda. Commenda & Mantuano: cuius in eum humanitas supra merita est. Balnea quæ peto ꝓpe Lucã sunt. Inde euocabo nepotem: ut in famulatũ Dignationis suæ primo tempore ueniat. Dico iterum: Imple folium respondens: & ieiunis iam multos dies auribus cibum ministra. Ex Vicecancellario & Mantuano sugere potes quæ ad me scripturus es noua. Senis. xxvi. Iulii. M. cccclxxiiii.

Io. Pe. Arriuabenus Cardinali Papiensi.

NOn licuit hactenus ob Christophori tui ęgrotatiunculam obsequium ullum: aut aliquod officii genus ꝓstare. Statim enim ut primum in urbem applicuit: tipo tertiano correptus: cõsilio medicorum: & Falconis nostri continuit se domi: ubi diligenter curatus iam tamen plæne conualuit: sicuti te domesticorum litteris admonitum nõ ambigo. Illic partes suas gessit Falco noster: qui cum sit in omnes iubente ita hominis ingenio: officiosissimus: Tum imprimis Papiensem: & Papiensis omnia ardenti atq; indefesso studio curat:& nedum quo modo mãdata impleat: sed qua uia melius efficiat cogitat. Ego qui sub eius genio deficio semper: & tanq̃ minor lucerna sub maiori lumine pereo: non ausus sum ponere falcem in messem alienam. Nondum enim erat in nostrum re ipsa ascitus: Proxima hebdomade introducetur: & qui Papiensis gratia meus semper fuit: noster communi seruitio fiet. Memor sum quid mandaueris. Legi quę litteris tuis in memoriam reduxisti: neq; omnino ignoro quid ætatem illã:

quid adolescentis indolem: quid eius statum deceat. nec oblitus sum quę il lum in famulatu experiri uelis. Puta Arriuabenum tuum: cuius obseruantiã & amorem tibi satis persuasum esse certus sum: nihil magis cogitaturum q̃ ut ad probitatem: ac rerum usum crescat nepos tuus. Totus sit in oculis: & mente Domini: & ut omnia uno uerbo concludam ut iuxta uerbum tuum dirigat. Eum hodie inuisi domi. Placuit indoles: sermo: gestus. Visus ē prę seferre mite ingenium: & ingenuos mores. De eo quid ageret: & an plane conualuisset sæpius percunctatus est Mantuanus tuus: uidetur eum beni uolenti animo excepturus. Nam mihi crede sincerus: & constans est ani mus eius in te. Hæc de nepote. Puto te nunc publica ex me expectare: sed puteus altus est: neq; cum quo hauriam habeo. Mystica enim nūc sunt cœ li consilia: ut non facile quo tendant dignosci possit. Videntur supra omnē expectationē fortiora: ad expugnationem Typherni omnino procliuia. & licet pro concordia multa proposita sint: non uidentur tamen conditio nes recipere. Mulierem fortem quis inueniet? Ecce iam habemus ecclesiã masculo robore: bonis inq̃ auibus. Comes Vrbini in uexilliferum declara tus nudiustertius erat Neapoli abiturus. Si interim Tysernates non conci derint ibit ad eorum oppugnationem. Iturus erat Dominus Zanetinus: sed nunc audio mutato consilio non discessurum. Qualia sint Florentino rum: & Ducis consilia tu in finitimis positus plęne nosti: nec minus quo in statu aut discrimine sit obsidio. Dux ipse exacto Augusto de profectiõe ad urbem uidetur cogitare: & iam describendis quos secum ducturus sit ua cat. Simulet ne an ex animo dicat incertum est. Curia qualem liquisti est: & quottidie tanq̃ in magis trito facilius incedimus. Beneualet Mantuanus tuus. Vale & tu domine: & mihi impera si quid est quod tibi ad animũ con fici a me potest. Romę. vi. Augusti. M. cccclxxiiii.

Io. Petro Arriuabeno.

VAleo. Aliud quod scribam non habeo. Ager ieiunus ieiunũ quo q; me facit. Valitudinem uero creat liber curis animus: uicissi mq; lectio: & scriptio. Ligones quoq; nonnunq̃: quibus ita in cumbo ut sudem multum: culturæ nil addam. Rident uicini glebas & sa xa mouentem. Qui Romæ etiam dimidiato pane turgebam hic tribus uix impleor. Vtinam mecum esses. Laborum & studiorum communicatiõ lætiorē multo te redderent q̃ moræ Palatinæ: æstus: & pulueres: & addictæ uitæ tedia quottidiana. Vale. Ex Syndulano. xi. Augusti. M. cccclxxiiii.

Falconi Synobaldo.

BInis tuis sub unum fere tempus acceptis: his unis meis: atq; iis dem breuibus respondebo. Grata sunt quæ de nostris: & nepo

tis ualitudine nuncias. Melius audire nil possum. Ipsum iam nepotem da tum Mantuano existimo: & commendatum quo affectu tibi deditissimos soles. Hoc ages assidue: presertim si bene agentem & te audientem cognoueris. Vnde sit nescio: sed tacito augurio tepromittere mihi uideor adolescentis prope perditi sanitatem: de Mantuana domo id sperans quod de mea: quod de Guidantonii: & Episcopi Lucensis non sum assecutus. Id ipsum cōfirmet Altissimus. Vicecancellario nostro gratias refer innumeras. Suspensione non mediocri me liberauit. Pendebam animo rememorās ea: quae de sua Dignatione Romae audiui. In aurem utranq; quiete nunc dormio. Ipsum uero: & Rothomagensem: & Vrsinum satis digne laudare non possum quod in re sabellica uiros se praestitere. Idem mi Falco si praestarent i caeteris meliori longe loco res essent Romanae Ecclesiae. Ex primis nostri ordinis bona semper: & mala in caeteros manant. Scutarensem laeticiam id ex tuis litteris perturbauit: quod publice nondum nunciatam secundā nostrorum pugnam ostendunt. Si quid certius afferetur cura ut sciam. Magni ad res Christianas refert repulsos Turcos: & tantae expectationis dissolutam obsidionem. Protonotariū Ariminēsem argui praesens: q̄d nimia anxietate ualitudinem labefactaret: Verberarem nunc absens si possem: quod quantum ex te intelligo: sui imemor ex alieno rursum pendet arbitrio: rursumq; egre resurgentes uires quaerit opprimere. Haec omnia: quibus iniergimur propter uitam quaerimus. uitam propter haec perdere quae dementia est? Velle saepe homini aures: & incensae uoluntatis calcaria hebeta freno increpatiouum tuarum. Quod quottidie & uisas: & uideri matrem totis obsequiis imperes pietati hunc tuae aeternū debebo. Vale. Per raptim Senis. xiii. Augusti. M. cccclxxiiii.

Dominico Lucensi.

ABsit Dominice pater: ut pro iis quae ad me Christophoro scribis succenseam tibi: scio fidelis animi hunc esse affectum. Meus i te amor: & tua in me beniuolentia nil debent nisi beniuolum suadere. Ego ad correctionem mente sum facili. Emendantibus nonmodo sū aequus: sed gratias ago: refero quoq; cum possum: Prophetici uerbi identidem memor. Corripiat me iustus in misericodia uberi. Oleum autem peccatoris non in impinguet caput meum. Sed paucis rationem noui propositi audi: referam ea: quae caeteri nescientes: superfluo damnant consilium. Litteras (ut saepe tecum sum questus) odit Christophorus. Libros cum praeceptoribus iādudum abiecit. Monitores non patitur. Abiit flagitiosa adolescentia in praeceps: nil praeter male fortunatam in patre miliciam spectās. Imperiis meis cohiberi erumpentia uitia non potuere. Misi eum ad Guidā

tonium Picolomineum necessarium meum:ut modestia : & grauitate hoīs
tepesceret feruor. Ita auctoritatem eius contempsit:ut desperari a se sanitatē
dementis adolescentis sępe ad me scripserit . Litteras quia Romæ sunt:mit
tere ad te legendas non possum : sed ad reditum meum habebis: & leges.
Misi ad Lucensem Episcopum:putans sancti Pręsulis ueriturum presentiā:
& mansurum in officio disciplinę domesticæ:quę ut scis castior esse non po
test. Quo ludibrio patrem magnę uenerationis habuerit inspice tu ex exē
plis litterarum: quas ad Forteguerram q̄ ad me liberius scripsit. Estum con
tumacis animi ita efferri significat:ut maiusculis litteris quasi non erranti
iudicio ultimum eius consilium notet. Non erat conscientiæ meæ:non insti
tuti sacerdotalis ad latrocinale stipendium mittere. Prętuli curiam castris :
& domum Cardinalis Mantuani tentoriis Ducum. Tu cum Romæ eram
suadebas ut sinerem illum abire quo insania raperet : Ego quod ad salutē
uitamq; ciuilem fuit propinquius hoc facto delegi : Esse uidelicet illum uo
lui:ubi esse diutius posset: & unde discedere propter uitam ab ingenio di-
uersam non cogeretur. Capitur equis:sine custodibus uult euagari . Absq;
ludis & sodalibus:& libertate esse non potest. Cum Rothomagensi ꝑpter
gallicam familiam non diu fuisset : cum Vicecancellario propter Hispa-
nam:Cum Reatino:Spoletano:& nostro Rauēnate : atq; his similibus ꝓ
pter disciplinam conceptibus suis contrariam. Feci quod sapientes Medici
in desperata ualitudine solent : Consumptis remediis permittunt naturæ
quod superest:& cibos offerunt : qui ad animum ueniant:nil minus putan
tes suę artis eo tempore esse:q̄ ex arte morituro mederi. Ita ego pręstitis car
niq; potui:permitto Deo nunc reliqua:& non quę mei iudicii sunt: sed quæ
necessitatis illi indulgeo. Sinamus igitur eum esse ubi effuso iuuentutis i-
petu:& datis ætati quæ præsentis insaniæ sunt:aliquando possit ita ad sani
tatem rediretur in malefactis persistere . Grandes morbi nisi periculosis cu
rationibus sanari non solent. Familia Mantuana & si festiuius uiuat q̄ uel-
les :tota tamē ex nobilibus est:nutrita apud parentes ingenue:apud Domi
num Clementem liberaliter habita. Pręsto ad officium conuenit:nęc uolu
ptatibus ab obsequio trahitur. A religione quoq; non est aliena . Ea inq̄ rē
ligione:non quam cœnobitæ seruant:sed quam in cōmuni uita laudamus:
Ipse uero Dominus quod negare non possumus generosi:est cordis:Inge-
nii ueri:pietatis in suos precipuæ:ut nihil illis patiatur deesse:& aberrare lō
gius iuuentutem non sinat:q̄ unde mox ad uirtutem sit reditus. Nō statuo
illum ad litteras edocendas magistrum : nō ad litigādum quottidie si quā
do uerbo uno aut cupiditate una erratur:sed certe insanire domesticorum
quenq̄ non patitur ; ut in leuibus semper indulgens ita in grauibus nunq̄

exorabilis uindex. Quare de nouo Tyrocinio male non sentiamus nec Papiensem damnemus: necessitati non sibi parentem. Credamus ut dixi deo: quae ipsi sanare non possumus. Pater tantae auctoritatis Marchio natus. In ecclesia Cardinalis factus: magnorum Regum: & Principum Romae patronus: Consanguinitate quicquid ubiq; illustre habetur contingens: uel solis nominibus: iis praestare ad reuerendum adolescenti poterit quod nec humilior ego potui: nec Guidantonius: nec Episcopus Lucensis potuit. Nam quod in admiratione: & sermonibus patrum factum esse hoc refers: rideri quoq;: & in alienum rapi sensum affirmas: habes si uelis unde excusare id possis. Sed ego conscientia mea contentus loquentibus: & ridentibus illis silebo: ac reuerebor: nec minus utar iudicio. Papatum nullis artibus ambio: quod tu mihi es testis. Vocem cuiusq̃ nec petii unq̃: nec appetii: quod ipsi quoq; possunt testari. Minus etiam deinceps petam: atq; appetam. Erecto de stercore satis est benignitate Dei ad dignitatem & cõmodum uitae. Sed quod pignus coniurationis esse adolescentem dicant: hoc uno Domini ee sortem meam lamentor: uitae uidelicet & praeteritarum actionum sui Papiensis immemores: tantum sceleris in eo excogitant: Et quod i iuniore nũq̃ uiderunt: in sene nunc uolunt. Gratias illis utcunq; de me in hoc meritis habe: & age. Sed illuminet Deus eorum corda: & sensus. Vt autem mea sola non sua etiam charitas hos stimulos afferat: scio quid cogitem: quid cogitari etiam ab illis possit. Noti mores nostri: satis me admonent. Vale: & consortẽ meam Sueuam ex me saluta. Senis. xiii. Augusti. M. cccclxxiiii.

Io. Petrus Arriuabenus Ia. Cardinali Papiensi.

Hodie Comiti tuo Vrbinati magni honores impensi sunt. Egredientis Pontificis caudam sustinuit. Ad eius tribunalis pedes cõsedit in capella maiore. In missa ante euangelium titulo ducatus ac ueste aurea talari: pileoq; quali & Dux Borsius: ac torque aureo decoratus donatusq; est: ac mox supra nouissimũ Cardinalem repositus fuit. Post missam Vexilla sacris initiata: quorum alterum ecclesiae: alterum Pontificis gerebat insigne: reuerso Pontifice in cubiculum suum: mox omnes Cardinales egressi sunt cũ Duce Vrbinati. Erat ad schalas equus serico rubeo passim tectus donatus a Pontifice: solenni pompa praecedentibus uexillis: comitante Collegio ut mos est: domum quae ei ad sanctos Apostolos parata erat deductus est. Omnia laetiçie: & iucunditatis plena: nisi ea praesagiũ quoddam perturbasset. Nam ad pontem Sancti Angeli siue impetu uentorum: siue fatali quodam influxu: fractis hastis utrisq; uexilla corruerunt. Opus fuit ut ex arce extpales quaedam surrogarentur. Hęc post hesternas litteras meas. De Scutarensi ciuitate male auditur. Nam fama est: aut iam

Caudã grex mium dixit Papiẽñ.

a Turcis captam:aut paulo poſt capiendam eſſe.aiunt omnes iam ſub di-
uo pernoctare:quod nihil tectorum amplius ſuperſit.Conuulſa enim ſunt:
ut lignis ad ſtruẽdos aggeres uterentur.Audio Regem ſuadere Vitellio:ut
ſe bonitati Pontificis permittat: bonas ab eo conditiones accepturus. Id
ſi ſe facturum receperit legatum obſidionem ſoluturum.Ego eum id conſi
lii ſuſcepturum arbitror:non quod uoluntas cuperet:ſed quod neceſſitas co
egerit.neſcio quãtum ſpei habeat in Florentinis: & Duce.Legatus omni
ſtudio contendit:ne ab impugnatione deſiſtatur:nil enim ait ſe uereri quin
breui urbem expugnet. Beneualeat Dignatio tua. Romae. xxi. Auguſti.
M.cccclxxiiii.

Cardinali Mantuano.

DE Nepote nil amplius ſcribo. Eſt ille iam Mantuani mei:non
meus.ita illi a me datus: ut uel perpetuo futurus ſit ſuus:uel me
nunq̃ patruum habiturus.Amborum iacturam neceſſe eſt faci-
at quęrens unius facere.Ego primum gratias Deo ago quod tecum eſt:In-
de tibi:quod tantae nobilitatis pater ſeruulum humilem nõ ſis aſpernatus:
Si minus ille prudenti: & fideli famulatu referet gratias referam ego ſer-
uitute continua:uſq; eo nunc per nouum beneficium tuus: ut nullius alteri
us eſſe iam poſſim.De honoribus Vrbinatis:& tifernatibus rebus:& collu
ctatione rerum ueſtrarum periucundũ fuit ex litteris tuis cognoſcere.Hoc
habuerunt ſemper nunciata tuae Dignationis:ut mentita ſint nunq̃.Neq;
ego eodem iudicio aliorum:& Mantuani litteras ſermoneſq; expendere ſo
leo.Certius tu ſemper hauris ac nuncias. Quid autem de Ducatu:& uexil
lis attributis ſentiam his litteris taceo.Seruo omnia ad reditum meum.De
obſidione item Tiferni quid cupiam plane nunc loquar.Diſſolui eam uide
licet opto:non conditionibus: quę nullae Tyranno incolumi eſſe honeſtę
Pontifici poſſunt. Sed domita ciuitate:In cuius exitu caeterae urbes noſtrae
uel parendi:uel imperandi nobis ſunt ſumpturę exemplũ.Non in Vitelliũ
ſed amor in Sedem hoc mihi deſiderium excitat.In contentionibus uero:ſi
quae de Cardinalibus: uel diſtrahendo patrimonio eccleſiae futurae in Sena
tu ſunt:gaudeo quod Sacerdotes uos memineritis: unanimes quãtum in-
telligo ad tuendam dignitatem ordinis noſtri: & ſeruandam hęreditatẽ pa
trum noſtrorum.Augeat Dominus quod in uobis iam eſt operatus tam q
dem laetandum ac ſalutare:q̃ hactenus in patribus rarum.Ais conditionẽ
meam hoc tibi meliorem uideri: quod abſens alieno ſudore uincã: uel ſine
nota ſuccumbam.Mecum mi pater non ſentis:Immo ego deteriorem con
tendo:quod in ſpecioſo certamine uel expers ueſtrae glorię dicar uel quod
non affuerim pugnans:in uicta cauſa particeps ignominiae reddar.Adeſſe

protinus cuperem & operam sanctę Sedi nauare:qualem olim magnis me is detrimentis impensam uidisti.Sed iam certatum esse apud uos debet:uel ad incertam contentionem leui consilio me moueri non conuenit. Quod beneualeas:& in suburranis hortis agas adhuc laudo:& lætor.Quod uero operosum tibi sit tuo chirographo respondere Id mihi etiam te tacente certissimum erat.Ad præbenda litterarum sigilla melius:q̄ ad sumendos calamos magnorum manus a teneris sunt institutæ.Non sit tuę Dominationi ea res curæ.Nostra enim an aliena manu perferantur quæ uolumus :ad beniuolentiæ officium q̄ minimum interest.Mihi quidem : q̄q̄ Seni:ex ueteri disciplina tam leue est scribere : quam tibi iuueni tuo Secretario scribenda iniungere. Vale : & me commendatum habe, Senis. xxvi. Augusti. M.cccclxxiiii.

Falconi Synobaldo.

Onditiones inter Pontificem:& Tifernates accepi : & legi:& diligenter notaui.nescio ad eas accipiendas quinam animus erit Legato.Mihi uero plus uerborum:q̄ rerum continere uidentur: minusq; honorificos nostris tantis conatibus afferre. Aut inchoanda non erat de subditis nostris obsidio:aut inchoata extremis etiam discriminibus non deferenda. Hic unus exitus in utranq; partem cæteris ciuitatibus est: legem daturus parendi nobis:uel imperandi.Hoc quanti ad res nostras sit tu ipse intelligis.Persuaderi poterunt Pontifici multa : multi metus portendi.Hoc quod dico Sybillæ est folium.Protonotario Ariminensi non solum gratias habe:quod earum exemplum tibi dedit mittendum ad me : sed uerbis lætissimis gratulare : quod ultro dedente Pontifice coenobium insigne in patria accoepit.Ad salutem animæ: & commodum uitę uertat id dominus:Mihi quidem:qui toto animo illum complector : quantum ad fortunam eius accedit tantum adiungi ad res meas uidetur. Dignus gratia est: & summis quibusq; honoribus:Magnumq; imprimis lucrum fecit ecclesia ex sacerdotali ueste illi attributa. Vita uiuat:& noster sit semper. De Christophoro gratum quod nuncias est. Idem sentit noster Arriuabenus. Iudicia uestra utinam post paulo non sint his primis diuersa. Igniculi ætatis: ut cito se offerunt:ita cito in fumos soluuntur. Ego tamen ut scripsi male non spero : Putans mutationem Domini : & domus ad mutandos sensus ualere etiam posse. Pie:& ex mea imprimis sententia fecisti:brixiensi Episcopo in languore hoc suo charitatis : & beniuolentiæ nostræ officium soluere. Plane diuinus es : & quod placiturum Papiensi est: studio

amantiſſimo ſemper anticipas. Gratius quicquam præſtare mihi non poteras. Quotiens Dignationem ſuam uiſurus es (uidere autem q̃ ſæpiſſime opto) quod nunc feciſti totiés precor ut facias. Magnæ uirtutis prælatus eſt: & decus in eccleſia ſingulare: uotis omnium ut nobiſcum ſit a domino depoſcendum. Vale. Senis. xxvi. Auguſti. M.cccclxxiiii.

Ioanni Petro Arriuabeno.

MAgis officio tuo ſignificandi quę acta ſunt Romę: q̃ rebus ipſis ſum delectatus. Cur ita acciderit a me præſens intelliges: nec a me qua es animi bonitate diſſenties. Nunc epiſtolæ ne in alienum incidat: hic paucis ſit modus. De Scutarenſi fama pernimium triſtor. Biduo ante de ſoluta obſidione nunciatum hic erat Senatus Veneti litteris: nunc rurſum per te in mœſticiam primam redimus. Reſpiciat fidelem populum Deus: & oppidum ſeruet: in cuius ſalute non tanta pateat in hanc prouinciam Ianua. Eo etiam refracto clauſtro: quid amplius non apertum ad lugendam ruinam? O miſeram Italiam olim dominam orbis: cui tam impura: tam impia: & tanto: tãq̧ præſenti tumultu ſtrepens barbaries nec aures excitat: nec oculos aperit. Rapimur numine manifeſto ad extremũ interitum: nobiſq̧ haud dubie iratus eſt Deus: qui iis potiſſimum conſilium eripit: a quibus eſt propter peccata auerſus: ut uidelicet uidentes non uideant: & audientes non audiant. Sed facilius lamentari: q̃ perſuadere hæc poſſumus. Quod uero ad Vitellium attinet: male illi ſit in hunc: ſequentẽ q̧ annum: ſi nõ Ferdinando Regi auſcultat. Suaſione illa ſalutari nil ad ſe ſeruandum: noſq̧ moleſtia liberandos: uel breuius eſſe: uel certius poteſt. Sed hunc quoq̧ uereor ne ad luendas pręteritorum pœnas excecauerit Deus. Vtraq̧ pietati ſuæ: quando conſiliis noſtris nequeunt: regenda linquamus. De adoleſcente Chriſtophoro: quod bene ſentire iam uidearis ſummę mihi eſt uoluptati: Vt ſequentibus initia hæc ſint conſentanea. Ego quoq̧ neſcio quid in melius augurari incipio. Plærunq̧ enim mutatio loci ad ſalutem fuit non corporum tantum: ſed etiam mentium. Hoc ſi ex tuo: & meo deſiderio accidet: erit quod gratulemur illi: & lætemur noſtris conſiliis. Si minus: id in malis erit ſolamen: quod nullũ ei charitatis: & neceſſitudinis officium non præſtitum ab ambobus uidebimus. Quæ uero ad minuendum feruorem: & tenendam in diſciplina adoleſcentiam pręſens monſtraui: abſens & probo. Vale. Senis. xxvi. Auguſti. M.cccclxxiiii.

Ioannes Petrus Arriuabenus Cardinali Papienſi.

ABiit hinc Vrbinas tuus decimo calēdas Septembris recta ad ex
ercitum suum:quo:ut aiunt:hodie perueniet.Studiosus est cōcor
diæ inter Pontificē & Vitellium:sed nisi se ministro: auctore re-
ge.nam q̄tum uideo Ducis gloriæ:& existimationi infensior factus est. Si
e sententia componi non poterit armis dirimetur.Pontifex in hanc senten-
tiam:q̄ ad continuandam expugnationē procliuior est sua sponte. Sed hūc
affectum tollit legati spiritus uehementior:q̄ par sit.Nullas conditiones:ni
si ut ciuitas:& omnia suo arbitrio permittantur uidetur admissurus.Sed in
tanta nostrorum pertinacia:nisi externis armis adiutus fuerit:Vitellius con
cidat necesse est.Aiunt tamē Florentinos quottidie nouos milites scribere:
& copias augere:iamq; ad duo milia equitum coegisse:ut Vittellio laborā
ti subueniant.an ut ad suspitionem : & metum rerum suarum præsidia sibi
comparent :id faciant incertū est.Ioannes Pōtificis ex fratre nepos : comi
tatus est socerum in castra.Illic celebrabuntur spōsalia.Cardinalis ad pau
cos dies relicta prouincia Vexillifero in urbem redibit .regiorū desideriorū
fautor:& protector tum curabit:ut Senogallicū negociū e sn̄ia absoluatur.
Iam huc missus ē Secretarius Amalphitañ Ducis:huic rei cōsensurus.Nā
ut hoc faceret quędam Castella suo comitatui finitima accepit a Rege.Vi
deo patrum uoluntatē auersam:sed:quod pace tua dixerim:solitę incōstan
tiæ memor non satis cōfido.Parua spe aut metu mutari facile poterunt. Iā
callent hi quo pugnādi astu superentur. Susurrari audio nescio qd de nouis
Cardinalibus :serio ne :an ut hoc monstro fratres tui ad cōsentiendum alie
nationi inducantur tu cogitato.Postremo Senatu ingressus curiā Pontifex
inde exorsus est:Ociosi sumus quando ergo alia negocia nos nō premunt
bonū est:ut aliquid de creandis Cardinalibus nugemur inter nos. subiecit
Vrsinus.Cōtenta sit sanctitas uestra . satis enim apud efflagitātes purgare
se poterit:quod uerbū fecit. Tum ut audio silentiū de ea re fuit.Post nouissi
mas meas:quas cuidā familiari nostro ad te dedi: litteris Venetorū nuncia
tum est solutā esse obsidionē Scutareñ:Turcos oēs desperatōe uictorię pro
uincia cessisse:qd uniuerso xpiano nomini gratissimū esse debet.Falsum fuit
quod scripserā de loco Ducis Vrbinatis.Erraui aūt sub alieno iudicio.Post
tradita insignia acceperūt eum mediū duo Dyaconi: deduxeruntq; ad sug
gestū dyaconorū: ubi cū paulū stetissent : illi mox ad cathedrā Pontificis re
diere.Ipse uero ad suggestū pręsbyterorū deductus postremus ī eo cōsedit:
māseruntq; dyaconorū subsellia uacua.Hęc sunt minoris oraculi dicta.Tu
si maiora uis cōsule Delphos:& Ammoneñ.Christophorus tuus ualet.cō-
mendo me dignationi tuæ.Romę.xxvii.Augusti.M.cccclxxiiii.

Iacobus Minutolus Iacobo Cardinali Papiensi.

ARmorum ſtrepitus : clangor:tumultus abeuntis nūc exercitus
non ſinunt ſcribere multa.Et nunc temporis anguſtia prohibet:
quod antehac uetuit honeſtas:& inſtitutum Papienſe:ut ſecre-
tarii ſuo utentes nomine taceant:quod feci hactenus . Veniente tamen hoc
nuncio:ut ex eo cognoui Papienſi numini dicato:non potui ulterius ſilere.
Res caſtellana ita eſt cœpta:& abſoluta.Pridie q̄ agrum Caſtellanū attin
geret exercitus miſſus ſum ad tentandum Caſtellanorum animos ſi per de
ditionem:aut honeſtam pacem fieri poſſet:ut hanc ruinam euitaret hic mi
ſer populus.Conditiones pacis proponebantur plurimæ:& nō ſpernendæ.
Surda tamē aure pertranſierunt omnia.Venit exercitus :obſedimus urbē:
fruges deſectæ.Oppidani ut uerbis pr̨edixerant:ita ſtrenue propugnabāt.
Multis incurſionibus factis:illiſq; fortiſſime defendentibus ad Bombardas
uentum eſt.Prima a Peruſinis ad uecta prio ictu in fruſtra diſiecta eſt.Duę
Romanę partim Tyberi : partim terra aduectę metum inauditum incuſſe
runt obſeſſis.Altera tandem poſt cœptum opus ad dies octo malignitate
pulueris:tum humiditate defecit in cauda.Attulerūt duas alias ex Ceſena.
Altera tandem eodem modo fracta eſt.Inter hæc actum tacite de conditio
nibus pacis:& res apud Regem:Ducem:ac Florentinos tractabatur.Sup
uenit Comes Vrbini Dux nouus:& iiſdem conditionibus rem compoſuit:
quæ a nobis fuerant inuentæ.Sub eius fide Nicolaus Vitellius in caſtra p
ductus eſt cum maiore filio.Inde nos in urbem excepti ſumus .hodie pom
pa Legatorum introduximus duodecim Exititios ex primoribus:quos ta-
men eodem die reduximus.Nicolaus Vittellius cum nōnullis ciuibus Ro
mam uenit.Conditiones hæ fuerunt ſcriptę: Ciuitatem liberæ diſpoſitioni
Pontificis relinqui planiori dominio quam unquā fuerit tempore alicuius
Pontificis.Nicolaus Vitellius:& eius bona omniumq; ciuium: & perſonæ
ſecurus ſit.Ager omnis reſtitutus.Hæc hac die facta:qua Legatus abiit ſo
luta obſidione cum Duce Vrbini ad fractam:loco prius deſignato ad arcē
in urbe erigendam.Romam redimus recta:relicto tamen domino Chriſto
phoro de Forliuio uiro ſtrenuo:& omnium diligentiam excedente:ea febre
correpto : ut non putem uiſurum eum quartam diem menſis . Quod ſine
gemitu:& lachrymis referre nequeo.Ita mihi erat coniunctus : ut nemo in
me maius iure amiciciæ imperium haberet . Aetas : & remedia plurimum
pn̄t.Dubitāt medici.Ego quoq; in re ēt ſecuriſſima timeo.Multa erant ſcri
benda:quæ & dolor:& milites expectātes nō ſinunt:ut ex ſtilo & litarū for
ma cognoſcet tua excellētia:cui deditiſſimū Nuccrinū cōmēdo.ex caſtroꝝ
loco apud Tyfernum calendis Septembris inclinante ſole. M.cccclxxiiii.

Ioannes Petrus Arriuabenus Iacobo Cardinali Papienſi.

VTinam multos Papienses haberet respublica christiana. Vtinam tecum alii sentirent: & facerent. Auctoritas sedis: Religionis ueritas: dominandi potentia nobis cōstarent: Sentiret Turcus dissipari consilia sua: & uires suas. Ad eius ferociam contundendam salutari exemplo Italiæ principes excitarentur. Iuuaret omnes in officio manere: & uestigia sancta subsequi. Sed ut inquis: lamentari hæc potius: q̄ persuadere possumus. Deditio Tyfernas magno gaudio a nobis excepta. Nam ubi ad uesperam nunciata est; ad molem Hadriani clangores tubarum exaudiri: ac oia lætitię signa conspici. Victo Spartaco aut Sertorio tales fuere populi acclamationes: talis urbis facies. Rediit in sententiam: & desiderium tuū Vitellius: & meliorem mentem induit: q̄ sperabatur. Sibi & ecclesiæ quieti consuluit. Ego tamen non crediderim hanc esse uictoriam dedititiam: quā puto conditiones pristinas præcessisse: uademq; intercessisse Ducem Vrbinatem. Non torpet ingenium uafrum Ignem: & aquam scit sine alterius iniuria cōmiscere. Hi tamen deditionem nuncupant. Et quoniam Legatum: & Ducem cū Vitellio redituros aiunt: uideor intueri iudaicum triumphū: qui patri: ac filio communis fuit. Exercitum ecclesiæ aiunt in Spoletanum agrum peruenturum: ut quibus relegatio indicta erat: si parere noluerint armis cogantur. Non enim in relegationis terminos: sed quo cuiq; libitum erat secesserant. Reliqua existimo quietura. Hæc de nobis. In Germania furor ille bellicus: qui coloniam Agrippinam inuaserat surgit in dies. Pulso antistite ex urbe ad alteram ripam Rheni Burgundus insultat. Oppidum quoddam munitissimum obsidet. in altera est Lantgrauius Hassiæ canonicis fauens: suis & totius fere nationis præsidiis potens. Creuit inter illos indignatio: neq; legatus: qui eo accesserat concordiæ spem ullam habet. Ita post Moguntiacam cladem huius desolatio subsequetur. Scutarense negocium: ut accepisti: iam bene processit. Venit cum Hungaro orator Vssoncassam: qui ingentem exercitum pollicetur: modo Hungaro ad suscipienda quoq; arma pecunię hinc dentur. Nil se uelle pręter dominium: quod uxori debetur. Quā uera sint semper quæ ex tam remotis locis nascūtur nescio. Vale. Romæ. iii. Septembris. M.cccclxxiiii.

Ioanni Petro Arriuabeno.

EXitus Tyfernatum rerum non indecorus ecclesiæ est: si modo: ut scribis: exterior species turpe aliquid non uelat interius. Aut cum Pontifice Vrbinas: aut cum Vrbinate Vitellius id pepigit forsan: quod timeo. Aut uero id est: quod non miror minus: q̄ lætor: respexisse Deum in faciem ecclesię suę: oblitumq; erratorum nostrorum correxisse consilia: quę non minus ad pestem: q̄ ad salutem uidebantur procli-

uia. Reteget dies: quod forte nunc latet. Bellis germanicis plurimū tristor. Quid enim aliud debeo? Ardebit mox natio tota. Sedes coloniensis discerpta olim a uicinis latronibus nunc etiam ab externis extremo interitu cadet. Tum uires bellicosæ gētis uicinæ iam Turcis ad magna queq; idonei sic inter se collidentur: ut cum maxime necessarium fuerit: quietem potius habeant: q̄ Christi opus deposcere. Hi sunt fructus: quos ex stultis pastoribus colligit apostolica Sedes. Tres iam illustres ecclesię sub talibus cecidere: Maguntina: Leodiensis: & hæc infœlix de qua nobis est sermo. Alię nō mutato ministerio nostro in easdem calamitates labentur. Deplorare omnibus liceat: quod nemo sanat qui potest. Nam quod ad Legatum Cassani attinet tam puto spem longam quam affert: q̄ is a longe est: per quē ista iactantur. A Trāstauranis expectabo nostram salutem Maumethū sequētibus quam christiani non parant cum uicini hostibus tum sui multum: & Dei nostri maxime negligentes? Sed querelis sit finis. Vale. Idem ego apud Senenses hos conor. Senis. vii. Septembris. M.cccclxxiiii.

Cardinali Mantuano.

SI tibi absenti non pręstiti scribendi munus: quod nunc a præsente accipio: id uelim mihi indulgeas. Tēpora Pauli querelis quottidianis: & suspitionibus plæna in causa fuere. Scis nunciatum quodq; etiā leue: quanta acerbitate solitum est ab illo castigari. Rari erant Senatus: In quibus hunc: uel illum nunciatarum rerum: quasi proditę ecclesię non designaret. Hoc eo magis a me: q̄ a cæteris erat cauendum: quod propter illatas imerenti iniurias alieno a se aio esse me iudicabat. Sed nunc in uita liberiore si te abesse continget alium senties Papiensem. Nullum accidet factum aut dictum: etiam in plebe obscurum: quod ab illo primū non audias. Pręteritis tantum uelut a bono patre sit uenia. Ad rem Tifernatem abunde q̄d lamenter: & respondeam habeo. Heri ad me uenit Bacius Vgolinus Paulo ante Tiferno profectus. Retulit in deditione ciuitatis se affuisse. Nihil illa turpius potuisse fieri affirmat. Acceptas leges a nostris non datas cōmemorat. Non admissum Legatum nisi quibus custodibus Vitellio placuit. Pedites tantum ducentos intus receptos: atq; eosdem ita p ciues dispositos: ut non præsidere ipsi: sed in alieno esse pręsidio uideantur. Veniētem Vitellium in conspectum Legati contumacis adhuc animi: & uictoris potiusq̄ uicti signū dedisse. Nō cecidisse in genua: nō supplici usum oratōe: Nō facinoris pœnitentiā ostēdisse. Leui tm̄ detectione capitis: & colli inclinatione ad speciē non honorē indicasse ibi esse Romanæ ecclesię Cardinalem. Venire nunc Romā scriptis & obsignatis ante cōditionibus. Tulisse a Ferdinando Rege documenta Vrbinatē ad obligandā eius pro Vitellio

fidem obligatam esse solẽniter: quod non reducentur exules nisi quos ipse uoluerit: Quod nec rebus eius: nec uitæ nocebitur: Quod remittet incolumis domus: & huiusmodi quædã ad confirmandam non tollendã de ciuitate Tyrannidem pertinentia. Hęc si uera sunt mi Mantuane uide quã mercedem hic noster pro ducatu: & uexillo retulerit. Pluris amicum ueterẽ: q̃ nouum beneficiũ fecit: unaq; opera æstimationẽ Romanæ Sedis: & legati ad suam: & Regis gratiã est nundinatus. Miseram fortunã ecclesię: apud quam nemo iam crescere nisi per sua detrimenta: & incõmoda potest. Sed tu isthinc quæ ad uerum sunt facta scies melius: & certius nunciabis. Baccii tantũ narrata hęc sunt: cętera quę in tuis lr̃is cõtinentur: ut sapienter scripta sunt: & amanter significata: ita a me mille gratiis itellecta. Beneuale: & donec absum inchoatã charitatẽ continua. Senis. ix. Septẽbris. M.cccclxxiiii.

Sacramoro Protonotario Ariminẽsi.

IAm gratę fuerunt litteræ tuæ: q̃ raræ. Id uero in illis gratissimũ: quod non beniuolentiam modo sed eruditi quoq; sermonis elegantiam pręferunt. Alterum in dubium nunq̃ uenit: alterius me aliquando decepit opinio. Errasse admodum lætor: nec tam hactenus expẽdisse quid mores: q̃ quid sagulum militare meo Sacramoro potuissent afferre. sed institutio uetus nouæ nũc uesti: & noua uestis ueteri institutioni apte conueniunt. Optabilem hanc societatem ille tibi fortunet: cuius ferti sapiẽti consilio te addidisti. De tysernatibus rebus: quando ex dignitate Sedis nunciãtur compositę: nil attinet scribi. Vtinam sint ita compositę: ut nullã turpitudinẽ celent: & mox nouos motus non excitent. Principi tuo nescio q̃tum illę contulerint. Gratiam quã tanto ingenio: & tantis angoribus ante parauerat: uereor ne uel substulerit totã: uel certe languidiorem reddiderit. Scribe quo loco nunc estis: nam Neapolitanos regnare est rumor: & solos in precio esse. De Senogallica ẽt præda aliquid nuncia. Abductam eã iam puto. Ita infirmi animi patrum: & amor Pontificis in suos: & præsentis Vrbinatis melliti astus mihi promittunt. Bis ille de Senogallia: & Mondauio paucis annis uictoriam retulit: armis primo: nunc artibus. Eadem fœlicitate mihi crede: post paulo Fanum: & Mondauium: & uicina quoq; noui generi nomine adimet. O Paule secunde ubi tua nunc est in parandis: & retinendis rebus ecclesiæ laudata attentio? Sed de his alias. Laurentius medices improuiso Senæ me uisitauit. sermo de rebus his multus. Acris castigatio mea: uel quod non fuerint Pontificem arbitrio uti: uel quod non ipsi de Vitellio reducendo gratiam præripuerint Vrbinati. Reliqua a pręsente cognosces. Nunc Vale.

Ioannes Petrus Arriuabenus Iacobo Cardinali Papiensi.

CVm mihi nunciatum esset hunc cursorem Florentinum repente abiturum statui has tumultuarias ei ad te dare. Hoc mane redie re Legatus:& Dux Vrbinas ad ædes Beatæ Mariæ de Populo: ex mandato Pontificis omnes Cardinales occurrere: sed non potuerunt ꝑ uenire assuetumq; malo ligurem. Descenderat ipse iam in ecclesiam ante or tum solis ueniēs ex castro nouo. Deductus est in palatium solenni pompa. Pręibat Dux medius inter Præfectum: & Comitē Hieronymum. Hos an tecedebat Vitellius inter quosdam nobiles. Ascenderunt Cardinales in ca meram consistorialem: ad quos post paululum euocatus Vitellius sigilla/ tim: & quasi nomenclatoris uicem gerente Duce omnibus deosculatus est dexteram. Hoc peracto: relictis illic legato Duce: & Vitellio abiere Cardi nales non uiso Pontifice: quem aiunt febre cōtinua ęgrotare: ob quam ne/ q; uesperis: neq; missæ Virginis interfuit. Quicquid sit magno studio celāt quod: & suspitionem auget: & multorum iudicia ad hoc tempus pręscripta nescio quid accumulant. Despondit Ferdinandus Rex filiam Regi Hunga riæ. Magna etiam in spe habent affinitatem Ducis Burgundię: cuius uni cam filiam sit accepturus Fredericus Ferdināndi filius a Duce adoptādus. Aiunt mox expectari Neapoli Bastardum Burgundiæ cum quattuor tri/ remibus: ut Fredericum secum abducat. Cōmendo me. D. tuæ. Romę. viiii. Septembris. M. cccclxxiiii.

F. Cardinali Mantuano:

IN senogallico negocio dabitis manus: q̄tum intelligo: uel forte iam cum hæc scribebantur dedistis. Pontificum tormenta mul/ to sunt grauiora: q̄ ut patrum infirmi parietes ualeant sustinere. Sic Flaminia redempta nuper tot nostris laboribus: a Piceno ꝑ coniugiū nouum diuisa direptioni ueterum: & præsentium tyrānorum relinquetur. Mi seram Romanam ecclesiam: cui tantum obest: & obfutura semp est caro. Nam quod ad peregrinationem Ducalem attinet: quid aliud dicam q̄ sero aliquando homines sapere: & plerūq; ad dāna dedecus addere? Mediolani seruandus erat Pontificis animus: nō Romæ amissus quęrendus erat. illud prudentiæ suæ: hoc alieni cum sermonis: tum admirationis est totum futu/ rum. Venturum autem illum nō puto. Via est longa: & autūnales imbres propinquant. Tum Florentia urbs ad medium iter obiicitur. Cum liberta/ te scribo quod sentio. Cura pro sapientia tua ne libertas hæc obsit. Quod me hic tanq̄ Hannibalem Capuæ timeas eneruari: depone timorem hunc Mantuanæ. Primum enim nō in Asia fuisse ut inquit Cicero reprehensibi le est: sed in Asia incontinenter uixisse. Deinde attendendæ mihi sunt ratio nes meæ domesticæ. Annorum. xiii. Cardinalis adhuc censu infra mediocrē

detineor. Nulla annua a Pontifice penduntur suffragia: nulla absens legatio subuenit. Ex sacerdotiis meis nondum ex ueteri procella quietis non satis ad sustinendum annum porrigitur. Quattuor hi menses aestiui secessus: quibus ex priuatis praediolis alor: magno sunt ad miseriam declinãdam suffragio. quos oro mecum benigno animo patiare. Assim ego uel absim: ne q; consiliis uestris accedit quicq̃: neq; rebus decedit. Posteritati forsan hoc paululum ocii afferre aliquid: nisi decipior: poterit. Laurentius medices his proximis diebus mihi non expectanti subito affuit: & mecum diem integrum fuit. Aduentus eius species: uisitatio amici Papiensis est uisa. An uero aliud re ipsa spectauerit plane me latet. Acceptus autem a tota ciuitate: & summo magistratu honorifice est. Tum munere supra priuati cõditionem donatus. Lustrauit urbem: & quae hic spectatu digna putantur cupide inuisit: Charus oĩbus: & charitatis in hos suae documenta relinquens. Beneuale: & me cõmendatum habe. Senis. xxiiii. Septembris. M. cccclxxiiii.

Falconi Synobaldo.

Necessario Protonotarii Ariminensis prorogo ad arbitrium tempus praeturae. Adeunti locum: & bene administranti successor non dabitur. Agentem secus Protonotarius ipse domum remittet. Mea omnia sua cum sint: iustae curae esse ei illa oportet aeque ac mihi. ti. fernates res si non decipit species: malũ exitum non habuere. Plus beniuolentiae praestitit ecclesiae noster Vrbinas q̃ credidi. Sed utinam his delinimẽtis parata ad extorquendam Senogalliam uia: post beneficium acceptum non retegat faciem ueri. Quod tu de facilitate patrum uereri uideris plane timeo ego. Fortes non erunt. Seruient damnosae gratiae omnes. Atq; ita restituta tot discriminibus: tot stipẽdiis a Pio Flaminia: uno languentis Senatus decreto in tyrannidem antiquam redibit. Quid enim interscissa quasi uallo quodam a continente Piceno prouincia nostri sit magis q̃ alieni arbitrii? De uestiendo in hyemem Christophoro miror quod scribis. Quaeso te per amiciciam nostram significes mihi utrum tuo: an alieno iudicio eius me rei admoneas. Verum a me omnino expedit sciri. Vale. Senis. xxiiii. Septembris. M. cccclxxiiii.

Io. Petro Arriuabeno.

Vt Mantuani ad me litterae tuas faciunt breuiores: Ita ad illum meae praesentis breuitatis sunt causa. Sentio tecũ. Extendit pauxlatim ambitiosa Neapolis in omnem Italiam brachia; non sua tantum cogitans retinere: sed aliena in eundem fascem colligere. Arbitrio autem omnium ad eam mox delato quid erit nobis aliud q̃ seruiendum? Et q̃ subdito nostro subiicienda Ecclesia? Caecos: qui haec non intuentur. Solu

tos qui negligunt: sibi infensos qui cum possunt non prohibet. Accepto damno de claudenda Ianua cogitabunt: seri suis & caeteris irridendi. Vale. Senis. xxiiii. Septembris. M.cccclxxiiii.

Laurentio Medici.

NOn mentior tibi Laurenti quem amo tanq̃ oculos meos: Aduentus tuus in hanc ciuitatem: & familiaris illa diei unius apud me mora: & eorum libens inspectio: quae Senenses prima apud se putant: sermo quoq; de publicis habitus grauis: & uerax: & pacati animi index: tantum tibi gratię apud ciues hos peperit: ut in hanc diem uel sola ea res loquendi & gratulandi occasionem uulgo pręstiterit. Pręedicant te amicum huic Reip: Aui imitatorem: qui surgentes dissensiones semper oppressit: & libertati Senensium fauit. Admirantur quoq; prudentiamque; supra conditionem aetatis aeque in dictis factisq; eluceat. Addunt te hominẽ bonũ: osorem malorum: quieta consilia tuopte igenio semper spectantẽ. Documenta afferunt: quod Foyanensis: & Lucinianensis cõcordiae auctor fueris biennio ante: Et nunc uix dum reuersus Florentiam decerni ciuẽ ad litem Montepolicianensem curaueris. Quorsum haec Papiensis? Vt nõ frustra uenisse lęteris: Vt non facile nascentem beniuolentiam negligas: Vtq; etiam oblatam occasionem continuandae gratiae colas. Inops: & tenuis res publica si non publicis uestris: at priuatis tuis amicitiae opinione non potest inutilis esse. Audi rem leuem: sed ad gratiae argumentum notatam. Decerni munera publica nisi in concilio ciuitatis lege nõ possunt: Quae a magistratu aliter decernuntur nisi probentur ĩ populo: priuato oneri cedunt. Raro priuatim decreta publice solent probari. Munus tuum ex iis fuit q̃d propter diei angustias a populo decerni non potuit. Ad probationis autẽ rogationem cum uentum est: tanta post abitum tuum est oĩum uoluntate accepta: Vt in trecentis atq; eo amplius suffragiis: uix duo sint inuẽta aduersa. Perpetuas has populares uoluntates nõ solere esse confiteor sicut nec nauigantibus sunt semp uenti secundi. Verum ut in tempestate periti nautae fluctuum contumelias arte magis q̃ ui conantur euadere: Iidem tranquillo mari remis uelisq; occasionem secundae nauigationis adurgent. Ita tu mi Laurenti: q in ciuili uita es princeps: & multa quottidię cũ populis cõtrahis: etiã cõmotiorem aliquãdo hunc populum ingenio perfer: & redeũtem amplectere: atq; omni popularitatis genere propter te tibi deuinci. Hactenus haec: & ex fide non falsi amici. Si quid de Vrbinatis stipendio aut Venetorum foedere apud uos noui consilii est: opto quoad per commodum publicum liceat: id ex te noscere. Ego ex urbe accepi hodie litteras a patre ordinis nostri: quarum ad te mitto exemplum. Inspice si quid in his contin

nec aliūde tibi ñ significatū:& Vale.Senis.ultia Septēbris.M.cccclxxiiii.

Io.Petro Arriuabeno.

Ergo si Senogallia:& Mondauium Duci Amalphitano Iure debeatur:iure in nouum Dominum pheudum transferetur? Vbi cōmunis illa utilitas: sine qua recte nec plane diffinitur iusticia? An ñ tollit tota fano Fortunę inter Vrbinatis generos duos:q̄ iter bina castra obsesso? Cesena quoq; & Bretenoro:& tot munitis opportūisq; oppidis intercluso Picentum præsidio hostium cupiditati relictis? Quid affert honesti species honesto sublato? Verum ad uerum an ad ueri umbram erunt Sacerdotum consilia? Iuste Amalphitano loca illa debentur. Iniuste haud dubie in alterum transferentur damnis cōmunibus ita ꝑspicuis? Quid ita? quia non possidet Amalphitanus. Quia si possideret nil est ei cum Vrbinate cōmune. Pingite si uultis uelate:& quoduis nomen facto imponite. Erit tandem quod dico. Iusticiæ uis afferetur. Mantuanum laudo: quod supra annos:& supra subsellium diaconale tanta uirtute rebus nostris subueniat. Egregia semper ab patre illo expectaui. Decussis pręsertim iuuentutis iam præteritæ floribus. Vir a modo est:& cum ætate surgit sensus & Zelus: & mens consentanea generi. A dextris illi sit Dominus ne in æternum cōmoueatur. Beneuale: & cura ne scandalo mihi hę litteræ sint. Tecum ut mecū libere omnia loquor. Senis. Vltima Septembris. M.cccclxxiiii.

Francisco Cardinali Mantuano.

Eliore aliquanto loco q̄ iudicabam res nostræ uidentur eē dānis pręsertim communibus dilationem summentibus. Qui addit ad diem ad salutis spem addit. Sanantur multa tempore: quibus ratio mederi non potest. Forsan difficultatibus tam multis in re Senogallica obiectis exitum sortiemur quem nunc minime nostri oculi uident. Petrus Apostolus præses Ecclesiæ:cuius patrimonium in discrimine est causæ sacerdotum suorum subueniat. Te autem Reuerendissime pater satis digne laudare non possum:quod quātum ex urbe accipio dignitati Senatus non dees. Libere de publicis sentis:& fortiter sententiam dicis. In pręsenti quoq; consilio ita explicuisti rationem omnem conscientiæ tuæ:ut nec defuisse tibi mentem:nec uerbum:nec Zelum in domo Dei:nec magnitudinem etiam animi prædicent. Recte pietas diuina te ex manifestis periculis eripuit:ut esset:qui acceptæ gratiæ memor persolueret Vicariæ sedi: quod in tanta libertatis inopia in plerisq; nostrum sępe requirimus: Ita facito Mantuane:& in hanc Domini semitam plano gradu incede. Quantum ad dies tantum ad animi robur accedat. Præterita omnia indulgeri annis merito possunt. Hęc initia confirmatę ætatis sicut instituisti dicanda sunt Deo:&

quottidie magis stabilienda praeclaris operibus. Summa omnia ad summã in ecclesia gloriam habes: genus: ingenium: linguam: auctoritatem: & gratiam hominum conatibus tuis fauentem. Tam chara Christi talenta defodienda non sunt: sed ad lucrum cõmunis operis conferenda: ut uocem eius merearis audire: Serue bone & fidelis quia mihi fuisti fidelis intra in gaudium domini tui. Via etiam haec si mercedem in saeculo queris: ad secundam inter patres opinionem: & conciliandam beniuolentiam: & studia comparanda: & id deniq; consequendum: quod a raris nostrum non cupitur: multo est breuior: q̃ quę ad dedecus & interitum ducit. A summa mea in te charitate pauca haec quae uerbo tecum sępe ęgi litteris nunc repetuntur: & simul gratiae habẽtur pro iis quę in Cassani & Hungari postulatis acta in Sena tu commemoras. Beneuale pater & Domine. Senis die primo Octobris. M.cccclxxiiii.

Cardinali Senensi.

PAtre tuo Nanne foelicior quisq̃ Senis per hos annos non fuit. Vidit gloriam Pii. Coniugem suam sororem Pontificis sensit. Sobolem pręclarissimam tulit. Te Romanę ecclesiae Cardinalem cognouit. Antonium magni generum Regis: Iacobum & Andream ordine equestri: opibus & uirtute insignes. Ad summam senectutem ualitudine integra uixit. Patriae est functus honoribus. Idem in complexu suorũ defunctus inutilis iam per annos sibi: & domui. Tam secundis rebus adderet fortuna nil poterat. Multa uel casu uno miscere: Foelicem obitum angoribus longis excipere mollicicm arguit: non rationem. Pertulisti hoc anno dura complura: casum hunc quoq; ea animi comitate perfer: quam tibi dignitas tua & uirtus imponit. Patientię exempla conueniunt caeteris: Sacerdotibus autẽ nobis sunt debita. A zelotopia mea magisq̃ ab inopia consilii tui haec pauca sunt: quae bono animo accipe. In iustis autem mortuo persoluendis: & funere honestãdo: matri: & fratri non deero. Sic Pio: & tibi: & patri tot illustriũ filiorũ debet'. Vale. Senis. calẽdis octobris. M.cccclxxiiii.

Laurentio Medici.

FIducia inchoatę inter uos beniuolentiae scribunt ad te Senenses: & in te referunt spem omnẽ dirimendę litis de finibus iter Montepolicianenses: & Clancianenses. Audi eos te precor: & Papiensi crede. Res non magna fructus paritura est magnos. Ego nil aliud conor nisi ut tua sit ciuitas haec: & illa uti fidenter tuis temporibus possis. Conatum hunc meum adiuua beneficẽtia tua. Maiorem meo iudicio occasionẽ obligandae tibi publicę uoluntatis: & confirmãdi amoris offerre fortuna ñ potest. Tam opportunum ad lucrum tempus non est sinendum inutiliter

labi: quod per hos forte annos rediturum non est. Meæ huic libertati ueniã da: quando ab amore est tota. Vale. Senis. v. Octobris. M.cccclxxiiii.

Guillelmo de la Cruce Heremitę.

QVamuis nunq̃ te sim allocutus dilexi tamẽ ut hominem bonũ: & Christum in nuditate sequentem. Romæ etiam cum de Cruce: & prædicatione tua ageretur apud Pontificem: pro uiribus iuui. Audio Senensem agrum: & bonam Senensium mentem tibi non displicere. Id si ita est iudicium laudo. Habet utrunq; quod huc uenientibus merito placeat. Nam & aer atq; ager ad sanitatem mentium & corporũ pertinet: & hi ciues suapte natura ad cultum religionis sunt iclinati. Imprimis te amant, tuæ integritati omnia tribuunt: & ĩnocentem uitam uenerantur ac prędicant. Si quis tibi locus ad tuam: & aliorum salutem est deligendus meo iudicio hic nulli est posthabẽdus. Vbi Deo seruias ad arbitrium tuũ tibi parabunt: ubi uero uerbo exemploq; proficias hæc deuota natio est: ante alias peropportuna. Non iacietur semen inter petrosa: & sentes: sed ĩ terram bonam multiplicatum fructum domino afferentem. Ego quoq; si qd mea ĩ te charitas potest: ut ita facias rogo. Nec pietate ulla: nec patrocinio tibi iter nos Senẽses agenti ullo tempore deero. Vocat te pia gens: & Deo amabilis: eam me neglige. Voco & ego Sacerdos: Episcopus: & Cardinalis indignus. Me quoq; ne despice: & uale semper in domino Iesu frater dilecte. Senis. xxiii. Octobris. M.cccclxxiiii.

Laurentio Medici.

PErendie abire hinc cogito: ut Romę in solenni Sanctorum omnium sim. Si tuus hic habeor: ita illic non alienus inueniar. Quãto plus operæ a Papiensi reposces: tanto illi ad diligendi necessitatem adiicies. Audisti quæ acta nuper sunt in Senogallica re: & Pisana. Patienti animo si nõ æquo: est ferendum utrunq;: rogandus etiã Deus ut moderata Principibus placeant. Magna quidem illis est ad affectus quosq; explendos facultas. Dura res: sed ut uetus: ita temporibus nostris accipienda tranquille. Dei iudicia hæc sunt: & in manu sua perditio & sanitas. Senis. xxiii. Octobris. M.cccclxxiiii.

Nicolao Michelotio Cancellario Laurentii de Medicis.

ORaui te pręsentem primo ut me amares: Inde ut Marianum Saminiatensem meum Senis Apitium in petitione sua iuuares. Vt me ames nõ moneo: scio magis amare non potes: Vt uero Marianũ iuues id quidẽ moneo: & magnis p̃cibus posco. Occupatæ sunt horæ omnes Laurentio nostro. Tu quoq; curarum suarum bonam fers partem. Quãuis ametis: & officiosi sitis: & memoria ualeatis: apud uos tamen sicut

& cæteros minora semper post habentur maioribus. Quo mihi sis æquior si occupationibus uestris diffidens te ut postulati sis memor admoneo: & admoneri Laurentium peto. Peccatum Mariani publicum patriæ suæ: non priuatum suum est: & adolescentię: non cõfirmati iudicii: Pœnitentia quoq; longi temporis iam expiatum. Reddi sibi Seni patriam cupit: non ut eam incolat sed reuisat: moriensq; notam exulis ad sepulchrũ non ferat. Quanti apud me Apitiana sint ex his lris uide: meo chirographo: & multo affectu sunt scriptæ. Beneuale. Senis. xxiii. Octobris. M. cccclxxiiii.

Cardinali Sancti Theodori.

PLurimi pendens pręstare tuæ dignationi: quod a me tam multis precibus exegisti: significare incipio quæ apud nos Romæ agantur. Federico Ferdinandi Regis Neapolitani filio nuper in Burgundiam proficiscẽte: cum Romam appropinquaret: rogati patres de eo accipiendo sententiam sunt: erant qui uel amicicia: uel affinitate Ferdinã do coniuncti exire in eius gratiam iuueni obuiam cuperent: proptereaq; ho noribus amplioribus prosequendum cõsulerent. Sana pars retinendæ anti quæ dignitati intenta unum tantum ex nostro numero mittendum censebat: seruatum idem affirmans cum sexennio ante: sedente Paulo: Romam primo uenisset: Primogenitis tantum Regum exiri a Senatu solitum esse: Secundogenito id modo pręstandum quod & suæ sortis esset: & exemplo in posterum non noceret. Hęsit huic sententię Pontifex: cęterisq; exire obui am uetitis soli Cardinali Sancti: Petri ad Vincula nepoti suo imperauit ut ad portam Appiam illum exciperet: atq; ad Vaticanum perduceret: Præla tis & patrum familiis ex consuetudine prosequentibus. Ita ad diem tertiũ nouembris ingressus urbem est. Sequenti ĩ senatum secretum admissus: ubi tamdiu procumbere genibus ad solium Põtificis permissus est: donec ultro citroq; sermo esset peractus. Inde surrexit: & ad patres conuersus sigillatim unumquenq; in subsellio suo cõplexibus: & osculo salutauit: ultimusq; om nium est in cõsessum receptus. altera die ipsos patres domi inuisit: iddẽq; of ficium ab omnibus in Pontificia tulit: ad quam honoris causa diuertere il lum Pontifex iusserat. Solus Cardinalis Sanctę Sabinæ magnæ integrita tis & auctoritatis pater: officio illo abstinuit: dignitatis nostrę nõ statuens secundogenito subditi Ecclesiæ Regis tantum præstari. Vale.

F. Episcopus Caputaquẽn. Cardinali Papiensi.

VT habeat Reuerendissima. D. V. quod suis temporibus deman det: collegi accurate quicquid ĩ hoc bello Germanico gessit Bur gundus. Erit describenda obsidio Nussię longissima & durissi ma. Scietis interclusam Rheni partem: & amnem Lareph ex antiquissimo

alueo cum apud muros defluerent maxima celeritate deductum. Dicam quorundam castellorum munitiones & cruentas oppugnationes. Notaui cuniculos aggerum: & fossarum rationes: cōstructum paucis diebus supra Rhenum cum amphoris pontem. quo artificio Burgundi insulam urbi adiacentem occuparint: eruptiones quasdam Oppidanorum: multorum interitum: aduecta nauigia: diuersas ędificatas machinas: maximā Burgundorum in obsidendo uirtutem: nec minorem Oppidanorum idustriam: ac tolerantiam ī defendendo. Ab initio secutus Ducem nunq̄ discessi ex castris. Si Cæsar cum Germanorum manu ut iudicatum primo: postea uulgatum est: prœlium cū Duce cōmiserit: quod equidem futurum non existimo: his nostris cōmētariolis ad notabitur lingua ut dudū præcepistis: patria. Hic princeps constituit ab hac obsidione nisi uictor recedere: nec etiam hoc oppido potitus militem ad hyberna lege militari remittet. Hyematurus ut dicit in castris: non frigore: non glacie: nō periculis deterretur. nūc audito Imperatoris aduētu euocauit undiq̧ auxilia. Sola Flādria. x. milia mittit. Erūt hæc supplementa plusq̄. xl. milia. In annū sequentē bellum gallicum parat sociis Britannis. Sola huius principis bella explebunt annales uestræ Reuerendissimę dominationis: cui me humiliter commendo. Ex castris Burgundis ad Nussiam. xxviii. Octobris. M. cccclxxiiii.

Campanus Ia. Cardinali Papiensi.

Romam ueneris ad fastidia nec ne: adhuc compertum non habeo: nisi quoniam rediisse te puto: mihi uisum est ad Regem ꝓficisci. Acceptus sum fronte perliberali non ab Rege solum: uerum a filiis quoq̧ regis perq̄ familiariter: & quemadmodum par fuit Campanum tot iā annos extorrem Campania excipi. Audies & itelliges a Frācisco nostro cętera. Mitto eum ad te: cuius præsidio mecum uixit: & patrocinio uiuit. Quātum illi debeam: quantūq̧ afficiar cogita. Ea ætate ī Germaniam euntem secutus est. Proxime q̄q̄ studiis legum destinatus: & iam non alienus: ubi ad eum scripsi statim accurrit. Visus est mihi dignissimus beneficio: quod uel per te pręstari: uel ꝑ me conferri possit. cum iam præsidatus mihi non assint: & spes mihi etiam sit erepta: modum aliquem suppeditandi uictus necessaria non habeam: cogitaui Archipresbyteratum Sancti Eustachii eius in fauorem resignare: modo Reuerendissimus Dominus meus assentiat. Hoc tu ut elabores: ut enitaris: quātis possum ꝓcibus oro. Scribo ad. D. Falconem nostrum diffusius. Natura mea: uirtus iuuenis: & alia quædam adhortantur: sed ipsum audies. Eo res tendit: ut cōmendatissimus tibi sit quātum esse debeat Campani tui non dicam alūnum: sed charitate & meritis filium. Ex Domino Falcone totum desiderium nostrum de.

p̄hrendes.Nihil ſcribo de mea fortuna :quæ noua tranſfretatione in maria
noua iactatur. Vtinam auſpiciis: quæ & tu optas:& ego non omnino de-
ſpero.Eſt hic Regius adoleſcens dominus Ioannes de Aragonia ſtudioſiſ
ſimus eorum: qui litteras norunt. Te obſeruat:& ueneratur. Digniſſimus
eſt quem non Iunonis ut Octauianum Auguſtum: ſed Mineruę puerū ap
pellemus. Sed ſcribam poſthac uberius. Fœlix Vale. Neapoli.viii. No-
uembris.M.cccclxxiiii.

Campanus.Ia.Cardinali Papienſi.

DIuerſa ratio:diuerſa natura quo minus a Senenſi noſtro exaudi-
remur effecerunt. Trahimur quiſq; ſtudio ſuo.quod ſi charitate
mei factum eſt queri ego non poſſum: Franciſcus non debet. ſi
conſilio meliore:permittamus hoc:& meliora & honeſtiora prouide. Fuit
tuum ut ais concardinalem precari. Vis illi non fuit afferenda. Ego quoq;
non ſum adeo demens ut tuam cum illo gratiam quod Franciſco non ſit
ſatiſfactum:nō exiſtimē longo interuallo potiorem.Crede mihi mi Papien
ſis nihil ex illius iuuenis expectatione decipiamur: Longe plus habet uirtu
tum in receſſu q̄ oſtendat in fronte.Sed occaſio grandis & rara & fœlicitas
quædam ex eo munere parata :& alia quædam ad Falconem noſtrum con
ſcripta:ut ita facerem:nec eum deſererem ſuadebant inopiam:ſi gemit leua
bitur:ſtudia interrumpere:ſi ipſe ſibi aderit non cogetur.Quis laborauit in
opia maiore q̄ ego? Quantulum a domo:quātulum a parentibus fuit colla
tum præſidii.Vixi tamen adiutus a multis:præcipue uero adiutus a te.Ma
gnis laboribus:magnis difficultatibus nihil aliud potui obiicere q̄ uirtutē:
quæ & ſi uento non ſemper ſecundo nauigauit: ſemper tamen auſpiciis ipſa
ſuis peruenit ad portum.Quod Iuuenem fueris conſolatus feciſti pie: & ſi
Romæ adhuc eſt ut iterum facias idem obteſtor meo nomine.Habet uiam
& occaſionem paratam ad ſtudium.Habet me non ita ſtatim ut multorū
eſt ſpes moriturum:aut ſi ſim:nec ipſe parum comparatus & inſtructus ad
ſortem cōmunem:nec ego parum gratus ī poſteros inueniemur. Q̄d Nea
polim uenerim hoc tātum gaudeo : quod factus ſum illis uicinior qui me af
flixerunt. Cætera ex te ipſo conijcito. Regis animum necdum habeo:nec
quando ſim habiturus intelligo. Mihi ipſe plane rex eſt. Attuli mecum nō
illa tam multa quę expetuntur: pectus & conſilium uiuax:Induſtriā rebus
gerēdis fortunatā:audaciā ī piculis adeūdis:ī ſuſtinēdis laboribus patiētiā:
Non memoriam ueterum beneficiorum:non præſentium bonorum fortu-
nam: non opes:non præſentiæ dignitatem:non animum ad patranda quæ
accepta ſint regibus:ſacerdotibus indigna uideantur. Quamobrem quā-
tum ſperem:quātumq; promittā mihi tuum iudicium eſto. Sed tamen pro

mitto aliqd in tanta copia rerũ:in tanta cõpetitorũ gratia diffido. In tã eximia Regis moderatione nõ oĩa despero. Cũ Illustrissimo Ioãne Aragonẽse iam factũ est initiũ beniuolẽtię. Altissima uirtus adolescẽtis firmissimũ pignus est ad te cõplectendũ. Iuuenis frõte lętissimus:ore pergratus:eruditus uaria disciplina:gr̃a sermonis perfacũdus: in summa licẽtia modestissimus: manu liberalis:longe plus pręstat uirtutũ:q̃ promittit. Et si qd addi his possit ornamẽtis nullũ sibi uidetur facturus modũ: q̃diu sit quod possit adiscere. In summa licẽtia:& potestate non impari uitã agit cuiuis ordinis nostri non indignã. Trahuntur exẽplo ad praeclara facinora ẽt principes. Laudãt quos audiunt laudari. Tum quos laudari audiunt:ẽt imitant̃. Multa illi de tui animi:multa de ingenii magnitudine cũ praedicauerim:diuinãq; ostẽderim cupit fieri tuae Dignationi cõiunctissimus. Nunc uero cũ per Regis absentiã liceat dispatiari:secessit Alipham. Cũ redierit fungar officio nõ negligenti. Interea fortasse & ego quoq; ĩ precutinos meos ad dies aliquot remigrabo. Velim de Tyfernatibus meis aliqd scribas. de Fulginatibus quoq; argumentũ a materia est:scio ĩ curia nec esse:nec futurũ uideri:quod recreare me possit:nisi cũ tu praesidebis. De nostratibus qd scribã nõ habeo. Nã gratiã urbis orbe terrarum amoenissimę:clementiam coeli:feracitatem omnium rerum afferre:nec tibi expedit:nec mihi citra suspitionẽ patrii amoris liceret. Francisco si est isthic cõsignari iubeas litteras has:sin discessit:ne obsecro pigeat Perusiam dirigere. Beneuale:& quo poenã euites decimarũ ad scribendum accingere. Neapoli. ix. Nouembris. M. cccclxxiiii.

Regi Ferdinando.

QVod tua serenitas ad bellũ in Turcos gerendũ se paret:boni:ac fidelis principis officiũ laudo:qd maturius solito plaeniorẽ classem educere cogitet:rebus opportune gerendis necessariũ duco. Facis qd in magnis es solitus: Vt cõsilia anticipes:& praestes publicis:quae tuę laudi cõueniãt. Assit dñs piis conatibus:tecũq; iuxta uerbũ ꝓphetę apprehendens arma:& scutũ:exurgat in adiutoriũ tibi. Verũ qd de ecclesiarũ decimis in hunc etiam annum a Pontifice quaeris: & me adiutorem paras: audiendum tibi patienter est meum iudicium:& mecũq; uidendum: q̃tum in iis cõcedendis incõmodi uideã. Clerus regni tui Pręstãtissime Rex (qd tuam serenitatem nõ latet) diues non est. Inopem si dicerem uero esset propior uox: Contributione autem anni pręteriti fatigatus minus certe est ad pręsentẽ idoneus. Neq; enim egẽtis:& diuitis eadẽ est ad eandẽ satisfactionem conditio. Diuiti:cum decimã prouentus sui contribuit: abunde superest unde sibi subueniat. Pauperi qcqd ex cẽsu tenui demitur: ex sua summa necessitate eripitur. Tantum ad calamitatem addenti: quãtum ad crebrita

tem oneris addit. Afflictus autē malo ī mœsticia est: & una iactura sibi cogitur: & creditis animabus deesse. Nō sunt ab ecclesia: & te: cōpellendi ad miseriā Sacerdotes: nec cū aliunde suppetant facultates: uexanda prio loco Domini sacra. Vt leuemus ea nō ut opprimamus: has in ifideles expeditiones suscipimus. Quod igitur nō placere Deo cognosco hoc probare ipse nō possum: minusq; Pontifici suadere. Forsan anno pr͛terito cū recens ad solutionem esset Clerus: æquiore aīo decimā unā potuit sedes concedere: sed alteram nunc superinducere: cū uix exacta sit prima: nescio qua æquitate id liceat: quam rebus ēt fœliciter gerendis tibi expediat. Meministi quæ in Pelo ponesso pridem: quę nuper apud Euboeam tuis in bello sociis acciderūt. Non alienū est credere propter uexatas decimis ecclesias diuino iudicio id accidisse parci cū necessitas nō est templo suo uult Deus: nec plana domi archa de altaris oblatōnibus cogitari. Adde quod exēplo tuo si datur quod petis: rem pernitiosam cogis induci: plus nocentē toti ecclesiæ: q̄ te unū leuantem. nulli etenim Pricipes: nulli potentatus posthac non eadē sunt petituri: ut uidelicet cōtinuatione paucorū annorū in onus perpetuū decimæ transeant. Iamq; assunt: qui id ipsum a nobis quottidie exigant: non tam attendentes quid cū his decimis agas: q̄ quid per te sine decimis possis. Cogita mecū hæc damna: nec cū ecclesiam adiuuandā susceperis: uelis postulatione nō magni cōmodi magnū icōmodū adducere. Quā sit onerosū negari uni: quod alteri indulgeas: tua serenitas nouit. Quā operosius indulta semel non iterū: nō semp concedere: utiq; pro tua sapiētia uides. Patere in obsequium Dei eodē tuo exemplo quo cōcedendo cæteris noceret ecclesia: ut negādo ēt cęteris possit pdesse. Erit tibi modestiæ huius digna a Domino merces: intendente semp sup egenum: & pauperē. Classis pars: quæ a te est instruenda: etsi contēnenda non est: attamen tanto regi nimis non est si cogitaris ēt quanta sit: & ex quo genere hoīum cōstet: quid ēt adiumēti: lege Regni tui ad eam subditi cōferant. facile intelliges: inopi sacerdotū suffragio æquo aīo carere te posse. Maiores sæpe in armandis exercitibus pro sæculi gloria sine clero sumptus subiisti: Minores hos pro nomine Dei: & sine Clero non indignum est subeas. Quam ad rem piam mentem tuam recordatio subeat chatolici promissi Pontifici: & Romanę ecclesiæ facti: cum solennibus documentis fidem dedisti sanctum Christi nomen pro uiribus te defensurum. Vide nunc tuis ne tantum uiribus: an etiam nostris facturus id sis: si decimis: quæ primæ Sedis sunt: & in nostram necessitatem seruatæ: hanc partem classis cogitas adiuuare. Dei beneficio præclarissime Rex: tua etiam opera quiescit Italia. Tranquillum undiq; est Regnum. Prouentus amplissimos possides. Quid te sumptibus distrahat

necunde apparet. Ad cauſam Fidei integre es totus: ſi uis. rogo ꝓpterea: & per charitatem qua tuæ maieſtati aſtringor etiam peto: ut cũ aliunde abundes parci interim mendicę eccleſię patiare: quæ cum eguiſti ſibi ipſi pro te non pepercit: Nec uelis tanto detrimento hoc onus nobis imponi: ut quod tibi conceditur: aliis quoq; exemplo tuo cogamur concedere. Repete memoria beneficia domini: Quam pie te per eccleſiam ne caderes ſuſtentauit: Quot de hoſtibus uictorias dederit: Quantum in dies ad æſtimationem gloriamq; addiderit: Deniq; q̄ clara filiorum ſobole gaudium omne tuę fœlicitatis expleuerit. Horum omnium memor: ſacerdotes ſuos egentes: & miſeros ab incommodis non neceſſariis libera: & ſerua eccleſię. Pro te orabunt interim: & ſacrificia offerent: ut habites in adiutorio altiſſimi: & in protectione Dei cœli cõmoreris. Hæc eadem quæ tibi nunc officio priuato reſpondeo: Conſenatores mei ſanctę Romanę Eccleſię Cardinales: ad quos de tua petitione rettulit Põtifex: pari charitate hortãtur. Benignũ te utriſq; pro tua conſuetudine præbe: & Vale. Romę. xv. Nouẽbris. M.cccclxxiiii.

Cardinali Sancti Theodori.

HOdie Cardinalis Sancti Marci: Marcus nomine: qui triginta menſibus Legatus apoſtolicæ Sedis abfuerat: in Senatu de rebus in prouincia geſtis ex conſuetudine rettulit. Longa fuit diuturnæ peregrinationis. oratio horis ferme duabus ſine intermiſſione continuata. Dixit enim qua die ab oſculo: & benedictione Pontificis Venetias perueniſſet: qua mox Cæſarem conueniſſet: qui cum illo habiti eſſent ſermones: quiq; ſermonum exitus: Tranſiſſe inde ad Regem Hungariæ: & Poloniæ: quodq; fuiſſet legationis caput: conatum eſſe utrunq; ad pacem: uel inducias diuturnas inducere: Habitos ea de re conuentus nonnullos: Tractatus ductos uarios: Nunc ſperatum eſſe: nunc deſperatum: ſummis tandem laboribus pacem ſecutam. Conſilia interim ſua: & aliena minutatim explicuit. Addidit qua mente fuiſſent ad pacificationem Reges: qui adiutores turbatoreſq; rerum: deniq; qui animi in Sedem: quæue in regnis religio: Ab iis porro deſcendiſſe ad conuentum: qui Auguſtæ in Germanis erat abendus: Agitata in eo multa nulla pene decreta: Dacarum tantum Regem: qui paulo ante Romę fuiſſet ęgregia de nobis aduerſus detractores noſtros teſtatum: qui palam ambitionem: rapinas: & corruptelas Romanæ curiæ in frequenti multitudine lamentabantur. Adiecit dediſſe operam quam potuit: ut Cæſarem Palatino conciliaret: contentionem præſulis Colonienſis cum capitularibus conditione: uel ſententia tolleret: Ducem Burgundorum ad deponenda arma induceret: qui Præſuli adiutor uenerat: Nuſſiamq; oppidum Colonienſis eccleſiæ obſide-

bat: Horum nullum cum successisset rediisse in Italiam ad patrem: qui cum misisset. Cōmemorauit quibus ubiq; honoribus esset acceptus. Adiutores suos recensuit: eosq; pontifici cōmendauit. Postremo procumbēs in genua ueniam poposcit: quod nec publicis necessitatibus: nec imperio Pontificis: nec patrum expectationi sciret a se satisfactum. Nihil tamen omissum affirmauit: quod uel potestatis: uel diligentiæ: uel consilii sui fuisset. Laudatus a Pontifice est: simulq; ab eo: & patribus gratię uerbis honorificis habitę. Vale. xv. Nouembris. M.cccclxxiiii.

Cardinali Mantuano.

DA ueniam Papiensi: si zelotopia conseruandæ beniuolentiæ cogitur in dubia suspitiōe partē amplecti: quæ tutior est. Velim Mantuane per imortalem Deū: & præsides nostræ fortis Petrum: ac Paulum: ut si quis psuadere tibi conatur alio me in tuā dignationē aīo esse: q̄ quē uultu uerboq; profiteor: malignū artificium iudices. Dolet alicui forsan nostra coniunctio non tam merito ullo meo: q̄ aliena ambitione: quę rectas etiam mentes sępe deprauat. Putat ille amorem sibi perire: quem mihi impartis: & solus esse in sinu uult tuo: quasi amare alterum sine iactura alterius nequeas. Ad nocendum innumeræ præsto sunt uiæ: sic instructæ astucia: sic ad ueri speciē sæpe compositæ: ut in perspicue falsis nil mendatio certius esse appareat. Ad benedicendū uidelicet hebetes sumus: ad cōminiscēda crimina pleni ingenio. Hæc ideo tecum lamētor: quod nudius quartus quidam nostri ordinis pater his artificiis dolens: & tu inquit Papiensis Mātuano: & mihi es accusatus: quod simulata in utrūq; sis charitate: & utriq; clanculum noceas. Ingemui corde: & ad conuincendam nequitiam accusatorem scire cum cuperem id minime potui: nec ex christiano officio iudicare ego aliquem uolui. Illum tu scis: si amicus est ut decepit me: sic te decipi potuisse existima. In omnes enim malus est: qui in fratrem impius inuenit. Si inimicus: uide quanta inimici dicto sit fides habenda. Etiam si nec amicus est: nec inimicus: puta q̄ uerisimile sit hominē minime stultum periculosam rem incertæ fidei credidisse. Ego Mantuane te amo. Vere te colo. Tu is laudibus seruio. Nullibi dissentit a lingua mens. Merita in me tua medullis intimis adhęrere: nec auelli inde facile possunt. Pōtificatus auiditas: ne dicam insania: malignitatum harum est altrix. Ad illum per fidem an perfidiam contendatur apud plærosq; cura non est. Dum paretur modo impia quæq; plæna pietatis uidentur. Obtestor te iterum per immortalem Deū: & sanctos Apostolos Petrum: & Paulum: ut ambulanti ad ueritatem dilectionis plus habeas fidei: q̄ illi: cuius perfidiam in decipiendo fratre iam cognouisti. Ego te propter te: non propter Pontificatū quæro: & ambio. Iam

inde a iuuentute mea tuis parentibus:& Gonzaghę domui:tibiq; affectus: quem idē pater:atq; eadē dies ad cardinalatum in ecclesia genuit.Si odero odiū ex fronte cognosces.Liberum ingeniū affectus non continet.Quādiu aūt hanc frontis inscriptionē non cernes:puta Papiēsem diligere uerū esse: & beneficiorū memoriā colere.Forsan & qui mihi falsum detulit fratrē in deferēdo ipse est falsus; frustraq; angor.Sed auctoritas patris magna est:integritas nota.Malui credulitatis ridēdę: q̄ neglectę æstimationis apud te culpam subire.Tu quę dicta:& non dicta sint cōscientia tenes.Dolori meo est ignoscendum.Vale.xxix.Nouembris.M.cccclxxiiii.

Campano.

CHaritas Senensis nostri minus te nunc audiendū putauit.Id illi ignosce.Spoliari uidelicet Campanū passus non est: ut donatis indumentis alius uestiretur.Mihi quoq; sit uenia:si conatus quæ potui:quæ uoluisti adimplere non ualui . Concardinalem licuit deprecari: eundem non licuit ad obsequiū cogere. Francisco tuo aliunde aspirabit fortuna:præsertim si comitem adiunget uirtutē. Spes una nos fallens alterius tollere expectationē non debet.Iuuenis est:nunc primum ecclesię per ætatem idoneus.Suspirari fructum longioris itineris aditu primo uix nou conuenit.Gemit inopiam:& multi inopes a tenui re glorię occasionem sumpsere.Interrumpi timet studia inchoata.Et nos Campane pertinacius a paupertate:q̄ lętis rebus causam studiorū tenuimus.Remetire p̄terita tua: ut mea sępe remetior:Videbis uirtutē segetis nostræ non aliunde : q̄ a rebus duris fuisse.Mollities absit:& imaturus habendi amor:Reliqua suis tpibus expedit Deus.His ego consolatus sum iuuenē:his te illi patrem bono esse aio iubeo.Transitū uero tuū ad Regē cōtrariis affectibus cogor accipere.Ingratus est:quod tui carendū q̄diutissime uideo: Gratus q̄d melius nostra ętate ex Principū:q̄ Sedis cultura emergitur.Quæ fuerant olim nostri:nunc illorum facta sunt beneficii.Ad obsequendū tantū magnis honoribus præsidemus.Quam mercedē ingenii:& litterarū tam multos annos nō tulisti:a nobis isthinc facile est ut breui assequare.Itaq; occasionē hāc cole:uel potius urge: & regium tibi animum serua . Idq; imprimis da operam : ne continuatione fortunę ueteris minus boni consilii fuisse uideatur nouam temptasse.De Ioanne Aragonensi medius fidius gratulor:quod scribis.Fauere illum ingeniis:ingenii est documentum : Colere doctos doctrinæ studium arguit . Ad genus : & potestatem addere ornamenta litterarum prudenti consilio uoluit : ut uidelicet se miraremur:non sua : & instrueretur iuuenis quibus grandis natu esset utendum . Ornamentum aureum inquit ecclesiastes:prudenti doctrina ; & quasi brachiale in brachio dextro . Hortat

re illum nomine meo ad continuationem laudis huius: eo quidem maioris quo in principibus rarior:& simul hisce bonis amicissime gratulare: quibus uita sequens siue sęculum spectet: siue ecclesiam: illustrior fiet. Imprimis au tem gratias habe: quod Papiensem auditum tantum non uisum: beniuolen tia prosequatur. gloriæ hoc mihi ascribo: quando principibus placuisse ui ris non ultima laus est. Meum uicissim animum tu illi testare sic amantē sui: sic complectentem cōmendationem hanc clarissimæ indolis: ut nec tu quidem affectu me uincas: nec uinci posthac a quoq̄ temere patiar. Quod addam his scriptis non habeo. Pœnam tantum tibi grauem edico: nisi deci ma quaq; die litteras chirographi tui accepero. Ingratis silentiis sæpe ami ciciæ tepuere. Vale. Romæ. xxix. Nouembris. M. cccclxxiiii.

Episcopo Soanensi.

DIra scabies occupet digitos scribentes mendacia: quæ me modo tam anxium habuerunt. Soluto fasciculo litterarū Senas allato: primæ tuæ ad manum uenere. Legi. placuerunt cętera: Illud pu pugit: quod citernam: & Monsindolanam domum rimas agere nūciabas. Credidi uerā rem esse parum recordatus cōsuetudinis tuæ: quodq; hisce do lis aliquando me crucias. Studio noscēdi mali solui illico meorum litteras: in qbus aiebas significari plęnius utriusq; operis uitiū: neutrius cū fieri mē tionem uiderē primo iratus sum eis: Inde cogitaui auertēdę molestię causa: tacitū dānum. Post reuersus ad me: & nequitiarū tuarū in mentē rediēs fal laciam noui. Deceptū me fateor: atq; in rete me intimū cecidisse. Dolui non mediocriter: laborisq;: & impēsę una cogitatiōe pœnituit. Exulta Soanēsis: astutia tua de liberiore Papiēsis aīo ægregię triumphauit. Sed nō feres cul pam impune. Cumulate merces reddet: tuisq; artibus nesciēs capiere. Mo rellinum si insēdas: uix cursu poteris ultionē effugere. Sed hęc ioco: Illa se rio: quod Leonardo nostro non defuisti: quod pręmunisti uiā ad cludēdos hostes si uenerint: quodq; imminentē inde metū oībus sustulisti. Persuade re si possumus morbū ad ualitudinē facere: & pręsenti discrimine opis affi nes eximere: Videndum posthac erit: quibus nam æstimationem: & salutē nostram credamus. Egregia hęc tam longis doloribus non bene emuntur. Vale. Romæ. xxix. Nouembris. M. cccclxxiiii.

Gregorio Lollio.

SAepe in familiares tuas suspitiones recidis Lolli. sæpe sanguinē elicis dum nimium mungis. Scribis scire te quem manu balista mea scopulū petat: quasi eni innuas tuū. Erras hic multū. alioq; quoq; petit cū tuo. dixi putasse me maiorē teneri ueteris amicicię memoriā i collegio uro: q̄ indicarēt lrarū exēpla: quæ misi. Recēse sigillati collegas:

& uide num cum te solo an cum aliis quoq; uetus sit amicicia.occurrēt qui
dam quos longi tēporis usus mihi coniunxit:& in quos eorūq; necessarios:
ac filios mea plęraq; intercesserunt officia.Peregrinus nimium:atq; homo
nouus Senis haberer:si tibi tantum dicerer uetus amicus: Sed ualere pro/
bationem hāc nolo.Do maternæ diligentię aliquid:qua ita te tusce edoctū
contendis:ut ēt obscuræ dicta:& facta:scriptaq; fidas exoluere. Vicino tuo
Loysio Petri uolo fidem adhibeas:uiro graui:& rei huius locupletissimo te
sti.Require ab eo:est enim tibi amicus : litteras chirographi mei eadē die:
eadem lucubratione:iisdem quoq; de rebus scriptas ad se.Plane lamētatio
nibus meis intelliges:non unius admiratū me esse amiciciam ueterem:nec
unius tantum scopulum manu balista mea petitum. Te quoq; cognosces
maternę disciplinę non tantū hausisse:ut errare aliquando iudicio nequeas.
Narras quod nemo expostulat:exilia coenobitarū duorū Vincentii: ac Bar
tholomei:quos eiectos a patre coenobii nouēuirali monitu ais.A nouē ui\
ris illi eiectos se prædicant. Magistratū gerenti est durū non credere : sed
coenobitę id negant testes denunciati edicti: Etiam codices publici negāt:
in quos illorū sunt annotata exilia.Neq; ego factum uestrū lamentor:Id ui
derit de suis sacerdotibus Deus:Meum dedecus : facti uestri causam uulga
tam hoc lamentor:& doleo:cum Bartholomeū pręterq̄ semel ex occursu ui
derim nunq̄:Vincentiū uero arctissima cōmendatione Cardinalis Theanē
sis ab impugnatione coenobitarū suorū prius defensum:Inde eo defuncto:
& superante inuidia a me domi receptū: mox Perusiā ad patrē ordinis euo
catum:post Senas uenientē:ut Pistoriū ad reuisendas necessitudines iret:&
bonū uirum putauerim:& indigna passum cū mea:& domestici famulatus
nota contēdā.Vulgatæ infamię facta:& dicta affirmatione oium:cū ego
proxime Senis essem in uestrū relata sunt ordinē:& si uerū quęris:in te unū
precipue : cuius ante alios ad erogandam explendamq; poenam feruidius
notatum est studium.Circumueniri possum Lolli ut homo:& prauis accu
sationibus decipi:sed difficile est tam multorum uocibus non commoueri:
Eorum imprimis:quos olim per te cōmendatos:& mihi in amiciciam tradi
tos assertores habeo horum:quæ dico.Si ueri sunt testes:doleo nimium pri
mæ:& charissimæ omnium amicicię nullo peccato meo factam iacturam.
Sin falsi :etiā tristor plures tibi esse occultos hostes:q̄ amicos apertos .quo
rum tamen amicorum copiam:si ex publicis in te collatis honoribus argu/
is:pręteritorum redi in mētem: & Graecorum oblitus ne sis:cęterorumq;:
qui a populari multitudine in altum leuati : prementibus paucis in i\
mum permissi sunt ruere. Certe credas hoc uelim : in quo non te fal\
lit epistola: nullum tuum de rebus meis consilium publicu:mnullumq;

minus familiare priuatum colloquium non mihi statim: aut isthic renunciatum fuisse: aut Romam pscriptum. Tanq̄ publicę omnium: & priuatæ singulorum fortunæ in hoc uno uertantur: Ita ad obseruandas: excipiendasq; tuas criminationes aduigilari intelligo. Quo magis Lolli esset operæ tuæ: meę post tuam: qui ad tranctandum longe sum mollior: uidere potius quonam peccato tolli sermones hi possent: & sarciri uetus beniuolentia nostra uinculo sanctissimi Pii: & multis inter nos meritis iuncta: q̄ in diem magis pati uexatam: & laceram nonmodo ad nihilum malignis plaudentibus redigi: sed in hanc quoq; acerbitatem conuerti. Homo sacerdos unum non præteribo: ne aut inani suspitione tu erres: aut errorem tuum tacendo ego confirmem. Videris a stilo exempli litterarum auctorem ipsum litterarum retinere. Pręteriti nostri sermones: & multorm habita cōmunicatio facit: ut quem notes ipse quoq; agnoscam. Erras hic etiam semita tota. Non est quē putas. In insontem gratus accenderis: mendaciq; iudicio in proximum peccas: & in animam tuam. Secundioris æstimationis est ciuis tibi probatus: atq; ita opinione tua tibi adiunctus: ut mirer permultum a tam perito linguæ tuscæ homine nondum hominis Tusci intellectos sermones. Nec tibi illum: nec Collegio indico: ne pro charitate odium reddam: & dissensiones alam quas diuina lege iubeor tollere. Etiam ex eorum est genere: in quos non æque facile tut in Cœnobitas soletis decernere. Vale. Romę. xvii. Decembris. M. cccclxxiiii.

Campano.

REdiit Perusiam Franciscus tuus minus familiari uultu a me in discessu acceptus. Parum enim memor monitorum meorum: quibus ad tolerandam inopiam fueram sæpe adhortatus: etiā tunc cum mollius deploraret incōmoda: q̄ adolescēti conueniat bilem cōmouit: qualem patri non damnamus in filios. Agnouit illico culpam: ac q̄q̄ increpitum se miraretur a me: præsertim qui blandiri illi semp sum solitus: reuerenter tamen castigationem accœpit: ac ita discessit: ut laturus posthac nō damnaturus sit difficultates suas. Ad eum missæ sunt litteræ quæ erant cū meis. Fortunam Aulę Regię dubiam uideri tibi plurimum tristor. Certiore spe putaui Neapolim te profectum esse: magisq; ad metendas: q̄ ad ferēdas fruges nouitatem consilii pertinere. Nunc quoniam de integro colendus est ager ad rastros te compara: & tibi ne desis. Terret me solum quod nec in Rege: nec in iis qui Regem circumstant eę litterę sunt: ut tuæ esse in precio possint. Magis apud eos sentitur ut bene clangat tuba: q̄ ut bene cadat ad numerum uersus. & de equis maior q̄ de libris est cura. Raro iis studiis fauent principes: quibus ipsi non capiuntur. Diuinæ pietatis: & tuæ

diligentię sit inchoatis laboribus secundiores exitus:q̄ prętęritis inueniret. Tudertum primo:inde Tyfernū ita excreuere te hactenus: ut extremę desperationis iam sit ad langores quicquam adiungi. Fama est Regem uenturum Romam Iubilei causa: Idq; hesterno Senatu Pontifex affirmauit. Vide num aduentus hic, impetrare tibi aliquid possit. Implebuntur manus eius libellis petentium: Inter eos quid oberit tuum concludi? Spargenti ad multa uncos sępe est aliquid trahere. De Tyferno quęris:& Fulginio. Verbo uno de utroq; intellige: Ad extirpandam Tyrannidem Tyfernates inclinant:etiam qui primi Tyranno fauebant: sed nostram ueriti facilitatem non plane se detegunt. Arcem clam poscunt:& Vitellium perditum cupiunt. Vt nos in illo distinendo erimus diligentes:ita illi ad retinendam libertatem acres inuenientur. Aretii exulat ipse Vitellius. Fulginium uero serio triumphat:tranquillis rebus inter se:atq; extra. Saluiato quod pene exciderat:cum grandi ecclesia grandes curæ accessere. Tam sunt ab ea tradenda Florentini auersi:q̄ ipse ad accipiendā conuersus. Habes ad omnia: nunc Vale. Romæ. xx. Decembris. M. cccclxxiiii.

Nicolao Michelotio:& Angelo Politiano.

AEquo animo feretis ambo:si uacui temporis raro aliquid habens fero:atq; una tantum epistola utriq; respondeo. Legi traductionem tuam Angele diligenter satis pro ocii copia. Quęrenti quid sentiam promptius est quod respondeam:q̄ quod bene responderi posse ab indocto confidam. Vos me esse aliquid creditis: ego infra opinionem uestram sum multo. Si quid olim huc attuli lucis:infuscatum id est tenebris curiæ. Paupertas dudum: nunc dignitas diuersa a primis institutis coegerunt tractare. Intiba successit ambrosię:& gustui igluuies. Tam male nūc possum de oratoriis:& poeticis iudicare: q̄ inepte de musicis capti auribus iudicant. Ne desim tamen expectationi uestræ accipite quod beniuolentiæ potius:q̄ retentæ disciplinæ sit signum. Oratio tua quātum remetior praterita: latina est:& illustris: ut huic cōmēdationi addi nil possit. Plæni etiam uersus:& suis numeris magnifice auribus seruientes. In tam recenti ætate laudis:& admirationis hęc sunt:neq; ego susceptum laborem inutilem puto. Ad ediscendum Homerum pertinet: ad alendum grandibus spiritum: ad ea tandem suscipienda:in quibus nostro gradu non alienis uestigiis incedere habeamus. Homerū tñ si qs roget num latinū se uelit fieri:uersumq; uersui reddi:uereor ne uidens trāsmarina multa grauitatis latinæ non esset mirabiliora multa inter gręcos:q̄ nostros sentiri: Linguæ porro cuiusq; suam excellentiam esse:quam uix in aliena est assequi: Deniq; barbam metis: nec latinum plane arguere: nec græcum referre: inquam uereor ne respon

deat malle se colophonium quam Florentinum haberi: & pallium quam to gam grecis membris aptius conuenire. Tum eorum iudicium laudet: qui magno ingenio prediti cum diffiderent eundem reddi posse nostris qui est apud suos: maluerunt imitari q̄ uertere. Censeo tamē ut dixi: operam icho atam non deserendam: hocq; exercendi stili studium colendum assiduo: a ueteribus quidem laudatum: & ad complēdum pectus maxime necessa rium. Si non assequeris quod uis: rei non finit: magis q̄ nostrae facundiae ino pia. Coequalis tui Phaetontis laudem inuenies: ut idē de suscepto a te caele sti Homero: quod ab illo de caelesti curru dicatur. Hunc si non tenuit: ma gnis tamen excidit ausis. Meum hoc ē ut imprudens: fidele tamen de labo re tuo iudicium. Traductionem ipsam remitto: ut petis: & tibi gratias ago: te uero in meum suscipio tam alte amorem condens: q̄ alte descendit admi ratio uirtutis insolitae. Est iam tuus Papiensis: tibiq; i studio litterarum cur renti uocibus secundis acclamat ut pergas: ut non fatigeris: ut calcem ipm contentis oculis spectes: & huic palme nil anteferendum existimes uiuen ti ac mortuo profuturae. Ad te uertor Micheloci: Attende quid agas. In bo na tua uideris iniurius. Ais coepisse te ipsum amare: mox ut a me amari es coeptus. Si nullum est iudicium meum: te autē amas ex meo iudicio: non sentis sine causa tuum de te ipso esse amorem. Atqui magnae sunt causae q bus te ipsum estimatione propria debes diligere: Ingeniū: litterae: humani tas: ad obsequium dexter modus. Imprimis Laurentii nostri fides: ac gra tia. quando principibus placuisse uiris non ultima laus ē. Quare caue post hac ex meo magis q̄ tuo iudicio ipsum te ames. Papiēsi etiam hactenus tri bue: ut eius beniuolentiā ex dignitate non meritis: ornamento tibi esse exi stimes. De Balduccio gratias habeo. Quottidianis officiis tuum animū ꝓ bas. Hunc ego quod solus Florentiae ex omnibus necessariis est: cōmendo liberius: & benignius accipi cupio. Tua diligentia reliqua absolue: & me ama: Inq; amicorum rationarium: non inter postremos relatum te scito: si xū ēt cordi trabalibus clauis. Vale. Romae calēdis Ianuarii. M.cccclxxv.

Campanus. Ia. Cardinali Papiensi.

Nimo cupienti facilia difficillima: difficillima facillima fiunt. Spem cum multa adiuuant: Papiensis unius ad omnia reddit. De Theanensi ecclesia loquor: aut si desperanda haec sit: de Tri caricensi nunquid taceri me in hoc congressu patiere: quem praeteriri in co mitiis cardinalium negas te esse passurum? Contendere cum tanta poten tia in curia tantis erga regem meritis predurum est. Dices nullam ego i di micationem te uoco: nullam propono contentionem: quam tamen si tu subires quis tibi non ignosceret pro Campano Cardinali doctissimo? pro

Epiſcopo non omnino indocto . Atulſiſti olim epiſcopatum Tudertinum
a reliqua tua prouincia.Fulginatẽ quãtum in te fuit : prędeſtinaſti .priora
beneficia ut & infinita:& maxima taceo: ſed hęc prope dicam ſeruilia ſunt
& momentanea:nataq; ex nutu alienæ fortunæ.Solidum: & ſtabile eſt qd
quęro.Nondũ tempus eſt inquis:eſt uero tempus: ſi non ſolis:& lunæ:ſtel
larum tamen & aurorę. breuiſſima eſt occaſio quę optima . Alati pennis
fugiunt uelocibus anni:Perniciq; uolat tempus ut aura pede.Cum oratore
tentandum eſt Regio.Aſſume perſonam quam debes:etiam ſi non ad prę
ſentem occaſionem: tamẽ ad ſpem futurorum ſuffecturus.ſed hæc cumula
tius alteris litteris:quas Antonio Meuaniati proxime dedi.D. Siluestrum
Baldulum fulginatem amiciſſimum meum mira inceſſerat cupiditas tibi fa
mulandi:Confirmaui ſemper conſilium eius.Eſt eodẽ propoſito nũc quo-
q; . Sententia Campani indignus eſt qui reiiciatur.Moribus : & pręſentia
grauis: facundus eloquiis:manſuetudine gratus:litteratura hac noſtra pluſ
q̃ mediocri:Iuris habens plus reconditi q̃ aperti proferat.Vocationem ex-
pectat indies. Veniet non ingratus: & ſi deſint cætera:quia a me cõmenda
tus.Iterum uale.Fulginii.iii.Ianuarii.M.cccclxxv.

G.Lollio.

DE tua epiſtola æquiſſimo animo prætereo cætera:Expẽdens. n.
quæ ſcripſi : & quę reſcripſiſti:cerno nõ minus probari a me poſ
ſe mea :q̃ tua tibi placere. Vt non damnent nos calami:mentes
quidem noſtræ: ſi aliud ſentimus aliud ſcribimus:tacito nos damnant iudi
cio.Illud ſilendum non puto:ſiue uim uerbi nõ teneo ego: ſiue tu ſenſu alio
loqueris. Ais cum de cœnobitis eiectis reſpondes : mirari te aliena crimina
me tanti æſtimare.Plana ſucco nigræ lolliginis eſt hęc admiratio:non tam
quod mireris:q̃ quod ſentias doces.Plane dixi Lolli : planius repeto :& ea
uoce ut me tandem intelligas:Aliena crimina non æſtimari a me:quorum
affinis non ſum:ſed alienas de me criminationes : quibus inique uulgaridis
non ueritas initium fecit:ſed id quod taceo adhuc:& memor ſortis meæ ſa-
nari potius q̃ exulcerari deſidero. Vale. Romæ.xi.Ianuarii.M.cccclxxv.

Campanus.Ia.Cardinali Papienſi.

FVi Neapoli magna cum ſpe : cum fructu aliquãto minore. Vide
& hic fortunam aduerſari cõſiliis meis.Redii Teramum promiſ
ſis magnis oneratus.Spes eſt aliqua in Regiis liberis: quorũ nã
tu maximus uiſus eſt nonnihil teneri deſiderio mei . Nec minus tertius cla
riſſimus mea ſententia adoleſcens:& cui nihil deſit pręter coactiorem fortu
nam. Tametſi cum præſente ſic pugnat:ut nulla ex parte ſuperari ſe patia
tur.Scripſi de illo ad te alias uberius.Ego fortunam Neapoli:neq; ſpei ua-

cuam:neq; præsidii plænam reliqui. Cum scribere ad me pro humanitate & pietate tua uoles: litteras aut Aquilam: aut tutius Asculum diriges. Bene uale mi numē unicū: & pſentaneū. Terami. Die. xvi. Ianuarii. M.cccclxxv.

Campanus Iacobo Cardinali Papiensi.

MEorum quisquis Romam uenit nisi ad te ueniat nequicq̄ uenit: adeo fortunarum mearum omnium portus i te uno est. Ab hoc eodem licebit intelligere quæ spes consiliorum cogitationumq; mearum: quo sim animo in negociis: quo in casibus perferendis: q̄ nulli ad uersitati succumbā: sed (quod inquit ille) contra audentior ire nō dubitē: saluo te in tuto nauigatur. De aliis quid sperem: quidq; desperem nō uideo. sed grauis est inquis hæc fortunæ perpetua: & cōtinens lamentatio. Grauis & mihi quoq;: sed aduersa ingemiscere quædam alleuatio est malorū. Hūc Pręposítum camplensem familiarissimum meum uirum nobilem: & domi clarum: quem & tu mecum una alias in mensa excœpisti: ut oculis solitis aspicias oro: & me cōmendatum habe. Terami. xxii. Ianuarii. M.cccclxxv.

Cardinali Mantuano.

VT pascalem agnum domini nonmodo pura mente: sed puris ēt linteis comedas: seruiettas duodecim mitto ad te opere & tex tura tenui non contemnendas. Exiguum munus est: sed nō exi guus amor. Hunc tu semper muneribus præfer: & mentem non manus at tendæ. Illa sedulo est plęna: hę semper inanes. Arguit illa fidem: hę opes. Ne ueteres tuæ ad ieiunia adhibitæ piscem sapiant nouas has accipe: re cordatus semper in munusculis suis totum Papiensem uenire. Vale.

Federico. iii. Ro. Imperatori Augusto pro Xysto.

ACcœpimus: & legimus ternas lr̄as manu tuæ celsitudinis scri ptas: quibus promotionē uenerabilis fratris Episcopi brixiēnsis & dilecti filii Georgii hessler notarii nostri ad dignitatem Cardi nalatus commendas: Audiuimus quoq; ea de re accuratissime intercedentem dilectum filium nostrū Franciscū Sanctę Marię nouæ Dyaconū: Car dinalem Mantuanum: tibi ac nationi ualde affectum. Id quoq; circumspe ctioni suę uerbo respondimus: tuæ Imperiali celsitudini his breuibus respō demus. Nos litteras tuas benignæ semper uidemus. Postulata studiose co gnoscimus: & ad satisfaciēdum desideriis prompto animo inclinamus. Per sonæ ipsæ: pro q̄bus scribis notæ sunt nobis: accœptę nobis: & tuo ac no stro beneficio dignæ. Nec ad eas honorandas magis tua intercessio q̄ nr̄a uoluntas inclinat: sed creandis cardinalibus tempora nūc opportuna non sunt. Multę ac graues necessitates coegerunt hactenus & impræsentiarum cogunt rem totam differri. Scimus pro tua pietate nil cupis aut uis quod

oneri sit & damno Apostolicæ sedi. Natura tua: & clemens consuetudo sp
id tulit. Proinde eandem celsitudinem hortamur in Domino: ut dilationem
necessariam molestam non habeat. Quia non contemnuntur preces tuæ:
sed tantum detrimenta ecclesię declinantur. Cum opportunitatem obtule
rit deus hæ ipsæ petitiones honorifice proponentur. Illis fauebitur: ac quan
tum in nobis erit: accedentibus fratrum nostrorum consiliis: digna uotorũ
tuorum ratio habebitur. Interim Brixiensis apud nos sine honore non erit:
& Georgium tuę sublimitati: Germanisq; Principibus gratum: nos quo
q; in corde nostro geremus.

G. Lollio.

DE Fontanili domo ĩ matris obsequium commodata tibi gratias
ago. Scripsit ad me Victorius q̄ beniuole: q̄ sine ulla cunctatõe
illam permiseris. Liberalitatem accipio: ac (q̄q̄ tibi: & familiæ in
cõmodam me rem facere uideo) nostra tamẽ beniuolentia fretus senile pa
rentis desiderium paucis tuorum mensibus præferam. Nec uineto interim
nocebitur: nec ædibus. Materna diligentia cuncta præstabit: alienis plus q̄
suis parcere solita. Dedi negociũ Victorio reliqua expediat. Patere ab illo
continuari: quę interiori usui sunt. officiis quidem tuis addi etiam curas nõ
cõuenit. Ad. xx. Iunii illã pręmittã. Tu uale. Romæ. iii. Maii. M. cccclxxv.

G. Lollio.

GRatulor coniugio Victoriæ nostræ: Eius etiam significandi dili
gentia lætor. Patris alterum: Compatris alterum officium fuit.
Quãtum uestratia nota mihi sunt: bene utriq; prospectum existi
mo. Ex casta: & honesti ordinis domo in familiam migrat puella gratia: &
honoribus non pœnitendam. Quod ergo in talibus dici uulgo solet: hoc
a me tibi amico animo scribitur. Fœliciter Lolli (. Reliqua in aduẽtũ) nũc
Vale. Romæ. xv. Maii. M. cccclxxv.

F. Episcopus Caputaquensis. Ia. Cardinali Papiensi.

COgnoscet Reuerendissima. D. V. litteris quæ Sanctissimo Pon
tifici scribunť: ut se habẽt res Germanicę: quarũ causa Reueren
dum. D. Forliuiensem legauistis: cuius prudẽtia: industria: & cõ
stantia effectum ẽ ut duo ualidissimi ac ferocissimi exercitus uix mille pas
sibus distantes: intra paucos dies fuerint reconciliati maxima sedis Aposto
licæ gloria. Veritus sum aliquando ne secus eueniret: Tot uentis agitari no
stra nauigia uidi. Nouit Reuerendissima dominatio uestra q̄ aduersa om
nia successerint Cardinali Niceno: & qui post illũ uenere: aut uenturi erãt.
Agendæ gratiæ Deo: & optandum: ut eadem fœlicitate sedari possint reli
quæ Christianorum discordię. In Gallia apertum bellum est: exactis indu

ciis Galli fines Ducis infestare coeperunt: prius in Piceardia: ubi quaedam oppidula occupauerunt: deinde in Burgundia. Tum cognito transitu Britannorum se ut nunciatum est intra Normandiam recepere. Transmissa iã ex Regno Britanniae bellatorum pars in continentem. Rex ipse ad.xxvi. Maii ad littus unde breuior est trãsmissio copias recensebat: ut paulo post Calesiam traiiceret: quo hic etiam princeps contendit: ut cum eo Rege loquatur: & bellum simul aggrediatur non iisdem castris: nec uno tantum latere: sed Britanni ad eam Galliae partem: quae spectat ad insulam: Dux uero per Campaniam. Quod consilium uel rei frumentariae: & pabuli causa: uel ad euitãdos tumultus: qui facile in tanta hominum diuersi generis multitudine concitari potuissent: utrinq; probatur. Imperator secum habet in castris Marchionem Brandeburgensem: Ducẽ Saxoniȩ: Lãdigrauium illum fratrem huius: qui obsidionis tempore Nussiae praefuit: emulus Archiepiscopi. Sunt ẽt prȩlati Trenerensis: Monestenensis: & Asterensis. Maguntinus ȩgrotat Coloniae. Credo Germanorũ esse numerum.xlv.aut.l.miliũ. Equitum habẽt ad.xvi.milia: peditum: & collecticiȩ turbȩ satis. Quo die ad propinquum oppidum uenere accessit ad eorum castra Dux: ut illos ad pugnam educeret: quam uisi sunt detrectare. Cum ide processissent: & castra ubi nunc sunt locauissent iterum instruxit acies Princeps: tormẽta eduxit. cũ Burgundi Germanorũ castris appropinquarẽt emisere illi equitũ.ii.milia aut.iii.milia: & magnum peditatum. Cum intra horam bis conflixissent: repulsi abiis: quos Italici generis Dux prȩmiserat: se intra munitiones receperunt: occisis eorum ut accepi: lxx: pluribus uulneratis. Burgũdi.vi. tãtum amisere. Nox proelium diremit. Sũt qui dicant eo tempore ĩ castris Germanicis satis fuisse trepidatum: & a pluribus defuga cogitatũ. Dei bonitate concordia facta: & Germanorum ad haec castra Burgundorum ad illos impune conueniunt: ut eadem uideantur castra. In quo magna est Dei gloria: & laus Sanctissimi Pontificis. Me Reuerẽdissimȩ Dominationi uestrȩ commendo. Ex castris Burgundis ad Nussiam.vii.Iunii.M.cccclxxv.

Episcopo Soanensi.

TRistia tua tristẽ quoq; me faciũt. Quid enĩ amarũ tibi esse põt qd mihi idẽ sit dulce? Lamẽta uideo ex lr̃is: sed lamẽtationũ cãs non uideo. Tantum ingrati aliquid ex uerborum ambagibus suspicor. Discriminis esse oportet quod non audes epistolae credere. Ad me prȩsertim: quem de tuis intimis nunquam celasti. Sed te consoletur Deus: prȩsens ego quoq; idem praestabo. Imprimis autem benefactorum cõscientia leuet moesticiam: Malisq; alios tibi: q̃ te aliis ingratũ uideri. Mercedes huiusmodi communes sunt multis: rariq; alienam gratitudinẽ laudant. Sed

de iis coram:atq; expressius. Quod Monsindolana mea tam bene tibi arri serint iucundum fuit audire. Placent impēdia laborum & spei fructus iam colligi. Laudanti ea tibi necesse est credi: quando ad me uexandum quære re nodum in scirpo soles: & recta omnia de prauare. Fingere etiam aliquā do nec audita: nec uisa. Vel sola hęc uillula me ad uos trahet: alioqn uestris omnibus ęquo iam animo cariturū. Vale. Romæ. viiii. Iunii. M. cccclxxv.

In Laudem Beati Petri. Apostolorum Principis.

Et cur grata domus tam fœlix munere Petri
Non Petrum cantu personet assiduo?
Ille rudi quondam: segniq; ad munia uitæ
Vim dedit: ac puras: & sine labe manus.
Ille inopem: nudum: mendici panis egentem:
Impleuit: texit diuite ueste Dei.
Ille humilem: ignotum: uulgari sanguine uilem
Extulit: unde mihi nomen: & unde genus.
Ille patrum titulo ascripsit: sanctiq; Senatus:
Ille dedit linguam: pectus & ille dedit.
Quodq; sui cumuli est: mens his contenta quiescit:
Non sibi plura cupit: non sibi plura rogat.
Ergo sonent Petrum nostræ cytharæq;: lyræq;:
Tota domus Petrum consonet: unda: nemus.
Vtq; magis placeant modulata in carmina nerui
Voce alacri iunctim concinat illa Puer.

F. Cardinali Mantuano.

Hodie Viterbium propinquanti Præses Prouinciæ ad secundum miliare processit obuiam. Ingressum urbem: & hortos tuos uisen tem: ex uia coegit apud se esse. Prādio Magnifico accœpit. Nec scio uultu an animo: an loco: an uero etiā apparatu splendidior fuerit. Quia beneficio tuo facta hæc sunt: cuius me clientulum noscit: putaui significan da ea esse: & gratias tibi agendas. Studia tua etiam per tuos absenti nō de sunt. Beneuale: atq; ita bene: ut additum ad ualitudinem bonam in reditu uideam. Patrocinii de me tui oblitus ne sis. Quicquid Papiensi perit: perit & tibi. Viterbii. vi. Iulii. M. cccclxxv. Agnellus.

Sacramoro.

Rusticanis uoluptatibus ad supercilium usq; immersus hęc scri bo: & quidem calamo male temperato. Litteræ tuæ tam mihi gratæ acciderunt: q̄ iucunda est Theutoni sitienti patera mulsi. Eram dubius animi quem exitum tulissent res nussienses: Varia pro affe

ctibus referebantur. Nam in unum aliquod iudicium consistere opinio nō poterat. Nunc illæ finem certum ante oculos posuere: qui & sine effusione christiani sanguinis fuit: & beneficium sensit Apostolicæ sedis. Benedictus in donis suis: & sanctus deus in omnibus operibus suis. Eandem fortunam si Gallicanæ res sortientur: ad quas tollendas ut scribis legatio Cæsaris est profecta erit quod nostris sęculis gloriemur: & uel speremus multa in publi

Morimūdū. cis: uel magna timeamus in priuatis. Comensi nostro de commendato cœnobio gratulor: nonmodo quod id commodi sibi: sed quod Monasterio ex piranti occasio respirandi accessit. Spes est: diligentia præsulis boni conti nuatam iam annos multos rerum iacturam finem Domino concedente ha bituram. Pietas diuina hāc accessionem sibi fortunet. Amici nostri glorias tecū corrisi. Tam multa solus: si posset: q̄ multa sine alienis subsidiis neq̄. Qui nunc uanitatem inanem ferre non possumus: uix sine fuga efficacem stultiloquētiam ferre possemus. Sed de hoc coram: & sępius. Cœnas Hie ronymianas: Vianesianas: Falconianas non damno: sed hercle si tenues ad huc loculos non premunt. Nam de Forliuiensi metus mihi exiguus. Minor illi q̄ formicæ est stomachus: primis tribus amplior uenter: & quidem etiā ambitiosior oculus. Voluissem quintum me tibi conuiuam affuisse: plus lō ge suaue id sodalicium delectasset: q̄ hæc Senensia plęna iam facietatis: & fastidii. Quæso te Ariminensis: ut inchoatum significandi officium serues: & absenti amico ne desis: Papiensi cum obsequeris: & te impertis: a quo an te alios: etiam ante Falconem tuum diligeris. Vale: & Mantuano meo: Co mitiq; meo me diligēter cōmenda: Ex Suburbano. xiiii. Iulii. M. cccclxxv.

Falconi Synobaldo.

VEnimus Senas Falco: Ita quidem incolumes: ut præter somnū: quem antelucanum iter ademit: addi ad incolumitatem nil pos sit. Nulli lætitiæ est parsum: quæ suscipi a casta familia soleat.

Iacobus. Cantatum obiter: & lectū: & quæsiti de uia fontes: nec neglecta uina tem pori idonea. Synibaldulus tuus: uel meus iam potius: ante omnes hylaris uenit: non equo: non ęstu: non quod ferre tenera ætas non solet: uigilia nocturna offensus. tanq̄ ad testaceos ludos sic ad hanc urbem cupide acces sit. Vitæ eius hæc ratio est instituta: ut diebus festis puerilibus suis indulge at: quæ ad mensam placuisse mihi es memor: aliis a præceptore: & libris nō abeat: etiam sub cœnæ tempus ad lyram uersus ediscat. Stans cibum me cum sumit: ne in familiari cœnaculo licētius impleatur. & ad cubiculū quo q; custos illi: & conturbernalis est datus Cosimus Ferrinus: uir omniū opti mus ut scis: atq; integerrimus. Filius si esset: chariori apud me cultu habe ri non posset. Itaq; & tu bono animo esto: & eodē matrem esse iubeto. Ipse

iam tam capitur loco:& cœlo:ut Romanarum conſuetudinũ ſit pene obli
tus:atq; ad ęgritudinẽ uſq; deſideraturus huc ſit in annos ſingulos reditũ.
Inter ſcribendũ redditæ ſunt litterę tuæ:tam gratæ illę quidẽ:q̄ nõ tam cito
expectatæ. Ago pro iis:quę ſignificas gratias. Imprimis aũt q̄d apud Man
tuanum meum non immemorem mei futurum te ſpondes. Hunc patrem
ardentiſſime amo:& ſeruare mihi omnibus officiis cupio: non quidem mi
Falco ſpe:quod nõnulli putant:Pontificatus:quem nec quęro: nec appeto:
ſed magnis ſuis ĩ me meritis.quę qualia fuerint: cõtinuoq; ſint:nec tu igno
ras:nec;ego ingratis põderibus expẽdere ſoleo. Vale.xvi.Iulii.M.cccclxxv.

Cardinali Mantuano.

O Mitto ex lr̃is tuis ampliſſime pr̃: Plæna enĩ fuit officii: idẽ ſem
p reſpõſum habẽtia:ut uidelicet tibi grãs agã: mihi beniuolẽtia
tãti pr̃is cõgratuler. De Germanicis rebus q̄ uaria afferri ſignifi
cas:puto iã certa iſthic nũciata. Hic qdẽ oĩum exitus eſt ĩdicatus ab hoĩe:
q oĩbus interfuit. Recenſuit diſceſſum a Nuſſia eſſe Burgundũ: in ſua redu
xiſſe exercitũ:Cęſaris copias diſſolutas: Pricipes euocatos pene oẽs domũ
rediiſſe:Cõuentibus nunc de Colonienſi cõtrouerſia cognoſcendũ. Cõditio
nes ſcriptas eẽ ꝑtulit:quarũ exẽplũ ab urbe quoq; hodie accepi. His ergo
ut puto:iã nõ ambiguis audies mox:ni fallor:tẽpeſtatẽ oẽm ĩ Gallos cõuer
ſam. Britãno enĩ:& Burgundo adiunctis qd turbarũ Regno? Quid curarũ
Ludouico Regi futurũ exiſtimas? Veterẽ nimirũ fortunã Ioãnis abaui ſui:
& nup Caroli pr̃is:nõ alienũ eſt formidare:calamitoſa hæc ſunt. At plæna
luctus caphenſis direptio. Calcydem ſexẽnio ante amiſimus: nunc urbem
opportunã tot annos:tot chriſtianorũ ſuffragiis ex Turcis:Scythiſq; ſerua
tam una infœlicitate proiecimus. Circuitur undiq; noſtra religio. Infideli-
bus armis per girum appetimur:non ante credituri uera eſſe:q̄ nuuciantur
diſcrimina:q̄ Hannibalem eſſe ad Collinam ſenſerimus. Scripſit ad princi
pes Pontifex:officium ſane patris: nõ peſtis remedium. Quid enim audiãt
ii uocem monẽtis:quorum aures armorum ſtrepitu:corda irarum æſtu tan
topere teneãtur? Sed & aliud quid poteſt pius paſtor egenus oĩum:atq; ex
hauſtus:niſi confugere ad filios? Denunciare pericula:quodq; ipſe nõ põt:
ut uelint illi lachrymis obteſtari? Mihi hoc aĩo iamdudum inſedit Mantua
ne chariſſime:nec auelli ullis ſuaſionibus põt:nullã in chriſtianis ponendã
ultra præſidii ſpem: Solius Dei eſſe oẽm redemptionem: Eam aũt non ante
futuram:q̄ ingentibus malis admoniti iniquitatum noſtrarũ fuerimus. Tu
in Agathenſi ſeceſſu ſcripſiſti:Ego ĩ Syndolano tibi reſpõdeo: ſimul quęſo:
ut Papienſis tui memoriã habeas. Vale.xxvii.Iulii.M.cccclxxv.

R.Portueñ.Epiſcopo.S.R.E.Vicecancellario.

GAudeo quod tanti nois pater humilis Cardinalis desiderio tenea
ris :ciusq; lr̃as cupias. Aliqd me esse puto cũ placeo tibi : qui in
sublimi es positus. Sed quęso paucis audi Papiensem loquẽdo li
berum:& scribẽdo. Non illum a litteris auocant Seneses deliciæ:ut scribis:
quas mediocribus etiã officiis semper posthabui : sed tua (quod cũ uenia
dictum sit)negligentia. Oraui pręsens ut nõ immemor esses absentis: Per
liberaliter facturũ id te recepisti:q̃ feceris nunc attende. Magna in Germa-
nicis accidere post abitum meũ :magna ex Hispania nunciata:magna ex
Britannia ad Pontificem scripta :clades etiã ex ciuitate caphensi ingens ac
cepta. Quid horum oro abs te mihi impertitũ? Aut quid non silentio ingra
to præteritum? Litteras ergo quęris quas nõ præstas:& officia exigis:quæ
ipse non pendis. Nimiæ curę tibi sunt grandia:colis Reges tantum:& prin
cipes : humiles collegas præteriri facile pateris . A nõnullis Cardinalibus:
cum quibus mihi uix est centesima amoris pars:quæ tecũ sedulo fuit : amã
tissime hęc sunt persoluta. Sed non propterea tibi irascor. Scio quod in gra
uibus amantes tui non deseris. Plęrũq; pro iis etiam animam ponis. Teneo
etiam quod tuapte natura grauate calamũ sumis. Grauate scribis. Sine mo
lestia quoq; non iniungis scribẽda. Plus una cũ Mantuano meo cõmunica
tio:una nocturna cum tuis domesticis in lucẽ usq; confabulatio animũ ca-
pit:q̃ decem a paruis clientulis expectata officia. Accipe aũt de Papiẽsi tuo
quę petis. Valet : raro est Senis: In suburbano frequẽter. Delectãt illũ libri:
& litteræ. Tam est ab omni auaricia : ambitiõe:& curis supuacuis alienus:
q̃ illi uita:& ualitudo est chara. Proximo Septembri Balnea Lucẽsia petet.
Ad te desinente Octobri redibit :tam tibi in omnem amplitudinem tuam
deditus:q̃ olim non putasti:& nunc certissimum habes. Vale ex Monsin-
dolo.xxvii.Iulii.M.cccclxxv.

Iacobus Volaterranus Cardinali Papiensi Domino meo.

EVoluebam nuper epistolas oẽs:quæ ad te sunt scriptæ ex eo tpe
quo ueni in familiã tuã:cũ sanctæ expeditionis causa Anconã p
geret Pius Pontifex:ut seligerẽ illas:& in tpa digererẽ:ne si qñ ti
bi his opus eẽt:nimio tedio afficereris ad eas reperiẽdas:cũ pręsertim didi
cerim:tibi cuiuscũq; ministri tui diligentiã gratissimã fore. Inter euoluendũ
cõperi plures uersus scriptos ad amplitudinẽ tuã. Dubitãti ãt mihi an illos
in fasciculũ cõgestos epistolis aggregarẽ uisum est potius seligere:& i librũ
referre:ne puluere:& tinea cõsumpti penitus deperirẽt . Dignatio uero tua
aliquando relaxandi animi gratia codicẽ intuens:opinor meũ hoc officium
non damnabit: Et magis amicorum fidei memor erit:qui & si oẽs non sunt
elegantes : & forte minus digni disertissimis auribus tuis : tamen ob co-

rum fidem: & tui amplissimi nois obseruantiã: minime iudicio meo sunt cõtemnendi. Campanus igitur quẽadmodũ dignitate:& elegãtia cæteros antecellit:ita iure optimo ante alios collocabitur: allecturus elegantia sua tuã Amplitudinẽ ad legendũ cæteros:qui quanto sunt se inferiores:tãto magis ei erunt obnoxii:q̃d sua gratia sæpius a.D.tua legantur. Deinceps autẽ cũ eiusmodi uersus accipies:molestũ tibi non sit dare operã: ut illico exscribantur:ne aceruo scriptorũ tuorũ obruti pereant:& tui nois studiosi suo studio: & labore fraudentur apud eum:quẽ cultorẽ litterarũ:& doctrinę imprimis uenerantur:& colunt. Vale, Romæ. M.cccclxxv.

Sacramoro.

Efficiosior nemo te est mi Ariminensis. Sic nuncias:quę ubilibet fiunt:ut uersari uno tpe iter Hispanos:Britãnos:Gallos:Germanosq̃ uidear: a transmarinis ẽt nõ longe errare. Gratissimus omnium hic labor est : tãta uoluptate animũ tenẽs:ut Senis agẽs uobiscũ Romæ nihilominus uerser. Cardinalis sum bñficio Dei. Ab hac dignitate alienum nõ est noscere qd ubiq̃ gentiũ consilii capiatur:quãdo & summi cõsilii noster ordo est: & in specula positis turpe sit ignorare:pacẽ an tumultũ christianæ res agant. Tuæ igit̃ diligentię grãs ago: Nec minus iterũ ꝑ nostram beniuolentiã peto:ut quod fecisti hactenus : & facturus posthac es: pro Mediolanensi Duce uno factos tibi duos me absente existimes: quãq̃ principi locupleti sedulitatem scribẽdi præstas:hanc Cardinali amicissimo impertire. Ille tibi rem:ego animũ abunde remetiar. Sed bone Deus quanta nũc rerũ facies in Gallia:atq̃ in Hispania surgit? Putabã nugas:quæ de Britãni transitu ferebant̃: ecce paratis copiis in Ludouicũ transmittit. Burgundo illi adiuncto:quis sustinere amborũ iracũdiã poterit? Est Duci exercitus a rebus Nussiensibus:non alacer modo:sed qd̃ plurimi ad uictoriã refert diuturno malo duratus:Ludouico aũt ab ocio anni unius sane nõ similis. Videre uideor nisi Deus subueniat:uel Ioannis abaui sui fortunã:uel nuper Karoli pr̃is. Bene igit̃ Pontifex:qui ad surgentẽ pestẽ:uel continuantẽ magis Mutinẽsem legat Præsul est uirtutis:atq̃ ingenii:sed utinã ad rẽ tantam idonea dignitas. Quãq̃ & inferiorũ opera aliqñ plus profuit:q̃ maiorũ inanis ambitio. Quod olim Nicolaus qntus:quod tot Oratores iter Frãciscũ sforciã:& Venetos nõ potuere. potuit occulta diligẽtia heremita barbatus:& qd̃ nuꝑ ad Nussiã iter Germanos Burgũdosq̃ summæ legatõis nomẽ cũ summa uirtute nõ ualuit:ex secũda Epõrũ classe Forliuiẽ. Eps fecit. Deus ipsi Mutinensi opem ferat:& consiliũ omne suũ confirmet. Motibus quoq̃ Hispanicis:quid ad miserabilem calamitatẽ propinquius? Armati Reges duo:portugalẽsium uidelicet:atq̃ siculorum:idẽ Castellę Regnũ: alter ab

Nic. nũc Lucẽ. Præsul.

sorore:alter ab filia defuncti Henrici suū uolentes infestis signis se petunt. Vtrobiq; in Hispania:& Gallia cōfligetur.ut in proelii sunt oīa. Quid in tanta multitudine:tam pugnaci:& contemptrice mortis:stragis: & sanguinis futurum existimas? Nos miseros Sacramore:qui haec audientes nequimus auettere. Fortunā ēt praesentium temporū dolendā: quod inter se christiani pugnant: Lugendā:qđ Regna cadunt ad summa quaeq; idonea:ęternis doloribus prosequēdā:quod crassantibus i nos quottidie hostibus Dei: Calcyde nup expugnata: Scuttaro proxime appetita: Nunc Caphensi ciuitate nostris adempta: maioribus mox affuturis: Hi qui redimere pereuntem populū possunt:praestare Deo hoc obsequiū debent: Arma quae totiēs uocati:& moniti induere in Barbaros noluerunt: sponte nunc in eiusdē religionis fortis:& baptismi fratres tanta impietate exercent. Sed finis sit querelarum. Dei omnipotentis in tanta caecitate est oīs redemptio. Exempla illa litterarū:quae misisti pręter me nemo intelliget. Fidem secretorū integerrimam a Papiensi semp intelliges:accipiesq;. Ad philippum nostrū tamen ea ante puenere:q̄ me. Mandatorū obliti tabellarii praeteruecti sunt Senas. Sed in hoc nulla iactura. Picturae tuae domesticę fabulam ēt inter has molestias risi. Aquila illa supinducta nihil festiuius. Medicina fuit nascenti morbo conueniens. Videor spectare toruos ad primū initium Falconis oculos: non bene habentis inuersam sibi esse imaginē ex sfortiano argumento conceptę iam spei. Sed heus Sacramore: Falconē noscis:ut ego. Protheus est. si uel paululum icaluerit ei sanguis:& ex cōsuetudine sua scalpserit genas: uel gripes statim aquilae superstabit: uel ipsam aquilam in passerem rediget. Vltiones suas legare testamento non solet. Ipse eas uiuens semp adimplet. Primi tñ spectaculi uoluptatē:ut cūq; res cadat:nec tibi uidēti adimet: nec mihi legenti. Ei salutem meo nomine dices. Addes quoq;: si eadem sibi esset calami:quae linguae facilitas: plures me:& plęniores ab eo litteras habiturū fuisse. Cōmenda me Reuerēdissimo Mantuano meo: & Comiti quoq; meo. Vale. Senis. xxvii. Iulii. M. cccclxv.

F. Archiepiscopo Pisano.

QVo in loco res tuae sint:ex lrīs Frācisci Casati puto te accepisse: Quantū ille ad me scripsit: meliore multo esse:meo iudicio possent. Perseuerat eadē duritas: eadē repetitio promissorum. Quid ultra dicā non habeo. Quid operer nō sane succurrit. Ex pēdenti singula diligeter alterę ex duobus cōsiliis supest:quę tibi Romę mōstraui. In utrū magis inclines tu uide:cui notiores sunt domesticae rōnes. Mihi iter utrūq; pēdere:nil inutilius esse uidetur. Cōsumptis iā caeteris: aut liberalitate uincendum est:aut potestate. Bene uale. Senis. xxvii. Iulii. M. cccclxv.

Ioanni Petro Arriuabeno.

Quod ualeas bene est:quod ex tua consuetudine nuncies:quę hic sępe ignoro:grãs ago:& ut pergas efflagito.Plura non possum. Idq; ignosce.Fatigatus ęstu:& multa dici scriptioẽ: malo tibi:q̃ ambitiosis amicis breuitatem necessariam excusare. Mei memor: ut soles: Vale.Ex suburbano meo.xxix.Iulii.M.cccclxxv.

Campanus Cardinali Papiensi.

ANtonio Senensi:quem nunc & amor patrię:& studiorum suorum ad se rapit: mãdata quędam ad te dedi.Eum ut audias:atq; porro ut exaudias oro.Magna petet. Verum in tanta spe: atq; adeo in tanta diuersitate fortunę quicquid mensurari potest:etiam si maximum sit: exiguum est.Pii memoria praeterita beneficia tua: & officiorum continuatio: pollicitationesq; non minores officiis omnia mihi de Papiensi meo promittunt.Beneuale.Terami.xxx.Iulii.M.cccclxxv.

Sacramoro.

PAmpinos hucusq; mi pater: ammodo uuis est opus. Eas cum proximis litteris proferre uelles:metu suadente celasti: uerbum, ss.uiuimus ter repetitũ:quid sibi uult Sacramore? Hoc quaero: hoc doceri cupio.Placatum esse pontificem: benedixisse interfectoribus pyratarũ: addidisse Iubileũ:& dona: Corsicã quoq; ad officiũ uetus choactã: cõmunia sunt quottidianis nostris moribus cõsentanea: & cuiq; ẽt aestimãda facile sic euentura.Illud in uoto erat:occultũ mysterium noscere:plenum succi:& ponderis q̃tum puto ego:& q̃tum scripta tua ostendunt.Ais enim senties tandẽ quid sibi uerbũ id uelit.Nonsensi adhuc:sentire expecto. Sed peream ni tu eodẽ metu retrahente adhuc es celaturus:& noua figmẽta ad pascendũ animũ inuenturus.Sed uide qd agas:Cũ Papiẽsi tibi negociũ est, hoie acri:& naribus ad cognoscendũ sagacibus.Non tam eris in cõminiscẽdo dexter:q̃ ego adiutrice ueritate in iudicando acutus.Fides tua: & amici expectatio:non bene in una dissimulatione falletur. Vide q̃ acerbe exigam debita.Ingenio sum muliebri: nisi re intellecta non conquiesco.A p̃missis: quę implere non cogitas:est tibi posthac abstinendũ.Malo cõtinuari Pampinos:q̃ uuas semel indicatas nõ promi.Haec hactenus. De Cardinalibus differendis placet susceptum consilium:Labare autem quosdam ex nobis: & memores condicti esse: nõ placet.Ad profligandum pauci plus possunt Duce Pontifice:q̃ multi ad aciem sustinendam.Vsu assiduo hoc ipsum saepe deprehendimus. Sed paucos hos explica. Ni erret opinio: Vrsinum puto esse: & Mantuanum: & tuum quoq; Sancti Petri ad uincula. Nam de glorioso nostro scis pendere illum a uultu imperantis. Mercat

torum litteris:qui negociantur Neapoli ſignificatum hic eſt:Ferdinandum
Regem quaternas ſtipendii penſiones erogaſſe nuper copiis ſuis: & ad ſe-
ptem milia equitum cogere ad Truentum. Vanam ſignificationem eſſe exi
ſtimo. Quæ ea ſit tu iſthinc ſcribe:cui cuncta ſunt notiora. Hic in frequenti
Senatu contentionem oém de finibus : quę eſt cum Pontifice:ad Regium
iudicium retulere:proptereaq; Oratorem mittunt ad uos. Eam ſi ſedat:pu
blica omnis ciuitatis beniuolentia : etiam nouo hoc beneficio clauo trabali
figetur. Beneuale:& quod ſemper peto : cómenda me Mantuano meo : &
Comiti meo. Senis. viii. Auguſti. M.cccclxxv.

F. Cardinali Mantuano.

DVabus epiſtolis uno tempore redditis multa complecteris:om
nia grata : omnia obſequium conſuetę benignitatis habentia.
Delectari te aſſeris litteris meis. Excuſas quod non manu tua re
ſpondeas. Miſſionem Mutinenſis:& interiores miſſionis cauſas mecũ non
taces. Addis quę geſta cum pyratis ad Tyberim ſunt. In germanicis quoq;
& Gallicis nondum certa omnia eſſe cõtendis. Illud certiſſimum: quod ad
Cardinalatum repetitur Heſler. Ad Cardinalatum Vliſbonẽ. Alter ter
tio iam ad Põtificem:& te : chirographo Cæſaris. Alter nouis Portugallen
ſium Regis de Hiſpalenſi querelis. Illud quoq; non dubium:quod miſſio-
ne noui oratoris Colonienſis Antiſtes ad priuationem depoſcitur. Etiam
nuncias quid in utraq; re cõſilii apud uos fuerit. Quod litterę meæ delectẽt
gratulor iudicio tuo:ſed utinam ueritatis non amoris ſit hoc teſtimonium.
Qui enim mihi ipſi non placeo: unde aliis placeam ſane non uideo. Quod
etiam te calami grauent rem non incognitam refers. A calamis non uenit
ſors tua:nec creuit. Melius legendo oculos:q̃ ſcribendo manum exercere es
ſolitus:& meditari utilius: q̃ atramenta tractare. Dũmodo te in tuo Secre
tario agnoſcam : libẽter remittam operam:& mentem accipiam. Mutinen
ſem autem gratulor in Galliam proficiſci. Gratulationis hæ mihi ſunt cau-
ſę:quod homini mecum a teneris educato:cum quo paupertatem : & pęda
gogium pertuli:honor ęſtimatæ Legationis defertur. Etiam quod is pręſul
legatur:qui ſi maxime aduerſante fortuna non implebit mandata:utiq; nec
urgente cupiditate manus implebit. Non referet quoq; ad nos plenum de
decoris nomen. Et lætor quod nondum collatis a Gallo : & Burgundo ca-
ſtris :ſuſpenſis utrinq; adhuc animis exitu tantarum rerum incerto:partito
inter ambos (ut aiunt) metu:non alienum eſt credere diligentia ſenſati : &
accurati patris locum aliquem ad pacificationem futurum. Id annuat Do
minus. De Pyratis ad triremes ſuas male acceptis id mihi nunc ſuccurrit:
quod Scipioni olim de Grachis occiſis. ss. Sic pereant alii : qui talia

quærere pergunt.ss.memor uexati per hyemen nostri maris:obsessæ urbis: exercitæ in miseros negotiatores diuturnæ calamitatis: solemnis etiã Anathematis:quo illi die cœnę Domini extra christianam cõmunionem de tribunali ecclesiæ fiunt:In eosq; eorumq; fortunas ius liberum compræhensoribus datur:nec dedecore nostro:si quod est : nec illorum damno possum dolere.Id Deus indulgeat.Vtrunq; uero Senatus decretum : & de differendis ad reditum patrum Cardinalibus : & ad retinendum penes Sedem de Coloniensi iudicium : plurimum laudo:plurimum quoq; in eo persisti desidero.Pręsulem q̃q̃ malum: obiici suspecto per gratiam potẽtum iudicio:& impium est:& non sani exempli. Numerus etiam nostri ordinis quantus sit uides.Tantus is est:ut Episcoporum loco iam habeamur. Ignominia hęc non solum Romę oculis aspicientium patet: sed foris etiam in audientium constricta est animis.Vbiq; ea facilitate contemnimur: qua apud Sedem creamur.Quem decorem a patribus nostris accepimus : hunc Mantuane molestum est non retineri.Creari unum sine multis non licet. Multi addi sine iniuria nostræ æstimationis non possunt.Quid ergo inquies? Fidem non seruandam censebis.Vtique seruandam censeo,sed ea non uiolatur:cum temporis tantum causa differtur.Eam quoq; minus aliquando licet seruari:præsertim cum in ea pręstanda plus nocemus nobis: q̃ illi prosumus cui est obligata.Expende utilitatem Cæsaris & damna Ecclesiæ: uidebis detrimenta nostra longe plus premere q̃ diu mendicatas:ægre tamen concessas Imperatoris commendationes.Georgium diligo studiosum semper mei : atq; amarem : sed decore domus Dei : & nostris ornamentis nil mihi antiquius.Oro te Mantuane:quod sedulo facis : ut commune incommodum quãtum sit animo reputes:In cedendisq; uinctis tuis ne properes. Magnus es a paterno Marchionatu:a Cardinalatu tamen nõ minor. Succedent in illo fratres:hic tibi ad honorem : & opes reliquus fiet. Quanto hic idem honoratior erit:quãto hominum opinione pręstantior.tanto tu in ecclesia maior:& clarior.Scribo hæc planius:quod quantum auguror absens:quantum præsens ex te ipse collegi : in suspitionem adducor:ne tu qui magna semper spectas:& ad gratiam hominum es institutus:studio retinẽdæ Germanicæ clientelæ : Comparandi etiam Cæsaris:diligentius creationem hanc urgeas:q̃ præsentia tempora postulent.Hanc suspitionem augent cuiusdam ad me ex urbe litteræ:quibus labare patrum nonnullorum animos scribit firmos ante:& consentientes cum cæteris.Sed quicunq; rerum futurus est exitus : quando ad nostrum reditum disceptatio est reseruata:de his coram agemus :libenterq; tecum aut cadam aut stabo.Nunc uale.Ex suburbanulo meo.xi.Augusti.M.cccclxxv.

Pro Xysto.iiii.Pontifice Maximo ad Regem Daciæ.

COgnouimus ex litteris tuæ Serenitatis i itinere te esse:ut ad sancta Apostolorum limina uenias:& successorem Petri i terra bacuisites:Martyrum sanguine consecrata. Lætati eo nuncio plurimum sumus:uidentes peregrinationem tuam plenam esse propositi boni: ac fidelis: & de salute animæ non minus q̄ rebus terrenis te cogitare. Speciosa est fides tua fili charissime: Religiosa etiam ex tam longinquo profectio: tanto quidem in te Rege deuotior : quanto in magnis principibus rarior. Quæris dominum dum inueniri potest:& inuocas eum dum ꝓpe est. Viarum incōmoda prætulisti quieti domesticę:& regnum sæculi reliquisti : ut cæleste regnum parares:illud Saluatoris attēdens nullam satis dignam cōmutationem dare hominem posse pro anima sua. Si ergo fuerint iuxta uerbum Isaiæ peccata tua ut coccinum :per hæc sancta opera: quasi nix dealbabuntur. Etsi fuerint rubra quasi uermiculus :uelut lana alba erunt. Omnipotens Deus:cui labor hic seruit:uenientem te:atq; abeuntem incolumem seruet: Angelisq; suis mandet de te : ut custodiant te in omnibus uiis tuis. Nos qui tuam Serenitatem: Comitatumq; tuum omnē in tempore accipiant:& in urbē usq; prosequantur : ad fines ditionis ecclesię esse iubebimus. Sine incōmodo uenies. Sine incōmodo abibis. Discrimen nullum in domo patris tibi erit timendum. Vbiq; si nō pro meritis: at pro studio nostro præsto erit lęticia:& charitas. igressus uero urbem accipieris obuiis manibus: & paterno sinu fouebere: Nullaq; pietatis: & deuotionis officia: quæ pręstari chatolicis Regibus soleāt: a nobis: uenerabilibusq; fratribus nostris sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus tibi benemerito deerunt. Veni ergo in benedictione patris fili charissime: & pium propositum fœliciter imple.

Papiensi Volaterrano.

Scripta est hæc epistola tpe Pauli secundi.

LEgi annotationes tuas diurnas anni superioris: profectionem tu scilicet nostram in Ethruriam:& reditum ad urbem. Sentis quandoq; mecum in multis:& nonnunq̄ desiderii nostri uates es : & īterpres. Ego dum famulabar Cardinali Frimano: memor sum scripsisse legationem eius omnem ad Genuenses : quam si possem reperire in scriniis meis Romæ: libenter illam recognoscerem: essetq; ea tibi nō inutilis ad imitationem. Nam minuta quęq; etiam leuia: quæ uideo te non omisisse: legentem delectant: prout est obiurgatio illa nostra: cum male leporarium emisisti in excitatum ab Augustino leporem prope Aquam pēdentem:& paulo post cum subripuimus trebelliani uini uascula quedam a mulione Florentino, eiusmodi enim etiam leuium recordatio iucunditatem aliquam affert. Moneo ergo ut perseueres: nec grauet te labor. Vrbana quoq; cum erimus

Romæ etiam annotare poteris: sed publica tantum. Nos uero Senatoria nonnulla: q̄d aliquando fecimus: & Pii: & nunc Pauli Pontificatu: quæ huc nobiscum detulimus: sed uulganda illa non sunt: ne uideremur nimium cu riosi. tu in secessu hoc nostro ea omnia legere poteris: eaq; successiuis tēpo ribus male a Coloniensi notario nostro excepta manu tua ex scribere. Re ctius ille Iudicum Rotæ ambages. Vale. Cras mittemus ad te Henricū cu bicularium cum litteris: illas rescribito: ad primam tabellarionum occasio nem Romam mittendas. Iterum uale. Pientię. Venerunt etiam ad manus hodie post scriptam: & obsignatam epistolam nōnulla annotata per Piū. opinor q̄ illa esset relaturus i cōmētarios suos. mitto ea ad te etiam ut referi bantur: sed custodi ut pupillā oculi. Romę cum erimus rememora: & uale.

Cardinali Matisconensi.

HOc solo breues has scribo: ut scias absentem Papiensem non mi nus q̄ præsentem Matisconensis fui memorem esseipsumq; ua lere: idemq; de te: & tuis omnibus cupere. Quem exitum Germa nica tulerint in uoto est intelligere. Tam uarie hic est nunciatus: ut cui po tissimū habenda sit fides ignorē. Integrā tibi: si scripseris: summāq; habebo. Fœliciter Vale. Ex suburbanulo prope Senas. xi. Augusti. M.cccclxxv.

Campano Decori meo.

EX mediocribus loculis mittuntur ad te aurei. xxv. quos postula sti. Quod egeas doleo: quod egens a me postularis gr̄as habeo. A ccœptius nil mihi est: q̄ subuenire Campano. Etiam cōmenda bilius nihil: q̄ tantæ uirtutis pręsuli dona Dei impertiri. Sic facito semper: cū dura te premunt. Erit semper unde (si non magna) grata tñ colligas mei in te animi signa. Secundam tuam ad Ferdinandum profectionem meliore oculo respiciat Deus: primæ quidem successus non fuit. Erit officii tui inde significare quæcunq; acciderit: ut læta: & tristia affectu eodem nos habeār. Rogaui Romæ: ut epigrāmata tua diligenti cura selecta: deciesq; Oratii præcepto diligenter ad unguem castigata: iam tandem in librum collige res: & ipse tu ederes: ad quorum perpetuitatem plurimi referre puto: Cam pani: non alterius ingenio emendata inueniri. Si es obsecutus: uel obsequi iam cœpisti lætor labore: si minus: scito mi Chauellane: ea ambos ætate es se ut canendum iam receptui sit: & milites recensendi. Ab urbe Roma rus ueni: & rure Senas: ut solennia Assumptionis cum meo Sene si: & his ciuibus agerem. Redeo cras: ut liberiore loco liberior factus lectiunculis: & scriptiunculis meis me ibi oblectem. Ciuitatis quidem iam tenet facietas. Vale. xvi. Augusti. M.cccclxxv. Locus ē ubi natus est

Cardinali Mantuano.

Isdem litteris de morbo: & ualitudine tua cognoui. Vtra res magis affectu me mouerit incertũ est mihi. Tristatus æque sum: & lętatus. Tristicia pęlnum locum non reliquit læticiæ: nec læticia ualere diu tristiciam siuit. Deo gratias ago: quod languentem adiuuit: Tibi quod absentem ignorare domestica tua passus non es. Temperantius posthac respiciẽdus est stomachus. Vexatus olim sæpe quietem desiderat. ea tanto est procuranda attentius: quãto est ad familiare malũ uia procliuior. Miscere assa elixis: acida dulcibus: & mollia duris quem non excitent inter tumultum? Iuueni mihi ab assiduitate studiorum eadem fuerunt stomaci icommoda. Sic aliquando sine uiribus fuit: ut omnibus horis reiecta ret infusa. Temptata balnea nil profuere. Medicina tandem muliebris fuit saluti. Ea a remissioribus studiis: & ligno aloes: & roris marini aqua prouenit. Lignum aloes docuit cum pane edere: aquam uero: quæ duos tres ue roris marini surculos in phiala per noctem tenuerit: uino mixtam ebibere. Vix secundum continuata mensem sic liberauit: ut tolerati sine offensione sint multorum iam annorum extremi languores. Ridebis medicum: sed salutaria multa sæpe ridentur. Quod profuit monstro. Et medicorum ars aliud non est: q̃ experimenta i libros relata. Sed de his hactenus. Dedi hoc triduum solennibus Assumptionis. Fui Senis. Ostendi me populo: ante eum diem ciuitati inuisus. Ludorum suorum nullum: pręter equorum cursus spectaui: atq; hunc quidem nõ tam uoluptatis: q̃ uisendæ Ambrosianæ domus studio. Ea tantę laxitatis: & molis: & magnificentię est: ut longe superet tuam: & meam. Exterior species regiam profert. Interior ornatus: & amplitudo a Regia nil alienum. Is se tuæ dignationi cõmendat: & ad se diuerti cupit: si quando tibi erit hac iter. Proximis diebus Germanus frater Synolphi scriptoris Apostolici Guido nomine: qui Florentinorum faciebat stipendia: & propter contentiones: quæ illi cum Senensibus sunt: se & oppidulum suum Lotharium Pontifici commendarat: ad fines horum est interceptus: huc quoq; perductus carcere nũc: & chatasta: & ferreis pedicis asseruatur. Contendũt ut a Synolpho: & fratribus cedatur loco: & loci precium capiant. Hoc scripsi: non tam quod te digna res sit: q̃ ne si a me eam nõ itelligeres: male respõderi in officio duceres. Redii rus: & ruri hęc scribo ualẽs: & mihi uni nũc uiuẽs. Ex suburbano meo. xvii. Augusti. M.cccclxxv.

Io. Pe. Arriuabenus Ia. Cardinali Papiensi.

Ibi ne: an ligonibus istis tuis magis gratuler: nescio. Illi te operatore gloriari possunt: & quicqd manu tua plantabis: & seres uberius proueniet. si uera est sententia Plinii. gaudente terra uomere Laureato: & triumphali aratore: & illud. Honestis manibus lętius omnia

proueniunt:quoniam & curiosius fiunt. Tibi uero quanta fœlicitatis accessio:quod liberum curis animum ex medio sollicitudinum æstu uendicas: si mulcq corporis ualitudinem curas fœlicior es inquã ista animi quiete: q̃ toto Cardinalatu. Nam quicquid iuuat: quicquid placet: id dumtaxat i hac uita beatum est. De affectibus loquor. Auarus non minus iucunditatis in ipsa rerum omnium indigentia ex sola auri coaccruatione sentit: q̃ liberalis domestico splendore: atq; omni sua munificentia. Scio aliam esse rationem ubi de uera fœlicitate disserendum est. Vtinam accedere possem ad quod me inuitas. Nil eni magis unq̃ optaui: q̃ liberum animum: liberam operã: in qua nil est difficile: nihil labriosum. Nos urbanis: & Palatinis nõ tam nutrimur: q̃ fatigamur curis. In his omnino plus est amaritudinis. Sed ferre oportet quod neccessitas temporum: non ulla ambitio mea mihi præscripsit. Fiet fortasse aliquãdo: ut te auspice hoc pelagus euadamus. Frãciscus Malleta: ut iam audisse te puto: reuocatus a Duce hic fuit. Mediolanum rediens: Orator Venetus itidem abibit. Rex etiam suos reuocauit. Signa sũt hæc hostilis animi. Sed tandem Gallicos emulabimur impetus: qui plus habent minarum: q̃ cędis. Vale numen meum terrestre. Romæ. xix. Augusti. M.cccclxxv.

Falconi Synobaldo.

GRatia tua: & Manelli mei: quem unice diligo: & cui plurimum debeo: ad Laurentium scripsi: petitionem ita cõmẽdans: ut maiore studio nec possim: nec soleam. Quid sit responsurus: aut beniuolentiæ Papiensis daturus: in dubio est. Operosa res petitur: non petita ante: nec quęsita: nec a Pontifice data: in qua plus difficultatis cõsidero ab exemplo: q̃ re. Ne nos tamen nostrimet pœniteat mouẽda sunt omnia. Pręstiti libenter litterarum officium. Alia præstanda si iudicabitis non uos plura queretis: q̃ ego impendam. Vrbana quæ nuncias ex consuetudine grata fuerunt. Illud gratissimum: quod Maffeus noster concanonicus tibi est factus. Quod olim ego absente Mantuano impetrare illi nõ potui: hoc Mantuanus agente me rursus ualentioribus lacertis extorsit. Gratulare ambobus nomine meo: & fœliciter dicito. Propter ingenium Francisci: & mores ingenuos: summamq; suam in me charitatem lætor suis secundis: & accessionẽ honoribus cupio. De Cardinalibus quę scripsi magno metu scripsi mi Falco. Veritus sum ne animum tanti patris offenderem: sed fiducia amoris nostri: & Sedis Apostolicę charitas in id manum scribendo prouexit. Quod cõsideratior alter: minus tamen amans cõmunia: forsitan declinasset: quod in bonam partem acceperit omnia: ago gratias Deo: & dignationem suã summæ bonitatis cum summa benignitate cõmendo. Amicorum quidem

libertas prȩſertim quæ uacat ſuperbia:nunq̃ non & patienter:& grate a bene inſtitutis accipienda eſt animis.Sacramoro meo hoc tantum nuncia uerbis meis:ſi propter petitas ab eo uuas carendum & pampinis ē:pampinos ex conſuetudine mittat:uuas miſſas faciat.Aliquid q̃ nihil accepiſſe eſt ſatius.Si non paſcar pampinis ego:paſcentur forſan circunſtantes me beſtię: quæ iis facile nutriuntur.Mira res Ruffe:ex quanto inchoato ſcribēdi ſtudio:ad quātam tepiditatem ille redierit. Viceſimum iam diem nō ſilet mecum:ſed mutit.Vale.Ex ſuburbano meo.xxiii.Auguſti.M.cccclxxv.

F.Tholetano Electo Caurienſi.

A Domino Deo ē omnis poteſtas. De manu ſua accipietur regnū Hiſpaniæ: quemcunq; cōtendentiū uolet regnare. Abyſſus multa ſunt eius iudicia. In illorum profundum deſpicere oculi noſtri non poſſunt:altitudini tantæ non pares.Si noua ſponſa:filia Hernici defuncti non eſt:magna Aragonenſi ex iuſta cauſa eſt ſpes.Legimus enim exorietur in tenebris lumen rectis:& iuſti hęreditabunt terram:& habitabunt in ſęculum ſæculi ſuper eam. Sin illam eandem e ſolio patris aliena deiecit ambitio: Illud contra eiuſdem prophetæ Portugallenſi offertur. Domino derelictus eſt pauper.Orphano:& pupillo erit adiutor.Atq; alibi.Regnū a gente in gentem transfſeretur ꝓpter iniuſticias:iniurias:& contumelias: & diuerſos dolos.Sententiæ Dei hæ ſunt:nec fallentes:nec dubiæ.Dubiam uero nos iuſti patris fidem habētes:ad futura etiam cæc:illuminatorem expectemus tenebrarum noſtrarum.Veniet cito:& non tardabit:& in lumine ſuo omnes lumen uidebimus. Hæc mea de Hiſpanicis rebus ſententia eſt:atq; expectatio.Multos Aragonenſis cauſæ aſſertores audiui: te imprimis: & ſæpius. Multos quoq; repudiatæ filiæ legitimum ortum probantes.Vtrinq; argumenta:atq; ingenia. utrinq; auctores non contemnēdi.Magno ſe iudice quiſq; tuetur.Iudex autem non errans ſcrutans hominum renes & corda:inter hos uerius iudicabit.In utrunq; uero opto:& precor inclinet miſericordia ſua.In eum præcipue:cui pia ſunt arma.Me quidē nil in his angit:præter diſciſſi regni mœſticia ſemper Apoſtolicæ Sedi fidelis:& ad magna idonei. Obitu autē Aſtenſis dolendum eſt plurimū. Vir erat cum doctus:tum bonus:tum uero etiam in eccleſia utilis.Abrae ſinus illi ſit requies.Legionenſem autem ſi idem caſus eripiet:opto tibi i ea eccleſia ſucceſſionem:maxīe ſi Caurienſi tua eſt tutior: lamentatiſq; impedimētis te liberat.Gattus noſter:quando gattus ē:uereor ne murem excipere cogitans in decipulam ipſe inciderit:& captiui muris auiditatem nimiā damnet.Præſertim ſi ea conditione tranſlatus eſt:quā proxime ſignificaſti.Frigentem ſartaginem exilirē plærunq; cupientes(ut in prouerbio eſt)in ſub

Vaſinus ep̄s Aſteñ.

iectas primas decidimus. Sibi ipsi uel stabit : uel cadet. De pictura illa maf fea: & canonicatu nihilominus i Maffeum collato : Scriptoria etiam libera liter a Pontifice uendita : libenter cognoui. In his non discrepant nostra iu dicia. Litteræ : quas scribis: ut sunt semper gratissimæ: ita te mihi gratissi mum faciunt. Frequenter ergo scribe: & multum: & Vale. Ex suburbanulo meo. xxii. Augusti. M. cccclxxv.

Sacramoro.

COnuenisti cum Autumno uuas iam proferens. Ante hac dissen tire a Iulio noluisti : cuius est pampinos dare. Et postremæ litte ræ tuæ: & ingenuus adolescēs Malatesta tuus: qui mecum fuit: uuis non caruerunt. Id gratum habui: & gratias habeo. Omnium: quę prętimes : spondeo nullum futurum. Inter canes Palilíacos negocium est: la trare magis: q̄ pugnare assuetos. Auaricia : & lasciuia magna cathena est: ad tenendos animos molli ocio deditos. Certius Prophetæ dicto hoc ha be: & mihi potius crede: q̄ iis: quæ per inane uolitare nunc cernis. Si qd ta men aliter erit: non me morum imutatorum celabis. Marinus Thomacel lus nouem diebus hic fuit : decima iussu Regis discessit. Me per hoc tem pus bis adiit. Sermo pene omnis de finibus inter Senenses: & Xystum : Cō munia reliqua. De interioribus neuter prompsisset. Est enim interualli ni mis a Ticino Neapolim: & tu me intus nosti: & incute. Futuro Cesennate plurimum lætor. Vt sit futurus adiuua quoad potes. Vir idoneus est : & per amicus nostrum utriq;. Samensi tam puto esse rem: q̄ nomen familię. Ara gonense insigne fronti inussit: & si quid ex præteritis erat stomaci ab ea fa milia Laurentio nostro : nauseam hoc pręsens factum complebit. Idem de Nicolinis pręnuncio: quos pręstaret Brotianos rectores eē : q̄ Præsules nea politanos. Ni me fallit iudicium : ꝑpe est: cum noua tritici purgatio Florē tiæ fiet. Decennalis erat Cosmo. Non longiorem Nepoti Laurentio existi mo futuram. Harum uero ecclesiarum seges: quantum purgamenti ferat : & q̄ tollendum imprimis tu scis: cui Florentina sunt nota: & Laurētius no tus. Cottis tuis honore Nouariensis: & tuo: dabitur quod per commodum cœnobii commēdati licebit. Profectus Papiam est Carolus Cremonensis: huius ipsius rei a me habens mandata. Quod annuente : & uolente Petro Cœli aurei potero: tantis commendationibus concedam. Ipsum tamen Pe trum: quod molestum esse non conuenit: omnibus præferam. Iurata a me illi fides ita deposcit. Vale. Ex suburbano meo. xxiiii. Augusti. M. cccclxxv.

Pacii & Nicolini.

Ioanni Stephano Cottæ.

LYricis tuis : & elegis tuis : hercle etiam soluta oratione tua sum delectatus. Ad rusticanas uoluptates meas hæc Vrbana acces

sit: bene fecisti: & benefactorum non te q̄ diu absum poeniteat. Ab amicis nullū gratius absenti obsequium. Hæc autem epistolæ eiusdem diuersitas calatum mihi uirgilianę naidis rettulit. Vt illa pallentes uiolas: & summa papauera carpens: Narcisum: & florem iunxit bene olentis anethi: Tū casia: atq; aliis intexens suauibus hęrbis Mollia luteola pinxit uaccinia calta: Ita tu a liricis orsus soluta oratione excipiens: ad elegos mox conuersus: ad eandem orationem ultimo rediens: munus uarietate gratum misisti: unde: tanq̄ ex calato suaues miscentur odores. Gratias itaq; habeo. Sed non propterea mercede hac Lardiragū accipies. Assensore opus est præside Cœli aurei Petro: qui nil incognitum: nil ue inutile iubet decerni. Ab Nouariensi meo: & Ariminensi meo: quibus tu cōmēdatoribus uteris: rem plænius nosces. Vale. Ex suburbano meo. xxiii. Augusti. M.cccclxxv.

Cardinali Mantuano.

IGnosce si pluribus tecum non ago. Canes: & retia ī coturnices parata me uocant. Data hebdomade tota libellis: dandum nunc est aliquid agris. De uenatore clerico dura ē lex: de aucupe nulla. Insanientem post studia oro ne carpe. Adhortatio Flacci est: Sume stulticiam consiliis breuem. Dulce est desipere in loco. Hunc ego diem duodecim Hesler: & duodecim Cæsaribus præfero. Iterum uocor. Vale. Ex suburbano meo. xxv. Augusti. M.cccclxxv.

Anello Neapolitano Oratori Regio.

VEnit Orator Senensis Romam ad ueterem litem de finibus: nō tam iuribus suę ciuitatis fretus: q̄ Regię beneficentiæ opera. Pro Rege tu isthic es: Senēsium amans: & mandatorū perq̄ studiosus. Scio eos cōmendari tibi opus non esse: Affuisti enim semper tua sponte eorum casibus: & nosti ad rem ecclesiæ: & Regiam quanti hæc contentio referat. Hic unus exitus rediturus est Xysto filios suos: & Ferdinando æternum ius ī eos daturus. Si aliter accidat: quid propterea sperent non habent. Consumptis iam omnibus perpetuam sibi dissensionem relinqui intelligunt. Gratia mea si quid apud te potest Anelle: tantū diligentiæ tuæ adiiciat: quantum res perfecta additura est meo in te animo. Vale. Senis. xxv. Augusti. M.cccclxxv.

Ol. Cardinali Neapolitano.

SCis q̄ frequenter cōmendarim tuę dignationi Senensem hanc ciuitatem: studiosam Regis: & tui imprimis amātem. Scis ēt quæ aliquando rebus eius impenderis. Quod fecisti pater nunc etiam facito. Mittunt rursum oratorem Romam ad contentionem antiquam de finibus: Idq; Regis cōsilio. Audi cum benignitate qua soles: causamq; am

cissimę ciuitatis adiuua. Vno patrocinio multa pręstantur. Retinetur eccle siæ deuota semper res publica. Augetur in Ferdinãdum amor: & studium. In te charitas: In me fides suasionum mearum. Suasi enim semper: ut spem Regiam plæna fiducia sequerentur. Adde quod locus nouis consiliis non re linquetur. Multa aliunde sunt sæpe oblata: quæ etsi in plebe non male au diantur uincit tamen amor in Sedem: & Regem. Non est periclitanda sępi us popularis uoluntas. Victa malis deniq; cedit: tam procliuis ad odia: cũ deesse spem uidet: q̃ ad colendum feruens: cum iustę curæ se esse intelligit. Hunc sibi esse ultimum assequendæ pacis conatum existimant. Itum est primo ad Põtificem: nunc ad Regem. Quem præterea implorent nisi mu tata uoluntate non habent. Quo magis te precor: ut Anellum excites. Tu ipse incumbas: non ante finem diligentię faciens: q̃ publicis nostris: atq; ho rum expectationi satisfactum cognoueris. Beneuale mi pater: & Domine. Senis. xxv. Augusti. M. cccclxxv.

Campanus Iacobo Cardinali Papiensi.

CVm secundiores afflabunt uenti maioribus ex loculis recreabi mur. Ego animum tuum magis q̃ meam necessitatem cõsidero. Alter ad omnia suppetit: Alterę nunq̃ offerri potest tantum: ut non plusculum expetatur. Gratias tantæ beneficentiæ ne expectes a me: sed uel a te ipso: Cui accrescit hæc gloria apud posteros nobiscum uictura: uel a Pii nostri beneficiis: apud quem quantus fuerim: quantumq; me effi cere conareris: sit in rerum a te gestarum silentio: duris me premi uiuo te nõ cogito. De profectione ad Ferdinandum ipse uiderit: mihi satis erit pręsen tia non defuisse. Ordine intelliges omnia: quæcunq; acciderint. Epigrãma tum quando ita est iudicium tuum: habebimus delectum: quæ uentura ad posteritatem uidebuntur auctore te colligemus: quæ minus habebunt ro boris: aut gratiæ: uel contemnentur: uel supprimentur. Decipimur plærũq; studio nostri: sed tamen in limã afferrentur. Gratiores erunt uersus: quos ipsi emendabimus: q̃ quos cæteri somniabũt. Nulli deest interpretatio sua: nec grauis erit is labor: etiam ꝑ cauellis ætas admonet. Cani iam diu receptui cecinerunt. Sed tibi magis cauendum est Senis: nedum milites recẽsentur: aliquid interea effluat temporis: dum securius dormitur isthic. Multa meæ quõdam tuto potuere cauellæ. Sollicitæ molles: quæ nequiere Senę. Vale. Terrami. ii. Septembris. M. cccclxxv.

P. Episcopo Tyrasonensi.

AD litteras: quibus postulata mea impleta significas: hæc pauca i multis occupationibus tuis sint satis. Palatina negocia mi Ty rasonẽsis quod ætate mea recorder: ministrum te meliorem non

inuenere. Hominum desideria patientissime audis: audita intelligis: Intellecta exequeris. Dubium: studio maiore an uoluntate. Tempora Pauli: & Xysti eundem te habuere. Illius tarditas celeritate tua adiuta e. Huius nūc pia mens etiam augetur laboribus. Addo quod nec gratia iusticiæ nūq ob fuit: nec ueritati cupiditas. Innocentem operā de te usq; cognouimus: siue magno: siue paruo impendi illam oportuit. Mihi quidem omni tempore sic affuisti: ut quod te amarim Petrum: amem nunc Tyrasonensem non sit poenitendum. Nemo unq meorum rettulit nō facile ad missum se esse: non benigne auditum: Non suscepta etiā libenter quæ uel meo uel suo nomine impetranda sunt data. Referre pro iis gratias cupio: sed tua potestas referendi tulit occasionem. Per te enim omnia apud Pontificem potes. Habeo igitur q̄beniuolentissimas: & q̄maximas possum: Teq; oro: ut eundem i me: & meos animum serues: quando in te & tuos eundem ego sim habiturus. Vt uero familiare aliquid de Papiensi intelligas: scito illum I agr's esse: Suburbanu'um colere uicinum Senis: atq; amoenum. oblectare mentē libris & & calamis. Interdum quoq; uoluere saxa: & glebas. Voluptatis huius si eē mecum particeps posses: puto gratæ uicis te non poeniteret. Vale. xiii. Septembris. M.cccclxxv.

Cardinali Mantuano.

AD diem donati Domini referuntur munuscula mea. Obtulerūt illi hodie Magi aurum: thus: & mirham: magnorum mysteriorum prænuncia. Tu quod Deus nō es: tam multorum nō eges. Quod Rex ego non sum tam multa pręstare nō possum. Seruo igitur diē. Dimitto mysteria. Muneror te argumēto artis ęgregię: ad exemplum nō amittendæ fortitudinis intexto. Non quo tibi sit opus: sed quo inspectione assidua nunq̄ sit opus. Cape id lætus: & hostio uel parieti accōmoda: non precii: sed amoris tui Papiensis gratum spectaculum. Vale. Romę die Epiphanię. M.cccclxxv.

Sanson itextus uelo hostiario.

Cardinali Vrsino.

Consuere Vrsinus nuper birreta solebat.
Incipit (ut uideo) carmina nunc suere.
Illa manum: hæc mentem delectant ludicra: risu
Vt sua tangantur pectora: nostra crepent.
Consuat utra tamen melius: si quęritur: æque
Et birreta suit: carmina & ille suit

Ad eundem.

Sunt tibi diuiciæ: sunt mores: uita: potestas:
Religio: ingenium: gratia: Nobilitas.

His meritis deerat:ni fallor:sola poesis
Ecce uenit:mirum:q̃ bene culta uenit.
Gloria iam nostra es:laudat tua dicta Senatus:
Roma fidem:uates carmina laeta:iocos.
Carmina cude pater:producunt carmina uitam.
Carminibus feruent frigida corda Senum.

Epigramma Campani ad Papiensem in fine epistole quę incipit numen meum longo &c.

Mors stetit ante fores digitos pressura minaces:
Calua comam:nigras:horrida falce:manus.
Decedens tristi linquebam sidera nocte:
Campani stygias umbra petebat aquas:
Phębus adest:musęq; simul:mortemq; repellunt:
Et clamat:nihil hic impia iuris habes.
Campanum tenuit Papiensis:nunc habet illum
Petrus:sub Petri numine tutus agit.
Cessit:& audito petii quae nomine:nobis
Parcere noluerat sęua:pepercit hero.
Nil ueteri Papiensis habes de iure:Poeta
Sub maiore tuus numine sacra facit.

Lamentatio Cardinalis Papiensis.

O Mantuane pater:q̃ difficile est etiam in benefactis detrahẽtium linguas effugere? quã durum in eas incidere? Quieti licet simus: nulli molestiam inferamus o:culos improborum longe uitemus declinare tñ pestiferum flagellum non possumus. Vbiq; nos inuenit:ubiq; nos quatit:i bñ q̃ male meritos plaerũq; crudelius sęuit. Cũ Dauid ꝓpheta ait:Beati immaculati in uia qui ambulant in lege Dñi. Quid aliud sensit: q̃ optandã potius:q̃ sperandã uitãdę detractionis fortunã? Alio loco dicit scriptura:Beatus q tectus est a lingua neq̃ :& qui in iracũdia illius nõ trãsiuit: & in uinclis eius non est colligatus. Nõne ẽt idẽ cũ propheta sentire est uisum. Iacobus quoq; Apostolus:cũ ait oĩs natura bestiarũ:& serpentũ:& uolucrũ domatur:Linguã nullus hominum potest domare. Inquietum malũ est:plaenum ueneno mortifero. Nõne ẽt uim mali totius planius expressit? Quid hęc pestis non meditat̃:conatur:& pficit? Vitę innocẽti est inimica. Virtutis cursum infirmat. beniuolentiã soluit. Patrem armat in filios. In fratres bella accendit. Funestat domos:& ciuitates gentesq; subuertit. Filii hominum dentes eorum arma & sagitae: Lingua eorum gladius acutus. In absentes aũt:q̃ pñtes est saepe nocẽtior. Nacta (ut est semp animi abiecti)

Protonotarius de Monēchio.

uacuum aduersario locum baccatur licentius: canit facta: atq; infecta: tam facile assensores inueniens: q̄ est ad male: q̄ bene audiendum cōsuetudo nostra procliuior. Iniquitatis huius si exemplū quęris: a Papiēsi longe ne abis: recens est suum: atq; propinquum. Scis quæ absenti innocentiq; nuper acciderint. Insurrexit in eum testis iniquus: & mentita est iniquitas sibi. rem omnem licet teneas libet tamen ad laxamentum mentis etiam his scriptis referre. Agebam ruri in suburbano meo Senis propinquo: oblectabant me ibi litteræ: & libri: uicissim animi causa agri non male culti diligens cura. Totus in his eram duobus. Raro nisi cum necessitas auocabat inde abibā. Secessu: quem per ęstatem indulserat Pontifex: tranquille fruebar. ecce mihi iuxta prophetę uerbū: homo pacis meæ: in quo sperabam: qui edebat panes meos: magnificauit super me supplantationem. Vel sua uoluntate: uel aliena gratia (id quod aliis magis q̄ mihi est cognitū) ea cōmentus: mentitusq; est: quę ne tātum impietatis sub ueste Domini latere homines sciant libenter reticeo: Lenonibus: nedum Cardinali Romanæ Sedis indigna: & turpia: perdite asserens publica esse Senis: passim sermonibus agitari: publico etiam ciuitatis iudicio uindicata. Hæc Romæ cū uulgata essent admiranda nōnullis uideri: plærisq; incredibilia: plurimis: quod tam præsenti audacia referrentur: non contemnenda: a quibusdam uero: quod male affectis in me animis essent: non solum pro ueris habita: sed propagandæ turpitudinis causa: ad nescios circummissa. Amicorum nōnulli: qui & ipsi primis nunciati mali diebus in cōmunem dubitationem abierant: reuersi ad se consciiq; consuetudinis meæ: qua nō temere solerem me duris obiicere: miserati quoq; fortunam absentis ad mercatores pergunt; rogant: nūquid Senis de Papiensi noui? Negant quicq̄ præter idipsum: quod singulis tabellariis soleret afferri ualere illum: & ruri utplurimum agere. Redeunt noti quidam negocii causa dies ibi plurimos cōmorati: rogati eadem: renunciant eadem. Venit ad Xystum Senensium Orator finium causa: ex eo quod notiora sibi esse patriæ suæ publica putabantur. de his malis diligentius quæritur. Admiratur quod audit. Nil tale accidisse Senis se pręsente confirmat. Vanam omnino rem docet. Redit ab Senensi ecclesia: ubi æstatem exegerat: optimus: & grauissimus pater Franciscus Cardinalis Senensis: Circunstant eum nostri ordinis plures: de criminibus ementitis ueri fides exigitur. Ille quē inter suos: & in tanto ciuium suorū cōcursu secretū nullū: nedū Romani Cardinalis uulgatum facinus potuisset latere: non modo id detestatur: sed religioso iureiurādo negat: id ipm uel admissum a me eē: uel auditū a se: Impossibile docens scoelus tam grāde: de quo publice cognitū esset: nō primum ad se peruenisse, q̄d erat prudēs pr̄: cōtendit eā inuidiæ flammā esse nō

allatam Senis: sed Roma ab iis excitatam: quorum oculos lux secundę ęsti mationis meæ forsan perstringeret. Consequor ego septimum: ut puto post diem: secessu eodem reuersus. Domesticum incōmodum nescio. Nulli meo rum uulnus illatum aperiunt: partim quod extinctos iam rumores tantis his testibus noscerent: partim quod lætitiam reditus tristi nuncio nollent corrumpi. Anniuersarium pro defunctis sacrum eo die apud Pōtificem age batur: quo & patres omnes de more conuenerant. consedere casu me apud Rodericum Vicecancellarium contigit. Is ut confessorum est mos: ad ser monem inuitans sciscitatur primum: ut me Senis æstate illa habuissem: Re spondenti æque: ut proximis annis: ualitudine bona: & animo urbanis mo lestiis uacuo: quanta inquit de te interim hic sunt nunciata? quanta uitæ obiecta? Fuisti menses nōnullos omnium sermo: atq; admiratio: Suadeo ut posthac ubiuis gentium esse malis: q̄ Senis. Perculsus dicto atroci: & quę nam essent obiecta exquirens: non difficile cuncta: ut uulgata erant intelli go: puncto illo temporis sic animo affectus: ac tam non ad me pertinere il lam existimans: ut quasi non audita ad uerum: sed accepta per somnium uiderentur. Auctorem tamen facinoris: quem unum pręcipue esse monstra bat: cum diutius premerem: haud quaq̄ intelligere ualui. Ad nescio quas mercatorum litteras caput maledictorum omnium rettulit. Reuersus do mum: atq; hæc mecum recogitans: opportune inquam in hūc diē hic nun cius incidit: ut simul & defunctorum: & obiectorum iisdem oculis deflendi sint casus. Non quiesco animo: ad perquirendum iniquitatis architectum conuertor. Patres nonnullos appello: quos ab initio indigna collegę absen tis fortuna cōmouerat: & per cōmune sacerdotium obtestor: ut non sinant tantum hostem me ignorare: monstrent cuius scceleratæ insidiæ sint post hac præcauendæ. Vno omnium testimonio: ut non sunt loquelę: neq; sermo nes: quorum non audiantur uoces eorum: impietatis fabricatores: & impie tatis seminatores sunt iudicati. Egi gratias Deo: quod merito nullo meo gra tis in me essent accensi: pro beneficiis etiam in hac mea mediocritate non contemnendis mercedem contumeliæ retulissent. Dixi cum propheta: Do mine uim patior: responde pro me. Neq; iniquitas mea: neq; peccatum me um. Sine iniquitate direxi: & cucurri: Tu mihi testis es in cœlo: & in terra. Locuti sunt pacem cum proximo suo: mala autem in cordibus suis gere bant. Da illis secundum opera illorum: & secundum nequitiam adinuentio num suarū. Fateor pater amplissime hoc loco poterā (quę uia ad ultionē p xima erat) fidē Pontificis implorare: nostrarū iniuriarū semper participis: rem ad Senatum referre: cōmunē fortunā nostri ordinis lamentari: auctorē criminū apire: iudiciū petere: pœnas eas reposcere: quę in taliū patratores

Fuit hic Protonotarius de Monechio: Gallus ex Guascoia:& erat continuus comensalis Papiensis

sacris legibus decernũtur:sed ego:quem natura ad ignoscendum facilẽ: ad deponendam memoriam ueteris beniuolentiæ difficilem fecit:non sustinui animo in tantum rerum suarum discrimen illum adducere. Prætuli lenitatem dolori:& salutem amici olim hominis: utcunq; de me meriti:legitimę ultioni. Malui illum a me monitum uerbis:q̃ iudicio correctum abire:& sentire Papiensis lamentantis:q̃ condemnantis iudicis uocem. Vertor ergo ad te infandæ nequitiæ princeps:non in hominum: sed Dei iudicium uocans. Quid egisti infœlix? quę tanta pœna peccatorum tuorum te fatigauit: ut de Sacerdote:de bene promerito:de Romanæ ecclesiæ Cardinali confingeres:quæ honestis auribus intelligi nequeunt? & de Lenone erubesceret Leno? Vsq;adeo abiisti pręceps amentia:ut omnino non senseris quem criminandum assumpseris? quanto errore sis criminatus? quod etiam animæ piaculum criminando admiseris? Hęc mecum paululum recognosce: tantisper dum loquor sanitatem mentis recipiens. Si es sponte tua lapsus:quid te oro ingratius:& male reputatis sacris tuis indignius? Refer dictum aut factum:quo a me lacessitus iustæ iracundiæ causam inueneris. Referre ullum si potes:si cogitare:do: falso etiam inuenta iure inuẽta fuisse. Sed quid a me non amice:non pie:non patris pro te cura susceptum? Remetire consilia fidelis semper animi plæna: patrocinia ad anxietatem usq; temporibus tuis adhibita:communicationem amantissimam rerum omnium:atq; uerborum:Interiora multa:& quottidiana:quibus æque mecum indulgenter:& benigne semper es habitus. Si homo es: si tangeris gratia: si sensum humanitatis reliquum ullum fecisti: mirum ni hac recordatione pœnitentia ingrati facti animum subeat:& magno redemptum optes. uel me nunq̃ cognitum fuisse tibi:uel te nunc tam improbum non esse inuentum. At si ineunde potentiorum gratiæ:quos mihi minus amicos sentires tua seruiuit impietas:non ne itelligis miser primam ueneni partem a te ebibitam esse? probasti illis ingratam perfidiam: quod es fallax in benemeritum cognitus. Declarasti quali in eosdem esse aliquando animo posses:cum in me ipsum tam pestifero fueris. Leuitatem nunc illi tuam uidentes:leuitati adiunctam beneficiorum obliuionem:obliuioni nequitiam sociam: crede mihi: nec te amant:nec probant. Imaginem discriminum suorum intuentur in meo:& hominẽ putant:cuius consuetudo contagium ferens tp̄is tantũ causa:non fructu beniuolentię sit adhibenda. Tua illis fortasn:uel q̃d sese nimiũ amãt:uel q̃d me multũ nõ diligũt grata improbitas fuit:sed tu certe nõ gratus:quẽ meo exẽplo iã timere cogunt. ita homo amens quęstum duorum amicorum facere damno unius querens: peccato ita poscente: omnium iacturã fecisti. Age uero in cõfingendis criminibus q̃d te cõmētore insanius?

ſtupor ne hominis fuit an pecudis:de tanta dignitate id affirmare:quod ni ſi caſuris mox mendaciis probare non poſſes? Voluntas ut uideo:ad nocendum affuit: conſilium defuit. Quid oro minus eſt hominis:q̃ ea priuatim obiicere:quę publico teſtimonio illico reuinci poſſint. Excecauit Deus impiam mentem:ut ſęuire diu in inſontem non poſſet:& uenenum ante oppreſſit:q̃ ad interitum corpus totum appræhenderet. Si uno:aut altero teſte diluenda mihi obiecta fuiſſent: plures autem citari ad innocentiæ cauſam non licuiſſet:forſan apud male ſanos argumentorum fides ueniſſet in dubium. Tam tibi credere homines:q̃ meis teſtibus potuiſſent: qui & inſtrui aliquando:& emi pecunia: & deliniri gratia ad mendacium ſolent. Nunc uero cum tota una republica teſte: in qua hominum milia continentur:& corruptelis locus non eſt: inuenta neceſſaria refellantur. Quid dici aliud poteſt? niſi linguam tibi eſſe non mentem: ſcœlus non animum: fallendi curam non artem. Pręuideri demens hęc ante oportuit: ac ſi maxime ſcœlus erat miſcendum:utiq; non tanta cęcitate miſcendum. Patet nunc fraus tua. Cōmenta impia in apertum uenere. Vulgata eſt paſſim ignorata iniquitas. Odium publicum es omnium: qui Romæ in numero aliquo ſunt. Nemo te uidet:qui non deteſtetur. Nemo audit:qui non dignum ſupplicio iudicet. Cōuerſus eſt dolor tuus in caput tuum: & in uerticem tuum iniquitas tua deſcendit:ſed humanę conditionis hæc eſt pœna: quam memoro. Diuinam miſer attende tremendam ſi ſapis:& tibi mox affuturam:niſi pœnitendo ſubueneris. Quæro ex te rurſum (Id eſt enim neceſſarium) quid egiſti infœlix. An neſcis quāta ſit animi labes detractio:& q̃ Deo ingrata? Qui occidit:& qui detrahit:eſt homicida. Ille corpus: hic animā ad interitum quęrit. Tanto autem eſt detractor homicida nocentior: quanto maiora animæ:q̃ corporis ſunt detrimenta. Et huius breuiora: illius diuturniora ſunt uulnera:atq; huius ad paucos:illius ad multos dāna perueniunt. Quæ ſęminauerit homo hæc & metet dicit Apoſtolus. Sæminaſti nomini fratris tui funeſtum interitum:utiq; & animæ tuę ęternum exitium metes. Celebre & non fallens eſt illud Ioannis: Omnis qui detrahit fratri ſuo homicida eſt: & homicida non habet partem in regno Chriſti:& Dei. Quod ergo iam talis es:& tanti peccati reus manifeſte conuinceris: magnitudinem futurę ultionis tecum conſidera:ſed audi porro: & uide quanta dirum facinus grauent. Laceraſti Sacerdotem Dei diuinæ ſorti aſcriptum:& uerbo ſuo uetitū tangi. ſcriptū eſt enī diis nō detrahes. Magnæ plebis Epiſcopū maledictis es inſectatus:cuius q̃to eſt uitæ cōmendatio ad ſalutē ſubditorū utilior:tanto tu nequior:& diuino iudicio grauius iam condemnatus. Etiam Romani Senatus Cardinalē oprobriis affeciſti:in cuius dedecore patrum:& Pon

tificis nota est:atq; offensio.Impius in Deum : in populum mihi creditum noxius:In totum primæ Sedis ministerium turpis. at si hæc grauia sunt : si æternis suppliciis uindicanda : cum tamen in ueris sæpe criminibus accidant:quid impudenter mentiri? falsa cōfingere? Iniquum testimonium circumferre:quid oro esse dicemus:aut quibus piaculis a domino deprecandum? o perdita cæcitas:& error omni tempore prædicandus.Non sentis insane:non sentis obstructam tibi uiam emerendæ diuinæ pietatis? atq; ita te in impedita damnationis demissum:ut quo inde eleuamēto eximi possis plane non uideam.Notum illud in lege christiana est:nec tibi absconditū: ita in famam:ut in res nostras furtum hominum exerceri: eo autem grauiora in hanc:q̄ in illas admitti.Quo iuxta uerbum scripturæ : melius est nomen bonum:quā diuitiæ multæ.Porro autem:quod iusti iudicii est : nō prius peccatis his parci:q̄ de ademptis sit satisfactum . Tu quomodo infœlix falso a te accusato nunc satisfacies? Aut qua ratione ademptam æstimationem nomenq; restitues? Fama mali ab u o iam peruolauit ad plerimos.In auribus patrum:& uulgi tua sunt maledicta.Habet urbs tota quod ifamē os uomuit.Nullo iam conatu tam longe distractam possessionem nominis mei contrahere in unum:& legitimo possessori reddere potes.Et si non reddis : peccati tāti reus ad interitum sempiternum teneris:sed nec id unquam puto conabere.Venisti ī profundum malorum : reditum iam ad sanitatem non habens.Pertinacia indomitę mentis emendationi obstabit . Asserere nihilominus quęreris:quod est semel proterue ēmentita.Pudor etiam fatendæ improbitatis os obstruet:breuem opinionem hominum saluti perpetuę præferens . Iudicium deniq; domesticæ turpitudinis mentem confundet: quod haud dubie subiturum te noscis perfidiam tuam : meam innocentiam cōfitendo. Funibus funibus his tuis iuxta prophetæ dictum:o peccator astringeris:atq; undiq; miserrimis urgeris angustiis : quæ nec tenere te sine æterno interitu: nec dimittere sine diuturna turpitudine possint . Quid ergo in tam duris rebus consilii capies? aut qua mercede captam in exitium animam redimes? Nunquid illius christiano tibi est cura : quæ per baptismum renata Deo:te moriente superstes ad supplicum uiuet.Perire eam tam misere patiere:flammisq; uindicibus uri? Nisi resanesces demens : nisi admissum facinus lachrymis assiduis deprecaberis: offenso mihi imprimis facies satis : qui noīe nō restituto nec ueniam do:nec dare ulla lege astringor. Erūt onerosa uiuēti:& mortuo luctus:& pœna.sed qd ego idigni hoīs scelus tā multis lamentor? Nonne & patrum nonnullorum dolentius est mihi deploranda facilitas? qui nonmodo sustinere auribus : sed ferre animo tantū iniqtatis de me potuere.Primo auditu si fuisset ille abiectus : si nefan

di facti increpitus uerbum non esset progressus. Eo in loco cœpisset finem impietas: ubi initium sumpserat. Nemo enim libenter inuitum auditorem alloquitur; nemo magnis ingrata inculcat. Ventus aquilo: ut est in prouerbiis: dissipat pluuias: facies tristis linguam detrahentem. Sed uidelicet attenti oculi: cupidus intelligendi animus: crebra sciscitatio: clemensque auditio non solum fingendi audaciam præbuerunt: sed passim quoque aliis diuulgandi. Amamus nos ipsos nimium: & nostræ spei nimium indulgemus. Soli esse uolumus: quos publica uox laudet: & dignos honore iudicet: æstimationem autem omnem fratris nostram iacturam esse putamus: nec stare illam diu incolumem patimur. Pestis huius Mantuane si requiritur causa: quæ nam est alia: aut quæ cogitari alia potest? quam dira assequendi Pontificatus cupido? nec beniuolentiæ interim: nec coniunctioni: nec ullis meritis parcens. In eo autem quærendo: quod unus est: unum tantum capit: adipisci plures non possunt. Fit semper tanta contentio: ut ueteri sententia difficillimum sit seruare sanctam societatem. Etiam si Deo placet illud apud nos ex phenissis increbuit: turpe quidem gentilibus: christianis infame: Dei uero sacerdotibus sceleratum. Si ius uiolandum est: uiolandum regnandi causa. Quam male hoc loco uerum attendimus? Quam contrariam affectibus cæca cupiditate uiam tenemus? Licet enim illecebræ uni alicui multæ sint ad traducendos in suffragium animos cupidorum: solæ illæ tamen ad explendos conatus satis non sunt. Maioribus delinimentis est opus: quibus sæpe deficimur. Non omnes inter nos cupidi sunt. Non omnes aberrant uia. Præferunt multi bonum nomen diuitiis: Integritatem gratiæ: & publicam salutem expectationi priuatæ. Patrum secunda opinio imprimis est necessaria: qua in factis dictisque ueri esse putemur: non fallaces: non uani: non uarii: non circumuentores innocentium fratrum: non nostri tantum amantes: Referentes plærunque ad alienam salutem studia nostra: Benigni: placabiles: in publicis Romanæ Sedis: & nostræ religionis non hebetes. Hæc mentibus insita cogitatio conciliat animos: ad suffragium inclinat. Sine illa raro illecebræ successum habent: ea sine illecebris sæpe sibi secundum exitum reperit. Hoc ex genere assumptiones proximæ Pontificum trium fuere: Pii: Pauli: & Xysti: quibus imprimis fratrum gratia: & charitas: & probata uitæ opinio adiumento ad Pontificatum fuere. Sed iam lamentatis criminationibus meis: deplorato patrum nonnullorum secundiore in malis assensu: quid mihi ad leniendum dolorem nunc superest? Aut quem Deum adiutorem appellem præter Deum nostrum uerum: & uiuum: in cuius nonmodo disciplina: sed exemplo quoque summa est anxietatum quies: ac consolatio. Ille scit sine offensione ulla mea gratis me odio habitum; beneficiis etiam iniqui-

tatem repositam:uitam quoq; a scœleribus:quorum est isimulata: tam ab fuisse:q̄ abest a sanitate mentis scœlerū frabricator:Vulnera porro hęc non iudicii esse:sed liuors:sed ambitionis: sed male dissimulati amoris:Deniq; conspiratione non ratione factum: quod absentis:innocentisq; tam inique petitum sit caput.Ad deponendam memoriam doloris magnopere hæc p̄tinent.Vacans enim culpa cōsciencia grande solamen est:& iudex ueri Deus ferendi s hominum iniquis iudiciis certe adiumento est. Illud quoq; non mediocriter leuat:quod in tam maledica ciuitate effugere nemo has insidias potest.Appræhendunt omnes tanto quidem ad facinus seueriores:quanto illorum potestas:& uita maior:in quos exercentur. Assunt etiam gentilium exempla permulta: christianorum pene innumera:quæ collata præsentibus medicinam certissimam afferant. Quotus enim quisq; martyrū Dei hęc flagella uiuens non sensit?Quam sæpe meritos bene ingrata iudicia circumuenere?Quam crebro præstantes gloria lingua inuida perdidit? Quā frequēter insontes:immaculatos:in uia Domini ambulantes:falsi testes ad supplicia rapuere.Voluminis immensi nō lamentationis huius: illorum est numerus.Libri:hystoriæ legentibus passim ista ministrant.Fuit semper inimica ueritati iniquitas:Virtuti inuidia: tenebræ luci: sed unum hoc Domini Saluatoris:si ab essent cætera: nonne satis superq; est:ad nostra non modo patienti:sed libenti etiam animo perferenda?Filius Dei uia:& ueritas:Agnus immaculatus:qui peccatum non fecit:& in ore eius non est dolus inuentus. Inquam filius Dei declinare hanc pestem non ualuit.Quanti ea esset exēplo suo satis edocuit:uini:conuiuiorum uoracitatis:blasphemiç: peccatoris consortii:mendacii:Demoniorum seditionis est in simulatus nō nunq̄:Lapidibus aliquando appetitus: Falsis demum testibus accusatus: Morti addictus:atq;(ut utar Isaię uerbo)cū sceleratis etiā reputatus.Mollis essem nimium animi: nimiumq; mihi indulgentis:si nollem id in me pati quod Christus est passus:& in me admirari:quod ab se ille Dominus: & magister abiudicandum non censuit. Per gloriam: & ignominiam inquit Apostolus:per infamiam:& bonam famam:ut seductores:& ueraces.Atq; alibi.Aliis odor uitę in uitam: aliis odor mortis in mortē.Feram ergo falsum hunc testem:falsos hos fratres: quanto in hac infirmitate ualentius potero.Putaboq; ad meam salutem inducta hæc uerbera: ut non superbiam: ut bonę æstimationis opinione non infler:ut deniq; gratum Deo me putē: qui quos diligit castigat:& arguit. non solus quoq; ætate nostra ex nostro ordine hæc fero.Tormentis eisdem pulsati sunt plures.Scis nuper:ut de cæteris sileam:Cardinales quinq; fide:uita:& ueritate insignes proditæ maiestatis Pontifici accusatos creditum aliquandiu crimen:ac perquisitum: nec

ante credendi:& perquirendi finem factũ:q̃ reuelante abſcondita Domino
lux orta eſt iuſto:& rectis corde lætitia.Incidiſſent ſi illi in feruidum aliquẽ
p̃cipitemq; Pontificem:poterant primo illo falſæ accuſationis auditu:uel ca
pitis :uel certe diuturnæ ignominiæ iniuſtum ſupplicium : inemeritumq; ſu
bire : ſed pia huius noſtri mens clemenſq; natura medicamento temporis
uſa:innocentiæ filiorũ expectando ſubuenit.Dura res Mantuane :atq; om
nium ad perferendum duriſſima : ſed tamen ferenda quando aliter declina
ri non poteſt.Hortor autem hunc detractorem meum : ac iuxta præceptũ
Apoſtoli in ſpiritu lenitatis admoneo:primum ut peccati pœnitẽs offenſo
faciat ſatis:& lingua ſanet uulnus:qua intulit:Redimere alia ratione amiſ-
ſam ſalutẽ non poteſt:Deinde ut quieſcat:ſatis ſibi habens præſens facinus
impune pręteritum:nullamq; ultionem a bono ſacerdote quęſitam. Nõ ſæ
pe tamen hominis unius periclitandam patientiam putet . Iraſcimur iuſte
nonnunq̃:& reſpondere ſtulto iuxta ſtulticiam ſuam monemur.Porro autẽ
ut uideat q̃ diſpar gratia ſuis meritus habeatur: Ille ĩ me gratis accenſus ẽ :
ego prouocatus nec illi iraſcor.Ille amici uitam falſis criminibus perculit :
ego ſuam ne ueris quidem una littera attigi.Ille meum nomen ad calum-
niam palam circumtulit :ego ſuum tegẽdi turpis facti cauſa reticui. Ille ut
perdere uoluit:Ego ut ſaluus fiat:opto:& quæro.His beneficiis uinci ſi po-
terit erit quod læter:ſi minus : iniquitatem pertinacem uindicandam illi re
linquo:qui dixit mihi uindictam:& ego retribuam.Nec uiuenti: nec mor-
tuo ulli unq̃ ſua defuit operum merces.Redeo ad hos:quos ſæpe notaui col
legas:& patres obtrectationum mearum affines. Liberior iam ĩterior acer
bitas eſt retegenda:ut ſi quid ab initio lamentationis eſt a me diſſimulatũ:
non propterea ignoratum: ſi quid nunc quoq; obmiſſum:non propterea re
miſſum ſibi exiſtiment.Oro per cõmunis dignitatis: & loci noſtri religio-
nem primum:ut in amorem mihi reſpondeant:amentq; qui amant. Si mi-
nus id poſſunt:ne habeant odio.Id quoq; ſi nequeũt:maledictis ne lacerẽt.
Auctores illa ſuos grauius ſæpe offendunt:q̃ quos indigne fatigant.Omni
bus eſt turpis detractio:noſtrę uero ſorti turpiſſima.In ſuam dignitatem ſę
uit:qui in collegæ famam eſt impius.Non ſunt quæ dicam inania: magnis
ea teſtibus poſſum referre.In cubiculis:ĩ cœtibus amicorum :ubi cũq; eos
ſors offert : ad omnem mei nominis cõmemorationem in contumelias me
as ſic accenduntur:ut ex iis ſolis ſtare totas eorum fortunas appareat.Non
Cardinalium:non præſulum:nõ quod indignius eſt infimæ ſortis hominũ
auribus parcunt.Implent eas confratris:& conſacerdotis opprobriis: Ro-
gant identidem:ut: ne ex profeſſo exercere inimicicias uideanť : non renun
cient mihi:non ſua nomina indicent.Plæroſq; ętiã iuſiurandi:& cõfeſſionis

Contra aliquos Cardinales.

religione nituntur astringere. Aiunt tamē sese scire: quæ criminentur uera esse: non dubitanda: diligēter quæsita: & certis auctoribus itellecta. Plæ nos dictorum fide dimittere se illos existimant: abeunt illi inanes. Tacitur nos sperant futuros: ad me illico ueniunt. Renunciant singula: & detestati nequitiam: dolent in tanta frontium nostrarum coniunctione tantum animorū discidiū inueniri. Pertuli eos Mantuane hucusq;: dissimulaui multa: morbis animorum multa indulsi: ambitioni nō impietati ascripsi calumnias: etiam nouissimam hanc securim. Cui grauius infligendæ manus iam xercitero ut possum. Irasci amicis nō temere soleo: nec cū merentur quidem. tum sacerdotem me scio: cui est dictum: Inquire pacem: & prosequere eā: & noli uinci a malo: sed uince in bono malum. Vereor tamen ne in dignationum cumulus tantopere in diem crescens aliquando suo pondere ruat: & afflicta continuatione mali patientia: cedere infirmitati cogatur. Humani sumus omnes. Tangimur gratia. tāgimur odio. Ignominiæ: & laudi obnoxii sunt nostri affectus. Non est fatiganda mens hominis toticus: nec tam diu aliena abutendum modestia. Nimium onusta nauis plerunq; deprimitur: & contempti nimium funes rumpuntur. Langoris iam non patientiæ sunt mea silentia: & quod diu contineo non ad uirtutis: sed ad conscientiæ signū refertur. Iterum dico: Vereor ne longo uexatus tempore spretus semper: maliloquio finem non uidens: quod in aliis damno inuitus cogar ipse suscipere. Id si fecero Mantuane mihi ipsi non deero. Ad loquendum: & scribendum abunde suppetet seges. Scio q̄ ferax sit ager. Illorum dicta continebuntur moenibus urbis: mea qualiacunq; fuerint: si non alpes transcendent: extra tamen Latium uagabūtur. Ad paucos sua peruenient: ad plurimos mea. Illa breui interibunt: hęc ni fallor: ad posteros pferentur. Discent ingrati uexatores quid fuerit lucri: amicum innocentē: quietum: & nulli molestum: primo a se desertum fuisse: post pditum: postremo oppugnatum. etiam noscent q̄ inutile ridendumq; sit in alios dicere: qui de se facile possunt audire. Da ueniā pater Amplissime si feruidius loquor: & mitissimis sensibus tuis lamentando non seruio: aliena id inclementia cogit. Sine iracundia tamen cuncta lamentor: nihil sine dolore. Tecum mihi est sermo: qui nonmodo me amas: sed scis q̄ indigna sim passus. Aspice propius Fortunam amici: & quātum potes: ab insidiis inimicorum illum tuere. Mea omnia iustæ semp tibi curæ sunt habita. Affuisti cōsilio: spe non defuisti. Etiam memoria diei illius atq; horæ non excidit animo: in qua ambo ad ministerium Romanæ sedis ab uno eodemq; patre: una eademq; dextra benedictionis signum iunctim accepimus. Ex illo tempore tuum me existimasti: & familiæ tuæ ęterna fide addictum. Non es passus proteri me: aut ullis inuidorum machi-

nis peili. Accessiones meas tuas putasti: detrimenta mea utiq; & tua. Nuper quoq; cum tam impie lacerarer ido'ebas: angebaris: negabas credēda quæ dicebantur. Sine mœrore aures ferre non poterant crimina indigna: & tam turpiter ementita. hūc quæso semper in me animum retine: ut certe uoluntate tua: & meis officiis retenturum te spero: Incolumiq; amante Mantuano inimicorum meorum conatus: & si aliquando dolituros: nunq̄ tamen mihi nocituros confido. Vale.

Laudiuius Vezanēsis Lunēn. Eques Hierosolimitan̄. Cardinali Papien̄.

QVæ nup apud Schytas Europę ab imanissimo Rege Turcorū in ponto gesta sunt: etsi oīa calamitatibus plæna uideantur: ea tibi paucis referre institui: ut sentiat tandē Romanus Pontifex: atq; uniuersus orbis Senatus hanc maximam omnium cladem cum sūmo Christianæ reipublicę detrimēto acceptam. quum tantæ pręsertim uictorix Barbaris accessio facta sit: ut nonmodo rei huius noua perturbatio uniuersi quidem Orientis animos inuaserit: sed omnia Turcorum posse uiribus expugnari prędicēt homines: & qui Euxinū mare atq; Aegeum tenēt: fugam potius q̄ arma meditentur: atq; ea uis animorum quę olim maioribus nostris fuit in exercitu Christiano fracta: nec ullam spem salutis positā in nostris intelligo nisi occidens uniuersus ad arma coniuret: atq; uno tempore terra mariq; Turcus oppugnetur. nam tot bellorum impensis rem ꝓtrahere non uideo quid profuturum sit: post enim captam Bizantium: quę in Propontide sita est: quātas calamitates Christiani acceperint nisi teneres omnia: referrē. Itaq; gręcis primum ludibrio habitis: mox ad Barbaros ferro penetrauit: Missiosq; & Treballos superioribus āniis uariis afflixit cladibus. nuper uero in Tauricam chersonessum ingenti classe cōparata nauigauit: & quum legiones militum in terrā exposuisset: insperato Scythas aggressus: atq; urbem Theodoxiam: quæ nunc a barbaris Casa appellatur: Genuēsium coloniam magna ui cœpit oppugnare: Rex ipse uero Scytharum tanta belli mole oppressus cum mille: & quingentis equitibus in urbē sese recepit: cæteri uero qui in aciem educti fuerant militum proditione ad Turcum desciuere. Itaq; nulla pugnandi ītermissione oppidanis facta: diebus quattuor: & totidem continuis noctibus exercitu propius admoto pergit obsessos expugnare. pars uero ciuium qui sese intra urbis uallū: ac mœnia tutabantur: quum uim hostiū ingruentem ferre diutius nō possent: ab obsidione liberari apud magistratus suos flagitabant. reclamantibus illis seditio orta est: itaq; oppidani proditione facta sese mox hosti dediderunt. Turcus uero post urbis captæ uictoriam quum ingentem prædam militibus suis diuisisset: mox ad omnia suppliciorum genera in captiuos animū

conuertit. Itaq; impetu facto ex licentia ferri desęuire barbari cœperunt: Quotquot enim obuiam excepti militū gladiis trucidabantur. Nullus fuit in captiuos misericordiæ locus: nulla in Deum pietas: & religio: nullum etiam crudelitatis genus omissum. Alii quidem inexcogitato suppliciorū genere torquebantur: alii inter uarios cruciatus miserabili fato exanimati sūt: nonnullos uero ad necem usq; uerberibus cædi Rex ipse imperauit. Consulem quoq; ipsum atq; urbis Pretorem capite truncauit. Patricios uero omnes: & uniuersum quidem Senatum ferro aggressus est. Ciues enim ex senioribus trecentos ad unum interemit: mox in reliquam plebis multitudinē furore debaccatus. audires teneros infantium uagitus: & tristes parentum lachrymas: atq; urbe tota sæuos passim matrum ululatus. o q̄ triste omnibus spectaculum fuit: in tanta urbis atq; hominum strage ubiq; morientiū gemitus: & opem implorātium uota exaudire. Sed Turcus multo ferocior ad omnia stetit immobilis: nec unq̄ oculos ad misericordiam deflexit: sed contempta dei religione tam immane facinus aggressus: ut humana simul & diuina permiscuerit. Non aris ille Sanctorū pepercit non templis maiorum: non pueris deniq; nec uirginibus: quos satell. tū manibus attractos in conspectu parentum iussit occidi. matronas quoq; nobiles & iam senio confectas nullo sexus discrimine habito trucidari iperauit. Itaq; nullus fuit crudelitati modus. postea uero præsidiis militum in urbe capta dispositis: ipse omnem Pontici maris orā classe depopulatus. hinc ad Getas qui trans Danubium incolunt arma conuertit: ut arcem eorum munitissimam expugnaret: & iam castra admouit. huic tamē ab oppidanis in dies acrius resistitur: ut incertum sit ad quos potius uictoria declinet. Habes igitur infœlicis belli exitum: quod nuper in Taurica Chersonesso gestum. Quid enim grauiora expectamus: quotidie maiora quidem Turcus in Christianos molitur: & incredibili exercitu comparato bellum renouauit: ut in Italiam classe traiiciat. atq; de insulis Aegei omnibus actum: si uera sunt quæ nobis quottidie formidolosa nunciantur. Quid facimus igitur christiani? quid in tanta belli mole dormitamus? tanq̄ nihil ad nos spectet. nemo est qui tātæ cladis meminerit quanta .xx. fere superioribus annis accœpimus. Vbi uis illa animorum estq; quę olim maioribus nostris fuit? ubi nominis latini maiestas? ubi deniq; bellica Romanorū uirtus: & Imperii gloria? atq; utinā falsus sim: de christianis actum nisi maturius hosti occurratur. Iam minori dominatur Asiæ: & omnis Pontici maris ora nup illi adiecta. Signa quoq; ad Tanaim & Meotidē usq; prouexit: & Græcia omnis ī potestatē bello redacta. paucæ tamen adhuc maritimæ urbes in fide retinentur: libertate Venetorū defensæ. De incredibili uero Rodhiorum uirtute: ac militum nostrorum con-

ſtantia bene ſperandum eſt:nam magnitudine quidem animi:& armorum exercitatione longe cæteris pręſtare uidētur:atq; omnia ad neceſſarios belli uſus indies comparamus :& nobis rerum commeatus abunde ſuppetūt : urbem uero ipſam mœnibus & ingenti uallo clauſimus:atq; omnes machinas & tormentorum genera ad uim hoſtium arcendam murorum propugnaculis ereximus:ut ſi quādo belli uſus euenerit non tam conſtanter hoſtem excipere uideamur:q̄ fortiter ꝓpulſare. Vale fœlix:ac Laudiuii tui memor:quem ſcias tui profecto ſtudioſiſſimum eſſe:ac tuum nomen in hos uſq; Orientis populos extollere:ac prædicare. Vale iterum. Rhodi calendis Augusti.M.cccclxxv.

DE inſularum Geographia: quam tuo nomīe edidi iudicium expecto: quāuis Romæ nunc pueri naſum rhynocerotis habent : & ipſe doctorum aures acutas nimium reformido:ſed te iudice forum non declinabo: etiam ſi omnes reclament:nam ſcio cæteris placitura quæ tu nō improbaueris. ſentiant maledici quid uelint: nos quidem ea I cōmuni ſcripſimus utilitate:non dicendi gloriam quęſiuimus. Vale. — Hoc opus p ditum eſt.

G.Lollio Picolomineo.

QVid hoc Ianuario Senenſi agro acciderit neſcio : aquis ab ſertus eſt Romanus. Creuit ex niuibus Tybris trāſcendēs muros hortorum meorum: atq; intra atria ædium quattuor prope ulnas aſcendens.Cimba iri ad me exiriq; oportuit.In ſuperiora etiam domus ſe recepit familia. Sexta is die menſis aluei ſummā æquauit:ſeptima effluxit: octaua in eam quam dico altitudinem uenit:qui & non multum imminutus nunc quoq; continuat.Serpentum uis ingens delata in mare exaceruis agriſq; excita:ac rapta.Prata quę ſub Vaticano ſūt:æque ac alueus plana:& plena. Porta Adriani fluctibus in eā delatis : inferri quicq̄ efferriq; non potuit.Quæq; hoc remiſſionis anno:peregre undiq; uenientes accœpit: confluentes nunc undiq; gurgites capit. Via ad Pōtificem obſeſſa iri in ſenatum per Adriani molem oportuit. Cellaria pene omnia humiliori parte urbis depreſſa iacturam ſenſere. Intra Apoſtoli Pauli ædem ad primum ſummi altaris gradum aqua conſcendit. Lignatorum damna non refero. magna ea fuerunt. Integras lignorum ſtrues auferri ipſe ex feneſtris totas conſpexi.In uineis palorum nihil relictum eſt. Auulſæ arbores multæ. cauponulis quoq;:& mapalibus ad Tyberim poſitis omnifariam ſupellex ablata.Niues altiores : diuturniores imbres diluuium Romę maius annos ab hinc ſexaginta meminit nemo. Timuimus tēpora Noe : deleriq; iterū quę ſunt ſuper terram credidimus. Vocatu mei Senenſis confugi ad eum : ubi & ſum.Domus ad ſacerdotalem frugalitatem:nō minus ad dignitatē Car

dinalatus constructa utrunq; commode capit. Quā ab eo benigne accipiat tu Lolli cōsidera: qui scis q̄ pio ille ingenio sit: & quo affectu me amet. Ea certe est charitas: ut gratiæ referendæ adempta pene sit omnis nostra facultas. Sed quam a rebus non potero ab animo gratitudinem summam. Aiūt scriptores futurorum uatem esse hunc fluuium: grande aliquid inundationibus suis portendere. Hystoriæ liuianæ hoc docent: hoc admonet Plinius. Lyricis suis idem Flaccus testatur. Sedente Pelagio secundo: & imperāte Mauririo: cum usq; adeo se extulisset: ut transcenderet muros urbis: draconem magnitudinis mirę: reptilium uim infinitam secum conuolueret: his postmodum ad litus eiectis: soleq; corruptis: & austris ad proxima tabem ferentibus: pestilentiæ tantum successit: ut ad paucitatem redactę Romæ familiæ sint: uacuæ factę domus innumeræ: Ipse autem imprimis absumptus Pelagius. Quid nobis accidet nescio. Subueniat Dominus: ac quicqd est: quod mali Tybris prænunciat: in caput blasphemātium nomē suū uertatur. Hæc raptim scripsi: ut nostra non ignorares: & te respondente uestra ego cognoscerem. Saluta meis uerbis uxorem: & liberos: & Vale. Romæ Ianuarii. M.cccclxvi.

Creuit ad hoc signum: transcendens limina Tybris:
Octaua Ianii cōmemoranda dies.
Territa Roma: Noe redeunt nunc tempora dixit
Diluuio: ac rursum corruet omne genus.
Hunc annum uersu: longum est describere: uerum
Subdita de numeris te nota plane docet.

Nulla tui: ut uideo: est Papiensis cura Latine.
Obruitur Tybri: subuenis at nihilum.
Vina natant: deest panis: consumpta farina est:
Et tremit assiduis fluctibus icta domus.
Parua in me spes est: obsessus tendere palmas
Vicino impellor. da pater auxilium.
Pisces sunt fateor: sed non sunt retia: non est
Sartago: atq; oleum: non quoq; mica salis.
Cuncta improuisus secum tulit impetus. aut tu
Me iuua: uel crimen tu pereuntis habe.

Magna quidem Vrsino debetur gratia: nostri est
Et memor: & quęrit ne pereamus aquis.
Offert obeslis: quæ sunt gratissima: quæq;

Oblata a magnis grande leuamen habent.
Vt genus insigne est: sic facta: & dicta latine
Hæc sunt: nā specimen nominis: ac generis
Figetur clauo pictas monstrata trabali.
Tu pater æternum: Tu mihi rector.

Ad eundem.

Nil mihi rescribis: nil scribis: mortua musa est
Tam festiua prius: tam bona: tam facilis.
Dispeream: in causa illa est: illa unica: quod te
Querentem uexat syllaba: longa: breuis.

Campanus Ia. Cardinali Papiensi.

DEus Deus meus: qui nūquam me dereliquisti quin fuerim exauditus: quotiens opem implorraui: nunc dormio ī dexterā leuāq; securus. Nihil a te postulo: nisi ut charitate erga me perstes tua. Viuo te satis est mihi fortunarum: nullius rei egeo. Neapolim ad hunc diē proficisci non placuit. Regio puero inseruire tam grandeuum: addo etiam tam imperiosum hominem: indecorum existimaui. quod si datum esset a superis ut in seruitio consenescerem: honestior Romæ uita transigi inter ordinis mei antistites potuisset: & fortuna expectari: apud te præsertim: a quo tantū mihi ad hūc diem collatum extitit: q̄tum meæ necessitudines postularunt. Stat uitæ ratio qualis solet esse beatis: & magnas is habet: qui prope spernit opes. Possem tibi reddere rationem ingenii: sed fiet cum erimus una. Antonium Senēsem audies: atq; exaudies. Vale. Terami. vi. Februarii M.cccclxxvi.

G. Episcopo Agriensi.

SI te hactenus uoluntate dilexi: necessitate quidem nūc cogor diligere. Ea enim sunt opera tua in publica Christianorum: & priuata sedis Apostolicę causa: ut Agriensis non me meminisse ingratum sit: illum non amare nephariū. Amo te pater: amori totiens accessio fit: quotiens recitatis in Senatu litteris tuis: etiam actionum documenta simul tenentur. Ne dubita. Tuus est Papiensis: nō tam scribendi q̄ præstādi cupidus: nec tā ad iram q̄ ad opera promptus. Idipsum planius nosces: cum de pręmiis discriminum: & laborum tuorum ad nos refertur. Quod optaui priuato: & in tunica adhuc Francisci agenti: id crede publice ministranti: & ad præsulatum assumpto nonmodo opoto: sed modis oibus quæro. Obstant adhuc tempora: aliena ambitione magisq̄ nostra uoluntate tibi aduersa. Sed non obstabunt diu. Breui: ut puto: erit quod cupimus: & quod imprimis ad cōmune opus est utile. Pietate sua id Dominus tribuat. Rex

Mathias in coelo apud nos est. Gloria inuicti Principis maior esse Romę non potest. Prædicantur omnium linguis facta ingentia: priuatimq;: & publice pro eius salute uota suscipiuntur. Sed utinam: quæ nostra est aliorum quoq; mens esset. Durissimam hyemem pro fide nunc patienti: & caput unum obiicienti pro omnibus: non deessent subsidia: quæ uel dilata diutius: uel parcius ministrata q̃ oporteret: uereor ne magnarum calamitatum sint causa. Mult: quæ sua sunt intuentur: non quę Iesu Christi: affectum adhibẽtes: non rationem ad capiendum consilium. Hic tamen Pontifex noster supra uires contendens: omnia molitur: & temptat. Oratores italos non dimittit a se: ut maiora decimali contributione pręstent sedulo adnititur. De decimis clericorũ: & uigesimis Iudeorũ est impetratum. Sed quantula hæc sunt ad tantum bellum sustinendum præsidia. Quid enim centena milia inopi Regi cõtra Asiæ: & bonę partis Europæ potentissimũ Dominum? Contributionem autem sęcularem nondum impetrauit. Ei impetrandæ totum se exhibet. Nos patris fideliter laborantis sequimur quoad possumus studia. Emolliat Deus corda dura: mentesq; cęcas illuminet: ne ambulemus in tenebris: & in umbra mortis: ac defensore tanto deserto: sero lugeamus: nõ cognitam prius fuisse uiam nostræ salutis. In periculis his & rebus tam asperis serua teipsum pater: quodq; tuæ uirtutis: & religionis semper fuit: Sacerdotem te recordare. Vale. Romæ. vii. Martii. M. cccclxxvii.

Cardinali Mantuano.

MAntuane protector uiue: & uale. Heri uesperi Senam ingressus sum: dies complures ante in suburbanulo cõmoratus: quod dubiis his temporibus ingratos esse Senensibus eos cognoueram: qui a uobis recens adueniunt. Paro ad uicinas aquas procedere: quarum potatio saluti est rhenibus. Ab his in ciuitatem reuertar: & nunc hic: nunc ruri si per pestilentiam propinquantem licebit: æstatis reliquum exigam. Inuasit enim & dure uexat uicina agri huius oppida duo Paganicũ: atq; Archidoxum: unde necessario sunt crebra comertia. Tu interim uale pater. Incolumitatis memoriam habe: & Papiensem serua. Tuus est enim: quicquid illi rerum & famæ accedit: atq; decedit: possessionis tuæ est iactura: & lucrum. Quod apud uos: & Gallum: & Burgũdum: & Hungarum agitur ex te uero semper auctore opto cognoscere. Senæ. xxiii. Iunii. M. cccclxxvi.

Iacobo Volaterrano.

m Arianus faber lignarius dolauit iam asseres: & pinxit regulas. Accinctus est ad lacunarium opus: ad quod struendi sunt pontes. In iis firmandis puto lateritiũ dissoluetur: nisi ut tu scribis: sit suprema pars operis. Quare uide: & prouide. Ipse ut puto: cras ueniet. Finem

dierum: quantum uideo: proponit seruare. Lignario operante poterit ex iis dem pontibus pictor depingere. Hoc quoq; mente ne excidat. Satisfactio nem de Frosino accipio. Cura: ut terra de piscina effossa aequa portione ad latera: & frontes feratur. Vale.

F. Cardinalis Mantuanus Iacobo Cardinali Papiensi.

N Ihil ambigo iam ad aures Reuerendissimę. D. uestrae delatū esse nuncium obitus. bo. me. Dñi Cardinalis Bononiēn: quē non po tui non maxime deplorare ob meam in eum praecipuā obseruā tiam: & seruitutē. fuitq; mihi eo acerbior: quo breuiore tpe: tanq̄ ex plaena I columitate: ꝑ illius patris aetate: & ualitudine: ueluti subtractus uisus est. Scio idē uobis accidisse: & propterea mei officii est primū simul cōlugere: deinde pro consueto humanae sortis remedio cōem hanc tristiciā lenire: qd eo paucioribus uerbis apud Reuerendissimā. D. uestrā prosequar: quo illā scio in huiusmodi patiētiae: ac fortitudinis documētis esse uberiorē. Heri cū allatae essent recentiores ex Auinione litterę: euocati fuimus ad consistoriū uespertinū. Ex illis cōiicitur Patriarchā Antiochenū Cardinali sancti Petri significasse de eo hic circumferri: qd cessioni Renati Regis consenserit: qd Archiepiscopo Lugdunensi ꝑpetuā Galliarū Legationē promiserit. Respō det Patriarchae Cardinalis neutrū horū uerū esse: imo se nedū cōcessisse: sed neq; ad ea facienda requisitum esse. si factum esset nō cōmissurum fuisse se: ut ea silentio pertransiret: sed ut alia significasset. Hae ad Patriarchā litterę publice lectae: ut tollerent rumorem inter nos satis uulgatum: & constantē. Sunt tamen: qui propterea nihil minus credant: & in opinione illa adhuc perseuerant. Eo consistorio spolia Boniensis distributa sunt. Vicecancellari us ad Portuensem trāslatus est. Neapolitanus Albeñ. creatus. Titulus san cti Laurentii: & domus dati sunt Melphitensi. Prior illius titulus sanctę Ce ciliae Mediolanēsi concessus. Monasterium saxi uiui in agro Fulginati Car dinali sancti Marci cōmendatum. Ego Bononiēn. ecclesiae administrationē habui. Eps Albinganensis monasteriū dela strata nuncupatū in Bononiēn agro. Cardinali Rothomagensi: qd in ultimis pro dignitate reseruaui: mo nasteriū Cerete cōmendatū fuit. Officiū poenitētiariae: ut puto: absenti Car dinali nepoti designatū est. Hęc spoliorū diuisio. Hoc totū est: qd ꝑ uniuer sam hebdomadā nunciare possum. Vale. Narniae: xxvii. Iulii. M. cccclxxvi.

F. Cardinali Mantuano.

N Vllum habendę gratiae genus: et diligentius meditāti occurrit: quod uel par tuis officiis sit: uel meo animo faciat satis. Vincūt quottidiana beneficia Papiensis conatū. Tuq; qd ab inopi nō ex pectas: pia uolūtate sup ꝑēdis. Habebo tñ quas potero: isigni uirtute tua

fretus:quæ ad tribuendum semp intenta deberi sibi mauult; q̃ cuiq̃ debere. Habeo igitur maximas:& quod supra mensuram hác est: irremuneratum nõ sinat Altissimus. Lectis litteris tuis ingens subito est orta:cũ uoluptas: tum admiratio:tum uero ẽt ab dubiis rebus anxietas. Oblectauit quidé ua rietas.noua consilia permouerunt. ancipites exitus discriminũ plæni mo/ lestiam attulere. Singulis breuiter respondebo:ne longioribus neniis tedia quę non pręstas:accipias. De Cardinalatu nostri Helier:& uestris decretis plus multo concipio:q̃ litterę pręferant. Indici nisi magnis de rebus:non so lent silentia:& ego iis indicẽdis assuetus scio qd plærũq; contineant. Fortu net Deus:quod uel sposum Cęsari est:uel certe a uobis decretũ. Accepturus æquo animo sum:quod tibi cordi esse cognouero:cũ sine te tr stari:sine te lætari pater non debeã. Grande est filiã Ducis Burgundorũ ipsius Cæsa ris filio denupsisseatq; illi sucrũ:huic Romanoꝝ Regnũ exposci. Primi cõ silii iudicio meo magna facilitas: secundi difficultas nõ parua. Ne amici q dem electores addo & necessarii:Federico requirẽti assentient:quorũ ut scis in ea re est tota potestas. Legatũ peti te ad cõuentũ in Germanis habendũ plurimum lętor:decerni uero plurimũ tristor. Glorię quidem est: expetitũ a tanto principe iuuenem esse:iacturæ sine fructu abesse: & cũ uitæ periculo circumagi. Exitus consiliorũ in ea natione sunt nouorũ semper consiliorum initia: magnisq; apud eas conatibus nihil unq̃ pficitur. Vtilius multo est colere te Apostolicã Sedem:cui es charus:teq; ipsum:& spem tuã sequẽtes una prouidentia conseruare. Obtestor igitur Dignationem tuam ne ex eas:neue patiaris emitti:cum alterum non sit necessarium: alterũ turpe pos sit uideri. Mihi quod sine assentatiõe affirmo:nec ingratius quicq̃: nec mœstius:nec damnosius posset accidere. Scribis huic te postulationi sedulo ad uersari: Laudo quod facis:hortorq; id ipsum ad rem perfectam ne desinas facere. Omnis peregrinatio inquit Cicero:obscura:& sordida est iis quorũ industria Romæ potest esse illustris. Altera iam Burgundi plaga audita tãtum hic erat:sed in hanc diẽ non credita. Tuę litterę dubitationẽ oẽm prò tinus sustuleremon semp secundæ res uni. Quẽ aduersa sæpe prętereunt ali quando inueniunt:& cui in aperto subueniunt uires:inter angusta plærũq; nõ assunt. Pugnaces semp Heluetii montanis inclusi: per oẽm uitã uictor Carolus Dux prœliis campestribus assuetus:sed operosum ualde est:pclĩ ueq; ad perniciem alieno loco pugnare:non suo. Patrocinium sabaudiẽse a Duce nostro susceptũ qd illi allaturũ sit nescio. Plęnũ quidẽ uidet officio: ut illi sunt pia initia ita fœlices sint exitus precor. Nũciũ cladis illatę publica lętitia a Ludouico rege susceptum:nec miror: nec dubito. Gallica res nõ Itala fuit ĩgenio trãsalpino multũ cognata. Olim Põpei magni capite

ad Cæsarem hoste relato illachrymauit ad eius interitum:ultusq; est eccisso res:si i manifesti: & armati hostis occasu militaris Imperator sic ægit:quid Regem agere in iactura tantum reconciliati oportuit?Sed illi suũ:nos nostrum captum seruemus.Aliter inter cordatos excordesq; nullũ esset discrimen.Galli ici honores:quos memoras a,qua die sunt nunciati suspecti mihi fuere:non sine mercede ingẽti habitos æstimãui:mercedẽ aũt ipsam: & grauem esse:& Romanæ Sedi imprimis calamitosam putãti.Huic iudicio Põtificis uultus contra naturã:ut scribis:consuetudineq; nõ lętus:& diligentia celandi facile assentiunt:Cũ tempestatis internę ad frontẽ nubes erumpere solent : eorũq; utplurimũ nostros celemus:quorũ nos auctores maxime pudet.Recipiendæ Auinionis cupiditas : delendæ notæ cura:qd culpa Legati nepotis ea ciuitas diceret amissa: facile potuit ad detrimẽtosas pactiões illũ inducere:sed obstructio hæc nec diuturna esse poterit:neq; ita obducta : ut acres mei Mantuani oculos possit effugere.Quicqd ergo id erit:quod in lucem aliqñ est peruenturum :cura oro ut sciã :ne gemẽtibus uobis ego unus lachrymarũ uestrarũ sim expers. Fuga Regii filii siuẽ Cyprũ spectet : siuę infidelem Soldanum :uera itẽ sit an affectata : non potest ad auertendos a Turco Venetos pertinere.Male conciliatę uoluntates:& artes Hispanicę: quid illis non trepidi afferant?Sed funestum consilium intercipiat Dñs:impiarum cogitationũ semper inspector.De minore Despoto equidem cũ adhuc Romæ essem:& lamentantem illũ audirem:quod ad arbitriũ nõ pasceretur :eius tertia plane sum uaticinatus quod accidit: abiturũ illum ad Turcos:quo iamdudum infidelis natura:& i exhausta cupiditas rapiebat . Si fides esset tenui Cardinali :suaderẽ quoq; pensione adempta maiorẽ emitti : ut ubiuis locorũ esset:q̃ Romæ.Crede: qua inter se ambo erant cõiunctione :sine fratris consilio a christianis fratrẽ non defecisse :rursum futura post hac inter eos per nũcios ignoratos cõmercia:plus innatæ perfidiæ:q̃ cõmodorum nostrorũ habentia.Honore Cardinalibus pari: annuaq; pecunia nostra :eaq; nõ leui: apud nos retinebitur qui pro Turco:quę agantur exploret:& in eandem spurciciam se tandẽ conferat.Amplior multo animi sollicitudo de Turcorũ in Moldauos descensu est suspicienda. Tanta quingentorũ miliũ multitudo:tãq; immanis: quẽ iuste nõ terreat?Exercitata illa qdẽ sic ad nr̃a est bella:ac sic flos eius ex nr̃is trãsfugis cõstat:ut merito non manus nostræ modo:sed nr̃a quoq; in nos militaris iã pugnet idustria. qd moliti sunt hactenus mari:in metu nõ fuit.Littora tantũ : & littoribus ꝓxima classe uexantur.Summa rerum in discrimen non uenit.Tunc timẽdum est extremum exitium:cum terrestribus copiis petimur:uiæq; certæ : non dubio mari barbaræ uires creduntur. Galli:Afri:Gothi : Ostroghti : Hunni:

& Vandali:atq; id omne genus exterorũ examinũ terra: nõ mari ad nos
irrupere:& miserã Italiã oppressere. Nunq̃ Mantuane pater moueri ĩ Hun
garos hæc arma intelligo:ut nõ totus mente cõcutiar: ante oculosq; uersetur
futura sors nostra. Diuino munere datũ id regnũ christianis reliquis est: ut
pro oĩbus pugnet:petẽtesq; nos tempestates uirtute sua distineat. si semel
(quod Deus sanctiq; ꝓhibeant)cedat plagãq; accipiat qualẽ iferre uictrix
barbaries solet:quid impediri:quid clausi interim est:ut non illico increduli
nos:atq; ad præsidiũ feri:uel iugulũ gladio præbeamus:uel iugo miserrimæ
seruitutis colla subdamus? Orandus est Deus:ut impietatũ nostrarum obli
tus memor sit misericordiæ suæ:detq; christiãõ nomini quod opera christia
na minus sunt merita. Ego quidẽ & pendere animo:& angi: & formidare
ante non desinã:q̃ intellexero conatus tantos: aut fractos prœlio esse: aut
anni tpe dissolutos. Quã ob causam: si quid amplius de his ꝓfert̃ ad uos:
pro tua in me charitate cura ut sciã. quod ad nepotẽ Christophorũ attinet
me hercle quid respondeã nescio:quid sperem ignoro:quid repromittã non
habeo. Lubrica ætas licentiæ assueta figere certũ aliquid mente nõ sinit. qđ
occasionũ inopia in lasciuis nunc affectibus tegitur uereor ne erumpat in
copia:ac ueluti ex apertis aggeribus retentæ aquæ: impetu maiori ĩ procli
ue uoluatur. Te tñ pio rectore nihil est desperandũ. Amas mea gratia iuue
nem:patremq; illi præstas non dominũ. Animum bonũ:quo esse me iubes
tuo imperio induo. Spero quod speras:sed bñficiũ tibi mihiq; hoc Dñs præ
stet:ut sicut amãtissime scribis:uitulũ aliqñ euangelicũ cõmedamus. Offi
cia in illũ uel uerius in Papiensem tua:q̃ta sint nosco:q̃ me obligent uideo.
Sic habe pater:si merces aliqua est pro bñficio accepto:boni:& grati Car
dinalis ꝑpetua seruitus mea sic est meritis tuis addicta:ut non prius q̃ uita:
sit desitura. Cuius ꝓpositi fidẽ de rebus nõ uerbis ꝓspici cupio. Erat episto
læ tuæ breuis inclusa significatio de inclinante ad nouã Cardinaliũ ordina
tionẽ Pontifice:& Regio filio inter illos futuro. Vtrũq; mi pater:ut graue:
sic nõ necessariũ:sed multo postremũ hoc grauius. Cur ita sic dicerẽ: ni tu
(qua es ad futura ꝓuidẽda diuinitate)plenius iteriusq; illa cognosceres. sed
heus Mãtuane Põtificis huius creator:si Neapolitanus accipit̃ Medielanẽ
sis excludit̃: quid Galeacius Maria de missione Germani fratris ad urbẽ:&
centũ milibus te spõsore oblatis:& tuo non reditu:sed uolatu putabit? An
nõ tãdẽ itelliget citissimis iumẽtis suis inuectũ sibi dãnũ:& dedecus? Deiq;
nõ cõsiliorũ suorũ esse exitus bonos? Sed hæc ad lrãs tuas. Ad mea priuata
item hæc pauca. Multos iam dies: quod pridem facturum me scripseram:
Borranam aquam ebibi: purgandis rhenibus salubrem. Reuersus sum
Senas: ubi si biduo maneo:quatriduo me ruri contineo. Ad saturitatem

lego:ad lassitudinē scribo:ad planā uoluptatē uoluēdis saxis glebisq; inter rusticos operor. Nil me in domesticis anxiū habet: prꝫterq mutādi loci necessitas. Pestilētia hucusq; apud uicinos fuit acri semp custode exclusa. Nūc uero oēm custodiā fallens in urbē est lapsa. Nocte pręterita ad mediū Camiliæ uię: loco frequēti: & celebri: cōtacta est mulier: ad uesperum hodie: ut nunciatū est: mortua. Territa tota est ciuitas defunctæ necessarii eiecti: & domus publicę clausa. Paucis diebus ab iis initiis ꝓgressum iteritū ueniali cognoscens consulā ut potero mihi: & meis. Clausis undiq; itineribus: nullis nōmodo nouis rebus: sed ne tabellariis quidē ad nos uenientibus: hæc habeo in Senensi inopia: quæ tibi significē. Senēsis Cardinalis ualet. Montisferrati Ilcini est. Nōdum nos ille: nec illum nos uidimus. Vale. Senis die xxviii. Iulii. M. cccclxxvii.

HIs scriptis nunciatū hic est. D. Bononiēsem uita migrasse. Id si ita est: memoro primū presbyterorū me esset: & nō abūdare: & nil i toto Pōtificatu Xysti i meū cōmodū accœpisse. Sicut cætera: ita & hoc curæ: & pietati tuę relinquo. Si tñ tibi cordi hic Episcopatus est: & mihi ex loco prꝫrogatiuæ aliquid a consuetudine sit: eam tuo beneficio linquo & dedo: & ut crescas exopto. Iterum Vale.

F. Cauriensi Episcopo.

DVbitare uideris mi Cauriensis ne Albana uel Portuēsis ecclesia punctura sit cor: qđ primo præsbytero patrū cōsuetudie debita: illo pręterito data sit ꝓximo. Dubitationē hanc tolle. Nec pupugit: nec punctura ē cor. Aculeos illa nō habet: & bene tectus ego sū armis. Nocere qđē alii possunt mihi: ipsi nocēdū nō statui. Vsus: litterę: & ætas satis ad quottidiana me istruxere. Ea si ut noua: & uisa nūq admiter: nō hospes modo: & peregrinus apđ apostolicam Sedē: sed pene sim puer. Iterū dico: ne time. Tātū abest ut mereā facto: ut ēt qđ ita sit factū ꝑter expectatū nō uenerit. Audi sic recēsent ē: nō te fallā i uera snia. Erit idē mētis oculisq; iudiciū. Absentiū qđ uidisti: sępe rara ē recordatio. Vulgato iā ꝓuerbio: hēnt illi ꝓ mortuis. Oculorū qđē acer ē sensus: auriū hebes. Qđ tot olim pribus me teste: & inspectore iam contigit ęgregia uirtute præstātibus: īfra illorū merita posito īsolitū esse nō debet. Quodq; illi forti animo ptulere: pudor est hoc ętatis sacerdoti fracto: molli ue accipere. Multum i omnibus exempla nos leuāt: malumq; cōmune societate ipsa sit leuius. Nostræ conditōis ex sortem me nolo: minusq; recuso cum summa uirtute exemplis iis iungi Sensato Cardinali cum urbē egreditur: aut uolens: aut missus. expectādus hic exitus ē: atq; hęc cogitāda: quę dico. Hæc eadē cogitaui ego: atq; expectaui pręsentis anni: & præteritorū secessibus. Prꝫuisorū autē incōmodorū

ſemp eſt minor offenſio:ſed conſuetudinē tranſi:argumentū aliud uide.Nil
mihi Pontifex debet:uiribus ſuis non meo ſuffragio ad pontificatum aſſum
ptus.Innumera ego ſuæ beneficētiæ debeo piæ gratiſq; accepta. Eſt mole
ſtum ab iis nō impendi quibus ſit ante impēſum:datorūq; obliuio illos po
tiſſimū torquet:qui dediſſe ſe ſentiunt.nō igit̃ in nullis meis obſequiis tam
mihi conuenit expectare:tam de nō acceptis dolere:q̄ de iam habitis gr̃as
agere.Quæ dedit Xyſtus ſunt grata . quæ negauit nō grauia. Adde quod
rerū:& temporū ratio cogit aliqñ Pontifices eſſe:quod nolūt.Neapolitanū
cōfer:& me:Videbis ab illo oīa:a me nulla poſſe præſtari. Gratia ille apud
uicinum regem plurimū ualet . Neceſſitudine quoq; iunctus iis eſt:a qbus
Rex ipſe ſumit affectus.Mihi qd tale? qui nec ſuffragio Principū creui:nec
illorū patrocinio ſum gloriatus:nec niſi Romanā Sedem in hāc diē aſpexi:
quod ſolæ uires Cardinalis exigui poterant:hoc ſperari licebat de me.quod
Neapolitāus pōt:& ſui poſſūt:& Rex pōt:expectari de illo merito debuit.
Prouide igit̃ Pontifex:maiora minoribus in dando bñficio præferens: non
improuide ego:indignandū nō cenſens:quod uberiori ecclefiæ fructu is mi
hi collega ſit ſolo loco prę̨latus:q anteferri meritis omni tpe debuit:ſed aliā
patris noſtri neceſſitatē attende:nō a me modo q diligo:& debeo:ſed a mi
nus amantibus:minuſq; debētibus merito ignoſcendā . Dederat ut audio:
cardinalibus duobus primæ uacaturæ domus diplomata:Neapolitāo huic
noſtro:& Malphetano urbis Legato:quæ uno eodemq; tpe ab utroq; pro
lata anxiū illū habebāt.Repetebat ab iis defuncti Bononiēſis domū Nea
politanus : ab iiſdē & Malphetanus.Priorē iuuabat poteſtas quā dixi : &
gratia.Poſteriorē adita poſſeſſio iam:& uita quottidiano in diſcrimine poſi
ta:quod peſtilenti anno Legationē non deſerat.Satiſfacere eadē res ambo
bus non poterat:& de eadē tñ pręſtanda ambobus erat ſcripta:& uulgata
iam fides.Mihi nec Albana:nec Portuenſis ꝓmiſſa erat eccleſia : nulla in
de data diplomata.quid agere in his anguſtiis patrē clementiſſimū decuit?
aut cui iuſtius debuit?uel Neapolitāo cōpēſatōe eius eccleſię de domo fidē
ꝑſolui:uel Papiēſi nil repoſcēti ultro bñficiū fieri?Maior certe ni fallor ſeruā
dæ fidei:q̄ augēdi meriti fuit neceſſitas. Collegę quoq; mei in eandē ſniam
ſi conceſſere:ipſa hæc illis:qd puto:& alia:qd non dubito :cogitatio affuit.
Sperabat ſibi tunc quiſq; quod habuit : mutatione rei unius mutari poſſe
ſuā putabat.Ad conſiliū uentum ſic eſt:ut aſſequēdi ſpes:& amittendi per
moram timor procliuiorem ad decernendū conſenſum effecerit.Ita cū non
mihi illorum non Pontificis defuerit charitas: alterum tantum permouerit
fides : alteros ſua res magis q̄ mea : quid lamenter non culpa mea me : ſed
aliorum iuſta neceſſitate præteritum?Verum deſcēde mecum interius:atq;

ab imis:ut aiunt medullis rem totã scrutare. Vir es ætate nostra doctissimus:quem nec uana ratio:nec tecta fallere possit ambitio. Quæ oro per episcopatum Albanensem cõmodis meis:uel honoribus fiebat accessio? Titulum ut scis magis habet ille:q̃ rem: & ego Papiẽsis Episcopus fieri episcopi or per Albanensem non poterã. Nouus ordo:noua sacra nõ dantur. Primo accecpta plenũ perfectumq; episcopatus ius afferunt: si nec magis Episcopum:utiq; nec magis Cardinalẽ. Si neutrũ magis præstabat:qd bonus homo:& prudens:inani titulo se posthabitũ doleat? Ita in Senatũ admittar:ut ante. Ita erit ad consulendũ locus:ut ante. Ita mea præsbyteri:ut prioris Episcopi uox numerabitur. Consimilis gestabitur pyleus:consimilis uestis. Eadem nec obolo minus:ex pyleo emolumenta prouenient. Præsidere aũt sub sellio uno:aut altero:& dextro latere non læuo incedere: apud Christianos quidẽ si cupiatur uani est hoĩs:si quæratur elati:si cõtendat amentis. Nota ti in Euangelio sunt Dñi uoce:qui dilatant philateria sua:& magnificãt fimbrias:quiq; amant recubitus primos ĩ cœnis:& cathedras primas ĩ synagogis:& salutationes in foro. De primatu ipso contendentes discipulos acriter ille increpuit. Ipse uero expetitus quæsitusq; ad regnũ: fugit solus ĩ montẽ: ne ad id raperetur. Humiles spiritu saluat:& oculos superborũ humiliat. honore inquit Apostolus:inuicẽ præuenientes:& nihil per inanẽ gloriã: sed in humilitate superiores sibi inuicẽ arbitrantes:cuius præcepti nos imitatores: qui Apostolorũ typum tenemus: uenienti ad suũ subsellium Cardinali religiosa consuetudine nostrũ semp innuimus. Quod totiẽs ego Neapolitano inferiori iam innui:& obtuli:a Pontifice datũ non patienter accipiã? mentitumq; illi me tanto tpe falsis nutibus doceã? Insaniæ huius crimen compos mentis nunq̃ subibo. Exaltatũ non est cor meũ:neq; elati sunt oculi mei:neq; ambulo ĩ magnis: & mirabilibus supra me. Immeritus aliquis:qualẽ aliqñ nostra sors habet:si mihi esset prælatus plæna forsan res stomaci potuisset uideri:sed cũ prælatus collega sit nobilitate isignis:uita egregius: doctrina præstans:cuius mensura oĩs longe meã excedit:quid trister redditã meritis esse suã mercedem? Præsertim cũ recusauerit diu:locũq; inepte consuetudini deditum diu a se deprecatus:amico Papiensi illum optarit. Coniuncta erunt subsellia nostra:ut prius. De familiari colloquẽdi:& suspicãdi:& iocãdi:& ridendi quoq; cõsuetudine nihil quoq; mutabit. Omnino nulla ueteri uoluptati decedet. Nouo lucro hoc imprimis accedet:qđ in dicendis sñiis uno plus monstratore erudiar:& in lumine sapiẽtis prĩs persæpe lumẽ uidebo. Grauia eteni:qđ nost :sũt sua cõsilia:plena semp uirtutis:atq; doctrinæ. Si affuissẽ Senatui illi nemo me anteisset suffragio:ut qnquẽnio añ Portuẽsem Epm tũc Cardĩalẽ Dyaconũ: ñ sũ idignatus ab ultis subselliis sñia mea

mihi præferre: sic nunc presbyterum amantissimum gratia diuturna cõiunctum: dolenter passus nõ essem a proximo excitatum ultro praeponere. Habeat quod datum est benedicẽte me: atq; lætante: fortunetq; Dominus honoris huius ascensum. Ego decreta Pontificum: & Senatus: ut reuerenter patienterq; accepi semper: sic & præsens libenter accipio. Sublimis potestas hęc est: a Domino ordinata. Sublimiori potestati subditos nos esse iubet Apostolus: quia qui illi resistit ordinationi Dei resistit: & qui resistit: damnationem sibi acquirit. Obedio dicto: non blasphemo: non litigo: quin & factum laudo: & probo. Ipsum uero Neapolitanum curarum mearum semper interpretem: dolorum aliquando consolatorem: perpetuas uero consortii nostri delitias: meo nomine complectere gratulans. Imprimisq; solare: quod quantum ex litteris tuis: & sermone tecum habito intelligo: angi ob eam causam uidetur: quod apud me ignarosq; suæ recusationis: & extortæ per Pontificem obedientię fidem: & modestiam eius uenisse in iudicium timet. Timere desinat: apud me quidem non uenit. Multitudinis autem imperitæ nulla illi sit cura: ab ea enim nemo sapiens unquam pependit. Ego illum ueniens affectu toto complectar: uenerabor Episcopum: fraternitatẽ seruabo: honorum suorum ero fidus adiutor: sollicitus semper iuxta eiusdem Apostoli uerbum seruare unitatem spiritus i uinculo pacis. Vnum corpus: & unus spiritus: sicut uocati sumus in una spe uocationis nostræ. Scribant absenti qui uolunt: pręsenti loquantur qui cupiunt: ab hac mente non excidam: illud comicum identidem repetens: ualeant qui īter nos discidiũ quærunt. Quin & te oro pater: ut quando ad testandam tibi hanc animi lenitatem præsentem dictaui epistolam: & manu mea descripsi: tu quoq; ad eandem aliis probandam: hanc ipsam mei amantibus: ac non amantibus: paruis: & magnis: Pontifici quoq;: & patribus si ita uidebitur legas: tranquillitatemq; quam dico intrepido iuramento confirmes. Promitto enim nec tu periurus: nec mendax ego inueniar. Vale. Senis. iii. Augusti. M.cccclxxvi.

Nouariensi Cardinali.

Testimonio Parmensis nostri primum: inde tuo cognoui quo in me animo fueris: cum de Albana: & Portueñ. ecclesia in Senatu est actum. nec tua me fides: nec mea de te fefellit opinio. Debebã antea tibi: nunc uero etiam tanto beneficio seruitutem profiteor. Meminisse absentis: intrepide dixisse sententiam: non obsequutum esse pręsentis affectui: magnæ: & multum confirmatæ beniuolentię est signum. Non habeo unde nunc tibi retribuam. Futuram autem omnem retribuendi occasionẽ sic auide obseruabo: & cupide excipiã: ut fixum apud me trabali clauo hoc patrocinium iudices. Omnis gratitudo ẽ debita: sed defensi honoris impri

mis necessaria. Doleo in diripiendis exuviis defuncti patris nil tibi obtigisse. Ceretis coenobium: quid homini Gallo ad verticem plano: q̃ italo tibi multorum egeno convenientius fuit? Respicimus magna: & vultus potentium inclinant ad se: Ad mare sic vastum flumina cuncta fluunt. Tu inter hæc bono animo sis: non si male nunc: & olim sic erit. Aliquãdo virtuti eximiæ iusta soluentur. De me si vis cognoscere: qua mente decretum id tulerim lege oro Epistolę exemplum: quam ad Cauriẽsem Episcopum scribo: a Neapolitano accersitum: ille se scribit rogatum: ut necessitatem mihi suã de Albana ecclesia excuset: precetur quoque in veteri beniuolentia maneam: Restitisse diu se: atque obluctatum ne illam acciperet: accepisse autem inuitũ: & paratum: si velim: dimittere. Multaque id genus eo quidem spectantia: ut vim non voluntatem sibi affuisse intelligam. Necessarium fuit rescribere: ne tacendo retinere in sinu iracundiam crederer. Eo autem pluribus rationibus tueri factum: & trãquillitatem mei animi confirmare oportuit: quo in ea re: ut vides: est difficilior fides. Sic putavi ut scripsi: & sic scripsi: ut nolim ullo tempore facti: & scripti diversum exitum inveniri. In tenui re natus non tenuem spiritum gero. Maiori ego ad hęc contemnenda proposito sum: q̃ ad danda aliis: vel accipienda voluntate. Hoc lucri hic mihi fecisse videor: quod tuus in me amor verbo antea declaratus: nunc ẽt facto est confirmatus. In eo servando sit mihi Deus adiutor. Vale. Senis. v. Augusti. M.cccclxvi.

Ioanni Petro Arriuabeno.

Viesce animo frater. Primę tuæ: & secundæ: & nunc tertię litterę redditę fideliter sunt: atque ea fidelitate apud me asseruatæ: quã petis. Putabam binis primis enigmate uno satis respõsum: quã do idem ambę docentes unam a me secreti intellecti significationem ferebant: sed diligentior ero posthac: nec cõmittam: ut vel puncto temporis in rebus huiusmodi pendeas. Probatas autem tibi meas esse de Albana ecclesia non mediocriter lætor. Lucubrationis illius iam nec piget: nec pœnitet: quando Arriuabeno ita est visum: cuius ego iudicium cęteris multo antefero. Puto tamen: quod tu etiam innuis: variam earum interpretationem fuisse: nec inventos multos qui mihi congruerent: sed tu unam hanc tene: hanc proba: & mille iuramentis contende. Ea æquanimitate me ad scribendum fuisse: quam prima epistolę facies pręfert: nil texi: nil dissimulavi. Nulla fuit digitorũ: & sensus discordia. Quã Cauriensi præsuli conatus sum psuadere animi trãquillitatẽ: hãc indui primus: & cõstanter probatã cõstanter quoque in hãc diẽ retineo. Fallere si cæteros quęrerẽ: te ipsum Arriuabene nõ fallerem amantem mei: & fidum semper secretorũ iterpretem. Quicqd cẽt vel stomaci: vel veneni: qđ male Papiensem haberet: cuomi tutius nullo teste li

ceret:q̃ te inſpectore:qui una fide mederi poſſes: & tegere. Sed putent alii quod libet:mea mihi in hoc ſatis ſuperq; eſt cōſcientia. Gratū eſt illas ipſas litteras pluribus eſſe communicatas:ea præſertim moderatione:quam ſcribis. Teſtor beniuolentiam noſtram:inuitum me id poſtulaſſe:cum mea mihi nō placeant: & ſuperſtitioſorum iudicum plæna ſint omnia. Sed uis rei ſic impulit:eo quidem:quod a longe uidebam addicta:ut niſi manibus me meis nudarē.uiſendumq; omnibus paſſim oſtēderem: uerſare interius magnos iracundiarum æſtus facile crederer. Habeo gratias:q̃d neceſſario amici deſiderio ſatis eſt factum. Cum Protheo autem colluctatum te mea cauſa intelligo: ſed qua de re ſis colluctatus te ſilente non teneo. Me tamen cogi tante uideor cernere. Artes antiquę continuant: eodemq; ariete innocētia boni Cardinalis appetitur:tam illi ingrata:q̃ illi diſſimilis. Vinculis arīſteis Deo uolente aliquando tenebitur:quæ ut optato diutius tardent:illd̄ quidem interim male paccatæ menti non deerit:quod eſt in noſtrate prouerbio:alienæ quietis uexatores ipſos quoq; minus quieſcere:& primam ueneni ſui partem iniquitatem ſemper ebibere. Tibi omnia debeo:& in ęternū debebo:quod conſtantiſſime amas:& amorem amici tenuis gratiæ potentium præfers. Quanti a me oro:pręſens uultus tuus: præſenſq; in tutando Papienſe oratio:quam cogitatione ipſa uideor intueri:ē æſtimanda? Diſſoluere tam grandis debiti nomen nullis officiis:uix etiam grata uoluntate ullo tempore potero. Colluctationem autem ipſam:& q̃d ſit de te ille cū miniſtris ſuis commentus ut ad reditum ſeruas:ita ī reditu opto ego cognoſcere. De corona ad Hungarorum Reginam miſſa:& profectione Antioceni noſtri ad excipiendum Legati Auinionenſis deſcenſum libēter cognoui. Obitum Laurentii Sinybaldi dolens accepi. Adoleſcēs erat:ut ſummę uirtutis:atq; ingenii:ſic ſummæ inter Romanos expectationis:& ſpei. Periit tibi:& mihi ex illa familia:quod eſſe aliquando ambobus uoluptati: & uſui poterat. Ad patruum Falconem ſi ſcribis:adde ex me in calce litterarū denunciatiunculam hanc:breuem quidem:ſed mea conſuetudine imperioſę charitatis plænam:Etiam atq; etiam uideat ne eodem affectu ſuos gemat: quo amat. Pietatis quidem a mulieribus: nō etiam a uiris laudari conſtantiæ poſſet. Vale. Ex ſuburbanulo meo.viiii.Septembris.M.cccclxxvi.

F.Epiſcopo Caurienſi.

TAm in dies augentur tua in me merita:q̃ frequentes ſe offerunt benemerendi occaſiones. Ad præbendam Traiectēſem tua opera impetratam adduntur nunc Xantonenſis priuilegii diplomata: Ideo ad me miſſa: ut eccleſia illa in qua Archidiaconus ſedeo:de manu mea beneficium capiens:mihi amplius debeat: Ideo etiam gratis exempta:

quod nomini Papiensis:quem in petitione praeferri uidisti:id honoris habē dum putasti. Gratū utriusq; rei officium: sed gratior animus quo ista pręstantur:antiqui nostri contubernii memor:& cum dignitate annisq; adauctus. Habeo gratias. Referendi facultatem si dederit Deus:uidebis me ad reddendum q̄ accipiendum segniorem non esse. Mandata Sanctae Mariae in porticu risi. Ex pharetra uberi semper aliquid promit Papiensem suū q̄d pungit. Responde hoc tātum: poenitere me iā quod Albanus:aut Portuensis non sim: ne fortunae eius sim exsors:quam tot patres tot iam saeculis p/tulere .homini in re tenui nato: ex stercore manu Dei erecto:& cū principibus sui populi collocato:satis:superq; est Transtiberinus Chrisogonus. Dignationi suae me quātum potes commenda. Vnus hic ē ex numero nostro: quem propter ęgregium animum:& fidem in dilectione cōstātem: eximie colo & diligo. Heri uesperi Federicus Aragonensis Senam uenit: honorifice:& in frequenti populo acceptus:qui iam per rura morbi metu dispersus est. Ego illum non uidi:quod & cum paucis sum:& metu consimili teneor. Vale. Ex suburbano meo Septembris. M.cccclxxvi.

Papiensis Gentili Vrbinati.

TEnebrae mihi undiq; sunt Gētilis charissime. In nullam partē expedire adhuc aciem possum. Si dixero uidisse me hominem:cum uidero umbram inanem errem ego:& cui monstrauero in errorē inducam. Fidem intueor Laurentii in me:eam fallere nec possum prudens: nec uolo imprudens. Hanc puta causam quod nō responderim tibi. Donec plus lucis affulserit tacebo: atq; amabo magnum lucrum paruū ue sit q̄d in hoc nostro est factum. totum certe me uendicastis. Eram ante uester. Putaretis ne uestrum ueniebat in dubium:nunc & putatis uestrum: & ego id uidens ad pristina multum adiunxi. Suade Laurentio in hac rerum suspensione suas omnes circumspiciat rationes: primamq; a se ipso fiduciam pe/tat:ab amicis proximam. Amicorum autem ita delectum habeat: ut cōuenire publicis:& priuatis intelligit. Supra ętatem sapit: nec inconsulti hominis eget consilio: sed si aliquando gubernatores admoneri a uectoribus utiliter ī tēpestatibus solēt: uideat num & in his uerbis frugis aliq̄d isit. Vale.

Iacobo Volaterano.

TE miror Iacobe: qui tot iam annos non ignarus consuetudinis meae ad omnem querelam Papiensis tui tantopere commouea/ris. Aut superbus nimium es:aut mollis. Ferre dominorum incōmoda aequius est q̄ indignari. Si queruntur iuste:emēdanda quae displicēt: si iniuste:etiam non contendenda ex aequo. Patiendo non uirtus tantū:sed fides quoq; probatur. Non damno innocentiam excusari; damno tanti te

facere omnem accusationem tuam:ut dicas malle te febrem: q̃ turbationẽ meam: Et non probo accepto iam damno de claudenda ianua me admoneri. De Diego si ea prędixisses: quæ nunc est superfluum memorari: & tibi ut soleo: ægissem gratias: & detrimentis domesticis prospexissem. Sæpe ad præstandam charitatem tuo domino es serus. Hoc posthac emenda: & bono semper de me animo esto. Nõ omnes querelas meas iustas existimo. In eos utplurimum si quid aliunde amari conceptum est euomo: quos maxime diligo: & mei amantissimos puto. Nisi tuæ diligentiæ crederem: & fidei: non esses secretorum interpres: ac domesticorum meorum magister. In omnem qui posthac accidat casum hæc tibi sint dicta: & scripta. Dixi sæpius: & repeto: ut proluuio Forteguerrę non indulgeas quæ illi ad animũ ueniunt. Expende quæ honori meo: & familiæ commodis necessaria sunt atq; ea tantum illi indulge. Vociferationes eius: & lamenta ne plus habe: q̃ me uelle itelligas: nec illũ plus time: q̃ sors sua exposcat. Paret tibi domus: paret obsonator. Cura ne tu: quod non institui ego: uoluntate tua pareas Forteguerræ. Tua inde esset culpa omnis non sua. Exquisiui sigillatim de Petro: & fratre Angelo: quę mihi indicasti: rettulerunt omnia: Intelligo pluuium panis inde fuisse quod in propatulo linquebatur. Cœpit Petrus iã claudere: nec nisi necessario promit. Idem de uino obseruat. Cosmum cœnaculo: & culinæ pręfeci: ammonens quę identidem a te monitus sum. Credo omnia posthac magis ex tuo iudicio fient. Tu autem quod summa omniũ est: ad numerum eorũ qui mecum erunt necessaria mitte: quę amplius postulantur obaudi: & officio tuo serui: non alienæ laxitati. Disperdere quæ hic non erunt non poterunt. Volo ut tu quoq; aliquando recreandi animi causa cum Francisco Mutinensi mecum hic sis. Cogita quem pro te: & illo dimittere isthic commode possim. post cõfectas culcitras: & lodices uenire incipies. Promitto melius tibi hic erit: q̃ isthic. Vale.

Io. Petro Arriuabeno.

TRium epistolarum tibi sum debitor: totidem Mantuano. Reddendi serius debiti renes causa fuere: qui dies totos tredecim partim debilitate: partim doloribus me afflixerunt. Nil minus interim q̃ uel ad scribendum manus: uel ad commentãdum animus ualuit. Respiraui tandẽ: & satisfacere incipio. De reditu Legati: & discessu Pontificis: & consilio repetendæ urbis: & profectione Regię uirginis in Hungariam libenter cognoui: ac tibi gratias ago. Etiam de redditis litteris Viceacancellario nostro: quibus Volteranum nostrum: & Lucẽsem commendabã: gratum officium fuit. Scribis. D. suam inspecto chirographo meo: mereri dixisse manum Papiensis: ut commendationi assentiretur a se. Per grata signifi

catio fuit non tam meorum beneficio : quod iam impetratum existimo : q̄ continuatione sui in me animi: quem omnibus antepono .Manus quidem mea si ab illo cum uoluptate inspicitur : iuste ita i̅spicitur.Honoribus enim suis semper seruiuit : nec pręsenti defuit : aut absentem reliquit . Miratum quoq; se dicit:quod ante has litteras omnino nil scripserim.Amantis est ad miratio:& quęrentis quod optat.Sed quid miretur amplissimus pater si ho mo uacuus occupatissimo parcit? Paruus magnum non interpellat ? & in rure angusto ad quod itineribus clausis : nedū noua significatu digna: sed ne tabellarii quidem propinquant:mauult modeste silere q̄ importune nil scribere?Placere sibi addidit ingenium meum:facūdiam:& prudentiam:& hæc magnifacere:Patris:nō ueri iudicis sunt hæc testimonia.Laudat quod amat:& quod amat plurimi pendit.Sed qualiacunq; ea sint:mi Arriuabe- ne ausim sine mendacio dicere:merito illi placere.Vt fidelibus enim mini- stris in desideriis suis omnibus semper illis ē usus : nec unq̄ imperantis one ra recusarunt . Amare se Papiensem adiungit:nec dubitare quin a Papiensi ametur.Causæ quidē ueri intimiq; amoris in nullis unq̄ nostri ordinis meo iudicio maiores q̄ in nobis fuerunt.Eas dignationi suæ sæpe recensui. Vtq; eas tota diligentia coleremus sæpe sum obtestatus : docens quod paucorū mihi sit opus:multorum illi:Non minus ueram hanc animorum cōiunctio nem rebus suis fructuosam : q̄ meis futuram.Ego illū amo:colo: atq; obser uo.Ita tibi non scriberem : si ut ereri uidetur:alienassent me opera mali- gnorum.Recenseat uitam omnem præteritam non a primis modo Cardi nalatus mei diebus:sed ab illa etiam hora qua uenientem in curiam & Car dinalem factum sum ueneratus.Actiones quoq; omnes undecunq; scrute- tur:semper se adiutum :nunq̄ oppugnatum a Papiensi iueniet.Plane tamē confiteor nec defuisse olim qui confirmatam beniuolentiam nostram cona rentur discindere :nec deesse nunc quoq; qui multorum opinione discissam conentur sic in frusta concidere:ut sarciri nullo tempore possit.sed ego quin quagesimum & secundum iam annum emensus:inter bonos:& malos diu uersatus multa experimētis edoctus sciens ut ē apud Satyrum : quid distēt æra lupinis : aures quibusdam honoris causa atribuo:animum nullis.Si qd autem atrocius aliquando incidit:in quo non fuerunt etiam malorum testi monia negligenda:ut proxime fuit Protonotarii de mancyo scelis:id quidē non tacui amicis communibus primo: post dignationi suæ palam aperui . Purgauit ipse innocentiam suam credulitatem meam necessariam:etiā ha buit excusatam.In cæteris quid uereatur: aut suspicetur nō uideo.Illi nil im puto:mihi quid imputem nescio .Si meū silentium:ut uidetur innuere: alie nationem existimat:audisti iam silentii causas.Veræ illæ sunt:nec repugnat

ōs cordi. Sed te oro frater utri nostrum maior scribendi occasio in præteritum fuit? Mihi ne in deuiis posito: an sibi apud Pontificem agenti & cognitione omnium pleno? Rursum cui impræsentiarum uerior lamentandi est ratio? Sibi ne: qui iam meas litteras accepit: an mihi qui litteris: & postulatis in hunc usq; diem responsum non habeo? Hęc eadem anno ante cum per Secretarium suum mecum expostulasset: familiari quodam litterarum conuitio ad monitus apertissime est si litteras uellet litteras daret: cum respondere facilius possim q̄ prouocare. Nulli patrum quod scis: nc inferiorū quoq;: qui ad me ex curia scribunt: auarā calamorum: & attramēti mei mercedem accipiunt. Pro sex lineolis. xii. reddo. Summa est ut de animo Papiēsis non dubitet: suum ita confirmet: ut eius: stabilitate etiam ad consistendum mens uires accipiat. Quod uerbis fronteq; ostendimus itelligant omnes operibus comprobar. Ita nec silentia diuturna: nec malorum artificia suspitionem imutatæ mentis præstabunt. Imprimis quātum potes: & scies: dignatiōi suæ me cōmmendabis. Obitu Vallensis Lelii plurimum doleo. Periit suæ patriæ optimus ciuis: Apostolicæ Sedi fidelis alumnus: mihi amicus non mediocris. In sinu Abrææ illi sit quies. Ego adhuc in Suburbanulo meo sum: consilium reditus ex uestro reditu suscepturus. Vale. xiiii. Octobris. M. cccclxxvi.

F. Cardinali. Mantuano.

SI non prius respondi ternis litteris tuis reuerēter a me semper acceptis: & lectis: ęquus mihi sis rogo: non ignoscens modo: sed ultro etiam cōdolens. Tredecim dies totos (quod raro ante hūc diem) dolor me lateris sic cruciauit: ut & tui olim iacentis deficientisq; quasi quandam imaginem uiderim: & ipse ad cætera pręterq̄ ad eiulandum inutilis fuerim. Officiis tuis æternas gratias habeo: plęna sunt semper: & continua: & curarum mearum fida leuamina. Ex ultimis nosco quo tandem reciderit annuus de Hungarica contributione tractatus. Parturierunt longo tempore montes: natus est mus Mathiæ Regi ridendus: qui nec abrodere sua uincula poterit: nec expectaionē nostri tumoris implere. Italorum affectuum ii esse exitus solent. Cæsari si Hungarorum nuptiæ dolent dic tu qd illi non doleat? cani ortulano semper assimili: qui allium ipse horrens: non minus tamen legentē allatrat. In pacis conditionibus fuit ne duceret Mathias uxorem. Id scio & memini. Sed quæ aliæ in pace illa non generis huius: asperæ: indignæ: stomaci plænæ: per necessitatem metumq; extortæ. Si nescis: hæc sola causa dissensionum est inter utrunq;: eritq; dii uenient. Q̄d præstari Regno incolumi conditiones illæ non possunt: præstari eas nihilominus Cæsar deposcit: nullam moderationē æquitatemq; admittēs. Vos

recte:& ex publicis cōmodis:qui ne eorum soluantur induciæ initis cōsilia. Abitum uestrum ex Fulginio fortunet Dominus. Tibi imprimis assistat:in cuius salute mea omnis includitur. Expecto cognoscere ubi nam tandem peregrinationes uestræ consistent:ut & ipse si uidebitur in idem conueniā: dignitati tamen satisfacturus non animo. Fuga enim a curia uestra nil uitę meæ melius:nil menti quietius. Vale pater:& Dñe:Papiensis tui non imme mor. Ex suburbanulo meo solito. xiiii. Octobris. M.cccclxxvi.

F. Cardinali Mantuano.

PVto Dignationem tuam ex proximis litteris meis cognouisse causam intermissę consuetudinis scribendi ad te:ab illa die unas tantum tuas accepi pondus non leue habentes. De Cardinalibus enim illarum erat sententia. Video quid sancti Petri conetur: quid noui consilii Vicecancellarius capiat. ut neutrum inexpectatum fuit: sic neutrum mirabile. Ais: parem me in proximum natalem Domini ad noua certamina. Certandi nulla est ratio:non uoluntas quoq;. In media pugna sum sæpe desertus. Semel etiam luculentam plagam accepi. quod acies nūc prima non audet:secunda promitto non sustinebit. Pontificis amor:ut plerisq; ad rem optabilis est:sic mihi ad pacē percharus. Contendi hactenus satis: uerum intrepide dixi:potentis uultum nō horrui:quod animus temeritati: firmitas pertinaciæ:& libertas insaniæ est semper ascripta. non est pręsentis consilii sine spe redire in aciem:aut sine fructu dimicare iam senem. uel priorum patrum sequar sententiam:uel certe meam ad pręsidentē reiciam. Hoc tantum institui:si quid tu cui sum æterne addictus:aut uitare uoles: aut assequi:in idipsum meo conatu incumbere. Optas scire in extrema epistola quādo uisurus me sis. Mantuane horis omnibus uidere te cupio: sed tamē (si per ęstimationē Cardinalatus liceret) dicā aperte: abessem libenter reliquum uitæ. Idq; ipsum horis omnibus meditor:sed uiam non uideo. Recens ergo reditus uester in urbem:atq; urbs ipsa nō munda in decembrem proximum ueniam facile dabunt. Eandem tu quoq; oro Papiensi ne nega. Ad incantantē nō inuitus trahit̄ serpēs:q̄ ego ad inanes defatigatiōes nr̄as accedo. Vale fœliciter. Ex suburbanulo meo. xv. Octobris. M.cccclxxvi.

Ioanni Petro Arriuabeno.

IN aurem hæc audi. Soli tibi epistola loquitur. Quid non etiam incōmodi i parturitione:quam suades? Affui sæpius. Nulla dies: nullis horis non suspirata absentia. A principe inchoa:quid non illi molesti? Accersiris ad se. Sententia tua in suam exposcitur. si negas odio es:si tribuis:publica lædis. omnis suspēsio est illi aperta negatio. Descende ad patres. In certamen te quisq; hortatur. Omnes in prœlio deserunt. Tem

ptat alter ut fallat:Iuuat alter ut noceat.Nullius non insidiosus conatus:& sermo.Criminatões interim multæ:& delationes:& Zelotopię:& curæ:atq; ut plus noscas inexpiabiles aliquando offensiones.Generatim hæc memoro:sed bone Deus q̃ longum ab his malorum agmen consequitur? Trãsi ad candidatos.Hic uero mel:& delitiæ. Quottidie domus est plena molestiis:Non mensa: non quies :non cubiculum stomaco uacat.Proterue nimium petitur.Impudenter ambitur.Importune recurritur.Iracunde quoq; excipitur : quicquid id est quod modestius paulo respõderis.Si nõ spondeo illico is sum qui obsisto.Si spondeo non præsto quod dico. Inimicicię principum:Ipsorumq; actutum paratæ. Opus iniquius toto Cardinalatu non tracto: minorq; mihi est de Pontifice q̃ de Cardinali creãdo anxietas. His sollicitudinibus quãto dierum plus adimo: tanto animi tranquillitati adiũgo.Sed hęc quoq; audi:& tace.Non fit tandem ut scis:nisi quod cupit:qui potest.Inanis est aduersa contentio.Multa est eius potestas:Ingens nostra cupiditas. Vbi huius uel illius famelici cerberi horrere uidet iam colla colubris :statim Melle soporatam:& medicatis frugibus offam Obicit : ille fame rabida sua guttura pandẽs Corripit obiectam: atq; imania terga resoluit Fusus humi:totoq; ingẽs extẽdit antro.Ita mi frater:Occupat Aeneas aditũ custode sepulto:Euaditq; uiam celer irremeabilis undæ. Præsens ego declinare:quæ damno non possum.Cordi his esse intelligo:quibus sum pugnando inferior.Offæ quoq; aperire guttur nec olim Iuuenis : nec nunc senex institui.Id boni assequar longiorem parturitionem deuitans:quod parturientis eiulatus tam diu non audiam: minusq; tanto offendã: quanto diu minus parturienti non obsequar.Propter publica tantum ignominiosa conuitia dolent:propter priuata sunt risui.Vacuus enim omni Pontificatus cupiditate amici an inimici creentur :cum nocere aliter nequeant:magna animi communitate accipio.Vale ergo: nec propter litteras tuas de sententia decembris decessisse me puta.Senis.vii.Nouembris.M.cccclxxvi.

Cardinali Mantuano.

Expetere uideris reditum meum ad capiendum de nouis comitiis consilium.Fallit te amor Mantuane.Expers ego consilii sum: & tu errare per inscitiam nequis.Patre sapientissimo natus :ægregiam naturam sortitus : usu. xv.prope annorum edoctus :i magnis semper uersatus :uides iam uir quæ senes sępe non uident.Quo acies tua non peruenit mea minus aspirat.In dubiis nostris scis te rectore & moderatore me uti : nec chirographi illius imemor es:quo superioribus annis amantissime monuisti:discerem cautius negociari. Monitorem ergo meum admoneã? Atq; illi sim ductor:qui prælucere mihi in tenebris solet? Portare in siluam

ligna id esset:& solē facibus adiuuare. Praesentes candidatos tu praesens co/gnoscis. Illorū nemo te fallit. Tpa quoq; quid postulēt: qd tui ordinis ratio quaerat: quis nostrū quisq; uitet: ac uelit: qd te ēt deceat summae spei nobilitatisq; patrē non latet: nota hęc tibi tam sunt q̃ manus: q̃ digiti. Errare nisi uolens nō potes absit praesens ue sit Papiensis: nil accedit: aut decedit Mantuani iudicio. Te ipsum ergo hoc ē mētē a Dño datā attende: & qđ sine me times periclitari non potes. Vnū tantū cogente beniuolentia hinc usq; nō tam monebo: q̃ repetā. Scis quae in archanis condicta de te inter nos sunt: ac cōstituta. Ea semp spectent oculi tui: ac cōtemplentur. Idq; omni conatu attende (ut qđ facis) & facturū te scribis: & iam bonis cōsilia tua pbentur. Ad opus qđ quęrimus iudicio meo mali satis nō sunt. Proborū quoq; necesse est accedant suffragia. Verbū erat sapiētis Firmani semen nullū fallacius: q̃ cardinaliū inueniri. Pro frugibus saepe meti tribulos: & lappas: & Lolliū: neq; eandē in creatis: quę in creandis benignitatē cognosci. Prudens dictū integerrimi pr̃is ingratę mentes saepius cōprobarunt. Quē laudatę uirtutis esse cognoueris hūc: & grate futurū cōfidito: caeteris mea s̃nia multū ne credant deceperūt decipient. Veniā quęso da libere tecū agenti. Nō Papiēsis: sed amor suus hęc loquit̃. Ego ineunte Decembri ero tecū: ut puto. De iis rebus alter alterū audiet. Ad ieiuniorū tēpora si res protrahet̃ dierū ad bñ constituendū sat erit. Interim nulli fidē sententiae obligasse. Suspēso fuisse iudicio multū: ut puto ad libertatē deliberādi integritatēq; pertinet. Bene ac foeliciter Vale. Senis. vii. Nouembris. M.cccclxxvi.

Vicecancellario.

BReue erit: qđ scribā: sed necessariū iter te: ac me pōdus habebit. Lege pcor: & tace. Ad aestimationē utriusq; sic expedit. Tribuat pietate sua Dñs: ut pteritorū oīum uere obliti nouū hoīem induamus: & pstemus ambo: qđ scribimus. Bonorū nōmodo cardinaliū. sed xpianorū quoq; opus id erit. Ita uero si obseruabimus pmitto: nec charitatis par ui hoīs te penitebit: nec ego nō gloriari tāti pr̃is beniuolētia potero. sequēt̃ utilia multa cogitāda saepius ab utroq;: & horis oībus puidēda: sed illa imprimis ñ ueniēt quottidie ī hoīum sermonē res tuae: ac meę. Nos nō ridebūt qbus nr̃a mala sūt uoluptati. Nō lętabunt̃: qbus ambo: uel inuidię sumus: uel odio. Spes suas tā effuse nō pascēt: qbus alienae cōtētōis opinio crescēdi nūc aīum facit. Quiescēt iterim mētes nr̃ę: nō ad ipugnādū: nō ad repugnādū irētae. Interi quoq; officiis quotidianis nr̃a domestica iuuabunt̃: & q nobis domi famulant̃: uel foris nos colūt ī lętitia erūt: uidētes pr̃es duos momēti nō leuis: qbus coꝝ labor īseruit oli Calisti: post Pii uinculis iūctos ī antiqua charitate ad suū aliorūq; bñficiū degere. Postremo pater amplissime

quod natura magis q̃ ratio monstrat in longa:& continuata: & mutuis ob sequiis probata beniuolentia nil erit:uel tam difficile:uel tam alteri placēs: quod non alter ab altero sperare:& expectare:& impe trare facile possit. Fructus ii meo iudicio mirifici sunt quęrendi si sapimus:ac conseruandi. Iterum dico:tribuat pietate sua Dominus:ut præter.torum omnium uere obliti nouum hominē induamus:& præstemus ambo:quod scribimus. Præstare id ipsum ego fideli corde instituo idq; his litteris spondeo. Facturum te idē pro tua sapientia:& bonitate confido:quod antiqua merita nostra:& quasi quędam natura in ambobus conciliat:non sinamus oro cōmuni amborum dāno:& nota dissolui. Iungamus in Domino uiscera: & ad mutuum solamen animos copulemus. Tibi cæteris habundanti ad seruanda quæ habes fratrum gratia est necessaria. Mihi multorum egenti ad paranda quæ desūnt patrocinio tuo imprimis est opus. Hanc epistolam ueris affectibus scriptā quæso secretariis tuis seruandam ne des:sed in cubiculo condas:eo quidem loco:unde semel in hunc annum eam resumere:etsi uacat:ac placet relegere possis. multa aliquando melius nostræ:q̃ alienæ custodiæ permittuntur: & nostra:q̃ secretariorum manus plus fidei semper:& beniuolentiæ affert. In amicorum ego litteris nō tam ornatum:q̃ animum quęro. Vale. Senis. xv. Nouembris. M. cccclxvi.

Ioannes Petrus Arriuabenus Iacobo Cardinali Papiensi.

IN negocio Vicecancellarii probatur omni ex parte cōsilium tuum placent litteræ. Grauia & prudentiæ plæna sunt capita earū nihil in examinatum reliquisti. Quacunq; mente accipiat: nihil est quod de re ridere possit:& quod magni interest qualem Papiensem habeat iucundam illi non dubito futuram epistolam tuam. Ego reddenda ne esset consulendum putaui neminem. trito: & aperto calle ambulātibus minime opus est ductare. Si quid affuisset:quod uel ledere ęstimationem tuā: uel eius mentem cōmouere posset:alterius iudicii monitu tuo cōsilium tentassem:sed isthic nil tale occurrebat. Tum illud deuitandum duxi: ne unq̃ aliunde prælibatas audire possit. Deperisset omnis illarum fructus:& ad fucum omnia non ad ueritatem propositi tui enunciandam scripta esset suspicatus. Scis q̃ facile interdum uerba hominibus excidāt. Tum ille ad eliciendum callidus est artifex:& in consueta piscatione scit optime: ubi retia tendat. Laudo concordiam uestram:communi animorum quieti utilem: ac rebus utriusq; pernecessariam. Si Zephyri perflabunt: leui ac secunda aura portum attingere iucundissimum fuerit. Quod si forte medio mari uis tempestatis ingruerit: paratus in omnem fortunæ euentum Gubernator: nec cœlo nimium confisus sereno uti opus fuerit ad euadendum pe-

riculum remos anchorasq; expediet:quod interim securæ nauigationis sor-
titus fuerit in lucro deputabit procellæ impetū non reformidans firmo na-
uigio:ac nauiculariis oĩbus pręmunitus.abest nūc Vicecancellarius Pertuē
si secessu.Horum dierū qui usq; in quartā feriam sequentis hebdomadæ se
natoriis mūeribus uacāt:occasionē nactus accessisse puto ēt grauius quod
dam consiliū.Displicuisse uidet multis ex patribus studium quod hactenus
tam aperte amplificationi Patriarchę impendit.Deducta autem nunc re ad
fastigiū rotæ bñficio suo secedere paululū uoluit:ut absens inuidiā fugiat:re
diens uideat quo loco res sint:& ex tpe uel receptui canat:uel prœlium cō
tinuet.Patriarchæ promotioni:quod uunq̄ ueriti sumus:Vrsinus:& Spoleta
nus annuunt:uariis titillationibus expugnati.Rothomagēsis in furias ignē
q; ruit rentatus respondit suffragio se aduersaturum.Aduersatur & ipse : ne
aliquis fiat:nouas creationes minime necessarias inquiens immo de quibus
agitur:uel detrimētosas:uel minus utiles.Veneti tres quibus possunt: & su
is:& amicorum uiribus in Patriarcham armantur:& ipsi sibi magna repro
mittunt.Hic uero certissimam spem fouet auxiliis:quibus innititur Pontifi
cis potissimum:qui non eū ut uenetum : sed ut suum habere in animū indu
xit.De nouis his Senatoribus nullus adhuc consistorialiter habitus est ser
mo.Seruatur ut arbitror in cōmodius tempus:ut exploratis prius unius cu
iusq; affectibus certiore uictoria in campum descendi possit.Scio a Pōtifice
septem esse nominatos:quos se promoturū affirmauit . Lugdunensem Epi
scopum:de Fuso Vlisbonensem:& protonotariū Hesler.In his quattuor fu
giendas quottidianas esse Principū molestias.Tum Tirasonen̄.Vrbinatē:
& Patriarchā ut suos.Si rex pro filio:Dux pro fratre petierint se huius rei cu
ram ad Cardinales remittere.De nepote Racannatensi nulla prius adhuc
mentio.Orator Regius nondū rediit.Expectatur quid aduentu suo sit allā
turus.Si ille urserit:Parmensi iniunctū est:ut pro fratre ambiat. Quantum
Veneti patres profecturi sint in desideriis suis incertū est.fieri posset:ut eo-
rum impugnatio:uel illū excluderet:uel eo perturbationis rem traheret:ut
nouus aliquis fungus nasceret̄.Ego non ad interiora penetro: neq; harū re
rum peritus sum.Tibi fideliter scribo quę scio:quæ suspicor.Tu me nullius
auctorem nomines.Expediret ut hic esses pro Falcone nostro nuper reuersi
so:ut tu:& Mœcenas iunctis consiliis rem aggrederemini.Infirma res est si
ne te.Nisi nos uerbis fallit Vrsinus fieri posset:ut una cū Vrbinate admit-
teretur.Si ei locus esset deponerē stomachum .Plus esset:qđ placeret: q̄ qđ
offenderet.Ad Vicecancellarium redeo:obsignatas signo:quod misisti alie
nis manibus reddi faciam litteras tuas secutus mandatum tuum.Eius ad te
scriptas : & signum seruabo in reditum tuum . Illud non omittam debere

me tibi ob multa:neq; quicq̃ tantæ obligationis penitere:sed hoc præcipuũ
est:quod de me uel sentis:uel loqueris supra limites ingenii mei. Totũ hoc
bonitati tuę ascribo.Fides mea nihil est iferior iudicio tuo:neq; frigida:neq;
fallax apud te inuenietur unq̃:sed uide nedum fidem expendis :reliqua quæ
requiris minus attendas:& in eorũ trutinatione fallaris. Si enim illa nõ suc
cesserint tu in culpa fueris:qui nõ aduertisti:ut pcussa maligne Respondet
uiridi non cocta fidelia limo.Hæc ad tuas nouissimas hodierno mane mihi
redditas.Heri alteras ad uesperã habui septima mẽsis obsignatas serius q
dem:& lentius ad nos perlatas.Illis explicas te non decessisse e sentẽtia De
cembris.Recenses q̃ oino sit:& cõmodius:& quietius ẽe in parturitione nõ
adesse:& uerę inq̃ sunt rõnes tuæ:sed parce quęso respõdenti.In uocatione
qua uocatus es ambulare oportet:& seruire Deo:etsi uel Deo placerẽ uis:uel
hoibus absentia in fructuosa est.Ministeriũ tuũ nemini præstas ita nemini
in eo gratus efficeris.Si Dei:si ecclesię zelus comedit te descende in duellũ.
Munus erit tibi paratũ a Dño ẽt:si succubueris.Si pñtia:& terrena conside
ras:& illa te mouent:cũ illis cõsenti.Cõtumacię interdũ absentis nõ minor
est offensio:q̃ pñtis contradictionis.Militẽ si militiã in pugna dimittat de
sertorẽ appellant.Si constiterit semp est euadendi spes aliqua. Si rem bene
gesserit laudis: & glorię plurimũ.Si occubuerit:& gloriosus est obitus pul
chrumq; mori succurrit in armis.In militia uestra qd non omni ex parte fru
ctuosum?Deũ prę oculis habes.Conscientiã times.Illo remuneratore nihil
certius.Hac quieta nihil uoluptuosius.Hoies uereris:abiiciendi metus uiæ
multę.Obsequio illi quale ab amico uolũt cõtinent in amore.Ita in hac re
ambo dexteri esse nõ possumus.Si adhuc hoibus placerẽ Christi seruus nõ
essem.Melius est in altera lucrari:q̃ in utraq; perire.Nunq̃ mihi pbatus est
locus ille medius:ubi bonorũ:& malorum sensus abest.Hæc mihi succurre
bant priusq̃ lr̃as tuas legissem:& nisi me moueret auctoritas tua: ego alior
sum meis rõnibus traducerer:sed tanti prĩs:ac sensatissimi Dñi oraculo faci
le acquiesco.Ad Rothomagensem redeo.Cõsulit is solũ Lugdunẽ.creari:
postq̃ res Gallicę:promissa Legati ita exposcunt. Nihil necessitatis i Fuxo
inquit.Vlisbonẽ.dari regi nunc inopi:& mendico:unde Hispani potẽtis:
& uictoris animus irritetur stultũ esse.In Hesler nõ defuturas legitimas ad
innectendã morã excusationes.In tribus aliis:neq; paucitatẽ patrũ nouam
suffectionẽ expetere:neq; alienã gratificationem accedere.Immo discrimen
apertę offensionis reipublicæ Venetę suscarum postulantis adiri cõmodio
ra tempora expectari posse.Hęc ex me:ex aliis forte iteriora: & maiora au
dies.Matisconensis rediit.Neapolitanus nondum. Ab externis nihil omni
no noui.Valemus omnes in familia nostra.ego me Reuerendissime.D.V.

cõmendo. Romæ. xxii. Nouembris. M. cccclxxvi.

Ioanni Petro Arriuabeno.

AD Mœcenatis nrī uerbū: ueni quęso sedentē cōmouit. Appropo igiť: grās diligētiæ tuę habiturus uerbo: qs cape calamis breuis hęc papyrus ñ pt. Vale. Senis. die. xxiii. Nouēbris. M. cccclxxvi.

Ioanni Aragonensi. Cardinali pro xysto Pontifice Papiensis.

IN diē magis de indole tua spem bonā concipimus. Audiuimus de te hactenus multa psuasimus nobis multa. Regiā quoq; insti tutionē cognouimus ad mores tuos: & religionē te iuniore inten tā: sed lræ nūc tuæ ad nos date cumulū grandē huic spei fecerūt. Videmus circūspectionē tuā nōmodo grās ꝑ accepto Cardialatu meritas agere: sed plæno affectu ostēdere q̄tū nrīs laboribus debeas: & q̄tū sis paratus psolue re. Est prudētis animi inditiū oblati honoris cognitio: & uirtus ingēs ī alie nis bñficiis gratitudo. ad te assumēdū pria merita plurimū ualuerit: sed nec in te tua bonitas undiq; testificata minimū iuuit. Libēter te ī hūc gradū ex tulimus multo añ te extulissemus: nisi tpi fuisset magis q̄ nro iudicio obse quendū. Dilatū est nō repulsum desideriū tuū. Tunc tandē ipletū: cū nulli rei obesse ꝑdesse oībus est iudicatū. Gratulamur igiť tibi: q dicatus Deo iā es ꝑgratulamur: & nobis: q talē nacti filiū sumus. Esse te eo ī ecclesiā alo nō dubitamus: quē nobis significas: & facturū te oīa credimus: quæ tuę lrę cō tinent: ut ita præstes ētatq; ēt in dño exhortamur. Pręclara opa ꝑpria sūt Regii generis: ac sanguinis: nec a te Deus in ecclesia sua idē qd a mediocri bus exigit. Illis sūt satis æra tria in Gazofilaciū posita. Tuę sorti maiora cō ueniunt. Ideo sic mentē: sic actiones cōpara fili: ut q̄to genere præstas tāto & opibus antecellas: ac q̄to es maior p patrē: & domū tāto p te ipsum beni gnior: & humilior uidearis. Sic comendabiť in te assumpto ministerium no strum: sic tu assumptus in publica oium eris bñdictione. Aduentū huc tuū credimus desiderari a te. Eū ipsum desideramus & nos: qñ ergo p Regiam uoluntatem: & commodum tuæ circumspectionis licebit ad ueniendum te compatabis. Veniens uero tanta nostra: & fratrum nostrorum accipieris lę ticia: quanta tuis meritis: & spei de te conceptę debetur.

Florentinis pro xysto Papiensis.

CVpitis sicut significatū ē nobis eos psules dari ciuitatibus urīs. quoꝝ: nōnō doctria: & u'ta apd Apostolicā sedē. sed apud uos quoq; fides ꝑbeť putātes ad cōseruationē status urī eā re pluri mū ptinere. Proptereaq; optatis: ut añ ꝓuisiōes nřas: qd sit urī iudicii expe ctare dies aliquot nō dedignemur nos q ṗter alarū salutē & cōmoda popu lorū alid nobis ī dādis epīs ñ ꝓpōimus: tēp. āt urām sp amauimus: & saluā

uoluimus huic desiderio paterne annuentes significamus daturos nos dein ceps operam: quantũ cum Deo poterimus: ut cũ uacare cathedrales ecclesias dominii Florentini contigerit uestris petitionibus liberaliter satisfiat. Erit tamen gratum duas: aut tres personas meritis: & uirtute idoneas: semper proponi: ut in satisfactione publica etiam nos: quod melius sit offerre Deo ex nostro officio ualeamus.

Florentinis.

NOn tulerunt tpa: ut antehac ornare uestrã remp. Cardinali Ro. ecclesię potuerimus: sicut certe nõmodo optauimus: sed aliqñ ēt sumus conati. necessitatis nõ animi fuit oĩs dilatio. Scimus amori in nos uestro: deuotioni in apostolicã sedẽ: & nobilitati amplissime reip. eã dignitatẽ deberi: ut ergo bono aĩo sitis: & de gratia Sedis apostolicæ nõ diffidatis scitote nos in prima Cardinaliũ creatõe: cũ aliis: q̃bus data spes est satisfiet: habituros: q̃tũ cũ Deo licuerit rõnẽ reip. uestrę: p̃sertim si in eã p̃sonã inclinabit cõmẽdatio ciuitatis: quæ nobis: & Sedi sanctę p̃dictæ merito possit p̃bari. Experti aliqñ ad tuẽda publica uestra animũ nostrũ: & iam ad eadem ornanda Deo uolente experiemini gratiam.

Xysto. iiii. Pontifici Maximo.

MAgna ẽst pietas. B. uestræ in humilẽ seruũ suũ Papiensi: nõ rogãtem non expectantẽ: nec cupientẽ ẽt assumpsit ad Tusculanã ecclesiã. Eundẽ absentẽ: & p̃pter charitatẽ patrie supplicantẽ summa benignitate pręfecit Luceñ: In utraq; aperte declarãs: q̃ me amet: & in suis charissimis habeat. Cũ cogito de agẽdis gratiis nullũ genus uerborũ inuenio: q̃d uolũtati faciat satis. Puer sum: & loq nescio. Magnitudo meritorum superat oẽm conatũ scribẽdi. Quas tñ humilis ĩfirmitas põt ago: & habeo. Procũbensq; in genua dominũ oĩpotentẽ oro: ut pro me ipse retribuat detq; pietati uestræ uitã fœlicẽ: & diuturnã: & plenã gloria in cõspectu populi sui. Ego uero cũ nil aliud possim auctis bñficiis uestris augebo fidẽ: & seruitutẽ: & prædicationẽ noĩs beatissimi Xysti: neq; in mãdatis suis segnis unq̃ inueniar: mortẽ precans qua hora de ingratitudine cogitabo. Ipsi uero Lucẽsi ecclesię sic præero: & sic muneris mei ero memor: ut nullo tempore Beatitudini uestrę dati pastoris: aut plebi illi accœpti: & petiti sit penitendum. Cõmendo fidelem seruum eidem Beatitudini uestræ cui Dominus sit semper a dextris ne in æternum non cõmoueatur.

Stephano Cardinali Mediolanensi.

AGo sempiternas grãs pietati. D. V. in me: quę nõ passa est seruitorem suum confundi: quę illum fideli opera adiuuit: & ubicũq; opus cognouit re: & uerbo clementissime affuit. Video in diem

magis nonmodo continuari:sed augeri quoq; confirmatam beniuolentiam nostram:quã sic inter nos similia multa conciliant:ut impiũ sit officiis omnibus illam non colere. Nunciauerunt multi ex meis feruens studiũ.D.V. in petitione Lucensi adhibitũ:sed imprimis testimonio amplissimo præsul Agathensis suis litteris cõfirmauit. In quibus dixisse illam significat de sua non mea causa agi putasse:& ita rem adiuuandã sumpsisse:ut non Papiensi sed Christophoro suo uideretur adesse. Magnũ onus beneficii hoc est mandandum memoriæ:& intimis sensibus recõdendũ Deo sint gratiæ: qui me dignũ nõ amore solũ:sed suffragio ẽt tanti patris:& domini fecit:præsterq; pietate sua:ut illũ perpetuo mihi conseruem:quo duce ambulare fidenter:& semita charitatis errare non possim Mi pater Mediolanensis uicine in præsulatu:multorũ laborũ comes:grauiũ dolorũ socie: a deo semp dilecte: & exaltate mecũ ad dignitatẽ uestris præteritis ærũnis debitã amemus nos inter nos. Tradamus inuicẽ operas mutuas:& ita in Dño colligemus uiscera nña:ut nulla calamitas possit unq̃ dissoluere. Ecce Papieñ.uř i hoc totus ẽ.

Ioanni Cardinali Aragonensi.

PRo mea in amplitudinem tuã charitate duo his lr̃is contendo a te: Alterũ ut in bonã partẽ:quæ loquor accipias: Alterũ ut præsentem epistolã nemo præter te legat. Amici fides dãno illi esse non debet. Incertũ quoq; est mihi an oĩbus sit placiturũ consiliũ. creatus iã dudum es Cardinalis:& tribus prope iam mensibus solẽni more apud nos publicatus. Pyleus ẽt contra ueterem patrum consuetudinẽ missus. Accumulata deniq; oĩa:quę ptinere ad significationẽ nostri in te animi possunt. Expectabaris posthæc Romæ q̃primum:ut Pontifici bñdictionis sue opus ostenderes:& præsentia Regiæ prolis curia lætaretᷣ. Distulisti in hunc diẽ: ac differs:nec qñ sis uenturus ullis lr̃is nunciis ue accipitᷣ. Credo id sine causa nõ esse: patreq; sapientissimũ bene oĩa de filio cogitare. Etiã illud attẽdo non satis cõsiderati hoĩs esse in tanta isthic prouidentia rerũ aliter suadere. Quia tñ multa aliqñ nota sũt Romæ: quę Neapoli latent. Multa sciuntᷣ Neapoli quæ Romę ignorantᷣ:uideor excusandus:si ut te ego cũ causa puto differre ita tu me cũ rõne credas ad maturandũ hortari. Audi ergo & tace. cõferã breui:quę i utrãq; partẽ cõmodo esse:uel incõmodo possint. Scis quæ nup Fauentiæ acciderint. Scis quę inde sint cõsecuta. Nil horũ non iã palã est oĩbus. Hæc nũc tã longa mora ĩ tãta loci ꝓpinquitate:& in tã diu expetito cardinalatu nõ minus facile referri ad temporũ conditionem:q̃ ad tuas res domesticas potest. Vt uidelicet consortio illius digni non iudicemur cuius domus se a nobis offensam existimet. Hoc primum me mouet: medicamenta non exulcerationes probantem. Liberæ ut scis sunt cuiq;

cogitationes sunt:ac suspitiones: magisq; in malum semper: q̄ bonum incli nant iudicia. Adde quod cum tantus sis: quantum Deus esse te uoluit: accoe pisse iam Cardinalatum: & tamen ad locum exercendi Cardinalatus non uenire: significare forsan malignis animis potest te uidelicet dignitatem ip sam in precio habere: munera dignitatis despicere: & ornamenta eius pro bare: de ornamentorum consortibus non bene sentire. Libere tecū loquor: nil a tua mansuetudine praeter cōmendationem praesentis officii expectans. Vide nunc contra quid lucri ex praesentia colligam. Duo primum haec ma la: quae monstro uno aduentu defugies. Proxime autem ęstimare beneficen tiam acceptam uidebere: nec tam Regiis: q̄ nostris titulis insignem te cre dere: quod ad opinionem religiosę humilitatis plurimum pertinet. Patri de inde sanctissimo: qui te eleuauit: & unice diligit: summae eris laeticiae: intuēti apud se esse: qui & cōsolari senilem animum possit: & romanam rem firmis praesidiis sustentare. Tu quoq; cui a Deo gratia: & dexteritas ē: p te ipsum multa: & per amicos perficere apud eum ī publicis poteris: cum natura cle menti: ac facili sit: incedentiq; secum fideliter nil non ab eo sit expectandū. Porro autem gaudio ingenti eos afficies: qui tuam praestantiam uenerātur: teq; in suis priuatis adiutorem proponunt. Quos cum in assequendo Car/ dinalatu suffragatores habueris: ęquum est: ut cōsuetudinis quoq; tuae nūc uelis esse particeps. ii uero tam diu tua causa nil se egisse putabunt: q̄ diu tu a fructu adeptae rei abstinebis. Cōfirmabis quoq; in diem magis hos quos dico: & quos nūc habes amicos. Quos uero nō habes: etiam suauitatē mo rum: assiduaq; gratificandi diligentia tibi ascisces: ut huic fructui nil antefe rendum existimem. Hoc autem: etsi nihilominus uenturo anno: aut altero te facturum confidas: referre tamē in utrāq; partem ad plurima potest ma ture ne: an sero id feceris. Addam & aliud: Sunt apud nos nostra instituta: sunt mores: sunt ritus: sunt cerimoniae: a patribus ante tradita: & in hunc diem cura ingenti seruata. Haec ignorare imperitiae cuiusdam esse uidetur: Ineleganter tractare: naturę hebetis atq; ineptę. Quanto ergo maturius ue nies: tāto ocius disces perfecti Cardinalis opus implere. Etsi enim ingenio fecundo: ac facili sis: tuaeq; religioni addi quicq̄ uix possit: est tamē aliquid in nostris officiis: quod Romae melius: q̄ alibi discitur. Tuam quoq; Digna tionem non moueat: quod tempora aestiua propinquent: non satis Romā primum uenientibus tuta. Nam & Februarius nondum actus est: & ad ca lendas usq; Iulias: nil discriminis habet hic aer: mensesq; intercedunt quat/ tuor: consuetudine quoq; annua nostrum plaeriq; eo tempore abeunt: tibiq; in tam propinquo patris regno: si tunc quoq; abeundum putabis ad leuita tem ascribi nil poterit. Nō teneat quoq; te: qd ad ueniendū ita forsan istru

ctus nō sis: ut Regio filio conuenit. Nam satis Regio filio conuenit: quod bono Cardinali est laudi. Familiæ grandes: uestitus illustrior: abaci argento atq; auro in excelsum extructi: aulea quoq; peregrini cariq; operis: huiusmodiq; omnis pompa quæsita sęculi magis q̄ nostrę sortis esse uidetur. Cōponenda ita meo iudicio domestica sunt: ut non uulgi imperiti rumoribus: sed bonorum grauiumq; iudiciis seruiant. Sciūt omnes posse te omnia: sed facere omnia alienę fortunæ beneficiū putāt. Nolle oīa tuę tantum uirtuti esse proprium ducent. Non ęque autem potentem atq; imponentem commendat modestia. Hunc persæpe in officio necessitas continet: illum semp uoluntas. Loquitur sapientia. Erit illi gloria æterna qui potuit transgredi: & non est transgressus: facere mala: & nō fecit. Hæc cum ita se habeant nisi maius aliud grauiusq; impediat: quod Papiensis ignoret: ueni oro ad nos Reuerendissime pater: & q̄primum ueni. Promitto enim expectatus adueni es. Summa te lætitia Pōtifex: summa patres: summa omnis curia excipiet: neq; ex aduentu noui alicuius Cardinalis tantum gaudii: uel susceptum esse hactenus: uel susceptum iri in futurum intelliges. Multa publicum hoc desiderium suscitant: sed non in postremis anni ante hac septimi memoria: cum profitendæ paternę obedientiæ causa Romam uenisti. Præsentia tunc tua: & supra annos grauitas: oratio quoq; illa illustris: tā præsenti animo: & tam iucunda uoce in publico Senatu pro patre ad Pontificem habita: sic omnium cordi adhæsit: ut & iure nunc creatum Cardinalē te prædicent: & gratia incredibili Reuerendissimi Ioanni Aragonensis nomen circumferatur. appetunt etiam dies sancti: & dies parādę saluti ex toto anno idonei: Quibus diebus cum animę causa ab ultimis terrarum adesse homines soleant: tibi in ianuis prope edium tuarum hanc urbem habenti animæ simul: & persoluendæ gratitudinis officio: non religiosum modo est conuenire: sed pene etiam necessarium. Quare si ad ueniēdum inclinas: ad ueniendum te firma: si adueniendum te firmas: ad ueniendum te prępara: si ad ueniēdum te pręparas regio apparatu d̄ misso illū assume: & cum eo accelera: qui non tam diuitem: q̄ moderatum: & religiosum Cardinalem ostendat. Fœliciter uale Reuerendissime pater: atq; hanc epistolam lectam sic apud te cōtine: ut ne quem fidelis amici exhortatio pungat. Quod libenter: & libere facio opto per tuum silentium: ut facere sępius possim.

Iacobus Minutolus Episcopus Agateñ.

DEcrat hoc unum ad tuorum beneficiorum cumulum: ut postquā me & præsens: & absens tua Dignatio ornauerat: familiam etiā meam honestaret: quod nūc fecit officio Vicecomitis. Habebo perpetuas gratias nomini: numiniq; Papiensi: qui non spreuit preces meas

as.Fide & obseruantia germanum meum superabit nemo.Reliqua supple bit auctoritas tua.Mediolanensis desideriũ impletum est:per litteras quas nuper a Reuerendissima Dominatione uestra accoepit.Seruat illas:ut pupillam oculi. Respondet ac præ laeticia uix mecum continuit lachrymas. Tanti facit hoc nouum amiciciæ uestræ testimonium: ut supra illud nihil uideatur desiderasse: usq; adeo ut ego quoq; qui litteras reddidi magnam mihi uidear fecisse accessionem.Scio quanti sit futurum momenti hęc duplicatio exercitus:si res aut tempus exegerit. Certa uictoria quæ promitti uidetur facit:ut nos etiam bellum cupiamus:qui alias pacem:aut inducias summis optauimus uotis.Quid agamus nemo scire potest:quod enim nihil est non cadit in scientiam:nihil ociosius.Doleo sublatam mihi esse hanc excusationem cum non scribo:quod impedimento fuerint negocia.Omnia hic unius digito temperantur in demortui Lucensis locum spoletanus suffectus est in picentes haud nostris suffragiis:qui nihil ex illis præter stipem referemus.Hoc quoq; magnum est:neq; absuit a discrimine.Tanti est esse Cæsaris nepotem .sed uolenti & scienti non fit iniuria:neq; dolus. Ex Gallis nihil habemus noui.Reliqua & hæc sciunt uestri:qui Romę sunt.Quis eas ignoret?Fœlix sit Dignationi tuæ iter:& ecclesia:& patria.Impleat Deus omnipotens cogitationes tuę Reuerendissime.D.cui me deuotissime cõmendo Romæ.Octobris.x.M.cccclxxvii.

Carolus Berardus Cesennas.

GRatulor tibi Reuerẽdissime.D.maiorem immodum: quod breui tempore duplici auctus es dignitate duabusq; clarissimis ecclesiis:& locis prępositus es: & si enim uirtus probitas:ac doctrina:que in te summa sunt tuaq; amplissima in remp.christianam merita:uel hæc:uel longe maiora sibi iure suo exposcebant: Lætandum tamen fuit in tanta temporum peruersitate omniumq; rerum confusione tantum cum in Pontifice Maximo tum in Reuerendissimis patribus in te ornando studium:ac consensum extitisse:ut se beneficium accipere existimarent suęq; amplitudini consulere uiderentur:cum te summis honoribus dignitatibusq; cumularẽt:tibi quidem ut debeo gratulor sed multo magis ipsis locis quibus præfectus es gratulandum existimo:ut enim omittam quod tuus splendor: & amplitudo plus illis dignitatis attulit:q̃ ab eis acceperis: quid congruẽtius accidere potuit:q̃ ut tu Ciceronis Tusculano pręficeteris?qui cum summa doctrina eloquentia suauitate:ac lepore pręditus sit Ciceronis alũnus: & heres merito haberi:& esse debuisti.Quid porro Lucensi ecclesiæ:ac ciuitati gratius aut gloriosius euenire potuit:q̃ ut ciuem suum tot uirtutibus dignitatibusq; decoratum:quem uniuersæ Italiæ ciuitates:& hæc ipsa Roma

sibi aliquando pręsidere exoptent gubernacula reipublicæ tenere populiq; sui pastorem esse intueretur. Gaude igitur tu hoc tanto tuo bono lętentur illæ tanto præsule gloriosæ. Tibi precor clemens: ac benignus Deus dignitates istas fortunet. Illas uero tam diu dignetur cōseruare donec ad eum dignitatis fastigium euaseris: ut iam te non sibi duntaxat: sed uniuersæ reipublicæ christianæ pręsidentem totiusq; gregis Dominici pastorem intuentes gaudere nobiscum: ac lætari merito ualeant. Bene ualeat tua Dominatio Reuerendissima: cui me deditissimum seruulum humillime cōmēdo: ac deuoueo. Memineritq; obsecro eorū: quæ sunt apud Ciceronem scripta sapiēter. Vrbem colendam esse: & in hac luce uiuendum omnemq; peregrinationem obscuram: & sordidam esse iis quorum industria Romæ potest esse illustris. Iterum fœlix uale præsidium: & dulce decus meum. Romæ. Idibus Octobris. M.cccclxxvii.

Xysto.iiii. Pontifici Maximo.

SVm debitor Beatitudini uestræ omnia nunciandi: quę aliquo modo pertinere ad rem ecclesiæ iudico. Hæc quę scribam ex eodem genere sunt: & ex eodem obedientiæ genere prodeunt. Supplico humiliter: ut secreta omnia sint: nec ego quomodo libet nominer: nō debet bono filio charitas in patrem suum obesse. Iterum hoc secretum totis uisceribus deprecor. Nescio q̄ putet Sanctitas uestra nouum: & priuatum fœdus Senensium meorum cum Rege referre ad statum Apostolicæ Sedis. Si utile putat idem putandum mihi existimo: & Deo gratias ago: quod in Ianuis huiuscemodi consilia sint: sin damnosum censet uestræ curę particeps fio & tristante Domino non agit læticiam filius. Referam quæ per hos dies tractata apud hos ciues sunt. Eorum orator qui Neapoli agit priuatis quibusdam huc scripsit audisse se ex interioribus quibusdam aulicis Regiis: optari uehementer a Serenitate sua hoc fœdus: quod dico: sed ideo nō aperte peti: quod timeat ne ciuitas iudicet per subsidua data contra Comitem Carolum id ipsum quæsitum: & non tam adiutos Senenses: q̄ hanc coniunctionem sibi propositam. Hęc obliqua inuitatio diuersis animis accepta hic est: atq; eo magis mentes suspendit: quo iam bis est repetita. Sunt qui ultro offerendam Regi putauerint nullo prius a Beatitudine uestra consilio habito: nec causa nouæ missionis ad Regem oratorum in transitu indicata. Tantūmodo gratiis habitis de præbito illis præsidio: & gratulatione facta de montano recepto. Hęc pars ciuium nec exigua est: nec gratia parū hic ualens. Alii quibus cordi semper fuit antiqua ī ecclesiam Romanam deuotio: & sa..ius meditantur diuersum longe censebant: aientes missionem illā ad Regem non indicata prius causa Beatitudini uestræ: non sumpto prius

ab ea cõſilio nõ illa depreeata:ut hoc ipm̃ fœdus ſuſcipiat opus igratũ eẽ de ecptionẽ pręſeferre:ad cõmouendã iuſtam dignationem .V.B.ꝑtinere:quę collato exdimidia parte ſubſidio fructum honoris : & gratiæ totum deferri ad unum uideret.Magnis utrinq; contentionibus res ẽ agitata. Illis ſolum Regem his uero primum Beatitudinem ueſtram inde Regem ſpectãtibus. Nec ſine Beatitudine ueſtra:aut ſuo expreſſo conſilio fœdus ullum probã tibus. Vicit hæc ſanior: & prudentior pars: nec infrequenti conſilio populi decerni contra hãc ſententiam quicquã permiſit .Cum tamen ab hora .xx. uſq; ad quintam noctis extracta eſſet contentio : Secundo uero concilio : quod heri eſt habitum:cum partem alteram puderet neglectæ eccleſiæ Bo ni animum firmius fumerent paſſim cognoſceretur iactura publica ex ne glectu huiuſmodi itum in hanc ſententiam fere ab omnibus eſt ut duo ora tores primum ad Beatitudinem ueſtrã ueniant illi gratias agant:de mõ tono gratulentur.Regis obliquam poſtulationem proponant.Sciſcitentur num fœdus hoc probet : & num ſuſcipere id uelit : atq; ita omnia mode rentur ut Beatitudini ueſtræ placere itelligẽt.Oratores delecti hi ſunt frater germanus Cardinalis Senẽſis Iacobus nomine:& Laurẽtius boninſegnia equeſtris ordinis Princeps ſemper & ardens tam in Senatu q̃ in concilio po puli ad tuendam æſtimationem eccleſiæ:& preſtandam ſemper gratitudi nem Beatitudini ueſtræ:quæ beneficio ſuo iure debetur . Hic uir magnæ in tegritatis eſt magnæ cognationis:& affinitatum multarum.Proſequendus & accipiẽdus humane a Beatitudine ueſtra ꝑpter oẽm caſũ eccleſię.Repe to:quod ab initio dixi . Aut utilem aut inutilem iudicat Sanctitas ueſtra hanc nouam:& priuatam cum Rege coniunctionem.Si utilem credit ex arbitirio Sanctitatis ueſtræ illam ſuſcipient:nec cunctabuntur. Si ideo inu tilem putat quod aliena incrementa ſæpe nos premant : & per illam uetus deuotio populi huius ad alium ſit tranſitura : & ſuſpitionem multis Italiæ populis allatura in manu ſua eſt hunc exitum declinare. Reſponſum breue molle commune nõ feruens ſemiretentum inter labia: & dentes hoc ipſum præſtabit quod dico.Lucæ etiam ut inde quottidie certior ſio:idem ſed aper te temptat rex.Et neſcio in quam partem conſilii ciuitas inclinabit.Deus di rigat greſſus eorum: & corda.Ago gratias ifinitas pietati ueſtræ de Pallio dato de plænaria remiſſione conceſſa :& emolumentis capelli totum nouẽ brem permiſſis.Quicquid die illa ſolemni ex altari colligetur:non ex dimi dio ut admonet Sanctitas ueſtra: ſed ex integro ad eam fideliter perferam. Eram paratus cras iter Lucam arripere: ſed ueritus ne acceſſus meus eodẽ tempore in acceſſum duciſſæ ferarienſis incurrat: quæ & ipſa Lucam diuer tit biduo adhuc:aut triduo remorabor.Inde ibo:& breui rebus nouæ ſpon

se compositis ad piissimum patrem: & dominum meum xystum reuertar: cui Deus omnipotens sit semper a dextris ne cõmoueatur. Senis. xx. Octobris. M.cccclxxvii.

Hie. Balbanus.

MVltum diuq; dubitaui utrum post assecutam Luceñ. ecclesiam ut ciuis. D. q; uestræ Reuerendissimę obseruantissimus: & per litteras meas cũ debita reuerentia gratularer: an id penitus omitterem tanq̃ temerarium: & impudens: nec ætati ingenio: aut condictioni meæ satis conueniens. Hinc boni ciuis officium: meaq; in. D. V. Reuerendissimã seruitus hortabatur. Illinc amplitudo nominis: eius dignitas: auctoritas plurimum deterrebat. Vicit tandem patriæ amor: ac studium meum: quo talem scribendi audaciã: & si minus necessariam non tamen reprehendendam iudicaui. Itaq; ut ueteri prefatione utar: quod. D. uestræ Reuerendissimę: omnibusq; Lucensibus bene uertat non solum ipsius fœlicitati: ac fortunæ nostræ congratulor: sed inmortali deo gratias ago: quod ad gubernandam regendamq; Luceñ ecclesiam. V. Reuerendissima. D. potissimum delecta est: cuius maiestas summis parta uirtutibus tantum splendoris: & gloriæ allatura est reip. nostræ quantum uerbis exprimere aut cogitare nemo posset. Beatos equidem duco: quibus dei munere datum ẽ: eum antistitem habere: qui summa ꝓbitate: integritate: iusticia: atq; prudentia prædítus sit: sed multo beatiores si tantis uirtutibus doctrina scientiaq; accesserit. Nam quem admodum e Platonis sententia fœlices sunt illæ ciuitates: qbus sapiens: aut Sapientiæ studiosus imperat: sic fœlix est habenda illa ecclesia: quæ talem nacta rectorem summa cum iusticia: & ęquitate administratur. Quod quia dubitare non possumus quin ecclesiæ nostræ bene consultum: ac recte prouisum fuerit. Neq; enim nunc uerendum est quod multis i locis euenire perspicimus: ut Principis ignorantia ecclesia male regatur: aut nullum sit discrimen futurũ inter bonos & malos: doctos & indoctos: ęquos & iniquos. Nota est omnibus singularis in omni re iusticia ac prudentia uestræ Reuerendissime. D. quę nõ patietur hoc lucensi ecclesiæ accidere: sed pro meritis cuiusq; honores ac sacerdotia decernet ipsamq; ecclesiam summo cultu ac religione excolendam curabit: ut quam sui antecessoris diligẽtia satis ornatam: & istructã accepit: eam q̃ ornatissimam amplissimãq; reddat. Quo circa omnibus profecto Lucensibus est gloriandum de tanto ac tam optimo præsule: qui maximo honori & utilitati reip. nostræ semper est futurus. Ego uero pro uirili mea tantum gaudeo: & gratulor quãtũ præter alios ciues plus debeo Reuerendissime. D. V. pro mea ac fratris mei Timothei precipua in illam obseruantia. itaq; si fui in scribendo audacior q̃

æquum fuerat.id feci testificādi ac declarandi offici mei causa: fretus singu lari humanitate.D.V.Reuerendissimæ quam ad extremū oro:& obsecro: me in numero eorum habēdum existimet:quos sui optimos cultores:& ob seruatores esse nouit.Quanuis enim re ipsa par illis esse non potero uolun tate tamen ac studio eos si non cero saltim æquare conabor.Bñ .ac diutissi me ualeat.D.V.Reuerendissima cui me unice commendo.Ex urbe. xxiii. Octobris.M.cccclxxvii.

F.Cardinali Mantuano.

QVod etiam Lucensis sim factus nō sine grandi patrocinio tuo ē factum.Vsq; eo toto studio incubuisti ad causam:ut cōpetitores uenientes ad te minus amice acceperis: & Iurgiis uexatos dimi seris.Id habeo gratiam:qualem & quantam Papiensis potest.Ad referen dum nec immemor ero nec segnis.Interim debitor:& persolutor sit Deus. Litteræ Regiæ importunæ sunt nimis.Ipse etiam imperiosus nimis. Facili tas nostra horum est causa.Plus æquo uicinum : & subditum expertūq; qd in utranq; partem possit ecclesia ueremur:atq; suspicimus. De sabello non satis enigma intelligo.Scribis enim.ss. si res nostræ firmæ essent affirmarē exclusionem sabelli firmam esse.ss . Aut infirmitas quam uereris in nobis est:aut Pontifice.Si non in Pontifice satis multi sumus ad eius animum con firmandum.Si nos uacillamus : & Pontifex urgeat de casu est nobis timen dum . Ad reditum absentium si res protrahetur aliquam salutis uiam forte Deus inueniet. Tu interim ex cōdicto nostro sta in acie:& pugna: & pedē ne refer.Mandatum mitto ad Carolum Cremonensem:ut mones. Da ope ram ut sine condictione assequendæ possessionis omnia fiant:& mihi ex cō suetudine nostra non negetur regressus . Reliqua ex ipso Carolo .Quod de ualitudine mea Roma non potuit:& Roncilio non est assecutus id ple ne præstitit Monsindolus meus.Sic ualeo ut melius nūq̄.Tu etiam Vale spes & consolatio mea.Ad.ii.Octobris.M.cccclxxvii.

G.Lollio.

OBitum matris:æquo non solum sed forti animo pertuli:obeunda illi aliquando erat dies quæ uitari non potest.Eo autem tempo re est obita:quo matura omnia erant.Nihilq; acerbi deflendum restabat.Ad solamen autem mentis id plurimum pertinet:quod piæ Matri nil nostra bono filio:& uiuenti est & mortuæ prestitum . Ipsaq; in domino moriens in Abræ nunc sinu quiescit.Tibi gratias habeo pater Lolli: quod amantissimis litteris consolatus es me & uicem illius in doluisti.Suburba na nostra si minus lęticiam ex suo accessu post hac sentiēt: lenire saltem ex nostra consuetudine suum desiderium poterunt:faciundum nunc curo eius

sepulchrum breueq; epitaphium iam cogitaui: Quod mitto ad te ut illo in specto Aristarchus sis mihi. Matrem alloquor filius nō tam cōsuetudinem q̄ affectum secutus. Tu id tace: & corrige: & Vale: & rescribe.

Viua Deo defuncta mihi Constantia mater.

Petro Acciaiolo.

Q Vanto dolore me affecerit dulcissime petre: immatura mors carissime atq; optime sororis tuę testis mihi est Deus sensuum meorum iustus interpres: testes etiam oculi qui ad primum nūcium huius calamitatis tam multas lachrymas effuderunt: ut haud sciam an funeri materno totidem sint præbituri. Tetigit primo mentem bonitas integerrimæ adolescentis meusq; in eam amor singularis quem merito uirtutum suarum non secus ei semper impendi: ac si eadem patria iisdemq; parentibus esset creata. Tum tuus: & fratris optimi meror quo sciebā necesse esse: uos opprimi ob summam pietatem quam ei uiuenti continuo præstitistis. Huc etiam accessit cōmunis omniū mortaliū: ac misera cōditio apud quos in tanta sæculorum labe siquid pium est si castum: & a cōmuni scelerū contagione intactum id nobis fortuna obstinata quadam sententia antea omnino adimit: q̄ dederit & quos imprimo lucis uestigio sublatos oportuit eorum uitæ precipue fauet. Sed quid amplius miseri homunculi possumus? Num me si Deus consortio bonorum indignos nos iudicat ob eam tamen rem afflictari tantopere conuenit? & lamentis continuo quęrere quod esse iam aliter & immutari non potest? Lugendam non diffiteor uicem tā egregie sororis: & iustas lacrimas naturę reddendas: nam & ego qui te ipsum cupio consolari parcere oculis non potui & in huiusmodi iacturis inmotum se omnino prestare uix hominis esse existimo qui & bonitatis: & rationis sit particeps. At tam diu in squalore iacere noctesq; ac dies misere angi reuocādo sedulo mentem ad desiderium mortuę: quid hoc mediussidius ē aliud: q̄ & tibi qui gemis & illi quam gemis iniuriam facere? Tum cogere amicissimos tuos quibus tua salus est curę non minus tuo q̄ sororis luctu sollicitos esse? Neq; enim cuiusq̄ lachrymas flagita bartholomea quippe quas usui nullo sibi esse intellig t: quin siquis defunctis est sensus qui certe est maximus dolet potius pii fratris mestitia cuius non dum satis firmatę ualitudini nulla re magis uidetur posse noceri q̄ assiduis angoribus. Volo igitur mi petre: si per dolorem tuū liceat: tantisper mihi aures patienter accomodes: dum quæ mente agitaui non multis expono. quę ipsa si ita ieiuna fuerint & inualida ut ad leuandas lacrimas tuas non multum attulisse uideantur at spero motum te uoluntate & fide optima Iacobi tui cōcessurum id cē amori: quod epistolę dare nequiueris. Et enim cum mente mecum requiro que

nam sint illę causę cur exitu eorum qui nobis cari fuerunt tam diu lugea-mus. Has demum reperio uel potissimas esse ꝙ aut eos commodis suis aut nos nostris aut utrisq; insimul & nos & illos uidemus orbatos. Quod tibi cum amissione sororis forte eueniat: ac non tam tua causa q̄ etiam sua afflictier nitar in hac exiguitate īgenii ostendere: nec tua causa nec sua admodo lugendum: ut scias hoc loco ut in ceteris multis opinione magisq̄ re nos laborare. Quid enim dicemus incommodi hanc nostram mortē perpessam quę tam sancte atq; integre cum domestica disciplina tum bonitate naturę cōtinuo uixerit. Vt singulis non dicam diebus sed horis: & odio labefactae senilis: & spe futurę beatitudinis suppremum ei tempus appetendum uideretur? Quid enim uita hęc nostra quam mortem uerius diceremus in se habet boni? quid commodi? quae molestiarum continuatione nos semper habet sollicitos semper terrore aliquo uersat: ac nunq̄ uacuos esse sinit insurgentibus calamitatibus. Hinc morbi & obitus filiorum assiduo urgent hic exilia & nostra & amicorum patrięq; etiam calamitates sedulo premunt: finisq; mali unius gradus est semper alterius: ut qui mortem rerum omniū optimam iudicarint ii soli uere statuisse appareant non eo solum ꝙ sit erūnarum omnium quies: sed ꝙ totiens ī doloribus nos emori non sinit. Sed ego hec pretermitto quę grandiorem paginam quęrunt. Redeo ad Bartholomeam. Hec igitur quod ad uita superfuit omnibus iis rebus ē functa que a pudicis mulieribus expeti possunt aut non expetita: cara si acciderint: esse consueuerunt. Parentibus orta est & genere & extimatione suae ciuitatis primariis. Educata ea cum pudicitia: ut bene agendi consuetudine nil ęque iam sibi esset cognatum ac religio & sanctimonia morum. Venustate insuper & forma egregia quam magis pudore atq; modestia q̄ ulla impensa curaexcoluit. Maritum porro maturis iam annis experta est quo cum sic uni ce uixit: ut ne minima unq̄ īter eos querela dissidii ullius causam prębuerit. Ex eo liberos tulit: & plures: & omnes indolis spectatę quos si adultos non uidit: ne utiq; uidit ea quibus interdum dolore adducti parentes natorum funera cogūtur optare. Habuit postremo teq;: & Donatum Germanos ea uirtute ac gratia (ne sit in ueritate crimen assentationis) eo in se amore atq; pietate: ut etiam si cetera defuissent his tamen solis beatam se merito posset appellare. Tum aspexit quod unum semper optauit ex grauissima & diuturna corporis uexatione ita te liberatum: ut pristina incolumitas esset potius speranda q̄ aliud grauius pertimescendum. Postremo incidens in supremū diem ita ex hac hominum colluuione decessit. Vt mors eius anteactę uitae testimonium faceret nihil eorum omittens: quae ad futuram beatitudinem spectare uidentur: quin ut percepi ex iis qui affuerunt delato ad se domini

corpore cum & membra iam pene essent consumpta:& anima ægre retine
retur orauit sanctissima puella e cubili ad terram nudis genibus :statui indi
gnum omnino rata tantum a se sacramentum aliter suscipi:quo loco lachry
mis multis deflens sua errata:si qua in uita cōmiserat :haud multo post in
conspectu dilectissimi coniugis :in cōplexu amantissimi fratris: Deo a quo
accoeperat animam reddidit.Hic tu mi charissime Petre quid pertulisse ma
li hanc tuam contendes:cuius uitam tot iam dierum luctu requiris? quid nō
potius boni adeptam? quę perpetuam requiem cum assiduis molestiis mor
te mutauit:atq; ita uixit dum uixit:ut accessio paucorum annorum nō tam
aliquid addere superiori fortunę suę iā posset:q̄ demere . Num quęso si (q̄d
Deus auertat)continuos filiorū obitus coacta esset sentire: chari item con
iugis perferre ruinas :quæ multæ semp ĩpendent: non facultatibus solū:
sed etiam uite:Vestrum utiq; mortē aspicere: quos habuit uita chariores:
num unq̄ miserendum magis aflictę fuisset:q̄ nunc cum rebus his omnibus
integris contenta excessit? Quā misere bone Deus mentem pię adolescen
tis dolor uersasset? quo tumultu animum distulisset? si quid aut ĩ aliquo ue
strum:aut in utroq; grauius accidisset. Tumet nosti sensus germanę : atq;
adeo expertus es in tuo hoc diuturno langore : quem illa sic tulit dolenter
& anxie:ut donec inter spem metumq; pependisti diligenter sit asseruatū:
ne quid quod te periculosius urgeret ad eā nunciaretur. Num deniq;:quod
iam fieri non poterat :sed tamen quia mortales sumus si factum fuisset : ut
ea mores mutasset num oro longe tūc magis non suam modo sed tuam in
simul sortem deflendam censeres? ac iam uita eius odio esse inciperet: cu-
ius nunc mors tanti doloris est causa? Nescimus mi amantissime frater:q̄d
uotis precemur:ducimurq; ut plurimum cōmuni omnium errore: atq; ut il
le inquit :ea sępe miseri expetimus: quæ omnino non impetrasse melius fo-
ret . Has ergo calamitates & dolorum causas cum illa decessu suo uitarit :
quis uel paululum modo sanæ mentis nō secum melius actum fatebitur :q̄
nobiscum qui in hoc procelloso mari singulis momentis expositi sumus for
tunę ludibrio? At inquies fortasse : si non sua uestra tamen interfuisse illam
diutius uiuere. Amantis seipsum id est non ueri fratris officium præstantis:
Sed esse per me liceat:Id ipsum quale sit oro consideremus . Magno sola-
tio & consolatione non parua priuatum te eius interitu fateor : qua cum &
partiri curas tuas:& cogitationes tuto poteras credere : quā sæpe uidere:sæ
pe affari:cuiusq; in beniuolentia iucunditatis plurimū accipere.Hocq; solū
est illud cur ego dolēdū tibi aliquātisper assentiar:& primis lachrymis igno
scendū.Q̄d ipsum tamē cū angustiis cōpensatū q̄s deinceps ea uiuens po-
terat subire : magna ex parte leuatur.At cōmoda rerum uestrarum si requi

rantur:& perdita morte ſua lugentur . quæ oro poterant hæc ipſa cõmoda
eſſe? Ceſſerat primum domo paterna:ceſſerat cognatorum familia :marito
q; ſic iure coniugii erat addicta:ut præter ortum eorundem parentum iam
nihil amplius cum ea uobis eſſet cõmune : totaq; cũ ſarcinulis ſuis ĩ aliam
gentem cõmigraſſe uideretur : ac iam cura filiorum quos in dies gignebat
auerti eam oporteret a cuſtodia fratrum. Huc adde:q; ei uiro fuerat nupta:
qui etſi genere ſat clarus bonitate autem melior eſſe non poſſet : uitio tamẽ
communium temporum non iis erat in ſua republica opibus:ut uos & præ-
ſtare ab offenſionibus tutos : & ſubleuare ad honores dignitateſq; poſſet;
Cuius tamen in utrunq; ueſtrum ſummam beniuolentiam æſtimandum
non eſt uxoris amiſſione eſſe deletam. Nam & defunctæ memoria : qua ſæ-
pe:ob eximiam eius in ſe fidem tangi animum ſuum conueniet: & charitas
filiorum:qui ſuperſtites matri reſtarunt uinculo erunt uel maximo ad con-
tinuandam affinitatis coniunctionem:ut iis uiuentibus dubium non ſit ta-
lem in uos:& opera qua poteſt:& animo ſimul futurum qualis antea om-
nino extiterat. quod ſi ita eſt mi chariſſime Petre; quid tibi reſtare itelligis
quo te angi ulterius cẽſeas oportere? Vides ut reor: nec in tuis : nec in ſuis
rebus:& iacturam ullam ſic grauem eius exitu factam:ut tantis ſit lachry-
mis proſequi digna : hoc ſolo minus commode tecum fortunam egiſſe ; q;
abſentis deſiderium eſt tibi relictum: Illam uero q̃ diu nobiſcum fuit perſan-
cte uixiſſe : omnibus prope bonis eſſe perfunctã : uita autem ita ceſſiſſe:ut
ei nec tardior mors:nec alia mors q̃ quæ obtigit fuerit optanda . Sed illuc
uideo te ſæpe humanitas reuocat luctuoſum ſororem amittere :luctuoſum
tanta ſuauitate priuari. Non omnino repugno : ſed num luctuoſius multo
eſt parentes;fratres:filios adimi? quorum uita charior eſſe ſolet. Cogita pau-
lum ſi hæc dura ſors in fratrem potius q̃ ſororem cecidiſſet: quonam modo
tuis rebus eſſet conſultum:& quid tibi in tanta orbitate agendum putares:
atq; ita maioris æſtimatione leuius detrimentum pati condiſce. Tum ante
oculos pone innumera aliorum exempla :quos fortuna non in hac re mo-
do;ſed in omni genere calamitatis aſperius uerſauit : quæ ſi minus dolori
tuo ſuccurrunt uerte cogitationem ad patruelem tuum equitem ornatiſſi-
mum:cuius ut omittam parentum obitus: ſed adhuc pene infanti iacturas
mox facultatum :in publicis uectigalibus ciuiles fluctus in quibus ſæ-
pe eſt uolutatus:ſororis interitum:quæ uiro ſuæ ciuitatis primario erat con-
iuncta :quod nam id & uulnus fuiſſe putandum eſt? cum uno tempore eie-
ctus patria:in terra aliena exul paucis horis tres iam adultos filios tulit ad
rogum? Quid huic infligi grauius poterat? quid magis acerbum? Attamen
ea cuncta ſic tulit grauiſſimus uir:ut & ſua maiorũq; uirtute ſe dignũ p̃ſta

ret. Huius tu mi frater in tuo hoc luctu animũ imitare:eo ẽt magis q̃ & dã num tuũ ẽ leuius:& minus urgeris aliis calamitatibus. Hæc cũ cætera par sis fratri charissimo: hac sola re uidearis iferior:qui ut audio sic ad fuit infra cto aio langori sororis: sic exitũ eius ingenue est passus: ut & gloriosæ men tis: & summæ constantię documẽta nobis pmaxima dederit. deniq; hoc te cũ fac sæpe memineris: transgressores mandatorũ Dei nos esse: puniriq; a se errata hoiũ flagellis eiusmodi: quæ cum eueniant corrigendos esse potius errores nostros: q̃ supplicia lugenda: cũ pręsertim ea sint clarissima indicia diuinæ erga nos misericordię. neq; enim ut nosti: castigat Deus nisi quos di ligit: & i suos elegit: unde per Ezechielẽ prophetã ad Hyerusalẽ loquitur. Iam tibi nõ amplius irascar Hyerusalẽ: zelus eni meus recessit a te: & Hie ronymus noster. Magna inquit est ira quando peccantibus nõ irascitur De us. Postremo id quoq; nonnunq̃ succurrat: te graui morbo cœpisse te respi rare: non omnino uires esse receptas: facileq; assiduis curis in eandẽ calami tatem recidi posse. Tum tuos oẽs: Auiã: cognatos: fratrẽ: amicos: meq; im primis anxios pendere periculo tuo: nec ante quieturos: q̃ abiecisse te ex aio mœrorẽ oẽm audiuerint. Da ergo amori in te nostro: da precibus quod tan topere cupimus: ac per te liceat aliquando hac nos leuari sollicitudine. nam si mœrore: & luctu hæc nostra in uitam posset restitui nõmodo lugendum plęnis oculis nobis censerem: sed alios item precio conducẽdos: qui suas la chrymas nostris adiicerent. At cum hoc totum munus inane sit ac uacuũ: nec mortuis qcq̃ prosit: uiuis uero plurimũ obsit: ignoscamus nobis metip sis: & discamus modice ferre: qđ iam aliter nequit. Restat tibi altera soror: nec uirtute: nec sobole filiorum: nec coniugis fortuna inferior. Restat aman tissimus frater qui uel solus dum tibi supererit: nõmodo unius sororis: sed ne multarum quidem mortem censeas a te magnopere lugendã. Quãq̃ mors ea non est appellãda: quæ sempiternæ uitæ est causa. Nec enim si ex hac ui ta migrauit: & Deo tñ æstimandum non est illã non uiuere. Viuit mi dulcis sime Petre Bartholomea nostra: & quidẽ ita uiuit: ut uita hęc eius usui maio ri nobis q̃ pristina esse possit. Neq; enim dubito cum a primis annis in ca stissima domo pudice sit asseruata: cum maritali iuri religiose inseruierit: cũ natos ex se susceptos tanta pietate aluerit: cum deniq; suprema hora euoca tionem Domini patientissime tulerit: quin sanctissima anima ex hoc cali ginoso carcere ad patrem ęternum beatorumq; sedes protinus euolarit: ibi q; fruatur sempiterno sanctorum consortio. Ea igitur e cœlesti sede ad nos sæpe despiciẽs: quos amauit tãtopere: a qbusq; tam pie dilecta est: miserebit laborũ nostrorũ: deoq; assistẽs cõtinuis precibus amãtissimos frẽs nõ sinet periclitari. qđ ergo ad nos attinet: colamus ppetuo tã sanctæ fœminæ meõ

riam nõ lachrymis si fieri põt:sed gaudio: & exultatiõe. Tum optemus neq; in uita:neq; i morte nobiscũ deterius agi. Habes epistolã mi Petre maiorem multo:q̃ ab initio statuerã:quę si tuo dolori aliqua ex parte ꝓfuerit nõ est cur operã frustra desumpserim. Si minus:credo nõ rem sed animũ scribẽtis expẽdes:ac tibi hoc tpe ab amicissimo tuo; quoad potuit satisfactũ putabis. cũ uero mẽte paululũ quieueris rñdebo amãtissimis lr̃is quas a te ꝓxie accepi: simul tecũ una cõmentabor quo pacto studia tua absq; offensiõe corporis sint ꝓsequẽda. Nã a pria epistola ad ultimã sic stilus tuus usq; succellit ut omnia sint de te non multo labore expectanda. Vale. Florentię quarto Idus Augusti. M.cccclviii.

Iacobus Cardinalis Papiensis Iacobo Volaterrano Secretario suo.

NOn erit forte labor inutilis Iacobe rescribere orõnẽ hãc meã quã meo chirographo scriptã ad te mitto: habitã initio lectõis meę in Gymnasio florẽtino i adolescẽtia mea. Memor sum cõmẽdatam eã tũc fuisse a pstantibus uiris illis qdẽ ueteranis: & eruditis: q honoris cã dignati sunt me tyronẽ audire tũc primũ i aciẽ descẽdentẽ. Tu uel rescribe si placet: uel serua. In euoluẽdis scriniolis nr̃is ueteribus: & pene uetusta te cõsumptis multa eiusmodi reuenerũt ad manus meas. Romæ cũ erimus credo iueniemus ẽt legatiõnẽ Cardinalis firmani ad Genuẽses ꝓ pace iter eos firmãda: quã memini tũc scripsisse instar itinerarii cuiusdã: ꝓ ut pluries monui te ut faceres: & cœpisti anno pterito cũ ab urbe huc uenimus: ubi & nõnulla nr̃a mãu mutauimus: & addidimus: nõ tã ut emẽdaremus q̃ ut tibi animũ ad ꝓsequẽdũ adderemus. Vale. Molzæ dicito mãdati nr̃i sit memor: & tu Frosinũ urge ad opus iniunctũ. Vale. Ex Sindolano nostro.

Leonardus & Carolus Aretini.

F. de la Molza Mutinensis Cardinalis Cubicularius.

Oratio uero de qua supra: hæc est quę sequitur uidelicet.

MInor natu cũ sim ex his oĩbus: quos mea tẽpestate hunc locum docendi cã ascendisse meminerim: uereor ne qs uestrũ existimet hoc me onus quod sustuli: magis adeo temeritate quadã: & iuuenili errore deceptũ: q̃ ulla satis certa aut excogitata ratione sumpsisse: quod ego cũ sæpe mecũ tacite uolutarem: & q̃ longe poteram memoria mea repeterem qui dudũ uiri: qua ætate: quo usu: qbus ingenii: & naturę muneribus instructi: in eodẽ hoc ipso curriculo summa laude: & cõmendatione fuerint uersati: cũ insup meæ iuuẽtutis cõscius forẽ: imperitiæ haud essem ignarus: susceptũq; munus cũ uiribus nostris sępe cõferrem: in eã potius sniam animus inclinabat: ut longe tutius esse arbitraretur eam prouinciã oĩno relinquere: i qua retinẽda maior ignominiæ metus: q̃ laudis spes ulla uideretur inesse. Videbam primũ q̃ durę meę partes essent futurę: qui iis uiris hoc loco succederẽ: quibus cũ scirem me nulla i parte posse accedere haud tamẽ

nescius eram:q̃ turpe esset uideri oĩno dissimilem. Illud ẽt succurrebat multo mihi honestius licere his potissimum annis in quibus discere: q̃ decere cõmodius possem aliorum dedere me disciplinis: q̃ rẽç deditos retinere:ac ueluti militię expers tirunculus:de bellicis rebus sentẽtiam ferre itelligebã. Deniq; q̃ graue eẽt hoc onus:q̃ dispar ceruicibus nostris:quę mihi ad id sustinendum deficerent:q̃ magno esset impedimẽto desuetudo facundiæ: nouitas fidei: auctoritati ætas:cõmoditati ingenium. Rursus cum animaduerterem q̃ pauci reperirentur:qui sibi hunc laborem deposcerent:aut ultro delatum reciperent: uirosq; doctissimos qui id facere ægregie possent:aut maioribus rebus intendere:aut eiusmodi defunctos officio:& quasi decurso iam spacio quieti se:& ocio tradere: futurũ nemĩnẽ arbitrabar:cui si nõ oĩno uires:at nostrũ hoc saltẽ officiũ non probaret̃:q quod alii nullo negocio summa cũ laude agere possẽt:id ego ipso magno labore:minimę spe glorię: maximo dedecoris metu susceperim. Fructũ insuper studiorũ cũ mihi persuasissem uiridẽ adhuc:& dulcẽ oportere non semp in umbrã:& tecto delitescẽdum:prodeundũ aliqñ in lucẽ: temptandãq; uiã:ut inquit summus poeta:qua nos humo attollere:& uictores p ora uirũ uolitare possemus. sperabam hoc quoq; iuuenile inceptum posse non uenia modo:sed cõmendatione etiam dignum uideri. Cum porro legissem hac ipsa ætate:aut ẽt inferiori multa ab adolescentibus ausa esse summa cũ laude:annosq; nonmodo dignitati eorũ nõ obstitisse ac gloriæ: uerum ẽt magno imprimis adiumento fuisse:Demosthenem admodũ puerum actiones populares sæpe habuisse:Caluum:Cæsarẽ: Pollionem. L. Crassum: cõpluresq; alios iuuenilibus annis grauissima iudicia suscepisse:Augustũ deniq; Cæsarem annos. xii. natum Auiam suam pro rostris laudasse:nullo modo uerebar ne quod illis idętatis adolescentulis summis in rebus in cõspectu populi:in ciuiũ:& patrię discrimine laudi dabatur:id mihi in hac tantula re incoetu paucorũ: in hoc breui:& angusto Gymnasio uitio uerteretur. quibus ego rõnibus excẽplisq; adductus hoc pondus:& si aliis leue mihi uero grauissimũ subii:quæ si a uobis improbant̃:sit in culpa nostra temeritas:cõisq; hic error cũ clarissimis adolescentibus esse putet̃:sin uero quod potius reor:& ratio suscepti muneris iudicio uestro ꝓbat̃:& officiũ placet: magna equidẽ spe reliquũ nostri laboris aggredior:ac primũ quoniã ita mos tulit:ut ab his:q hanc ꝓuinciã sustinerẽt oratorię lectiõi cõiũgeret̃ poemata:idq; a meis pręceptoribus memini factitatũ: nos quoq; eandẽ uiã igressi:q̃tũ ifirmitas nr̃i igenii patietur haud sane imerito extollemus. Res eñi pclara est:& olim ꝓrius cõmẽdatiõe dignissima:atq; ut poetarũ conatus oĩs huc fert̃:ut aut ꝓsint:aut oblectẽt: aut ẽt utrũq; simul efficiãt:nos itidẽ utrũq; secuti utilitatẽ prio:iucũditatẽ

postremo laudabimus. Quæ duo dum assequi conor quæso me ut cœpistis attente audiatis. Vestra etenim benignitas & orationi demet timorem: & iuuentuti meæ fiduciam faciet. Vt igitur ab incunabulis nostrę eruditionis exordiar: qui melius: q̃ poetę aditum ad doctrinam patefacere possunt? qui facilius animos pueriles ad studia allicere? qui iucundius retinere? qui commodius eorum mores: & instituta uitę formare? qui deniq; copia & ornatu uberius: ac lautius rude ingeniū alere? Hii enim qui modus: quæ structura orationis existat: uel cæteris elegātius edocent. horū cura: & studio quæ uerborum sit uis: quanta interpretationis uarietas plane elucescit: ab his sermo incorruptus: pura oratio: & ꝓnunciandi rectissimus sonus percipere. Vt enī de cęteris sileam: qd Virgilio? quid item Terentio primis studiorū clemētis accōmodatius: quid ęque aptū uel ad normā uerborū: uel ad usum eloquii pōt inueniri. Quāplurima si quidē aliarū facultatū uolumina: etsi accurate cōposita splendore: & copia orationis sint illustrata: habeātq; in suo quęq; genere dignitatē: non tñ id habent: ut teneras mētes tam possint latēter: & iucūde arrepere quā scripta poetarū: ad sermonis quippe elegātiā: quæ summa in ipsis est: tum addunt earū rerū quas fingūt suauitatē: qua decepti animi pueriles amore quodā incredibili litterarū capiunt: atq; ea figmenta cū cupide sectantur eruditionis: & disciplinę iaciunt fundamēta. Multi etenim nostra: nōnulli ēt priscorū memoria sunt inuenti: quorū ingenia cū a studiis essent auersa mētes nulla rōne flecti ad litteras possent: oīa ppeti: q̃ discere mallent: oblatis deinū fabellis: earū dulcedine gustata: tam maxīe studia adamarunt: q̃ uehemēter antea oderant. Quid q̄ ad mores colēdos: ad excitandam animi magnitudinē: ad cōprimendā formidinē: ad propulsandū dedecus adeo in teneris annis eiusmodi ualent poetarū cōmenta: ut nulla ualere plus possint. Ea etenim ætas: quæ tum primū uirtutē suscipere: & fortia facta incipit admirari: cū in re ficta tam esse in precio probitatē tuetur: cum labori: & erūnis quæ ꝓpriā pro suis plurima subeunt: tanta laudū præmia exposita uidet: ducit: & ipsa laudis cupiditate optat re uera imitari quę scit longe a ueritate abesse: alienis exēplis quid sit turpe: quid gloriosum: quid fugiendum: quid rursus obeundum agnoscit. Crescunt in animo his adminiculis ea uirtutum sęmina: quæ in mentibus nostris natura dispersit. Innascitur una cū annis odium ignominiæ: & scœlerum: amor bonitatis: & gloriæ exoritur. Insurgit præterea spiritus magnitudo quædam: quę nil sordidum: nil humile non sinit appetere. Mitto Comicos a q̄bus in omni uita: & ętate precepta uiuendi possunt abunde peti: quosq; noster Cicero idcirco ea ex̄ cogitasse arbitrat: ut effictos nr̄os mores ī alienis psonis: expressamq; imaginē nostrā uitę quottidiāę uideremus. Pręterea itē quos Satyros appellās

q̃bus nulli sũt acriores flagitiorũ:& nequitię hostes:nulli magis scceleratos oppugnant: nulli deniq; ab improbitate nos terrent uehemẽtius. De tragicis sileo:quos certe non minus q̃ eruditioni prodesse moribus cõstat. Ad heroicos uenio:quid poesis Homeri?quid item aliorũ in eo genere afferũt scripta? Nempe laudẽ uirtutis:prædicationẽ fortitudinis:timiditatis dedecus:improbitatis obprobriũ. Quid ad summã uirtutẽ defuit uirgiliano Aeneę? quid diuinũ illud Maronis ingeniũ prętermisit quod in eo ornando desiderari ulterius possit? q̃ multę i uno hoie accumulatæ uirtutes? q̃ pulcherrimũ uitę exẽplar excogitatũ:ad cuius imaginẽ se quisq; effingere cupiat? Vnde facilius p̃t q̃ ab hoc ipso exẽplũ fortitudinis summi? q̃ nil unq̃ mediocre appetierit:qui magna semper:& excelsa affectarit:cuius animus nõ laborum magnitudine:quos plurimos pertulit: non periculorũ formidine:quæ innumera sæpissime adiit:aut ab instituto cursu deflexit:aut a spe:& a mente cõcepta animum reuocauit: cui id sedulo consilium fuit:ut mortẽ dedecori:& ignominiæ pręferẽdã putaret:gloriose mori:q̃ turpiter uincere satius duceret:pro patria:& parẽte:nato:& sociis nullũ uitę discrimen recusaret. Quid enim poterat gloriosius appetere:q̃ id regnum quod orbi uniuerso præfuturum acceperat? quid minus sordidum cupere:q̃ id imperium statuere cuius uires omnibus gentibus terrori futuras sperabat? quas porro grauiores erũnas substinere:q̃ imeritũ exilium:errores terrę ac maris:pestẽ in Tracia:uexationem apud Strophadũ insulas:tempestates uẽtorum: submersas ante oculos naues:iter per urbes hostiles cyclopum:metum:amissionẽ parentis:disiecta classe:dispsis sociis:imanitati barbarorũ se credere:ab eisdẽ rerũ afflictarũ implorare auxiliũ:In terra ignota: i regno alieno grauissimũ bellũ pferre:cõtra se unũ cunctã pene Italiã uidere excitã:totiẽs uitã suã morti offerre:dum diis penatibus:dũ sibi:& sociis sedes exposcit. Humana hęc sũt & sæpe in uita hoium uisa. Quid irã deorũ tollerare? quid conatũ furibũdæ Iunonis patiẽtia sua sedare:& quã caput laborũ:hostẽ quietis:& ocii:isestã noĩ troião agnouerat:eã potissimũ uenerari:eius sacra & numẽ pcipue colere:hęc oro & si magna ex pte cõficta eẽ sciamus:quẽ tñ ñ mouẽt? quẽ casus aduersos tolerare ñ docẽt? cui ñ itẽ ostẽdũt sine labore nil ægregiũ fieri? nẽminẽ posse & uoluptati:& laudi simul iseruire? uiã q̃ ad gloriã ducit confragosã eẽ? & sudoris cõtinui plẽnã? Age uero ne i hac sola uirtute imoremur: qui melius iustitię animus a philosophis explicari:q̃ in hoc uno ab eminentissimo poeta exprimi potuerit? quibus alii scribendo præceptis:q̃ hic agendo exemplis ad recte facta nos possũt facilius hortari? Quis ad patriæ charitatem suo ardentius impellere:q̃ qui in eius obsidione nullũ uite discrimẽ?

SINE FINE EST.

q̄ possemus. Occurrebat in hoc ancipiti consilium medium: non tam malū iminens sanans: q̄ forte dilationem aliquam præbens ad parandam aliū de nostram salutem: ut uideliçet Oratore audito dolere se diceret Sanctitas uestra: potuisse tantum apud sapientem: & fidelem Regem falsa crimina impiorum: ut tam longinquam Legationem susceperit: tanta sine cau- sa doluerit: contra consuetudinem etiam maiorum suorum: Deo ingrata: & detrimentosa Apostolicæ sedi petierit: non quidem similia cæteris operi bus suis nec digna meritis: quæ in eum Sanctitas. V. assidua & magna ha ctenus contulit. Descendendum inde paulatim esset in iustificationem uul gatæ sententiæ: monstrandumq; quāta fuisset Florentinorum i sacerdotes Dei crudelitas: quanta sine causa: & sine discrimine cædes: quantus in re- tinendo Cardinali contemptus facinoris illius experte atq; ignaro: quanta deniq; Apostolicæ Sedis ad hæc ulciscenda necessitas: paratam nihilomi- nus futuram fuisse Beatitudinē. V. ad paternam remissionem si uel medio cre signum pœnitētiæ in peccatoribus cognouisset: sed descendisse illos in profundum malorum: & in sensum reprobum datos: Vt uidentes non uidē ant: & audientes non intelligant: Scire Beatitudinem. V. Venetos: Medio lanenses: compluresq; alios reip. illius amicos ad petendam ueniam cē illos hortatos: recognoscendumq; Vicarium Christi: sed non modo non assensis seuerum quod ita suaderent moleste tulisse: ut iam in apertæ heresis crimē incidere appareant: Cum talibus autem: & si Regii officii esset cōmunica tionem nullam accipere: nec ad patrocinium tam grādis peccati accederet: tam non negligere Beatitudinem uestram suæ celsitudinis postulata: sicut & in hunc diem nunq̄ neglexit: uidere tamen grauia illa esse: magnum in utranq; partem momentum afferre: aliudq; pendendum magis: & diligen tius consulendum toto pontificatu uestro non accidisse: Necessarium pro- pterea esse ad deliberationem summendam frequens collegium: sine quo mediocria: nedum maxima decerni non solent: Conuocari autem impræsē n tiarum Cardinales non posse: partim quod longe absunt: partim quod an- no pestilenti sine discrimine uitę conuocari nō possunt: partim quoq; quod locus in quem secessit Sanctitas uestra uix priuatæ familiæ est capax: Pro inde ęquo animo ferat nō longi temporis expectationem: Legatos uestros ad Regem suum non solitos esse admitti statim: & responsum accipere nō nunq̄ fuisse repulsos: quandoq; etiam post annum auditos: In uicinum ac salubre aliquod oppidum cōferant se: prębiturum iussu uestro quę illis sint necessaria: Futurum autem Deo adiutore ut citius opinione rediri in urbem possit: quo tempore & Cardinales aderūt: & si ita opportunū uidebitur: conuocari ad synodum exteria. & circumstanti prouincia pręlati idonei in

idem consilium poterunt. Si huic responso quod probabile tempora indicāt aquiescet Gallus; habet interim spacium Sanctitas uestra ad multa cogitāda: & prouidenda: quæ ad declinanda uel reiicienda tela inimici pertineant. Deus quoq; ab excelso multa sæpe inexpectata demittit: tum misericordiā faciens cum esse procul a misericordia apparet. Sin moræ impatiens non acquiescet: nil ei iam negatum esse uidebitur. Sui criminis fiet quicquid per impatientiam fiet. Hoc autem lucro Sanctitati uestræ accedet: quod iuste lamentari iniurias Regias poterit: nonmodo quod arroganter petierit; sed quod breuem iustamq; moram uestram arrogantius spreuerit: arrogantissime autem Sedem Romanā de se benemeritam alieno fructu magis q̄ suo offenderit. Inde Deo totam se credat Sanctitas uestra: & fortem animum præstet. Maior est enim qui in celis regnat q̄ qui in terra: & qui in grauioribus contentionibus suis sacerdotibus affuit: in leuiore non deerit. Pugnant pro peccato illi: nos contra peccatum. Atq; illi perdi nos uolunt: nos illos saluos fieri: & uiuere. in tam dissimili causa de iusta: & Deo placēte nimirū habenda est spes. Hæc cogitatio serui inutilis si fructum aliquem habet placet: & lætor. Sin ex imbecillitate mentis uel ignoratione rerum ē ridenda: & uana opera quidem rideatur: fides uero boni Cardinalis i precio sit. Cōmendo me humiliter pedibus Sāctitatis uestræ: quam Deus īcolumem præstare dignetur. Ex Sancto Laurentio ad Griptas. xvi. Iulii. M. cccclxviii.

F. Cardinali Mantuano.

PReceor Mātuane charissime: ut si de his: quæ ad præsens bellum pertinent non scribo ad te mihi sis æquus. Facile est perturbatis temporibus non bene litteras reddi: & quæ fideli studio significantur his aut illis esse ingrata. Obseruor immeritus: neq; is sum: quem me dimisisti. accipe ergo: quæ in contione recitari sine periculo possunt. Exordiar a meis. Redii ex Vulsiniēsibus incolumis: & sum Romæ incolumis: litteris tantum: & domesticis uacās: publicis autem quātum per dignitatem imponitur. Emi intra urbem uineolam: quæ & ducendo tempori: & curādæ ualitudini est opportuna. Ad eam serena quaq; die me cōfero: una opera interpellatores uitans: & curas. In beniuolētia Vicecancellarii nostri perseuero constanter. Ille pari studio in mea. De tua. Dig. sunt inter nos crebri sermones: desiderium uero præsentiæ pene cōtinuum. tempori ambo succensentes: cuius causa es nobis subtractus. Sed illud abibit aliquando: & tu nobis redderis. In alienis hæc etiam habe: Mortuus est Barchinonensis noster præcipua suorum: & totius curiæ mœsticia. Eius sacerdotia: ecclesiā: & quæ exercebat apud auunculum munia ipsi auunculo permisit Pontifex; ut ad quos uelit singula deferantur. Affuimus omnes solamini suo. Censeo idem

tu per litteras agas. De cœnobio Laurētiano pſeuerat contentio: & ſuo loco quiſq; ſe continet. Quantum intelligo in Neapolitanum Palatinus īclinat. Nouariēſis: ut mihi affirmauit æquius de Cardinalatu q̄ de ſemel adita poſ ſeſſione patietur depelli. Doleo inter nos iſta incidere opinionemq; ſacerdo talis modeſtiæ apud ſęculares perire. Numera tu quot talia breui tēpore: & cuius culpa accidere. Exequias Reatini: & Tyraſonēſis hodie abſoluimus: ut religioſas quidem ſic & frugales. Mellinas uero peſtilenti æſtate nō plæ ne impletas inſtaurari Pontifex iubet: nec id ſine fratris nepotumq; mœro re. de Cardinalibus creandis rumuſculi quidam in plebe: apud nos ne ue ſtigium quidem. Peſtilentia per hanc hyemem tectum magis ſęmen habet: q̄ proferat. Sed profert nonnunq̄ ſparſim: tamen & raro. Vereor ne appe tente uere exire rurſum: & peregrinari nos cogat. Quęrenti quid nunciare amplius poſſim nil ſane ſe offert. Vt ieiuna ē curia ſic ſua ſunt omnia. Ego ſi forſan eſſes oblitus ille tuus ſum Papienſis tibi tota mente addictus ut iā in noſtra ſorte ſit nemo: quem ardentius amem: cui plus debeā pluſq; optē pſoluere. Beneuale pr̄ ampliſſime. Romæ. xxviii. Nouēbris. M.cccclxviii. Poſt ſcriptas has litteras Gundiſaluus Regis Aragonum orator poſtulāte ita Vicecancellario: ad Barchinonenſem eccleſiam aſſumptus eſt.

F. Cardinali Mantuano.

POſt ultimas meas: quas Iacobo Aretio mittēdas dedi ad te hęc habeo: quæ. R. D. tuæ ſignificem. Venit ad nos Ducis Burgundo rum orator patria Veronenſis duo a Pontifice petens: Alterum ut Tornacenſem epiſcopum uel pronunciet Cardinalem ex beneficio Pau li uel ſuo nouum inſtituat. Alterum quoq; ut ad pacem in Italia reducen dam mentē cōuertat: aſſerens uereri ſe ne cōtinuante bello dānis nr̄is mul ta immineant. hanc autem partē ita tractauit ut conſilii eſſe magis q̄ poſtu lati oſtenderet. De Tornacēſi præbita eſt ſpes: tempora autē pluribus excu ſata tanq̄ nouæ ordinationi minus idonea. De pace reſponſum nō eſſe ſe ab ea alienum modo iis conditionibus fiat: quæ Deo ingrata non ſit: & Sedi Apoſtolicæ turpis. Audi & aliud proximo Senatu decretum ſpecie q̄ re ma gis inſigne: Introducti ſunt duo ex familia Reginæ Boſnenſium defunctæ nuper ut ſcis: quibus ab illa uiuente hoc negocii erat iniunctum. Obtule runt Pontifici teſtamentum: quo illa regnum ſuum eccleſiæ. Ro. legabat: addita cōditione ſi filius ex Turcis rediret: defectionis anteactæ pœniteret: & Chriſtianam fidem reſumeret in auita reſtitueretur a nobis. In ſignum autem legati Regni euſem dederunt: & calcaria: quæ Pontifex benigne ac cepta præhendi ſigillatim a quoq; Cardinalium uoluit: ipſumq; teſtamen tum: & noſtrum recepti regni decretum: in Archiuis Apoſtolicis condi im

perauit. Missionem oratorum nostrorum ad Cæsarem audisse te uel uidisse potius puto: quando iam iter ingressi uenturi Bononiam sunt. quæ autem mandata in Germaniam ferant: ex ipsis melius q̄ ex Papiensi cognosces. Cardinalis Aragonensis ante natalem Domini futurus Romæ est. Ita affir mãt sui: & parata iã domus suppellexq; aduecta significat. Quid ad hęc ad dã non habeo. Me ama & Vale. Romæ ad Decembris. M.cccclxxviii.

Cardinali Papiensi Iacobus Antiquarius. S. D.

QVousq; dormis Papiensis: quousq; tandem dormis. Potes ne in tanto rerum strepitu non expergisci? Ex Acheronte Buccinator cecinit. Miscentur: confunduntur: ruunt omnia. Cœpit dirũ clas sicum ab immortalium altaribus. Pacciana coniuratione actum pœne fue rat de humani generis deliciis confosso Iuliano Medice: nisi Laurentius fra ter accepto tamen circa iugulum uulnere superfuisset. Inter sacrificiandum de peragenda cœde cõuenerat: Erat dies solemnis. Celebriorem fecerat ex pristina beniuolentia paratum sceleratis percussoribus conuiuiũ. Nõ ędes sacræ non fides hospicii apud illos ualuit: uerum libertatis suæ uindex po pulus tumultuatim correptis armis aliquanto grauius desæuit ĩ aliquot mi serorum capita peregrinorum. Gratiani tres fratres perusini nobili genere: ad quos ea res nihil pertinebat simul cæsi sunt: statim tractus magnis cla moribus Saluiatus iuxta Iacobum Paccium equestris ordinis cordatum ui rum laqueo pependit. Hinc Xystus ulciscendæ maiestatis prętextu bellũ Florentinis intulit ascito in societatem Ferdinãdo Rege: In suppetias uero amicissimæ reip. q̄ ita fœdere tenebantur: a principibus Mediolanensibus itum est. Flagrat itaq; tua Ethruria indigna tantis malis. Incenduntur pas sim diripiunturq; oppida: nihil ferro aut flammis intactum relinquitur. Ge nuenses quoq; abiecto Mediolanensi iugo in libertatis speciem iisdem ar mis adiuti sese erexerunt. Videbantur quippe maiores illinc uires nostræ q̄ quæ Ferdinando placerent. Ad hæc tamen oculos auresq; clausisse uideris. Quo abiit illa animi tui semp laudata libertas? Certe senator pedaneus fa ctus es: nisi quod rectius ominamur opportunitatem aliquam ut boni cõ sulas aucuparis: tamẽ si plusculum adhuc taceas periculose peccatur. Solli citati per nuncios Pontificis Eluetii cum in nostros fines irrupissent itra pe cuaria sua alpina refugere coacti sunt. Interim legationes de pace Romã ex toto orbe missæ infecto negocio domum redierunt. Occlusit aures San ctissimus dominus ad uindictam q̄ ad quietem procliuior. In postulatis illa est præcipua contentio ut Laurentius Medices dedatur. Sed pudet repetẽ tem sanguinaria huius belli principia. Perditissimum Saluiati caput uindi catur. Erat ille quidem Archiepiscopus Pisanorum: sed quid sibi tutum eẽ

uoluit qui aras summo scelere cruentare est ausus? Noscis ergo quae tuae sint partes. Optima & aequissima uelle consuesti. Da operam circa summi Pontificis aures qualem boni omnes cupiunt. Sat pugnatum est: nec fortasse ni si temere utrobique. Sed ea sit sanctissimi domini gloria nolle etiam si possit dolorem ultra ulcisci. Quietem honestis conditionibus constituere potest: quae Apostolicae Sedi accepta referatur. Sit unus pastor: & unum fiat oui le: ne inuadant illud lupi rapaces. Cernis quo in periculo uersemur. Immanissimi hostes Turci pro foribus sunt: quibus respu. Christiana intestinis discordiis proditur. O quam uereor ne sera sint post tergum consilia: si appetente uere fortuna ad extremum collatis undique uiribus tentabitur. Vale. Calendis Ianuariis. M.cccclxxviiii.

F. Cardinali. Mantuano.

Hodie cum nil tale expectarem: tale nil crederem: rem a tuis rationibus alienam putarem: legatus in Germaniam es designatus in pluuiali & mitra. Si hunc laborem quaesisti benedicente domino sit factum quod placuit: Si assensisti obedientiae tuae diuina bonitas assit: Si te inscio demandata legatio est dolent amici: sed secundos tibi exitus optant. I ergo si eundum uidebitur: ac Papiensi auscultans matura quae demandantur: & cito in Italiam redi. Magno Cardinali longa in externis peregrinatio afferre facile poenitentiam potest. Oratoribus Italici foederis pacem petentibus data sunt Pontificis postulata. Ea illi ad suos statim misere: Ex ea die silentium continuum fuit. Expectamus post non multos dies cognoscere quo animo accepta sint: & quem finem suspensioni nostrae daturus sit Deus. Labor multus: uoluntas multa: diuersum imprimis iudicium. Debere cuncta nobis ab illis putamus. Illi nos suos acceptorum damnorum debitores existimant. Tam dissentiens de summa rerum opinio quid afferre ad conueniendum possit tu ipse expende. Si quia conueniendi est spes: ut plane fatear: in Deo est tota. Vale Reuerendissime atque amplissime pater: & tui Papiensis oblitus ne sis. Romae. x. Martii. M.cccclxxviiii.

Philiberto Cardinali Matisconensi.

Qua die nuncius uestrae Reuerendissimae Dominationi ad me uenit recreandae ualitudinis causa ad insulam Bisuntinam eram profectus: quam ob causam respondere litteris suis non potui. Respondeo nunc: & tantis officiis quas possum: non quas debeo gratias ago. Conduntur haec intimis sensibus meis: magisque ad illam uenerandam: observandam: perpetuoque colendam inducunt: sic quaeso: & precor: cum sine incommodo potest: seruum fidelem huiusmodi significatibus consoletur. Quae D. Laurentius detulit si uera sunt: magnopere mihi ad pacem praeuia esse ui

Vltima fuit haec epistola nam inde ad mensem obiit.

dentur. Sed quid credam in dubio apud me est. Hinc uiri referentis auctoritas mouet; illinc ratio rerum: & temporis: & secretorum quorundam affectuū plurimum dissuadet. Si uana fuit nunciata: puto ego intra quintum decimum diem uere dicturum esse Reuerendissimę Dominationi uestræ pacem ne habituri sumus an arma. In eum articulum deducta res est: ut unico responso in alterutram partem sit statuendum. Pro aqua rosacea ex russis albisq; rosis: tā officiose ad me missa digne Deus retribuat. Vtor ea frequenter ad leuamen ualitudinis non bene resumptæ. Viuat Matisconensis meus: atq; illum Deus diu mihi conseruet. Ex Criptis Vulsiniensibus. viii. Augusti. M.cccclxxviiii.

Testamentum. Ia. Cardinalis Papiensis.

FRagilis est uita nostra: eamq; casus circumstant innumeri. Quod uitemus pręuidere satis non possumus. Illum diuturna ægritudo: hunc breuis languor: alium improuisa mors rapit: Omnibus autem incerta uocationis est hora. Quo in loco: quo in tempore ea nos expectet nescimus. Expectare illam nos omni tempore omni: loco debemus: memores uerbi Apostoli quia illa non tardat: Et quod quę de terra sunt in terram uertuntur. Inscitia est securitate uitę de exitu non cogitare: dispensatōnem quoq; domesticā in id tempus differre: in quo mens grauata plurimis: ad unum aliquid non est sępe idonea. Angit timor mortis: torquet infirmitas: Circumstantiū est molesta cupiditas: qui sua nō nostra quærentes: ab animæ cura ad terrena nos reuocant: cogentes sæpe perturbationibus suis eum mori qui uel moriturus non erat: uel certe tam cito nō moriturus. Vt ergo cōcedente Deo ista deuitem: & ad meum: non alienum arbitrium quæ meditor fiant: putans quæ ab Isaia Propheta Ezechię Regi sunt dicta: mihi ecclesiæ. Ro. Cardinali imperata: Dispone domui tuæ quia morieris tu: & non uiues. illud etiam Saluatoris formidans: Vigilate quia nescitis diem neq; horam: qua Dominus uester uenturus sit. sero an mane: an galli cantu: statui testamentum hoc condere meo chirographo scriptū: cui ita esse uim uolo si id ipsum uel eius partem ante mortem nō reuocem. est uero huiusmodi. Imprimis conuersus in Deum auctorem: & redemptorem meum: cum anxius sim futuri de me iudicii: & nescius utrum odio an acceptione sim dignus: Sciens autem in manu eius uitam esse atq; interitum: per uiscera misericordiæ suę: quibus exalto nos uisitauit: humi stratus oro ut fiant aures suę intendentes in uocem deprecationis meæ: non intret in iudicio cum seruo suo: aduersus folium quod uento rapitur non exerceat potentiam suam: nec siccam stipulam ꝓsequatur: pœnitētis Sacerdotis animam non dedignetur: Ignoscat illi delicta præterita: & ignorātias suas: Su

scipiat creaturam creator:& factor figmentum suum. meminerit quod homo immundus de immundo conceptus sum semine:& qđ in peccatis concepit me mater mea. Veniat ante oculos pietatis suæ uitæ humanæ infirmitas:in qua per omnem successum nouis semper desideriorum facibus incitati extinguere sine illius ope ignea inimici tela nõ possumus. Stulta est pueritia:inanis adolescẽtia iuuentus lubrica. Virile studium ad ambitionem inclinat. Friget senectus:& deficit. Si nõ sustinet Dñs: cui est sperãdi fiducia? aut quæ sarcina tãta sine alleuamẽto eius nõ premat? Recordetur Pauli serui sui ad Romanos hęc lamẽtantis. Nõ inqt: qđ uolo bonũ hoc ago sed qđ odio malum id facio. Est miserator:& misericors Dñs:longanimis & multum misericors. Suntq̨ miserationes eius super omnia opera eius. Secundũ ergo peccata mea non faciat mihi: neq̨ secundum iniquitates meas retribuat mihi:quia non iustificabitur in conspectu suo omnis uiuens: sed per sanctam natiuitatem suam:passionem:& mortem:& resurretionẽ:& ascensionem in coelum:& aduentum spiritus sancti paracliti saluet humiliatam animam:cum beatis spiritibus in uitam æternam. proxime autem si quid contra pastorem principem meum. Ro. Põtificem uiuens peccaui (Peccasse autem multa me puto) si quid dicto:aut facto contumacius ægi: si nõ sum digne reueritus. si non parui:si contristaui: si carpsi pro suis in me meritis: si nõ digne retribui: supremam eius pietatem gemens imploro:ut mihi ignoscat:& oblitus omnium defuncti animæ benedicat. Hæc clemens:& ab animo profecta charitas petenti erit leuamini:& danti merces a Domino. Cũ patribus quoq̨:& collegis meis:quoniam frequentior usus fuit: frequentiorem utiq̨ esse oportuit offendendi occasionem. In multis enim peccamus omnes. zelotopia:contentio:obtrectatio:ira: inuidia sollicitare nostros animos solet. quicquid in hos admisi: quicquid amari a me acceptũ referunt: oro obtestorq̨ per commune consortium:& spem misericordiæ:quam a domino Iudicandi expectant:ut id omne deponant:iniurias cõdonent: & placentur defuncto:eam requiem fratri optantes:quam de se impetrari a domino cupiunt. Executori:quem in calce testamenti designo hoc officium pietatis relinquo: ut si ita indulgeat Pontifex:primo post obitum consistorio hanc ueniam & remissionem non inanis gloriæ: sed salutis causa meo nomine suppliciter petat: identidẽ postulans:ut quæ dispono:quę testor:pius pastor paterna indulgentia probet & non mutet: familiamq̨ meam de me fideliter meritam pie consoletur:& iuuet. Vt uero ad gloriam Dei: & integritatem cõmunionis fidelius perseuerantis licet peccatoris serui pateat fides: alta uoce profiteor tenuisse me a lauacro sancti Baptismatis usq̨ in diem pręsentem sanctam ortodoxam Fidẽ catholicam; symbolum ab Apo

ſtolis conditum: expoſitionē fidei magni Niceni concilii: Anatematizaſſe
etiam me; & anatematizare omnem hereſim extollentem ſe aduerſum ſan
ctam:& immaculatā fidē:in qua ut dictū eſt: uiuere & mori intendo: hoc ſe
quens confeſſionis meæ chirographū omnipotenti Deo in extremo iudicio
repręſentans. Credo &c. Corpus meum cōtaminatū flagitiis licet indignū
ſit: cui habeatur honor; ſepulchriq; facilis ſit ſemp iactura: rationem tamē
habens dignitatis: quam dedit eccleſia: pontificalis quoq; officii: per quod
plebi honoratiſſimæ præfui: ſacræ etiam unctionis: qua per inuiſibilem ſpe
ciem inuiſibilis eſt impreſſus character: tradi oro eccleſiaſticæ ſepulturæ: at
q; iis inſignibus adornatum: quæ conſuetudo noſtri ordinis tulit. Sapiant
tamen omnia modeſtiam funeralem non ſæculi pompam. Si Romæ ut op
to morior condi cupio in baſylica Apoſtolorum Principis Petri: poſt altare
beati Gregorii: ad dextram ſepulchri Pōtificis Pii: ut qui me extulit uiuens:
mortuus iuxta ſe habeat. Condi illud ipſum humi uolo marmore tantum
non charo contectum: quod parieti eccleſiæ coniunctum habeat caput. In
ipſo autem pariete honore defuncti Pontificis ad memoriam meam nil fa
bricetur. Marmorea tabula ulnis tribus a terra extans parieti inſeratur: quę
ſupra ſepulchrū parieti inſita epitaphiū ſequens inciſum bonis lr̄is habeat.

Luca ortu: Sena lege fuit mihi patria: nomen.
    Dum uixi Iacobus: mens bona pro genere.
Papa Pius ſedem Papienſem detulit: idem
    Cardineo ornauit munere: gente: domo.
Quem colui uiuens: non linquo mortuus: hic ſum.
    Et prope ſancta patris filius oſſa cubo.
Viuite qui legitis: cæleſtia quęrite: noſtra hæc
    In cineres tandem gloria tota redit.

Sin alibi in Italia obitum meum eſſe contingat Romam nihilominus ad
hunc ipſum locum uolo corpus meum referri dicta iam ratione humādum.
Trans alpes uero aut mare in cathedrali eccleſia: i cuius uel ciuitate: uel dio
ceſi mea uocatio fuerit. Tunc uero executoris curæ ſepulchrum relinquens:
quintum tantum: & ſextum uerſum demi ex epitaphio uolo. Vbicunq; au
tem exceſſero: teſtamenti inſtitutionem quæ ſequitur uolo.

Impendia funeris: quæ adhiberi ad ſolamen ſuperſtitum magis q̄ defuncto
rum leuamen ſolent ſummam mille ducatorum aureorum uero excedere:
in qua includatur etiam ueſtitus familiæ. Quanto hæc exhibebuntur par
cius: tanto erit plęnius unde & illi benefiat: & meæ animę conſulatur. ſuper
uacua nec placent Deo: nec laudes inter homines habent. Tranſit breui
memoria funeris: diu permanēt damna. Tempora in hoc patrum noſtrorū

magis sunt attendenda:q̃ nostra:qui gloria benefactorum non luminũ mul titudine illustrari uolebãt sepulchra. Quicquid amplius sumetur: quicquid plus erogabitur piaculum executoris sit: non peccatum sobria statuentis. Castrum doloris cubito angustius in circuitu sit: q̃ nostratia soleant. Ipse etiam lectus ad proportionem angustior. Stratum uero lecti: quod palliũ dicitur ad uetus exemplum: ex simplici damasceno uiolaceo sit: sine ullo omnino auro:aut argento:fimbrias laterum habens ex simplici item damasceno cœlestini coloris:in quibus latera singula:singula tantum insignia familiæ habeant. Veto in circuitu ecclesiæ appendi tot insignium depicta lintea:ludis meo iudicio aptiora:q̃ funeri. Pendeant tantum super altari: in quo missa maior cantabitur:& in circuitu castri:& in edito laterum ecclesiæ quantum castrum ipsum porrigitur. Eandem uolo esse collocationem funalium:quam & insignium. Ardere ea tot in locis sine sacrorum necessitate quem habeant usum non uideo. Legem in his libenter executori do: ne honoris sui causa: ad aliena exempla magis q̃ ad se ipsum cogatur respicere. Sermonem enim de his omnem testantis futurum: non exequatur fidentius. Cereorum quottidiana:& promiscua dispersio magis q̃ dispensatio multum auget impensam:nec fructum:qui proponitur habet. Auariciæ in his studeri uidetur non orationi. Ad eos rapiendos cõcurritur undiq; ex tota ecclesia: pugnatur:clamatur:sacra omnia perturbantur: quodq; indignius ecclesia est: ad hos compescendos tumultus publici plærunq; uindices adhibentur hastis:gladiisq; in domo Domini perstrepentes. Ea ne accidãt: precesq; non rixę meum celebrent funus nolo nisi confidentibus ad orationem:& diuina canẽtibus illos distribui. Per pietatem:quæ debetur mortuis id nõ negligat executor funeris. Quaq; die in salutem animæ meæ legantur per deuotos Christi sacerdotes.xxx.missæ tantum. Cum iis una cantetur.qui cantauerit:& prælatus futurus est ferat in elemosina carlinos quattuor in singulis missis:unum qui legerit:& his soluendis fidelis adhibeatur minister:qui seipsum: & pauperes:& animã meã non fraudet. Solent mortuis Cardinalibus familiares nõ ueri ad accipiẽdas familiariũ uerorũ uestes accurrere:instare:ut dent̃:si non dant̃ indignari:ac lamentari.ut error neri fit: eos uestiri uolo:qui ĩ notula manu mea subscripta:uel anulo meo signata:pñtiq; testamẽto inclusa inuenient̃ appositi:& Capellanis quattuor cannæ:Scutiferis:inter quos Parafrenarios:& primũ Cocũ:& Cellariũ:& dispẽsatorẽ nomino.primę sortis tres:reliquis dimidiã cannã minus: sed secundæ sortis iubeo dari. Ita tñ:ut diebus funeris ad orationẽ omnes cõueniant: & pro me deprecentur. Hæc ad rationem funeris.

Iacobi Cardinalis Papienſis Cõmentariorum.Liber Primus:

PIus ſecũda cruce iã in Turchos ꝓpoſita:ad.xiiii.calen
das Iulii ĩ baſylicã Petri mane deſcẽdit:ſicuti ſuus ęrat
mos ſemp cũ iter agebat.Ibi ueneratis aris:& ſucceſſu
rerũ pie deprecato Roma ęgreſſus eſt:patribus:& po
pulo lecticã eius ſequẽtibus.ad põtẽ Miluiũ dimiſit
a ſe omnes:his tantũ retentis:qui ſecũ erãt ituri . Lem
bũ inde aſcẽdens ad fatigationẽ leuandã terreſtris iti
neris :p aduerſum Tyberim ad caſtellũ Iubileũ puenit.x.ab urbe miliario.
Delegerat ſibi huiuſce ſubuectiõis comites Dominicũ Torcellanę : Agabi
tũ Camerinæ : & Ioannẽ tiphernatis eccleſię præſules:quorũ Dominicus:
& Agapitus:de ſupplicatõibus referre ſoliti erant:Ioannes ſacrarii Apoſto
lici curã gerebat.Me quoq;:& Gregoriũ Lollium adiungi his uoluit. Pran
ſus eo die in lembo eſt:& cœnauit:& quieuit nocte illa. Poſtridie ante ortũ
ſolis inde abeuntes:Phianũ acceſſimus primis iam intẽdentibus tenebris:
longã ſubuectionẽ emẽſi paſſuũ amplius miliũ ſexaginta. Cœnatũ quoq;
eſt:& pernoctatũ in flumine.Neq; enim ſine multa offenſione membrorũ
tractari iã:& circũferri a lecticariis poterat, Eodẽ die uenit ad cũ Nicolaus
ſanctæ Ceciliæ Cardinalis:quẽ Pius adhuc Senæ agẽs ad Piſanũ portum
præmiſerat:ut partẽ Claſſis quæ ibi parata erat:& quæ ex Genua expecta
batur p Siciliæ fretũ ad ſe Anchonã pduceret.Is ergo ad hoſtiũ Tyberinũ
appellens:ubi abiiſſe Piũ:ſed nõ lõge abeſſe cognouit : terreſtri itinere meri
diem circiter nos eſt aſſecutus.Cupiebat de legatione:& triremibus anteq̃
progrederet̃ referre.Ad moleſtiã incõmodæ nauigatiõis hæc quoq; ſancto
Seni eo die triſticia acceſſit:Iuuenis uix annos natus.xx. ad nauigii miniſte
rium poſitus : dum per ripam fluminis ſubducendo lembo incautius niti
tur:lapſus in eam partem qua profundior aqua erat: nauiculatoribus tarde
opem ferentibus:ante oculos noſtros ſummerſus eſt. Hũc caſum ingemuit
uehementer Pius: taciteſq;:& lachrymantibus oculis orationem ſæpe de
functo ſoluit.Die quæ ſecuta eſt iter fuit nõ amplius.xxv.milium paſſuum.
Peruenimus autem ad cœnobium Diui Benedicti inclinato iam ſole: quod
poſitum ad radices eſt montis Soractis: qua in orientem porrigitur . Ante
meridiem Cardinalis quẽ dixi:renunciatis Pontifici quæ opus habebat: be
nedictõe accepta ad claſſem reuerſus eſt.Pio uix ad ripã appulſo p̃ſto fuit
Ioãnes Caruagial gñe hiſpanus Portueñ.Cardinalis:& p̃ſul ſci Angeli uul
go dictus:q eodẽ die maturato itinere ex urbe aduenerat. Nã cũ biduo ãte
allatę lr̃ę ab Hieronymo Antiſtite Creteñ.cẽnt :qbus ſignificabat̃ magnã
crueeſignatoꝝ multitudinẽ Anconã cõfluere idẽtidẽq; lamẽtari ꝗ Põtificẽ

qui se traiceret non inuenissent. ueritus ne turba diuersarum nationum: id quod accidere i talibus solet: tumultũ aliquẽ potiũ excitaret: aut in diuersa dilaberẽt: premittere hũc intẽdebat: qui deductis cõfestim nauigiis in Peloponessum eos traduceret. Hoĩe ãt ad eã rem opus putabat: cuius auctoritatẽ secuti illi: desiderio nõ tenerẽt secũ eũdi: quẽ tardare diutius oportebat. Hanc ob cãm Cardinali ad se maturius euocato rõnem uocationis prima in collocutione ꝓponit: atq; ut ꝑfectionẽ capiat nõ tam imperat: q̃ deprecatur. Verecũde admodũ annoso seni: & attrito pro ecclesia: onus tã grãde iniungebat: sed magnitudinẽ rei cõsiderãs: cognoscẽsq; q̃ pauci essent: qui suscepturi id imperiũ uiderent: annis eius parcendũ nõ duxit. Affui ego solus sermonibus his cũ haberẽt. Vna semp atq; eadẽ Ioãnis uox fuit: plena humilitatis ac animi. Si is sum Pi. Pont. quẽ tãt s rebus idoneum iudices sequor sine mora imperiũ tuũ: & certe ẽt exemplũ: qui i fragili ualitudine animam pro me ponis: & pro caeteris ouibus tuis. Scriptũ mihi est ueni. Ecce ad sum. Imperat ut uadã: iam iter igredior. pars hęc uitae ultima neganda Christo nõ est. Cõmouere hęc dicta pontificẽ: q̃toq; maius animi robur in sene agnouit: hoc cũ miseratus est magis. Amabat unice Piũ Ioãnes: uchemensq; huius sancti ꝓpositi fuerat ꝑsuasor: eos sedulo increpãs: qui ĩfirmioribus animis dissuadere illi nauigationẽ hãc cõtendebant: id agẽs uidelicet ut extremus uitę actus reliquis operibus nõ esset absimilis. Obierat aũt ante Cardinalatũ legatiões cõplures: difficiles semp: & plaenas periculo. Cardinalis quoq; creatus sedẽte Nicolao v. in Germaniã missus est: & succedẽte Calisto. iii. ab initio statim Põtificatus in Pannoniã: atq; oẽm orã Illirii ad bellũ in Turchos iussus est ire. Sexennalẽ his in locis legationẽ inter asperam gentẽ coelũq; insalubre gessit. Versatus saepe in castris est. Sępe etiã nũciatis irruptõibus hostiũ cõtendit obuiã cũ militibus his q sua opa Crucem assumpserãt. Desertus nõnunq̃ a suis: quos ex Hispania: & Italia in domesticum famulatũ adduxerat: seipsum tamẽ nunq̃ deseruit. Patienter pro Christo tulit omnia. Languit inter hos labores annum fere cõtinuum usq; ad desperatam salutẽ. Propter uim ẽt frigorũ quibus ĩfesta regio illa ẽ: dentes sic ei oẽs emoti sunt: ut quottidianis pelliculis abuolutis aegre illos sicut uidemus retineat. Inumeris porro difficultatibus uno aliqñ tpe circũuentus nunq̃ tñ est reditũ deprecatus. Expectauit qd Romana sedes de se ipso statueret. Erat ergo pñ ꝓpe iã septuagenario i tot añactis erũnis legitima excusatio ꝓuinciã deprecãdi: iuuenibus ẽt oposam: sed nil tale uenit in mentẽ carnis cõtemptricem. Pro Deo: & pro Imperio Romani Pontificis patientissime subeunda omnia iudicauit. Dignatus eo die est Pius honore mensae suae illũ & me: nil inter epulas praeter desideriũ soluendae classis suspirans.

Ipse postmodũ ex cõsuetudine superiorũ dierũ pernoctauit in lembo. Nos ad cœnobiũ diuertimus. Ea nocte missio Legati significata Anconã est nũcio ueloci: ad animos illorũ qui conuenerant retinẽdos. A cœnobio ad portum Ocriculi .iiii. statione puentũ est: ascensu nõ breuiore .xx. miliũ passuũ. Inter eundum tractatũ sedulo est de rõne tota traducendorũ crucesignatorum: & de eroganda pecunia: & de lrĩs ad iniunctũ opus scribendis. Mallianenses quoq;: quod oppidũ in sabinis est: noĩe tantæ profectionis exciti ad subiectã ripã Tyberis: qua trãseundũ Pio erat: populariter descẽderant oẽs abeuntẽ illũ uisuri. Trahebatur lembus p sinistrum amnis latus funibus ad malũ deligatis: ut nauiculatorũ nostrorũ est mos: sed Pius conspicata oppidanorũ multitudine motus acclamãtiũ uocibus: ne incõsolati dimitterentẽ cõuerti subito in dexterã nauigium iussit: atq; ibi aliquãdiu uisendũ se adorandũq; præbuit. Grata mallianensibus ea humanitas fuit: euntẽq; misera ti reditũ celerem orauerunt: & fœlicẽ rerũ successum. Cardinalis mandatis iam oĩbus a Pio acceptis uesperi dimissus est: cum benedictione: & osculo pacis. altera die Ocriculũ ultra pgressi nõ sumus: contenti ob prementẽ ualitudinem duobus tm̃ milibus passuũ. Hic de rebus nõnullis prospere i Peloponesso gestis est nũciatũ. Legati Venetorũ qui nos sequebant̃ ex Senatus sui litteris eũ successum ordine indicarunt. Gratias habuit Deo Pius: & continuationẽ diuinæ opis est deprecatus. Ab Ocriculo ante lucẽ mouentes nondũ itendẽte ęstu Namiã uenimus patriã natalẽ Berardi Cardinalis sanctæ Sabinæ: quẽ Pius ppter excellentẽ uirtutẽ quadriẽnio ante ab ordine referendariorũ ad Cardinalatũ assumpserat. Ibi totã eã diẽ quieuimus. Postridie Interãnã cõtendimus uia breuiore: & pridiana minus difficili. Ea ad dexterã Naris fluminis cõtinuo fuit. Paulo post ortũ solis ciuitatẽ ingressi sumus: & natalẽ Ioãnis Baptistæ eodẽ loci peregimus. statuerat eñi Pius minutis itineribus periculũ offendendæ grauius ualitudinis euitare. Adiuncti ea die nobis sunt Guilliermus Cardinalis Rothomagensis: & Berardus quẽ dixi: & Rodericus ecclesiæ Romanæ Vicecancellarius: ex urbe nos assecuti. Hic ego horis cõpluribus nõnulla scribẽdo operatus: quę iniuncta a Pontifice erãt: dum adhuc studiũ in noctẽ pduco: & pp ęstũ negligẽtius tegor: subita ui frigoris ita obsessus sum: ut quis ad laxitudinẽ fetus: uix recalescere ultra noctẽ mediam possem. Mane diei sequentis: & si motum hunc initium febris esse intelligebam: tamen diuelli a Pio non ualens: quem & febrientem: & doloribus anxium ferri ad bellum pro nobis uidebam: remanendum non censui. Itaq; admixtus cæteris secutus sum cum ut potui. Iter ab Interamna Spoletum: etsi non amplius milibus passuum .xii. esset: tamen quia inter perpetuas saxosasq; ualles: operosum nimium uidebatur

partiendum Pius putauit.Igitur ad tabernas tres Vallis stricturę prope sa
cellum:quod eo in loco unicum erat restitit: uiæ pene medio:Cardinalibus
pręcedere Spoletū iussistut cōmodius apud ciues diuerterēt.Me āt secū eē
imperauit nescius quid nocte ꝓxima accidisset.Diē ibi reliquū:& sequētē
noctē sub tentorio fuimus non sine incōmodo . inde cū abiremus febre su
pra modū inualescente ægre Spoletū perueni :ubi cōtinuo magis adaucto
langore dies.xx.non sine uitę periculo iacui.Dolens eo casu Pius:a quo su
pra meritū diligebar:Medicos ꝓpere ad me misit:qui ægritudine inspecta
administrarent necessaria:& ante resumptas uires:ne abirem loco suo noīe
imperarent.Ipse continuato itinere ad mediū fere Iuliū non sine labore An
conam peruenit.Valitudini prope iā redditus cū sextū iā diē febris me non
attigisset :iter:q̄q̄ dissuadētibus medicis ingredior: patris sequens uestigia.
Via omnis benignitate Dei sine incōmodo accidit.Nocte aūt eius diei quo
Anconę ꝓpinquās Auximū ueni : ecce pręsagiū calamitosum futuræ mor
tis accipio:cū non ad patrē:sed ad paternū funus iturū me putē.Cōsueuerā
superioribus diebus:ne mēbra langore attrita æstu amplius offenderentur:
tantū itineris ante lucē conficere:ut sole nō dum intendente peruenirē quo
diebus singulis intendebā.Igit quia uia Anconā usq; octo tm̄ miliariū re
liqua erat:remittēdū æquo aīo censui de matutina solertia. euigilans tñ qua
hora solitus erā:& mox de industria consopitus repetere urbē uideor:& pō
tificiā Vaticani intrare:ubi esse secū cōsueueramus dies ac noctes:tum eius
cubiculū petere.Hic uero patefacta cuncta inuenio sine custodibus hostia:
& lectos sine stratis:& sine auleis parietes.Nulli obuiā cubicularii erāt: nul
li condomestici.Admiratio & conturbatio cordis plurima insurgebat. Cu
biculū uero ipsum ingressus ut uiderē si saltē esset Pius:ēt nihil inuenio.Cer
no pallia lectuli conuoluta in globū.Crescit impēsius spectaculo illo anxie
tas.Recurro in anteriores aulas aliquē perquisiturus:qui de patre aliqd do
ceat.Obuiā fit sudans:& fessus Gaspar Piccolomineus sororis Lollii filius.
Gaspar inq̄ qd sibi hæc solitudo pōtificię uult:aut quo nā portatus ē Pius?
Ille ut uisum mihi est : tristiore uoce sacellū maius ostēdēs:huc inquit intra
& inspice solitudinis huius cām:& ubi agat Pius itelligēs.simulq; his dictis
a conspectu se meo proripuit.In sacellū ascendens uideo Cardinaliū lectu
los ordine dispositos:uelaq; in circuitu obtenta : sicut in Pontificū electioni
bus adornari locus est solitus .agnosco collegarū facies:& hūc modo :nūc
illū intueor. Senēsem uero & Spoletanū nō uidebar uidere.Erat aūt ita do
lore obstructum pectus conicienti ex his quæ uidebam interitū Pii:ut cu
piens loq hiscere uel pausillū nō possem.Vnus ex his ad me ueniens:& tri
sticiam ridens ; quam deprehendebat ex uultu : quid tu inquit mœstus es

& affligeris? An non uides morte Pii contritum laqueum:& nos liberatos? Inter hæc flens & merens:propter uim summã doloris euigilo: sentiẽs cor pus totũ sudore:& lachrymis uultũ aspersum. Ago gratias Deo: q̃ hæc fa cta ad uerũ non sunt:sed per somnium uisa. Fatigatus uero his imaginibus multũ:& recreari quietius cupiens iterũ addormire incipio. Ecce idẽ locus: eadẽq; facies rerũ rursum obiicitur. Iri in consessum uideo:& singula ad ele ctionẽ parari:quæ inter nos solita sunt. Ego duos quos dixi Cardinales nõ uidens:tũ aũt nesciẽs an plane Pius esset defunctus: resumpta iã p indigna tionem uoce clamo iniquũ facinus esse:alienũq; a patrum decretis: incerta Pontificis morte de successore iam agi:aut si certa ẽet:absentes Cardinales legitimis diebus nõ expectari. Videbar hæc loquens contẽni:& neq; atten di quod dicerẽ. Iterũ hęc mentis anxietas excitat me conturbatũ iam aio: & male de Pio ominantẽ:quod bis ex interuallo sopitus:bis idẽ uisum uidis sem. Surgo tristis:& parari oĩa ad discessum ꝑcipio. lux aperta iã erat. iter uero ingressus reuoluere aĩo somniũ noctis incipio. Hinc me cõfirmabat ua nitas somniorũ quibus sapientes fidẽ habendã negãt: hinc summus amor in Pium cor affligebat:cogebatq; gẽtilibus libris q̃ nostris me assentiri. Re cordabar Augusti:qui nec suũ:nec amici de se somniũ unq̃ neglexit. Repe tebam hystorias in qbus meminerã:quæ uisa p noctẽ aliq̃n essent uigilanti bus euenisse ad uerũ. Tẽpus somnii pariter attendebã: i quo uisa haud qua q̃ solere falli dicunť:& uersiculus Flacci ẽt occurrebat:Post mediã noctẽ ui sus cũ somnia uera. Adiũxerat se mihi comitem Angelus Suessanus Prçsul iunctim ad equitans. Is sedulo loquebať:& hystorias nescio:nescio quas sui prædecessores quẽ Paulo ante in Flãminia gesserat recitabat. Ego hac una in cogitatione fixus:& silentiũ agens:nil auidius expectabã: q̃ domesticũ Pii quempiã ꝓcedere obuiã:ex quo sciscitari uerã eius ualitudinẽ possem. Co/. ortus erat tunc imber uehemens:& ego alia q̃ credebať porta Anchonam intrabã. Igitur se nemo obuiã dedit:sed mox descẽdenti ad ædes:quæ mihi sub Episcopio paratæ erãt:prȩsto est Senẽsis Ambrosius Aulicus Piiunus oĩum atte tissimus semp ad odorãda quæ fiant. Cõplexus est me facie præ ter solitũ tristi. Peto ab eo:ecquid de Pio nr̃o Ambrosi? Ille statim:Papiẽsis mi ingrauatus in diẽ magis eius est lãgor. Paulatim ab sumiť: nec Itegrũ mẽsem supfuturũ nobis existimo. Mora nõ iterposita ascẽdo ad Epĩum ispe cturus ipse:qđ uerbo ille cõcẽderat. Intrãti cubiculũ subito iacẽtis Senis cõ cidisse facies tota est uisa:quã dies iã .xxx. nõ uiderã. Nescio enĩ quo pacto ex interuallo eandẽ rem intuentes rectius:quid auctum:quid immutatũ ue sit internoscimus. Ne illũ cõtristarẽ tristicia mea subito serenã faciẽ induo: & ante lectulũ pedem osculaturus procumbo. Signandis supplicationibus

tunc operam dabat. Quiescere Referendarios: & tolli e medio omnia im-perat. Rorantibus oculis complectitur me: atq; osculatur: moxq; supra uires spiritum gerens ita de nauigatione sua: & rerum gerendarum spe fermonem habet: ut qui prę desiderio ad horam discessus se uenturum non crederet. Diebus sequẽtibus Ducem Venetorum expectans: quem dolebat Anconæ non reperisse: supraq; .xx. diem post accessum suum tardare: comparari omnia ad nauigationẽ curabat: studium ĩ hoc uno præcipuum habẽs. Confluxerat eo loci turba multa ex uariis gentibus: nõ satis cõsiderate domo egressa. Etenim cum eos solos euocasset Pius peccatorum proposita uenia: qui uel annum: uel anni dimidium suo stipendio in exercitu militarent: decretumq; per orbem circũmissum ita haberet: Illi tamen nescio quo incõsulto zelo compulsi ueniendum statuerant: credentes stipẽdium ac uictum ministrante Pontifice non defuturum. Cum aũt nõ inuenirent: quę sibi animis finxerant (neq; enim Pius unus alere tantum cõcursum equitum: ac peditum poterat) uenditis armis regrediebantur in patriã. Quorum nihilominus misertus ille: ne oĩno frustra uenisse se angerẽt: decreti sui eos participes fecit. Erant uero inter hos: qui consideratius uenientes tolerare ad diẽ præfinitam militiã possent. Horum ergo traducendorũ causa naues Venetorũ duas dies iam multos ĩ horas singulas expectabat: sic enim illi facturos se ante receperãt: sed cũ hæ diutius tardarent q̃ oporteret: qui supfuerant cruce signati more impatientes cateruatim abibant: ita ut non multo post appulsis iam nauibus miles non superesset: qui illis posset imponi. Ea res causę quoq; plurimũ accelerandæ mortis Pio dedit: dolente eo ac supra modũ tristanteq; retineri in eam horã non potuissent. Interim nunciis: ac lr̃is Ragusianorum certior factus est Turchum magno exercitu nõ longius .xxx. milibus passuum a Ragusia cõsedisse: misisseq; ad magistratũ legatos: qui dicerent: nisi triremes instructas quas ea ciuitas collatura ad bellũ erat: actutum subducerent: imperatorisq; obsides traderent: ac tributũ in annos singulos penderent: ad eorũ se mox oppugnationẽ uenturũ. Nunciabatur quoq; quosdã leuis armaturę milites in eorũ agrum prædandi cã excurrisse: in ciuitate uero non satis frumenti ad perferendã obsidionẽ haberi: & militibus esse opus: qui in defendendis mœnibus usum haberent. His nunciis ꝑmotus Põtifex sagittarios pene oẽs ad custodiã corporis añ ascr ptos Ducibus attributis nauigare subito Ragusiam iubet: frumentũq; imponit: quantũ ad primam necessitatẽ satis esse putaret. Litteras quoq; addit: quibus illos cõsolabatur: & spem subsequentis præsidii dabat. Ipse accersiri ad se statim Ioannem Cardinalem sancti Angeli iubet: quem (ut diximus) propositi sui studiosum habebat. Hunc præsente me consulit quid nam agendum

censeat si obsideatur Ragusia. Ille ut erat semper ad opus Dei accinctus: nihil deliberando cunctatus ibo inquit ego hac nocte cum triremibus quę in portu instructae sunt: & uel obsidionem adiuuante Deo dissoluam: uel territis oppidanis spem atq; animum addam. Et quid inquit Pont. connauigare tecum me prohibet. Frater consilium est si obsessum illuc ueniat Turchus: cum quibus potero triremibus eodem sine mora cõtendere. Ciuitas ad primum littus maris est posita natura: & manu ęgregie communita. Eadem quoq; portu abluitur. Multa ad bene agendum facultas ostenditur. Inuehi in urbem sine periculo possumus. Sola praesentis Pontificis opinio Turchũ poterit ab obsidione repellere: cõmeatuum alioquin inopia in locis asperis laborantem. si consilium comprobauerit Deus fama haec in omnem partem uulgata christianorum mentes ad nos sequendos inducet: concipientes ex foelici principio uictoriae reliquũ. His cũ assensisset Ioãnes: ego miser carnẽ magis q̃ spiritũ sapiens piũ hoc propositũ summopere dissuadebam. Non quia euentura nõ crederẽ quae illi proponerent: sed quia in fragili corpusculo febre: ac doloribus fatigato nauigationem illam finem uitae futuram uerebar. Contendebã igitur argumentis multis: sed euincere mentes non poteram in Deum sine metu mortis spectantes. Confirmata inter se ꝓfectione: imperat Pius magno studio militem cogi ad triremes imponiq; necessaria omnia: quibus ad primum obsidionis nuncium soluere possent: Verum quatriduo post nunciato recessu hostium diuina benignitate parcendũ consilio fuit. Interea dum Venetorum Dux a Pontifice expectatur: percurgens langor usq; adeo inualuit: ut parum uitae superfuturum Medici dicerent. Premebatur dies & noctes non doloribus modo: sed duabus etiam febribus: quarum altera concepta in uenis cessabat nunq̃: altera ex interuallis recurrẽs magno ardore: uelut flamma membra absumebat. Haec mala ingrauabant aestus continui: qui Iulio & Augusto tam uehementer intenderant: ut nocturnis & diurnis horis ciuitas uideretur. Re igitur ad extremam prope desperationem adducta: tandem Venetorum classis: quae Ducem eorum uehebat: pridie idus Augusti non multo post ortum solis a longe conspecta est equatis uelis procedens. Duodecim numero triremes erãt rebus ad bellũ omnibus aegregie praeparatę. Hoc cognito Pius subito suas & ipse triremes: atq; omne genus nauigii: quod esset idoneum adornari magno studio iubet: atq; obuiam Duci exire: Cardinalibus. v. Põtificali quadriremi impositis: qui cum aduenientem exciperent. Processum cum omni apparatu ac pompa est: tam a Patribus: Praelatisq;: qui Pium sequuti erãt: q̃ a magistratibus anconitanis. Cũ ad trium fere miliariũ classem Venetam in conspectu haberemus subito illi uela demittentes (quod esse signũ natigã

Dux Venetorum Anconam.

tium solet cum reuereri digniorem classem uolunt) remis consurgunt : ac ut q̄ bene instructas adducerent: qui pugnę spē ostentarēt : iubent tanquā si inituri proelium essent:armatos a prora & puppi : & lateribus collocari: atq; omnifariā tela & tormēta cōtēdi . Mox uero ut illo uentū est ut cōtingere triremes se mutuo possent : sublato clamore:& armis ad certaminis ostentationē concussis:tormentisq; per inane emissis:spectaculū iucundissimum prębuere.Pius ea die q̄q̄ ita affectus ut diximus : cernere & ipse pompam aduenientium cupiens ad fenestellam cubiculi: quæ in mare : atq; in portum despiciebat: nō sine labore deferri se imperauit:ibiq; obuias classes aliquandiu inspexit . afflictari rursum incipiens: quod ea iam ualitudine nō esse se intelligeret:ut pro desiderio connauigare illico posset : salutato Duce:a quinq; quos diximus:Cardinalibus discessum utrinq; est . Neq; enim propter pestilentiam:quæ magnis detrimentis ciuitatem premebat:aut descēdere ipse ex quadriremi uoluit:aut quenq̄ ex suis ueutitare Anchonam . Necessariis antea communiti in portu se continebant: triremibus ad ancoram deligatis.Nocte quæ secuta est attenuatus multum est spiritus Pii :& uox pene consumpta:Propterea Ducem : qui uenturus ad colloquium erat audire altera die non potuit:sed distulit in sequentem:expectans num suscitationem aliquam uirium Deus concederet. Verum in horas singulas deterius semper sibi est factum.Profestus Dies ille erat assumptionis Matris Domini in coelum : quo die conuenire in ecclesiam ad sacrum uespertinum Romanus Pontifex cum patribus solet . Hoc cum impleri per illum non posset:nihilominus per Patres est factum.Perfectis solemnibus uenisse iam horam suā Pius intelligens: qua reddendus Domino spiritus esset : conuocari fratres in cubiculum iubet : atq; his ingressis : & si ad loquendū iam erat inualidus : tamē morientibus ut poterat:atq; interruptis uocibus nos appellās . Fratres igr dilectissimi:uidetis quo adductus sum. Hora mea iam uenit. Deus hinc nos euocat. Morimur in fide Catholica : i qua & uiximus :nihil habētes a Romana sede diuersum.pro ouibus creditis egimus i hanc diem quod potuimus. Nō pepercimus laboribus ullis atq; periculis . Bis caput nostrum obtulimus ad cōmunē salutē . Perficere quod ultimum cœpi:potestas ultro nō est. Reliqua uestra sunt. Curate uos opus hoc Dei: nec sinite per negligentiam labi Christianæ fidei causam . Ideo uocati in ecclesiam estis:ut suis temporibus illi opem feratis. Mementote officii uestri & Deū attendite:qui contēplator est omnium:retribuitq; secundum opera nostra. Fideli ministerio & creuit:& progressa est dignitas uestra. Vtrq; per fidele ministerium est retinenda . Quęrentes quæ uestra sunt nō quæ Iesu Christi:illam retinere diu haudquaquā potestis.Summite quoq; ex hac ho

Pius moriens (cr. allegr.)

ta communis patrimonii curam:uideteq; ne detrimentum accipiat. Studiũ hoc omne patre decedente Filiorum esse oportet : nostrum dum licuit fuit. Porro autem Fratres in Cardinalatu nostro ante:post in præsulatu :ad quẽ nos elegistis conuersati uobiscum annos plures sumus. Conuersatio nostra sine peccato esse non potuit :ex carne enim sumus. Offensus nimirum ali quando Deus est : offensa & charitas uestra. Pro iis:quæ in Deum peccaui mus:ipse qui pius:qui omnipotens est:nostri misericordiam habeat. Pro iis uero quæ in uos : rogamus dilectissimi nostri ut placatis animis morienti sit uenia. Eos autem:qui uel famulati sunt nobis uel nostri sunt generis :si se dignos præstiterint : commẽdatos habete. Valete iam. Pax Dei:& cœlestis gratia uobiscum sit. His ęgre & cum lachrymis enunciatis: tãtus subito pa trum:qui lectulum circumstabant : coortus est fletus:ut diu præ gemitu lo qui uerbum nemo posset:atq; hora singulorum lachrymantia cernerentur.

Cardinalis Nicenus ad Piũ ꝑ oibus

Tandem Bessarion. Cardinalium primus pro omnibus uerba fecit. Indo luit casum in quem erat adductus :nõ sui tãtum causa: quem lachrymabile erat deficere:sed magis Christiani populi:qui tãtum salutis auctorem amit teret. Laudauit pontificem:& preclara eius in præsulatu opera:agens iden tidem gratias ꝙ etiam suprema hora salutaribus monitis communem rem adiuuaret. Orare se Deum dixit patrem misericordiarum:ut sic affecto & iacenti salutem tribueret : Verum si propter peccata superstitis populi esset migrandum:mansura ĩ animis nostris sancta eius precepta : daturosq; operam filios:ut nec publicę Christianorum res:neue priuatę Ro. ecclesię detrimentum acciperent:quam autem ueniam poposcisset. humilitatis suæ non erratorum esse confessionem:Benigne omnes atq; indulgenter habitos semper:nec querelam aduersus eum extare :suorum quoq; quos commen dasset : gratam apud omnes futuram memoriam dixit:docẽs ꝗ charus esse deberet uel sanguis : uel contuberniũ eius qui tantum de Christianis:& de Ro. sede meritus esset : Postulare autem singulos fratrum : ut postremum piumq; benedictionis suæ munus mansuris relinqueret. Post hoc responsũ iterum consurrexit fletus:& contristatio cordium multa. Pont. manu e pal liis paululum eleuata osculandam eam omnibus prębuit: flens ipse & flen tes alios intuens. Nos manu appręhensa atq; ante lectulum procumbẽtes: sigillatim ueniam precabamur erratorum nostrorum: supremumq; oscu lum patris capiebamus. Quibus ille misericors ignoscat Deus & spiritum rectum confirmet. Ac simul benedicens fratribus dimisit eos a se. Biduo an te admonitus a Medicis in omnem casum uitæ uel obitus habendã supre mam rationem animæ esse: Domini sacramentum:quod celebribus semper diebus ualens summebat:etiam tunc magna mentis religione accepit:tum

dens pectus ad singula:& flens:& peccatorem se confitens indignum com
municatione tanti mysterii. Repetere illud mane sequentis diei optabat in
ampliorem salutem:in honoremq; beatissimæ Virginis cuius assumptionē
sciebat instare. Hanc enim ab adolescētia peculiari quadā pietate coluerat:
hancq; uitæ Ducem:& actionum habuerat. Nobiscum aliquando familia
rius loquens:recēsensq; anteactę ętatis cursum:credere dicebat:quia tantū
huic matri se deuouisset:ab Epidimia semel:a lœtalibus lāgoribus sæpe:nō
nunq̄ ex manifestis uitę periculis ereptum fuisse. Omnem deniq; successum
dignitatis:& rerum huc referebat:Propterea templum illud pientinum mi
rifici operis a fundamentis extructum: suisq; manibus consecratū fuisse. So
lamen ergo hoc animi pręcipuum expectabat:ut intra cubiculum(quādo
in ecclesia iam non liceba)solemne sacrum cantari audiret: ac tanq̄ supre
mum uale in religionis ministerio cum fratribus ageret. Optabat autem si
cuti mos erat per Cardinalem id fieri:meq; unum delegerat:qui diuinis his
operatus confectum Domini sacramentu n rursus porrigerem. Instituerat
etiam ut patres adessent reliqui:ueteriq; instituto cætera seruarentur. Com
paratis igitur ad peragenda hæc omnibus ecce inclinante iam sole inclina-
re & ipse admodum cœpit:ut non procul a morte iudicaretur abesse. Con
festim itaq; sacramenta reliqua persoluuntur morientibus debita:sensu ad-
huc integriore:q̄ lingua. Nox ad primam usq; horam processerat:Cardina
lesq;:qui eo conuenerant domos quiq; suas discesserant. Restiteram ego so
lus ex omni collegio: uolens quam patri pietatē debebam: etiam suprema
hora persoluere. Mecum erāt præsules tres ex Pontificis familia: & ex soro
re filius Andreas:& Lollius consobrinus fr:cæteriq; q adinterius ministeriū
cubiculi seruiebant. Circumstabamus omnes deficientem Senē lachrymā
tes & mœsti:famulabamurq; morienti in eo quod ultimū poteramus. Intu
ens uero ille i me oculo innuit ut accederem propius. Accessi statim. Vo-
ce itaq; iam consumpta:quæ auribus admotis audiri uix poterat:ora inquit
pro me fili:peccator &enim sum. Simulq; ad crucem conuersus:quæ collo
cata ante oculos erat:non sine suspiriis iterabat:Miserere mei Deus:misere
re mei. Et tu Virgo mater seruum deficientem nō desere. Per misericordiam
filii suscipe animam excedentem. Paulula deinde intermissa mora rursus in
me dirigens oculos continuationem inquit sancti propositi memora fratri
bus:& adiuua tu quoad potes. Propiquant supplicia si Dei opus deseritis.
Cum respondere temptarem multa:nec possem præ gemitu: dexteram ma
num: quæ eleuata in cubitum erat demittens supra collum:benefac inquit
fili:orationemq; offer Deo pro me. Hoc illi ultimū uerbum fuit. Loqui ul-
tra non ualuit ob flemma profluentem: qua pectus iam & fauces erant cō

plctæ. Legebantur ſine intermiſſione precationes eccleſiæ: quibus expiari
decedentium animæ ſolent. Ipſe ad audiendum attentiſſimus erat. Ecce ho
ram circiter tertiam inter legendum: tanta quiete ſpiritum domino dedit ut
conniuere non mori cum putares: protinuſq; ſine ullo ſenſu mortis excede
re. Hic tãto pręſuli exitus fuit: atq; hic labores omẽs atleta fortis abſoluit.
Incertum morte ne: an uita fœlicior: qui ad ſummum pontificatum ſuffra
gio uirtutis perueniens: religioniſq;: & ingenii æternam gloriam conſequu
tus: mortem ſic nactus: qua ſi humana attendimus nulla ſublimior: ſi cœle
ſtia aſpicimus: nulla amplioris meriti contingere poterat. Mortuus pro ue
ritate eſt: & pro redemptione plebis opreſſę: offerẽs ſeipſum hoſtiam Deo:
relinquenſq; ſacerdotibus exemplum: quales eſſe pro ſuis plebibus debeãt.
Martyrium autem pene quottidianum paſſus eſt a die quo Burgundorũ
Dux Philippus miſſis oratoribus uenturum ſe ad Bellum: ſociumq; ſancti
operis futurum promiſit. Subito enim in omnem partem curam impertiẽs
fatigari amplius ſolito: ac uehementius cœpit: non remittens ad contrahen
da neceſſaria ne tempus quidem nocturnum quietis. Diuidebat per horas
ſingulas cuiq; opus ſuum rerum prouidendarum: perire huic cauſæ exiſti
mans quicquid eſſet momenti aliis impartitum. Cognoſcebat quoq; opero
ſam molem ſublatam humeris ſuis: ſub qua eſſet cadendum: ſi omnifariã
ſtudio difficultates undiq; ingruentes non ſuperarentur. Hæc animi anxie
tas labefactauit ęgram alioquin ualitudinem ſenis: dum nec de alio cogita
re: nec quietem capere: nec cibum ſine aſtãte cura ſummere poſſet. Compa
ratis deniq; omnibus iucunda ſpes aduenientis Ducis: quæ ſola ſpiritum ſu
ſtentabat: ubi in medio rerũ feruore defecit: mirum dictu eſt quantum non
animo ſolum ſed totis uiribus eſt conſternatus. Iudicabat: quod re uera ſa
pientes uidebant: illo non ueniente: maximam incœpti partem abrum
pi: laboremq; accreſcere: tum autem promiſſos orbi fructus detrimẽtis ma
ximis retardari. Acceſſerant præterea duæ dolorum faces: quæ animam in
cendebãt ad complenda incœpta ſedulo properantem. Altera q; ab eis len
te ac frigide adminiſtrari omnia ſentiebat: qui uel pecuniam pẽdere: uel ar
matum militem mittere: uel triremes ad bellum inſtruere ſtipendiis ſuis ꝓ
miſerant. Altera q; Anconam proficiſcens: cateruas regredientium cruceſi
gnatorũ quottidie habebat obuias: inermes: ac uacuas pecunia: qui: ut an
te dictum eſt: lege decreti ſui non obſeruata: temere iter erant ingreſſi. Ii ue
ro ad ſuos redeuntes culpaturi nimirum Pontificem uidebantur: ut tegerẽt
inconſulti motus ſui culpam. Tot ſingulis pene horis infigebantur cordi
uulnera: quot cateruę huiuſmodi obuię dedebantur. Vidi ego aliquando eis
tranſeuntibus: faciem mœſti Senis ſic conturbatam: ut habendum in nego

cio: Medicis dicerem lecticę uela demittere: ubi ex conspectę a longe eēnt. Complectar uerbo uno: Publicę Christianorum causæ uir Sanctus nō dex fuit. Sperans in domino supra uires animum gessit. Defuerant ei: qui deesse nullo modo debebant. Ipse cum omni constantia ad mortem contendit: & patienter passus est pro Christo Deo suo.

Igitur die: quæ sequuta obitum est: producto in templum cadaue re: feretroq; solenni imposito: iusta a patribus uetusto more sunt persoluta. Inde Venetorum Duci (Christophorus Mauro is fuit) Senatus no ster est datus. Appellandos enim de re publica patres ante abitum iu dicabat. In eum cum uenisset: receptus in consessum inter duos postremos Dyacones Cardinales. amplissima oratione Pium laudauit: sic ut uerū pa storem eum fuisse diceret dignumq; successione Petri Apostoli. Obitū quo q; intempestiuum defleuit: quo non obscure intelligeretur conatus tantos interruptos esse: spemq; expectati boni magnopere diminutam. Commen dauit Venetam rem consilii suscepti participem. Hortatusq; est eum lege remus Plebi dei Pontificem: qui uel ꝓsequeretur inceptum: uel se iam eccle się incitationibus bellum ingressos collatis opibus adiuuaret. Cui orationi cum opportune responsum a Senatu esset: postulatiq; subsidii non incer ta spes prębita: rogatus est insequentem adhuc diem esset Anconæ. Illo igi tur ad classem reducto conuenere mox ad consilium patres: utq; animi in eos nostri prima documenta cognoscerent decretę illis sunt triremes instru ctę quę tunc in portu erant: recepta reddendarum fide si aut decretum non probaret suffectus Pontifex: aut Pii exemplo proficiscendum statueret. Hū garorum quoq; Mathię Regi: cuius opera in præsenti bello maxime fide bant Veneti: quemq; adiutum pecunia cupiebant: ipsiq; aliquando adiuue rāt: duo de quinquaginta nummum auri: quæ apud Pium inuenta tūc sunt: concordibus sententiis data. Quibus illi decretis læti cum gratias amplissi mas ęgissent: inde soluētes Venetias reuecti sunt. Patres ad legendi curam Pastoris conuersi Romæ legendum esse constituebant: nonmodo quia col legę nonnulli propter senium uenire Anconam ipsi non poterant: sed ma gis quia sacris legibus ad id cogebantur: electionem fieri oportere dictanti bus ubi Romana est curia. Curiam porro Romanā causarum tribunal ap pellāt: quod Pius ad leniendos de abitu suo Romanorum animos: apᵈ eos reliquerat. Maturandum autem multis ex causis: atq; iisdem grauibus iudi cabat: quarum ille non in ultimis erāt: q; noui quottidie motus diuersis I locis nostræ ditionis nunciabantur: passimq; erat licentia quasi decusso iu go: quælibet in quemq; audendi. Nec antea habitura finem uidebantur: q̄ uindex esset electus. Quędam ego ex his ad posterorum documentum non

inutiliter adiungenda huic libro putauī. Contenderat annorū iam nonnul lorum lite Firmanorū ciuitas longe inter Picentes potentissima: uicinum ei oppidum: quod in alleis dicitur sui agri iurisditionisq́ esse. Eam oppidani seruitutem constāter negauerāt: iudicioq́ peruicerāt nil sibi rei cum Firma nis esse. In presidem tantum prouinciȩ Allensium cōmune respicere. Quā illi rem eum indignari magis: q̄ ulcisci: propter uiuum Pontificem possent: uendicare pecunia ius oppidi tentauere. Summam pergradem: missis An conam ad Pium oratoribus: obtulerūt: sed ille amborum recogitans odia: timēsq́ ne Firmani potestatem nacti (ut est gens ad ultionem ferocior) cō tentionis recordatione imperium durius exercerēt: auro pietatem antetulit. Cuius tamen ad tantum bellum praefecturae: pro rei magnitudine summa erat inopia. Ab hac repulsi spe: quod ultimum ad conatus explendos reli quum erat: aggredi armis rem mox ut nauigasset Pius: clandestinis cōsiliis agitabāt. sed occasionem conceptam cum maturius mors: q̄ nauigatio ob tulisset: nihil cunctati: altero ab obitu die: collecta raptim ex agris: ac ciui tate armatorū multitudine que. x. miliū fuit: infestis animis ad oppidū cōten derunt: magnaq́ Alliensium parte in agris oppressa: protinus eodem cursu ad portas delati sunt: quas cum qui intus erant tumultu iam cognito illico preclusissent: in murisq́ consisterent: facile a primo impetu fortunas oppidi defenderūt. Neq́ enim in tam tumultuario accessu opportunum aliquid ad oppugnādum poterat comparari. In triduum iam extracta obsidione: Al lienses ueriti grauiora: q̄ defunctis Pontificibus leuia esse soleant ad cogen dum subsidium senatus imperia: tum autem maioribus in diem copiis: atq́ operibus sese circumueniri uidentes de conditionibus cognoscendum du xerunt: quas saepe oblatas: ne audiendas quidem in eam horā putauerant. Igitur earum constituendarum causa duo firmanorum: qui eo tempore prae fecturam ciuitatis gerebant cum plerisq́ armatis: qui non tam ad custodiā corporum: q̄ ad dignitatem magistratus essent: data ab oppidanis fide in oppidum recepti sunt. Illi uero arrogantius usi fide: dominatumq́ iam affe rentes: in uicina turri uexillum quod secum intulerāt parte admodum con spicua erexerunt. Id spectaculum: cū nostris moribus imperantium insigne sit: perq̄indigne tota alliensium multitudo accepit: fidens adhuc conditio num beneficio partem se aliquam iuris pristini retenturam. In cōmuni om nium dolore quidam (ut saepe accidit) animo acceñor ad deiiciēdum uexil lum armatus cōscēdit. Custodes a quibus illud erat propositum: auelli nō sinunt. Clamor utrinq́: & concursatio fit maiore adhuc uocum q̄ telorum tumultu. Clauserant oppidani reliquȩ multitudini portas: casum direptiōis in differendis conditionibus ueriti. Etenim milites nostri quidam: quorum

in firmano erãt statiua auidi prædę ad delectum cõuenerant. Tum Dalmatę permulti qui in continentem nostrum traiicere soliti sunt:ac manuũ mercede inopiam tolerare:eodem congressi nil minus q̃ cõditionibus finiri motum optabant. Ii ergo circumfusi muris ut primum tumultuari interius senserunt suspicati cædem Firmanorum eam esse:sublatis & ipsi clamoribus irrumpere ad præsidium conabantur. Idem a ciuibus: qui extra manserant acrius (ut par erat) fiebat. Ardorem hunc adolescentis unius cędes in extremam pene rabiẽ uertit. Is enim dum audacius istat:atq; in ipsis portæ claustris aditum quærit ueruto traiectus:relatusq; ad suos miserandum spectaculum prębuit:eo quidem infestius: q; nõ obscuro loco natus propter ęgregiam etiam indolem multitudini erat charissimus. Tum uero uno annitentium impetu quasi ariete propulsa porta:ad prædam cædemq; oppido toto discurrunt. Miserorum Alliensium fortunæ (re aliter non cognita) diripiuntur. Incenduntur ędificia. Spoliantur ecclesiæ. Muri deiiciuntur. In totũ deniq; loci corpus ita sæuitur:ut nulla olim stãtis oppidi species reliqua fieret. Eorum uero:qui superfuerant cędi:pars nuda & lacera diffugit in proxima: pars ob pudorem facti Firmum compulsa est: ac publice sustentata. Ita oppidum florens:Romanę sedi semper fidele nullo adiuuante i oculis nostris ad internitionem excisum est. Hanc calamitatem altera apud fulginium excoepit magnitudine quidẽ non par: uerum improbitate longe superior: in qua non casus aut error:sed sola uoluntas ad crimen est referẽda. Præses erat eo tempore ciuitatis Frãciscus Patricius Caietanæ ecclesiæ præsul: Vir doctrina singulari ac uita: hunc iuste administrantem maior atq; eadem ægra fulginatium pars rebus suis parum opportunũ ducebat. Prohibebat enim rapinas:obstabatq; consiliis quę illi plurima aduersus Pium bello implicitum inibant quotidie. Dux seditionis erat Nicolaus quidam cognomento Taccha bracchianę in Italia factionis:nouarum sęmper rerum cupidus:in nullumq; minus q̃ in principem suum respiciens. Hunc olim Nicolaus quintus:inde Calistus .iii. huiusmodi quibusdã offensi:iusserant compręhendi: conuictumq; supplicio affici: uerum magnis deprecatoribus usus:ut nulli unq̃ malo patrocinium deest: repromissa animi sanitate seruatus est. Sed mox liber factus oblitus discriminis ad ingenium rediit. Atrociter tũc præsidatu patricium contendebat uigilem actionibus suis custodem:eamq; ad rem studium omne contulerat. Simulatione igitur amplificandæ ciuitatis.xxx.ciues ex assensoribus suis ope satellitũ creari curat: atq; iis potestatem permitti quę a pręside proxima essent:ipse in numerũ hunc allectus oratorem se atq; alterum conspiratorẽ decerni ad Pium curat: quorum legationis summa esset:petere magnis precibus ciuitatem patricio prę

fidi successorem admodo mitti : q̃ & male iam administraret : & ferri a ciuibus non possent superba imperia . Seditionis huius certior factus Pius : simul iam Nicolao ob proditiones infensior: conniuendum in tanta im probitate non duxit . Itaq; mox ut peruenere ad se : Collega quidem cuius sperari adhuc sanitas poterat Fulginium remisso Nicolaum retentum intra molem Adriani asseruari grauius iussit : putans auctore mali abiuncto con spirationis reliquum negocio non magno ad officium rediturum. sed facile patuit quanta in conceptis malis aliquando sit pertinacia: nuncio de uincu lis Nicolai accepto: aperta iam contumacia a præside: paucis exceptis di scedunt omnes: eiusq; detrectāt imperia : ulturi nimirum armis si quid con tra grauius tentaretur. Interminationibus agebat ex longinquo Pius: cona baturq; ad obsequium male sanos reducere. Sed cum nihil assidua cura suc cederet: anconitano mox itinere Fulginium ueniēs: ne impacata ciuitas lin queretur: duo de triginta ciues seq sese uicinum Assisiū iubet : quorū quidē ptē contentionis auctricē esse cognouerat. His cōparentibus atq; in arcem perductis: Filii inquit q̃ iustum præsidem quem sana pars ciuitatis colit: ad libidinem uestram non sustuli: deficere coniurationibus a me uoluistis. Imperaui sæpius dicto essetis audientes: quietemq; ageretis : superbia maiore an perfidia imperia contempseritis incertum est mihi. uocati hanc ob causam huc estis : pertinaciæ nimirum luenda est pœna. quam tamen meorū morum q̃ uestri facti malo similem esse. sanguini & fortunis ciuium parco. Mulcto ex uobis tredecim meo delectu : relegatione locorū quę cuiq; mon strauero. ac simul loca ipsa: & damnatos pronunciat. Hi uero in fletum con uersi protensis ad Pium manibus pœnam suppliciter deprecabantur: oran tes identidem: ut quos nuper appellasset filios : eorūdem pœnitentium pec catum ignosceret. Preces ex adiutæ lachrymis cum silente illo nō intermit terent : mollito iam ad pietatem aio: cui natura erat obnoxius: ergo inquit arbitrii mei per lachrymas uestras esse nō licet: hic quoq; si resanescēdi uo luntas est de indicta pœna multum remitto. Relegationis locum deligite uobis quo cuiq; commodum ē. Seueritati longinqui soli iam parco. Hāc facilitatem: cum magno illi beneficio ducerent : gratiasq; aduoluti pedibus agerēt: uillam quisq; suam ciuitati proximam ad mulctam delegit. Quieuere inde fulginatium res dies complures : sed post paulo obitu nunciato prioris peccati simul & recentis ueniæ obliti: ad seuiēdum in publicam potestatem se comparant . Præses eo tempore per æstum anni qui maximus erat: Nuceriam sui pręsidatus montanam urbem secesserat. Pro pręsidem reliquerat Nicolaum Bectonium Pisanum doctrina iuris isignem: qui necessaria muneris cum opus esset obiret. Igitur relegatorum propinqui: implora

tis iis qui ex triginta delecti antea fuerant: priuato consilio simul coueniunt: contemptoq; imprimis decreto Pii reuocant in ciuitatem emissos. Quibus reductis: ad perniscēda facinoribus omnia furorem couertunt. Ministrum Barisellu (id publici custodis est nomen) documenta quædam ad ærarium perferentem: inuentum in foro gladiis confoderunt; spoliatumq; & exanimē abiecerunt. Rixa inde cum magistratu cōmissa: qui ex curia ad tumultum egressus deponi arma iubebat. quendam his comitem graui uulnere affece runt: ipsumq; magistratum in fugam uersum ad curiam usq; telis sunt inse cuti. In eius uero limine Siluium iureconsultum collegii tunc Principē non ueriti sunt pilo appetere. Eadem concitatione ad prætorium uersi: in quo clausis ianuis: communitisq; fenestris Propręses se cōtinebat: cum non faci le expugnare id possent: uererentur autem ne a Præside audita re ex uici nis locis immitterentur præsidia: data salutis fide in potestatem illum accipiunt: qui ut ad primum in Curiam ascensum peruenit bipenne a tergo ictus subito concidit: stratusq; undiq; laceratur. Paululum adhuc spirans a sacerdotibus uicinæ Ecclesiæ: quæ prominet foro in eam de fertur. Confluente ad spectaculum multitudine: ambigentibusq; plærisq; lœtalia ne ea essent uulnera: Tubicen magistratus noxæ olim ab il lo conuictus: leuiusq; q̄ facinus postularet damnatus: gladio districto per circumstantem turbam ad semianimem penetrans: ego inquit uos am biguitate hac eximā: simulq; resectis ceruicibus: quod reliquum uitę erat inter altaria effigiesq; sanctorum confecit. ad prętorium inde regressi ut pa ribus exemplis Barisellum acciperent: cum non inuenissent: fortunas prę sidis: ac suorum omnes: quę ad reditum conditę seruabantur: ingēti auaricia diripuerunt: nil reliqui ullibi permittentes. Ex eo prætorio Barisellus accce pto tumultu: in cōiunctam mulieris fulginatis domum postico quodam ef fugerat: arcaq; inclusus exitum fortunę trepidus expectabat. Eas latebras Satellitum unus argumento quodam coniciens: circūuēta blanditiis mu liere: & repromissa latentis salute (ut est credulum semper mulierum ingeni um) ad arcam deducitur: ea aperta prodire miser iubetur. Deprecāte il'o & lachrymis uitam petente animum ꝓditor facit: affirmans salutem mulieri indici repromissam se protinus præstaturum. hortatur tamē in prætorium: quod ea hora uacuum scirent: se comite redeat. De mulieris enim domo sus pitionem conceptam dicit: qua & ipse adductus illuc primus accesserit: re liquosq; affuturos nō multo post pertimescat. Rediit in prætorium his sua sionibus Barisellus: ubi ibusq; stramētis ex cubili quodam a fulginate occu litur: Cuius fidem ut gratitudine aliqua constantius retineret: quicquid pe cuniarum anni illius emolumento collectum inopi erat: proditori est largi

tus: abiit ad consatellites. ille præsenti præda lætus: & futura mox cæde: locumq; latebræ indicat. Cursu ad infœlicem contendunt: stramentisq; depulsis tendētem frustra manus obtruncant. Inde spirantem adhuc ex proxima cubiculi fenestra in forum deuoluunt. Die toto cadauere ad spectaculum relicto: postridie nullo religionis penso in eundem quo bestiæ abiici solent locum extra portas traxere. Ad priuatas quoq; inter se molestias eadem progressa licentia est. Fuerat menses nonnullos inter senem fulginatem contentio perspectæ modestiæ ciuem: quendamq; ex crassatorum cohorte perditæ famæ hominem: pro sene apud Prætorem iudicatum bis erat. Tertia pronunciatione expectabatur finis iudicio ille igitur præuenire gladio damnationem iudiciariam cupiens: adducto secum spiculatorum cuneo senem inopinantem aggressus manu sua confecit: uitæ & liti una impietate finem imponens. Huiusmodi passim erant satellitum opera. At triginta uiri similia quædam in curia molientes: tres imprimis ciues quos sensisse cum Pontifice cognitum erat: rogatione tumultuaria relegarunt: tanta proficiscendi imposita necessitate: ut direptionem minitarentur priuatarum rerum nisi euestigio illo abiissent. Quam ad rem uexillum quoq; ciuitatis proferri & in foro statui edixerunt. Illis itaq; cedentibus mulctam insuper aureorum octingentorum adiiciunt. Exigendam domesticarum rerum iactura: nisi horarum trium spacio ad se essent relata. eam necessarii illorum ad seruandas fortunas ex priuata pecunia illico contulerunt. Vulgo hæc pœna non ciuibus modo: sed agricolis quoq; ut quiq; fideles præsidi fuerant: pari seueritate publice indicebatur: & priuatim quoq; sine ullo triginta uirorum imperio plæriq; per hunc modum suo compendio seruiebant. Post hæc de mutanda administrationis forma: atq; ad libidinem conuertenda decernunt. Arculam curiæ in qua asseruari magna religione sortes magistratuum solitæ erant: quæq; ex delectu bonorum ciuium fuerat instituta: proferunt in medium fori: ac quanq̄ matris Domini ipsiusq; lactentis Domini pictam imaginem contineret: insigneq; præferret Romanæ Sedis: materia circumposita acclamante seditiosorum turba incendunt: Ipsiq; ex suorum numero nouam conficiunt: In qua quidem: ut quisq; crudelitate insignis erat: ita maioribus est renunciatus suffragiis. Prætorem deniq; iuridicundo: q᷑ a Pio datum cognouerant: nondum muneris expletis mensibus: negata etiam mercede abscedere q̄primū Fulginio compulerunt. Per idem tempus sub Ocriculo quoq; non leui detrimento tumultuatum est. Oppidum erat Xenodochii Romani sancti Spiritus in Saxia haud sane magnum: cæterum opportuno loco inter

Tybrim & Ocriculum situm: quod ad circunstãtis agri custodiam magis q̃ ad habitandi commodum paucis incolis tenebatur. Campouaro illi erat nomen. Vicini Mallianẽses de quibus ante retulimus: eum agrum sui esse territorii asserebant: eo contentiosius liti insistentes: q; in collibus positi: angustioribus per plana pascuis alendo pecori utebantur. Campouarenses custodes nunc in sua transgressos pastores armis arcebant: nunc ad satisfda tionem illati damni pecus intra muros oppidi auertebãt. Quibus ex rebus accreuerat in diẽ magis utrorumq; contentio. bona autem pastionis illius pars ocriculanis pecuariis erat locata: ueteribus Xenodochii amicis. Itaq; morte Pii libertatem Malleanenses ad facinus nacti: in planiciem populari ter noctu descendunt: Pastoresq; ocriculanorum silentio comprahensos cum gregibus Mallianum compellunt: Veriti ne si ad suos illi mali nunci um pertulissent: demisso ocius subsidio: cum detrimento cogerentur abscedere. Porro autem eadem taciturnitate ad oppidum delati schalis in murum euadunt: oppressisq; uigilibus in potestatem omnia redigunt. Eminebat in eius medio praealta turris ad arcis speculaeq; officium: cuius per eos dies uni tantum credita erat custodia. Illam ergo Mallianẽses summa ui expugnare adorti: cum obfirmatis aditibus non facile possent: fumo ingenti excitato custodem ad deditionem liberam compulerunt. Direptis itaq; omnibus Mallianumq; missa praeda: ne is locus in posterum ad peruaganda passim omnia impedimento esset: funditus euerterunt. Descendentibus ab Ocriculo ad Tyberim ad dexteram uiae id oppidum est. Nos in urbem redeuntes eam calamitatem ante oculos habuimus. Itinere ab hoc loco diei unius similia quedam inter uicinos sunt intellecta. Ioannes Baptista Toparcha Stabiae: militaris homo: & audax: cui rapto: quam parto uiuere consuetius erat: inimicicias cum Pandolpho Sabello ueteres exercebat. Ariano is tunc imperabat non ignobili oppido. confinem Toparchiam inter se ambo habebant: sed Pandolphus ingenio miti: atq; ad iniurias opportuno perferre quidem eas malebat: q̃ tedia contentionum subire. Igitur Ioannes Baptista licentia dierum interponti ficatus ad uexandum hunc usus: latrocinali equitum turma: quorum nonnulli ab Euerso Anguillaria ex suis copiis additi erant: in agrum Arianensem impetum facit: diesq; continuos decem omnifariam conuecta praeda: quicquid etiam in uinetis uuarum fuit immatura uindemia abripuit. Quattuor inde Arianenses capita ex uulneribus cruentatos per ludibrium ad Pandolphum remittens: renunciate inquit quattuor me illi nunc Cardinales creasse: Alludens uidelicet ad rubra pilea nostra: sed mox octo alios his additurum, unumq; etiam acceptum insignius

ut ad Apostolorum Saluatorisq; numerum:sit etiam Ariani cum suis cardinalibus Pontifex. Deniq; obsessis undiq; uiis: curialium plurimos ex Ancona regredientes pulsauit: atq; diripuit. Cardinalibus uero sese e siluis ostentans irrogatas a Pandolpho contumelias: & si Deo placet: uim quoq; illatam uociferationibus lamentabatur: Iis alludens uidelicet quorum aestimationem ob ueterem horum temporum impunitatem nihil timendam sciebat. Inter hos casus ne in Sabinis quidem satis habita quies. Ademerat triennio ante Pius Iacobo Sabello in ea familia Principi: oppida septem Toparchiae suae non ultima: q; is ad Andegauenses deficiens: illorum ad se accersito praesidio: quicquid a Palumbaria ad portas urbis intererat agri assiduis excursionibus infestum habuerat. eorum oppidorum quod potissimum fuit: Donadeum nomine: collegio sacerdotum basylicae Petri immune: ac liberum dedit. Reliqua ne ad circunstantes Toparchas nouo iterum urbis damno redirent tribus honesti ordinis ciuibus uedidit: Georgio Caesarino sedis Notario: Marcello Rustico ab epistolis secretario: & Lelio ualleusi consistorii Apostolici aduocato. A dicere ii uenditorum sine lite possessionem: possederuntq; ad obitum Pii summa Romani populi: & subditorum etiam gratia. Verum eo defuncto Gentiles Sabelli: quibus alioquin deb'ta fuisset hereditas (fratres ii duo erant Marianus: & Franciscus) praeuisa in eum euentum consilia sine mora exequuntur. Georgium ad confirmandos popularium animos circueuntem oppida in itinere adorti paulominus comprehendere. Refugientem in uicinum castellum oppidum: cui deodato est nomen maioribus contractis copiis obsederunt: resistentem timidius in deditionem cum oppido accoepere. Equi porro turmalis impositum clunibus: q̄q̄ Sacerdotem: & senem: ac cicladis honore insignem: cum contumelia non incommodo tantum: Palumbariam perduxerunt. Vbi ad electionem Pauli carcere maceratus: non ante dimissus est: q̄ ad uictoris arbitrium chyrographum dedit: quo mentiens cogebatur obuenientem oppidorum partem uenditam a se Sabellis fratribus esse: miliaq; auri nummum duo: precii noie ab his persoluta. Marcellū autem: & Lelium conati saepius hiisdē artibus circūuenirī irrito sp īcepto uix quieuere. Talia quedā plerisq; in locis nostri dn̄atus eodē tpe acciderūt: quę licet non leuia fuerint: aut mediocris audaciae tamen ne in eis commemorandis cum uolumine tedium crescat libenter obmitto: satis compertum habens ab sola impunitatis spe: solere haec prouenire. Patres quidem paucis illis interpontificatus diebus creando successori intenti: non sat apud subditos auctoritatis habent: atq; imperii. Ideoq; uindicant nihil. Creati uero Pontifices prima statim studia ad gratiam conferunt: famamq; clementiae. Recentes no

xas deprecantibus facile condonant. Multa magnis intercessoribus permittuntur. Ipsi etiam nescio quo fortunæ incommodo: alienis ut plurimum in defunctum animis ad Pontificatum perueniunt. Actionibus ante actis obtrectant: iniustaq; administratione accidisse ea contendentes. Se ipsos propemodum excusatores facinorum: non indultores tantum ostendunt. Quod uero indignitatis ultimum est: damna etiam passis: iniuriasq; suas deflentibus benignitate uerborum magis q̃ satisdatione subueniunt. Ita fit ut ad omnes semper Romanorum pręsulum casus impunitate proposita: calamitatibus uariis intra ditionem ecclesiæ confligatur.

Iacobi Cardinalis Papiensis Cõmentariorum Liber Secundus.

SEptimo igitur die postquam Ancona discessum est: reuersi in urbem patres sunt: & cadauer Pii templo diui Petri illatum: sepulturaq; in Andreæ Apostoli cella: quam ille uiuens pulcherrime adornatam: ossium suorum: & sancti capitis tabernaculum esse uoluerat. Conuocati postmodum in ædes Ludouici Cardinalis Aquilegiensis sunt: qui Camerariatum Romanæ Sedis tunc obtinebant: quo in loco dissidere inter se non mediocriter inceperunt de loco ad conclaue eligendo: contendentibus nonnullis ut intra urbem ad ædem Mineruæ: plærisq; ut in Vaticano iuxta antiquam consuetudinem statueretur. Dissensionis uero præbuit causam Adriani moles nondum collegio tradita. Antonius ex sorore Pii filius Vicariis custodibus illam tenebat: aberatq; ipse tunc Celani: quæ Marsorum est ciuitas. sentire uero cum Vrsinis proceribus putabatur: quorum factio plærisq; patrum erat suspecta. Illud quoq; proponebatur ad metum: ne si Pontifex Ferdinando Aragonensi non gratus eligeretur: prohibiturus esset Molem restitui. Gener quippe eius erat Antonius: fortunęq; omnes suę defuncto auunculo in illum respiciebant. Qui ergo metuenda hæc affirmabant inter medios Romanos eligendum esse aiebant: apud quos tuti ab omni contumelia præstarentur: augentes formidinem de Mole: negantesq; uel ad nouendiale sacrum: uel ad conclaue se ãte ituros: q̃ redditã Molis custodiam intelligerent. Transeundũ uociferabant per angustias pontis: & sub turribus cõmunitis: ubi facile cẽt quẽq; nostrũ sublatis chatenis cõpræhendi: admoneri nos pontificiis legibus liberã electionẽ oportere esse: nec

ulli obnoxiã metui:eã aũt totã tolli, arce ſupiminenti nõ reddita. Qui uero
aliter ſentiebant putantes formidinem confictam eſſe:magiſq; ad ambitio
nem:q̃ ad cõmodum pertinere: Vaticanum reſpondebant antiquã Pontifi
cum ſedem eſſe:in eo decentius q̃ alibi de cõſtituendis ſucceſſionbus agi:
Antonium cum arcis cuſtodiam accepiſſet: Pio iuraſſe fidẽ q̃diu uiueret:
eo defuncto Cardinalium collegio illam ſeruaturum cum requiretur: non
dum repetitam eſſe:nec oportere mentem iuuenis ante damnari:q̃ noſci:In
credibile uideri eum qui tanta beneficia a Romana Sede tuliſſet: propter
Vrſinos:aut Regem uelle facinus tam ingratum admittere:Eſſe hic fratres
eius duos germanos:alterum Cardinalem:alterum priuatum: ambos ue/
ro in Collegii poteſtate:non uſq; adeo amentem illum futurum:ut chario/
rem ſibi Adriani molem putet:ad quam nõ poſſit accedere: q̃ fratrum duo
rum ſalutem:qui Romæ tanquam certa pignora tenerentur: Ad hæc au/
diri quottidie cuſtodum uoces plæno ſtudio eccleſiam inuocantium:quam
non inuocarent ſi aduerſam Antonii mentem cognoſcerent:Futurum bre/
ui:ut ille noſtris acceptis litteris miſſurus ſit: qui molem uel patribus:uel
nouo Pontifici reddat. His itaq; atq; aliis Cardinalium pars maior ad Va
ticanum inclinans diſſentientes traxit ad ſe. Igitur celebratis exequiis: &
conclaui iam conſtituto:ſexto calendas Septembris: qui fuit annus a Chri
ſtiana incarnatione milleſimus quadringenteſimus ſexageſimus quartus:
recluſerunt ſe omnes ad nouam electionem in anteriores Pontificiæ Vati
canę aulas. Cuſtodiæ primæ:& quæ proxima patribus fuit:præfuerunt epi
ſcopi decem:qui ſcrutarentur ſingula:quæ uel cibi:uel alterius rei cauſa in/
ferrentur ad eos:differenteſq; eligere:decretis patrum:ad maturandum ar/
ctarent. Secundæ Oratores regum principumq;:qui Romæ inuenti tunc
ſunt. Tertiam autem:quæ ultima erat prętoriani milites aſſeruabant. Diem
quæ ſecuta ingreſſum eſt totam formandis legibus impendere ad ſanam
Pontificum adminiſtrationem maxime neceſſariis: quibus patrum quiſq;
ſubſcribens iureiurando uotoq; promitteret obtemperaturum ſe illis: ſi ad
Pontificatum aſſũmi ipſum contingeret. His conſtitutis ad electionem pro
cedi eſt coeptum:cuius ſolennitatem ſeruari hanc uidi: Mane patres om/
nes induti palliis a ſummo deorſum apertis:quas croccias uocãt: in cellam
beati Nicolai:quæ ad dexteram primæ aulæ eſt ſilentio conuenere. Ibi diui
na ſpiritus ſancti p Cuſtodẽ ſacrarii Apoſtolici rite ſunt celebrata, quibus
abſolutis ſuo loco diſpoſuerũt ſe p ſubſelia. Quiſq; quos decreuerat eligere ĩ
codicillo añ deſcripſerat:hũcq; ſuo annulo obſignarat. Inde tres tm̃ ex pr̃i
bus ad altare aſcẽdẽtes:primi uidelicet iter Epiſcopos:p̃ſbyteros:atq; Dya
cones: calicem ſacrificii in quo ea die fuerat conſecratum: ad medium alta

re constituentes custodes ipsi omnium astitere:atq; inspectores. Posthęc eo dem ordine processerunt reliqui:atq; ante altare in genua procidentes codi cellum sigillatim in calicem demisere. Id uero postq̃ ab omnibus factum est: Tres illi quos diximus:calicem ipsum ad cæteros inferius consedentes sublatum altius rettulere. Consistentesq; in subselliorum medio:unde & spe ctari:& audiri a circũstantibus possent: numerarunt mox codicellos : quo rum ut cõuenisse numerus inuentus est. singuli ab Episcopo aperti:& lecti: proximo Dyacono pronunciãdi traditi sunt. Patrum quisq; papirũ tenens: ac pugillare:quem quẽq; elegerant suo chirographo annotabat. Solent car dinalium partes duę ueteri decreto pontificem facere. Qui numerus si ex co dicillis non adimpletur :liberum est cuiq; quem uoluerit patrum non ele/ ctum a se scripto:uoce :eligere. quæ electionis ratio uerbo nostræ cõsuetudi nis accessus dicitur. Inauditum uero est præsenti:& maiorum memoria quẽ piam ex solis codicellis electum esse. Vocum accessio conficere totum opus est solita. Igitur omnibus legitime obseruatis duodecim Cardinales inuenti suntq; Petrũ tituli sancti Marci:ex codicello eligerẽt:ãnos quadraginta & octo natum : Venetum natiõe:& in Barborum nobili familia ortum. Duæ tantum uoces ad complendam electionem uidebantur deesse : cum subito patres alii quattuor uno ferme momento ad reliquos accessere : tanta qui/ dem celeritate:ut dubium apud nos fuerit:cuius esset uox prius audita. Car dinales etsi superare ad perfectam electionem suffragia intelligebant:iamq; pro Pontifice habebatur Petrus : tamen ut unus omnium esset consensus: exquiri sigillatim eligentium sententias uoluerunt. Bissarion itaq; Tuscula nus Episcopus:primum in collegio locum habẽs : unumquemq; ordine ap pellans:rogauit num ea placeret electio. Cum uero ab omnibus prona as\ sensione placere respõsum esset: conuersus ad Petrum:Patres inquit hi te in Pontificem elegerunt:& ego omnium nominibus rursum te eligo:id agens uidelicet:ut quæ sunt ad electionem legitima uiderentur in hanc conuenis\ se. His dictis salutatus est Pontifex: & gratulabundi omnes ad eius genua procidere. Ante uero q̃ quid actum esset pronunciaretur ad populum:obla te ei iuxta condictum leges sunt de quibus ante meminimus:quibus ille ac cepto statim calamo sine cunctatione subscripsit : seruaturumq; se eas iu rauit:ac uouit. Indiderat autem sibi formosi Pontificis nomen (sicuti mos est quemq; electum nouam appellationem assumere) secutus credo religio nem animi quandam: qua hystoriam eius legens innocentiam adamarat: miraculo etiam post obitum comprobatam. Verum cum ea res alludere ad eius speciem uideretur quæ formosissima erat:suasus a patribus in Mar cum mutauit. Sed cum id quoq; me admonente minus idoneũ putaret:iq̃d

Veneti hac inuocatione utuntur in prœliis:ipſeq; Venetus ſtuduiſſe patriæ
affectibus nimirum uideri poterat:rurſum in Paulum cõuertit:in quo nunc
perſeuerat.Incredibili lęticia a patribus:& populo hęc excepta aſſumptio
eſt.Populus quidem ad Vaticanum conueniens gaudio exultabat: datum
Pontificem credens:qui Romanis amica ſemper ſenſiſſet.Patres uero illum
circũſiſtentes benedicebant Domino:ꝙ ſine ulla contentione rem tranſigi
contigiſſet:Idq; accidiſſet ſuo munere:quod pauci noſtris ſæculis ſunt aſſe
cuti.Non enim electis Põtificibus ſtatim re ipſa ſunt gratulati. Multos in
uidia:nõnullos metus plerosq; ſui ipſius ambitio coegit triſticiam ſumere.
Nubili uultus:& pallentia ora mœſtos animos indicarunt.Hic uero & ri
dere uiſi ſunt omnes:& fraterne inuicẽ gratulari.Vnus modo ex nobis: qui
raro in uita ei conſenſerat parum cæteris conueniſſe eſt uiſus. Is erat Lu
douicus :in cuius ædes cõuocatos nos diximus:Patauio ortus: & profeſſio
ne medicus:qui apud Eugenium.iiii.a quo Cardinalatũ acceperat auctori
tate ante alios ualẽs:atq; huic ipſi Petro ſororis filio ſemper infeſtus : etiam
ad hãc electionem ueterem mentis acerbitatem attulerat. Ad hunc tamen
ꝙ æger pedibus e ſella ſe mouere non poterat acceſſit Paulus: complexuſq;
hominem conſolatus eſt:& bono animo eſſe imperauit. Hic fuit exitus cõ
clauis noſtri ob eam cauſam mirabilis iudicatus: ꝙ prima conuentione
patrum eſt abſolutus.Non enim noſtra memoria hoc cuiquam accidit.Di
ſceptari dies complures ſolitum eſt:& diſſentiri: & nec ſine labore duas uo
cum partes in unum aliquem colligi.Cardinalium uero qui electioni affue
runt libet referre nomina:ut etiam ex dignitate eorum rei geſtæ celebritas
pateat.Cõuenere Epiſcopi quattuor:Pręſbyteri duodecĩ:Dyaconi tres. Biſ
ſarion natione græcus:ſummi ingenii:ſũmęq; eloquentiæ uir:clarus legatio
nibus tribus.Hic ſedente Eugenio cum de proceſſione ſpiritus ſancti in ſy
nodo florentina inter latinos & græcos magnis contentionibus ageretur:
ad quam Imperator Conſtantinopolitanus cum Patriarcha : & Epiſcopis
græcis conuenerat :primus ueritatem agnoſcens ſuorum pertinaciã condẽ
nauit:atq; ad noſtros conceſſit:quam ob cauſam donatus Cardinalatu ab
Eugenio eſt.Guillelmus Epiſcopus hoſtienſis conſanguinitate Reges Frã
corum attingens:doctrina pontificii iuris:& principum clientelis: unà quo
q; ad Gallos ſuos legatione inſignis.Ioannes Caruagial epiſcopus Portuẽ
ſis Hiſpania oriundus:pręſtans & ipſe põtificii ciuiliſq; iuris interpres.Hic
uero ante Cardinalatum:& poſt complures eaſdemq; operoſas legationes
pro Romana ecclesia:& Chriſti fide ſub tribus pontificibus geſtas:nouiſſi
mam ad Hungaros tulit:quibus pugnantibus Turci apud Belgradum in
genti prœlio ſunt ſuperati.Habuit per omnem uitam integritatis:& conti

nentiæ notissimam laudem. Ab eadem natione Ioannes Turrecremata Sabinorum Episcopus. Huius umbratilis gloria præcedentium non cessit laboribus: primas iter Theologos sui temporis tenens propter auctoritatem sedis apud Gallos defensam: q̄q̄ ex prædicatorū eēt ordine: nullaq; adhuc dignitate insignis: ad Cardinalatum Eugenio sedente uocatus est. Scripsit cōmentarios diuinarum rerum complures: utiles illos: & magni in Ecclesia æstimatos. Ludouicus quoq; a patriarchatu aquilegiensi nuncupatus. Huius fuit foris: q̄ domi maior cōmendatio. Ministrum impigrum: atq; in multis utilem se Eugenio præbuit. Sforciani sua opera Picenum agrum: quem occuparant: sunt coacti dimittere. Prius quoq; eo legationem gerente Brachiani: qui Duce Nicolao Picinino uexabant Pontificem: apud Angl ariū oppidum fusi: fugatiq; sunt. Missus quoq; a Calisto. iii. in Turchos Constātinopolim nauigauit: nonnullisq; per Aegeū receptis isulis: dissoluta postmodum classe Romam reuersus est. Solus apud Eugenium in cuius fuerat famulatu uoluit posse. Vtinam tam religiosi animi: q̄ ad sæcularia uigilis. Latinus tituli sanctorum Ioannis: & Pauli ex nobili uetustaq; Vrsinorum familia: præstans ingenio moribusq;: & facilitate uitæ laudabilis. Referendariatum sub Nicolao Pontifice gessit: & a Pio Neapolim missus coronam regni Ferdinando Aragonensi imposuit. Alanus tituli sanctæ Praxedis genere Brito: sua & fratrum cognatorumq; nobilitate prçclarus. Hic quoq; legationem ad Gallos pro fide gerens triremes utiliaq; multa in Turchos parauerat: si sancta Calisti consilia nō intercepissent uarii casus. Philippus tituli sancti Laurētii i lucina: Sarezana oppido Thuscię ortus. hic a Nicolao quinto fratre eius in Cardinalem assumptus legationem in Picenis secūda fama administrauit: & a Pio quem diximus maior pœnitentiarius factus est: homo in omni uita uerax & integer. Ioannes tituli Sanctæ Priscæ: Zamorēn. ciuis: & Pręsul. Huius prima iuuentus ingressa urbē in extremū hunc senium perseuerat: uir laboriosus: & iusticiæ minister intrepidus. Diuersis quoq; temporibus cunctos pene nostræ curię magistratus solus administrauit. Iacobus tituli Sanctę Anastasiæ natōe Romanus: benignitate insignis: & bonorum semper consiliorum sectator. Hūc paulo ante Cardinalatum Spoletano præsidatui: de hinc Perusino Calistus prçficiēs: mox in collegium adoptauit. Ricardus tituli Sancti Eusebii: Nonnandia ortus: iter suosq; admodū celebris. Huic olim Carolus Francorum iusticię administrandæ: & regendi consilii primum apud se locum concessit. Sacerdos in dicenda sententia liber: & in proposito constans. Angelus natione item Romanus: tituli sanctę Crucis in Hyerusalē: cuius integerrime acta uita ad cardinalatū est suffragata. Annis uero iam octo cum summa integ

centiæ æstimatione difficilem legationem Bononiæ administrat. Berardus ex ꝓxima Narnię ciuitate tituli Sanctæ Sabinę. Hic Rotę primo iudex factus: inde Spoletinæ præfectus ecclesiæ. Post laboriosam administrationem omnium magistratuum curię ad cardinalatum assumptus Perusinam legationem accœpit. Vir propositi tenax: & seuerus cultor iusticię. Bartholomeus Rouerella tituli Sancti Clemẽtis: qui a secretariatu Eugenii ad ecclesiã Rauennatem uocatus: ac post sedente Nicolao in Angliam legatus missus: Pręfectusq; omnium pene prouinciarum ecclesiæ diuersis temporibus factus: Prudentiæ: & integritatis specimen clarissimum dedit. Nouissime quoq; in regnum Neapolitanum legatus a Pio missus: nõ minus diligẽtia sua Ferdinandum Aragonensem cõtra Andegauenses iuuit: q̃ exercitibus alii. Ludouicus Libretto tituli sanctorũ Petri & Marcellini: amor & deliciæ collegii nostri: qui anno proximo uita functus est. Hic nobilitate generis iter Gallos excellẽs: maternum: & paternum stemma a Regibus Francorũ ducebat. puri admodũ cordis: ad charitatemq; hoĩum nati. Ita uero oĩbus semꝑ charus: ut non fuerit nobis uita eius iucundior: q̃ tristior acciderit mors. Rodericus ex ciuitate Valentia tituli sancti Nicolai ad Carcerẽ Tullianũ. Is admodum iuuenis a Calisto. iii. eius auũculo cardinalis factus Picenam legationem constantissime gessit: moxq; Vicecancellarius Romanæ ecclesiæ est dictus. Franciscus Sancti Eustachii sororis Pii filius. Is quadriẽnio toto eandem legationem summa Prouincialium beniuolentia rexit. Saxoferratumq; oppidum: quod in potestate tyrannorum erat recœpit. Franciscus sanctæ Mariæ Nouæ loco: non intelligentia ultimus. Hic Ludouici Marchionis mantuani secundo genitus filius materno genere Brandeburgẽsem domum Dacarumq; reges: atq; adeo Federicum tertium: qui nunc Romanorum habet Imperium: consanguinitate attingit: Prudentis consilii: atq; ante annos uirilem curam: grauitatemq; gerens. Horum uero quos nominaui: nemo non uel theologia: uel ciuile: uel pontificium: uel utrunq; simul professus est ius: & nemo non dignus ecclesia. Reliquus ego sum: qui scribendis his operor: Iacobus tituli sancti Chrisogoni: Lucensi patria natus: qui sextumdecimum ab hinc annum urbem ingressus: post longam inopiam: miserante Domino: secretariatum Calisti primo: inde Pii sum assecutus. Moxq; ecclesiæ Papiensi propositus ad cardinalatũ uigesimo post mense assumptus sum: nulla Principum: uel maiorum commendatione adiutus. Quanq̃ uero demandatas legationes iuriumq; codices referre in meritis meis non possim: referre tamen possum salutares uigilias: documentaq; permulta ingenii: quibus aliquando uel repressa: uel oppressa sunt impiorum consilia. imprimis autem manuum puritatem: quas in maxima cor

ruptelarũ opportunitate: Deo adiutore:innocentes seruaui. Igitur non mul tos post electionem dies peractis solennibus suis Paulus: in quibus sacra tus est Pontifex: & coronam potestatis accepit: ad administrandum con uersus uariis hominum sermonibus operum initia duxit: cum & nonnul la benigni animi argumẽta sint iudicata: & plæraq; moribus pristinis mul tum contraria. Cardinalibus: qui sacris induti uestibus a prælatis inferiorũ ordinum præterq̃ loco nõ noscebantur: usum mitræ sericeæ damasceni ope ris rubraq; capitia indulsit: quibus soli Antistites Romani antea utebãtur. Subsellia quoq; tam ad senatus q̃ ad sacrificiorum cõsessum altius eleuauit. Aureos mẽsurnos centum singulis patrum istituit: quibus annua quattuor milia ex sacerdotiis non prouenirent. Episcopis quoq; multis uel eiectis se dibus: uel inopes ecclesias possidentibus pro conditione liberaliter eroga uit. Humanum autem perhorrens sanguinem in reos etiam grauissimorũ criminum solis carceribus uindicare sat habuit. Idem uero cõgregandæ pe cuniæ auiditate incensus breui tpe magnum eius numerum comparauit. Tanta in ea re adhibita cura: ut etiam illius accipiendæ persoluendæq; offi cia q lucellum habere intelligerentur: a mercatoribus apud quos erant ad se aduocata: ministris domesticis attribueret: Ipse uero nonnunquã in seli gendis colligendisq; nũmorum sortibus longa spatia occuparet. Porro autẽ gẽmis lapillisq; admodum delectatus: in quibus sola erat eius uoluptas: cõ quisitis undiq; preciosissimis: mitram quæ tribus educta coronis Regniũ appellatur: atq; a Põtificibus multis ante sçculis desita erat gestari: nouam confecit atq; adhibuit: cuius hodie licitantium opinionibus amplius centũ & uiginti milium est æstimatio. Ad hęc (quod in Cardinalatu etiam fami liare erat) uigilare noctes totas usq; in primam lucem istituit: Ita ut diebus tantum senatus exceptis: in quibus tanti officii causa remittebat somnum: pranderet ad uesperum: pauloq; ante albescentem diem coenaret: audiri au tem nemo ante noctem facile posset: & perpetem uigilare: quibus negociũ esset necessario cogerentur. Admirationem hęc: & sermonem in plebe mul tum induxerãt: sed quod de abolendis legibus tanto conatu mox ęgit bis iuratis ac uotis: animos patrum maxime consternauit: ut iam non esse eam in homine facilitatem prænoscerẽt: quam in priuato erãt intuiti. Fiebatq; eo iniustior omnis eius contentio: q inter subscribendum circũstantibus pa lam edixerat etiam si constitutę non essent: nihilominus sua se sponte ser uaturum eas fuisse. Quin & aliarum: quę prioribus Pontificibus positæ di cebantur: inuentor ipse exactorq; ante alios fuerat. Earum uero capita si quis agnoscere uellit hanc fermę sententiam continuerunt. Iurabat noue batq; Deo: sanctisq; Apostolis Petro & Paulo: Quisquis patrum ad Ponti

ficatum esset assumptus inchoatam expeditionem in Turchos quantũ Romanæ ecclesiæ paterentur opes continuare: prouentumq; aluminis ad eam rem integrum adhibere: Lapsos etiam curialium nostrorum mores ad patrum disciplinam restringere: Curiam porro ipsam de prouincia in prouinciam sine plurium ex patribus intra Italiam: extra Italiam: sine omnium assensu: qui subscriptionibus pateret non transferre: Concilium generale christianorum intra triennium cogere: in quo & Principes sæculi ad tuendam religionis causam accenderentur: ægreq; partes Ecclesiæ cõmuni medicamento sanitatem reciperent: Cardinales non ante creare q̃ ii qui creati iam haberentur intra uigintiquattuor essent reducti: maioreq; hoc numero non pati in ecclesia esse: Neminem quoq; assumere qui non trigesimum annũ excederet: quiq; non professus esset uel Põtificium ius: uel ciuile: uel litteras sacras: Nec nisi unum eumq; huius generis hominem de cognatiõe sua eligere: In omnibus autem eligendis sententias patrum non tacitas in aurẽ: ut ante: sed ex subselliis ad declinandos errores palam accipere: De maioribus insuper cõmittendis sacerdotiis non nisi in consistorio sententiis auditis decernere: Ius ad ea nominãdorum nulli omnino permittere: Diplomata etiam non dare: quibus ad alienum arbitrium eadem se collaturum promitteret: Si qua essent antea data uno edicto adimere: Non destituere sede sua episcopum quemquã: abbatemue: postulatione ulla principum. nisi & talionem ex iuris forma in se ante reciperent auditiq; rei solenni iudicio essent: Non Cardinalem: rem ue suam apprẽhẽdere: nisi ex Patrum sẽtẽtiis: Non damnare etiam nisi ex sinodali constitutione: cuius est initium. ss. præsul. ss. Nil porro ex omni ecclesiæ patrimonio: quod paulo insignius ẽẽt in quemquã distrahere: aut eius censum minuere: nisi & assenserint patres: & concessioni subscripserint: Iisdem quoq; non cõsulentibus: nulli non subdito bellum inferre: aut ad inferendum fœdus quodq̃ inire: Testamenta defunctorum curialium libera sinere: Portoria noua nulla inducere: nec uetera augere: Principi potentatuiue tributum de clericis sine ratione nullum concedere: Arcium custodes iureiurando: uadimoniisq; adigere de iis uacante se de collegio reposcenti tradendis: Eas quæ essent momẽti maioris solis clericis: qui tamen suæ cognationis non essent cõmittere: Eundem uero & arcis custodem & præsidem ciuitatis non facere: Præsidibus prouincia decedentibus administratorum omnium iudices dare: Ducem ecclesiastici exercitus ex suo genere non constituere: Nil ĩ diplomatibus factum dicere ex fratrum consilio: quod ad uerum consulentibus eis decretum non esset: Demũ primo quoq; mensium omnium consistorio imperare has leges ad in nouandam memoriam ex scripto præsente se recitari. Additum & his est: ut bis

quotannis per Calendas Decembres:maiaſq; Patres ſeorſum a Pontifice cō uenientes cognoſcerent inter ſe:an ſeruatæ illæ iudicarentur. Id ſi minus fa/ctum intelligerent:charitate quæ filiis in parentes eſt debita : uſq; ad tertia rememorationis officia tranſgreſſionis:& periurii illum monerent:ad ſeruā dumq; precarentur. Has leges cum ante Cardinalis:ut dictum eſt : moxq; Pontifex factus ſubſcriptionibus duabus iureiurando uotoq; firmaſſet:de/lere nihilominus poſt paulo aggreſſus eſt:aliena magis inſtigatione: q̄ ſuo propoſito. Erant inter miniſtros eius domeſticos Præſules duo cardinalatū magnopere ambiētes:Stephanus eccleſiæ Mediolanēſis Antiſtes:& Theo dorus Taruiſinę Epiſcopus:qui uidentes deſideria ſua his legibus impedi ri:q; numerus Cardinalium iuſto maior non niſi longa expectatione reditu rus ad legitimum uideretur :ſimulato in Pontificem affectu agere cum eo de his abrogandis cœperunt:Indignum aientes uicariam Chriſti poteſta/tem humanis conditionibus ſubdi: Ipſumq; nō tam ſui arbitrii:q̄ alienę mo derationis miniſtrum uideri:quęrendam libertatem eſſe:idq; agendum : ut auctoritatem eccleſiæ apud ſe non Cardinales eſſe omnes agnoſcerēt. Ter uiſinus ſummi ingenii uir: ſummęq; doctrinæ:qui multos iam annos ad tri bunal Rotæ exercuiſſet iudicia:fidemq; ueritatis haberet facile iſinuationi bus hiſce rem Paulo perſuadet:cum litteris non multum imbuto:tū ſui iu ris ad modum retinenti . Itaq; ex amborum ſententia nouæ quędam leges quaſi ex perſona patrum ſcribuntur:quarum erat obtentus : q; priores illæ cognoſcebantur inutiles: Induxiſſe eos has nouas:quibus tantum obnoxiū eſſe Pontificem uellent. Libellum quoq; in quo erant digeſtæ:ſigillatim cui q; ad ſecundam ſubſcriptionem offerre cœperūt: imperioſius totam rem iā contendētes. Inuenti inter eos nonnulli ſunt qui gratiæ magis q̄ animæ ob ſecuti:manus ſtatim requirentibus dederint. Qui uero & iuſiurandi magni tudinem:& uoti:ſanius expendebāt:ſanctumq; eccleſiæ miniſterium cupie bant : eam inconſtantiam a Pontificę deprecabantur:nec dicto erant audi entes . Pudendam rem aientes earum legum damnatores eos mutatoreſq; uideri:quarum nuper ſummo conſenſu conſtitutarum uixdum eſſent atra/menta ſiccata. Quo loco commotiore iā animo illę factus : atq; ad peruin cendum firmato : agere in diem ſeuerius cum Patribus cœpit:nūc pollicēs multa :nunc uexans:nunc lacerans maledictis:nūc etiam liberius minitās. nec ulllum erat temptandæ mentis tormentum quod ad oppugnandum horis omnibus non adhiberet. Nicenum cardinalem primæ ſentētiæ patrē : fatigatum diu intra cubiculum : moxq; inſuperatum egredientem manu intus retraxit:foribuſq; occluſis eo anguſtiarum adduxit : ut anathema illū pronunciaret ſi nō ſtatim ſubſcriberet. quin & poſcentibus quibuſdam ut p

legendi semel libelli ante acciperent potestatem grauate admodum indulgebat. manu nonnunq̃ inter subscribendum scripturam contegens totam ne scriptorum uanitas appareret: quæ calidi artificis formata īgenio plæna erant uerborum effugiis. His atq; huiusmodi molestiarum assiduis machinis debilitati Patres tandem cesserunt: atq; ad unum omnes non sine gemitu subscripsere: Ioanne Caruagial tātum excepto: qui portuensi ecclesiæ antistes annosq; iam septuaginta natus: quod iuuenem se non fecisse meminerat: ut nulla de causa mutaret sententiam: id iam ętatis non cōmissurum respondit. Libellum quoq; cui nil Pontifex ad conuentorum fidem subscripsit: in suas arculas condens nec protulit postmodū: nec cuiq̃ esse eius exemplum est passus: ut palam omnibus fieret irrisui habitū Collegium esse: & nec tam moderandarum: q̃ tollendarum omnino legum occasionem quæsitam. Si quod in eis rogandis Cardinalium peccatum fuit ueniam errori det conscius infirmitatis nostræ Deus: sanctam tamen administrationem quisq; in proposito habuit. Sin in eisdem abrogandis diuina est pietas offensa: etiam memor miserationum suarum: quæ sunt super omnia opera eius: non ad pastoris factum: sed ad fidē ecclesiæ benigne aspiciat: gressusq; suos in semitam statuat: quæ sequentem gregem non fallat. Vltionis tamen in auctores mali argumenta statim manifesta prętuidimus. Mediolanensis spe Cardinalatus sæpe frustatus abstinere etiam curia necessario coactus est: & Theodorus Taruisinus Cardinalis secreto factus in langorē miserrimū incidēs: hora suprema uitæ: ad leuandam uim morbi indicante Pontifice: quod factum erat agnouit: eoq; excessit acerbius: quod dignitatem tanto peccato: tantaq; anxietate quęsitam auditam tantum & nec uisam se intellexit dimittere.

Eodem āno: Toparchatus Anguillariæ gētis ad ius Romanæ sedis summa fœlicitate reductus est: de quo ideo paulo pluribus repetēdum putaui: q; toti pene orbi īfamis diuturnam nostræ ignominiæ notam abstersit: uiisq; apertis securum ad nos patefecit accessum. Euersus eius gentis ætate nostra primarius hunc Toparchatum tenebat: non hominum solum: sed Dei quoq;: & sanctorum eius contemptor. Is quantum itineris a Viterbio in urbem patet: assiduis latrociniis īfestum habebat: nulli hominum generi. nulli ætati aut sexui parcens. Vni modo prædæ intentus sine discrimine in uiatores miseros crassabatur. Sanctuaria hæc nostra ex omni natiōe petentes post longa terrarum cōfecta spatia: ante faciem nostram quasi in portu facere naufragium cogebantur. Spoliabantur: cędebantur: & in ignoratā seruitutem miserrime trahebantur. Raro nostri oculi fœdis carebant spectaculis. Raro Pontifex in publicum prodiens a lamentis oppressorum cessauit.

nuditatem ille suam: contusionem alter: & liuorem uerberum ostendebat. Erant q uulnera & mortes cōperegrinantium suorum deflerent. O perichātur confusione facies nostræ q tantum obprobrii ferremus tot annos. Credebamur ab iis qui ea uidebant: uel nolle: uel non posse latrunculum angusti dominatus corrigere. Nolle impietatis erat: non posse dedecoris. Misera ab hoc portento proueniebant oīa. Voluntas delendi illius Pōtificibus sæpe fuit: defuerunt tempora: quæ suis conditionibus dura non sunt passa desiderium perfici. Admonitus tamen sæpe est nunciis & litteris: liberius quoq; increpitus: atq; aliquando bellum ei denunciatum si ab iniuriis non temperaret. Tanq̄ ad se illa non pertinerent: ita monentium officia derisui habuit. Conclusi nonnunquam apud eum inuenti sunt peregrini homines Trāsalpini: & : Itali mares: & fœminæ: pueri quoq; & puellæ ad opus damnati. Paulus Pontifex in Cardinalatu agens a Calisto. iii. ad eū missus: immanitatē illā aspexit: miseransq; nō ualuit tollere. Erāt illi oppida pene omnia inter Vrbē Viterbiumq; media: munita ægregie natura & manu. Ab iis obsessis uiis operabatur has impietates. Roncilio autem itineris medio positus: per quem obstructis itineribus trāsiri erat necesse: summam ad ea conficienda opportunitatem præstabat. Notior īfamiorq; propter hæc scelera quisquam ætate nostra nō fuit. Nuncupatus Euersus non hominis iā: sed portenti nomen habebat. Nulla in eo erat religio: nulla humanitas: nulla Dei uel nostri cognitio. Dies festos profestosq; uno contemptu æque habebat. Dominicis autem cogēs ad priuatum opus miseros subditos: Domini dies esse illos dicebat: ac propterea Dn̄o sibi merito debitos. A libidinibus quoq; intactum esse nil permittebat. Ferebatur impetu ferali ad eas explendas: parāte semper metu quod impudica mens affectabat. Sępe cum Virgo sponsa ducebatur ad uirū ad se est interuersa: & prima spuriciciæ suę tulit connubia. Nec in uicinos populos nostræ ditionis est inuentus modestior. Nullius optauit agrum: bouem: aut equum: quem non extorserit statim iniuria. Nullius inspexit animum a se Paulo alieniorem: quem non confestim afflixerit. Factionem ubiq; suā esse uolebat: atq; alienę semp pręstare. Si qui ecclesiæ studio constantius aduersus eum retinebantur submissis interfectoribus tollebat e medio tam diu eorum obseruans itinera aditus: atq; egressus: donec cogitatum impleret. Nulli sine uitę periculo fides sua in Pontificem stetit. Redierant iam eo loci ecclesiæ res: ut hominis imperia potiora nostris apud nostros subditos essent. Accedebat aliud grauius: q si qui uel odio habebāt Pontifices: uel cum iis bellum gerebant conatus eorum omnes assiduis sollicitatōnibus inflamabat. Id agens ut fatigata semp ecclesia malisq; externis implicita auerteretur a se maioremq; occasionem

exercendis prędis pręstaret. Eugenius quartus ab initio sui Pontificatus trahere ad se beneficio hominem cogitauit: medicinamq; leuitatis apponere: ubi sine periculo adhiberi scalpellum non poterat. Humaniter appellare eũ prosequiq; honoribus cœpit. Oppida etiam nonnulla: quæ adempta erant Vicanis tyrannis dono concessit: admonẽs identidem: ut beneficii memor coleret ecclesiam: quietem ageret: a peregrinantium temperaret iniuriis: futurum ea ratione ostendens: ut nõmodo cessaturus esset a metibus: sed rem atq; ęstimationem gratia Pontificũ aucturus. Sed nimirum impiorum mentes excecatę malis lumen salutis non uident: & ad consuetas semper se referunt tenebras. Mansuetudo hęc paulumlum ab initio Euersum continens: cõtinere diu nõ potuit. Ad ingenium rediens maioribus q̃ ante incõmodis infestum illi se prębuit. Franciscũ Sforciam minus tunc amicũ Eugenio: magnis pollicitationibus ad prædam Romani agri induxit: sperans adiutum se iri oppidis & commeatu Euersi: posteq; ex propinquo Romã lacessere. Vrbem ueterem totis copiis aduolauit: perturbaturus omnia: si fidem quã fregerat Eugenio illi seruasset. In Nicolaum quintum qui Eugenio: & i Calistum tertium qui Nicolao successit idem inuentus est. Conatus Nicolaus non bello aperto: sed inopinato impetu bis illum opprimere: nõ succedente fortuna necessario destitit. Calistus & si difficultatibus rerum prohiberetur multis: delere hanc maculam sæpe temptauit: Verum consilio eorum absterritus: qui publicæ quieti: Euersiq; beniuolentiæ studere putati sunt: a cogitatis abstinuit. Iniquior in nullum fuit: q̃ in beatæ memoriæ Pium. Occupauerat post Calisti obitum uacante adhuc sede: Iacobus Piccininus Ciuitates nonnullas intra uiscera Ecclesiæ: quarum iactura eo grandior apparebat quo opportunitas inde maior ad uexanda reliqua præbebatur. Ferdinandus Aragonensis per id tempus defuncto Alfonso patre in Regnum Neapolitanum successerat. Beneficio illi Pontificis opus erat ad coronam regni accipiẽdam: quã missis oratoribus: a Pio uelut paterno amico impense petebat: ille concessurum se eam ante negabat: q̃ Piccininus: qui stipendia eius merebat: sua opera quæ ademerat redderet. Id cũ summo studio conaretur Ferdinãdus: Euersus qui pacem nostram bellum suum putabat: quottidianis litteris Iacobum admonebat: nullorum minis aut precibus cederet: pulcherrimam occasionem præsticam docens parandi dominatus: quam neglectam nunc: posthac habiturus non eẽt: Regem suis rebus nõ amici fortunis consulere: Decere unumquemq; circumspicere rõnes priuatas: neq; timenda sibi arma Ecclesiæ: quę bellum nesciat gerere: Ipsum esse Ducẽ inuictum: satisq; habere ad perficiẽda quę diceret copiarum maiores quottidie ex tota Italia ob spẽ prędæ ad se conuecturas. Offert quoq;

sua:& sentientium secum præsidia: quæ maiora opinionibus ostendebat. Deniq; his stimulis iuuenem per se satis accensum sic incitauit:ut aliquãdo & Pontifici:& Regi sanitas eius in desperationem ueniret:grauiaq; iterim susciperentur incõmoda. Rursum uero agente Pio Mantuæ fidei causa:per occasionem absentis Pricipis maiora molitus est. Iuuentutem Romanam præsidum negligentia proteruius lasciuientem:non destitit ad permiscen/da omnia cõmouere:refugia etiam dare:si quando ad pœnã a Rectoribus uocarentur: Rursumq; ad alendã seditionẽ clam in urbem remittere. Adeo autem ualuit eius peruersitas:ut cateruis coniuratorum iuuenum rem in discrimen adducentibus:nil ab hostili bello esset dissimile. Inter hęc quoq; Senam reuerso Pio:& ualitudinis causa ad Aquas petriolanas agẽte:ope quorundam exulum igressus Viterbium est:atq; eam ciuitatem subito impetu conatus opprimere:sed uicinis inmissis præsidiis repulsus ad portas:ubi ꝓpositum tenere non potuit multis interfectis: domibus circiter trecentis direptis:quibusdam incẽsis: Vetrallam præda onustus reuersus est. Ex postulante deinde tam grauem iniuriam Pio per irrisum excusabat:nec se imperante:nec conscio factum id esse:milites tantum suis ducibus usos: ab exulibusq; per occasionem prædę illectos ea temptasse. Tribus præterea non totis intermissis mensibus suscœpta per Ecclesiam Ferdinandi Regis aduersus Andegauẽses defensione:ne qua in re non esset incõmodus: cum iis:& nonnullis per Latium Toparchis scœleratis pactionibus coniurauit: Quibus urbana Mercatorũ & curialiũ pręda:circunstantiaq; oppida in mercedem coniurationis dabantur. Porro filium Deiphebum contra edictum Pii in regnum ad bellum misit. Ipse domi manens omnia moliebatur: quibus labefactari causa Ecclesiæ posset. Ferentes arma:pecuniam:litteras:& quicquid adiumento Andegauensibus esset: ex locis suis tutum iter habebant. Quicquid a quoq; ubiq; coniurabatur firmabatur apud se. Ipse pactionum formator erat:atq; expromissor. Venere ad manus nostras nonnulla intercœpta per uias:quibus perniciosę cogitatiões apertissime patuerunt. Consiliis uero non succedentibus:reputans sola Pontificis morte procedere res Andegauensium posse:ad uenena confugit. Artificem & aditum ad caput eius premiis magnis parauerat: sed protector noster Deus:qui respicit in faciem Christi sui:intercœpit funestum consilium. Taceo quæ ante eam diem per contemptum nostrum in uicinos effecit. Administratorẽ Xenodochii in Saxia:quod sub tutela Põtificum est: comprahensum per fraudẽ nõ ante dimisit:q̃ uicina oppida diu a se expetita accœpit. Admonitus: iussus a Põtifice administratorẽ oppidaq; statim dimittere:pari cõtumacia auctoritatẽ cõtempsit:& prius Vpupę arcẽ:quę ditionis itidẽ Xenodochii

erat:moxq; oppidum Tolphenouæ pacatis Vrsinis ademerat. Vt autem nulla deesset iam indignatio post hæc facinora territabat Ecclesiam: modo urbis: modo fodinarum alumnis direptionem: quæ illi propinquæ erant: nobis denuncians. Erat summum Pio desiderium iniurias has ulciscendi: sed bellis distinebatur: quæ diuersis in locis necessario gerens: non poterat sine magnis detrimentis uel exercitus aliunde abducere: uel ad cætera bella hoc nouum adiungere. Non multo uero post domito iam Sigismundo Malatesta: rebusq; in Flaminia pace compositis: magis: ac magis ad tollendam hanc pestem animabatur. Sed appetebat hiems: in æstatemq; proximam nauigandum erat in Turchos. Cupiebat ante discessum hominem perdi: quem absente se furiturum nimirum putabat. Sin per hiemem confici non posset negocium: dignitatis suæ aut rerum Ecclesiæ non statuebat impacata relinqui uicina urbi loca: ex quibus protendi latius incendium posset. Itaq; confestim Neapoleonem Vrsinum: Præsulemq; Ferrariensem: qui copiis suis ea æstate præfuerant: ad se conuocauit: quæsiuitq; num hiemem instantem satis ad perdendum hominem iudicarent. Cum responsum esset loca Euersi annis iam plurimis in hunc casum munita: consistere in locis asperis in quibus nulla pabuli copia hiberno tempore haberetur: ac propterea rem in æstatem necessario trahendam: consilio abstinuit: confidens quam occasionem tollendi portenti id tempus non dabat: daturum opportuniore alio Deum. Seruatus itaq; tunc est necessitate magis q̃ uoluntate. Verum Pio ad Dominum non multo post euocato: Paulo autem ad Apostolatum assumpto: contigit Euersum per eosdem dies decedere: relicto dominatu filiis duobus Francisco: ac Deiphebo. Non fuerant ii uiuente patre ab illo dissimiles. Educatoris totam apprehenderant disciplinam. Si uero minus operati perniciem uidebantur: id ea factum erat gratia: q; minus etiam poterant. uolens nequitiam omnem sibi ascribi pater continuerat in metu filios: non plus licere illis permittens: q̃ sibi placitum esset. Facti ergo per patris obitum liberi: haudquaq̃ degeneres se ostenderunt. Fuerat Paulus dum in Cardinalatu ageret Euerso amicus: mediatorq; nonnunquam constituendæ pacis inter se: atq; Vrsinos uicinos. Spectabat eam ob causam paternæ coniunctionis futuros memores filios: atq; ad obseruantiam: quę debetur Pontifici additum iri priuatum affectum: sed longe aliter cessit res. primũ enim Toparchis omnibus: qui in circuitu sunt: diem coronationis suæ: ut mos est: honorantibus: soli officium contempserunt. Continuerunt se in oppidis: uel diffisi conscientiæ: uel ex consuetudine domus auctoritatem sedis ludibrio habentes. Deiphebus autem priuate

Frã. Patauinus hic fuit Neapoleo.

mox rei causa uenire in urbem cupiens non prius ueniendum putauit: q̄ ex quorundam Cardinalium litteris fidem Pauli accepisset. Venientem benignie accoepit: blandeq; est allocutus: docens paternum amicum se esse: sperenda sibi: ac fratri ex suo Pōtificatu omnia: si in fide persisterent. Hortatur ne imitatores sint paterni instituti: colant apostolicam Sedem: teuerrantur Pontificem: nec uexent latrociniis itinera publica. atq; hic rememorans uarias Euersi iniurias: quas diuersis intulisset: significat postq̄ ad Pontificatum assumptus sit earum ad se delatas querelas: iudiciumq; pro iis postulatum: non esse suæ dignitatis subditorum damna per negligentiam prę terire: proinde Vpupam arcē: & Tolpham: quæ possessionibus abstulissent deponerent apud se: donec palam iudicio fieret ad utros ea spectarent: Iudices daturum se eos: qui cum suspecti non essent: tum uero inclinaturi ad suam potius: q̄ ad aduersariorum rem uiderentur. Responsum nō male a Deiphebo est. Modestiam humilitatemq; oratio habuit: exitus fuit ut se: & Frā ciscum diceret ab eius imperio non abituros: Arcesq; mox ut reuersus esset sine mora daturos. Habita est fides dictis. Credidit Pontifex Deiphebum partim admonitum paternis periculis: partim illectum antiquæ beniuolentiæ spe serio locutum esse: sed nimirum mens innutrita malis domesticisq; exemplis corrupta: ab ingenio non potest discedere: sensum boni sic horrens: ut nulli sanitati locū relinquat. Aliud agitabat animo Deiphebus: aliud ementita est lingua. Reuersus domum pedites Ecclesiæ: qui ad accipiendas arces missi a Paulo erant contumeliose accepit: comminationibusq; multis remisit: parans paulatim laqueum: in quem ipse: & frater essent casuri. Turpe ducens sibi Paulus iocos a Deiphebo de se habitos esse deferendam nulla ratione incohatam rem est arbitratus: litteris confestim ab utroq; contendit mature promissum adimpleant: nec se ueterem amicum ad ulciscendum instigent: etiam nunc si imperio pareant contumeliæ acceptæ nullam apud se rationem futuram. Sed cum sic quoq; nil perfici posset: denunciat bellum. ea comminatione tandem permoti illi faciunt imperata. Verum ut nullum esset officium: quod non admisceretur peccato: ante arcium traditionem Vpupæ quidē summa propugnacula deiecerunt: ementiti fulminum casus. Tolphæ uero murum duobus in locis ab imo suffossum leui materia ad superficiem tetexerunt: Vt si quando occupare illam iterum uellent e locis notissimis possent. Paulus etsi intelligebat utraq; cum perfidia gesta: satis tamen habens satisfactum imperio hactenus in eos commotus est: ut & reprehenderet factum: & ne in reliquis essent similes admoneret. Dies non multos post: impleta Pauli uoluntate securus ad eum accessit Franciscus: benigne & ipse acceptus. Precatur

suæ : & fratris saluti impensius consulat. Subditos eorum dicit ob dedi-tionem arcium in suspitionē uenisse: ne ipse & frater minus iam grati Ponti-fici essent: proindeq; detrectare imperia. Con tendit ut litteras ad oppida mittens de sua uolūtate omnes admoneat: nuncietq; in fidem sedis ambos susceptos. Id ille cū rebus eorum libenter dedisset: multis rursum precibus postulat: ut inter se & Securantiam quendam iudicium de Caprarola op-pido faciant: quod magnis contentionibus pertinere ad se affirmabant. Pos-sidebatur eo tēpore a Securantia: qui unus ex Vicana familia reliquus sum-mo Euersanis odio erat. Hoc quoq; negatum a Paulo non est. Causa ut pe-titum erat in Rotam coniecta. Veritus tamen ne tracto ad iudicium Secu-rantia ipsi uacuam Caprarolam per opportunitatem absentis custodis in-uaderent: frequenter edixit Francisco: uiderent etiam atq; etiam ipse ac fra-ter ne beneficio suo ad perniciem uterentur: armisq; non expectato iudicio Oppidum uēdicarent: futurum si ita accideret: ut cuius experti essent beni-gnitatem cogerentur acerbitatem mox experiri. Ad ea Franciscus: et si dice-ret nil tale in suam aut fratris mentem unq̄ casurum: sponderetq; omnia de ambobus pacata: suam tamen suspitionem magis q̄ eius orationem at-tendens etiam abeunti ingessit eadem in terminatusq; est. Illuserant ante Deiphebus & Franciscus Romano Pontifici. parant nunc quoq; impuden-ti contumacia declinare imperia. ut primum enim Securantia in urbem ue-nit uocatus ad iudicem: nullo illi spacio ad facinus intermisso nocturno im-petu occupant Caprarolam: præsidiisq; munientes se ad resistendum obfir-mant. Paulus ea re cognita offensam supra modum auctoritatem suam exi-stimans alterum sibi contendendum est ratus: ut uel statim ad tradendum oppidum suo illos imperio cogeret: uel bello præsentem præteritasq; ulcis-ceretur iniurias. Itaq; ad eos subito mittit qui perfidiam arguant: & Capra-rolam iubeant tradi. si minus id agant: taciti ad se reuertantur. Illi non con-tenti imperium principis contumaciter detrectare: contumeliam insuper uerborum adiiciunt. Iniuste aiunt Pontificem agere: qui sibi alienam rem petat: Meminisse eum debere Euersi se filios esse: cuius fuisset semper infer-re: non pati iniurias: Retenturos Caprarolam bello aperto: si ita expediat: Paulum si se armis lacessat: intellecturum quid ad defensionem animi habe-ant. His acceptis Pontifex: Vicarium eius se recognoscens ad quem di-ctum est: Exaltare qui iudicas terram: redde retributionem superbis. simul aperire itinera cupiens: quæ non peregrinis modo: sed Pontificibus quoq; necessarium erat turpiter declinare: duo imprimis singulari studio curanda putauit: alterum ut ignaros consilii repentino adortu hostes opprimeret: alterum ut ante demessas segetes copiæ ad oppida essent: futurū ea diligen-

tía credens:ut illi colligendi ſui ſpaciũ non habentes perturbatiores ad oía
redderẽtur:& Oppidani meſſe:omniq; pecore a miſſo deditioñe maturius
facerent:aut ſi ad reſiſtendũ ſe compararent : acceptis his detrimentis mi
nus diu ſubſiſterent:ad hęc cõponenda opportunũ oblatum eſt fortunæ au
xilium.Ferdinandus Rex turmas equitum nonnullas ad fines regni circũ
ſorana loca iuſſerat mitti:quę olim ſuæ:nuper noſtrę ditionis ſunt facta.Ea
res ſuſpitioſa oíbus uidebatur:putantibus ad repetenda quæ dixi:illas uenіſ
ſe.Venerant aũt ut conſtabat:diuerſam ob cauſam.Hanc igitur occaſioñe
ſecutus :Ducibus copiarũ ſuarũ:quę ubiq; erant arctiſſime imperat:ut q̃ ce
lerrime cũ ſuis ad urbem feſtinent:ut ſi Regi ſit obſiſtendũ:cõſilio prius ſe
cum habito ſciant quid inde agendũ.Præſulem quoq; Mediolanenſem: de Stephanus
quo ante meminimus eadẽ celeritate mittit ad Regẽ ſpecie ad cohibendas Nardinus.
turmas ne in ditionem Eccleſiæ tranſeant: re aũt uera ad earum præſidium
contra hos impetrandũ.Etenim cum ſeudũ regni a Pio:& coronã accepit
conditionibus erat cõuentum:ut in oẽm caſum Eccleſiæ equitum peditũq;
certum numerũ Pontifice requirente concederet.quod ille cum fidei præſti
tę non inuitus dediſſet:eo diligentius adminiſtranda oía iudicauit:q. Dei
phebus:& Franciſcus perpetuo bello cum Andegauenſibus ſenſerant. Dei
phebus ẽt Regem ad colloquium per cauſam conſtituendę pacis extractũ
gladio uenenis illito temptarat occidere.Itaq; ſub unũ fere tempus Præſule
quẽ dixi ad Pontificẽ reuerſo:noſtriſq;: & Regiis copiis ad irrumpendũ pa
ratis toti exercitui Federicũ Feretranum:& Neapoleonẽ Vrſinum prefecit.
Qui dies permultos ante admoniti qd facto opus eſſet :biſariã Euerſanos
adorti:intra duodecimũ diẽ in poteſtatẽ oía redegere:Tanto rerũ ſucceſſu:
ut pene finitũ bellũ ante audiretur:q̃ inchoatũ. Nullũ Oppidũ oppugnatũ
eſt : nulla dimicatio facta.Deiphebo tantũ:& Frãciſco intra munitas arces
ſe cõtinẽtibus:mox ut admouebañ exercitus fiebat Oppidanorũ deditio.
Quidã ẽt non obſidionẽ expectantes:p oratores idẽ agebãt. Vbiq; inuoca
batur eccleſia:& ubiq; ſtudiũ erat deiiciendæ ſeruitutis quã miſere tot ãnos
ptulerant.Erant illis oppida tredecim natura loci: frumẽto:armis:cæteriſq;
ad defenſionẽ neceſſariis ægregie cõmunita :Iouiũ:Carbonianũ: Capraro
la:Roncilio:Capranica:Vetralla:Bleda:Vianũ:Monteranũ:Cerete:Char
carũ:Seuera:Monticellũ:partim accepta a patribus:partim p iniuriã uici
nis adempta.nec putabañ ſine magnis incõmodis hanc uictoriã futurã Ec
cleſię.Motus maiores ſecuturi inde iudicabañ .Suſpitioſa erat multorũ ui
cinitas:qbus dolitura credebañ Euerſanorũ deiectio.Quidã quoq; potẽta
tus Italię odio pñtiũ rerũ fauturi his dicebañ .Viuẽs porro Euerſus:atq; ex
conſcia obſidionẽ timens:ad eã pferendã quę potuerat ante cõtraxerat.Iun

xerat fœderibus se cum affinibus sceleris sui:qui nec pauci per agrum Romanum erant:nec contemnendi. Instaurauerat labore continuo muros:fossas:& turres. in arceq; omnifariam munimenta contulerat. Congesserat quoq; pecuniam non contemnendam in temporis longi stipendium. Ad hęc patris studia accedebat Deiphebi auctoritas:qui strenue in bellis uersatus:Ducisq; periti nomen habens:iudicabatur graude momentum ad distinendos nostros futurus. Qui breuius finiendo bello spacium statuebant mensium sex opus arbitrabantur.erant qui anni:& qui biennii dicerent:sed patuit manifeste omnipotentis Dei ultio obscurantis oculos impiorũ. Contra Romanę Sedis uexilla tãta hęc munitionum uis nihil eualuit. Sicut deficit fumus: sicut fluit cera a facie ignis:sic defecerũt apparatus horum a facie Dei. Ipsi uero Deiphebo non mens:non ratio:non consilium:non diligẽtia fuit. Iacuit totus tremefactus:ac pauidus:ignorans non solum aduersariorum copias:sed etiam suas. Noctu tandem peditibus paucis comitatus: exportans nescio quid ad fugæ subsidiũ:ex arce Bledę:ad quam a Vetralla refugerat:ingẽti trepidatione abscessit:ac pene est interceptus. Ecce uetustę:sed nocentis familię exitum:uidi(inquit Propheta)imperium exaltatũ eleuatumq; sicut cedros libani. Transiui & non erat:quęsiui & non est inuẽtus locus eius. Factę sunt uiæ eorum tenebræ:& lubricum:& Angelus Domini persequens eos. Venere in potestatem Pontificis Frãciscus: & filii eius omnes. Itidem & primogenitus Deiphebi: qui mole Adriani inclusi uitam nunc miseram infœlicemq; agunt. Post uictoriam autem recensentibus nostris secreta arciũ:ut fit:repertę sũt formæ cõplures adulterãdæ monetæ:In qbus Nicolai:Calisti:& Pii nostri supscriptio:& character erat impressus. Adulterini quoq; ex his numi permulti. Inuentæ & singraphæ scelleratarum pactionum: in quibus qualis esset patris:& filiorum in Ecclesiã mens perspicue patuit. Ex tetris quoq; cauatisq; sub terram carceribus extracti multi sunt:quos Tyrannorum crudelitas annos iam multos suppliciis miserandis affecerat. Nõ tam igitur lætata antiqua sæcula sunt ob Cachi latronis interitum:cuius cede & rapinis omnis hic tractus reddebatur infestus: q̃ gauisa sunt nostra Euersanorum ruina. Sed alter non multo post successus rerum in Flaminia contigit recenti Euersano non minor:cuius euentus ex initio huiusmodi suũ exitũ duxit. Fuerat Sigismundo Malatestæ germanus frater Malatesta Nouellus. Is in partitiõe dominatus paterni Cesenã:Brettenorũq; ciuitates:& latissimũ multorũ oppidorũ agrũ Pontificũ beneficio erat sortitus:sed postmodum acceptorum omnium immemor:ut Vicariorum nostrorum est mos:bello Andegauensium multa Ecclesiæ Romanæ occultis consiliis intulerat detrimenta. Quam ob causam iusto est odio

habitus:mox etiam oppugnãte Pio Sigismundum:qui heresis iudicio fue-
rat condemnatus : in auxilium ueniens :apertum se hostem ostendit.frater
namq; rem magnis conatibus adiuuabat . Verum illato in agrum Cesena
tem bello ad tutanda sua retractus:prater duas quas dixi ciuitates:reliqua
fere ditionis loca intra paucissimos dies amisit. quam fortunam Sigismun
dus etiam ferens :moenibus tãtum Arimini se tutabatur. Ad misericordiã
ergo Pii utroq; confugiente:Sigismundo etiam abiurante heresim:indulta
ambobus est uenia : ea tamen addita cõditione:ut Cesenatium ciuitas Bre
tenorensiumq; publico cauerent iureiurando mortuo Malatesta : cui liberi
nulli erant:ad ditionẽ Ecclesiæ repulsis cæteris:se reuersuras.Quod cum so
lenni decreto uterq; Populus libenter ægisset : accidit mox in Pontificatu
Pauli:ut uita functo Malatesta:legati nostri ad repetẽdam fidem illico mit
terentur:Qui ob causam perficere primo aduentu rem non potuerunt : q̧
Robertus Sigismundi ex cõcubina filius:per necessitudinis causam ad mo
rientem patruum ueniens post funus eius in arce se continebat:& de retinẽ
do per uim dominatu agitabat:sed dies nõnullos post : cognita ciuium uo
luntate:quos ad seruandum iusiurandum constabat spectare:impetratis a
Pontifice nonnullis per ꝓuinciam Oppidis:ciuitatem illi liberam tradidit.
Bretenorenses quoq; exemplum hoc consecuti sponte sua deditionem fece-
runt.Ita uno ferme tempore duarum prouinciarum summe opportuna lo-
ca ingratis familiis duabus adempta : breui negocio ad gremium Matris
sunt reuocata.

Iacobi Volaterani Cardi.Papiensis Cõmentariorum liber tertius.

QVieuerat Italia annum fere iam tertium : nec ullibi tu
multus grauior fuerat itellectus. Tantum Euersani fra
tres quos dixi:dierum paucorum oppugnatõne domi
natum omnem amiserant:non tam ut hostes:q̃ ut uio
latę maiestatis damnati:sed innouandarum mox rerũ
ciuilis quędam Florentinorum dissensio prębuit occa-
sionem.ideo a me Paulo altius repetenda:q̧ cognoscẽ
dis perturbationum initiis est necessaria.Obtinuerat in ciuitate florentina
pricipatum annos prope triginta Cosmus ex Medicorum familia: uir sapiẽ
tia:& opibus clarus : ita quidem iter ciues suos uersatus:ut cum summa om
nium ad eum ueluti ad iustum dominum deferretur omnibus tamẽ charus
esset:atq; acceptus : paucis exceptis:quos uel publica res:uel priuata dole
re eam ob causam cogebat.Creuerat aũt inter amicos eius pręcipue Lucas
quidam Pittus: homo facultatis non multæ : sed illi obsequens semper:&
quottidianis in ciues officiis ad quæ facilis erat : magnopere in republica

gratiosus. Erat quoq; Cosmo ex duobus quos genuerat filiis alter supstes Petrus nomine: uir acris īgenii: sed patri in colligēda popularitate sane nō similis. morbo autem articulari ita oppressus: ut inualidus ad cætera semp iaceret. Is igitur defuncto in honoribus patre auctoritatem eius contende-bat in ciuitate retinere: putans quia familiæ suæ beneficio tantum creuisset Lucas: cedi succedenti sibi debere. Ille uero ætatem suam cōsiderans: & gratiam ciuium: quorū altera maior in eo erat: altera pene par: indignum censebat: si maxime obsequens patri fuit tantę sapientię uiro: etiam parere filio longe infra illius merita posito. Itaq; concertationes quædam inter eos sus-scitari sunt cœptæ: de priuatis amicorū studiis primo: mox de tota republica: Vtroq; in eum locum se uendicante in quem uiderant Cosmum. Erant his duobus potestate proximi duo itē alii equestris ordinis ciues: nec Petro pacati satis: nec Lucæ ante id tempus amici: Angelus Acciaiolus nobili familia ortus: & Detisaluius Nero: sua magis industria: q̄ maiorum cōmēdatione honores adeptus. & Angelum quidem a Medicorum factione: cuius olim asserēdæ causa fuerat relegatus: indignatio quędam auerterat: q; filiā nuptui daturus Petrus iuuenem inferioris nobilitatis Filio suo generum prętulisset. Detisaluium uero huius etiam ipsius pro quo certabatur Principa-tus cupiditas: sed horum nullius grauius in Petrum odium putabatur q̄ Detisaluii: nec ullius erat ad conficienda negocia astus maior: atq; attentio. Igitur gliscentibus in diem magis dissensionibus his nactum se Detisaluius occasionem credens: qua & Petrum opprimere: & concupitam potestatē una diligentia assequi posset: ad Lucæ studia sese primo adiungit: illiusq; fit assectator: inde Angelo persuadet: cuius esse in populo gratiam precipuam cognoscebat: idem ut faciat: docens cōtendentibus ex æquo utrisq; futurum facile: ut & liberiorem ipsi rempublicā habituri essent: & ulturi cōtumelias uiderentur: quas a patre: & filio accœpissent. Ea res ab Angelo credita Pittææ factionis opes admodum auxit: & omnium quæ secuta sunt malorum seminarium præparauit. Pugnari enim ex illo tempore fortius in Republica cœpit: Petro quidem paternis amiciciis se adiuuante: Luca autē duobus his ad rem suam adiunctis: sed horum q̄ illius eo uidebatur iustior causa: q; ille de retinenda tantum patris potestate: hii uero de tollendo ex ciuitate dominatu putabantur contendere. Eratq; illa eorum frequēs conquestio: satis iam diu uni ciui seruiuisse Rempublicā: nō oportere miseram tot annorum ciuitatis cōditionem ulterius propagari: quæ eo indignitatis esset adducta: ut derelicta iam curia: ex priuata domo publica cōsilia sumerentur: nec iam bella modo & paces ad eius arbitrium fierent: sed nec magistratū assequi quisquam: nec filiam desponderet: aut de re ulla priuata: nisi ex præscripto il

lius posset statuere: Recipiendos animos aliquando: & resumendam libertatem: quae a maioribus tradita per secordiam proiicienda non esset: non id agi his eorum studiis ut ciuitate pellatur Petrus: quem saluum uelint: sed ut posito dominatu ciuilem aequitatem accipiat: Satis illi esse debere: si retentis opibus: quas beneficio seruientis populi maximas comparasset: administratorum impunitatem ferat: & honoribus quos habeat ciuitas: decreto ciuium non sua uoluntate fungatur. His uociferationibus cum & quottidianae essent: & a cupido libertatis populo audirentur: factum est breui: ut abrogato decemuiratu: cui dandorum adimendorumque magistratuum erat potestas: ea Reipublicae forma reddita iã uideretur: quae dignitatẽ ciuitatis quęrenti: non suam: esse tolerabilis posset. Sed neutris id erat propositum. quisque uel ambitioni suae: uel iracundiae per causam boni publici seruiebat. eoque iam erat progressa cõtentio: ut superioribus Lucae rebus immoderatius ab his tribus agerentur omnia: & plaena cupiditatum singula uiderentur. Quo factum est breui ut detectis affectibus: quibus nõ tam libertas: q̃ principatus in ꝓposito erat: plurimi quos studium publicum a Petro auerterat: minus iam indigne habẽtes antiquo domino seruire q̃ nouo: ad eius partes redirent: & propugnatores pro impugnatoribus fierent. Quibus ille mox recreatus: uicissimque aduersantium iniquitatem accusans: ad resistendum est factus ualidior. Nullis omnino de rebus publice referebatur: in quibus hae duae factiones sibi non dissentirent. Eratque una ambobus per dies singulos cura q̃plurimos assertores conquirere: quorum suffragiis alteri alteris praeualerent. Nocturni utrinque habebantur conuentus: quibus iureiurando: & chyrographis alterutrius pestis fiebat professio. Interdiu autẽ paucis quibusdam in curiam ad magistratum conuenientibus: reliqua ciuium multitudo ad duorum horum aedes tumultuosius aderat: quorum alterum morbus corporis domi incluserat: alterum salutationum ambitio. Rebus in hãc perturbationem adductis de euentu sollicitus Petrus: uolensque ad quamuis aduersariorum uiolentiam se praemunire: Nicodemum quendam ab oppido Tuscorum Pontremulo: qui per id tempus pro Duce Mediolanensi agebat Florentiae: per alterius rei speciẽ ad illum mittit: familiae suę magnis de causis obnoxium: qui statum ciuitatis omnem ostendat: doceatque una inimicorum contentione & pelli se facile posse: & amicae illum reipublicę coniunctione priuari: Oret proinde uicinum aliquod subsidium sine mora comparet: quod in omnem necessitatem sit praeparatum. His cognitis Dux cõcedenda illico quae peterentur putauit: ea maxime ratiõe adductus q securitatis suae non statuebat: potentissimam ciuitatem: quae in eam diem secum senserat: ad amicitiam Venetorum transire: quibus non dubie alteram fa

ctionem adhęrere compertum erat. Itaq; Ducibus copiarum: quæ fortuna conciliante a bello Neapolitano ad se reuertebantur negocium dat: ut in agro Bononiensi per occasionem quietis considentes Petro si ita ferat necessitas: subito assint: atq; omni ratione dignitatem amici hominis tueantur. Sed Lucas hanc Nicodemi profectionem quærendorum auxiliorum causa comparatam ab initio timens: tum autem ea iam collocata ĩ proximo uidens: ne imparata res sua ad se pellendum Petro animũ faceret: agit & ipse cum Duce Mutinẽsium Borsio quem pro sua factiõe stare certissimũ erat: uti in omnem eius casum q̃ maiorem possit: æquitum ac peditum numerũ ad fines suos instructum contineat: qui si a Sforzianis uis aliqua inferatur: momento esse in auxilium possit. Dum externa hęc pręsidia a partibus conquiruntur: in ciuitate interim fatigatis iam assidua contentione animis: nec re in alterutrius perniciem adhuc inclinata: quędã pacificationis ratio sponte suscepta est: que erat huiusmodi: ut consilia posthac in priuatorum ædibus nulla haberentur: sed ad Curiam conuenirent omnes: utq; in exiliũ agi nemo contendentium sineretur: oẽs autem ad salutem ciuitatis idem sentirent. Quã rem iureiurando & documentis publicis confirmarunt ad iudicium Roman: Præsulis: si uiolaretur fides: omnia referẽtes. Hac fiducia conuentorum Petrus in uicinum Rus deportari se iusserat: putans nil iam periculi esse: & p absẽtiã suam renouandæ dissensionis occasionem nullam futuram. Scripserat etiam Ducibus Sforcianis: ut quando pacatą iam ciuitate sua omnia in tuto posita essent: redirent ad Ducem cum uellent. Igitur per has pactiones quietum aliquando diu animi uidebantur: & formam administrãdæ reip. interim accepturi: sed fortuna quædã errori admixta neutrum permisit. Etenim cũ Duci Borsio cõuenta hæc inter ciues essent ignota: propter Sforcianos autem uicinos properantius ad fines monstratos postulata pręsidia cogeret: creditum a nonnullis est continuato itinere Florentiam illa contendere. Qua propter re primum Bononiæ cognita: atq; inde Petro per fautores quosdam tumultuosius nunciata: in antiquam cõtentionem omnia rediere. Subito enim eo nuncio perturbatus: ac plane se proditum credens: collecta ut potuit uicinorum agrestium manu: in urbem cum iam eo die uesper esset referri se imperat: cõuocatisq; amicis: iisq; ad resistendum confirmatis: litteras ĩ omnem partem quãta maxima celeritate potest dimittit: quibus clientelæ suæ in hunc casum antea excitatæ ad se uocarentur. Sforcianos quoq; ubicũq; eẽnt accelerare Florentiã iubet: nec secius interim pro dici tempore ædes præsidiis firmat nocti instanti timens: per cuius occasionem ad se impetum facturos aduersarios iudicabat. Lucas autẽ nil sibi suisuę conscius: trepidationem hanc Petri: & studium magnopere mira-

batur: reputans nihilominus animo ex composito forsan simulari hunc metum: ut meditata deceptio sine perfidia uideretur impleri: domum & ipse suam cōmunit: studiososq; litteris uelocibus aduocat. Noctem eam totam utrobiq; metus fuit: & insidiarum suspitio. Mane diei sequētis ex bononiēsibus litteris: quas Petrus excusandi tumultus gratia miserat ad Senatū: causa intellecta: cum hii falsam formidinem magnis obtestationibus affirmarent: ii uero ad perniciem suam properare Borsianos cōtenderent: summus magistratus Petrum & Lucam ad se illico uocat: cumq; affuisset sine mora Lucas: pro Petro autem langoris excusatōe filii aduenissent: docet sine causa sumpta esse a partibus arma: neq; a Luca Petro: nec Lucę ab illo quicq̄ esse timendum. Proinde ea deponāt: in fide quæ Paulo ante accepta: & data permaneant. Ante omnia uero clientelas remittant: quę sine maleficio eē in ciuitate non poterant. His senatus exhortationibus cum ab utrisq; benigne assensum eēt: oblata rursum securitate complexi se inuicē sunt: ac osculati. placuit quoq; quo tutior Petro fides esset: Loysiū Lucæ fratrem ad Borsianos celeriter mitti: qui dissolui copias & reuerti domū sine mora curaret. Per hunc modum paululum interquieuit suspicio imminuta magis q̄ sublata: & simul utrinq; dimissa pręsidia sequenti die nouis iterum rumoribus de Borsianis allatis: quibus metus magis q̄ res haberi fidem cogebat: reuocātur. Clientelæ a Petro: quęq; ex lōginquioribus locis adesse iam coeperant intra ciuitatem recipiuntur. Idē a Luca fit: eo tamen remissius: q; Petrū cōfidebat intellecta tādem rumorum temeritate desiturum tumultuari. Circiter primam autem noctis uigiliam Nicolaus quidam ex Soderinorū familia: quo nuper magistratum summum gerēte decemuiratus quem dixi fuerat abrogatus: & graues in Petrum habitę contiones: ueritus ne inter has moras aduersa factione adaucta: id quod p horas singulas nūciabatur: fugę imparatæ migrandū esset: homo lingua & manu promptus: armata ex uicinis textrinis ad trecētorum Germanorū manu: tumultuosius ad Lucam uenit: irrupturus eodem uestigio ad Petrum si fuisset permissus: sed Lucas cui ambitiosior adhuc natura erat q̄ ferocior recogitās merita in se Cosmi: quibus in tantum magnitudinis creuerat: uolensq; his suis conatibus deprimi Petrum non pelli ciuitate: Nicolaū apud se retinuit: egitq; ut dimissis Germanis nocte illa quiesceret. Audito hoc motu Petrus: uehemēter rebus suis pertimuit: uidens nōdum satis pręsidii sibi esse aduersus popularē multitudinem ciuitatis quæ libertatis studio excita haud dubie ꝑ Luca erat futura. Igitur postridie ex assertoribus Petri quidam: quibus apud Lucā fides adhuc aliqua manserat: agnoscentes hoc noctis inditio nil crudele mentem illius agitasse bona spe molliendi etiam magis animi ad eum accedunt. lau

dant diligentiam hominis : qua & retentus Nicolaus ſit : & ciuili ſanguini
parſum.Predicari aiunt tota urbe eã patriæ charitatem: nec multos iam an
nos factũ ciuile illuſtrius accidiſſe: Petrum quidem quod ad ſe attinet :gra
tias omnium maximas agere:parentemq; illum alterum defuncto Coſmo
ſibi ſtatuere:rogare autem ut malis ſuaſoribus poſthac ſidem non habeat:
quorum artificiis factum uideat:ut due coniunctiſſimæ domus unum autẽ
ſentientes:magnis Reip.detrimentis in hanc contentionem adductę ſint:
Angelum quidem & Detiſaluium nõ id agere ut pulſo Petro principem cũ
ſequantur:ſed ut ambobus in contentione occupatis : ipſi cum populo ſen
tientes operentur exilium:Eius rei argumento eſſe : ꝙ neuter eorum his tu
multibus proximis ad eum armatus cõuenerit : cum a Nicolao & cæteris
ſtudioſe id ſit adimpletũ . Talibus per horas ferme ſingulas Lucæ inculca
tis(ſummittebantur enim a Petro noui ſedulo ſuaſores)tepefacta multum
eius eſt mens:atq; eo adducta:ut depoſita iam contentione amica in Petrũ
omnia cogitaret. Erat magiſtratus ciuitatis qui ex nouem ciuibus conſtat:
Lucæ tunc q̃ Petro fauentior: amicorum tamẽ Petri ſic munitus numero:
ut ſatis ad ea impedienda eſſet:que contra eum cogitarentur decerni.Sed is
cum in fine iam eſſet:& noui cõſtituendi dies appeterent: quem propter ab
rogatum decemuiratum ex tota urbana multitudine ſorte duci oportebat:
id propoſitum Petro fuit:ut ſi ex aliena factione dari eũ contingeret : conti
nenda ſibi arma putaret quę alioqn aduerſus Remp.pręualitura nõ eſſent.
Sin uero ex ſua :uim eo duce apertã temptaret: atq; eo quidẽ fidẽtius :ꝙ re
miſſo iã Lucę ſtudio:Angelo & Detiſaluio quos ante alios formidabat :cõ
tentionis exitum expectantibus :Borſianis quoq; redire domum iuſſis :ma
iores quottidie ad eum copiæ confluebant : & Sforcianos qui ad duo milia
delectorum æquitum erãt : iter ad ſe ingreſſos conſtabat.Itaq; mox die ipſo
Comitiorum cum fortuna ex eo ciuium genere magiſtratum dediſſet:quos
Petrus nec ſtudioſiores ſui:nec aptiores ad nouandas res deligere ipſe pote
rat: conciderunt illico aduerſariorũ animi: & Lucas quod cõſilio cœperat:
neceſſitate iam in Petri partes conceſſit . Itaq; collatis ambo conſiliis con
uocandum in concionẽ populum:& rogationem ferendam conſtituerunt :
quę parlamentum uulgo dicta non niſi ſummis Reip . caſibus ferri eſt ſoli
ta.Eius illud erat caput præcipuum:decemuiratum quẽ dixi: ante omnia ĩ
ciuitate reſtituendum.quam quidem rogationem:& cætera q̃ uictorum tu
lit uoluntas :trepida plebs obſeſſo armis foro: cõſuetis acclamationibus ſci
uit.Octo uiri etiam cuſtodię ciuitatis creati ſunt:addita poteſtate quę eiciẽ
dorum & necãdoꝝ ciuiũ maxima pmitteretᷣ.Quæ oĩa cũ in caput ſuũ An
gelus:Detiſaluius:& Nicolaus fabricata ĩtelligerent:iuſq; omnium ad unũ

reductum quem oderant ipsi:& acerbo in se odio esse cognouerãt : urbe ex
cedentes fuga elapsi sunt:ac mox relegati. Angelus Neapolim cõcessit:Ni
colaus Ferrariam:Detisaluius uero ad Bartholomeũ Bergomensem cogno
mẽto Colium profectus est:celebrem rei militaris Ducem:multisq; officiis
sibi amicum. Lucæ autem qui in ciuitate mãserat : honor:ut graui quondã
aduersario habitus est:sed non ut beniuolo fides. Apud Bartholomeum igi
tur ueniens Detisaluius:de sua:& cæterorum exulum reductione quottidia
nis sollicitationibus agere cœpit:afferens plurima quibus induci ad capes
sendam rem ambitiosi senis animum crederet. Ostendebat enim gloriã prę
stantis facti:q; tot Familię nobiles summis antehac functæ honoribus:suo
beneficio restitutæ in patriam dicerentur:quibus non peccatum:sed sola re
ducendæ libertatis uoluntas eiectionis causam dedisset :Ducum excellenti
um esse seruitutibus homines liberare: & oppressis leuamẽ afferre:Eam ty
rannidem Petri esse : ut qui eam tollat :perpetuum laudis monumẽtum in
tam celebri ciuitate sit adepturus:Neq; uero tantum odii concepisse Flo-
rentinum populum in Mediolanensium Ducem: q; pene excussum seruitu
tis iugum armis suis reduxerit : quantum ei gratiarum habiturus sit:cuius
uirtute deiectum id uideat:Nulla de re alia totam nũc Italiam loqui : lamẽ
tari omnes:& indigne ferre propagationem hanc Florẽtini dominatus:for
tunam quoq; exulum miserari:quos & floruisse in sua Rep. recordentur:&
liberandę ciuitatis causa indigne habitos uideãt :Proinde acerbitatis huius
ultorem magnis affectibus exoptare:qui si uolẽte Deo futurus sit : ipse om
nium procul dubio uotis ac laudibus in hanc causam sit processurus . Ad-
dit & transigendi operis facilitatem :perturbatã adhuc ciuitatem : ibus po
tentes q̃ plurimos qui sentiant secum:Plebem autem odio præsentium rerũ
grauiorem motum aliquem expectare : Copiarum porro nil publice esse :
ut quibus in longa pace opus non fuerit:priuatim collectitiam tantum tur
bam haberi predæ aptiorem q̃ pugnæ:ęrarium quoq; direptionibus intesti
nis exhaustum comparandis subito exercitibus importunum esse: Tributi
autem ex priuatorum facultatibus conferendi nõmodo nomen asperũ cẽ:
sed rem quoq; in tanta alienatione ciuium seditiosam:quippe q; unius tan-
tum oppressoris sui seruandi causa comparar. existiment. Memorabat in-
super ciuitates nonnullas & opida Florentiam circumsistentia: quæ in cliẽ
telis eorum semper fuissent:& magnis a se affecta beneficiis tenerentur:nõ
dubie illato bello cõcessura ad antiquos patronos : sperare Bartholomeum
debere:ingresso tantum Florentinorũ fines paritura undiq; omnia :Petrũ
q; popularis seditionis atq; aduentus sui metu sponte ciuitate cessurum:Ne
que uero aut Ferdinandi regis:aut Mediolanensis Ducis timenda esse subsi

dia quorum uterq; auarissimus eēt:& unius tantum Petri causa grandi bel lo nollet inuolui. Homo perspicacis ingenii: qui īfirma quæque suæ ciuita tis cognosceret:atq; ex recenti adhuc auctoritate fidem teneret: his rationi bus communem exulum causam facile persuadet:eo autem facilius:q; iam senex Bartholomeus nullius adhuc memorabilis facti in tam longa militia nomen habebat: appetentissimusq; erat gloriæ:& grandem congestam pe cuniam possidebat: quam filios non habenti procliue erat ad res gerendas conferre. Quia uero stipendiis Venetorum erat obnoxius: quorū totis præ erat copiis: fidei suæ nō statuebat militiam promissam dimittere: nec rursū sani consilii iudicabat illis non adiutoribus tanti motus fortunam tentare; Cuncta igitur:ut inter se & Detisaluium tractata erant ad eorum senatū or dine refert: docens si rem probant:atq; adesse uelint:nil in eo moræ ad infe rendum bellum futurum. Venetis non ingrata hæc nouandarum rerum oc casio accidit:uidentibus aduenisse tempus quod diu expectatū:ultro nunc fortuna offerret. Itaq; re in consilium adducta facile ad dimittendum Bar tholomeum:& incepta eius iuuāda animos firmant:Cuius quidem rei illę ꝓponebantur rationes:quod Ferdinādus Rex: Florentini:& Mediolanen ses odio sui sentire inuicem credebantur:pertinereq; ad suam securitatem pu tabant hanc trium potentatuum societatem dissolui: quam casuram non ambigebant si reducti exules essent: nonmodo q; suo beneficio id fieret: sed q; aduersariorum maleficio nuper pulsi in gratiam redituri nō uiderentur. Ad hæc accedebat q; Paulo Pontifice:Veneto licet:cōmunem se contendē tibus ostendente:solos in Italia sine cuiusquā auxilio se relinqui uidebant: idque nonmodo ad rem sed ad hominum quoq; ęstimationem incommo dum iudicabant,angebantur porro suam remp. Turchorum bello implici tam magnis quottidie stipendiis exhauriri:Illos uero pulsis Italia Andega uensibus uacuos negocio:gloria atq; opibus crescere. Quamobrem misso ad Bartholomeū exulesq; qui ad eum conuenerant:per alterius rei speciem oratore: senatus decretum clam renūciant:atq; ut belli suscitandi auctores ipsi non uideantur a periculisq; absint: cum Colio agunt ut per exauctora tæ milicię occasionem suo atq; exulum nomine primo egressu bellum gerē dum pronunciet: Nec minus pollicentur in omnem eius casum reliquis se copiis affuturos. Igitur rebus in hunc modum condictis:q̄ maximum po test equitum ac peditum numerū scribit Bartholomeus:omnibusq; ad bel lum necessariis sine intermissione se instruit:nunc in Neapolitanū: nunc in Mediolanensem ad dissimulanda consilia ductorum significans. Ii uero de se minimum:de Florentinis autem tota cura solliciti:ne uidelicet pulso Pe tro ad amiciciam Venetorum adiungerentur:ac ueluti repagulo interposi

to quemuis eorum illis opprimendum obiicerent: conseruādam sibi eam ci uitatem quacunq; possint ratione constituunt. Mittunt ad Pontificem le gatos qui iniustam Bartholomei causam proponant: alterumq; ab eo con tendāt: ut uel auctoritate sua: qua apud Venetos plurimum possit: mali hu ius initia tollat: uel si id parum possit: in turbatorem pacis arma coniūgat. Quibus cum respondisset ille deprecationibus & monitis se omnia tempta turum belli autem societatem quam peterent Romano patri non conueni re: cuius monere dissidentes filios esset nō propugnare: priuata ipsi inter se foedera inierunt: quibus ad priuatos cuiusq; casus iidem omnibus essent ho stes: atq; amici. ut autem ad propulsandum nō inferendum bellum īducta ea ostenderent: potestatem Pontifici ac Venetis fecere eorundem accipien dorum cum uellent: nec secius conducendis & ipsi militibus intendentes: Federicum Feretranum summæ prouidētiæ Ducem: cuius uirtus multis iā bellis cognita erat: communibus stipendiis summę rerum præficiunt. Om nium deinde animi confirmantur: qui uenienti ī Tusciam Bartholomeo im pedimento esse ac moræ possint: ratio deniq; militaris nulla omittitur: qua & dignitatem tueri: & uiolatorē quietis possint ulcisci. Imprimis autē quia ex ualle Lemonia breuissimus in agrum Florētinum transitus erat: placuit Feretranum in Flaminiā pręmitti: qui eis in locis motum Bartholomei ope riens: uel facturo iter per uallem occurreret: uel Pistoriensi uia descenden tem Florentiā praueniret. Iamq; Aragonenses copiæ nonnullę in agrū Ari minensem ad eum peruenerant: & maiores in diem subsequi dicebantur. Ita q; Federicus nō totis triginta turmis ac peditibus mille ex hibernis ducēs: secundis castris in agrum Fauentinum peruenit: unde in uallem patebat de scensus: Pręfecturā illius ciuitatis pro Romana ecclesia tūc gerebat Astor gius quidam ex Manfredorum familia: uir dubia fide: qui tamen in re mili tari nomen aliquod esset adeptus. faciebat autem eo tempore sub Florenti nis stipidendia: quę cum ad finem pacti temporis iam peruenissent eorum innouandorum sic exploratam rem dederat: ut inter Duces suos iam habe retur: uerum cum mox Veneti opportunitatem loci magis q̄ hominis uirtu tem secuti quottidianis sollicitationibus animum eius temptarent: & stipen dia maiora promitterent suśus ingenio ad eos defecit: cum tamen perfidia hæc clam adhuc haberetur. Quamobrem Florētini defectionis huius igna ri: Oratorem cum stipendio uenientis anni ad eum mittunt: nouum militię sacramentum reip. nomine accepturum. Sed ille compræhenso Oratore & omni ad se per uim adducta pecunia: quod ex anteacta militia reliquum de bebatur arbitrio suo sibi persoluens: inanem illum uexatumq; dimisit: utq; apertum se iam hostem ostenderet: Federicum quem antea paucis com

meatibus iuuerat locis nunc suis iubet excedere Venetorum iam stipendia profitens. Quę res socialium mentes plurimũ perturbauit: Bartholomeoq; ad perficienda conata animum addidit. Ea enim erat loci: atque hominis opportunitas: ut eo manente in fide aut de alio itinere cogitãdum Colio esset: aut in Lemoniam nõ sine magnis periculis descendendum. Vastare igitur eius agrum cœpit Federicus: eo grauiora inferens detrimenta: q, maturæ iam fruges in aruis erãt: passimq; pro commeatibus metebãtur: Quod quidem Bartholomeo maturandi transitus causam dedit: timenti ob crebras q̃ ad eum afferebantur querelas: ne homo alioquin uarius etiam impatientia incommodoq;: noua interim cõsilia caperet. Igitur aduentu hostis cognito: Feretranus: cum adhuc par uiribus illi nõ esset: locum autem in quo erat non satis tutum arbitraretur: ulterius progressus loco munitissimo castra posuit: eo quidem cõsilio ut copias sociales quæ iter dicebantur ingressæ minoribus periculis expectaret: nec tamẽ: propositum tenuit cum & cę diutius tardarent q̃ crederetur: & munitionibus Castrorum aduersus potentem hostem fidendum non iudicaret. Itaque hunc quoque locum dimittẽs inter oppidum cui Bononiense cognomen est: & Imolam ciuitatem consedit: quorum alterũ Bononiensiũ ditionis erat: altera Tadei Manfredi: quos utrosq; pro socialibus sentire tunc erat opinio.

Inter hæc Colius transmisso iam Pado in agrũ Imodensem peruenerat: atq; eis in locis castrametari parabat unde intercludere Feretranum comeatibus posset. Sed ille consilium pręuidens præterita Imola ad Pontem Legium progressus est: Bononię ad quartum miliare propinquum: quę ciuitas multos iam annos Sforcianorum fidem secuta: etiam tunc ueterem clientelam seruabat. dederat autẽ spem Colio Taddeus: cũ adhuc in Trãspadinis ageret: deficiendi ad eum cum primũ Imolam propius accessisset: putans tardatura nimium præsidia fœderatorum esse: & nullo interim defendente omnem sibi quęrendę salutis rationem honestam futuram. Nam antea sine uiolatæ fidei suspitione cum illorum faceret stipendia: non possẽ id fieri uidebat: nec statuebat ob leue militiæ cõmodum de summa rerum suarum periclitari. Verum post paulo nunciis cõfirmatus: quibus significabatur Sforcianos ad fines Agri Bononiensis iam peruenisse: magnumq; equitum ac peditum numerum ducere: Galeaz autem Sforciam copiis totis præesse: Aragonensesq; ducente Alfonso Chiuara per Tusciam properare: remissiora omnia cœperat Bartholomeus respõdere: nec erat illi obscurum propinquitate auxiliorum id prouenire. Quam ob causam grauiter indignatus; occupatis uno impetu Bubano: Mordano: & Bagnaria: quę sunt agri Imolensis Castella: ad ipsam ciuitatẽ castra posuerat: totisq; eam uiri

bus cœperat obsidere:nec segnius per Taddei coniugis fratrem : qui apud se militabat:animum eius ad promissam defectionem sollicitabat. Quod intelligens Federicus:timensq; ciuitati:quam nō minus uxoris:q̄ mariti imperio regi sciebat:ad oppidum celeriter regressus:quod Beati Petri dicitur: septimoq; ab hoste miliario aberat : septingentos notæ audaciæ prætorianos:cum iis equites centum Imolam iubet contendere: qui urbem ingressi præsidio contra obsessorem sint:& in officio Taddeum contineant. Illi uero: & si undique circumfuso exercitu operosam rem cognoscebant:tamen uirtute usi :obnitentibus frustra obuiis imperata fecerunt. Quæ res omnem defectionis : atque obsidionis rationem Bartholomeo reddidit duriorem. Inter hæc nunciatur Sforcianos:& Aragonenses quos dixi: Bononiam propinquare:numerumque omnem credi ad turmas delectorum equitum sexaginta: peditumque milia circiter duo:quæ quidem biduo illo debeant Federico coniungi : & ad liberandam obsidione Imolam properare. Non putauit eum impetum expectandum Bartholomeus:sciens equitatu: qui nondum totus ad eum conuenerat:inferiorem multo se esse: nec nisi aduersis conditionibus in conspectu inimicæ ciuitatis geri rem posse.Itaque relicta Imola:in ea castra recœpit exercitum:quæ ab initio Federicum metatum prædiximus cum ad se ire Colium intellexit:putans propter propinquam Fauentiam subuectiones omnes rerum necessariarum sibi q̄ hostibus expeditiores futuras. Sed cum illi dimicandi cupidi mox affuissent : lo castentque ita castra coniuncta castris:ut uallo tantum:ac fossa diuiderentur:ueritus ne in tanta uicinitate uel necessario decernere cogeretur:uel turpiter continere exercitum:per speciem oppugnandorum locorum hostilium Castrocarum Florentinorum oppidum contendit:eo fidentius obsidionem aggressus:q; inter Fauentiam:Forliuium:Rauennamq; medium : inimica fœderatis loca: superiora omnia sibi efficere uidebatur. Sed hoc eius consilium intuitus Federicus:recœpto primum Bubano:quod aduentu hostium fuerat occupatum: & firmo illic præsidio constituto: ad premendam obsidione Fauentiam cōuersus est:castraq; eo in loco constituit:unde quotidie & pugnare in portis:& uastare late omnia: reliquumq; quod in agris segetum erat posset assumere.quibus incōmodis iterū adductus Bartholomeus:maxime q; ab Astorgio diutius ferri nō poterant: timendūq; erat:ne dolore tantarū iacturarū impulsi ciues:ciuitatē hostibus dederēt Venetis quo i loco res essent statim perscribit: aduersariorū uires: ac suas proponit: docetq; in tanta tenuitate copiarū nonmodo illos distineri nō posse : sed ne ipsum quidē sine detrimento in propinquo consistere. Proinde orat quas cō trahere undiq; possint copias sine mora ad se mittant: futurum breui ni ita

agant:ut magnis suæ Reipublicæ incommodis exercitum reduci trans Padum oporteat. His nunciis permoti Veneti: quorum magis q̄ Bartholomei: uel exulum agi causa iam uidebatur: tempore non interposito mittunt ad Alexandrum Sforciam: & Herculem Estensem: nonnullosque militares eorum Præfectos: qui magnis obtestationibus agant: ut quanta celeritate possint ad Bartholomeum conueniant. Ipsi quoq; priuati stipendii omnes: qui in hibernis adhuc reliqui erant: eodem iubent contendere: legatumq; ex sua nobilitate adiiciunt: qui ad exercitum ueniens spectator omnium quę fiant: & cognitor sit. Hac auxiliorum spe recreatus Bartholomeus Fauentiam præmittit: qui aduentum eius significent: moxq; ipse cum toto exercitu subsecutus: ad muros ciuitatis cõsedit: loco sic opportuno: ut cum liberi sibi ad hostem impetus essent: ipse tantum nec offendi ulla ui posset: nec inuitus ad dimicandum compelli. Expectabantur his in castris imperata auxilia: nec interim militum cuiquam exeundi ad pugnam fiebat potestas: cum tamen ad munitõnes usq; instructi hostes sæpe accederent: & decertandi copiam facerent: quod profecto molestissime ferebant Coliani: dolentes timiditatem: & ignauiam assiduis uociferatõnibus immerentibus exprobrari. Post uigesimum tandem diem Alexander Sforcia cum omni euocatorum numero peruenit ĩ castra: qua accessione cum numerus equitum iam pene par esset: peditum autem superior fuisset: uisum Bartholomeo est fidentius se hosti ostendere. Erant cuiq; eorum turmæ equestres circiter nonaginta: Bartholomeo autẽ peditũ milia sex: Socialibus tria: fereq; ex omni Italia militares copiæ: quæ ubiq; erant paucis exceptis in bina hæc castra conuenerant. Fiebatq; operęprecium intueri præstantes utrinq; Duces: atq; omnium rerum instructissimos exercitus: in quorum dextrisquatuor maximarum ciuitatum fortunę non dubie gerebantur. De socialibus tamẽ maior erat uirtutis opinio: q; ex uetusta Sforcianorum: Brachianorumq; militia uidebantur electi. Apud Bartholomeum uero quod potissimum erat: id ex ueteranis quibusdam fiebat: qui longa sub eo stipẽdia fecerant. iis addebatur Alexander quem dixi: multis in Italia bellis nobilitatus: quo etiam Duce quadriennio ante: Iacobus Picininus Andegauensiũ Dux apud Troyam Apuliæ fuerat profligatus: tunc autem ex indignatione aduersus Ferdinandum cõcepta Venetos adiuuabat. Igitur socialium copię: quę trigesimum iam diem iisdem in castris desederant: siue q; auctis hostibus alienum locum timerent: siue q; proximis quibusq; consumptis longius cum periculo pabulari esset necesse: mouere inde instituunt: atq; ad obsidẽdum Mordanum oppidum proficisci: eo consilio: ut si insecutus Bartholomeus decertare æquo loco uellet: pugnæ temptaretur fortuna. Prius tamen le-

uia quędam prœlia commissa ab equitatibus sunt: in quibus Forliuii præfectus Pinus: graui accepto uulnere pene est interceptus. Bartholomei quoqꝫ exercitus dolis temptatus. Triduo etenim ante discessum pronunciato more militari in diem sequentem abitu: mane ad egressus ostētationem tabernaculis detensis: sarcinas collegerunt: & frequentes fumos ad stationes militum excitauere. ipsi interim ad pugnam instructi intra uallum se continebant: ut si Coliani oppugnaturi extremum agmen effuso: ut fit: exercitu sequerentur: in eos incidentes facile perturbatos opprimerent. Sed cum Bartholomeus insidias ueritus: ippotoxotas tantum quosdam speculatum quæ fiebant misisset: iiqꝫ propius castra accedentes consilium agnouissent: frustrata illorum spe: sine detrimento ad suos reuersi sunt. Postridie ad uerum moturi castra edixerunt Duces ne qua in discessu tabernacula incenderentur: Tubarum ue fieret significatio: sed contempto edicto: ut in multitudine accidit: aut minus itellecto: accidit mox: ut paucis quibusdam incensis flamma illico uento delata: quicquid tabernaculorum ubique fuit appræhenderet: quo factum est: ut densitate fumi: atque ignium prospectu adempto: passim cuncta tumultibus replerentur. Obtulerat ea perturbatio bene gerendæ rei occasionem Colio: si fortunæ beneficio uti potuisset: Sed dum uel ætate: uel consilio remissius administrat cuncta: magisque ad se tuendum: q̄ propugnandos hostes intentus est: impune illis hunc casum permisit. Igitur Federicus non ultra uicum progressus: qui Beati Prosperi nuncupatur: sequenti die meridiano tempore Mordanum accessit: bombardisque Bononia accitis: munitionumque dimenso opere: obsidionem acerrimam præparabat: id uolens ut ad ignominiam retenti tot dies: sine pugna exercitus etiam Mordana expugnatio: quæ ante oculos fieret: Bartholomeo ad dedecusꝫ adderetur. Sed considerans ille quanti ad opinionem hominum ea res pertineret: motis & ipse castris ad oppidum Salarolum Fauentinæ ditionis processit: miliaribus quinque Mordano propinquum: Credens in tanta castrorum uicinitate Federicum tepidiorem ad oppugnandum futurum: sed huic consilio opportunius aliud fortuna adiunxit: etenim præsidium militare: quod Bubani a sociabus impositum diximus: nullo interim coherc itum imperio: assiduis detrimentis oppidanos affecerat: Fueratque per singulos dies ea rerum iniuria: ut non alio iam q̄ hostes loco habiti uiderentur. Quod illi cum ferre ultra non possent: de secunda ad Bartholomeum defectione missis nunciis agunt: moxque compositis inter se omnibus: Nicolaum quendam ab oppido Medicina Colianæ turmæ præfectum: intra oppidum noctu recipiunt: & Bartholomeo se dedunt. Quo ex tempore non me

diocris fieri cœpit rerum conuersio: Ita ut qui antea tam audacter fue/
rant insecuti : iniecto metu nunc cederent . Etenim uno eodemq; nuncio
certiores facti Bubanum in potestate hostium esse : quod breui interiecta
planicie duobus tantum miliaribus aberat: & Bartholomeum motis ante
lucem copiis instructo agmine propinquare:nullo ad cognoscendum sum
pto spacio sublatis tentoriis ad uicum quem dixi:Beati Prosperii trepida fu
ga reuersi sunt:Atq; ita sub Imola consedere:ut primorum tabernacula pe
ne muros contingerent . Bartholomeus Bubanum prætergressus non est.
Eam q̄ secuta est :noctem totam sociales sub armis egere:rebus suis ita ti/
mentes:ut cum pauci quidam : ut fit:in nonnullos impetum fecissent : qui
nouissimo loco temptoria fixerant :toto exercitu sit trepidatum. Postridie
Mediolanensium Dux annos uiginti & sex natus: qui per eos dies ad Bar/
tholomei castra se ostentans : iactantia iuuenili sæpe illum ad pugnam
uocauerat:cum pridianæ fugæ repugnantibus cæteris auctor fuisset : tunc
autem propter uicinam Imolam auxisset metum : quam ad Bartholome/
um in noua fortuna concessuram putabat:a Tadeo contendit: ut obsidem
ad se filium mitteret:negans alia conditione eo in loco diutius permansu/
rum,quod ille cum præter eius expectationem sine mora egisset: formidi/
ne non tamen deposita : relicta indiscrimine amicissima ciuitate:nullo indi
cto militibus ordine : profligato assimilis:ad Casalecium uenit miliario de
cimo a Bononia positum:quo in loco,licet undiq; ab hoste tutus esset:quos
dam tamen ex suis rogasse fertur:an & ibi extra periculum esset.Hoc ab iis
ego dictum cognoui:qui requirenti: & trepido affuerunt . Molestissima ea
res Federico:totiq; exercitui fuit: satis intelligenti his iam duabus pertur/
batis fugis partam ante eam diem æstimationem pene ammissam : bisq;
uniuersum exercitum uano metu in discrimen adductum: aliena cunctatio
ne magis q̄ sua prouidentia conseruatum.Sed non minus de uenturis anxi
us erat: q̄ de præteritis angeretur : Videbat enim illo præsente : nil a se uel
quoquam administrari utiliter posse:q; dignitate & numero militum cæte/
ros antecedens obtemperari sibi in omnibus postularet:animoq; in pericu
lis trepido retineri ad persistendum non posset.Accedebat inpatiēs mili/
tię ualitudo:sua magis:q̄ eorum pro quibus pugnaret captans commoda:
mens quoq; ad explendos affectus omni licentia preceps.Quibus incōmo
dis adductus Federicus:simul q; spem salutis in se uno positam sentiebat:si
ne mora Florētiam mittit:qui paucos pricipēs ciuitatis secreto alloquant̄:
doceantq; quanto periculo bellum geri necesse sit si Dux agat in castris:&
enim uel turpiter cedendum esse semper:uel incommodum graue aliquod
capiendum, Proinde dum tempus est communibus rebus prospiciant. Flo

tentini qui aliunde eandem difficultatem cognouerant differendum non ra ti: per speciem captandi secū consilii: cum Duce agunt uti relicto in castris exercitu mature Florentiam ueniat: futurum aientes sua presentia ut de tota ratione prosequendi belli: soluendorumq; stipendiorū: quae alioquin grauia uiderentur: deditissima illi ciuitas constantius statueret. quod quidem igna rus rei iuuenis cum libenter egisset: administratio tota ad Federicum con cessit. Interea Bartholomeus Sforcianos insecutus ad Castellum Guelfum accesserat: non totis quattuor milibus passuum a castris hostilibus distans. Erat per eos dies frequens opinio parare illum in agrum Parmēsem irru pere: q; summo in Ducem odio esset: a quo impedita sua cōsilia cerneret: & ab altera factionum quibus ea ciuitas saepe diuisa est: uocari iudicare tur. Eam ob causam Federicus ad Ricardinam fluuium subito illum praue niens: in ulteriore ripa quę occidentem respicit castrametatus est: transitu quoad posset uenientem hostem prohibiturus. At Colius biduo tantum iis dem in castris moratus: tertio die copiis eductis ad eandem Ricardinam tendebat: positurus & ipse ad citeriorem ripam castra. Hoc aduentu cogni to: Federicus aestimationis suae non statuens ad eundem fluuium hostē con sistere: subito exercitum omnem producit: turmisq; in aciem compositis aduersus Bartholomeum: cum esset paulo post solis ortum: cōtendit: eq tatui fidens: qui in patentissima ac nullibi impedita planicie superior uide batur futurus. Leua orientem uersus ibat Federicus: dextra in occidentem ueniebat Bartholomeus: quod latus & paludibus: quae ad Padum uicinum pertinent: & locis editioribus pediti q̄ equiti aptius putabatur. ea uiae diuer sitate factum est ut cum uterq; se suo loco contineret: neuter in alterum an temeridiano tempore inciderit. Progressus ad milia passuum sex: Feretranus exercitum reduxit in castra: putans ea die Bartholomeum mutato consilio ad castellum Guelfum mansisse. Exarmati itaq; erant iam milites: & curan dis corporibus dabatur opera: cum subito ab exploratoribus: qui in eam partem praemissi erāt: affertur primas hostium copias Alexandro Duce ad fluuium peruenisse: & Bartholomeum cum omni peditatu confertaq; equi tum acie subsequi: locum autem statuendis castris ad duo milia passuum inferius delegisse. quo intellecto: Federicus nō expectandū ratus donec sta tionibus iam collocatis difficilior oppugnandi ratio fieret: armari subito ex ercitum iubet turmasq; in aciem structas antecedentē se sequi. ipse ripam suam obseruans in hostem ducebat: omnibus ad pugnam ordine praepa ratis. Alexander primo aduentu suo de hostiū consilio ueritus id quod mox accidit: agere adhuc omnes sub armis iusserat: donec cum reliquis ueniens Colius tutam figendorum tabernaculorum facultatem praeberet: sed illi ue

in nostrate hac militia sæpe contingit:imperio non obscurato:ad curam pro curandę quietis depositis armis se uerterant paucis omnino exceptis:quos non tam ducis non sui metus:q̄ facti dedecus in officio continebat. Iter dici illius ad milia passuum uiginti Colianis militibus fuerat:mense quidem Iulio:cum immensissimi ęstus essent. Huc addebatur: quod hora diei iam nona nemo uel sui:uel equorum curandorum habuerat facultatem. Igitur Federicus ut hostes ad alteram ripam in conspectu habuit: Alexandrumq; prospexit magno studio I aciem turmas reducere:exq; numero equitum ac peditum qui secum uenerant:opportunis locis prǽsidia collocare:uocatis ad se celeriter militaribus præfectis:digitumq; in Colianos intendens: hi inquit cōmilitones quos uidetis hostes nostri sunt. Ad pugnam inuitus uenio: nosc ens quanta unum in discrimen adducam: sed quādo huc loci processimus: necessitate meo iudicio est dimicandum. etenim si conuertimus aciem aut insequentur illi nos: si uiri erunt:cedentesq; opprimēnt:aut si abire permittent: hoc erit factum nostrum apud omnes infamius: q̄ in eos pugnare nō fuerimus ausi:qui terga nostra timuerunt. bono estote animo:ac fortiter dimicate. melior nostra in hoc proelio conditio:q̄ hostium est. defatigati illi & ieiuni arma non sustinent:nos curatis corporibus ad pugnam integri uenimus. sine lege illi:ut uidēt: huc & illuc errant:nostri omnes ad signa se cōtinent. Estote memores antiquæ uirtutis fideiq; his datæ:pro quorum libertate arma sumpsistis. Id præsenti bello a Venetis queritur: ut ereptis quæ possident cæteri:in eorū seruitutem cuncta perueniant. Nos ut dignitatem & fortunas iis cōseruemus: qui in pace agentes aliena ambitione in has difficultates adducti sunt. Sperate Deum tantę iniquitatis in hoc proelio ultorem futurum. Dum hæc a Ducibus agerentur Prætoriana Aragonensium cohors:quæ ad alteram Ricardinę ripam stationem habebat: pariter cum equitatu progressa: i hostes iam impetum fecerat:& ad munitiones eorum uehementer pugnabat: loco tantum se continens qui inter ripam: & perpetuas agrorū scrobes medius linquebatur. Nec secius a Colianis magno animo resistebatur: quos Alexander tuendæ ripæ causa in eam partem dimiserat. Roberto Seuerinati Florentinarum copiarum Duci prima custodia exercitus ea die more militari obuenerat:pugnandumq; illi propterea ante alios erat. Igitur transmisso fluuio cohortemq; celeriter cōsecutus: ubi uidit locum in quo certabatur expletum pugnatoribus esse:& nec spacium dimicandi suis relinqui: scrobes transgressus in agro uicino: quod grandi iam canabe satum erat: aliasq; item scrobes orientem uersus habebat:alterum cum Colianis proelium inchoauit. Eodem etiam tempore Robertus Vrsinus bellator insignis ad turmas nonnullas delatus:quæ ad occidenta

Item ripam præsidii causa paulo inferius considebant: magnis eas uiribus propellere nitebatur. Ita tribus in locis uno ferme tempore congressi hostes summa contentione pugnabant: nec alteri alteros loco poterant dimouere. Videns Federicus iusto prope iam prœlio decertari: & rem negligendam non esse: ad Canabem se illico contulit: ubi & hostium plus: & periculi esse uidebat. Turmas autem omnes: quæ secum ad quinquaginta reliquæ erant: Corrado ex Ducibus Sforcianis uni regendas permittit: iubens ut: nisi a se uocaretur: nullam omnino sineret Ricardinam transire. Alfonsum quoque qui ut dictum est summę Aragonēsium præerat: cum delectis equitibus subsidio prætorianis iubet succedere: quos premi iam ab hostibus apparebat. Horum ducum aduentu resumpta ualidius a socialibus pugna est: & maiori impetu cœpta res geri. At uero Alexander: qui ab initio frequentes nuncios ad Bartholomeum miserat quarto adhuc miliario subsequentem: celerareque illum monuerat: prospectis: ut in tumultu licuerat: necessariis rebus: circuibat acies nomine appellans quemque: & ad pugnam accendens. Turmas quoque ex itinere uenientes in eas partes ducebat: quæ maioribus præsidiis uidebantur egere, eos etiam qui tabernaculis antea procurandis exarmati erant: armari subito: atque ad signa conuenire edictis continuis imperabat. Opposuerat autem Roberto Vrsino Deiphebum ex Anguillaria ueterem familię suæ hostem: & Alfonso Ghuiaræ Siluestrum placentinum ex Brachiana militia. Contra Federicum autem: & Robertū ipse ut plurimum supra ętatis uim: & ualitudinis procurabat. Dum in hūc modum acriter pugnatur: Bartholomeus iam cū reliquo equitatu: ac quattuor fere milibus peditum: quos ad impedimēta secum habebat: maturato itinere in castra peruenerat: protinusque inspectis omnibus quæ gerebantur: arces ex suorum numero confirmauit: atque animum totis copiis addidit. Erat autem magna utrinque: ut i hac nostra militia hominum cædes: sed maior equorum: peditibus Colianis undique circumfusis: ex scrobibusque feretranos longuriis balistisque incessentibus. His uero minoribus Bombardis: quas germanico uerbo spingardas uocant ex ulteriori ripa in eos crassantibus: hoc modo usque ad duodecimam diei horam continenter pugnatum est: cum ab ambobus de summa rerum sæpe sit dubitatum: & neutri mouere alteros loco potuerint. Fessi autem erant omnes pugna simul & ęstu: sed Coliani imprimis: quos prętet incommoda certaminis fames etiam: longiusque iusto iter: languidiores reddiderat. Itaque primis iam intendentibus tenebris communi uoluntate signum receptui datum est: & prœlium diremptum. Coliani figendis tentoriis: curandisque corporibus indulserunt: sociales in castra reuersi sunt. Mane diei sequentis ambobus exercitum recen-

ſentibus repertum eſt a Federico quidem milites ducentos: equos uero ſu-
pra ſeptingentos in proelio cecidiſſe: a Bartholomeo dimidio fere plus ho-
minum: equorum autem ad eundem numerum: minus uulneratorum ma-
gna utrinq; inuenta eſt multitudo: plauſtris poſtmodum in proximas ciui
tates euecta: nam fere ſtrenuus quiſq; qui pugnę affuerat: aut ceciderat in
acie: aut grande aliquod detrimentum acceperat. In his Hercules eſtenſis
poſt multa fortitudinis edita opera deſinẽte iam proelio ſpingarda ictus ad
Borſiũ fratrẽ pene ſemianimis relatus eſt. pauci captiui pari utrinq; iactura
abducti ſũt. Intellectũ ẽ poſtea ab his q rei militaris uſu iudicare hęc ſolẽt:
haud dubie futurã fuiſſe apud ſociales eo die uictoriã: ſi ab initio cũ ĩparati
ac perturbati Coliani erãt: Bartholomeuſq; aberat: totis illos copiis eſſent
adorti. Verum dũ Federicus ſiue timore: q̃ de libertate Italiæ uno illo proe
lio decerni uideret: ſiue conſilio: q̃ totum ſimul exercitum fortunę obiicien
dum non iudicaret: ferri in hoſtẽ differt: & quadraginta ſolas turmas ad pu
gnam adhibet: factum eſt: ut & cunctatio componendis præſidiis ſpa-
cium Alexandro daret: & oppugnantium paucitas ſuſtineri facile a defeſſis
pluribus poſſet. Eodem die Bartholomeus copias omnes in armis habuit:
ueritus ne Federicus turmarum quinquaginta fiducia quæ adhuc illi inte-
gręerãt: ad ſe impetum faceret: cuius omnem exercitum pridiano proelio
fatigatum ſciebat. Sed cum illum quoq; non inuitum quieſcere intellige-
ret: mane ſequenti longius ab hoſte abiẽs ad Molinellam conceſſit: oppor
tuno ad quietem loco: & qui perpetuis a tergo paludibus: dextera autem &
leua duobus fluminibus circumcluſus: unum cũq; peranguſtum ad ſe adi
tum aperiret: Quem ille firmo præſidio muniẽs ab omni incurſu hoſtium
in tuto ſuos continuit. In his paludibus poſt dies aliquot magno apparatu
pontem ſuper extruxit per quem uia breuiori trãſmittere exercitum poſſet:
ſiue q̃ in Parmenſem: ut ante dictum eſt: ducere cogitaret: ſiue q̃ ea ſignifi
catione reuocari domum Sforcianos uellet: quorum eſſe inter ſociales ſum
mam uirtutem cognouerat. iamq; impedimentorum pleraq; ad præpara
tas ſcaphas erant conuecta. Quo metu illi adducti relicta ſine mora Ricar
dina: ad pontem Poledranum paulo ſupra Bartholomeum ſe contulerant:
uel prohibituri illum tranſitu ſi conaretur: uel ſi diuerſum cœpiſſet iter: Par
mam ante uenturi: quam ad nouandas res excitatam conſtabat. Erant au
tem hęc ad pontem caſtra ſic Colianis incommoda: ut cum pabulari an-
guſtiſſime cogerẽtur: tum neceſſariorum cauſa progredi longius ſine detri
mentis non poſſent. Interea Mediolanenſium Dux crebris matris ſuæ litte
ris: quæ adminiſtrationi ducatus abſente illo præerat: Mediolanum reuoca
batur: acceperat enim de Bartholomei conſiliis: proximoſq; Sabaudienſes

Venetorum impulsu sumpsisse arma:atq; ab Alpibus iminere nunciaban-
tur. Quamobrem Florentia cõfestim discedens:atq; ad suos reuersus: Fede-
ricum caeterosq; trepidationibus quottidianis coegit:uti ad fines agri Bo-
noniensis occidentem uersus procederent: supraq; Semogiam amnem con-
siderent:unde sibi q̃ hosti breuior in Parmensem reditus fieret. Quo discess-
su factum est ut Coliani:qui propter uicina prius castra magnis difficultati
bus premebantur:eis iam longe positis expediẽdorum omnium acciperẽt
facultatem. Eo quoq; in loco dies paucos moratus :ualidissima Sforciano-
rum parte abducta Parmam contendit summa Florentinorum indigna-
tione:ac Regis:qui supra modum dolebant breuissimi temporis impatien
tia:quo apud Poledranum nullis precibus retineri potuerat:partam pene
uictoriam de manibus cecidisse:cum Bartholomeo necessariorum iam ino
pia:quam ultra decimum diem apud Molinellam ferre non poterat:aut do
mum transmisso Pado redeundum esset : aut Rauennam iactura exercitus
concedendum. Hęc cum apud utrosq; rerum esset conditio:interuentu in-
terim Borsii ducis inducię certorum dierum inter eos sunt pactae:addita le
ge qua: tamdiu illae putarentur ualere : quoad militari more alterutris re-
missę ab alteris essent. Quibus induciis quietura omnia in hiemem usq; fa
cile uidebãtur : nisi a Ferdinando Rege missa iterum pręsidia earum tollen
darum occasionem dedissent. Etenim ille qui ab initio uariam Mediolanen
sis mentem ītuitus:timuerat semp ne iuuenili impetu aliquo:cum maxime
praesentia sua opus esset:copias intra fines reduceret:atq; ita exinanitũ exer
citum hostibus proderet:florem equitum qui apud se reliquus erat:redactũ
in turmas quattuordecim maiori natu Alfonso filio ducendum ad Federi-
cum tribuerat. Hanc itaq; manum cum properare ad se per Tusciam Coli
us accepisset :motis subito a Moinella castris:eodem quo uenerat itinere
Bubanum regressus est:Quem non multo post : sociales cõiunctis iam co
piis ad Selustam fluuium ternis stationibus sunt cõsecuti . Cumq; in proxi
mo locassent castra misso ex consuetudine caduceatore inducias hostibus
remiserunt. Bartholomeus Bubano dimisso bagnariam primo:mox ī agrũ
Rauennatem reduxit exercitum:transfugiis ad hostem continuis maxime
diminutum. Sociales Venetorum fines non ausi contingere:ne apertum in
tulisse bellum iudicarentur Fauentiã iterum conuersi:ex ualle opulenta quę
a decurrente flumine Senia nuncupatur:intactaq; in eam diem erat :quotti
dianis excursionibus praedas innumeras adducebant: cuius custodiae cum
Astorgius aduersus tantum exercitum satis non esset:missi a Bartholomeo
equites nonnulli sunt ac pedites: qui post Paulo in turmas socialiũ inciden-
tes turpi fuga sunt dissipati. Ex in Federicus oppidulis quibusdam hostium

oppugnatis:quibusdam ad deditionem temptatis:cum nullibi conatus succederent:imbribus autem assiduis ac pestilentia fatigati milites deduci ī hiberna tumultibus flagitarent:parte copiarum in agro Bononiensi dimissa: Sforcianis ad Ducem redire iussis:reliquos ipse in Tusciam hiemandi causa deduxit:quorum mox discessu Bartholomeus liberam occasionem nactus: Douadulam Florētinorum oppidum dies aliquot oppugnauit :ac tandem ea potitus est:ubi præsidio imposito in Rauennatem & ipse ad hiberna cōcessit:socialibus sero iam auxilium missis. In ea oppugnatiōe. Siluester quē dixi:saxo de muris ictus:curato negligētius uulnerē paucos post dies īteriit: maiore damno obitu tanti uiri accepto:q̄ Douadula occupata illato.

Iacobi Volaterani Cardi. Papiensis Cōmentariorum liber quartus.

TOtam eam æstatem Pontifex Paulus copias suas quæ ad duo milia equitum erāt : ad Cesenam Flaminię ciuitatem continuit :monens Ducem earum Neapoleonē Vrsinum ut tantum fines a maleficiis ꝑtentium:late cōmeatus custodiēs : quid agēdum amplius esset paratis omnibus expectaret. Cogitabat autem ciuitates nō nullas eius prouincię :quę partim peccato possidētium ad ius nostrum redierant : partim neglectis Pōtificibus alienam fidem erāt secutæ: in possessionem ueterem reuocare. Idq̧ in tanta rerum perturbatōe oblaturū sibi casum aliquē iudicabat. Maxīe aūt ad Forliuiensem īrēderat aīum :ꝙ præfectus eius Pinus quē dixi :necato per scœlus fratre dominatū paulo ante inuaserat:& plærīq̧ intus ciues quotidianis incommodis fatigati :redire ad ecclesiam cupiebāt :nunciisq̧ occultis de se dedēdis agebāt: Ad eam uero rem ꝙ ī proximo Venetorum esset exercitus : solæ suæ copię satis nō uidebātur. itaq̧ occasiones captabat sedulo: quibus necessitate aliqua sociales ad coniungendos exercitus:recipiendumq̧ Forliuium possent induci . Spondebat autem eo facto ad finem usq̧ belli totis se eos uiribus adiuturum:per cuius accessionem certam habituri uictoriam uiderētur : sed ea cōditio cum ab initio socialibus placuisset :mox dissuadente Federico accepta non est. &enim habens ille uicarium ab ecclesia dominatum:cūq̧ propinquum Forliuio nostram oēm eis in locis uicinitatem detrimētosam sibi putabat : huicq̧ rei ob eā causam magnopere erat aduersus. Videns ita ꝙ Pontifex exercitus iam in hiberna reductos : recuperādarum autem ciuitatum spem nō superesse : ꝙ fere omnes in clientela Venetorum positæ etiā a socialibus per hæc consilia iuuarentur :ad componendam pacem curam conuertit:ueritus ne si aliis procurantibus per instantem hiemem ea constitueretur:hoc esset deterior sua omnis cōditio:ꝙ tollendis ab initio dissensio

nibus cum ortę sunt non multum intendisse putatus est: & ab alienis non utiq;:ut a se ipso rem ecclesiæ procuratum iri uidebat. Igitur Legatos poté tatuum:qui in eam diem apud eum ociosi desederant:& cum iis patres non nullos ad id dudum electos conuocare ad se studiosius cœpit: totosq; huic uni rei dies impédere: Verum quarto iam in his mense absumpto:siue q; cõ ueniri aliter inter legatos non posset:siue q; Venetorum superiore æstima tione deponi bellum optaret:indicere ipse suis conditionibus pacem consti tuit putans quascunq; tulisset:eas sociales continuandi belli metu in benefi cio habituros. itaq; relicto iam electorum patrum cõsilio ministris ipse oc cultis diplomata cõficit: tanto omnia tegens silentio:ut quid edicturus tan dem esset nemo ne signo quidem: ante recitatæ rei horam posset accipere. Ad recitãda quoq; diplomata diem celebrẽ purificatæ Matris Domini ele git:atq; ad ædem capitolinam ascendit:quæ Ara Cœli uulgo dicta a mino ribus cœnobitis incolitur. Recitandi insuper negocium:quo maior adiice retur auctoritas:Dyacono Cardinali in sacra ueste:& mitra ex edito loco at tribuit. Legatos deniq; omnes adesse iussit:quasi quæ mandarentur sua prę sentia accepturos. Qui triste aliqd occultis rebus subesse timentes:etsi con uenire ab initio recusassent:tamen ne perturbarent Pontificem dicto audien tes fuere. Erat magna hominum expectatio in quam sentẽtiam tantus hic apparatus euaderet:diuersa a diuersis commemorabantur:omnium tamen eo tendebat suspitio:ut Venetorum rem magis q̃ socialium crederent pro curari:q; Venetus ipse suorum studio teneretur:& propter impedita Forliui ensis rei consilia:minus iam in cõsilia esset propensus:quos antea spe suffra gii multis rebus contra Bartholomeum iuuissent. Sed horum mox omniũ ut recitando patuit:hæc summa inuenta est. Pręferebantur damna innume ra quibus pręsenti bello labefactabatur Italia:impedimenta quoq; numera bantur:quibus per eã cõtentionem causæ religionis maxime nocebať. Eius tuendæ necessitas lamentis multis ueniebat in medium. Narrabatur porro inter quos esset contentio. Veneti hi dicebanť esse:ac sociales. Imperabať proinde utrisq; pax intra diem tricesimum documentis publicis accipiẽda: quam ipse suo:& successorum nomine primus accipiebat. cęteris quoq; Ita liæ principatibus fiebat potestas cui horum uellent intra diem quinquage simum adhęrendi. Porro autem Italorum omnium Dux ad gerendũ i Tur chos bellum creabatur Bartholomeus:stipẽdiumq; addebatur centum mi lium aureorum:quod in annos singulos his partitionibus eẽt pẽndendum: milia uidelicet undeuiginti a Romano Pontifice :totidem a Rege & Ve netis & Duce :a Florentinis aurẽ quindecim tantum :a Senensibus uero & Borsio Mutinensi q; eorum esset dominatus angustior:quatuor:& a Lu

cenſibus mille.ad hæc uidebatur intra eūdem dierum numerum quæ abſtu
liſſet omnia antiquis poſſeſſoribus reddere: Douadulam Florentinis: Tad
deo Imolenſi Bubanum atq; Mordanum:intra quem etiam numerum trai
icere exercitum in Epyrum debebat.Interim uero ſtatiua ei in Italia permit
tebātur:tertiæ quidem exercitus parti trās Padum in Venetorum ditione:
reliquis duabus apud Borſium Ducem:& ciuitates Flaminiæ Rauennam:
Forliuium:atq; Fauentiam.Pronunciabantur ultimo loco pœnę non obſer
uantibus formidandæ.Eæ erant anathema: imprecatio: & ſacris omnibus
interdictum. Quarum expiationem cum nō habeat maiores eccleſia: ſibi
tantum & ſucceſſoribus reſeruabat.Atq; huius totius imperandæ pacis au
ctoritatem ex canone Agatenſis concilii uidebatur elicere: cuius hæc uer
ba in commentario decretorum habentur.ss. Placuit ut quicunq; odio aut
longa inter ſe lite diſſenſerint:& ad pacem reuocari diuturna obſtinatione
nequiuerint:a ſacerdotibus ciuitatis ante omnia arguantur:quod ſi inimici
cias deponere perniciosa intētione noluerint:de eccleſiæ cœtu iuſtiſſima ex
communicatione pellantur.ss.omnibus itaq; in magna hominum frequen
tia recitatis:cum mox ad Venetos:& ſociales per eorum legatos eſſent or
dine nūciata: Veneti quidem intra dies legitimos ſine difficultate ſingulis
aſſenſere:Sociales uero accœpta tantum pace conditiones eius omnes uno
conſilio repulere: factum Pontificis non mediocriter admirati: meminerāt
enim damnata ſępius ab eo fuiſſe in ſenatu & apud alios Bartholomei ice
pta:Prædonem illum appellatum:turbatoremq; quietis: Venetos autē in
iuſtos:quorum uel permiſſu:uel uoluntate ea eſſet molitus.Sciebāt quoq;
ſe coactos cū tranquilla fruerentur pace ſumpſiſſe arma non uexandi cuiuſ
q̃ cauſa:ſed ſua tantum tuendi:quorum etiam ſumendorum incitamentum
ipſe dediſſet:q; & multo ante Bartholomei motum prænunciaſſet:& ad cō
munem ſalutem inter ſe fœdera ſuaſiſſet: grandem porro in hoc bello con
ſumptam pecuniam:quamplurima detrimenta ſuſcœpta:uoluntate Dei re
pulſum tandem hoſtem eſſe: eoq; exercitum eius adductum: ut uicto ſimi
lis in agrum Rauennatem refugerit:Pro pœnis autē quæ tantis iniuriis de
bebantur pręmium nūc ex tota Italia peti:uictoribuſq; imperari tributa q̃
uictis pendantur. Huc accedebat q; tutam rem non iudicabant tanto ſti
pēdio manifeſtum hoſtem augeri:qui ut municeps Venetorum eēt:& ſuæ
magis q̃ alienę reipublicæ auditurus imperia uideretur.Attendebant quo
q; ætatem eius extremam:quæ cum molliorem nuper Italiæ militiam ferre
non ualuiſſet:nimirum ad externæ aſperitatem incōmodam iudicabāt:Du
cem quidem tantam rem poſcere nō animo ſolum: ſed corporis quoq; uiri
bus fortem:Agatēſis autem concilii canonem quem uelut clypeū facti pręſ

tenderet non opportune in eam rem deriuari: De priuatorum odiis non publicis contentionibus sensum illius eē: nec imperari ab eo cōditiones pacis: sed quam ipsi nō respuant: Nullas sibi cum Bartholomeo inimicicias: nullū odium: nullam obstinationē futuram: quę sint canonis argumenta: si positis armis uexare se desināt: Hæc uero omnia si econtra illi secum sint: & gratis suscepta esse: & suo damno non alieno poni debere: sibi quidem ꝙ pro Italorum libertate certassent laudem & pręmia: ꝙ tanta stipēdia facereꝫ: & tot icommodis agi aliena improbitate eēnt coacti: satisfactionem etiam lege deberi: Venetis Bartholomeoq3 satis superq3 esse debere ꝙ bello inferiores pacem beneficio suo accipiant: Ad iniustas conditiones nec potestatē in se Romano Pontifici esse: nec ullam suæ reipublicę uoluntatem. His atq3 huiusmodi rationibus imperata Pauli declinabant Sociales: sed contra ille quantum poterat contendebat: ut placatis aīs ad Venetorum perducerentur exemplum: totūq3 huic uni rei sine itermissione se impendebat: nunc precans: nunc pollicens: nunc si dissentirent: adhęsurum se Venetis minitans. Fiebatq3 eo laboriosior sua omnis anxietas: ꝙ priuati consilii: nō senatus decreti conditiones esse illas sciebat: earumq3 reiectarum culpam in se unum referri dolebat. Nec ignorabat quantum ad æstimationem Romani sacerdotii additura uidebantur si essent recoepta tantum: demptura cognoscerentur si non pateretur. Mutare quoq3 ex his quicq̄ uel tollere minus ob eam causam licebat: ꝙ frequenter iam quasi minabundus. Legatis edixerat epoturum se ante præsentis ueneni poculum: q̄ uariaturum quod tot auditoribus in omnem partem esset uulgatum. In his ergo altercatiōibus diebus pene septuaginta consumptis: sociales: quorum propositum erat ut ante extrema paterētur omnia: q̄ id honoris in Bartholomeum Venetosq3 cōferrent a Pontifice petiint ut (quando conueniri nil pōt) liceat bona uenia reuerti ad suos: petituros eos ab armis pacem quam æquitate non inuenirent. Fecit illis ad uesperum Pontifex abeundi potestatem: sed per noctem quę secuta est: recōgitās diligētius quantæ ignominiæ futura res uideretꝰ post anni disceptationem omnibus infectis discedi: tum autem timens ne apud alios qui parati iam dicebantur foelicius pax diceretur: mane illos reuocatos ad se multis uerbis hortatur ut de his iam conditioinbus agāt: quæ æquis utrinq3 animis accipi possint: Non usq3 adeo iuris sui sint retinentes: ut non aliquid gratiæ suæ & saluti Italiæ largiantur: Daturum se operam ut idem a Bartholomeo ac Venetis fiat. Quamobrem ad diu habitos tractatus reuentum est iterum: atq3 animis iam melioribus conditiones dici sunt coeptæ. Vix dum trigesimus in his intercesserat dies: cūm & diplomata impetrata seponi est passus: paribusq3 utrinq3 postulationibus pacem solam

Veneti accepere: cuius quidem hæc fuerunt potissima capita: ut alteri alte ris irrogatas iniurias condonarent: ut ablata omnia intra diem uigesimum redderentur: atq; habenti in Italia dominatum liberum esset hanc pacem su scipere: quam ipse suo & Ecclesiæ Romanæ nomine pari beneficio accipe ret. Dixerant autem eã quoq; conditionem: ut scribere ad militiam suam li ceret neminem qui fuisset alterius. Quia uero designata tantum uerbo hęc erant: & necdum documẽtis firmata: dies autem celebris Marci Euangeli stæ instabat: quem honorari publicatione huius operis affectabat: in con iunctam Marci ædem mane ad solennitatem descendit: atq; in magna pa trum & populi frequentia quę facta erant ex solio nunciauit: Legatosq; om nes ad sua primum: tunc singulos inter se ad mutua oscula complexusq; ac cepit. Nec multo post: scriptis iam omnibus: supplicationẽ dici unius ad ædem Laurentii in Damaso habuit: In qua magno omnium apparatu cum patribus & religionum collegiis in ueste sacra processit. His actis supererat ex conuentorum sententia: ut quisq; quos ad beneficium receptę pacis uel let adiungi: alterutrum profiteretur. Qua in re cum Ferdinandus Rex non nullos professus esset qui ecclesię Romanæ subditi erant: plurimum eo fa cto doluit Paulus: putans auertendę a se suorũ fidei causa inuentum id esse. Quamobrem uicissim ipse ciuitates nonnullas: Toparchasq; regiæ ditionis proficẽs: illudq; adiecit. denunciare se omnibus soranum Ducem toparcha tumq; eius omnem item & Cassinense cœnobium ad se pertinere. Quæ de nunciatio cum nouorum motuũ mox causam præbuerit: de sorana re pau lo altius noscendorum omnium gratia est repetendum. Bello Andegauẽsi quod annis fere sex continenter est gestum: Pius secundus tuendas Ferdinã di Regis partes assumpserat: qui magnis tũc subditorum factionibus labo rabat: atq; aditu primo sui Pontificatus Regnum illi: Regniq; coronam senatus decreto concesserat. Contigerat autem ut soranus Dux quem dixi susceptam aduersus eundem perfidiam pertinacius tueretur: nec ullis cõdi tionibus reduci ad officium posset: quę res ad successum belli magna impe dimẽnta pręstabat: q; uno ex loco uicinus Dux suessanus animos in Regẽ maiores assumeret: proximæ autem prouinciæ nostræ quottidianum pericu lum immineret. Ad hunc igitur oppugnãdũ Pius Neapoleonem ursinum cũ parte copiarum quæ domitis Malatestis redierãt: misit. Is uero solita uirtu te usus breui temporis spacio Soram: Arpinumq; ciuitates: nõnullaq; eius toparchatus oppida per deditionem accepit. Illa petentibus populis con cessa: fide ut nominis ecclesiæ facti: nullo Regi tempore redderentur. Quã conditionem cum Dux ipse se quoq; accepturum sponderet: si par apud illum sibi gratia esset: Pius ne quid nõ uolente Rege transigeret: ad eũ scri

bit docetq; q̃ sit operosum ex munitissimis arcibus ad quas refugisset: illum deiicere. Hortatur proinde malit quantulam hanc tam lati Regni partem amico sibi q̃ hostibus Andegauensibus esse: quam uideat grauia utrisq; afferre incõmoda: Victoriæ quidem spem omnem in celeritate tollendorum quacunq; ratione hostium ponendam esse. Nec tam attendendum quid adderetur Ecclesiæ: q̃ quid illis nunc auferretur: Futurum proculdubio hac defectionis nunciata fama: ut communibus rebus multum fortunę accederet. Rex siue studio maturandę uictoriæ: id quod illi facile erat agnoscere: siue gratitudineq; aduersę res mansuetiores homines faciãt: celeriter persuasus: missis ad Pontificem legatis: de Duce: atq; eius dominatu arbitrio suo cuncta permittit: fidemq; se præstaturum dicit quãcũq; ea in re expediat interponi. Cuius responsi fiducia Pius Ducem illico foranamq; omnem ditionẽ ad potestatẽ ecclesię reuocauit: continuoq; in Suessanum produci exercitũ iussit: qui obstrusis undiq; a se uiis triginta equitum turmis ꝓximis quibus q; infestissimus erat: occasionemq; uel certissimam Regi præstitit: ut claustris refractis: cũ a tergo & fronte uno tempore præmeretur: itra Suessam ciuitatem a misso equitatu illum compelleret. Quo uno facto quicquid ubiq; uictoriarum inde habitum est haud dubie initium tulit. Sed rex omni nõ multo post recuperato regno: atq; Andegauensibus pulsis: pecunia & exercitibus pollens(ut est natura hominum: qui in timore magis benigni sunt q̃ in uictoria grati) repetere a Pio toparchatum hunc deditiium cœpit: hactenus tamen ut nõ nisi persuasionibus contendendũ putaret: eum uero cũ propter obligatam iam fidem nõ recœpisset: defuncto illo a successore Paulo primis Pontificatus diebus repetiit: & quidẽ ab initio: iisdem etiam precibus: uerum cum nuper in profitẽdis ut dictum est pacis affinibus affectato foranum dominatum pro suo denũciatum uideret: nolẽs solennibus documentis quæ diuturnam hominum memoriã habitura putabat: quasi prę rogatiuam quãdã iuris rebus nostris adiungi: quod hactenus uerbis: nunc etiam armis contendere statuit: multis alioquin ex causis Pontifici nõ satis pacatus. Huic uero eius consilio opportunas occasiones duas eodem tempore administrauit fortuna: alteram q; exercitus sui quos in Tusciam ad hiberna deductos prædiximus redituri ad se propediem erant: alteram q; ñ longe ab urbe temptatum armis erat a Paulo: id quod potentem eis in locis Vrsinorum factionem uehementer accenderat. Id uero erat huiusmodi. Fodinis aluminis nostri quæ uiuẽte Pio prope Minionem fluuium inuentę erant: prominebat ab edito colle arx quædam Ludouici Romani proceris natura & manu ægregie communita: Cuius erat ea conditio: ut paucorum hominum maleficio impedire totum fodiendi ministerium facile posset: ex

quo annua centena milia in Erariū ueniebant. Tolfenouæ erat arci nomē. In hunc autem Ludouicum Pius q̄ in agris suis alumen id esset repertum: beneficentissimus fuerat. dederat eius quod conficeretur annuam partem: egentemq; & nubiles habentem complures filias pecunia & ueste sæpe adiuuerat. arce aūt sic libere uti eum permiserat: ut iam non paternam rem: sed creditam fidei uideretur tenere. Summa illi erat tranquillitas: alendæq; familiæ certa fiducia. Duxerat autem uxorem nobilē fœminam Vrsi cuiusdam sororem: qui Vrsina familia natus: Asculanę ciuitatis in Apulia Ducatum gerebat: & primos eo tempore in exercitu Aragonensi sub Alfonso primogenito ducebat ordies. Additus Iuueni militaribus ī rebus quasi monitor quidam: ac custos. Tulerat autem ex ea uxore Ludouicus filias septē: quarū maior adhuc pars apud eū reliqua erat. Huius ergo potiundæ arcis spes cum Pontifici a quibusdam esset oblata qui ad fodinas opus habebāt: dicerenturq; aratores nonnulli qui coniunctum arci uicum incolebant: uinctum illum nullo negocio dedituri: credita re ut in iis solet quæ cupiunt homines: mittuntur ex urbe pedites complures: qui Procamerario duce adiuturi negocium sint: & arce occupata in præsidiū successuri: sed casu detectis insidiis peditibusq; repulsis: quod dolo parum successerat apertā iam oppugnatione temptatur. Obsidetur ex propiquo arx: & copiæ maiores undiq; aduocantur. Tum bombardæ aduehuntur ex urbe: protinusq; oppugnādi omnis ratio summo studio comparatur. Sed natura loci primos hos impetus facile sustinebat: nec iam paucorum dierum opus id uidebatur. Interim ergo nūciata obsidione Vrso: qui Regis imperio ex hibernis Florētinis ad illum copias reducebat: dolens supramodum germanæ Sororis filias paternis ademptis ad mendicitatem ultimam cogi: uelocibus nūciis a Rege contendit ut ad soluēdam obsidionem muniendamq; arcem dirigi ad eam iter assentiat: futurum ostendens ut breui conata perficere: & incolumes reuerti sine periculo possent. Eam potestatem Ferdinandus summa uoluntate indulsit: putans munito ex suis præsidiis loco per noui negocii metum faciliorem Paulum ad reddendam rem foranam futurum. Iter ergo haberi ad sinistram per Perusinum & Picenū agrum debebat: quibus ex locis ante aduenerant: missiq; ob eam causam certi quidam a Pōtifice erant: qui per eas prouincias sine maleficio ducerent: & necessaria omnia facerēt expediri. sed cum ad Policianum Florentinorum oppidum copiæ peruenissent: cōuersis subito ad dexteram signis in uallem Vrciā descenderūt: quæ Senensis est ditionis: ac loco castrametati sunt qui a Pientia ciuitate: quo ego tūc per æstatem secesseram: milibus sex passuum aberat. ibi totum biduū commorati: tertia die ad Cētenū pontem progressi sunt: & nec ab Aquapedentanis im

pettata uia: qui transitus omnes aggeribus eductis obstruxerant: Petiliа-num Vrsinorum oppidum petunt: atq; inde tertiis castris in planiciem descendentes quae Tolphae subiecta erat a miliario sexto considunt: quo aduentu dies nonnullos ante praecognito: Pōtifex iusserat obsidionem statim dissolui tanto sustinendo exercitui parum idoneam: & Medicum cubicularem: qui familiae ursinae amicissimus putabatur: ad Ducem Vrsum praemiserat: qui animum eius leniret: & de cōponendis rebus bonam spem faceret. Ille uero qui per hunc motum id tantum querebat: ut fortunae suorum collocarentur in tuto: per ocium autem transigerentur reliqua: benigne ad singula respondens mane diei sequentis cum expedito equitatu ad Lodouicū accessit: abductaq; inde omni familia: firmissimum ex praetorianis praesidiū collocauit: frumentumq; ac tela quantum satis esset inuexit. Quibus actis: uidens Alfonsus & monitis paternis: & Vrsi obsequio iam satisfactū: transmisso Tyberi: nec ullo alio illato detrimento: in Marsos qui intra Regnum Neapolitanum sunt reduxit exercitum: non minorem hoc facto generi suo ingratitudinis: q̄ Ecclesię imparatę timiditatis notā inurens. Parum enim ut uisum est: ad memoriam beneficii retulit noningenta: atq; eo amplius aureorum milia: quę paulo ante seruandi regni sibi ac patri causa Romana sedes insumpserat: Tantaq; insuper discrimina: quae in cōtinuatione belli magnis detrimentis coacta erat subire. sed nec sine diuino numine talia euenisse credita sunt: quando sola opportuni loci cupiditate innocentis hominis quesitae fortunę sunt: & miserādę familię auitarum rerum omnium intentata calamitas. Erat in Marsis Rogerion quidam assertor olim cōtra uiduae matris studia rerum Andegauensium. Is ob eam causam amissis reliquis solum Balzeranum oppidum quinto adhuc post finitum bellum āno sine impedimento posséderat: Cum tamen non satis pacato in Aragonēses etiam tunc animo putaretur. Itaq; cupiens Ferdinandus has quoq; reliquias tollere: quo liberius soranis rebus posset intendere: locum improuiso adortus intra paucos oppugnatiōis dies in deditionē accoepit: quāq̄ ex iis unus Rogerion esset: quem Pontifex ad beneficium pacis suae nuper elegerat. Porro autem a Balzerano in soranum Ducem conuerso exercitu: arces nonnullas quae illi munitissimae erant pari deditione accoepit: Imminens iam ciuitatibus quas uolente illo possessionis nostrę factas iam diximus. Hanc uero concitationem Regis iam pridem etiam intuitus Pontifex: putansq; rebus a se tam imparatis unicam in extrahendo tempore spem positam esse: iusserat Praesulem Tyrasonensem domestico sibi ministerio charum: & auctoritate inter Palatinos praecipuum ad illum proficisci: & persuasionibus impetum retardare. Interim tamen q̄ maiori poterat equitum: ac peditum

præsidio ciuitates & castella firmabat. Sed illo infecta re non multis post dies reuerso: fiducia amplioris dignitatis iubetur succedere. Cardinalis sci Clementis: qui toto Andegauensium bello legationem gerens uehementer illum adiuuerat: idq; unum monetur: ut quacunq; ratione possit rem in instantem hiemem deducat: Cuius beneficio spacium sui colligendi habitura esset Ecclesia. Is igitur gratia apud Regem de quo erat summe meritus ualens: monitis multis effecit: ut ab aperta ui abstinens iudicio cognosci inter se & Pontificem consentiret. Quod cum mox in eius ad urbem reditu constitutis iudicibus fieri cœptum esset: Aragonenses ad hiberna proxima deducti sunt: & forana res impendenti periculo est liberata. mansit tamen utrinq; ab opinione illatæ acceptæq; iniuriæ acerbitas animorum multa: atq; indignatio.

Dum in hoc statu res Italæ agerent: lachrymabile interim nũcium Romam affertur: quo animi omnium non mediocriter sunt contristati. Significatum est enim ciuitatem Leodiensem magnitudine: atq; opibus claram: quæ in omni casu Ecclesiæ fidem Romanę Sedis erat secuta: ferro: atq; igni ad internitionem deletam: nulla ætatis: sexus: uel sacrorum habita ratione: eam uero cladem unico Caroli Burgundorum Ducis: & Ludouici gallorum Regis impetu irrogatam: qui ad tantum facinus animos & arma iunxissent. Eam ego non abre censui quarto huic libro mandandam: quo nostris Pontificibus esse documento possit: quantum sæculi principibus oporteat credi: quantumq; adhiberi curæ conueniat ne ii pastores plebibus dentur: quorum uel ætate: uel ambitione pro pane lapis: & pro ouo scorpius iuxta uerbum Domini offeratur. Igitur sedente nuper Calisto tertio petebat Philippus Caroli pater ut Lodouicus: qui in Borboniorum familia genitus erat ex filia: Leodiensi præficeretur Ecclesiæ: quam Ioannes annorum iam multorum præsul: missis ad Pontificem documentis parabat dimittere. Sed ea res cum propter iuuenilem ætatem: quæ uigesimum nondum annum attigerat: pontificiis legibus eēt contraria: Calisto parum: & patribus probabatur: uidebanturq; uno consilio omnes nõ assensuri: nisi maiores causæ ad impetrandam rem non afferrentur. Erat eodem tempore præcipuum Pontifici studium parandæ classis in Turchos: quæ ad redimendam Constantinopolim duceretur: Miseratq; propterea in omnem Italiæ partem sacerdotes quęstores: qui futuri operis prædicatione condonationibusq; peccatorum: cuiusquemodi subsidia compararent. Ad ripam quoq; Tyberis Vaticano proximam comportari materiam: & triremes fabricari sine intermissione curabat: nulla de re alia uel loquens gratius: uel audiens. Id uero studium cum ad Philippum significationibus multis ex

set perlatum senili & ipse obsequens animo: quod iure de Ludouico negatum erat promissis artificiosis aggreditur. Spondet si impleatur quod cupit: missurum se terra: & mari grandia ad conceptum opus subsidia: quæ & facilia sibi futura essent: & magnopere conatum Ecclesiæ adiutura. Totam hanc sponsionem ea dictorum scriptorumq; constantia firmat: ut nil minus iam putaretur: q̄ non facturum illum quod tam asseueranter aiebat. Credidit senex Calistus primus explendo desiderio intentus: mox etiã in eandem sententiam traductis patribus Philippo est obsecutus: ciuitatisq; tam populosæ administrationem iuueni credidit munerum Ecclesiæ omnino experti: æstimans annorum paucorum iacturam emolumento tanti boni compensari æquo animo posse. Sed accidit diuino iudicio: ut malo inchoata initio calamitosum mox exitum caperent: Nam neq; tantarum promissionum fructus perceptus est: & fundamenta sunt posita totius quæ superinducta est cladis. Hunc ergo pastorem plebs illa: etsi longe inferiorem priore suo annis meritisq; uidebat: gratiam tamen magni Ducis secuta acquieuerat facto: sperans mox ut per ætatem licuisset: sumpturum sacra Ludouicum: atq; eorum Antistitem pleno ciuitatis imperio præfuturum. Aliquãdiu igitur in hunc modum sine dissensione processit res: cum tamen Ludouicus fortuna suorum elatior: Leodiensium legibus: quas ante eum seruarant cæteri: aduersaretur sæpe: & ab Ecclesia errans: lasciuiorem uitam tanto indignam sacerdotio ageret. Procedentibus annis idoneus iam ad consecrationem factus: ad eã peragendam: celebrandam: unanimi omnium uoluntate est postulatus. Quod ille: siue q; a religione adhuc esset auersus: siue q; a suis eam necessitatem imponi grauate acciperet: cum contumacius pernegasset: oriri inter eos apertæ contentiones sunt coeptæ: atq; ita in dies adauctæ: ut minus iam natura elatus populus reuereri eius dignitatem timereq; iurisditionem inciperet. Verebantur ne sacrorum delatio eo traheretur consilio: ut sæcularis administrationis inducta consuetudine Episcopum suum dedisceret ciuitas: uicinisq; Ducis paulatim subiret imperia: quam illi rem morte quauis grauiorem putabãt. Conflictantibus in hunc modum Episcopo & plebe: crescebat in dies aduersus Ecclesiam rebellio: iamq; ministris eius potestates quædam ademptæ erant: quæ nullis denunciationibus reduci in locum pristinum poterant. Itaq; Philippus qui natura uehemens erat: superariq; genus suum ciuili contentione dolebat: magnis precibus a Pontifice petit: ut dignitatem impugnatæ Ecclesiæ adimi per subditorum uiolentiam non sinat: sed temeritatem populi superbientis censurarum irrogatione contineat. Quod ille cum Leodiensi sedi: & communi aliorum dedisset exemplo: non multo post contempta etiam

Romani patris potestate ciuitati & agro: sacris est interdictum: inuocatusq; ad praesidium per iudices Dux: bellum Leodiensibus intulit. Pugna autem non longe a muris commissa: occisis q̄plurimis reliqui in fugam conuersi sunt: ac ciuitas eodem impetu capta. Quae ut ad nouam posthac contumaciam calamitatum continuatione languidior fieret: dirui in circuitu muros iussit: tributumq; imperauit quantum redimendis comparati exercitus stipendiis satis suo iudicio uideretur: quodq; omnibus acerbius habitum est: eos qui per aetatem ferre arma iam poterant: uno edicto in exilium expulit: paucis quibusdam ad rei familiaris custodiam cum muliebri sexu intus relictis. Hac tanta clade Romam perlata: miseratus Pontifex Ecclesiae plebisq; fortunam: Legatum ex referendariorum ordine proficisci illuc iussit: qui & obtemperari Ludouico Episcopo: & dissidentes animos suo interuentu conciliari curaret: reducendis quoq; exulibus: leuandisq; tributis quam posset operam penderet. Erat is Honofrius Tricaricensis praesul: homo Romanus: ĩ familia locupleti: quae sanctę Crucis dicitur: natus. Ad hunc igitur cum Agrippinam coloniam maturato itinere peruenisset: Leodiensis legatio aduentus huius praescia accessit: summis obsecrationibus petens: ut quanto posset celerius Leodium properaret: reliquiasq; dispulsae plebis redditis sacris: consolaretur. Quorum ille desideriis obsecutus: ad oppidum Aquisgranense processit milia passuum uiginti a Leodio positum. Ibi dierum nonnullorum mora cognoscendum putauit quo animo praesul: & populus ad suscipienda monita Romani Pontificis esset. Eos ut sentire idem: & in omnia paratos cognouit: itinere continuato a quarto miliario Praesulem Clerumq;: & magistratus urbanos obuios habuit: singulosq; iureiurando adigens parituros decretis quaecunq; ipse tulisset: poenas Apostolicas substulit: benedicensq; populo summa omnium exultatione ciuitatem ingressus est. Cumq; is dies uigiliarum esset Apostolorum Petri & Pauli: ad aedem cathedralem procedens: solemne sacrum uespertinum cantauit assistente plebe: quae ut in paucitate: frequens ad uisendum conuenerat. Postridie quoq; Ludouicus ipse: qui monitu Legati consecrationem Episcopalem iam acceperat primis suis missarum solemnibus est operatus: dominicumq; sacramentum tota urbe Legato: & Populo prosequente: manibus suis circumtulit. Erant gaudiorum plaena omnia: respirareq; tum primum ex longa fatigatione miseri uidebantur: dissensionem omnem initio hoc sublatam putantes. Id modo supererat: ut exulum quoq; & tributorum sua ratio haberetur: amodoq; ciuitatis moenibus parceretur: quae Ducis imperio sine intermissione deiiciebantur: Postremo ut leges patrię redderentur: sine q̄bus nil quietis habitura reliqua putabant. Igit horũ

causa ad Carolum filium defuncto interim patre profectus Legatus est:sed in tempora incidit:quæ rebus agendis multum erant contraria. Ducebat ille per eos dies uxorem Britannorum Regis filiam:minusq; diligenter propter nuptiarũ solẽnia alienũ quicquã intelligere poterat. Iis uero absolutis: cum etiam tantum audisset Legatum:nil ob eam causam certum decreuit: q, bellum aduersus Regem Gallorum gerens sociis Britonibus in auxiliũ properabat:quos magnis copiis premi nunciabatur. Id tantum de postulatis Legato concessit:ut cũ Præsule & populo quæ uiderentur componeret: conuentaq; referret ad se confirmanda decreto suo:uel respuenda. Hac pro missione Tricariecensis reuersus :tractare de omnibus cum Præsule & exulibus cœpit :sperans conditionem se aliquam inuenturum:qua semianimem populum suscitare:quietemq; statuere suspensis animis posset. Sed dum in his sine intermissione laborat : Episcopus moræ impatiẽs suas iuueniles cupiditates secutus:ad ꝓpinquum oppidum suæ ditionis Traiectum secessit: cuius rei occasiõe simul ꝗ diuturnius inter Regem & Ducem futurum bellum iudicabatur:plurimi exulum:qui in proximas siluas ex prœlio aufugerant:ad numerum quinq; milia resistente nemine Leodium rediere : quos statim & reliqui sunt consecuti inermes:ac nudi :siluestribus tantũ truncis: & fundis:lapidibusq; armati. Reditus huius populari quidem multitudini id cõsilium fuit:ut Clerum omnẽ:cuius nomine tanta mala acciderant uno impetu spoliarent:grauioribus autem paucis:ut pœnitentiæ significatione reditum sibi in patriam pacemq; deposcerẽt. Itaq; horum suasu ad Legatũ una uoluntate omnes accedunt multa per nouitatẽ facti timentem:orantq; ut se deprecatore iam tandem uitæ eorum misereatur Episcopus plebemq; dispersam ac bestiarum more in latibulis agentem perire in siluis fame non sinat: creditasq; animas una cum corporibus interire:sibi quidem id animi esse ut illius subsint imperio : ac tanꝗ ministrum Dei dominumq; ciuitatis accipiant:Porro ut opificiis intenti in sudore uultus panem quęrant:& quottidianis obsequiis famulentur. Hortãtur quoq; ut supremas has preces miserę plebis non negligat : quam eo calamitatis adductam intelligant:ut si se contemptam nunc uideat : timendum sit ne ciuitatẽ & Clerum sacraq; & se insuper ipsam una impietate inuoluat. His auditis:Legatus miserans multitudinis faciem : quæ uestitu in siluis discisso :capillorumq; & barbarum promissione siluestrium hominum instar habebat: omnes in :forum ad concionem uocatos benignis uerbis alloquitur. Docet quanto in honore haberi Episcopos uelit Ecclesia : quid in contemnentes sacræ leges decernant: Illos quidem in patrem hunc suum paulo contumaciores fuisse : diutiusq; ꝗ par uideretur in contentionibus perstitisse ; Quam ob causam

coactus ille sit auunculi Ducis præsidium implorare : magno eos ui-ctos prœlio tulisse conditiones : quæ imperari uictis a uictoribus soleant: missum se a Pontifice ad consolandũ populum:& subleuanda onera esse:se cisseq; in eam diem:quæ tulerint uires:Reddita iam ciuitati sacra :ad conse crationem Ludouicũ inductum:Cuius dilatę causa tanta mala accidissent: ad tollenda reliqua se etiam ad Ducem profectum esse: facultatemq; tractã dorum omnium accepisse:Opus hoc totum bona spe inchoatum:sed uere ri ne hic eorum repentinus ad urbem accessus successum suis laboribus adi mat:Proinde deponant q̃primum arma : quietiq; rerum exitum pręstolen tur:Cogirent uero si tumultuari pergãt:quid Episcopo in eos : & quid sibi: & quid Duci futurum indignationis merito sit : qui prœlio pulsos:murisq; nudatos tanta in se audere nunc uideat:Ipsum quidem nisi monitis pareãt: abiturum illico ciuitate : nunciaturumq; Pontifici quantum obstinationis apud eos inuenerit:ad quorum salutem procurandã sit missus. Ad has eius exhortationes cum respõdisset quidam necessitate impulsam multitudinẽ: q; uiuere in siluis nõ posset:domum reuersam:Duciq; & Episcopo quęcũq; in se essent paratam præstare:pati autem non posse alienis q̃ Ecclesię domi nis ciuitatem subesse:mortemq; si ita opus sit:huius unius rei causa intrepi de aditurum:Legatus eos iterum consolatus : ut disceptationibus in tanto periculo finem faceret:magna uoce:quæ a tota cõcione exaudiri posset: po stulauit an parati essent positis armis:suis & Episcopi imperiis:ut ante pro miserant:auscultare. Ad quam uocem multitudo omnis diuturno miseria-rum tœdio in questus & lachrymas cõmota : protẽsis ad eum manibus pa cem & misericordiam acclamabat. Precans identidem ut cõciliarentur tan dem Episcopo:& in patria esse cum parentibus:& liberis liceret : ne lania ti a feris passim per siluas impio mortis genere necarentur:Arma quę reti-nendæ uitæ causa sumpsissent:q̃primum iusserit posituros . Id uero cum ad eius imperium statim fecissent:Legatusq; propterea salutem eorum curæ si bi futuram dixisset:quieuere paulum omnia :Ciuitasq; ab impetu furentis populi est conseruata : externis post paulo cladibus occasura. Igitur Lega-tus assumptis secum Principibus multitudinis huius Traiectum se ad Epi scopum cõfert:& causam miserorum q̃ maximis potest precibus agit. Iam q; dierum nonnullorum diligentia rem eo redegerat:ut reconciliatus Ludo uicus ad oppidum Tungram:quod inter Leodium Traiectumq; medium est:secum accederet:indeq; repetendam ciuitatẽ statueret. Conuenerat aũt ut turba omnis pœnitentiæ significandę causa:effusa obuiã inermis:& sup plex a transeunte misericordiam precaretur:Illi uero liceret quanto appara tu bellico uellet ciuitatẽ intrare:dñatũq; in se oẽs suscipere:& sua uoluntate

omnibus moderari.Ea dum ad certam designatam diẽ perfici debent:Dux interim qui accepto tam audacis motus nuncio uehementer erat commotus : ad Episcopum scribit:ut tractatum omnem quicũq; cum Leodiẽsibus haberetur abrumperet:seq; ultorem propediem expectaret:atq;(ut sine periculo fieri id posset) quattuor milia delectorũ militũ i eius presidio mittit. Erat Duci iam pene explorata spes constituendæ cũ Rege pacis: quę cum sociis Britonibus iam constituta:quorũ causa bellum susceptũ erat:faciliorem suam uidebatur efficere.His ergo itellectis:Ludouicus q; in potestate Caroli esset :dicto obsequit:cunctaq; dissoluens:præsidio qd erat missum: eodem loco se cõtinet : maiorũ copiarum aduentũ operiens.Id ergo conspicati Leodienses:quorũ in utrãq; partem & ad humilitatẽ:& ad contumaciã uehemens erat natura:aliã(ut in desperatione rerũ fit)salutis rõnẽ adorti: proxima nocte armata duorũ milium manu Tungram maximo silentio accedunt: oppidumq; igressi:quod in recenti ducis uictoria deiectis muris aditus per ruinas habebat:eodem silentio ad Episcopũ penetrant:suãq; primum:tum aliorũ qui secũ erant domos circũsistentes impetum in præsidiarios faciunt:nudosq;:& re subita perturbatos facile opprimuunt.Si qui effugere in tumultu casu aliquo poterant:ii contendebant Traiectum:Erantq; clamoribus:& gemitu moriẽtium omnia perturbata.Episcopus uero suorũ q; nonnulli:qui ad intimam custodiã excubabant:perfosso statim cõiunctę domus pariete in qua diuertebat Legatus : intra cubiculũ eius refugerant: fortunãq; aliorum pauidi expectabant. At Legatus qui ab initio tumultus inermis in uicum erat ꝓgressus : cognitis statim Leodiẽsibus:Duces eorũ qui cæde fugientiũ bacchabãtur : uocari ad se multis suasionibus contendebat:casuq; peranxius erat.eos tandẽ ueniẽtes cũ lachrymis rogat:quã nam ob causam eo miseri accessissent:atq; inter deprecatæ pacis tractatus tantũ nunc scœlus admitterent:illi ut erãt madentes sanguine: & exitu adhuc rerum suspẽsi : perturbata uoce respondent:quod ad Episcopũ tanta uiderint missa præsidia:ultionẽq; suam sint ueriti : illuc eos uenisse mala cõsilia præuenturos:ne interim obtentu impendendæ ueniæ ciuitati exitium pararet: Petere id quod ad salutẽ reliquum arbitrẽtur:ut ipse cũ Episcopo eo ex loco Leodium properent:quoniã & reuereri utrũq;:dominũq; ciuitatis Ludouicum statuere certũ sit omnibus:Id ni fiat ꝓpositũ multitudini: esse eos:atq; oppidũ uno eius noctis incendio absumere.Legatus instantem necessitatẽ cognoscens:q; animos ad ea quæ minitarentur incẽsos uideret : accepta fide ne quẽ ultra occiderẽt : de accessu ad ciuitatẽ agere cũ Ep̃o cœpit.Quo statim:ut in tãto piculo necessariũ erat:i sententiã traducto:nullo tumultu ambo Leodiũ rediere : comitante multitudine:nõ quę uicisset : sed q̃si quæ

dños suos ex aliorũ captiuitate p uim recoeptos domũ reduceret. Lætabantur omnes: & tota Leodiẽsis ecclesia restituto præsule erat in gaudio. Ii quoq qui in Tungra superfuerant cædi libertati pristinæ reddebantur: cum honoribusq remittebantur ad suos. in iis erat Dux pręsidii paulo ante ad Episcopum missi: quem in latebris adinuentum: ut ad Carolum proficisceretur ueniamq & pacem multitudini oraret magnis obtestationibus induxerũt. Dux uero qui nondum his acceptis ad ultionem nihilominus tumultuosi reditus properabat: audita etiam Tungrensi audacia nullo furori concesso spacio: pacem illico cum Rege constituit: Impetrata conditione: ut præsentia sua: atq exercitu conatum hunc adiuuaret. Itaq ambo in Leodiensem ciuitatem mouentes a miliario uigesimo constitere: præmissis tribus milibus Burgundorum: qui urbi appropinquantes Duces cum reliquis copiis expectarent. Leodienses tanto hominum numero ad se iri uidentes: quantum uix Galliæ reliquũ per id tempus in armis habebat: necessario uel moriendum etiam: uel relinquendam excidio patriam cognoscebant. Itaq ut eorum erat in magnis rebus ferocia: ratione aliquando parum expensa: ad extrema perferenda se firmant: Tungrensemq fortunam sperantes: adoriri noctu propinquos Burgundos instituunt: quos non totis octo milibus passuum abesse constabat. Itaq de secunda uigilia populariter egressi magnis animis in eos tendebant. Illi uero proximo ad Tungram casu admoniti uigiles in armis agebant: protinusq cognito per exploratores consilio progressi obuiam prœlium acerrimum cõmisere: quod ad lucẽ usq magna hominum cęde productũ est. Tandẽ Leodienses coacti sunt cedere. In eo certamine ceciderunt Burgundorum permulti: in iis fortissimus quisq: ac nobilissimus. Sed ex Leodiensibus longe plures: q noctis itinere fatigati: minusq armati iniqua pugna erãt cõgressi. Quæ res ciuitatẽ oẽm alioquin malis fessam maxime consternauit: Cum & luctibus passim replerentur omnia: & orta luce miserãdo spectaculo referri humeris patres: fratres: & filii exanimes manante adhuc sanguine uiderentur. His tantis malis confusus Legatus: ac plane iam inops cõsilii: quod unum ad deprecandam uitam reliquũ erat: cõuocato iterum ad concionem populo in conspectu omnium lachrymans: uidetis inquit ciues fortunam uestram ferocibus consiliis: non mea culpa ad supprenum adductam. Imĩnet propinquum exitium. Iratus est Dux. & Duci adiũctus Rex potẽtissimus ad uos ambo instructo exercitu properant. urgens necessitas longam orationem non poscit. Audite filii: ut extremam uobis quam possum pietatem impẽdam: paratus sum: si ita opportunum putatis: ad Ducem nunc proficisci: mecumq Episcopum ducere. Obuii ambo exercitui: atq humi strati misericordiam lachrymis nostris

precabimur: Cum personam ego feram Pontificis ille Regi Ducique iunctus sit sanguine inueniemus forsan: quod respirandi spacium præbeat: nam imperandi nunc interminandique tempus non est. precum esse redemptionem oportet. legitima de uobis meo: & uestro nomie repromittam omnia. si placet hæc ratio actutum ibimus. Sin præsentior apud uos alia est: illam monstrate. Vobiscum & sine uobis eundem casum parati sumus subire. Cū hæc profectio fletibus omnium: & uociferatōibus probaretur: ad declarandam insuper pœnitentiam ciuitatis adiiciuntur primarii ciues summum eo tempore magistratum gerentes: qui una euntes imperata Ducis suscipiāt: deque reliquorum fide testimonium ferant. Itaque hora diei iam decima ꝓfecti omnes ad tertiam noctis: nō sine crebris uitæ periculis ad primas stationes hostium peruenere. Quibus statim præfecti duo obuiā facti: quorū alter erat Præses Burgundiæ: alter sorons Episcopi uir: intellecta uiæ causa uetuerunt eos ulterius progredi: ac statim in custodiam Præsidis Legatus: Episcopus in affinis sui tabernaculum adductus est: magistratus uero omnis in uincla coniectus. Inter hęc congregato Ducis cōsilio: cum hora lapsa iam eēt ad eum omnes deducuntur: quamque ob causam id noctis uenissent requirunt. Dicere pro omnibus orsus Legatus: quanta uerborum: & uocis demissione misericordia potuit placare conatus est iracundiam Ducis: & ueniam miseris impetrare: Identidem monstrans præsentem Episcopū cuius causa sumpta eēnt arma: ouibus suis salutē precari: ciuitatē paratā esse si uelit: exercitum omnem intus accipere: & Præsuli parere: & quæ imperata post primā uictoriam erāt quamquam maiora uiribus: actutum implere: Pro iis autem quę ad Tungram: & nunc apud antecursores sunt gesta: ex Ludouici & suo etiā iudicio satisfactionem pręstare. Manus quoque in illum supplices tēdens: atque adhunc affectum lachrymas super inpēdens: petiit si minus præstandam eam pietatem humiliato iam populo duceret: præstaret saltem Deo creatori: qui pro crucifixoribus patrē orasset: præstaret & Romano Pontifici: cuius beneficio ea sedes Leodiensis generi suo esset concessa. Nihilo his dictis obstinata ad ultionem mens potuit flecti. Respondit tantum liberam sibi in res atque animas ciuium uelle potestatem permitti: nec omnino conditionem aliquam dici. quæ res Leodium significata ad sustinēda extrema: quęrendamque armis salutem corda omnium incitauit: putantium occasum suum quē declinare in prœlio forsitan possent: in deditione certissimum eē. Igitur Dux misso Traiectum legato: atque eodē loci magistratu Leodiensiū in cathenis traducto: iniungit Episcopo ut sumptis armis secum ad ulciscendas iniurias eat: patris ꝓpositum ac suum animo agitans. Etenim quod ea ciuitas potentissima esset: uicinaque Brabantiæ prouincię: frequentes cum illa

contentionum occaſiones haberet : ſeruata autem contra maiores ſuos Re
gum patrocinio diceretur:delere nunc in tanta opportunitate conſpirantis
Ludouici Regis ad internitionem uolebat.Igitur admoto ad urbem exerci
tu bipartito copias diuidit: ac colle occupato qui Valburgenſi portæ proxi
ximus erat : ſuam & Regis ſtationem eodem in loco cõſtituit.Ad alteram
autem ac longe diuerſam ciuitatis partem Philippum ſabaudienſem cum
reliquis mittit:ut uno tempore temptata utrinq; irruptione populus ad duo
cõuerſus : ad repugnandum inualidior fieret.Leodienſes his tantis anguſti
is circumuenti ſummam rerum ſuarum ad fratres duos præcipuę fortitudi-
nis uiros detulerãt:Burenũ& Gozonum : quos reliqua multitudo in quam
cunq; duxiſſent partem illico ſequeretur . Ii uero animis uſi:cõuocatis ad ſe
primis nonnullis docent : niſi aliquo grãdi auſu ſalutem ciuitatis ſtare non
poſſe:Proinde ſi accingere ſe una uelint;paratos eſſe omnium primos ſuas
animas dare.Cum ſtatim uelle ſe omnes dixiſſent:idq; unum conſentirent
ad redemptionem patriæ ſupereſſe:partita inter Burenum & Gozonũ mul
titudine rationem irruptionis hanc ineunt:ut uidelicet nocte quæ inſtabat:
Gozonus ad caſtra Regia nil tale in tantis copiis expectantia : impetũ fa
ciat: Burenus uero eodem conatu ad Philippum erumpat;Futurum ſperan
tes ut alter exercitus alterius perceptis clamoribus :deſperatiõe alterni ſub
ſidii cõuerteretur in fugam. Vt uero etiam perturbatius confunderent om
nia :iubent cupas inumeras ſecum portari nitro & pice completas:quæ pri
mo adortu accenſę in illorum tabernacula locis omnibus iacerentur:atq; in
de flamma excita malo ancipiti trepidãtes inuaderet . Condictis omnibus
ad deſignatum opus diſceditur : animis q̃ ſucceſſu maioribus . Peruenerat
iam ad Regias ſtationes Gozonus nondum intellectus : expectabatq; ut
a Bureno ſignum acciperet:quo ſignificaretur ad Philippi caſtra a ſe quoq;
acceſſum:& pugnam commiſſam eſſe . Sed is dum tardius condictum exe
quitur: Gozoniani quidam morę impatientes ad tentoria Ducis Regiſq;
furtim prolapſi incendere ea cœperunt:& ferocius hoſtibus inſultare.Quo
factũ eſt: ut clamore ſtatim ſublato:& a Philippẽſibus inde excepto:utro
biq; armatus exercitus Leodiẽſes ab incœpto terruerit.Orta luce : idigna
ti ambo q; tot iam cladibus attritus populus nocturno etiam incurſu uitã
ſuam petiſſet:ocius Philippo imperant :ut qua parte muri eſſent diſiecti cõ
ferto agmine irruptionem temptaret:Ip ſiq; ex eo ubi tendebant loco pro-
ducto exercitu idem conantur.Pugna incœpta : magna cõtentione utrinq;
res gerebatur : his annitentibus ut conceptæ iracundiæ facerent ſatis:Il-
lis ut cõiuges: liberos:parenteſq; ſupremo illo certamine ab interitu uendi
carent.Sed longe impar Leodienſiũ fiebat congreſſus : quod hoſtes nume

ro pugnatorum:& apparatu omniũ rerum instructissimi erant:turbana aũt turba nec assueta bellis:nec armata satis multis acceptis cladibus ad paucitatem redierat. Quamobrem paulatim summota loco:& cadentium numero debilior facta cedere propugnaculis: liberumq; ingressum irrumpentibus dare coacta est. Ita uno tempore duobus ex locis Burgundi calamitatem miserrimam intulere. Eorum uero qui adhuc integri erant ad hominum circiter uiginti:cum imbelli multitudine in forum subito cõfugerunt: obstructisq; aditibus ut in articulo illo licuit: noctem expectabãt: per quã reductis i castra exercitibus educere suos ad fugę societatem possent:sed ea re intellecta:euestigio Dux ciuitatem omnem locaq; imprimis foro proxia iubet icendi:Cuius mali necessitate compulsi illi relictis omnibus ad siluas proximas se contulerunt. Clerus inspecta iam ante ciuitatis fortuna:in sua quisq; ecclesia clausis ianuis se continebat uestibus sacris indutus: sanctorumq; reliquias atq; adeo ipsum domini sacramẽtum ad deprecandam misericordiam manibus praeferens: idem Religionum uirginumq; coenobia pro sua quęq; conditione ęgere. Sed nihil iter arma sceleratae militum manus incontaminatum liquere. Refractis portis sacra omnia in lachrymabilem direptionem sunt data:sanctuaria Dei tota urbe incẽsa:spoliati sacerdotes:atq; occisi. Tum nec parietibus templorum etiam parsum:in ipsam autem imbellem turbam tanta impietate sęuitum ẽut nulli sexui:ętati:aut ordini ignotum uoluerint. Infantes allisi parietibus sunt:puerperę confossę: Plęręq; uirgines stupratae primo:mox strangulatae: senes quoq; & pueri eodem quo pugnantes habiti loco. quin & illud ad malorum cumulum accidit:ut parentes cũm matribus:filiis:& omni prole inualida fune uno cõstricti ad acerbitatem interitus in profluẽtem Mosam deiicerentur:in mediisq; diuinis dũ astat sacerdos altaribus:& domini corpus sanguisq; inter manus uersantur:sacrę patinae & calices impie raperẽtur:ut merito de tam sęuis hostibus emitti ad ultorem dominum uox illa Prophetae lamentabilis possit: domine Deus ueneruut gẽtes in hereditatem tuam:polluerũt templum sanctum tuum:posuerunt Hyerusalem i pomorum custodiam:posuerunt morticinia seruorũ tuorum escas uolatilibus coeli:carnes sanctorum tuorum bestiis terrae. effuderunt sanguinẽ ipsorum tanq̃ aquam incircuitu Hyerusalẽ & non erat qui sepeliret. Inter haec autem tam foeda crudelitatis ministeria Ludouicus Rex amicae semper ciuitatis calamitate confusus:quae in illum pugnans nomen eius clamoribus inuocabat:plane iam facti poenitẽs:in ꝓximas regni sui regiones exercitu abducto concessit:Dux uero dimissa urbe prędonibus:ipse cum expeditis equitibus ad insequendos qui fugerant continuo profectus est. Sed ubi asperitate siluarum ne inueniri quidem illos ne

dum capi posse ĩtellexit:regressus Leodium tota passim ędificia deiici impe
rauit:ne profugis spes ulla reditus superesset.mox quoq; Traiectum contẽ
dens Magistratum qui salutis fidẽ ab Episcopo ante acceperat: uinctusq;
nihilominus illuc fuerat deportatus:strangulari:& in profluẽtem abiici ius
sit.Eandẽ fortunã uicina: quoq; nõnulla oppida:quę Leodienses adiuuerãt
mox subiere.Hic finis contentionum fuit: atq; hunc occasum celeberrima
quondam ciuitas tulit:uictoriis nobilitata ĩnumeris:& a Romanis Impera
toribus condita:Clero autem ante alias Germanicas ecclesias clara:diuini
uero cultus ornamẽtorumq; sacrorum cum sanctissimum: tum locupletissi
mum domicilium.Cuius quidem ante has calamitates is animarum nume
rus fuit:ut censu habito centum & uiginti milium intra muros tantum con
tinere inuenta sit.

Iacobi Volaterani Cardi.Papiensis Cõmentariorum liber quintus.

DIes non multos ab instituto ut antea dictum est:de re
bus foranis iudicio:Ferdinãdus Rex:siue q causę suę
parum consideret:siue q ad tumultũ animus inclina
ret:siue etiam q in tam cõtrariis iudicibus nullum liti
finem cognosceret (& enim pars utraq; suum sibi de
legerat)Pontifici nunciat iudicium se recusare: Nolle
altercationibus uerborum cum eo cõtendere: quem si
bi patrem sors Regni dedisset:Exploratum habere doctorum hominũ con
firmatione loca de quibus certamen sit:neapolitanæ ditionis partem eẽ:ac
legibus sibi Regi debere: Rogare maiorem in modum ut eorum deditione
& Romanę sedi se filium retineret:& maiorum contentionum tolleret occa
sionem:Ferri non facile posse priorum Regum possessionem se administrã
te perire.Paulus hac uoluntatis mutatione inspecta:& si doleret ęquabilem
finiendæ cõtrouersiæ uiam ademptam:attamen q irritare armatum Regẽ
tutum non iudicabat quiescẽdum putauit: nouisq; interim præsidiis ecclesi
am muniendam: non tñ acceptã iniuriã innouatione ulla rerũ ulcisci:uel
pacato cuiq̃ arma inferre.Hanc eius mentem Roberti ariminensis perfidiã
de quo ante retulimus haud quãq̃ teneri permisit.Qui eo pcessit amentiæ:
ut merito poenitendum consilii fuerit.Eius hoc initium fuit:Post dimissam
Cesenam ciuitatẽ quam mortuo Malatesta inuaserat:nẽ sine cõmodo(qd
nostris moribus accidit)temptatum facinus esset: ad oppida quædam do
no illi a Pontifice data additum & stipendium militare est supra sortem ęta
tis:ut cum honore agere inter duces ecclesiæ posset.Veniens quoq; nõ mul
to post Romã benigne susceptus est.Quia uero cõtra Aragonẽses neapo
litano bello pro Andegauẽsibus senserat:proptereaq; dominatũ pene oẽm

pater amiserat: putabatur ex uetere damni accepti memoria graues cum Ferdinando inimicicias exercere: tutoq; administrationem omnem custodiæ aduersus illum posse committi. Itaq; Pontecuruum oppidum quod ad fines nostri agri positum ex iis unum erat quæ repetebantur a Rege: cum equitibus circiter ducentis totidemq; peditibus in præsidiũ missus est: men sesq; iam nonnullos in credito munere perseuerans ab omni icommodo locum seruauerat. sed accidit per eos dies Sigismũdum: qui a Peloponesiaco Venetorum bello in Italiam redierat: ualitudine assidua fatigatum Arimini uita excedere: relicta arcis ciuitatisq; custodia Isottæ uxori: quam Pellicem prius: inde matrimonio adiunctã perdite amauerat. Ea uero non ignara obitu uiri uicarium ius loci ad Ecclesiam rediisse: parum fidebat sola sine liberis in aduersa ciuium uoluntate alienam rem retinere. Quamobrem & si nouercali odio in Robertum esset: tamẽ q; in re militari exercitatus: cum & ad defensionem idoneus crederetur: benigne ad eum scribit. Monens ut quando sine præsidio ciuitas sit: ad eam conseruandam maturet: Futurũ ut cõmuni amborum cõsilio: suo uero imprimis: omnia regerentur. His ac ceptis litteris: Robertus non tam casu patris tristatus ꝙ nuncio Isottæ lætus: concipere ex illa uocatione dominatum Ariminensem incoepit: Fidens si modo administrationis partem adisset: nouercam opprimi posse: Adolescentemq; Salustium ex altera cõcubina fratrẽ aliquo ablegari. Huic spei eã modo res erat aduersa: q; nõ facilem ad dimissionẽ suam futurum Põtificem iudicabat: partim q; præsidium necessarium Põtecurui relinqui nollet: partim q; reditu suo confirmari ciuitatem timeret: cuius ipse potiundæ desiderio teneretur. Itaq; uno astu fallere Isottam & Paulum cogitãs. Romam subito uenit: nuncians q; magnis de rebus uenisse: seiut primũ admissus est: hem tibi Pontifex inquit sine contentione Ariminum. Pater defunctus est. Ciuitas auctoritate uacua: & præsidio: nutat. In mulierẽ summa omnium respicit. Ea opis egens atq; consilii: adiutorem nunc quęrit: sustentatorem q; oneris insueti. si per te liceat: sexto illic die constitutus paucos æque post dies omni ad me deriuata custodia: Arcem ciuitatemq; liberam tradam: cã laturus mercedem facti quam tu iustam censueris. Admiratus orationem hanc Paulus: quę uultu adhuc erat ꝙ uerbis præsentior: Et qua iquit fiducia Iuuenis tantam rem polliceris? An nescis Isottam tibi inimicissimam esse? nec passuram defuncto Sigismundo Arimini agere: quem uiuo pati nõ potuit? Ad ea ille inquit coniũgunt sæpe tempora quos non conciliat sanguis. Necessitate iam mutauit nouerca animum. Hem tibi ad me litteras chyrographi sui: quibus in partem dominatus Ariminum uocor. Et simul epistolam inspiciendam porrexit. Paulus ut manum mulieris agnouit: quę sibi

ex nonnullis ante acceptis litteris non erat incognita:uocationemq; uerã
inſpexit:credere cœpit ſi modo uoluptas Roberto eſſet ad perficienda quę
diceret:poteſtatem quidem per eam occaſionem non defuturam .Id modo
ueniebat unum in metum ne: ut deſertum præſidium excuſaret :miſſionem
q; acciperet:ſpectante aliud animo uerbis hæc mētiretur .Itaq; ad alliciēda
ueri indicia ſermone diutius tracto: cum inter loquendum frequētius oſten
deret placere ſibi conſilium:ſed mutationem propoſiti formidare:contende
bat Robertus quanto artificio poterat ad ſpem oblatam animum illius cõ
firmare :crebro inter argumenta perfidię repetens neſcire ſe quo alio poſſet
conſilio domum reuerti :aut ſucceſſum rerum ſibi proponere :quando & ſo
ciales paternis iniuriis haberet infenſos : Venetis longo experimento fiden
dum non iudicaret:Contubernium autem nouercæ confirmatis iam rebus
ſuſpitioſum cognoſcetur.In hoc ancipiti poſitus Paulus : cupiditate tãdem
in aſſenſum trahente dimittere illum conſtituit:& fortunam promiſſorum
temptare. Sed ut præmiorum expectatione minus loci ad animum mutan
dum permitteret:mercedem facti eodem in colloquio dicit.Ea fuit Senogal
lienſis ciuitas:& cum circunſtanti agro Mondauium oppidum : Militaris
quoq; conditio iuuene grandior.ſuper hæc autem alterius neptium cum do
te locupleti coniugium : ut uidelicet per hanc quoq; affinitatem maiorũ cõ
cœpta ſpe cupidius inceptum perageret . Ea omnia Robertus ſumma uo
luptate ſe accipere ſimulans : maioraq; meritis dicẽs:ut certiorem de ſe opi
nionem præſtaret chyrographũ inſuper ſcribit:obſignatumq; annulo Pon
tifici tradit:quo & Ariminum patris obitu factum eccleſiæ confitetur:& p
tinere ad ſuum ius negat:Dediturumq; illud confirmat mox ut poteſtatem
aliquam accepiſſet.Diris identidem deteſtationibus ſuo capiti diuina iudi
cia imprecatur ſi fidem deditam uiolaret.Hoc chyrographo Paulus ad ſpẽ
ſuam amplius confirmatus:ut nullam adiiceret deuinciendę mentis illece
bram mille aureis abeuntem eſt muneratus: Ducibusq; eccleſiæ qui uicina
Arimino hiberna habebant per litteras imperauit:uti in omnem ſtabilien
dæ ciuitatis conatum uocanti illi adeſſent & iuſſa implerent.Bona ſpe Pau
li dimiſſus Robertus eſt: ſed nõ eodem ille animo abſceſſit:patri nimirum
& generi correſpondens:quorum a ſceleribus maior q̃ a uirtute fuit nobili
tas . Etenim illa ipſa nocte qua hæc ſunt conſtituta uix dum domum reuer
ſus nuncium cum litteris(Bentius is fuit quidam) ad Ferdinãdum mittit:
qui de ſua ad ſociales defectione propoſitis conditionibus agat:& militare
ſtipendium paciſcatur:paratus ut mox eſt itellectum:Ciuitate ad ſuam po
teſtatem traducta reliquum patris ac patrui dominatum illorum ope redi
mere.Ariminum igitur ueniens lętis ciuium ſuſceptus eſt animis:non tam

ab Ecclesia auersis:in quam tacite inclinabant:q̃ recordatione uetustæ fa milıæ ex cuius tanto numero hunc modo & Salustium quẽ dixi superesse uidebãt. Eam ille occasionem arripiens nullam popularitatis operam omit tebat qua & studia ciuium conuertere ad se posset: & tyrannidem concupi tam inuadere. Factum autem est breui:ut nouerca meti cedente mox & se posita ad eius imperium omnia traherentur. Memor uero inter hæc chyro graphi dati id unum maxime laborabat:ut ab omni concœptæ perfidię sus pitione animum Pauli abduceret:ne illa rescita ante turbari posset q̃ perfi ci. Ita ad eum frequenter scribens nunc condicta exequi se confirmabat: nunc res Ariminensium ad negocium inclinati: nunc Isottam quæ plu rimum incœpto obstaret sepositam esse: nunc paulumum quid reliqui ad complendam rem superesse. Perpetuis autem litteris certam propinquam deditionem spondebat. Quibus in diem magis illectus Paulus ire Cesenã iusserat Laurentium Antistitem spalatensem quęstorẽ ærarii: a quo & præ sidia sub transigendi tempus mitterentur ad illum: & ciuitatẽ si dederetur: conditionibus quas uellent ciues in fidem acciperet. Ille dum in hunc euen tum paratis omnibus Cesennę agit: Neapoli iterim Bentius syngraphis da tis accœptisq; defectionem trãsegerat: quibus & defensio ciuitatis in trien niũ pacta erat si qui tulissent arma: & annua decem milia nomine militiæ pendebantur. Ea uero ut indicata Roberto sunt: maioribus iam fidens præ sidiis nouum opus aggreditur: quod perfidiam cũ fructu detegeret. In om ni ditione: quam Sigismundus & Malatesta frater olim tenuerant: popula rium quidem cæterorum animi satis iam cõciliati Ecclesiæ uidebantur: per missis ubique magistratibus qui nulli antea erant: libertatisq; forma quadã per publicam administrationem concessa. Solos autem aratores licentiæ ue teris adhuc cura tangebat: qua æquo animo carere non poterant: etenim q; Malatestarum domus maleficiis continuis obnoxia honestiores quosq; lo corum semper offenderat: minusq; propterea id genus hominum pacatum sibi putabat: rusticanã turbam quę ubiq; pars magna: & pugnacior erat: artificiis diuersis in illos armauerat: nunc criminationibus utrosq; commit tens: nunc in mediis contentionibus superiore rusticorum conditione litem diffiniens: nunc etiam damnatorum bona ad alenda odia agresti multitudi ni largiendo. Quam illi indulgentiam sub præsidibus nostris ęquato omni um iure angebantur ammissam. Eam mentium ægritudinem non ignorãs Robertus ab illa potissimum ad recipiendum Cesennam aditum præpara bat: sperans opportunitate ualidę ciuitatis si consilium perfecisset: nonmo do ulteriorem fluminis: sed citeriorem quoq; Piceni agri dominatum a pa tre patruoq; possessum recipere. Itaq; temptatis ad proditionem aratorum

quofundam animis quos non facultatibus modo & cognationibus:sed au dacia quoq; prestare cognitum erat:nullo illis negocio reditum persuadet: sua sponte ut diximus a romana re satis auersis.Constitutis iam omnibus: dieq; ad perficiẽdum decreta:accidit casu ut uno ferme tempore & Roberti defectio:& horum oculta rebellio patefieret.Suspecta iam cœperat Questori fieri tam longa tradendi Arimini mora: eamq; suspitionem duę res maxime auxerant : altera q uariantibus litteris(ut est mẽdacium mos)plerũq; sibi non constabat Robertus:altera q omnia intus fieri ad arbitriũ eius cognouerat:nec aliud q̃ mutatam mentem per crastinationem hanc arguebat.Itaq; ad phanũ fortunæ nauigãdum illico censuit:ciuitati illi eo impensius timens : q & aratorum plus habebat:& minus q̃ cæteræ putabatur pacata.Inde explorare Roberti consilia cœpit:& nunquid clandestini mali ĩ agris aleretur cognoscere.Diebus paucis in ea diligẽtia absumptis:Bentiũ qui Neapoli rediens per auia mutata ueste iter habebat : ad extremos Anconitanorum fines comprehendit:afferebatq; is secum conuentorum cum socialibus singrapham:partemq; pecuniæ in stipendium datam : Ferdinandi nomine & signo recẽter percussam. Ad Questorem perductus sine quæstione defectionem confessus est:insidemq; defectionis conuenta cũ pecunis protulit.Indicauit quoq; qua die Robertus patris obitũ accœpisset: alieno semper in Pontificem animo fuisse:ad extrahendaq; in hunc exitum tẽpora uana spe illum duxisse. Inter hæc etiam certis indicibus de coniuratione Cesennatium nunciatur quæ augebatur in dies : & duces multitudinis designantur.Quibus periculis adductus Questor cunctandũ nõ ratus:Cesennam subito reuectus est : comprehensisq; auctoribus mali:cum eorum confessionibus uera omnia didicisset:paucorum supplicio motum compressit:nil iam sibi a Roberto in tanta propinquitate tutum existimans.Cunctis autem ut gesta erant Romæ nunciatis :admiratio ingens Pontificem cœpit indignationi & pudori admixta . Admirabatur centesimo uix a constituta pace die eam potissimum fœderum conditionem uiolatam a socialibus esse:cuius ipsi petendę paciscẽdæq; auctores extiterant .ea erat ne cui militem alterius stipendii qui dimissus non esset:ad suum liceret traducere. Videbat quoq; rem publici risus esse:sibi id ætatis Pontifici a iuuene imposi tum dici : adiutamq; putari nimia credulitate tyrannidẽ eius .sed illud imprimis erat molestũ:q tanto suo in fœderatos datæ pacis beneficio :tãtisq; in Sigismundum patrem & Robertum filium collatis honoribus:hęc tam ingrata redderetur detrimẽti:& dedecoris merces.ac sane(quod bonorum sermonibus constare tunc uidi)inique a socialibus factum est:quos nec pactę fidei:nec suscepti iusiurandi ad uiolanda fœdera memoria tenuit.Hoc

amplius autē peccasse Ferdinandus est iudicatus: q in amissum bis regnū
bis Romana sedes illū reduxerat semel decreto suo: iterū annorꝫ quinqꝫ bel
lo grauissimo. his addebatur: q cū a legato Cardinali appellatus Rex est:
Regniqꝫ coronā solēni more accepit: inter sacra altaria fidē patrociniūqꝫ ī
oēm nostrū casum iurauerat: eiusqꝫ rei documēta chirographi signiqꝫ sui ad
diderat: quę ī Archiuiis apostolicis in hūc diē seruant. Sed nos quoqꝫ erra
ti nostri ea in re forsan poenas expēdimus: pollutiqꝫ honoris diuini dignā a
Deo uindice retributionē accepimus: etenim memores essemus licet Sigis
mundū patrē quinquēnio ante summo sedis iudicio conuictū heresis dāna
tūqꝫ esse: heresimqꝫ ipsam armis urgētibus nō uolūtate publice obiuratā pe
nitentiā inde nullā susceptā: nulla documēta sanitatis mōstrata: O ia uero
eundē uitę tenorē seruasse: tñ ad retinēdā his delinimētis: uariā mentē inui
olatū ante illa anniuersariū aureę Rosę donū magnis misteriis religioso an
ni tpe cōsecratū pñti illi decreuimus: protinusqꝫ ab ęde diui Marci Pōtificis
ad diuersoriū eius mediū iter seniores Cardīales traduximus omni collegio
& turba patrū sequēte. Quā rem & admirata oīs multitudo est: & indignā
nostro ministerio iudicauit ludibriū arbitrata: a cōtemptore sacrorū sacratis
simā rem circūferri: eosdēqꝫ q paulo āte atrocibus decretis pditū illū uolue
rant celso nūc religiōis testimonio: uelut agnū īmaculatū populo ostētare.
sed huius nři parū pensati opis: ueniā indulserit Deus. De nobis tñ hi uulgo
sermones habiti sunt: atqꝫ hęc retributa p filiū merces. Auertēdi āt ab eccle
sia Roberti illa fuit imprimis socialibus cā: qd circūuenire undiqꝫ Pontificē
cogitabāt: ne in ultionē suā: sine magnis piculis posset assurgere. Timebāt
enī Tolphitanā iniuriā quā recentē nouerant: & ab ignominia: nō minus q̄
dāno insignē: pptereaqꝫ: & Alexandrū Sforciā q̄q̄ Regi infensum: & Nea
poleonē Vrsinū: a scire sibi stipēdio nitebant: ut uidelicet Pōtifex amissa spe
Ducū: q nulli iā liberi ī Italia linquebant iniecto ēt pluribus ex locis metu:
quasi ītra munitōes obsessus cōtineret: flaminię aūt imprimis timeret: quā
recens ad dñatū nostrū reductū Malatestei adhuc nōis memoria teneri nō
ignoraret. Paulus his oībus circūspectis duo īprimis pcurāda sibi putauit:
Alterū ut si q̄ rōne posset: Roberti pfidiā ulcisceretur: q̄ in re restitutū iri suā
existimationē uidebat: Alterū ut maioribus copiis dū facultas eēt cōmuni
ret ecclesiā: itaqꝫ & Alexandrū: & Neapoleonē: quos antea se offerētes pa
cis fiducia recusarat: nouis stipēdiis obligat: equitūqꝫ ac peditū q̄ maximū
pōt numerū scribit excusans ad tuēda sua: nō pmiscēda aliena id studiū pti
nere. Cū Neapoleone imprimis: cęterisqꝫ Romani agri Vrsinis in grām re
dit: quorū mentes ab oppugnatōe Tolphe sciebat offensas. Porro aūt (qd
añ eā diē defugerat) foederibus se cū Venetis iūgit: a qbus eqtū milia quat

tuor:& peditũ duo ſi īferretᷓ bellũ ex ſuis copiis offerebantᷓ: iter hunc appa
ratũ Ferdinandus:ſiue ut belli metũ Pontifici demeret:cuius trepidationẽ
ex cōparādis copiis arguebat:ſiue ꝙ Tolphā circũuētā undiq; dn̄atu nr̄o:
ceſſuram tandem putaret: idq; dedecoris ſui futurum proſpiceret maxime
ꝙ diſpoſitis undiq; cuſtodibus mari:quæ uia una erat reliqua egre ſubmi-
niſtrari præſidia poterant:ad illum mittit ꝙ uenditionem loci Ludouici no
mine offerant preciumq; dicant : quantum equis æſtimatoribus uideatur.
Eam rem ab initio Paulus:nec repudiabat plane : nec admittebat :ignomi
nioſum exiſtimās de ſubdito ſuo legem dici ſibi:& quod armis euincere mi
nus potuerat:pro eo nunc cogi pecuniam pendere.Sed mox tempora conſi
derans:quæ utilitatem indignationi præferendam monſtrabant:ad liberan
dum inteſtina moleſtia Romanum agrum ſententiam inclinauit.Miſſis igi
tur lectione concordi:qui Toparchia inſpecta arbitrarentur precium ſede-
cim milibus nummum auri eſt empta per eoſdem dies intentus Quæſtor
ad uindicandam Roberti rebellionem grauiſſimis primum edictis uetuerat
necui ex noſtris quod ad uictum pertineret inuehere Ariminum præter ui
nam liceret putans obſidionis partem in laboranti fame populo eam eſſe.
Tum & de capienda ciuitate conſilium cœperat:quam ad rem magno im
primis ſilentio opus arbitrabatur:nec ex tam propinquo loco: uel ſigno ali
quo detegeretur inceptum : porro autẽ ſolertia & aſtu:ꝙ acerrimus ad cu
ſtodiam Robertus eſſet.Neq; in ea tempus ullum diurnum nocturnumue
remitteret.Neceſſarium quoq; uidebat uigilum aliquo cōſpirante irruptio
nem iuuari.Quæ omnia his rationibus ſunt ab eo comparata primum dili
gentiam ſimulans muniendæ acrius ciuitatis ob proximum coniurationis
periculum pedites circiter quadringentos ex ueteranis collectos:intra arcẽ ũ
munitiones concluſerat plenius q̄ uulgus peditum ſoleat armis inſtructos:
eodem per noctes plurimas:contulerat ſcalas cæteraq; id genus ad irrum-
pendum idonea.Scripſerat etiam turmam equitum unam quam paratam
intus:uelut ad præſidium continebat:& uigiles nonnullos ſecundę Arimi-
nenſis portæ promiſſis illexerat:ut in ipſo irrumpendi conatu : quaſi pericu
lo territi:uel relinquerent ſuper iminentis turris præſidium:uel remiſſius ob
ſiſtendo facultatem occupandi aditus darent. ad hæc perficienda diem ſta
tuerat Sextum idus Iunii.Itaq; pridie eius diei comparatis iam omnibus fi
diſſimos cuſtodes ad portas Ceſene diſponit:qui ingrediendi paſſim : egre
diendi nulli oīno poteſtatẽ permittant: cauẽs ne ad extremũ ꝑducto appa
ratu nuncius horũ Ariminũ ꝑueniret.Antonellũ quoq; forliuienſem uirũ for
tem duarum turmarũ præfectum:qui in ꝓximo Talamello oppido eſtiua
ſuorum habebat:ſub ueſperum monet : ut mane ante lucem Ceſenæ aſſit:

quod ille cum mature impleſſet meridiem uerſus uocatis ad ſe primis ordinibus: conſilium aperit in eam horam clam habitum: docet quanta improbitas Roberti ſit: quantaq; in Pontificem ingratitudo: quantę porro laudis futurum intelligat: ſi eorum uirtute ciuitas opportuna Eccleſiæ perditi hominis tyrannide uendicetur. addit præmia: quæ hoc cōfecto negocio expectare a ſe Pauli nomine debeant: Direptionem prius locupletis urbis: ſi dimicare malit: q̄ dextram irrumpētibus dare: duplex inde in ſingula capita ſtipendium: & militares cuiq; pro conditione ordines: gratiam deniq; perennem Romanæ Sedis: quæ memor facti ſit ſemper futura. Ab his exhortationibus dimiſſi illi curare equos & corpora iuſſi ſunt: moxq; expeditis omnibus ad decimam diei horam totis copiis conuenire: qua hora ipſe inſcenſo equo ad portam quæ Ariminum ducit ꝓgreditur: ibiq; cum primis copiarum conſiſtens: ſingulos tantum qui noti ſuis ductoribus eſſent emittit: qui noti non eſſent intra muros male mulctatos repellit. Portis ſubinde clauſis præſidioq; firmatis iter ingreditur. Præfecti a lateribus diſpoſiti erant: qui attentiſſime obſeruarēt ne quis uia excederet: omnes autem q̄ arctiſſimo agmine continerentur. præmiſerat etiam aliquāto ante fidos non nullos qui ad uiarum exitus eos exciperent: quibus Ariminum iter eſſet uel priuati negocii: uel nunciandi motus cauſa. Duo ad deſignatum opus patebant itinera: Alterum pone littus maris qua incultior agere eſt: alterum per continentem interius. Hoc quia celebrius erat: & uicos undiq; frequentes habebat: minus ad celandum idoneum habebatur. Itaq; maritimam uiam tenentes: cum ab ſexto tantum miliario abeſſent: conſiſtere agmen iubent: & ſub armis paululum quietis accipere. Inde rurſum progreſſi: ex uicino ſacello in pernocti luna conſpecti ſunt: cuius ſacerdos conclamare iam arma companiſq; perſonare bellicum cœperat: eum ſtatim expediti quidam illuc curſu delati ſacerdote capto funibuſq; abſciſſis indicium ſuſtulere. Ciuitas Ariminenſis ad littus Adriatici maris tota eſt poſita: ab oriente uero & occidente duo eam claudunt ſuburbia frequentia ædificiorum & incolentium numero: dimidiam partem interioris ambitus adæquantia. alteri beati Geneſii: alteri quod eſt ad occidentē Iuliani eſt nomen: utrunq; ipſi ciuitati pons ſuus coniungit: ille ex ſublica tantum: hic ex pulcherrimo uetuſti operis marmore factus: quem ex quattuor fuiſſe perhibent: quos Auguſtus Cæſar ſtrata Arimino tenus Flaminia uia ad tranſitus fluminum maiores extruxerit. Sub his quoq; amnes decurrunt duo: ab occidēte Ariminus: unde & ciuitati eſt nomen: Mareculam incolæ uocant: & ab oriente Auſa minor aliquāto: atq; anguſtior. cōmunitionem utraq; in circuitu habēt: partim ex uallo tm̄ ac prealta foſſa: quā utrobiq; nō tā manus: q̄

hibernis torrẽtibus aucti amnes effluente aqua efficiunt:partim ex muris ambobus ad primum aditum singulę portę cum modicis turribus sũt: atq; ante has reductiles pontes.Pręmiserat Quæstor mane quod noctem hanc antecesserat:iuuenes fortissimos sex uiatorum habitu adornatos:qui ad Sacellum Marię Virginis in Laureto miraculis tempestate hac celebre:uoti soluendi gratia ire se simulantes:quasi iusto confecto itinere ad Iuliani per tam qua proximum esset diuersorium ea die subsisterent: sequẽti uero mox ut exire in agro cœpissent opidani:primiq; ex nostris aduentare cõspecti essent:portam districtis gladiis occuparent: quos ad eam rem ueste tectos attulerant.Igitur cum iam propinquatum ciuitati esse intelligeret Quæstor: atq; horam trãsigendi appetere : timeret uero matutinos Roberti exploratores:qui prima luce ante aliorum egressum mitti quoquouersum ad uestiganda loca soliti erant:iubet partem copiarum in uicinas muris segetes q̃ ocultissimam agere:atq; inde illos excipere:exceptis autem mox ut patefacta esset aratoribus porta:recta in suburbium:atq; inde in põtem urbemq; contendere. Ipse reliquis copiis sensim ita succedit : ut perceptis clamoribus adesse illico in auxilium posset. Albescente ergo iam die ex Iuliano suburbio equites tres speculatum egrediuntur. Ii circum portam explorant prius omnia:mox ad ꝓximas uersi segetes:ut eas insessas uiderũt: sublato clamore in fugam auertuntur :nostri nullum amplius insidiarum usum uidentes undiq; in eos impetum faciunt:unoq; interfecto :aliis per deuia elapsis: ad portam sine mora accelerant:fossamq; ac reductum pontem eadem celeritate ascendunt :chatenisq; diffractis ad cæterorum ingressum deiiciunt. qui uero intus occasionem occupandi aditus ut diximus expectabant :tumultu accepto ad aperiendam ipsi portam nudatis ensibus aduolant:nulloq; repugnante conata perficiunt. ita breui spacio summo militum ardore tam pediti q̃ equiti aditus est patefactus. Protinus ex eo loco ad alteram interioris urbis partem paribus animis:sed non eadem fœlicitate cõtenditur: senserant enim iam & suburbiani omnes:& qui ad custodiam excubabant exploratorum clamorem :mox & irrumpentium strepitum:conclamatisq; armis plurimos ad superstãtem turrim exciuerant. Itaq; nostri cum diu ad eam perrumpendam obnixi uiribus molirentur multitudine telorum : quibus densi artatiq; inter spondas pontis de loco supiore necessario uulnerabantur:ad alterã eius partẽ sese receperunt:atq; ibi statim fossa ingenti in obliquũ ꝑducta aggereq; altius eleuato: ꝓpugnaculis cũ cõmuniunt:ut & populi iam armati sustinerentur impetus si qui in eos fierent: & tormentis minor esset ad nocendum facultas. Opere absoluto redit in suburbium Quæstor ad direptionem prohibendam:in quam se iam uerterant pedites:

optabat enim si fieri posset: ad retinendos fidelius animos: fortunas cuiq; suas:& ciuitatem Ariminensibus conseruare:idq; prima diligentia facile est consecutus: sublato tumultu restitutis si qua distracta iam erant. Sed cum post paulo Alexander Sforcia ex Pisauro uicina ciuitate affuisset mille equites ducens:nonnulli item turmarum Praefecti in hunc casum uocati: foedatum incommodum tanto impetu innouauerunt:ut nulla imperia aut coertiones Ducum contra armatam cupiditatem ualerent. ita direptis omnibus mulieres tantum: & pueri in uicinum Sacellum coacti. a caeteris quae fert militaris scientia sunt conseruati: quin & sequentem diem expediendis ad oppugnationem necessariis indulserunt: temptaturi fortunam pugnae qua infirmissima murorum pars uideretur. Patebat ad mare septentrionem uersus tertium suburbium:ultra Mareculam muros inter: & littus meritoriis tantum tabernis:& mercium repostoriis non admodum frequens. Amnis ab ea parte altitudine sua magnus non erat: ceterum sustinente:ut fit decursum mari:ad exitum augebatur portumq; minoribus nauigiis faciebat:tunc quidem profundior: cum ex alto incitauissent se estus: quod bis semper horarũ uigintiquattuor spacio cõtingebat. Ad eius portus praesidium supereminebat turris munita: secundumq; eam quãtum in longitudine porrigitur ciuitas:uacua erant aedificiis omnia. Ex eo igitur loco tertio iam obsidionis die statuit Quaestor in urbem transcendere: q; humiliora q̃ caeteris in locis moenia uidebantur:& propter flumen iteriacens minor ad muniendum fuerat Ariminensibus cura. Itaq; prima luce decessum maris obseruans cum parte copiarũ amnem celeriter trãsit:equite ab armo equorum:pedite a capite tantum ex aqua extante. In ripam ulteriorem statutus nullo negocio suburbium occupat:inde turrim ipsam expugnat:superq; eã ad terrendos oppidanos uexillum Ecclesiae collocat. His actis in Iulianum recurrit:productoq; omni ad inscendendos diruẽdosq; muros necessario instrumento:cum reliquis ad inchoatum opus regreditur. Magno animo ad oppugnatõnem processum est. Iamq; in summum murum pedites quidam euaserant:ad imumq; alii uectibus perforabant:cum personato interim in ciuitate bellico populus undiq; frequens direptionis metu:ad distinendum ascensu hostem decurrit:celeriterq; qui ascenderant opprimit: in muroq; cõsistens sua multitudine locum defendit. Irritum inceptum nostri Duces uidentes ne detrimenta sine inferendi spe ulterius caperentur: cani receptui iubent: & militem q; meridies iam erat: curare paululum corpora:consilium mox inituri tenere locum an cedere utilius ducerent. Vix primum cibum sumentibus:Robertus patefacta porta quae in id suburbium ducit tribus equitum turmis quas praesidii sui causa ab initio intus habuerat pediti

busq; circiter ducentis in eos defertur:ratus quod uerisimile erat:pugna:& ęstu languidiores factos nostros recentibus suis facile terga daturos. Sed Quęstoriani celeriter resumptis armis directaq; acie: erumpentium impe tum fortiter sustinuerunt: ludibrium ęstimantes:quos modo per muros pe tissent:ab iis æquo campo nunc uinci. Acerrime diu pugnatum est: & mar te ancipiti:tandem sentiente Roberto suorum uulneratos multos:duos eti am turmarum prefectos captos: reliquos iam durius premi:sensim referre pedem cœpit:& intra ciuitatem agmen reducere. Quod si uel paululum ul tra dilatum:aut minus accurate factum esset: succedẽtibus maiori impetu nostris:permixtis agminibus penetratum in urbẽ: debellatumq; ea die fuis set:ita obiectus murus clausæq; illico portæ periculum imminens auertere. Erant multa quæ retineri hunc portum dissuaderent: sed imprimis pauci tas copiarum: quæ dispartita ad tuenda duo diuersa suburbia fiebat infir mior: contraq; solertem hostem eruptionum opponebatur periculis. Ad hæc interfluens amnis recurrente æstu adauctus certis horis transiri uado non poterat;mutuamq; opem laborãte statione altera prohibebat:accede bat quoq;:q, cum a muris ad exitum fluminis: per quem minori periculo erat transmissus:trecenti minus intercederent passus:nec pabula equis:nec commeatus militi sine detrimentis poterant transportari: contingentibus illucusq; spingardis: quæ in muros dispositæ sine intermissione ad transi tum operabantur. Itaq; uidentes nostri eam esse naturam loci:ut etiam de relictus nunc occupari nihilominus iterum posset si usus accideret: clan gentibus tubis(quod est signum nostris moribus cum abitur: non fugi tur)relicta Marecula per diuersam regionem circuiunt ciuitatem: & ad Iu lianum toto agmine reuertuntur.non succedentibus primis his tridui cona tibus reliqua spes in deiiciendis mœnibus erat proposita. quamobrem ad ripam Mareculæ ingentes bombardas quattuor opportunis locis constitu unt:quæ aduersum alterius ripæ murum aperiant. Earum quæ maior erat: ducentarum & quinquaginta: altera centum uiginti: duæ reliquæ octua ginta librarum lapidem emittebant. Inter has quoq; spingardæ circiter triginta frequenter incensæ requiem cedenti muro non dabant. Para tæ insuper erant biremes nonnullæ: quæ oram; littoris allegentes: nihil cõmeatus aut præsidii paterentur inferri: parq; a Continenti ac in circuitu custodia. Ad auertendos quoq; tam præsidiariorum militum:q̃ ciuium ani mos diuersa edicta ad ipsa ciuitatis mœnia pronunciari sunt imperata: qui bus & Roberti adiutoribus pœnę:& qui fauissẽt nobis præmia permagna nunciabantur. Ea cum propter armorum strepitum minus ab interioribus possent itelligi: scripta:& ad sagittas deligata ad eos sunt iacta. Robertus

non segnius ducendis interius fossis aggeribusq; pro muro attollendis ope ram dabat. ad turrim quoq; quæ portę marmorei Pōtis superstabat: in ope ra nostrorum: atq; adeo in reliquum Iuliani suburbii tormenta sua contule rat: quibus omnibus grauia utrinq; & accipiebantur: & inferebantur incō moda. Ab ipsa turri in aggerem nostrum quem diximus ad primum pon tis aditum excitatum: bombarda ui ingenti delata propugnatores quinq; eodem turbine miserandum in modum arripuit: Quorum unius uiri fortis simi: qui turmæ præfectus erat: caput & brachium ad locum usq; in quo Alexander tendebat: ducentorum circiter passuum spacio detulit: coxas & crura sub ipso aggere allisit: reliquum uero corpus ad longinquam diuer samq; portus partem adegit. Alterius armaturam totam iduti nihil (quod miraculo passim fuit) præter unicum brachiale inuentum est: cum tamen ad sepulturam diligēter esset quæsitus. Defleuit hunc casum omnis exerci tus: ipseq; Alexander imprimis: apud quē Præfectus a puero educatus: an nis supra triginta præcipua uirtute meruerat.

Huius tam subitę tamq; inexpectatę obsidionis uulgata per Italiam fa ma sinistris pene cunctorum animis accepta est: atq; in expectatōnem ma iorum motuum omnes arrexerat. Venetos id male habebat: q; se inscijs cum socii essent: inchoata tanta res esset: quodq; ad eam diem seruandi Arimini causam ipsi præstiterant: nō tam Malatestarum gratia q̄ sua: q̄ros certum erat captasse opportunitatem semper eius ciuitatis ad sua imperia traducendæ: quam ad Ecclesiam reductam: ad se peruenturam non cerne rent. Regem uero: Florentinos: & Mediolanensem publica expectatio an gebat: q; Robertum a Pontifice ad se auersum perire: neq; æstimationis suæ ducerent esse: neq; ad retinenda aliorum in se studia pertinere: Deniq; q; opportunissimi loci accessione attolli animos Pōtifici nollent: quē a pro ximis iniuriis alienatum hoc facto non crederent. Neminem ea res magis q̄ Federicum premebat Socialium Ducem: quippe decimo ab Arimino mi liari ditionis suæ ultima habens: plane itelligebat: tam uicina Ecclesia: atq; omni pene potita Flaminia cedēdum sibi dominatu futurum: cū Romani Pontifices uel sola epistola imperarent. Itaq; collatis inter se dies aliquot cō siliis: tādem uno decreto litteras primo: inde Oratores ad Paulum mittūt: aperte denunciantes: si non decedatur Arimino obsidionem mox armis ul turos. Ea uero cum ferocius dicerētur: minisq; assiduis fatigaretur Pōtifex: reddiq; responsum illi deposcerent: uocat in consilium patres: rogatq; sen tentias: Deserenda ne incepta putent an prosequenda. Erant qui Veneto rum fœderis ignari: quod in eum etiam diem clam habebāt: nostras: & ad uersariorum expenderent uires: Videretur in unum Pontificem potētatus

tres pugnaturos: Veteranum apud eos militem esse apud nos collectitiū: Duces illis & summos: & causæ affectos: Nobis ut claros non tamen incœpta nostra satis probantes: q, a subditis in subditum esset pugnādum: quiescendum propterea dicerent: & in opportuniora tempora Roberti ultionem seruandam. Cuius sententię cum Cardinalis Hostiensis: homo īgeniosus: auctor fuisset: interfatus illico Pontifex: abunde inquit mihi est omnium: quę sunt necessaria. Putari non debet tantam a mē rem incerta spe inchoatam. Post quam uocem cum intellectum esset non placere consilium: Reliqui paucis exceptis: continuandam obsidionem dixerunt. Ita ex Senatus sententia responsum legatis est. Illi contendendum armis uidentes negociū illico Federico dant: uti donec maiores copiæ mitterentur Ariminum: quacunq; ratione posset incolumem ciuitatem seruaret. Is uero nunc arma: nūc eos milites quorum esset ad propugnādum cognitus usus: clam noctu per aduersam arcis portam ad Robertum mittēs: rem eius paulatim firmabat: identidemq; hortabatur ut obsidionem paucos adhuc dies magno animo sustineret: Affuturos enim breui exercitus: qui repulsuri hostem eēnt: & sua omnia redempturi: ea indiligentia cum nonnunq̄ missi ab eo interciperentur a nostris custodibus: nouissime ex sclopulatoribus quinquaginta paucisq; ippotoxotis: qui in præsidium una ibant: ad quadraginta comprahēsi sunt. Reliqui fuga ad proxima se oppida recepere. Confirmatior iā aliquanto ex iis factus erat Robertus: uerum ut paucioribus intentus ualidior etiā ad opposita nostrorum opera fieret: Suburbium oriētale quod diximus munimentis leuibus circumuentum immisso igne incendit: habitatoresq; nō sine omnium gemitu intra ciuitatem reduxit. Ad ripam autē portus qua nostris transitus ante fuerat: ne equiti sine casus periculo accessus esset: obligū lintrem immersit. Ciues insuper ne cōferre inuicem consilia: & tœdio malorum de deditōe agitare aliquid possint: acribus obseruat custodiis: oībus uero sine itermissione aduigilat: qbus rem itegrā ad futurū subsidiū proferat. Partē iam magnā murorū tormēta diruerāt: uidebaturq; ad introitū locus aptus: ad supducendū ēt flumini pontē erant necessaria omnia cōportata: sed acri pugna apparebat opus: multorumq; periculo: q, pręter eppic'anos qui direptionem timebant octingenti iam pedites equitesq; circiter centū intromissi ad præsidium fuerant cum quibus in nō magno aditu perfossas inędificataq; operibus loca pugnam cōferri oportebat. Nostrorum uero cōuenientibus paulatim copiis: numerus omnis ex delectis tribus milibus equitum: & peditum duobus constabat: quorum tamen ea uis erat atq; is apparatus: ut ad quamuis sustinendam uel inferendam dimicationem idonei uiderētur. Suadebat Quęstor cum his totius obsidionis discrimen certamine

uno temptari antequam adessent hostes:quos certis nunciis exploratũ ha bebat summo studio apparari:sed Alexander siue irritos conatus metuens: siue Pisauro proximo cauens ꝗ eius erat imperii : nõ tam improbabat con silium:ꝗ nondum illius esse tempus dicebat:Monstrans militaribus docu mentis minores multo esse eis copias:ꝗ quæ tantæ oppugnatiõi satis eẽnt : Expectandas maiores iter iam ut ferebatur ingressas :nec committendum uel cupiditate nimia uel fiducia :ut frustrato irrumpentiũ impetu:detrimen to etiam(quod necesse uidebatur)accepto frangerentur militum animi: conditioq; omnis rerum ipsa opinione deterior fieret. Assentiri his cogebaẽ Quęstor: partim ꝗ Duci exercitato pudor erat a se tum primũ militãti nõ cedi:partim ꝗ inuitum eum nil administraturum utiliter i pugna uidebat: partim etiam ꝗ rebus corruptis facti aduersi inuidiam apud Pontificẽ for midabat.Itaq; superiore Alexandri sententia oppugnatio in aduentum ma iorum copiarum differtur . quam rem nouus Roberti astus uehemẽter ad iuuit :is enim salutẽ suam in extrahẽdo oppugnationis tempore collocãs: quam re uera plurimum formidabat : cum antea cœnobitas nonnullos de sua deditione misisset in castra : iisq; uelut fallaciam afferẽtibus parum prębita; aures essent:nouissime ex contubernio familiari intimum quendam ꝗ ocultissime ad Quęstorem ire iubet: rogareq; fidum aliquẽ mittat ad se cũ quo aperire interiora quædam consilia possit : quorum imprimis celatos so ciales expediat.Huic quoq; cũ ab initio fides non haberetur :repetitis iden tidem precibus :conditionumq; præbita constantius spe:ne duritas sua pu blicis bonis diceretur obstare tandem postulatum cõcedit . Ioannem sacer dotem Quæstori ab epistolis famulantem:intelligentia & fide laudatũ clã noctu in arcem ad illum mittit.Robertus id unum attendens ut pauci ad buc sine pugna ducerentur dies :desertum se a socialibus magnis lamẽtatio nibus queritur : expectata tam diu præsidia nec dum expedita indignatur: dolet ciuitatẽ interim oppugnando semirutam eẽ : & subditorum fortunas cõsumptas.nescire se addit quo alio perfugium ꝗ ad Pauli clementiã hẽat: proinde Quæstorem precari ut pactis Romæ cond tionibus nunc etiã aqe scat:Ciuitatem accipiat:eiusq; reliquias integras malit ꝗ ciuiũ dolore ad in ternitionem collapsas.Hæc atq; huiusmodi:sæpe ad Quęstorem delata cũ ueri haberent similitudinem:tandem credi sunt cœpta putatumq; periculis suis admonitum Robertum ad sanitatem reuerti cœpisse. Itaq; his internũ tiis eo fiducię processum est:ut & scriberẽtur singraphę nouæ:& pręter sub scriptionem signumq; nil esse reliqui appareret.Sed dolos ille ex dolis ne ctens: sciebat enim Regios exercitus iam ad iter accingi : a Quęstore petit qua ratione cedenti sibi Arimino de assequendis quæ ex syngraphis spõde

rentur caueri uelit. Equam postulationē censens Quæstor diuersa illi ad se curitatem proponit: quorum erat prompta præstatio. celeritatem declinans Robertus aliud profert: in quo magis ad animum satisfieri sibi cōtendit: rogat ut Iulius Camerinēsis ex Ducibus ecclesiæ unus: ad transigenda quæ restent Ariminum aduocetur. Huius fidei (q sororem duxisset uxorem) Ciuitatem arcemq creditururum se ait donec præstētur condicta. Aberat ille tūc cum duabus equitum turmis ad Aufidā Piceni agri pene ultimū oppidum: ubi illum esse iusserat Pontifex ad arcēdos transitu Aragonenses: si ut erat fama: id conarētur. Perincommoda erat uocatio propter præsidium loci: & dierum plurium moram. Tamen q occasio uendicandæ ciuitatis præferēda omnibus uideretur: uelocibus nūciis Ariminum Iulius accersitur. Eo cum peruenisset: indicata uocatiōis causa noctu ad Robertum mittitur cū Ioanne. Confirmantur in colloquio quæ agitata diebus superioribus erāt. condicitur proxima nox qua adesse iterum Iulius & Alexander auctoritatis causa debeāt: signisq & subscriptionibus syngraphæ stabiliri: quam rē a Roberto primum: inde a Quæstore fieri cōuenerat. Interim Roberto nūciatur Feretranum cum turmis equitum quindecim & duobus milibus peditum die calendarum Augusti ad Isaurum fluuium in expeditionem exisse: postridie ad Crustumium castra mouisse interuallo ab hostibus nō plus quindecim milium passuum: expectare autem iisdem in castris Aragonensium copias: quæ magnæ esse: & uenturæ illico dicerētur: Sforcianos quoq & Florentinos dies æque post paucos conuenturos eodem. Quo nuncio illo exultans: extractumq iam satis temporis ad rem suam existimās: negat condictam noctem sibi opportunam esse: mendaci excusatione illata. In sequentem designat. Qui cum aduenisset singulari impudentia desistere illos per internuncium admonet: in rem suam non esse affirmans paternis auitisq sedibus cedere. Inde ad bellum animos tollit: non spe modo soluendæ actutum obsidionis: sed dominatus quoq augendi. Quæstorem uno tempore multa circumstabant incōmoda. Videbat in deditione spem nullam amodo esse: ab expugnatione Alexandrum auersum: quæ ipsa iam in tanta propinquitate hostium sine periculo temptari non poterat: Socialium porro exercitus mox affuturos: suos nō tantos: ut ad prohibendum simul & obsidendum uno eēnt tempore satis. persistere incōmodum uidebatur: turpe abscedere. Itaq conuocato Ducum cōsilio: quod unum in angustis rebus supererat: ante omnia ex cōmuni sententia ad creditum pręsidium remittitur Iulius: Inde tormenta ad uicinum munitumq Archangeli oppidū deuehuntur: partim: q iam dirutis mœnibus necessaria nō uidebantur: partim q ad inuidendum Federicum intenti si in plana descendisset: occupari

ad eorum contra obsessos præsidium nollent. Inter hæc Alfonsus Calabrũ Dux: cum monitu patris a die nũciatæ obsidionis copias ex omni regno ad se conuocasset: transmisso Truento flumine Picenum ingressus est: atq; ad Tignum amnem Firmani agri positis ea die statiuis: sequẽti ad Musionem iter Recanetum atq; Auximũ cõstitit: Tertia ad Exim: quarta ad ripã Cesani sub oppido Mortarolo: Vltima ad Methaurum in finibus prope agri phanensis. Ibi q; inditionẽ Federici esset per uentum: quatriduo ad requiẽ dato: ex omni numero qui fuit turmarum quattuor supra quadraginta: & delectorum peditum mille: uiginti tamen resumptis turmis: reliquis Federico dimissis: ad loca unde exierat eadẽ ferme qua uenerat celeritate: & uia reuersus est. Fuit is eius aduẽtus & reditus: ut sine ꝓuincialium maleficio: ita & sine suo ullo incommodo nusq̃ deflexum uia est. Nullibi prærerquam noctu immoratum: commeatus rogabãtur ubiq;: si dabantur precia reddebantur: si negabantur per uim nihil fiebat. Neapoleo tantum Vrsinus: & Iulius quem dixi: præsidio turmarum quindecim ad extremum Picenum ob uiam dati: cum retinere tantum exercitum soli non possent: paucis quibusdam fessis ad agmen ultimum interceptis: conuerso itinere: Ariminum ad Quæstorem uenerunt. Eodem tempore Veneti motu Socialium cognito: quanquã saluum Robertum uellent: non tamen rei suæ arbitrabantur auctis aduersariorum copiis: uel opprimi Pontificem: uel non ab se adiutum uideri. præsertim q; non usq; adeo initum cum eo fœdus potuerat tegi: ut nõ ad omnium pene cognitionem iam peruenisset. Igitur legatum ex sua nobilitate propere ad exercitum mittunt: qui duo milia equitum Rauennæ: & in circumstantibus locis statiua habentia offerant: maiores autem in armis futuras mox dicat: eodem si usus accidat celeriter conuenturas. His auditis habitę Legato gratię sunt: idq; adiectum: ut quãto maturius possẽt monstrata præsidia mitterent: quæ haud dubie adiutura uictoriam Pontificis essent. Primo Aragonensium aduentu Federicus: ut mutatam conditionem rerum ostenderet: pedites circiter septingentos ex suorum numero ad occupandum ex insidiis Talamellum oppidum misit: quod suis castellis confine: ab Antonello Forliuiensi possidetur. Hi fortuna ab initio usi: oppressis iam cæteris: cum in oppugnanda arce diutius molirentur: missis illico a Quæstore suppetiis: cumq; iis Antonello: non sine detrimento repulsi sunt: oppidumq; receptum. Nostri qui ad minuendas curas tormenta iam in tutum reduxerant: etiam de reducendo exercitu necessario cogitabãt: ne uno tempore & ciuitate: & castris hostium circumuenti omnium inopia laborarẽt: obsessiq; pro obsidẽtibus fierent. Itaq; diebus septuaginta frustra consumptis: deiecto ad reditum si necessarius uide

retur : quod murorum superfuit Iuliani suburbii in proximum ad duo milia passuum collem cui Virgiliano est nomen: copias omnes subducunt : ca strisq; metatis ambitum uallo & fossa communiunt putantes in ea loci propinquitate non omnino uisum iri decessum Arimino ipsi etiam Roberto si non eadem pericula: at eadem propie incommoda quottidie ab ipsis futura. Eminebat aduersus huic & cōtrarius passuum milibus circiter tribus: alter ad Orientem collis: ad cuius radices Ausa quam dixi ex superioribus conuallibus defluebat. In summo Ceresolum oppidum erat: quod nostri ab obsidionis initio Roberto ademptum præsidio peditum nonnullorum muniebant. altitudo collis eius non plusquā quingentorum passuum uidebat. ad hunc Federicus q; ad continendos hostes: conuehendosq; in ciuitatem commeatus percommodum iudicabat: motis ab Isauro castris: subito accessit: Protinusq; Ceresolo per deditionem recepto locum & ipse munitionibus firmat. Ripas Ausæ iteriores Ariminum usq; aggeribus eductis præsepit: ut commeari ultro citroq; sine periculo possit. Robertum quoq; cum parte copiarum exire ad se iubet. Propositum erat socialibus ad minuendam iniustæ causæ calumniam: quam maiorē possent modestiæ speciem ostētare: ut non tam oppugnare Pontificem q̄ tueri Robertum: ac non tam bellum gerere q̄ æstimationē datæ fidei uiderentur seruare. Cui rei Federicum studere ante alios apparebat: q; uicarium dominatum ab Ecclesia gerens plus in aduersa fortuna si qua accidisset pertimescēdum sibi censebat. Ideoq; ut iuratum ducem non ut uicarium: externoq; non suæ ditionis milite exisse se in expeditionem multis Italiæ ciuitatibus perscribebat. Quod ergo ipse factum cupiens a se factum uideri nolebat per Robertum male assimulata opera fieri curabat: Excusans agere illum rem suam cum quo bellum esset: nec prohiberi licito posse. Hunc ergo additis ei copiis in obsidionem uicini oppidi cui Molazano erat nomen: submittit: Tormentaq; afferri Arimino iubet. Oppugnabatur ergo is locus ex tuto: q; præsidio non magno erat munitus: & a tergo hostilium castrorum relictus accessum nostris nō dabat. Cernebantur ab Virgiliano usq; quæ illic gerebantur omnia; bombardarumq; tonitrua quasi in conspectu essent audiebantur. Eam rem pudendam nimis nostri Duces putabant: nonmodo q; par eis erat exercitus: peditum etiam numerus maior: sed q; ab obsidione nuper repulsi obsidere nunc hostem ante oculos paterentur. Itaq; de summouendo longius Federico diluendoq; dedecore: diuersa inire cōsilia incœperunt. Quorum illa stabat summa: ut collatis propius castris aquationem quæ aduersariis unica erat subuectiones etiam commeatuum: qui ex urbinati tantum afferebantur: quottidianis dimicationibus impedirent. Necessario ea ratione re

uocatum iri Robertum:exercitumq; excessurum finibus iudicabant. Ipsi ēt regione undiq; explorata idoneum destinatis castris locum iam ante conceperant:facilemq; accessum putabant. Accedebat ad rem q; Tristanum Sforziam a Mediolanensi cum equitibus sexcentis: Robertum Seuerinatē a Florentinis cum mille aduentare cognouerāt:quibus coniunctis difficilior haud dubie conatus omnis fiebat. Ad Alexandrum & Neapoleonē summa redibat imperii nostri:parq; erat amborum potestas: sed Alexandro titulus administrationis insignior:q; affectę iam ætati is honos habendus iu dicaretur:apud Neapoleonem uero uexilla erant Romanæ Ecclesiæ:quæ Pontifex in æde diui Marci solennibus cerimoniis consecrata abeūti illi de manu sua tribuerat. Quęstori autem licet prior sententia eēt & locus:tamē cum uentum ad gerendum rem erat libenter iis permittebat imperia. Cognoscenda tamen atq; expendenda prius omnia iudicabat. Igitur cum ab initio consilia hæc ad eum essent relata dies nonnullos cunctari est uisus: & nec satis iudicio assentiri:siue q; dimicationis fortunam timeret:siue q; expectanda repromissa Venetorum subsidia duceret:siue etiam q; rationes suas anteponendas illorum cōceptibus crederet. censebat enim per absentis Roberti:atq; ad Malazanum occupati opportunitatem repentino impetu tēptandam in ciuitatem irruptionem qua muri essent deiecti: eaq; ratione si maxime non successissent res illato tamen in posterum metu: illum Arimino non habiturum. Sed Duces nostri cum magni animi propositum fa terentur: maioris tamē periculi esse monstrabatur:quod celari apparatus expugnandorum urbium difficile possint:quodq; hostis instructus ab miliario non amplius tertio motus omnes nostros attentissime obseruaret: eq tes deniq; cum ad murum pedibus eēnt progressi: in conatuq; transcendēdi ad diuersa occupati:nec reuocari tam cito possent ad subitos casus: nec equos inscendere:nec turmas reduci: nec arma equestria expedire:facilem prestari semper de imparatis perturbatisq; rebus uictoriam. His itellectis: Quæstor ne sua pertinacia magis q̄ alienus error referretur in culpam:tandem dat manus & in eorum sententiam transit: diemq; ad conferenda hostibus castra tertium ex illo constituunt: qui dies anniuersarius erat assumptionis Pauli ad Pontificatum. Non latuere consultationes hæ Federicum (ut proditorum plæna sunt omnia) cuncta certis indicibus perferuntur ad eum. Vocat igitur ad se illico Alfonsum Ghiuaram turmis Aragonensibus Ducem relictum: cumq; eo primos copiarum omnium ordines. Docet qd hostes animi habeant: quantaq; sua ignominia aquari ad cādem Ancsam parent: Confessionem eam proculdubio dicit esse uictoriæ si permittant: Et enim necessario uel pereundum fame cōmeatibus impeditis:uel ad flatiua

unde exierant turpiter redeundum. Q^d si sentire uelint secum omnes in pugnamq; deduci repromittere certam uictoriam: quam ipsis propemodum oculis uideat. Confert Duces cum ducibus: genus copiarum cum copiis: locum deniq; ipsum in quo sit dimicandum: quem ut suis superiorem ostendit: ita aduersariis alienissimum docet. Multa oratione castrensis eloquentiæ peritus Dux nunc sua attollendo: nunc hostium minuendo: ita ad spem bene gerendæ rei omnium mentes erexit: ut & pugnandum censerent: & uictoriam in manibus tenere iam crederet. posthæc suum cuiq; opus attribuens quod curari mox uellet in prœlio: ad procuranda reliqua studium ipse conuertit. A primis munitionibus socialium in Auesam usq; descensus erat passuum circiter trecentorum: & ab Auesa in excipientem aduersumq; tumulum tantundem ascensus: In cuius summo semirutum eminebat uetustate sacellum: atq; ad eius angulum magna ex parte turris collapsa. Eas ruinas cum Federicus dies aliquot ãte quo tutior suis fieret aquatio: operibus nonnullis muniisset: nunc q; itelligeret locum esse castris hostilibus designatum: ad priora opa noua quædã adiungit: præsidiũq; ducentorũ peditum auget. Transuersam porro ac latam fossam hyemalibus lacunis magis quã manibus cauatam: quæ ad infima tumuli erat: altius qua parte dabatur attollit: tantumq; eius fossę terra & cratibus ad transitum explet: quãtum educendis in pugnam turmis satis esse intelligit. introrsus uero ad eius aggerẽ crebra tormenta disponit: putans his duobus impedimentis oblatis nõ ausuros nostros tumuli ascensum temptare. Quibus celeriter procuratis: nocte quæ secuta est circiter tertiam uigiliam ab exploratoribus noscit profectionem hostium indictam a ducibus sub primam lucem esse: iamq; impedimenta militum colligi. Itaq; ad eam ipsam horam suos quoq; in armis conuenire & imperata exequi circummissis præconibus iubet. Totius uero instruendę aciei die illa fuit hæc ratio. Peditatum omnem ante alios eduxit ad tumulum: eumq; in cohortes quinq; partitus est singulis attributis rectoribus. Earum altera succedens alteri tricenum pedum interuallo distabat. Singulæ ex quadringentis ferme cõstabant militibus. Primam quæ fuit prętoriana sua: ad fossam iussit consistere: atq; inde susccedentes hostes detrudere. Eodem deinde ordine & spacio ad leuam turmas equitum ita producit: ut ab ultimo castrorum uallo ad eandem fossam quod intercederet uacuũ agminibus compleretur: ea uero interuallis suis sic erant directa: ut nec pedi eques: nec rursum equiti pedes impedimento esset ad pugnam. Turmã primo prœlium inituram duabus a dextra & leua mediocri spacio statariis firmat. He statarię disciplina nostræ ętatis sunt: cum binæ ternæ ue aut plures inter se coeunt turmę: aut ex singulis omnium singuli notę uirtutis equi

tes in unam aciem conferuntur. Quod genus præsidii adhiberi tum solet cum aut fortius aliquid est perrumpendum: aut maiore ui impetus sustinendi. A firmitate sua nomen sumpsere. Duabus igitur his statariis imperat: donec a se signum accipiant abstineant pugna: tantum propellentibus suis: sensim & ipsi procedũt. Stantibus una consistant. id ea ratione prouisum erat: ut mediæ turmæ in pugna occupatæ: a latenbus præsidium ituentes: alacrioribus animis in prœlium uaderent: hostes uero: metu ne a tergo clauderent procurrere longius aut insequi non auderent. Erat in patenti planitie nõ longe Arimino editus collis Sculca nomine natura satis munitus: qui tantundem uiæ ab utrisq; castris distabat. Hũc ueritus Federicus ne nostri uel mutato: uel dissimulato consilio occuparent impedimentaq; inde essent: ne importari necessaria Ariminum possent: reuocatum a Molazano Robertum subito ad medium spacii quod est inter castra: & ciuitatem dimittit negocio imperato: ut si cerneret cum collem ab hostibus peti: ad ciuitatem custodie causa reciperet sese: Sin procedi uideret ad tumulum reuerteretur actutũ suosq; ad signa instituta reduceret. Structa his ordinibus acies ẽ & horã amplius continuam in armis habitus miles. A nostris non eadẽ diligentia iter susceptum: nec quicquam ꝙ ad prœlium usui esset antea comparatũ. Primum enim tanq̃ prohibente nemine posituri castra essent: perpetuo agmine incessere in quattuor quas collunnellas appellãt modicis interuallis partito. Prima attributa erat Iulio camerinẽsi. Proxima Pino Forliuii toparche qui pridie eius diei: agmine turmarum octo iussu Venetorum in castra peruenerat: tertiam in qua uexilla uehebantur Ecclesiæ: Alexander sibi desumpserat: ultimam Neapoleo Vrsinus cogebat: atq; earũ singulas singulæ peditum cohortes præibant. Omnem uero exercitum turma una equitum antecedebat cum prætorianis trecentis: quos Laurentius ob insigniem uirtutẽ ad custodiam suam: & duriores quosq; casus: antea scripserat: nullæ ne a tergo quidem statariæ sequebantur: nullis in locis uel obiectæ munitiones erãt uel certa præsidia collocata. Magna uidebatur ab omni contentione securitas. Ad impedimenta quoq; inter quæ amplius octingenta iumenta onerata straminibus erant: duo ferme pugnatorum milia tuendarum: quisq; rerũ suarum causa restiterant: species ampla erat exercitus: cæterum ad pugnã usus exiguus. Secũdum fossam quam diximus planicies non multa a radicibus tumuli nascebatur sexcentorum passuum spacio in longum porrecta atq; interualli tantundem lata: ab eius fine tertius quem dixi collis leui ac a ciuitate surgebat: editior aliquanto q̃ tumulus. in hunc collẽ Federicus ꝙ ea potissimum parte ire ad se hostem optabat: equites circiter uiginti leuis armaturæ præmisit ut iter aduenientium obseruarent: & nunc lacessendo &

nunc paulatim cedendo: ad munitiones usq; producerent. hos conspicati duces nostri qui paucorum manu ante ibant agmen subito accederare turmam antesignanam cum praetorianis & deturbare hostem iusserunt. Illi ut erat imperatum primo adortu collem relinquunt:atq; in planiciem subiectam recurrunt: inde cõuertunt sese:atq; in pugnam expediunt. eo quoq; ex loco cum summoueri illos praeciperent Duces: Federicus optati iam compos turma una in auxilium missa incurrentes nostros ad primum usq; ascensum repellit:peruenerat interim ad locum omnis exercitus: & de pugna uel castris: uel reditu capiendum consilium uidebatur: ne castra metari in tumulo possent prohibebant munitiones paratusq; ad dimicãdũ hostis: ne pugnarent suadebat incondita acies. Ne iter cõuerterent pudor facti obstabat: q; uel noctu ante profectionem exploranda fuerant opera Federici: uel ita comparandae acies: ut ad peruincendum instructae accederent. Restiterat ad secundum collem antistes: exercitum transeuntem recensens ignarusq; erat proelii praeter condictum iam inchoati. Itaq; continere ab eo duces non ualuit illi uero q; turpem sine dimicatione reditum crederent: siue q; in standum territis iudicarent: id quod ex detensis passim tabernaculis collectisq; sarcinis uidebatur siue q; animo aliud agitaretur ppositi certe (quod constat) immemores: frequẽtes turmas: & cum iis omnem fere peditatum in proelium adhibent. A Feretrano quoq; signum pugnae plures accipiũt. Atrox media in planitię dimicatio oritur. Variaq; per horas singulas discrimina uidebantur & damna. Nostri cum ad munitiones successerant de superioribus impetiti necessario dabant terga. Cum in cliuum collis sui recepérant sese pati rursum deuecti impetu idem hosti praestabant icommodũ. Fiebatq; eam ob rem ut nunc cedentes: nunc instantes detrimenta per uices inferrent: atq; acciperent: tormẽtorum autem omnis generis multitudo utrinq; disposita maiorem inferebant q̃ milites cladem. In hunc modum cũ ad nonam usq; diei horam uehementer esset certatum: deposito tandẽ Duces nostri castrorum cõsilio ueriti etiam ne procul a Virgiliano nox pugnãtes opprimeret: cõuocato ad se Laurentio: operaepretium monstrant inclinante iam die certamen dirimere: & in priores stationes reuerti: nam nouas ne in propinquis quidem locis id horae statuere tutum ostendunt: addunt quoq; ne in reducendis turmis: conturbatio ordinum fiat: conuertendum cuiq; ex loco suo uestigium: ut qui uidelicet postremi essent primum agmẽ obtineant qui uero primi postremum. Ille qui ut non probauerat pugnam ita ea commissa ad frequentes rei benegerendae occasiones segnius instatũ doluerat: nunc etiam assentiẽdum Ducibus uel inuito uidebat: iudiciũ illis permittit: eam tantum rem periculi non mediocris esse ostendit: si turmae

in pugna defessę:ad custodiã extremi agminis relinquãtur:quomodo enim si instet a tergo hostis subsistere consumptis iam uiribus possint. Cũ ad hęc Duces suis quoq; incõmodis affectum Federicum libenter quieturum dicerent nec inde metum ullum ostendi:cani receptui iubent.& toto agmine reditum pronunciari. Spingardę quoq;:quarũ formidine hostes in eã horam ascendere collem nostrũ ausi non erant reuelli locis suis:& imponi curribus imperãtur. Subductis in collem oĩbus:Ducumq; edicto passim uulgato in negligentiam resolui cepta sunt cuncta. Detrahebantur passim galeæ puerisq; armigeris inerti nostro more dabantur. Vino etiam:quod ex propinqs rhedis erat aduectum largius indulgebatur q̃ reficiendo militi necessarium esset. Plurimi quoq; tanq̃ certari ultra non oporteret:nulloq; interim coherecerentur imperio:licentius extra ordines uagabantur. Turmę sine pręfectis erant:q; ab initio pugnę in aciem primam processerant:& quo quemque ferebat libido:aut uia breuior ad instauranda tabernacula:requirendasq; sarcinas properabant. Impedimenta locis oibus admiscebãtur agminibus. Pedites deniq; omnes quorũ parti oportuerat in prœlio parsum:quiq; exinaniti uiribus ante equitatũ præmitti debebant:ultimi ad reditum collocantur. Hunc neglectũ Federicus:partim ipse a longe prospiciens:partim a speculatoribus quibusdã suis accipiens mittẽdam e manibus perspicuuam occasionem non duxit:maximeq; spingardas quibus plurimũ nocebatur sublatas ex cliuo:quinasq; uicenas aduersariorũ turmas cũ omni peditatu adhibitas in prœliũ nouerat:suas constabat:non nisi denas:cum duabus cantũ cohortibus diei pugnam sustinuisse:itaq; producto raptim exercitu dextrã quam dixi statariam Alfonso Ghiuaræ permittit:sinistram Roberto Malatestæ:qui nil iam Arimino timẽs in aciem cum suis ad imperatum redierat ipse reliquas copias sequi se medium iubet cohortibus tribus in fronte locatis:quæ diei reliquum fuerant ab omni defatigatione immunes. Hoc ordine cum ad medium collem iam ꝓcessisset:Duces nostri apud quos nil iam integri erat admoniti erroris: quod peditum equitumq; promptum fuit:in hostem ad pugnam reducunt. Sed ii partim exarmati iam: partim fessi: egre consistunt. Itaq; in collem non magno labore euaditur:ut uero in summo consistere signa hostium a nostro qui recedebat exercitu respectum est ultimosq; depulsos:partim iam cedi: partim intercipi recessum perturbatum in perturbatiorem fugam conuertunt:nullis iam reuocationibus præfectorum:aut Ducum ad retinendum utilibus. Quin & præsidia quæ circum uexilla miliario amplius inde aberant summo dedecore statim dilapsa sunt. Idq; unum exercitus specimen:propter quod extremis dimicationibus solet contendi cum solis signiferis reliquere:in proximum ab occupa

to collem cui diui Martini est nomen: nostri Duces statim sese receeperunt eodem in loco turmę circiter quattuor: una constitere: ob prę fectorum tantum uirtutem: quos propria æstimatio magis q̄ salutis spes retraxit a fuga. Peditatus omnis proelio ut ante diximus fatigatus. Cum adęquare cursum equorum non posset: est interceptus. Turmis his quattuor constantius collem tenentibus retardatus aliquantulum est hostium ĩpetus: nostriq; com plures: qui illis admixti cedendo pugnabant fiducia earum conuersi: ad collem usq; unde deiecti erant: fugere aduersarios compulerunt. Verum mox superuenientibus statariis: tam graue agmen ferre non potuit. Pulsi ad unũ sunt captiq; quamplurimis reliqui dissipati. Eodem porro impetu: cum ad uexilla procursum esset: quæ paulum de uia loco edito uisebantur repugnante nullo in eorũ potestatẽ uenerunt. Superãt iã Virgiliani castra: quæ uẽdicare nr̃os ab extrema ignominia possẽt. Sed cũ magna exercitus pars capta iã eẽt plurimi loco diffisi: ab decumana porta Archangelũ oppidũ: atq; inde Cesenã trepidi peterẽt: nõ fuere saluti. receperat se ĩ eo Antistes & Duces: cũq; iis eqtes circiter centũ: q clausis illico portis quosdã audacius succedẽtes: spingardarũ ĩprouiso malo deiecerãt. Sed & iisdẽ mox dilabentibus relicti cũ paucis reliquos Cesenã sunt cõsecuti. Profligatio hęc a pręda & captiuis magis q̄ hostium cede dãnosior fuit. Duces ambo uulnerati sũt. Interfecti circiter cẽtũ. Ad tria milia capti: iter quos fuere p̄fecti militares duodecim primi ĩ exercitu nõis: cũq; is Virginius adolescẽs Neapoliõis filius. Impedimẽta insup oĩa ammissa: direpta ẽt castra: in qs oĩs generis tormẽta ac tela collata ante ab Antistite fuerãt: ab hostibus uero quatraginta tm̃ in pugna cecidere. Viginti circiter capti sunt. Hoc tm̃ incõmodũ ad Ducũ inscitiã pauci: plæriq; ad p̄fidiã retulerũt: cuius argumẽta cõplurima multifariã collegere: quæ ego cõnumerare supuacaneũ duxi. Noluerũt uidelicet Põtificẽ uincere: q; ĩ eius uictoria uinci seteq; opprimi timuerũt. Erat uicariis suis metui maximo Paulus. Putabãt nĩl æque cupere eũ q̄ cõetu eorũ iterni tionẽ. eam opinionẽ ab initio pontificatus collectã: nulla fiducia deponere poterant. Exuit dominatu Euersanos fratres paucorum dierum conatu: id certe quod propter eorum insignem nequitiam ferri æquo animo ab omnibus poterat si non esset ultra p̄gressum. Culpa non magna Franciscũ mox Aluianũ paternis oppidis eiecit primũ: inde carceri inclusit: cum tamẽ forti eius opera ad illos oppugnandos fuisset antea usus. Pauli Vrsini nõ multo post fortuna consimilis fuit. Quem proditione suorum Gallesio locupleti oppido depulit. Secuta est Tolphę obsidio: quã sæpe iam diximus ingrata multis & dura. De Forliuiẽsi Pino uoluntas par patuit: quem ob fraticidium recens cogitauit opprimere: ciuibus ad defectionem sollicitatis oblato etiã

.ſocialibus fœdere: ſi iungere ad eam ciuitatem copias copiis totum tridu um uellent: iam nulle urbes de oppidis incerti agri contenderant, inter ſe: ut non ipſe interueniens ſequeſtrem primo: mox illorum ſe dominum faceret. Vectigalia pro locis qui fuiſſent olim Eccleſiæ: nulla ad ærarium accipi per mittebat ſignificans loca non pecuniam deberi ſibi. Vetuſta atq; ante eam diem incognita proferebat diplomata quibus hanc uel illam ciuitatem iu ris Romani eſſe: iniuſteq; ab dominis poſſideri aiebat: quibus ſtudiis ſer monibuſq; (q̄q̄ de re non iniuſta ſæpe haberentur) terruerat multos effece ratq; ut cupidum eum ampliandæ ditionis intentumq; ad alienam calami tatem putarent. Proptereaq; his eius aduerſarentur inceptis. Quam rem ingrauabat maxime ingens congregata pecunia quotidianumq; amplio ris congregandæ ſtudium. Pertinere ad ſuam ruinam tantos aceruos duce bant. Cum Neapoleone bis iam interceſſerant non leues: nec dierum pau corum offenſiones gratia inde conciliata: magis ſtipendii fuerat quam uo luntatis: ſciebat Alexander ſuum Piſaurum illo conſcio deditionis tempta tum: uicina omnia Pontificis ſuſpecta habebat. Non dimiſerat Pinus me moriam diſcriminis proximi. Redibat in mentem Iulius ſuę cum Roberto neceſſitudinis. Iam minores uicarii: ex quibus totus pene conflatus erat exercitus: propriam ſortem in ſorte eius quem oppugnabant contempla bantur Veneti porro a quibus ſtatim Pontifex factus Rauennam repetie rat: Ceruiamq; uicinam: nonmodo creſcere illum in flaminia moleſte fere bant: ſed præoccupatum animo iamdudum Ariminum eripi noſtris armis ſupra modum dolebant. His igitur tam iniquis conditionibus inchoatum bellum hunc anni exitum tulit: didicimuſq; incommodis noſtris: id quod ab initio ratione parum expendimus. Ex ea fuga qui ſuperfuerāt: Ceſenam ſere receperunt reducibus ex omni numero: nō totis duodecim turmis. Fede ricus uictorem cum præda exercitum noctu reduxit in caſtra: ac mane diei ſequentis conquiſitos diligenter captiuos deduci imperauit ad ſe. Quibus iactandę uirtutis: ſimul & in Pontificem obſeruātiæ cauſa negari inquit nō poteſt. Externa pugna protinus debellatum eſſe. Amiſſa ſigna. Impedimē ta & caſtra direpta. ſatis id ꝓbatur: Voſq; apud me captiui plane id ipſum docetis. Arma ueſtra equoſq; : & ſarcinas noſtri milites habent. Ea q̄ iure belli Vincentium ſint adimere illis: ut uobis reddam non poſſum. Quod poſſum hoc præſto do libertatem. Et ſine fide in me non militandi liberum reditū. Hunc honorē haberi ſociales Pōtifici uolunt: hūc ego alūnis eccleſie īpēdo. Redite ad ueſtros cū uultis. Sine fraude id licet. Ita attributo ꝓſidio in tutū oēs reduxit. Cū uero non tā diſciplina: q̄ ludo noſtrę militiæ ſoli qui ſtipendia faciūt armorū tm̄: atq; equi dāno redimant ſe: pecunia aūt cęteris

imperetur:ēt plęrosq; tales:q̄ subditi nostri essent immunes abire permisit. Hæc aduersa pugna Paulo nunciata animū eius ut par fuit tristicia affecit uidentem uno belli casu tantum stipēdii frustra insumptū liberumq; Ariminum factum. Se aūt tot iam socialium contentionibus amissa æstimatione confusum confirmatus tñ post paulo litteris Venetorum: qui magna oīa de sua republica promittebant: colligere se ipsum afflictumq; exercitum reparare instituit: ac primum licet pecunia affueret parcere tñ conditæ uolens: a clericis & mensariis: ciuibusq; Romanis descripta cuiq; sūma mutui causa accepit. Porro aūt familiaribus Cardinalium equilibus certum equorū numerum imperauit: quos in amissorum supplementum mitteret ad Quæstorem: quæ res & in sermonem omnium uenit: & nec tam instaurandis copiis profuisse: q̄ nocuisse ad opinionem est uisa. Si quidem non esse unde ea fierent: nostram inopiam arguebant: Habundare cum alienamq; Archam exaustam mallet q̄ suam angustum animum indicabat: non ualentem. cum tempus est: ad tuēdam dignitatem parta proferre. Dum hæc Romæ aguntur Robertus interim pręsenti fortuna usus: recepto per deditionem Mo- lazano: ad cætera recipienda curam intenderat: ac primum maioribus a se retrano acceptis copiis: castella nonnulla Ariminensis agri inclinatis ad defectionem animis in suam fidem traducit: ad Scutulum uero ut uentum est: habito iam oppido: oppugnare arcem adortus est: quæ peditū nostrorum præsidio tenebatur. Sed ea cum defendi cōmunitione operum: & loci diutius posset: præfecti ignauia septimo oppugnationis die est dedita. Mondainum inde pergebat agri pene totius caput i colle edito positum. Sed nostrorum plures illuc statim post pugnam missi ad custodiam: uix horis tribus ante per amicam arcem recepti: q̄ ab oppidanis fuerant recusati illud hostiliter diripuerunt: inito hoc incepto Robertus conuerso in fauensem itinere: uno excursu certantibus ad rebellionem aratoribus totum agrum in ditionem redegit. Inter hæc Hercules Estensis manu turmarum .xv. pedi- tumq; ad mille quingentorum a Venetis missus Cesenam peruenerat. Nostri etiam multi partim collecti ex fuga: partim ex detrimento recreati me- diocrem iam exercitum fecerāt. itaq; tam procliuem Roberti successum sustinendum Quæstor ratus: suadebat Venetorum legato qui erat in castris summumq; habebat suorū imperium: ut ad Archangelū castra proferrent. Pertinere eam propinquitatem aiebat: ad muniēdam de accepta clade opinionem: quæ ubique maxima habebatur: & ad retrahendū a sollicitandis populis indefessum illius studium. Sed cum in longū duci consultationē uideret: orat Ioānem Baptistam Toparchā Romanū insignis animi iuuenē: ut cum turmis equitum quatuor: fanum si possit irrumpat: consistere in eo

articulo fortunam rerum omnium monstrat transeundum illi inter Arimi-
num & castra hostium erat. Nam in mari id fieret nauigandi mora: & immi
nens periculum non permittebat: igitur audacia usus intempesta nocte ci-
tato cursu: iter sub ipsis moenibus egit: atq; ad fallendas custodias inuoca-
tionem feretranorum conclamans: sine detrimento fanum peruenit. Quam
rem & ignominie sibi Federicus: & damno immenso ascripsit Robertus:
rursus autem cum Venetorum copie: ad procedendum uehementius urge-
rentur futurumq; illarum culpe uociferaret Antistes: quicquid incommodi
morando esset acceptum detexit tandem legatus coactum in utrunq; sub
sidium non moturum se inde prius dixit: q̄ turmae sex reliquae quae aduenta
re dicerentur adiunctae caeteris essent. Quo ille itellecto simul q̄ de Rober
ti successibus nuncii quotidiani urgebant: pedites quingentos inter quos
praetoriani sui erāt nauigiis raptim imponit: ipseq; cum iis e portu Cesena
tium soluit. Cum uero intendente iam nocte in conspectu esset Arimini: or
ta subito tempestate propulsus in altum est: & ad diuersa reliqui dissipati bi
remis in qua uehebatur: in portum unde exierat uehemēti euro reiecta est:
caetere ulteriorem oram Dalmacie tenuerunt. Sequenti igitur nocte tran-
quillo iam mari eodem cursu reuectus incolumis fanum peruenit. De caete-
ris quos eo in loco non reperit: cura erat non mediocris ac timor: ne uideli-
cet uis procelle aliqua hiberno iam ad nauigādum mari miseros absorpsis
set. Sed biduo post in eūdem portum appulsi fatigati fame: & fluctibus soli
citudinem hanc ademere. Robertus ut illatum fano equitum primo inde
peditum prȩsidium sensit: cumq; eo Antistem esse: Mondauium non igno
bile oppidum: q̄ spe deditionis magis q̄ oppugnationis circumuenire iam
coeperat deserit. Protinusq; ad mondainum obsidendum regreditur fiducia
Federici propinqui: qui apud Ceresolum ad eam diem moratus ad proxi-
mum Crustumium retulerat castra. Laurentius uero communito iam uali
dius fano Cesenam redierat caeterorum sollicitus. Iterum nouis fatigationi
bus a Veneto contendebat: ut ad Archangelum procederēt copiae. Quam
ad rem: & tutissima castra ostendebat: & copiam omnium rerum quae illuc
importari sine periculo possent. Addebat magnum operis fructum grati-
amq; ingentem Pontificis: qui doleret id ante non factum. Sex quas nuper
causati essent absentes turmas iam aduenisse. Causarum amplius nil super
esse. Si manere in fide foederum uellent: hanc necessario tempore operam
impendendam. Quo enim pacto expectari ab eis posset discrimen pugnae:
quos iter non longum: & tuta castrorum mutatio tantopere grauet: prae-
stent laborem hunc leuem Romanae Ecclesiae: tarditatemq; praesidii: quae
plurimum nocuit: uno hoc non magni incommodi obsequio pensent: his

atq; huiusmodi cum iterarentur quottidie: tandem ille uictus Quaestori q̃q̃ grauate assentit. Postridieq; in castra iam communita omnes commigrãt. Eius facti fama cũ ad Federicum esset perlata: ad cętera opportuna hoc ẽt primis nunciis attulit. Vt multa ille suspiciẽs ab Mondaini obsidiõe statim Robertũ ad se aduocarit. In quem abeuntẽ nostri qui intus ad pręsidiũ erãt sub horam colligendorũ ĩpedimentorũ delati plęnisq; direptis ĩsugam pene conuerterant: uertissent protinus nisi medio in itinere posita castella Laodecium atq; Gridolfum illi sic laboranti se dedissent. Ad Federicũ reuersus cũ dies aliquot in castris fuisset receptis iam circiter quadraginta oppidis perfidia expleta Ariminũ lętus contendit. Ipse etiam Federicus satis ea estate ad laudem securitatemq; actum existimans: q; hiems matura iam esset: nullaq; his in locis haberetur pabuli copia hostes etiam moliri nil uiderentẽ militem in hiberna deduxit. Parte copiarum ad custodiam receptorum iussa considere. Hibernãtibus iam socialibus cũ nostri expeditionem nõdum dimisissẽt fama quedã metu auctore iter rebelles ẽ suscitata: Duces nostros per eã occasionẽ ducturos eẽ ad eos iamq; & tormenta & scalas cęteraq; id generis ad oppugnationẽ parata. Pertinere ad ulciscendã rebellionem cum conatũ putabant. Quãobrem pręfecturae pene omnes illorũ locorũ clam miserant ad Alexandrum: qui tum Pisaurum reuersus erat facti penitẽtiam nunciantes: culpamq; perfidię reiicientes in paucos: quos prĩ e Roberto ac uictore sequi necessarium fuerat. Paratos nunc esse si receptum ad ueniam habeant mox: ut ammonuissent exercitũ praesidia cum oppidis dedere. Eam ille rem diluendi aliquo facto dedecoris cupidus (suam enim ęstimationem non tantum alienam fortunam offensam uidebat) illico Antistiti indicat: credibilemq; & factu facilem docet. Is Neapoleone & Venetorum legato pręfectisq; in consilium aduocatis indicium Alexandri proponit primusq; omnium suo iudicio urgendam occasionem pronunciat. Quando Alexandrum subiectam rem oculis habentem ita suadere intelligat: & dispartitis per longinquiora hostibus nullius periculi opus summi autem momenti eẽ appareat: in eandem sententiam Neapoleo praefectiq; omnes concedunt. Venetus tantum mentis suae Reip. conscius: q̃q̃ incepti utilitatem cognosceret addubitare tamen primo se dixit: deinde cum rationibus premeretẽ negauit sine uoluntate senatus ausurum se esse aliquid quod tam periculo q̃ spe plenum uideret in hanc contradictionem adductare Troylus ex praefectis eorũ unus de cõsilii snia Venetias ad explorãdã optimatũ uolũtatẽ ire est iussus: ab iis p eundẽ ĩtegra deliberatio ad legatũ reiicitẽ. is tandẽ uel q; ita tũc iudicaret uel q; ĩ finẽ ꝓpositũ publicũ reseruaret: Quęstori cõsentir. oium decreto mittitur ad Alexandrũ Monetur ut ad certã diẽ pręstoletur

exercitum cõmeatus interim cęteraq; ad oppugnationem necessaria prępa ret appetente condicta dierum iam ex Piceno magnus frumenti numerus esset conuectus: molita cibaria prompta haberentur machine uero plures collatę essent unum in locum: Parem in exercitu diligentiam ad expediẽda cætera Laurentius adhibuisset. iterum Legatus profectionem recusat. In ꝓ ximo esse Federicum dicit cui facile sit illico colligere copias: & uel se iterũ profligare: uel obsessis uiis reditum ad castra intercludere loca ad quæ ducẽ dum sit uacua pabulis nunciari mentem non eam rebellibus esse quam ad nos eludendos nunc pręferant. Non adducturum sine causa se in summum periculum fortunas Reipublicę suę. Porro autem præfectos eius minores q bus cõmunicasset iam omnia profectionem palam damnare uelle: se eos ad duci in consilium: atq; audiri quodq; maior consulentium decreuisset nume rus: pro deliberato id accipi. Quæstor summo dolore hæc audiens placabili tate tamen traducere illum in sententiam laborabat monstrans nil horum timendum esse quod diceret: nec rursum in tot hominum consilium addu/ cendum: quod & arcanum: & paucis notum esse expediret. profert litteras Alexandri: alias itemq; alias etiam illa hora acceptas quibus certam dedi tionem cõfirmat dierumq; ad summum octo futuram occupationem testa tur. Perseuerante Legato ut minores quiq; ordines audirentur turbatior iã factus Antistes: quid inquit sic agimus o legate? An non præstat palam id dicere? Vestrum uos negocium agite adiumento Ecclesiæ esse non uolui mus. Exploratum habeo singulos ordinum tuorum a te seorsum istructos quid consilii proponere habeant. Non suam illi sententiam: sed tuam uolũ tatem aperient: atq; ut scias nil horum ignorari a me: ex iis unus indigne fe rens mentiendi necessitatem a te sibi impositam: artificium homo tuum mihi detexit. Sub hæc uerba: cum ille uultu conscientiam arguente taceret admirarentur autem qui aderant: ad Neapoleonem conuersus eundum tu inquit Neapoleo censes: cum eundum ille assereret: & tu ait Hercules idem ne sentis? eo quoq; affirmante. Eadem interrogatus Pinus tacere q̃ non idẽ cum Legato dicere maluit gratiam uidelicet secutus non conscientiam. Di cere posthæc iussus Troylus maioribus argumentis in Quæstoris senten/ tiam cessit. Quorum orationem ille excipiens: & uobiscum ego eundum pronuncio. Deumq; & uos Duces contestor præstitisse me Romanæ Sedi quod debeo immunemq; esse damni huius quodcũq; differẽdo accipitur. Ita dimissum consilium est. Legatus tertio ab his contentionibus die in Rauennatem Foroliuiensemq; ad hiberna reduxit exercitum turmis tan/ tum quinq; cum mille peditibus in castris reductis: ea castra Archangelo oppido pene coniuncta iis munitionibus erant iam constituta: ut tutissimũ

cómodiſſimumq; hibernorum opus præſtarent: Ariminumq; a miliario pe
ne quinto obſiderent. Duxerant in circuitu latam duodecim pedum foſſam
depreſſam octo. Ad cuius labrum interius tantę altitudinis aggerem ual-
lumq; adiecerant: ut longurio militari pettingi ad ſummum nó poſſet. Fre
quentes etiam turres: & propugnacula totismunitionibus ſup induxerant.
Quorum omnium materia fuit uimen recens ſtramenq; contritum: tigna
quoq: ac uiciſſim his aggeſtitium ſolũ & feſtucatum: ut terra materiã con
tineret: materiã terra ab incendio tutaretur.

Iacobi Volaterani Cardi. Papienſis cómẽtariorum liber ſextus.

POſt hęc ad continuandum de Georgio Boemorum
Rege iudicium cura intendi eſt coepta: cuius initium
ut graue propter regium nomen eſt habitum: ita exi
tum eius magnę bellorum contentiones ſunt conſecu
te. A Viclephitanis autem hereſibus tota cognoſcẽdi
eſt ratio inſtituta: quibus ille immerſus cum monita
Romani patris ſpernebat: tum cõſenſoribus perfidię
aderat: tum uero fidelium: qui in regno ſupererant nunc hunc: nunc illum ui
aut fraudibus opprimebat. Errorum initia ad tenenda planius reliqua ex
commentariis nonnullorum: quæ in manus uenere ſunt repetenda. Qui in
conciliis: & apud Boemos uerſati magnam ipſi partem earum: quę ſcripſe-
runt uidere nobilis Boemus ſtudiorum cauſa ut fit Exoniam brytanniæ ci
uitatem profectus cum noſcendi cura doctorum noſtratium multa in ma-
nus aſſumeret etiam incidit in Ioannis uidelphi libros: quibus de uniuerſis
titulus erat eos more humani ingenii ad deteriora plerumq; labentis cum
illico adamaſſet: mox deſcriptos expletis ſtudiorum temporibus in Boemi
am intulit. Inter eos complura erant uolumina quibus in ciuilem Eccleſiæ
poſſeſſionem: atq; adeo in totum hodierni ſacerdotii genus maligne diſſe-
rebatur. Ipſe uero aſſidua lectione omnium plane inſtructus ad querẽdos
diſciplinæ aſſertores cogitationem conuerterat. Regebãt per id tempus ſtu
diorum ſcholam in ciuitate Praga regni metropoli theutonici nominis do
ctores: uiri graues: & commendatione ueritatis inſignes: hos non æquo ani
mo ferebant Boemi: dedecori aſcribentes apud extemos homines domeſti
cum magiſterium eſſe. Itaq; nobilis: quem dico facultatem hãc ferendi ma
li primam nactus: cómunicare importata dogmata coepit iis potiſſimum
quos theutonum odio teneri acrius cognoſcebat. Inter eos erat alter Ioãnes
ex luco Hus: unde & huſitis nomẽn fuit humili quidẽ loco ſed non ſpiritu
natus: qui dialecticis eximie inſtitutus lingua etiam exercitata & celeri: cũ
peregrinas opiniones ad diſputandi iactantiam adamaret facile conſenta-

nec ingenio uanitati adhęſit. Igitur quottidianis contentionibus uexare ab
his libris magiſtros: ſperans acuminibus nouis dogmatis illos confuſos ma
giſterio ſponte ceſſuros. Sed ea res cum parum conatui reſpondiſſet (ma
gna enim ueritatis eſt uis) aliud oppugnationis genus eſt cogitatum.
Regnum tenebat eo tempore Vincilaus Caroli Cæſaris filius publico
rum omnium negligens: atq; ita uoluptatibus deditus: ut de paran-
da tantum menſa illi eſſent conſilia. Hũc adeuntes nouæ hereſis aſſertores
dolere ſe aiunt adminiſtrationem ſcholæ Boemicæ apud externos eſſe. Ar-
gumento eam rem fieri: uel non ſane ſentire Boemos: uel regendi eſſe igna-
ros. Horum utrumlibet ad ignominiam gentis ſuamq; qui illis præſit haud
dubie pertinere. Proinde æquum cenſere: ut ad exemplum ſcholæ Pariſiorũ
ipſi quoq; regendi curam aſſumant. Ea res ab ignauo Rege facile impetra
ta principatum magiſterii theutonibus abſtulit: quam illi iniuriam non fe-
rentes profectionem inter ſeſe iureiurando confirmant: atq; uno die duo mi
lia ſui generis Praga abiere: quos & tria alia mox cõſecuta apud Liziſcam
Miſiæ Prouinciæ ciuitatem trium inde dierum itinere ſcholam nouam inſti
tuere. Ita Boemis horum diſceſſu ſua libera manſit. Adminiſtrationem aũt
eius Ioannes Hus non difficile eſt aſſecutus: cuius ad doctrinę opinionem
uitæ quoq; continẽtioris accederet cõmẽdatio. Edificauerat per id tempus
pragẽ homo prædiues Mattheo Matthieq; Apoſtolis non ignobilẽ ædẽ
cẽſumq; addiderat: ex quo duo eccleſiaſtici ordinis alerentur: qui quaq; die
uerbum diuinum lingua Boemica prædicarent. Horum alter cum electus
Ioannes Hus eẽt adienſq; officium plenis ſubſellis audiri ſe cerneret: & di
ctis fidem haberi opportunitatem ratus ad ſpargendum in plebe uirus: quo
ante ſcholam infecerat paulatim proferre ex uiclephitanis libris: quę popu
lariora uiderentur dogmata incepit: atq; illa diſputationibus confirmare:
nonnunq̃ inter contionandum dictitans contineri eis in libris omnium ue
ritatem & optare ſe poſtq̃ uita exceſſiſſet eum in locum migrare ad quẽ Vi
delphi anima peruenisſet: quam & ſancte uixiſſe ſciret: & in celeſtibus age
re non dubitaret. Ducem hunc ac quaſi ſigniferum clerici ſtatim ſunt con
ſecuti: partim qui alieno ære grauati erãt: partim quibus ab impuritate uitę
correptio eſſet timenda: putabant frequenti conſpiratione acceptæ in po-
pulo hereſis diſcriminbus ſuis liberatum ſe iri. adiuncti hiis non pauci erãt
doctrina clari: qui per nimium angebantur dignitatem ſe non poſſe in eccle
ſia aſſequi. Potiſſima autem ſacerdotiorum ad eos ſolos deferri: qui & ſi no-
bilitate præirent: uirtute tamen poſteriores longe uiderentur. Oblatrare er
go ii omnes in ſacerdotale miniſterium orſi ſunt: corrupta omnia prædican
tes: nec quicq̃ ad ueri ſalutariſq; inſtituti normã ſeruari. Plane uero ab eccle

sia se adiungentes uidelphitanę perfidię adhesereteuius si quis eam nosse cu pit haec ferme uulgata sunt capita. Romanum praesulem reliquis Episcopis parem esse: sacerdotum nullum haberi in gradu discrimen: uitae meritis non dignitate illos excellere. Animas cum e corporibus excesserint aut in aeter nas poenas incidere: aut ad perpetua gaudia euolare: purgatorium ignem nullibi inueniri: orare pro mortuis uanam rem esse: atq; auariciae sacerdota lis inuentum. Dei sanctorumq; imagines ubiq; delendas: palmarum aqua/ rumq; religionem ridendam: mendicātium ordines a Diabolo inuentos: sa cerdotes omnes pauperes esse debere oblata tantum stipe contentos: libe ram patere uiam cuiq; ad uerbi Dei prędicationem: peccata mortalis culpe etiam uitandi maioris incommodi causa ferenda non esse: cum qui illius re us sit nullam ecclesiasticam sęcularem ue dignitatem licito possidere paren dumq; illi non esse. Confirmationem quoq; & unctionem extremam inter sacramenta non cōtineri: alternae nostrę cōfessionis fructū nullū censendū: sufficere Deo tantum quę peccata sint cōfiteri: baptismum ex fluuiali aqua sumendum: nulla sacri olei confusione ammixtū: cymiteriorum inanē usum esse & quęstus causa repertum: non referre quacunq; humo defuncta cor/ pora condantur: templum Dei late patens ipsum mundum esse: coartare maiestatem eius qui coenobia: qui templa: & sacella īstituunt tanq̄ in iis ad sit propitior Deus Vestē sacram & uasa sacrificii momenti nihil ad cultū af ferre: quocunq; in loco: quocunq; in tempore sacerdotes dominicū corpus posse conficere: petentibusq; offerre: ad quam rem uerba tantum sacramen ti sufficiant: auxilia insuper sanctorum cum adiuuare nos nequeant inaniter implorari. Eorum celebritates uelut uanas occupationes protinus abiicien das: nullis diebus nisi tantum dominicis cessandum ab opere: deniq; in ca nonicas septennarum horarum laudes sacerdotibus debitas: siue hęc cantu siue uoce aeduntur inutile opus reddi: in ieiuniis quoq; ab ecclesia institutis nihil meriti nobis repositum eē. Tempore nascentis īsaniae huius praeerat pragēsi ecclesię Sbinico quidam claris apud Boemos parētibus ortus: sed non minus religione q̄ nobilitate insignis. Is acceptis quę fiebant occurre re antecupiens: q̄ late incendium uagaretur libros huiusce doctrinae accura te conquisitos deferri ad se imperauit: quos in unum collatos adhibito prius doctorum consilio publice concremauit supra ducenta uolumina ea fuere pulcherrime ex scripta tegmentis sericeis bullisq; aureis locupletissime ador nata: adeo iam noui dogmatis amor preciumq; increuerat. Ioanni autem concitatori pestis prędicatione est interdictum minis adiectis nisi a uulgan dis erroribus post ille abstineret (medicina sane ad magnitudinem morbi lenior q̄ oporteret) etenim Praga excedens ad natalē uicum Hus scillico

contulit: ubi permittente Thoparcha his erroribus iam cōtacto conuocare ad se multitudines cœpit: & uim præsidis lamentari ex consuetudineq; sua docere: multa in Romanum Pontificem: multas in reliquos ecclesiæ præsules maledicta coniiciens: quin ut popularium animos consentaneis disputationibus arctius illigaret: aiebat nō alio iure deberi sacerdotibus decimas q̄ elemosinas. Liberum cuiq; esse dare ea si uelint ac retinere. Nondum autē de sacramento altaris error irrepserat: sed attulit nouam pestem Petrus ab Drasensi oppido Misnę: ex hiis unus qui paulo ante cum theutonibus Praga excesserant. Is enim pro Viclephitano iter suos cognitus proindeq; a ciuibus pulsus Pragam repetiit commune ac tutum hereticorum asylū: mox etiam ad tollendam inopiam litterarium puerorum ludum instituit. habebat eodem tempore prædicandi opus in æde Michaelis Archangeli Iacobellus quidam doctrina & religione inter fideles celebris coq; in opere assiduus: hunc aliquando Petrus solus adortus mirari se aiebat doctum & sanctum uirum: cui sacri codices quottidie essent in manu quiq; plebem istruendam cœpisset: non aduertisse inueteratum in cōmunicando errorem: quo tamdiu laborasset ecclesia. In ea enim sub panis tantum specie ministrari populos sacramentum: Cum apud Ioannem Euangelistam misteriorum Dei reuelatorem sub uini quoq; assumendum monstretur dicente illo nisi manducaueritis carnem filii hominis & biberitis sanguinem eius: non habebitis uitam in uobis. his atq; aliis sæpe persuasus Iacobellus: perquisitis sanctorum codicibus Dyonisii præsertim ac Cypriani cum laudatam apud eos communionem calicis inuenisset: nonmodo ipse monitori Petro assensit: sed ut idē sentirent cæteri publice suadebat. Quam ab causam ob rectoribus prohibitus est illic prędicare: sed ille ad maiorem ecclesiam conuolans: ibiq; pestilentię liberam orationi cathedram nactus populum monebat: ne deinceps communionem calicis: sine qua salus esse non posset negligerent accipere illum ipsi inducerent animum & ministrari a sacerdotibus postularēt. Huic heretici illico omnes assensere leticia affecti q; auctoritas tandem una suorum dogmatum esset inuenta: & fundamentum euangelicæ legis habēs: & inscitiam Romanæ Sedis conuincens. Hanc pestem haud sane læto animo intuebatur Rex: uerum familiari uictus desidia: qua æque omnia labebātur debacchari ipune sinebat hereticos. Solius Sbinconis erat oīs cōtentio: qui ubi nullum in Vincislao præsidium sensit: se autem aduersus tantum impetum parem non uidit: ad Sigismundum Hungarorum Regem cōfugit obsecrans ut negligentia fratris nō sineret in Boemia labefactari ortodoxę fidei sacramēta: se quod in eam diē potuisset muneri credito impendisse: non esse iam anguste potestatis tam corroborati mali censuram: maiori uindice

ad reducendam sanitatem opus uideri: nisi ab eo subuentum sit: Boemicam ecclesiam haud dubie mox ruituram. Dat fidem Sigismundus uenturum se breui ad fratrem: chatolicamq; omnem rem in pristina reducturum. Verũ dum aliis itentus curis diem ducit ex die nec promissum implet: Sbinco interim tædio expectatõnis apud Posonium Hungarie ciuitatem uita est functus. Sigismundus in sufficiendo præsule eadem qua in eundo negligentia fuit: Albicum quẽdam Boemum pręfici impetrauit medendi arte quã erat professus sibi acceptum. Is cum extreme auaricię esset: de que domesticis tantum curam susciperet contemptui habitus augende potius q̃ tollẽde heresis materiam præbuit. Lacerabat ea tempestate Romanam ecclesiã Ladislaus Neapolitanus Rex armisq; omnia peruadebat. aduersus hũc uelut exitialem summis rebus hostem Ioannes Pontifex uigesimus secundus huius nominis publice bellum decreuit uulgata etiam peccatorum remissiõe his qui ad tutandum ecclesiam arma sumpsissent. Id decretum ad omnes ecclesias circummissum cum in Pragensi etiam solemni more recitaretur tres sordidę artis homines heresum sectatores illo audito magnis uocibus illico acclamauerunt Ioannem Papam haud dubie Antichristum esse qui in christianos crucem decerneret. Hos senatus qui ex sanis forte constabat rapi a contione in carcerem iussit: tanq̃ mox uiolatæ Romanæ maiestatis supplicium luituros. Sed populus sumptis armis haud dubie uim illaturus si non redderentur: compopulares suos repetebat. placatus tamen grauiorũ oratione: qui comprahensorum uitam in tuto esse aiebant tumultu sedato domum discessit. De illis tunc clandestinum est sumptum supplicium. Sed eorum sanguis cum extra prętorium per ima clausæ portę deflueret: facto ide supplicii indicio: iterum magno impetu reuolat & interemptorum corpora non sine lamentationibus tollens tegumentis aureis inuoluta per omnes ecclesias ciuitatis circumtulit identidem clamans. Isti sunt uiri sancti q pro testamento Dei sua corpora tradiderunt. deniq; etiam in sacello quodam ad id opportuno uelut martyꝝ reliquias aromatibus cõdidit. Dum hęc Prage aguntur concilium interim ecclesię apud Constantiam Germaniæ totis ex nationibus congregatur in eo cum Boemica res introducta esset referreturq; quanto contagio uicine gentes laboraturæ mox uiderentur nisi iterim sanitatis aliqua ratio haberetur: cura ingenti patrũ mentes affectæ sunt agitantium inter se quo nam maxime modo tolli hæc malorum initia possent. Affuit his necessitatibus Sigismundus Imperator suasitq; Ioãnem & Hieronymum ad synodum euocandos: qui cum doctissimi Boemorum omnium atq; heresum Principes haberentur: tum uero decepti populi Duces uenerunt uocati ambo nec tam ut in noua doctrina quid sani esset insani

ue agnoscerent quam ut sua concilio ostentarent. Auditi diu frequenti con
sessu sunt. Ioannes aetate ac nomine maior erat doctrina & facundia Hiero
nymus superabat. Posthaec delegere ex quacunq; natione diuinae legis inter
pretes: qui illos ad sanitatem reducere conarentur. Ii cum multis discepta-
tionibus plane iam docuissent eorum dogmata sanctis traditionibus non
consentire: castis quoq; moribus etiam contrarias esse: tum uero per uincu
lum christiane charitatis rogabant: ne supra ecclesiam contenderent sapex
re: peregrinas opiniones magni discriminis esse: in quibus tenebre mētis ob
tentu lucis reconditae tenerentur. praeclara illis esse ad obsequium Dei sum-
me opportuna ingenia: non sinerent Viclephitanis ea erroribus obscurari:
corroboranda ecclesiae instituta: non sine fructu noua querenda: gloriam di
sciplinę in docendis non concitandis populis repositam uideri: posse eos si
uelint & meritum consequi: & ab ecclesia digna tantarum premia uirtu-
tum accipere: ponerent modo ut christianae humilitatis est inuentorum sup
stitionem: & sanctae congregationis iudicio cuncta permitterent. Mansere
in pertinacia ambo uictiq; rationibus uinci proposito noluerunt. Respon-
derunt uerę cultores se legis esse & discipulos Christi: Romanam ecclesiā
caeterasq; quę ubilibet per orbem essent a Sanctis Apostolorum institutis
praecipites abiisse: opes enim ac delicias cōsectari: dominatumq; i populis
& primas sedes deposcere: alere etiam canes: atq; equos: & sacerdotii prouē
tum omnem Christi pauperibus debitum per lasciuiam luxumq; consume
re: aut igitur nescire eos diuina mandata qui haec tuecantur: aut scientes indi
gne contemnere. His atq; huiusmodi cum proterue insisterent Primores
synodi desperata hominum sanitate amputanda membra iudicauerunt: ne
reliquum corporis contagione apprahenderet. Tulerunt frequenti con-
cilio in contumaces sententiam: concremandos igni eos esse cum non-
modo reciperent doctrinam Ecclesiae: sed damnarent etiam atq; etiam
contemnerent. De Ioanne prius sumptum supplicium est post de Hie
ronymo. Sed hic cum illustri admodum ingenio esset eloquentiaq; su-
pra Boemicam conditionem prope mirabili fecerat salutis suae omni-
bus desiderium: ut & temptari amplius disputationibus animum eius: &
suasionibus induci ad uitam placeret. Diu ergo admonitus diu rogatus cū
ab omni nostrorum pietate semper contumacia augeretur septuagesimo in
de die sortem consimilem subiit. non minor utriq; in perferendo incendio q̄
in tuendis erroribus pertinacia fuit. tanq̄ ad epulas sic ad supplicium laetis
animis perrexere: nullibi edita uoce: quae aut dolorem: aut sensum moestitie
indicaret. Ad Palum deligati ubi materie circumpositae immissus est ignis:
canere hymnum coepere tanta quidem cōtentione uocis ac firmitate ut flā

ma & fragor incendii uix intercoeperit. cineres exustorum ne ab discipulis i
ydolatriam legerentur in uicinum lacum proiecti sunt: qui tamen terrã om
nem supplicii summatim corrasam ueluti rem sacram in Boemiam pertule
re: ubi ex illo tempore Ioannes & Hieronymus pro martyribus habiti sunt
& diuinis honoribus consecrati. Post hoc iudicium maiorem in modum ir-
ritata hereticorum rabies magnis calamitatibus regnum afflixit: templa ce
leberrima catholicorum coenobiaq; operis cum uetusti tum admirandi: q
bus nil esse locupletius poterat direpta primo post incensa ac diruta sunt.
Ciuiles tumultus plurimi excitati: caedes innumerę nunc horum nunc illorũ
editae. Sigismundus etiam Vincislai defuncti frater atq; heres adito regno
Hungaros Germanosq; exercitus pestis depellẽde causa sępius cõciuit de
trimentis innumeris semper reiectus est. Eadem cũ legatus Martini quinti
cruce indicta bis esset conatus: bis turpiter cessit. Ex Viclephitana etiam he
resi aliae ut fit mox sũt deriuatae. Taboritarum: Orphanorũ: Adamitarum:
Orebitarumq; quorum nõ stulte modo: sed pudendę etiam fuere insanię. Si
gismundus tandem anno duodecimo post: cum procurante se congregata
iam altera Synodus Basyleae esset: quos armis haud quaq̃ poterat conditio
nibus reducere Boemorum animos statuit. Erat iam iter ingressus ad postu
landum Imperii coronam. Igitur primis Boemorum benigne admodum
scribit rememorans natione Boemum se esse: & nulli genti plusq̃ suae affe-
ctum: cupere illam q̃ amplissimam: & honoratissimam dici: cuius ẽt rei cau
sa ad accipiendam coronam Romam nũc eat: ut uidelicet Boemus homo
plaenum perfectumq; ornamentũ imperii insigne adiiciat: Basileae iam ope
ra sua inchoatum concilium scire: hortari eos: qui iamdudum audiri se de re
ligione optassent eo conuenire: ut cum matre sua Romana ecclesia idem sa
piant: atq; intelligant. Audituram benigne synodum quaecunq; afferre pro
suis dogmatibus uellent. Id curarent modo: ut consentaneis cederent: & ra
tioni non pertinacibus assentirent. agi non de terrenis sed caelestibus rebus
in quibus & uincere: & uinci utrobiq; uictoria aestimetur. Postremo etiam
admonet: ut redeunti sibi pacatum regnum conseruent: adiiciens non puta
re se Boemos eius imperium declinare: cuius auus pater: & frater apud eos
clementer regnauerint: quiq; non regnaturus alia lege sit q̃ & illi: & caeteri
christiani reges sint soliti. Eodem tempore Basiliensis quoq; Synodus eos-
dem hortata per litteras est: ut mitterent ad concilium qui fidei suę rationẽ
afferent docerentq; aut discerent quid in commune esset tenendum. Prae-
stare eos & conueniendi & differendi liberam potestatem. Excepta a Boe
mis haud quaq̃ cõsentientibus animis exhortatiões he sunt. Orphani & ta
borite quos diximus eundum negabant: Ioannis & Hieronymi propone-

bant exemplum:qui fide Sigismundi accepta & Cōstantiam profecti nihi lominus supplicium pertulissent.non esse iterum animas suorum multitudi ni obiiciendas:qui potestate uincerent nō ratione.Si quid de se cuperent alii in Boemiam uenirent ubi tuti ab incommodo essent. Nobilitas econtra eū dum prorsus aiebat:& nunc potissimum timendum negabat cum synodus hanc fiduciam præstet: Ioanni & Hieronymo nullam antea præstitam im pulsore tantum Sigismundo illos profectos. Tolerandos uero haud quaq̄ uideri:qui peregrinas de fide sententias nouosq̧ religionum ritus adinuenis sent: iidem uero inuentorum suorum rationem ecclesiæ chatolicę probare uel non possent uel nollent. Hæc sentētia cum a Maynardo nobilitatis pri cipe iuuaretur:qui excellere consilio putabatur tandem peruicit. Missi igi tur magno apparatu oratores quattuor sunt:hereticorū omnium primi:qui Constantiam ueniētes & benigne accepti cum rogarentur quæ nam eēnt in quibus a Romana ecclesia dissentirent capita errorum quattuor Regni nomine protulere:totidemq̧ qui illa tutarentur ex suorum numero delege re. Communicādum uidelicet necessario iis esse sub panis & uini specie qui saluos fieri se cuperent. Item lege diuina interdictum clericis omni ciuili do minio:prædicatiōnem uerbi Dei quibusuis passim permissam. publica de licta maioris etiam uitandi peccati gratia tolleranda non esse. Reliqua aūt in quibus dissentiebant (innumera autē erant) silentio præterire: uerit: (ut post est intellectum) ne in tanto consensu doctorum hominum probari nō possent. Contra hos oppositi ex synodo doctores totidem sunt īgenio ac uir tute præclari: qui falsis argumentationibus responderent. Disputatum est sine intermissione quinquaginta diebus multaq̧ utrinq̧ adducta. Tandem cum uicta Hussitarum præsidia malarum mentium more uinci nollet ꝓpo situmq̧ teneret temptari est uisum num priuatis alloquiis traduci in ueritā tis semitam possent. Plęrumq̧ enim quod disputandi non finit ambitio hu manitate facilius impetratur. Adhibita igitur omnia sunt lenitatis & beni gnitatis officia: sanitatemq̧ infirmorum quibus potuit modis reducere cha ritas studuit. Qua lenitate cum spes nonnulla boni prębita esset: maxime q̧ uie quedam ostendebantur: quibus in unitatem rediri: ambulariq̧ cum consensu in domo domini posset missi ab concilio in Boemiam legati sunt: cum magistratibus regni de his rebus acturi. Inter ipsa autem conuentorū tēpora dum adhuc penderent omnia Procopius Rasus ex iis unus qui pau lo ante legati ad concilium uenerant perditę audacię homo: uictoriisq̧ non nullis ad uersus chatolicos celebris collecto hereticorum exercitu Pilznam oppidum obsidere grauiter cœpit a solis fidelibus habitatum. Cumq̧ ope ribus undiq̧ circumuenti eo angustiarum adducti essent oppidani ut cedē

dum obsessoribus breui tempore uiderentur opem a synodo impendenti periculo postulauere. A patribus uero & si ærarium nullum eis esset: raptim tamen pecuniam in capita collatam ad Maynardum misere præcipuum & mittendę prius legationis: & accipiendorum post conuentorum auctorem: qui iam ad id ipsum delectu militum habito ducere in Procopium propera bat. Ille autem apparatu hoc cognito præueniendum ratus quinq; milibus passuum longe a Praga Maynardo occurrit. Erat eo loci per ampla: atque undiq; late patens planities. Obuię igitur munitiones primæ curruum: qui bus Boemico more contineri copie uelut castrorum uallo consueuere mu/ tuis obprobriis se inuicem excœperunt. Statuerat autem Rasus nisi occasio nem fors faceret prœlio non decertare. In animo erat Pragam recta petere: cuius partem potissimam: & sensuram secum: & aperituram uenienti non dubitaret. Sed Maynardi equites munitiones illius prætereuecti dum aper/ tam postremam munitionum partem respiciunt inter se cohortati magno impetu intra peditatum irrumpunt ad cedemq; discurrunt. hostes inopina to malo perculsi quod intra currus obuersatos ante eum diem equites non uiderint: quid agant nesciūt: quod erat tum ad salutem reliquum diffusis in omnem partem agminibus fugiunt: quos insecuti nobiles apertis campis depræhendunt cæduntq;. Procopius ubi iam retineri suos non posse terro remq; supra omnem exhortationem esse intellexit: in confertissimā May/ nardi aciem cum delecta prætorianorum cohorte inuectus aliquandiu ho/ stis impetum tenuit: multisq; interfectis propemodum restituerat prœliū: nisi multitudine illuc confluente undiq; circumuectus non tam cedendo q̄ uincendo fessus cum suis occubuisset. Per hunc modum Taboritarum Ce phanorumq; ex plebe collecti exercitus inuicti ad illud tempus cum scelera to Duce deleti sunt. Secundum hanc uictoriam Prage chatolicorum res fa cta superior est: & hereticorum audacia cecidit. Igitur legati post longas di sceptationes multo tandem labore Maynardo plurimum adiuuante perui/ cerūt: ut de tribus reliquis errorum capitibus Basyleæ propositis iudicio Sy nodi cōsentirent. Sic tamen ut ad solamen pertinacie dicerent etiam sine he resis crimine posse illa probationibus suis defendi. De calice autem cum ob stinatis multorum animis ne malorum fieret cōtinuatio hanc rationē con cordie iniere: qua nihilominus inueterata perfidia tolli paulatim tempore ui deretur. Ea huiusmodi erat Boemis ac morauis: q ecclesiasticam unitatem pacemq; seruarent: cumq; Romana sede cætera conuenirent liciturum post illa sub duplici specie panis ac uini. his uidelicet tantum qui cum usum ha/ berent auctoritate sanctę synodi communicare. An uero ex præcepto Dei sic fieri opporteret diffiniturum inde concilium constituturumq; æterna le/

ge: quod saluti fidelium necessarium æstimetur. Post quæ decretum si nihilo minus desiderio calicis tenebuntur Boemi morauiq; cumq; per legatos petierint: permissuram utiq; Synodum sacerdotibus eorum ut de illo iis tantum ministrent: qui & per ætatem sanitatemq; animi idonei sint: & sponte non coactione humiliati efflagitent. Lege adiuncta ut inter ministrandum palam plebi annuncient: non sub specie panis carnem tantum sub uini sanguinem solum: Sed sub utraq; Christum totum: & integrum contineri. Hanc reducendæ sanitatis formam conuenta illi postmodum uocauere huiusq; obtentum nominis: & tutati aliquando se sunt & nos oppugnare temptarunt. In concilio post modum sententiis omnium pronunciatum est calicem quantum ad laycos pertinet ex præcepto Dei non esse: moremq; sub specie tantum panis ministrandi populo: a sanctis patribus institutum: & sane institutum uideri: & seruandum ab omnibus fidelibus esse: nec licere cuiquam suo iudicio hunc declinare. Non petiere ex illo tempore calicem Boemis non indulsit Synodus ultro: a Romano etiam præsule tale quicquam nec postulatum est: nec comprobatum. Ipsi etiam qui ad omnem contentionem nostram conuenta uelut clypeum defensionis obiiciunt: illa eadem contempsere uerius q̄ non seruauere. Etenim pueris passim & dementibus non de pane tantum: sed de calice ministrarunt. Inuitos quoq; & non postulantes ad calicem adegere. Sacramenta Ecclesię & sepulchra publicos honores iis: qui illum uellent per iniuriam adimentes: de mysterio etiam tam panis q̄ uini nil plebibus iuxta condictum annunciauere. Postremo nec Romanæ Sedis institutis: a qua longe errabant in cæteris assensere: quorum omnium si præstita ab illis fuisset fides uix nunc post annum quadragesimum exorti mali ostenderentur uestigia. Iis uidelicet in renouata ætate defunctis: quibus tantummodo q᷑ usum iam haberent: calix esset indultus. Reuersus posthæc cum corona Imperii Sigismundus: quod hostes sui Orphani: & Taboritę ceciderāt in regnum receptus est. Quęq; cum Synodo conuenta erant benigne approbauit: totus ut uidebatur ad reducendam stabiliēdamq; ueram religionem animo spectans. Erat p id tps Heresiarcha gentis: qui & nunc ad pestem populi uiuit Ioannes quidā: cui ab natali Boemie oppido Rochezane cognomen est inditum: obscuris parentibus in summa inopia natus: qui ubi adoleuit ad studia litterarū se conferens tantū ingenio & labore breui est assecutus: ut presbyterio assumpto magnis inde contionibus uerbum Dei Pragensibus predicaret: & humilitatis ac continentie laudem popularem in populo assequeret. hic cū legatiōe Basiliensi ex quattuor disputatoribus unus tuendā suscepisset cōicandi calicis ptē: nec dimoueri snia ullis ꝓbatiōibus fuerat passus: & hāc uelut ꝓpriā

& i

æstimationis suę arcem perpetuo tuebatur. Conditionibus magnopere ad uersus: quæ paulo ante consentiente regno fuerant approbatæ. hunc igitur obtrectantem in dies ecclesiæ: & pacatam iam plebem ad tumultum sollicitantem: nō ualens Sigismundus uerborum promissorumue ulla benignitate auertere: perdere supplicio cogitauit. Sed ille mentis huius a quibusdā admonitus quibus contagii præteriti etiam erant uestigia clandestina fuga salutē quęsiuit: non multo ille post moritur relicto successore Alberto Haustrialium Duce genero eius: notissimæ cum uirtutis: tum religionis ac modestię Principe: qui regni parte maxima adita: Boemicam rem omnem nō satis adhuc quiescentem breui ad tranquillitatem perducturus uidebatur: nisi immatura mors cōcepta cōsilia interrupisset: natus illi est Posthumus Ladislaus: cui nimirum paterno atq; auito iure regnum debitum erat: tutelam eius uelut cōsanguinitate proximus Fridericus Cæsar Imperator suscepit: non tamen administrandum quicq̄ in Boemis putauit: tantum permisit ut ex suorum numero præsidem illic deligerent: qua ex re factum est ut nūc catholici: nunc heretici summe rerum præfuerint: aliquādiu etiam Maynardus: quem diximus regni gubernacula rexerit: Ad Georgium Pogebratiū tandem est uentum. qui Praga per insidias occupata Maynardoq; in carcere (ut perhibetur) enecato: administrationem primo inde regnum per uim fallaciamq; iuasit. Primis huius temporibus: & reddita hereticis ciuitas est: & Rochezana ab exilio reuocatus: magnisq; apud eum in honoribus fuit: qui cōfestim tanto adiutore fretus Pragensi Præsulatui se ipsum præposuit: consortibus suis ad arbitrium ministrans. His uel illis pro ut erat libido sacerdotia dans: atq; adimens. Infectos etiam uenenis regēdis curandisq; plebibus apponebat; sanos autem artibus opprimebat: nec erat apud eum antiquior cura: q̄ ut defensus error ciuitatem totam regnumq; comprahenderet: quam ad rem prompta ubiq; aderant Georgii adiumenta: alterq; alteri uicem præstabat: ut hic uidelicet quod dominatus ille quod sacerdotii esset plene ubiq; in populis possideret. Adulto interim Ladislao: quem Alberti Regis Posthumum diximus: de coniuganda illi adolescente coniuge inter Primates qui secum erant habebantur consilia. Virgines cum offerrentur complures: tantumq; coniugiū passim erat in uoto: sed nulla consensu oīum uisa dignior est: q̄ Gallorum Regis filia Margarita: cuius ætas forma: & indoles gloria etiam primi inter christianos sanguinis conuenire admodum pernimiū uidebātur. Igitur ad eā despondendā mittunt̄ legati primo: cōiugioq; impetrato oritur de loco ad nuptias eligēdo iter eosdē cōtentio. Hungari Budam ciuitatē: Australes Viennā: Boemi Pragā tātæ celebritati præferendam dicebāt; nutante eam ob causam Rege: & in quam partem incli

naret perplexo Georgius ad Danubiū:qua propinquior Vienne eſt:ſubito adeſt manu octingentorū expeditorum equitum comitatus nūciatq; Regi magnis de rebus ueniſſe:quas illi tantū notas eſſe expediat:monitus ut trāſmiſſo Danubio Viennam accederet.tutā ſibi eam ciuitatē ob publicas inimicicias eſſe negat:rogatus ut p nuncios quæ uelit aperiat:non alteri q̄ Regi archana ſua reuelaturū reſpondet:adiicit operæprecium eſſe tranſire illū eo tempore ad ſcire ad conſiliū dilata permultis non probatur tantū ſubditis permitti licentiæ:ut ſuū Pricipem ad ſe ire depoſcerent. Vileſcere eo modo regiam dignitatē:& illos fieri ſuperiores aiebant:Ladiſlaū Georgii mouebat auctoritas putabatq; arduū aliquid:& nec differendum afferri.Itaq; quanq̄ indignitatem cognoſceret:temporis tñ cauſa preferendum utile iudicauit.Inermis ad armatum profectus eſt:quē tria milia equitū ſtatim ſunt conſecuta:ciuiū uerius q̄ militum caſtris trans Danubiū poſitis medio iter utrāq; ſpacio tentorium eſt collocatum:in quo ambo ad colloquiū conuenirent:conuentū eſt diebus continentibus quattuor.Prima conuentione ſalutatus publice Rex eſt dignuſq; illi habitus honos.Duabus ſequētibus ſinguli tantum a ſingulis adhibiti ſermonū teſtes:quarto die ingreſſi ambo ſine arbitris tabernaculū:diu ſoli ſunt collocuti:quæ inter eos ſecreto illo ſint agitata in lucē tunc nō prodiere.Verum poſt paulo ex iis quæ accidiſſe cognitum eſt:patuit ſatis de profectione Regis in Boemiā actum fuiſſe: nec ſatis Georgio aſſenſum.Etenim ut digreſſi a Danubio ſunt:non tegens ſuā indignationem Boemus minitatus eſt multa:& in Morauiam irarum plænus iter conuertit.Ladiſlaus periculi rem eſſe uidebat impacatum illum dimitti:q; ſumma apud eum regni poteſtas eēt:& inquietum animum noſceret.Itaq; primos ex aula qui hominem conſequantur:ire illico iubet atq; ad ſe reuocare ſi poſſint.Si minus id ualeant facturum eſſe Regem:quę ille poſtulaſſet permitterent.In itinere inuentus:cum ad reditum induci nullis ſuaſionibus poſſet:quod proximum fuit de trāſitu:in regnum nuptiiſq; Prage celebrandis promiſſum accoepit.Quibus in Boemia nunciatis multorum animi ingenti leticia affecti ſunt:quod & regnum ſuum Regem lōgo poſt tempore uiderentur:nonnullis autem:qui interius hæc cogitabant uocatio hæc erat ſuſpecta uitæq; creduli iuuenis ab ambitioſo præſide metuebant: inter quos Ioannes Meneſteus ex ſanis nobilibus unus:Ladiſlao etiam ſcripſit:ſi quidem illi duæ ceruices eſſent ueniens ad Georgium: alteram Vienne relinqueret:qñ de altera periclitandū ſuo iudicio æſtimaret. hunc poſtea re itellecta Georgius p ſpeciē captādi cōſilii ad ſe euocatū capitali ſupplicio affecit. Nuptiarū igitur appetēte tpe cōpoſitiſq; iam ī Auſtria rebus:cuius curæ gratia diutius ibidē fuerat:magno apparatu in Boemiā profectus eſt.

Ad cuius fines Pogiebratius cũ omni nobilitate obuiam factus: Pragam il lum perduxit. Intranti ciuitatẽ primus Rochezana cum sacrilego sacerdo tum grege factus est obuiam: & cõposita oratione de aduentu in regnũ est gratulatus. Quo loco prima religionis sue adolescens rerũ prębuit argumẽ ta: qualiq; regnaturus esset aio indicauit. Vix enim illo dicente resistẽdo lo co identidemq; turbatis oculis pompã hereticã egre intuens: nec nisi admo nente sępius pręside: adduci potuit ut grãs ageret. hos inde praeteriens ubi ad collegia catholicorũ puenit ferentiũ sacra manibus: qui pro testamento Dei antea eiecti admisso Sigismundo nup redierant. Agnosco inqt hos Dei ministros simulq; ab equo desiliens; crucẽ quę offerebatur est osculatus: cõ salutatisq; oibus lęto uultu gratias egit pietatẽ sane ut Rege inclyto dignã sic in hereticorũ mentibus: qui contemptũ Rochezanã dolerẽt acerbis odi is conditam. Ad publica posthaec conuersus magnaq; aio agitans tres in primis legationes decreuit regni initio necessarias: ad Calistũ .iii. Ro. Ponti ficem: quę de sanando cõiungendoq; Ro. Sedi Boemorũ regno rationẽ ini ret. ad Federicũ Imperatorem nutritorẽ suum ob dissidentes Hungaros de pace acturã. Tertiã ad Carolũ quoq; Gallorũ Regem quę nuptiali pompa sponsã deduceret. Porro aũt comparandae ingentis alicuius in Turcos expe ditionis curã susceperat: qua tandẽ pelli Europa inimica gens posset. His igitur constitutis Romã iam ad fidẽ uniendam ibatur. De cõcordie formu la prope modũ cum Friderico conuenerat. Instruebant̃ etiã ingẽti appara tu Regie nuptie: ad quas conuenturi undiq; honoris grã: & Reges & Prin cipes erant: eisq; pfectis de expeditione concepta acturi. Sed hos tãtos cogi tatus: atq; has magnarũ rerũ curas: quae de Georgio & Rochezana iactata tunc opinionibus sunt interceperunt. Illi enim qui Ladislaũ dilexerãt nunq̃ suspectum ẽt ob diuersam religionẽ habebant ueriti ne in tanto catholicorũ concursu ipsi inferiores opprimi facile possent discrimen suũ scelere pręuene runt: dato qd Georgio in potestatẽ illũ habenti facile erat occulto Regi ue neno. Sederat pro tribunali Ladislaus ad exercendũ iudiciũ: quod de nobi litate iter Pogiebraciũ: & potentẽ quendã Morauũ erat: cuius rei cã: & ma gne inter utrũq; fuerãt cõtentiones: & alter alterũ in duellũ uocauerat. Illo die in facie adolescẽtis praeter solitũ fuit tristicia toto quę consessu uel trini mũ exhilarari uisus non est: sic ut praesagiũ exitii alicuius multi cõtenderint. dimisso concilio coenauit inter Proceres aulae sermone non ad leticiam epu larũ: sed quasi ad grauitatẽ curiae usus. In cubiculũ inde discedẽs cũ ad mul tam noctẽ uigilasset ex solitis ante somnũ ad Deũ oratiõibus surgẽs tumul tuari: & uehementer dolere stomachum dixit. Cui Boemus ex cubiculariis: qui coenato illi dulcissimas pro more obtulerat rapulas decumbe inquit:

& dormi. dolor omnis per somnũ abibit. Acquiescente Rege ac dormiente hora uix lapsa subito & angustia euigilans: iterum appellat cubicularium: crescere anxietatem: intollerabilemq; iam esse cõqueritur. Ille nihilominus somnũ dicere præsentissimam medicinam esse hortariq; ut illum resumat: ne ultra molestię cubiculariis esset plenus. mãsuetudine iuuenis uigilias su as glifcentemq; in horas dolorem in diem usq; perduxit. Prima luce accersi ri medicos iubet: & tantis doloribus subuenire. Illi uenenum subito agnoscẽ tes quod extremis rebus poterat attulerunt. Georgius etiam aduocatus cu biculum dolenti assimilis intrans percontari ex Rege pergit quid ita dole ret: quidq; illi tante pestis huius occasionem fecisset. Tum bono animo hor tari eum esse: & nil desperare. omnia ad salutem quæ humanis opibus con trahi possent illico affutura. Nil ad cętera respondens Ladislaus tantũ dissi mulato scelere pietati studens: quam deberi a se suprema ẽt hora putabat. Tuam inquit in me fidem Georgi dudum agnoui: per te Boemiam sum as secutus beneficio tuo usurum me diutius credidi. Sed Deo nũc aliter placet: moriendum mihi post paulo est: in tua manu futurum regnum non dubito. Duo a te moriens in solamen deficientis uitæ precor: alterum ut iuste præsi deas uiduis pupillisq; aliis: & tenues fortuna ne deseras: alterum ut qui me secuti ex Austria cæterisq; prouinciis sunt reditum ad suos sine incommodo habeãt. hoc te Ladislaus supremum munus deposcit: hoc ne abeunti neges per beniuolentiam in te suam testatur. Præmaturas curas respondente Georgio illas esse: futurumq; breui illum incolumem: & uiuum præstiturũ quæ mortuo persolui uelit a se rogante etiam ut desineret animo agitare: ne loqui quę aliis: non minus q̃ sibi tristia essent: iterum Rex apprehensa dex tera eius. Age inquit Pogiebrati sponde quod cupio: & morientem assensu tuo solare. Si feceris quæ te sum obtestatus Deum uiuẽti tibi adiutorem pa rabo cum ita uixerim: ut ad gremium eius ascensum mihi futurum confi dam. Non potuit in sceleris etiam conscientia cõtinere lachrymas Geor gius eidem protinus dedit quæcũq; postulasset facturum. Ab his obtesta tionibus discedente illo introducti statim sunt sacerdotes: & sacramenta fu turi uiatici persoluta: ornatum omnem suum Ladislaus qui plurimus erat Pragẽsi legauit ecclesię. Poposcit etiam comam germanico more ad hume ros ꝓmissam: quę miri decoris erat: ne quid uanũ uiuenti adhuc superesset ab scindi. ad extremũ uero deductus: ubi trahi ęgrã aĩam sensit sacrũ cereũ ac cẽsum poposcit: & mãu ꝓrehẽdit idẽtidẽq; imaginẽ Christi crucifixi ituẽs orationẽ Dominicã inchoauit in finem perduxit. Pronunciatis uero ultimis uerbis quibus nos deposcimus a malo liberari: sine ullis angustiis illico ex pirauit. Veneno quesitã hãc mortẽ medici Theutones quibus pręcipua

semper fuerat Regis cura in Austria reuersi non siluere palam testati sunt uocatos se mane ad Regem: perspicua statim ueneni argumenta uidisse: neq; id ausos cuiq̃ preterq̃ lauguēti illi aperire:ne uidelicet apud alienos eorum in se irā:ac uim ,puocarent:quorū scelere machinatus esset interitus. regi aūt ut clam indicassent respondisse illū:non ignorare se toxicū datū: & scire qñ ac per quē datum:sed uirū imperasse silentiū:ne ad suā illorū quoq; mors adderetur. Senatus certe Viennensis ubi iis auctoribus increbrescere famā hanc nouit timens Boemorū in se ferociā concitari multa interminatus tacere medicos iussit. Georgius ea die quæ mortem Ladislai & pompā funeris intercessit conuocatis in Curiā regni Proceribus præsidatū suū interitu Regis haud quaq̃ finitū edixit: usq; ad proximū Iunium ex diplomatibus habitis continuare præfatus est. Tenenti arma cum nemo aduersatus esset Pragenses illico quorū pars magna heresi confirmandæ studebat præsidatū hunc agnouere. Ex in ad eligendū Regem dies est cōstituta: atq; interim multa p Georgium:multa p cæteros:ut quiq; aīo fortunam hanc sibi conceperat uariis studiis ,procurata. Francorum Rex Carolus:ob recens filie coniugiū alteri ex filiis regnū id postulabat: Polonorū itidē Rex: qui sororē defuncti duxisset uxorē id ipsum deberi sibi affirmabat. In eadē erat causa Saxonie Dux: qui alterā natu maiorē ante despōderat. Fridericus quoq; Imperator ius appellādi in Boemia Regis suū docebat: nec sine spe quetēdiq; studio erant Sigismundus Albertusq; Austrie Duces scientes ueteri fœdere deficiente sine prole Rege deberi sibi successionē. Rochezana aūt de summa rerum suarū in tanta mutatione agi existimans crebris ,contionibus cōtendebat: aut Regē ex sua religione quæ non falleret dandū regno esse: aut si nemo tanto fastigio dignus inueniretur iudices annuos q regerent statuēdos: quā ad rem & hebraicos mores: & ueteris exempla legis in mediū plurima proferebat. Adueniente tandē condicta die auditę primo in conuentu procerū competentiū legationes sunt: inde sentētiis tota res disquisita: Vbi aliquantulū morę his: uel illis est interpositū: Georgianæ inde factiones in hunc euentū antea cōparatæ: necessitatem publicam obtendentes magno consensu Regem cum pronunciauere uirum quidem domi & militie iuxta clarum cuiq; ad summas res summa esse opportunitas posset: si obstinata pfidia paratusq; ad fallendū animus præclara nature bona nō obscurasset. Hac electione ,primus ad agendas Deo grãs in publicū egressus operū primordia a significatione heresis inchoauit. Preterita eni cathedrali ecclesia: cui nimirū is honos erat habēdus ad ædē Marie uirginis suo Rochezanæ cōmissam solēni pōpa se cōtulit: ibiq; salutationē publicā cōfluente populo excepit. Boemicorū Regū hic primus hereticus fuit: cæteri añ cū unionē ca

tholicam seruauere: etsi enim Sigismundus & Vincislaus frater: Albertus gener in deprauata inciderint tempora: non tamen deprauari se erroribus permisere: & calice perpetuo abstinuerũt: & inania dogmata contempsere. Georgius solus ab noua illa impietate eleuatus diuina atq; humana ingentibus malis subuertit. Vulgatam iactura grauiore electionem Georgii multi catholicorum aduersis animis accepere: ii præsertim qui se nominis germanici profitentur: Slesia omnis prouincia: Lusatia superior atq; inferior cunctaq; pene Morauia. Videbantur enim ab infideli homine: nil sane administrationis habituri: cuius in præsidatu gesta iusto odio fuerant. Itaq; ad detrectanda eius imperia animos firmant suaq; præmuniunt. Ille opinionem Husitanæ heresis aduersam sibi cognoscens: ad eam auertendam (ut est ingeniosus fallacie fabricator) duos fideles ab Hungaria Præsules euocat: q sibi coronam regni consuetis cerimoniis tribuant. Ii uero cum uenissent: nec nisi abiuratis erroribus promissa imposterum fide coronationi uellent intẽdere: & heresim abiurauit: & professurum se obedientiam Pontificibus Romanis: purgaturumq; ab cõcepta labe Boemiam religiosissimo iureiurando chyrographoq; firmauit: clanculum tamẽ paucis adhibitis: hæc sibi agẽda putauit: ne uidelicet infectas plebes: quibus fidebat noui operis indignatione auerteret. Coronationem autem ad fidelium ostentationem per fideles (ut dictum est) Præsules publice celebrauit. Quibus actis cum nec sic credi cõmentis uideret: Proceres Boemię: a quibus fuerat renunciatus subornatur: ut has prouincias ad parendum hortentur doceantq; Regem ipsum: & fidelem esse: & in consensu ecclesię Romanæ mansurum. His quoq; nõ succedentibus ad arma conuertitur Iglauiam Morauię oppidum ad fines Boemie positum magnis operibus obsidens: in deditionemq; accipit: Principes loci quos sibi aduersos cognouerat de medio tollit: nõnullos mulctat exilio. Idem de Bruna: & Morauie Metropoli Olomuca est armato illi successus adiuuante pręsidenti quodam Prothasio: qui Olomucensi nuper pręfectus ecclesię: nondum adita possessione Georgium sequebatur: honoribusq; allectus passim populis prædicabat auctore se crederent catholicum esse: nec sine peccato detrectari posse eius Imperia. Interea uero cum ad Calistum. iii. Ro. Pontificem probandæ mentis eliciendiq; responsi causa plænas religionis dedisset litteras: in quibus se filium Ro. Sedis docebat: & professionem obedientie pollicebatur: & grãdia in Turchos moturũ spondebat: si modo delatum ad se regnum pacaret senex artis illius ignarus: cui tunc de bello Turchorum ingens studium esset amplissimis uerbis respondit mentem illius probans: pro iis quę offerret gratias agens. ad expedienda quecq; mox oblata integrũ quietũq; regnũ esse illi desiderans: Dyploma aũt ut de

Regibus noster mos est a tergo erat ascriptum Georgio Bohemorum Re
gi charissimo filio compos in hūc modū doli Pogiebratius diplemata haec
ut plumbo erant signata quoquo uersus inspicienda populis circummittit.
Probari tandem posse docens Ro. Praesulis testimonio fidem eius sanamq;
de religione sententiam;nec relinqui incredulis locum sine proteruię crimi-
ne defugiende ditionis eius. mirum dictu quāta hinc animorum sit facta cō
uersio. Illico Toparchę omnes & urbes & oppida potestati eius se permise
re: concursumq; toto regno est ad cognoscenda noua Imperia. Praesul quo
q; Vladislauensis Iodecus magnae nobilitatis uir: qui ante ad ministerium
coronationis uocatus non nisi uoluntate Pontificis iturum se dixerat hac di
plomatum fiducia accessit:& Regem pro more est ueneratus. Germani ēt
principes exemplo eodem amicicia illius se certatim insinuant:ineunt foe-
dera nuptiisq; confirmant. Cum Caesare demum:& Polonorum Rege: &
Matthia Hungarorum regnum tum primum adepto data in uxorem filia
societas cohitur:quibus supra uotū fluctibus ignarus uenturi dixisse in con
uentu Procerum fertur. Ex tam multis tanq; prosperis rebus sane quid pri
mum eligam nescio. Videns autem quantum Calisti error attulisset consili
is suis suffragii quottidie magis capere illum artibus conabatur. ad eam rē
Roraum quendam pseudo sacerdotem procurandis negociis Romae habe
bat. Ille impigrum ministrum se exhibens summa omnia de Georgio pro-
mittebat:nunc litteras: nunc se nuncios de hisce rebus habere se mentiens
adeoq; fallaciis credulam circumuenerat mentem: ut etiam Rochezanam
affirmationibus eius Calistus:petendę uenię causa cognoscendiq; erroris
breui affuturum Romae putaret:quod cum Gabrieli Veronensi ex minorū
ordine laetabundus iactaret:qui per eos dies ex Boemia uenerat:Ille ut erat
prudentissimus:& uulnera pauloante illata cognouerat:fallaciā tum Geor
gii:tum Rorai detexit uenturumq; nunq̄ Heresiarcham ni uinctus trahere
tur monstrauit:nunciauit quoq; quanto ad pessundandam fidē fuissent Re
gi patrocinio diplomata: ad eius litteras reddita:cuius illico facti penitens
senex:planeq; deceptum se noscens:post paulo uitae concessit. Ei autē cum
successisset in pōtificatu Pius:ueritus eam mutationem Pogiebratius:quod
ab sensato Principe:qui multos annos & in obsequio Caesaris:& in Boemis
esset uersatus teneri ingenium suum atq; artes cognouerat: quae obtulisset
Calisto:ne praeuenirentur consilia maioribus nunciis Pio etiam offert inter
ea ad pręcidendas uexandi sui occasiones q̄ maximis potest studiis curat:
ait auctoritate Caesaris Regnum aditum confirmetur:impetratq; ut huius
rei causa Brunam ille accedat:quorū certior factus Pius magnis itineribus
ire ad Caesarem Lucensem Praesulem iubet:qui obtestetur & moneat:nil an

te Georgio tribui q̃ fidei catholicæ secum eẽt habita ratio. Serius paulo cũ esset Brunam peruentum cõcessis iam omnibus quod proximum fuit agit cum Rege de persoluendis quæ per litteras tam plene obtulerat. Confirmato iam regno pace undiq; parta minus sibi iam timens frigide respondet ad singula. Cum Turcis ait inimicicias non intercedere cur in illos moueat arma. De pellendis quoq; regno hereticis ingratum uideri sibi iis fieri importunum: quorum ope regnum esset adeptus. Lcuia æstimari ea in quibus dicerentur errare a cæteris ea curaturum se tempore. Inde ad externa conuersus contentiones aliorum suam quietẽ existimans Principes inter se omnes qui regnum circumstant commisit: sic ut dimicationibus extremis res suas affligerent: nunc iis: nunc illis ad alenda mala plerumq; simul omnibus occulta ex Boemia ministrans auxilia: cuius rei cum aliquãdo ab iis accusaretur: quibus cum sibi uel fœdus erat uel necessitudo liberos esse Boemos excusabat. permittiq; lege regni ut cum necessarii intus nõ essent: quære impune possent foris stipendia. plerumq; etiam uel cum consumpti in uicem essent: uel ad alterutros inclinare uictoriam noscebat pietatem simulans oratores mittebat de pace cogebatq; uel inuitos latis a se conditionibus assentiri metu illato adhesurum se hosti ni ita acciperent. Quibus operibus factum erat ut pene iam Germanicæ res ad eius arbitrium regerentur: inq; illum omnes respicerent nunc oppressorem: nunc fautorem cum experti semper autem fallacem: atq; ad sua commoda omnia pertrahentem: nec minus etiam domi inquieta exercebat iniquitas: arces & munita queq; loca regni assimulatis necessitatibus paulatim fidelibus adimebat tradebatq; ea hereticis: quos itidem alieniores sibi senserat falsis excitatis criminationibus: aut pellebat toparchiis aut compræhensos necabat. Id sedulo moliens ut nihil non suæ fortis toto regno haberetur. Vna erat reliqua caput ꝓuinciæ Slesiæ Vradislauiensis ciuitas perosa Georgii ingenium: nec uiuente Ladislao præsidatum: nec nunc mortuo regnum eius pati potuerant: male sanam de fide mentem continuo uerita eius subigende reducẽdæq; magna erat illi cupido quod incolumi tanta re facem propositam cognoscebat: unde in se aliquando concitari maiora incendia possent. potentissima erat ciuitas: eamq; propterea appetere armis haud sane tutum rebus adhuc recentibus uidebatur. Igitur ad Pium per procurandi speciem Vallensem Fantinum mittit: fidelem hominem & Romanæ Sedi amicum: qui nunciet missurum se illico legationem ad profitendam de more obedientiam doceatq; quanto impedimento Vradislauiensium sit cõtumacia ad præstanda i Turchos: quæ totiens Calisto sibiq; obtulisset. Horum enim impacatis animis impacata reddi sibi reliqua; & ad externum bellum inualida omnia cum

deceptus Fantinus aſſeuerantius affirmaſſet: Cæſar quoq; & Principes ger
manorum nonnulli rogati Pogiebratii Pontifici teſtarentur : nil tamen ille
ob reſponſa Lucenſi data credendum temere iudicans : Oratores duos ad
Regem: & Vradiſlauienſes ire iubet: mandato iniuncto ut primum quo illę
animo ſit attente inſpiciant : tum niſi bene ſentire de fide non cognoſcant
facturumq; uideant quæ promiſiſſet reducēdæ Vradiſlauiæ ullam operam
nauent. Profectos ex Fantino illos: cum Boemus qui iam quā ad rem irent
pręſenſerat magnis honoribus accœpiſſet: ac contra quam Lucenſi reſpon
derat de conuertendo ad ſanitatem regno indicendoq; bello Turcis magni
fica omnia confirmaſſet facta de ſe fide impetrat etiam ut Vradiſlauiēſium
reditum Romani Præſulis nomine operentur. Eius illi rei cauſa ad eos ſe cō
tulere: ac multa conati: multa de fide Georgii fruſtra proteſtati eos opinio
ne duriores ſenſerunt: q; artes eius propinquius ſe noſcere dicerēt. Hanc tan
dem inire cōcordię rationem: ut in triennium etiam ſui eſſent arbitrii poſt
id in ius regium cederēt : fidemq; hominis quo tādem erumperet medio in
teruallo experirentur: quibus per Georgium approbatis reuerſi illi ad Pium
ingens ac pene creditum de illius mente teſtimonium attulerunt. Expecta
bantur in diem de obedientia: de religione: & Turchorum rebus dilati toti
ens ante illa Oratores. Sed longo etiam poſt tempore adhuc non compa-
rentibus accuſabat Pius Fantinum: quod quottidie tāto pere affirmata nul
lum adhuc ueri ueſtigium haberent. Ille ut procurātium mos ē Georgii mo
ram excuſabat: afferens cauſas: quibus impellitum illum tardare arbitrare-
tur. non ſecius autem quottidianis nunciis Regem ad ſeruandam promiſſo
rum fidem urgebat monſtrans nullum ultra excuſationibus locum eſſe: ęſti
mationemq; eius apud ſedem Ro. uenire in dubium: aut mittendum illico
Romam eſſe: aut plane negandū ſuſpenſionibus iis nil patribus & Pio ui-
deri moleſtius. his tandem adductus Pogiebratius Ioannem Rabeſten ex
nobilitate Boemica mittit: qui Senam ad Pium ueniens ubi tunc ex conuē
tu Mantuano ſubſtiterat de profitenda tantum obedientia mandata pertu
lerat: atq; hanc non niſi ſecreto profiteri fuerat iuſſus: cuius rei illa adduce-
batur ratio: quod nondum plane poteſtatis ſuę facti eſſent heretici. expedi
re paululum adhuc ultra ſe communem oſtendi: donec omnium compos ſi
ne regni diſcrimine unire in unam religionem utrumq; populum poſſet. Ar
tes Georgianas quanq̃ intelligeret Pius: audiēdum tamen illum putauit. In
ſenatum igitur introductus obedientiam pro ſe tantum & familia obtulit.
hanc quoq; ſic uerbis ſenſuq; perplexam ut facile cerneretur neceſſitatis nō
uoluntatis miſſionem illam fuiſſe. Reſponſum a Pio eſt profeſſionem eam
mancam uideri ac nudam: & nec fidei obligatę ſatiſfactionem afferre : aper

ta & plena opus esset:ut connumerari ab Apostolica sede iter Reges catho
licos possit. Eam si non profiteatur necessario iudicii rem futuram. Redeun
te in hunc modum Ioanne Fantino etiam liberius nunciante qui sermones
de legatōne tam leui essent; Pontifice identidem multa in dies comminante
alteram uertente pene anno decreuit: publicam quidem ac numero amplio
rem nil tamen ueneni minus habentem. Quattuor i ea re legati fuere: unus
tātum ex fidelium numero Procopius: ex iquinato Rege: tres reliqui quos
penes summa erat mandati: auditi publice in frequenti cōuentu: primo ora
tionis loco obedientiam obtulere uerbis quidem cum non satis apertis: tum
ueronimium leuibus. Inde de cōuentis cū Synodo Basilieñ magno affectu
agere: postulantes uel confirmari illa: uel si non placeret noua saltem conce
di: qua in re communionem calicis tanto artificio extulere: ut cum eam salu
tarem christiano populo: & reuelatam diuinitus dicerent: tum uero illatiōi
bus obliquis ad necessitatem salutis pertinere contenderent. Consedimus
nos ea die ad hos audiendos fallacemq; orationē deprahendimus. Pius hęc
postulata ad consilium referens de sententia senatus in publico quoq; Boe
mis respondit: ac responsi eius hæc fere fuit sententia. Obedientiam recipe
re se quanq̃ communem nimis ac diminutam crediturum Apostolicam Se
dem tum demum illos ueram absolutamq; prestare: cum pulsis erroribus:
ad ouile domini Rex Regnum reduceret: quod ut mature faciat per profes
sam ea hora obedientiam se arctius imperare. Calycem uero quem tantopē
re cōmendassent illis nec necessarium esse: nec sane etiam utilem: diffinisse
Synodum constantiensem non licere ab institutis ecclesiæ: quæ spiritu Dei
regeretur abire. Instituisse autem ut qui extra sacerdotium essent cali
ce abstinerent: quando & communicante turba: effusionis utrobiq; pericu
lum est: & ad uiaticum egrorum sacerdote lōgius cū ferente seruari difficile
potest: tum autem ne indocta plæbs: quæ sensibus ducitur: nisi sub utraq;
specie non sumi a se totum Christum & integrum crederet. Conuentorum
porro quæ memorarent admodo nullam uim esse: nec licere illis quod cre
derent. Eorum omnem rationem bipartitam uideri permitti altera: ut qui
unionem Ro. Sedis seruarent: ritumq; in cæteris tenerent ecclesiæ: sumendi
quoq; calicis usum haberent. altera uero permitti ut si re inde ad concilium
delata illi nihilominus desiderio calicis tenebuntur: eūq; missis legatis petie
rint indultum iri sacerdotibus suis facultatem illius iis tantum ministrandi:
quibus & per ætatem liceret: & sponte sua pie deposcerent: lege perpetuo
adiecta: ut præfari populis ante calicem debeant: non in pane carnem tan
tum: neq; in uino sanguinem tātum: sed sub singulis totum Christum atq;
integrum contineri. Illos non seruasse conuenta Synodum: quæ obtulisset:

non indulsisse: qui non seruarint: conuentorum nullum beneficium esse: qđ post illa non indulserit Synodus conuenti nihil extare. non indulsisse autem uel ꝙ non petierint Boemi: uel quod indigni ob neglectum habiti sunt ita causam non superesse: cur aut nos ex conuentis appellent: aut Ro: Sedem iis moueri oporteat. Sed nec commodum pastori ecclesiæ nec illis uideri ex pediens noua nunc ratione id ipsum permitti: negasse hoc semper priores Pontifices ab iis in tanta re dissentire non sane esset consilii: laturas indigne cæteras gentes: non his datam prohibitam aliis participationem hanc calicis: nationes quietas operęprecium non esse nunc commouere: procliue quo ꝗ hoc ad errorem uideri: quod ad necessitatem salutis pertinere cum si concedatur rudis populus nimirum sit crediturus: quam rem potissimum dam net ecclesia. Porro autem diuidundorum animorum: & perpetuandi odii cã concessionem perpetuam causam afferre: esse in Boemis partem adhuc Sanam nobis conformem hanc in dissimili ritu: idem nunꝗ̄ censuram: cõflictu ram armis & animis. Timendam proide Domini uocē desolatum iri quod cumꝗ in se diuisum sit regnum: æquius esse ueteri sententiæ nouam concedere: ꝗ̄ ueterem nouę. Illam totius ecclesię probatam consensu: hanc quo rundam tãtum Boemorum susceptam iudicio reliquorum fidelium repudiatam decreto. Circumstare insuper regnum potentissimas plæbes Theutones: Hungaros: Polonos infestas inidem illas usꝗ futuras: ac mille licet proferantur sedis decreta putaturas uersari eos in errorem: sicut & nunc queꝗ existimant nimie quoꝗ arrogantiæ Bohemicam gentem damnaturas: quæ plus contenderet: plus sibi desposceret: ꝗ̄ Christianorum reliqua multitudo. Iurgia obrectationes: & pugnas hinc prouenturas. Inconsultum uideri intus atꝗ extra perpetuos sibi hostes concire: nominisꝗ heretici subire infamiam. Expendisse diligenter hæc Ro. Pontificem: inutile quod ab illis poscitur credere. nescire quid petant: dispensatorem se ministeriorum Dei esse ad pastoris opus pertinere gregem Dominicum pascere illumꝗ in uiam rectã statuere: non intelligere homines aliquando quæ uera sint bona: pœnituisse sæpe mortales peracti uotis atꝗ impetrati. Quod oratores nunc petãt ad uitam æternam non pertinere: fumum quendam atꝗ inanis glorię uentum queri: hortari proinde eos contenti sint sub specie tantum panis corpus Domini sanguinemꝗ assumere ad salutem id ipsum sufficere admonente domino. Ego sum panis uiuus qui de coelo descendi: qui manducat hunc panē uiuet in æternum. Discipuli Emaus euntes in fractione panis dominū agnouere. nollent pluris his esse: aut patres eorum sapientia anteire: qui sub una tantum specie sacramento accepto in Christo mortui sunt: ad notam illegi filiorum esse uiam contrariam. Adiungant se igitur non erranti ecclesiæ: in

unicandaq; religione uniant regnum potentissimum olim post labefactatũ:
rediturum mox in antiquas opes:& gloriam si doctoribus errorum præte/
ritis in uiam redierint primam matremq; audierint Romanam ecclesiam.
Magna contionis commendatione responso dato:cum quid iterarent Boe
mi non superesset:hoc tamen relaturos se omnia polliciti sunt. Postulauerũt
autem quo maior fides perferendis ad Georgium mandatis esset ut oratorẽ
ex suis aliquem ire secum ad eadem confirmanda iuberet Fantinumq; ei rei
imprimis idoneum iudicauere. Datus illis Fantinus ẽ: nec regia procuratio
obstitit: quippe quã menses nonnullos ante pspecta iam Regis mente ul
tro dimiserat. Reuersis inde in regnum illico indictus Prage est ad eos au/
diendos ex Bohemia & Morauia frequens conuentus: cui Rex Regina &
filii præsederunt. Auditi prima die legati contra expectationem nostram cũ
cta fideliter retulere. altera introductus Fantinus præsenti animo mãdata ab
soluit. Imperauit Georgio ut calice abstinerent: idemq; a ceteris fieri contẽ
deret. Rememorauit quoq; iureiurandum solemne: quo inter sacra corona/
tionis: de iis cæterisq; ad religionem pertinentibus se olim adegerat. præstã
dam protinus tanti promissi fidem edixit: quam necessario Sedes Apostoli
ca repetat. Eam si non præstiterit timendum uideri ne periurii heresisq; sub
eundum sit infame iudicium: cuius rei magno Regi ad tuendam æstimatio
nem curam non leuem esse oporteat. his cognitis Georgius inarsit uehemẽ
tius: ac superante iam metum perfidia: male assimulatam ante illa humilita
tem abiecit. Palam in conuentu pronunciat natum se atq; altum ĩ panis ac
calicis communione: scire illam diuina lege mandatam: nec uelle aut posse
tantum præceptum Dei relinquere. Ex conuentis eadem permitti: quæ
conuenta nec abrogata hactenus sint: nec adimi a Romano Pontifice pos/
sint: neq; enim supra euangelium Concilii potestatem eius esse: meritos uir
tute sua Boemos ut ante alias gẽtes illa ipsa acciperent: quæ per inanes mi
nas cum ignominia dimittenda non sint: neq; uero obstare sibi iusiurãdum
quod in coronatione susceperit: iurasse se heresim regno depellere. heresim
haud dubie reliquarum nationum non Boemicæ esse: atq; ideo in eo maxi/
me iusiurandum præstare: quod inualescere externorum instituta non sine/
ret. Talia multa cum clementer dixisset contionem appellans an sibi tuẽ
ti conuenta adiumento esse uellent poposcit. Ad quam uocem diuisa subi
to multitudine seorsumq; consiliis habitis hussitæ primum responderunt:
innumeras se agere gratias quod eorum religionem Rex esset professus: se
cumq; una sentiret: sanguinem propterea & fortunas ad conseruanda ipsa
conuenta libere offerre. Catholici autem nil ingenii cum conuentis esse di/
xerunt: usos illis nunq̃ fuisse nec usuros imposterum: uelle se uiam patrum

heresim:intercessores elusos:patientiam suam magnis lamentationibus p
ferens uindictæ nimium tardatæ adesse iam tempus ostendens diem dicen
de ante se causæ centesimum octuagesimumq; ab illo constituit: nec multo
post intra eundem terminum Ancone decessit. In locum eius suffectus: ut
dictum est Paulus credere ab initio cœpit: non tam desiderio calicis q̄ Pii
odio pertinacem mansisse Georgium: eamq; mutato præsule mutatum faci
le iri. Benignius igitur de re sua iam loquebaẗ: idq; assiduis captabat sermo
nibus: ut placabilitatem suam ille intelligens: uoluntate faceret quod conté
tionibus facturus non credebatur. Ipse etiam audito Pii obitu: & Pauli suc
cessione lęticia exultans: non obscure aiebat: diuina ultione sublatum de me
dio Bohemorum hostem: suffectumq; hominem Venetum: a quo ideo nihil
timendum censeret: quod leuis ei nationis de anathematibus cura esse sole
ret. Interius tamen dubius animi cognita Cæsaris legatione: quam ad profi
tendam obedientiam Romam mittebat cum illo agit: ut dilatio mittendæ
suæ excusetur. Etenim repulsam timeẗ se: ob diem nuper iudicio dictam: nec
putare dignitatis suę esse eam ignominiam suscipi. Si suspendere uocatioñ
uelit Paulus: missurum se quoq; ad eum: & facturum quæ imperasset. Susce
pta re Cæsar ac mox impetrata quieturum ide uidebatur iudicium: nisi pec
cato ad interitum trahête per noui sceleris īfamiam necessitatem prorsus ul
tionis inde attulisset. Erat inter proceres regni Hynco quidam nō ultimi lo
ci toparcha ueri semper dogmatis assertor. hūc eo tempore Georgius: quod
minus cæteris sibi consenserat per occasionem criminum bello adortus: cæ
teris ademptis intra Zarasten oppidum obsidebat: atq; haud procul a spe
erat potiundi loci & hominis. Hynco nullum in circumstantibus præsidiū
noscens: quod omnium uoluntates ille præuenerat: noctu per stationes ela
psus Romam opis implorandæ causa nudus accessit. Ibi ubi Georgii operi
bus indicatis: reliquorumq; posito ante oculos discrimine: quos necessariū
esset mox eandem sortem subire facile impetrat: ut & ī fidem suam Paulus
illum accipiat: & ad Cæsarem ferendi auxilii gratia scribat: atq; anathema
illos pronunciet: qui ab obsidione actutum non abeant. Intelligens ille uim
catholico illatam curæ esse Apostolicæ Sedi: conuentu statim Procerum in
dicto litteras omnium nomine scitu autem paucorum scribi ad Pontificem
iubet: quibus obsidionis causam in crimina Hynconis referant: doceantq;
Boemiam pati hominem inquietum non potuisse: non debere Romanam
Sedem: cuius decreta grauissima soleant unius falsis querelis in populū uni
uersum moueri. Rogare mature cuncta expendat: iustamq; ultionem dām
no Regni Regisq; non turbet. mittat autem noscendorum omnium gratia
oratorem ad Cæsarem: apud quem etiam de reducenda Boemia agi necessa

radiſlauienſibus in eorum ſententiam reſpondetur: & iudicium certum pro mittitur: iuramenta tolluntur quæcunq; cum Georgio interceſſiſſent. Animantur porro utriq; & ad pręſtandam fidem: & perferendam heretici uim. Dies etiam publico decreto dicitur: ad quam ille Romæ aſſit ad cauſam dicendam. Lauentino deniq; mandata noua mittuntur: fideles confirmet auxilia paret: in quemcunq; Georgius bellum mouerit anathematum irroget pœnas. Crucem deniq; qui ſummus in Chriſtianis metus eſt: ſi non proſint cætera palam decernat. Ille autem ingruentia mala prænoſcens: ab arte illico pręſidium petit ſociorum Procerum: quos minus firmos putabat nunc ſuaſionibus: nunc muneribus: aliquando etiam minis hunc aut illum abducere conabatur: cumq; id parum ſuccederet Theutones Principes ex fœderibus inter ſe habitis in illos uocabat. multa Pontificem criminans: quod nimium hoſtibus crediſiſſet: nimiumq; iniuſte decerneret: nec minus delectu militum habito in Vradiſlauienſem agrum duci ſubito iubet: oppidumq; ſub ipſa ciuitate opportuno loco ſitum inuadi: unde fatigari quottidianis incommodis poſſet. Sed cum id quoq; primo impetu non ſucceſſiſſet: perlato ſtatim Vradiſlauiam nuncio: in contionem Lauentinus aſcendit: fortiq; oratione populum animans: ac uictoriam ſpondens accenſis proiectiſq; ſolemni more cereis hoſtes anathema omnes pronunciat: & crucem proponit. Decem milia enim pugnatorum cum triduo illo ſignata a ſacerdotibus eſſent: Re ab Georgianis per exploratores cognita ſubito obſidionem relinquunt: uertuntur in fugam: nec ante conſiſtunt: q̃ ſeſe in tutum receperint. Irritum inceptum hereticus cernens reuocat inde copias circummiſſiſq; nunciis iniuſſu ſuo oppugnationem factam excuſat: mox tamen impotens quietis in alterum ex proceribus Henricum Plauenſem copias mouet: eumq; acerrime oppugnatum omni Toparchia uno impetu exuit. Proceres alterum conuentum ad prouidenda neceſſaria habent: ad eum cum non ueniſſet Ioannes Roſca ex primis unus minores plæriq; metu a fœderibus abiere: quiq; etiam acceſſuri ad ea mox credebantur ſuſpenſis animis reſtitere. Obfirmarunt tamen ſe reliqui ad perſiſtendum: decumentiſq; maioribus conuenta ſtabiliuerunt. Georgius interim de occupando Pylzinenſi oppido agitat: id Pragæ propinquum: & Romanæ Sedi ſemper fidele: multis in Huſſitas ſecundis factis nomen erat adeptus: lociq; opportunitate magna heretico præbiturum negocia uidebatur: itaq; proditione illud primum temptat opprimere: inde miſſo exercitu oppugnat. Sed magno ſuorum detrimento repulſus cum eſſet: incepto illico deſtitit. Pylzanenſibus autem iniurias has Romam queſtum mittentibus collaudatis Pontifex q; magnifice pro Chriſto certaſ-

sent pecuniam dedit uexillumq; addidit: quo uterentur in pugna praeteritae uirtutis & futurae religionis insignia habens. Egit quoq; per litteras ut a proceribus in eorum foedus reciperentur. Posthaec tertio in dicto concilio eodem quoq; Ioanne non comparente: q a periculis abesse decreuerat de caeterorum sententia approbante Legato Pontificis identidemq; benedicente uir fortis Sdenco Sterenbergensis: Dux ad bellum eligitur: nec minus maturandae in hereticum sententiae causa: ad Pontificem iterum mittitur. Caesar per id tempus ad Georgii gratiam: qui ea de re Legatos ad se miserat: cum Pontifice agitur in tertium adhuc mensem sententia differatur: spem sanitatis oblatam ostendens. Pontifex uana omnia reputans dilationibus non esse amplius locum respondet ab omni humanitate catholicorum auxisse illum dicit improbitatem perdendum admodo esse quod tam longo spacio sanari haudquaq potuerit. Hortatur etiam illum: Theutonesq; alios ad tuenda Romanae Sedis decreta. Inter haec iam appetebat dicta iudicio dies: instructaq; per delegatos Cardinales: ad sententiam erant omnia: nec Georgius ad dicendam causam usquam apparebat. Itaq; uocatis in Senatum patribus: commentariisq; actorum perlectis: dato etiam ad disquirendum spacio: tandem una omnium oratione periurus: sacrilegus: hereticusq; constante de iis criminibus non cognitione tantum: sed fama conuincitur. Vtq; auctoritas maior decernendis esset: ex quaq; ratione omniq; Antistitum ordine: qui Romae tunc erant: doctores diuinae legis & pontificiae adesse in consilium iubentur: qui rogati sigillatim sententiam in idem cum patribus iudicium conuenere. Augebat una modo Pontificem cura: & patrum nonnullos: quod ultor tanti decreti certus non apparebat: fiebatq; propterea ut quo magis appropinquaret exitus difficultas haec impensius assurgeret. De Caesare quod ad omnia esset praeposterus nulla spes habebatur. Polonorum utiq; Hungarorumq; Reges: q domesticis laborarent minus eo tempore idonei uidebantur. Procerum quoq; regni non satis ad tantam contentionem robur existimabatur. Longinquiores certum erat operosam oppugnationem & diuturni temporis: non suscepturos. Iacere autem sententiam: illum regnare: uerbis contendi a nobis: ab illo armis cum detrimenti: tum uero ludibrii rem iudicabant. Horum uero ita fluctuantes animos unius Ioannis Cardinalis Pertuensis incitatio confirmauit; qui magni consilii uir: hereticumq; semper oppugnator acerrimus: ubi in re tam necessaria non satis explicari sententias uidit. Quid inquit metimur humanis iudiciis omnia? an nõ relinquẽda magnis in rebus Deo sunt aliqua? Si nõ aderit Cesar: non polonus: nõ Hungarus: spondeo aderit de excelso sancto Deus: & caput impiũ cõteret nos iusta

nostri muneris impleamus reliqua ille actutũ perficiet. Ad quam uocem quod magna hominis erat auctoritas erectis omniũ mentibus dies natalis Christi ab illo quintus pronunciandæ damnationi edicitur. Quo die per acto sacro solemni Pontifex in magna hominum frequentia marmoreum suggestum ascendens: quod ante summum altare in Basilica Petri ad dexteram est ex diplomate sententiam recitauit: regnoq; male olim deterius inde parto Boemum priuauit.

Iacobi Cardinalis Papiensis Cõmentariorum liber septimus.

I Ncurrere in eundem annum: quo pugnatum ad Ariminum est: pleraq; diuersis ex locis: quæ ope rætpretium sit non prætерisse. Ea si quis ad animum non satis magna existimet expendat idem nostri sęculi inopiam plusq; a scribente nõ exigat q̃ minuta: ac prope concisa imperia offerant. Punica bella: & Macedonica: & Asiana: & ciuilia Romanorum cum admiratione leguntur: q̃ a summo Imperio: summisq; gesta sunt Regibus. Eandem fortunam non habent præsentia. Inter hæc tamen primordia nascentis Romæ haudquaq̃ fastidio sunt: tam illa quidem humilia: q̃ hæc magna: quæ dico. Præstant parua suam quoq; iucunditatem: si non tractentur incondite. Nostræ ætatis res gestas: quantumuis tenues: ut grati est animi ab interitu uendicare: ita non ingrati eas cognoscere. Ad documenta uitæ: ad exempla fortunæ: ad rationem omnem deliberandi afferre plurimum possunt. Id modo in nostris his scriptis molestum legentibus sit: q; ornatum orationis: uel nullum habent: uel tenuem: magisq; ad prodendam memoriam: q̃ ad probandam eloquentiam sunt comparata. Hunc tamen incultum uel una potest historiæ ueritas consolari: cui per singula ita intendimus: ut nihil omnino afferendum duxerimus: quod non uel uiderimus ipsi: uel ab ipsis prope auctoribus ad anxietatem sumpserimus. Id laboriosius hoc ipsum conati: quod testem ueri præsentem memoriam ueri sumus. Porro autem quod ad nos attinet: sic liberam omni affectu mentem manumq; attulimus ad scribendum: ut nullibi (quod conscii sumus) uel a libertate auerterit metus: uel ab officio abduxerit gratia. Turpem omnibus mendacem historiam: sed sacerdoti turpissimam iudicantes. Igitur cum calendis Decembribus qui fuit annus sedentis Pauli quintus nunciatum esset Federicum Imperatorẽ eius nominis tertium in Italiam descendisse uoti soluendi causa: quod ad ædem

bus undiq; uiis multitudine cercorum : qui certatim accensi diei cla/
ritatem præstabant. A porta ad edem Marci Pontificis recta est itum. Inde
ad dexteram flexum : & Pontificali uia in theatrum Pompei peruentum.
Deniq; in Vaticanum ad Basilicam Petri accessum. Quacunq; autem fue
rat transeundum imperatum erat ad decorem : & magnificentiam uias or
nari. Idq; summo studio pro edibus suis quisq; impleuerat. Pendentibus
utrinq; uersicoloribus auleis : sed nox superueniens abstulit cuncta. Dum
enim metus est ne humore noctis (id quod in his ornatibus accidit) expoli
ta nitorem suum amitterent detensa iam erant omnia : & domi recondita:
paucis exceptis locis: in quibus maior fuerat honorandi Cæsaris: q̃ accipiē
di incommodi cura. Ad edem diui Laurentii in Damaso præsul urbinas cū
omni comitatu: quem dixi: Quæstor item cum palatinis Episcopis : & præ
sbyteri Cardinales duo: ac Dyaconi quattuor; ad Pontificem sicut institu
tum erat diuerso itinere cōtenderunt: ut essent qui in Basilicam descendenti
assisterent. Ad basilicam uero: quantum a primis gradibus ad summum al
tare pertinet collegia religionum: sacerdotiorumq; dextra : & leua in ueste
sacra disposita erant hymnos transeunti Cæsari concinentia. Ad primos
quoq; gradus Vicarius templi cum suo collegio in mitra: & sacro pluuiali
religiose illum accepit : crucem quæ in manu erat porrigens osculandam.
Natalis Domini nox illa erat: & hora iam quinta. Itaq; Pontifex qui expe
ctare Cæsarem: atq; excipere ad portam argenteam in uestibulo constitue
rat indecorum iudicans id iam horæ eam rem fieri : in chorum ascenderat:
& sacrum matutinum iusserat inchoari altiori solio residens. Ad eum igitur
per media hæc collegia Imperator accedens pedem manum : & faciem de
osculatus est. Sed post pedis manusq; osculum alleuans cum altius Ponti
fex : & de Sede assurgens pręcipuo affectu in utrunq; latus illum comple
xus est: moxq; in propinqua Sede collocans inter se: patresq; ad dexterami
media: ad complendum sacrum suo se loco continuit. Eo absoluto Dyaconi
Cardinales duo: quibus præceptum id erat: ad altare Cæsarem deduxerūt:
Ad cuius ille aditum primum in genua procidens tam diu perseuerauit
orans : donec & uotum absolueret : & diuinę preces super eum a Pontifice
mitterentur. Earum hæc fuit prima solemnitas. Cantauerunt alta uoce duo
ex choro. Elegit eum Dn̄s & excelsum fecit pre Regibus terre. Ab omni
choro responsum est. Glorificauit illū in conspectu Regū & non cōfundet
Inde assurgens Pontifex ex ritu ceremonialiū librorū peregit reliqua choro
prę̨fanti illi : in omnia respondente. Inde e solio descendens dextramq; Im
peratoris apprę̨hendens in Pontificiam illum: atq; inde in cubiculū : ad qui
etem perduxit. Cum uero non putaret hoc primo ac pene tumultuario ma

turinæ laudis officio tantæ nocti satisfactum esse solennius aliud censuit ite randum:in quo & Cæsar:& patres ensisq; sacratus pro more adessent. Itaq; ad horam duodecimam paulo quidem ante primum diluculum secundum indixit. In eo Cæsar uetusto Sedis ritu ense de manu eius:cum benedictio ne accepto :illoq; ut erat nudus armigero astanti tradito:camisiū: stolam q; albam:& pluuiale ministrantibus Dyaconibus cardinalibus sumpsit iis demq; latus eius claudentibus euangelium lectionis septime non iniucun de cantauit:lectionem ipsam eorum alteri prosequendam relinquens. Ad monuerat interuestiendum ceremoniarum magister:ut trāsuersam stolam: & pluuiale ad sinistram apertum acciperet. Sed ille me audiente qui proxi mus eram:non faciam inquit:& utrunq; a collo ad pectus rectum induens conuersusq; ad magistrum:sic inquit semper sum solitus. Suadente iterum illo:ut post euangelium decantatum pro aliorum consuetudine ad pedem Pontificis osculandum ascenderet:germanico uerbo: quod a circunstanti bus est intellectum:& hoc ait etiam minime:putans uidelicet ut creditum est:a uulgari aliorum obsequio maiestatem Imperii:ea in re uendicandam. Mane uero ipso pascali solemnibus missarum operatus est Pontifex. In qui bus post communicationem suam:eucharistiæ partem in hoc ipsum serua tam Cæsari obtulit subnixo quidem in genua:& suum honorem sacramen to reddenti. Ab altari sub umbraculo digredientes: ad uenerandum Domi ni Saluatoris Sudarium:quod imperatum erat proferri: profecti sunt: inde pulpitum supra gradus Basilicæ ascenderunt: ex quo Pontifex solemni mo re benedicens plebi:quæ innumera ad uisendum conuenerat summam pec catorum ueniam tribuit. In ea denuncianda: quod semper latine & Italice: per Dyaconos Cardinales fieri est solitum:cum in extremis uerbis admo nerentur turbæ: ut acceptæ gratiæ memores pro Romana Ecclesia & Pontifice suo orarent additum est: & pro Federico Imperatore nostro:ut contra infideles gentemq; hereticam diuinum illi semper subsidium assit. In troitus sui: & noctis dieiq; natalis hæc fuit celebritas. Quarto post die in consistorium ueniens:quod dari sibi ob publicam causam poposcerat:cum & patres:& Germani proceres quidam:& Regis Hungarorum legati & Cypri: & Venetorum frequentes adessent in hunc modum per interpre tem Lauentinum Præsulem locutus est. Iter hoc meum summe Pontifex ad reddendum Deo uotum libentius tamen ad salutem communem susceç ptum est. Nosti clades per hos annos a Turcis acceptas: & quę nunc im minent uides. Egerunt Principes proximi quod potuerūt Curas eorum:& uigilias nouimus:nō tam quidē illas foelices:q̄ suo ministerio dignas. Meis quoq; conuenientibus:quos de Germanis principibus eius rei causa plurimos

habui successus non fuit: Impedimentis assiduis utrobiq; in cassum:ere consilia. Veni propterea ad te ut quam salutis uiam nõ cerno: si qua hic est: tuo inditio uideam. Christianorum summus es pater. Primam hanc esse curam oportet: proximam meam. Consule in medium: & quid agendum sit monstra. Ego quę suaseris: quęq; ad rem censueris opportuna accipiam liberisq; iuuabo. Ad hæc Pontifex nullo ante cum patribus cõmunicato cõsilio (id certe quod probatum non est) longa oratione: quæ ante se Pontifices longiori quæ ipse in eam diem egisset sigillatim recensuit. Quod uero ad postulatum attinuit nescire se dixit: quid admodo consuli posset: ita iam consiliũ omne exhaustum cognosceret. Rogare autem illum uicissim: ut si quid attulisset ipse ex Germanis prior proponeret. Dicente Cæsare uenisse se: non dandi: sed accipiendi consilii causa. Pontifice eadem iterante: in proximam ille aulam de liberaturus secessit: atq; ibi horam pene continuam fuit. Reuersus cum proceribus: & legatis: qui secum in consilium ierant obtemperasse se ait: neq; in tanta consiliorum inopia melius inuenisse: q̃ ut constantiæ: quæ Germaniæ ciuitas esset: Italiæ propinqua conuentus principum indiceretur: ad quem & ambo accederent: & reliquos omni diligentia conuocarent. Venturum eo quantum crederet Hungarorum Regem Matthiam id quod præsens legatus eius sponderet. Hunc uero laborem ideo necessarium duci: q; quæ cõmune opus requirant: hæc & communi consilio administranda putentur. Non placuit Pontifici sententia. Ab exemplo præteritorum conuentuum hunc quoq; inutilem futurum contendit. Deliberaturum se nihilominus amplius dixit: atq; alio tempore responsurum. A meridie in noctem protracta iam consultatio erat. Itaq; concilium: & Cæsarem simul dimisit. Dubitatum posthęc a plærisq; est: qui pensitare hæc diligentius solent Cæsaris ne: an Venetorum petendi conuentus cõsilium fuerit. Etenim magno studio a Venetis res agebatur perstudiosis tunc rerum imperii. Qui fuisse Cæsaris arbitrabantur: cum nisi per legatos conuenerit nunquã Cæsar quesitam æstimabant: non tam proficiendi spem: q̃ ostentande religionis occasionem. Vt si quando maioribus ingruentibus malis querele populorum de Imperio & Pontificatu essent: culpam omnem defer ex salutis reiicere in nos posset: amissamq; uocante Mantuam Pio suam æstimationem uocato nunc constantiam Paulo redimeret. Qui uero inuentum hoc Venetis ascribebant: procuratum per hanc speciem priuatam eorum rem aiebant non publicam: uidelicet ut perlata ad Turcos tanti conuentus fama terrore illis iniecto: uel pacem in suas leges conficerent: uel ad innouanda fœdera Italorum Pontificem quo absente tutiora essent domi omnia incitarent. Que quidem nec ipsi petere: propter elationẽ uellent: nec

præterire propter necessitatem possent. Igitur proximo post consistorio: uo
catis iterum ad concilium patribus: cum de responso sententię dicte essent
censuit Pontifex quacunq; ratione conuentus is peteretur: nõ uideri e repu
blica esse: quando & præsens temporum conditio non postularet: & præte
ritorum exempla documento certissimo essent. Placuit quoq; ne ueniente
sepius in Senatum Cæsare (id quod sine grandi expectatione esse non pote
rat) studio rerum publicarum uincere nos uideretur: quattuor ex patribus
ad eum in cubiculum mitti: qui decretum hoc nunciarent. Ii uero collocuti
diutius: cum missum iam esset concilium: ad Pontificem rediere summam
hanc referentes. Placere nihilominus Cæsari conuentum monstratum: &
consistorium iterum queri: in quo de hisce rebus agi amplius posset. Id uero
cum triduo post permissum ẽẽt conatus est populari magis oratione q̃ gra
ui argumenta nostra diluere: quibus ratio habendi conuentus nõ fuerat ap
probata. Ad quæ omnia: etsi diceret Pontifex ex Germanorum consuetudi
ne ab Germano homine secum non agi: quorum ea lex sit: ut post decreta
in consiliis nil postulent ultra eadem tamen ferme quæ nunciata per cardi
nales erant recensuit argumentisq; inuicem collatis sua propriora uero esse
contendit. Orans identidem: ut quæ dicerentur: & fierent pia uoluntate ac
ciperet: quando nec tepiditas ulla: nec metus: sed tota ipsorum ratio a iudi
cio suo cogeret nos dissentire. Duo tamen cõmuni animo sunt constituta:
alterum ut litteræ ad Principes utriusq; nomine mitterentur: quibus illi ad
calendas Nouembris anni uenientis legatos suos Romam mittere rogau
tur: de ratione tuendæ fidei cum Pontifice acturos. Alterum ut Venetis diu
tino Turcorum bello exhaustis decimę Clericorũ: Hebreorum uicesimæ:
& secularium trigesimę inditione sua concederentur. Quales decreto Man
tuani conuentus Pius olim Italis quibusq; indixerat. Et hic quoq; postula
torum Cæsaris exitus fuit. Non multo post: cum totos septemdecim dies
Romæ fuisset in Germaniam reuersus est. Multis eum interim Paulus ma
gnisq; demeritus officiis est. Nunq̃ cum ꝓcesserunt passus est: nisi ex æquo
esse: plærũq; autem dextera eius appræhensa. Bis quoq; ad cubiculum suũ
descendit. Die quæ Circumcisionem Domini Saluatoris pręcessit peracto
Laterani sacro uespertino: ad ueneranda apostolorum Petri: & Pauli capita
constituto ponte: per quem ex æquo iretur intra ferreos cancellos perduxit:
& postridie ad Vaticanum rediens albo equo falerato: & aurea ueste dona
uit: uolens uidelicet: ut cũ antea atratus Cęsar semꝑ fuisset solẽni illa trãsmis
sione Imꝑatoris ornatu ꝓcederet. Ad pontẽ porro Adriani eodẽ itinere cũ
patrũ collegio substitit: spectauitq; amplius horã cõtinuã Germanos innu
meros: quos ille eo in loco equestri ordine uetusto ritu donauit gr̃as itidẽ

spūales casq; gratuitas innumeras cōtulit. Victū sibi: & comitatui: q sexcen torū amplius equitū fuit largissimū pbuit. Abeūtē deniq; diuersis duū mi liū aureorū muneribus ē prosecutus. Et praesules nonnullos ire secū ad usq; Cesenam iussit: qui totis ecclesiae oppidis ad impēsam itineris & diuersionū cōmoda necessaria imperarent. Quae omnia eo munificentius studiosiusq; collata sunt: q; notissimum erat toto eius imperio propugnationem fuisse Romanorū pontificum: & nec abiisse unq̄ in impiorum consilia: qbus tran salpinae nationes sine causa sępe tumultuātur in nos. Noua posthęc res nū ciata ex galliis est tam illa quidem miranda omnibus q̄ eo in Regno ante hunc diem insolita. Ioannem Baluem Cardinalem Sancte Susannae: & Verdunensem Episcopum compręhensos a Rege Ludouico esse: & in uin cla coniectos. Facti autem causam uulgari uiolatam ab iis maiestatem: & quietem Regni artibus impeditam. Quam rem ad noscenda plenius om nia repetendam paulo altius duxi. Is Ioannes obscuris parentibus ortus cae terum ingenio clarus cum a prima iuuentute Ecclesiam auspicatus esset in contubernium Iuuenalis patrarche Antioceni se dedit: qui tum Pictauensi pręerat ecclesię. Apud eum astu obsequii (nam litteris minimum poterat) tantum gratiae breui est consecutus: ut partim pulsis: partim afflictis: q lon go seruitio primam fidem meruerant: solus iam in familia posset: Et reliquo rum fortunae ex illo uno penderent. Eius quoq; mox defuncti ad pręstandū testamentum relictus minus grate minusq; religiose eam dispensationem administrasse creditus est: si quidem multa ad iudicium immutauit: multa ad libidinem ęgit. Pleraq; etiam ecclesiis: pauperibusq; legata in se deriua uit. Inde ad nouum Episcopi Andegauensis famulatum translatus parem tulit acecepti ministerii gratiam. Quo tempore orator ille a Rege Carolo ad Pium missus: hunc quottidie legationis causa mittebat ad me: qui tum mihi uisus is est: quem nō eius actiones modo: sed actionum quoq; exitus declararunt. Altiora uero iam spectans protinus ab Andegauensi ad Regē ipsum contendit cooptatus primo in collegium Quaestorū erarii: non igna ue rem omnem muneris eius exercuit. Inde offerente Carolo Melduno: qui accoeptissimus Regi tunc erat: huncq; propter industriam diligebat ad se cretariatum uocatus est. Quo in ordine haud dissimilem sui praebuit se: eo amplius excitandam uim omnem ingenii ducens: quo maiorem si adhesis set mercedem operum cognoscebat. Occupato igitur eadem facilitate ob sessoq; Regis animo pecunia illico ditatus est: ac sacerdotiis: nec ut i dubia fortuna se recognoscens: quod in desiderium ueniebat possidendū putabat. Nulla interim uel nobilitatis: uel meriti: uel amicicię ueteris habita ratione. Ad Sedem Hebroicensem: beneficio Regis assumptus: de Andegauensi

quę locupletior erat cogitare iã cœpit: poſt habẽs recentis nutritoris grati
tudinem:paulo amplioris cenſus cupiditate:nec prius deſtitit:q̃ incenſum
criminationibus ſuis in illum Regis animum ad petiendam priuationem
induxit:priuatuſq; eſt. Cenſura illa digna quidem fuit: Andegauenſis uita:
nulli rei minus q̃ miniſterio præſulatus idonea: ſed non quæ a contubernali
olim ſuo beneficiis affecto per auariciam quereretur. ad priuati igitur Sedẽ
tranſlatus: ne inſuffragatorem quidem Meldunũ inuentus eſt gratior. Hũc
quoq; indignantem nimia iam fortuna illum deſipere: neq; id oſcure pręſe
ferentem aſtibus circumuenit: uaniſq; Regi iniectis terroribus: quibus mẽs
eius plus iuſto erat obnoxia compręhendi primum: ide ſupplicio plecti ob
tinuit. Sæpe etiam (quod ad nequitiæ cumulum accedebat) cum a Roma
no Pontifice grauius aliquid cenſuit poſtulandum prouocauit in eum prius:
ementitis calumniis Regem: ad nouandaſq; in libertatem noſtram res ici-
tauit. Inde adiutorem ſe offerens in tollendi mali mercedem rem concupitã
petebat: tanta diligentia conſilium tegens: ut hũc ſolum pro noſtra dignita
te ſtare ex gallis omnibus crederemus. Vrgens itaq; in dies oblatam hanc
creſcendi occaſionem cardinalatum quoq; concœpit dignitatem in eccle-
ſia maximam uereq; tantum uirtuti ad fidele miniſterium debitam. Egit cũ
eodem quem captiuum iam poſſidebat: ut totis eã conatibus flagitaret: cui
aſſentiens ille tanto animo petitioni incubuit: ut poſt deprecationes innu-
meras: quibus nil eſſe feruidius poterat etiam ſe ita hunc ſolum contendere
affirmaret: ut nullum præterea petiturum conſideremus. Cuius rei magnæ
ſponſionis chirographum ultro ad Pontificem miſit. Adiuuere ad ruinam
ſuam hominẽ: quid enim aliud hæc attulit acceſſio: meritorum eius in nos
credita magis q̃ præſtita fides. Item & præcidendarum petitionum fiducia:
quibus a Ludouico quottidie ad miſeriam fatigabamur. Creatus eſt Cardi
nalis: & poſt cardinalatum iis ſacerdotiis auctus ut iam ęquo animo pręſcri
bere fortunæ ſuæ finem poſſet: ſi inquieta mens grandiora quæ inueniri nõ
poterant querere illum non coegiſſet. In faſtum poſthæc intolerandum: cũ
dignitate euectus eſt. Ea quidem rerum licentia: ut omnium iam accende-
rentur in eum odia: paſſimq; per Regnum indignatio libera cerneretur: do
lentium oſcuri hominis fortunam prælatum tot illuſtribus eſſe: ac iam pro
Rege imperare. Erat eodem tempore in armis adhuc Burgundiæ Dux: Phi
lippi: ut diximus filius Carolo fauens: qui biennio ante a fratre Ludouico
receſſerat: & in eadem etiam tum contentione perſtabat. Illum uehementer
timebat Rex: q; & potentiſſimum nouerat: & ſe nuper cum eo congreſſum
prœlio periclitatum pene de fortunis Regni non ignorabat. Credebat hoc
uno conciliato reliquam Galliam ad officium facile redituram. Adhibitus

ergo ad pacificationem Cardinalis:ut omniū se auctorem uolebat:ad Ducem ipsum contendit. Apud quem siue gratiam secutus siue pecuniam pactus:id ante quod dc.xv.milibus acuri numum auctoribus non incertis uulgatum est:in eas se conditiones adduci est passus :quæ turpissimæ capto et Regi poterant iudicari. Nam præter iacturam multarum rerum quę grauissima erat etiam quod extremis discriminibus solet cōtendi iurata omnis subiectio remittebatur a Rege auctoritatem tamen statuendi non habens ad illum reuersus cōuenta facile persuasit. Moxq; sine ullo præsidio comitatum eum paucis in oppida Ducis perduxit fiducia maiore q̄ animi sanitate. Ibi & quæ condicta erant cum Cardinali:& nouam porro in miseros Leodienses conspirationem eodem impulsore transegit. Vulgata res admirationem ingentem toti Gallię prębuit:tantumq; sermonis induxit: ut in eo suā ignominiam recognoscēs Ludouicus magnis edictis uetuerit nequis omnino de ullis pacis conditionibus uel requirere quicquā:uel loqui auderet Duci:& auctori Cardinali ex illo tempore infensior. Hanc alienationem interiores quidam aulici sentientes stimulis continuis accendebant. Parritisq; inter se horis nunc eius perfidiam:nunc corruptelas:nunc tacitum cum Duce consensum:nunc etiam damnosi fœderis inuidiam querebantur. Quibus rebus breui est factum:ut remissa iam gratia:& uulgato Regis animo contēptus odio adderetur:passimq; ille incesseretur conuitiis. Propter ingenium autem efficacis hominis secretorumq; omnium conscientiam seponere illū non audebat Ludouicus uoluntate magis q̄ congressu reiiciens. Venerat p id tempus ad Regem Verdunensem:quem dixi:pollicitationibus per multis allectus:quem cum fama esset consiliis suis Carolum agi:ideo abducendum putauerat:q, nonmodo ab futurus incentor fraterne dissensionis uideretur:sed maiorum etiam dignitatum spe conciliaturus illum haud dubie crederetur. Verum longe aliter cessit res. Id enim sepius conaretur licet obsistentibus tamen iis:qui apud Carolum manserant implere expectationem nō potuit. Quam ob causam mox quoq;:ut Gallorum est mos: qui ex priuatis tantum commodis homines metiuntur:contemptui ipse est ceptus. Hanc societatem ad dolorem ulciscēdum peropportunam Cardinalis existimans egram Episcopi mentem aggreditur:cōmunemq; utriusq; fortunam liberius indignatur: q, nuper tanto in honore positi positemi nunc omniū habeantur:& sine causa pristinum locum amiserint: Regem cū ingrati animi esse:tum uero inconstantis; quam certo experimento didicerit solo metu ac perturbatione rerum in beniuolentia contineri. Esse rationem si cōferre operam uelit:qua redire i primam gratiam possint:& Regni administrationem resumere. Malesano & contemptum de se Regis merenti cum faci

le nouam hanc ſpem ſuaſiſſet multis inuicem ſecreto agitatis hanc tandem
partiuntur redimendæ fortunæ diligentiam. Agebatur apud Britones tunc
quo ſalutis cauſa confugerat Carolus eius cum fratre cōciliatio. Quem ad
locum Burgundi quoq; oratores ſtudio cognoſcendi conuenerant. Condi
tionum autem prima illa contendebatur a Rege ut pro campania ꝓuicia:
quam prioribus quibuſdam tractatibus fratri promiſerat: aquitaniam quæ
maior eſſet ſuſtentandę dignitatis cauſa acciperet. Ad Carolum igitur mit
tit Epiſcopus ex fidelibus unum: qui illum clam audiens ante omnia ſiletii
fidem iureiurando accipiat. Inde aquitaniam diſſuadeat recipi quam ſuarū
omnium rerum interitum recognoſcat. Eſſe eam ꝓuinciam circūuentá un
diq; latiſſimis dominatibus Regis nec amicis aditum prębere ad ſuam de
fenſionem nec ſibi ſi quid ingruat durius ad eos effugium. Nil magis autē
optare Ludouicum aut quærere: q̃ ut in diuerſiſſima Burgundię parte illum
conſtituat: in poteſtatemq; cum libuerit habeat. Documentū eius rei ſi quę
rat continentis aquitaniæ regiones adiici conditionibus petat. Nil non con
ceſſurum Regem affirmat: ut & abſiſtat ille campania: & q̃ lōgiſſime ſe ab
adiutoribus ſuis abiungat. Fallacie plęnam pacificationem uideri: quæ illi
occaſionem ultionis: ſibi uero metus continuos miſeramq; cum diſcrimini
bus ſeruitutem adducat: exploratum habere acrius illum odio eſſe Regem:
nec tam unq̃ q̃ poſtremis diebus hanc acerbitatem depræhenſam. Multa
ſermonibus indicaſſe. Multa conſultationibus patefeciſſe. Nuperrime autē
cum nūciata mors Germani fratris Hiſpanorū Regis: qui & ipſe magnis
diſſenſionibus regnum miſcuerat fidem interioris uoti acceptam: Dixiſſe
enim ingenti ſuſpirio: hoc & mihi ad ſummē fœlicitatem ceterarum rerum
uidelicet deerat. Proinde etiam atq; etiam circumſpiciat: nec ullis cōuentio
nibus fidat: niſi iis tantum: quæ rationes ſuas tutiſſimas præſtent. Si mane
re in diſſidio inchoato uelit fauturos haud dubie ſibi principes pene omnis
Regni: quibus cū Ludouico maiores q̃ ante diſſenſionum ſtent cauſę. Sin
paciſci uelit ſuadere pro ſua ī cum fide: ut promiſſam campaniam repetat:
cuius has opportunitates intelligat: ut propinqua Burgundiæ firmiſſimum
propugnatorem in ſubſidio habeat: terroribuſq; & ſeruitute animum libe
ret. Facultatem quoq; adeundi ſui & colloquendi & conſultandi principi
bus præbeat. Quos non dubium uideatur commertiis aſſiduis partim iun
gendo federibus: partim beneficiis demerendo deniq; etiam ſuſpectos: eie
ctoſq; recipiendo breui omnis ī ſua magis q̃ Regis poteſtate futuros. Qua
potiſſimum ratiōe: & tutum pręſtare ſe poſſit: & illum ulciſci: & ſine Regis
nomine iam inde Regni habenas appræhendere. Addit extremis mādatis
in duris illum rebus ſapientiæ & conſilii laudem tuliſſe: non conuenire cum

stabiliendæ secundæ nunc sint periculorumq; legendi fructus alio eum ani mo inueniri. Mandatorum Verdunensem hec fuit sententia: Ac ne suspitio ni nuncius haberetur:q unus ex domesticis eius notissimus erat: præmittit eum ad Regem:iubetq; requiri nunquid ille in Britaniam uelit:doceatq; ad dissoluendam fideiussionem illuc proficisci:cuius episcopus mercatoribus q busdam reus uel satisfacere ad diem cogitata uel summo dedecore anathe ma proponi. Non multos post hos dies suum & ipse artificium explicat car dinalis. Eodem loci nuncios ad Burgundos oratores quos diximus instruit. Admonet quāto Ducis eorum incommodo Carolus aquitania includat: & ab ueteri coniunctione longius abstrahatur. Id enim tantum quęri a Re ge: ut paulatim adductis amicis sub tempus ultionis concoeptæ infirmiorē illum inueniat. Andegauenses nuper socios reconciliatos iam esse: pacifica tionem nunc britonum ingenti diligentia quęri. Oratores esse designatos: qui cum Anglis:quorum Dux fidat præsidio amiciciam paceeq; consti tuant. Debere illum cōsilia hæc circumspicere:& ante malis occurrere: q̄ ea præsentia occurrendi facultatem adimant. Vnicam prouidendi rationem suo iudicio esse si Carolum in societate contineat: cuius uel solo nomine q; Regni hęres habeatur magnam principum partem secum sit retenturus. Id fieri non difficile posse:si recusata aquitania confinem sibi campaniā ce dere illius dominatui faciat. Ad quam suadendam sententiam utile ostēdit nuptias:ut offerant filię quanta cū dote is uelit. Et ad trāsitu ad Campani am bonum animū præstent. Nam siue mari uicino siue mediterraneis locis proficisci illuc malit affutura illico firmissima ad iter præsidia. His argumē tis addit contumeliarum iniuriam. Regem quocunq; in loco: quocunq; in conuentu hominum male dictis Ducem lacessere. Esse illum sine religione: isania sepius agitari:& comitiali morbo passim apprahendi. Habere quoq; odio mulierum genus:soliq; libidini marium ita intendere:ut infamem se iā apud omnis effecerit. Huius ergo tam acerbi hostis & obseruādos undiq; & interrumpendos conatus esse. Talia cum Carolo: & Burgundis oratori bus ab iis duobus essent proposita: Quorum alter multum diligere: alter multum intelligere credebatur:neq; a uero errare iudicia crederentur tracta tibusq; prope iam absolutis impedimenti plurimum attulere: ita ut in sum mam suspitionem adduceretur Carolus:& regii oratores desperatis pene re bus redire ad Regem statuerent. Non contenti autem his primis discordia rum seminibus trahente ad interitum peccato opus nouum adiungunt:quo ualidius declinantem iam pacem pręcipitari putarent. Scribit Cardinalis cōmuni ex sententia mandata ad Ducem prioribus non leuiora: atq; ea ita componit:ut singula quę pondus haberent cōtinerentur enigmate:cumq;

Simon:ut manu duceret quẽ impellere eques nõ poterat. Eadem sic quoq; inuenta est pertinacia. Sumpto fuste: & in illum resiliens una contentione calcaribus uerberibusq; connititur. Nonmodo non impellitur equus: sed ad quamlibet uim binos ternosue grandus reuertitur. Concurritur ex omni uico ad colluctationem hanc intuẽdam: clamoribus sessor eluditur: forte ad proximam Cauponam milites duo regii Paulo ante diuerterant recreãdi ut sit itineris causa. Hi tumultibus prouocati ad uisendum & ipsi spectaculũ prodiere. Animaduertunt territum illum casu(in religionem enim cuncta iam uerterat)non tam conanti q̃ fugienti assimilem circumstantium nullũ inspicere: sed solam effugii uiam oculis pallẽtibus prospectare. Quod uero ex eorum numero essent: quibus ea pars finium custodienda obuenerat col ligũt illico ab officio suspitionem comprehensisq; habenis consistere homi nem iubent: & qui sit: quoue iter habeat fari. Trepidus Simon ministrum se Cardinalis profitetur: & ad Ficicampi oppidum: ubi procurationem in coe nobio eius habeat proficisci. Querunt rursum unde sit illi origo: ex pontiza ro ait castello: cum tamen ex crotulo prope constantiam esset. Hæc uero cum trepidantius dicerentur ab eo magis illi suspitionem augentes flagita ri pergunt quos nam in ambobus his locis agnoscat: quæ ipsis quærẽtibus erant admodum nota. Neminem cum pronunciare posset detrahentes eũ ab equo explorator es inquiunt: simulq; districtis ensibus manifestare co gunt quid: & in quo missus exploratum aduenerit. Ille iterato sepius iureiu rando ad nil tale se uenisse aiebat: & Cardinalis domesticum confirmabat. Tum ex iis alter diloricatis uestibus pertẽtare undiq; omnia cœpit: si quas forte Regis hostium litteras inueniret. Cumq; in intimum thoracis lanei si num demisisset manum conditam interius atq; assutam epistolam reperit: abstraxitq; illico: inclamanti militi: quæ nam illa esset epistola tam celata intime totiẽsq; a se obiurata ueritus multitudinem circumstantium Simon in secretum ait locum ducite me: pandã uobis quæ porto. In cubiculum per ductus obsecro etiam ait date mihi dextram salutis: & impunitatẽ a Rege promittite. Audietis epistolæ causam simul & uiæ. Ea data: ut gentis est fi des parum est incõtubernio stabilis: Verdunensis sum inquit domesticus: cæterum a Cardinali mittor ad Ducem. Epistolam sua manu scriptam tene tis iam: quæ uero illius testimonio eram dicturus mox quoq; uidebitis: ac si mul dissuta conditiori altera sinus parte mãdata profert traditq; militibus. Leti illi tanto oblato fortunæ beneficio summa celeritate ad Regem contẽ dunt noctuq; ingressi regiã nunciũ & deprahensas lr̃as offerũt. Is uero cũ legisset omnia: & referentem illum audisset obstupefactus tam ingrata reg; imagine: simulq; suum periculum metuens celatis idicibus mane dici sequẽ

tis prætorianos suos disponit: dato signo insidiatores comprahendant. Ac mox Cardinalem: & Episcopum harum adhuc ignaros rerum uocat ad se: eisq; presentibus hanc inquit refertis meis in uos meritis gratiam? Nunc tādem intelligo: quibus in reducendo fratre hostibus oppugnabar. Intercepit Deus iniqua consilia hen tuas litteras Verdunensis: hen tuum domesticum Cardinalis. Hen mandata in caput meum hostili perfidia fabricata. Tacētibus: illis ex conscientia auertit se statim inflammatus: & conuentum dimisit. Prætoriani: ut erat præceptum ambos circumsistunt: & ad duas uicinas arces captiuos perducunt fidaq; includunt custodia. Verdunensi iniectæ cathenæ sunt: Cardinali propter dignitatem carcer liberior datus. Hac uulgata fama ingens tota Gallia gratulatio orta est letantium superbū regnatorem deiectum esse: & communium malorum sublatum auctorem: Ac iā tandem quietem a bellis finemq; discordiarū futurum. His actis habere de ambobus questionem instituit. Rex ueritus grauiora alia impendere: quæ operæprecium esset quam primum agnosci. Mittit ergo ex Senatu suo qui de omnibus quanta possint diligentia querant. Accedentibus ad carcerem illius sine tormento Verdunensi quæ uidisset ex scripto Rex: quæq; a Simone nuncio accoepisset confessus illico est. Adiecit quoq; quę ad auertendum ab Aquitania fratrē ipse: & Cardinalis apud Britones paulo ante egissent. Veniam tamen quam non esset meritus: eisdem deprecatoribus orat. impetrari Cardinalis quoq; eadem fuit eiusdem facilitatis confessio. Rogatus interpretari mandatorum enigmata consentientem Simoni interpretationē exposuit. Causam etiam postulatus machinatorum in Regem dolorem respondit dignitatis apud eum amissę potestatisq; appetitę studium: qua semper & regias dissensiones in regno nutrierit: & cum Romano Pontifice ad procuranda priuata non multum conueniri uoluerit. Impensius autem quesisse se ait: ut Burgundorum Dux cui iurasset fidem: & secreta omnia in eumdiem indicasset plurimum ex consensu principum posset: quo & in metu cōtineretur Rex: & ipse illius suffragio moderator omnium fieret. Protinus ea fuit in peccatis detegendis simplicitas: ut moriendum sibi omnino putaret: & uera confessione inuenire Dei misericordiam crederet. Regi ut renunciatæ cōfessiones hæ sunt illico litterarum exempla mandatorumq;: & omnem habitam questionem uelocibus nunciis mittit ad fratrem. Admoneatq; iam tandem uideat quibus sit consultoribus ante hac usus: & quam nam ob causam in dissidium fraternū pricipes illum adduxerant. Voluisse eos non illum ex se: sed ipsos ex amborum incōmodis crescere. Pudendam uideri rem tanti Regni heredem pascendæ inferiorum ambitioni huc atq; illuc ad libidinem agi. Proinde redeat aliquando ad fratrem: nec se chariorē

externis:q̄ sibi eē existimet:quē ñ cōiugia:si fœdera:sed idē sanguis iidē pa rētes cōciliēt. Siue eni cāpaniā uelit: siue Aqtaniā eligat ī sua utraq; ptāte esse. Neq; uero id agi:ut parte una accepta in reliquis dñatū p̄finiat:sed ut certā aliq̄ ad substētandā dignitatē accipiēs oē mox regnū se defuncto pos sideat. Aquitaniā quoq; nō ideo a se oblatā addit:q̄d circūuētū cū quærat teneri:sed ut a maloꝝ abductū cōsilijs sine suspitiōe:q̄tū uelit amet unāq; amborū mētem ī Regno esse ostēdat. Q ue aūt a se uelit:sine conciliatore accipiat. Paratū esse si ita cupierit:atq; opportunū duxerit regnū oē secum partiri: primāq; illi optionē p̄mittere. His actis ueritus Rex ne magni ab apostolica Sede:hęc exēpli nouitas ī re nōdū cognita putaret:maioris aūt fieret si de his aut eorū altero sumptū diceret supplicīū p̄ueniēdū putauit. Duos itaq; ex eodem Senatu iurecōsultos uiros īsignes delegit:quos Ro mam ad Pōtificē nō excusandę modo captiuitates: sed petēdi imprimis iu- dicij causa e uestigio mitteret:iterim oī supplicio abstineret. Carolus uero talib; a fratre Ludouico accœptis mādatis p̄fidiā admiratus naturę ēt sua sione adiutus mētē ad cōcordiā flexit: ac ne in liberalitate offerēti se ultro Regi parū respōdere apperet:Aquitaniæ ī quā ille īclinabat aeq;scēdū du xit. Superat ergo ut quæ agitata īter se oratorū opa fuerāt colloq̄o ēt p̄pe firmarent. Q uā rem p̄tinere ad famā uere adiūcti fratris plurimū Rex iu dicabat. Igit̄ Andegauiam:quæ dictionis Renati Regis erat: & p̄pinquū habebat in Britannos trāsitū contulit se. Q uē ad locū cū qui erāt Carolo intimi accedere illū non sinerent:q; regiæ adhuc uoluntati diffideret. exco gitata est ratio:qua uenire in congressum sine periculo ambo possent.

Flumen erat ad Britonum fines uadum ea in parte nullibi habens. Huius ripas collatis undiq; lintribus instar pontis coniunxerunt contabulatis sic desuper omnibus:ut plana nauigiorum concaua redderentur. Ad eius mediū excitatus est ex asseribus paries:ad latus utrūq; pontis ita p̄tingēs: ut neutri transire in partē alteram possent. Sub eius fastigio:quod staturā hoīs excedebat relicta fenestella erat:cancellis ex ligno non magnis sic in termissis: ut cōtingi ex iis dexteræ possent:& mutuus præberet aspectus. Die dicto ac tertium miliare ponti appropinquant. Q uo ī loco biduo sta tuendis colloquii cōditionibus sumpto Principes interim regij sanguinis: quos dedita opera secum adduxerat Rex missu eius ad Carolum transires salutationis causa ac gratulatiōis:muneraq; ex suo nomine ad illū tulerūt aureum poculum: & magni precij armillas. Postridie ad pontem primus Rex uenit:custodibus corporis cætera præter enses inermibus:quibus ēt longius a ponte dimissis ascensum oīo p̄hibuit. Duodecim ex Senatu se cum assumpserat consilio magis q̄ annis idoneos. quibus comitatus ad pa-

rietem medium cum accessisset: ad eundem procedens Carolus posito ge-
nu adorauit fratrem:& mox iussus assurgere datam per cancellos manum
lachrymantibus oculis est osculatus. Quo i loco uim naturæ quanta sit li
cuit intueri. Iterũ enim in genua procidẽs creata in eũ sua cepit deflere. Ea
quoq; ignosci cõtinẽtibus lachrymis ꝑcabat: admissa ut excusabat: nõ tam
uolũtate: q̃ iuuẽtutis errore: & cõsultorũ fallacia. Se si mereri ueniã posset:
& ad gratiã eius reditũ iuenire futurũ in regia potestate: & ab imperijs nõ
abiturũ: quoꝝ suppremo uitę discrimine seruator cupet iueniri. Hãc ora
tionẽ penitẽtiæ plenã fletu ẽt excipiẽs Rex: o frater inqt q̃ta peccauerũt:
qui nos ante cõiunctos tã misere disiunxerũt. Maiori ipietatis gñre seuire
in te: & me ñ potuerũt. Exulis modo errasti tu huc: atq; illuc seruoꝝ tuoꝝ
seruus. Ego appetitus bello obsessus: atq; oppugnatus horã anxietatis: &
terroris uacuã nõ habui. Quos frui sũma pace pr̃is nr̃i regno decuit hos
iã ãnos iproboꝝ affligit iniquitas. Quis me tibi: & te mihi amãtior esse
Carole pt̃? Inuẽire ne quẽquã ẽ qui fratrẽ eodẽ ꝑgressũ uero uicat pietate
plusq; illi optet salutis? Experti iã tãdẽ quoorsum tẽderit artificia hoꝝ re
deamus i cõiũctionẽ fraternã: & parẽtibus sepultis parẽtemus hodie ꝯple
xibus nr̃is. Veniã quã depcaris dare iam dudum optaui: & nũc interprete
Deo toto aĩo do. Eo uero minoris ẽ apd me: quo tu minus errasti tuo iudi
cio. Aliorũ te credentẽ fefellere ingenia sicut & me nõ cogitãtẽ circũuene
re nõnunq̃. Ne dubita frater. Reditũ expeditũ habes ad fratrẽ: sine liberis
ego sum. Quẽ pter te diligite plus possum: aut debeo? Tu mihi illoꝝ pie-
tate succedis. Tuũ est defũcto me regnũ: & uiuo erit: q̃ diu uoles cõe. Frua
mur Dei munere: & uita: atq; hos diductores honoremus: ñ audiamus Sa
ni nil afferũt nobis. Luci eorũ adiunctæ sunt tenebræ. Querũt sua nõ no-
stra. Quodq; in me nunc sunt machinati: in te mox regno succedentẽ ma
chinari nõ desinent. Demus exemplo nr̃o posteris documẽtũ: quo amoris
ꝑsidio cõtẽnet has isidias possint. Hæc adhuc magna doloris significatiõe
deflẽte Rege cõcitũ animi retinet ñ ualẽs Carolus media iterrupta orõne
extẽdi subito tignũ ab extremo pariete iperat: qua duę ꝑminẽtes prorę ex
tabãt: & ad fratrẽ trãsiliẽs genibus se eius aduoluit. Gemẽsq; pietatis oẽ ge
nus ꝑfundit. Hũc illico alleuatũ Ludouicus nõ ab simili affectu cõplectit.
Osculat faciẽ sinũq; astrigit. Ploratus inde clamorq; ad tã piũ expetitũq;
spectaculũ ab oĩ multitudine orit: ptim quę ad ꝑsidiũ: pti quę ad uisendũ
cõuenerat. Nec erat ex tãta turba q̃squã: q ñ eodẽ exẽplo mutuis iter se os
culis: & cõplexibus letaret. Hora his i lachrymis lapsa: q prime tenebrę in
tẽdere cepant conãtẽ fratrẽ ad tẽptoria usq; comitari Regẽ nõ pmisit ille:
sed mox ut ponte excessit remisit ad suos: & rediri in sequentẽ diẽ eodẽ loci

hortatus est. Postridie conuenientibus ambobus prior Carolus trans pontē obuiā processit Regi: & posito genu pro cōsuetudine est ueneratus: qui illū arcte cōplexus perduxit in pontē. Ac semotis arbitris longiore ducto colloquio: de Aquitania cæterisq; quę in dissensionē uenerant summa beniuolētia inter se cōuenerunt: prouinciaq; recepta Carolus Dux illius a Rege est appellatus: & læti surrexerunt ambo. Post cū diē relictis Britonibus: ad Ludouicum libero iam aīo transiens tanta celebritai e amorisq; inditio acceptus est: ut & festi passim oībus i locis agerent dies: Et q̄diu apud eū mansit eadē utriq; mensa idemq; cubiculū fuerit: nec minus huius: q illius nutu omnia regerent. Oratores interim Romā ueniētes biduū post ingressum morati senatū dari sibi postulauerunt ad pficienda quę attulissent mādata. Sed cū per ualitudinē Pontificis minus id tūc licuisset: dies post paucos frequenti cōcilio introducti longissima oratione eadē ferme de Cardinalis episcopiq; criminibus sunt lamētati quæ cōmemorata a me superius sunt. Post quā orationē: cum addidissent eorū Regem honore Romanæ Sedis reorū supplicio (id tū quod Regni legibus posset) in hūc diē abstinuisse: magno inde conatu postulauere: ut iudicium de iis nostra delegatione haberetur in Regno. Vbi & probationū maior uis esset: & certior Regi fieret iurisdicundi fides. Nam ne Romā aut alio quopiam traduci possent certissima obstare pericula: q, ita Gallorū oīum animos inflamatos cognoscerent: ut prohiberi nulla ui possent qn membratim malorū auctores a se abeūtes discerperent. His peroratis cū a Pontifice paucis responsum esset dolere cū pmaxime regiis incōmodis oibus sed iis potissimū: quæ illorum pueniret: quos ille tanti olim fecisset: tantisq; honoribus: cū incogniti nobis essent cōtendisset ornari. Adducturū se nihilominus in cōciliū postulata dixit: & de iis suo tpe decreturum. Habiti posthæc Senatus nōnulli sunt ea dere tantum magnisq; consiliis negociū agitatum. Proponebantur utrinq; difficultates nō mediocres: ita temporibus cōparate: ut quācunq; uerteremur in partē contineri angustiis uideremur. Legibus habendū Romæ erat iudiciū: q, inter maiora imprimis hoc referretur. Libera in sup ad iudicandum constituēda omnia: cui potissimū rei latores legum uoluissent intendi. Non uidebantur legi ulli posse ex Gallis episcopis iudices: quorū fides ppter Regē nō ueniret in dubiū. Nō patroni ēt īueniri: q aduersus opes regias remq; Regni publicam ausuri essent ingratā causam suscipe. Periclitatū iri pptera in tanta iniqtate rerum miserorū salutem: & nos dignitatem proiecturos sacerdotii calamitosumq; inducturos exemplum: quo mox cæteri Principes prælatis ad libidinem afflictis idem domi suę flagitaturi essent iudicium. Agendum ante omnia esset: ut liberos illos dimittat Rex: quorum diuturna captiuita

te fortunisq; direptis anathema sit factus. Huic sententiæ contraria pertur batæ Italiæ opponebatur conditio. Aduersam eam pene cunctam Pontifici esse. Magnum Regem per summam obseruationem legum irritari non oportere: qui hostibus nostris cõsentiens agitare ecclesiã permagnis incõmodis possit. Non semp ius suũ tenendũ. Remittendã aliquando temporũ causa seueritatẽ. Queri nunc de Cardinali iudiciũ haud dubie suspectum futurum quicqd seruari ad normã nostram duxerimus: tanq̃ cõem spectauerimus dignitatẽ: non causam. Et p has iudiciorũ angustias eripere supplicio consortẽ nostri loci putarimus. Primũ omniũ iustitiã a Rege peti. In ea pręstanda neminẽ dissentire iudices modo: & locũ: & libertatẽ in disceptationẽ adduci. Iudices legi externos posse: qbus non sit metui Rex. Locũ iudicandis reis istitui: uel Auinioni: quæ ciuitas ad regnũ extremum posita Romanæ sit dictionis: uel si ita necessariũ uideatur alio intra Regnũ loco: ubi dominatũ Sacerdotes obtineãt. Defensores uero reorũ causæ acciri posse: uel ex uicina Hispania: uel ppinqua Germania: quorũ nihil itersit patrociniis eorũ Gallos offendi. Deniq; una illa magnũ in modũ cogitatio pmouebat ne si uel paulo angustius satisfactũ dolori suo Rex intelligeret morte occulta (id qđ ex Gallia nunciabat) religionem oẽm iudicii præuenirent: nobisq; non a captiuitate tm̃ ignominia cresceret: quã turpe fuisset: non uindicasse: sed a morte magis: cuius non fieri ultores turpissimũ ad rem exemplũq; haberetur. Cedendũ igitur furori huic primo animi ad acerbitatẽ offensi. Idq; agendũ ut uiuant rei. Quibus incolumibus: & tpe: & ratione: & gratia redimi ad æstimationẽ nostrã illorũq; salutẽ plurima possint: apud eos pſertim: quibus ut subita cõsilia sunt: ita diuersi sæpe: ac pene cõtrarii exitus inueniũtur. Alternãtibus his in curis patrum animis randẽ q̃ ad leuiora inclinare Pontifex uideret (id qđ ab initio referens indicasset) fit decretũ consilii: cõstituendos delectu nostro iudices: q in Galliã euntes ante oĩa contendant a Rege Auinionẽ pmittat dicẽdæ causę sedẽ institui: q locus & ad itegritatẽ iudicii: & ad famam eius imprimis ptineat: quando damnatis reis lamẽtari nemo possit ui ulla: aut metu extortũ iudiciũ. Id si minus impetrare ualeant quod proximũ est: ciuitates ĩ Gallia tres proponãt summo Imperio episcopis subditas: quarũ delecta per illũ una ad eandẽ iudicandi concedant: & in liberã prçlati custodiã pmittant. Fide primũ accepta acqeturũ cũ iudicio: quãcũq; in partẽ acciderit. Ministros porro ad defensionẽ: si nõ inueniãt in Regno idoneos ex ppinqs natiõibus petãt: nec cuiusq̃ rei inopia pire innocentiã sinãt. Oĩbus aũt ad satisfactionẽ auditis cõmẽtarios actorũ rite cõficiant: clausosq; & obsignatos Romã mittãt ad nos: aperiẽdos in Senatu: ac iudicãdos. Ipsi iterim in Gallia pstolent: eã tm̃ laturi sniam: quã præsigna

tam acceperint. Posthæc ut deliberationi huic nostræ assentirent liberius oratores: ea ad diem celata deliguntur interim ex patribus sex: ad quos illi tanq̄ disceptandæ rei causa accedentes itellectis ex ui legum difficultatibus quæ plurimæ proferebantur: etiam interius noscerent: quantum sic quoq; illorum gratię cederemus. Quę omnia cum mox ex sententia successissent delecti iudices sunt Alfonsus ciuitensis ecclesię ab Hispania pręsul multos annos Romæ ad tribunalia nostra patrocinandis causis uersatus. Item & ab iudicum Rotæ ordine Nicolaus Vbaldus patria Perusinus: mãsueti animi uir: & cuius summa iuris scientia haberetur. His additi in ministerium operis Paulus Tuscanella ad Sedis cõsistorium aduocatus: & Ludouicus Iemi nianensis in procuratione causarum industrius. Deniq; ut nulli corruptelæ instruendis cõmentariis locus relinqueretur ẽt a nostro delectu duo qui scriptum facerẽt dati. Omnibus aũt adiunctus est auriga fidissimus Falco Romanus ex Sinibalda familia: qui difficillimis duabus in Gallia legatiõibus functus utrãq; summa uirtute impleuerat: & mirificam apud Regẽ inierat gratiam ea quidẽ ingenii dexteritate ad negocia obeunda ut quos semel loquendo appręhenderet amore ẽt cõciliaret: nec ante dimitteret q̄ psuaderet quæ cuperet. Hũc q; & mores Gallorũ nosset: & linguã teneret i summaq; gentis eius beniuolentia esset sua facilitate putatũ: & moderaturũ nostris: cũ posceret opus: & lenitur ũ impetus Regis si qñ in clementius aliquid ex cõsuetudine agitaret. Eodẽ tpe ad ueteres calamitates: quas p hos annos a Turcis accepimus noua quedã p Illyrium est populata incredulę Italiæ propinquior cæteris. Administrabat prouinciã Bosnam nuper fidei nostræ regnũ Azambeus quidã Theuto natiõe: qui pridẽ una cum patre abnegata fide Christi insaniã Maumethiã susceperat licentioris uitæ non sanioris religionis occasionẽ secutus. Vir quidẽ idustrius: & nostræ militię assuetus: cuius iam disciplinã in nos exercebat. Hunc cupientẽ penetrare interius: & proximam Coruatiam populari Luprana flumen impediebat. Quod uno tantũ in loco estate uadosum christianorũ pręsidio tenebat᷑. Fratres duo imprimis his Coruatensiũ finibus tenebãt imperiũ Martinus & Stephanus. Luprane pxima parebat Martino: excipiebat inde Stephanũ Toparchia: qui odiis inter se nõ mediocribus dissidebant: Eius rei nõ iscius Azembeus Martinum: cui & minor erat etas: & cupiditas maior adoritur. Pollicetur si transitum fluminis præbeat ulturum se fratris dissidẽtis iniurias: atq; amplius quantũ pecuniarum uelit daturũ. Ille ultionis libidine: & auaritia adductus pactis singulis argẽti numis in singula equitũ capita infideli exercitui ad lachrymabilẽ stragem ingressum aperuit. Transiere cũ suo duce equitũ milia uiginti ad cursum expedita. Eius rei illata suspitione Stephano (id qđ

ex frequenti commeatione potuerint colligi)fidelem quẽdam ex suis ꝓgre di uiis notis ad Lupraciā iubet: & quid paretur silẽtio explorare. Prima no cte iter ille ingressus: cum sub primam lucem uigilia fatigatus somnũ coe/ pisset: ac nihilominus equo procederet in antecursores hostium incidit. A q bus excitatus iussusq; qui nam esset: aut quo tenderet confiteri errorem sen tiens subitum ex necessitate consilium sumit. A Stephano inquit nuncius sum. Ad ducem uestrum adducite me. Habeo non ingrata ad eum manda ta. Perductus confestim. Mittor ait ad te Azembee. Obsecrat Stephanus: Toparchie inopi parcit: qua iens: & rediens uti si uoles amicissima potes: nõ tantum putat conuchi a te predæ ex his montanis saltibus posse: quantum munerum feres: si finibus sine maleficio excesseris. Amicum tibi cum para re hoc beneficio præstat: q̃ detrimentis frustra affligere. Hoc cum nuncius ad effugiendas illorum manus præsenti animo de Stephano mẽtiretur cre dita nihilominus ab A zambeo facile sunt: ac siue munera attendens: siue impediri his in locis nolens: quo tamen impacata relinqui tutum non erat benigne appellate nuncio: Ex re inquit sua Stephanus facit qui precibus no biscum malit: q̃ armis cõtendere. Damus quod postulat. Pacato nulli ex su is nocebitur: eritq; sine incõmodo iter nostrum. Quibus dictis pictam sagi ptam tradens: hanc ait manu elatam gesta: & ostenta agmini. Pacatum in signe erit: quod agnoscent omnes & se cõtinebunt. Quacũq; ergo illam tu lit nuncius inclinatis capitibus milites uenerabãtur: & uia nõ excedebant: Ita exploratoris negligentia astu correcta saluti eo in transitu fuit. Ad ulti/ mos Toparchiæ fines præsto fuerũt cum nuncio munera: ut Stephani nul lo iussu promissa sic summa tunc uoluntate oblata. Egresso dominatũ hunc ab A zembeo rediere nuncii quidã quos ille ad explorãda longe lateq; om nia a flumine Lupratia præmiserat. Ii nunciauerunt sine metu Coruatiam esse: & nullo alicubi tumultu eorum aduentum significari. In uico autem ce lebri eius gentis perendino die anniuersarias agi: ad quas ex opidis omnisa riam multitudo cum mercibus confluat. Posse si adhibeatur celeritas in me dio feruore conuentum prædamq; integrã opprimi. His nunciis permotus Dux: ne tanta opportunitas cunctando mitteretur e manibus: cum diei ue sper iam esset curatis ad necessitatem corporibus silentio procedere agmen iubet: & intra ordines contineri. Noctem eam: & diem sequentem nullibi quiete data locis auiis iter cõtinuant. Sub occasum solis recessu occulto sub stitit curãq; iterum corporũ equorũq; indulsit. De tertia uigilia mouẽs prio diluculo ad siluas peruenit: quę a nundinarũ uico: nõ totis duobus passuũ mi libus aberãt: Rarisq; pręterq̃ lignatoribus erãt accessę. Ratus A zembeus opportunam insidiis densitatem esse perductum q̃ põt interius equitatum:

sine strepitu collocat: & transigendæ rei tempus expectat. Meridiem circi ter qua hora feruebat conuentus signo dato educit e siluis: ac tanta celeri/ tate in uicum defertur: ut ante circumuenirentur omnia a Turcis cedendiq; initium fieret q̃ quid eēt aut a quibus uis afferretur posset agnosci. Erat pas sim cadentium gemitus: mulierumq; ac puerorum tendentium ad pietatē manus ingens ploratus. Paucis permittebatur captiuitas. Raris patebat fu ga itineribus undiq; obsessis: sanguine: & cadaueribus omnia replebantur: ad uesperum usq; cū in ea crudelitate seuitum esset: tandem nox diei & ce di attulit finem. Abductis in seruitutem: quos tenebrarum beneficium reli quos fecerat. Octomilia christianorum hominum trucidata eo in loco pau cis horis feruntur. Tria ad iugum miserrimum rapta. Hoc confecto nego/ cio uidens Azembeus detectos iam conatus suos esse & celeritate anteuer tenda reliqua nocte una tantum reficiendo militi indulta: postridie albente die populabundus progreditur: confectisq; passuum milibus octuaginta al tera Medilingum peruenit: Federici Imperatoris nō infrequens oppidum. Hoc in loco prioris diei fortunam paulominus sortitus est. Erat is dies octa uus anniuersariæ celebritatis dominici corporis: ut multis i locis: sic & apud Medelingenses admodum festus. processerat extra portam populus oīs: & antecedebat clerus solemni more in ueste sacra: reliquias sanctorum atq; ip sum corpus domini gerens destinata insuper erant: ad proximam uirginis edem diuina missarum: quibus turba omnis ex consuetudine interfutura cō uenerat: Sed non passa est salutoris pietas fœdari sanguine tantum mysteri um: aut religionis opus detrimento esse suis fidelibus. Stephanus quem di/ xi ueritus eo Turcos iter facturos: non statuens commodi sui eē tam oppor tunum receptum in eorum potestatem uenire: unde inflamari proxima quęq; quottidianis in cursibus possent: premiserat uelocitate maxima nūci um mali. Qui accelerato diem noctemq; itinere: tam opportuno tempore Medelingum accessit: ut eadem hora post illū auditū: & refugere i oppidū multitudo inciperet: & antecursores Turci ex uicinis collibus apparerent. Reductis ad unum omnibus clausisq; illico portis muros ascēdunt natura loci non manu tantum munitos. Raris propter religionem diei in agris in uentis protinus Medelingum ingenti conatu oppugnare contendunt. Sed resistentibus magno aīo opidanis: cum ad decimam usq; horā uehementer esset certatum tātus eorum numerus Deo uindice sub mœnibus cecidit: ut post modum ad arcendum fetorem cauari frequentes puteos: atq; eo cōge ri cadauera occisorum necessarium fuerit. Azembeus spe opportuni loci de iectus cercauiciam inde contendit milibus passuum triginta distantē. Quo opido leui pugna temptato: q, premunitum inuenerat: ad uianum Carpho

tium eodem cursu ꝓsequitur. Id uero quia plano loco situm loci natura mul tum non iuuabatur acrius expugnari adortus est. Sed oppidanis egregie defendentibus: q hunc casum timentes oia ad se tutandos ante cōtraxerant pari detrimēto repulsi sunt. Ita millibus passuū centū ac sexaginta progres si cū nō lōge ab Italia diei iter ab eēnt nullo occupato loco signa uerterūt. Quacūq; reditus fuit miseranda illata calamitas est. Interfecta sunt homi nū milia duo de uiginti: capta amplius. xv. nullis pueris aut senibus parsum. Edificia incensa. Vastati agri. Pecus omne ferro absumptū. Protinus: ut pua sisse regionē nō hostes: sed furie uiderentur Lupratiam reuersi auctam eam ex imbribus inuenerūt: ita ut uado transiri nō posset. Nauigiorū aūt in his locis copia nō habebat. Quā ob causam dies cōtinuos octo sedere ad eius ripam coacti sunt. Id spaciū si tantus terror christianorū animos non occu passet occasionē prestare populis circumstantibus poterat non redimende tantum captiue multitudinis: sed uindicāde quoq; crudelitatis exercite. Ve rum dum quisq; sua circumspicit potius q̄ aliena ulciscitur decrescentibus i terim aquis in Bosnā se recepere: Martino: & Stephano eodem qua cæteros tempestate in regressu afflictis. At Iulius sequens letiora nobis ex Grecia at tulit. Præerat tunc maritimæ Venetorum classi Nicolaus Canalius sena torii apud eos ordinis: uir animi igentis: atq; fiduciæ. Is ægeū mare pcurrēs nūc litoribus Turcorū erat ifestus: nūc nr̄is subsidium afferebat. Prætereue cto āt sepe Enū: naturāq; omnē loci pmenso more humani igenii uehemēs cupido illius potiūdi iccessit. Id opidū i trhacie litoribus positū diuitiis: & bar barica uirtute erat isigne. Armabatq; amplius milia hominū duo: menibus quoq; cōtra gētis cōsuetudinē circūcinctū ēt arcis psidio firmabat. Quā in sūmo oppido extructā terne ab imo circūmunitiōes ambibant. Ex eo loco Maumethus pp excellentē rei nauticæ usum: & uirorū idustriā sūmere trire mū pfectos solitus erat. Igit Nicolaus: q tūc forte dies cōplures i sinu me lanico fuerat ad auertēdā cōsilii suspitionē classe āte Enū qete pterlabēs ita dirigi cursū iubet: ut chalcidē Venetę ditionis: q̄ nūc Necropontus ē redu cere copias uideret. Tū noctu de quarta uigilia leuā tenes in altū q̄ pt lon gius a cōtinenti prouehitur: Ne luce orta ex atho ꝓmontorio ænensibus ui cino fumo: atq; ignibus conuersum iter significaret. Ita diebus quinq; circū ducēde ab hoste classi: absumptis samotraciā isulā meridiano tpe accessit. Quo ex loco comparatis ad oppugnationē necessariis prima necte ad enū reduxit: fortunam discriminis temptaturus. Cum a quadragesimo miliario in ancoris substitisset uocatis ad se præfectis consiliū patefecit. Imperatisq; suis cuiq; operibus suis: ad famam præstantis facti animos eorum accēdit. Ex iis uero præcipuæ uirtutis pfectos tres cū singulis triremibus appropin

quare oppido iubet. Et in eã partẽ littoris: q̃ i hellespontũ uergit eqtes decẽ ante lucẽ exponere: qui iter Enũ & mare silentio insodentes matutinos exploratores littorũ intercíperent. Se dicit classe reliqua subsidio affuturũ. hęc mandata cũ præfecti illi summa diligentia obseruassent orta luce in tres tã tũ incidere. Quorũ oppræsso uno duos reliquos: ut est gens ad fugam pagilis tenere nõ potuerũt. Sed ii ad suos reuersi nõ multũ inditio ꝓfecere. Si qdem de triremibus tantũ tribus: Quas facile erat contemnere non de tota classe nunciũ ptulere. Nicolaus nõ multo post cõsecutus: atq; in celeritate oĩa collocãs: ex quaq; triremi quaꝝ numerus uiginti triũ fuit triginta nauticos milites cũq; iis centũ circiter equites sub ductoribus suis in litus emittit uiginti reliquos eodem ordine instructos agere in nauibus iubet. Vt si qd ĩgruat durius prosilire illico ad subsidiũ possit. Toracati omnes ad unũ erãt pars manubalistis: & arcubus: sclopulisq; instructa: Pars ex cetratis hastatisq; constabat. Hoc ordine ad oppidũ delati cõtinentia muris edificia primo impetu capiũt. portasq; ad intercipiendũ si quod offerret̃ subsidiũ undiq; obsident. forte tũ præfectus loci ex proximis rediens irrumpere cũ paucis: qui secũ erant equitibus: conabat̃. Sed lancea traiectus equo delapsus est: reliq metu territi auertuntur in fugã. Constiterant uero in muris oppidani clausis portis telorũq; multitudine non sinebant nr̃os succedere: nec minus ad conditoĩbus se uelle agere simulabant: ut extracto in iis tpe prę̃sidiũ orę maritimę: qd in uico Scipsala collocatũ nõ plusq̃ horarũ sex itinere aberat inopinantes opprimeret. Erat aũt id præsidiũ mille circiter & sexcentoꝝ delectorum. Sed thracum psidiã intelligens Nicolaus conditionẽ ꝓponit: aut portas apiant statim: qua in re salutẽ certissimã spondet: aut ad pugnã se parent. Ea uoce cõuitiis excepta signo confestim a Duce dato magna alacritate ad murũ cõcurritur. Sagittarii modico interuallo abstantes cõtinuatione missiliũ murorũ ꝓpugnatores petebant nec multũ cõsistendi aut ad tela saxaq; uoluenda: se detegendi potestatem præstabant. Reliqui subeuntes partim suffodiendis muris scalisq; apponendis: partim ꝑruendis portis instabant. Animis sua sponte ad pũincendũ incensis: ut conatui: qd ultimũ poterat: adderetur. pronũciari Nicolaus p præconẽ iubet pdã se oppidi uniuersam militibus dare. Qd ubi ẽ itellectũ eo ardoris impetus oĩs creuit: ut uno tpe: & a summo trãscenderent̃ muri: & portis ruinisq; inferioribus aditus pateficret. Occupato oppido reliquũ de arce opus supererat. Cuius expugnatio nec horæ illis nec tãtulaꝝ copiaꝝ ẽẽ uidebat̃: ꝑpea q̃ & munitissima: ut añ dictũ ẽ erat: & frequẽtes oppidani i eã refugerãt. Fortunã tñ diei secutus quę aspirar̃ tã ꝓspere appebat cohortato milites: ut reliquã hãc prẽplenę glorię cõsequerent̃: ad primas arcis munitiones: qua pte iferri psidiũ

poterat ducit. Pari fœlicitate his quoq; sine mora occupatis secundas quoq; ac tertias capiunt. Sub q̄bus p̄fectus ēt arcis femur scorpione ictus exāguis cecidit: ad munitissimū uero iteriorē ambitū ut uentū ē: In quo expugnando longe plus discriminis cernebatur negociū p̄fectis dat: ut pluribus in locis sublato clamore impetū faciāt. Ratus fortunā quoq; extremi aditus alicunde conātibus affuturā. Ei rei cū fumos densissimos addidissent: reliquū negocii celeriter confecerunt. Plerisq; enim q̄ intus erant repentino incommodo suffocatis: reliqui animas tantū pacti arcē seq; ipsos illico tradidere. Tanta q̄dē icœpti fœlicitate: ut solo triū horarū spacio: & uentū ad primos muros sit: & occupato oppido arx longe illius regionis ualida expugnata. Cecidere ex Enensibus circiter trecenti. Capti ex oī ætate: & sexu ad milia duo. Venetis aūt unius tantū remigis obitu: & uulneratorū sex damno ea uictoria stetit. Pręda omnis generis amplissima uictoribus cessit. Ingens uis auri: & argenti passim inuenta. Vestis quoq; luxu barbarico admodū preciosa gemmatūq; supra conditionē loci magnitudo: & numerus. Tū cōditę pecuniæ tantū: ut magnæ urbi uideri sat posset. In his diripiendis: atq; ad naues conuehendis amplius quoq; horis est datū. Quo interim spacio ne subito incursu aliquo milites in præda occupati opprimi possent extremas oppidi uias transuersis trabibus atq; omnis generis lignorū strue inedificarunt fossasq; duxerunt. Omnibus iam exportatis cū nullo suo præsidio Nicolaus teneri locū aduersus tantā Barbarorū multitudinē mox affuturā cognosceret: ædificia autē ad nouā inducēdā coloniā nollet relinqui excindere funditus statuit. Quare igitur pluribus ex locis igne succendit oppidū: horisq; tantū duabus p̄positū est assecutus. Quam ad rem boreas adiumēto uel maximo fuit: q̄ tum subito exortus dilata in omnem partē flāma breui cūcta assumpsit. Christiana classis ex alto: Turci uero q̄ iam magno numero aduenerant ex continenti fœdū incendiū spectauere. Ferunt id oppidum ab Aenea ceptū condi esse: quo tp̄e incensa Troia in traciā nauigauit. Sed post ob Polydori comptū interitū digresso inde ab accolis expletum esse. Aenumq; a primi auctoris noīe appellatū. Adiuuere fortunam ducis alioquin strenii duę res eodem tp̄e ad uictoriam conciliatæ. Altera q̄ pars una custodū arcis petendi stipendii causa Constantinopolim ad Maumethum discesserat: altera q̄ delecti pene omnes: in q̄bus cōsiliū ac uis oppidi fuit ea estate administrandæ hostili classi fuerāt euocati. Extremū anni huius nō tam memoriabile q̄cq̄ q̄ flebile habuit. Ioannes Caruagial Cardinalis Sancti Angeli: de quo nonnullis in locis supra retulimus: peracto iā septuagesimo uitæ anno mense Decembri uita est functus: tanto bonorū omniū luctu: ut facile sit iudicatū quali inter hoīes gratia uixerit. Natus hic in Tru

gillo ulterioris Hispanæ oppido:cuius liuianę historię meminerũt.parẽtũ cura præceptoribus ad lr̃as datus est. Post prima ãt rudimenta moxq; post iuris ꝓfessam sciam Romã ueniẽs opiniõe pstãtis docteinę i collegiũ iudicũ rotæ ẽ cooptatus.Postpaulo uiredicũdo ptor curiæ designatus.Q uibꝰ in muneribus itegritatis ẽt specimen præbens ad grauiora adhiberi est cœptus.Fluctuãte tũc sub Eugenio quarto Romana ecclesia ad Germanicas nationes. quæ intemperantia conciliorũ uehemẽtius laborãt operosas legationes sepius gessit:ac magna est cõsecutus.Q uã ob cãm ex prætura ad Cardinalatũ absens licet assumptus est.Post quẽ adeptũ nõ ut plerisq; accidit ociandũ sibi domi putauit.Sedente Nicolao quĩto ad eodẽ iterũ missus cõficit quæ igruebãt oĩa. Q uo tpe pace iter Hũgaros australesq; summo christianorũ beneficio cõstituta in boemiã trãsit: augentẽ in dies pfidiã ueterem.Is transitus nõ sine miraculo fuit:posterorũ memorię cõmendãdo: Illic enim a Rochezana:de quo ante retulimus heresiarcha gẽtis i publicã de fide disputationẽ uocatus ne diffidere i tanta expectatiõe Romano dogmati uideret' assensit:cũq; ad diẽ dictã in magno Regni cõuẽtu uterq; affuisset prior Rochezana ab his uerbis disputationẽ orsus.Videlicet eterni pris uerbũ.ss.Offundẽte stati deo malignæ mẽti tenebras ꝓgredi ultra nõ ualuit: ac statim obticuit. Resumente iterum ac tertio ex lõgis semp inter uallis idem orationis initium iterum coactus est obmutescere. Cum uero stuperet iam confessus omnis: prouocatorq; ob cõfusionẽ egre consisteret leto uultu Ioannes silentiũ eius excipiẽs ideq; initiũ repetans tanta memoria spirituq; differendo peregit reliqua:ut plurimi diuinũ opus mirati posito errore ad sanitatẽ redierint:ꝓmissũq; diuini Saluatoris mãifeste enituerit aientis fidelibus suis.Ego dabo uobis os & sapientiam ; cui nõ poterunt resistere oẽs aduersarij uestri.Hunc exitũ disputatiõis:& qui affuerũt narrauerunt sæpe: & ipse Ioannes uerecunde admodũ:nec tam ad suam q̃ Dei gloriam nobis interrogãtibus cõfirmabat.Porro autẽ a Calisto.iij.ad Pau nonas missus ea operatus ẽst sexennali labore: ac ptulit:q̃ cõmentario primo ante retulimus.Opera legationũ:quę illi ab ecclesia uigintiduo fuerũt salutaria sunt semper inuenta.Põtificũ non mãdata tantũ:sed uota quoq; impleuit.Plurimas diuersis in locis pacis cõstitués libertatẽ nostri ordinis in eisdem amissam restituit.Auctoritatẽ Romani legati & tenuit:& animo presenti exercuit.Beneficio igenti populis fuit.Cũq; diuersas regiões obijsset magna semper tractasset:amplissimeq; de omnibus meritus esset pręter gloriam casti sacerdotij in domum priuatam nil intulit Boemum nomen iuxta uerbũ scripturæ diuitijs multis anteferẽs. Q uãdiu uero apud Pontifices egit idem qui foris esse non desijt.Pependit a Ro.Ecclesia non Princi

pum nutu. Quodq; ad mirabile legẽtibus uideatur toto eius Cardinalatu nulli unquam non interfuit Senatui. Solemnibus sacris nullis non affuit. Munera uero cuncta publicæ celebritatis sic primus obiuit: ut nec ualitudo unquam: nec priuatæ occupationes eum abduxerunt. Sentẽtiæ eius plenæ religionis erant: ac maiestatis. Prudenter uidebat. Rẽ disserte explicabat. Habũdabat exemplis. Tum fucati nihil habebat oratio. Diuina quædam animi: & uultus modestia id assequebatur dicendo quod & mirabamur omnes: & præter ipsum pstare nemo ex omnibus poterat. Ut cum uidelicet Põtificibus: aut collegarum cuiquã aduersandum esset: id uerbo⁊: atq; agendi genus depromeret: quo nõ reuincere quicquam: sed solum cõsilium sine cõtentione dicere uideretur. Asperum cõtentiosum ue: aut leue aut multum actioni nũquã admiscuit. Mores eius ab omni ambitione longissime aberant. Habitabat ædibus modicis apud sacellum Marcelli martyris: nulla auleorũ aut uestis stragulæ uanitate. Familie quoq; is erat cultus: atq; modestia: ut in ea sancti senis disciplina facile uideretur. Amiciebatur cilicio eoq; occulto: orationi: Ieiuniisq; semper intentus. Præterea subsidia inopibus præbita: sanctarum ædium instaurationes: quæ nec raræ fuerunt nec modicæ. Patrocinia labẽtibus tenuiorum causis fortissime præstita: quarum erat satelles assiduus. Complectar uerbo uno. Vixit summa religionis: & præstãtiæ gloria: imprimis Romanæ rei ingẽtibus bonis. Cũq; in iis sedulo tanq̃ i publica custodia uigilias ageret hilaritatem tamen uitę nunquam omisit. Quæ tanta ac tam continua fuit: ut non minus oblectare pia festiuitate homines uideret q̃ adiuuare. Vere dignus ecclesia & sancto Dei famulatu: quem nostra ætas priscis illis nascẽtis ecclesiæ Patribus non iniuria æquet.

In Aedibus Minutiani Impssum Mediolani.
M.D.XXI. Mensis Martij. Die.iiij.

Omnes sunt Quaterniones, pręter. a. qui est
Duernio, &. ⁊. qui est Ternio.